

CODEX APOCRYPHUS

e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr. Joannis Franko.

Vol. IV, Apocalypses apocryphas continens.

АПОКРІФИ І ЛЕГЕНДИ

З УКРАЇНСЬКИХ РУКОПИСІВ

ЗІБРАВ, УВІРЯДУВАВ І ПОЯСНІВ

ДР. ІВАН ФРАНКО.

ТОМ IV.

Апокріфи есхатологічні.

У Львові, 1906.

Накладом Наукового Товариства імені Шевченка.

Передмова.

I. Вступ. При укладанню отсього тому Памяток я ще більше як при попередніх томах змушений був обставинами йти своєю власною дорогою. Одно те, що я мусів зректи ся думки вичерпати всі тексти сеї групи, які доси стали відомі по каталогам російських бібліотек і про яких українське походження можна би догадувати ся, і обмежив ся тут лише на передрук деяких текстів із наших старих рукописів XII—XIII в., опублікованих російськими вченими (такі тексти головню з пергаменових рукоп. Успенського Собора та Троїцької Сергієвої Лаври біля Москви), а зрештою майже виключно користував ся галицько-руськими кодексами XVI—XIX віків; а друге те, що я не мав перед собою ані одної систематичної збірки есхатологічних апокріфів на якій будь иншій мові і мусів сам укладати план, якому аналогічного не знаходив де інде. При укладі сього плану, який був дискутований також на засіданню філологічної секції Наук. тов. ім. Шевченка, я виходив із ось яких фактів і спостережень.

Есхатологічними (від грецького *ἔσχατος* — остатній, крайній) називають ся ті апокріфічні оповідання, розмови та поучення, що займають ся „крайніми“, остатніми питаннями теології, етики та природознавства, отже питаннями про початок і кінець усього творіння та про його творця, про лад творіння і невідомі його явища, про крайні питання етики в роді антагонізму добра і зла та про ролю зла в творіню світа, про боротьбу тих двох сил у людськім життю та при смерті, про життя душ по смерті і врешті про сподіваний кінець світа та страшний суд. Про всі ті питання наша теологія має певні вироблені погляди, догми та тези, поза якими а не раз і в суміш із якими йде ціла ватага опо-

відань та творів відповідного змісту, іноді фантастичних (або таких, що лише нам видають ся фантастичними), нераз високо поетичних або знов плитко доктрінерських, з відтінками і слідами старих, осуджених церквою єресей та забобовів, заборонених церковними індексами або й допущених у церковні книги та обряди, що все до певної міри можна підтягти під назву апокріфів. Кажу до певної міри, бо тут границя між апокріфічними і церквою допущеними творами ще менше виразна, як прим. при апостольських житіях і діянях. Індеси старих апокріфів зазначають власне з отсего циклу менше творів, як з інших циклів пройдених нами доси, а в додатку дуже часто ті твори являють ся нам так поперероблювані, обшліфовані та обезбарвлені під правовірний шаблон, що лише порівняне студіюване маси текстів на різних мовах і в різних редакціях може дати нам більше-менше певну відповідь на те, чи і чому сї твори треба зачислити до апокріфів. От тому то, і з огляду на далеко ще доси неповне прослідженє великої частин належних сюди матеріялів я обмежив при доборі матеріялу своєю темою як найширше і притягнув сюди річи, яких деякі вчені не звикли зачислявати до апокріфів та ще й есхатологічних, а зробив се навмисне, власне для того, що детальніші досліди виказують інтересні звязки між найрізнішими творами сього циклу, і тому я бажав дати в руки спеціальним дослідникам як найбільше матеріялу, хоч би на перший погляд і зайвого. Розкладаючи той матеріял по льогічній схемі я зібрав його в ось які чотири групи:

1. Апокріфічні катехізми, так звані в російській науці *Вопросоответи*, по грецьки *Ερωτήματα*, яких багато сппадаєть ся в наших старих рукописях і в множестві різних форм, комбінацій та редакцій, часто в виривках, майже ніколи в якійсь закругленій, пляново уложеній цілості. Не вважаючи на багатство зібраних мною карпаторуських текстів сеї групи не можу сказати, щоб я вичерпав навіть те, що містить ся в самих львівських бібліотеках; спеціально не пощастило мені віднайти тих рукописів бібліотеки львівського Василіяньського монастиря, з яких подібні річи цитував проф. Калужняцький¹⁾. Надію ся ще при спеціальних студіях над сими текстами поповнити сю хибу, яка зрештою ледви чи буде мати принципіальне значінє. Задля діяльової форми, а по часті й задля змі-

¹⁾ Е. І. Калужняцкий, Обзор славянорусских памятниковъ языка и писма, находящихся въ библіотекахъ и архивахъ Львовскихъ (Труды третьяго археологическаго сѣзда въ Россіи бывшаго въ Кіевѣ въ августѣ 1874 года. Томъ второй. Кіевъ, 1878 г., стор. 213—321, див. особливо стор. 233—240 і ноты).

сту включив я до сеї групи творів і такі очевидно неапокріфічні твори, як середньовічний Люцідарій (у карпаторуській перерібці) та староруську книгу Кааф, тим більше, що сю остатню мені пощастило віднайти в копії багатшій від відомих доси в російських бібліотеках. До неапокріфічних творів сего розділу належить також уривок просторого катехізму признаваного св. Афанасію Александрійському, та тут знов я помістив той уривок (досить розпросторений у наших рукописах) для вигоди дослідників.

2. Апокаліпси про празники й обряди, ряд памяток і текстів церковної, подекуди єретицької традиції, що залюбки виступають у формі листів з неба, писаних від імени Христа, або в формі чудесних візій, які являли ся ріжним св'ятим і мали на меті упімненє вірних до св'яткованя певних днів (недїлї, середнї, п'ятниці), до заховуваня певних постів (у поведїлок і п'ятницю), до пильного і побожного стояннє в церкві і т. д. Крім одного апокріфа, тєв. Епістолїї про недїлю, а в устах нашого народу Листу небесного, що зробив ся в остатніх часах темою численних і основних студій, та крім легенди про дванадцять п'ятниць, инші тексти сеї (зрештою не дуже численної) групи розсліджені доси вельми мало.

3. Апокаліпси про загробове житє, про розставанє душі від тіла, про митарства і суд над людськими душами, про житє вибранців у раю та муки грішників у пеклі, отсе третя й незвичайно інтересна група апокріфів нашої збірки. Входить сюди крім відгуків старозавітних та старохристіянських тем (смерть Авраама, вхід Ісаїї до сємого неба, Видївє св. Павла) популярні у нас перерібки хожденія Богородиці по муках, ходу св. Теодори по митарствах, візій св. Макарія, Нїфонта, Андрія Юродивого та Івана Милостивого, переважно витвори єгипетсько-сирійського аскетизму, черпані з давнійших східніх есхатологій, і з ріжними житіями, а особливо Патериками занесені до нас. Серед тих витворів східної фантазії якомь мов не своя стоїть візія про чистець св. Патракія, апостола Ірляндії, перекладена в XVIII в. на нашу мову з польської друкованої книжечки, як документ ширеної у нас із католицькою пропаґандою доїми про чистець.

4. Четверта і найбагатша група в нашій збірці, се апокріфічні пророцтва про будущий кінець св'їта, прихід і панованє Антихриста, страшний суд і основне перетворенє сього св'їта по тім судї. В центрі тут стоять політичні памфлети византийські в родї остатнього ввдїня Давиїла та Слова Методія Патарського, перероблювані при помочи пізнійших вставок на закруглені

пророцтва про остатні нещастя та катастрофи римської держави; обік них розвиваєть ся незалежно і зі старших, дохристиянських жерел есхатологічна повість про Антихриста і його панованє на землі та його (й усіх його прихильників) загибель, так як бачимо її тут у творах Псевдоіпполіта, Єфрема, Палладія і в пізнійших компіляціях, де обі ті концепції зливають ся до купи. На привікінці опубліковано руський текст популярної коло р. 1640 на Україні і в Польщі легенди про народженє Антихриста в Вавилоні в початку XVII віку.

II. Індeксeс есхатологічних апокріфів. Поки приступимо до детального огляду важнійших творів поміщених у отсій збірці, треба оглянути ся на наші старі індeксeс книг правих і ложних і переконати ся, які твори з нашого циклю вже в старину вважали ся брехливими та забороняли ся церквою. Цевна річ, і тут треба зазначити, що з творів, яких титули стрічаємо в наших староруських індeксeсах, не всі були відомі у нас і полишали сліди в нашім письменстві, бож ті індeксeс не укладали ся у нас, а приходили до нас у перекладах із грецького; та на ту грецьку основу лягала в Славянщині більш або менше замітна верства вставок, ілюс та додатків, що надає нашим індeксeсам особливу фізіономію. Відси йде велика неоднаковість індeксів, ріжнородність титулів та уваг висловлених при поодиноких творах. У своднім тексті індeкса, уложенім Тіхонравовим на підставі ріжних староруських індeксів і порівняня їх із грецькими, стрічаємо ось яких 13 творів, що більше-менше відповідають важнійшим апокріфам есхатологічного характеру, поміщеним також у нашій збірці. А власне зазначено там:

12. Исаакъ сонъ видѣ — столпъ посреди двора, архангелъ Михаилъ Авраама возносилъ на небо и далъ ему видѣти, что дѣють на земли и судилъ имъ — се так зване Откровеніє Авраама, що в західній Європі в часі середніх віків було зовсім забуте, хоч доховало ся в грецьких копіях, із яких аж у XIX в. було віднайдене, а надто заховало ся в славянськім перекладі.

23. Исаяно видѣніє, апокріф, а властиво часть апокріфа эредагованого з трьох старших уривків, оповіданє про вхід Ісаїї на семе небо, зраджує своїм укладом християнське походженє, і також було забуте в середніх віках. Цілість заховала ся лише в етіопськім перекладі, уривки в грецьких, латинських та церковнославянських версіях.

47. Хожденіє Богородицы по мукамъ, апокріф зложеный по грецьки десь у VII—VIII віці і відомий також у славянськім пере-

кладі вже з XII в. Мало популярний на заході він дуже розширився по Славянщині і ввісний у нас у багатьох перерібках.

48. Павлово хоженіє по мукамъ, мабуть те саме, що в тім-же індексі ч. 34 Павлово обавленіє, популярний особливо на заході в латинським тексті па. *Visio Pauli*, та звісний у всіх Славян.

59. Іоанна Богослова вопросы на фаворстѣй горѣ и отвѣты ему: Слыши, праведный Іоанне, — апокріфічний катехізм про життя душ по смерті, грецький текст опублікований Тішендорфом.

60. Тогожъ вопросы Аврааму о праведныхъ душахъ, пам'ятка правдоподібно славянського походження, перерібка попередньої.

61. Іоанна Богослова вопросы на елеонстѣй горѣ, староруська перерібка обох попередніх.

62. Слово Меоодія єпископа Патарського отъ початка и до кончины, простійше Откровеніє Методія Патарського, широко розповсюджений апокріф, відомий у кількох грецьких, латинських та славянських перерібках.

64. Епистоля и недѣли, у нас Лист небесный, твір від V віку розширений в багатьох редакціях на сході й заході.

68. О двоюнадесяти пятницяхъ, споръ Тарсѣя жидовина съ Ел-аеріємъ, апокріф, анальоґічного походження.

69. О службѣ таинъ Христовыхъ: что опоздять послужити обѣдню, врата небесная затворяются и ангелы поца кленуть, якась апокріфічна візія про службу божу, анальоґічна до тих оповідань про царя Анфілога, що розширені в нашім старім письменстві.

70. О Василіи Кесарійскомъ и о Иванѣ Златоустѣ и о Григоріи Богословѣ вопросы и отвѣты о всемъ по ряду, апокріфічний катехізм звісний у численних редакціях грецьких та славянських.

71. Вопросы и отвѣты, что отъ колика частей созданъ бысть Адамъ, се мабуть часть попереднього апокріфа, що звичайно називається Бесѣда трехъ святителей.

В надрукованих мною (Пам'ятки I, ст. 1—6) двох пізніх галицько-руських індексах, одним із XVII, а другим із XVIII в., згадують ся: Павле обавленіє, Епистоля о недели, Богородицы походженіє по мукамъ, что опоздять пощѣ литургію и врата небесная затворяются; в другім Ісаїино обавленіє, Павлово обавленіє, Іоана Богосл. вопросы, еже рече: слыши праведный Іоанне, тогожъ вопросы Аврааму о праведныхъ душахъ, Богородицино хожденіє по мукахъ, о службѣ таинъ Христовыхъ. Та маємо в наших індексах також титули таких апокріфів, що або зовсім не дійшли до нашого часу,

або й такі, як Соломонові псалми, що заховали ся по грецьки, та на церковно-славянську ані руську мову мабуть не були перекладані; а обік того маємо в нашій збірці численні твори, яких нема в індексах, хоч про їх апокріфічний характер нема сумніву.

Можна би подекуди зачислити по сього циклю також внесені в індекси між ложні книги „хожденія“ до земного раю Макарія, Зосима і інших, та я волів вилучити ті твори до дальшого тому, в якім будуть поміщені апокріфічні житія святих, що стоять на межі апокріфів і романів і безпосередно доторкають ся таких творів, як Александрія. Поміщене у нас оповіданє про св. Агапія чи Агапіта і його хід до раю належить до вищої категорії дійсних апокріфів, де основою являють ся не фантастичні появи здибувані по дорозі, а релігійна та етична доктрина, яку ілюструють образи раю.

III. Видання текстів і студії над ними. Збиранє і публікованє текстів належних до циклю обнятого нашим виданєм почало ся в Європі дуже вчасно, майже в початках друкарської штуки. Вони, а особливо пророцтва про кнець світа, про Антихриста й страховища його панованя, цікавили тодішніх учених і невчених людей. Віруючі католики і вільнодумці-гуманісти публікували знайдені в бібліотеках старі латинські, перекладали грецькі тексти та давали їх на розвагу людям. І так ще 1556 р. член французького парламенту І. Пік видав Псевдо-Іпполітове „Слово про кнець світа, про Антихриста та про другу появу Господа нашого Ісуса Христа“ в грецькій текстї з латинським перекладом, а друге його слово, що було взірцем і жерелом того фальсифікату, появилось 1661 р. також у Парижі¹⁾. В р. 1569 у збірці Грінея (*Grynæus, Monumenta ss. patrum orthodoxographa, Basileae*) був надрукований у-перве грецький текст Откровенія Мефодія Патарського. Ще більшою популярністю й повагою тішили ся тзв. Епістолії або листи з неба, писані буцім то самим Христом; їх публікували і критикували особливо протестантські вчені Геце²⁾ та Іттіг³⁾, і Фабріцій у своїй збірці новозавітних апокріфів присвятив їм також пильну увагу⁴⁾. Та найбільша часть тих

¹⁾ В. Сахаровъ, Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древне-русской письменности и вліяніе ихъ на народныя духовныя стихи. Тула, 1879. Стр. 73.

²⁾ Goetzius, Dissertatio de scriptis Christi. Vitebergae 1687.

³⁾ Ittigius, In Heptaëmeron dissertatio, I, розд. 1 і 2.

⁴⁾ Fabricius, Codex apocryphus Novi Testamenti, I, ст. 303—321, III, 449, 511 і далі.

творів була в західній Європі аж до XIX в. майже зовсім не відома вченим людям, хоча їх перерібки та переклади жили в низших верствах народу та хоронили ся в бібліотеках. Ще Фабрицій, який власне сам творам присвятив окремий том свого *Codex Apocryphus*¹⁾, подає із творів нашого циклю майже самі лише виривки та свідoctва про них старших і пізнійших письменників, і се й творить головну вартість його праці. Власне аж XIX вік вніс найбільше світла й певности в ту темряву, яка одначе ще й доси далеко не прояснена так, як би того було треба.

З західно-європейських учених XIX в., що публікували тексти та студіювали поодинокі мотиви з циклю есхатологічних апокріфів, назовемо поперед усього Бірха, що в виданім 1804 р. *Auctarium codicis apocryphi* надрукував між иншим матеріалом апокріфічний Апокаліпсис сьв. Івана або тзв. Питаня Іванові до Господа на велеонській горі. Гфререр у своїй книжці „*Prophetarum veteres pseudepigraphi*“ опублікував крім середньовікових латинських *Vaticinia* (віщованя про будущину церкви, держав і династій) також латинські переклади апокріфів недавно перед тим віднайдених у абіссинських рукописах. Знаходимо тут критичні виданя таких апокріфів, як *Ascensio Isaiae vatis* (Вхід Ісаїї на небо, див. у нас стор. 109--116), четверта книга Еадри (у нас у старій Русі невідома, появилася у перше аж у Острожській Біблії 1581 р. в дуже кепській перекладі з неповного латинського тексту), книга Еноха і книга про житє і смерть Мойсея²⁾, ся остатня перекладена з гебрійської мови.

В р. 1866 вийшла в Липську збірка славного вченого Константина Тішендорфа пз. *Apocalypses apocryphae*, де дано уперве нове виданє апокр. Апокаліпси сьв. Івана, виданої дуже недбало Бірхом; далі також нове критичне виданє тзв. Павлової апокаліпси, виривки апокріфічних питань сьв. Варфоломея до Богородиці про те, як вона родила Христа, і відривки апокаліпси Богородиці, знаної в нашій письменстві під заг. „Хожденіє Богородицы по мукамъ“³⁾.

Аж у 90-их роках минулого віку разом з оживленем студій над геленістичною та византійською літературою бачимо також жи-

¹⁾ Joh. Albertus Fabricius, *Codex pseudepigraphus Veteris Testamenti*, Hamburgi, 1722, крім передмови і показчиків 1174 стор. тексту.

²⁾ A. F. Gfroerer, *Prophetarum veteres pseudepigraphi, partim ex abyssinico et hebraico sermone latine versi*. Stuttgartiae 1840.

³⁾ Const. Tischendorf, *Apocalypses apocryphae*. Lipsiae 1866.

війший рух коло публікації та студіювання есхатологічних текстів. Важна тут особливо збірка текстів опублікована під проводом Ермітеджа Робінзена пз. *Texts and Studies, contributions to biblical and patristic Literature*. В тій серії вийшла важна для студій над середньовіковими візіями раю і пекла *Passio S. Perpetuae*, видана Робінзеном, вийшов Заповіт Авраама виданий Робертом Джемсом, та двотомова збірка *Aposcrpha Anecdota*, йогож редакції, куди між иншими ввійшли: латинський текст Павлового видіння, хід Богородиці по муках і виривки з Софонієвої обяви, що містять знаки Антихристові.

В Німеччині вийшов імпульс на тім полі з досить несподіваного жерела, з інтересної для кожного Німця ідеї римського цїсарства німецької нації. В р. 1877 видав Георг Цечвіц¹⁾ свою розвідку *Vom römischen Kaisertum deutscher Nation*, і за нею пішов довгий ряд праць про середньовікові Сібілли та пророцтва, що займалися цїсарями, їх будучиною, упадком та поворотом. При студіюванн сього матеріалу прийшлося швидко зацепити за грецькі прототипи латинських віщовань, власне за такі апокріфи, як Видінє Данилово, Слово Методія Патарського та його жерела, починаючи від слів Іполїта про Антихриста, а доходячи до середньовікового Адсона. Визначається тут особливо книжка Камперса¹⁾, що послужила точкою опори для дальших праць, в тім числі для праці одеського проф. Істріна про Откровеніє Методія Патарського та Видінє Данила. Якось випадково натрапив на сю тему проф. Каспарі в Христїянїї, віднайшовши в однім старім рукописї проповідь про Антихриста і кінець свїта, якої автором подано раз св. Єфрема Сирїна, то знов св. Ізидора Севільського²⁾, і взяв ся дошукувати ся її жерел, при чім дійшов до цікавих результатів, що кидають світло і на письменську спадщину Єфрема Сирїна і на розвій ідеї про Антихриста. Навязуючи до висновків Каспарія присвятив Буссет цілу спеціальну розвідку тій ідеї Антихриста³⁾, що була, можна сказати, центром есхатологічних вірувань і уяв середньовікового христїянства таї доси ще не стратила свого впливу. Богато цїнного матеріалу для проясненя генези сих апокріфічних поглядів да-

¹⁾ Dr. Franz Kampers, *Alexander der Grosse und die Idee des Weltimperiums in Prophetie und Sage*. Freiburg i. B. 1901.

²⁾ Dr. L. C. Caspari, *Briefe, Abhandlungen und Predigten aus den zwei letzten Jahrh. des christl. Altertums*. Christiania, 1890.

³⁾ Wilhelm Bousset, *Der Antichrist in der Ueberlieferung des Judentums, des neuen Testaments und der alten Kirche*. Göttingen, 1895.

ля надто історички жидівського народу такі як Шіпер¹⁾, Фольц²⁾ та Фрідлендер³⁾.

На ґрунті чисто християнської обрядової апокаліптики варто зазначити важніші праці про Лист небесний. Основою є тут і доси праця А. Н. Веселовского, друквана ще 1876 р. в Журналъ мин. нар. просвѣщенія, про яку найновіший дослідник сеї теми, віденський проф. Максміліян Бітнер повідає, що вона по довгій блуканні в лісі догадок і гіпотез „відчинила йому брами до лабіринту Листів небесних“. Слідом Веселовского пішов бруксельський учений Боляндист, патер Гіпполіт Делягей, що 1899 р. подав дуже старанне бібліографічне зіставлене всіх старших звісток про Листи небесні, доступних йому з західних і орієнтальних жерел⁴⁾. Окрім детальних праць Р. Прібша⁵⁾ стоїть серед пізнійших праць над сим апокріфом на першому місці згадана вже праця проф. Бітнера⁶⁾, що зібрав велику силу орієнтальних текстів цього апокріфа і на основі порівняних студій дійшов до висновка, висловленого вже й Веселовским, що всі східні й західні версії цього твору пішли з одного спільного і то грецького жерела.

Із усіх славянських країв найбільше зацікавлене здавна збуджували есхатологічні апокріфи в Росії, де мільони раскольників різних толків черпали з них матеріал для безконечних міркувань про людську душу, її початок і вихід із тіла, про загробове життя і суд над душею, про рай і пекло, про остатні часи та прихід Антахриста. Та популярність тих апокріфів була, як бачимо з нашої збірки, не менша і в Україні, а особливо в карпаторуській її частині, яка ніколи не стикала ся безпосередно з великоруськими сек-

¹⁾ D. Emil Schürer, Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi. Leipzig 1898, див. особливо т. II, § 29, стор. 522—556 та т. III, §. 32, стор. 135—287, де розібрано жидівську есхатологічну літературу.

²⁾ Paul VOLTZ, Jüdische Eschatologie von Daniel bis Akiba. Tübingen und Leipzig 1902 де в першій частині (стор. 4—54) подано детальний огляд жидівського апокаліптичного письменства.

³⁾ E. Friedländer, Geschichte der jüdischen Apologetik als Vorgeschichte des Christentums. Zürich 1903, де розбір апокаліптики містять ся на стор. 131—192.

⁴⁾ Надруковано в Bulletin de l'Académie royale de Belgique, Classe de lettres, 1899, стор. 171—213, пор. Th. Zahn, Skizzen aus dem Leben der alten Kirche (розд. 5: Geschichte des Sonntages).

⁵⁾ Між иншим про одну староанглійську поему, пор. R. Priebisch, John Andelay's Poem on the observance of Sunday and its source, друквано в збірці праць присвячених дру. Форнівалю пз. A. Eng'isch Miscellany, Oxford, 1901.

⁶⁾ Prof. Dr. Maximilian Bittner, Der vom Himmel gefallene Brief Christi in seinen morgenländischen Versionen und Recensionen (Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Klasse Bd. LI.

тантами і в якій те замишуване до старих апокріфів не абуджувало ніяких релігійних толків та сумнівів, але було просто частиною старої культурної і літературної традиції і як така мало великий вплив на сформоване народнього світогляду, на масу вірувань, обрядів та устних оповідань¹⁾.

Перші публікації текстів апокріфів належних до нашого циклу тісно звязані з іменами російських учених Пяпіна, Буславца та Тіховравова, далі Порфірева, Срезневського та Андрія Попова. Ще 1859 р. у своїй дисертації „Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“ Пяпін при різних нагодах (див. особливо у розд III) звертав увагу на апокріфи в роді „Бесѣды трехъ святителей“ та інші подібні як матеріали для студій над староруськими повістями. В р. 1862 вийшов під його редакцією третій том видання „Памятники старинной русской литературы издаваемые графомъ Григоріемъ Кутшелевымъ-Безбородко“, де поміщені між иншим, хоч не виділені в окремий цикл, ось які тексти і уривки належні до есхатологічних апокріфів:

1. Огъ евангелія вопросъ (стор. 88).
2. Іоанна Златоустаго о Христовѣ вшествіи на гору (стор. 89—90), уривок із питань Івана богослова до Господа на Оливній горі.
3. Ще один уривок про те, хто з евангельських персонажів і кого хрестив.
4. Вопросы св. Варѣоломея (стор. 109—112).
- 5) Вопросы св. Іоанна Богослова, отвѣты Авраама о живыхъ и о мертвыхъ (стор. 113—116).
6. Слово праведнаго Іоанна Фелого (питаня до Ісуса на Оливній горі, варіант до ч. 2, стор. 117).
7. Хожденіе Богородицы по мукамъ (стор. 118—124).
8. Павлово видѣвіе (стор. 125—133), два відривки.
9. О св. Агапіи и о раѣ, проложна статя без закінчення (сторона 134).
10. О св. Макаріѣ и о раѣ (також проложна коротка статя, стор. 135).
11. Слово о трехъ мнѣсѣх, како находили сго Макарья (стор. 135—142, з категорії тих фантастичних оповідань про давні пригоди в дорозі, які ми відкладаємо до дальшого тома).

¹⁾ Про сей вплив апокріфів на український фольклор диви крім привагідних уваг М. Драгоманова в його фольклорних розвідках, особливо в статі про дуалізм у нар. віруваннях, статю проф. М. Сумцова „Очерки исторіи южнорусскихъ апокрифическихъ сказаній и пѣсень“, друковану в „Кіевской Старинѣ“ 1887 р.

12. Свитокъ изъ Іерусалимской земли, послано отъ самого Господа нашего Ісуса Христа (стор. 250—153), се одна з найстерших редакцій Листа небесного; до неї додано ще два уривки поучень про святкованє неділі, які зрештою не мають звязку з Листом небесним.

12. Під титулом „Бесѣда трехъ святителей“ подано (стор. 169—178) три тексти відомого під сею назвою апокріфа.

Рівночасно з дисертацією Цвиїна почала в Москві під редакцією Тіхонравова виходити спеціальна часопись, присвячена дослідям над історією російської літератури і рос. старовиною, п. з. *Лѣтописи русской литературы и древности*. Вона виходила недовго і неправильно, до р. 1863 вийшло 5 томів, та про те вона дала не лише силу нового матеріялу, а й цілий ряд оригінальних праць, що виразно зазначили методу і напрям дальших дослідів. Важні тут були особливо праці самого видавця, в яких він, не запускаючи ся в широкі мудрованя на взір Буслаєва, а виходячи від певних даних літературних памяток, гromадив матеріяли для їх порівняного студіювання і сим прокладав дорогу порівняної методи в російській науці. До таких праць треба зачислити прим. працю про Люцідарій, додаву до видання тексту сеї памятки (1859, кн. I, стор. 33—68), такіж уваги до повісти про Аполона Тирського (тамже стор. 1—32) та до віршів про Аніку воїна (Прѣніе живота со смертю, тамже стор. 183—192), до опвідання „Слово о вѣрѣ христіанской и жидовской“ (т. III, стор. 66—78). Важні тут були й такі річи, як Веселовского рецензія на новий випуск німецького журналу „*Zeitschrift für deutsches Alterthum*“, де з приводу друкованих там праць і матеріялів порушено декілька питань з археології, фольклору та історії писменства, і власне питання дискутовані в західно-європейській науці ставлено в безпосередній звязок з матеріялами славянськими. І понад се „Лѣтописи“ Тіхонравова дали не мало причинків спеціально до есхатологічних апокріфів і їх відгуків у російській фольклорі; сюди належать видана Буслаєвим „Повѣсть града Іерусалима“ (II, 34), „Стихъ о Голубиной книгѣ“ (II, 61), Стихъ о Антихристѣ (III, 14), уваги Буслаєва до малюнків „О народахъ на страшномъ судѣ“ (IV, 16).

В тім самім році, коли впали „Лѣтописи“ (мабуть їх видавець знеохотив ся до них за їх слабкий успіх, бо в остатніх томах його праць уже не видно), вийшла в Петербурзі двотомова збірка Тіхонравова пз. „Памятники отреченной русской литературы“, як прилога до невиданої ніколи розвідки тогож автора „Отреченныя книги древней Россіи“. В першій томі сеї збірки маємо з апокріфів на-

XVI

лежних до нашого циклю тільки один, Смерть Авраама (I, стор. 79—80). Лаше подекуди, одною пізнійшою вставкою доторкаєть ся сього циклю опублікована в тімже томі „Повѣсть о плѣненіи града Іерусалѣма“ (стор. 273—297, пор. стор. 295—296). За те в другім томі поміщено ось які есхатологічні апокріфи:

- 1) Варєоломѣвы вопросы Богородицѣ (стор. 18—22).
- 2) Хожденіе Богородицы по мукамъ, два тексти, один із XII, а другий, сербський із XIV в. (стор. 23—39).
- 3) Хожденіе апостола Павла по мукам, повний текст апокріфа (стор. 40—58).
- 4) Вопросы Іоанна Богослова Господу на горѣ Ѡваторской, дві копії з XV і XVI в. (стор. 173—192).
- 5) Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ (стор. 193—196).
- 6) Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на Ѣлеонской горѣ, три копії з XVI в. (стор. 197—212).
- 7) Слово Меѡдія Патарскаго о царствіи языкъ послѣднихъ временъ, чотири тексти з рукописів XIV—XVI в. (стор. 213—281).
- 8) Епистоля о недѣли, текст у рукоп. XVI в. (стор. 314—322).
- 9) О двѣнадцати пятницахъ, чотири тексти з рукоп. XV і XVI в. (стор. 323—318).
- 10) Бесѣда трехъ святителей, два тексти з рукоп. XV і XVII в. (стор. 429—438).
- 11) Вопросы, отъ сколькихъ частей созданъ былъ Адамъ, — Тіхонравов видав під сям титулом три апокріфічні розмови, що мають не багато спільного з собою, а всі три належать до розрішених шматків більшого апокріфічного катехізму, вазваного в Росії „Бесѣда трехъ святителей“ (стор. 439—457).

Ще перед появою тих двох збірок текстів, що послужили твердою основою для всіх дальших праць над апокріфами в Росії, вийшла двотомова збірка розвідок московського проф. Хведора Буслєва (Историческіе очерки русской словесности и искусства, С. Петербургъ 1861), де автор при всякій нагоді, чи то починаючи розмову про староруське письменство, чи про народні казки та пісні, чи про старе церковне малярство на Руси, скрізь натикав ся на апокріфи та їх усні відгуки і скрізь мусів заглядати до старих писаних текстів. Правда, Буслєв найчастійше пояснював той матеріал на швидку руку, в дусі мітологічної школи Грімма та Мангарда, виводив із „русської народної душі“ річчя очевидно запозичені з Візантії або з Польщі, та все таки його нариси розбуджували

загальну цікавість і спонукували до критики та до дальших дослідів. Надто Буслаєв у своїй великій Христоматії староруського писемства, виданій у-перве 1866 р., яка й досі не перестала бути підручною книгою гімназіяльної та університетської молодіжи в Росії, помістив не мало виривків із апокріфів і тим причинив ся до познайомлення з ними дуже широких сфер інтелігентної публіки.

При кінці 60-их років починають ся публікації проф. І. Срезневського і тягнуть ся аж до смерти голосного вченого. В р. 1868 виходить перша його більша збірка па. „Древніе славянскіе памятники юсоваго письма“, де крім текстів канонічного змісту поміщено деякі тексти та уривки апокріфів і то власне належних до нашого циклу. Маємо тут головню „Сказаніе Іоанна богослова, апостола и евангелиста, о вторѣмъ пришествіи Христовѣ“ (стор. 406—416) із рукопису Гільфердінга. В р. 1863 він видав у т. X Извѣстій второго отдѣленія Импер. Академіи Наукъ найстарший відомий нам староруський текст Хожденія Богородицы по мукамъ (рівночасно той сам текст видав у своїй збірці також Тіхонравов, див. вище) з паралельним текстом грецьким узятим із одного рукопису Віденської надв. бібліотеки. В р. 1874 вийшла його інтерна книжка „Сказанія о Антикхристѣ въ славянскихъ переводахъ съ замѣчаніями о слав. переводахъ твореній св. Ипполита“ (Санктпетербургъ 1874). Се було продовженє праці розпочатої Невоструєвим, який у р. 1868 опублікував автентичне Іпполітове Слово про остатні дні¹⁾, лишивши на боці пізнійшу (але також дуже давню) котрафакцію, яку Срезневський вірцево опублікував з науковим апаратом. В 70-их роках тягнеть ся в книжках зразу „Записокъ“ а потім „Сборникъ“ петербурської Академії наук його публікація „Свѣдѣнія и замѣтки о малозвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ“, у яких знаходимо також не мало звісток і уривків апокріфів нашого циклу. Зверну увагу лише на опис рукопису Троїцької Сергієвої Лаври з XII в., де подано уривки старого поученя про страшний суд (Сборникъ XII, Свѣдѣнія N. LII, стор. 197), поученє Ісуса ученикам про піст (тамже стор. 199), Питаня ки. Антиоха і відповіді свв. Афанасія (тамже стор. 203, передруковано ст. 207—212). В описі Паїсієвого збірника з початку XV в. (Свѣдѣнія LVI, стор. 301) зазначимо помилку: Згадуючи про поміщенє в рукописі „Слово о исходѣ души и о входѣ на небеса по смерти“ Срезневський без підстави ідентифікує се слово з відомим словом про митарства, прису-

¹⁾ К. Н. Невоструевъ, Слово св. Ипполита о Антикхристѣ въ Славянскомъ переводѣ по Чудовскому списку XII в. Москва 1868.

джуваням Кирилови Туровському, коли се два зовсім ріжні твори. Тамже (стор. 302) зазначено уривок питань Григорія „отъ чего створи Бъ видимую і невидимую тварь“ та „Вопрошаніе святаго ап. Варфоломѣя“, оба тексти видані Тіхонравовим; тамже й Кирилове слово про митарства. В копенгагеськім cod. misc. показано Слово о страшномъ судѣ і подано з нього виписку (тамже стор. 371), що нагадує текст Паладія Мниха.

В р. 1872 вийшла перша праця проф. Порфірєва про старозавітні апокріфи¹⁾, де поміщено цінні уваги і бібліографічні вказівки також про многі есхатологічні апокріфи (див. стор. 95—97 уваги про Слово Мефодія Патарського, про Люцідарій стор. 139—141, стор. 198—231 розбір книги Елоха, на стор. 353—256 про смерть Авраама, на стор. 294—306 про Восхожденіе пророка Исаи), при чім автор дуже старанно втягає в свій дослід живідєську, византійську і західну середньовікову писану традицію. В виданій 1877 р. збірці текстів старозавітних апокріфів тогож автора²⁾ стрічаємо лиш один твір належний до нашого цаклю, а власне „Слово святаго пророка Исаи сына Амосова съ рыданіемъ и съ слезами провидѣвъ Духомъ святымъ о послѣднихъ дняхъ хотящихъ быти на насъ“ (стор. 263—268), та у вступі (стор. 81) автор не зумів про сей текст сказати нічого понад те, що се „другое апокрифическое сочинение“, відмінне від Восхожденія Ісаїї.

Далеко більше матеріалів до есхатологічних апокріфів подано в другій, уже по смерті автора виданій збірці Порфірєва³⁾. Маємо тут у перве рубрику: „Апокрифическія сказанія эсхатологическаго характера“, але під сею рубрикою подано крім діяльота „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на горѣ Елеонской“ (стор. 311—114 і другий варіант 314—325) та уривка „Вопросы Іоанна Богослова Господу“ (стор. 326) зовсім не апокріфічні „Вопросы князя Антиоха и отвѣты св. Аѳанасія Александрійскаго“ (стор. 327—578), хоча й додано інтересну нотку про їх звязок з досліданнєм над апокріфічними катехізмами. Далі під тигулом „Бесѣда трехъ святи-

¹⁾ П. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ. Казань 1872.

²⁾ П. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки. Санктпетербургъ 1877 (Сборн. Акад. т. XVII).

³⁾ П. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки. Санктпетербургъ 1890 (Сборникъ Акад. т. LII).

телей" подано чотири тексти азокріфічних катехізмів (стор. 379—384, 384—391, 391—396 і 396—402), узятих із рукописів бувшої бібліотеки Соловецкого монастиря.

На сімдесяті й вісімдесяті роки XIX в. припадають праці А. Н. Веселовского, що між иншим і на полі есхатологічних апокріфів творили епоху в російській науці, вказуючи незвичайно живі і глибокі зв'язки між апокріфами всіх частин цивілізованого світа і російськими легендами, духовними стихами, віруваннями та традиціями. Особливо важна тут його розвідка „Опыты по исторіи развитія христіанской легенды“, друкowana в „Журналѣ министерства народнаго просвѣщенія“, а власне перша часть у книжках за март, цвітень і май 1875, а друга часть у книжках за лютий, март і цвітень 1876 р. В першій частині Веселовский дуже детально розібрав різні редакції Слова Методія Патарського і вказав їх зв'язки з візантійськими, західноєвропейськими та російськими популярними легендами про прогнаних, сподіваних і знов повернутих імператорів; у другій частині подав дослід над такими апокріфами, як Етієголія про неділю, Слово про дванадцять п'ятниць та Сон Богородиці, вказуючи їх зв'язки з певними історичними фактами, як ось прим. рухи т. зв. флягелянтів у західній Європі. І в пізнійших своїх працях Веселовский дуже часто вертав до цього циклу апокріфів, то доповняючи свої перші результати і провіряючи їх новими матеріалами, то подаючи нові причинки до сих студій. Зазначу тут лише важніші праці. І так у серії „Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ“ до нашого циклу належать статі „Сонъ о деревѣ въ повѣсти града Іерусалима и стихъ о Голубиной Книгѣ“, „Къ сказанію о преніи Жидовъ съ христіанами“, „Дуалистическія повѣрья о мірозданіи“, „Безразличные и обоюдные въ житіи Василія Новаго“, до чого в прилогах додано уперше виданий грецький текст ходу Теодора по митарствах, пропущений Боландистами в їх виданню того житія, далі „Анфилогъ - Evalachъ въ легендѣ о св. Гралѣ“. Не мало натяків на есхатологічні апокріфи знайдено також у його серії „Южнорусскія былины“, що починається власне зіставленем місцевих київських оповідань про Михайлика з апокріфічними оповіданнями Слова Методія Патарського про царя Михаїла.

В р. 1879 вийшла в Тулі книжка В. Сахарова „Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древне-русской письменности и вліяніе ихъ на народные духовные стихи“. Це була перша проба систематичного дослід над есхатологічними апокріфами відомими в старій Русі, проба тим більше гідна признання, що Сахаров у виданнях

доси в Росії збірках апокріфічних матеріалів не міг дошукати ся дуже значної частини відомих у старій Русі есхатологічних творів і мусів знайомити ся з ними з рукописних жерел. Його розвідка складасть ся з двох частин. У першій подано загальний нарис розвою есхатологічних вірувань. Автор зачинає від Жидів, у яких уже в Псалмах видно віру в прихід могучого царя, царя Ізраїлевого, що має відновити Давидове царство. Сю віру, що повстала у Жидів по повороті з вавилонської неволі, широко розвинула апокаліптика часів Селевкідських, часів переслідувань і утиску. Книга Даніїла подає славу візію того пророка про чотири царства, а кінцевим її образом Риму як залізного кольоса на глиняних ногах. Книга Еноха кінчить ся образом суду над нечестивими та деспотами, що кривдили Жидів, і образом нового Єрусалима та нового храму. Образ страшного суду подає й невідоме у нас, але популярне у південних Славян Видінє Варуха. Сї апокаліпси мали вплив і на перших христіян; їх цитують апостоли Павло й Юда, вони були жерелом віри перших христіян у близький поворот прославленого Ісуса і його суд над грішниками. Вже в перших віках христіянства ся віра формується в так званий хілізм, себто в те, що Христос повернувши на землю буде тут панувати 1000 літ, що перед його приходом має на короткий час прийти на світ його противник, Антихрист, який по приході Христа буде зв'язаний і кинений у пекло на віки. В тім дусі висловляють ся найстарші отці церкви, такі як левт Варнава, Юстин, Ірєней та Іпполіт, у яких чим далі тим більше стрічаємо детальних образів тих будущих подій. І так уже тут маємо вироблену віру, що світ буде існувати 6000 чи 7000 літ, стільки тисячоліть, скільки було днів творення, що Антихрист буде з покоління Данового і перед Ісусовим приходом буде панувати 3 1/2 літ, що остатній володар перед приходом Антихристовим буде Лятейнос, себто що римська держава має стояти до того часу. І боротьба против хілізму, що почала ся в III віці по Хр. зразу в Єгипті, потім у Сирії і передвій Азії, не много змінила ті вірування, тільки відсунула їх реченець на кінець сестої тисячі літ по сотвореню світа. Важні тут були слова св. Єфрема Сирина, в яких орієнтальна фантазія дає вже дуже докладний малюнок Антихриста: він родить ся від поганої дівчини і у всім захоче наслідувати Христа, буде зразу праведний і лагідний, але ставши царем озвіріє, побє трьох царів і на своїх прихильників буде класти свою печать на чолі і на правій руці. Отсе був вруг ідей, який оброблювали старі отці церкви аж до появи Магометанства. Страшні бурі, що стрясали ся над схід-

но-римською державою в VII—XI віках, дали імпульс до дальшої еволюції тих ідей. Пророцтва Сибіль, Видівія Данила, Слово Методія Патарського і інші подібні твори розвивають есхатологічні ідеї старших письменників малюнками страшних заволотів та війн, що мають попередити часи Антихристові, та для знягчення тих малюнків творять образ добродійного і хороброго царя Михаїла, що перед приходом Антихриста має ще раз побідити головних ворогів Христа, Ізмаїлтян, має царювати 30 літ, а потім з божого допущу усунути ся геть і дати місце Антихристови.

В звязку з еволюцією ідей про кінець світа і Антихриста подає В. Сахаров нарис еволюції ідей про розставання душі з тілом і про загробове життя душ. Ті ідеї загально людські, відомі вже на первісних ступнях культури. Великий вплив на їх еволюцію мали класичні оповідання про подорожі різних героїв у підземний світ, отже Діоніза за Семелею, Геракла за Кербером, Орфея за Еврідікою, Одисея, Енея і т. д. У Жидів бачимо ту ідею вже в книзі Еноха, у старохристиянським письменстві в Нїкдимовім євангелію і в багатьох житіях святих, особливо тебаїдських пустанників Антонія і Пахомія, в оповіданнях про візії Перпетуї, Карпа, Сатура, Хрвстани, Івана Милостивого та Андрія Юродивого. Особливо великий вплив признає В. Сахаров житію Василя Нового, додаючи, що під впливом того оповідання повстали такі апокріфи, як Видівє свв. Павла і Хожденіє Богородиці по муках. В загальї він розрізняє дві течії в тих апокаліпсах: одна, що йшла безпосередно з грецької старовини і описувала чудесні мандрівки до земного раю та побуту „блаженних“ праведників на щасливих островах, а друга розвивала жидівські та старохристиянські ідеї божого суду та кари за гріхи зараз по смерті одиначі.

В додатку до сеї частини своєї студії В. Сахаров дає короткий нарис розвою есхатологічних думок у західній Європі, обмежуючи ся зрештою на коротких згадках про Дантову поему та про тзв. Dance Macabre — танець смерти з людьми різних віків і станів, що з рам апокріфічних поглядів виходить уже на нове поле — малювання дійсного побуту і соціальної сатери.

В другій частини своєї розвідки зводить В. Сахаров до купи відомі факти впливу есхатологічних ідей і образів у старій Русі. Починає від легенди, по якій навернення на християнство болгарського царя Бориса і руського Володимира мало бути доконане тим зворушенням, яке викликали в них малюнки страшного суду. Стара Русь від монгольського нападу, можна сказати, жила під вражінем близького кінця світа; се вражіне коло р. 1492 перемінило ся в фа-

тальну певність, бо ж на той рік по византійській хронології припадали 7000 роковини сотворення світа. Про близький кінець світа говорить „Слово о небесныхъ силахъ, чесо ради созданъ бысть человекъ“, присуджуване Кирилову Туровському, та правдоподібно значно пізнійше, на думку В. Сахарова написане Аврамієм Смоленським. В своїм посланію до висоцького ігумена Атанасія писав митрополит Кіпріян (1376–1406) між иншим: „Нынѣ последнее время“¹⁾. Ще раз у XVI–XVII в. мали есхатологічні легенди та повісті великий вплив на масу великоруського народу, відбили ся в спеціальних духовних віршах таких як „Голубиная книга“, в перерібках як „Бесѣда Іерусалимская“, „Святокъ божественныхъ писаній“, а хоча повісті про Антихриста й не знайшли в них такого яркого відбиття, як катехізми, то все таки вони мали великий вплив на утворення і уформування того великого релігійно-соціального руху, званого „расколом“, що почавши ся в другій половині XVII в. зумів до нині удержати при собі звиш 16 мільонів душ.

Інтересно, що в своїй праці д. Сахаров зовсім помизує ту формацію ідей про Антихриста та кінець світа, що при кінці XVI в. знайшла собі голосний відгук в українськiм письменстві. А що сей епізод вяжесть ся тісно з історією нашої літератури і з деякими пам'ятками опублікованими в отьому томі, для того не зайвм тут буде сказати про нього декілька слів. Разом з реформаційними течіями, що йшли до Польщі, на Литву й на Україну з Німеччини і в загальї з західної Європи прийшла сюди також улюблена реформаційна ідея, що Антихрист, про якого говорили старі отці церкви, се не хто, як римський папа, що під маскою наслідування Христа має здобути світську власть і розширити свою державу на весь світ. Ся ідея сплodiла велику літературу, починаючи від Віклефа і Гуса і кінчаючи польським духовником Мартином Кровіцким, якого „Obras a Konterfekt Antychrystów“ уперве вийшов друком 1561 р. в Кракові. В літературі того часу, особливо протестантській, було не мало толків про сю ідею, от і не диво, що один із Русинів, „даскал“ Стефан Зизаній, також забрав голос у тій справі і 1596 р. видав у Острові книжечку пз. „Казанье святого Кирила патріарха ерусалимского о Антихристѣ и знаках его, з розширенем науки против ересей разъных“²⁾. Титул властиво не відповідає річї, бо текст Слова Кирилового (окремо він не попадаєть ся в на-

¹⁾ Див. П. Я. Порфирьевъ, История русской письменности. Часть I, изд. 3. Казань 1879, стор. 461.

²⁾ Передруковано у д-ра Кирила Ступницького, Памятки полемічного письменства кінця XVI і поч. XVII в., стор. 31–200.

шав старих рукописах, а містять ся як 15 глава в його „Катехізімі“, що був відомий також у церковно-славянськiм перекладі пп. „Кирила Іерусалимського ученія и пренія къ жидомъ“¹⁾; розведено тут широким коментарієм і екскурсами на сучасні Зизанії церковно-політичні теми. Се було причиною, що на Зизанія накинупи ся полемісти, не лише Єзуїти (Жебровский у своїй брошурці „Plew, które rozsiewa Stefanek Zyzania“), але також і руські прихильники унії. До таких полемічних творів належить виступ Кирила Транквіліона-Ставровецького в його книжці „Перло многоцѣнное“, виданій, що правда, аж 1646 р., але написаній далеко вчаснійше, може ще в початку XVII в. Деяку полемічну тенденцію вказує також рукописний твір, опублікований мною (див. далі стор. 338—396), де обік Кирила Єрусалимського покладено вiмкн з Івана Златоуста і з Ісидора про Антихриста і вiтолковано се все в дусі зовсім не ворожiм римськiй церкві. На підставі тих творів, а особливо Транквіліонового „Перла многоцѣнного“ була в тімже XVII в. скомпонована популярна „Повѣсть о послѣднихъ дняхъ“, що заховала ся лише в рукописах та й то без початку, і має свою основою Откровеніє Методія Патарського, але розширює його текст різними додатками та моралізацією, також без антипапської тенденції (див. далі ст. 292—334). Всі ті твори варті спеціальної студії.

На особливу увагу заслуговує ряд російських праць і публікацій, що мали метою прослідження складу, основної ідеї та редакцій тих апокріфічних катехізмів, які в Росії ще від 40-вих років прийнято було обіймати назвою „Бесѣда трехъ святителей“. На їх важність для студіювання російських духовних віршів перший звернув увагу Буслаєв ще 1859 р., опублікувавши один текст у додатку до свого відчиту про стару руську поезію. Потім по довгій перерві, в часі якої про ті апокріфи були лише привагідні згадки в працях Веселовського, Порфірева та інших, аж у 1880 р. присвятив Вяземский цьому апокріфови спеціальну розвідку в першiм випуску видання „Памятники Древней Письменности“, де крім розвідки, в якій зібрано деякі цікаві факти, але загалом невдатної, подано збірку текстів по часті не належних до теми (тзв. листки Большакова), що мали без потреби скомпілювати дальший дослід. Не буду тут оповідати крок за кроком ходу і розвою дальших праць над сею групою апокріфів, азначу лише важніші її появи. І так в р. 1887 уперве звернув ся

¹⁾ Див. прим. Іеромонахъ Іосифъ, Опись рукописей перенесенныхъ изъ библиотекъ Іосифова монастыря въ библіотеку Моск. дух. Академіи. Москва 1832, стор 86—87.

до цього апокріфа молодий одеський учений В. Мочульський, присвятивши йому спеціальний розділ у своїй розвідці „Историко-литературный анализъ стиха о Голубиной книгѣ“. Хоча автор мав під руками занадто мало матеріалу, то все таки на його основі зважився висловити ряд висновків, які ставили дослід на зовсім невірну дорогу. Не диво, що 1889 р. проф. Архангельський, доторкнувшись до „Бесѣды трехъ святителей“ з приводу своїх дослідів над „Питаннями Антиоха і відповідями Афанасія“, висловився про „Бесѣду“ зовсім песимістично як про мішанину різних питань і відповідий, уложених без ніякого плану і ніякої провідної думки, крайне хаотично. Майже на таких становищі стояв і Порфірєв у передмові до виданої 1890 р. збірки новозавітних апокріфів. Майже рівночасно з сею книжкою вийшла в Записках одеського університету стаття проф. Красносельцева, де звернено увагу на грецькі прототипи „Бесѣды“, надруковано два грецькі тексти і надто звернено увагу на латинські паралельні твори, заховані в деяких дуже давніх рукописах IX—XI віків і опубліковані в різних європейських спеціальних журналах. Це оживило зацікавлення до тих апокріфів. У р. 1892 появляла ся в „Журналѣ министерства нар. просвѣщенія“ стаття Жданова „Бесѣда трехъ Святителей и Josa monachorum“, де переведено порівнянє латинських питань і відповідий зі славянськими та показано, що хоча ті латинські питання заховали ся в дуже старих копіях, то про те вони виявляють новішу редакцію від деяких славянських і вказують виразно на грецькі оригінали.

Тимчасом справою тих катехізмів займався спеціально д. Мочульський і присвятив їм окрему книжку, видану 1897 р. в Записках одеського університету па. „Слѣды народной Библии въ славянской и древне-русской письменности“. Вже сам титул вказує фальшиву дорогу, на яку автор поставив свій дослід, от тим то й не диво, що не вважаючи на всю свою пильність і на силу зібраного матеріалу, в тім числі й грецького, він не дійшов ні до яких тривких результатів. Правда, він виділив окремо і обробив такі апокріфічні питання й відповіді, як „Апокріфічний Апокаліпсис Івана Богослова“, що в славянських перекладах звичайно має титул „Вопросы Іоанна Богослова Господу на горѣ Фаворской“, як „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на Елеовской горѣ“, „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ“ і „Варфоломеевы вопросы Богородицѣ“; відсунувши раз ва все ті твори від приплутування їх до „Бесѣды трехъ святителей“ він троха очистив терен для дальших дослідів. Довершив їх тільки 1901—1902 р. молодий словінський учений Райко Нахтігаль, помістивши в Ялічевім Archiv-i

основну статтю „Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Бесѣда трехъ святителей“ (1901, стор. 1—94 і 1902, стор. 321—408). Нахтігаль оперши ся головню на старосербських текстах виділив із маси питань та відповідній подаваних під спільним титулом „Бесѣды“ декілька груп, на його думку окремих (питання про Адама, дві редакції, поученя про церковний устрій і т. и.), а тільки решту виділив як окрему „Бесѣду“, в якій добачав дві окремі редакції, що вже були в грецькій оригіналі і відси перейшли до Славян, зразу до південних, а потім на Русь. Ще одня причиною — текст з увагами — дав д. Радченко в тімже Archiv-і 1903 р. нз. „Zur Literatur der Fragen und Antworten“ (стор. 611—620). З огляду, що матеріял опублікований мною дав дещо таке, що на мою думку може внести нове світло в заплутаний комплекс питань, які вяжуть ся з сими пам'ятками, я й відкладаю докладний перегляд добыток доси на сьому полі результатів до спеціальної розвідки.

Пощастило й другому популярному катехізмови, тзв. Люцидарієви, яким займав ся вже Тихонравов. Йому присвятив спеціальну розвідку проф. Архангельский (Къ исторіи древнерусскаго Луцидаріуса, Сличеніе славяно-русскаго и древне-нѣмецкаго текстовъ. Казань 1899). Висновки сеї розвідки вийшли не певні тому, що проф. Архангельский не мав під рукою тексту старочеського Люцидарія, що був перовзором деяких руських редакцій (пор. рец. Вондрака в Archiv für slavische Philologie 1899, стор. 255—6). Опубліковане того старочеського Люцидарія з богатим критичним та бібліографічним апаратом, доконане чеським ученим проф. Зібртом¹⁾, уможливило яснійшій погляд на руські перерібки; спеціально українсько-руська перерібка, доконана в XVII в. і опублікована проф. Карским²⁾, виявляєть ся майже дословним перекладом чеського оригіналу. Опублікований у нас текст переважно сходить ся з текстом Карского, декуди ще ближше підходячи до чеського, та виявляє декуди досить значні пропуски (пропущено загалом крім вступу 22 питання), остатні 3 питання у нас відмівні і вкорочені супроти тексту Карского.

Слід іще згадати тут праці і видання московського вченого Андрія Попова. Ще 1872 р. він у своїм „Описаніи рукописей Хлудова“ надрукував ось які апокріфи належні більше-менше до на-

¹⁾ Dr. Čeněk Zibrt, Staročeský Lucidař. Text rukopisu Fürstenberské'ho a prvotisku z roku 1498. V Praze 1903.

²⁾ Е. О. Карскій, Малорусскій Луцидарій по рукописи XVII вѣка. Текстъ, составъ памятника и языкъ. Варшава 1906.

шого циклю: „Слово св. Іоанна богослова“ про померші душі (стор. 339—344), Видѣніе св. пророка Исаіа (ст. 414—419) та видѣніе Андрія Юродивого про Антхристове царство (ст. 479—480). Йому не довело ся написати ніякої більшої праці про наші старі апокріфи, хоч він обіцявав прим. розвідку про Книгу Еноха (Библиогр. матер. IV, 76), та про те в своїх „Библиографическихъ матеріалахъ“, опублікованих по часті по його смерті проф. М. Сперанским, він опублікував, звичайно з дуже цінним науковим апаратом, цілий ряд пам'яток, належних між иншим і до нашого циклю. І так у першій випуску „Библиографическихъ матеріаловъ“, виданій 1879 р. в московських „Чтеніяхъ“, він подав найстарший текст „Видѣнія Ісаїї“ з рукопису моск. Успенського собора (стор. 13—20). З тогож рукопису надруковано тамже „Сказаніе отца нашего Агапіа“ (стор. 41—47). В другій випуску містять ся передрукований нами (Пам'ятки I, стор. 39—64) текст Книги Еноха з полтавської рукописної збірки з р. 1679. З білоруського рукопису Чудового ман. з XVI в. видано з його паперів текст Данилового видѣнія (Библиогр. мат. XV—XIX вып., стор. 58—64), до чого д. М. Сперанскій додав від себе ще один текст із рукоп. Ундольського XV в. (тамже стор. 95—98).

Обік сього передчасно помершого вченого згадаємо й другого, що не встиг видати навіть своєї першої книжки, для якої зібрав матеріял, А. Василєва. По його смерті вийшла 1903 р. його збірка грецьких текстів пз. *Analecta graeco-byzantina, pars prior. Collegit digessit recensuit A. Vassiliev — Mosquae MDCCCXCIII*. Автор збирав по бібліотеках рукописи зі спеціальним оглядом на такі, що були взірцями славянських апокріфів. Маємо тут тексти; *Quaestiones S. Bartholomaei apostoli, Christi epistola de die dominica* (3 тексти, один передм. стор. XIV—XX, а два в книзі ст. 23—32), *Visiones Danielis* (три редакції), *Apocalypsis Deirarae* (Хід Богородиці по муках, ст. 125—134), *Mors Abrahami* (ст. 292—307) та один апокріфічний катехізм (*Quaestiones Jacobi fratris Domini ad s. Johannem Theologum*, стор. 317—320), якому повної аналогії нема в славянських текстах.

Цінним причинком для досліду славянських апокріфів була видана 1888 р. в Москві книжка Матвія Соколова пз. „Матеріали и замѣтки по старинной славянской литературѣ“, де подано із старого сербського рукопису Срѣчьковича текст і розбір усіх відомих творів тзв. болгарського пова Єремїї, а надто й инші апокріфи, в тім числі також найстарший відомий текст Елевтерієвої (в сербській Леопирієвої) легенди про 12 п'ятниць.

В р. 1897 вийшла простора праця одеського вченого В. Істріна пн. „Откровение Мефодія Патарскаго и апокрифическія Вадѣвіа Давііла въ византійской и славянорусской литературахъ“, Москва 1897, де автор на підставі багатого зібраного ним рукописного матеріалу уперше точно уставляє різниці і схожості грецьких а потім також славянських текстів, а в просторах студій (разом 329 стор.) подає і критично перевірює всі здобутки дотеперішніх праць над сими апокріфами. Пізнійше, заявивши ся студіями над повстанням і складом Толкової Палей, проф. Істрін наткнув ся на один на Русі зредатований катехізм, так звану в деяких копіях „Книгу Кааф“, про яку вже перед тим згадували в своїх пошукуваннях Мочульський (Слѣды нар. Библіи стор. 116—119) і Нікольський (Труды еп. Климента Смолятича, С. Петербургъ 1894). Проф. Істрін надрукував її текст у прилозі до своєї праці „Замѣчанія о составѣ Толковой Палеи“ I—VI (Сборникъ отд. русскаго языка и словесности Имп. Акад. наукъ т. LXV, стор. 83—95) і присвятив тому твору декілька критичних уваг. Важно те, що д. Істрін порівнявши текст Каафа з відповідними уступами Палей раз на все зробив конець догадам про якийсь геничний зв'язок того катехізму з Палеею. Далі згідно з Нікольським д. Істрін констатує, що „Книга Кааф“ не оригінальний твір і не збірка творів різних авторів, а переклад скороченого тексту екзететичних „Питань“ свв. Теодорита Кирського на Пятокнижѣ. Більші або менші частини того самого перекладу і тої самої редакції стрічають ся в різних староруських рукописах, без титулу „Кааф“, в тім числі в однім найстаршій із XIV в. і в двох спеціально галицько-руських (однн із Коломиї з р. 1460, яким користуєть ся д. Істрін, одержавши його від д. Яцимирського, і другий той, із якого сей твір надрукований у моїй збірці на стор. 428-448). Отже проф. Істрін уважає Каафом тільки ті три копії (з XV і XVI в.), що мають виразно сю назву в титулі (вони всі три писані на далекій півночі, одна, старша в Соловецькій, а дві пізнійші в Волоколамській монастирі), і відсуває на бік ті тексти, що не мають сего титулу. Се видаєть ся мені безпідставним, тим більше, що всі відомі доси тексти чи уривки тексту виявляють одну й ту саму редакцію і той сам переклад. Питання важне о стільки, що „Книга Кааф“ має деяку полемічну тенденцію против Жидів, а власне в галицько-руських версіях має питання й відповіді з живішою антижидівською закраскою і почасти взяті з інших жерел, не з Теодорита.

З інших російських праць над апокріфами цієї групи, виданих в останніх роках, зазначу ще хіба гарну розвідку київського

вченого Бокадорова про „Хождение Богородицы по мукамъ“, надруковану 1905 р. в ювілейнім збірнику присвяченім проф. Флоринському.

По за межами Росії есхатологічні апокріфи значно менше цікавили славянських учених і не видали таких важних праць, у першій лійці певно тому, що деінде полишило ся далеко менше памяток тої літератури. І так досить богата зрештою польська наука про початки польської літератури дала доси спеціально що до апокріфів досить скупі результати. Властиві, старі апокріфи коли доходили до Польщі в XIII—XV віках, то хіба в латинських текстах, і були мало кому доступні. Починаючи від XV в., часу зародження національної польської літератури, до Польщі доходили вже (з Чехії та Німеччини) тільки тав. секундарні апокріфи, себто новіші перерібки старих апокріфічних легенд, такі як „Процес чорта за Адама“, як перерібка Нікодимового євангелія про вхід Ісуса до пекла, як взагалі цакль легенд, апокріфічних і середньовікових, що ґрунують ся довкола життя Ісуса, Марії та апостолів¹⁾. З есхатологічних апокріфів тішили ся популярністю в Польщі головно тав. Сібіллі, тай то в пізніх середньовікових перерібках, усякі „vaticinia“, себто пророкованя, прам. про пап римських від сьв. Петра до кінця сьвіта, про цїсарів і королїв. Маємо в старих польських рукописах із XV і XVI в. декуди питання і відповіді на біблійні теми, взяті з західно-європейських жерел в родї Јоса monachorum; пізнійше в самій Польщі перероблювано такі питання й відповіді на польську мову, часто на вірші.

Наведу тут декілька таких питань із рукописів бібл. Оссолїнських у Львові. І так у рукоп. 1387 із XVII в. під титулом „Gadk różne“ читаємо між иншим ось які загадки:

P. Kiedy P. Jezus nie był ani w niebie, ani na ziemi?

Odp. Kiedy był w łodce na morzu.

P. Kiedy P. Jezus stał na jednej nodze?

O. Kiedy na osielka wsiadał.

P. Kto się nie urodził a umarł?

O. Adam i Ewa.

¹⁾ Зазначу тут, що простора польська книжка: Ignacy Radliński, Apokryfy Judaistyczno-chrześcijańskie. Księga wstępna do literatury apokryficznej w Polsce. Lwów 1905, хоч дає старанній (зрештою не скрізь) звід результатів новітніх наукових праць над апокрифами в західній Європі (особливо пощастило Сибіллнам та Енохови, що займають більшу половину книжки¹⁾, власне про польські і загалом про славянські апокріфи не дає зовсім нічого.

P. Co to była za batalia, która krótko trwała, a w niej trzecia część ludzi na świecie zabita?

O. Kiedy Kain Abła zabił, bo w ten czas tylko 3 ludzi było na świecie: Adam, Kain i Abel.

P. Który święty służył za złodzieja?

O. Św. Maciej za Judasza, bo był na miejscu jego.

P. Który święty z dwoma zadkami?

O. Święty stan małżeński.

P. Ktora święta z przodu i z tyłu jednakowa?

Q. Św. Anna.

В тім же рукописі знаходимо й римовану сентенцію:

Pytasz, czem się Bóg bawi? Pomyśliwszy chwilę,

Dwiema, powiem, rzeczami, jeśli się mylę:

Niskie dźwiga, wysokie zniża animusze,

Jedne z ciał, drugie w ciała ordynuje dusze —

загадка дуже популярна в західній Європі, що ввійшла в балади в роді англійської „King John”, німецької „Abt und Kaiser”, і стрічається також в устах нашого народу (навіть у формі приказки: „Що Бог у небі робить? — Драбону, одних веде в гору, других у долину”).

Варт уваги польський рукопис (Оссол. 685), що має титул „Zagadki z Pisma świętego z wykładem ich, spisane 1714 roku” (28 карток), де містяться 140 віршованих загадок з прозовими розгадками. Наведу з них декілька, що доторкають ся найближче наших тем:

28. Poł świata za raz niekiedy zginęło,

Jak się mord srożył. Proszę, gdy to było?

Resp. Kiedy Kain Abła zabił. Gen. 4 v. 8.

38. Gdzie sobie ludzie mieszkanie obrali,

Gdy więc na ziemi długo nie mieszkali?

Resp. W korabiu podczas potopu. Gen. 7.

49. Jakim Bóg inkaustem przysięgę swą pisał,

I na jakim papierze na niey się podpisał?

Resp. Na niebie sporządził z różnych farb tęczę. Gen. 9 v. 8.

54. Co to był za wódz taki, rad bym się poradził,

Co nie miał oczu ni nóg, a prosto prowadził?

Resp. Słup obłokowy, Exod. 14 v. 9; Num. 9 v. 15.

85. Które dzieci wątpiły, czyli miały dziadem

Oyca zwać matki swoiey, czy swoim pradziadem?

Resp. Lotowe prawnuczęta. Gen. 19 v. 30.

97. Kto w kościele ofiary takim ofiarował,
 Jakiego by Salomon y nikt nie zbudował?
 Resp. Jonasz w wielorybie.

Більша часть тих питань ще менше дотепна і утворена, можна сказати, зовсім незалежно від „Бесѣды трехъ святителей“ та подібних до неї творів. Апокріфічного тут нема нічого. В новійшій польській науці праць про апокріфи мало; відома праця проф. Брікнера „Apokryfy średniowieczne“ (друкована в „Rozprawach“ Краківської Академії наук т. XXXVII і XXXIX) подає звістки лише про просторі польські перерібки деяких легенд про життя Христа та про Нікодимове євангеліє, звертаючи більше уваги на язик, як на зміст перерібок. Заховане в рукописі Оссол. ч. 10 як копія з друкованої книжки „Prorocstwo Metodiusza s. biskupa miast tyrskich y, męcenika chwalebneho“, се досить свободна перерібка мабуть чеського тексту Слова Методія Патарського, яка лише в головних нарисах плану нагадує грецький апокріф. Вона розділена на 36 глав, кожда з окремим титулом, і містить у собі далеко більше посторонніх додатків, як прим. руська тзв. інтерпольована редакція. Для проби тексту і способу представлення річи наводжу тут пару кінцевих розділів із сеї перерібки, яка через помилку в деяких книгах, навіть у Гарнаковій „Geschichte der altchristlichen Litteratur bis auf Eusebius“ (т. I, В, стор. 899) фігурує як переклад Методія Патарського.

XXX Jako krul Rzymski po chwalebnein zwycięstwie chrześcianskiem wzgardzi y skarze wszystkie ludzie (będąc pierwszy uczestnikiem Pana Chrystusowem), ktorzy zaprzeli się wiary prawdziwy przed pogany.

Aegipt będzie do grātu [sic!] zburzan [sic!], Arabia będzie spalona, a ziemie, ktore nad morzem leżą, będą w pokoju zostawione, przydzie tesz gniew y zapalczywosc na te wszystkie krula Rzymskiego, ktorzy zaprzeli się Pana Jezusa Chrystusa przed pogany. tych czasow będzie siedziała ziemia w pokoju y będzie pokoy tudzisz vpokoienie wielkie między ludzmi na ziemi, ktore ieszcze takie nie było ani będzie iemu podobne, dla tego iz to iusz pokoy ostatni będzie na skonczeniu swiata. będzie tesz wielkie wesele y krotofilia zupełna na ziemi, bowiem ludzie będą mieszkac w pokoju, w ktorem trwając będą zasię znowu budowac miasta y przybytki sobie. kapłani ci tesz będą przywruceni ku pierszemu dostoięstwu y godnosci, ktore im było zatrudnione zelzywoscia od Izmaela osła wszem mierzonego. a tak wythną [sic!] wszyscy ludzie y odpoczną sobie czasu tego od smotkow [sic!] y od wiel-

kiego zakłopotania myśli swoich, gdy im ku ich woli wszystko będzie wodziło się w pokoju Pana Chrystusowem.

XXXI. Jako chrześcianie weseląc się z zwycięstwa nieprzyacielskiego przepamiętają dobrodzieystwo Boskich, a tak prawie nagle przyjdzie na nie Gok y Magok, które przyszedszy scisną zewsząd smutkiem bez miłosierdzia.

Ten ci pokoy będzie, o którym Apostoł S. powiedział mówiąc: wyrzeką ludzie onych czasów: oto wyborny pokoy y bezpieczność! tedy natychczas przyjdzie [sic!] na nich śmierć, bo Chrystus także w Ewangelii S. powie: iako się we dni Noego iedli, pili, ozeniali się, zamasz dawali aż do tego dnia, którego wszedł Noe w korab y przyszedł potop y potracił wszystkie; także też iako stało się dniów Lotowych: iedli, pili, kupowali, przedawali, szczepili, budowali, dobry myśli byli, a tego dnia, którego wyszedł Lot z Sodomy, padał z nieba ogen y siarka iako deszcz [sic!] y potracił wszystkie, — podług tego będzie też onych dni ostatecznych, gdy Syn człowieczy będzie objawion. w temże tedy pokoju będą ludzie siedzieli na ziemi z weselem, iedząc, piąc, bezpiecznie sobie poczynając, zenając się y zamasz dawając, będą też budować, orac, siac, szczepic, choynie vzywac, bo nie będzie boiazni na ludzi ani troskania zadnego, któreby miało trapić myśl dobrą albo sumnienie ich, iedno radość a wesele. tych czasów, gdy ludzie najlepi poczną się szanować, będą otworzone vliczki pólnocne, z których wynidą wielkie mocy ludzie onych, które był wewnątrz [sic!] zamknął Alexander Wielki. a gdy wynidą, tedy będzie skarana wszystka ziemia od nich. ludzie zaś pospolici bacząc, iż okrucieństwo nad nimi czynić będą, natychmiast wszyscy boiaznią a strachem zdieci będą vciekac w gory, w lasy, w iaskinie, kryjąc się w groby, w których mieszkając będą zmartwieni od boiazni y bardzo ich wiele pomrze, a nie będzie ktoby ciała chował. tam wypełnią się na te czasy one słowa Jeremiasza proroka, które powiedział ze strony ludzi pospolitych (Jer. 8): zgrzyszyliśmy (bezpiecznie sobie poczynając) przeciwku Panu Bogu! oczekiwaliśmy pokoju, a nie był dobry czas ku likarstwu [sic!], — otosz ci na nas przestrah.

XXXII. Przyscie Gog y Magog z gor.

Ludzie, którzy wynidą z pólnocnych kraiw, będą iesc ciała ludzkie y pic krew bydłą iako wodę. będą też iesc wszystkie nieczyste a plugawe rzeczy, iako węż [sic!], niedzwiatki, psy, scierw bydłocy, ciała ludzi zmarłych, dzieci z żywota niewieskiego wyprute

y insze (krutko mowiąc) przykre a wszem narodom brzydliwe. robactwo, które czołga się po ziemi, będzie iem za najlepszy pokarm, zaś na większą załosc v bogich y bogatych ludzie będą wydżirac działki z ręku ich y przed oczema [sic!] właściwemi siekąc w sztuki, potem ono ciało dziattek niewinnych będą sztukami miotac matkom ku strawieniu, które muszą gesc [sic!]. na te czasy będzie wielki smutek na ziemi, bowiem wszystko pokarzą, lud pomordują, ziemię krwią chrześcijańską poleją y zeszpecą, nikomu nie folgując, a nie będzie żaden rodzaj na świecie, który by ie mógł zwyciężyć dla ich okrutny wielkości.

XXXIII. O narodzeniu Antychrystowym.

Po tegodniu, po siedmi lat, gdy wezmą ci ludzie Gog y Magog wezwani miasto Jopen¹⁾, które zbudował Japhet trzeci syn Noego, tedy posle Pan Bog na nie iednego z Xiążąt zastępu swego, który ogromnie przypadszy pobiie wszystkie bardzo w krotkiem czasie. a potem zstąpi król Rzymski do Jeruzalem y będzie tam mieszkał tydzin y puł tegodnia, to iest dziesięć lat y puł roku [sic!]. Tego czasu vkaże się syn zatracenia, Antychryst wezwany. ten narodzi się w Chorozaïm, będzie wychowany w Betsaydzie, a w Kapharnaom będzie panował. Chorozaïm będzie weseliło się z tego, że narodził się w nim, i Betsayda, iż iest wychowon [sic!] w nim, Kapharnaom ze stolicę królewską panowania w niem założył. dla tey przyczyny Pan Jezus Chrystus powiedział w Ewangelii S. mówiąc (Matei XI): Biada tobie, Chorozaïm! Biada tobie, Betsaydo! bo gdyby się były w Tyrze y w Sydonie te cuda stały, które stały się w was, dawno by się były w morzu y popiele złości swych kajały. wszakże wam powiadam, że Tyrowi y Sydonowi lzy będzie w dzień sądu, niżli wam. y ty Kafarnaum, ktores iest aż do nieba powyszczone, aż do piekła stargnione będziesz. bo gdy by się były w Sodomie, Gomorze, Segvim, Segor y Adamie te cuda stały, które stały się w tobie, trwały by były aż do dnia dzisieyszego. wszakże wam powiadam, iż ziemi Sodomski lzey będzie w dzień sądu, niżli tobie! tu obaczyc mozesz, moy miły chrześcijański człowiecze, iż Pan Bog wszechmogący onem pięci miastom Sodomskiem, który zapadły się dla wszetecznego żywota ich, y Tyrowi z Sydonem obiecuie nieiakię pofolgowanie męki y włzenie sądu sprawiedliwego w on dzień ostateczny,

¹⁾ На напгін.: Jopen miasto iest droga morska, którą mają się przewiesc [sic!] z zemie [sic!] naszych przez morze do Jeruzalem ziemie obiecany.

ale iz Pan Bog w mocy Bostwa swego tak mocnie zachowac raczył, to iest, gdyz iesie [sic! aam. iasnie] nie dał znac w piśmie ludziom tego swiata, czemby wzdac miał im przeyrzec w dzien sądu grzechow ich, tylko na przyszły czas appellacją słowem swoim świętem zakrył. tedy nam nielza iedno konca czekac, gdy nas trąba przedsię wzbudzi y przyzwie, a tam wobec zobaczemy, co za łaskę z niemi Pan Bog uczynic będzie raczył.

XXXIV. Jako ostatecznie krul Rzymiski na gorze Kalwaryey offiaruie Bogu Oycu wszechmogącemu krolestwo chrzescianskie y koronę swoią, a tamze vmrze¹⁾.

A gdy ten syn zatracenia pokaze się, tedy krul Rzymiski tego czasu wstąpi na wirzch gury Golgota po zyduwsku nazwany, na który gorze był krzysz wkopon [sic!] z Panem Chrystusem, gdy dla nas mizernych smierc okrutną poiąc raczył; tamze pokłękawszy nabożnie zeymie koronę z głowy swoiey y położy ją na krzyżu, potem sciągnie ręce swoje w niebo y podda z wielkiem zaleceniem y modlitwami pokornemi krulestwo chrzescianskie Bogu Oycu wszechmogącemu y koronę. a gdy ioz [sic!] wykona modlitwy swoje, tedy będzie on krzysz wzięty w niebo wespoł z koroną krulewską, dla który korony chrzescianski był zawieszon Pan Jezus Christus, aby wszystkie pospolicie zbawił. tenze krzysz pocnie [sic!] się vkazywac przed niemi, gdy będzie zstępował sądzic zywe y vmarte, zeby skaral niedowiarstwo niewiernych. potem gdy ivz krzysz z koroną krulewską wzgorę ku niebu mocą Bożą będzie wzniesion, tedy krul Rzymiski poda ducha swojego w ręce Bogu Oycu, tamze zasnie w łasce iego. tego czasu będzie zkazone panstwo kazde y moc, gdy okaze się syn zatracenia, który narodzi się według proroctwa Jakoba patryarchy z pokolenia Dan; o tem szyrzy czytay w xięgach Moyzeszowich (Genesis XLIX).

XXXV O cudach ktore będzie czynił Antychryst.

Nie iest tayno kazdemu człowieku, który czyta Pismo S., iako Antychryst, syn zatracenia, mocą diabelską w zywocie matki swy opętany będzie czynił wielkie cuda, aby onem fałszywym postępkiem przez czarnoxiństwo zmyslonem mógł przywiesc lud na wiarę swą. przeto chcąc lepiej fałszu swego podeprzec, będzie slepe oswicał, chromi będą

¹⁾ Ha naprih.: Ostatni krul Rzymiski podda krulestwo chrzescianskie Bogu Oycu na gurze Kalwaryi, o tem szyrzy czytay v Daniela proroka in Cap. XI. ten swiadezy, iz rozbiłie namiot swoy y między dwiema morzami na gorze zslemi [sic!] ze umrze.

chodzie, gloszy [sic!] będą słyszeć, diabelstwem opętani będą vztro-
wieni przezen, słońce w ciemność obruci, miesiąc w krew przemieni. owo
we wszystkich swoich znamionach, które będzie (człowiek grzechu) chy-
trze a zdradliwie czynił, zwiedzie, by też snac mogło być y wybrane,
tak iako to y Pan Chrystus w ewangeliey S. wyrazić dostatecznie ra-
czył. a potem znidzie tenże syn zatracenia (to jest Antychryst) do Je-
ruzalem y będzie siedział w kosciele iako Bog, gdysz jest człowiek cie-
lesny z męża y z niewiasty narodzony. z pokolenia Dan Judaszk Yska-
riot poszedł, który niewinnie Pana Chrystusa dla nędznych pieniędzy
zaprzedał.

*XXXVI. O kazaniu Enochowem y Eliaszowem przeciwko fałszywy
nauce Antychrystowey.*

Gdy już rosszyrzy się y gwałtownie zawezmie smutek czasow
onych od syna zatracenia, tedy Bog Ociec wszechmogący nie będzie
mogł dłuży patrzeć na rodzaj ludzki, który Syn iego najmiłszy Pan
Jezos [sic!] Chrystus właściwą krwią swoją odkupił, aby go nie miał
przyrodzoną miłością vlitować się. Przeto nie miesając [sic!] się z stem
[sic!] ani folgując złemu duchowi przyobleczonemu ciałem człowieka
zatraconego, poszle dwóch słuzebników swoich, mężow zacnych y bar-
dzo wdzięcznych, to jest Enocha i Eliasza, żeby kazaniem y namowami
swemi iawnie pokazali wszystkiem narodom ludzkim bydz fałszywą
naukę Antychrystowę, a samego także kła[m]cą y zdrajcą ludu Bozego.
lud obaczywszy, iż iego nauka od mężow Bozych srodze jest z fuka-
niem zschanbiona [sic!], tedy odstąpi zasię wszystek od fałszu iego
y vciecze, a przystaną onem mężam [sic!] sprawiedliwym, vznawszy
dobrze oczema [sic!] dusznemi zdrową naukę ich. O tem mamy iasne
pismo w Obiawieniu Jana S., kędy tak mówi (Apokal. XI): Dom [sic!
sam. dam] moc dwiema swiatkom swoim, którzy będą pro[ro]kowali
przez tysiąc dwiescie y szescdziesiąt dni oblakszy [sic!] się w wory.
To wypełni się na te czasy, gdy Enoch i Eliasza (iakośmy już słyszeli)
będą gromić naukę Antychrystową wyszedszy z raju, w ktorem teras
cielesnie żywi mieszkają na świadectwo Chrystusowi przed wszystkimi,
którzy mu pozwolą opowiedaiąc świeży fałsz iego. Antychryst obaczyw-
szy, iż jest od mężow S. Enocha y Eliasza twardo złazany [sic!], od
ludu pospolitego opuszczon, powstanie gniewem wielkiem zapalony prze-
ciwko niem, a powstawszy kaze ie pobic, żeby więc y oney fałszywy
nauki iego ludziom przed oczy (ganiąc) nie kładli ani swędu zarazli-
wego pokazowali.

В Естрайхеровій бібліографії старого польського письменства¹⁾ знаходимо дуже мало слідів розширення апокріфів серед польської суспільности. Подаю тут те, що більше-менше подавав на такі сліди. І так під р. 1527 Естрайхер нотує краківське видане брошури Vincentius, Prophetiae tres Danielis horribiles — твір очевидно не польський, а передрукований із якогось західного видання, але чи має який зв'язок з апокріфічним Видінням Даниїлом, не відомо. В р. 1528 вийшла і потім багато разів (1544 і пізн.) була передрукована (коля вірити Естрайхеру) книжечка: Sybilla Erythraea, sagmina interpretavit Georgius Libanus. Під роком 1533 подано видане „Wyprawa duszy na tamten świat, po polsku, po łacinie i po litewsku“, нібито публіковане в Вільні — річ о стільки фантастична, що й сам д. Естрайхер ставить її під знаком запитання. В р. 1535 якийсь Proszowianus видав Ode de inferorum demolitione, річ, яку-б варто роздівити ближше. В р. 1590 вийшла книжечка Dąbrowski, Opisanie wieków ostatecznych; чи має вона що спільного з Откровенієм Мефодія Патарського, годі сказати. Здасть ся, що ту саму книжечку подав Естрайхер і під р. 1596 пз. Dąbrowski X., Żałośnie opisanie wieków ostatnich. Не стрічаємо тут натовісь ані Proroctwa św. Metodjusza, знаного з рукоп. Осол. ч. 10 вразно як копія з друку, ані книжки „Wieczność piekielna“, званої з руського перекладу відомого в двох копіях, описаних мною в нарисі „Карпаторуське письменство“²⁾, хоч апокріфічного в ній дуже мало.

З XVII в. і то аж з кінцевих десятиліть (копія з р. 1680) дійшли до нас дві пам'ятки польської апокріфічної літератури. В другому томі свого „Latorisca“ Йоахим Брлич, православний шляхтич, хоч і писав по польськи, перериваючи оповідане подій з зимы 1660 р., вставляв в свій текст ось який:

List Pana Jezusa Nazarańskiego, króla Juckiego.

Te słowa Boże święte, na ten świat zesłane od samego Pana Boga Lwowi Papieżowi, a Lew Papież posłał bratu swemu Królowi na przeciwko nieprzyjaciółom onego, i ten list taką moc ma, gdy onego kto czyta albo onego słucha, tedy ten człowiek na dzień 1000 grzechów odpustu ma, i na każdy dzień żadna zła rzecz nie zaszkodzi, tak-

¹⁾ K. Estreicher, Bibliografia Polska XV—XVI stul. Kraków 1875 i йогож Bibliografia polska, część II tomu I, Kraków 1882.

²⁾ Ів. Франко, Карпаторуське письменство XVII—XVIII в. Львів 1900, ст. 116—124.

że jeżeli będzie brzemienna niewiasta a ten przy sobie list będzie mieć, dziecię lekko porodzi; i ktokolwiek przy sobie mieć będzie, ten nieprzyjaciół swoich zwycięży; ani ogień, ani strzała, ani kula i żadne orężę onemu nie zaszkodzą. Jezus Chrystus Jerozolimski bądź zemną i nademną obrońcą moim najmocniejszym, mnie strzeż we dnie i w nocy i na każdą godzinę od wszego złego i od szatana szkaradnego, jako objawił Pan Bóg te słowa swe święte i mnie słudze swemu raczył oświecić od grzechu i wszelakiej nieczystości, ty mnie dopomóż Ojcze, Synu i Duchy Święty.

List ten jest znaleziony w ziemi Brytańskiej na górze Oliwnej, przed obrazem Świętego Archaniola Michała zawieszony był, i nikt go nie widział na czym był zawieszon; i kto by onego chciał przeczytać, tedy sam się onemu zaraz spuścił i zbliżył się; a był napisany złotem pismem temi słowami mówiąc:

„Ja Jezus Chrystus przykazuje wam i objawiam wam mocą Bóstwa swego, abyście dni niedzielne święcili, robót żadnych nie robili, ani ogrodnych rzeczy na pokarmy nie kopali, bogactwa zbytecznego nie zbierali, ubogim dawali tu na tym świecie. Dałem wam sześć dni do roboty, a siódmy odpocząć i święcić przykazałem onego, i przykazuję też wam; objawiam wam, iż was będę karał głodem i poszlę na was miecz ostry, wtenczas wstanie król na króla, pan na pana, miasto na miasto i tak wielkie przelanie krwi na ziemi między ludźmi będzie i w tym strachu skończy się świat. Jeszcze będę was karał gromem, błyskawicą ognistą, dla tego, żebyście poznali gniew mój na sobie, iż przykazania mego nie pełnicie. Upominam też was w dniu niedzielne do kościołów i cerkwi chodzić, złych uczynków nie czynić, a jeżeli tego nie spełnicie, tedy przypuszczę na was ptastwo srogie i dziwne, tęcze i proch, z którego prochu przypuszczę powietrze między wami. Przykazuje wam, abyście w sobotę po nieszpórach w robotach przedstawiali, dla przeczystej Matki mojej milej, Boga Rodzica; bo gdyby Matka moja za was nie prosiła Pana Boga, tedy dawnobyście poginęli za bezzakoństwo wasze; a niedziele potwierdzajcie, młodzieńce i dziewice do cerkwi i kościoła chodźcie; ojców, matek i bliźnich swoich szanujcie; świadectwa kłamliwego wystrzegajcie się, jałmużnę ubogim dawajcie, za co ja dam wam królestwo niebieskie, pokój wieczny i odpuszczenie grzechów. Przykazuje wam przez proroki i apostoły, cherubiny i serafiny, iż Ja prawdziwy Chrystus syn Boży, mocą Bóstwa swego ten list pisał, a któryby człowiek temu listowi nie wierzył, tedy takowy będzie przeklęty i potępiony z niewiernymi a umrze nagłą śmiercią. Przykazuje też wam, który człowiek z was ten list przy sobie bę-

dzie mieć i nosić, dawajże on i innym czytać, tedy będzie zbawienie duszne miał i męki wiecznej ujdzie; ani grom, ani błyskawica onemu nie zaszkodzi. Ja Jezus Chrystus syn Boga żywego i z czystej Maryi Panny Dziewicy narodzony”.

Racz mi oświadczenie podać tego listu: w roku od narodzenia Jezusa Chrystusa 1599 miesiąca Maja 1 dnia. Święty Janie, Chrzcicielu Pana naszego Jezusa Chzystusa w Jordańskich strumieniach, i mnie racz też grzesznego ochrzścić, aby mnie szkaradni djabli nie zaszkodzili; święty ojcze Mikołaju dopomóż mnie, gdyż ty prędki pomocnik w każdym utrapieniu, ubłagaj, umódl Jezusa Chrystusa za mnie grzesznego. Amen.

Sen przenajświętszej Panny.

Zasnęła była przenajświętsza Panna Boga Rodzica w Brytanii na górze Oliwnej i przyszedł do niej Pan Chrystus Jezus, syn onej najmilszy, i mówi: Matko moja najmiłsza, spisz-li albo-li słyszysz? I mówi: Spałam, alem się ocknęła i śnił mi się dziwny sen o Tobie: widziałam cię w ogroju pojmanego i związanego, przed Annasza, Kajfasza, Piłata, Heroda przywiedzionego, u słupa przywiązanego, z twej świętej głowy krew strumieniami płynęła, a twoje przenajświętsze ciało jak skorupa się padało. Matko moja, prawdziwy ten sen: kto ten list będzie miał abo przy sobie, onego nosić będzie, ten łaskę moją i przyjaźń od wszystkich ludzi będzie miał, i duszy odpuszczenie grzechów, a przy onego śmierci tam będę i ty matko moja najmiłsza ze wszystkimi anioły, i duszę onego weźmiesz do Królestwa Niebieskiego, a kto tego listu żąda, ten zbawienie wieczne otrzyma. Panu i Bogu naszemu cześć i chwała na wieki wieków. Amen. Pisano ten sen albo list pod rokiem 1546 miesiąca Augusta 25 dnia ¹⁾.

Придивляючи ся уважно текстови сього листа ми мусимо заважити поперед усього, що мову його як і взагалі мову цілого Ліписця Єрличевого польський видавець сильно змодернізував і вигладив, так що властиво оригінального тексту „Листу Христового“, такого, як його написав Єрлич, ми не знаємо. Далі важно зазначити, що й той текст, який фігурує у виданні Войціцького, вказує виразно на те, що се не жадець польський оригінал, тільки докопаний камось, правдоподібно самим Єрличем, переклад із руської

¹⁾ Latopisiec albo Kroniczka Joachima Jerlicza, z rękopismu wydał K. Wł. Wojcicki. Warszawa 1653, t. II, стор. 41—45.

мови. Вказують на се виразнісінькі рутеніями в мові Листу, отже такі, як улюблений і доси руськими лірниками, а Поляками неживаний прикметник „pazagański“, як назва Lwówi papieżowi замість польського Leonowi, як żadne oręże, руське жадне оружа, по польськи żaden oręż, „tęcze i proch“, де tęcze зовсім невідповідно стоїть замість руського „тучи“, уживане залюбки епітету Матері божої „Boga Rodzica“, непривичного для польського вуха; „a niedziele potwierdzaście“ — по польськи не дає ніякого значіння і вияснюєть ся тільки зі слів руської анальоґічної версії (див. у нас Угнівський текст, стор. 68), де сказано виразно: „биста все тоє твердо хранили, що вас сей лист навчаєть“; bezzakonstwo, слово на силу перекладане з руського, у Поляків неживане; сюди належить також згадка про сьв. Миколая у приписці до листу. На той сам слід ведуть також очевидні непорозуміння перекладача, як ось те, що він не зрозумівши руського „100 днів відпусту“ поклав за те безмислу фразу: „tedy ten człowiek na dzień 1000 grzechów odpustu ma“, себто на се конто може що дня допускати ся 1000 гріхів. Проф. Веселовский передрукувавши сей текст (Опыты, Журн. Мин. нар. просв. Мартъ 1876 р. стор. 102—103) не завважив його руського походження і видає його за репрезентанта польської редакції сего твору, де фігурують папа Лев III і його „брат“ Карло Великий. На скільки сей текст ріжнить ся від тексту справді розширеного серед польського народа, можна буде зміркувати з порівняня. Маю в своїй рукописній збірці два тексти польського „Listu Niebieskiego“ з двох ріжних околиць західної Галичини, один писаний десь у першій половині XIX в. (се видно крім паперу та почерка також зі старомодною правописою), а другий коло р. 1870. Хоча перший рукопис писаний старанно, а другий досить недбало, то все таки їх тексти декуди доповняють себе. Кладучи основою текст А, я подаю доповнення з В в гавчастях скобках у тексті, а варіанти в нотах. Додаю, що копія В має в додатку статю про 12 пятниць п. з. Obserbowanie (sic!) 12 Piątków Pana Jezusa Chrystusa z pisma S. od Klemensa Papierza, ktore w poście o chlebie i wodzie. На жаль, текст тут значно ушкоджений мишами. Подаю лише кінцеву приписку: Kto ten list ukradnie, temu r[ęka odpadnie]; kto go schowa pod futro, temu zazwonią jutro. Zapomocą Bożą napisano list ten dnia 18 Kwietnia 8....

List Niebieski.

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus na wieki wieków. Amen.

W imię Ojca i Syna i Ducha świętego¹⁾. Te słowa są zesłane od samego Pana Boga Leonowi Papieżowi, a on posłał go bratu swemu Królowi Braciewieckiemu²⁾, gdzie miał takowo moc: kto by go chciał czytać lub przepisać [lub z pilnością słuchać], to mu się sam otworzył. Był zjawiony na górze Oliwnej w ziemi Loretańskiej (в ныкоп. В. Брытаньскей) i przed obrazem Michała Archanioła, był złotemi literami napisany, a żaden człowiek nie mógł widzieć, na czym ten list wisiał. Ma zaś takową moc, że kto go czyta albo z pilnością słucha, ten dostąpi sto lat odpustu³⁾; ieżeli kto z białogłow⁴⁾ w cięży zostaje i przy sobie ten list nosi, szczęśliwie i prędko porodzi. Kto ten list przy sobie nosi, temu ani ogień ani woda, ani czary ani szatańskie najazdy szkodzić nie będą mogli, bo Jezus na straży w dzień i w nocy i w każdej godzinie [i na każdym miejscu] na wieki wieków; nawet przeciw nieprzyjaciom pewnym będzie i wiele nieprzyjaciół zwycięży przeżegnawszy się krzyżem świętym mówiąc te słowa; „Panie Jezu Chryste, strzeż mię [od wszelkiego złego duszę moją i ciało moje; w Tobie nadzieję pokładam, ponieważ Ty strzeżesz mnie]⁵⁾ w dzień i w nocy i w godzinę śmierci naszej. W imię Ojca i Syna i Ducha świętego, oświeć i broń nas od wszystkiego złego i od chytróści czartowskiej, od wszystkich nieprzyjaciół widomych i niewidomych. Dopomóż mi Panie Jezu Chryste przez wylanie krwi Twojej przenajświętszej, którąś z boku Twego świętego wylać raczył dla zbawienia duszy mojej“.

Ja Jezus Chrystus napominam was, abyście wierzyli, że ja jestem Syn Boga z Panny Maryi narodzony. Ten list pisałem prawdziwą ręką dla prawdziwych katolików swoich, których odkupiłem na krzyżu krwią swoją przenajświętszą i wyzwoliłem z mąk piekielnych i nieskończonych. Przekazuie wam mocą bóstwa swego, abyście święta uroczyste i niedzielne święcili i zachowywali, żadnych robót nie robili a nawet w ogrodach korzenia⁶⁾, które są na pożytek ciałom waszém, nie kopali. — Przekazuje wam, abyście wszyscy, starzy i młodzi bez żadnej wymowy do kościoła bożego chodzili, Mszy św., kazania i nauczania słowa bożego z pilnością słuchali, występki zaniechali, chytróści nie zażywali⁷⁾, podług przykazania mego żyli i tak się podług tego listu sprawowali,

¹⁾ Отец рече в В. пропушено.

²⁾ Епископ лаше в В.

³⁾ В В. takowy człowiek ma sto dni odpustu.

⁴⁾ В В. a która niewiasta.

⁵⁾ В В. через помилку всі слова взяті в скобки пропушено.

⁶⁾ В. жарын.

В. zazdrości i chitrości i gusłowania nie zaczynali.

[lecz zawsze podług woli Ojca mego żyli], a dam zdrowie ciałom waszym [i zbawienie duszom waszym]. Jeżeli tego zachowywać nie będziecie, co ten list każe, będę was karał gradami, piorunami, straszny powietrzem, srogimi błyskawicami, wojną nieskączoną i różnemi plagami ¹⁾, pobudzę i wzruszę króla na króla, pana na pana, miasto na miasto, wieś na wieś, sąsiada na sąsiada, oycę na syna, matkę na córkę, żonę na męża, męża na żonę, brata na brata, siostrę na siostrę, i wyciągnę miecz z gniewem na was. Będzie zamieszanie, rozlanie krwi między wami i wielka nienawiść. Strach na was padać będą, ieden od drugiego uciekać będzie, a praca i majątek wasz w niwec się obróca; bydło wasze drapieżne zwierzęta pożerać będą, posiadanie wasze puste zostanie i pamiątki żadnej po was nie będzie. A jeżeli się tém napomnieniem nie poprawicie, to was jeszcze większą karą karać będę. Dopuszczę nieurodzaj na ziemię waszą, deszczu nie będzie kiedy potrzeba, ziemia iak żelazna nie da obfitu żadnego. Napuszczę myszy, szarańczy, gąsienicy, które wszystko poniszczą to co wyda [ziemia] na pokarm ciałom waszem. Będziecie głodu morzyć ²⁾ i marnie wyginiecie. Kto by zaś jeszcze po tém ukaraniu został, a tak nie będzie żył, iak ten list przekazuje, to dopuszczę na nich czarne ptaki, które po powietrzu latać będą i kasać was będą. Przykazuie wam, żebyście w sobotę przed nieszporem wszystkie roboty pokończyli. Matkę Moją abyście szanowali, bo gdyby Matka Moja za was się nie modliła, dawno bym was był wygubił za sprośne grzechy wasze i złości. Kto by ten list miał w domu swoim, aby go wszystkim czytać dawał, a takowy człowiek choć by miał grzechów iak gwiazd na niebie, wszystkie mu odpuszczone będą nie tylko na tym ale i na tamtym świecie. A kto by ten list miał a drugim nie pożyczał, takowy człowiek odrzucony będzie od królestwa Mego. A jeśli kto u siebie lub w domu przez niedbalstwo ten list trzyma, błogosławieństwa nie będzie miał. A kto go w poszanówku trzyma, będzie miał łaskę u mnie, przyjaźń u ludzi i bez sakramentu św. spowiedzi nie umrze i przy śmierci pokaże mu się Jezus z Matką swoją, wezmie duszę jego z ciała i zaprowadzi ją do królestwa niebieskiego, któremu koniec nie będzie na wieki wieków. — Amen.

Що до старочеської літератури, то маємо відомости про розширення і популярність деяких апокріфів, як прим. Нікодимового євангелія, Листу небесного та Слова Методія Патарського, якого друка відомі з 1571 і 1578 р. (Истрияъ, Откровеніе Методія Па-

¹⁾ В. ptakami.

В. będziecie z głodu marli.

тарського стор. 22). Можемо одначе сказати, що вплив спеціально есхатологічних апокріфів на широкі круги старочеської суспільності був далеко менший, як у східних та південних Славян; фантазія прим. старочеських поетів та моралістів стоїть твердо на реальнім ґрунті малюючи навіть такі річі, як смерть і суд по смерті, різні роди людських пороків, різні космогонічні погляди і т. н. Із старочеських творів захованих до нашого часу, мають звязок із циклом есхатологічних апокріфів ось які:

1) Захована в тзв. Сьвятовітським рукописі поемка „Alan“, віршована перерібка латинської середньовікової книги славного схоластика Alanus ab Insulis пз. Anticlaudianus, а властиво перерібка латинського витяга з тої книги. Перерібка хоч загалом вірно держить ся оригіналу, все таки декуди відступає від нього, користується іншими жерелами чи навіть, як думає видавець, проф. Патера, людовою традицією¹⁾. Це проба алегоричного викладу космогонії, де між іншим змальовано мандрівку Розуму по всій планетарній системі, описано пекло й Сатану:

Tut wzwyedye take sedyenye
luczyferowo stworzenye,
prwe natael gmye gmyegesse,
potom luczyfer slowyesse...
stworzon byl w nebeskem racy,
puol hodyny byl w tom kragy;
kdy sye poczal protywyty,
tut gey buoh kazal strezyty
do bydla wyecz buduczyeho,
a do pekla horuczyeho. (Patera op. cit. 34).

З пекла Розум тільки при помочі Милосердя видобуваєть ся і оглядає небо і процес сотворення світа (Patera op. cit. 1—57).

Інтересна особливо пісня „O smrtedlnosti“, захована в тій самій збірці (стор. 92—107) та в пізнійших чеських співаннях. Це приклад того, як мало впливу на старочеських поетів мали власне есхатологічні апокріфи про смерть, розставане душі з тілом і т. н. Автор очевидно не має в своїй уяві ніякого з тих образів, які так розширені прим. у наших духовних піснях про смерть та суд і були зачерпнені зі старих теологічних концепцій, відомих також на Заході (співка смерті з Сатаною і демонами, образи польовання демонів на душу людську, тіло як союзник смерті в бо-

¹⁾ Див. Adolf Patera, Swatovitský rukopis. V Praze 1886, стор XXV.

ротьбі з душею і т. п.). Старочеський автор зовсім не хапаєть ся тих картин, але малює ряд реалістичних образків, підправлених декуди гумором і взятих далеко більше з житєвої обсервації, ніж із середньовікової фантазії:

Smrt wzdy stogy v podwogye,
Gyez ne wydysz, tudyez stogye,
Znamenawa skutky twogye,
Ne wydess s ny nykdy boye (op. cit. 95).

Теж саме треба сказати про поемку „O sedmimescietma kázniech“, де вичислено 26 ріжних людських пороків, і також не бачимо ніде мотивів узятих із апокріфів, окрім хіба таких далеких натаків, як прим. сей:

Pycha s nebe gyest strczena,
W peklo gyest pohrzyzena. (ст. 147).

Так само наскрізь реалістичним духом пронята моралізаційна поемка „O pyety studnyczyech“ (тамже 152—158). Автор покликаєть ся часто на Давида, на євангеліє, обік того на „Катона правого майстра“ (ст. 156), але те, що цитує в них, перероблене наскрізь по чеськи, виглядає радше на чеські людські приказки, як на вчені цитати, прим. отся характеристика бідности:

Chudoba nauczy krasty,
Chudoba vely lhaty,
Chudoba knyezye
K hrzyechu przywody pro penyezye (ст. 154).

Ніякої містики тут анї сліду. Сю обсервацію потверджує преінтересний віршований виклад десяти заповідий божих, захований у тзв. Градецькій рукописі, опублікованім тимже проф. Патерою ¹⁾. Чи візьмемо „třetíe kazanie“ (стор. 274—290), де говорять ся про сьвяткованє неділі і киваєть ся громи на танці, пісні та недільні гулянки („lepší by bylo orati, niż v neděli tancevati“), чи „šeste kazanie“ про чужоложство, розмальоване широко і сон амоге (стор. 283—309), — скрізь бачимо реалістичні малюнки життя і нехить до апокріфічної символіки.

В новійшій чеській науці бачимо від самих її перших кроків пильну увагу до всякого рода старих памяток, в тім числі й до апокріфів. „Батько славістича“, великий учитель чеського відродже-

¹⁾ Adolf Patera, Hradecký rukopis. V Praze 1881, стор. 264—356.

ня Йосиф Добровский і сам зібрав такі пам'ятки розтрушені в мало відомих та занедбаних рукописах, і вияснював у своїх писаннях їх жерела та значінє. В збірці Вацлава Ганки „Starobyła sklada-nie“ подано значну колекцію старочеських текстів, в тім числі й апокріфів. Над ними працювали й пізнійші дослідники, Шафарик, Юнгман, Тіотрунк, Файфалік, Іречек, Патера ¹⁾. Найновіша доба внесла й тут значне оживленє, виказавши конечність роздвляти чеські пам'ятки в звязу з иншими славянськими та західноєвропейськими появами. Праці Ч. Зібрта, Ю. Полівки, Тілля і цілого ряду молодших дослідників виявляють не лише зацікавленє Чехів сею літературою, але також їх пильність, серйозність і добре, систематичне вишколенє, якому може позавидувати велика часть прим. російських учених.

У південних Славян, головнo Сербо-Хорватів і Болгар, імпульс до студіюваня апокріфічного письменства дала головнo інтересна історична поява — ересь богомильства, що припадає в самий заранок християнізації тих народів і своїми впливами доходить ще й до наших днів. Літературно-історичні проблеми звязані з богомильством, такі як „болгарський піп Єремія“ і його твори вазначені в старих слав. індексах, як фальшивий Апокаліпсис Івана богослова, знайдений у Провансії в часі альбігойських війн, як відгуки богомильських поглядів у світогляді, піснях, казках і віруваннях південних і північних Славян, усе те мусіло цікавити вчених і то не лише південнославянських, бо богомильство було, як відомо, імпульсом до вятвореня великого сектантського руху в середньовіковій Європі, званого під назвами Катарів, Патаренів, Альбігойців, Бугрів і т. в. Праці проф. Ягіча (*Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga, knjiga prva, Staro doba. U Zagrebu 1876*) та Фр. Рачкого (*Bogomili i Patereni*, друковану в Rad-i jugoslav. Akademije 1868, кн. VII-VIII) можна вважати вихідною точкою для дальших публікацій і студій Югославян також на полі апокріфічної літератури. Органом їх була зразу видавані Югославянською Академією наук у Загребі *Starine*, в яких V томі проф. Ягіч пз. „*Opisi i izvodi iz nekolik slovanskych rukopisa*“ подав поперед усього опис берлинського пергаменового (болгарського з XIV в.) збірного рукопису, що колись був власністю Вука - Караджича і містить у собі між иншим також найстарші тексти деяких апокріфічних катехізмів. Проф. Ягіч опублікував тут переважну часть тих текстів і до-

¹⁾ Огляд тих старших праць, зрештою далеко неповний, див. Jar. Vlček, *Dějiny české literatury*, I. I, v Praze 1893—97.

дав до них цінні літературно-історичні уваги. В XVI томі того видання Ст. Новакович подав передруком збірку апокріфів, що були поміщені в „Сборнику“ Божидара Вуковича з р. 1520, друкованім у Венеції¹⁾. Стрічаємо там між иншим Слово св. Павла о исходѣ душевнѣмъ, перерібку відповідного уступу „Павлового видѣнія“, далі відомий апокріф про 70 імен божих з додатком невеличкого вопросоодвіта. В книжках XXI і XXII подав Ю. Полівка тексти цілого ряду старих сербо-болгарських апокріфів, захованих у рукописах зібраних Шафариком і перехованих у праському Музеї. Маємо там між иншим чотиря тексти вопросоодвітів, толкованє притчі про Самарянина, Исправленіє о новом завете, значний уривок Видѣнія св. Павла, Вопросы пресв. Богородице о 7 грѣховъ, легенду про дванацять п'ятниць і 72 імена Богородиці. Надто опублікував тут Ст. Новакович старосербський текст апокріфа про Еноха (кн. XVI, ст. 70—96) і Варухово Откровеніє (кн. XVIII, стор. 203-209). Його „Исторія српске књижевности“, призначена для шкільного ужитку (маю під рукою друге „зовсім перероблене виданє“ з р. 1871) задля своїх тісних рамок дуже мало могла присвятити місця тій літературі.

В Болгарії зроблено за остатніх 20 літ не мало для розслідження старого пасьменства і особливо людової традиції. Головно „Сборникъ за народни умотворення, наука и книжнина“, видаваний болгарським міністерством нар. просвіти, дав інтересні матеріали і праці. Помінаючи друковані в ній розвідки М. Драгоманова, де часто доторкають ся й есхатологічні апокріфи, назву тут головню публікацію д. Начова пз. Тиквешки рѣкописъ (кн. VIII, IX і X), де між иншим надруковано болгарські перерібки ось яких есхатологічних апокріфів: Разумник о всем удросе отче (VIII, 402-405), Смерть Авраама (VIII, 411-413), Видѣніє стаго Павла, вже възнесенъ быст агглом на нбо (IX, 100—113), Слово о соудѣ и о втором пришестви гнемъ (IX, 69—74). До кожного д. Начов додав у X кн. свої уваги, з яких важна особливо розвідка про „Разумник“ (стор. 118—138). В т. XII дав С. Аргиров уваги і виписки з болгарського рукопису, що зберігають ся в Люблянї²⁾, де поміщено між иншим тзв. „Слово Дамаскина манаха, іподіакона і Студіта про конєць свѣта і про Антихриста і про другу появу Господа нашего Ісуса

¹⁾ St. Novaković, Apokrifi iz štampanih zbornika Božidara Vukovica. (Starine, t. XV.).

²⁾ С. Аргировъ. Люблянскыя болгарскы рѣкописы отъ XVII вѣка (Сборн. за нар. умотв. т. XII, ст. 461—559).

Христа". Се слово — популярна перерібка Слова св. Ісхполіта і було вже з того самого рукопису опубліковане Срезневським (Сказанія объ Антихристѣ, стор. .). До тексту люблянського рукопису д. Аргиров додав у кв. XVI—XVII простору розвідку про його мову (стор. 246—313). В тім самім подвійнім томі „Сборника“ подав д. Н. Начов коротку бібліографічну звістку та деякі виписки з Аджарського рукопису XVIII в., де містять ся ось які есхатологічні апокріфи: Слово святого апостола Павла откровеніємъ о праведным и грѣшным, Слово праведного Авраама егда приде ему архангелъ Михаилъ въ домъ его, Слово св. Іоанна о послѣднемъ врѣмевъ о покаянію, Слово о Антихристово царство како хоцетъ царствовати, Слово о Сивилѣ еже есть прѣмудра, Слово откровеніе светіе Богородици въпрошеніємъ о ѿ. грѣсехъ, Слово о въскресеніи Вароухова, Слово Настасію чръноризцу како възведена бысть на небеса, Слово кї. прѣсвети пятъкъ светого Ефрема, Протълкованіе отъ Адама и от богословца, Слово отца нашего Агапія. Із сього матеріялу д. Начов опублікував Слово о Антихристово царство (стор. 486—488) і Слово откровеніе светіе Богородици въпрошеніємъ о ѿ. грѣсехъ (стор. 499), коротенький апокріф невідомий у інших Славян.

В додатку згадаємо ще тут про есхатологічні апокріфи у Румунів. В р. 1883 видав др. М. Гастер цінну книжечку „Literatura populara Romana“, де зазначено та в виривках подано ось які есхатологічні апокріфи розповсюджені у Румунів: апокаліпсис ап. Павла (стор. 357—361), „Лист Матери божої“, властиво знаме апокріфічне оповідане про хід Богородиці по муках (стор. 372—370), Лист Господа нашого Ісуса Христа, себто Епістолія про неділю (стор. 361—381), „Легенда про п'ятницю“ (перерібка з італійської Vita di S-a Venera), і Легенда про 12 п'ятниць (ст. 381—392), Откровеніе про св. литургію, себто знаме й у нас видіне Анфілога (ст. 445—458). Для публікації апокріфічних пам'яток румунського письменства зробив багато проф. Петричейку-Гвждеу (Petriceicu Hăşdeu, Cuvente den bătrâni, 2 томи, мені недоступне). Щедро користував ся апокріфами, головню румунськими, також Лазар Шаїнен у своїй просторій студії про румунські казки (Lazar Săineanu, Basmele Române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătura cu basmele popularelor învecinate şi ale tuturor popórelorú Romanice. Bucureşti 1895, стор. 1114), див. особливо повісти про мандрівки різних героїв до пекла (стор. 412—446), повісти релігійні (стор. 841—910). Інтересні розділи присвятив славянським апокріфам, в тім числі також есхатологічним, цитований уже румунський учений М. Гас-

тер у своїй популярній книжці „Ilchester lectures on Greeco-slavonic literature and its relation to the folk-lore of Europe during the Middle Ages“, London 1857, див. особливо розд. II (стор. 15—45), присвячений богомильству та його впливови на славянське письменство, та розд. III (стор. 46—65), де детально обговорено оповідавя про Антихриста, про Листи небесні і т. в.

Від р. 1876 почав у Берліні за ініціативою і заходом проф. Ягіча виходити журнал присвячений спеціально славянській філології в найширшій значію сего слова (*Archiv für slavische Philologie*). Здвиженням аразу головно працею проф. Ягіча він швидко здобув собі одно з чільних місць у європейській науковій публіцистиці і став ся з огляду на свою солідність та ширшу наукову методи взірцевим і авторитетним органом. Усі виднійші спеціалісти славянського і неславянського походження протягом минулих 30 літ забирали в ній голос, усі важнійші праці, що доторкають ся мови, літератури, культури Славян, були тут обговорені компетентними дослідниками. Розумієть ся, що й на полі студіювання апокріфічного письменства тут було кинено не мало плідючих зерен і подано не мало ширших праць, особливо в монографіях і критичних замітках самого редактора, який з подяву гідною свіжістю ума і доси не перестав слідити за всім, що творить ся на широкій ниві славистики. Подаю тут огляд важнійших праць, що торкають ся спеціально апокріфів есхатологічного циклу.

Варто поперед усього зазначити статю В. Ягіча „Zur Apokryphen-Literatur“ (т. V, стор. 676—682) написану з приводу появи російських збірок та праць Порфірева, та статю Воселовского „Der Stein Alatur in den Lokalsagen Palästinas und der Legende vom Gral“ (т. VI, 33—72), бо в обох цих статях крім цінного матеріалу було немало влучних вказівок що до самої методи трактування апокріфічних легенд. Інтересні причинки нашого земляка, проф. Е. Калужняцкого, поміщені в *Archiv*-і, доторкають ся переважно візій та апокаліпс, як ось „Zur Geschichte der Wanderung des „Traumes der Mutter Gottes“ (т. VI, стор. 628—930), де крім деяких уваг подано три галицько-руські тексти „Сну Богородиці“. З приводу обробленої проф. Брікнером чеської та російської верзії так званої *Visio Tundali* (т. XII, стор. 192—212 і т. XIII, стор. 318, польська версія) подав проф. Калужняцкий один церковно-славянський причинок аналогічної форми, тав. Слово о Таксіотѣ, що часто переписувало ся в наших старих збірниках, див. Е. Kalužniacki, *Zur Literatur der Visionen in der Art der Visio Tundali* (т. XVI, стор. 42—45). Про видіне свв. Павла дав гарну працю проф. Полівка

(Polivka, Zur Visio S. Pauli, т. XVI, стор. 611—615); він же обробив також апокріф про смерть Авраама (Die apokryphische Erzählung vom Tode Abrahams, т. XVIII, стор. 112—125). Др. Іван Мільчечич подав причинок про Люцідарій у Хорватів та його порівняне з чеським (Ivan Milčetić, Ueber den kroatischen und böhmischen Lucidarius, т. XIX, стор. 556 - 563), а Е. Калужняцкий інтересну статтю про видінє Анфілога (Die Legende von der Visio Anphilogs, т. XXV, стор. 101—108), де вказав грецьке жерело руського оповідання. На се саме оповіданє звернув увагу проф. Веселовский у своїй праці „Zur Frage über die Heimat vom heiligen Gral“ (т. XXIII, стор. 421—385). Статя Райка Нахтіґаля про „Бесѣду трехъ святителейъ“ була вже згадана висше.

Надію ся, що й моя збірка буде імпульсом і дасть матеріал до дальших праць над сими апокріфами.

I. Катехізми на апокріфічні теми.

А. Рукопис XVI в. (Оссол. ч. 41) стор. 367—369.

(Въпросъ ѿ Факти Григоріа вѣслова ѿ Басиліа).

Басилій¹⁾. Что естъ начало?

Григорій. Прѣва вина вѣторого виновнаго.

Басилій. Се ли вѣторое виновное сжщнѣ вѣселн см вѣ оутровоу дѣчу?

Григорій. Сжщнѣ.

Басилій. Како ны естъ разоумѣти, ѿко сжщнѣм а не дѣйством ѿзидѣ?

Григорій. Іереміа рече: се Бѣ нашѣ ѿ не приложитъ см ѿнѣ къ нѣмоу, ѿ прочѣ. по сем же на земли ѿвн см ѿ съ чѣкы пожи ѿ чѣкы естъ, ѿ кто разоумѣтъ ѿ?

Басилій. Аще сжщно съниде, ѿвнѣ см бы оубо дѣци ѿ видѣнью [sic!], ѿкож вѣ ней сподобивъ см вѣселити.

Григорій. Ни тѣ ѿвн см, ни та видѣ ѿго.

Басилій. То ѿнѣдѣ бжде вѣселнѣ см вѣ ней. видѣла бо ѿ бы.

Григорій. То ѣлѣмаж мы не видимъ сконѣ дѣшѣ? то дѣйствѣ ли не ѿмаж ѿхѣ?

Басилій. Но вѣмы, ѿко ѿмамы дѣа.

Григорій. Видѣше Мрїа, ѿко вѣнжтрѣ бѣ къ ней Бѣ. но ѿмжщнѣ стѣй дѣхѣ вѣдѣть, ѿко ѿмжт ѿ; ѿ дѣйства, аще ѿ не видѣть дѣа.

¹⁾ Допясано півнійшою рукою

Басилей. Стѣи видѣша Бѣ, а стѣго Дѣа не видѣша.

Григорїи. Кто сѣть видѣли?

Басилей. Авраа^{мъ} прѣвое, ѿви бо^е, рече, Бѣ^{мъ} Авраа^моу.

Григорей. ѿви сѣ Бѣ не е^ство^{мъ}, но ѿвлечіе^{мъ}. рече бо Гѣ: Авраа^{мъ} възвесели сѣ, да видить дѣнь мой, ѿ видѣ ѿ възрадова сѣ, немѣненъ мой, невремен^ный дѣнь нарича, но сѣвѣтъ е^го наричетъ дѣнь.

Басилїево. То ни ли Іакѡвъ видѣ, рек: видѣ^{хъ} Бѣ лице^{мъ} къ лицу, ѿ спсе ми сѣ дѣа?

Григорей. Бѣм, а^{кы} чѣка видѣ ѿ тоѣ зра, аггльскыи же пѣт въ видѣ листвичнѣмъ кидѣ, а^{кы} сѣ чѣко^{мъ} бора сѣ проти-
вляше сѣ.

Басилїево. Да ѿ чего оубо рече: Бѣ видѣхъ?

Григорїи. ѿ дѣства, ѣже бѣ на стигнѣ, ѿ ѿ възсѡда-
исѡда аггльска, ѿмѣ^{мъ} ѿ покошнѣ применова Інѣм.

Басилїево. Или Іѡв рекъ: слышаніе^{мъ} оубо слоуха слыша^{хъ} тѣ прежде, нѣк же ѡко мое видѣ тѣ?

Григорїи. Бѣ вѣри ѿ къ ѡблещѣхъ.

Басилей. То ни ли Моѡси же лице^{мъ} слабенъ бѣ, ѿ не^{мъ} же речено бысть, ѿко бѣсты къ бѣсто^{мъ} вѣсѣдоу^ю к не^{мъ}, а не притѣчу?

Григорей. Приложи: ѿ словоу Гѣю видѣти, а не е^ство вѣіе. глѣмъ бо: възва Гѣ Моѡсїю, ѿ средѣ ѡблака видѣша словоу е^го, бысть а^{кы} ѡгнь пала.

Басилей. Не Ілїа ли, ѿже сѣ възсѣхити?

Григорей. Ни ли Ілїа. слыша бо ѿ гла^с тонокъ, въноутрѣ бо рече: ѿидиши предъ Гѣмъ на горѣ, ѿ се минетъ Гѣ. ѿ дѣхъ крѣ-
по^{хъ} разора бы^е ѿ сѣкроушаа горы предъ Гѣмъ; ѿ по дѣсѣ троусъ, но не въ трѣсѣ Гѣ; ѿ по трѣсѣ ѡгнь, но не въ ѡгни Гѣ; ѿ по ѡгни гла^с хлада тонѣка, тоу же Гѣ. сѣ. Ілїа наложи ѡвѣчноу на лице свое, ни бо сѣмъ разѡмѣти.

Басилей. Ни ли Ісая рекъ: видѣ^{хъ} Гѣ ѿ Герафими ѡкрѣтъ е^го?

Григорїи. Не точїю Ісая не кидѣ, но ѿ Герафими не ки-
дат. Ісая бо виденіе видѣ. писано бо е^ст: ви^{хъ} ѿже видѣ Ісая; Герафими^{мъ}, ѿмѣже ѿ крила сѣтъ, закривахъ двѣма лице, не трѣпаци видѣти славы вѣіа. е^лма^{мъ} ти болѣши сѣщи не^сны^{хъ} дѣовъ тоу нѣждаше е^с инно дышѣщимъ видѣти?

Басилей. Да како оубо прѣркъ глѣтъ: видѣ^{хъ} Гѣ сѣдѣща на прѣтѣѣ ѿ все войнѣство предстоѣще ѡ десноу^ю ѿ ѿ лѣкоу^ю? ни^{хъ}де^{мъ}: прїйдоша^{хъ} аггліи предстати предъ Гѣмъ. Како сѣ сѣце

глімѡмъ безъ л'жи гліши некидима Гї ѿ дїхов'ныѣ чинѣ? ѿли л'жоуѣ
прѣци си ѿ аггліи?

Григорій. Не сїи л'жѣт, ни видѣша Бї. Бї еѡ не видѣ
никтоѣ, не єдиночадыѣ. ѿкоѣ писано.

Басилій. ѿще си видѣли, то не л'жѣт.

Григорій. ѿще ти си видѣли, то Гї л'жет. ѿще ли сїи не
видѣли, то сїи л'жоуѣ. да по тебе єдина часть л'жетѣ.

Басилій. Да что оубо противѡу сегоу речеѣ?

Григорій. Бѣѡбрази сѣ наѣ ради слово. писано еѡ еѡт:
войнѣство аггльское прѣдстоѣще ѡ десноуѡ ѿ ѡ лѣвоуѡ, ѿ ктѡ,
речеѣ, прѣлѣститѣ ѿхавѣ ѿ пакн: прїдоша аггліи, прїдеѣ ѿ дї-
аволѣ с ними. да по тебе ѿ прѣлѣсть вѣдеѣ оубо Бї ѿ ѿкы дроуѣ
вѣїи? и дїаволѣ бесѣдовашѣ съ Бїѡмъ. кѣсходитѣ же на ѿеса
ѿ ѿсходитѣ? нѡ не вѣди ни сице сего разоумѣти. ни еѡ еѡт не-
правды прѣд Бїѡмъ, ѿ л'жа ни по коей же части. єже оубо гліот:
видѣхѡмъ славоу, то ѿстинѣствоуѡтъ. еѣствоѣ Бї не видѣ никтоѣ,
но єдиночадыѣ точіѡ ѡ еѣ: ктѡ прѣлѣститѣ ѿхавѣ, или єже:
прїде дїаволѣ, назнаменуѣтъ полѣщенїѣ вѣїѣ; томѣ еѡ не хо-
таціѡу ѿли не попоушающѣ не моуѣно еѡт вѣѣмъ сѣпротикѣ ємоу
сѣтворити.

Басилій. Ни аггльскаго еѣства видѣтъ члѣци?

Григорій. ѿкоѣ ѿ аггліи вѣїѣ еѣства не видѣт, такоѣ ни
аггльска члѣци, нѡ славоу точіѡ, ѿ тоѣ оубастїѣѣ.

Басилій. ѿбраѣ како видѣ?

Григорій. ѿкы члѣкѣ. тѣмже ѿ телецѣ ѿ ѡпрѣснокѣ ѿкы
члѣкѡмъ готевашѣ.

Басилій. Мѡуѣси како видѣ?

[Григорій]. Бѣ видѣнїи ѡгненѣ, ѿ вѣзва рече: аггль вѣ
ѡгнн, пламене кѣпина.

Басилій. Мрїѣ мати Гїѣ Гаврїила како видѣ?

Григорій. Бѣ ѡбразѣ члѣстѣ, тѣмже не вѣроуашѣ раз-
мышляющи.

Басилій. Некидимаго ли ради еѣства ѿхѣ невидими сѣт,
ѿли величѣства дѣла словы, ѿѣ ѡдрѣжѣтѣ ѿ?

Григорій. ѿвоего дѣла.

Басилій. Како ѿша аггліи съ ѿбраѣмоѣ ѿ Гї по вѣскренїи?

Григорій. аггліи ѿко сїице изсѣчаѣтъ подлежащѡуѡ владоу,
к' неиже ѿще прѣблѣжитѣ сѣ, ничто же кѣ свое еѣство прїѣмлаѣ;
такоѣ ѿ тї ѿзыша подлежащаѣ браш'на, ничтоѣ вѣ свое еѣство
прїѣмлюще. Гї же ѿкы ѡгнь сѣведе кѣлоѣ, прїѣмлаѣ ѿспенѣлаше,
ѡставлаше своѣмъ кѣмѣждѡ сконство. точіѡже масло ѿ фи-

міань (пах'нѣчи') шѣтоурить вѣ своє ѣс'тво прїѣмла, тако* ѣ тѣ' по ѣстин'кѣ ѣ по приточномуу ѡбразоу, ѣко* са* свѣдый пир скон.

Отсей діяльот, без натяків на апокріфи, переклад із грецького, що повстав десь у Х. віці, вчасно був перекладений на церковно-славянську мову і ввійшов між иньшим у славний „Изборникъ“ кн. Святослава з р. 1073. Хоча він і не має безпосереднього зв'язку з дальшими катехізмами опертими на апокріфах, то все таки можливо, що послужив їх взірцем. Див. про нього Н. О. Красносельцевъ, Къ вопросу о греческихъ источникахъ „Бесѣды трехъ святителей“, Одесса 1890, стор. 23—32; В. Н. Мочульскій, Слѣды народной Библии въ славянской и древнерусской письменности, Одесса 1894, стор. 29.

Б. Калуський рукопис XVIII. в. стор. 10—16.

(Вопроси стѣхъ ѡтецъ).

1. Вопросъ. Что первое было?

Ѣвѣт. Слово ѡ. было.

2. Вопросъ. Слово что есть?

Ѣвѣт. Бѣъ былъ слово.

3. Вопросъ. Кто былъ ѡ. ѡггъ на нѣсехъ?

Ѣвѣт. Сатана ѡ. ѡггъ былъ.

4. Вопросъ. На чомъ земля стоит?

Ѣвѣт. На водѣ.

5. Вопросъ. И вода на чомъ?

Ѣвѣт. На огнѣ.

6. Вопросъ. И огонь на чомъ?

Ѣвѣт. На совѣтѣхъ бжїихъ.

7. Вопросъ. Где насадилъ Бѣъ рай?

Ѣвѣт. Во Ѣдемѣ на востоцѣ.

8. Вопросъ. Коли сотвори Бѣъ небо и землю ѣ вса составѣ воднаѣ?

Ѣвѣт. В' понедѣлокъ небо ѣ землю, во второкъ насадѣ рай, во средѣ наставѣ водѣ во мори, в' четвертокъ сѣнце ѣ мѣсѣцъ ѣ звѣздѣ, в' пятокъ гадѣ и птица и в'сѣко по родѣ, в' суботѣ ѡдама ѡ глини, тако ѣ Бвѣ ѡ ребра его, в' нѣлю почѣ ѡ всѣхъ дѣлаъ своихъ ѣ ѡсвѣтилъ ѣго.

1) Дописано на маргінесі курсивою, пізнійшою рукою.

9. **Вопро^о.** Їкъ ѿдамъ великъ тѣломъ била?
- Ѡвѣтъ.** Во висотѣ 3. лактій а к' широтѣ 1. лактій.
10. **Вопро^о.** И ѿва ѿкъ велика тѣломъ била?
- Ѡвѣтъ.** Во висотѣ 1. лак. а к' широтѣ 1.
11. **Вопро^о.** Їкимъ ѿзникомъ ѿдамъ гогорилъ?
- Ѡвѣтъ.** Исирийскімъ.
12. **Вопро^о.** Кто первій мертвецъ била на земли?
- Ѡвѣтъ.** Авель сынъ ѿдамовъ.
13. **Вопро^о.** Колко била Икель не хованный?
- Ѡвѣтъ.** 1. лѣт.
14. **Вопро^о.** Почто постави Бгъ Кайна со лѣною?
- Ѡвѣтъ.** Да нѣхай видятъ на земли все зло и добро.
15. **Вопро^о.** Кто набучилъ кланати сѧ на востокъ?
- Ѡвѣтъ.** Моисей на горѣ Синайской.
16. **Вопро^о.** Которімъ ѿзникомъ Хсъ бѣдетъ на^о сѣднѣ?
- Ѡвѣтъ.** Исирийскимъ.
17. **Вопро^о.** Їкъ званно Ѡца Авраамова?
- Ѡвѣтъ.** Тирехъ по еврѣскѣ.
18. **Вопро^о.** Їкъ же звано женѣ Тиреховѣ, мѣрѣ ѿраамоу?
- Ѡвѣтъ.** Масло по еврѣскѣ.
19. **Вопро^о.** Їкъ Авраамовѣ женѣ званно?
- Ѡвѣтъ.** Сарра, таѣ родѣ Исаака.
20. **Вопро^о.** Їкъ званно Ѡца Іаѳина?
- Ѡвѣтъ.** Совакъ.
21. **Вопро^о.** Їкъ званно Ѡца Лазарева?
- Ѡвѣтъ.** Симонъ фарисей.
22. **Вопро^о.** Кто два разн¹⁾ смѣртѣ вѣсен?
- Ѡвѣтъ.** Лазаръ другъ Христовъ.
23. **Вопро^о.** При которомъ црѣ распятъ бѣсть Хсъ?
- Ѡвѣтъ.** При црѣ Игемонѣ, при Понтийскомъ Пилатѣ.
24. **Вопро^о.** Дла чого Хсъ склонилъ главѣ на деснѣю странѣ?
- Ѡвѣтъ.** Дла того, абѣ вѣрили к' Хсѣ и кланяли сѧ ѣмѣ.
25. **Вопро^о.** Їкъ томѣ ѿмѧ, ѿже бѣдари Хсѣ к' ланитѣ?
- Ѡвѣтъ.** Ииръ, и ѿгоже нецѣли Хсѣ при ѡвѣчей кѣпели.
26. **Вопро^о.** Їкъ ѿмѧ томѣ аѣгла, ѿже снѣкла на камени?
- Ѡвѣтъ.** Колойла.
27. **Вопро^о.** Что е^{ст} конархита?
- Ѡвѣтъ.** Мѣсто аѣгла.

¹⁾ В рукопис. разн.

28. **Вопросъ.** Что естъ черноризецъ?
Ѡвѣтъ. Мѣсто Херувима.
29. **Вопросъ.** Ѡ. стомхѹ, два глаголахѹ, ѣ. обличахѹ, вѣ. дивнши сѧ.
Ѡвѣтъ. Ѡ. вѣ годинѣ, егда Хѣ бесѣдовахъ исъ Самаритяною, ѣ. шепчѣ — пѣхъ мѣжей ѣмѣла, кѣ. апѣстоловъ дивнши сѧ.
30. **Вопросъ.** Ёкъ той жонѣ ѣмѧ вѣло?
Ѡвѣтъ. Фотѣмѧ.
31. **Вопросъ.** Дѧ чого чѣтает сѧ пѣхѣнѣ [sic!] ѣ-мѧ ѣ Ѡ-мѧ?
Ѡвѣтъ. Дѧ того: ѣ. годѣнѣ Хѣ поймано, а Ѡ. годѣнѣ на крѣтъ распѣто.
32. **Вопросъ.** Кто полчкарѣ столпа седѣла?
Ѡвѣтъ. Прѣркѣ ѣлѣмѧ, егда заклѣчнѣхъ бѣхъ ѣко на мѣнѣ Ѡ. ѣ на лѣтѣ ѣ.
33. **Вопросъ.** Кто ѣ. мѣрѣцѣхъ бѣхъ на землѣ?
Ѡвѣтъ. Ёвѣль сѣхъ ѣдамохъ.
34. **Вопросъ.** Кто ѣ. крѣлемѣхъ бѣхъ на землѣ?
Ѡвѣтъ. Гевронѣхъ.
35. **Вопросъ.** За колко лѣтъ Нѣе ковчѣгѣхъ вѣдовахъ?
Ѡвѣтъ. Ѡ. лѣтъ вѣдовахъ.
36. **Вопросъ.** Ёкъ ковчѣгѣхъ великѣхъ бѣхъ?
Ѡвѣтъ. Ёто локѣтъ бѣхъ во вѣсотѣхъ, а к шѣротѣхъ ѣ.
37. **Вопросъ.** Гдѣхъ его вѣдовахъ Нѣе?
Ѡвѣтъ. На гѣрахъ Ёрарѣтскихъхъ.
38. **Вопросъ.** Колко потѣпѣхъ бѣхъ на землѣ?
Ѡвѣтъ. мѣ. днѣхъ ѣ мѣ. нѣцѣхъ.
39. **Вопросъ.** Гдѣ ѣстрѣхъ¹⁾ ковчѣгѣхъ?
Ѡвѣтъ. На гѣрахъ Ёрарѣтскихъхъ.
40. **Вопросъ.** Колко Нѣе малѣхъ сѣновъ?
Ѡвѣтъ. Трѣхъ: Гѣмѧ, Хѣмѧ... (кѣнѣцѧ не стѣе).

Отсе уривокъ апокрѣфічнаго катѣхѣзиса, вѣдомого е науцѣ під назвою „Бесѣда трѣхъ святитѣлѣхъ“, якого текста в рѣжныхъ варѣянѣхъ опублѣкували Пѣппѣхъ, Памятнѣкѣ старинной русской литературы, вып. третѣхъ. С. Петербургъ, 1862, стор. 169—178; Н. С. Тихѣвравѣовъ, Памятнѣкѣ отрѣченной русской литературы II. стор. 429—448; И. Я. Порѣврьевъ, Апокрѣфическѣя сказанѣя о новозавѣтныхъ лицахъ и событѣяхъ, стор. 378—402; Jagić, Starine V, 69—73, Нѣваковѣхъ, Starine VI, 47—55; Polivka, Sta-

¹⁾ В рукоп. ѣстрѣхъ.

rine ХХІІ, 195—206 і якому детальну працю присвятив В. Н. Мочульскій, Слѣды народнои Библіи въ славянскои и древнерусскои письменности, Одесса 1894. Наш текст належить до тої групи, яку проф. Мочульскій зачисляє до першої редакції і якої зазначає три сербські копії, з яких одна опублікована Ст. Новаковичем у його хрестоматії „Примери“, див. ор. сіт. ст. 63. Детальніше див. передмову.

В. Рукопис Георгія Білявського в ХVІІІ в., стор. 483—488.

[Въпросы — початку і титулу нема].

1. Въпрос: Что промовиѣ Іадаѣ, кды даѣ ѣмѣ Бѣ дшѣ?
 Отвѣт: Рече Іадаѣ: аѣлугіа.
2. Въпрос: Что еѣ аѣлугіа?
 Отвѣт: Хвалю тѣ Гіѣ.
3. Въпрос: Колко любаше Бѣ Іадама?
 Отвѣт: Колко любитъ ѡцѣ сѣа своего.
4. Въпрос: Колко Іадаѣ пребыѣ в рани?
 Отвѣт: Ѣ шестого чаѣ до девятого.
5. Въпрос: Кто по ржѣтѣ состарѣа сѣ и пакѣ въ ѡтробѣ мѣрню вніидѣ?
 Отвѣт: Іадаѣ ѡ землѣ создал сѣ и пакѣ вѣ землю вніидѣ.
6. Въпрос: Чіѣ глаѣ слышано было ѡ костѣа и до запада?
 Отвѣт: Ёвѣи, кды Канѣ забѣиѣ Івѣа брата своего.
7. Въпрос: Когда ѡмре четвѣртаѣ чаѣ мира?
 Отвѣт: Ёгда ѡубѣ Канѣ Івѣа.
8. Въпрос: Что сѣт сѣдмѣ мѣнѣиѣ?
 Отвѣт: Что рече Бѣ: а. Бѣ прогнѣвал, в. ѡцѣ ѡскорбилѣ, г. мѣрѣ безчаднѣ сотвориѣ, д. брата ѡубѣиѣ, е. кроѣ проліаѣ, з. землю ѡскверниѣ, з. аѣа ѡбновиѣ.
9. Въпрос: Кто найперѣ нарече Бѣ на земли?
 Отвѣт: Діавѣлѣ, кды мовѣиѣ кѣ Ёвѣѣ: што каѣ заповѣдаѣ Бѣ не ѣсти.
10. Въпрос: Которѣа два борѣта сѣ и любовію разлѣчѣта сѣ?
 Отвѣт: Днѣ и нѣцѣ.
11. Въпрос: Кто не рожденѣ ѡ чѣлкѣ и кто не ѡмѣралѣ?
 Отвѣт: Іадаѣ не рожденѣ і ѡмѣрѣлѣ, а Іаѣа рожденѣ и не ѡмѣралѣ.
12. Въпрос: Кто дѣажды ѡмираѣ?
 Отвѣт: Лазар правѣднѣ.

13. Бъпросъ: Колко мъжій кѣгоуѣшеніѣмъ бжїи родиша сѧ на земли?

Ѡвѣтъ: ѡ. ѡ. Сифъ, в. Енохъ, г. Исаакъ, д. Самуѣонъ, е. Самонъ, з. Бѣа, з. Ішанъ крѣтитѣ.

14. Бъпросъ: Кто сѧт ѡ. рози на земли?

Ѡвѣтъ: Бостѣ, западъ, сѣверъ, югъ.

15. Бъпросъ: На колко частій раздѣли сѧ море?

Ѡвѣтъ: На кѣ. пѣтїи.

16. Бъпросъ: Древанъ ключъ, а воданъ замокъ: зацѣ пробѣже, а ловецѣмъ ѡутопѣ.

Ѡвѣтъ: Древанъ ключъ естѣ Мойсѣевъ жезлъ, а воданъ замокъ — море; Мойсѣй съ жиды приидѣ, а фараонъ ѡутопѣ.

17. Бъпросъ: Кто солгакъ спѣсе сѧ?

Ѡвѣтъ: Петръ, кды рече: не вѣмъ чѣка того Хѡ.

18. Бъпросъ: Кто правдѣ рекѣ погнѣе?

Ѡвѣтъ: Іюда прода, Гѡ ѡ рече: е҃гоже азъ любжѣ, того ѡмѣти.

19. Бъпросъ: Коего ради прѣданика градъ спѣсетъ сѧ ѡ смѣрти?

Ѡвѣтъ: Сигоръ градъ, ѡ Лѡт ѡзѣжавъ изъ Годѡма ѡ вѣнїидѣ въ Сидѡнъ [sic!] градъ.

20. Бъпросъ: Кто не ѡумре ѡ не возсмердѣ ѡ не ѡстѣѣ ѡ не погребѣнъ?

Ѡвѣтъ: Въ Годѡмѣ жѣна Лѡтова.

21. Бъпросъ: Гдѣ стѣдѣнь изъ теплоу, измѣшаетъ сѧ?

Ѡвѣтъ: Въ Годѡмѣ, въ Гѡмерѣ градъ ѡ ѡуглѣе горѣщѣ.

22. Бъпросъ: Колко лѣтъ ѡ Іѡдама до потопа?

Ѡвѣтъ: 75. ѡ смѣ.

23. Бъпросъ: Колько потѡпъ вода стоѡла на земли?

Ѡвѣтъ: 7. мѣсѣцїи.

24. Бъпросъ: Кто наѡучиѣ кланѣти сѧ Боу на вѣстоу ѡ погрѣбаютъ сѧ?

Ѡвѣтъ: Мойсѣй на горѣ Сїнаѣстѣи.

25. Бъпросъ: Кто кѣѡ ѡ Левѣитъ?

Ѡвѣтъ: Кѣѡ законъ бжїи, а Левѣитъ законъ вѣтхїи.

26. Бъпросъ: Кто ѡзбавиѣ прѣднаго мужа ѡ смѣрти?

Ѡвѣтъ: Овѣнъ Исаака сѣна Авраамова.

27. [Бъпросъ:].

[Ѡвѣтъ:] Въ Годѡмѣ прѡрѣчѣствова пѣс Лѡтовъ.

28. Бъпросъ: Кто естѣ ѡ. земля а двѣ тѣмѣ морстѣ?

Ѡвѣтъ: ѡ. земля естѣ ѡ. хлѣбъ, а двѣ тѣмѣ — двѣ рыбѣ.

29. Въ про^о: Кто дар глѣбокѣ плащеницю ѿ неистканнѣ принесе,
ѿ дарева еѣмѣ Бѣ, еѣже не ѿмѣише на себѣ?
Овѣт: Бѣ жена вѣдница, слезы принесе Боу, а плащеница
ж Боу дарованіа, ѿ [примѣтъ] ѿпѣшеніе грѣхов, ну же
не ѿмѣа на себѣ Бѣ.
30. Въ про^о: Каа жена солгавши ѿзбави ѿ смерти своѣго мужа?
Овѣт: Сарра рѣкши Авимелехѣ: брат ми Авраа^м.
31. Въ про^о: Колко прѣвѣ Хѣ въ Египтѣ?
Овѣт: 7. мѣцій.
32. Въ про^о: Въ чѣемъ домѣ мишка^х Хѣ въ Египтѣ?
Овѣт: Въ домѣ Хаанокѣ.
33. Въ про^о: Како ѿмѣа ѡдарившемѣ за ланитѣ Хѣ?
Овѣт: Іаирѣ, еѣже ѿсѣклѣ Хѣ при ѿвѣчѣй кѣпелѣ.
34. Въ про^о: Каа раба ѿвѣличѣ Петра?
Овѣт: Миллаа, еѣ скажетъ сѣа просѣщѣа. ѿ вѣвѣй Бѣ на
прѣданіи ѿмѣа еѣмѣ Фисанѣ. а кто крѣтъ чиниѣ на рас-
пѣтіе, ѿмѣа еѣмѣ Іалакѣ. ѿ проводѣй рѣбра Іѣски на крѣтъ
копѣем, ѿмѣа еѣмѣ Логинѣ. ѿ разбойникомъ ѿмена еѣди-
номѣ, иѣ ран, Дизма, еѣже еѣтъ сила, дрѣгомѣ Ізина^м,
еѣже еѣтъ Іагиста. ѿ кто сѣаа тѣло сѣаа вѣжѣа с крѣта —
Іѡсифѣ съ Никодимѣм.
35. Въ про^о: Кто вѣшедъ на высотѣ ѿ паѣни паѣни?
Овѣт: Хѣ на крѣтъ паѣниѣ дѣавола.
36. Въ про^о: Каа два ѡгѣла ѿвалѣста каменѣ ѿ двѣрѣй грѣба?
Овѣт: Еѣдиномѣ ѿмѣа Калѣи^м, а дрѣгомѣ Занѣа.
37. Въ про^о: Колко еѣтъ мирѣносниѣ помѣзавши Гѣ?
Овѣт: ѡ. Лазарѣва, вѣ. вѣдница, гѣ. фарѣсѣва. ѿныѣа же
ѿзѣйдоша ѿ не ѿвѣрѣтоша еѣго, южъ во вѣмѣ воскрѣ Хѣ.
38. Въ про^о: Кѣмъ не было ни нѣа ни зѣмѣа, гдѣ вѣмѣ Хѣ?
Овѣт: На ѡѣри на крилѣ вѣтрѣнѣмѣ, ѿ паки же на стѣѣи
еѣго совѣсти.
39. Въ про^о: Чѣо еѣтъ чѣтѣнаѣа трѣйца?
Овѣт: Еѣнитрахѣмѣ, ѿже жидѣве ѿ привѣдоша на распѣтіе.
40. Въ про^о: Колико еѣтъ ѡгѣла ѡу прѣстѣла Гѣмѣ?
Овѣт: 7. тѣсѣчѣи тѣмѣ. ѿ на сѣдѣмомъ ѿнесѣи бѣзъ числа ѡгѣлаѣ.
41. Въ про^о: Колко еѣтъ Хѣмѣ ѿменѣ?
Овѣт: ѡѣ., толѣко ѿ Бѣѣи, толѣко еѣтъ апѣлаѣ, толѣко еѣтъ
ѿстровѣкѣ вѣликиѣ вѣ мѣри, толѣко ѿзыѣковъ на зѣмѣли,
толѣко чѣлонѣковъ, толѣко ѿ болѣзѣнѣи въ чѣлѣстѣхѣхѣ.
42. Въ про^о: Кѣторѣй звѣрѣ на трѣхъ ногѣхѣ ходѣтъ?
Овѣт: Чѣлѣкѣ.

43. Вѣпро^о: Колко поповъ живы^ѣ ѿ колко мѣтвы^ѣ?
 Ѡвѣт: Два: Іѡан ѡсѣкновенный бысть, а Ілїа жив ѣсть до пришествїа Іс Хѣа.
44. Вѣпро^о: Когда члѣкъ крѣщенъ е^{сть}?
 Ѡвѣт: Ѡ верхѣ до пояса.
45. Вѣпро^о: Какъ два съ Бгѣмъ вѣсѣдоваста, едни живы, а дрѣгїи мертвы?
 Ѡвѣт: Мойсей мѣтвъ, а Ілїа жив.
46. Вѣпро^о: Колко ѣсть вѣтровъ?
 Ѡвѣт: вѣ.
47. Вѣпро^о: Какъ два сѣпостата борѣта сѣ?
 Ѡвѣт: Тѣло съ дшѣю: дшѣа на спѣнїе, а тѣло на мирскїа похоти.
48. Вѣпро^о: Мѣтвыи хѣждаши, а живыи спѣши?
 Ѡвѣт: Іѡна въ чрѣвѣ кѣтѣвѣ.
49. Вѣпро^о: Колко составъ въ члѣвцѣ?
 Ѡвѣт: тѣлѣ, толко ѿ днїи в рокѣ.
50. Вѣпро^о: Ѡкѣдѣ зачѣша сѣ апѣли вѣ?
 Ѡвѣт: Ѡ дхѣа бжїа.
51. Вѣпро^о: На чемъ зѣмля стоитъ?
 Ѡвѣт: На водѣ, вода на камени, камень на ѡгнѣ, а ѡгнѣ на чѣтырѣхъ столпѣхъ. Столпи чѣтири ѣвѣлисты.
52. Вѣпро^о: Рѣза нѣтканная, а стѣдѣнецъ нѣисчѣрпаѣмый.
 Ѡвѣт: Рѣза нѣтканная ѿбо, а стѣдѣнецъ Бжїа.
53. Вѣпро^о: Ёдинаго ѿскахѣ, три ѡбрѣтахѣ.
 Ѡвѣт: Ёгда ѿскахѣ Константинъ ѿ Ёлѣна крѣта Хѣва, ѿ зна-
 шѣи сѣ нимъ два разбойничѣа.
54. Вѣпро^о: Про что главѣ свою Хѣсъ преклонѣ на право на крѣтѣ?
 Ѡвѣт: Да нѣвѣрѣющїе ѿ ѡзрѣт ѿ поклонѣт сѣ ѣмѣ.
55. Вѣпро^о: Кто ѡ апѣтаѣ нѣ погребѣнъ?
 Ѡвѣт: Іѡан бгѣслов.
56. Вѣпро^о: Кто е^{сть} правѣвѣрїю ѡуставъ?
 Ѡвѣт: Мысль къ Бѣгѣ нѣпрѣстанная.
57. Вѣпро^о: Что вода прѣвыше ѿбѣсѣ?
 Ѡвѣт: Вода, ѿже Іѡан ѿзлїа на верхѣ Гѣнѣ.
58. Вѣпро^о: Кто длѣнїю покрѣ ѿбѣса?
 Ѡвѣт: Іѡан возложѣ рѣкѣ на верхѣ Гѣнѣ.
59. Вѣпро^о: Чїи сѣиъ Мойсей?
 Ѡвѣт: Лѣтовѣ.
60. Вѣпро^о: Что е^{сть} црѣковѣ?
 Ѡвѣт: Зѣмное ѿбо.

61. Вѣпро°: Что єсть врѣхъ цркви?
 Ѡвѣт: Глава Гнѣ.
 62. Вѣпро°: Что єсть ѡлтаръ?
 Ѡвѣт: Гробъ Гнѣ.
 63. Вѣпро°: Что єсть верхъ ѡлтарю?
 Ѡвѣт: Плащаница.
 64. Вѣпро°: Что єсть трапѣза?
 Ѡвѣт: Перси Гнѣ.
 65. Вѣпро°: Что єсть дари?
 Ѡвѣт: Хсѣ.
 66. Вѣпро°: Что єсть лыжица?
 Ѡвѣт: Бѣ. [зверха дописано: ѡгнь].
 67. [Вѣпро°: Что єсть] кадилица?
 Ѡвѣт: Бѣ.
 68. Вѣпро°: Что єсть димѣан?
 Ѡвѣт: Дхъ стѣй.
 69. Вѣпро°: Что єсть амвон?
 Ѡвѣт: Равна гора.
 70. Вѣпро°: Что єсть ѣвглѣ?
 Ѡвѣт: Оуѣта Гнѣ.
 71. Вѣпро°: Что єсть столпи ѡлтарю?
 Ѡвѣт: Колѣнкѣ Гни.
 72. Вѣпро°: Что єсть порогъ ѡлтарю?
 Ѡвѣт: Бойни стрѣгѣщий гроза Гнѣ.
 73. Вѣпро°: Что єсть двѣри цркви?
 Ѡвѣт: Аггльскій ѡбразъ. Бѣ нашѣмѣ слава.

Се окрема редакція „Бесѣды трехъ святителей“; про її відношення до інших надрукованих доси текстів дав. передмову.

Г. Рукопис Іллі Яремецького-Білахевича, стор. 174—177.

(Вопросить стѣй Басилій, Ѡпокладѣ стѣй Григорій вѣсловъ).

1. Вѣпро°: Кто двоѣ борет сѣ в мирѣ силнѣ?
 Ѡвѣт: Животъ ѣ смѣртъ.
 2. Вѣпро°: Кто первѣй прѣрокъ вѣжѣй тѣнѣ?
 Ѡвѣт: Идамъ. Ѡгда ѣго Бѣ творѣцъ сотвори ѣ в раю ѣго посади, к той часѣ Ида ѣ ѣснѣлъ. Рече Гдѣ:

„Идаме, что еси видѣлъ во снѣ?“ Рече Идам: „Видѣ-
лем Іс Хѣ на крѣтѣ распятаго“.

3. В о п р о с: Кто два рази бѣмиралъ?

О вѣ т: Лазарь, ѣгоже Бѣгъ четверодниковаго воскреснѣ ко
Виданій.

4. В о п р о с: Кто ѿ прѣрокъ живѣхъ погребенъ вникъ, гробъ оубже
его сходяще, а в немъ мертвецъ поѣще?

О вѣ т: Іѡна во чреѣ китовѣ.

5. В о п р о с: Кто ѿ втрови матернійѣ рожд сѣѣ ї пакн ко
втровѣ вниде?

О вѣ т: Идам ѿ земаѣ создан ї пакн в земаю кошолѣ.

6. В о п р о с: Которѣѣ мати своѣѣ дѣти поѣдаеѣ?

О вѣ т: Море на всѣ свѣтѣ кипѣцѣет їз себе колни ї пакн
к себе прѣймѣетѣ.

7. В о п р о с: Которій градъ, к немѣ же пѣти немаѣ?

О вѣ т: Ноѣвъ ковчегѣ.

8. В о п р о с: Кто солгавъ спасе сѣѣ, а кто їстиннѣ рекѣ погнѣе?

О вѣ т: Петрѣ солга ѣ спсе сѣѣ гѣлѣ: „не вѣмѣ члѣвѣка“; ївѣда
погнѣе за безѣмѣе.

9. В о п р о с: Которій непоставленъ попѣ на земли, ѣ пѣвецъ
блѣдній, ї пѣлѣмарѣ їѡметникѣ?

О вѣ т: Попѣ непоставленній Іѡанѣ крѣтитѣѣ, а пѣвецъ
блѣдній црѣ Дѣдѣ, а пѣлѣмар їѡметникѣ апостол
Петрѣ.

10. В о п р о с: Прѣидѣ богатій до вбогаго гѣлѣ: „Дажд ми, кратѣ,
чого оуб мене немаѣ“?

О вѣ т: Хс ѿ Іѡанна крѣщенійѣ просилѣ.

11. В о п р о с: Которій зкѣрѣ со Ноѣмѣ ко ковчезѣ не вѣ?

О вѣ т: Рѣвѣ.

12. В о п р о с: Бодѣнъ замокъ, дрѣвлѣнійѣ каючѣ, зайцѣ втѣкѣ,
а ловѣцѣ втонѣлѣ.

О вѣ т: Моисѣй раздѣлѣлѣ кодѣ жезлоѣ, Чермное море прѣ-
шолѣ по свѣхѣ, а фараѡнѣ оѣтонѣлѣ.

13. В о п р о с: Кто не рожденъ то вмер?

О вѣ т: Идамѣ.

14. В о п р о с: Кто не погребенъ вѣстѣ ѿ прѣрокъ на земли?

О вѣ т: Моисѣй прѣрокѣ.

15. В о п р о с: Кто первій мертвецъ вѣстѣ на земли?

О вѣ т: Авѣлѣ снѣ Ідамѣ, ѣгда бѣвѣнтій ѿ Каина.

16. В о п р о с: Которимъ землѣѣ ѡскверненѣ вѣстѣ?

О вѣ т: Ёгда бѣвѣ Каинѣ Авѣла.

17. **Вопро^о:** Премѣдрость созда свѣтъ хра^м і ѡтверди столпъ седмъ і

Ѡвѣт: Премѣдрость — слово бжїе, избра свѣтъ храм — премѣдрость, дѣвнцѣ Ѡ всѣхъ родовъ, і воплоти сѧ Хс ѡ немѧ, да спасетъ мир ѡ ѡтвердитъ столповъ седмъ — вселенскихъ соборовъ, ѡмиже ѡтвердила сѧ православная вѣра.

18. **Вопро^о:** Что ѡзнесе древо живоуцїе їз рай?

Ѡвѣт: Аггѧъ Господень даде Ендѣ ї. прѣти, и Енд прїне^о Ѡцѣ своему Адамѣ.

19. **Вопро^о:** Чемъ дѡша чело^вческая во адъ ѡшла предъ Х^овимъ рождѣствомъ?

Ѡвѣт: Грѣхъ ради Адама.

20. **Вопро^о:** Кто сего свѣта сокровище ѡкрѣтъ?

Ѡвѣт: Егда крѣти Іѡанъ Х^ога во Іѡрдани.

21. **Вопро^о:** Кто сего свѣта сокровище сокри?

Ѡвѣт: Іѡсифъ, егда положилъ тѣло Х^ово во гробѣ.

22. **Вопро^о:** Которїй первїй мертвецъ бистъ на земли ѡ кто первѣе погребенъ бистъ?

Ѡвѣт: Адам сѧ своего Адела ї. дни на рѣкахъ носилъ ї не знаа, гдѣ ѣго подѣти, ѡ плача сѧ надъ ним. ѡ рече ѣмѣ аггѧъ: „Адаме, что твориши, чемъ сѧ своего земли не ѡдаш, ѡко земля ѡ в землю нѣх ѡїде“. В той ча^о Адам сѧ своего влелж^а в разсѣлинь каменнѣю.

23. **Вопро^о:** Которїй первїй їерїй на земли бистъ?

Ѡвѣт: Мелхисѣдекъ, егда блгослови Авраама.

24. **Вопро^о:** Бездна безднѣ призываетъ во гласѣ хлѣбїй твоихъ.

Ѡвѣт: Ѡцъ сѧа призываетъ, егда бистъ на крѣтѣ.

25. **Вопро^о:** Кто первѣе Бгѧ Бг^о назвалъ?

Ѡвѣт: Сатанѧлъ рекъ: „Ти еси Бгъ Бг^{ом}ъ“, егда с небесъ зверженїй билъ.

26. **Вопро^о:** Что сѣтъ дѣ. рози во мори?

Ѡвѣт: Чѣтири евангѣлисти.

27. **Вопро^о:** Что сѣтъ три свѣтила просвѣщающїѧ¹⁾ всѧкаго члѣвка вѣрѣющаго?

Ѡвѣт: Ѡцъ ѡ Бгъ ѡ Дхъ сѣїй.

28. **Вопро^о:** Что естъ зимнѧ трейца ѡучитѣльнаѧ?

Ѡвѣт: Василїй, Григорїй, Іѡанъ Златѡстъ.

¹⁾ В рукоп. просвѣщающаго.

29. **Вопро^с:** Кто на свѣтѣ позна^а грамотѣ ѿ чїѣ єсть книга?
Ѡвѣт: Гидѣ сїѣ **А**дамовѣ.
30. **Въпро^с:** Чїѣ гласѣ ѿ востока слышанныѣ до запада?
Ѡвѣт: Ёгда проклїѣлъ **Б**гѣ творецѣ **К**аина.
31. **Вопро^с:** Котораѣ часть свѣта вмерла четвергаѣ?
Ѡвѣт: Ёгда оуби **К**аинѣ **А**вела.
32. **Вопро^с:** Когда возрадовало сѣ море?
Ѡвѣт: Ёгда їзїѣшолѣ **Н**ой с ковчега.
33. **Вопро^с:** Кто ѿ апостолѣ не погребенѣ бистѣ?
Ѡвѣт: **І**ѡаннѣ **Б**огословѣ.
34. **Вопро^с:** Кто єсть внишїѣ ѿба ѿ ширшїѣ?
Ѡвѣт: Бнишѣ в **Х**рѣта предитечева рѣка, ёгда крѣтилѣ **Х**рѣта, а ширша ѿба оубреба прѣтон **Б**ѣн.
35. **Вопро^с:** Колко составѣвъ [sic!] оубѣ человекѣ?
Ѡвѣт: тїѣ.
36. **Вопро^с:** На чомѣ зїмліѣ стонтѣ?
Ѡвѣт: На водахѣ.
37. **Вопро^с:** ѿ вода на чо^м стонтѣ?
Ѡвѣт: На камени. ѿ камєнь на чотиро^х столпахѣ.
38. **Вопро^с:** ѿ столпи что сѣтъ?
Ѡвѣт: Чѣтири євангєлисти, нѣже извєра **Д**хѣ стїѣ.
39. **Вопро^с:** Колко поповѣ мертвѣхѣ, а кѣлко живѣхѣ?
Ѡвѣт: **І**ѡаннѣ прѣдїчи оубѣкновєнно главѣ, а **І**лїѣ живѣ єсть ѿ взятїѣ на ѿбо акнѣ.
40. **Вопро^с:** Ѡ чого сѣнце сотворєнно?
Ѡвѣт: Ѡ рыси рїз єжїѣхѣ.
41. **Вопро^с:** ѿ мѣцѣ ѿ чого созданѣ єсть?
Ѡвѣт: Ѡ аїра аьбо повѣтра, то єсть ѿ воздѣха.
42. **Вопро^с:** Что єсть **О**цѣ ѿ **С**нѣ ѿ **Д**хѣ стїѣ?
Ѡвѣт: **О**цѣ єсть **Б**гѣ, **С**нѣ єсть животѣ, **Д**хѣ стїѣ єсть ѿгнѣ.
43. **Вопро^с:** Гдѣ не бїло ѿба ѿ зїмлѣ, гдѣ **Б**гѣ бїлѣ?
Ѡвѣт: На крилѣ вѣтрєнѣ ѿ на аєрѣ¹⁾ ѿ на совѣсти єжїѣѣ, ѿкоже писанїє рече: **Д**хѣ стѣ ношашѣ сѣ верхѣ водѣ.
44. **Вопро^с:** Кѣлко рѣкѣ з морїѣ вїходнтѣ?
Ѡвѣт: **Д**.

¹⁾ В рукопис. єзєѣѣ.

45. Въ прѣ: Оцѣ мѣ роднѣ і аз роднѣ матер дѣтѣ моимъ,
и жена моя родитѣ ѿцѣ моимъ матер.

Ѡвѣт: Гдѣ созда Іадама, Ѡ Іадама вистѣ Ѡва, Ѡ Ѡва
родн сѣ чистаѣ Бѣа Ѡ сѣмѣнѣ по плоти нхѣ.

Се дальшій відривок „Бесѣды трехъ святителей“; про його відносно до ввщих і до цїлости див. передмову.

Д. Рукопис Георгія Білявського стор. 489—490.

Бъпрошеніа сѣхъ стазаній ѿ разѣмно.

1. Въпрос: КТО ДВА СТОИТЪ, ДВА ТИЧЕТА, ДВА РАЗЛЪЧАЕТА СЪ?

[ГѢТ]: ДНЬ ѿ НОЩЬ СТОЯТЪ, СЛНЦЕ ѿ МСЦЬ СВѢТАТЪ, НБО
ѿ ЗЕМЛЯ РАЗЛѢЧАЮТЪ ДША ѿ ТѢЛѢ ПРЪДНЫХЪ ЧЛѢКЪ.

2. Вопрос: Кто шёл порывком и не полыхал?

ѦВѢТ: Ёгда поиде Ѧдам Ѧскати сѦа своѦго ѦвѦла, всаде на ѡсла, ѡже ѡсел порикаа: „Чѡйте пола Ѧ горы, брат брата ѡен“! Ѧ ѡже не^с полыгаа, гѦа во Ѧма: „ѦвѦ, ѦвѦ, ѦвѦ“, томѡ познанѡ въ крѡви ѦвѦлевѣ, да вѣ- шаетъ всакой твари мѦртво тѣло ѦвѦлево.

3. Копро^е: Кто первѣ погребенъ бысть на земли?

(Ѧ) вѣт: Егда носи ѡда^х сѡа своѣго ѡвѣла ѣ. дѡн, ѡ ви-
дѣла гѡранцю погрѣшѣю птицю въ пѣсцѣ, тогда ѡ-
дам^х погрѣе сѡа въ зѣмлю.

4. Къ про°: Какъ два бореца ся до пришествіа Хѣа?

ГЛАВѢ: ЖИВОТЪ И СМѢРТЬ. БЪ ХВО ЖЕ ПРИШЕСТВІЕ ШДОЛѢ-
ЕТЪ ЖИВОТЪ ВОСКРЕСНІА.

5. Къ про°: Кто несоставлен поп ѿ Фмѣтникъ діакъ, пѣвецъ
блѣдникъ?

Ѡвѣт: Попъ бысть Іѡанъ ѿ діакъ Петръ, пѣвецъ Дѣдъ.

б. Къ про^о: Который праведник не глѣ дѣ. мѣцій и ѣ. днѣй?

ГѢТ: Захарїа пророк.

7. Бъ про^с: Когда въ^с миръ възрадова сѣ?

ГҮВЪТ: Ёгда Ной ѿ ковчѣга ѿыде.

8. Еъ про^е: Ѣцъ ма роди, аз же родихъ матеръ дѣтъ^и своихъ
и женѣ своихъ, жена же моя роди Ѣцѣ моему мѣрѣ.

Ѡвѣт: Бѣ созда ѿдама ѿ ѿдама Ѣвѣ, ѿ вѣсть Бѣа ѿ сѣмени нѣ по плоти.

9. В к пр о с: Который поп былъ первѣ по потопѣ?

Ѓ в ѣ т: Мелхиседекъ.

10. Вѣпро°: Кто вѣжинъ мѣж, ѣже не ѣде на совѣт нечѣтныхъ?
 Ѡвѣт: Ѡсифъ вѣговѣбразный.
11. Вѣпро°: Котора тварь не была з Ноемъ к ковчезѣ?
 Ѡвѣт: Рыба.
12. Вѣпро°: Который градъ стоитъ на земли, а пѣти к сѣбѣ не ѣмають?
 Ѡвѣт: Неевъ ковчегъ стоитъ на горахъ Иераратскихъ.
13. Вѣпро°: Кто естъ Ѡцѣ ѣ Гнѣ ѣ Дхѣ стѣй?
 Ѡвѣт: Ѡцѣ естъ Бѣ, Гнѣ естъ животъ, стѣй Дхѣ естъ ѡгнь.
14. Вѣпро°: Шесть столѣхъ, а два глѣхъ, пѣтъ ѡбличахъ, а вѣ.
 дивнѣша сѣ.
 Ѡвѣт: Чѣ° еѣ ѣ., ѣгда глѣ Хѣ съ Самаритяныню, два глѣ-
 ста — Хѣ съ женою, ѡбличаши ѣй пѣтъ мѣжѣй, вѣ.
 дивнѣша сѣ ѣпѣли.
15. Вѣпро°: Кто мѣртвыи живаго крѣщаетъ?
 Ѡвѣт: Рѣка мѣртва дѣшъ живѣ крѣщаетъ.
16. Вѣпро°: Стѣдѣнецъ естъ глѣбокъ, ѣще не пригнѣши оѣжа, не
 ѣмаши дѣна досѣгнѣти.
 Ѡвѣт: Стѣдѣнецъ ѡуста чѣкѣ, а оѣжи... [кѣнѣца нема].

І ще одинъ вѣдривокъ із „Бесѣды трехъ святѣтелей“, дав. пе-
 редмову.

Е. Боршевицький рукопис 1713 року.

[Питанѣ и Ѡповѣдан].

1. П. Колко естъ именъ Хрѣстовиныхъ?
 Ѡ. Сѣдмѣдѣсѣтъ ѣ двѣ. толко ѣ Бѣи ѣ Апостоловъ всѣхъ,
 толкожъ ѣ остров(ов)ъ великихъ на мори, толко ѣ ѣзи-
 ковъ на земли ѣ болѣзней въ чѣловѣцѣхъ.
2. П. Прѣйде багатѣй до нищѣаго ѣ просилъ ѣдинаго, которого
 не малѣ, ѣ далѣ ѣмѣ нищѣй.
 Ѡ. Хрѣтосъ всемогѣй пришолъ до Іѡана ѣ просилъ ѣдинаго,
 то естъ крѣщѣніѣ, ѣ далѣ ѣмѣ нищѣй, то естъ Іѡанѣ
 ѣго крѣтилъ.
3. П. Гробъ хождѣше, а мѣртвѣй въ немъ поѣше.
 Ѡ. Іѡна въ чрѣвѣ китовѣхъ.

4. П. Кто родилъ сѧ ѿ мертвѣи мѣре ѿ пакы бѣнаде во бѣтрокѣ матернюю?
- О. Идамаъ родилъ сѧ, то еѣтъ созданъ ѿдъ зем'ли ѿ пакы къ землю вниѣде.
5. П. Кто вниѣде съ плотию на нѣбо?
- О. Іліа, Іенухъ, Ішанъ Бѣословъ.
6. П. Кто родилъ сѧ не оумѣръ, а кто не родилъ сѧ а бѣумѣръ?
- О. Іліа родилъ сѧ не вѣмѣръ, Идамаъ не родилъ сѧ а бѣумѣръ.
7. П. Кто по потокуъ первыѣ попъ былъ?
- О. Мелхисѣдекъ былъ первѣй попъ.
8. П. Кто вѣженъ мѣжъ, ѿже ниѣде на совѣтъ нечѣстивыхъ?
- О. Ішсифъ вѣгешѣразнѣй.
9. П. Которое мѣсто дороги до сѣбе не имѣтъ?
- О. Ковчегъ Ноевъ стоитъ на горахъ ѿ не имѣетъ дороги до сѣбе.
10. П. Гдѣ зачатъ сѧ вѣ. апостолокъ?
- П. Гдѣ Дѣа сѣаго.
11. П. На чомъ земля стоитъ?
- О. На водѣ, а вода на камени, а камень на ѿгни, а ѿгнѣ на чѣтирѣхъ столѣхъ, а чѣтири столѣпи на вѣжѣй совѣсти, еже еѣтъ на силахъ божѣихъ.
12. П. Кто два разѣ смѣрти вѣсен?
- О. Лазаръ правѣдныи.
13. П. Коли Бѣтъ створи нѣбо и землю?
- О. Въ понедѣлокъ сотвори Бѣтъ нѣбо ѿ землю, днѣ ѿ ноцѣ ѿ всю вселеннѣю, въ второкъ сотворилъ ѿли насадилъ рай, въ средѣ настави водѣ въ мори ѿ всякое сѣмѣя ѿ вѣлѣе ѿ древо твораѣи плодъ, емѣ же сѣмѣя его в немъ по родѣ ѿ по покоѣю, въ чѣтвертокъ сотвори мѣцъ разлѣчающе сѧ мѣждѣ днѣмъ ѿ мѣждѣ ноцѣю, такожде ѿ звѣзди, въ пѣтокъ сотворилъ гадѣ ѿ птица лѣтающеи по тверди неѣной ѿ благослови ѿхъ, въ сѣботѣ сотворилъ Идама ѿдъ чѣсти глини ѿ Бѣвъ ѿдъ рѣбра Идамова, въ недѣлю спочилъ ѿдѣ всѣхъ дѣлѣ своихъ ѿ ѿсти ѿ.
14. П. На колко чѣсти разлѣчи Бѣтъ Идамовѣ чѣсть?
- О. На сѣдмѣ чѣсти: а. далѣ емѣ Бѣтъ любовь Авраамовѣ, б. чѣсть далѣ емѣ Бѣтъ сила Самсоновѣ, в. чѣсть далѣ емѣ Бѣтъ богатство Ішвово¹⁾, г. чѣсть далѣ емѣ Бѣтъ красота Ішсифовѣ, д. чѣсть далѣ емѣ Бѣтъ кротость

¹⁾ Ишхариовѣ живѣ: Ішановѣ.

Давидовъ, ѿ. часть далъ ёмъ Бѣмъ мудрость Саламоновъ, ѿ. часть далъ ёмъ Бѣмъ Писаломки власи ёго сѣмъ Давидовъ.

15. П. Кто сидѣтъ вышше Гѣда на престолѣ?

О. Идамъ. ёгда ёмъ далъ Бѣмъ дѣшъ.

16. П. Ъкъдъ зачат съ лѣмъ, клеветѣ, хѣла, злость, ненависть?

О. Ёгда застрѣлилъ Ламѣхъ Канна, тогда... злыи в злѣ да оумретъ

17. П. Десятъ ключовъ, замокъ кшданъ¹⁾, заіацъ оўтече, а ловицъ оўвизнетъ.

О. Моисей море жезломъ пресѣче и людей проведѣ, а Фаравѣмъ во слѣдъ ёго поженѣ и оўтепѣ²⁾.

18. П. Горѣ томъ градъ, в немже црѣмъ младъ, рано поюще и їдѣще.

О. Градъ ёсть члѣвкъ, сердце и оумъ црѣмъ того, рече дѣши и тѣла.

19. П. Колко жиды работали в Ёгиптѣ?

О. Штириѣта трійцѣтъ и двѣ лѣтѣ.

20. П. Ъ колко части Идамъ сотворенъ?

О. Ъ осмій: а. части ѡдъ земли тѣло, в. части [ѡ] мора кровъ, г. части ѡдъ камени кости, д. части ѡдъ сѣнца ѡчи, е. части ѡдъ ѡблѣки мисли, ѿ. части ѡдъ ѡгнѣи теплота, з. части ѡдъ вѣтра дѣханіе, и. части ѡдъ свѣта бодрность. по семъ самъ вѣдѣмъ Гѣмъ дѣхъ свой стѣи.

21. П. Гдѣ ѡгнь со мразомъ сообраетъ сѣмъ?

О. Въ Содомѣ и Гоморѣ.

22. П. Кто члѣвкъ ёсть врагъ домашній?

О. Злая жена со мѣжомъ в совокѣпѣ маєт сѣмъ на єдинѣ, а въ сердцѣ своѣмъ ѡкаїнномъ злобѣ ёмъ мыслитъ.

Се не текст, а уривки тексту, знайденного д. Н. Вахнянином у серпні 1868 р. в Боршевѣчах перемѣського пов. в рукописѣ з початку XVIII. в. Рукопис, без початку і кінця і мабуť з люкою в се редині, складав ся з 12 карток, писаних руським скорописом, а по части латинкою, і то, як значило ся на віддертії половині 13-ої картки, якимось „паном Степаном“ у 1713 році. На перших двох картках містила ся, як бачимо з отсѣх уривків, Бесѣда трьох сьвя тителів, із якої д. Вахнянин надрукував у „Правді“ 1869 р. (стор.

¹⁾ Надруковано: въ шѣтѣмъ. ²⁾ В дрову оўтоне.

143, 151—152 і 190) мабуть не все, що було в рукописі, а тільки деякі питання й відповіді, цікавійші для нього, бо між поодинокими їх групами (між 3 і 4, між 9 і 10, між 16 і 17) подавав ряди точок, аазначуючи пропуски. На жаль, сам рукопис у д. Вахнянина затратив ся, от тим то ми друкуємо сей текст із „Правди“, справляючи лише деякі його помилки. Решту рукопису займав Люцідарій.

Ж. Сокольский рукопис стор. 293.

(Уривок питань і відповідей без початку). Дѣтки Г^одѣ Б^гїи велими любѣть, ѡсобливе тын, которын до нав^кѣ о^умислѣ свой прикладаютъ и б^лж^ни велими жадаютъ.

Нѣгде не читае^х в писмѣхъ, аби Х^сѣ мѣла коли смѣти, але
все плакалъ. Бо гды съ народилъ, плакалъ; над мѣсто^х Іер^сли-
мо^х плакалъ, на кр^стѣ плакалъ, над Лазаро^х плакалъ, ѡво згола
б^ув^се живот Х^сѣвъ былъ ѡплаканный.

1. **Пытанъе.** Сѣколы было мнре, которы^{мъ} помазала Маріа
нозѣ Гедни?

Ѽповѣд. Егда роди сѧ Гдѣ, вземши баба Ѽ купели во
сосѣд ѿ погреба в тойже пещерѣ. ѿ егда бѣговолн Гдѣ, по ѿ. аѣ-
тѣх Ѽкры сѧ ѿ ѿви сѧ во скровенном мѣстѣ стое миро, испол-
наніе мѣсто то бѣгоуханіѧ Ѽ мира ѿного. ѿко дивити сѧ па-
стырѣ. ѿ ѿскавши егѡ не ѡбрътѡша. нѡ Маріѧ ѡбрътѣ егѡ ѿ не
вѣдаше, что ест. да егда виидѣ Гдѣ в доѡ Симона прокаженнаго,
помаза главѣ Гнѣю ѿныѡ мироѡ.

2. [Пытаньё]. Котораа Маріа помаза ногѣ Гдани?

[Говѣд]. Сестра Лазарева ѿ Марти.

3. [Пытание]. Ёжиды была книги?

Рече старецъ: Пророци книги сотвориша, придоша же ѿци
наша ѿ дѣлаша ѿ. Бывшіа же по сн^х наѣчиша съ н^х из оуст.
Приде же род нашъ, сей написа ѿ ѿ положи во ѿконци праздны.

І се також з внямком вступу відривок із „Бесѣды трехъ святителей“, пор. Пыпинъ, Памятники III, стор. 170, витанє 26.

3. Рукопис Іллі Яремецького-Білахевича, стор. 218.

(Статья без титулу). 1. В недѣлю сотворилъ Бгъ ѿбо ѿ земаю, днь ѿ нощъ ѿ всю вселеннѣю. в понедѣлокъ сотвори сѣнце, мѣць

и звѣзды и вся небесная. во второкъ насадѣ рай. в средѣ оустави водѣ в мори. в четвѣртекъ сотвори скоти. гади и птици и вся звѣрїе в пятѣк сотвори **Адама** ѿ чистїи глинѣ, в субѣтѣ дѣиѣ далѣ ѣмѣ.

2. Вопрос. На колико частїи раздѣливъ Бгѣ часть **Адамову**?

Овѣтъ. А-та часть — далѣ **Израаѣ** кѣлюбство; вторая часть — далѣ снѣ **Самсонѣ**; третѣя часть да¹⁾; четвѣртаѣ часть далѣ красотѣ **Ишсѣфѣ**; пятѣя часть далѣ кротостѣ **Дѣвѣ**; шестѣя часть мудростѣ **Соломонѣ**; седмѣя часть далѣ **Исасаломѣ** власи златїи, снѣ **Дѣдовѣ**.

3. Вопрос. Колико любилъ Бгѣ **Адама**?

Овѣтъ. Колико любилъ ѿцѣ снѣ своего.

4. Вопрос. Кто сидитъ нише Гдѣ на прѣтолѣ?

Овѣтъ. **Адамъ**, ѣгда далѣ ѣмѣ Бгѣ дѣиѣ.

5. Вопрос. Оуѣдѣ зачала сѣ лѣжа, завистѣ, клеветѣ, злостѣ, хула, ненавистѣ, татѣва, силованїе?

Овѣтъ. Ёгда застрѣливъ **Ламехъ** **Кайна**, тогда рече Гдѣ: злїи злѣ да погнѣнѣтъ. И постави Гдѣ **Кайна** со лѣною, да ѣзрѣтъ все злое на земли и колико зла ѿ него зача сѣ, и да ѣзрѣтъ вѣла, ѣлика лишнѣ сѣ... слѣпѣ и како застрѣлилъ **Кайна**, и водѣше его юноша, и гдѣ бѣзрѣ **Кайна** ѣко звѣра в трѣтїю, и направѣше ѣмѣ лѣкѣ.

Отея статья — початок ширшого апокр. катехїзіса, який опублікував Тіхонравов (Памятника II, стор. 448—454) під титулом „Вопроѣ стѣго **Ефрѣма** ѿ стѣ **Василїи** и все¹⁾ исправлѣннїи“. На болгарську копію цього твору в однім збірнику з XVI в. вказав Мочульскій (Слѣды народной Библии, стор. 56 під ч. 18), другу пізнійшу болгарську дов. тамже стор. 58 під ч. 27, третю тамже під ч. 29, четверту стор. 59 під ч. 30 під титулом: Слово сказанїе ѿ бытїи. Зрештою деякими своїми питаннями сей катехїзіс вяжеться з Бесїдою трьох свѣтителѣв, пор. попередній текст.

I. Рукопис Іалї Яремецького-Білашевича, стор. 166—168.

(Слово о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ повчитѣльных и чтѣнем).

1. [Вопрос]: Повѣж ми, что ѣсть іермонахъ или попѣ, что ѣсть епископѣ, что ѣсть дїаконѣ, что ѣсть дїакѣ?

¹⁾ Двох слів не можна відчитати.

и рече: „Корсѣре, что ти глѣшъ? Хсѣ ѣстъ не тѣт, не з нами, — како зчѣет? Что ти глѣшъ?“ Корсѣръ рече: „Пане мой Пилате, Гдѣ все знаетъ і все вѣдает, і тое видитъ и нѣкъ со аггали глѣтъ“. Тогда Пилат почѣднѣ сѣ велико, егда ѿ корсѣра оуслыша ѿнѣй гласъ, і зжасенъ бѣ велии и рече: „Икъ ти оуразумѣлѣ тое?“ Корсѣръ рече: „Пилате, пане мой, егдаѣ минѣ послаѣ во Іерусалимъ, тогда видѣлѣ, нж дѣти єврейскіе вѣтви постылахѣ ємѣ глѣюще: ѿсана во вишнѣ“. И все корсѣръ по истиннѣ Пилатѣ сказаѣ. И рече Пилат: „Твори, брате, що разумѣишъ“. Егда же увидѣла корсѣръ веденнаго Хста предъ Пилата, и изійде і постелиѣ платно глѣюще: „Гдѣи Ісѣ Хтѣ, зде по платнѣ постыни“. І того ради свѣтильникъ грядетъ предъ іриѣ.
Бгѣ ишемѣ слава во вѣки вѣкоѣ. ѿминѣ

Се один из катехизмів екаєгетичного характеру, що в старій Руси звали ся Разумниками, пор. Тихонравовъ, ор. сіт. II, 439, 442. І ся група текстів вяжеть ся з Бесѣдою трьох свѣтителѣв, пор. више у нас текст В, питава 60—73.

К. Комарнянський Ізмараїд XVII в. стор. 200.

(Статя без титулу, додана до „Слова стго Макарія ѿ причащенїи“). Въ проѣ. Ище добро єѣ по все дѣни причащатиѣ, или чрезъ дѣнѣ по недѣли токмо?

Ѿвѣт. Се не имаѣ іднаго ѿвѣта. сѣт бо нѣцѣи, иѣ по все дѣни достоиѣ иѣ причащати сѣ, и сѣт пакы ѿнѣи, иѣ недостойнѣ причащенїа ѿнѣд. сѣт пакы нѣцѣи оудалющенѣ ѿ таинѣ и пакы безъ вѣтагновенїа сѣгрѣшающе, и соуѣ нѣцѣи на сохраненїе причащаюѣ сѣ; сѣт же нѣцѣи, иѣ недостойнѣ причащаюѣ сѣ боѣше мѣсто дающе Сатанѣ, вѣсѣгда і ѿпитемѣи не приемающей противѣ грѣхоѣ своиѣ. въ Іоудѣ пакы со хлѣбоѣ Сатана вонїндеѣ воѣ; тако и тѣи недостойнѣи, нечѣтѣи ѿ грѣхоѣ даюѣ мѣста Сатанѣ во дѣи своѣи, возъраша сѣ на такова дѣла иѣ пѣ на своѣ блѣватинѣ. стѣи Ісѣанѣ бгѣслов рече: „Не дадите стго псоѣ ни помѣтайте кнѣсѣр предъ свиннѣами“. и сѣт дрѣзѣи, мнѣ сѣ причащающей сѣ сохрани ѿ грѣхов. како недостойнѣ причастнѣ сѣ имаѣ проститиѣ ѿ грѣхов? ноу на боѣшѣи сѣд прїндеѣт. а сѣт ѿнѣи плачѣрїе сѣ и рыдающе во себѣ, нѣ и прощенїе грѣхоѣ прїймѣт, и просто во скорѣ рекоу: свѣт єѣ чѣкоу.

І се очевидно відривок із якогось Розумника.

Л. Рукопис о. Теодора в Дубівця стор. 167—169.

(Въпросъ и ѿвѣтъ египетскихъ словесъ иже сказа-
зана Есфиріемъ и фелогомъ Григоріемъ).

1. [Въпрос]. Чѣмъ сѣхаждаше ѿ Іерусалима въ Ерихон. и что
сѣхт разбѣнниці, и что естъ ѿдѣланіе, еже съвлекоса съ него, и что
соутъ іазвѣи, и мижъ бѣззаконна чѣла, и что сѣхт ѿставляшій его иже два
жива, и что естъ іерей и что естъ и левитъ, и что естъ Самарянинъ?
что естъ масло и что естъ вино и что сѣхт ѿбѣзаніа, и что естъ скотъ,
и что естъ гостинница, и что естъ два пѣнѣза, и что естъ ѿбѣтѣова-
ніе, еже рече: възвѣдѣ възвѣрашъ сѣ, и что естъ поутъ Самарянина?

Ѹвѣт. Ерусалимъ естъ рай, Ерихонъ естъ миръ, чѣмъ естъ съшедеи
ѿ Ерусалима въ Ерихонъ. іже естъ миръ, се прѣвозданный Адамъ,
и спадъ бо иже раа възніде въ Ерихонъ и разбѣнники нападоша на нѣ,
иже [и] лоукавныа соутъ, неприязни, бѣззаконна, иже съвлекоса съ него
ѿдѣланіе бесмѣртносѣ, въ неже бѣ ѿвлеченъ прѣжде съгрѣшеніа,
и ѿдѣлаша и листвѣемъ смоковнымъ. и мижъ листвѣемъ ѿдѣлаше
естъ и грѣко, но грѣсѣ же дѣластво стрѣте и грѣхомъ и гнѣвомъ
многимъ, и того ради ѿбѣче ихъ въ листвѣе смоковносѣ. и бѣззакон-
ниа и, иже сѣхт житіа сего стрѣти: въ потѣ лица своѣго съиѣсти
хлѣбъ свой, и трѣнѣе и вѣчѣи възраститъ ти зѣмля, и въ пе-
чѣлахъ родниши чѣда своѣа, а не въ жизни, понеже пристѣупи за-
повѣдъ бжѣю. не бѣ мѣртва ѿнижа, ігда прѣиде. по временижъ
ѣтери съхода поутѣмъ іерей и видѣвъ и мимо иде, такожде и лев-
итъ мимо иде.

2. Въпросъ. Что естъ іерей?

Ѹвѣт. Іерей Моисѣевъ законъ. Левитъ естъ прѣрѣство, еже по
повеленію бжѣю прѣидѣхтъ въ иже сѣленіа, а іазвѣамъ положеніа разбѣ-
нники, и не могоша ихъ иже сѣлити мимоидѣша. сѣмажъ не мого-
шима възвѣсти лежащаго и сѣлити его, прѣидежъ Самарянинъ,
іже естъ вѣдка Хсѣ, хранитѣлѣ дѣламъ нашимъ, Самарянинъ же ради
того сказѣетъ сѣ. и нѣтъ Самарянинъ поутѣмъ градъ прѣиде надъ
ѿнѣ и рече: сего ради плѣтъ прѣахъ, сего ради стрѣти плѣтѣи
повиноу сѣ. видѣвъ и сѣмили [сѣ] и пристѣупѣ ѿбѣза іазвѣи его
и въззѣа масло и вино.

3. Въпросъ. Что сѣхт ѿбѣзаніа и масло и вино?

Ѹвѣт. Ѹбѣзаніа соутъ ѿбѣтѣованіа Хѣа, масложъ помаза-
ніе, и вино таинна вѣра. сѣхъ трѣхъ ради дѣховныа ниѣа іазвѣи
иже сѣлаютъ [сѣ]. Бѣсѣди же на свой скотъ бѣззаконнаго разбѣнника¹⁾,

¹⁾ В рукоп. разбѣнника.

їко тож свою глѣт Хс̃ плоть, юж на^с рад^ѣ прїат, їкож глѣтъ Ісаїа прр^окъ: то^ѣ недоуги наша вѣзат ѿ болѣзни наша понесѣ. ѿ вѣкѣде ѿ въ гостин^ницоу, їже е^ст^ѣ стѣла цркви, ѿ поскрѣкѣ ѿ нем прѣвое сам. ѿ на бѣтрїй днѣ изшѣд два пѣнѣза дл^с гостин^ницоу.

4. [Вѣпрос]. Что е^ст^ѣ Павла ѿ что е^ст^ѣ два^ѣ сребрьники?¹⁾

Г҃вѣт. Г҃тый ап^лъ Павел ѿнесе їзыхи цркви. а сребрьника е^ст^ѣ два^ѣ, иж Бѣ дзе^т по воскр^снїй ѿзбавленїе ѿ бл҃гдѣтъ, ветхый ѿ новыѿ завѣт, їже дл^с гостинникоу гл҃а: поскрѣки ѿ мнѣ! їже бще приложиши, азъ егда вѣзвращѣ^с, вѣздам ти.

5. [Вѣпрос]. Ї [что е^ст^ѣ] еже вѣзвращѣ^с вѣздам ти?

Г҃вѣт. Ёже е^ст^ѣ второе пришествїе, егда маѣт сждити живым ѿ мр҃твым, тогда ти вѣздаѣтъ, їкож Павла ап^лъ глѣт: добрым же троудом троуднѣ сѣ, теченїе скончах, кѣрѣ съклодох, тѣмже предлежит ми вѣнец праведный сждїа, не мнѣ едномоу, но в^сѣм любящим ївленїа.

Огся статя — частина екзегетичного дїяльога, яким вияснювано значїне євангельських прїтч. Сей цїкль обїймав толкованє 18 прїтч, пор. В. Н. Мочульскїй, Слѣды народной Баблїа въ славянской и древне-русской письменности стор. 52, 61 і Starine V, 80—87; сербський текст сього толкованя з рукописного Номоканона XV—XVI віку з праського національного музея (їз збірки рукописів Шафарика ч. 10) видав проф. Ю. Полївка (Starine, т. XXI).

М. Рукописе о. Теодора з Дубівця стор. 146—147.

[Розмова про душі померлих].

1. Вѣпрос. Кждѣ ѿдет душа праведных?

Г҃вѣт. Слыши Дѣда гл҃юща: душа ихъ вѣ бл҃гнѣ вѣдворит сѣ и племѣ ихъ наслѣдитъ землю.

2. Упрос. Грѣшныхъ душа камо идоут?

Г҃вѣт. Слыши Дѣда гл҃юща: вѣзвратѣт сѣ грѣшници вѣ ад, в^си забывающїи Б҃га. грѣшноу душѣ дрѣжатъ аг҃ли дѣ. днїй бѣ себѣ, нѣжли поманоут ю вѣ мл҃твах, или мл҃твнѣю сътворѣт бѣбогим за ню. Їще ли не бѣдетъ памяти ѿ ней на земли, то пакн дрѣжатъ кѣ. днїй ѿ м. днїи бѣ себѣ чающе²⁾, нѣжли боудоут како бѣбогаго ѿли ѿдѣют ѿли накрѣмѣт ѿли напоѣт, ѿли поп

¹⁾ Це питанє через якусь помилку без титулика покладено аж за відповідю. Текст понований. ²⁾ В рукоп. гл҃юще.

помаиет ю, дшюу тжю, на земли оу мѣтвах. И потом минет м. днѣй, даже ѿ нѣхъ нѣкъ мѣтынѣ оубогимъ ни ѿ кожеж. ни ѿ сѣродник. ни ѿ иного никогоже, и рѣ днѣи тѣи аггали стѣи: „Ѿиди бѣкогда дшѣ къ мѣкоу и въ тѣмоу кромѣшнюж“.

3. Упрое. Идетъ ли дша ѿ дшѣ таме ѣли ни?

[Ѿвѣт]. Слыши Дѣда глѣюща: хлѣбъ аггаскѣи ѣде члѣкъ, и пицию ѣкъною питаетъ сѣ. грѣшныхъ дша ѿ пахѣи до пантикостной нѣдѣи тогда свѣтъ видѣтъ, и то такожде ѣмъ пища естъ.

4. Упрое. И ѣже свѣщѣж зажигаютъ и мѣтынню творѣтъ, естъ ли то за нѣхъ ѣли ни?

Ѿвѣт. Велика мѣтъ, велика памѣтъ, велико естъ веселѣе дшѣмъ тѣмъ. ѣко Бѣ помѣноу Ѧдама и ѿбѣрадова сѣ ѣмоу, тако и дша тамъ такоюжъ радостѣю великою радуетъ сѣ.

Отсея статья — вѣдривокъ апскріфічнаго катехізма вѣдомого під назвою „Вопроси Іоанна Богослова Аврааму на Елеонской горѣ“, якого три вѣдмѣни надрукував Тіхонравов (Памѣтнѣви II, 197—212).

Н. Сокольскѣй рукописъ стор. 338—356.

(Люцидар ѿ знаѣмѣющѣи ѿ рѣча сѣтвореннѣхъ на ѣксѣи и на земли, з грѣцкогѣ на рѣскѣи пѣрѣложенъ).

1. Пытаѣтъ ѣчѣнкѣ мѣйстра сѣвогѣ: Іѣкъ кѣрити ко ѣдиногѣ Бѣа?

Ѿповѣдаѣтъ мѣйстеръ: Такъ мѣѣ кѣрити, нѣкъ Бѣѣ естъ ко трѣйци, а трѣйца естъ ко ѣдиноу возствѣ.

2. Ѿчѣнкѣ: Іѣкъ сѣа можетъ на трѣѣ дѣлити?

Мѣйстеръ: Бѣдѣлѣтъ сѣнца, на которѣхъ естъ свѣло, красѣта и горѣчо, а вѣжды ѣднакъ сѣ тѣхъ трѣѣ ѿдно естъ. Такъ и сѣаа Трѣйца ѣдино естъ правдыкоѣ вѣжѣство: гдѣ естъ Ѿцѣ, тѣтъ естъ и сѣнѣ, гдѣ сѣнѣ, тѣтъ естъ и дѣхъ сѣтѣи.

3. Ѿчѣнкѣ: Понѣважъ тѣѣ три рѣчи не могѣтъ роздѣлити сѣа, гдѣ сѣнѣ принѣмѣлъ чѣловѣченство, такъ тѣжъ принѣмѣлъ Ѿцѣ и дѣхъ сѣтѣи?

Мѣйстеръ: Гдѣ видѣмо сѣнце, тогда можетъ зрѣти добѣре, ѣкъ тамъ рѣчѣ заѣжѣнѣтъ, ко сѣнцу не можетъ нѣгдѣ раздѣлити сѣа, аѣ слѣнечнѣю мѣѣ свѣло, красѣта и горѣчо. И ѿ тѣхъ трѣѣ рѣчей мѣѣмо ѣсобѣлиѣ три дарѣ: Ѿцѣ на сѣтворѣнѣлъ, сѣнѣ насѣ ѿкѣпѣнѣлъ, а дѣхъ сѣтѣи насѣ ѿсвѣтѣнѣлъ. и такъ естъ сѣаа Трѣйца ко сѣвоу сѣтѣхъ дѣлаѣтъ вѣсѣгда, а не ѣнѣмѣтъ раздѣченѣи Бѣѣ и не ѣдѣтъ.

4. Оўчнкъ. Ужес ми повѣдалъ ѿ сотворителя; повѣж ми ѿ сотворенію его.

Майстеръ. О Бѣ не смѣла глѣбоко пытати анѣ мовити, бо простыи людѣ, глѣбокою речѣ слышачи, не добре розумѣюť и впадаюť во блѣд. Прето так томы потреба вѣрити, иже былъ Бѣ завжды ѿ вѣдѣť до конца.

5. Оўчнкъ. Чи былъ Бѣ первей, иже свѣтъ станаѣ?

Майстеръ. Былъ са Бѣ, але того створення не было передъ тымъ.

6. Оўчнкъ. Якъ ѿбычаѣ створи Бѣ свѣтъ?

Майстеръ. Сотворилъ Бѣ свѣтъ мудростию своєю, вчинилъ уставичную землю, ѿ моцю своєю потвердилъ.

7. Оўчнкъ. Яково было, ка свѣта не было?

Майстеръ. Ничого иного не было, тымъко тма зовима хашѣ, а в той было чтыри живіолы: ѿго, вода, земля, вѣтер.

8. Оўчнкъ. Шо найпервей Бѣ сотворилъ?

Майстеръ. Нѣо, а пото землю, ангела и йнаш вса, а на штаток чѣка.

9. Оўчен. Якъ первого ангела звано?

Майстеръ. Люциферъ, того Бѣ красного сотворилъ, а онъ распышал ся велми пыхою, помысливъ Бѣ ся ровнати, и для того зверженъ ест з неба аж до горячого пекла под землю, а былъ тылко пол годины в нѣбѣ.

10. Учен. Для чого его сотворилъ Бѣ, поневаж его скинѣлъ з неба?

Майстеръ. Про то, абы выбрании а҃глови бжїи были потвержины его впадомъ. бо гды Люцифер спалъ з неба, тогда а҃глови были моцю бжїєю потвержины, же юж далѣ з ласки бжїи выпастн не могѣтъ.

11. Оўчнкъ. Якъ пекло сотворено?

Майстеръ. В тѣю годинѣ, якъ Люциферъ помыслилъ Бѣ ровнати ся, тогда ест пекло сотворено чѣдо бжїинъ.

12. Оўчен. Яково ест пекло?

Майстеръ. Пекло ест ѣма на сѣ свѣтѣ, а над нею мгла точит ся, же жаден живой дойти та не можеť.

13. Учен. Чи має дно пекло?

Майстеръ. Пекло зверхѣ узко, а зъ исподѣ широко, которое широты нихто не можеť дойти шкром единого Бѣа, а так ест глѣбоко, же многіи дшїи завжды летяť, а нѣколи дна не долѣтаюť.

14. Оучен. Колко ѿменъ има пекло?

Майстер. Зовѣтъ ся въ писмѣхъ Ласѣсъ мораасъ, то естъ ложе смерти, во тамъ дѣши грѣшныя горы; зовѣтъ ся Ёрар, то естъ земля таѣмности, сѣрки, дымъ ѿ смродѣ, земля запамыталая, во ш тыхъ дѣшахъ, которые въ пекло пойдѣтъ, нѣгда памяти предъ царѣмъ небеснымъ не вѣдѣтъ; называетъ ся мѣка. плачъ шчѣй, скреготанѣ зѣковъ. ш той землѣхъ и горючостѣхъ ништо не можетъ повѣдати, тышко котрыя сѣтъ въ пеклѣхъ. зовѣтъ ся Кгеинна, то естъ шгѣн пекельный, ко сей шгон дочасный противко шного шгнѣа пекельного тѣмѣ естъ. вторая мѣка тѣмно, тахъ и диаволы мѣчатъ ся. зовѣтъ ся смѣток, червь неѣмирающій, зовѣтъ ся и рѣка шгненная, которая скрозъ пекло течѣтъ, а тамъ барзо смѣдитъ смолою и сѣркою, а такъ велики стѣдина, же всѣ шгнѣа пекельныя перемагаѣтъ.

15. Оучен. Гдѣ сѣтъ мѣки?

Майстер. На земли сѣтъ въ шжой таѣмнищѣхъ, тахъ мѣки приѣмѣютъ дѣши тыя, которые маютъ быти спѣсны.

16. Оучен. Що естъ ѿбо?

Майстер. пбо естъ тѣвѣрдо естъ и закладъ сотворенъ, же вѣжитъ ш въсходѣ до заходѣ, а на немъ сѣнце и мѣцъ.

17. Оучен. Шк походитъ, нж ѿбо вѣжитъ, сѣнце и мѣцъ?

Майстер. Подъ нѣбохъ немышъ ничего, на чоу бы мѣло стати, гдыжъ естъ ѿбо крѣглое, а прѣто его Бѣтъ такъ постановилъ, же не можетъ на едномъ мѣсцѣ стати.

18. Оученикъ. Шк естъ ѣставлено ѿбо?

Майстер. пбо естъ ѣставлено зъ живѣолъ, а естъ подобно зѣленой водѣ, на тоу мѣцѣ ходитъ. дръгое ѿбо шгннстое барвы, на тоу сѣнце ходитъ. трѣтое ѿбо модрое барвы, на тоу звѣзди ходитъ. а далѣй надъ закладомъ въ нѣбѣхъ имперейскомъ сау Бѣтъ прѣкываетъ [со] сѣтymi аѣглы своими.

19. Оучен. Що въ двоухъ тыхъ небесѣхъ?

Майстер. Шъ землѣхъ ажъ до мѣца сѣтъ злыя дѣшове, а тыхъ на то поставлено, абы нау перешкожали въ добрыѣ шчинкахъ, а до злого приводили; тыя зовѣтъ ся цалѣодемонѣсъ, то естъ злого водители. тын на сѣбѣ берѣтъ тѣло ш повѣтрѣхъ, гды се хотѣтъ нау зѣвити. и тыя диаволы мѣчатъ ся на повѣтрѣхъ, на шблаци ажъ до сѣднаго дня. ѿ ш мѣца ажъ до звѣздъ сѣтъ аѣглы ѣставлены, абы нау стерегли и ш злого боронили.

20. Оучен. Шк естъ сотворено сѣнце?

Майстер. Сѣнце сотворено четвѣртого дня, а ш сѣнца ѣвѣтъ свѣтъ ѣкрашѣ естъ.

21. Оўчѣн. Гдѣ естъ сотворенъ Идамъ?

Майстер. На востокѣ на то^{мъ} мѣсцѣ, гдѣ зекѣтъ Гебронъ. ѿ тамъ взялъ Бгъ ѿтцѣ рѣкою своею зема^к и сотворилъ его и вѣдхнулъ дшѣ в него и звалъ его в' рай. И з рѣбра его сотворилъ имѣ женѣ Евѣ. ѿ та^{мъ} Ида^{мъ} нарикѣ ѿмина всемѣ створеню, котораго Бгъ створилъ. И гдѣ Ида^{мъ} вмералъ, тѣды несено тѣло его до того мѣста, де его Бгъ сотворилъ.

22. Оўчѣн. Гдѣ естъ рай?

Майстер. На вѣход сѣнца на сѣ^{мъ} свѣтѣ на земан естъ, але е^{сть} вышше всего свѣта.

23. Учѣн. Понѣваж естъ на земан рай, чомѣж та^{мъ} нихто не дохѣднѣ?

Майстер'. Бо сѣтъ перед нимѣ горы высоки, а^ксы велики и пѣстынѣ, прѣто та^{мъ} не може нихто дойти.

24. Оўчѣн. Їк долго былъ Идамъ в раи, гдѣ согрѣшилъ?

Майстеръ. Шесть годинѣ.

25. Оўчѣн. Тыи швоци, которыи были сотворены для чѣлка, на цю были шкѣрнены, гдѣ бы^{лъ} Ида^{мъ} выгнан з раю?

Майстеръ. Тое дѣрево не ростѣ по розници, и так тые дшѣи, которыи зостають в раи, наслаждають сѣ тыми швоцами.

26. Оўчѣн. Тымѣ дшѣам не потреба ѣсти а^{нѣ} пити, бо хто ѣсть и пѣтъ, то мѣснѣ покармѣ заживати¹⁾?

Майстер. Таа рѣч естъ ѿ тѣлесном покармѣ, але дшѣи, которыи сѣтъ в раи, того не прагнѣтъ, бо як дшѣи сѣтъ дхѣовныи, так же ѿ покармѣ в раи дхѣовный.

27. Оўчѣн. Їк бы сѣ люди родили, гдѣ бы Ида^{мъ} в раи зосталъ?

Майстер'. С позрѣны пожадливости промысло^{мъ} вжѣимъ, то^{мъ}ко привѣтавши сѣ мѣж из жѣною, рѣки собѣ стиснѣвши, и зараз распѣстивши сѣ, так сѣ мѣло дитѣа родити бѣз грѣха.

28. Оўчѣн. Їк много жилъ Ида^{мъ} на свѣтѣ?

Майстер. Дѣвят сот и трицѣтъ лѣтъ. И Каннѣ Ивѣлѣ брата своего роженого забилъ в трицѣти лѣтѣхъ, ѿ того часѣ почали сѣ люди забивати и неприятѣлѣ стали.

29. Учѣн. Кто Идамѣ имѣа первѣ далъ?

Майстер. Имѣа тоѣ принесли чѣтыри а^нглы каждыи ѿ свои стороны по словѣ, з востока, запада, сѣвера и юга, а тые слова брали ѿ чѣтырѣхъ звѣздѣ.

¹⁾ Сѣ два слова перечеркнѣно і на маргінесѣ написано тою самою рукою: жити.

30. Учен'. Кто найпервей ѿгры вымыслилъ?

Майстер. Ламе^х мѣлъ тры сѣы, шднего звано Бошз, дрѣ-гого Икалъ, третого Базакалъ, ѿ тот ѿгры вымыслилъ. Бошз былъ кокалем ѿ почалъ ковати ѿ мѣди ѿ сребра. а тые тры бра-ты мѣли сестрѣ имени^х Нешмѣш, таи найпервей вымыслила, як дѣти колыхати.

31. Учен'. Кто найпервей былъ кролем на свѣтѣ?

Майстер. Ней мѣлъ тры сѣы, ѿ ѿ тыхъ людѣ на троѣ роз-дѣлили ся: с першого сѣа Нейка ѿфета пошли кролеви, княжата, каштеланы, воєводы; з дрѣгого сѣа его Сифа [sic!] пошли па-триархи, митрополиты и всѣ дѣховныя людѣ; з третого сѣа Хама пошли престые людѣ.

32. Учен'. Якъ звано днавола, котрый Свѣтъ прелестилъ?

Майстер. Квизма Люлемъ, то е^{сть} шдин с княжатъ пе-келны^х.

33. Учен'. Повѣжъ ми ѿ сотвореню свѣта.

Майстер. Свѣтъ то^{тъ} е^{сть} шкрѣглый, але ѿкѣ^{то} шблнтий е^{сть} море^н, котрый плаває^{тъ} к мори якъ жолтокъ к' яйци.

34. Учен'. Чимъ земля бтвержена, нж не може^{тъ} потонѣти, понекажъ плаває^{тъ} к' мори якъ жолтокъ к' яйци?

Майстер. Земля не держитъ ништо, ты^{ко} самъ Бгъ, а такъ много водъ школо земля течетъ, нж гды бы хто былъ въ шблкахъ, не видѣла бы съ емѣ свѣтъ сѣй ничого иного, ты^{ко} якъ пѣназ, бо ксѣ жродла идѣтъ з моря, ѿ всѣ рѣки за^{то} идѣтъ к морю.

35. Учен'. На ко^{ль}ко частей свѣтъ сѣй е^{сть} роздѣленъ?

Майстер'. На чтыри части роздѣлено. Першаа ча^{сть} зовѣтъ ся Азия, втораа Европа, третиаа Африка, четкертая Америка¹⁾.

36. Учен'. Повѣжъ ми ѿ той части, котерѣю зовѣтъ Азия.

Майст. Азия починаетъ ся гдѣ сѣнце сходитъ. ѿ вран е^{сть} шдна стѣдна, с которою текѣтъ рѣки чтыри. Першаа зовѣтъ ся Фиссон, втораа Ёцеанъ, третиаа Тигръ, четвѣртаа Ефратъ.

37. Учен'. Кудѣ текѣтъ тые рѣки?

Майстер. Ёцеан течетъ скрозъ Индию и прохѣдитъ единѣ горѣ, котерѣю зовѣтъ Итан^ъ, а ѿтола течетъ скрозъ мѣринскѣю землю к Черконецъ море. Тигръ и Ефратъ текѣтъ скрозъ шдинѣ горѣ, ко-торѣю зовѣтъ Патра^ъ, а ѿтола течетъ скрозъ единѣ землю, кото-раа зовѣтъ ся Арменна, и тые воды текѣтъ шчевнсто з раю шдною землею аж до гор, которыя сѣтъ наменоканы.

¹⁾ Два остатнѣ слова дописано надъ рядкомъ.

38 Учен. Которая земля ближе ѿ раю?

Манистер. Так на^х свѣдчи^т писмо: до раю жадеи челокѣкъ телесный дойти не може^т, поневаж шкело раю сѣтъ горы великиѣ, а в ни^х лежат смоковѣ и гадовѣ и дивныѣ звѣрята, которые веронят входѣ, иж жадеи чѣкъ до него дойти не може^т. Подле раю е^{сть} одна земля, которая зове^{тъ} ся Индѣя, по одной водѣ названо Индия, которая тече^{тъ} в Червоное море, и тою рѣкою snadно дойти до раю, бо из одной стороны тичет дивное море, а з другой Индѣя, а до того великиѣ пѣри, же бы за чтыри лѣта не мога^{тъ} перейти. Пѣя раздѣлена е^{сть} на тридцать земель и тры, а сѣтъ в ней разманитиѣ люди и высокиѣ горы. В той земли е^{сть} тры герѣ: одна гора Гермонасъ, другая Театри^с, третья Орита^с. на ты^х гора^х росте^{тъ} дѣрево так высокое, же его неѣтра шкелает. На ты^х гора^х сѣтъ люди на локоть в звышѣ. тыѣ люди в тры лѣта починают ся плодити, а сѣмого лѣта старѣют ся, а шмого умирают^ъ. е^{сть} тамъ два штрокы, в котры^х е^{сть} много золота и сребра, а зѣма через рокъ быкае^{тъ}, а в рок два разы цвѣтет и швоц быкае^{тъ}. а подле той горы золото, а до того золота жадеи дойти не может для смоков и гадов и червниѣ шдовитого, которые золота веронят. а межи тою горою, которѣю зовѣтъ Камен^с, и межи море^х, тамъ загнаа^{тъ} царъ Александр ты^х людей, котрыи зыме, Гегѣ и Могогѣ. тыѣ люди не едят ничего иного, одна звѣры шшелакни. В другой Индиѣ сѣтъ люди, которые называют ся Матрекиты, в звыш шдинадцат локтей, с передѣ як лежѣ, а маю^{тъ} пѣри и пазногти як каня. В одной волости сѣтъ люди, которые зовѣтъ ся Пгрометы, тыи маю^{тъ} в сѣкѣ великѣю горячо^{сть}, и гды се зойдѣтъ къ одной мѣсце, то сами ся попадають. Пото^х лежит одна воло^с, в которой сѣтъ люди такни, же гды штецѣ або matka зстарѣют ся, а през старо^{сть} свою не мога^{тъ} ни ходити ни сидѣти, тѣды приатеи и^х зложивши на древа спалиа^{тъ} и^х и вѣрѣют, иж и^х дѣи ко бѣѣ идѣтъ, а хто приате^а скон^х збере^{тъ}, то не згрѣшит. Сѣтъ теж люди шдны такни шбычай маючи, иж гды се и^х приатеи зстарѣютѣ, тѣды шни добре и^х кормятѣ, и гды юж бѣдѣтъ добре табсты, то шни и^х забивают и добре шваривши едят; а если хто з ни^х того чинити не бѣде^{тъ}, то самѣ забив^{тъ} бѣдетѣ. Третья коло^с, в которой перецѣ росте^{тъ}, в ты^х то людей, шо на два локтѣ в звышѣ, и ѿ ты^х перецѣ идѣтъ. а тамъ воло^с полна е^{сть} гадѣ. а гды перецѣ дошрѣе^{тъ}, тогда тыѣ люди перецѣ з быле^х запалию^{тъ}, а гадовѣ ѿ шгни шбѣгаю^{тъ}, а перецѣ черен избирают, а ш с прирожениа своего бѣла^х е^{сть}. В четвертой Индиѣ сѣтъ люди такни, иж маю^{тъ} пѣты на перед, а палци назад, а на рѣка^х и нога^х по шсм-

надцат палцев маюť, а голови маюť пестѣи, а шдѣваюť сѧ косматинѣмъ и шкѣрами звѣриѧ, которыѧ шедираюť. И гды хотѧť мовити, то раз мовѧť, а дрѣгнѧй раз ерѣхнѧť. Прето зовѧť ихъ пестѣи головами. Сѧť теж люде, гди сѧ имъ дѣти родѧť, то червены сѧť; а гды вѣдѧť средокѣчными, вѣчне не ѡмираюť. Потоѣмъ сѧť люде плодовѧтыѣ, же шдна жена ѡроднѧť шатнацѧť, а не трѣалыѣ, толко шчимъ лѣтъ живы бываюť, потомъ ѡмираюť. Сѧť теж люде, которые шднѡ ногѡ маюť, але тыи люде прѣдше кѣгаюť, нѣжли пѧť лѣтаѧť, а тамъ ихъ нога велии широка: бо гды бываѧť горѧчоѣ великаѧ, то лѣжеť на земли, а ѡ сѧнца накрывѧť сѧ ногою и такъ се шхолодиť; такъ же и передъ дожчеѣ ногою ѡкрываѧť сѧ. Сѧť заѣ люде, которые маюť на челѣ рогеѧ а шко шдно. нишѧй люде сѧť безъ головы, а шчи къ персеѣ маюť, а в мѣсто носа и губы маюť двѣ дыри, а шатинѣ на хребѣ. зновѡ сѧť люде подлѣ воды, которые зовѧť сѧ Чамастыи, а тыѣ люде живы ѡ шелокеѧ пахнѡчиѣ. И если гдѣ идѧť, то шелоко при себѣ маюť; а гды бы шелоко не было при нихъ, то зараз ѡмираюť и заразъ межи тыми людьми повѣтрѧе вѣтаѧť. Сѧť теж нѣкоторые ѡстроковы хворостоѣ зарослыѣ, в котрыѣ ростѧť лѣсныѧ швецѧ; а гды дозрѣѧť, то в молодыѣ гѡсеници шбѣртаѧť сѧ, потоѣмъ падѧť с того дѣрева в водѡ, и гды потонѧť, то внѣ шживѧť и по водѣ плавають, а если з воды вилѣзѧť, то зараз ѡмираюť, такъ же и люде ховаюť и королю за великиѣ подарки даюť.

39. Ѣчен. Чи бываюť тыѣ люде в посполитости з собою, гдыжъ розныѣ рѣдичи ихъ?

Манстер. Бѣѧť ихъ раздѣлиѧť водами и горами, же сѧ нѣгды не сходятъ ѡ едно мѣсце.

40. Ѣчен. Такъ и наѣ писмо повѣдаѧť, же тыѣ людей много пошло ѡ Ядаѧ, а ѧкъ же то еѣť, же люде данѡѣ ихъ прироженѣ перемѣнили?

Манстер. Гды былъ Ядаѣ з раю выгнанъ, зналъ каждое корѣнѣ, шковое еѣť моци, и если бы его котораѧ невѣста коштовала, то ни плодъ не в челѡкѣчѣю твар, але в нинѡю перемѣнилъ сѧ. для того Ядаѣ перѣстерѣгаѣ дочкѡ свою, абы того корѣня не копала, лѣчъ ѡна не слѡхала и шедши накопила и заразъ сѧ ей плодъ перемѣнилъ. В той землѧ Ѣндѧн сѧť гадовѣ такъ великѧй, же и ѣлены пожираюť, и такъ сѧť моцны, же и черезъ море названоѣ шкианоѣ плаваюť. В той же землѧ еѣť шдно звѣря, которѡѣ зовѧť галаѧ, и маѧť два рога, каждыѧ рогъ еѣť на два стѡпнѣ. И гды сѧ с нимъ бѣѧť, то единъ рогъ положить, а дрѣгнѧмъ сѣчетъ; и тоѣ звѣря не вѡнтъ сѧ ничего, толко барвы червоное вѡнтъ сѧ.

Есть же тамъ иное звѣръ инкентавръ, мающее головѣ челоуѣчью, а рѣки только до пѣпа, на чтыроу ногѣхъ конскихъ, а тѣло маєтъ якъ конь, а шчи лвинїи, а рогъ маєтъ ясный а штрый якъ бритва, а такъ есть сердито, же цю колвекъ поркет, то зараз забїетъ. слонекъ тежъ множестве. О той земли приходитъ шдин камень маінесъ, тож тыгнетъ к собѣ желѣзо. тамже есть и вода на имя Гаінесъ, в той водѣ сѣтъ черепахи такъ великне, на сто локотъ в ширъ и вдовжъ, а тые люде в шкорѣпахъ ихъ дома ебдѣютъ. и тамъ есть камень адамант, а такъ твердъ, нжъ его не розбїетъ ничимъ, только козаю кровїю.

41. Учен. Ужемъ съ насладѣхалъ ш Индїи. Повѣжъ ми ш той земли, которая Персидою зокетъ съ.

Маистеръ. Персида починаетъ съ в рѣки названой Тигръ. в той земли шдин есть городъ, которогѣ зовѣтъ Персида. найпервей с той земли приходитъ камень претъ; тотъ камѣъ претъ паритъ якъ кропива. а дрѣгїи есть камень силѣсъ, того привываетъ и вбывлетъ якъ мѣца.

42. Ученъ. Повѣжъ ми ш той земли, которѣю зовѣтъ Мезопотамїя.

Маистеръ. Мезопотамїя маєтъ имя по двоухъ рѣкахъ, которые скрозъ тѣю землю идѣтъ. и в той земли есть мѣсто Вавилонъ. тоѣ мѣсто стало по потопѣ рекѣ фѣ. школо того мѣста мѣр такъ долгий, яке миль ѣ., и маєтъ в собѣ сто вратъ мосїондзовыхъ. Тоѣ мѣсто зевдовалъ единъ шлѣрымъ, которо[го] звано Немротъ, сїи Хѣсокъ, а потомъ Навходоносор царъ перскїи, але тепер пѣст. в той земли есть шдна волостъ Іравна, штоль приходитъ кадило. Есть тежъ таъ гора Хорикъ, посполите звана Синай, на той горѣ Гѣдъ Бѣ Мойсеви законъ далъ, в той земли есть мѣсто Дамаскъ, которое шставилъ Аврааъ, и подле него тры мѣста Тигр, Сидон и Ливанда; там починаетъ съ рѣка Іордаъ. тѣт лежитъ земля Палестина и мѣсто Іудея, где мешкаъ Іюда сїи Іакова патріархи, с которого кролеке пошли; тѣт мѣсто Хананиа ш Хамокого сїа Каннана. в той земли лежиъ Іеруслимъ тоѣ мѣсто надаъ Симъ, сїи Ноекъ, первый сїѣнникъ. в тѣю землю Финистинѣ плынетъ море Червѣное, которое такъ есть скѣтло, же в неъ на днѣ найменшѣю рыбакѣ видне. Потоъ починаетъ съ Египетъ, таъ шдно мѣсто Тебисъ, тамъ есть гора кысекашъ Іраратская. в той земли есть двѣ горѣ, шдной имя Арменїа, на той горѣ стонъ корабель Ноекъ в дѣрева шроблѣный, которые не гнїютъ до сѣдѣбжого; дрѣгаъ гора Іравїа, на той горѣ золото найвыборнѣйше родитъ съ. Тамъ лежиъ Кападокїа, Ефѣс, Понт, Константинополь,

тамже меншаѧ Пзіа кончит ся; таѣ лежиѣ тѣло Іѡана бѣо-
слека.

43. Учен. Покѣж ми ѡ той сторонѣ, которая зовѣт ся
Европа.

Манстер. Европа починаѣт ся ѡ моря шнийского ѡ ро-
стокѣ до шкиши Гибѣрни, а подлѣж ѡ Португаліи, то ест ѡ кро-
левства гишпанского аж до рѣки Дѣнаю, который Гармацію ѡ
Пзней, то ест ѡ Татар дѣлиѣ, на шѣст сот и шѣстдесят миѣ растѣ-
гаѣт ся. И Европа сама в шир миѣ двѣстѣ чтырдесѣт и пѣт нѣ-
мицкиѣ [миѣ]. маѣ, теж Европа в собѣ колно^{ст} прише^{ст}лскѣю, ижѣ
волно з ѡднаго королевства до дрѣгого ѣхаѣт и всѣ землѣ сѣоднѣ хѣ
хочѣт, правѣ писаныѣ ѡживаѣт. Починаѣт ся Европа ѡ всѣходѣ сѣнца
ѡ рѣки Донѣ, а с полѣдня ѡ моря ірицкого названого Іѡникѣм,
гдѣ ся з Малою Пзию розлѣчаѣтѣ в той третей части положѣна
ест Гармація, ѡ которой тепѣр мовимо, краина досѣ широкаѧ
и знаменитаѧ, много народов и королевствѣ в собѣ замикаѣт.
Иковѣмѣ двоякаѧ ест Гармація, одна татарская або Пзитицкая,
на далшомѣ всѣоднемѣ берѣгѣ рѣки Донѣ и Болги, в которой
мишкаюѣ Татаре заволстѣи и дрѣгнѣ шрди их на пасма роздѣлены;
дрѣгая Гармація Европійская, называюѣ еѣ наша, в которой
мишкаюѣ Польша, Рѣсь, Литва, Мазѣроке, Прѣсакн, Поморчикн,
Инфлантчикн, Москва, Готѣш, Яланы. Колоша и Татарове, ко-
торыѣ на том берѣгѣ Донѣ рѣки полѣнощноѣ, недалеко моря Бѣзѣниѣ
мишкаюѣ. Таѧ Гармація з всѣходѣ рѣка Танансѣ, то ест Донѣ
и ѡзеро Мѣѡское ѡ Пзни лѣчиѣ, а ѡ заходѣ Іисла, ѡ полѣдня
горы венігерскіѣ, а ѡ полночи мореѣ Нѣмецкиѣ краина иѣ власнаѧ
розрѣваѣтѣ.

44. Учен. Ужес миѣ ѡ части свѣта повѣдалѣ. Повѣжѣ
ми третью ча^{ст}, прошѣ ты, ѡ Америкѣ.

Манстер. Америка починаѣт ся на полѣдню, роспростѣрла
ся аж до липкого моря. в той сторонѣ великіѣ сѣт волости, звѣрѣ
и гадѣ много. в той землѣ іадыѣ сѣровоѣ мясо. тамѣ ест ѡдна
стѣднѧ, же жадинѣ не можеѣ еѣ пити, а в нѣчи такѣ ест горяча,
же еѣ не можеѣ ся палецѣмѣ доткнѣти.

45. Учен. Южес ми повѣдалѣ ѡ всеѣ свѣтѣ, повѣжѣ ми ѡ
тыѣ ѡстроваѣ, которые сѣт на морю, іакиѣ можеши знати.

Манстер. Першій ѡстров Ципрѣ, вторій Критѣ, третій
Толкос, гдѣ золотыѣ крѣшци, четкѣртый Долас, той першій ѡказал
ся по потопѣ, с того ѡстрова камен мѣрмѣръ и алыбастрѣ при-
ходитѣ. Потоѣ шѣстый ѡстровѣ Сибѣль, ѡтоѧ была Сибѣля
родом Сѣлы.

46. Учен. Уже^м ся всего насладхалъ. Повѣж ми, такъ ѡшлѣхъ твоѣ дерево, с котораго крестъ стѣи ѡчиненъ естъ?

Манстер. Того дерева немаш нѣгде кро^{мѣ} раю.

47. Учен. Икъ твоѣ дерево вынесено з раю?

Манстер. Ида^{хъ} ся былъ ро^ухоровалъ на смерти, и послалъ сѣа своего Гифа до аггла Хервима, который стережѣтъ раю, дабы емѣ послалъ лѣкарство, с котораго бы могъ быти живъ. Тѣды агглъ вломилъ розкѣ с того дерева, що посре^{дѣ} раю стѣи^{тъ}, с котораго Идамъ и Бѣва згрѣшили, и далъ емѣ ангелъ рекъчи: „Ниснжъ и ѡдай своемѣ ѡцѣ, а пото^{мъ} ѡткни емѣ [ѡ] голова^{хъ} его; а если та^{мъ} розка заквѣнѣтъ, то штецъ твои здоровъ бѣдетъ“. И гды ся сѣи^{тъ} вернѣлъ, а Ида^{хъ} уже бы^{лъ} ѡмерлъ, тѣды Гифъ вынесилъ агглское напоминѣиѣ и розказанѣ, ѡткнѣлъ тѣю квѣткѣ ѡ голова^{хъ}, с котораго квѣтки выросло дерево, и с того ѡчиненъ бы^{лъ} крестъ стѣи, и ѡ него Ида^{хъ} ѡздоровленъ и всѣ хрѣстианѣ.

48. Учен. Що значѣтъ Идамова голова, которѣю под крестомъ малюютъ?

Манстер. Соломонъ ѡднаго часѣ кхалъ на поле для прогнѣнѣи и знаишолъ ѡднаго чѣвѣка, а ш^е вышралъ Идамовѣ головѣ. и познавши Соломонъ (ѡ была велика), кзылъ ѣи в рѣки и рекъ: „Бѣди похвалѣна ѡ Бгѣ и ѡ мене!“ и приложилъ ѣи к серцѣ своемѣ и поцѣловавши кинѣлъ ѣи передъ себѣ и трѣтилъ ѣи ногою мѣвѣчи: „Бѣди проклята на кѣки!“ и ѡчинилъ тѣе трикро^{тъ}, вѣлѣилъ и проклиналъ, а пото^{мъ} кзывши ѣи понѣ^е до Иерусалимѣ и вложилъ в расколинѣ каменнѣю и назвалъ горѣ Голгофѣ. мѣсто лѣбноѣ, на которо^{мъ} мѣсцѣ крестъ Хѣ распивши поставили, и тогда Ида^{хъ} естъ ѡздоровленъ и всѣ патриарховѣ в ѡхланѣхъ. и для того Идамовѣ головѣ под распѣтѣи^{емъ} малюютъ.

49. Учен. Для чо^{го} Соломонъ три разы хвалѣлъ, а три разы проклиналъ?

Манстер. През тѣе хвалѣлъ, жѣсѣмѣ з неѣи пошли, а що клѣлъ, прѣто жѣсѣмѣ в гнѣвѣ бжѣи впаѣи.

50. Учен. Ёко^{мъ} зѣма прихѣдитъ?

Манстер. Икъ горячо^е похѣди^{тъ} ѡ слѣнца, ѡ сѣнцѣ естъ горѣче надъ нами, хѣди^{тъ} близко и ѡ того маѣмъ тепло; а зѣмою бѣжи^{тъ} сѣнцѣ боко^{мъ} низко и ѡ насъ далеко, и ты^{мъ} маѣ^{тъ} стѣдѣнь. ѡ вода бѣтъ холодна и холодъ ѡ себѣ пѣскаѣтъ, и штежъ дѣлѣи^{тъ} ся на двоѣ, зѣма и лѣто.

51. Учен. Повѣж ми, поневажъ [сѣнцѣ] лѣтѣ надъ нами близко, а зѣмѣ боко^{мъ} далеко, чѣмѣ днѣ [зѣмѣ] малый а лѣтѣ великий?

М а и с т е р. Тот свѣтъ е^{ст} правѣ круглый якъ шелоко, а мы посреда^{хъ} свѣта. а гды идетъ сѣнце надъ нами. тѣды его найдалей видѣмъ, а моцъ и прѣдко^{ст} и горячо^{ст} великѣю в себѣ маючи, не рыхло подъ землею зайдѣтъ и ты^{мъ} е^{ст} днь великий. а зѣмѣ идѣтъ бокомъ сѣнце и не маѣтъ моци такое якъ лѣто^{мъ}, бо мѣлико е^{ст}, и рыхло подъ землею заходѣтъ, и ты^{мъ} зѣмѣ днь малый, бо в лѣтѣ сѣнце подъ землею в ночи вѣжнѣ боко^{мъ} и прѣдко взидѣтъ, и ты^{мъ} е^{ст} ночь малая; а в зимѣ также сѣнце идѣтъ землею подъ нами, а не боко^{мъ} и не прѣдко взидѣтъ изъ земли, и ты^{мъ} зимѣ ночь велика.

52. **Учен.** Якъ Бгѣ далеко сѣнце постанови^{мъ} надъ мѣце^{мъ} и звѣзды, поневажъ на шдно^{мъ} нѣкъ тамъ свѣтло^{ст} ежѣа е^{ст}?

М а и с т е р. Такъ далеко ѿ земли до мѣца, якъ ѿ мѣца до сѣнца, а ѿ сѣнца до звѣздъ. звѣзды колшѣю моцъ маю^{тъ}, гды^{мъ} на найвышшомъ нѣкъ стоятъ.

53. **Учен.** Покѣжъ ми ѿ планета^{хъ} не^бны^{хъ}.

М а и с т е р. Семь планетъ не^бны^{хъ}, межи ними сѣнце а мѣць, тые на^{мъ} найколше сажатъ, а дрѣгнѣ е^{ст} пять, яко то сатѣрнѣсъ, тотъ вѣжитъ такъ высоко, же залѣдо в тридцатъ лѣтъ вѣгъ свой кыполнитъ; Ювишъ, Марсъ, Венѣра, Меркѣришъ.

54. **Учен.** Якъ тые сѣт планеты великѣе, мѣць, сѣнце и звѣзды?

М а и с т е р. Ѳстролюгове повѣдаю^{тъ}, же мѣць, якъ полный, такъ е^{ст} велик, якъ ѱвѣтъ сѣй, а сѣнце болше ѿ мѣца, а звѣзды еще болше.

55. **Учен.** Сѣнце и мѣць видѣтъ ся шднымъ взросто^{мъ}, а звѣзды менше.

М а и с т е р. Звѣзды сѣт сами в себѣ барзо велики, а про самѣю высоко^{ст} ѿ земли до нѣка здаю^{тъ} ся на^{мъ} барзо малыми. бо гды бы сѣнце такъ далеко ѿ на^с было якъ звѣзды, то бы се видѣло на^{мъ} менше нижанъ звѣзда.

56. **Учен.** Якого прироженѣ сѣт звѣзды?

М а и с т е р. Звѣзды сѣт з чотыро^{хъ} материй, и значитъ ся тоѣ, же всѣ дшн. которые приходо^{тъ} ѿ Бга всемогѣщего ко шживленю тѣла дитинного в матерней ѱтробѣ, тѣды якъ Бгѣ идѣтъ дшн на свѣтъ, то каждая дша беретъ прироженѣ ѿ звѣзды.

57. **Учен.** Якъ розознати людское прироженѣ?

М а и с т е р. Нѣкоторые звѣзды сѣт стѣденного прироженѣ, и^ншѣе горячого, а и^ншѣе мокрого, и^ншѣе тежъ сѣхого. По томъ и чѣкъ, который е^{ст} зѣмного прироженѣ, тотѣ сѣт невѣкныи; а которѣи мокрого прироженѣ, тотѣ много мовѣтъ и лжѣтъ; а ко-

торыѣ ѿ горьчого, тын срогѣи и до жоу скляпикыѣ; а которыѣ сѣхого, тын люде стѣблывыѣ.

58. Учен. Чемъ мѣца прибываетъ и убываетъ?

Манстер. Гды мѣць настаеѣ, в тотъ чаѣ много на себѣ беретъ земли и воды, прѣто не має свои свѣтлости; а такъ прибываетъ, в тотъ чаѣ ѿ слонца беретъ свѣтлоѣ и полный, ясный быкаеѣ.

59. Учен. Шо еѣт чорного в мѣсяцѣ? люде простыѣ мокиѣ, же то Кани Явля носить.

Манстер. Повѣдалеѣ ти, нж мѣць кзалаѣ в себѣ земли и воды много, а беретъ свѣтлоѣ и горьчоѣ ѿ сѣнца, а гды еѣт полный, тогда тамъ земля чорноѣ показѣѣ в мѣцн.

60. Учен. Про шо ся мѣць затмѣваетъ?

Манстер. Гды бѣдетъ двѣ недѣли мѣцю, тогда часто приходиѣ на противкѣ сѣнца и сѣнце бѣдетъ на шднѣй сторонѣ земли, а мѣць на дрѣгой, тогда свѣтлоѣ прикажетъ, сѣнце моцю своєю ѿнимѣѣ свѣтлоѣ мѣцовн.

61. Учен. Повѣжъ миѣ ѿ звѣздѣ кометѣ.

Манстер. Тамъ звѣзда не явиѣ ся тыѣко гды ся ѿмѣна станеѣ в королевствѣ або шо иного. ѿ той звѣздѣ значатъ астролюгове, нж пѣстиѣ ѿ себѣ пропорцію тѣю, а тамъ звѣзда не бѣжиѣ межн звѣздами иншими.

62. Учен. За колко денъ шениѣт ся дитѣ в матерней ѿтрокѣ?

Манстер. Речеѣ тамъ в бжѣй таймници и не еѣт слышнѣ чѣкъ ѿповѣдати и мовити, ко ниѣто ся томѣ не присмотрилѣ. бо каждая жѣна має коморкѣ, котра се зовеѣ матриѣѣ. тамъ звѣрхѣ космата еѣт длѣтого, абы лѣпше плодъ держала. котраѣ коморка має печатѣи сеѣ в себѣ, и не дивно бы, хоча бы котораѣ невѣста сѣѣ дѣтѣи породила разоѣ. а гды ся дитѣ почати має, тогда еѣт на семѣ днѣи шениѣт ся якѣ яблочко во кровн, а потомъ ся тоѣ зойдеѣ посполѣ и станеѣ ся якъ згѣягѣное молоко, семѣго днѣи стверднѣт ся и вѣдлѣгѣ шычаю ростеѣ емѣ тѣло и кожа. а в чотырдѣсятый днѣ Гдѣ Бжѣ влиѣт в тоѣ тѣло дшѣ, и бываетъ чѣкъ, а по двѣти мѣцѣѣ роднѣт ся

63. Учен. Гды ся дитѣ почнеѣ в матерней ѿтрокѣ, чнѣ еѣт живо, поки ся не ѿроднѣ?

Манстер. В женскѣ животѣ еѣт двѣ жиляѣ тонкихъ, и в тѣю коморкѣ дитѣи покармѣ идеѣ, а тыѣ двѣ жиляѣ тонкихъ походятъ ѿ персей, и ссеѣ дитѣ, котрыѣ покармомѣ живутъ ся до пороженѣ, ѿ тоѣ и жѣны розѣмѣютъ.

64. Учен. Як сотвори єст мозокъ ѿ чѣкъ?

Манстер. Мозокъ на трое роздѣленъ: ѿдна ча^{ст} кладне^т смысло^{мъ}, а другая розумо^{мъ}, третия памятью, пощтивостю, и такъ є^{ст} чѣкъ головы здоровоє

65. Учен. Якъ пазногти?

Манстер. Ъ росы, котраы идѣтъ ѿ сѣдца.

66. Учен. Про цю людѣ сивють?

Манстер. Якъ дѣти мають бѣлыя колосы, гды до лѣтъ приходѣтъ, переменяю^т ся, такъ и сивые волосы з килѣости припадаю^т вѣдлѣгѣ нѣтъры и прироженѣ мѣлого.

67. Учен. То кже^с ми повѣдалъ, якъ каждыя рѣчь має^т початокъ. Повѣжъ ми, який конецъ возме^т?

Манстер. Гды чѣкъ ѿмираетъ, дѣша идѣтъ до раю спрѣведли-кѣш, а грѣшныа до мѣкъ вѣчны^{хъ}, а предсе конца не возме^т правѣдныи в радости, а грѣшныи в мѣка^{хъ}.

68. Учен. Що ся бѣде^т дѣяти ѿ сѣднѣй день?

Манстер. Тогда ѿбо новое бѣде^т и земля чистаа бѣде^т якъ крышталъ, во ѿгне^{хъ} ѿчисти^т ся. Тогда аγγлы вострѣбѣтъ, а мертвыи кѣстанѣтъ, и каждый ѿ скон^{хъ} дѣла^{хъ} или прослави^т ся или ѿсѣди^т ся.

69. Учен. Якъ великѣю мило^{ст} вѣдѣтъ мѣти повожныа дѣи ѿ Бѣа во ден сѣднѣй?

Манстер. Повожныа дѣи вѣдѣтъ подобныи аγγло^{мъ} не^снымъ. во ѿ жадной пожадлиности мыслѣты не вѣдѣтъ и ѿ ден другого любѣти вѣде^т, не вѣдѣтъ боати ся смерти. але радо^{ст} кѣчнѣю вѣдѣтъ мѣти. Которое радости рачъ и на^с домѣстити цр^ггѣвѣющѣй Хѣ, сѣдѣи к непристѣпной слава^{хъ} во єдино^{мъ} вѣѣсткѣ со безначалны^{хъ} ѿце^{хъ} и со прѣсвѣты^{хъ} блѣгимъ и животворици^{хъ} дѣхо^{мъ} всегда и ѿнѣ и во вѣки вѣко^{мъ}. Аминь.

Прототип Люцідарія був зложений при дворі бруншвіцького князя Генриха Льва при кінці XII в. по німецьки в ціля популяризації всеї суми тодішнього знання серед простого народу. У XIII і XIV віці здобув собі Люцідарій значне розширення по Німеччині, в Данії та Нідерландах; при кінці XIV віку його перекладено на чеську мову, в XV в. на польську, а відси на нашу. В першій половині XVI в. вчений теолог Максим Грек (ум. 1553 р.) уважив konieczним остро полемізувати з ним, і се найдавніший слід його розширення на Русь. Найдавніші руські рукописи Люцідарія сягають початку XVII в. Їх багато, та всі вони різняться ся лише більшим або меншим укороченням супротив німецького прототипа. Одну

з найстарших копій опублікував Тіхонравов у своїм журналі *Лѣтописи русской литературы и древностей*, Москва 1859, т. I, стор. 41—66; а пізнішої копії XVII в. Соловецької бібліотеки текст опублікував Порфіров (И. Я. Порфирьевъ, *Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библиотеки*, див. Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ, т. LII, N. 4. С. Петербургъ 1890, стор. 417—471). Із студій про сю книгу найважливіші Karl Schorbach, *Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius und seine Bearbeitungen in fremden Sprachen*. Strassburg 1894, стор. 276, і А. С. Архангельскій, *Къ исторіи древне-русскаго Луцидаріуса. Сличеніе славяно-русскихъ и древне-нѣмецкихъ текстовъ*. Казань 1899. Детальніше про наш текст у порівнянню з тими, що опублікували російські вчені, дав. у передмові. Текст писаний у рукописі курсивом, per extensum. Для догідности досліду я додав тут, як і при інших діяльностях, нумерацію питань.

О. Боршевицький рукопис із 1713 р.

(Уривок із *Люцидарія*).

12. Оу [чѣнь]. Ікѣ єсть пекло сотворено?

М [айстеръ]. Пекло єсть іма, та єсть на семъ скѣтѣ, а предъ нимъ єсть мгла ѿ тѣма точит ся, нжѣ жадній чловекъ живый не можетъ тамъ дойти.

13. Оу. Чи маєть пекло дно?

М. Пекло єсть звѣрхѣ ѡзко, а зысподѣ широко, а той широкости не можетъ дойти конца кромѣ Бѣа єдинаго а такъ єсть глѣбоко, же много дшѣ летить завжди, а дна николи не долетятъ.

14. Оу. Колько именъ маєть пекло?

М. Перше зветъ ся въ писмѣ сватомъ локѣсь мортисъ, ложе смерти, во дшѣ тамъ тонѣтъ. Другое зветъ ся стагнѣмъ ѿгнѣсь, то єсть ѡзеро ѡгненное, во дшѣ грѣшніи горятъ в немъ. Третье зветъ ся terra тѣнѣрова¹⁾, то єсть земля тѣмноти, во таѣ стѣжка, которая ѿдѣтъ до пекла, полна єсть смолы ѿ сѣрки, димѣ и смородѣ. Четверта зветъ ся terra ѡблѣвѣнѣсь, то єсть земля запалѣтала, во тѣи дшѣ, которѣи ѿдѣтъ въ пекло, нѣгда не вѣдѣтъ предъ Царемъ всемогѣщимъ. Пятое зветъ ся тартаръ,

¹⁾ На маргінесі поправлено: тѣнѣрѣмъ.

то ёсть мѣка, плачъ ѿчный ѿ скрежетъ зѣвокъ; о той земли ѿ горячности никто не може повѣдѣти, которая ёсть въ пеклѣ. Шестая геѣна, то ёсть ѿгнь пекѣльный; нашъ ѿгнь противъ пекѣльнаго ѿкъ тѣнь. Седмoe зовётъ сѧ Иѿхиронъ. Ѿсмое зовётъ сѧ Барратрѣмъ. Девятое то есть темнота ѿ мѣченїе, ко сѧ тамъ дѣаволи мечѣтъ сюда и тѣда [подовне] ѿскрамъ ѿгня. Десятое зовётъ сѧ Цереврѣсъ, червь негасимѣй, ко черви пожирають тѣло, а пекло пожираетъ дѣшы злїе. Одинайцатое зовётъ сѧ Фресотрѣмъ, то ёсть рѣка, которая лежитъ скрозъ пекло; тай вода смрадїтъ смолою ѿ сѣркою, а такъ зомная, же ѿгнь пекѣльный перемагаетъ.

15. Оу. Гдѣ сѣтъ мѣки?

М. На земли сѣтъ въ кожой таемници, тѣтъ дѣшы мѣки прїимѣють, которїи мають спасенныи быти.

16. Оу. Шо то ёсть небо?

М. Ёсть твердость небо ѿ такъ сотворено, ижъ зажды кѣжитъ ѿ востокѣ ажъ до западѣ, ѿ на немъ лежитъ сѣнце ѿ мѣць.

17. Оу. пкъ походитъ, же небо кѣжитъ и мѣць?

М. Подъ небомъ немышъ ничого, на чомъ бы мало стояти, бо небо ѿкрѣглое ѿ простое. Бѣ такъ поставилъ, ижъ не можетъ на ѣдномъ мѣсцѣ стояти.

18. Оу. пкъ ёсть ѡустановленно небо?

М. Небо ёсть ѡустановленно з живилевъ, а ёсть подовне зеленой водѣ. на томъ ёсть трїтое небо мѣдрой баркы, на томъ звѣзды ходѣтъ, а далѣи надъ закладомъ самъ Гдѣ Бѣ прѣбываетъ со сѣими аѣгган свенми.

19. Оу. Ёще о тѣхъ двоухъ небахъ.

М. Ижъ ѿ землѣ до мѣца сѣтъ злїе дѣхи, тѣи постановленнїи, абы намъ перикаджали въ добрыхъ ѡучинкахъ, а кѣ зломѣ наводѣтъ, тѣи зовѣтъ сѧ кавцедеморѣсъ, злого нахѣдомци; тѣи кѣрѣтъ на сѣе тѣло ѿдѣ повѣтра, гдѣ намъ хотѣтъ сѧ зѣвиги, а мѣчатъ сѧ тыи дѣяколи на повѣтрѣ въ ѿблakahъ ажъ до сѣднаго днѣ. а ѿ мѣца ажъ до звѣздъ сѣтъ аѣгган, тѣи на то ѡустановленни, абы насъ ѿстерегали ѿ боронили ѿ всего зла.

21. Оу. Гдѣ ёсть Идамъ сотворенъ?

М. Въ томъ мѣстѣ, гдѣ зовѣтъ Небомъ и Бромъ. а тамъ взѣлъ Хрѣтосъ рѣкою своею землѣ ѿ сотворилъ ёго ѿ ввелъ ёго до раю, ѿ зѣ рѣбра ёго сотворилъ ёмѣ женѣ Ёвѣ. ѿ тамъ Идамъ ѡложилъ ѿмена всемѣ сотвореню, которое Бѣ сотворилъ. а гдѣ Идамъ ѡмеръ, тогда несенно тѣло ёго до того мѣца, гдѣ

сотворенъ былъ, ѿ наполненна ёсть таѣ ѿма, з котори сотворенъ былъ.

22. Оў. Гдѣ ёсть рай?

М. На входъ сѣнца ёсть на семъ свѣтѣ, а ёсть вышше всего свѣта.

23. Оў. Понекажъ рай на земан, чѣмъ тамъ дойти не можна?

М. Бо сѣтъ гори великіе предъ нимъ, аѣси пѣстїе ѿ птахи ѿ мгла, през то не можѣтъ тамъ нѣхто дойти.

24. Оў. Ъкъ долго былъ Іадамъ въ раю?

М. Одъ трійцатаго часа до дѣвѣтаго.

25. Оў. Ты швоци, котрѣи были сотвореннѣи дѣла челоука, на що были шѣреннѣи, гдѣ зъ раю Іадамъ выгнанъ?

М. Не ростѣтъ по порожници, бо ѡдѣтъ дѣи, которѣи в раю сѣтъ.

26. Оў. Тамтѣмъ дѣламъ не потреба ѣсти ѿ пити, ко кто ѣстѣ ѿ пиетѣ, то мѣситѣ кормѣ заживати.

М. Такъ то ёсть рѣчь ѿ телесномъ покармѣ, того не прагнѣтъ дѣи, которѣи сѣтъ в раю; бо ѡкъ дѣи сѣтъ дѣховнѣи, так тежѣ ѿ покармѣ дѣховнѣи; ѡкъ сѣнце зъ сѣкнѣ водѣ вытѣгѣтъ, такъ дѣи заживають своего покармѣ въ раю.

27. Оў. Ъкъ бы сѣ люди родили, гдѣ бы былъ Іадамъ не согрѣшилъ ѿ зосталъ въ раю?

М. С позрѣны пожаданности промисломъ божїимъ, тѣако привѣтавши сѣ сѣбѣ мѣжѣ ѿзѣ жѣною, станѣвши з себою, стиснѣвши сѣ за рѣки, засѣ роснѣстит сѣ, ѿ такъ сѣ мѣли люди родити бѣзѣ грѣха.

29. Оў. Кто Іадамови первѣ ѿмѣ принёсѣ?

М. ѿмѣи тов принесли чотыры ѡггѣли, каждѣи ѡдѣ своей стороны по словѣ, а тѣи слова брали ѡдѣ чтырѣхъ звѣздѣ.

30. Оў. Кто первѣе ѿгри вымысливъ?

М. Лѣмѣхъ мѣлъ три сѣны, единого званного Оуъ, дрѣтого Іѣавѣль, трѣтаго Гофалъ, тотѣ ѿгри вымысликъ, Ішвѣль той пѣсѣнь, Фѣѡдрѣафѣ былъ ковалѣмъ ѡдѣ мѣди ѿ зѣлѣза ѿ сѣбра. а тѣи братѣи мѣли ѣдинѣ сѣстрѣ ѿменѣмъ Нѣѡмѣѣ, найпервѣи вымыслила дѣти колѣсати.

31. Оў. Кто найпервѣи крѣлемъ былъ?

М. Нѣи три сѣи мѣлъ, то на трѣе люди раздѣленни: зъ перваго сѣа Іѣфѣта пошли крѣлеви, княжата и коєводы, зъ дрѣтаго зъ Сѣма пошли патриархи, владѣки, дѣховнѣи, а зъ трѣтаго, котораго званно Хамъ, зъ того пошли люди простѣи.

32. Оў. Їкъ званне дїавола, которїй знадїаъ Іадама ѿ Євѣ к раю?

М. Їевѣсъ Калисѡнъ, то естъ єдинъ.

33. Оў. Повѣджъ мнѣ ѡ сотвореню свѣта.

М. Свѣтъ естъ право ѡкрѡглїй, а естъ оувесъ ѡелитый моремъ, которїй плаваєтъ въ морі, ѡкъ жѡтокъ въ ѡйци.

34. Оў. Чимъ земліа оутвержденна, ѡжъ не можетъ оутонѣти, понїважъ плаваєтъ въ морі ѡкъ въ ѡйци жѡтокъ?

М. Землѣ не держитъ нѣхто [ѡ] нѣчого инного, тоако самъ Бгъ. ѡкъ много естъ водъ ѡколо земаѣ течетъ, такъ хто бы былъ въ ѡклакахъ, не здааъ бы сѡ емѡ скѣтъ нѣчого ширшїй ѡкъ пѣназъ, во всѣ жродла ѡдѡтъ зъ мора, ѡ ксѡ засъ до мора рѣки текѡтъ.

35. Оў. На колко части свѣтъ раздѣленъ?

М. На штири части. ѡ.-ѡ зовет сѡ Ізїѡ, в.-ѡ Європїѡ, г.-ѡ зовет сѡ Іфрїга, д.-ѡ зовет сѡ Офрїга.

36. Оў. Повѣджъ же ми ѡ той части, которая зовет сѡ Ізїѡ.

М. Ізїѡ починает сѡ гдѣ сѡнце сходитъ, а къ раю естъ єдина стѡдїѡ, с той стѡдїѡ чотири рѣки текѡтъ: ѡ. Тисонъ, в. Зѡнъ, г. Тигръ, д. Єфрафъ.

37. Оў. Кѡдїѡ текѡтъ тїѡ рѣки?

М. Тисонъ течетъ скрозъ Індію, а течетъ черезъ єдинѡ горѡ, которѡю зовѡтъ Ітаасъ, а ѡдъ той течетъ скрозъ Мѡрїнскѡю землію оў Червоное море. Тигръ ѡ Єфрафъ текѡтъ скрозъ єдинѡ горѡ, которѡю зовѡтъ Патрѡсна, а ѡдъ той течетъ скрозъ єдинѡ землію, которая зовет сѡ Ірвєнїѡ, а тѡѡ воды текѡтъ ѡчевнстѣ єдиною землію ажъ до тихъ горъ, которїѡ сѡтъ іменованїѡ.

Передруковуємо тут той шматок Люцідарїѡ, який із Боршевицького рукопису опублікував д. Н. Вахнянин у Правді 1869 р. стор. 190, 285—286. Текст сього рукопису був, як бачимо, декуди докладнїйший від Сокольського, хоч декуди й скупїйший, бо прим. у нашім відривку бракує йому питань 20 і 28 з відповідями до них.

Н. Сокольський рукопис стор. 303.

(Словеса избранная). 1. Ътиць мѣ роди, аз же редиꙗ сѣбѣ женѣ, жена же моя роди мнѣ дитѣ, дитѣꙗ мое роди ѿцѣ моємѣ матер, ѿ то рече ꙗдаꙗ.

Толкованіе. Ътиць єсть Бѣꙗ, иже созда ꙗдама, ѿ вынѣвши ѿ него рѣро, создаѣ ѣмѣ женѣ, ѿ нейже рече: редиꙗ сѣбѣ женѣ, ѡ жена моя роди дитѣ, ѿз ней же роди сѣ Бѣѣ. Тоꙗꙗ рече: дитѣ мое роди ѿцѣ моємѣ мѣрѣ, то єсть Прѣтѣю Бѣѣ.

2. Шо єсть Гогѣ и Магогѣ? Гогѣ єсть Антихрист, а Магогѣ войско ѣгѣ.

На долини ꙗсафатовой страшный сѣд бѣдетъ вѣ недѣлю, ѡле Бѣ вѣстѣ, вѣѣкѣю.

Тамже стор. 356.

3. Ъ небѣꙗ якъ много нѣ єсть. Повѣдаюꙗ философовѣ и астрологоꙗ, же ѿдинадцѣтѣ нѣбѣ знайдѣтѣ сѣ. Перше єсть ѿбо найнизше, на которомѣ мѣцѣ; дрѣгоє нѣбо єсть, на которомѣ планета єсть Меркѣрѣшѣ; трѣтєє ѿбо єсть, на которомѣ планета Венѣра, четвѣртое ѿбо (кинѣя не став).

Оба отсї уривки, се частини Люцидарія девчому відмінного від того, який надруковано вище. Початкова загадка першого уривка відповідає питанню 45 нашого тексту Г і п'ят. 8 тексту Д, оба відривки Бесѣды трехъ святителей. Другий уривок пор. наш Люцидар п'ят. 18.

О. Плісниський Василянський рукопис XVII в.

(Бланкет дѣховний, без початку).

що в діалогѣ терзливѣйшом маем,
пробачте терз, васмосцюв жадаем
кволя дѣток, котріє сѣ в школѣ.
Будем розмовляти в родичом кволѣ,
бы на нас были потом бачливѣйшіє
и до своих домов пріємливѣйшіє.

1. **Пытанье.** Прошу ты брате на банкетъ духовный, быши на квестіе отповѣдалъ, которіе ся будут мною освѣдчати.

Отповѣд. И овшем, брате мой, пытай ся, на вѣстко ти доводне з волею Божею отповѣмъ.

2. **Пытанье.** Много крот чловѣкъ каждый на свѣт ся родит, добрая бы реч о томъ знати.

Отповѣд. Три разы родитъ ся. Першій разъ з отца и матери по плоти. Другій разъ през крещеніе от воды и духа. Третій разъ родит ся на змертвыхъстанье еверального суду Христова.

3. **Пытанье.** Адамъ продокъ и праотецъ нашъ бывши в раю и по выгнаню з рая много становъ в собѣ малъ?

Отповѣд. Чтыры станы в собѣ мѣлъ: першій, гды был в раю безъ грѣха, другій по выгнаню з рая, третій во благовѣстіи новаго тестаменту Ісус Христова, четвертый в остатномъ судѣ.

4. **Пытанье.** Душа чловѣчая много станов в собѣ маеть?

Отповѣд. Три маеть станы. Першій в тѣлѣ, другій без тѣла, третій во божественном тѣлѣ по змертвыхъвстаню.

5. **Пытанье.** Душа если маеть покой завше, пытаюся?

Отповѣд. Не завше, брате, маеть покой и добрая душа, гдыж в тѣлѣ чловѣчом бывши не маеть покою, але война уставная, ведлугъ псалма: от юности моя мнози борутся со мною страсти. По смерти зась маеть дочесный покой, а по змертвыхъвстаню вѣчный одержит покой.

6. **Пытанье.** Южъ о томъ досят. Пытаюж ты еще, еслись крещенный, як жесь ся окрестилъ?

Отповѣд. Окрестилем ся въ Имя Отца и Сына и Святого Духа.

7. **Пытанье.** Если есь ся окрестилъ, якъ вѣришь?

Отповѣд. Вѣрую, як церковь католическая вѣритъ и якъ вызнавает символъ апостолскій, вѣрую в единого Бога и проч., при томъ статечне стою и умираю.

8. **Пытанье.** А якъ же церковь католическая вѣритъ?

Отповѣд. Вѣритъ во Отца и Сына и Святого Духа, в Троицу единосущную, три персоны а божество едино, вѣритъ в Отца безлѣтнаго, Сына от Отца пред вѣки рожденного, под лѣты засе з матери Дѣвы Маріи, дѣвством Святого Духа. Вѣритъ Духа Святого от Отца исходящего, Сином посылаемаго. Вѣритъ иж Святые молятся завше о нас. Пріймуеть образ Святыхъ для окрасы своей. Вѣритъ змертвыхъвстаню и царствію небесному.

9. **Пытанье.** Естьли якая таемница в церкви?

Отповѣд. Таемницъ в себѣ церковь святая замыкаетъ семь, которіе называются сакраментами. Першій сакраментъ крещеніе, другій помазаніе миромъ святымъ, третій евхаристіе, то естъ причастіе тѣла и крове Христовой, четвертый покаяніе либо тежъ епитемія, пятый священство, шестой малженство, седмый елеомъ святымъ остатнее помазаніе.

10. **Пытанье.** Доводне ми, брате, на все отповѣдаеш. И еще ты пытаю, могутъ ся тые сакраменты повтаряти?

Отвѣд. Не всѣ ся повтаряютъ, едно чтыри.

11. **Пытанье.** А которіежъ ся повтаряютъ и не повтаряютъ?

Отповѣд. Якоя реклъ, первіе чтыри сакраменты могутъ ся повтаряти, то естъ малженство, покаяніе, причастіе тѣла и крове Христовы и елеомъ помазаніе. А трохъ не повтаряютъ: крещенія, миропомазанія и священства. Кто бы ихъ мѣлъ любъ важолъ ся повтаряти, грѣшитъ смертелне.

12. **Пытанье.** Много крещеній признавашъ?

Отповѣд. Три крещеній знаю. Первое пустынно слезное, второе мученическое, третее отъ воды и духа.

13. **Пытанье.** В старомъ законѣ кто фѣгуровалъ крещеніе?

Отповѣд. Авраамъ отъ обрѣзанія и Моисей отъ моря Чермнаго.

14. **Пытанье.** В новой благодати кто впрѣд крещеніе освѣдчилъ и покаяніе?

Отповѣд. Іоаннъ креститель на Иорданѣ, котрый крестилъ водою, але не досковале, бо самъ ознаймилъ: я васъ крещая водою, грядый по мнѣ той васъ крестити будетъ огнемъ и духомъ; а то давалъ о приходѣ Сына божіа знати, отъ котораго вси рѣчи досконалыми стали.

15. **Пытанье.** В старомъ законѣ читаемо: іды Моисей на горуъ сынайской зъ Богомъ розмовлялъ презъ чтыридесятъ дній, що тамъ за розмова была и що за приказанія стондъ отнеслъ?

Отповѣд. Трудная то речъ на мене таемница Божіе знати, едиакъ вкратце ведлугъ науки моей плохой отповѣдаю. Розмовлялъ Богъ презъ ангела до Моисея, даючи знати бытность Адамову в раю, о и выгнанію его зъ рая. и о потопѣ, и о Авраамѣ, и якъ мѣлъ людъ Божій рядити и научати. Маемо тоей розмовы пятъ книгъ Моисеевыхъ. Давалъ тежъ знати и о приходѣ Сына божіа единогоднаго на земли.

16. **Пытанье.** Вижу ты, брате мой, же писмо добре памятаеш. Ещежъ ми повѣжъ, много приказаній Моисей зъ гориъ сынайской знеслъ и на чомъ писаны?

Отповѣд. Десять приказаній на камені предорогомъ перстомъ Божиимъ писаны Мойсей зъ горы знеслъ. Первое приказаніе: Я есмь Господь Богъ твой изведыйъ ты отъ земли египетскія, абы не мѣлъ боговъ опрочъ мене. Вторая заповѣдь: абы болвановъ поганскихъ не мѣлъ и не кланялся имъ. Третья: абы не бралъ надаремне имени Господа Бога твоего. Четвертая: памятай день святочныйъ святити его. Пятая: чти отца твоего и мать, да благо ти будетъ, и будешь долготѣнъ на земли. Шестая: не убиши. Седмая: не прелюбы сотвориши. Осмая: не украдешъ. Девятая: абы на ближняго своего не свѣдчилъ фальшиве. Десятая: абы не пражнулъ жены ближняго своего, а нѣ маестности его, и всѣхъ речій, що колвекъ маєтъ ближній твой.

17. Пытанье. Оныяжъ таблицѣ, на которыхъ приказаніе божіе написано было, стовклися и въ порохъ обернулися, ажъ повторе розказалъ Богъ Мойсею на гору сынайскую пойти по приказанію, що то значило?

Отповѣд. Значило въ моемъ плохомъ розумѣ то, же якъ першия таблицѣ скрушили, такъ засъ неблагодарный ласки божіей людъ жидовскій мѣлся о землю на вѣки ударити; и якъ оное удареніе вѣвечя обернуло, такъ власне и народъ жидовскій презъ невѣрство вѣвечя оборочаетъ. Другіе засъ таблицы, которіе в цѣлѣ zostали, значили новыи людъ христіанскій, которіи в цѣлѣ и в ласцѣ божіей оплывають вѣчно.

18. Пытанье. У которомъ законѣ два завѣта тую мощь мають, на которыхъ увесъ законъ и пророци зависли, еслибысѣ памяталъ, прошу ознайми ми.

Отповѣд. Памятаю: любяти Господа Бога своего всѣмъ сердцемъ своимъ и всею душою своею, то першій завѣтъ. Другій, любити ближняго своего якъ себе самого.

19. Пытанье. Сила цнотъ богословскихъ признаваешъ?

Отповѣд. Три цнотѣ: вѣра, надѣя и любовь.

20. Пытанье. Сила засѣ грѣховъ смертельныхъ вѣдаешъ?

Отповѣд. Седмъ грѣховъ смертельныхъ зная: пиха, лакомство, нечистота, заздрость, гнѣвъ, обжирство, лѣнивство.

21. Пытанье. Много учинковъ милосердныхъ признаваешъ?

Отповѣд. Седмъ: голоднаго накормити, пражнущаго напоити, нагого одѣти, в темъниці сущаго свободити, хораго навѣдити, стравнаго въ домъ свой пріяти, мертвого до гробу отпровождати.

22. Пытанье. Презъ що человекъ збавленный можежъ быти?

Отповѣд. Презъ молитвы и постъ и милостиню.

23. **Пытанье.** През якіе речи Адам в раю согрѣшилъ?

Отповѣд. Для пяти речей: през виденіе очима, през слухъ ушима, през осязаніе рукама, през запахъ ноздрій.

24. **Пытанье.** На якіе речи человекъ повиненъ завше памяти?

Отповѣд. На чтыри, то ест на смерть, на суд, на пекло и царство небесное.

25. **Пытанье.** Еще ся до kwestій посполитыхъ людій удаймо. Пытаю тя брате, далекъ земля найвышше стоитъ?

Отповѣд. Въ единствѣ Христовомъ зо чтырехъ элементовъ, поневажъ в тѣлѣ увелбennomъ надъ всѣмъ небесамъ сѣдять по правницѣ отца своего.

26. **Пытанье.** Многихъ святыхъ находимо, которіе еще въ утробѣ матчиной освятились? Якъ бисъ ми о томъ выводилъ?

Отповѣд. Напродъ опрочъ самого Христа Сына Божіа, которій не отъ крове, але отъ самого Духа святого плодъ пріемъ, пресвятая Богородица, Іоанъ креститель и пророкъ Іеремѣа.

27. **Пытанье.** Которія дѣти сварилися первѣй, ниже ся народили?

Отповѣд. Сины Ісааковы близнята Савулъ и Іаковъ вѣмъ се народили, въ животѣ матчиномъ войну точили, бо одинъ другаго за ногу тягнулъ.

28. **Пытанье.** Кто Божіе приказаніе выполнилъ а естъ затраченъ?

Отповѣд. Іуда, бо гды ему Ісусъ Христосъ предъ страстію своею реклъ: товаришу, оправуй тое, по щось пришло.

29. **Пытанье.** Кто по смерти илъ и пилъ а южъ болше не умиралъ?

Отповѣд. Ісусъ Христосъ.

30. **Пытанье.** Кто первый ся народилъ, нѣжели отецъ и матка?

Отповѣд. Дѣти Адамовы, понеже Адамъ не естъ рожденъ, але сотворенъ.

31. **Пытанье.** Еще ты брате одну kwestію задамъ, а в томъ и скончимо: много водъ естъ найчистшихъ?

Отповѣд. Пять. Первая при крещеніи, другая Іорданская, третья слезы, которіи за грѣхи вытѣкають, четвертая слезы дѣтей малыхъ, же іды ихъ родичове за выступки каруть в вѣшкѣ, пятая, котрая на млинъ идетъ.

Досыть же юж, брате мой вилий, розмовляти, досыть, бысмо часу не обавили, бо, якъ вижу, на все ми доводне отповѣлес. Научилем ся многихъ рѣчей, за що благодарю Бога моего, и тобѣ за таковой банькетъ и розмову велце дякую.

Е п ъ л і о г.

Южъ дошол конец, на том тераз стало. —
 Препачте, бо ся роаное мотало.
 Здало бы ся было вам уконгентовати,
 Цные слухаче, болше банькетовати.
 Еднакъ кто слухал и писма не знаючи,
 .Сила зрозумѣлъ, в памяти маючи.
 Вшистких заровно просим, препачте,
 Як то от дѣтей, ласкаве пріяти рачте;
 А свое дѣти до школы давайте,
 Бы ся учили в школѣ шанувати
 Родичов своих, якъ теж и Бога знати.
 Не допускайте дѣтем своей волѣ,
 Не поблажайте, хоч выбють в школѣ.
 Слезы то чистые очи вытискают,
 Гды капост у школѣ дѣти пріймают.
 Але, як бачу, всѣ ходять по воли,
 Аж хибя сотый даст хлопця до школы.
 Для того вѣра в Россіи угасает,
 Же справу дати, як вѣрит, не знает.
 През що подданство сродное настало,
 Чем панство нашей Россіи упало,
 Поневажъ вѣк свой в цестотѣ стравили,
 А въ наукахъ бынамѣ ся не бавили.
 Жаль то везносный — мѣвши та не мѣти,
 Прето давайте до школы свои дѣти.
 Досыт бы на том — молитвы умѣти
 И вѣру свою с троха зрозумѣти.
 При сем и тое вам до слухов приносимъ,
 За якую колвекъ працу оремусу просимъ.

Отсей катехізм без сумніву твір Українца, та проте він належить сюди задля декількох своїх питань і відповідий, особливо 27, 28, 29, 30, 31 і 32, що основують ся по части на апокріфах, а по

частя просто взяті з „Бесѣды трехъ святителей“. Інтересно, що сам автор цього катехізма виділює ті питання окремо від попередніх, шкільних, і називає їх (пит. 26) „вестіями людей посполитыхъ“, натакаючи сим на значне розповсюдження подібних питань і відповідей серед простого народу. Отсей твір, очевидно скомпонований на те, щоб його виставлено прилюдно живими особами підчас до-річного екзамену в якійсь братській школі, де були присутні й родичі дітей, був опублікований мною із цього самого рукопису (тоді він був у депозиті в Ставропигійській бібліотеці, тепер лежить у бібліотеці свв. Онуфрейського монастиря у Львові) в „Кіевской Старинѣ“ 1892 р., за цвітень стор. 59—70. На жаль, для отсього нового видання я не міг на ново переглянути рукопису.

II. Апокаліпси про празники і обряди.

А. Рукопис о. Теодора в Дубівця стор. 169—176.

[Ефистолѣм ѡ недѣли]. Пришедши в' Рим въ ѡлтарь прѣхвалныхъ ап'лъ Петра ѿ Павла, рекшю Гоу' нашему Іѡ Хоу': Іѡко ты єси Петре каменъ, ѿ на томъ камени съзиждѣ црковъ мою, ѿ врата адова не ѡудолѣютъ ѿ, ѿ дамъ ти ключъ цртва неѡнаго, ігожъ скажешъ на земли, вѣдетъ связанъ на нѣсѣхъ, єгожъ расдрѣши на земли, вѣдетъ раздрѣшенъ на нѣсѣхъ. ѡбѣснѣши сѧ стѣи ефистолѣи надъ ѡлтаремъ цркви стѣхъ ап'лъ, ѡви сѧ въ снѣ ар'хидіакоу глѣючи: „ѡустани, вѣниди въ црковъ, прочти ефистолѣичній мѡнѣхъ“. слышавъ ар'хидіакъ стѣи глѣ вѣставъ скоро ѿ вѣниди въ црковъ, ѡверѣте стѣужъ ефистолѣю висѣщъ ѡу стопа [sic!] високо ѡу цркви надъ ѡлтаремъ. ѿ призва єп'ль множество ієрѣи ѿ черноризци, плакаѣ грѣко ѿ мѣмъ сѧ Гѣи г. дѣи ѿ г. ноци. мѣмъ сѧ имъ ѿ поклонн сѧ г.-ж[ди] ѿ простеръ фелонъ свой, ѿ прѣмъ стѣую ефистолѣю, ѿ цѣлова ю, ѿ ѡверѣзе ю, ѡверѣте въ ней сици написано ѿ рече: Гѣи вѣви ѡче.

„Послажшанте мене, сѣве члѣстѣи, іако даѣ ваѣ вѣрѣжъ кѣровати, грѣхѣи поспирати ваѣ ради стѣмъ недѣлѣ. аще не покаѣтеѣ злыѣ грѣхѣи ваѣ ѿ не ѡстанете нѣ. нѣѣ лиѣ вар'варьскыѣ ѣзыкъ препѣщаѣ на ваѣ, ѿ проліаѣ кроѣи тако вѣрѣи ѣсте єв'гѣлю моѣмоу глѣющемоу: „іако ѿ земля мѣмондѣѣ, а словеса моѣ не мѣмондѣѣтѣ“. лѣщъ на вы зимы г. стоуденныѣи злыѣ, градъ, снѣгъ, сланъ, голодъ, вѣсѣ ѿ жабы ѿ проуѣ, гѣсеница стѣмъ ради недѣлѣ. древоу вѣсакомоу плода не сотворѣ, не соушоу за злыѣ грѣхѣи ваѣ. ѿ нѣи глѣю ваѣ: стѣте стѣую недѣлю, среѣ, пѣѣ, тѣмъ ко дѣѣми земля стѣиѣ

постаща° и крѣть носаше. даъ ваъ блѣть свою до сытостѣ, пше-
ницѣ, вина и маъла и вѣскаго шѣылѣа насытиъ ва°. ни тако вѣры
ѣсте ни прослависте имени моего стѣго. вѣдовицѣ и сироты пла-
чѣща° до ва° идѣтъ, а ииѣи ачнѣи, назѣи, а вы иъ не творите
мѣлѣтинѣ, ни помилуваете нищѣиъ своиъ та и моиъ. азъ оудалию
мѣлѣть свою ш ва°. ѣзыци поганѣи, закона не вѣдоуще, нищѣи ми-
лоуют, а кѣи закоъ вѣдоуще нищѣи не милоуѣте. ѣкоъ рече стѣе
евѣлѣе: „миловаъ еси нищаго, милован боудѣши; даси оуѣгомоу,
то боу даси въ забѣ“.

„ѣще ли того не послоушасте, тако ми мысѣца моя высокая:
рѣкы и маъ высоушити, потоки и кладѣтъ, источники кодыма.
не вѣсте ли, безоумнѣи чѣци а несмыслѣнѣи, аще дожда не пѣщоу
на землю ни росы, и что имете жати? азъ владѣю ваъ въ сѣъ
мореъ и рѣками. помыслиъ погоуѣти вѣскаго чѣка ѣдиною но-
щѣю стѣм раъ недѣлѣ. нѣ оумелиша ма стѣи мой агѣли, стѣм
мѣреи моя слезы оумѣрдѣи сѣ и швратиъ гнѣвъ свои ш ва°.
и даъ ваъ закоъ Моисѣи на горѣ Синаѣстѣи, и припоушѣют и
хранѣтъ заповѣди моя ѣзыци поганѣи; закона не вѣдоуще, а по
законоу творѣтъ; а ваъ даъ закоъ и крѣщенѣе, а вы ни единомъ винѣ
ѣлѣо заповѣди моя не сохранисте. не вѣсте ли, безумнѣи чѣци,
ѣко въ недѣлю стою сѣнидоъ къ ѣкраѣмоу на землю под доуѣ
Маврѣискѣи? къ стою недѣлю ѣки сѣ Моисѣю въ коупникѣ. не
вѣсте ли чѣци, къ стою недѣлю радоу нарикоу стѣки Бѣи арѣха-
гѣлоъ мой Гаврѣилоъ? къ стою недѣлю рѣди сѣ, въ стою недѣлю
крѣщенѣе прѣаъ ш ѣванна крѣгла моего, къ стою недѣлю хошоу
сѣдѣти живѣи и мѣрѣи“.

„ѣще томоу вѣры не имете, то оужгоу вѣи шгнѣи и развѣю
вѣи ѣко праъ на востоцѣ вѣтрѣи“. се ииѣи кѣлноу сѣ деѣницію
мою, прѣолоъ мой высокиъ! ѣще ли не чтѣте ни храните стою
недѣлю и празѣник мой стѣи, пѣстити и маъ на вѣи сѣиѣи дво-
главѣнѣи, да иъѣдаъ сѣсѣца женаъ вашѣи за прѣстоуѣленѣе ваѣи
стѣм рѣди недѣлѣ. проклаъ боудѣтъ чѣкъ, оуъ дѣлаѣтъ каковоѣ дѣло
в недѣлю нѣ шѣставити дѣла ш ѣ. ча° въ сѣботоу до пѣдѣлаъ
сѣнтаюѣщаго дѣи. проклѣта бѣди таа рѣка, шѣже имеъ сѣ како-
вого дѣла в недѣлю“.

„ѣще ли вѣры томоу не имете, но кѣлноу сѣ ваъ, тако ми
мысѣца моя высокая и стѣи мой агѣлъ, еъ во тѣи мѣлѣи и[ма]
моѣ за вѣи мѣи, како не зинеъ зѣла и не пожрѣтъ ва°, — ѣи швратиоу
лицѣ свое ш ваъ за зѣла грѣхи ваѣа, еъ сѣтвористѣ скоупѣстѣю,
ѣ не мѣсрдѣеъ нищѣи. такоѣи ѣнадеѣма, проклѣти сѣи и прѣимоут
въ дѣи сѣда моего мѣздоу. чада ваѣа шѣындоут вѣсю землю“

и на болръ, ѿко не вѣдоуще не ѡуправляю^та. ѡ горе томоу попови, и^ж сварив^ше сѧ пое^т ѡу риза^х а не прости^т сѧ, и движе^т сѣмѧ дары¹⁾! мѡцѣ вѣч^нѣи до^{ст}ойнѣ е^{ст} и ѡгню невѣгасимомѡ. ѿко не лѡтрѣгисае^т попь, но ѡрѣхаѣли и ѡѣли лѡтрѣгисаю^т с ни^и и възноса^т сѣмѧ дары на нѣса. да како не разсѡде сѧ зѣмля, не пожре^т попа того, и^ж пое^т ѡу риза^х а не прости^т сѧ! ѡ горе томоу домоу^никоу, и^ж чѣла^х свою не побѣдитъ в нѡлю къ цркви бжїи! не до^{ст}ойнѣ е^{ст} лѡтрѣгисанїа ни при^дастїа сѣго^а.

И^зъ папа ри^сскїи, бжїи^и дх^ом^и наставляе^т е^ст. нѡ мѡю вы, братїа и дѣти моѡ, моужїе и жены, проданте имѣнїе свое, кжпите ключѣ цр^ктва нѣснаго. богатїи и ѡубогїи, кождѡ подавайте мѡ^лтынню ѡубогимѡ, положите памѡ^т свою къ бг^оу, ѡложите пла^ч мѡра сѣго прѣснаго. са^х рѣ^т Гѣ: послоушанте мене, пастыря ѡвѣ^ца^х великого, привѣчнаго прѣ^де вѣсѣ^х вѣкѣхъ Гѣ нашего її хѣ. мѡите бѡ дроу^т за дрѡга. дабы Гѣ бжї^и ѡро^{ст} свою и ги^ккѣ свои ѡврати^т ѡ на^с, пжстїл^ь вы росѡу на зѣмлю и ѡвнїе свое. ѿко вѣскорѣ накеде^т Гѣ ѡро^{ст} свою на невѣр^ныя, а на вѣр^ныя Гѣ призирае^т. ѿко томоу подобае^т вѣсѡкаа слава, чѣть и поклонїе ѡц^оу и сн^оу и сѣмоу дх^оу и инѣ и прѣ^но и въ вѣкѣхъ вѣко^и ѡмин.

Апокрїфічні листи і упіменені з іменем самого Христа належать до дуже старої церковної традиції, пор. переписку Христову з Авгарем (Пам'ятки II, 206, 411). Організація церкви як інституції державної, з певними усталеними обрядами і церемоніями, розпочата в IV віці за Константина В., сплодила нову категорію апокрїфів — листів Христових із неба, зявлених чудесно, якими авторізують ся нові інституції і надають ся їм значіне на рівні з євангельською проповідю або й вище неї. Спеціально святковане певних празників (ведїлї) і заховуване постів (пятницї та середа) було предметом тих апокаліпс. Найстаршу відомість про такий лист маємо в листї Ліцівіяна єпископа картаїнського з р. коло 584. Найстарший відомий нам текст, що був осуджений на римськїм місцевім синодї 745 р., опублікував Фабріцій (Codex Aprocryphus Novi Testamenti, t. I, стор. 309—313). Славянські тексти надрукували Папін (Пам'ятники III, стор. 150—153), Тїхонравов (Пам'ятники II, ст. 314—322). Основну розвідку про славянські тексти і їх відносини до західно-

1) На маргінесї курсивом дописано пізнійшою рукою: не гедит сѧ *ершви слѡжбѣ слѡжити в ги^ккѣ и скарѣ.

европейських та візантійських дав А. Н. Веселовский у своїх Опытахъ по исторіи развитія христіанской легенды (Журналъ министерства нар. просвѣщенія 1876 мартъ).

Б. Страшевицька Минея XVI в. (Оссол. ч. 3617).

[Друга епістолія].

Сїа сѣла епістолїа Гдѣ Бгѣ ѿ Спас[а] нашего по законѣ кладѣнемъ поданна. Ё ѿвѣсь на землю упалъ камень малиї во градѣ сѣомъ Іерс[лимѣ] во сѣомѣ Сїонѣ. Оупалъ камень съ ѿвѣсь, малъ выст[а] киданїемъ, ѿ не вистѣ такового чѣка, аби его мѣла ѿ земли воздвигнути. Въ тої [sic!] часѣ сѣѣ патріарха блжєнын Іѡаннїї во сѣомѣ градѣ Іерс[лимѣ] ѿ во всей Палєстинѣ странѣ, собравши сѣ митрополити ѿ еїєсипи ѿ всѣхъ священники [ѿ] дїакони оучинили молебъ великѣю ко Гдѣ Бгѣ съ всенощ[ни]мъ [вдѣ]нїемъ три дни ѿ три ночи. ѿ во третїй день снїде голо[с] съ нѣсъ надъ камень сїѣ ѿ тогда патріа[р]ха взялъ [sic!] камень [рѣк]ою своєю ѿ швачилъ в немъ такое писанїе, слова сѣѣ [мо]вѣчи:

„ѿзъ єсмь вамъ послалъ ѡстерѣгаючи васъ, [дѣ]ла поклонїа вашєго, хрїтіанѣ, ѿ дрѣвѣю епістолїю, [по]нѣже ѡ першой не показали сѣ, якъ повелїнно кыс[ть]. [по]казано, ѿ не хотѣли єсте слѣхати слова мой вѣсткєны[и]. [ѿ] дѣла того послахъ на васъ карности: ѡзники поганї [ва]с поплѣкнѣть, покажѣть, в неволю побѣрѣть [ѿ по]превадѣть. ѿ не ѡвернѣли сѣ ѿ злихъ оучинковъ своихъ ѿ не пошли єсте дорогѣю правою, ѿ слова сѣѣ [ев]аѣкин [мб. евангєльскїи] не хотѣли єсте слѣхати. ѿкомъ самъ мо-вилъ: „[ѿбо ѿ] земля [sic!] мнѣмѣдетъ, а слова мой не мнѣмѣдѣтъ [дѣ] вѣка“. ничтоже повелїї мой не радите ѿ тѣю [єпістолї]ю не читѣте, не сѣтите. ѿ за то пѣщѣ на васъ зими ѿ вѣтри силїи ѿ громи страшїи, градї, метѣл[ниц]и великїи, води поточи [sic!] кипѣщѣ изъ матѣки земной, [] на васъ голодъ ѿ смертъ лю-тѣю, ѿ на всѣ имѣнїє [вашѣ], трасєнѣ ѿ многое знаменїє ѿ скрѣбѣ, не познали [. . .] якого лица моего. гнѣвъ мой на васъ єс[ть] за злїи [оучин]ки ваша ѿ за сѣѣю нѣлю. ѿ не вѣстѣ, смѣртнїи [члѣ]ци, нже дахъ вамъ на землю всего добра, хлѣба, [вин]а, медѣ ѿ ѡвоци, всего до ситости вашихъ, а ви всѣ [] тѣ вашихъ прѣстѣпаетѣ, Бгѣ не читѣте ѿ не держите [въ чис]лотѣ ѿ в набоженствѣ црковномъ, але впалястѣсѣ [в сѣтъ] дїаволскѣю ѿ в дѣла єго сквернїи, ѡсквернили єсте [. . .]. ѿ за то вєсхотѣхъ

погубити всю землю [. . .] земли, и дерева ваша посѣшѣ
и ѿнимѣ ѿ вас воду и не будете м[али] что пити. и взедѣ [sic!]
на вас все злое, ѿж не храните повелѣнїи моихъ, ѿчества моего вѣч-
наго не стережете. ѿ неч[исти] . . .]шликїи человек[и] и многопохот-
лив[и] и лживїи! ненаки[дите], един дръгомѣ пригодѣ радѣ[те]
са и един дръг[ого] ѿклеветѣте. [. . .] вас ждетъ мѣк[а] вѣч-
ная и оу[довницѣ] не вспоминага[ете] и не жалѣте и мѣсти на ни-
[щихъ] не имаете, си[ротамъ] кривдѣ чинит[е]. горшїи есте ѿ поган,
иже н[е] имаютъ закона. и те[. . .] по законѣ своем[у] мѣсть чи-
нѣтъ. а ѿ вамъ зак[онъ] даде. а вы е[го] не держите, але ѿсквер-
[ненїи] есте нечестѣми [?] вашими [тѣмъ]ними, и не знаете] ѡкажнїи
и преценнїи, [яко] азъ въ сѣбю нѣлю послахъ архангѣла Гавриїла
въ Назаретѣ благовѣстити мѣри мои пречистои ѡ народженїи
моемѣ, в нѣлю рождество мое было, [в нѣлю] воскрѣніе [к. 356 г.]
из мертвыхъ, и Падѣма ѿ ада извед[охъ], в нѣлю вознес[енїе]
мое на нѣбо бысть. в нѣлю дахъ вамъ законъ пророкомъ Моу-
сѣемъ на горѣ Синаїской [. . .] горшїи есте ѿ поган. не вѣсте, ока-
жнїи, иже нѣлю будѣ суди[ти живымъ и мертвымъ], и вѣсь свѣтъ,
и кождамъ комуждо [по дѣ]ломъ его: якъ кто заслѣжитъ, такъ
и заплатѣ возметъ. [ко]торїи добрїи по законѣ моему, и за то
ихъ будѣ звати [на п]равницѣ мою и во црѣстве ихъ прїмѣ, а кото-
рїи чинїи [sic!] [злїи] дѣла, и ѿженѣ ихъ ѿ себѣ, коли оуслишатъ
гласъ мой великий [и ст]рашныи во ѡши всѣмъ: „ѿидѣте ѿ мене
[нер]адїви въ мѣкѣ вѣчнѣю, во мѣсто дѣмоле, тамъ житїе [ваше]
во градѣ дѣмоломъ съ погани творѣщими [за]дѣ“. азъ же кленѣ
са вамъ десницю мою вѣчною [вн]скою и прѣоломъ моимъ
пречѣтимъ: аще не оставите са [злос]ти вашихъ, пошлю на васъ
страхъ и трепетъ великїи. [в сѣ]бю неделаю аще которїи члѣкъ безпа-
мѣтливїи [. . .] юни не ѿставитъ дѣло свое к себѣ ѿ дева-
таго часа до понеделѣка восходѣ сѣнца, да будѣтъ проклатъ. [Кт]о
оучинитъ беззаконство и грѣ[хъ] законпрестѣпный [во] сѣмъ дни,
к нѣлю, в средѣ и в пѣтокъ, [к к]оторїи сѣмъ дни претерпѣлемъ
распѣтїа и смѣрть [лют]ѣю, таковїи будѣтъ проклатъ. Глѣю вамъ:
читите нѣлю, пѣтницѣ и средѣ в чистотѣ и в добромъ хотѣнїи,
[мол]ите са и в мѣтѣвахъ наежне прїеивайте. тими ко [мѣтѣвами]
внѣавите са ѿ ада и дамъ вамъ радость на дшїи [и на] тѣлѣ, и зе-
млю во сладкѣю пищѣ, всѣхъ блѣгъ [земныхъ] до ситѣстїи вашихъ.
Глѣю вамъ: в средѣ и в пѣтокъ [рыбы] да не ѣсте, а мѣнов[и]те
во постїи сѣмъ законеннїи [. . .] имъ в празники гѣскїи и пре-
сѣмъ Бѣа. аще кто [ѣст в ср]едѣ и пѣтокъ рыбы, разорѣтъ
црковѣ [. . .] анадѣма ѿ ѡца моего нѣснаго [. . .] мѣри

моѣа [попалѣнѣ] бѣдетѣ ѡгнемъ несогараемимъ. да разбѣмете, коли
 би ви дни сѣи законении и празднии бѣгословенїи молитвами
 и пѣнїемъ цѣковнимъ препровождаетѣ тїи дни сѣ[. . .], гл҃ю вамъ,
 и к[лѣ]нѣ сѣа престо[ломъ] моѣмъ сѣымъ, же южѣ ѡ сего [дне] не
 пошлю вамъ третью епистолю такую, ѡ[ко сїю]. аще не пока-
 ет[е сѣа], ѡтверзѣ нбо и проле на [вас] дождѣ съ к[. . .] на-
 валнымъ[. . .] февралѣ. и сожжѣ всѣмъ[. . .] земли. и пак[и]
 пошлю на васъ дождѣ съ кро[вїю] и ѡгнемъ, и пож[ж]ет ѡгнь
 ѡ ли[ца] всеа земли. и пакѣ пошлю на васъ звѣренъ [. . .]
 и живнѣхъ васъ поидѣтъ. и ѡнимъ ѡ васъ лѣча солнечная свѣта сего,
 и бѣдетъ темнота келн[камъ] и не бѣдете видѣти [. . .]. по-
 шлю на васъ громи страшнии со нбѣсъ и блискавицѣ, [а]ви есте по-
 горѣли. тогда бѣдете ѡткопкати гроби мертвымъ и плакати
 начнете: „костаните, [оу]мерли, видите [. . .] рече не може
 [. . .] терпѣти [. . .] ющенѣа Гд҃на [. . .] ими мы
 [. . .] гробы каша [. . .] тамо погребемъ [. . .] юж не можемъ
 [. . .] терпѣти [. . .] сти и прише[нїа] Гд҃на [. . .] да плачемъ
 [келн]кимъ и горкимъ [. . .] тѣ ридати [. . .] аа нбо
 [? sic!] [. . .] тогда ѡвернѣ [лиц]е свое ѡ васъ [. . .] бѣдѣ васъ
 [ка]рати до вѣка [. . .] же оучинїли [. . .] а злыи и лживїи
 и стрептивїи, не любите [еди]нѣа другаго. загублю васъ на вѣки
 и приидете [. . .] и загибѣли и вѣ чѣжоложнїки и чѣжол[ож]-
 ницѣ. ѡ горе вамъ! Злимъ пѣтемъ есте пошлы шкѣ [. . .] дом-
 лане ол[. . .] васъ ждетъ [. . .] пѣназѣ да[. . .] и такѣ [. . .]
 чѣжолжство [. . .] набиваетѣ [. . .] го]ре вамъ. оскв[ерни]ли есте
 з[акон] бж҃и и цр҃ко[. . .] ѡвни загубѣ [. . .] заплатѣ и [. . .]
 оубогихъ ли[шаетѣ,] сиротѣ не ж[алѣ]те и крик[ди] имъ чинит[е . . .]
 зотокъ[. . .] мѣ[. . .] законъ [. . .] дахѣ. П[. . .] цр҃кви
 [. . .] а ви его [. . .] цр҃ковъ [. . .] сѣѣ [. . .] на омиѣ
 грѣховѣ вашихъ, слѣха[. . .] единъ другомъ [. . .] до ѡконѣ.
 и все есте на корожкахъ и волхвахъ и всеа [си]ла дїакол[с]камъ
 [. . .] нїте. лѣпше [ви] сѣа таковомъ[ѣ] чл҃кѣ [не ро]днѣ. О го-
 [ре в]амъ, безако[ннии!] чѣмъ [не ст]рашаетѣ сѣа [. . .] сѣа не роса-
 [дет]ѣа земля [и по]жретъ васъ [. . .] неоздержанїа
 вашего, недобрїи, хитѣланїи, нищи[. . .] горднїи, небл҃годарнїи.
 видите тихаго чл҃ка и правого срдца и про[ста]го, а вы его оуязв-
 лаетѣ и з него сѣа насмѣваете и шидете, единъ на другаго при-
 [сѣга]ете имѣ[нїа] моимъ, [клѣ]нете сѣа [ак] старїи т[акѣ] моло-
 дїи [не]престанно. Заостїи вашихъ [. . .] цр҃кви [. . .] сѣымъ
 оз[. . .] шаетѣ [. . .] и рано д[. . .] оуставаетѣ на мѣткѣ,
 на оубогихъ мѣстѣа маетѣ и жалите ихъ. о горе томъ, нж [. . .]

заословить или оукараєть чернца. О горе то[м]Ѹ, иже [зло]словить
гѣдна своего дѣховнаго! як' сѧ емѸ [. . .] еста незапа[. . .] ѿни
бо сѧть [. . .] нїи Гдѣи [. . .] вѣдѸ стѣаго [. . .] она повѣ[. . .]ть
не попоу[. . .]дет [. . .]ко но [. . .]ца Хѣ [. . .] црѣковѸ стѣю
[ѿ гор]ѣ томѸ [. . .] ѿсѣждает [. . .] нишан [. . .]ши большаго,
[ст]аршаго, [. . .]соваго [. . .] всѧде сѧ [. . .] гроба [. . .]
звѣ[ра л]ютаго, и не вѣритѸ ко стѣю црѣковѸ и ТроицѸ [. . .]ого
томѸ [. . .] ж. . . .] или крѣстным снѣм своимъ
и крѣвными своими.

Натяки на те, що для укріплення сьвяткованя недѣлі та інших
празників Христос ісилав із неба не один лист, а два або навіть
три, стрічають ся зарівно в східніх текстах (грецьким і етіопським),
як і в західніх. Середвѣкові флягелланти вірили в три епістолії,
але додавали, що дві з них заховано, а тільки одна дійшла до відома
людей (див. Веселовскій, Опыты, Ж. М. Н. Пр. 1877, май, ст.
122). Славянські тексти сеї другої епістолії, скільки знаю, доси
не були опубліковані, хоч їх зміст у основі згідний з першою
і можна її вважати хіба окремою редакцією першої. Один такий
текст згаданий у Архимандр. Леонидѣ, Описаніе рукописей
гр. Уварова, IV, 254. Отсей текст, написаний на маргінесах Стра-
шевацької Минеї з XVI в. значно ушкоджений при оправі кнѣги,
надто ще декуди повишкрябуваний а пізнійше заліплений папером,
відчистив та відчитав я і опублікував у додатку до своєї розвідки
„Карпаторуське письменство XVII—XVIII віків“ стор. 24—27, відки
й передруковую його тут.

В. Рукопис Георгія Білявського з XVIII в. стор. 529—539.

(Слово по всѧм нѣла. Сѣм ѣпистолѣм ѣ посланіе
вѣѣ до Іерѣлима снѣмъ члѣскимъ. Гѣ вѣви про-
чѣсти).

Послѣшайте мене, снѣви члѣстїи, скажѸ ваѸ ѿ стѣїи недѣли.
Кды было кѸ лѣто хѣѣ. вѸ градѣ Іерѣлимѣ, былѸ глаѸ из ѣба
невидимый: „Слышите, людѣ мои, члѣколюбѣм глѣбинѸ! во скорѣ,
моваю ваѸ, сотворѸ мѣсть за ваша дѣла лѣваваѣ ѣ злаѸ“. По
сѣѸ камень спадѣ с ѣбѣсѸ великїи ѣ стѣдѣѸ вѸ стѣомѸ градѣ Іерѣли-
мѣ, а тѣгѣтѸ ѣго не можеѸ никтоже ѣсповѣсти. ВѸ той же днѣ
патрїархѸ іерѣлимскїи соборѸ сотвори, и призвал ѣпѣпы, іерѣшѸ
ѣ черноризцов ѣ множество людѣи, ѣ молебны пѣша по ѣ днѣи
ѣ по ѣ. ноци, плачѸще сѧ ѣ моляще сѧ ГѣѸ БѣѸ. ѣ взѣѸ по сѣѸ

камен патріархъ ѿ рече: „По вѣѣи помощи ѿ по повелѣнію нехай камень сій разкѣе^т сѧ!“ ѿ нашо^у в не^м Бгѣмъ написанный свиток.

„Слышите людѣе, снѣве члѣ^тѣи, ѿ много заповѣдаю ва^м, а вы не вѣрваете ѿ ни ховаете словѣ^м мон^ѣ. колико слышасте, а не хощете развѣ^мѣти. ꙗко ѿ земля премѣ^нни^т сѧ, а слово мое не змѣ^нни^т сѧ. ѿ знаки лѣ^те^м и мѣ^сци ѿ дни коротают^с сѧ. Слышите всѧ ѧзыци, ѿже под ѿбесемъ! еси не послышасте слова и писанѣя моего, пѣцѣ на ка^к ѧзыки многѣи, и проліют^с кров ва^ша за ваше безаконїе и непослушанїе. ѿ еще пѣцѣ на ка^к мраз ѿ трѣ^м ѿ глад ѿ ѡгнь палимый, прѣзи и гвѣ^лницѣ члѣ^м ѿ ското^м за стѣ^м нѣ^млю ѿ воскрѣ^нїе Хвѣ, за срѣ^м ѿ пѣто^м ѿ всѧ празники Гѣ^м. ѿмоли за ка^к стѣ^м Бѣ^м, аѣ^мли ѿ прѣ^мри ѿ кси стѣ^ми мѣ^сници ѿзъ есѣмъ Гѣ^м Бѣ^м ва^ш, ѿже первое ѿ второе посла^х ка^к ѡ невидимаго ѡѣ^м Гѣ^м нѣ^мшого Іс Хвѣ. видите ѿ слышите писанїе мое ѿ зако^м мой, ѿ всако ѿбавленїе много. ѿ вы начаша зла дѣ^ла ѿ горшаѣ творити. Сироты ѿ вдовицѣ идѣ^т за вами плачѣ^т сѧ, а вы не помиловасте и^х; не вѣ^дете ѡ Бѣ^м помиловани. ꙗ^ке [не]вѣ^рни^т тво^рѣ^т мѣ^стина, а вы не подаете ѡубоги^м, братѣ^м мой, ѿ не помиловасте и^х. аз даю ва^м плоды земли ѿ всаки^м древо^м. ѿ аз изсѣ^мшъ рѣ^ки ва^ша ѿ исто^чники за злыѧ грѣ^хи ва^ша. Пѣцѣ на ка^к зимы гѣ. стѣ^мденыѧ, грады ѿ саны ѿ снѣ^ги, глад ѿ трѣ^мки ѿ всакой гад, ѡдалю ла^кѣ^м свою ѡ ва^с. ѿз^нци поганѣи закона не знают^с, а по законѣ творѣ^т ѿ ѡубоги^м любѣ^т. Бѣ^млиствѣ^м мо^ѣ: „Милова^х еси, помилованъ бѣ^мши; еси да^х ѡубо^момѣ, то вѣ^за^х да^хши“. еси того не слышасте, то ка^кны сѧ мы^шцею мою: рѣ^ки изсѣ^мшъ, потоки, кладѣ^зѣ, исто^чники водныѧ. а еси дожда не пѣ^рѣ^м на землю, ани росы, што вѣ^дете жати? ѿзъ владѣ^м море^м ѿ рѣ^ками, ѿ помысли^х загвѣ^нти всакого злаго за стѣ^мю нѣ^млю. ꙗ^ке ѡумолиша мѧ стѣ^ми мои аѣ^мли ѿ стѣ^мѧ мѣ^сре моего слезы, ѿ ѡумилосерди^х сѧ на ва^с, ѡврати^х гнѣ^вѣ^м свои ѡ ва^с ѿ да^х ва^м законъ крѣ^пенїемъ своимъ, а вѣ^м законѣ ва^ше, не ходите, ни е^диноѧ заповѣ^ди моего не заховаете, воскрѣ^нїе Гѣ^м не чѣ^тите, вѣ^м нѣ^млю ѿ вѣ^м средѣ ѿ пѣ^мток, ѿ праздников гдѣ^мки^м не празднѣ^те вѣ^дѣ^млѣ^мг писма правдикого. Не знаете, безвѣ^мни^т члѣ^мци: вѣ^м стѣ^мю нѣ^млю ѿзыйдо^х ко ѿбраамѣ на землю под дѣ^бѣ^м Маврѣ^мйской, ѿ вѣ^м стѣ^мю нѣ^млю ѿвѣ^н сѧ Моисею вѣ^м кѣ^пни^тѣ; вѣ^м стѣ^мю нѣ^млю начаток ва^шемѣ^м спѣ^нїю: вѣ^мговѣ^мсти^х а^рхѣ^мѣ^мгѣ^м радость прѣ^мтѣ^ми Бѣ^ми дѣ^мкѣ^м Мѣ^сри вѣ^м Назарѣ^мкѣ; вѣ^м стѣ^мю нѣ^млю крѣ^пенїе прѣ^мѣ^мхъ ѡ ѿ^манна вѣ^м ѿ^мрдани. а вѣ^м пѣ^мток сотвори^х ѿ^мдама перкаго члѣ^мка, ѿ вѣ^м пѣ^мток распѣ^мша мѣ^мне жи^мдове на крѣ^мтѣ^м, рѣ^мцѣ^м ѿ нозѣ^м мон, ѿ копѣ^мемъ рѣ^мкра моего про^модоша за злыѧ грѣ^хи ва^ша. ѿ еще в нѣ^млю воскрѣ^мѣ^м ѡ мѣ^мртѣ^ммъ

любовъ ѿ правды, ꙗко еще насыщѣхъ васъ ѿ дахъ вашихъ всякъмъ ѿзвѣщеніемъ. азъ же есмь многъмѣтливъ ѿ мѣрдѣхъ, роскажѣхъ ѿ злобѣхъ людскихъ. И рече Гѣ. Слышите, братіе, злотверци, лютри, ѿмѣтници, клеветники, ѿсѣдливци ѿ потворци, лживѣи оучители ѿ сквернѣи, слѣпѣи сѣдцемъ, клеветники, ѿ лѣбавѣи дѣшгѣбци, лѣстивѣи блѣдници, помизатели. безбожници, беззаконници, сребролюбци, кровопійци, ѿ діавола оучаще сѣхъ всякому беззаконію ѿ неправдѣ! Законъ ѿ правды ѿстанете, а словеса мои не послушаете. ѿмѣтающе сѣхъ братіи ѿ сестры кровныхъ ѿ кѣмовъ своихъ не чтете. крѣпчѣе попираете ѿ не любите другъ друга. ѿказни ѿ прѣсѣбшници, ѿ прѣкословци немѣлѣтливѣи, завистници! возлюбилите тѣмъ, а свѣтъ zostавили есте. како каже земля не пожретъ ѿкаженихъ! ѿ гравители ѿмѣнѣи многа, немѣлѣтливо сребро ѿзбираете, а оубоги не милуете. ѿ слѣпѣи, ѿ лѣбавѣи, беззѣмнѣи чѣлци, который ѿмѣт даде въ дѣнь сѣдний предъ Бѣгомъ? чада ваша прѣймѣтъ клѣтвѣ ѿ клеветѣ, ѿ жрати ѿмаете травѣ, ѿ лежати маете ѿско по земли. а кнѣ мои не слышатъ, ни попо мои не чтете, ни прѣдѣны мои, тѣи бо молатъ ѿмѣ мое за васъ миръ.

Завѣсно естъ посланіе сѣхъ ѿ невидимаго ѿца Гѣ ѿшого Іс Хѣ. Ижесть написана сѣхъ епистола ѿ чѣлкъ, але ѿ Бѣ. Еще если бы кто ѿвѣра сѣхъ бладохѣлникъ, а мови, иже не естъ сѣхъ епистола ѿ Бѣ, але чѣлчскѣ смышленіе оуставленна естъ, едѣтъ проклатъ ѿ вѣчномъ ѿгню предаъ едѣтъ ѿ прѣимѣтъ клѣтвѣ ѿ разоритъ сѣхъ до его ѿко Годомъ ѿ Гоморѣ. И предаѣтъ сѣхъ дѣла его аггло, люты ѿ поведѣтъ сѣхъ въ ѿгнь вѣчный неѣгасимый, што оуботованный діаволъ ѿ слѣга его. Сѣхъ Гѣ рече: ѿко тѣжко вѣбѣдѣ сквозѣ ѿгланѣ оѣха пройти, та ѿ грѣшникѣ въ црѣтво ѿкѣно вѣйти. Легчайше едѣтъ Годомъ ѿ Гоморѣ въ дѣнь сѣдний, неѣли ты люде, што не вѣрѣю писанію стѣмъ правдикомъ. Проклати соутъ на вѣки! Не спѣетъ сѣхъ гра ѿли васъ, иже не проиниѣтъ епистола сѣхъ со страхѣмъ бжѣи и трепетѣмъ. иже бы мовили: „аже естъ а не правда“, проклати сѣхъ. ѿ горе чѣлкъ томъ, иже не вѣритъ ѿ ни слышатъ ниѣма стѣго. ѿ горе чѣлкъ томъ, иже пона оубраетъ ѿли ѿклеветаетъ, ѿли черноризца ѿли діакѣна! Тѣи ко вѣходѣтъ въ црѣковъ бжѣю ѿ молитвы творѣтъ за васъ миръ. ѿ горе ѿ лютѣ чѣлко, иже не по правдѣ мовѣтъ ѿ свѣдѣѣтъ ѿ творѣтъ на невиннаго чѣлка! ѿ горе чѣлкъ томъ ѿ сѣдѣѣтъ не по правдѣ сѣдѣщи ѿли посѣлѣ емаѣщи, а сирѣта ѿ вдовица не помагающе. ѿ горе клеветникѣ ѿ гравителѣ ѿ завидникѣ ѿ злобникѣ. ѿ горе блѣдникѣ! ѿ горе дающе сребро въ лихѣвѣ, а сами ходѣтъ во црѣковъ, горѣтъ властѣю своєю. да проклатъ сѣхъ сѣхъникъ той, иже не прочитѣтъ писаніѣ своего предъ народѣмъ,

і вѣдѣть предаѣ вѣчному ѡгню, иже срама ради крыет ю. Блаженъ и блженъ сѣиикъ или члкъ той, иже пренише сѣвѣ свито сій и пошлѣтъ въ иныи градъ и села и по всѣмъ дворомъ. если має грѣхи прѣвыше глѣхъ его, погвѣлю и ѡпѣщѣ всѣ грѣхи его. Ѣ горе поповъ томъ, иже не набѣчи дѣтѣи своихъ дѣховныи и на поканіе и на спасеніе не приводитъ. Ѣ горе попови томъ, иже поетъ к ризѣ скарни сѣ а не прости сѣ. движе сѣмъ дары! мѣцѣ кѣчнои достонъ ест. Ангели, архангели лиѣргисаю и вознесаю сѣмъ дары на нѣбѣ. дивно, иже не розсѣдѣтъ сѣ зѣмля и не пожретъ попа того. Ѣ горе томъ члкъ демѡнникъ, иже не творитъ памяти сѣмъ днѣи и праздникоу гѣдскии. Ѣ горе жѣна, иже расказаю чрева скою и зѣлѣе пѣю, што въ дѣтѣи не родила, и мовитъ дрѣгѣ дрѣзѣ: „не повѣдайте никомъ, што вы не знаѣтъ крѣтъ или поп“. невѣренъ сѣиикъ той ѡ бл, иже не навчаѣтъ дѣтѣи своихъ дѣховныи законъ бжїю. Тако глѣтъ Гѣ: „азъ есмѣ Гѣ Бжѣ ваш, вы естѣ людѣи мои, и страѣтъ прѣмѣ за ваѣ и за грѣхи вашѣ. Не вѣстѣ ли, безѡмнїи члци, азъ иссѣшаю море за ваша прѣгрѣшенїѣ. азъ есмѣ вездѣ и ѡко мое все видѣтъ. камо хѡцѣте ѡукѣжати или сокрыти сѣ ѡ всевидимаго ѡка моего? И далѣе каѣ шѣтъ днѣи рокити, а седмѣи днѣи в нѣлю, што вы поити въ црковѣ на вечерню и на оутрню, на лиѣргїю, непрѣстанно Бѡу мелити сѣ, канѣ, свѣщѣ и просфѣры с чистотою и безъ гнѣвѣ, со любовїю приносѣтъ въ црковѣ сѣмъ Гнѣю, и праздниковъ сѣмъ гѣдскии не закъвайте, в нѣлю не предавайте ани къпѣйте“.

Братїе, имѣете скаркоу много, и не даѣте сѣмъ [црква], и не кохѣте сѣ ѡ хвала бжїихъ, сѣмъ лиѣргїѣхъ, и не подаѣте ѡбоги, сирѣта и вдовица, слѣпыи и хромѣи. маломощныи. для того дано ваѣ имѣнїѣ и скарѣ, што вы мѣтѣи ѡбоги ѡустанѣи была. самъ Гѣ рекаѣ: „Блженни милостивѣи, ѣко тѣи помѣловани бѣдѣтъ въ црѣтѣи“. а кѣмироу жѣртѣи не творѣте, ѡцїю и мѣри зѣлого слова не мѣте, и на поканіе прїйдѣте, грѣхѣи кайте сѣ. Бѣди кѣмъ послашаюции и творѣци по росказнїю бжїю и спѣдовѣи сѣ ѡуслѣшати ласкавого слова гласѣ бжїѣ, кды рѣч[ет]: „Прїйдѣте блѣвеннїи ѡца моего, и вѣчныи блѣгъ насладите сѣ, што зѣготовѣ Бжѣ любаиѣи его“, кды прїидѣтъ и спѣетъ кѣмъ слѣжащиѣ ѣмъ вѣрно, прѣдѣныхъ къвѣдѣтъ въ црѣтѣо свѣтѣлоѣ, а грѣшныи пошлѣтъ въ мѣкѣ вѣчныю. Бѡу ишѣмъ слава.

З огляду на велику популярність цього апокріфа подаю тут збірку його текстів різних редакцій старших і новіших, зібраних

з різних сторін вашого краю. Про їх взаїмні відносини див. передмову.

Г. Рукопис Іллі Яршецького-Білахевича, стор. 111—113.

(Слово ѿ сѣ ой недѣли, сїе естъ епистолѣа, приказанїе Г^одне, слока положе^н). Епистолѣю посла Г^одь на скрижалѣхъ каменнихъ в Іер^олимъ до стѣа стѣихъ.

„Блаштите, сїнове чловѣчестїи. ѿко сотвори^{хъ} ва^{мъ} посланїе, препирати людїи погани^{хъ} ѿ некр^нни^{хъ} во стѣую недѣлю. ѿ не прѣстѣпаймо слова стѣаго ер^олѣа гл^оюще: ѿбо н зѣмля мимо їдетъ, а слова Х^ови не мимо пойдутъ. аще ндѣлю не сохраните н словъ Х^овиныхъ не соблюдите, напѣщѣ на ва^{мъ} погани^{хъ} їзици ѿ крокъ ва^{мъ}шѣ пролїють. ѿ горѣ ва^{мъ} члѣвци тогда вѣдетъ, аще не ѿмете вѣрси епистолѣи! напѣщѣ на ка^{мъ} зими лютїа, снѣги, мрази, зноѣ слань, трави н дрѣва не дадѣтъ плодокъ сконхъ. напѣщѣ на васъ прѣзи ѿ гвѣ^нници, пѣсїа мѣхн ї скнипи ко всѣа прѣдѣли ва^{мъ}ша. ѿ не мала зла сотворю ка^{мъ} за стѣвою ндѣлю. аще покаете сѣа, пода^{хъ} ва^{мъ} скою бѣгодать, вина ї елиа ѿмножѣ. ѿ ѿмолиша мѣстїе аγγ^ли, арх^аγγ^ли, апостоли ѿ мѣтви мѣре моѣа прѣстѣа Бѣи, н ѿмилосерди^{хъ} сѣа ѿ ѿврати^{хъ} гнѣвъ мон ѿ васъ. а ви вѣрси не їсте, ѿмѣа мон не прославиште, сирѣ, вдовиць, ницн^{хъ}, ѿкогн^{хъ} ма^мтиню не сотвористе. да како мѣсть свою на ва^{мъ} ѿбрацѣ? нехри^стїа^нскїе їзици ведлѣгъ своего законѣ милостиню творѣтъ, а ви закон мон маєте, а ведлѣгъ законѣ сѣа не справѣете. ѿкоже рече ер^олѣ: аще х^то помилиѣт ѿвѣгаго, то са^{мъ} помилуванъ вѣдетъ. Но се пакн гл^ою ва^{мъ}: читте, читте стѣую ндѣлю ѿ праздники господскїа н нарочитихъ стѣихъ, средѣ н пѣтокъ [и] понеделокъ посѣте, тимн бо дни зѣмля стѣнтъ ѿ всѣа твѣрдъ. ѿ аще не кѣрѣте слова^{мъ} мон^{хъ}, тако положѣ на васъ високѣю мншцѣ мою: рѣки ѿма^{хъ} їзѣшннн, їсточникъ кладѣзей за многѣа грѣхи ва^{мъ}ша, н ѿздрѣ, камо сѣа подѣте бѣзѣмнїи члѣвци, несми сленнїи срдцѣмъ. Евр^еиш^а да^{хъ} зако^{мъ} на горѣ Синаїстей, а шни не прѣстѣпають заповѣдїи бжїї^{хъ}; а ва^{мъ} да^{хъ} зако^{мъ} крепѣнїа моего, а ви ни єдинїа заповѣди моѣа не сохраниште. не вѣсте, ѿко аз во стѣвою ндѣлю члѣка сотвори^{хъ} по ѿбразѣ скелѣмѣ ї по подобїю, ко стѣую ндѣлю їаки^{хъ} сѣа во купинѣ Моисею. во стѣую ндѣлю бѣговѣстїе принѣ арх^аγγ^ла Гаврин^а Мрїи Бѣи, ко стѣую ндѣлю прїа^{хъ} крепѣнїе ѿ ївана ко їврданстей рѣцѣ. ѿ ѿстави^{хъ} ва^{мъ} зако^{мъ} крепѣнїа, а ви злославнїи члѣвци зако^{мъ} мой прѣстѣпаете, книга^{мъ} стѣимъ, писмѣ не

вѣрити. ко стѣю нѣлю хощѣ васѣ прѣйти всѣхѣ сѣдити, всѣ пле-
мена земная, живиѣ и мѣртлихѣ. но аще не имаете вѣри стѣмѣ
книгамѣ моимѣ, перевѣю ваѣ їако праѣ земній и прокланѣ ваѣ де-
сницею моею ї державниѣ моимѣ престолаѣ. аще не читете стѣю
нѣлю, средѣ. пѣтокѣ, понедѣлокѣ не постите и прочѣиѣ праздни-
ковѣ стѣхѣ не стѣте, то напѣщѣ на ваѣ змѣи триглавнѣи и начинѣт
ваѣ їѣсти и сѣсци жѣнѣ вашиѣ начнѣтъ сѣати за стѣю нѣлю. Про-
кланѣ, прокланѣ тѣй чѣлкѣ, которѣй дѣлаетѣ ко стѣю нѣлю! але
покинен в сѣбѣотѣ, вѣгда задзвонѣтъ до вѣчѣрни, ксѣакоѣ дѣло
покинѣти из рѣкѣ ї не дѣлати аж до понедѣлака слѣца косѣхо-
дыца. и идѣтъ до цѣркѣ стѣой в нѣлю и ко праздники стѣнѣхѣ. и не-
сѣтъ свѣщѣ, ладанѣ, проѣфори. и прославиѣ їмя мое стѣое. а аще
ли не покаѣте сѣа, Ѡвращѣ лице мое Ѡ ваѣ и Ѡвращѣ ѣко и напѣщѣ
на каѣ камѣнѣ горѣщѣе и стрѣли ѡгнеѣнѣа. да сежжѣтъ ксѣа чѣлки
злѣа. и напѣщѣ на ваѣ войни многѣе, да злѣю смѣртѣю оѣмрѣте за
стѣю нѣлю. Готѣрю мѣтѣж по всѣй земли, да ѡжаснѣтъ сѣа ксѣакѣ
человѣкѣ. ї напѣщѣ на грѣшниковѣ змѣи, звѣрѣе лютѣа, имѣю-
щѣа оѣста лѣови, крѣнаѣ ѡрлѣ, и зѣдытъ члѣда ваѣа и плод ваѣ
погѣблѣатъ. тогда бѣдѣте над грѣбамѣи мѣртлими мѣвити плачѣще
горѣко: „братѣа наша, прѣймѣтъ наѣ до сѣбѣ!“ да наглѣю смѣртѣю
ѡмрѣте за стѣю нѣлю. злѣслакнѣи чѣлѣци. почѣто лжѣте, блѣуд тво-
рите, а тѣворѣа свѣего не косѣпомѣните и не дѣржите ѣго во сѣрдѣцѣ
скѣихѣ? Ѡмѣтѣниѣи, кровѣпроѣци, лживѣ прѣрѣци, кѣрхнѣ оѣчителѣе.
слѣпоѣодѣи, лицѣмѣри, сѣбѣрѣлюбѣи, крѣвѣотѣворѣи, крѣвѣосѣдѣи,
хрѣтоѣборѣи, крѣвѣпрѣодаѣи, братѣокѣ скѣихѣ ненаѣвѣстѣтелѣе,
Ѡцѣ, мѣтрѣ досѣадѣтелѣе, кѣмовѣ скѣонѣ нечѣтитѣелѣе, кѣпѣи злѣодѣѣ-
телѣе! почѣто возѣлюбѣсте тѣмѣ, а скѣктѣ ѡстѣакѣсте? и не подаѣте
Ѡ ѡкѣлѣниѣ скѣихѣ оѣбѣогнѣ, не послѣаѣсте заѣповѣдѣи Хѣѣнѣхѣ. ни
прѣдѣвѣнѣхѣ Хѣѣнѣхѣ, жѣ молаѣтъ Гѣдѣа Бѣга за всѣсѣ мирѣ а ви не
вѣстѣте, ко которѣй чѣѣ сѣдѣ страшнѣй ваѣ зайдѣтъ. тогда нѣ їдѣи
не можѣте сѣа Ѡпѣрати грѣшникѣ на сѣдѣѣ стрѣшноѣ. Проклѣанѣ
всѣакѣ чѣлкѣ, которѣй рѣботѣет в нѣдѣлю и в свѣта стѣѣе дѣши свѣа
го погѣбѣлѣ. ѡ горѣ ваѣ, чѣлѣци злѣе, почѣто не покаѣте сѣа Ѡ злѣнѣ
дѣлаѣ скѣонѣ? аз їсѣ на ѣбѣси и на зѣли ѡтѣцѣ бѣдѣущѣаго вѣка.
аще которѣй правѣовѣкрнѣй хрѣтѣѣанѣи ѣ. днѣи дѣлаетѣ, а в стѣю
нѣлю идѣтъ ко цѣркѣ стѣю и молиѣтъ сѣа за грѣхи свѣои и слѣ-
хѣетѣ инѣма стѣаго, епѣistolѣи сѣа, и вѣполѣнѣетѣ сѣдѣмѣ сѣкра-
мѣѣтовѣ стѣнѣхѣ и вѣстѣрѣгаѣтъ сѣа грѣховѣ скѣонѣ, то той Ѡтри-
маѣтъ корѣнѣ в царѣствѣи нѣѣномѣ. а которѣй чѣлкѣ вѣдѣтъ грѣшнѣи
грѣхамѣи смѣрѣтѣлими и не покаѣтъ сѣа грѣховѣ скѣонѣ, то поидѣтъ
во мѣкѣ вѣчѣнѣю. Апо 1748 Е. I. В.

ся, давно кисте погинули. прѣто в' недѣлю каждый члѣкъ має нти до цркви на молитву, старий и молодой, з офкрами, розмишляючи ш грѣсѣх своих. а ели то для нецѣтливости мѣтки мои чинити не будѣте, буду ваѣ карати голодою и войною строюю, напущу на ваѣ пружн погание, котори працю вашу поядѣт, же еди ваѣ пожине тисѣщу, а два таму. а котори биѣте ся зостали по тоу моему караню, а не хотѣли биѣте ся покаати, то боуши каране буду ваѣ карати. Побужу короля на короля, мѣсто на мѣсто, пана на пана, еди на другого, шѣда на сѣа, брата на брата, дщер на матер свою, невестку на свекроху свою, и кровопитне будѣт ѿ ненавист меже вами будѣт. а ели ѿ по тоу караню не покаете ся, то са так Бгъ мекѣ: ѿбо ѿ земли мимонде, а словеса мои не могу т мимонти. и ели ще не поправите ся, то перепущу на ваѣ птахи черни сиротливѣе, котори прилѣтаючи будѣт ваѣ кусати, же и еди, ѿ ваѣ не скрѣет ся, и ѿ тихъ птахох злѣе повѣтра почнет ся. а гди не покаете ся ще, буду ваѣ карати голодою и нестерпиви моромъ и блискавицею, градою шгнѣни и иними карностями неизмѣрними. а гди поправите ся ѿ полѣнѣте, ксе то оускролю и пиху вашу швергу. а то далѣ вам, акиѣте знали грѣхъ мой и справедливост мою. оупоминаю ваѣ давною ласкою моею, акиѣте прѣтали всяки злихъ оучинковъ чинити, акиѣте до цркви божѣи заше ходили и за казанне читали сѣа и во седмий дѣнь жаднихъ робоѣ не робѣте, ѿ грѣсѣхъ (Кінця не став).

Отсей відривок був у перше опублікований мною в „Зорі“ 1886 р. стор. 186.

Е. Калуський рукопис стор. 27—33.

[Друга епістоля про недѣлю, початку нема].

...нихъ, ѿ для того послах на ваѣ карности: ѿзники ваѣ поплѣният, повѣжѣт ѿ в неколю ѿ в ракоту побѣрут ѿ запровадѣт. ѿ не швернули есте ся ѿ злихъ оучинков своихъ, ѿ не пошали есте дорогою правою, ѿ словъ моихъ євгаскихъ не хотѣли есте слухати, якъ емъ самъ мовнаѣ ѿбо ѿ земли мимонде, а словеса мои не могу т нти во вѣки. и ни во чимже повелѣній моихъ не радите ѿ стѣю недѣлю не читите ѿ не стѣте, ѿ за то пущѣ на ваѣ зими злиѣ и вѣтрн силѣи, гради ѿ метѣлициѣ ѿ снѣги великѣи. води поточнѣи кипущѣ из матки земнѣ, дам на ваѣ голод

и смертъ лютую ѿ на все имѣніе ваше ѿ много знаменїа и скорби. ѿ не покашансте ся, ꙗко ѿ лица моего гнѣвъ мой на ва^о есть за злѣ оучинки вашѣ ѿ за стѣю неделю, ижѣ Бгѣ не чтите ѿ [не] держите в чистости ѿ в набоженствѣ церковномъ, але вопалнсте ся во похот дияволскую ѿ в дѣла его скверніи, ѿсквернили есте стѣю земаю ѿ неделю. ѿ не вѣсте, смертныи человеци, ижѣ вамъ даю на земаю всего доброго, хлѣба, вина, мѣду ѿ швоцѣ, и всего до ситости, а ви все во злостихъ своихъ преступаете. ѿ за тоє восхотѣхъ погубити всю земаю ѿ всѣхъ человекъ ѿ лица всѣа земаи, ѿ оурожай земній ѿ дѣла ваша пошумѣ [sic!] ѿ шиму ѿ ва^о води ѿ не будете имѣти що пити, ѿ зведѣ на ва^о все злоє, ижѣ не храните повелѣній моихъ ѿ шчества моего вѣчнаго не стережете. ѿ непослушанїи члѣвци, наймногопохустанїи ѿ лживїи ѿ не[на]вистїи, єдинѣ другаго не[на]видите, ѿклеветѣте, злои пригодѣ радѣте ся. за тоє ва^о жде мѣка вѣчна. ѿ оупадлаго не спомагаете ѿ не жалѣте, ѿ сиротамъ кривдѣ чините. Горши есте ѿ погановъ, що не знаютъ закона, ѿ тоти по законѣ своему чинятъ мѣстѣ. а ижѣ вамъ [законѣ] стѣи далѣ, а ви его не слухаете и [не] держите чисто, але ѿсквернили есте нечистотами своими телесными. ѿ не знаете, шканиїи ѿ прелїиїи [sic!]: азъ во стѣю неделю послахъ архангѣла Гавриїла во град Назарѣтъ вѣговѣстити Мрїи моеи пречистой ш народженїи моемъ; в неделю воскре^е емъ ѿз мертвихъ ѿ ѿдама ѿ ада изведохъ; в неделю вознесенїе мое на небо вѣ; в неделю дахъ вамъ законъ ѿ пророкомъ Моисеѣмъ на шчищенїе грѣховъ вашихъ. Горши есте ѿ погановъ, не вѣсте, же в неделю будѣ судити живыхъ ѿ мертвихъ ѿ всѣхъ свѣт, ѿ воздамъ каждому по дѣломъ его: кто шкѣ заслужитъ, такъ ѿ заплатѣ шмет. Которїи чинили добріи оучинки по законѣ моему, ѿ за тоє ихъ кудѣ знати, на правци мои правими ѿ во царство ихъ прїймѣ; а которїи чинили злїи дѣла, а ш ѿженѣ ихъ ѿ себѣ. Коли оуслишатъ гла^о моѣ великїи ѿ страшный: „Шидѣте ѿ мене шканиїи и нерадивїи во мѣку вѣчную, во мѣсто диявола! тамъ житїе ваше, во градѣ дияволомъ со погани творящимъ зламъ“. азъ кленѣ ся вамъ десницею моею високою ѿ престоломъ моимъ прѣтимъ: аще не шставитѣ злостѣ своихъ, пошлю на ва^о страхъ, трепетъ великїи за стѣю неделю. аще котрїи человекъ безпаметливїи не шставитъ дѣло свое в суботѣ ѿ дѣятаго часа до понедѣлка восходѣ сѣнца, да будѣтъ проклятъ. ѿ кто оучинитъ беззаконство ѿ грѣхъ в тїи стѣи дни, [в нихъ же азъ] прїтерпѣлъ раснатиѣ ѿ смѣртѣ поноснѣю, такокии будѣтъ проклятии. Глѣю вамъ, чтите неделю стѣю и среду ѿ па-

токъ в чистотѣ ѿ в добро^е хотѣннѣ, постите ся ѿ в набоженствѣ пребивайте, тимѣ ко дѣла виваите ся ѿ ада. ѿ да^{же} вамъ радостъ на души и на тѣлѣ, ѿ землю во сладкую пищу. Глаголю вамъ, в среду и в пятокъ рече да не есте, а мѣновите в постѣ стѣна, токмо в праздники Господскиѣ и прѣстѣна Бѣа; аще кто естъ рече в среду и в пятокъ, разораетъ законъ и црковъ стѣую, во погнѣтъ ему то будетъ ѿ ѿца ѿбесного моего ѿ прѣстѣна Бѣа матери моея, ѿ горѣти будетъ ѿгнемъ несогераемъ, да разумѣете, коли бѣвають дни в законѣннѣ ѿ благословеннѣ мѣтвѣми и пѣннѣ црковннѣ. Глаголю вамъ ѿ клану ся десницею моею ѿ престола^{же} моемъ, ѿжъ ѿ сего часу не пошлю вамъ третью епистолю, ѿкъ ѿ сѣи не покаете ся. ѿверзу небо и пролѣю дождъ со кровию мѣся февруарнѣ, ѿ сожжу всѣ плоди земнѣи. ѿ паки пошлю на ва^{ше} дождъ со кровию и ѿгнемъ навалннѣ, ѿ пожжетъ ва^{ше} ѿгнѣ ѿ лица всѣа земли. ѿ паки пошлю на ва^{ше} звѣръ лютаго и живнѣ ва^{ше} поидѣтъ. и ѿиму ѿ ва^{ше} луча солнечнаѣ свѣта сего, ѿ не будете видѣти еден другого. и зошлю на ва^{ше} громи страшнѣи и блискавицѣ с неѣ, дѣнѣ погорѣли. тогда будете ѿкопавати гроби оумерлихъ и плакати будете голосомъ великимъ: „Востанѣте оумерлиѣи и видѣте горе наше живущимъ на сѣмъ свѣтѣ, а ми поидѣмъ во гроби ваша, бо южъ не можемъ терпѣти ярости Господнѣ, же послаа Гдѣ за зло^е нашѣ, щесмо чинили“. и тогда плачемъ великимъ будете ридати ѿ земли на небо, и тогда ѿверну лице свое ѿ ва^{ше} и не буду ва^{ше} слѣхати ко вѣки, понеже обѣчинили есте ся зли ѿ лжнѣи, не любите еденъ другого. загублю ва^{ше} на вѣки и прѣйдѣте в неколю. радуѣтъ ся вѣдѣ еденъ другого и загнѣли. ѿ ви чужеложники и чужеложници! ѿ горе вамъ, злиѣмъ пѣтѣ есте пошли, ѿкъ Бодомляне. ѿ лютаѣ ва^{ше} ждѣтъ мѣка. грошѣ свои даѣте и такъ чужоложество наиваѣте. ѿ горе вамъ, ѿсквернили есте землю и законъ бжнѣи и црковъ стѣую. ѿкѣи загублюють за платѣ оубоги^е людей, сиротѣ не жалѣете и кривду чините. за то ва^{ше} ждѣтъ мѣка вѣчнаѣ. ѿ вамъ законъ даа по правилу црковномъ, а ви црковъ стѣую ѿставили, котраѣ вамъ естъ на чищеннѣ грѣховъ вашихъ. слѣхаете еден другого сѣсѣдъ под ѿкномъ, все есте на волхвѣ^е и всѣ дѣла дѣволскѣа чините. лѣпше би ся такому человеку не родити. ѿ горе вамъ, безаконнѣ, чему не страхаете ся, ѿкъ не разсѣдетъ ся земля и живнѣ ва^{ше} не пожретъ? ѿкѣи ѿвѣтъ даѣте на ѿномъ свѣтѣ предъ лице^{мъ} моимъ? ели ся не покаете ѿ злостей вашихъ, видѣте ѿкашннѣи, же южъ погнѣнете из дѣтми и зо всѣмъ домомъ своимъ. Глаголю вамъ, дѣнѣте ся прѣстали того воздѣржаннѣа вашего, не докрѣи,

хитаній, пишній, гордій! видите тихого человека и престаго и праваго сѣдца, а вы его оумизкаете и з него ся насмѣваете и шидите, єдинъ на другого присыгаєте йменемъ моимъ, кленете ся якъ старій такъ молодій. перестанте ѿ злостий вашихъ, церкви сѣи оукрашанте и рано до неи вставанте на молитву, и на вѣснихъ мѣстѣхъ маите, и жалуйте ихъ в нещастю. ѿ горе тому, ижъ оукрашатъ ѿца и злословитъ или оукраетъ черцы. ѿ горе тому, ижъ злословитъ гѣднина своего дѣховнаго! якъ ся ему бѣста не запалитъ! они сѣ вѣрни Гѣви и правду сѣго закона повѣдаютъ. не попа бѣкаетъ, но законодавца Хѣ... сѣую. ѿ горе тому, ижъ осуждаетъ меніи болшаго и старшаго! такого рассѣдетъ сѣ оутрѣба, якъ зкѣри лютаго. ѿ горе тому, ижъ не вѣритъ во Тронцѣ сѣую и церковь. ѿ горе тому, ижъ злими слови впадаетъ во грѣхъ не кѣмо сконъ или с крѣкни сконъ или [с] сѣомъ своимъ. ѿ горе тому, которій [не] по правдѣ ѿчизну и поля и мѣстности пріймѣтъ для богатства своего. а не видишь, вѣзѣмній человецѣ, [яко] нѣтъ есте а заутра оумрешъ и тоє на другого зоставишь? а ти за тоє пойдешъ на вѣки до ада преисподняго. ѿ горе тому, ижъ вошовши до церкви шепчѣтъ єдин за другого ѿ свѣцкихъ речѣхъ, а не со страхомъ стонтъ. ѿ горе тому попови, ижъ сваривши сѣ... *(Кінець не став).*

Маємо тут другу, на жаль також неповну перерібку тав. другої епістолї, якої старшій текст подаво вище під Б.

Ж. Угнівський рукопис XIX в.

(Овѣщеніє листѣ ѿ сѣаго ѿца Пѣвса ѣ. папи римска кѣ рокѣ 1632). Слова сѣтъ свѣти на сѣй свѣтъ ѿ самага Господа Бѣа зсланѣ, которѣи были лѣтериами золотими написаніи, гдѣ жадѣнь человекъ не моглъ того знати, в котромъ мѣсци той листъ былъ. И маєть таковѣ мовѣ, ижъ кто его читаетъ або зѣ оувагою слѣхаетъ, той человекъ сто дни одпѣствѣ достѣпнѣтъ. И котораѣ жѣна бременною зостаєть а при соѣѣ той листъ носити бѣдетъ, таѣ дѣтѣ легко породнѣтъ. И котромъ мѣсци той листъ былъ або кѣ домѣ, то томѣ домови анѣ чари анѣ вѣди шатанскіи шкодити не могѣтъ, ибо Ісѣсъ Господѣ [sic!] хоронитъ насъ во дни и в ночи и в каждой годни.

Сій листъ изакленій на горѣ Оливной в земли Бретанской предъ свѣтлымъ архангеломъ Михаиломъ в тѣхъ слова написаній

„И Ісусъ Христосъ, Синъ Бѣга жикаго, ізъ пречистой Дѣви Марїи нарожденій, той листъ писалемъ для истинныхъ монахъ католическихъ христїанъ, которыхъ на крестѣ кровію своею все-святїйшою отъ пекельныхъ неволѣ и мѣкъ несконченныхъ откупилъ.

„Приказѣю вамъ силою божества моего, дабыти дни [святїи] святїи, жадныхъ работъ вашихъ не робили. ибо далемъ вамъ шестъ дни, въ которыхъ вамъ работати воля естъ, а седмїй день, то [есть] недѣлю, ѿ оставилъ и посвѣтилъ отъ всѣхъ дѣлъ и трѣдовъ вашихъ.

„Приказѣю вамъ, дабыте в той день набоженствомъ сътрѣдили, дни орочите свѣтковали, слѣгъ монахъ святыхъ дабыти все въ чести имѣли, которїи молятъ съ предъ величествомъ моимъ. Бѣ съвѣтъ предъ вечернею, неспорами¹⁾ дабыте всѣ ваши работи оукочили, а то на честь Матере моеї вселюбізнійшой, ибо елики съ матери моеї за вами не молила (съ), сорогою смертію давно быти погнѣнѣли.

„Далтого приказѣю вамъ, быте къ недѣлю и в свѣта каждакъ изъ васъ до церкви ходили, старїи такъ акъ и молодїи безъ жадной вимови, памятаючи на смертъ и на страшній свѣтъ, слѣхати слѣженъ божой и казана слова божого зъ оувагою, цю вамъ естъ чрезъ уста мои подано.

„Приказѣю и обѣщаю вамъ силою божества моего, быти все то въ твердо хранили, цю сїй листъ васъ наѣчаетъ. И ели такъ дѣлати едѣте, то вамъ дамъ дощѣ ранїи въ пригодномъ часѣ, земля издастъ вамъ плодъ доволній, оумножѣ снии и дщери ваша от востока слонца до запада, миръ, покой и зѣгода едѣтъ на земли вашей, не падѣтъ на васъ найменшїй страхъ, и всего, цю тїако сѣбѣ жадаѣте, дамъ вамъ.

„Но ели приказана моего не заховаете, то оукараю васъ голодомъ и страшною вѣсною и различными допѣстами. Подѣрѣи и порѣшѣ великихъ царѣ на царѣ, пана на пана, мѣсто на мѣсто, село на село, отца на сина, сина на отца, брата на сестрѣ, сестрѣ на брата, матерѣ на дочкѣ, дочкѣ на матерѣ, мѣжѣ на жени, жени на мѣжѣ, воздвижѣ и взѣдѣжѣ многю ненавѣстѣ междѣ вами, кроєи пролитѣ, злости негносїи, оумножатъ съ заздрость великая протїво дрѣгнимъ, и дрѣгъ отъ дрѣга оутѣкати едѣте. Дѣла рѣкъ вашихъ великіи вороги забирати едѣтъ, и бидло

¹⁾ З польскаго *pieszporu*, вечерни, переключено з лат. *vesper*.

вше дикѣи звѣри пожрати вѣдѣть. Сини и дщери кашѣа погублю, славѣ кашѣа от вас отемаю и марне погинеѣ такѣ, ижѣ памѣтки по васѣ не остане, и доми кашѣа нѣсто останѣт.

„И котрѣи ви сѣ по той картѣ остаѣи, а щѣ противо горшѣ чинили, то ещѣ горшою карою каранѣи вѣдѣть: допѣщѣ [sic!] на нихѣ чернѣи птичи кодное, котрое номѣждѣ васѣ лѣктаючи моровое повѣтра размножати и разносити вѣдѣть, непаодство на земаю, саранчѣа и розличнѣи ровацтва, котромѣ конча [sic!] не вѣдетѣ; погризѣт от земаи изданѣи животности, нѣко стане для васѣ ѣкѣ мѣдѣни, не пѣститѣ дощѣ жадного. а земаѣ ѣкѣ жѣлѣзо, плодѣ жадного не прозавѣнетѣ и гладомѣ оумрети.

„Котрѣи ви засѣ томѣ листови не вѣрили, той человекѣ да вѣдетѣ проклатѣ и от царствѣа моего отлѣченѣ на вѣкѣкѣ амѣн“.

Кто ви сѣй листѣ при собѣ носилѣ аѣ [sic!] вѣ домѣ своемѣ зѣ оѣчтливостѣю заховалѣ. той человекѣ хѣтай ви так много грѣхов нѣмѣлѣ, колко звѣздѣ на нѣбѣ, трави на земаи, листѣа на дѣревѣ, пѣскѣа кѣ морѣ, то всѣ грѣхѣ [sic!] емѣ отпѣщѣнѣи вѣдѣть не токмо на томѣ, но и на тамтомѣ свѣтѣ. Кто засѣ сѣй листѣ обѣзчѣститѣ, сѣй и вѣри кѣ немѣ не имѣетѣ, проклатѣ дѣстѣ [sic! зам. дѣши] такихѣ погубнѣи.

Тѣйже человекѣ, котрей кѣ правой вѣрѣ живѣт и верѣ [sic! зам. твердо] храниѣ, щѣ сѣй листѣ навѣчаѣ и приказѣѣ, отримѣетѣ ласкѣа от мѣне, приазни от лѣдѣи, кѣз свѣтихѣа сакраментовѣа и спокѣди не оумретѣ. а при смѣрти еѣо ѣ самѣа вѣдѣтѣ и мати моѣа со ангѣли возмѣтѣа дѣшѣа еѣо и запрокадѣтѣа до царствѣа нѣбѣснаѣа на вѣкѣнѣа часѣ. Амѣн.

Рукопис 8-о, записані 4 картки полуустановним письмом. Під титулом підпис: Wiktor Bilik, роко 1861, grudnia 7. Маємо тут найновіший тал Листу небесного, перекладений з польського, який витіснен у значній мірі старші редакції, що були популярні у нас у XVII—XVIII в.

3) Бачванський рукопис XIX. в. Михайла Туринського, стор. 11—16.

(Лист небесний). Сѣй листѣ вистѣа бѣа грѣба вѣаго бѣа Іерѣсалимѣа, листѣа Іѣса Назарѣйска црѣа їѣдѣйска. Но ѣма Ѣѣца ѣ Гѣна ѣ сѣаго Дѣа. Амѣн. Тын сѣа слова на сѣй свѣтѣа ѣ самого Гѣа

и́шего І́са Хр҃та зосланыи́ Лавок¹⁾ папѣжскы, а Левъ теи́хъ оу-
чтивши его послааъ королю своимъ противъ неприятелей. И той
листъ такюу силѣ имаетъ: хто бы его хотѣаъ читати або
с полностїю савхати, таковы чѣѣкъ на штераетъ дни ѿпущенїе
грѣховъ сконхъ маѣтъ и жаднаа рѣчь злаа шкодити имъ не
можетъ. И которомъ домъ теи́ листъ бѣдетъ, томъ домъ жад-
наа рѣчь злаа ѿбразити не можетъ. И котораа жена бѣдѣчи
времина, то естъ таготна, а теи́ листъ при собѣ имѣти бѣдетъ,
теди ѿтроча ле҃хко породитъ, мовачи тѣи́ стїи́ слова: „І́съ надо
мною и со мною, мой естъ ѿборонца, І́съ мене стережетъ ѿ
всякого злого во дни и в ноци и каждѣю годниѣ ѿ диявола
проклатаго. протѣ прошѣ тебе Г҃да Б҃га моего призъ мѣкѣ твою
стѣю, котори еси терпѣаъ, за насъ всѣхъ грѣшнихъ кровъ свою
пренаскатѣшѣю проливалъ, рачъ стѣи́ І́ѡане прроче и предтече,
кр҃тителю Хр҃тоу, котораго еси Г҃да Б҃га и́шего І́са Хр҃та во
и́ѡрданстѣ рѣцѣ крестѣаъ, и ѿстерѣгаи маа грѣшнаго ѿ ѿгнѣ
и меча и стрѣлѣ сохрани, аби миѣ ничого злого шкодити не
могло“.

И сей листъ и́знайденъ естъ во земли Британской на гори
ѿливной предъ ѿбразомъ ст҃аго архан҃гла Михаїла. Кто бы его
хотѣаъ читати або переписати, самъ сѣ имъ ѿтворилъ. И тотъ
листъ написанъ билъ златима лѣтерами, иже мовитъ: „А І́съ
Хр҃тосъ, Сїи́ Б҃га вышнаго, приказѣю вамъ силою бж҃ства своего,
аби есте днѣ недѣлныи свѣтили и жадныхъ работъ не робили, ни
корина во заградахъ не копали подъ²⁾ оутратѣю дш҃и вашихъ.
и же вы есте вѣрили и молили сѣ, ижѣ правдиви Сїи́ бж҃и́и силою
бж҃ства своего той листъ писалъ и оучилъ, аби есте сѣ добре спра-
вокали на томъ свѣтѣ. во вамъ далъ ии́стѣ дни работни, а во
оденъ седми недѣлю, ѿскативши его на доброй дѣло и бчинокъ
ко ѿпочивки хвали своей. И ежели не бѣдете вѣдаю мой заповѣди
творити, то бѣдѣ голодомъ и повитромъ злимъ и койною ка-
рати, и побѣджѣ на васъ цр҃ѣ на цр҃ѣ, короа на короа, пѣа на
пѣа, мѣсто на мѣсто, ѿтецъ на снѣ, снѣ на ѿтца, братъ на
брата, мѣти на дщѣрѣ, дщѣра на мѣткѣ свою. и бѣдетъ межи вами
великое кровѣпролитїе. всѣхъ васъ оухромлю и пихѣ ѿ васъ ѿнимѣ.
и бѣдѣ еще васъ карати громами и вѣстанїемъ, аби есте познали
гнѣвъ мой бж҃и́и, а то про то, про пригрѣшенїе вше. еще васъ
напоминаю з ласки моей стѣи, котори естъ днѣ недѣла, аби есте
до цр҃кви ходили, а злихъ оучинковъ не творили. е́сли не бѣдете

1) В рукоп. колк. 2) В рукоп. на.

то чинити, ёще препѣшѣ на васѣ птохи [sic!] чорніа, котори дѣлаючи на васѣ вѣдѣтъ крѣчати, кѣсати, ѿ которихъ злое по витрохѣ походити вѣдѣтъ. ѿ прѣказѣю вамѣ, акисте в сѣботѣ по кечѣрнѣ не робили для прѣчистой мѣрки моеѣ. бо если би мѣрка моя за васѣ не молила сѣ, южѣ би сте давно погнѣбани ѿ горкою смертію померли.

„ѿ в недѣлю повиненѣ кажды члѣкъ акѣ стари такѣ млади з дѣтми ѿ со жинами своими до цркви ходити ѿ размышлати ѿ грѣсѣхъ своихъ, што согрѣшили. ёще васѣ ѿ тѣю стѣю недѣлю ѿпоминаю презъ маткѣ мою, акисте криво не присягали, ѿмѣнимѣ моимѣ не клали сѣ, ни неѣмѣ ни зѣмлю, ёѿ ёже ни нѣ, бо а васѣ стверилѣ по ѿбразѣ моемѣ ѿ по подобію, акисте людіе мои гнѣвѣ моего не пожадали, ёденѣ дрѣвѣго не забивали, свѣдѣтельства фалшиваго не свѣчили, нищими, ѡубогими не гордили, ѿца ѿ маткѣ ѿ старшихъ сановали, то естѣ ѡучтили. ёсли вѣдѣте такѣ творити, то дамѣ вамѣ црѣтво нѣбное, покоѣ вѣчни.

„ѿ при сѣмѣ приказѣю вамѣ, акисте томѣ листѣ за вѣрѣ дали. то естѣ тимѣ словамѣ котори члѣкѣкѣ не вѣрѣтъ, той члѣкѣкѣ проклатѣ вѣдѣтъ ѿ померѣтъ горкою смертію. ѿ котори члѣкѣкѣ томѣ листѣ вѣрѣтъ ѿ той листѣ ѡу сѣбе ѿмѣти вѣдѣтъ, ёго раздавалѣ ѿ домѣ до домѣ читати ѿ переписувати, то если би той члѣкѣкѣ грѣховѣ малѣ акѣ пѣскѣ во морѣ albo акѣ н[а] нѣбѣ звѣздѣ, то емѣ все грѣхѣ ѿпѣщени вѣдѣтъ ѿ црѣткіа нѣбнаго достѣпнѣтъ“.

Емѣ же да вѣдѣтъ чистѣ ѿ хвала на кѣки вѣкомѣ аминѣ.

Рукопис Михайла Туринського, привезений д. В. Гнатюком із Бачки, містять серед вѣншихъ памятокъ такожъ отсей листъ, попереджений вѣншимъ апокріфомъ, звѣснимъ сномъ Богородиці, який друкуємо далі.

І. Яйковецький рукопис XIX в.

(Листъ небесный). Бо имѣ ѿца ѿ сына ѿ сѣаго Дѣха. амынѣ. Сѣй листѣ ѿ самого Гѣда нашогѣ Ісѣса Христа ѡу повѣтрѣ звѣннѣй. Ісѣсъ Христосѣ Назарѣньскѣй, царѣ Іѡудѣйскѣй. Ісѣсъ Христосѣ на крѣстѣ ѿскѣпнѣлъ кровыю своею ѿдама; мѣсто

ловное рай кысть. Сїи слова возвѣстываѣ святый евангелистъ Марко¹⁾.

Ѧ. Сїи листъ завила на горѣ Оливной во земли Британской передъ образомъ святаго архистратига Михаїла на повѣтрѣ висачи, а золотыми лѣтерами биваѣ написанный. Ѣ не мѣгъ нѣхто того листа в рѣки взиты и нѣхто²⁾ не выдѣлаѣ потомѣ, гдѣ сѣ той³⁾ листъ подѣлаѣ.

Ѣ. Тойже⁴⁾ листъ хто читаетъ алко⁵⁾ переписѣтъ алко⁶⁾ съ пїаностїю⁶⁾ слѣхаетъ, то ѣ. дней⁷⁾ отпѣствѣ отримаетъ.

Ѣ. Папа римскїй переписалаѣ Ѣ посвѣтилаѣ, своимѣ братѣ королю Ѣ послалаѣ на скоронѣ протѣкѣ неприятїла.

Ѧ. Котора жена времена⁸⁾ той листъ при собѣ носитъ, то безъ великой боли ты породитъ дїтѣ.

Ѣ. Во которомъ домѣ той листъ бѣдетъ, томѣ⁹⁾ домови анѣ огонь, анѣ перѣнь, анѣ чаровникъ, анѣ жадна рѣчь зла шкодити не бѣде¹⁰⁾.

Ѧ. Ѣ кыло писмо такое¹¹⁾. „Ѣ Ісѣсъ¹²⁾ Хрѣтосъ, Сїѣ кожїй правдивїй, съ прїчистой дѣвы Марїѣй нарожденный такъ правдивѣ¹³⁾ той листъ писалемъ¹⁴⁾ для правовѣрнїхъ хрїстіанъ моихъ, которыхъ откѣшилемъ кровѣю своею Ѣ неволѣ пїкїлноѣ.

Ѧ. „Приказѣю вамъ, абысте не дїлаю свѣтили, а жадныхъ работъ не робили, анѣ в городахъ корѣна не кепали а дѣшамъ вашимъ [Ѣ. на покармъ] не давали. ко Ѣ вамъ далъ шесть день¹⁵⁾ дѣлати, а седмїй день, то есть не дїлаю, посвѣтимемъ собѣ и свѣтимъ [Ѣ. своимъ] бѣгодникомъ, которїй за вами сѣ молатъ передъ мѣнстатомъ моимъ.

Ѣ. „Приказѣю вамъ, абысте до церкви ходили и дѣтей¹⁶⁾ поможности наоучали¹⁷⁾, а до церкви стѣи водили Ѣ слѣжби божїи слѣхали и о мѣкахъ Хрѣтовнихъ и о грѣсѣхъ своихъ разпамѣтовали.

Ѧ. „Припамѣтающе¹⁸⁾ на смѣртъ и страшнїй сѣдъ [Ѣ. божїй] и свѣтаго евангелїа слѣхали и приказанїе мое заховали¹⁹⁾, то вамъ дамъ царство небесное.

Ѣ. „Ѣ моваю то, абысте такъ слѣхали, акъ васъ той листъ наѣчаетъ, то вамъ дамъ дощѣ ранїй и пѣзднїй, то есть лѣто

1) Отсей початок. крім першої формули, в Яйковецькій рукописі vacat; беремо його з Завадівського рукопису, з якого далі виписуємо варіанти 2) Ѣ. нѣктоже 3) Ѣ. сїи 4) Ѣ. Сїи же 5) Ѣ. или 6) Ѣ. съ ѡхвагою 7) Ѣ. таковїй человекъ три дни. 8) Ѣ. времена 9) Ѣ. то сѣмѣ 10) Ѣ. не зашкодытъ 11) Ѣ. таковой мой 12) Ѣ. акъ Ісѣсъ; Ѣ. Гдѣ Бѣтъ яко Ісѣсъ 13) Ѣ. справеданїе 14) Ѣ. додъ своею рѣкою 15) Ѣ. дни 16) Ѣ. дѣти свои 17) Ѣ. оучили 18) Ѣ. припоминаючи 19) Ѣ. слѣхати и приказанїа мои.

и веснѣ во время свое, земля ваша дастъ плодъ свой зѣло, древо и скоты ваша дадутъ плодъ свой.

аї. „Синови ваша дадутъ [плодъ] и щеры¹⁾ [вѣща] разпрострѣтъ сѣ²⁾ ѿ востока солнца ажъ до захода, миръ и покой дамъ на земли, и будете яко спящїи и не имѣющїи страхъ нѣ ѿ кого. ѿ дамъ [З. вамъ] здравїе тѣломъ³⁾ и дѣшамъ вашимъ спасенїе и много [З. лѣтъ] житїе, и чего ѿ мене будете потребоваты.

вї. „ѿ акъ⁴⁾ того всего не захваеши а легко собѣ то ебдете поважаты, то настѣнитъ на васъ кара тѣмъ, то есть ебде васъ караты гнѣвомъ справедливымъ, громами страшливыми, блискавицами огнистыми и тѣчами и бѣрами, градами неизмѣренными.

гї. „И повѣждѣ и перенѣшѣ на васъ короля на короля, мѣсто на мѣсто, пана на пана, сосѣдѣ на сосѣдѣ⁵⁾, сына на ѿца, ѿца на сына, [З. брата на брата], мамѣ на донькѣ, донькѣ на мамѣ⁶⁾, и ебде междѣ вами великое кровопролитїе, злодрость, ненависть дрѣгъ на дрѣга, дрѣгъ дрѣга своего ѡморитъ и любви межи вами не ебдетъ.

дї. „Страхъ на васъ напѣшѣ, и будете ѡтѣкаты ѿ домѣвъ своихъ. оружіе огнисте⁷⁾ пошлю на васъ. земля не дастъ плода своего, ѿ дамъ васъ врагамъ вашимъ, которїи ненавидѣтъ васъ.

еї. „ѿ на скоты ваша дивнїи зѣри пошлю и поядѣтъ ихъ, и вамъ нежитокъ ѡпадетъ. и люди ваша поѣбѣю и вамъ погнѣбѣтъ ѡучиню, ѿ пѣдѣты со шѣмомъ ѿко Годомїа и Го[мо]рїа⁸⁾.

зї. [З. „ѿ той часѣ] дома ваша пѣсто ебдѣтъ ѿ небо дощѣ не пѣститъ. а дамъ вамъ небо яко мѣдѣное а землю яко камѣнею, и не сотворитъ⁹⁾ плода зѣ себе. то мое первое каранїе.

зї. „ѿ второе каранїе: которїи сѣ по такомъ [З. каранїю] зостанѣте, а не сѣхотѣливиете сѣ поправити, то еце гѣршимъ [З. ѿ вѣлшымъ] каранимъ ебде васъ карати.

иї. „Потворы¹⁰⁾ пѣшѣ, пѣахи чернѣ на землю¹¹⁾, которїи ебдѣтъ лѣтаты сѣ пѣсками желѣзными и вамъ очи выѣдѣты, ѿ которїхъ сѣ повѣтрѣ тѣжкѣ множиты ебде.

¹⁾ З. дщирѣтъ ²⁾ З. разпрострѣтъ ихъ ³⁾ Я. наименшїи ⁴⁾ З. ели ⁵⁾ З. сосѣда на сосѣда. ⁶⁾ З. маткѣ на цѣркѣ а цѣркѣ на маткѣ ⁷⁾ З. Бойны ⁸⁾ З. Годомѣ и Гоморѣ ⁹⁾ З. содаритъ ¹⁰⁾ З. по парѣ. ¹¹⁾ Далѣ се вѣз. в З. вас.

дї. „И ещи на ныхъ напѣрѣ гады на землю¹⁾ нхъ, прѣзи, то естъ шараньчѣ и гѣселіцію, и пождатъ плодъ [З. земли вашей и травѣ всакѣ, и оупадетъ плодъ] скотамъ вашимъ [З. и вамъ самимъ], и вы будете ѿ голода²⁾ великаго зѣ погнѣти и наглою смертію оумираты.

кѣ. „И хто бы томѣ³⁾ листови не хотѣвъ вѣрны, такій⁴⁾ человекъ проклатъ и отлѣченъ царствѣа моего.

кѣ. „И ак са поправите, то а сѣ до васъ привернѣ⁵⁾ и обѣцаю мое божество святое.

кѣ. „И ещи васъ наказю: во которомъ домѣ той листъ [З. будетъ], аби его давати читаты [З. и переписовати] ѿ дома до дома, не борониты.

кѣ. „И хто бы его хотѣвъ оу себи таны, таковій человекъ проклатъ [З. естъ] и отлѣченъ царствѣа моего.

кѣ. „И хто бы его переписавъ и имѣлъ въ домѣ своемъ, ажебы зѣ оуцтыкостію [З. и оушанованіемъ] ховавъ, таковій человекъ хотай [З. бы] имѣлъ грѣховъ акъ много звѣздъ на небѣ або пѣскѣ оу морі або листа на деревѣ, [З. травн на земли], то вса грѣхи емѣ отпѣшинѣ [З. сѣтъ] въ семъ и будѣшомъ вѣкѣ.

кѣ. „На доводъ того [З. листа] въспомнѣмъ⁶⁾ сѣбѣ мнѣара и разбойника, акомъ ѿпѣстылъ имѣ и даровалъ царство небесное. и акъ васъ сѣй листъ наѣчаетъ, абысте са такъ справовали⁷⁾ подѣ дѣшною оутратою спасеныа вѣчнаго⁸⁾.

кѣ. „И хто [З. бы] его переписавъ со вѣрою, естъ таковій человекъ и будѣ ласкѣ мою маты и приазнѣ ѿ⁹⁾ всѣхъ людей, и безѣ сакраментѣ святаго не оумрѣтъ, и передѣ смертію его моя матка будѣтъ и со ангели возмѣтъ дѣшѣ его и запровадѣтъ до царства [З. моего] небесного, которомъ не будѣтъ конца во вѣки вѣковъ“. аминь.

Отсей текст друкую з двох рукописів, писаних полууставом XIX. в. Один рукопис, покладений в основу, знайдений мною у селянина Михайла Семчовина в Яйківцях, жидачівського пов., а другий присланий мені селянином Федом Дергалом із Завадова стрийського пов. (значено в нотках один рукопис Я, а другий З).

¹⁾ Доси З. вас. ²⁾ Я. людѣ ³⁾ З. семѣ ⁴⁾ З. таковой ⁵⁾ З. а ѣ до васъ ѿвернѣ са. ⁶⁾ З. вспомни ⁷⁾ Я. вас. ⁸⁾ Я. подѣ дѣшенимъ затрацемъ [sic!] дѣшѣ вашихъ ⁹⁾ З. оу.

К. Львівський друк 1903 р. стор. 3—10.

(Лист Божій). Бо има Отца † и Сына † и свѣтаго Духа † Иминь. Навкѣ свѣтъ, въ тѣмъ Листѣ Божѣмъ знаходѣчѣ сѣ, принесть самъ божественный нашъ Спасителя Іисуса Христосъ, едиnorodный Сынъ Божій зъ неба на землю. которъ по цѣлѣмъ скѣтѣ розпространѣлъ, въ сердцахъ людскихъ зацѣплялъ, ксѣхъ людей ведалъ навкѣ того Божого Листѣ живучихъ оуже на земли за жита ихъ прибогато и щедро надгорждалъ, а по смерти невладемымъ вѣнцемъ въ царствѣ небесномъ платилъ. Еслиже кто навкѣ той слѣхати не хотѣлъ, собѣ тѣю легковажнѣ и яко грѣшникъ непоправный жите бѣданѣ и мерзкѣ провадилъ и вѣрѣ свѣтъ передъ недоверками и нехристами зневажалъ, того досагала справедливѣсть Бога оуже тѣтъ за жита на земли, а по смерти втрѣчала го въ тѣмъ кромѣшнѣю, гдѣ самъ плачъ и скрежетъ збѣовъ.

Кто навкѣ того Листѣ Божого къ своему сердцу носитъ, часто тойже Листъ собѣ перечитѣе, его всегда яко найдорожше сокровище въ своемъ домѣ перѣховѣе и самъ и съ цѣлою родиною ведалъ него жѣе, той достѣпнѣ великой ласки Божой, и Богъ дастъ емѣ тое, чего его сердце собѣ желѣе, и стане сѣ емѣ такъ, якъ онъ собѣ оуложнѣ и оурадилъ, о чемъ самъ Господь Богъ запѣвалъ тѣ, человекѣ, къ 19. псалмѣ словами: „Дастъ ти Господь по сердцу твоему, и весь советъ твой исполнитъ“.

Листъ той появилъ сѣ на горѣ Елеонской въ земли Єрусалимской, передъ иконою св. Прхистратига Михаила въ воздѣсѣ висѣчи, золотими бѣквами написанный, и никто не мѣгъ привѣжити сѣ, щобы его въ свои рѣки взѣти. Доперва Патріархъ Єрусалимскій взѣлъ его, переписалъ и послалъ своимъ братѣ царѣи на оборонѣ противъ враговъ.

Навка сего Листѣ Божого есть: **И** есмь Господь Богъ Іисусъ Христосъ, едиnorodный Сынъ Божій, отъ Бога Отца прежде ксѣхъ вѣкъ рожденный, единосѣщный Богъ Отцѣ, сшѣдый зъ неба и нарожденный зъ Пречистой Дѣвы Маріи. Я тѣсъ зѣбѣлъ, человекѣ, на твоего Спасителя; на Того, который на кождѣмъ крокѣ луше добѣи людямъ робилъ: недѣжныхъ оуздоровѣлялъ, калѣки исцѣлялъ, несчастливыхъ и сѣмѣющихъ потѣшалъ. Згадай собѣ, о человекѣ, на безчисленнѣи мои добродѣѣства и на невычерпанѣ жерело Божого милосердіѣ, перенеси сѣ

мислю и сердцемъ твоимъ на горѣ Голготѣ, гдѣ посередѣ неописанныхъ мѣкъ и страданій, посередѣ моря злобы и подлости — виситъ на крестѣ твой вожиственный Спаситель и гдѣ зо страхъ сонце закрывае свои лѣчи, земля трасе са, скалы розпадають са, а взрѣшеніи гробы тѣла оусѣпшихъ свѣтови ѡтдають! Проеѣди са зо снѣ твоего грѣховного, о человекѣ, и поглянь на зраненного Спасителя, поглянь на Его тѣрнами зраненѣ Головъ и сокрѣши сердце твое! Киджь, се скалы пѣкають зо страхъ, вса природа трасе са на сій страшный видъ, а сердца ожесточиліи непоправныхъ христіанъ не могуть са сокрѣшити. Разбойникъ на крестѣ съ Мною висачій покама са, а жалѣючи за грѣхи, коскланкнѣлъ: „Помани ма Господи, егда прійдеши въ царство Твое!“ Простилъ-емъ наибольшомѣ грѣшникѣ — разбойникѣ на крестѣ, и отворилъ-емъ емѣ двери до царства небесного, тожь и тибѣ, человекѣ, возъмѣ до Сибѣ, до царства небесного, тѣлько выполнай тое, цю тебѣ въ тѣмъ Листѣ Божѣмъ наказѣю.

Ото приказѣю всѣмъ моимъ правовѣрнымъ христіанамъ, которыхъ Я Кровію Своею на крестѣ искупилъ, цюбысьте въ Бога единого въ Троици скатѣи яко Найвысшаго Пана вѣрили, въ Немъ всю вашу надѣю покладали, Его надъ все любили, Емѣ честь и славу отдавали и Емѣ послѣдній вѣли. Такожъ приказѣю вамъ, цюбысьте свѣте Има Боже легкомысленно не вымавлали, цюбысьте однѣи другимъ не клали и не оужикали огидныхъ и образливыхъ слѣвъ, цюбысьте ложно и легкодѣшно не присагали, анѣи надаренно не божили са.

Приказѣю вамъ, цюбысьте въ день Свѣтый т. е. въ Недѣлю и оѹрочистѣи Свѣта, побожнѣи и богоугоднѣи оѹчинки творили, а оособѣинко вкладаю на васъ свѣтый обовѣзокъ: въ Недѣлю и Свѣта Слѣжбы Божой и наѣки дѹховной слѣхати и отъ всакой тяжкой працѣи и грѣшныхъ забавъ вздѣржати са, понеже Я далъ вамъ шестъ днѣи до работы, а сѣмѣи дѣнь т. е. Недѣлю лишилъ-емъ Божѣи и Моимъ свѣтымъ Оѹгодникамъ Божиимъ, котрѣи за васъ передъ престоломъ Бсѣвышнаго непрестанно молатъ са.

Приказѣю вамъ, родичѣи своихъ и начальникѣвъ дѹховныхъ и свѣтскихъ шанокати, любити, слѣхати и за нихъ молити са, тогда можете надѣкати са въ сѣмѣ житію опѣки и благословенїа Божего, а въ другѣмъ житію вѣчнои щасливости. На тое далъ-емъ вамъ 4 заповѣди: „Чти отца твоего и мать твою“ сказалъ-емъ выразно: „иже злословитъ отца или мать, смертію да оумретъ“.

Приказю вамъ вытерѣгати са гнѣвъ, ненависти, колотнѣ, свперечекъ и вѣйки, но цюбысьте одинъ дръгого любил и взаимно себѣ помагал и себе вспирали. Особенно вытерѣгайте са пѣанства, яко найбольшого корога вашего, котре есть жереломъ всего злого, коплюще вамъ и вашимъ дѣточкамъ пренать и погнѣль вѣчнѣ! Читайте въ Письмѣ св. золотѣ слова, Мною голошенѣ: „И не оупивайте са виномъ, въ немже есть блѣдъ, но паче исполняйте са дѣхомъ, глаголюще себѣ къ псалмѣхъ и пѣснѣхъ и пѣнѣхъ дѣховныхъ, воспѣвающе и поюще въ сердцахъ вашихъ Господевѣ“. И нынѣ не въ одномъ селѣ можна съ св. Пророкомъ сказати, цю нашѣ „рабы обладаша нами“, вы властители и дѣдичѣ вашей правдѣной землѣ — станьтѣ са рабами!

Приказю вамъ цюбысьте не давали нѣкомѣ згѣршенѣ или соблазни, але выховѣйте дѣти вашѣ въ побожности и страстѣ божѣмъ.

Оупивайте всякой нечистотѣ и всякихъ безвѣстидныхъ мыслей и похотѣй, т. е. всего того, чюгобысьте са встыдати мѣстѣли.

Заказю вамъ вытагати рѣки вашѣ за чѣжимъ добромъ и маѣткомъ; памятайте, цюбысьте не кривдани вѣоки и сирѣтѣ и не затримовали заплаты слѣгамъ и наемникамъ вашимъ, бо за чѣжѣ кривдѣ излѣю мѣсть мою на васъ. Приказю вамъ, цюбысьте постановленѣ посты захерѣвали и дѣла милосерднѣ творили, памятаючи на Мои слова: „Прощемѣ оу тебе дай и хотѣщего отъ тебе злати не открати“.

Приказю вамъ, цюбысьте надъ своими грѣхами розмышляли, циро тыхже исповѣдали са, кажали са и Принайсвятѣйшѣ Тайнѣ Евхаристѣи, т. е. Тѣло и Кровь Мою часто прѣймали и всегда Мои страсти и мѣки за васъ передъ очима мали и на смерть и на страшный Сѣдѣ Божѣй памятали!

Если все тое исполните, цю тое Письмо Божѣ васъ наѣчае и вамъ приказѣе, то поблагословитъ васъ Господѣ отъ горного Сѣона и вы оузрите благамъ къ все дни живота вашего. Просьбы и молитвы вашѣ вѣдѣтъ выслѣханѣ, вамъ зниспослетъ Богъ дощѣ благоотребнѣй, а веснѣ и лѣто въ свое время. Земля ваша выдѣстъ вамъ плодѣ пребогатѣй, а вашѣ стодола и гѣмна наполнятъ са великими богатствами. Сынове и дочери вашѣ вѣдѣтъ расти вамъ на потѣхѣ и сгланѣтъ са сладкими отъ востока до запада сонца. Миръ и свѣпокой дамъ вамъ и подамъ вамъ здравѣе и многомъ прожити лѣта, если только оуслѣхаете

Моего голоса: „возстани спай и озарить тѣ Христосъ“. Вставайте и покидайте ваше грѣшное житіе, научитъ сѣ Слова Божого и его премудрости, вѣдѣте правдивыми и свѣтлыми христіанами, „обратитесь къ Мнѣ, а спасеніе вѣдете!“

Еслиже того не выполните, цю къ тѣмъ Листѣмъ Божіимъ вамъ прикзѣю, ако вѣдете совѣтъ тѣмъ нахъ легкоумити, то ниспошлю на васъ страшнѣю карѣ: гнѣвъ Мой справедливый покрѣтитъ васъ всѣхъ и вѣдѣтъ васъ карати страшнымъ громомъ, блискавицами сгненными, тѣчами, бѣрами, выликами водъ и оужасными градами. Побѣдѣтъ и побѣдитъ короля на короля, мѣсто на мѣсто, пана на пана, село на село, сѣсѣда на сѣсѣда; повстанѣтъ сынъ на отца, отица на сына, брата на брата, и вѣдѣтъ междѣ вами великое кровопролитіе. Любви правдивой межѣ вами не вѣде. На васъ страхъ побѣдитъ и вѣдѣтъ оутѣкати ѡтъ своихъ домѡвъ. Страшное оружіе огненное побѣдитъ на васъ. Повстанѣтъ голодъ — а земля не выдастъ плодѡвъ своихъ, на скоты ваши пошлю заразѣ и выгнѣтъ вамъ, а люди потоплю и зничѣтъ изъ лица земля, какъ мѣста Содома и Гоморѣ. Дождѣтъ не спадѣтъ на землю, а земля вѣде какъ скала и не выдастъ жадного плода изъ себе. — То вѣдѣтъ Мои першіи кары, котріи, если не поправите сѣ, еще побольше. Тогда то допѣдитъ на васъ кари такіи, какъ на царя Египетского Фараона за его непослушничество: и повстанѣтъ страшніи и заразливѣи хоребы, пошлю до васъ довести: змѣи, гвѣсницѣ, шаранчѣ, и зничѣтъ вамъ всѣ ваши плоды земніи, и повстанѣтъ голодъ оужасный, ѡтъ которого вѣдѣтъ люди падати какъ мѣхи и все вамъ выгнѣ. — И ктобы тѣмъ святымъ словамъ не даѣтъ вѣры, проклятъ и осужденъ вѣдѣтъ на погибѣль вѣчнѣ!

Ктоже вѣде Заповѣди Мои выполнати и ведѣла нахъ того Божого Листѣ жити, той не зазнаѣ ніякого горя и пріймѣ его до Себе — до царства небеснаго.

Главыте на вѣдного сына, на мытаря, на св. Магдаленѣ, котра вѣла разпѣстницю, обернѣтъ сѣ до Мене, какъ разбойникъ на крестѣ и вѣйте сѣ къ грѣди, моваючи съ нимъ: „Помани мѣ Господи, егда прійдеши къ царствію Твое!“ Икъ имъ отпѣстиа Господь Богъ грѣхи и дароваа имъ животъ вѣчный, такъ само сдѣлаетъ и вамъ, если жите ваше исправите. — Кто той Листѣ Божій при совѣтѣ мати и ведѣла него жити вѣде, той вѣде имѣти пріѣзнь оу всѣхъ людей, безъ св. Тайнъ не оумре,

а при смерті его Ангели сватїи козьмѣть дѣшѣ праведника якъ праведнаго Лазаря и занесѣть ю на лоно Авраама до царства небесного, котрому не бѣдетъ конца въ вѣки. Аминь.

Із численних друкованих видань „Листа Божого“, що виходили в Галичині від початку 70-их років, а раз у М. Білоуса в Коломиї, а далі по різних інших друкарнях і була звичайно недотепними перерібками старших рукописних текстів, вибіраю отсей, що являєть ся зразком новочасного проповідництва нащепленого на стару апокріфічну вавву.

Л. Яйковецький рукопис XIX в.

[Сон Богородиці]. кѣ. Тѣ доводѣ далѣ Ісусѣ Хрѣтосѣ матицѣ своєй, якѣ бѣла заснѣла на тѣмѣ мѣсци, гдѣ сѣ той листѣ завила¹—, то єсть на горѣ Оливной кѣ земли Британской передѣ образомѣ святаго архистратига Михаила¹). якѣ сѣ прѣта дѣла оцкидѣла²) и мовила до сына своего:

кї. „Синѣ мой наймелѣшій, видѣламъ тѣ оу снѣ дивне пойманого и сказаного, до Канфи приведенного, [З. пред Пилата поставленнаго] и бѣ слѣпа каменого прикованого [З. и тяжело зенито[го]], скатоканнаго, и на главѣ терновій вѣнецъ вложенный, и на крестѣ распятый, рѣцѣ и нозѣ и бокѣ прѣведеша и твоє тѣло іако кора ѿ древа ѿстаєтъ, такѣ ѿ кѣстей ѿстало], и твоє кровѣ по всей земли пролѣтає была“.

кѣ. Рѣкѣ Ісусѣ Хрѣтосѣ до матки [З. своєй]: „Матко моя наймилѣйша, правдивій сонѣ видѣлѣсь, которий сѣ о мнѣ слылѣ, то все стане сѣ в недалгомѣ часѣ“.

л. Я хто сїи слова при собѣ бѣде имѣти або въ домѣ своемѣ шанувати, таковій человекѣ неприѣтѣлѣ своего звѣтажитѣ и по смерти своєй отримаєтъ коронѣ царствѣа моего и со ангели жити бѣдетѣ во вѣки вѣковѣ. Аминь.

Текст узятий із того самого яйковецького рукопису, що й текст I Епістолії про веділю, з якою він залучений до купи як 27—30 розділи одної цілості.

¹) З.- вас. ²) З. штидѣла до снѣ.

Н. Рукопис Іллі Яремецького Білашевича, стор 91—97.

(Слово ѿ вї. пѣтницѣхъ ѿ вї. градѣ Шпалѣ рокѣ бжїа ахъ., єже єсть на ползѣ христїаномъ). Бо западной странѣ єсть земаїа равна, в томже градѣ вистѣ множество жидовъ, град велиїи зѣло глѣмїи Шпалѣ. Жидове маючи завше сваркѣ со христїанами ѿ вѣрѣ кждого дня, ѿногда на мѣстѣ на торговискахъ ѿ по розниѣ мѣстѣхъ. Єднаго часѣ собрали сїи жидове ї прїшли до хрѣтїанъ ѿ мовѣять: „Доколѣ ми сїю злобѣ меже собою вѣдиѣ мати? Нїѣ ви приверѣте сѣбѣ мѣжїе оученїе, ѿ ми также сѣбѣ мѣжїи оучениѣ ѿберѣѣ ѿ нїхай сїи з собою тїи мѣжїе оученїе зопрѣтъ, ѿ вѣ той часѣ познаѣѣ, которая вѣра єсть старшаѣ ѿ важнїйшаѣ. а ми послѣхѣѣѣ, аще вашѣ фїлїозофѣ перепрѣт нїїего, то ми крѣтити сїи всѣ бѣдѣѣ; аще ли нїїѣ перепрѣт вашего, ви в нашѣ вѣрѣ встѣпитеѣ.“

В той часѣ ѿнебрали сѣбѣ хрѣтїанѣ мѣжа оученаго хрѣтїанина їменеѣ Єзерїю, [а] жиди сѣбѣ ѿнебрали также оученаго жидѣ їменеѣ Тарха. В той часѣ стали сїи в диспѣтахъ великиѣ з собою спирати на многѣ [?]. Жидовинѣ ѿдѣчи на диспѣти взявѣ з собою сїи їменеѣ Малха. В той часѣ стали сїи спирати велики ѿз собою ѿнебравѣ, ѿ Малхѣ жидовини тамже вилѣ. ѿ войшли во великіе книги. Понеже Гдѣ нїїѣ Іс Хс помогѣ нїїемѣ хрѣтїанинови перепрѣти Тарха жидовина. Поглядѣв же жидѣ Тархѣ на Єзерїю согнѣвоѣ ѿ рече: „Бо истиннѣ, хрѣтїанин прїлстїи мїа, єсли истинна вѣра ваша, а нїша нѣсть истинна. Тако Бгѣ Мойсею на горѣ їави сїа, а ваѣ показа сїа ѿ дѣи Марїїа, єго же прѣроци проповѣдали, а поѣтоли вашѣ такѣ же вѣрѣ вашѣ ѿтверждали ѿ проповѣдалиѣ.“

Рече жидѣ Тархѣ: „Не знаѣшѣ, хрѣтїанинѣ Єзерїю, ѿ вї. пѣтницѣхъ, которїи єсть не ползѣ дшамѣ вашимѣ? Тоѣ рекши жидовини ѿ горѣсти сѣрдца своего ѿзїйде конѣ ѿдаривши двѣрми, а єго сїѣ Малхѣ zostal сїи з нашиѣ хрѣтїаниноѣ. ѿ рече Єзерїи Малховини: „Ци вѣдаѣш ти, що твой ѿцѣ мовилѣ ѿ вї. пѣтницѣхъ?“

Рече Малхѣ: „Бѣдаюѣ“. В той часѣ почал повѣдати нїїемѣ хрѣтїанинови все подро̀бно ѿ мовитѣ так: „Їди єще нїїѣ прадѣди жили, кѣпили вѣ їуди апоѣтола Іса Хста вашего за ѣ. сребниковѣ. ѿ взяли єго на страсть, ѿ найшли в него картѣ, на которой било написано ѿ вї. пѣтницѣхъ; ѿнѣю картѣ прочѣтали [sic!] ѿ на ѿгни спалили, а Хста смѣртїю злою ѿморили. Єсть же меже нашими клятѣ ѿ до сегоднѣ, аби не ѿповѣдати хрѣтїаноѣ.“

и ї теперъ вижду, їко ваша вѣра добрая єсть, и теперъ хоцѣ ва^х сказати ѿ вї. пѣтницѣхъ, ѿ первой аж до послѣдней пѣтницѣ^х.

В той ча^х прїиде старій жидъ Тархъ во храмниѣ и сѣде и рече ко хрѣтіанниновѣ: „Вижду тїа, їко смѣщен єсли, ѿ вї. пѣтницѣхъ не знаєшъ“.

Єлизерїй в той ча^х ѿверзлъ оўста свої, нача повѣдати ѿ вї. пѣтницѣхъ ѿ первой аж до послѣдней.

Рече жидовин: „Идонай, Идонай, не вѣданно бѣло во хрѣтіаннѣхъ ѿ вї. пѣтницѣхъ! нѣхто, тѣлко мой сїѣ оўповѣлъ ва^х“. В той ча^х зараз зарѣза^х сїа своего ноже^х, и сам сїа заколовъ. Єлизерїй же глѣт [?] през Дхѣа сѣаго ввѣда^х и написа^х слово и всѣ^х хрѣтіанно^х ѿповѣл ѿ вї. пѣтницѣхъ, которїе подобаетъ хрѣтіанно^х хранити и почитити.

а. пѣтокъ мѣца марта во 3. днѣ, в него же престѣпи Идам заповѣдъ вжїю, и згнан вистъ из рая во 4. ча^х днѣ.

б. пѣтокъ предъ влѣговѣщенїемъ прѣтїа Бѣа, в него же вѣи Каннъ Ивѣа, и той вистъ первїй мѣртвецъ на землї.

г. пѣтокъ страстнїй, в негожъ Іс Хс распят сїа во 4. ча^х днѣ, вознскати хотїа погнѣшай.

д. пѣтокъ предъ вознесїемъ Господнимъ, в негожъ потопленъ вистъ Годо^х і Гоморъ и инїе три гради во 5. ча^х днѣ.

е. пѣтокъ предъ сошествїемъ сѣаго Дхѣа, в негожъ Игаршнѣ плѣниша много Ізнатїнъ, и згнани вѣша Ілѣзандро^х во ѿстровъ, вѣльблѣдова мѣста [sic!] іады, и кровъ козлїю пїахъ, и розплодиша сїа во ѿстровѣ и плѣниша Ірїа многїе страны, и изгна и^х Ілѣзандеръ во 6. часъ днѣ.

ж. пѣтокъ предъ рождѣствомъ Іѡана Крѣтитѣа, в негожъ плѣненъ вистъ ѿ Халден Іерѣсали^х; тогда веденни вѣша три ѿроки і Єрїмїа прѣрокъ, сѣдоша на рѣцѣ вавилонстей.

з. пѣтокъ предъ стїхъ апостолъ Петра і Павла, в негожъ посла Гдѣ Бгѣ на землю єгипетскѣю рѣкою Мойсѣѡвою і Іаренїю и прѣтворн и^х водѣ во кровъ во 7. часъ днѣ.

и. пѣтокъ предъ вѣспенїемъ прѣтїа Бѣа, в негожъ Измаилїанѣ і излѣтїи [?] їако крилатїи по морѣ во Болгарѣ^х і плѣниша много странъ во 8. ча^х днѣ.

й. пѣтокъ предъ вѣскновенїемъ честнїа глави Іѡана прѣдтечи, в негожъ ѡубилъ Ірод црѣ Іѡана прѣдтечѣ во 9. ча^х днѣ.

ї. пѣтокъ предъ воздвїженїемъ честнаго крѣта, в негожъ Мойсїй раздѣлалъ море, жидовъ проведъ, а Фараѡна потопн во морї во 10. часъ днѣ.

дї. пѣтокъ предъ стѣмъ апѣоломъ Андреѣмъ перевозваннимъ, в не-
гожъ взятъ вистъ іерѣлимъ ѿ поставленъ вистъ межи двома го-
рами, ѿгоже покри ѿблжкъ ѿгнѣннѣи до втораго пришествіѣ Хѣа.

вї. пѣтокъ предъ рождествомъ Хѣимъ; в тои пѣтокъ...

Ѣгда вслиша жидъ Тархъ, ѿ крикнѣвъ великиѣ гласомъ: „Идонай,
Идонай! Не вѣданно бѣло ѿ вї. пѣтницъ во хрѣтіанѣхъ, то тѣлко
сѣъ мон ѿповѣлъ!“ И внивши можъ свой зарѣзаъ сѣа своего Малха,
ѿ самъ сѣа заколовъ ножемъ. И... азъ Ѣзѣрімъ ѿвѣдалъ ѿ жидовина
Малха ѿ вї. пѣтницъ, ѿ всѣмъ хрѣтіаномъ подаю. Блюдѣте,
братіѣа, сѣи пѣтницѣ постомъ ѿ молитвами стѣми ѿ милостинѣю,
хлѣбомъ ѿ водою, да ничтоже наъ вредитъ! Бѣѣи ѿшѣмъ слава во
вѣки вѣкомъ аминь.

Хто тѣи пѣтницѣ бѣдетъ постити, то той члѣвкъ прѣиметъ
Ѣ. даровъ Дѣа стѣаго, читаючи по вї. разъ „Ѣѣеи ѿѣъ“ ѿ „Бѣѣ
Дѣо“.

Ѥ. пѣтокъ въ постѣ великѣи хто поститъ, то той не ѿмретъ
наглою смѣртѣю.

Ѧ. п. предъ вѣговѣщѣніемъ прѣтѣи Бѣа хто поститъ, той ѿбоз-
тва не ѿзнаетъ.

Ѧ. пѣтокъ страстнѣи хто поститъ, то той нѣ ѿ кого пото-
пленъ не бѣдетъ.

Ѥ. пѣтокъ предъ вознесѣніемъ Хѣимъ хто поститъ, то той
ѿ непрѣителѣи своиѣ волнѣи бѣдетъ.

Ѧ. пѣтокъ предъ сошествіемъ стѣаго Дѣа хто поститъ, то той
не ѿмретъ безъ сакраментѣ стѣаго.

Ѣ. пѣтокъ предъ рождествомъ Іѣана прѣдѣчи хто поститъ,
той предъ всѣми стѣми гѣдинѣ смѣрти своей ѿзритъ.

Ѣ. пѣтокъ предъ стѣми апѣолами Петромъ ѿ Павломъ хто по-
ститъ, томъ жаднаѣа хороба не можѣтъ шкодити.

Ѧ. пѣтокъ предъ всѣнѣемъ прѣтѣи Бѣа хто поститъ, той ѿ грѣхѣ
смѣртѣлно не ѿмретъ.

Ѥ. пѣтокъ предъ всѣкновѣніемъ честнѣи главѣи Іѣана прѣдѣчи
хто поститъ, той ѿ недостаткѣ волнѣи бѣдетъ.

ї. пѣтокъ предъ воздвиженіемъ честнаго крѣта хто поститъ,
той ѿ грѣховъ первороднихъ волнѣи бѣдетъ.

дї. пѣтокъ предъ стѣмъ апѣоломъ Андреемъ перевозваннимъ
хто поститъ, то той прѣтѣю Бѣю предъ смѣртѣю своею ѿзритъ.

вї. пѣтокъ предъ рождествомъ Хѣимъ хто поститъ, то того
дѣѣи Іѣ Хѣ прѣиметъ до царства нѣснаго. Ѣмѣже слава во вѣки
вѣкомъ аминь.

Славянські тексти цього апокріфа були видавані багато разів; важніші виданя Тіхонравова, Памятники II, 323—327; другий текст тамже 327—335; Порфірева в Православномъ Собесѣдникѣ 1859 за лютий, стор. 190—195; Ягіча у його хрестоматії Prilozi k historije književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga, 1868, ст. 55—57; Новаковича у Starine IV, 1872, стор. 25—28. Капітальну працю про сей апокріф написав проф. А. Н. Веселовскій пз. Опыты по исторіи развитія христіанской легенды, IV. Сказаніе о 12-ти пятницѣхъ (Журналъ мин. нар. просвѣщенія 1876, іюнь стор. 326—367) і VI. Елеверій-Freiheit (Ж. м. н. пр. 1877, май. стор. 76—125).

О. Рукопис Івана Кузичевича, стор. 267—284.

(Слово сѣаго Елиферіа єже вст' дшам хрѣтіанскимъ). Бѣ западной страні єсть земля Авра, єсть бо в' ней мѣсто великое, в' немже бысть множество жидовъ; маючи завше сваркѣ со хрестіани ѿ вѣрѣ каждого дня, иногда в брамахъ, на торжнцн, на рознихъ мѣсцахъ, и часто сѣ побивали. За царя Нерона собравша сѣ жидове и прішли ко хрѣтіаномъ и моватъ: „Доколѣ сію злобѣ будемъ имѣти с вами? ииѣ ки приберѣте сѣбѣ мѣжа оученаго, и мы такъ тежѣ и сѣбѣ пріберемъ, нехай сѣ з' собою перемовѣтъ, которая єсть лѣпша вѣра, ѣ мы послухаймо. ѣще вашѣ фѣлїозѣ перепретъ нашего, то мы крѣтити сѣ будемъ, ѣще ли нашѣ перепретъ вашего, то ки всѣ бѣстѣните въ нашѣ вѣрѣ“. ѿбрали сѣбѣ хрѣтіане мѣжа оученаго именемъ Елиферіа, а жиди сѣбѣ имене Тарасіа, и стали сѣ спирати на многіе часы. и прилѣчи сѣ имъ въ єдинѣ часѣ, изрекѣтъ сѣбѣ ѿсобливѣ мѣсце подобно, и спирати сѣ начали. и жидовинѣ идѣчи възѣтъ з' собою сѣа своего именемъ Малха. и стали сѣ старати междѣ собою ѿбидѣа, ѣ Малхѣ жидовинѣ сѣ тамежѣ былѣ. и вънїйдоста въ великіи книги. Гдѣ нашѣ Іс Хс поможѣ нашимъ хрѣтіанинови, же Тарасіа перепретъ. возрѣвъ же жидовинѣ на Елиферіа со яростію и з гнѣвомъ великимъ и рече хрѣтіанинови: „Бѣистиннѣ прѣстѣилѣ ма єси, истинна бо ваша вѣра бысть, ѣ наша нѣсть истинна. тако Бѣъ Моисею на горѣ Синаїстѣ іави сѣ намъ, ѣ вамъ показалъ сѣ ѿ Дѣи Мрїа, єгоже прѣроци ваши проповѣдали, апостоли ваши со нимъ быша, ѿбразомъ рабѣмъ на сѣбѣ пріемъ во подобіе чловеческое былѣ“. и рече жидовинѣ: „Не вѣсте ли, хрѣтіанине, ѿ дванацѣтѣхъ пѣтницѣхъ, єже

ѣсть на ползѣ дѣла вашнѣ? рече тѣе слова жидовинѣ ѿ горѣсти
срѣдѣ своего ѡзйде конѣ ѡдариши двѣри, а снѣ ѣго зостал
сѣа зѣ нашимъ хрѣтіаніномъ. ѡ рече хрѣтіанінѣ Малухови: „Бѣда-
ши ли, що твой ѿцѣ можить ѿ пѣтницѣхъ тнхъ? ѡ рече Малухъ:
„Бѣдаю“. ѡ начатѣ повѣдати нашимъ хрѣтіаніновѣ всѣ пѣтницѣ
по радѣ. ѡ мовить жидовинѣ, нжѣ то дако дѣло было, ажѣ
ѣще прадѣди нѣхъ поимали вашего хрѣтіанина ѡ ѡнали вѣ него
картѣ вѣ рѣцѣ, а вѣ тоѣ свѣтѣ написано ѿ дванадцѣтнхъ пѣт-
ницѣхъ. тѣди ѡнѣ скитокѣ прадѣди наши прѣчитавши кѣкидѣли ѣго
кѣ ѡгнѣ, ѡ самого того хрѣтіанина ѡ[мо]рили смѣртію зѣлою:
вѣбрали ѣмѣ ѡчи зѣ голови, а потѣм ѡсѣдили ѣго вѣ бочкѣ гво-
здѣмѣ навѣтѣю¹⁾ ѡ тамѣ ѣго качали, ѡ предасть зѣ касѣ дѣхѣ своей.
ѣсть же межѣ нами итаризѣ, кѣмѣтѣа смѣртнаѣ ѡ до сѣго днѣ не
повѣдати хрѣтіаномъ ѿ дванадцѣтнхъ пѣтницѣхъ. ѡ іѣ вѣждѣ
кѣрѣ вашѣ добрѣю хрѣтіанскѣю, хоцѣ камѣ повѣсти ѿ вѣ. пѣ-
тницѣхъ“. ѡ сказа іѣмѣ всѣ по радѣ. потѣм же прѣйде ѣго ѿцѣ
ѡ рече хрѣтіановѣ: „Іѣко замисли ѿ кѣ. пѣтницѣхъ? ѡ начатѣ по-
вѣдати ѣмѣ хрѣтіанинѣ, іѣко слыша ѿ ѣго снѣа, мовѣли: „Слѣ-
хай, жидовинѣ! а. пѣ[те]кѣ мѣа марта, вѣ нюже Іѣдамѣ прѣстѣпи
зѣповѣдѣ бжѣю изгнанѣ вѣстѣ изѣ рѣа ѣ. часѣ днѣ. вѣ. пѣ[те]кѣ
прѣд Бѣговѣщѣніемъ, вѣ нюже ѡбѣивѣ Канѣ Іѣвѣа брата своего
ї. часѣ днѣ, ѡ вѣстѣ мѣртѣцѣ перѣый на землѣ Іѣдамовѣ снѣ. гѣ.
пѣ[те]кѣ стрѣтнѣй, вѣонѣ же Хѣс распѣтъ сѣа по ѿчѣю ѿвѣтованію.
дѣ. пѣткѣ прѣд Бѣзнеснѣемъ Гѣднѣмъ, вѣонѣже пѣкнѣнѣ вѣстѣ Годомѣ
ѡ Гѣморѣ ѡ иніѣ три гради. еѣ. пѣткѣ прѣд Бѣшѣстѣкѣемъ сѣаго
Дѣа, вѣонѣже пѣкнѣша Іѣгарѣнѣ многѣе страни. ѣ. пѣткѣ прѣд недѣлю
вѣсѣхъ сѣтнхъ, вѣонѣже пѣкнѣнѣ вѣстѣ Іѣрѣлимѣ Навѣходѣносороѣ
цѣрѣмъ вѣ. часѣ днѣ, тогда столѣ Іѣрѣсалиѣ пѣстнѣй прѣзъ ѣ. лѣтѣ
ѡ три. ѣ. пѣткѣ прѣд сѣтнѣ Петроѣ. вѣонѣже поѣла Гѣдѣ казнѣй вѣ
землю егѣпетскѣю рѣкою Моѣсѣѣвою ѡ Парѣю пѣаго чаѣ днѣ.
ѡ. пѣткѣ мѣа ѣвгѣста прѣд ѡуспѣніемъ прѣтѣа Бѣа, вѣонѣже изнѣи-
доша Іѣраѣлѣнѣ изѣ рѣкѣ фѣраѣновнхъ. дѣ. пѣткѣ прѣд ѡуспѣкнѣве-
ніемъ чѣтнѣа главы Іѣѣана ѿсмого часѣ днѣ. іѣ. пѣтокѣ прѣдѣ Бѣз-
дѣвиженіемъ чѣтнаго крѣста Гѣнѣа, вѣонѣже раздѣли мѣре Черѣмное
Моѣсѣй ѡ провѣ Іѣзраѣлѣй, а фѣраѣна погрѣзи перѣаго часѣ днѣ.
лѣ. пѣтокѣ прѣд сѣтнѣмъ апѣстѣлоѣ Андреѣмъ перѣозѣваннѣмъ, вѣонѣже
пѣстави Нѣи кѣвчѣгѣ межѣ двѣма гѣрами ѣ. часѣ днѣ. вѣ. пѣ-
токѣ прѣд Рѣждѣствомъ Хѣвнѣмъ. егда ѡуслыша жидовинѣ, крѣкнѣ-
нѣаѣ вѣанкомъ гласомъ жидовскѣмъ: „Іѣдонѣй, Бѣгѣ вѣликого Бѣга!

¹⁾ В рукоп. гвоздѣнѣ ентѣю.

Г-а п'ятниця передъ воскресїемъ кто постить, отъ непрі-
ятеля волнїй¹⁾).

Д-а п'ятниця передъ вознесенїемъ кто постить, погубленъ не
бѣдетъ.

Е-та п'ятниця предъ сошествїемъ свѣтаго Духа хто постить,
безъ стїхъ сакраментовъ не оумретъ.

Ж-та п'ятниця предъ стою Тройцою кто постить, передъ смер-
тію оузритъ Бога.

З-ма п'ятниця предъ стїмъ Іоаномъ Крестителемъ кто по-
стить, оу неволѣ волненимъ бѣдетъ.

И-ма п'ятниця передъ свѣтїмъ Петромъ и Павломъ кто
постить, въ грѣхъ смертію не оумретъ.

Д-та п'ятниця передъ рождествомъ пресвѣтїа Богородици
кто постить, оукаже ся [емъ св. Бѣда] передо смертію.

І-а п'ятниця передъ свѣтїмъ Михаїломъ кто постить, ко-
трїй сохранилъ дѣшъ поставсого [sic! зам. постившаго].

Аї-а п'ятниця передъ всѣми свѣтїми и предъ Филипомъ кто
постить, не дознае недостаткѣ.

Аѣ-а п'ятниця передъ рождествомъ Христовимъ кто по-
стить, Господъ Богъ поставсого дѣшъ прїйметъ до царства не-
беснаго и оукажетъ со ликѣ небесними и всѣми свѣтїми, которїи
бѣдѣтъ стерѣчи дѣшѣ его во вѣкѣ вѣковъ. Пмѣнъ.

Маємо тутъ аразокъ другої, тав. Кляментової редакції слова про
12 п'ятницъ, безъ лѣгенда про Елевтерія. Ся друга редакція звичайно
лучить ся в Епістолїю про ведїлю.

Р. Яйковецький рукопис XIX в.

[Дванацять п'ятницъ]. лѣ. Тѣ посты постановленѣ ѿ Го-
спода нашего Ісуса Хр҃га, которїи мають ся постити черезъ вї.
п'ятницъ [3. выраженныйхъ] свѣдомїемъ разъ на день, а не
показѣючи по себѣ, же постишь, то отримаешъ корѣнь спасенїа,
яко в той постъ вї. п'ятницъ.

а. П'ятниця пость в першѣю недѣлю свѣтаго великаго поста
хто постить²⁾, то наглою смертію не оумретъ.

¹⁾ В рукоп. волнїй. ²⁾ 3. хто ю бѣдетъ постити.

Ѣ. Пятница постъ передъ Благовѣщеніемъ хто поститъ, то до оубиѣства не прийдетъ.

Г. Пятница постъ передъ Вѣханіемъ хто поститъ, то безъ причастіа тѣла и крови Господна часъ не оумретъ.

Д. Пятница постъ передъ Воскрисеніемъ Хр^отовимъ хто поститъ, то отъ непріятеля воленъ бѣдетъ¹⁾.

Е. Пятница постъ передъ Вознесеніемъ Господнымъ хто поститъ, то потопленъ не бѣдетъ плавающій по водѣ.

Ж. Пятница постъ передъ Сошествіемъ ст^аго Духа хто поститъ, смерти своей годинѣ знати бѣдетъ.

З. Пятница постъ передъ Рождествомъ пр^отон Бѣы хто поститъ, то пресвата Бѣа передъ смертію его покаже са емѣ.

И. Пятница постъ передъ Рождествомъ ст^аго Іоана Крестителя хто поститъ, во хоробѣ великой не бѣдетъ [З. дод. шборочаты].

Д. Пятница постъ передъ ст^имъ Петромъ и Павломъ хто поститъ, то страшнымъ не оумретъ²⁾.

И. Пятница постъ передъ Оуспеніемъ пр^отон Бѣы хто поститъ, въ недостаткѣ не бѣдетъ [З. дод. шборочати].

ДѢ. Пятница постъ передъ Рождествомъ Хр^отовымъ хто поститъ, то Ісусъ Хр^отъ покаже са емѣ передъ смертію его.

ВѢ. Пятница постъ передъ Стрѣтеніемъ Господа нашего Ісуса Хр^ота хто поститъ, то Господъ по смерти его прийметъ душѣ [З. егѡ] до царства небснаго, которомѣ не бѣдетъ конца во вѣки вѣковъ амѣнь.

У Завадівськѣм рукописѣ пятница перед рождеством Богородиці стоїть не на семім місці, як у Я., а на десятім; поява Богородиці перед смертю обіцява такому, хто постить перед Успеніем (пятница девята), а за піст перед Рождеством Богородиці обіцяно: „въ недостаткѣ не бѣдетъ шборочати“. Се ще один варіант Климентової редакції Слова про 12 пятниць, аведений до купл із двох рукописів, Яйковецького (Я) і Завадівського (З), у яких він був також долучений до „Листа небесного“.

¹⁾ З. ѡ своихъ непріятелей оуболеный бѣдетъ. ²⁾ Так у З, в Я къ хоробѣ великой не бѣдетъ.

С. Якимчицький Ізмараїд XVII в. стор. 178—179.

(Слово ѿ виденїи ст҃аго ш҃ца Пахомїа ѿ срѣ[дѣ] ѿ пѣткоу). Гл҃вшеи великий ш҃цѣ Пахомїй, ꙗко никогда пришедшѣ ми ѿ пѣстыни во град потребы ради нѣкїа ѿ видѣвъ нѣкоѣго мѣтвца несема своѣма по пѣти. ѿ видѣ два ѿг҃ла складѣюща томоу мѣтвцу даже ѿ до гроба за ѿдроу єго ѿдѣща ѿ молаше сѧ ѿ неѣ ко Боу. ѿ дивнѣ сѧ много и мѣли сѧ Боу ѿкрыти ми тайнѣ сїю бываемоу. ѿбїе прїйдоста ко мнѣ ко той часѣ ѿг҃ла ѿба ѿ рекоста ми: „Что дивїна сѧ ѿ наю, ѿѣ? мы єсмо єдыѣ среда ѿ дров҃гїи пѣтоу. понеже сїи чл҃кѣ во всеѣ животѣ своѣмѣ поста сѧ средѣ ѿ пѣѣ, сего ради єсва ємѣ почеть сѣтво-рихоу послѣдствѣющи до гроба по неѣ, ѿ Бѣ ѿмолнхоу. ѿпѣстити ємѣ всеѣ грѣхѣ“. ѿ той рекше невидима быста. ѿ сказа наѣ ползы ради, да вѣрѣйте, по писанномѣ сѣмѣ чтите средѣ ѿ пѣѣ постоу ѿ мѣтвѣми, да сподобите сѧ мѣти єже ѿ ннѣ ѿ прѣно.

Т. Тамже стор. 191—193.

(Слово ст҃го Пахомїа ѿ средѣ ѿ пѣткѣ). Повѣда наѣ ш҃цѣ Пахомїй, ꙗко сидѣшѣ ми во келїи своѣи безѣмолствоу-ющи ѿ мыслїю лѣтаѣ подѣ нѣсе, ѿ видѣ пришедша ко немоу нѣкоѣго юношѣ велии свѣтѣща сѧ, ѿ дрѣжаше во рѣцѣ своѣи і ѿвѣнь ѿ во дров҃скїи рѣцѣ ноу, зарѣза ѿвѣнь и сточи кровь во сосѣд і нѣсѣде. се же Пахомїю сидѣшѣ ѿ велии чюдѣшѣ. і ѿ страха єдва провѣщаѣ рече: „Гѣ, проѣки ми, что єст видѣнїе сѣ чюдно?“ тогда ѿвѣща ємоу юноша: „Пѣѣ єсмѣ ѿг҃лъ посланнїи ѿ Бѣ, і сѣ єже видѣша, посла ма Гѣ к тебѣ ѿвѣтиѣ тебѣ, да скажеши чл҃коу, єже сказаѣ. кѣѣ ѿг҃нецѣ ѿ кровь нѣзѣсѣдшѣю сѧ, той єст, нѣж кто ѣсть во средѣ ѿ вѣ пѣток сырѣ ѿли мѣко ѿли ѿйца, во нѣстиннѣ кроу ѣдѣт сїю. єжели видѣнїемѣ видѣт мѣко соуцїеѣ, но наѣ видѣшнѣ ꙗко кроу нѣзѣанѣнѣ ѣдѣт нѣзѣсѣдшѣю сѧ. сїе же видѣнїе поустѣ во мнѣ. и рек ѿг҃лъ невидѣнѣ быѣ. ѿ сѣм же ш҃цѣ Пахомїй ѿмѣланѣ сѧ ѿ видѣнїи ѿ прослезѣ сѧ помысли лакомество чл҃чѣкоѣ, нѣз гл҃бини въздѣхнѣѣ ѿ сѣде во тихости во келїи своѣи написа слово сѣ ваѣ же, чада ѿ дров҃зи ѿ братїа, почитающнѣ словесѣ: не нѣмѣйте лакоства во сїа днїи вѣ средѣ ѿ во пѣток кроу тѣх средѣ ѿ пѣѣ, єже стїи ш҃ци ѿбѣставили: по

обпавателя з Якимчиць біля Комарна. По дослідам Яковлева (В. А. Яковлевъ, Къ литературной исторіи древне-русскихъ сборниковъ. Одесса 1893) сей тип Ізмарагда належить до тав. другої редакції. В Ізмарагд сей твір перейшов із иншої збірки, тав. Златоуста, де він стоїть як друге слово 23-ої глави (Яковлевъ, 198). Всі три тексти, зліплені до купи в порядку Т, С, У надрукував недавно з рукопису Київської Дух. Академії ч. 27 (XIV в.) д. В. Перетц у додатку до своєї праці Новые труды по источниковѣдѣнію древне-русской литературы. Кратко-библиографическій обзоръ I—VIII. Кіевъ 1905, стор. 67—68. Уперве надрукував їх разом з розвідкою про культ серед і п'ятиці І. Я. Порфірєв у Православномъ Собесѣдникѣ 1859 р. т. I, стор. 153—158.

Ф. Якимчицький Ізмарагд XVII в. стор. 62—63.

(Видѣніе стѣго ѡ ѡца нашего Дородея). Видѣ стѣй ѡцѣ Дорофій приидъ къ црѣковѣ на почитаніе заутрни дѣо^у стѣмъ. егда хотѣху почитати заутрню собравши сѧ братіа, ѡ се ѡзвѣда ѡзъ ѡлтара моу^у во ѡбразѣ стѣнѣствѣ, носѧ во роукоу свою потыр златъ и кнѣ златоу и ходѧ ѡ во црѣкви писаше ѡмена ѡбрѣтающіхъ сѧ на почитаніе. иже не ѡбрѣташе, ѡ тѣх ѡмена написаше. пакы же ѡ по ѡскончанію ѡсходѧ ѡзъ ѡлтара ѡ носѧ потыр златъ, и писаше ѡмена ѡбрѣтающихъ сѧ въ црѣкви до скончаніа ѡутрни. паде стѣй ѡцѣ Дорофій на ногѣ ѡго мола ѡго... глагола: „ѡзъ ѡсмѣ аѣгла Гнѣ, иже прѣста[вленъ] есмъ ко црѣкви ѡ пишѣ ѡмена ѡбрѣтающихъ сѧ на почитаніе ѡутрни. ѡ пакы второѣ пишѣ до скончаніа пѣніа трѣпѣщѣ, и пакы вознесѣ на ѡбса ко Боу, и пакы приношаѣмъ бѣвеніе ѡ Гѣ Бѣ вышнѧго. а иже кто не ѡбрѣтаѣтъ сѧ къ црѣкви на посѣшаніе и на почитаніе [ѡ] не трѣпѣщѣ до скончаніа пѣніа или лѣностію или небреженіемъ или нераденіемъ, тѣх ѡмена не токмо не напишѣтъ сѧ, ѡноу заглажаваю^{тъ} сѧ“. ѡ се глагола невидѣ бы^х ѡ него. стѣй же ѡцѣ Дорофій исповѣда все братіи, да разѣмѣвше ѡ потоци сѧ ко црѣкви стѣй ѡ ко началоу, ѡ тако трѣпѣмъ до скончаніа, да написана боудѣтъ ѡмена наша на ѡбсѣ. аще ли ѡблѣчѣ сѧ, то многа добра лиши^{тъ} сѧ. ноу проси^{тъ} ѡу Бѣ помощи ѡ послѣт на^{тъ} помощь на добра дѣла. аминь.

В тих Ізмарагдах другої редакції, що служили основою для досліду Яковлева, сеї апокаліпси про важність утрєні.мб. не було, бо він не згадує про неї.

Х. Рукопис о. Теодора в Дубівця стор. 154—160.

(Слово ѿ стѣи литѣргїи стѣго апѣла Павла). Бы^{ст} ѿнѣфилог ѿ црѣскаго рода, не вѣдаше закона, не кѣроваше къ Хѣ Іса. дръжаше ѡу тай¹⁾ лѣта поганыхъ Грацинохъ. ѿ поухав¹⁾ шоуж ѿнѣфилогоу къ вратоу своемоу въ град Іерѣлихъ, ѿ видѣ црѣкоу хрѣтіанскоую, повелѣ слоужга^х скон^х ненти въ црѣковѣ. ѿниж шедши ѿ пресниши іерѣмъ, дабы шѣ^х къ црѣю, ѿ^хже не ѿдаше, баше ко готокъ къ стѣи слоужекъ. ѿ кнѣидѣ^х са^х ѿнѣфилогъ ѡу стѣлицѣ вжѣе, не токмо са^х, но ѿ велѣблюды велаше ѡувести. іерѣи же възбранаше и^х, а ѿни^х ѡубедоша, велѣблюды^х падише ѿзмрѣша воси²⁾). ѿнѣфилогъ же рече: „Хоцоу видѣти поганскѣю вѣроу ѿ слоужбоу и^х“. ѿ възшед на полатоу ѿ нача смотрити напасно³⁾), ѿидѣ^х съврѣшаше, са^х стѣа слоужба. ѿ видѣ попа пристоупающа къ стѣи трапезѣ, ѿ просвѣти^х лице іго іа^х сѣнце, ризы^х єго іако ѡгнь, ѿ пристоупи къ стѣмоу жрѣтовѣникоу. ѿ не показа ємоу Бѣ поганомоу прѣфжры, иж показа ємоу Бѣ дѣтище, ѿбраз свон, ѿ мно^хство ѡггль стоаше ѡкрѣтъ съ ѿроужіе^х. ѿ нача поплъ закалати дѣтище. видѣ поганыи црѣ ѿ рече: „ѿще бы здѣ были родитѣли дѣтища сего видѣли, ѿ ѡубили бы єрѣмъ сего“. ѿ постави стражѣ ѿнѣфилогъ ѿколо єрѣмъ вѣдари къ ребра, ѿ ѡужасе са зракомъ, аѣе ѿстече кровь ѿ вода. ѿ видѣ ѿнѣфилогъ таковое чюдо, ѿ видѣ люди приносяща свѣтлыа дары, а држгѣа гноусныа, ѡгглыж взымающи свѣтлыа ѿ кладыще на ѿлѣтар, а гноусныа мечюще на ѡгнь.

По скончаніи же того єгда рече поплъ: „Бѣ^хви вѣдкѣ“, въ той часѣ стѣа црѣкѣ [ста] лѣдана, а ѿлѣтарь ѡгнен. видѣкѣ^х же црѣ ѿ почжди са. єгда рече поплъ: „Ѡ плакающихъ ѿ пжтшествиющихъ“, тогда видѣ црѣ море ѿ корабль плавающ. єгда рече поплъ: „Прѣтоую чѣтоую“, въ той часѣ пристоупишиа мно^хство ѡггль подемише роуцѣ за вѣ мирѣ хрѣтіаньскѣи мѣшѣ^х Боу. єгда єрѣи сътвори выходъ, тогда Мнѣханъ е^х поплъ за ржкоу ѿ вѣдѣ. ѿ Гаврѣилъ за држгѣю. єгда єрѣи начѣнетъ глѣти молѣ^х: „Бѣ^хе стѣи ѿ на стѣихъ почиаа“, тогда мно^хство ѡггль подѣиматъ ѡплѣ^х, рече Мнѣханъ: „Бѣ^хмѣ^х!“ а Гаврѣилъ рече: „Мирѣ вѣсѣ^х!“ єгда же заидѣ поплъ за трапезоу, начинае съдааище, глѣ^х: „Црѣю нѣсныи ѡутѣшителию“, аѣи пристоупишиа два ѡггла пое^хше єрѣмъ вѣдоша прѣд стѣоую трапезоу. ѿ начѣ^х чѣти єрѣлѣе, вѣ то время тѣ ѡггль възнимаютъ слова

1) Вас. кѣта 2) В. измрѣша вѣси. 3) В. опасно.

и поидоша ѿка, начаста проповѣдати ѿ вѣрѣ и ѿ законѣ и ѿ
 бывающѣхъ чудѣхъ Хвѣхъ. и сего ради поганѣи Грацини вѣсташа на^а
 и побѣниша ихъ ненавиждаще закона Хва. ѿни^{хъ} побѣнени быша, съ
 ними сѣ ѿсѣниша ѿ. ѿтрок, и предаша Боу въ ржцѣ дѣла своѣ,
 и днѣ^е црѣе покланяютъ сѣ моцѣмъ ѣго. И мы вѣрнѣи почитаемъ па-
 матъ ихъ твораще волю бжїю, страждоущи^{хъ} и алчущи^{хъ} и жаждоу-
 щи^{хъ} мѣ^етныѣ твораща и дроу^{хъ} съ дорого^{мъ} смирающе^е спсѣніѣ ради
 дѣи, славище стѣю^ю Троицю ѿца и сѣна и стѣго дхѣа нѣѣ и прѣно.

Текст отсього апокріфа — чи навмисно вкорочений, чи з якоїсь
 коротшої копії (недоступного мені рукопису ч. XVIII сьвятоону-
 фрейської Василіянської бібліотеки у Львові), опублікував проф. Ка-
 лужняцкій у своїй статі „Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ
 языка и писма, находящихся въ бібліотекахъ и архивахъ львов-
 скихъ“, поміщеній у другім томі „Трудовъ третьяго археологичес-
 каго съѣзда въ Россіи, Кіевъ 1878, стор. 213—321“, на стор.
 238—240 тої праці. Текст Калужняцкого послуживъ проф. Весе-
 ловскому темою до дослѣду „Амфилогъ-Evalach въ легендѣ о св.
 Гралѣ“ (Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха XVII).
 Недавно проф. Калужняцкій присвятавъ також спеціальну працю
 сьому апокріфови в Archiv für sl. Philologie, т. XXV, стор. 101—
 108 нз. Die Legende von der Vision Amphilog's und der λόγος
 ιστορικὸς des Gregorios Dekapolites, де вказано грецьке жерело сеї
 статі.

Ц. Рукопис Георгія Білявського, стор. 440—445.

(Слово ѿ стѣи анторгѣи стѣого апѣла Павла ѿ
 Прелога). Бысть Инфилогъ ѿ црѣскаго реда, не вѣдавшѣ за-
 конѣ и не вѣрова^а распятомъ Хвѣ, и держа^а Гарацены. И пои^{хъ}халъ
 Инфилогъ къ братѣ своему къ Іерѣлимъ, и видѣвъ та^а црков
 хрѣтіанскѣю повелѣ слѣга^а скон^и ити въ црков по іерѣм, и мѣлхѣ
 ѣго, да иде къ црѣ; ѿни же не послаша^а ихъ, вѣше бо гото^а
 ко стѣи анѣргѣи. И вніде въ црков Инфилогъ, не тако са^а, но
 и с вѣрблюдѣ. Іерѣй же закрома^а ѣмъ глѣ: „ѣко готов ѣсмъ
 къ стѣи анѣргѣи“. и пали вѣрблюдѣ и поздыхали. И рекъ
 Инфилогъ: „Хочѣ видѣти вѣрѣ вашѣ поганьскѣю и слѣжебѣ“.
 И вѣшедъ въ ѿлтар и нача смотрити плано, ѣкѣ соверша^а сѣ
 ста^а анѣргѣи

И видѣвъ поганѣи црѣ пона пристѣпающа ко стѣму прѣтолѣ,
 и просвѣти сѣ лице ѣго ѣкѣ сѣнцѣ, и ризы ѣго были ѣко ѿгни-
 ны. И пристѣпи къ жертвенникѣ и не показа бжѣ поганомъ црѣ

вре глѣють, нж Бѣ ѿцемъ называють, даже не ѿвѣстит на црѣтва своѣго, по ѿвѣщники сотвори стѣ тинѣ.

Бгда же рече діакъ: „Главы ваша Гѣи приклонѣте“, тогда глѣть поп мѣтвѣ: „Бжѣ стѣй живыи во вышнихъ“, — тогда ѿзыде ѿггль из двѣрий ѿлтаря носѣще вѣнца в рѣкахъ, ѿ начнетъ класти на предстоѣщѣ на мѣтвѣ со страхомъ, на повѣствѣющаѣ же ѿ на зломыслищѣ всѣдѣтъ діаволъ, абы болюшю повѣсть ѿ никчемность възносилъ.

Бгда же рече поп: „Блгдтію ѿ щедротами“, — к то время прѣйде сѣ Хс ѿ своєю чѣтною рѣкою раздрѣблѣтъ прѣчѣтное тѣло ѿ прѣчѣтѣ кров ѿ дастъ Боу ѿцѣ, ѿ срашит чѣтныѣ дари, дондеже поставят сѣ предъ Гмѣ. Бидѣв же поганый Инфилогъ црѣ і ѿужасе сѣ. ѿ напишѣт ѿмѣ іѣрем предъ Гмѣ. ѿ тогда прѣймлетъ іѣрей ѿ самого Бѣ ѿца дари прѣтныѣ ѿ чѣтнѣю кровъ Гѣ ѿшго Іс Хѣ невидимо.

Бгда глѣть поп: „Вознесый сѣ на ѿбса Бѣ“, — ѿ видѣ Инфилогъ црѣ іѣрем проскѣтивша сѣ ѿко сѣнцѣ.

Бгда глѣть поп: „Прости прѣемши“, тогда іѣрей свокожденъ бысть ѿ грѣховъ.

Зкончав же іѣрей стѣю литургію ѿ принесе Инфилогъ просфорѣ ѿ рече: „Возми, црѣ“. ѿ рече црѣ: „Бидѣхъ, чѣ ѣси сѣбѣ жиѣ, ѿ казанѣ, ѿко дѣтище іѣси заклаѣ“.

ѿн же рече: „Не дѣтище ѿ заклаѣ, ѣже ты црѣ глѣши, но профѣрою, ѿже іѣсмѣ прежде принѣ, ѿ ты ѿ сѣбѣ жиѣ“.

Инфилогъ црѣ пакн рече: „ѿзѣ видѣхъ, ѿко дѣтище іѣси заклаѣ ѿ зарѣзалъ“.

ѿ рече къ немѣ іѣрей: „Таковыѣ повѣсти ѿ чѣда никогда не слышахо ѿ не видѣхо“.

ѿ рече іѣмѣ црѣ: „Бидѣхъ, ѿко великъ еѣ Бѣ хрѣтіанскій!“

ѿ ѿбѣе в той чѣ крѣти сѣ сѣ ѿ всѣхъ воѣхъ скоѣхъ повѣлѣ крѣтити, ѿ всѣхъ люди скоѣхъ повѣлѣ крѣтити по блгдти бжѣи ѿ всѣхъ таго ѿ животворящаго Дѣа. Боу нашему слава во вѣки вѣкомъ, ѿмин.

Отся редакція, як бачимо, не знає нічого про пізнійше апостольство і мученицьку смерть Амфілога.

Ч. Йоаннікій Іалятовський „Неко новое“ к. 52 – 53.

(Історія ѿ ѿкровѣн). Инфилогъ царъ Сарацинскій поганъ в' Іерѣлимѣ пришолъ до цркви на сѣбѣхъ бжѣю, ѿ к' той

Іерей же рече: „Видишъ, црѣю, азъ же з Бгѣмъ приготовилъ самъ розмовъ мѣти ѿ емъ слѣжити, а до тебе трѣбно было пойти. прошу тѣ, црѣю, не переškodъ мнѣ, хоцѣ бо литургію стѣю ѿмѣти“.

Ѣповѣдалъ црѣ: „Не пойдѣ ѿ азъ, ни хай присмотрю самъ со своими велѣможамъ ѿ дворами и з велелюдами“.

И рече іерей царевн: „Болно тебе, црѣю, жартовати, але ѿнѣ Бгъ не любитъ такихъ жартовъ ѿ велелюдовъ твоихъ не требѣтъ до вслѣгъ своихъ“.

И на ты мѣсцѣхъ велелюды скоро поздихали, а ѿнѣ црѣ томъ ѿздѣмѣл самъ пригодѣ такой неслуханной, казалъ велелюды повиколѣкати, ѿ до іерея мовилъ „Южъ самъ Бгъ твой поместилъ на мнѣ, але я не ѿидѣ, азъ зобачѣ, ѿкъ литургію Ѣправляти вѣдѣшъ; хоцѣ бо вѣдѣти вѣрѣ твоѣ ѿ Бга твоего, ѿкъ вы слѣжите емъ“. Іерей же не могѣши самъ зѣти напасти ѿ котѣде во ѡлтарѣ ѿ нача проскемидію правити, а ѿнѣ црѣ присѣтѣни самъ близко ѿ нача дивити самъ з пилностію, ѿкъ гдѣ Ѣправлетъ самъ слѣжба кжѣмъ. тогда вѣидѣ црѣ поганѣи іерея, гдѣ пристѣпилъ ко престолѣ, просвѣти самъ лице его ѿки сѣнце ѿ ризы его ѿкъ ѡгненны. ѿ пристѣпи к' жертвенникѣ ѿ взать проѣфорѣ ѿ копѣе к' рѣцѣ своѣ ѿ нача закладати ѡгнецъ стѣй. а црѣю поганскомъ здало самъ на жертвенникѣ множество стѣхъ ѡггѣлъ со ѡрѣжѣмъ к' коло іерея, ѿ помислилъ, ѿкъ ѡногъ дитѣ не плачетъ ѿ цю ѣсть за ѡцѣ, же дитѣ свое даѣтъ на такое мордерство. ѿ гдѣ іерей вѣдарилъ копѣемъ въ стѣй ѡгнецъ, а црѣю здало самъ видѣти, же дитѣ вѣдарилъ в вѣкъ, с котораго потекла кровъ ѿ вода, ѿ ѡггѣлъ Гдѣнь поставилъ кѣлѣхъ ѿ понесе тѣю кровъ на нѣбо. ѿ видѣлъ тежѣ зновѣ людей многихъ приносачи вранѣ тмѣннхъ, Ѣ которѣ тежѣ Ѣвырали ѡггѣли телеснѣи ѿ метали на ѡгнь ѿ палили. видѣ тежѣ зновѣ людей к' вѣломъ ѡдѣню. которѣи приносили скѣтѣе баранки; ѿ брали ѡггѣли свѣтѣи ѿ клали на жертвенникѣ предъ іерея, а іерей зъ рѣкъ своихъ давалъ ѡггѣломъ дрѣгимъ, которѣи Ѣносили к' нѣбо.

По скончаніи тѣже, гдѣ рекъ іерей: „Бгѣгослови вѣдко“, к той часѣ вчинилася церков ѿкъ крысталъ видкал, а ѡлтарѣ ѿкъ ѡгненный. видачи тоѣ црѣ задивовал самъ. гдѣ [іерей] рекъ: „О плавающихъ ѿ пѣтышестѣющахъ на морѣ“, в той часѣ [видѣ црѣ] море ѿ кораблѣ на морѣ плавающѣи. гдѣ рекъ: „Прѣстѣю, чистѣю ѿ вѣгословеннѣю дѣкѣ Мрѣю“, в той часѣ пристѣпило ѡггѣлъ множество ѿ поднимаютъ рѣки со іерея за весь мѣръ молачи самъ Бгъ. а гдѣ воходѣ іерей чинилъ со еѣглѣмъ, тогда ѡрѣггѣли [Миха-

наѣ ѿ Гавріѣла по странахъ за рѣки іеремъ ведѣтъ. а ѿгда іерей начать гл҃голати: „ѿко стѣ еѣ Бж҃е нашъ ѿ на свѣтиѣ ѡпочиваши“, к той часѣ а҃ггловъ множество з долаѣ поднимаютъ сѧ, ѿ арха҃ггъ Михаилъ рече „Вонмемъ“, а Гавріѣла рече: „Миръ всѣмъ“. ѿгда же іерей зайде за престолъ ѿ кончатъ сѣдѣнїе ѿ да гл҃етъ: „Цр҃ю ѿснѣи“, ѿ а҃кыѣ пристѣпиша два а҃гглы ѿ поемъша іеремъ ведоша предѣ стѣю трапѣзѣ. ѿ начнетъ стѣе вѣлаіе, ѿ к то время триста а҃ггъ пристѣпиша ѿ возымаютъ слова тѣи ѿ со похвалами ѿносаѣ въ нѣбо. тогда выхѣдитъ а҃ггъ ѿз олтарѧ носачи чашѣ полноѣ мира ѿ помазѣтъ предстоѣщїѧ люди со страхомъ. ѿгда начнетъ іерей гл҃голати: „Бл҃гословенїи ѿзъидите“, тогда а҃гглы свѣзавше грѣшники ѿ ведѣтъ с церкви ѿ пречѣ. а справедливыхъ ѡставляють. ѿгда же іерей возг҃л҃етъ: „ѿко да под державою твою“, тогда снѣдѣтъ а҃гглы свѣтлѣе держаще къ рѣкахъ ѡрѣжіе, а дрѣвїѧ темнѣе бл҃завше прелестїю, ѿ не возмогѣша. ѿгда іерей ѿдетъ со честнѣими дарами, ѿ встрѣтають а҃гглы его ѿмѣщїѧ пламенное ѡрѣжіе къ рѣкахъ, ѡгоняють темнѣ а҃ггловъ на сторонѣ. тогда возмѣт сѧ множество а҃ггловъ ѿ воспѣютъ: „Гл҃ѣ, стѣ, стѣ“ съ вознѣю великою падши на колѣна: „Гл҃ѣ, стѣ, стѣ Гдѣ Саваофъ“ а дрѣвїѧ а҃гглы берѣтъ стѣѧ дари ѿзъ рѣкъ іеремъ ѿ ставляють на свѣтѣю трапѣзѣ. ѿгда іерей гл҃голетъ: „Бл҃гословите стѣѧ а҃гглы“, ѡни же гл҃ють: „Многа ты л҃кта, честнѣи ѿче! двѣхъ свѣтѣѧ ѡсѣнитъ тѧ ѿ сила вышнѣѧ снѣдетъ на тѧ“. тогда іерей рече: „Да снѣидетъ ѿ ѡпочиваетъ на предлежащихъ снѣхъ дарахъ“, тогда ѿполни сѧ весь ѡтарь запахѣ стѣѧ Дх҃а. ѿ паки гл҃етъ іерей: „ѿсполнимъ молитви наша Гдѣви“. потомъ гл҃етъ: „Миръ всѣмъ“, а діаконъ: „Козлюкымъ дрѣвѣ дрѣвѣ“, тогда гласъ прїйде, Хс҃ со апостоли, ѿ цѣлѣбють стѣю трапѣзѣ.

Видѣвши тоѣ все цр҃ь поганскїѧ, чѣдо такое великое, ѿ здивовала сѧ велики. діакон гл҃етъ: „ѿобразѣюци стѣю трапѣзѣ, двѣри, двѣри, премѣдростїю вонми!“ ѿ гл҃ють всѣ: „Вѣрѣмъ во дѣнаго Бг҃а“. ѿ потомъ рече „Станемъ добрѣ, станѣмъ“, тогда снѣиде Дх҃ъ стѣѧ на іеремъ ѿ покрытъ стѣѧ дари. ѿ рече іерей: „Вонмемъ стѣѣ возношенїе“, тогда возмѣт сѧ а҃гглы вѣѣѧ ѿ станѣтъ на возѣвѣкѣ, ѿ снѣдѣтъ два Херѣвими ѿ станѣтъ ѡкрестъ трапѣзы. ѿ гл҃голетъ іерей: „Повѣдѣю пѣснь поюще“, тогда возмѣти [sic!] ѡнѣ Херѣвими пѣти: „Гл҃ѣ“, закрывающе лица скоѧ, множество а҃ггъ с ними, припадше на колѣна, повторающе стихъ: „Гл҃ѣ, стѣ, стѣ Гдѣ Саваофъ“. тогда ѿ... лнит сѧ смири [sic!] небеса ѿ самъ Гдѣ [низо]ѿдетъ ѿз оной

высоти. и гл҃голетъ іерей: „Прїймите, їдите, сіє їсть тѣло мое“, тогда ѿполни сѧ храмъ ст҃ый развѣма, ѿ а҃г҃ган гл҃ють: „аминь“. тогда приложит сѧ хлѣбъ в полокинь во ст҃ое тѣло. ѿ гл҃голетъ іерей: „Пийте ѿ нѣѧ вси, сѧ їсть кровъ моя нового завѣта“, тогда вси исполниша сѧ развѣма, да развѣютъ все, їако велика тайна єсть, сила страшнаго Б҃га. тогда іерей гл҃еть: „Сотвори б҃же хлѣбъ сїй чистое тѣло Гдѣ нѣго Іс Хв, а єже в чаши, чистая кровъ, ѿ преложи ѧ дх҃омъ твоимъ ст҃ымъ“, тогда а҃г҃ган взымають грѣхѣ ѿ человекъ ѿ огнемъ ѿпалаютъ. єгда речетъ: „Израднѣ“, тогда бывшимъ во тмѣ двери ѿверзают сѧ ѿ тма ѿнимет сѧ ѿ темноты ѿступѣтъ, а негнѣніє процвѣтаєтъ, то єсть свѣтлость ѿгорнѣтъ. ѿ рече іерей: „И даждъ намъ вѣдѣти єдинимъ ср҃дцемъ“, тогда вси станѣтъ єдино мисляще. єгда же іерей рече: „Сподоби насъ вѣдѣти“, тогда вси людїє начнѣтъ гл҃голати: „Бже нашъ, ѿже єси на небесѣхъ“. И вслыша цр҃ь Онисимъ ѿ рече: „Докре гл҃ють, їако Б҃га ѿцемъ называють“. ѿ до него ѿвѣчи... сѧ крѣста ст҃аго, но ѿбѣщанка сотвори ѿ таниъ. дїаконъ рече: „главы ваша Гдѣ приклоните“. тогда іерей гл҃голетъ [преклонѣ гла]вѣ: „Бже ст҃ыхъ“, тогда ѿзыйде а҃г҃галъ ѿзъ двери ѿ алтаря носѧ вѣнцы [Кінця не став].

Отсе проба популярної, декуди досить свободної перерібки повісти про Амфілога, новий доказ її популярности серед нашої громади.

Щ. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 475.

(Єїє знаменїє проїви Б҃ѣ ар҃хистратигѣ Мнхѣмъ) людѣмъ їнѣмъ съблюдаѣти ѿ всакого зла, б҃жеказѣти нѣ въ мѣцѣхъ двѣ лїни злыѣ, в нѣже ниѣтоже не починати никаковыѣ дѣлѣ, на нѣхъ же не поїти ни крѣпѣ пѣщати, ни сѣжати, ни садити, ни бракъ творити, ни кжпѣю дѣлати, ни домоѣ ставити.

Мѣца марта ѡ. Ѣ.

Мѣца апрѣлѣ г. к.

Мѣца мая ѡ. к.

Мѣца їюнѣ г. к.

Мѣца їюль г. к.

Мѣца августѣ д. ѡ.

Мѣца сепѣтѣ г. к.

Мѣца шѣ ѿ. ї.

Мѣца носѣ ѿ. ѿ.

Мѣца дек ѿ. ѿ.

Мѣца геѣ ѿ. ї.

Мѣца феѣ ѿ. к.

Бѣ тыа ан дѣмъ разболитъ са, не вѣтанетъ ѿ ложа; а родить ан са вѣ тыа дѣмъ, то не живѣ дѣлго бываѣтъ.

Сей невеличкий текст, властиво належний до групи ворожбитських писань, друкуємо тут задля апокаліптичної форми, яку дав йому початковий його рядок. У рукописі він поміщений безпосередно за „Послѣдованіємъ церковнаго пѣнія и собранія всего дѣла“, себто за календарем цілого року (стор. 430—475). Аналогічна стаття з апокаліптичною формулою (їже сказа ѿ шѣѣви Бѣ Схарѣ, сѣѣнникѣ своємѣ, да вѣдомо сѣтворить сѣ сѣомѣ члѣвчскыймѣ) надрукована у Тихонравова (Памятники отреченной русской литературы, т. II, ст. 386).

III. Апокаліпси про загробове життя.

А. Унівартський рукопис XVIII в. стор. 392—401.

(Слово ш сьвѣтомъ Авраамъ, егда яви сѣ емъ архистратигъ Михаилъ). Бонегда скончаша сѣ днѣ ѿцъ Авраамъ, гла Гдъ ко архистратигъ Михаилъ: „Понди ко Авраамъ и рещи емъ, да ѿійдет ѿ житиѣ сего и да распорядит домъ свой, что кому, и да наготовитъ сѣбѣ домовниѣ ко смерти“.

Иде Михаилъ ко Авраамъ и наиде его сидящаго предъ вратъ своими, ѿ поздоровилъ его Михаилъ. Блже же старѣи Авраамъ и не познаше, кто естъ. ѿ рече Авраамъ емъ: „ѿкъдѣ еси члвче?“ ѿ рече емъ Михаилъ: „Подорожнѣи естемъ человекъ“. Рече Авраамъ: „Посѣди ѿ мене, вонїйди ко дому моему, вечеръ ѿже естъ, ѿ почишъ ѿ мене, а завтра пойдѣшъ, гдѣ хочѣшъ“. ѿ воспросилъ Михаилъ Авраама: „Повѣчѣ ми, акъ тебѣ има, господине?“ Рече [Авраамъ]: „Мнѣ естъ има Авраамъ“. Рече Михаилъ: „Слишахъ тѣмъжа любимаго, ишовъ емъ до тебе м. днѣи“.

Тото вѣсѣдѣющимъ имъ и призва Авраамъ сѣна своего Ісаака и рече емъ: „Пойди, чадо, приведи телца! трѣдинъ естъ гостѣишъ“. ѿ приведе Ісакъ телца подъ дѣбѣ великъ сѣло, ѿмѣай на сѣбѣ вѣтвѣи тѣ. и слыша Авраамъ ѿ вѣтвѣи гласъ глаголющъ: „сѣтъ с. с. Гдъ“. Сокривѣи Авраамъ тайнѣ во сѣрдци своемъ и помышляше: „Что хочетъ бити тайна сѣмъ?“ Рече Авраамъ сѣнъ своему Ісаку: „Заколѣте три каранки и зварите ихъ, да ями; прїйде ми радость днѣсѣ“. Призва Авраамъ сѣна своего Ісака ѿ рече: „Чадо мое, сѣнъ мой любимѣи, востани, налѣй води во ѿмивальницѣ, да ѿмью рѣки и ноги гостѣи нашимъ милымъ“. Розѣмѣвъ Авраамъ

во срѣдци своемъ, ако вже послѣднее налитіе рѣкомѣйки сѣа. Услышавъ же Ісакъ ѿ ѿца своего словеса сѣа восплака сѣа и принесе рѣкомѣйку и рече ѿцѣ своему: „ѿо есть, ѿче, слово твоѣ, ако послѣднее налитіе рѣкомѣйки ѿ ѿбланти ѿ нозѣ гостевн нѣемъ?“

Видѣвъ Авраамъ сѣа своего плачуща сѣа Ісака ѿ самъ плака сѣа со нымъ. И видѣ ихъ архангелъ Михаилъ плачущихъ сѣа ѿ восплака сѣа ѿ ѿнѣ со нымъ, ѿ биша слези его ако пламень ѿгненній. Услышавъ же Сара плачущихъ сѣа ѿ оубѣгла ѿ комори ѿ рече имъ: „Дла чого плачете сѣа?“ Рече Авраамъ: „Нѣсть намъ зла, а ти рови ѿ коморѣ дѣло свое“.

И бысть ношѣ, и возйде же Михаилъ на нѣбо и поклони сѣа Бгѣ. Егда бо сѣнце заходитъ, вси ангелъ поклоняютъ сѣа Бгѣ, то сѣтъ перѣви поклоньци. Рече архангелъ Михаилъ ко Господѣ Бгѣ: „Послалъ мѣ еси, Гѣди, повѣди[ти] ѿ смерѣти, ави ѿишолъ мира земнаго, а азъ, Гѣди, не смѣлъ емъ емъ повѣдѣти ѿ смерѣти его, бо прѣднѣ есть члѣвкъ. самъ, Гѣди, послѣи памѣтъ емъ ѿ смерѣти его, да самъ разѣмѣетъ, а не ѿ мене слышитъ. великаа есть речѣ ѿзйти ѿ свѣта того земнаго“.

Рече Гѣдъ архангелъ Михаилъ: „Пойди ко Авраамѣ! егда акиши сѣа емъ, аждѣ и пѣй со нымъ, азъ же наложѣ сонъ на Ісака сѣа его, да ѿвѣстъ смертъ ѿцевскѣю“.

Прйдеже архангелъ Михаилъ ко Авраамѣ, ѿверѣте ѿготованнѣю вечерѣ, аждѣша же ѿ пиша ѿ веселиша сѣа. И рече Авраамъ сѣа своему Ісакѣ: „Постели постѣлъ гостевн нѣемъ“.

И поиде архангелъ Михаилъ спати. Рече Ісакъ ко архангелѣ Михаилѣ: „Гѣди, егда и а бѣдѣ спати с тобою?“

Рече Авраамъ: „Иди сѣа во комору спати“. Бо ѿ. же часъ ноши видѣ Ісакъ сонѣ, воставъ йде ко ѿцѣ своему [ѿ] рече емъ: „ѿче, ѿверзи мнѣ двери, нехай сѣа насмотрю на тебе!“ И паде Ісакъ на вѣю ѿца своего ѿ плака сѣа горѣко ѿ цѣловалъ его. И восплака сѣа ѿ Авраамъ, ѿ плака сѣа архангелъ Михаилъ. Услышавъ же Сара плачѣ ихъ пришедши рече имъ: „Дла чого, дла акой причины плачете?“ И рече Михаилъ: „Нѣ дла чого. ѿзметъ сѣа Авраамъ ѿ ѿлѣчитъ сѣа ѿ васъ ѿ ѿ земли на нѣбо, ѿ члѣвкъ ѿ шествіе“.

Зразѣмѣла Сара словеса архангела Михаила, ѿко славнаа речѣ ѿ него выйшла. Рече Сара ко архангелѣ Михаилѣ: „Како смѣлъ еси поздоровивъши насъ и гостити сѣа во домѣ нѣемъ?“ Рече Авраамъ ко архангелѣ Михаилѣ: „ѿ маю ѿ[лѣ]ченѣ быти ѿ всѣхъ члѣвкъ на земли?“ Зрозѣмѣлъ Авраамъ рѣчѣ славнѣю ѿ

ар'хаїгла Михаїла, явивъ сѧ еси тѣ к нам¹⁾. Ставъ ар'хаїгла Михаїла Авраам питати аѣво звѣдовати: „Кто еси ти, Г^ди?“ И рече: „Аз' есмѣ ар'хаїгла Михаїла“. И рече Авраам: „По цю пришовъ еси тѣтѣ до мене?“ [И рече ар'хаїгла Михаїла]: „Скажѣтъ Ісакъ снѣ твой“. И рече Авраам: „Снѣ мой милій Ісакъ, что еси видѣлъ во снѣ?“ И рече Ісакъ: „Видѣлем снѣнце ѥ мѣсѣцѣ на главѣ моеи, а снѣ гостѣ из'наѣлъ снѣнце из' главы моеѧ. Я ѧ просилемъ ѥ него, рекѣ емѣ: „Г^ди мой, не ѡнимѣй свѣтлости моеѧ, свѣта того домѣ моего“. Рече ар'хаїгла Михаїла: „Еѡ неделю рано возмет сѧ дѣша ѡца твоего на нѣса, а тѣло ѡстанѣт сѧ на зем'ли, аж' скончат сѧ седмѣ тисѣщѣ лѣтъ вѣка сѣго ѥ востанѣтъ всѧка плѣт чловека“. И рече Авраам Михаїла: „Молю тѧ, нехѧй не ѥзѣйдѣ из' тѣла, аж' оузрю дѣло на нѣбеси ѥ на зем'ли преждѣ смер'ти“. Ѣ сем же рече ар'хаїгла: „Пондѣ ко Бгѣ Ѣцѣ, како повелѣт ми, то скажѣ ти, Авраамѣ“.

Возѣйде же ар'хаїгла Михаїла на нѣбеса ѥ глѧ ѡ Авраамѣ Бгѣ. Рече Г^дъ ар'хаїгла: „Иди, пойми Авраама ис' тѣлом на нѣбеса, покажи емѣ всѧ, что речѣтъ на то, что ест' на зем'ли, бо ми дрѣгѣ естѣ Авраам“.

Тогда поем Михаїла Авраама на нѣбеса ѥ приведе на рѣкѣ. Узрѣ Авраам двоѧ врата, единѣ малѣѧ, а дрѣгѣѧ великѣѧ, и посредѣ нѣх сидѣще мѣжѣ старѣ, [ѥ] великѣѧ соборѣ ѡкрѣст' него аггловѣ, ѡн же мѣжѣ весѣлаше сѧ ѥ плакаше, ѥ лѣпѣше весѣлостю из'бивашѣ.

Рече ар'хаїгла Михаїла: „Знаеш' ли сѣго члѣвкѣ?“ Рече Авраам: „Нѣт, Г^ди“. [Рече ар'хаїгла]: „Видиш' ли ѡбѣѣ врата? сѣѧ коротѧ широкаѧ во мѣкѣ, а тѣснаѧ во рай. Ѧ мѣжѣ великѣѧ снѣ естѣ Ідам. що есѣ дѣшѣ видѣвѣ ѥсходѣща ис' тѣла, ѡ него сѣтъ. Егда видишѣ его плачѣща сѧ, длѧ того плаче, бо много нѣх идѣт во мѣкѣ, болѣшаѧ частѣ, длѧ того плачет сѧ; а в рай найменшаѧ частѣ идѣт, ѥ длѧ того смѣет' сѧ, бо со радѣстїю идѣтъ в рай!“

Рече Авраам ко ар'хаїгла: „Не могаѣ бих ѧ сквозѣ тѣснѣѣ врата пойти. Многоѣ не вхѣдѧт во нѧ“. И восплака сѧ Авраам глѧ: „Ѣ горе мнѣ, что сотворѣ! аз' и естѣмѣ члѣвкѣ грѣш'ній, како могѣ тѣсними врати в рай влѣсти? тѧко ѡрокѣ, котѣромѣ десѧт лѣт, той тѧко кнѣйде единѣ!“ Рече ар'хаїгла Михаїла:

¹⁾ Епѣводу з Сарѣю від слѣв „ѣслишаешѣ же Сара“ аж до отсѣх слѣв, що являють сѧ немѣв відривком якоѣсь промови, в грецьѣм текстѣ новѣѣм нема. В текстѣ Тѣховравова тут також незначѣ якась прогалина.

„И ты единъ вонїдїшъ; мнози подобны тебѣ вохоятъ ѿ мира сего; а колѣшая часть ихъ вохоятъ во широкая врата“. Стоящѣ же Авраамъ, и въ той часъ видѣвъ, же два а҃гла погнаша седѣмъ темъ дшѣ, и кѣмъ сѣмъ во мѣкѣ пойдоша. И рече Авраамъ: „Бѣмъ сѣмъ во мѣкѣ пойдоша?“ И рече арха҃ггль Мїхана: „Бѣмъ сѣмъ“. [И рече Авраамъ]: „Пошадн, Гдн, дшѣ тѣхъ привезѣти во рай!“

„Не пошаднтъ сѣмъ“, рече Мїхана. „Пошѣкаетъ сѣмъ, але не ѿверѣте сѣмъ достойнѣ, и развѣ тотѣ, еѣмъ же а҃ггль принесе и҃с правдами во рѣцѣ. И҃мъ ѿвращетъ сѣмъ дшѣ и҃з грѣхами, то поведѣ сѣмъ со грѣшныи ко мѣкѣ вѣчнѣю“.

Рече же Авраамъ Мїхана: „Сѣмъ темъ дшѣ ци ѿведѣтъ а҃гли ко мѣкѣ?“

Рече Авраамъ ко арха҃гглю Мїхана: „Колѣко дшѣ ѿзметъ а҃ггль на кождїи днѣ и на кождѣю ноцѣ?“

Рече арха҃ггль Мїхана ко Авраамъ: „Смерть не ѿведѣтъ на мѣсто сѣмъ, даже би видѣ сѣдїю“.

Услїшавъ же Авраамъ дшѣ ко мѣкахъ вопнїюща: „Помилѣи насъ Гдн, помилѣи насъ!“ Рече же сѣдїа: „Како могѣ помилувати кѣс? би не помилуванъ есте дшѣ и҃дшерїи и҃ снѣвъ своихъ, но кѣстанъ есте на плотъ чрева сѣмъ“. Реканъ тїи дшѣ: „Нѣсть во насъ ни прѣлюбоудѣнїа, нѣ разбою“. И рече сѣдїа: „Принесѣте мнѣ писанїе!“ И прїидѣ съ писанїемъ мѣжъ великѣ сѣло, и҃мѣхѣ на главѣ своей три вѣнцѣ, сѣмъ мѣжа зѣвахѣ на послѣшество; дерѣжа же тотъ мѣжъ златѣю трѣстѣ во рѣцѣ своей. Рече сѣдїа: „Ѿблїчены грѣхи тїи дшѣ“. И рекѣтъ тїи дшѣ: „Ѿ ѿкажнїи есмо! како можемъ глаголати, же не маемъ прѣлюбоудѣнїи анѣ разбою! И҃ ми по смерти мѣжей своихъ со инѣшими мѣжами грѣхи творили, и҃ снѣ и҃ дшѣ своѣ погубили, а и҃нѣи грѣхи творили!“ И мѣвили тїи дшѣ, возопїша велѣми: „Ѿ горе намъ, ако забнїи есмо грѣхи тїи, а тѣгѣ не забыша грѣховѣ нѣиныхъ!“ И взѣмша дшѣ тоти со гнѣвомъ и҃ мѣчаще ихъ сѣло. И рече Авраамъ [ѿ] сѣдїи: „Гдн, кто сїи члѣвкѣ?“

И рече арха҃ггль Мїхана Авраамъ: „Ѿцѣ твои Енохъ, книгѣ ѿчїа, то естѣ писарѣ, постави его [Бгѣ] на послѣшество написѣвати беззаконїа чѣловѣческаа и неправды“.

Рече Авраамъ ко арха҃гглю Мїхана: „Можетъ ли Енохъ ѿповѣсти ѿ всѣхъ дшѣ?“

Рече еѣмъ Мїхана: „Пописати еѣмъ всѣ дшѣ порѣчивѣ Пнѣ Бгѣ, и҃ аще котораа дшѣ не помилувана бѣдетъ ѿ Гда Бга, то злѣ мѣчїти сѣмъ бѣдетъ“.

Рече Г'дѣ ко арх'агг'лѣ Михаи'лѣ: „Ще Авраамъ бѣдетъ тебѣ ѿ цю питати, показѣи ѿ сотвори есмѣ, друг' бо ми естъ“.

Понесе арх'агг'лѣ Авраама на твердѣи ѿблацѣ. ѿ позрѣвъ Авраамъ на землю ѿ видѣ члѣка прелюбоудѣаніе творяще. Рече Авраамъ ко арх'агг'лѣ Михаи'лѣ: „Нехай ѿпаде ѿгнь, да ѿпалитъ ихъ!“ ѿ видѣ ѿныхъ разбивающе разбойныкъ ѿ рече ко арх'агг'лѣ: „Нехай ѿзидѣтъ звѣрїе ѿ поядѣтъ ихъ!“

Рече Г'дѣ ко арх'агг'лѣ: „Понеси Авраама на землю, погубилъ би всякъ тварь, еже естъ на зем'ли, не помилувалъ бы никогоже, ѿко не сотвори [ихъ] не мовитъ: покайтъ сѣ грѣховѣ свои, а Г'дѣ прїиметъ кающихъ сѣ грѣшныхъ людей ѿ прїметъ во цр'тво свое нѣсноє“.

ѿ занесе арх'агг'лѣ Михаилъ на землю Авраама. Егда скончаша сѣ днїе Авраамъ ѿ пристѣпи смѣртъ къ немѣ взѣти дшѣ его. ѿ показа арх'агг'лѣ Михаилъ Авраамъ смѣртъ, сотвори ю страшнѣю, сѣхѣю, зѣбатѣю, ребратѣ, голѣнатѣю ѿ с кривою, ѿстрою косою ѿ з' греблами ѿ з' мѣт'лою, ѿ привѣде ю предъ Авраама. ѿзрѣвъ же Авраамъ смѣртъ ѿчима своимъ ѿ оубою сѣ з'кло ѿ почалъ би питати а'бо звѣдовати: „Кто еси ти, скажи ми сѣ? егда та ѿзрѣхъ ѿ оубоухъ сѣ вел'ми“.

Рече есмѣ: „ѿзъ есмѣ смѣртъ“.

Рече Авраамъ: „По ч'то такъ естъ страшнаа бар'зо?“

Рече же смѣртъ Авраамови: „То а такъ грѣшникомъ люта ѿ страшнаа, а праведникомъ бар'зо крас'наа ѿ чистаа, непекланнаа“.

ѿкраси же арх'агг'лѣ Михаилъ смѣртъ красотою бар'зо великою. Авраамъ же ѿдиви сѣ ѿ оупе, арх'агг'лѣ же Михаилъ ѿзѣмъ дшѣ Авраамѣвъ [sic!] ѿ тѣла ѿ ѿнесъ еѣ до небесныхъ ѿбителей. Бгѣ ншѣмъ во Тронци славимомъ ѿцѣ і ѿнѣ ѿ стѣмъ Дхѣ, есмѣ же честь ѿ хвала [ншѣ] ѿ през нескон'чонїи вѣки вѣкомъ. ѿминъ.

Про апокрїф пѣ. Апокаліпсїе Авраама, а радше про його вхїдъ на небо згадують старохристїянські письменники Епїфанїй, Атаназїй та Орїген. До нас мабуть не дійшов сей старий апокрїф, правдоподібно жидівського походження, натомїсь заховав ся по грецьки та по церковнославянськи апокрїф пѣ. Заповіт Авраама, христїянська перерібка того старого жидівського апокрїфа. Грецький текст із вїденського рукопису опублікував А. Васильев у своїй збірці *Anecdota graeco-byzantina, pars prior, Mosquae 1893*, стор. 292—307, а з більшим критичним апаратом по кількох рукописах Р. Джемс у серії *Texts and studies*, том. II, вип. 2 (R. James, *The Testa-*

ment of Abraham, Cambridge, at the university press, 1893). Церковно-славянський текст із рукопису XVII в. надрукував Тіхонравов у недокінченім третім томі своєї збірки пз. Апокрифическія сказанія, стор. 29—41, виданім у світ по смерті Тіхонравова в додатку до 58 тому Сборника отд. русскаго языка и словесности имп. Академіи Наукъ. С. Петербургъ 1895.

Б. Рукопис Московського Успенського собора XII в. к. 90—95.

(М^оца мана въ ѿ. днѣ. Видѣниіе юже видѣ стѣи Исаіа пр^оркѣ снѣ Амосовѣ). Въ дводесатноіе лѣ^то црѣствоующю Ёзекію ц^орю Іудѣію приде Исаіа снѣ Амосовѣ ѿ Исоусѣ снѣ Салвовѣ¹⁾ къ Ёзекіи въ Іерусалимѣ. и къшѣдѣ сѣде на одрѣ ц^оревѣ²⁾. и вси князи іерусалимстни, сѣвѣтѣниці ц^ореви и каженіци стоахоу прѣдѣ нимѣ³⁾. и придоша же и възвѣса⁴⁾ и ѿ сѣлѣ и съ горы пр^орци и снѣове пр^орчѣстни⁵⁾, слышавѣше Исаіа іако приде ѿ Галгалѣ къ Ёзекіи, и цѣлова юго въкоупѣ же и блговѣститѣ юмоу ѿ хотащнхѣ быти⁶⁾. въніегда възгла словеса всѣ истиннаѣ, дхѣ стѣи нанде нани и вси видѣша, слышахоу же вѣщаниа стѣго дхѣ. призѣва бо и ц^орь и пр^орци вси, и вънидоу юлико же ихѣ обрѣте сѣ тоу въ коупѣ. въ же Мухѣа ѿ Іананиа старѣць ѿ Ойла, и юлико сѣдаше одесноую ѿ ошоуюю юго. и югда оуслышаша гла^о стѣго дхѣ, прѣклониша колѣна и въспѣша Боу въшынемоу, почнеающемоу въ стѣхѣ и такоу силоу въ словеси въ мирѣ даровавшю. глѣующю же юмоу стѣнимѣ дхѣмѣ въ оуслышаниіе всѣмѣ, вънезапоу оумалѣче и къ томоу не видаше стоащихѣ прѣдѣ нимѣ. очи же юго бѣашѣ ѿвѣрьстѣ, оуста же затворѣна. обаче къдоуновениіе дхѣ бѣаше съ нимѣ. и непѣщѣвахѣ вси, іако въсприятѣ бы^{ст} Исаіа, пр^орци же разоумѣша, іако въ явлениіи бѣ, видѣниіе же, юже видѣ, не бѣаше ѿ вѣка сего, нѣ ѿ потаіенаго ѿ всѣакоіа плѣти. и югда прѣста ѿ видѣниіа и възврати сѣ въ сѣ, и повѣда Ёзекіеви и снѣоу юго Насоноу⁷⁾ и Мухею и прочимѣ пр^окомѣ глѣа:

¹⁾ Хл. Исаковѣ, у Копт. Исаіа. ²⁾ Копт. дод.: і хоча йому подавали крісло, не хотів сісти на ньому. І почав Ісаія з королем Ёзекією говорити слова віри і справедливости. ³⁾ Копт. сиділи довкола нього. ⁴⁾ Хлуд. ѿ вси, Копт. із сусідніх повітів. ⁵⁾ Копт. подає їх число 40. ⁶⁾ Копт. І вони прийшли, щоб привітати його і послухати його мови, і щоб він поклав свою руку на них, аби вони пророкували і аби він чув їх пророкування, і всі вони були перед Ісаією. ⁷⁾ Хлуд. Насоудоу.

„Кѣнигда прорицахъ къ слоуха, іегоже слышасті, видѣхъ а҃н҃гла славно не по славі а҃н҃гль, ꙗже вьсѣгда видѣхъ, нѣ етироу славоу велию стѣ имоуща, ꙗже не могахъ съповѣдати. и ѿмѣ ма за роукоу възведе ма на вѣсотоу. азъ же рѣхъ: „Кѣто єси ты, како ти є нма и камо ма възнесиши?“ сила бо ми дана кы^{ст} гл҃ати съ нимъ. тѣгда ѿвѣщавъ рече: „Єгда възведеу тѣ вѣ възходѣ и покажю ти видѣніє, іегоже радѣма посланъ єсмь, тѣгда разоумѣєши, кѣто єсмь азъ. а имени моего не оувѣси, заніє хоцѣши пакы възвратити сѣ вѣ тѣло свое. и єгда възнесоу тѣ, оувѣриши“. и радъ кыхъ, ꙗко кротѣко ѿвѣща ми. и рече ми: „Бѣзърадока ли сѣ, заніє кротѣко ѿвѣщахъ ти? и кащѣшаго мене оувѣриши кротѣиша и сѣмотрѣливѣиша, хотѣща вѣсѣдовати съ тобою, больша большаго, скѣтълѣиша и мирнѣиша. на сѣ бо посланъ єсмь, да прокѣцю тѣбѣ си вьсѣма“.

„И възидоухъ же и азъ и онъ на тѣврѣдѣ, и видѣхъ тоу бранѣ велию, Сотеноу и силы іего, и противѣща сѣ благочѣстию, и єдино єдиного закидаши¹⁾; ꙗко же єсть на земли, тако єсть и на тѣврѣдѣ, образи ко тѣврѣднѣмъ сѣде соутъ на земли. и рѣхъ а҃н҃гловн: „Чѣто єсть ратѣ си и завѣда и опѣлчєніє?“ и ѿвѣща ми и рече: „Он бранѣ єсть дѣволиа, и не имать почитн, дондѣже придетъ, іегоже хоцѣши видѣти, и оувѣиєтъ дѣхъмъ силы сѣсѣма“.

„Потомъ възведе ма на соущама вѣшє тѣврѣдн, ꙗже єсть пѣркоѡ ѿбо. и видѣхъ тоу прѣстолю по срѣдѣ, и на немъ сѣдѣи а҃н҃гль вѣ велицѣ чѣсти. ѿ ѡдѣсноу іего сѣдѣиша и ѡнию а҃н҃глы; инакоу же славоу имѣяхоу нже ѡдѣсноу, и поахоу єдинѣмъ гласѣмъ, а нже ошоуюю, кѣ слѣдѣ нхъ поахоу, пѣ^о же нхъ не сѣбашє ꙗко и дѣснѣхъ. вѣпросихъ же а҃н҃гла вождѣшаго ма: „Комоу пѣ^о си вѣсылѣєма єсть?“ ѿвѣщавъ гл҃а ми: „Велицѣи славі вѣиши соущи на сѣдѣмѣмъ нѣси, и сѣоу іего любѣмоу, ѿнюдоу же посланъ єсмь кѣ тѣбѣ“.

„И пакы възведе ма на вѣторое ѿбо, вѣсота же нѣсє вѣлѣше ꙗко ѿ пѣрѣваго нѣсє до земли. видѣхъ же тоу ꙗко и на пѣрѣмѣмъ нѣси дѣснѣма и шоуѣма а҃н҃глы, и пѣ^о вѣиши пачє пѣрѣвѣхъ, и падъ на лицѣ своемъ поклонихъ сѣ имъ. и не ѡстави мене а҃н҃гль наставляши ма: „Не покланѣи сѣ ни прѣстолюу ни

¹⁾ Хлуд. єдиного єдиногоу закидаѣа; Копт. і там я бачив Саммаїла і сили його, і недѣка боротьба ѿшла против нього, і ангели Сотони були завидючі один на одного.

англоу ѿ і҃сѣхъ. сего бо ради посланъ єсмь наставити тебе. ємоу же ти азъ рекоу тѣкъмо надъ вѣсѣми прѣстолы... и одежда и вѣнцы, єгоже оузьриши ѿсѣлѣ оуже¹⁾. и въздрадовахъ съ радостію великою зѣло, яко така єсть коньчина вѣдѣцимъ вѣшнього и вѣчного, възлюбленаго ємоу сїа, и яко ѿ а҃н҃гла сѣаго дх҃а си тамо исходять.

„И възведе мя на третієє нѣбо, и тамо такоже видѣхъ малъ прѣстолъ, и десныи и шоуши а҃н҃глы. обаче память вѣка сего тамо не именованіє сѣа, измѣноваше же сѣа слава дх҃а моего, яко вѣсхожахъ на нѣбо. и рѣхъ: „Ничтоже ѿ оногo сѣде не именується сѣа“. и ѿвѣща ми а҃н҃гль и рече ми: „Ничтоже не мѣнить сѣа за нѣмошь єго; ничтоже сѣде оутантъ сѣа тамо дѣємъиныхъ“. пѣ^с же, єже поухъ, и славословіє сѣдѣщаго, и а҃н҃гль вѣще вѣаше вѣторого.

„И пакы възведе мя на четвъртеє нѣбо, многъмъ кольши вѣаше. и тоу пакы видѣхъ прѣстолъ и десныи и шоуши а҃н҃глы, и си пакы поухоу, и слава и пѣніє [десныхъ] а҃н҃гль больши вѣаше шоуныхъ, и слава сѣдѣщаго больши вѣаше а҃н҃гль соущихъ одесною, слава же ихъ такоже прѣспѣваючи нижьнихъ.

„И възидохомъ на пѣтоє нѣбо, и тоу пакы видѣхъ ле҃гїоны бырисѣны, и слава ихъ и пѣ^с славьнѣиши четвъртаго нѣси. азъ же въздвигихъ сѣа многоу множествѣ, оузрѣхъ а҃н҃глы различьными добротами оукрашены, кождо славою своєю нмоуіра, и славляху живоущаго на вѣсотахъ, єгоже нма не шви сѣа вѣсакон пакти, яко такоу славою дастъ а҃н҃гломъ на коємъждо нѣси. и ѿвѣщавъ а҃н҃гль г҃ла ми: „Чѣто подики сѣа о сѣмь? не си єдини лици, нѣси бо видѣхъ непреходимыхъ силъ тьмы а҃н҃гльскы“.

„Пакы же възведе мя на въздоухъ шестаго нѣси, и видѣхъ славою велию на немъ, якоже не видѣхъ на пѣтѣмъ нѣси. видѣхъ бо а҃н҃глы въ славѣ мнозѣ, чинты силъ притраныхъ и мимотекоуща²⁾, пѣснь же ихъ сѣа и чюдна вѣаше. и рѣхъ а҃н҃глови водащемоу мя: „Чѣто єсть єже вижю, г҃ї мон?“ и г҃ла ми: „Нѣсмь азъ тѣбѣ г҃ї, нѣ сѣвѣтъникъ“³⁾. и пакы рече: „Ѹ шѣ-

¹⁾ Славянський текст у обох списках тут скорочений так, що робить ся зовсім незрозумілим. У Копт. промова ангела виглядає так: „Не кланяй ся ані ангелови, ані престонови, що наленать до шістьох небес, на те бо я посланий вести тебе. ая скажу тобі [кому поклонити ся] в сєхому небі. Бо над усіми небесами і їх ангелами поставлений твій престол, а також твоя одежда і корона, яку наші побачить“. ²⁾ Так в обох слав. списках, у Копт. ангели в великій славі ³⁾ Копт. товариш. І я запитав іще раз і мовив до нього: „Чому тут ангели розділені по парі?“

стаго нѣсе ни прѣстола, ни шоуныхъ а҃н҃гъ, нѣ ѿ снѣгы седмаго нѣсе стронма соутъ, идеже юсть именныи тѣи иночадын снѣ юго, и вса нѣса и а҃н҃гъ юго послоушають. азъ же посланъ юсмь възвестъ тѣе сѣмо, яко да видиши славоу сню и Г҃а въскхъ нѣсѣ и а҃н҃гъ и снѣ. г҃лю ти, Исаїе, никѣто же въ пѣти мира ѡного хотѣ възвратити сѣ члѣвкѣ видѣнию, еже ты видиши, ни видѣти възможетъ, еже ты хоушиши видѣти, заню ти юсть въ жребии Г҃и прити сѣмо. възвеличхъ же Г҃а моего пош, яко въ жрѣбии юго ѿхожю. и г҃ла ми: „Югда не пѣти сѣмо възвратиши сѣ хотѣнию оуѣмь, тѣгда възпримиши одежою свою и тѣгда ты коудши равнѣ а҃н҃глоу соуцимъ въ сѣмѣ нѣси“.

„И възведе мѣ на шестою нѣбо. и прѣстола тоу оуже не бѣаше, ни десныхъ, ни шоуныхъ а҃н҃гъ, нѣ вси имѣахоу єдинѣ възоръ, и пѣ нхъ равна. и дастъ ми сѣ, да и азъ пошхъ съ ними, и а҃н҃гъ. иже съ мною быховѣ, яко слава нхъ бѣаше єдина, и славашахоу оца въскхъ и възлюбленаго снѣ¹⁾ и ст҃го дѣха вси єдинѣми оусты пошхоу, нѣ не тацѣмь, яко имѣахоу на пѣтѣмь нѣси, нѣ инацѣмь гламь. и свѣтъ много велми бѣаше. и югда бѣхъ на шестѣмь нѣси, мѣнахъ свѣтъ иже на пѣтѣмь нѣси тѣмоу соушъ. и въздрадовахъ сѣ зѣло и възпѣхъ дароующемоу таковаю приѣмлющиму мѣть юго. и помолхъ сѣ а҃н҃глоу наставляющемоу мѣ, да кѣтому не възвращѣ сѣ въ миръ съ пѣтѣныи. г҃лю же вамъ, яко многа тѣма юсть сѣде. а҃н҃гъ же наставляши мѣ г҃ла ми: „Чѣто яко въздрадова сѣ о свѣтѣ сѣмь? кольми паче въздрадоуши сѣ и възвеселиши сѣ, югда оузриши свѣта праваго нѣсе, идеже сѣднѣ нѣснѣи оца и єдиночадын юго снѣ, идеже ѡнѣлѣченны и прѣстолаы и вѣнцы лежатъ правдынымъ. а ѿ томь, еже не възвратити сѣ тѣбѣ въ пѣть свою, не оу врѣмѣ кончати сѣ прити сѣмо. си слышавъ оскърѣбѣхъ зѣло. и г҃ла ми: „Не скърѣи ниже боудн драхъ!“

„И възнесе мѣ на а҃еръ седмаго нѣсе, и слышахъ гла^с г҃лющъ ми: „Доколѣ въ пѣти²⁾ хотѣи жити възсходнѣ?“ и оубоухъ сѣ зѣло и трепѣтѣнъ быхъ и пакы инѣ гла^с слышахъ г҃лющъ: „Не дѣнте, да възидѣтъ достоинникъ бж҃ни, сѣде бо юсть одежа“. и възпросхъ а҃н҃гла соуцаго съ мною: „Кѣто юсть възбранѣи ми, кѣто юсть пакы повелѣваши ми възити?“ и рече ми: „Возбранни оубо иже надъ поущими из небесъ а҃н҃гъ, и по-

¹⁾ Копт. дод. Христа. ²⁾ Копт. живе в чужби.

кѣлѣкѣ тыи ти съ юсть сѣѣ бѣжи. а ѿ мене юмоу не можеши слышати, донѣдѣже ис пѣти своимъ изидеши¹.

„И яко възидохоуѣ на самое нѣбо, и видѣхъ тоу свѣтъ дивнѣи и неисповѣдимѣи, и а҃нглы бѣчислѣныи и правѣдникѣ. видѣхъ ѣтерѣ ѿшедѣше ѿ одежѣ пѣтъныихъ и соущаѣ въ одежахъ вѣшныихъ, и вѣахоу въ славѣ велицѣ стояще; обаче на прѣстолѣхъ своихъ не сѣдахоу, вѣнѣци же славѣ ихъ вѣахоу на нихъ. и въпросихъ а҃гла и рѣхъ: „Почѣто ѡдежа приша и прѣстолъ славѣ и вѣнѣцѣ не приѣмають?“ и г҃ла ми: „Не приѣмають ихъ нѣтъ, дондѣже сънидѣтъ сѣѣ бѣжи съ искрѣва; обаче вѣдѣтъ, чин соутъ прѣстоли ихъ и кою вѣнѣци. югда сънидѣтъ и боудѣтъ не въ зрацѣ вашемъ, и князь мира того сѣа юго радѣма простѣрѣтъ роуцѣ свои на нѣ, и ѡбѣсѣтъ и на дрѣвѣ и оубиѣтъ и не вѣдѣти кѣто юсть, и сънидѣтъ въ ѡдѣ, и наго и поусто поставитъ се призрачнѣ, имѣтъ же и князь съмѣрѣтъ пѣтъника и сътѣрѣтъ всю силоу юго, и вѣстанѣтъ г҃. днѣ имѣѣ вѣтерѣ правѣдникѣ по всѣмъ вселенѣи¹), и вѣзыдѣтъ пакѣ на нѣса, — тѣгда приемоутъ си прѣстоли свои и вѣнѣца“.

„И по словесѣхъ сихъ рѣхъ юмоу: „На нѣ же тѣ въпросихъ на пѣръвѣмъ нѣси, скажи ми, сѣде во обѣща сѣа мнѣ съказати: како въ ономъ мирѣ бѣваемаѣ сѣде вѣдома соутъ?“ юще ми г҃лющю съ нимъ, се ютерѣ а҃гла [ѿ] стоящихъ славнѣи велими вѣзвѣдѣшаго ма и вѣсѣхъ а҃гла, и показа ми книгѣ, и разг҃ноувѣ дастъ ми. и видѣхъ писмена, вѣахоу не яко вѣка сего, и почѣтохъ ѿ, и се дѣланиѣ Иерсалама²) вѣахоу тоу написана, и ютерѣ чѣкѣ видѣхъ дѣла, ихъ же азъ не вѣдахъ. оубѣдахъ оубо въ истиноу, яко ничѣто же не оутанѣ сѣа на седмѣмъ нѣси въ мирѣ бѣваемѣихъ.

„И въпросихъ а҃гла: „Кѣто оубо юсть съ прѣспѣваѣи а҃нглы къ славѣ своимъ?“ и ѿвѣщавъ рече ми: „Прѣспѣваѣи а҃нглы съ юсть великѣи а҃рхѣа҃гла Муханѣ, мола вѣиноу за чѣкѣство“. видѣхъ же одежа многѣ и прѣстоли и вѣнѣца многѣ лежаща а҃гловѣ; сѣа одежа и прѣстоли и вѣнѣци тѣмъ вѣадоми соутъ. и г҃ла ми: „Сихъ одежѣ мнози лишають сѣа ѿ оного мира, вѣровавѣше словеси ѡмоу, о немъ же г҃ла сѣа тѣѣ“.

¹) Текст попований, у Хлуд. имѣѣѣ ютерѣ правѣдникѣ съ собою, и пошлѣтъ свои проповѣдныкѣ по всѣмъ вселенѣи. ²) Копт. і ото там булѣ спѣсѣнѣ дѣла дѣтиѣи Ізраїля і дѣла такихъ людей, якихъ я не знаю.

„И ѿбращь сѧ видѣхъ Гѣ въ славѣ велицѣ, и оужастьнѣ быхъ зѣло. и пристоупиша къ нѣмоу вси иже видѣхъ правды-ники, и поклониша сѧ юмоу поюще единѣмъ глаголю. и тѣ вѣаше подобьнѣ имѣ, и бысть слава ихъ яко и ѿнѣхъ. И тѣгда пристоупи Михаилъ и поклони сѧ, и съ нимъ вси ангели покло-ниша сѧ и възспѣша и; и прѣобрази сѧ пакы и бысть яко ангель. тѣгда рече ми ангель во дни ма: „Сеюмоу поклони сѧ и възспои“. и поклонихъ сѧ и възспѣхъ юмоу. И глагола ми ангель: „Се юсть Гѣ всесы славы, юже видѣ“.

„И юще юмоу глаголю видѣхъ много прѣславьна подобна юмоу по всемоу, и правдыници пристоупиша и поклониша сѧ и възспѣша и сеюмоу, и тѣ възспѣ съ ними и не прѣобрази же сѧ по видоумъ ихъ. и съ нимъ придоша ангели и поклониша сѧ юмоу. и рече ми ангель: „Поклони сѧ и възспои юмоу“. И покло-нихъ сѧ и възспѣхъ юмоу. и пакы другого въ славѣ велицѣ видѣхъ ишѣдѣша. и възпросихъ ангела: „Кѣто съ юсть?“ и глагола ми: „Поклони сѧ юмоу, се бо юсть ангельскаго дѣла глаголюаго къ тебѣ и въ възсѣхъ правдыницѣхъ“.

„И по нихъ ина ютира неизглаголюема явлаше сѧ слава, юеиже азъ ѿверстама очима дѣла моего не възмогъ видѣти, ни възведе ма, ни вси ангели, иже видѣхъ поклоняюща сѧ Гѣи; развѣтъкъмо правдыники видѣхъ въ силѣ велицѣ зѣраща къ славѣ юго. И пристоупи къ нимъ първѣе Гѣ мон и ангела дѣловна, и поклониста сѧ и възспѣста и дѣва тѣкъмо, и тѣгда вси правдыници поклониша сѧ, и съ ними Михаилъ и ангели вси поклониша сѧ и възспѣша.

„Потомъ слышахъ глаголю тоу и пѣснь же слышахъ по нѣси възходяща на ѿ. нѣсѣ, и вси славляху того, югоже не можахъ азъ славы видѣти. всѧ же ѿ. нѣсѣ пѣе не тѣкъмо слышима, нѣ и видима бѣаше. и глагола ми ангель: „Се юсть единъ вѣчьнѣ въ вѣшньимъ вѣцѣхъ живыи и въ стѣхъхъ почиваа, югоже ни имене можемъ търпѣти, иже поемъ юсть стѣхъхъ дѣломъ въ оустѣхъхъ правдыныхъ“.

„И по семъ слышахъ глаголю вѣчьнаго глаголюа: „Гѣ сѣоу, изиди и сѣлѣзи съ възсѣхъхъ нѣсѣ, и боуди въ мирѣ, и даже и до ангела соущаго въ адѣ, прѣобрази сѧ по образомъ ихъ, и не познають тебе ни ангели, ни князи вѣка того, и соудиши князю и ангеломъ юго и мироу обладомомоу имѣ, зане ѿвергоша сѧ мене и рѣша: „Мы юсмы и развѣ на нѣктоже юсть нѣтъ“. и югдаже ѿ земли възнесши сѧ, къ томоу не прѣобразиши сѧ по нѣси, нѣ въ славѣ велицѣ възидеши и сѣдещи одесноую мене. и тѣгда

поклонать сѧ тѣбѣ князи и слѧзы и а҃н҃гли и вѣсе начало ѿбесѣ-
нѣи нѣхъ и земьныхъ и прѣисподѣнныхъ“.

„Снѣ слышахъ великоу славоу заповѣдающе Г҃и моемоу.
И тѣгда възиде Г҃ъ ѿ сѧмаго ѿбесе и сѣниде на шестоу ѿбо.
и а҃н҃глѣ наставляши мѧ рече: „Разоумѣи Исѧнїе и вижѣ боуду-
ще прѣображенїе и сѣнитїе юго“. ꙗко видѣша а҃н҃гли, възспѣша
и исхвалиша и, не прѣобрази бо сѧ по видомъ нѣхъ. и азъ же
въспѣхъ съ ними. и ꙗко сѣниде на пѧтоу ѿбо, и прѣокрази сѧ
по образоу а҃н҃глѣ тѣхъ. и не възспѣша юго ни поклониша сѧ,
бѣ бо юго образъ ꙗко и онѣхъ. сѣниде же на четвъртоу ѿбо,
и ꙗви сѧ имъ по вѣзороу нѣхъ, и не възспѣша юго, бѣаши бо
ꙗко по вѣзороу нѣхъ. приде же на третїе ѿбо и на вѣтороу и на
первоу прѣобразоу сѧ на когождо нѣхъ, тѣмъ же ни поахоу
ни покланяхоу сѧ юмоу, ꙗвлѧше бо сѧ подобьнѣ имъ, показо-
ваше же знаменїя на коємъждо ѿбеси стрѣ[гоу]щимъ врата.
сѣниде же на твѣрьдѣ, ꙗже князь вѣка сѣдоу сѣдїть, и тоу
дасть знаменїе, и образъ бѣаши юго ꙗко и тѣхъ, и не просла-
виша ни ꙗвиша юго. сѣниде же и къ а҃н҃глоу вѣздѣха сѣго и
бѣаши акты юдинѣ ѿ нѣхъ, и не дасть знаменїя имъ, ни вѣпро-
сиша бо юго.

„И по снѣхъ г҃ла ми а҃н҃глѣ: „Разоумѣи, Исѧнїе сѣи ѿмосовѣ,
на сѣ бо посѣланѣ юсѧмъ ѿ Г҃а вѣсѧ тѣбѣ оуказати. ни прѣже бо
къто видѣ, ни по тѣбѣ видѣти възможетъ. ꙗкоже ты видиши
и слышалѣ юси“. и сѣ видѣхъ подобьна ꙗко сѣа члѣвчѧ и съ
члѣкы пожикъ въ мирѣ, и не познаша юго. и видѣхъ възхо-
дѧще на твѣрьдѣ, и оуже не бѣаши по зракоу нѣхъ прѣобразоу
сѧ; видѣвъше же и вѣси а҃н҃гли оужаснѣша сѧ и покланяюще сѧ
г҃лахоу: „Како оутѧи сѧ на“ Г҃ъ посрѣдѣ ѿ не познахомъ ѿра-
славѣ!“ и отъ первѧго ѿбесе възсхожаше славынѣи, и не прѣобра-
зоваше сѧ, нѣ вѣси а҃н҃гли и десни и шюни и на срѣднимъ
прѣстолѣ сѣдѧи, и поклониша сѧ юмоу и възспѣша г҃люще:
„Како прѣиде мимо нѣхъ Г҃ъ и не оувѣдѣхомъ ни поклонихомъ
сѧ юмоу“. И тако възиде на вѣтороу и на третїеу и на че-
твъртоу и на пѧтоу и на шестоу ѿбо, обаче на възспѣхъ ѿбесѣхъ
слава юго прилагаше сѧ. и ꙗко възиде на сѧмоу ѿбо, възспѣша
и вѣси правѣдници и вѣси а҃н҃гли и вѣсѧ слѧзы. и тѣгда видѣхъ
ѿ, ꙗко сѣде ѿдесноу великыи славы, юмъ же не могъ видѣти.

„И а҃н҃г҃ла дѣховнаго видѣхъ сѣдѧща ошоую, и г҃ла ми:
„Довѣльно ти, Исѧнїе. оувѣдѣ, нѣхъ же никтоже не оувѣдѣ ѿ пѧ-
тоскѣхъ сѣшѣ. ни око видѣ, ни оухо слыша, ни срѣдце чело-
вѣкоу не възиде, ꙗко оуготова Бѣ любѧщимъ и“. И рече ми:

„Възврати са въ одежю свою, донѣдеже вѣкма дѣни твоихъ испълнитъ са, и тѣгда придиши ми съмо“.

„Си видѣхъ Исана“, — рече стоищимъ окрѣстъ юго. и слышавъше си прѣдивънаа прославиша и възспѣша Бѣ давъшаго такоу бѣгодать члѣкомъ. рече же Єзикієви цѣрю: „Коньчина вѣка сего и все видѣннє се събоудѣтъ са въ послѣдънимъ родѣ“. и заклать ю не възвѣстити сѣомъ Излѣкомъ ни словесъ сихъ дати на писаниє всякомуу члѣкоу, „нѣ юлико аще разоумѣете ѿ цѣра реченаа въ пррѣцѣхъ. такоаа разоумѣите вси. вы же вѣднѣте о сѣѣмъ дѣѣ, да примете ѡдежю ваию и прѣстолаы и вѣнъца славы на нѣсѣхъ лежааа“. и прѣста гѣм и изидѣ ѿ Єзикія цѣря. Томоужѣ Боу нашему слава и нынѣ и присно и въ вѣкы вѣкомъ аминѣ.

Отся апокаліпса, одна з найстарших памяток старохристиянської літератури, написана мабуть ще в II в. по Хр. грецькою мовою. Її згадують грецькі та латинські отці церкви Оріген, Епіфаній, Амбровій, Єронім та старі індекси неправих книг; грецький оригінал одначе швидко забув ся і аж у р. 1900 із нього віднайдено невеличкий уривок. Цілість, себто апокаліпса про вхід Ісаїї на небо та легенда про його замученє заховала ся лише в коптійськїм перекладі; славянський переклад, доконаний іще в першій добі славянського письменства, заховав лиш апокаліпсу. З неї відомі всього дві копії: одна сербська, в рукописі з XIV в., опублікована А. Н. Поповим у його „Описаніи рукописей библиотеки Хлудова“, стор. 414—419, і одна українсько-руська, захована в пергаментовім рукописі з XII в., що переходуєть ся в бібліотеці Успенського собора в Москві. І сей текст опублікував у перше А. Н. Попов у своїй збірці „Библиографическіе матеріалы“ при описі того рукопису; другий раз опубліковано наш апокріф 1899 р. в Читеніяхъ моск. общ. ист. и древностей (т. 189) у повнім виданю цілого тексту Успенського рукопису, зладженім під редакцію ак. Шахматова і Лаврова (стор. ркѣ—рлѣ), при чім до південно-руського тексту додано варіанти з сербського. Передруковуючи се остатнє виданє нашого тексту я даю в нотках вибір варіантів сербського тексту та порівнанє його з коптійським (у німецькїм перевладі І. Флеммінга в збірнім виданю Dr. Edgar Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Uebersetzung und mit Einleitungen, Tübingen und Leipzig 1904, стор. 202—305).

В. Ізмараїд XVI в. (бібліот. Нар. Дому, муз. Петрушевича,
ч. 1), в. 116.

(Слово ѿ видѣніа Павла ап^сла). Тако Г^л пр^орк^м глѣть: „Доколѣ съгрѣшаѣте ѿ прилагаете грѣхы на грѣхы, ѿ прогнѣваете сътворѣшаго вы? но ѿстанете неправдѣ ѿ навѣкнете добротворити и мѣтви боудете, да спсете сѧ“. всѧ бо тварь велѣнію бжїю повинуютъ сѧ, толико члвци престоупаютъ бжїа заповѣди. многажды бо сѧнце молаше сѧ г^лм Бг^оу: „Г^л в'сѧ съдрѣжай, доколѣ неправдѣ члчѣ терпѣши ѿ безаконїи многы? вели, Г^л, да ѿ пожгоу, да не творять зла“. ѿ гла^с же ємоу бысть г^лм: „Ѳзъ в'сѧ си съвѣдѣ, ѿ видить ѡко мое, но трѣп'лю и^х, покаїнію даю врѣмѧ; аще ли не покают' сѧ¹⁾), то соужю и^х тогда“.

М^ць же ѿ звѣзды молахоу сѧ глѣюще Бг^оу: „На^х, Г^л, далъ єси ѡвласти свѣтити в' ноць. доколѣ призри^х на незаконное влоудство ѿ давленїе дѣтїи ѿ разбѣиство ѿ тат'вы? повѣли, да погоуби^х злотворащѧ члчкы“. ѿ бы^{ст} ѿмъ гла^с глѣюще: „Видить в'сѧ ѡко мое, но чаю ѡбращенїа и^х; аще ли не кают' сѧ, соужю и^х тогда“.

Море же ѿ рѣкы вѣпїахоу молаше сѧ Бг^оу: „Рѣци на^х, Г^л, да погоуби^х злыѧ члчкы, ѿже по на^х плавающе разбѣикають ѿ тро-рѣт' злаа“. ѿ бы^{ст} гла^с к ни^м: „Ѳзъ всѧчес'каѧ свѣдѣ, но аще не покаю^т сѧ, соужю тогда и^мѧ“.

И земаѧ же вѣз'пи просѧщи сѧ на члчкы: „Ѳзъ, Г^л, паче тварѣ ѿ всѣх²⁾ ѡсоужена єсѧ ѿ не могоу влоуда, тат'вы ѿ колхвоканїи, клеветы и прочїх^х трѣпѣти злобѣ, ѿко сїѧ досадоу родителѣх^х творить ѿ дѣщи мѣри ѿ братѣ братоу многи неправды члвци творять. повѣли ми, Г^л, да не проращю в'сѣмны^х за злобы и^х, да голодш^х ѿзмроутъ“. ѿ бы^{ст} гла^с г^лм: „Ѳзъ оубо вѣдѣ^х в'сѧ ѿ ничто сѧ мене не оутантъ. всѧ бо соутъ ѡвѣнажена приѡчїма мойма; аще ли кто сѧ не каѣтъ³⁾), азъ соужю ємѧ“.

Слышите ли, члвци, како в'сѧ тварь повинѣет сѧ Бг^у. а мы поч'то коли єго не твори^м. самохоть црѣства бжїа лишаєм' сѧ? Ѧстанѣ^х. братїе, злобѣ наши^х ѿ на всѧкъ ча^с кѧгдри^х Бг^а. ѿко во сѧнцю заходящю в'си люд'стїи аггали къ Бг^оу поклонит сѧ ѿдоутъ, дѣла приносяще члчьскѧ. ли добраѧ, ли злаѧ. бжбѡѡз'ниваго члка аггаль радоуѣ сѧ ѿдѣтъ къ Бг^оу на поклоненїе, а злаго члса

¹⁾ П. дод. и прїидѣтъ ко мнѣ. ²⁾ П. паче всѧ твари. ³⁾ П. аще ли не покаются, прїидѣтъ ко мнѣ.

а́ггъ плача ѿде́тъ къ Бѣоу [и] глѣтъ: „Гѣ вса съдрѣжанъ, повѣли ми. да не вѣдоу съ злымъ ѿ грѣшнымъ симъ, токмо бо ѿматвое нарицае́тъ, а́ бѣгажае́тъ плоти, а́ грѣхы прилагае́тъ вѣсѣгда къ грѣхѣ¹⁾ ѿ ни ѿдиноа мѣтвы не твори́тъ ѿ сѣдца ни въ дѣни ни въ ноци, ѿ на поданіе съгѣени ѿмат роуцѣ, токмо зѣбирае́тъ а́ не дае́тъ“. ѿ гла Гѣ „Не ѿставляйте ѿ тѣхъ, егда тацѣи²⁾ прѣймоу́тъ покаѣніе; аще ли сѣ не покаю́тъ, егда къ мнѣ прѣидѣтъ, азъ соужю и³⁾“.

Такоже ѿ зоутра въ а. ча° дѣни а́ггъи приходѣтъ чѣчѣстѣи на поклоненіе Бѣоу, ѿвѣтъ ѿ чѣцѣхъ дающе, что въ ноци коудоу́тъ сътвориши, въсѣмъ дѣла наша ѿ мысли нецимаѣ и дѣе́наа твореніа вса ѿбѣѣвлена соу́тъ прѣд Бѣомъ. того дѣла, братіе ѿ сѣстры, на вѣсакъ дѣнь ѿ ношъ блѣгодарите Гѣ Бѣа, к конѣцъ бо дѣиѣи [ѿ] въ конѣцъ ноци, въ оу́речени чѣ° вѣсѣгда а́ггъи всѣхъ на° на поклоненіе Бѣоу приходѣтъ. не можѣмъ никто на° ни ѿдиноа ноци прѣминоу́ти не моливъше сѣ Бѣѣ, да не ѿпечаали́ хранителеѣ нашего а́ггъа. ноцѣ бо на дѣе разлоу́чена: ѿ тѣла на покон, ѿ дѣи на сѣснѣ. Бѣѣ ѿшеме́ слава ѿ дрѣхъ.

Отсей уступ — початок апокріфа відомого в науці пв. Павлове видѣнє, але в грецькїм текстї, віднайденїм Тїшевдорфом, його нема; вїн заховав ся в сирийськїм та латинськїм перекладї пови́йшого грецького ори́гіналу, — див. про се увагу до слїдуючого уривка. Церковно-славянськїй текст отсього уривка надрукував у перве Порфірев у „Православномъ Собесѣдивѣхъ“ 1858 р., а потїм Ципїв у своїй збірцї „Памятники старинной русской литературы“ т. III 1862¹⁾, стор. 132—133. Декїлька варїантїв сього Ципїнового тексту (П) супроти вашого зазначено в нотках. Наш текст відповїдає главам 3—7 латинського тексту по виданю *Apostolicae anecdotae by Montague Rhodes James, vol. II. стор. 11—13.*

Г. Черемиський Прольот XVII в. (LII. В. 5) і Мединицький Прольот XVII в. стор. 79—85.

(Слово ѿ єпистоли стѣаго а́пела Павла ѿ тѣари чѣовѣчѣстѣи). Сынове чѣчѣстѣи, блѣските Бѣ блѣспрѣстани

¹⁾ П. дод. акы стрѣла летитѣ, ²⁾ П. иѣцѣи.

на всѣ¹⁾ часы днь и ношь. и еше заходящѣ сѣнцоу въси агглан моужетин и женетин²⁾ възьмоут къ Боу и поклонат сѣ и³⁾ при-несоутъ дѣла къ[го]ждо, еже съгрѣшаютъ члци ѿ оутра и⁴⁾ до вечера, либо добраа, либо злаа. ест же аггаль доброго члка и идетъ радуа сѣ къ Боу; и ест аггаль злаго члка и идетъ плача сѣ къ Боу. и въси възьходятъ ѿвѣтъ даючи Боу ѿ дѣлъ члчковыхъ.

И изыйде дхъ ежй⁵⁾ на срѣтеніе им ѿ Бѣ и рече им: „Ѣкоудѣ прїидостѣ, мон агглан, носѣще вѣкма вѣгыхъ дѣла и мѣтвы четныа?“ [и] ѿвѣщаашъ: „Мы прїидохом ѿ онѣхъ ѿрекшихъ сѣ ѿ сластей мирскихъ имени ради твоего стѣго, и глѣши⁶⁾: „Ѣче нашъ, иже еси на нбсхъ, да стѣитъ сѣ има твое, да прїидетъ црѣтво твое, да боудетъ воля твоя ѣко на нбси и на земли“, и скитающихъ сѣ въ градѣхъ, изгоними и⁷⁾ хжаними, вѣеми и⁸⁾ обливѣеми, по всѣмъ часы плачущи сѣ⁹⁾ и жалающе, прѣходяща¹⁰⁾ из града къ град за слово стѣе твое, и прѣпомсани днь и ношь, въ ржкахъ имѣеи мѣтвыню. Мыж агглан ихъ чоудим сѣ зрѣеи трѣпѣніа ихъ“.

И быст глаголю к нимъ глѣ: „Да се есте кѣдоущи¹¹⁾, ѣко зде вамъ стоѣиша моя кѣгдѣ съ ними ест, ѣко снѣ мой възлюбленный прѣдстѣнтъ по всѣмъ часы слоужа имъ, никогда же ѿставляѣ ихъ“. ѣко и пакы идоша агглан слоужити имъ.

И се дроузи агглан ѿ нихъ прїидоша прѣд прѣтѣ ежй, тѣи же поклонѣху сѣ и ридаху¹²⁾. и се¹³⁾ дхъ ежй сънїнде на срѣтенїе имъ, и быст глаголю к нимъ глѣ: „Ѣкоудѣ прїидостѣ, онѣглан мон, носѣще вѣкмена тѣжкѣа?“ — „Мыж градемъ ѿ [ѿ]нихъ нарицающихъ има твое, пѣти ѡгсодѣа твораще, и¹⁴⁾ ни единое мѣтвы чистымъ срѣцемъ не сътворишъ. чтѣ [ѿ] потрѣба намъ слоужити таковымъ грѣшникымъ?“ и рече [имъ]: „Идѣте не прѣстающе слоужите имъ, доидѣже ѡбратѣтъ сѣ и покажѣтъ сѣ и прїидоутъ къ мнѣ, азъ тогда соуждоу имъ“.

Бидите вѣ, снѣе чловечетин, ѣко въсѣ дѣла на земли агглан възносаѣ на нбса прѣдъ Бѣ, либо добраа, либо злаа. да вѣдоущи сѣ въси¹⁵⁾ беспрѣстани вѣвѣте Гѣ.

Изъ же Павелъ вѣ¹⁶⁾ въ дѣѣ стѣ и ѿвѣщаѣ аггаль рече ми: „Вѣслѣдствоу ми, Павле, да ти покажѣ мѣсто стѣхъ, и познаѣши мѣсто праведныхъ. идѣже¹⁷⁾ носими соутъ дшѣ¹⁸⁾ праведныхъ“.

1) М. вѣсѣ. 2) женѣцѣи и. 3) вас. 4) М. глѣшими. 5) Перв. плачущихъ сѣ, потѣмъ поправлено плачущи. 6) М. приходяща. 7) М. Се есте да вѣдоущи. 8) М. покланѣха сѣ и ридаха. 9) М. вас. 10) вѣдоущи сѣ вѣсѣ. 11) М. вѣхъ. 12) М. иде. 13) М. дшѣа. 14) М. вѣхъ. 15) М. иде. 16) М. дшѣа.

И пакы сънїйдоховѣ въ подвѣзднїе, ѿдѣж¹⁾ тѣма е^о ѿ ад. „И тоу тѣ покажю дѣла грѣшныхъ. въ кое мѣсто ѿнесат¹ сѧ“. ѿ пойдоховѣ на твердь ѿ възрѣховѣ Гатонѣ ѿ ангелы ѿго ѿ власти ѿ старѣшны ѿго. ѿ бѣхъ тоу брани ѿ ѡплъченїа, дроуг дроугоу закидаше. ѿ бѣ тоу доухъ завидливѣ вълазѣ²⁾ въ срдца³⁾ члѣа, ѿ тоу бѣше доухъ клеветливѣ ѿ блонднѣ ѿ неправеднѣ ѿ гнѣвливѣ. ѿ тоу бѣхъ⁴⁾ дрѣжителѣ ѿ лоукавїи дѣси вълазѣ⁵⁾ въ срдца властителѣ⁶⁾, да оубїетъ дроуг дроуга.

И въпросихъ аггѣла, [ѿ] ѡвѣщавъ аггѣлъ ѿ рече ми: „Се соут властели земнїи⁷⁾ ѿ князи мира. сїи соут посылаѣми по дѣшѣ⁸⁾ неврѣныхъ людѣ⁹⁾ въ время¹⁰⁾ смѣрти, не ѿмѣшж¹¹⁾ еѡ въры Боу ни оуповѣшж на Бѣ ни на ѿмѣа его“.

И възрѣвъ на нѣбо ѿ видѣхъ] ѿны ангелы, нх же лица свѣтѣт сѧ ѿко сѣнце, ѿ поѣсаны поѣсы златыми, ѿ почѣтъ великоу ѿмѣше¹²⁾ на свѣтахъ¹³⁾ сконхъ, ѿ написано бѣше ѿмѣ¹⁴⁾ бжїе на нхъ, ѿ ѿспѣнь вѣсѣхъ красоты ѿ кротости ѿ мѣти. ѿ въпросихъ аггѣла: „Кѣторѣ соут, гїи?“ ѡвѣщавъ ѿ рече мѣ: „Се соут аггѣли праведныхъ члѣа, ѿ тїи соут посылаѣми по дѣшѣ вѣрныхъ“.

И рѣхъ емоу: „Бѣси ли праведници ѿ грѣшници знают сѧ, егда бѣмирают?“ ѿ рече мѣ аггѣлъ: „Съзри долоу на землѣ¹⁵⁾!“ ѿ видѣхъ кѣ мирѣ, бѣше еѡ ни въ чтоже прѣдо множ. ѿ рѣхъ къ аггѣлоу: „Се ли ест величество члѣа късоуе мѣтоуше сѧ?“ ѿ ѡвѣщавъ аггѣлъ рече ми: „Се соут ѿже ѡ оутра до вечера сѣше“.

И оузрѣхъ облакъ огнѣнь распростерѣтъ бѣше надо вѣсѣмъ мирѣмъ, ѿ рѣхъ: „Что сѣ ест, гїи?“ ѿ рече ми: „Се їсть безаконїе смѣшено съ мѣткѣми безаконныхъ ѿ грѣшныхъ члѣа“. ѿзъ же вѣспѣахъ сѧ ѿ рѣхъ¹⁶⁾ къ аггѣлоу: „Хотѣа быхъ видѣти дѣла праведныхъ ѿ грѣшныхъ, кимъ образомъ ѿсходѣтъ ѡ мира сего“. ѡвѣщавъ аггѣлъ рече ми¹⁷⁾: „Съзри долоу!“ ѿ съзрѣхъ [долоу] ѿ видѣхъ члѣа бѣмиражѣра. ѿ рече мѣ аггѣлъ: „Се праведникъ кѣ“. ѿ съзрѣхъ долоу ѿ видѣхъ дѣла ѿго, їже сътвори за ѿмѣа божїе въ вѣсѣмъ житїи своемъ, їже пожит, ѿ вѣсѣмъ прѣдѣїдошжъ прѣдъ нимъ въ тѣ чѣе. ѿ видѣхъ оубже конѣчѣшѣсѧ, ѿ оберѣте покѡ ѿ дрѣзновенїе. ѿ прѣ[д]стѣа блѣзїи аггѣли [коупно] ѿ злїи, ѿ видѣ, ѿко [благъ] члѣа, вѣсѣмъ злыжъ же не оберѣтошѣ мѣста в немъ. блѣзїи же аггѣли вѣзѣшжъ дѣшѣа ѿго ѿ вѣшжъ¹⁸⁾ хранѣше ю, дондеже ѿзынде

1) М. ѿдежѣ. 2) М. въходѣ. 3) П. срдце. 4) М. бѣха. 5) въходящїи. 6) М. властителемъ. 7) М. земѣлїи. 8) дѣла. 9) члѣа. 10) время. 11) мѣшж. 12) П. ѿмѣше. 13) М. ѡдеждахъ. 14) ѿмѣ. 15) землѣю. 16) М. рече. 17) В обохъ рукоп. емоу. 18) М. бѣше.

ѣс тѣлеса. ѿ вѣща дѣла тоу ѿ трикраты рекоша: „Дѣе, пѣзнаи тѣло свое, ѿнѣдѣ же ѿзыде! достоинъ бо ти пакы вѣзвратити [сѣ] въ свое мѣсто въ дѣнь вѣскрѣніѣ, да вѣспрѣимши оуготована¹⁾ съ всѣми праведными“. ѿ прѣмши дѣла ѿ тѣла, цѣловаша ю ѿко ѿ зѣма сѣща, ѿ рѣша ѿн: „Мѣжан сѣ, понеже сѣтвори волю вѣжю на земли сѣща!“²⁾. прѣиде ѿггѣлъ хранимый жѣ по всѣ дѣни ѿ рече ѿн: „Родоуѣ сѣ, дѣше, азъ бо радѣжъ сѣ ѿ тѣкѣ, ѿко сѣтвори волю вѣжѣ живѣши на земли. азъ бо вѣзношахъ по всѣ дѣни къ Боу дѣла твоеѣ бѣгаѣ“. такожѣ ѿ Дѣхъ ѿзыде на срѣтѣніе ѣжѣ ѿ глѣ ѿн: „Дѣше, не смоуѣшъ сѣ ни оусомниѣ сѣ³⁾, нѣжѣ прѣиди на мѣсто, ѣгоже ѣси не кѣдала николи жѣ. бѣдѣжѣ тѣ ѿ азъ помоуѣникъ, ѿверѣтохъ бо бѣдѣтъ ѿ азъ вѣ тѣе [и] покѣ, ѣлико вѣрѣма кѣхъ сѣ тобою⁴⁾“. ѿ Дѣхъ ѿдѣши прѣдѣ нею⁵⁾ на ѿбеса. ѿ ѿзынде на срѣтѣніе забытливый Сотона ѿ рече: „Камо ѿдѣши⁶⁾, дѣше, ѿ дрѣзѣши вѣзыѣти хотѣши на ѿбеса? пожди⁷⁾, да видимъ, нѣсть ли что ѿ нашихъ⁸⁾, и по семъ вѣиди, душе, на небеса, во-сима аныгелы ко престолу Вседержателя Бога“.

Потомъ же созрѣхъ долу и вѣдѣхъ челоуѣка умирающа, и рече ми аныгелъ: „А се грѣшникъ есть“. и бѣ вѣиди дѣлъ его, иже сотвори на земли во всемъ житѣи своемъ, и вся предѣлаша въ часъ той. Муравы предѣласта предѣ нѣмъ, и вѣемше душу его несеша [и] затвориша ю во тмѣ и сѣви смертѣи, и дѣже суть душа грѣшныхъ плачуща отъ вѣка, чѣюща послѣдняго воскресѣніѣ и дѣня суднаго, яже уготовѣ себѣ дѣлы своими злыми живущи на земли, да не погубитъ грѣшныи праведнаго. И не восхотѣ бо Господь помиловати его, зане не послуша гласа господня, но возгорѣ сѣ гнѣвъъ божьи и ревность на челоуѣцѣ томъ, зане не послуша гласа господня и согрѣши, — на душу ту его, кто оправдаѣтъ сѣ на соборищехъ грѣшныхъ? И возгорѣ бо сѣ огонь, гладъ, градъ, смерть, иже вся та створенному грѣшнымъ, мѣсть нечестивымъ, огонь, червь, вражда, мечъ и рана на незаконныи створенна суть. чада мерзѣва бывають грѣшникъ; творѣи грѣшныхъ отъ дѣвола есть, яко неконѣ Сотона согрѣшаѣтъ.

Воистинну нечестивъ глаголется еже къ Богу грѣхъ: яко стѣнь телеси, тако идущимъ грѣси содеяніѣ и вослѣдуютъ образующе сѣ.

¹⁾ П. оуготованіѣ. ²⁾ П. сѣирѣ. ³⁾ М. оусомни сѣ. ⁴⁾ М. оу тѣе. ⁵⁾ М. предѣмною. ⁶⁾ М. тѣши. ⁷⁾ М. постѣи. ⁸⁾ На тѣмъ уриваѣтъ сѣ текетъ апокрѣфа вѣ обохъ нашихъ копіѣхъ, по чѣмъ у П. поладѣно формулу: Боу нашимъ слава. Даю тутъ для повнотѣ до-іичевѣ тексту вѣ Ципіѣна, лѣшаючи безъ поправокъ численніи недолѣдностѣи ѿного тексту.

Аще бо тщета слѣпоу соляца сего не видящу, колика тщета грѣшному истиннаго свѣта лишившуся. О koliko постенеша, человекѣ! о koliko востресеша ся, егда узриши свѣтлость праведныхъ и въ пресвѣтломъ разлученіи даровъ, увальство же грѣшныхъ въ велицѣ тмѣ, которая... Речеша въ сердца своемъ: „Отъ мнѣ не отвергшемуся грѣховнаго бремени! нынѣ убо со ангелы быхъ былъ! нынѣ убо яко небесныхъ благъ насыщался быхъ! О злого совѣта, маловременнаго ради наслажденія грѣховнаго безконечныя мучимъ есмъ! сладости ради плотныя огню [мѣ] предасть праведенъ судъ. Зовемъ баше и не послушашъ; учимъ бяху и не внямахъ; свидѣтельствоваху ми, азъ же смѣяхъся; грѣховныхъ ради дѣлъ родство огненное ожидаетъ мевя и болѣзненно сѣтованіе и неправды. въ житіи семъ да не водворитъся мераокъ и нечистъ, пѣя неправедно вино. якоже незрѣлъ грезнь зубомъ на вредъ и дымъ очима, тако въ беззаконіи пребывающимъ пагуба въ нихъ ала незаконныхъ нечистотъ предъ Богомъ. О окаянны азъ, не помянухъ, яко Богъ умъ соблюдаетъ и душа чуетъ гласъ. помыслихъ на грѣхъ въ собѣ глаголя: „Милостивъ есть Богъ, пощадитъ мя въскорѣ“, а не помыслихъ, яко Богъ ангелъ согрѣшившихъ не пощадитъ, но пленицамъ мракъ и на судъ преда мучимыи блюста“.

Кто похвалитъ ся чисто имѣти сердце. или кто дерзнетъ чистъ быти отъ грѣха? Человекъ на земли нѣсть правдивъ, аще рече: грѣха не имамъ. Мы сами ся льстимъ, нѣсть истинны въ насъ, яко никтоже безъ грѣха, токмо единый Богъ. Остави согрѣшенія ближнимъ своимъ, и тогда молящу ти ся грѣхи твои разсиплютъся. Избавленіе мужу богатство, огнь распалющи ся угаситъ вода, а милостыня очиститъ грѣхъ. Горе ожидающимъ дни Господня. Въскую вамъ есть грѣшницы день Господень? тма и не просвѣтитъся; великъ день Господень велико просвѣтитъся зѣло, — кто будетъ ему достоинъ? Токмо правъ сердцемъ и умомъ къ Богу. не будетъ бо тамо предъ толкущимъ ни преправленіе словесъ, ни украсти могуща суда истинны; не послѣдуютъ бо тамо помощницы, ни имѣніе, ни величаніе сановное, но путь и отъ другъ и отъ помощникъ уединенъ, безсовѣтенъ; посрамленъ каждо сѣтуя, долу поникъ, уединенъ бо со дерзновенія. Аможе аще кто возведетъ очи свои, явѣ узреть дѣла своихъ образы. якоже бо и стѣны телеси, тако и душамъ грѣси вослѣдуютъ, явѣ дѣлеса наша въ образу. Аще сего ради нѣсть тамо мощно отрещи ся дѣлъ своихъ, но заграждаютъся уста тамо грѣшникомъ, сами дѣтельствуя душѣ, не гласъ испущающе, но показавшеся яже намъ здѣшны, аще не загладимъ здѣ покаяніемъ, милостынею и постомъ. Братія, разумѣти,

гдѣ отцы наши и дѣти, гдѣ суть апостоли и пророцы! егда адѣ въ вѣкы живутъ? но всяка челоуѣческая слава яко цвѣтъ травный; яко сѣно ищетъ и цвѣтъ отпадетъ, тако наше житіе. Но попецѣмъ ся о душахъ нашихъ, доколѣ есмы живи, и сотворимъ милостыню по силѣ нашей, да спасемъ ся. Богу нашему слава нынѣ...

Апокріф відомий у славянських індексах ложних книг під написом Павлово видѣніе (в грецьких *Παύλου ὁρασις*, з лат. *Visio Pauli*) був католицькою перерібною єретичькою апокаліпси, про яку агадують християнські письменники III—IV віків, Оріген, Созомен, Епіфаній Кипрський і інші. Сей старий оригінал затратився, тай пізнійшої перерібки грецький текст уважався затраченим, поки в р. 1843 не віднайшов його К. Тішендорф, який уперве й опублікував його в часописі *Theologische Studien und Kritiken*, ч. 24 (1851 р.), а пізніше в своїй збірці *Apocalypses apocryphae*, стор. 34—60. Тимчасом був віднайдений сирійський текст сеї апокаліпси, який оказався перекладом із грецького, але значно повнійшого від того, що віднайшов Тішендорф. Користуючися тим сирійським текстом (в англійському перекладі Перкінса, поміщенім у *Journal of the American Oriental Society*, t. VIII, 1869) при редагуванню своєї збірки *Apocalypses apocryphae* Тішендорф, притягаючи до порівняння також латинські середньовікові версії, зроблені з грецького оригінала повнійшого від того, який опублікував він, висловив погляд, що ті уступи, яких нема в теперішнім тексті, а які є в сирійському і в латинських, належали до грецького оригіналу; екстраваганції самого сирійського тексту, яких нема в грецькому ані в латинських, належать до фантазії самого сирійського перерібника. Тішендорф однак не знав, що крім сирійської і латинської мови Павлове видѣніе було давно перекладене також на церковно-славянську мову і також із оригінала повнійшого від теперішнього грецького тексту, значить, також і сей переклад придатний для реституції грецького оригінала. Два відривки з того перекладу, з одного рукописного „Сборника“ з бібліотеки Ногодіна опублікував 1862 р. Пипін у третім томі видання *Памятника старинной русской литературы*, издаваемые графомъ Григоріємъ Кушелевымъ Безбородко, стор. 125—123. Перший відривок, що має в рукописі титул „Четвертокъ ѿ недѣли поста, слоко ѿ писмоли святаго апостола Павла, како кыкъ къ дѣскъ скатѣ и видѣ, како души праведныхъ и грѣшныхъ преставляють ся“, починається словами: „Сынове челоуѣчїи, благословите кзпрїстани Бога“ і відповідає нашому проложному тексту. Другий відривок із вступної части апокріфа, де міститься плач сонця

2. [Бца хотящи дабы видѣла, како ся душа мучать, и рече Михаилу архистратигу: „Исповѣждь ми, яже суть на земли всяческая“.

И рече къ ней архистратигъ Михаилъ: „Якоже речеши, благодатная, азъ всяческая тебѣ исповѣмъ“.

И рече къ нему св. Бца: „Колько есть мукъ, пдѣже мучит ся родъ христіаньскій?“

И рече къ ней архистратигъ Михаилъ: „Неизрекомыи суть муки“.

Рече къ нему благодатная: „Исповѣжь ми на нбси и на земли“.

3. [Тогда повелѣ архистратигъ явити ся ангеломъ отъ полудне, и отверзе ся адъ. И видѣ въ адѣ мучающая ся, и бѣше ту множество мужъ и женъ, и вопль многъ бѣше. И вопроси благодатная архистратига: „Кто си суть?“

И рече архистратигъ: „Сіи суть, иже не вѣроваша въ отца¹⁾ и сѣна и стго дѣа, въ забыша Бѣ и вѣроваша юже нѣмъ бѣ тварь Бѣ на работу створишъ, то то она все богы прозваша: сѣнце и мѣць, и землю и водоу, звѣри и гады, то сѣньѣ и члвчѣска мена²⁾ та оутришъ Троица, Велеса, Пероуна на бѣ ѿбратиша, бѣсомъ злымъ вѣроваша, до и доселѣ мракъмъ злымъ одержими соуть. того ради сѣде тако мучать сѣмъ“.

4. И видѣ на друзмъ мѣстѣ тьмоу великоу, и речъ стаа гжа: „Что юсть тьма си и кто соуть пребывающа въ неѣ?“

И речъ архистратигъ: „Многы дша прѣбывають въ мѣстѣ томъ“.

И речъ стаа Бца: „Да ѿиметь сѣ тьма си, да бѣхъ видѣла и тѣ моукоу“.

И ѿвѣщаа ангелъ стрѣгоуща мѣкоу: „Поручено нѣмъ юсть, да не видѣтъ свѣта, доидеже ѡвигъ сѣ Снъ твои блгыи паче ѣ. сѣнчъ свѣтълѣшишъ“.

И прискърбѣна бѣ^{ст} стаа Бца и къ англомъ възведе очи свои, и възрѣ на невидимыи прѣстола ѣца своего и речъ: „Въ имѣ ѣца и сѣна и стго дѣа да отъиметь сѣ тьма си, да бѣхъ видѣла [свою муку]*“.

¹⁾ Доси в рукоп. Тр. С. Лаври
копису.

допownie Срезневскимъ зъ цѣлаго ру-

²⁾ Тихонравовъ читаетъ: члвчѣска охмената.

И ѿмъ сѧ тѣма и ѣ. нбѣмъ яви сѧ [и ту пребѣ]ваше множество народѣ, мужѣ и женѣ, и вѣплѣ многѣ бы^{хъ} и гласѣ великѣ псхожаше. и видѣвши ѧ прѣстѣмъ Бѣмъ и рече къ нимъ плачущи сѧ съ слѣзѣми: „Что сътвористе, бѣдѣниці оканѣни и недостойни, и како въ семь постыгосте сѧ?“¹⁾).

Не бѣмъ гласа ѿ нихъ ни ѿвѣта. и рекоша англи стрѣгущеи: „Почто не глѣте?“ и рекоша моучащеи сѧ: „Блгодатѣнаѣ, ѿ вѣка нѣсемъ съвѣта видѣли, да не можемъ възврѣти горѣ“.

И възврѣвши на нѣмъ стѣмъ Бѣмъ и нѣсплака сѧ вельми. и видѣвъше ю моучаща сѧ рекоша къ нѣи: „Како нѣмъ ѣси приситила, стѣмъ Бѣе. нѣмъ свѣ твой блгодатѣнѣи на землю приходѣи и не вѣпроси нас. то ни Авраамѣмъ прадѣдѣ, ни Моисѣи прѣркѣ, ни Иѣванѣмъ крѣстителѣ, то ни апѣлъ Павелѣ, вѣлюбленнѣмъ бжѣи, нѣмъ тѣмъ прѣстѣмъ Бѣе и застоупѣнице, тѣмъ ѣси родоу крѣстьянѣскоу стѣна, тѣмъ молѣши Бѣ, како ѣси насъ приситила бѣдѣнѣихъ“.

Тогда ре^{хъ} стѣмъ Бѣмъ къ архистратѣгу [Михаилоу]: „Что ѣсть съгрѣшеннѣе тѣхъ?“

И [рече Михаилѣ]: „Сѣи соутѣ, иже не вѣроваша в [отца и сына и] стѣго дѣа, то ни в тѣмъ, стѣмъ Бѣе, и не хотѣша проповѣдати имени твоѣго, ижеже ѿ тебе рода сѧ Гѣ нашѣ Іс Хс, плѣть приимѣмъ оѣти землю крѣщеннѣи, да того дѣла [въ] томѣ мѣстѣ моучатѣ сѧ“.

И пакѣмъ прослѣзѣмъ сѧ стѣмъ Бѣе и рече къ нимъ: „Почто съблѣзисте сѧ? не вѣсте ли вѣмъ, ижеже мѣмъ имѣмъ чѣте вѣсе създаниѣ?“ То рекши стѣмъ Бѣмъ, и пакѣмъ тѣма паде на нѣхъ.

Б. И ре^{хъ} къ нѣи архистратѣгѣ: „Коудѣ хочешѣи, блгодатѣнаѣ, да изведемъ, на полоудне или на полоунощѣ?“

И ре^{хъ} блгодатѣнаѣ: „Да изведемъ на полоудне“. И тѣгда обратиша сѧ хѣровими и серафими и ѣ. англи изведоша Бѣю на полоудне, иде же рѣка псхожаше огѣнна. и тоу блще множество мужѣ и женѣ, и блхоу погроужени ови до пояса, ови до пазоухоу, ови до шѣи, и друзѣи до вѣрха. и видѣвъши стѣмъ Бѣмъ вѣзѣши глѣмъ великѣмъ и вѣпроси архистратѣга: „Котори сѣи соутѣ, иже до пояса въ огни погроужени?“

И рече къ нѣи архистратѣгѣ: „Сѣи соутѣ, иже оѣцю [и] мѣтрѣ[нѣю] клѣтвоу прииша, да за то сѣде моучатѣ сѧ иже и проклѣтѣи“.

И пакѣмъ ре^{хъ} Бѣмъ: „Иже соутѣ подѣ пазоусѣмъ въ огни, котори сѣтѣ?“

И ре^{хъ} къ нѣи архистратѣгѣ: „Сѣи соутѣ иже присѣмъ кумѣмъ бѣли корѣще и, а блудѣмъ друзѣи творѣхоу, да за то ти сѣде моучатѣ сѧ“.

И рече прстам Бца: „А иже соуть до шны въ пламени огню, котори соуть?“

И рече къ ней англь: „Си соуть, иже мѣса ѣша члвча, да за то ти сде моучать сѧ тако“.

И ре^х стам [Бца: „А] си до върха соуть въвържени въ пламени огньныи, котори соуть се?“

И рече архистратигъ: „Си соуть, гже, иже кръсть чь^нныи държаще кльноуть ся лѣжамъ: „Тако ми силы чьстнаго кръста!“ ѣго же англи зръще трепещють и съ страхомъ покланяють сѧ ѣмоу, того же члвца държаще кльноуть ся въ нь, не вѣдоуще, какова моука ожидають ихъ. того ради тако мѣчатъ сѧ“.

6. И оувидѣ стам Бца мужа висѣщ^а за нозѣ и чървыѣ ѣдахоу ѣго. и въпроси англа: „Кто съ ѣсть, что ли грѣхъ сътворишь ѣсть?“

И ре^х к ѣей архистратигъ: „Съ ѣсть вже приклады имаше на злато свое и на сребро, да за то на вѣкы моучить сѧ“.

И видѣ женоу висѣщую по зубѣ, и различьныи змѣи всхожахоу на оустъ ѣи и ѣдахоу [тѣло] еи. и видѣвъши прстам въпроси англа: „Кто ѣсть жена си, что ли грѣхъ ѣи?“

И ѡвѣща архистратигъ и рече: „Та ѣсть, гже, ѣже хожаше по ближьнымъ своимъ и по сосѣдомъ послоушающа, что глѣ, и слагающа словеса неприязниа, съважающа на сваръ, да того ради сице моучить сѧ“.

И ре^х стам Бца: „Добръ бы было члвкоу томоу, да ся бы не ражалъ“.

7. И ре^х к ѣей Михайлъ: „И ѣще, стам Бце, нѣси видѣла великыѣ моукы“.

И ре^х стам къ англоу: „Извѣмъ, да похолодимъ, да видимъ всѧ моукы“.

И ре^х Михайлъ: „Коудѣ хочеша, блгодатнаѧ, да придемъ?“

И ре^х стам: „На полоунощъ“.

И обратиша сѧ хероувими и серафими и ѱ. англь, изведоша блгодатною на полоунощъ. и бы^х облакъ огньнъ распро- стъртъ посрѣдѣ ѣго, и одрове ѣко и пламень и огнь, на нихъ лежаше множество мужъ и женъ. и видѣвъши стам и въздыше и ре^х къ архистратигу: „Кто сѧ соут и что соуть съгрѣшили?“

И ре^х архистратигъ: „Си соуть, гже, иже въ стою не ѣлю да заоутрьню не встають, нѣ лѣняще сѧ лежать ѣко и мъртви, да за то ти моучать сѧ“.

И ре^х стам Бца: „Да аще кто не можетъ вѣстати, что да створили?“

И рече Михайлъ: „Послоушав, престаи: аще комоу загорить сѧ храмина на четверо и обидеть и огонь и сѧгорить не мога вѣстати, то таковы не имать грѣха“.

И видѣ на друзѣмъ мѣстѣ столы огньны, и на нихъ множество народа, и мужь и женъ, изгарахоу на нихъ. и въпроси архистратига престаи: [„Кто соуть си и каа сѧгрѣшеніа ихъ?“

И рече: „Си соуть] иже поповъ не чѣтоуть, то ни вѣстають имъ, кѣгда приходятъ ѿ цркви бжй, да того ради моучать сѧ“.

9. И оувидѣ стаи древо желѣзно. [имѣющъ отрасли и вѣтвиѣ желѣзны], и вършиѣ вѣтвиѣ того имѣаше оуды желѣзны, и бѣше тоу висѣщихъ множество мужь и женъ за ѧзыкъ. и видѣвши стаи просльзи сѧ и въпроси Михайла: „Кто си соуть, что ли сѧгрѣшениѣ ихъ?“

И рече архистратигъ: „Се соуть клеветьници, сѧвадьници и кѣже разлучиша брата ѿ брата и мужѣ ѿ женъ своихъ“. и рече Михайлъ: „Послоушав, престаи, да ти азъ скажу свѣ. аще кто хотѣше крѣтити сѧ или покаити сѧ грѣхъ своихъ, то ти разглаголаху и не посучахоу спсению, да того ради тако сѧ моучать съдѣ¹⁾ на вѣкы“.

10. И видѣ стаи на друзѣмъ мѣстѣ висѣща мужа за четверо, за всѧ края ногътиѣ ѧго, и схожаше крѣвь вельми зѣло, и ѧзыкъ ѧго вѣзаше сѧ ѿ пламене огньнаго, и не можаше вѣдѣхнути ни рещи: „Ги помилуи мѧ!“ и видѣвши ѧго престаи Бца и вѣсплака сѧ и рече: „Ги помилуи!“ г-и створи мѧтвоу, и приде къ нѣи ангѣлъ, иже обладѣше моукѧми, отрѣшити ѧзѣкъ мужевѣ томоу. и въпроси престаи: „Кто съ кѣсть бѣдѣныи члвкъ приѣмляи сѧю моувоу?“

И рече ангѣлъ: „Съ кѣсть иконамъ и цркви слоужитель, и не творѧ воли божьѣ, нѣ да продаваше съсоуды, имѣвиѣ црковноѣ, и глаше, иже цркви работають, то ѿ цркви питають сѧ, и того ради моучать сѧ сѣде“.

И рече престаи: „Ико же кѣсть сѣтворилъ, тако и приѣмляеть“.

И пакы кѣмоу ангѣлъ сѧзѣа кѣмоу ѧзѣкъ.

И рече архистратигъ: „Повиди, гже, да ти покажу, кѣде моучать иерѣи“.

И видѣ попы висѣща, ѿ края ногътиѣ схожаше огнь, ѿ тѣмене ихъ, и опалишѣ ѧ. и видѣвши престаи и рече: „Кто си соуть, что ли сѧгрѣшениѣ ихъ?“

¹⁾ В рукоп. сѧ.

И рече Михайлъ: „Се соуть литургїи слоужитїли и предто-
ище престолоу бжию и достопни сѧ творѣще. да югда проскоуми-
сахоу проскоуроу и не хранѣхоу и ронѣхоу кроуицѣ на землю,
яко и звѣдѣ бжїи, тогда страшныи престолъ колѣбаше сѧ
и подножиѣ бжїе трепеташе. да того ради тако моучать сѧ“.

12. И видѣ стаѧ моужа, и амин крилатъ имѣющъ три главы,
юдина же бѣ глава къ очима моужю, а ѣ. къ оустомъ юго. и рече
прстаѧ архистратигу: „Кто съ юсть бѣдныи члвкъ, яко не можетъ
ѡдѣхнути ѡ амин сего?“

И рече архистратигъ: „Съ юсть, гже, иже стѣи книгы про-
читаше и еуагелиѧ самъ не послоушаше; люди оучаше, а самъ не
творѣше воли бжїи, блудѣи и всѣиъ безаконїемъ“. и рече архи-
стратигъ силѣ Гѣл: „Повѣдѣ, прстаѧ, да ти покажю, кде сѧ моу-
чить чинѣ англьскѣи и апѣльскѣи“.

И оувидѣ стаѧ, къ(дѣ¹⁾) лежахоу [людїе] на пламени огненемъ,
и ядѣше вх червь неусыпѣѧ. И рече стаѧ: „Кто сѧ суть?“

И отвѣща Михайлъ: „Сѧ суть, иже образъ англьскїи носятъ
и апостольскїи на земли, величающе [сѧ] патріархи и еписѣ, славныи
имены, и словяху благословити отцы святїи, но на небеса не зва-
ша сѧ святїи, не сотвориша бо яко бо англьскїи и апѣльскїи образъ
носиша, да того ради тако мучать сѧ“.

14. И видѣ прстаѧ жены всяца за вся нѣгѣ, и пламень
исхожаше изъ устѣ ихъ и оцѣляше вся, а змїѧ исхожаше изъ пла-
мени того и прилѣпляхоу[сѧ] къ нимъ. и вопїяху, глаголаше: „По-
милуйте нас, яко мы едины мучим сѧ паче всѣхъ мукъ“.

И рече святая прослезившѧ сѧ: „Что есть согрѣшенїе тѣхъ?“

И рече архистратигъ: „То суть попадыѣ, иже поповъ своихъ
не почѣтоша и по смерти ихъ вѣдоша за мужъ, да того ради
мучать сѧ“.

15. И видѣ другїѧ жены во огни лежаща и различныѧ змїѧ
ядяху ихъ. И рече святая: „Что согрѣшенїе ихъ?“

И отвѣща Михайлъ. „То суть монастыря черницы, яже телѣса
своя продаша на блудъ, да того ради здѣ мучат сѧ“.

16. И рече архистратигъ: „Подї пресвятая и покажу ти, гдѣ
[сѧ] мучать множество грѣшникъ“.

И видѣ святая рѣку огненую, и видѣнїе рѣки тоѧ яко огонь
текущи, и поѣда всю землю, и посреде волны тоѧ множество

¹⁾ Тут у рукоп. Тр. С. Лаври бракуѣ одной картин; текст доповниѣ Срез-
невскїи з иньшого, не означеного близше рукопису.

грѣшникъ. И видѣвши Бца прослезися и рече: „Что есть согрѣшеніе ихъ?“

Рече архистратигъ: „То суть блудници и любодѣицы, тати, иже послуша(ша) и отаи, что ближніи глѣхъ, свадници и клеветници, иже чужіи нивы уживаху или уроиху [sic зам. уориху], зже брени си остави дождають, зже ядятъ труды чужіи и ма(л)женыи и разлучають, пьяницы, немилостивы князи, епископи и патриарси и цари, иже не сотвориша воля божія, сребролюбци, иже ляху емлють, беззаконьници“.

Слышавше то прстая Бца прослезися и рече: „О люте грѣшникомъ!“ И рече ко архистратигу: „Тяжко согрѣшающимъ [лѣпѣ бы было], дабы ся не ражали“.

17. И рече къ ней Михаилъ: „Почто ся плачеша, святая? Нѣси ли видѣла великихъ мукъ?“

И рече пресвята¹⁾и: „Поведи мѧ, да вижду всемоуки“.

И рече къ нѣи Михаилъ: „Коудѣ хочеша, бл҃гдательная, да иждемъ, на вѣстокъ ли или на западъ, или въ рай? на десно ли или на лѣво, иде же соуть великыи моукы?“

И рече прстая: „Иидѣмъ на лѣвою страну“.

И слово рекши прстѣи и обратиша сѧ хѣровыми и серафими и ѱ. англѣ, изведоша прстоую ѿ вѣстокъ на лѣвую страну. и близъ рѣкы тои бѣше тма мрачна, и тоу лежаше множество моужь и женъ, и клокоташоу яко въ котлѣ, и тако морскыи вѣлы и ображають сѧ надъ грѣшникы: да егда вѣлы вѣсхожахоу и погружахоу грѣшникы тмѣщю лавътъ, и не можахѣтъ рещи: „Помилоуи ны правдыи соудби!“ идаше же и чрвь неоустыпая и скръжьъ зубомъ. и видѣвъше прстоую англи стрѣгущи [ихъ] възъиша вси еднѣи оусты глюще: „Стѣ, стѣ, стѣ іеси Боже и ты Бце, бл҃гословимъ тѧ и сѧа бж҃иѧ родивъшаго сѧ ѿ тебе! яко бо ѿ вѣка не видѣхомъ свѣта, и днѣ видимъ свѣтъ тебе ради, Бце“. и пакы възъиша вси еднѣи гласъ глюще: „Радоуи сѧ бл҃гдательная Бце, радоуи сѧ прсвѣщеніе вѣчнаго свѣта, радоуи сѧ и ты архистратиге Михаиле мога сѧ влцѣ за весь миръ! мы бо видимъ грѣшныи моучащѧ сѧ и зѣло скърбимъ“.

И видѣвши Бца англи скърбныи, оунылы грѣшникъ ради, и вѣсплака сѧ прста. и възъиша вси еднѣи гласъ глюще: „Добрѣ есте пршли въ тмоу снѣ, да ны видить, како ны естъ мѣка“. и помоли сѧ прста съ архангълѣмъ, и слыша плачь грѣшныихъ. и въздвигоша гласъ свои вѣиюще и глюще: „Ги помилоуи

¹⁾ Досѣ сѧгае прогалина в рукоп Тр. С. Лаври.

ны!“ да яко опростиша мѣтву, оустави сѧ боурѧ рѣчьнаѧ и вѣлыѧ огньныѧ, и явиша сѧ грѣшныи яко и зѣрна горющѣхъ. ꙗко видѣвъши стаѧ прослышавши сѧ и рече: „Что ѣсть рѣка си вѣлыѧ ѣмъ?“

И рече къ нѣмъ архистратигъ: „Си рѣка всѧ смольна, а вѣлыѧ ѣмъ всѧ огньныѧ. а иже сѧ моучать, то соуть Жидове, иже моучиша Га нашего Исъ Ха Сна бжия, и вси языци, иже крѣстиша сѧ въ имя оца и сѧ и сего дѣа, иже крѣстихъ соуще ти вѣроуютъ въ дѣмонѧ, и ѿвергоша сѧ Ба ꙗко сего крѣщенѧ, и ѣже блудѣ сътвориша о стѣмъ крѣщенѧ съ коумѧ своими и съ матерѧ своими и съ дѣщерѧ своими, и отравници, (и)же ядѣше оуморають члвкѧ, и оружїемъ оубиваю(тъ), иже даватъ дѣти свои, и того ради моучать сѧ противоу дѣломъ своимъ“.

И рече стаѧ: „По дѣломъ ихъ боуди тако“. ꙗко пакы наиде на ны боурѧ рѣка и огньныѧ вѣлыѧ и тѧма покрѧ ѧ. и рече Михайлъ къ Бже: „Аще сѧ кто затворитъ въ тѣмѣ сѧ, нѣсть памяти о немъ отъ Ба“. и рече прстаѧ: „О люте грѣшникомъ, яко неосыпаемѧ ѣсть пламѧ огня сего“.

18. И рече къ нѣмъ архистратигъ: „Поѣди, прстаѧ, да ти покажю езеро огньно, да видиши, кде сѧ моучитъ родъ крѣстьянскъ“.

Видѣвши и оуслышавши плачь и вѣплъ ѿ нихъ, а онѣхъ не бѣ видѣти. и рече: „Котори се соуть, что ли съгрѣшениѧ ихъ ѣсть?“

И рече къ нѣмъ Михайлъ: „Се соуть иже крѣстиша сѧ и крѣтъ словѣмъ нарицахоу, а дѣволи дѣла творѧще и погоубиша вѣрѧ покаяню, и того ради тако сѧ моучать сѧ“.

19. И рече прстаѧ къ архистратигу: „При ѣдиной мѣтвѣ молю ти сѧ, да вѣнѣду и азъ, да сѧ моучю съ крѣстьяны, понеже чада нарекоша сѧ сѧ моего“.

И рече архистратигъ: „Почиваѧ въ раѧ“.

И рече прстаѧ: „Молю ти сѧ, подвижни вѣнѣства ѿ. нбсѣхъ и всѧ вѣнѣства англ., да сѧ молимъ за грѣшныѧ, не бы ли насъ оуслышалъ Гъ Бъ и помиловалъ ихъ“.

[И рече архистратигъ]: „Живѣ Гъ Бъ, имя ѧго велико ѿ-шдѧ на днь. и ѿ. на нощъ. ѧгда хвалоу приносимъ влѣцѣ, и за грѣшныѧ, гже, Гви поклонѧемъ сѧ, да ни хоудѣ насъ послоушають влѣка“¹⁾).

И рече прстаѧ Бже: „Молимъ ти сѧ, поведи вѣнѣствоу англьскомоу, и възнесетъ ѧ на вѣсотоу нбсѧноу, и поставите ѧ прѣдъ невидимѧмъ оцѣмъ“.

¹⁾ По гречѣи: ἀλλ' εἰς οὐδὲν λογίζεται ἡμᾶς — нѣзачѣ вважѧ ѧ нас.

20. И повелѣ архистратигъ, и предѣсташа хѣровимъ и серафимъ и възнесоша блгдательную на вѣсотоу нбисъноую и поставиша ю прѣдъ невидимымъ оцмъ оу прѣстола. и възведе роуцѣ свои къ блгдательному своему и рече: „Помилоуй, влдо, грѣшныя, яко видѣхъ ѣ и не могоу търпѣти, да сѧ моучю и азъ съ кръстныя“.

И приде гласъ къ нея гласъ: „Како хочю тыя помиловати, а вижю гвоzdы въ дланехъ твоихъ? да не виамъ како ѣ тѣхъ помиловати“.

И рече [прѣстолъ]: „Влдо, не молю сѧ за невѣрныя Жиды, въ за кръстныя молю твоѣ милости“.

И приде къ нея гласъ гласъ: „Азъ вижю, яко братия мои не помиловаха, да нѣсть ми како тѣхъ помиловати“.

И рече пакы прѣстолъ: „Помилоуй влдо грѣшныя, помилоуй Гя тварь роукою своею, яко по всей земли твоѣ имѧ нарицають, и въ моукѧхъ и на всякому мѣстѣ и по всей земли глуща: „Прѣстолъ гже Бже помагати намъ!“ и югда ражають сѧ и глетъ: „Стѧ Бже, помози ми!“

Тыгда рече къ нея Гъ: „Послушай, прѣстолъ Бже влдо, нѣсть того члвка, иже не молятъ имени твоего, азъ же не оставляю тѣхъ то ни на нбсѧхъ ни на земли“.

И рече прѣстолъ Бжъ: „Кде юсть Моисей прркъ, кде ли соуть вси пррци и вѣ оци, иже грѣха не твориста николи же? кде ли Павелъ възлюбленъ бжъ? кде ли юсть недѣла, похвала крестныя? кде ли юсть сила чьстнаго креста, имже Адама и Ювѣгоу ѿ клятвы избави?“

Тыгда Михаилъ архистратигъ и вси англи рекоша: „Помилоуй влдо грѣшныя!“ Тыгда Моисей възъши гласъ: „Помилоуй влдо, яко азъ законъ твой дахъ имъ“. тыгда Павелъ възъши гласъ: „Помилоуй влдо, како азъ епистолы твоѧ принесохъ цркѣвамъ“.

И рече Гъ Бжъ: „Послушайте вси вѣ, аще [есть] по еуангелю моему или по закону моему, и аще юсть по еуангельскому проповѣданью, юже проповѣда Иоанъ, (и по) епистолы, иже принесе Павълъ, то такъ соудъ примутъ“.

И [не] оумѣвъ чю ради рещи англи, толико: „Помилоуй, правды юси Гя!“

И рече прѣстолъ Бжъ: „Помилоуй влдо грѣшныя, яко ти еуангелие твоѣ прияша и законъ твой съхраниша“.

Тыгда рече къ нея Гъ: „Послушай, прѣстолъ, аще кто тѣхъ сътвори зло не покаѧ сѧ, ни ѿ работы, да добръ глѣши. яко же закону твоему поучиша сѧ и пакы сътвориша зло? югда не

ѡдаша злаго, азъ что да рекоу, яко ієсть речено: дасть тѣмъ противоу злѡбѣ ихъ^а. Тогда и вси стии слышавъши влдоу не съмѣша что ѡвѣщати.

И видѣвъши прстаи, яко вси не оуспѣша ничсоже, и Гь стѣхъ не послоуша, иъ оудалиють млєть свою ѡ грѣшникъ, и ре^а прстаи: „Кде ієсть архистратигъ Гаврилъ, иже възъвѣсти мнѣ: „Радоуи сѧ!“ яко же прѣже всѣхъ вѣкъ въземляше оца, и нынѣ на грѣшникы не призвѣють? кде ієсть великыи, иже градъ носить на вѣрсе своемъ, и на єдиной земли? за непривязниа дѣла члвча съкалыа б.ы^а земля, и посла Гь (сына) своего, и оутвѣрди плодъ земляныи. кде соуть слоужители престолау? кде ієсть Иванъ бгословѣць? почто не явите сѧ съ нами на мольбоу влцѣ за крѣстныи грѣшникы? не видите ли мене плачущу сѧ за грѣшныи? придѣте вси англи соущии на нбсѣхъ, придѣте вси правѣднии, иже Гь оправди! вамъ даво ієсть молати сѧ за грѣшныи. приди и ты Михайле, ты ієся пьрвыи бесплѣтныи до прѣстола Бжия, повели и всѣмъ, да припадемъ предъ невидимымъ оцымъ, и не подвижимъ себе, дондеже послоушають насъ Бъ и помилуютъ грѣшныи^а.

Тогда паде сѧ Михайлъ нпцѣ лицемъ своимъ предъ престолымъ, и вся силы нбснныи и вси чини бесплѣтныихъ. и видѣ влдка мольбоу стѣихъ, и оумілосерди сѧ сна ради своего єдиночадаго, и рече: „Сънида сноу мой възлюблячю, и вижь мольбу стѣихъ, и яви лице свое на грѣшникы“.

И съшѣдъ Гь ѡ невидимаго прстола, и оувидѣша и въ тѣмъ соущии, и възъшша вси єдинѣмъ гласѣмъ глюще: „Помилуи ны, сие бжия, помилуи ны, цсарю всѣхъ вѣкъ!“

И ре^а влдка: „Слышите вси! раи насадахъ и члвка създахъ по образоу своему, и поставихъ и гна раєви, и животъ вѣчныи дахъ имъ. они же ослоухоу створиша и въ своемъ хотѣнии съгрѣшиша, и предаша сѧ смьрти. азъ же не быхъ хотѣль обузрѣти дѣла роукоу своею моучиха ѡ диввола, и сънидохъ на землю и възплѣтихъ сѧ ѡ двѣи, възнесохъ сѧ на крѣтъ, да свободю и ѡ работы и ѡ пьрвыи клѣтвы. водыи просихъ и даша ми зѣлѣчи размѣшенны съ оцѣтѣмъ; роуцѣ мой създаста члвка, и въ гробъ възложиша мѧ. да и въ адъ сънидохъ и врага своего попрахъ, пзбранныи свои възкрѣсихъ и Ієрданъ блгословихъ, да вы прощю ѡ пьрвыи клѣтвы. и вы небрегосте сѧ покаяти своихъ грѣхъ, иъ крѣстныи сѧ творѣща словѣмъ тѣчю, а заповѣди моихъ не съблюдоште. да того ради обрѣтосте сѧ въ огнѣ негасимѣмъ, да не ишамъ васъ помилвати. нынѣ же за млсрднє оца моего, яко

посла ма к вамъ, и за мѣтѣхъ вѣре моѣхъ, яко плака сѧ много за васъ, и за Михаила архисиратига завѣстоу, и за множество мѣчкѣ моихъ, яко много трюдиша сѧ за васъ, ѿ се даю вамъ моучащимъ сѧ днѣ и нощѣ, ѿ великаго четвъртъка до стѣхъ пѣнѣкостѣхъ вѣмѣти вѣхъ покои, и прославити оца и сѧа и стого дѣа⁴. и ѿвѣщаша вси: „Слава мѣлосѣрднѣю твоѣмоу!“ слава оцю и сѧоу и стѣмоу дѣху нѣхъхъ прѣсно и ѿъ в...

Отсе найстаршій відомий церковнославянський текст апокріфа, званого звичайно „Хожденіє Богородицы по мукамъ“. Сей текст опублікував І. Срезневський із неописаного докладнійше пергаменного рукопису Троїцької Сергієвої Лаври, виготовленого на його думку перед р. 1200, у т. X *Извѣстій* втораго отдѣленія Имп. Академіи Наукъ за 1863 р., шпальти 551—577, рівнобіжно з грецьким текстом, виписаним із одного рукопису віденської надв. бібліотеки. Рукопис, із якого Срезневський видав староруський текст, неповний, бракує одної картки на початку і одної в середині. На жаль, Срезневський видав текст досить недбало, транскрибуючи його на гражданку з захованем (не всюди консеквентним) властивостей кирильського письма. Не вважаючи на ті хиби ми передруковуємо сей текст із заведенням Срезневським (за Тішендорфом) поділом на глави, для вигоди при студіях над тими пізнійшими карпаторуськими текстами сього апокріфа, яких збірку подаємо далі. Інший церковнославянський текст із пізнійшого рукопису (з р. 1602) опублікував А. Ципієв у своїй збірці *Памятники старинной русской литературы*, т. III, стор. 118—124, виписуючи тільки в нотах деякі варіанти із отсего найстаршого тексту. Зовсім точно видав текст апокріфа з того самого рукопису Троїцької Лаври Н. Тіховразов (*Памятники отреченной русской литературы* т. II, ст. 23—30), і ми користувалися його виданням при справлюваню тексту Срезневського; надто додав Тіховразов ще один старосербський текст із рукопису XV в. (ор. cit. стор. 30—39). Уривки иньшого старосербського тексту з рукоп. XVI в. опублікував Ст. Новакович (*Starine* t. XVI, ст. 91—92); повний старохорватський текст із рукоп. XV в. видав Ягіч (*Arhiv za povjestnicu jugoslovansku*, т. IX, ст. 110—118 та *Prilozi* ст. 46—54); пізній сербський текст (уривок) з рукопису XVII в. подав Ю. Полівка (*Starine* т. XXII, ст. 203—204). Староруський текст Срезневського з паралельним румунським видав Петричейку Гяждеу (*B. Petriceicu-Hasdeu, Cărtile poporane ale Românilor*, т. II, 313—367). Грецький текст отсего апокріфа з римського рукопису XVI в. видав Васи-

лев у своїй збірці *Anecdota graeco-byzantina*, Mosquae 1893, стор. 125—134, а потім М. Р. Джемс у першому томі своєї збірки *Aprographa anecdota*, Cambridge 1893, стор. 115—126. Спеціальну працю присвятив цьому апокріфови Н. Бонадоровъ, Легенда о хожденіи Богородицы по мукамъ, помішену в збірці Изборникъ кіевскій посвященный Т. Д. Флоранскому, Кіевъ 1905.

Е. Рукопис о. Іллі Яремецького-Білахевича, XVIII в.,
стор. 1—22.

Їкровеніє мѣкѣ тяжкихъ поганихъ црѣй нечестивихъ и иннихъ злосликихъ грѣшниковъ, през дѣла Михаила престои Дѣи Бѣи, матери Гда ншого Іс Хѣа, ѿ Героніма Бѣзнавца¹⁾.

[Ков. гл. VII] Рече сѣла Бѣа: „Ще вѣдетъ боли чловѣкъ и не можетъ встати, якъ пондетъ?“

Рече Михаилъ: „Глиши сѣла Бѣе! Ще вѣдетъ закъ боленъ, и встати не постѣлъ не можетъ, аще би и постѣлъ нѣд ним запаливъ, а болий жеби на ней изгорѣвъ, ѿтпѣстятъ съ емѣ грѣхи и спасен вѣдетъ. И аще с постѣлъ можетъ оутѣчи, як би подъ недѣжним запаливъ, ѿ, то грѣшній и не ѿтпѣраютъ мѣ съ грѣхи, же ѿтѣчи можетъ видѣчи на себе тяжкѣю пригодѣ, а до церкви сѣой кажет, що не можетъ понти. То той члвкъ вѣдетъ мѣченій на тихъ постѣлахъ огненныхъ, аще вѣдетъ лѣнивій до церкви сѣой“.

Рече сѣла Бѣа: „Для чого? Чи ж тѣ людѣ вѣдѣчи здраки не хотятъ їти до церкви?“

Рече Михаилъ: „Глиши сѣла Бѣе! Ііковїи людѣ дїаволою волю творятъ, и тѣло ихъ рослабятъ. Єгда іерей и дякъ вхѣдѣтъ к церкови Хѣѣ сѣбію и задзвонятъ во дзвони, в той часъ дїаволь тѣло сномъ наложитъ, єдинъ бѣсъ къ глакѣ шнитѣтъ, дрѣгій бѣсъ з верха наляже, третій бѣсъ в ноги емѣ хѣкаетъ. И для того лѣнивихъ людей не допускаятъ до церкви сѣой“.

Ѣ-а мѣка.

VIII. Видѣкъ сѣла Бѣа Ѣ-ю мѣкѣ ѿкрѣтнѣю: столѣни ѿгненніи, а на тихъ столпахъ висѣтъ множество мѣжѣй и женѣ ѿкѣштани

¹⁾ Такий титулъ виписаний надъ сторінками тексту.

юзами огненними за ноги і за руки, и крикъ ѿ шних людей великій зѣло і мѣка немилостива. Ёдини сидѣть на шгненнихъ столахъ, кричатъ страшиве: „Охъ, шхъ, шхъ, горе, горе намъ!“

Рече сѣла Бѣа Миханѣ: „Что согрѣшили сѣа?“

Рече Миханѣ: „Глиши сѣла Бѣе! Тѣн то людѣе, їже не бста-
вали до церкви сѣои на всенощная пѣнїа, на втрени, на слѣжен
сѣи не ходили, сѣи такъ мѣчатъ сѣа“.

И-а мѣка. О ѿсѣжденїихъ людехъ.

IX. Видѣ сѣла Бѣа много вѣтѣй шгненнихъ и вжѣ зѣлѣз-
нїа, множество на нїхъ висѣще мѣжей и женѣ за язики, и кричатъ
без милости: „Горе намъ! Бѣда намъ, бѣда смажнимъ!“ Оувн-
дѣвши нѣхъ сѣла Бѣа зотхнѣла ѿ сердца своего и рече ко Ми-
ханѣ: „Что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши, сѣла Бѣе! Сѣи сѣт людѣе кленѣцїи сѣ-
лжю; ѿсѣждали, ѿклеветали людей неправдою; церковная имѣ-
нїа пюгъ, їдѣть, ѿклеветали пона; и попѣ аще кого ѿклеветалѣ,
а не по правдѣ, їли ближнїй ближняго, їли сѣсѣдѣ сѣсѣда, сего
ради такъ мѣчатъ сѣа“.

Рече Мих.: „Сѣла дѣо Бѣе, пондем и покажѣ ти, гдѣ мѣ-
чатъ сѣа їерїи, попи!“

Мѣка дѣ. їерейскаа, грѣшнихъ.

XI. Видѣ сѣла Бѣа дѣ-ю мѣкѣ: шгненнїй ровѣ, пропасть, глѣ-
бина неизмѣримая, їже нѣдовѣ возрѣти; в той пропасти шгнь
страшнїй їз сѣркою страшно гѣчитъ изо дна аж до верха. Презъ
тѣи пропасти клади желѣзнїа шгнїстїа положенїе. До тїхъ кла-
дїй за ноги приязанїе человекѣи на долѣ главами, а шгнь ѿ
верха глакѣ аж до ногѣ нѣхъ страшнѣ палїтъ и пожигаетъ немн-
лостиве. Крикъ ѿ нїхъ велий: „Охъ, шхъ, шхъ намъ смажнимъ! Горе,
горе намъ грѣшнимъ!“

И ввидѣвши тоє сѣла Бѣа зотхнѣла ѿ сердца своего и рече:
„Повѣжъ ми, сѣи Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши, сѣла Бѣа, азъ ти повѣмъ. Тѣи сѣтъ че-
ловѣци їерїи, попи, слѣжителїе престола божїю. Анторгїсаютѣ,
тогда некїсїа силн, сѣнцѣ, мѣцѣ, звѣзди и страшнїа престоли
дкнжѣтъ сѣа, архангѣли, ангѣли оужасаютъ сѣа, Херѣвнїи. Сѣрафїми
трепещѣтъ подножїю Господню со страхомъ, а їерїи не боїще сѣа

Бога не со страхом и со небреженіем и со лжею, во блѣдѣ, ко пшствахъ великихъ, безъ поста, во гнѣвѣ, безъ правила своего исходить ѿ шатары не дослѣживши по истиннѣ. Сего ради за такіе дѣла такю тяжкою мѣкѣ пріймѣт^а.

Мѣка і. О дѣлахъ грѣшнихъ.

Видѣ сѣа Бѣа і-ю мѣкѣ: тамже недалеко ровъ и дѣръ глѣбокій зѣло, в томже ровѣ звѣріе, имже не вѣ числа, а кождій звѣрь триглавий. Меже тими звѣрми видѣ сѣа Бѣа члѣвкы: звѣріе тым члѣвомъ главн торгуютъ, іадыть, дрѣгіе звѣріе оуста іадыть, третіе звѣріе языкъ торгуютъ, а шдогнати ся не могѣтъ, бо сѣтъ шпѣтанны ѡзами пекелными рѣцѣ и нозѣ.

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми, сѣій Мнх., что сѣа людѣ сѣтъ?“

Рече Мнх.: „Слиши, сѣа Бѣе! Сѣи естѣ члѣвци дѣки; чтѣтъ, а чтѣще лжѣтъ. крадѣтъ, блѣдѣ творят и инихъ на тое приводятъ. Сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка аї. О іноцѣхъ, іермонасѣхъ и монасѣхъ грѣшнихъ.

ХІІ. Видѣ сѣа Бѣа аї. мѣкѣ іночѣскѣю: видѣ тѣже члѣвци висище за ноги, шпѣтанны ко столпамъ и перікладамъ. звѣріе страшине нхъ іадыть, торгуютъ немилостивке; коплѣ ѿ шнихъ члѣвкокѣ великій барзо: „Охъ, шхъ, шхъ, горе, горе намъ шканинимъ!“

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми сѣій Мнх., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мнх.: „Слиши сѣа Бѣе! Тѣи то сѣтъ члѣвци черноризци, іноци, іже шчатъ людѣй законѣ вѣаго, а сами сѣа прѣлюбодѣйствомъ, блѣдомъ, нечистотою ш.ккерниши, по мирѣ сѣа за пшнствомъ оуганиши, волочниши. Лѣтше би видѣти члѣкка мертвѣаго на вѣльблюдѣ іадыщаго, нѣжані законника, інока паницю по мирѣ волочащаго и праздніе слова глѣющаго и дѣдокѣ, скрипокѣ и инихъ игрѣй слѣхающаго. Сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка вї. Прхїєпископовъ, Митрополитъ, Єпископовъ грѣшнихъ.

ХІІІ. Видѣ сѣа Бѣа вї. мѣкѣ архієпископѣскѣю, митрополитѣскѣю і єпископѣскѣю, архимандритскѣю. Видѣ сѣа Бѣа оудолѣ,

глубина вѣѣа, ѡгнь с тѣмъ глубини страшно палаетъ, и в тѣмъ глубинѣ червѣ ѡгненное нѣссыпаемое. Бидѣ сѣа Бѣа в тѣмъ ѡгни и в тѣмъ червѣю челоуѣци лежаше, червѣ нѣхъ страшно точитъ ѡгненнѣй, вопль ѡ нѣхъ: „Ѡхъ, ѡхъ, ѡхъ, намъ смажнимъ!“

Рече сѣа Бѣа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мнѣ., что за грѣшници?“

Рече Мнѣ.: „Слиши сѣа Бѣе! Тѣи то сѣтъ грѣшници, їже во аѣггаскѣмъ лики ѡблекоша сѣа на земли, патриарси, папѣжеве, архиепископи, митрополитове, епископи, архимандритове, старшѣ нареченни вѣша, а не сотворше воуѣжѣй, вѣдници, запойци, сребролюбци немилостивѣи. Сего ради тако за такѣ дѣла тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка гѣ. Ѡ жѣнахъ, попадахъ грѣшныхъ.

XIV. Бидѣ сѣа Бѣа гѣ. мѣкѣ. Ѣзеро ѡгненное, во ѣзерѣ звѣрие страшнѣе, голоднѣе и лютѣе аки лви ѡкрѣтнѣе, и гадѣ ѡгненнѣй. Посредѣ того ѣзера ѡгненного столпи ѡгненнѣе, а до тѣхъ столпѣвъ жѣни привязаннѣ за ѡуха, пламень пожигаше нѣхъ ѡгненнѣй и звѣрѣе ѣдятъ и торгуютъ ѡгненнѣе за сѣрдце, сѣкъѣтъ жили, торгуютъ чресла и всѣа члонки. Крикъ ѡ нѣхъ великѣй барзо, плачѣтъ, глѣютъ: „Помилѣйте насъ, ми грѣшнѣи жѣни въ пламени тѣмъ мѣчимъ сѣа! Горѣ намъ грѣшнимъ, смажнимъ!“

Рече сѣа Бѣа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мнѣ., что сѣтъ за грѣхи нѣхъ?“

Рече Мнѣ.: „Слиши сѣа Бѣе, азъ ти повѣмъ. Тѣи то сѣтъ жѣни попадѣ, вѣдъ творятъ изъ за мѣжа своего и по смѣрти мѣжей своихъ попокѣ. За тѣе мѣчатъ сѣа“.

Мѣка дѣ. Ѡ жѣнахъ черноризницахъ грѣшнихъ.

XV. Бидѣ сѣа Бѣа мѣкѣ дѣ. Тамъже жѣни висѣще во ѡгни на столпахъ ѣ вѣдницахъ привѣтѣи, ѣдин за ноги, дрѣгѣе за рѣки, третѣе за главы, и звѣрѣе ѡгненнѣе ѣдахѣ имъ оуста, торгуютъ, рѣѣтъ немилостивѣе. И крикъ ѡ нѣхъ великѣй барзо: „Ѡхъ, ѡхъ, ѡхъ, намъ вѣднимъ! Бѣда намъ грѣшнимъ!“

Рече сѣа Бѣа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мнѣ., что согрѣшили тѣи жѣни?“

Рече Мнѣ.: „Слиши сѣа Госпоже, азъ ти повѣмъ. Тѣи то естѣ жѣни черницѣ, мнишки, їже предаша [тѣлеса] свои на вѣдѣ, и

покинувши гавѣтъ стѣй, мантию, ѿвѣща сѣ ѿ монастыра стѣ. своего і поидоша в пѣть погнѣланій мѣже свѣцкіе людїе, или нѣмѣ за мѣжа, і вѣдѣ творят, дѣволю волю творят. Сего ради тако мѣчат сѣ.

Мѣка єї. О злодѣхъ, разбойницехъ, пѣницехъ грѣшнихъ.

XVI. Видѣ стѣа Бѣа мѣкѣ єї. ѿгнь ѿкроушній, море огненное и змѣшанное со кровїю, а в томъ море множество народа посреда моря, мѣжѣ и жѣнѣ, мѣдѣцѣ и дѣвицѣ горѣше вси грѣшници. Крикѣ ѿ нихъ: „Охъ, ѿхъ, ѿхъ намъ смажнимъ!“

Видѣвши стѣа Бѣа зотѣхѣла ѿ сѣдца своего. Рече стѣа Бѣа: „Покѣжъ ми стѣй арх. Мнѣхъ.. чѣе согрѣшили сѣмъ людїемъ?“

Рече Мнѣхъ: „Слѣши стѣа Бѣе! Тѣмъ то сѣтъ грѣшници прѣлюбоуѣйци, злодѣе, клеветници, пѣници, разбойници, потварци, іже не постыжѣтѣ во стѣахъ посты, иже изѣдаютъ чѣжѣмъ дома, ѿпойци, запойци, немилостивїи цѣре, князи, властители сѣкролюбци“.

Сѣе видѣвши и слышавши стѣа Бѣа зотѣхѣла ѿ сѣдца своего и рече: „Горѣ, горѣ грѣшникомъ сѣмъ!“

Рече Мнѣхъ: „Прѣстѣа Бѣе, поиди и покажѣ ти мѣки жидовскїе“.

Рече стѣа Бѣа: „Покажи ми стѣй Мнѣхъ. все!“

Мѣки єї. жидовскїе і єллинскїе и иныхъ еретикѣхъ.

XVII. Видѣ стѣа Бѣа пекло жидовское и єллинское, иже надъ всѣмъ пекла страшнѣйшїмъ и грознѣйшїмъ ѿкроутное, грозное, всѣмъ пекламъ матица, родство ѿгненное, немилостивое, егоже мѣки дѣволи трепещѣтъ. Тому пеклу нѣма Тартаръ, на немъже вѣтри ѿгненнїи и волни моцне колѣблютъ сѣмъ подъ самое нѣбо. а посреда пропасти свѣта нѣколи нѣмашѣ, но тамъ море свѣрѣпое, вѣрливое, ѿгненное, бездна негасимая, глѣбина еѣ. ѿ. не. мѣла глѣбинѣ сего моря. Непрѣстанне кипитъ сѣркою и смолою ѿгненною люто, и жѣплѣмъ страшнымъ клекотитъ и грѣмитъ, лютѣше ѿ. раз ѿ сего ѿгня, которїй называетъ сѣ Тартаръ.

Рече арх. Мнѣхъ: „Хочѣши стѣа Бѣе, да покажѣ ти вѣтрѣ сѣдца пекелности, гдѣ дѣволи бѣдѣтъ сѣмъ мѣчѣмъ и жидовскїмъ народъ, чѣе Бѣа твоего распинали?“

Рече сѣ. Бѣа: „Покажи ми сѣй Мух. вси мѣки!“

Рече Мух.: „Недостойно тебе, стаи Бѣе, такихъ мѣкъ шкрѣ-
тнѣхъ и страшнѣхъ и смрадныхъ шгаидати“.

Рече ст. Бѣа: „Како глѣбина сѣмѣ пеклѣ?“

Рече Мнх.: „Санин, сѣаѣ Бѣе: такаѣ пропасть и глѣбна, ѡкъ ѡ востока до запада, ѡкъ ѡ земаѣ до неба. Есть тоѣ глѣбни ѣ. фнѣ мнѣ. Бѣвни чѣловѣкови ѣ. лѣтъ и жѣвн взѣа ка-мѣнѣ и кинѣа из ѡсѣи силѣи своѣи в тоѣ пѣаѣ и пропасть, тѣдѣи бѣдѣтъ лѣгкѣи лѣтъ три, нѣмѣа на дѣѣ долѣтитѣ. Там ѣсть тѣа ѡкромѣшнѣа, лѣжатѣ к ней ѡгнѣкѣ страшнѣи“.

Рече ст҃аш Бѣда: „Етѣи Мнх., цн не мож би видѣти шгнь
той, такій шн ёсть!“

Рече Мих.: „Глїи, сѣам Бѣе, фалом „Хвали дше моя Гдѣ“
звесь до конца!“ Глеть Мих.: „Сѣ. сѣ. сѣ!“ І рече Мих. херв-
внмѣ: „Возми клѣщѣ и пойдн во тѣю Фхлань и возми шгню
страшнаго“ Б той час херввнм полетѣл паче стрѣли, яко молнїа
влнскнть, и оухватнл оугль єдн клѣщами и вннес его во скорѣ,
нѣжѣ сѣам Бѣа внмовнла фалом. Тогда шгнь шнїй санѣлѣ аж
пед небо. Тогда небеса распалст сѣ канѣна (?), зымлѣ страхом
потрасе сѣ, а клѣщѣ яко воскѣ растопнлн сѣ“.

Рече Мнх.: „Видиш, сѣла Дѣво, вогнь пекельнїй!“

Речи стѣа Бѣа: „Биджѣ, але его кинѣте назадъ“.

И той часъ повелѣ Мих. кинѣти хрѣскимъ той шгнь назадъ.
И пошолъ той шгнь прѣдко, и стрѣшавъ и шѣмѣвъ и оупалъ
на свое мѣсце. Тамъ в тоѣ пекло пойдѣтъ грѣшници со дѣяволи
на вѣки вѣкомъ.

Мѣки зї. царей поганихъ Нерона, Декїа, Маѣнмїана,
Дїшквктїана, Несторїа, Пилата, Калфн, Ірода,
Інни и прочїихъ.

XXIII. Видѣ стѣмъ Бѣа далѣ рѣкѣ клокочѣщю, ѡгненнѣю, стра-
шнѣю, ѡко свѣрѣное море поплашающе грѣшники, яростію шѣмш-
ше страшно, ѡко громъ грѣмшше, пламенемъ блискающе, вѣтрами
ѡгненными і вѣрами, ѡ нѣхъ же земля и каменіе таише ѡко воскъ
на трнста миль, вѣтра же того жадеи грѣшникѣ не втечетъ. Рѣки
страшнѣе во пропасти понируютъ, гдѣ три лѣта камень летитъ.
А во пропасти на днѣ беззаконници сидятъ, невѣрници и которіе
Сина Бжїѣ распинали, со Іудею мучатъ сѣ. Видѣ стѣмъ Бѣа
с ними царіе нечестивіе: Неронъ, Несторѣи и Діатантіѣи (sic!),

Іродъ і Декій, Максиміанъ, игемен, Калфа вѣковорецъ со Іудою на самомъ днѣ во провасти, а Іюда в Сатани на лонѣ мѣчитъ ся безъ милости оу пащцѣхъ шгненнаго звѣрѣ Лекнадама. Тартаръ рѣка вѣетъ ся на нихъ. Беззаконне согрѣшили, беззаконне и мѣчатъ ся. Не можахъ к томъ ризи ничтоже, но токмо мовають: „Свѣдѣ праведній, помилуй насъ!“ Идахъ ихъ черкѣхъ неспасѣмѣи, звѣри шгненніа торгають ихъ, имже не вѣ числа; гадѣ, смекове сѣкаше ихъ непрестанно; жаби, шщерици, миши, прѣзѣи и шершенница, пѣсѣи мѣхи, имже не вѣ числа“.

Бидѣвши престѣи Бѣа шкрѣтніа мѣки и рече: „Горѣ грѣшникомъ симъ, шко безъ конца мѣка имъ!“

Оукидѣли беззаконници мѣчимѣи стѣю Бѣѣ и козопиша ко ней єдинѣи гласомъ велѣимъ глѣюще: „Радѣи сѣи блѣкѣннаѣ Бѣѣ Дѣѣ, свѣтѣ незаходѣщій! Радѣи сѣи и ти, архистратѣже Михаилѣ! Радѣйте сѣи вси аγγли вѣжѣи! Молѣте сѣи Бѣѣ за миръ христѣанскій и за насъ грѣшнихъ! Шко ми грѣшніи беззаконници ѿ вѣка свѣта не видѣхомъ, а тепѣръ тѣбѣ ради видимъ свѣтъ. Не можемъ зрѣти до горѣи и долѣи, во на нѣс рѣка клокочѣщаѣ, очѣи пламѣнь изъ смолою заливаѣтъ, а тепѣръ оутѣшила сѣи рѣка грѣмѣщаѣи и мѣка шслакла намъ тѣбѣ ради, престѣи Бѣѣ!“

Тое видѣвши стѣи Бѣа и рече: „Горѣ грѣшникомъ симъ!“ И рече стѣи: „Повѣжъ ми, стѣи арх. Мих., что согрѣшили сѣи?“

Рече Мих.: „Блиши, стѣи Бѣѣ! Сѣи рѣка шгненнаѣ єсть родѣтко шгну, къ немже мѣчатъ сѣи вѣѣвѣици жидове, распѣиши Бѣѣи вѣжѣи Гѣѣи нашего Іс Хѣѣ. Во Тройцѣ стѣю не вѣкрокали, вси ѣзици поганѣтѣи тѣбѣ, стѣи Бѣѣ, не визнавали, шко не тѣбѣ родѣи сѣи Гѣѣи нашъ Іс Хѣѣ, правдивній Мѣсѣи“.

И паки шннихъ грѣшниковъ покрѣла тма.

Рече Михъ: „Блиши стѣи Бѣѣ, ци хоѣши видѣти мѣкѣ христѣанскѣю, гдѣ вѣдѣтъ сѣи за грѣхи мѣчѣти?“

Рече стѣи Бѣѣ: „Молю ти сѣи, стѣи арх. Мих., ѿкрѣи вси мѣки, да рѣжѣ ихъ своимѣи шчиима!“

Мѣка нѣ. христѣановъ грѣшныхъ.

XVIII. Бидѣ стѣи Бѣѣ єзеро шгненное клокочѣщее, сѣрка и смола зъ шгнемъ, вѣтрѣи и вѣрю шгненною, шѣи на немъ страшній гѣчитъ шко громъ, но немѣ хѣтаютъ сѣи волѣи ажъ до нѣѣи. Бидѣ стѣи Бѣѣ в немъ дѣшѣ грѣшнихъ много, старѣихъ і младѣихъ, волаѣи ихъ и крикѣи: „Ѣхъ, шхъ, шхъ намъ смажнимъ!“

Повѣсть ѿ проклятомъ Скиминѣ рикающемъ на
дѣшѣ грѣш.

Бидѣ сѣла Бѣа седмѣ езеръ глѣбокихъ. Першее езеро — глѣбина
его неизмѣримая, смрадъ скрчаній зо дна ѿмѣ походитъ ѿ шны,
кѣрніа дыма, пропасть, ровъ, широта.

Рече сѣла Бѣа: „Ци глѣбина велѣа в той пропасти?“

Рече Мухъ: „ѿ. миль, сѣла Бѣа. Я на днѣ естъ в той про-
пасти оу первой шны, второй пропасти знама несогрѣемая, в тре-
той пропасти звѣрѣ, в четвертой гадѣ, шцѣрици, скорпѣи, в пя-
той червѣ немирающей, минн, жакн, в шестой пропасти птица,
мѣрвакѣ, гѣселница, шершеница и шси, в седмой пропасти тма
несвѣтимаа, плачѣ неодолимѣй“. Ѿ пропасти крикъ великъ,
а безѣ тѣи пропасти оужн прѣтяженни, кладци хнѣкѣ и ѡзѣкѣ,
же нѣгде слѣдѣ ножномѣ оумѣстити ся. На брезѣ кладокѣ тнхъ
сидитъ великій зѣло яко гора мѣжъ вѣсковскѣй ѿменемъ Скиминѣ:
смрадъ велии страшнѣй ѿ пацѣки ѿмѣ походитъ, ѿ розныа пацѣку
яко пропасть; глава его яко змѣа, а на глакѣ ѿмѣ роги яко
в тѣра; шчи страшнѣе вѣискаютъ якѣ шнѣмъ розно шчи его (sic!);
гѣкн ѿмѣ яко дѣбѣа, зѣбн ѿмѣ яко сѣрни, ѣзыкѣ ѿмѣ долгѣй яко
пламень шнѣстѣй; ноги ѿмѣ яко ѡ лѣа долгѣе; рѣкн ѿмѣ зоцѣренни,
оуди ѿмѣ яко сѣрпѣ; рѣка ѿмѣ десная прѣстѣрта на воздѣсѣ, бе-
ретъ нечестивѣа дѣшѣ оумѣтаа нхъ под ноги своа во пропасть.
Егдаже вѣси принесѣтъ грѣшнѣю дѣшѣ, тогда той Скиминѣ радѣетъ
ся велии и кажетъ тѣмъ дѣшамъ нти чѣрезъ тотн ѡзкѣи кладки
хнѣкѣ. Яцѣ котѣраа дѣша велии грѣшнаа, то ѡпадѣтъ в тѣю
пропасть глѣбокою, една еднѣи хватѣтъ ся. Тогда проклятѣй
Скиминѣ радѣетъ ся ѿ грѣшной дѣшѣ. І спитъ моцнѣе яко мѣртѣвъ.
Ѿ немже Дѣдѣ написалъ в псалмѣ ѡ. „поснахъ смѣренъ“. Егдаже
аѣгли принесѣтъ правѣднѣю дѣшѣ, то заразъ правѣдна дѣша пойдѣ
прѣсто кладницами, ѿ ннхъ же прѣрокѣ написалъ в псалмѣ ѡ.: „жи-
вѣй в помѣщи вѣшнаго, во кровѣ Бѣа неѣаго ведѣкоритъ ся“.

Бидѣ сѣла Бѣа прѣз пропасти прѣактающѣа легко правѣднѣа
дѣшѣ, ѿ ннхъ же Дѣдѣ написалъ: „даша ми криаѣе яко голѣбнѣиѣ
и полѣчѣ и почѣю“. Тогда видѣ тѣе проклятѣй Скиминѣ засмѣтитъ
ся, возрикаетъ яко лѣвъ, ѿ немже прѣрокѣ рече псал. ѡг.: „положи
тѣмѣ и вѣстѣ ноцѣ“. Во ради би дѣаволн вѣси дѣшѣ подѣвити под
ноги своа. Дѣа того рѣснѣститъ вѣа вѣа свѣта, каже на грѣхѣхъ
зѣводити, приводити. Егдаже прѣднѣю дѣшѣ аѣгли несѣтъ, в той
часъ ѡбачѣтъ нхъ проклятѣй Скиминѣ, смѣтѣ ся страхѣмъ великимъ
и вѣа вѣа его, и засмѣтитъ ся со вѣами вѣси своими.

Мѡка кѡ. Ирода црѣ и воинов его, їже избили во
Бифлѡмѣ мѡдницѣ дї. тисѡцѣ Хста шѡкаючи.

Бидѣ прѣстѡа Госпожа посредѣ сѣрки кипѡщей црѣй много
и воиновѣ нѣ много сотѡ (sic!) народа. Крикѣ ѿ нѣхъ непре-
станно: „Ѧх, шх, шх!“

Рече стѡа Бѡа: „Повѣж ми, стїй арх. Мнх., что за грѣ-
хи нѣхъ?“

Рече Мнх.: „Слиши стѡа Бѡе. Сей естъ Иродѣ црѣй нече-
стивїй и жолѣре его, нже избили дї. тисѡцѣ мѡдницѣ во Би-
флѡмском повѣтѣ подчасъ рождѣства Хста. И нїѣа Ироди и црѣе
нечестивїѡа, и той Иродѣ, нже Іѡанѣ прѣдтечи главѣ оутѡлѣ, сего
ради тако мѡчат сѡ.“

кѡ. Мѡка Каннова ї воина того, нже Іс Хста оударила
по лицѣ рѣкою прѣд Інною архїереем, ї нїѣе воини,
їже кичовали Іса.

Бидѣ стѡа Бѡа тѡжѣ дѣерѣ глѡбокоѡ, а в том дѣерѣ лютїѡ
звѣрїе триглавнїѡ крилатїѡ, тамже со нїми лютѡа птица и мѡ-
равлѣ и комарѣ шкѣ шрѡи великїѡ, шершеница ї шси, нмже не
бѣ числа, а посродкѣ тїхъ звѣровѣ два чѡловѣки, ѣдинѣ великїй,
дрѡгїй малїй, ї много с нїми людѣй грѣшнїхѣ мѡчат сѡ. Лютїѡ
звѣрїе їдни за ноги гризѡтѣ, їдни за чрѣсла торгаютѣ, їдни
звѣрїе шѡвиша сѡ коло него, а птица шчи нм зѡбаетѣ, торгаѣтѣ,
на дѣнь и на ночь два крогѣ ї зѣдѡтѣ, шѡнаживши їзѣвши нм
тѣло, тѣлко нм кости зѡстанѡтѣ, и жили стѡргаютѣ. Тамже
недалеко ѣстъ ѣзеро жикѡтворное, вода живѡа. Ѧнаѡа птаха їзѣв-
ши, шзѡбавши нм тѣло, тѣлко кости ѡстанѡт сѡ, и летїт птаха
на тоѣ шзѣро, живѡю водѣ, ї там сѡ кѡпаютѣ и набїраютѣ водї
тоѣ животворноѣ на крила. и прїлетѡтѣ над кости тїѣ и стрї-
сѡтѣ сѡ над костѣми тїми, и в тоѣ часъ зараз тѣло порѡстетѣ.
ї зновѣ начнѡт їсти, торгати шнїѣ птахи чїхъ двоѣхъ чѡловѣкокѣ
и прочїихъ грѣшнїковѣ. Тогда ѿ тїхъ грѣшнїковѣ крикѣ на тѣ.
мїлѣ похѡдитѣ.

Рече ї. Дѡа Мрїѡа: „Повѣж ми, стїй арх. Мнх., что согрѣ-
шили сїѡ?“

Рече Мнх.: „Слиши стѡа Бѡе. Бїдиши того члѡва великаго ї
што естъ снѣ Іѡанѡвѣ Каннѣ. А той дрѡгїй меншїй, што естъ

той, іже Гѣда нїего Іс Хѣта вдарил по лицѣ, аж из ног оупал предъ архїеріемъ Інною. І нїин, что вичовали Іс Хѣта и что стрѣгли, сего ради тако мѣчат ся.

Рече стѣа Бѣа: „По дѣломъ имъ!“

Потомъ показаша їмъ дѣла і нїнхъ црѣй нечестивихъ: во пещерахъ „вхъ“ і „ахъ“ (во)пїютъ, іже сѣа Бѣа ровнали.

Отвѣдѣже пройдоша пропастьїа ѿ, идоша сквозъ пѣщѣ и горы непроходимїа. Рече Мнх.: „Хоцеша ли, стѣа Бѣе, покажѣ ти мѣста вѣсовскїа и мѣшканїе нхъ?“

Рече стѣа Бѣа: „Покажи ми, стѣ. Мнхъ!“

Мѣска кѣ. Мѣл'ныковъ и мѣрочниковъ грѣшныхъ.

Бидѣ стѣа Бѣа море сѣхѣе вѣрзо, глѣбина недозримѣа, якъ ѿ земли до неба. Бидѣ градъ, мѣсто темное, всюдѣ желѣзомъ шкованно, врата, брами желѣзнїа, на вратахъ бѣла і кїаки желѣзнїа, весь градъ покритїй толсто на четирьдѣсѣть сѣженѣ. Но рекъ Мнхъанѣ: „Во ѣмѣ ѿца и сїа и стѣго дѣа аминь!“ Тогда оупали вси стѣни, растопиша ся яко лѣдъ. Бидѣ прѣстѣа Бѣа посредѣ града яко прахъ безчисленнихъ вѣсовъ, мѣчаще дѣшѣ грѣшнихъ. Бидѣ проклятаго црѣа прѣстолъ нечестивїй темнїй яко смола. На прѣстолѣ сидитъ нечестивїй црѣа вѣсовскїй Фемаркїй, темнїй паче смоли; предѣстоѣтъ їмѣ вѣси, їмѣже не вѣ число, і темнїи и смраднїи. Предъ прѣстоломъ его много дѣшѣ грѣшнихъ мѣчат ся. Бидѣ прѣстѣа Бѣа през градъ темнїй переклади желѣзнїа протяженни и гадъ и шгнѣ. Предъ кладами много дѣшѣ грѣшнихъ шпѣтанни гѣрѣ ногами, шкрѣтноѣ кѣменїе якъ мѣлннѣе коло ко шїамъ їмъ попривѣзѣванно, и шгнѣ подъ ними вѣси мѣшками роздѣмѣютъ, а нїїа во шгненнихъ фолюшахъ мѣчат ся. Крикѣ: „Охъ! вхъ! вхъ! Горѣ, горѣ намъ грѣшнымъ!“

Рече стѣа Бѣа: „Повѣжъ ми, стѣй архъ. Мнхъ., что сїа чело-вѣци согрѣшили?“

Рече Мнхъ.: „Глѣши, стѣа Бѣе! Сїа сѣт чело-вѣци хѣдожники, мѣлники, мѣрочники, іже не по правдѣ сѣмена чѣжїа и мѣки брали, крали, сего ради тако мѣчат ся.“

Мѣска кѣ. сребролюбецѣмъ, златолюбецѣмъ, золотарѣмъ, лихварѣмъ грѣшнымъ.

Бидѣ стѣа Бѣа чѣлѣки хѣдожники, іже ни рѣками ни ногами не могѣтъ рѣшити, во сѣтъ шпѣтаннїе ко кладѣмъ желѣзнымъ

златими ланцюхами. Єдині в'їси вогнь под ними м'їшками под шр'їють, др'їгїє золото и сребро варить, во в'їста им наливаетъ кипячое.

Рече с'їа Б'їа: „Пов'їж ми, с'їїй арх. Мнх., что согр'їшили с'їа!“

Рече Мнх.: „Єлиши с'їа Б'їє, с'їа то гр'їшници сребролюбци и золотолюбци, лихонимци, золотар'ї і лихвар'ї. Єго ради тако м'їчат с'їа“.

**М'їка к'ї. злод'їм, разбойником, клеветником,
їбедником.**

Бид'ї с'їа Б'їа ч'ївки шев'їшени сребними и златими ланцюхами за ш'їю, а гаками за шзики, а вогнь под ними д'їаволи м'їшками подшр'їють.

Рече с'їа Б'їа: „Что согр'їшили с'їа?“

Рече Мнх.: „Єлиши с'їа Б'їє! Іже вис'їще за ш'їю, то злод'їє с'їт, разбойници, а с'їа що вис'їть гаками и шдицами за шзики, с'їа с'їт їбедници и клеветници: до цар'їй и панов'ї сребра и золота давали, на др'їгнх накладали позиваючи с'їа, і єго ради тако м'їчат с'їа“.

**М'їка к'ї. ш люд'їх, котор'їи бразди, границ'ї зашр'ї-
ють, нас'їни, плод'ї кради в др'їгнх люд'їи не
болячи с'їа Б'їа.**

Бид'ї с'їа Б'їа ч'їлов'їков'ї множество лежаще на вогни, а в'їси им палать, а н'їїє в'їси в рот'ї землю їз'ї вогнем в рот'ї п'їають и камен'їє горячое. И крик'ї в'ї них вел'їй з'їло: „Г'їх, шх, шх нам смажним, гр'їшним!“

Рече с'їа Б'їа: „Пов'їж ми, с'їїй ар. Мнх., что согр'їшили с'їа?“

Рече Мнх.: „Єлиши с'їа Б'їє, с'їи ч'їлов'їци шрател'їє земли, бразди или границ'ї зашр'ївали, с'їмена и плод кради ч'їж'їє, єго ради тако м'їчат с'їа“.

М'їка к'ї. Є м'їлатов'їйцах, ковал'їх гр'їшн'їх.

Бид'ї с'їа Б'їа ч'ївки м'їчаща с'їа в вогненних пещерах, в'їси под ними вогнь дим'їх, а н'їїє в'їси горящ'їє ж'їл'їза в рот

бють, а нїѣ оуѣа вѣртять горящими рожнами, а нїѣ тѣло им щипають шгннними клѣщами, а нїѣ млатами бють непрестанне. Крикъ ихъ велїй: „Горе, горе намъ грѣшнымъ!“

Рече сѣа Госпожа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мнх., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мнх.: „Глиши сѣа Бѣе, сѣа то члѣвци сѣтъ млатовїйци, ковалѣ, крали чужїѣ желѣза, когда работали, сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка кї. Ѡ ткачахъ грѣшныхъ.

Бидѣ сѣа Бѣа члѣвки шгннними юзами шпѣтаниѣ до столповъ, а бѣси имъ нрѣти, ѡуста роздирають и ѡ ротъ имъ клѣвки пѣають, и нитки имъ изъ очїѣ падѣтъ, и шдежда на нихъ непрестанне горитъ.

Рече сѣа Бѣа Дѣа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мнх., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мнх.: „Глиши сѣа Бѣе, сѣа члѣвци злодѣтелиѣ ткачѣ: пражѣ, полотна чужѣ крали, сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка кѣ. Ѡ кравцахъ грѣшныхъ.

Бидѣ сѣа Бѣа члѣвки и жени на шгни жжѣтъ сѣа немилостивѣ, а бѣси имъ желѣзо, гвоздїе изъ шгнемъ оу ротъ и въ очї бють, и шдежда на нихъ непрестанне горитъ, тѣло ихъ смажитъ сѣа немилостивѣ.

Рече сѣа Бѣа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мнх., що за грѣхитихъ людей?“

Рече Мнх.: „Глиши сѣа Госпоже, сѣа то естъ чловѣци кравцѣ, за грѣхи свои тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка ѣ. къ шнѣрамъ, шевцамъ, римарамъ грѣшнымъ.

Бидѣ сѣа Бѣа члѣвки и жени ижжѣтъ сѣа на шгни немилостивѣ, а кѣси имъ оуста разгрѣвають и во ѡста волнѣ и кожѣ изъ огнемъ пѣають, дрѣгомъ на шчи золѣ кипячѣю лїють, ногти желѣзными распаливши тѣло имъ рѣѣтъ, гвозди шстри въ очї, во ѡста бють.

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми, сѣий арх. Мих., что согрѣшили людѣ сѣи?“

Рече Мих.: „Слиши сѣа Бѣе, сѣи чловѣци злодѣтелиѣ кѣшнѣрѣ, шевцѣ и римарѣ, сего ради мѣчат сѣи“.

Мѣка лѣ. О тихъ людѣхъ, що крадѣтъ сѣль.

Бидѣ сѣий Миханлѣ и Бѣа Марїа: члѣвки и жени на шгни лежатѣ, а вѣси им оу ротѣ соль из огнемъ, роуѣ кипящїю лютъ, в ноздрѣ и на шчи лїютѣ.

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми, сѣий арх. Мих., що согрѣшили сѣи?“

Рече Мих.: „Слиши сѣа Бѣе, тїнто сѣтъ людѣ, що крадѣтъ соль, сего ради тако мѣчат сѣи“.

Мѣка лѣ. О тихъ, що крадѣтъ пчолн и птица.

Бидѣ сѣа Бѣа чловѣки в шгни стоѣтъ, а птица им тѣло зобаши, шершнница, шси, комарѣ тѣло нх кѣсают немилостивѣ.

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми, арх. Мих., что согрѣшили сѣи?“

Рече арх. Мих.: „Слиши сѣа Бѣе, сѣи то сѣтъ члѣвци, що крадѣтъ птица и пчолн“.

Мѣка лѣ. О паныцѣхъ, забойцѣхъ, шпойцѣхъ и иныхъ.

Бидѣ сѣа Бѣа члѣвци висѣще за ноги і за рѣки шпѣтани юзами шгннннми; едни дїаволн шгнь подмѣхѣютъ, а дрѣгїе вѣси смѣлѣ (sic!), сѣркѣ, золѣ смраднїй кипячїй з огнемъ лнютѣ во уста, и пороу и каменїе горячѣе бютѣ в лисокѣ з огнемѣ.

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми, сѣий арх. Мих., что за грѣшннцн сѣи?“

Рече Мих.: „Слиши сѣа Бѣе, сѣи чловѣци паныцѣ, запойци, а дрѣгїе шекѣдци, забойци, їже рано идѣще в свѣта, в неделаю, на снаѣ, сего ради тако мѣчат сѣи“.

МѸка лѢ. Ѡ сѡдїахъ кровопїйцахъ, скверноядцахъ.

Бидѣ сѣаѡ Бѣа езеро кривавое, кровъ из огнемъ клекотитъ, и въ томъ езерѣ множество мѡжей ѡ женѣ стояхѡ по оустѡ, по шїю въ томъ езерѣ кривакомъ, и кровъ пїюще оумершѡ ї їадѣ гадѣѡ.

Рече сѣаѡ Бѣа: „Покѣжъ ми, сѣїѡ архъ. Мнхъ., что согрѣшили сїѡ?“

Рече Мнхъ.: „Глиши сѣаѡ Бѣѡ, сїѡ сѡтѣ челоѡѡци грѣшници, сѡдїѡ немилостивїѡ, не по правдѣ сѡдїѡ, кровъ чѡжѡю пїѡ, во не по правдѣ сѡдѣ сѡдїѡ, кровопїйци, мздомци, забойци ї скверноядци, сїѡ ради тако мѡчатъ сѡ“.

МѸка лѢ. Ѡ сребролюбцевъ и златолюбцевъ грѣшныхъ.

Бидѣ сѣаѡ Бѣа езеро ѡгнинно, злато и сребро въ немъ люто барзо їскрѣно клекотитъ. Въ томъ езерѣ вѣзчисленнаѡ народа мѡчитъ сѡ.

Рече сѣаѡ Бѣа: „Покѣжъ ми, сѣїѡ архъ. Мнхъ., что согрѣшили сїѡ дшѣ?“

Рече Мнхъ.: „Глиши сѣаѡ Госпожѡ, сїѡ челоѡѡци сребролюбци и златолюбци, лихварѣ, сїѡ ради тако мѡчатъ сѡ“.

МѸка лѢ. Ѡ тихъ людѡхъ, что робѡтъ въ сѣѡю недѡлю и въ свѡта господскїѡ и вѣгородничїѡ и нарочитихъ сѣїѡхъ, и инїѡ тежъ невѣрници и немилостивїѡ князѣ и пани и прочїѡ.

Бидѣ сѣаѡ Бѣа много дшѣ грѣшнихъ, мѡжей и женѣ, иже дѡлаютъ, робѡтъ въ насїѡю тяжкомъ въ работѣ: єдни камѣни носятъ дшѣ, а дрѡгїѡ дшѣ зельзо, третїѡ дшѣ глинѡ, четѡртїѡ дшѣ водѡ; во великомъ насїѡю вѣси работаютъ ними и мѡчатъ тихъ дшѣ грѣшнихъ.

Рече сѣаѡ Бѣа: „Покѣжъ ми, сѣїѡ архъ. Мнхъ., что то за грѣшници?“

Рече Мнхъ.: „Глиши сѣаѡ Бѣѡ, сїѡ сѡтѣ грѣшници невѣрници: въ сїѡ вѣїѡ и во воскресенїѡ не хотѣли вѣровати, а инїѡ немилостивїѡ цѣрѣ, князѣ, властїтелѡ, оубогимъ людѡмъ ѡ нихъ нѡжда великаѡ бѡла, а дрѡгїѡ тежѣ работающе въ недѡлю и во

празники господскія и бѣгородичніи и нарочитиѹ сѣиѹ, сего ради тако мѡчат сѣ^а.

Рече сѣла Госпожа: „Что ѡни идыть?“

Рече Мнх.: „Проходить их оугліе вгненное“.

Рече сѣа Бѣа: „На що ѡнѣ дѣѣ носятъ и такѣ сѣ мѣчатъ
тѣю глинѣ, камѣнѣ, зѣлѣзо, водѣ? Що то ѡни мѣрѣютъ, кѣ-
ютъ, лѣпятъ?“

Рече Мнх.: „Глиши сѣга Бѣе, аз ти повѣмъ. Мѣрвють дѣятели градъ нечистій і темній нечестиваго цѣря, и тими дѣлами тяжко робять. І ставляють той град, мѣрвють цѣлій рѣккѣ аж до воскресінія Хѣаго, до великоднѣ; а шкѣ прѣйде великѣ днѣ и заспѣвають „Хѣ воскрес“ в полноци, то в той часъ той градъ потрясет ся, на землю впадѣтъ мѣри каменній, покрѣшат ся на прахъ всѣ тѣи мѣри и палаці. По недѣли же сѣаго апостола Ѡми зновъ шнѣ дѣятели начнѣтъ нечестивій шнѣй замокъ градъ, то начнѣтъ дѣлами тяжко робити и мѣчити дѣѣ грѣшнѣ, начнѣтъ мѣровати, вѣдовати зновъ аж до воскресінія Хѣа прѣз цѣлій рокъ“.

Рече Михаилъ: „Пойдемъ, сѣла Бѣе, ко ѿдемъ в дамаскѣю
землю и ѳзришъ, гдѣ дѣѣ христѣанскѣе ѡснлаютъ сѣ“.

Рече стѣмъ Бѣа: „Покажи ми, стѣи Мнѣ, всѣ, да видѣмъ ихъ“. Тогда пристѣпниша ѿ сѣи аѣгъ и понесоша стѣю Госпожѣ в дамаскѣю землю.

ЛѢ. 60 дѣлахъ которѣи милостиню творили и в по-
кажніи померли, за тоѣ ихъ през пропасть мило-
стинѣ преноситъ.

Бидѣ сѣаѣ Бѣа на заднои странѣ Бѣама оудолѣ, глѣбини нѣдобѣ дозрѣти. През тѣм глѣбокиа провали темность гѣстаѣ, а в провалах мгла шкрѣтнаѣ, темность непросвѣтимаѣ. На дол глѣбини естѣ врата, їмѣ їѣ Йсафатовѣ, а под вратами на долнои странѣ кладница положена, полѣзка їко лѣд, оузкаѣ ижѣ нѣгдѣ вѣстрѣ нѣжномѣ вомѣстити сѣа. Бидѣ сѣаѣ Бѣа много дїѣ лѣгги провадїаи ко кладницам, бо пред тїми кладницами бѣдет каждая дїѣа, їли грѣшна їли праведна. Бидѣ сѣаѣ Бѣа дѣиѣ, що єдни прѣходїѣ през глѣбини, а єдни много падоша во глѣбини, а єдни сидїѣ на брїзѣ.

Рече Мнх.: „Сїа то дїѣ покашники ї милостиню творили и в покашнїи померли ї милостиня нх приносятъ през глѣбинѣ, бо їхъ покрила милостиня“.

лї. Которїе вѣдѣт дїѣ прелѣтаты и рѣкѣ шгненнѣю чистителнѣю по верха: схи монаси, їермонаси и ери праведнїе, черноризци, земнїи а҃гли, небеснїи чловѣци, и свѣцкїе прав[еднїе].

Бидѣ прстѣа Бїа дїѣ прелѣтающїи през шнѣю чистителнѣю шгненнѣю рѣкѣ.

Рече стѣа Бїа: „Що то за дїѣ, же такъ по верхи прелѣтают легко тѣю шгненнѣю рѣкѣ?“

Рече Мнх.: „Стѣа Бїе, што тїи дїѣ черноризци, схимници, їермонаси, їерин, иже нарекоша ся на земли а҃гли, и свѣцкїе чловѣци стїи, їже правдиве на сїм свѣтѣ в законѣ їноческом Гдѣ Бгѣ оугодили постом, молитвами, чистотою, оубожством, послѣшанїем и нними оучинками їноческими. И провадѣть их а҃гли вжїи из мѣстѣ страшнихъ во пресвѣтлѣа мѣсца веселѣа, ко горнѣ шентѣи, во надра Авраама, Ісаака, Іакова, ї тамо ся на вѣки вѣдѣт веселити“.

лѣ. О дїѣахъ, иже за живота своего свѣци давахъ до цѣрквїи стїх и милостиню и шдежда оубогим людем.

Бидѣ стѣа Бїа дїѣ грѣшнїи ї праведнїи ко вратахъ Ісафатовихъ, єдини яко ластовици квѣлѣть, єдини яко голѣби гѣкають, єдини яко пчели гѣдѣть, єдини єдних на собѣ несиѣть, єдини привдѣшнїи добре, дрѣгїе голоднїе, єдини наги сидѣть, прїд єдиними свѣтила ясно горѣхъ, прїд єдиними трапѣза стоѣть ї ѣдѣть, а прїд єдиними нѣчого нѣмаш ї нѣчого не ѣдѣть, а єдни во тмѣ неосвѣтїмон кричатъ нагѣ и голоднѣ.

Рече стѣа Бїа: „Повѣж ми, стїи ар. Мнх., що то за дїѣ, що єдни єдних на собѣ несиѣть?“

Рече Мнх.: „Забойци на собѣ несиѣть, а что свѣтила прїд ними ясно горѣть и трапѣзають и привдѣшнїи, то за живота своего свѣци ко цѣрквахъ стїх зажигали, лѣчнїхъ, голоднїх накормили, нагнх привдѣли, жаждѣщих напоили, и пакѣ на

земли за них память творять, то в той час им радость великая бываетъ".

Рече Мнх.: „Хоцешъ ст҃аѣ Бѣ видѣти, да покажѣ ти, гдѣ праведніи дшѣ ѿпочиваютъ?“

Рече ст҃аѣ Бѣа: „Молю ты, ст҃ий арх. Мнх., покажи ми всѣ“.

В той час пристѣпнша ѿ. сотѣ архѣггѣ і понесеша стѣю Госпожѣ на востокѣ.

М. Ѿ чистецѣ.

Потомѣ придоша прийдѣтъ і мѣднѣхъ седмъ горѣ и мнтарствѣ вѣ. На воздѣсѣ врата вѣсокская, а на каждахъ вратахъ или степеняхъ, сходахъ воспиняютъ грѣшнихъ дшѣ. Потомъ придоша ко чистительномѣ ѿгню, то естъ чистительной рѣцѣ, в полѣ ѿгнь з водою, ефирскій, ѿблачній, кѣзсмертній, и называетъ ся чистецѣ: полѣ з водою пламень розливаетъ рѣкѣ ѿгненнѣю, и с той пламени ѿгнь стрѣчаетъ грѣшнихъ і праведнихъ на рѣ. и ѣ. миль и приводитъ ихъ до полюрованія.

Видѣ прѣстѣѣ Бѣа посредкѣ ѿгню дшѣ множество в томъ чистецѣ: едни поверхѣ ѿнон рѣки прѣходятъ, ініи посредкѣ глѣзнѣй, а ініи по колѣна, а ініи по поясъ, а ініи по перси, а ініи по шію.

Рече ст҃аѣ Бѣа: „Повѣж ми, ст҃ий арх. Мнх., что сѣт за грѣхи тихъ людей?“

Рече Мнх.: „Слиши ст҃аѣ Бѣѣ, сѣѣ то рѣка ѿгненная, в пол вода з ѿгнемъ, што называетъ ся чистецѣ, в немъже дшѣ полюбѣютъ ся, которѣи грѣшили несмертельными грѣхами, десятиро приказаній вѣже исполнили. Которѣи по верха прѣходятъ, што естъ дшѣ праведныхъ людей, а которѣи вридѣтъ по колѣна, што ихъ грѣхи болшіе сѣтъ, а которѣи еше глѣбше, то еше ихъ грѣхи болшіе сѣтъ, а которѣе аж по шію вридѣтъ, ш то такихъ грѣхи вѣрзо тяжкіе и великіе сѣтъ“.

Рече ст҃аѣ Бѣа: „Ци на многіе часи полюбѣютъ ся тѣи дшѣ?“

Рече Мнх.: „Христіанскіе на сорокѣ днѣ іако во снѣ страхованія мѣкѣ прѣймѣтъ, а нехристіанскіе много грѣшили, страшно прѣтерпятъ пламене мокраго ѿ элемента ефирскаго ѿгню, а христіанскіе мѣ. днѣ полюбѣютъ ся ѿгнемъ, іако во снѣ страхованія мѣкѣ прѣймѣтъ, то ѿ ѿгню ісходятъ свѣтліе іако злато полюрованной і встѣлѣютъ праведніе во свѣтлѣѣ мѣста, нѣдра Ікра-

ама, Ісаака, Ішкова, яко писаніє гл҃еть: пройдохом сквозь ш҃гнь и водѣ, ізведе нас во покой“.

Б҃гъ нѣмѣ слава во вѣки вѣкомъ аминь.

Отсей текст був уже опублікований мною в Житю і Слові, 1894, т. II, стор. 81—88 і 224—237. Про нього диви Бокадоровъ op. cit. стор. 76—81.

Ж. Рукопис Георгія Білявського, XVIII в. стор. 36—48.

(Їкрытїє моукъ прѣстѣй Б҃г҃р҃ци, ѣжѣ ш҃гл҃а-дала, где мѣчатъ сѣ грѣшныи).

I. Где молила сѣ прѣтѣла г҃пжа Б҃ца снѣ своемѣ мовачи: „Снѣ мой,] зешли ст҃го архѣгла Муханла, жѣмы ми показалъ мѣки прѣсподна“. Тогда снѣде Муханлъ архѣгла и с нѣ мно-ства а҃гла: сто ѿ юга, сто ѿ запада, сто ѿ сѣвера, сто ѿ во-стока, ѣ поклонили сѣ вси прѣстѣй Б҃г҃и до землѣ. ѣ рече Муха-нлъ: „Радѣи сѣ Б҃це, ѿчеи сїанїе, [сїса] рождѣши всей вселен-нѣй, ст҃го дѣа ѣсполненїе“.

Рече стѣла Б҃ца: „Радѣи сѣ Муханле архѣа҃гле, всѣхѣ прѣ-вышнїй ѡу прѣтѣла бж҃їа невидимаго ѿца“. ѣ такѣ похвалила вси ст҃їи а҃гли.

II. Потоѣ рече архѣа҃гла Муханлѣ: „Повѣж ми, ст҃ый архѣ-а҃гле Муханле все, що єѣ на нѣси ѣ на зѣман ѣ во прѣсподнѣ зѣман“.

ѣ рече архѣа҃гла Муханлѣ: „Что ми розказалъ, ѿбѣрадован-наа, снѣ твои Г҃ѣ, тоє ти повѣѣ“.

Рече стѣла Б҃ца: „Покажи ми всѣ мѣки, где сѣ мѣчатъ грѣшныи дѣѣ“.

III. Тогда Муханлъ казаѣ ѡтворити сѣ пѣклѣ. ѣ кды сѣ пѣкло ѡтворило, тѣды таѣ видѣла стѣла Б҃ца мѣжи ѣ жены пла-чѣт и крычатъ великѣ голосоѣ. ѣ рече стѣла Б҃ца ко Муханлѣ: „Що сїи согрѣшили?“

Рече ст҃ый архѣа҃гла Муханлъ: „Тыи то соуѣ, нж не вѣро-вали вѣ ѿца и снѣ ѣ ст҃го дѣа, поганѣи жидове, и дла того так мѣчат сѣ“.

IV. Потоѣ видѣла стѣла Б҃ца на иншоѣ мѣсци тмѣ великѣю барзо ѣ рече ко Муханлѣ: „Що в той тмѣ єѣ?“

ѣ рече Муханлъ: „Много в ней дѣѣ єѣ“.

Рече сѣла Бѣа: „Нехай тма сіа подеймаѣ са, жебы видѣла тыи дѣѣ“.

Рекли: „Зака мамо великій, жебы тыи дѣѣ нѣколи свѣта не видѣли“.

И зафрасовала са сѣла Бѣа, возрѣла на нѣо и рече: „Бо ѿма ѿца і сѣа і сѣго дѣа нехай же ѿбачѣ мѣѣ сѣю!“ И зара поднала са тма над мѣкою къ горѣ, и ѿбачила сѣла Бѣа, нж тѣт лежиѣ множество мѣжей и жен, а ѿ ни ѿсходиѣ великій крыѣ и плаѣ. Видѣвши сѣла Бѣа расплакала са.

Рече сѣый Муханѣ: „Чемѣ, ѿкажнныи, не глѣте ко Бѣи?“

Рекли мѣчащѣи са: „Ѣк еси к наѣ пришла, Бѣе? мы свѣта нѣкды не видимо и мѣки великій терпимо. Сѣѣ твой вѣвѣнный зѣйшолѣ был на земаю и не ѿшолѣ к наѣ; ни Іѣа крѣтитѣѣ, ни Іѣраамѣ, ни апѣлѣ Іѣвѣѣ, но ты, сѣла Бѣе, застѣпнице, мѣжри са за хрѣтіѣныѣ“.

Рече сѣла Бѣа ко Муханѣ: „Что сѣи согрѣшили ѿкажнныи?“

Рече Муханѣ: „Тыи то сѣт некрѣныи, поганѣи, некрѣщеннѣи, которыи не визнакали сѣои трейци ѿца і сѣа і сѣго дѣа, и ма твоѣ, Бѣе, не ѿповѣдали, же не тебе Іѣс Хѣс, и для того так мѣчат са“.

Рече сѣла Бѣа: „Для чего, ѿкажнныи, прѣстѣли са есте? ѿко есте не слыхали, же вса тѣлѣ ѿма моѣ славиѣ?“

Потѣм зновѣ покрѣла иѣ тма.

V. Рече Муханѣ: „Пойдѣмо, сѣла Бѣе, гдѣ течѣѣ ѿгниннаѣ рѣка“.

Пришла сѣла Бѣа до ѿгнинной рѣки і ѿбачила, ѿно в той рѣцѣ множество мѣжей и жѣнѣ, едны до пояса въ ѿгни стоѣтѣ, дрѣгѣи до персѣи, ѿныи до шѣи, а ѿныи до верха.

Рече сѣла Бѣа: „Что тыи согрѣшили, же до пояса стоѣтѣ въ ѿгни?“

Рече Муханѣ: „Гѣпже, тыи то сѣѣ, нж ѿчѣю и мѣтрною клѣтѣѣ прѣстѣпили и не дѣали, для того так мѣчат са“.

[Рече сѣла Бѣа:] „Ѣ сѣи что согрѣшили, что до персѣи стоѣтѣ въ ѿгни?“

Рече Муханѣ: „Тыи то, що кѣмоѣ свои догнали, сварили са з ними, ѿца и маткѣ лаали, въ прѣлюбодѣѣствѣ ѿсквернили са, а того са не каали, для того так мѣчат са“.

Рече сѣла Бѣа: „Ѣ сѣи что согрѣшили, которыи до шѣи стоѣтѣ въ ѿгни?“

Рече Муханъ: „Тыи те, иже чужое доверю или и пили, то бже крали, розбивали и невинного до оутраты доводили, то для того так мучат сѧ.“

[Рече сѧа Бѣа:] „И тѣи что согрѣшили, которыхи до верха стоятъ въ ѡгни?“

Рече Муханъ: „Тыи то сѧ, же дѣти свои родивши и мѣтали ѡамъ и свнѣамъ поидати, для того так мучат сѧ. Иныи держачи чѣтныи крѣтъ, крыкоу великии кленѣт сѧ, мовачи неправдѣ, и присагали на кривдѣ. для того так мучат сѧ. И другѣи томѣ крѣтѣ безпристанино казняють сѧ во ѡгни со страхомъ, тыи сѧ клеветници, присаженици, ѡбладници, кривосѣдци, потверци, для того так мучат сѧ.“

VI. Видѣ сѧа Бѣа люди стрѣглави висѣщии, а звѣри дикѣи ѡдѣи ихъ, а не могутъ ѣзѣсти, а ѡни кричатъ. Рече сѧа Бѣа Муханъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Муханъ: „Тыи то сѧ, которыхи слѣхаютъ подъ чужими домами и зваджѣютъ сѣсѣда со сѣсѣдомъ, ѡбмовляють и лѣгутъ злыи слова, для того так мучатъ сѧ.“

VII. Потоу пристѣпили ѱ. аѣглъ и понесли сѣю Бѣю ко западѣ. И тѣ сѧа Бѣа видѣла ѡблак ѡгненный великъ барзо, а посреди него пламя. Тамъ тыѣ ѡдрѣи много, а на нихъ лежатъ множество людѣи и горѣтъ въ ѡгни. Видѣвши то сѧа Бѣа коздохнѣла и рече Муханъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Муханъ: „Тыи то сѧ, ѣжѣ на ѡгнѣ сѣго воскрѣнемъ лежали ѡко мѣртвыи, а до цѣкви не хотѣли ѣти, для того так мучат сѧ.“

Рече сѧа Бѣа: „И коли кто хорый не можеѣ встати, ѡкъ теѣи маєтъ выѣти?“

Рече Муханъ: „Если бы доу горѣла, а ѡнъ бы не могаѣ вылѣзти, ажъ бы згорѣѣ, то теѣи маєтъ ѡпѣщеніе.“

VIII. Видѣла сѧа Бѣа столи ѡгненныи, а на нихъ сидѣтъ множество людѣи. Рече сѧа Бѣа ко Муханъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Муханъ: „Тыи то сѧ, иже не ѡустали противъ попа, кды идѣтъ ѡ сѣенъ лѣургѣи изъ цѣкве, слѣживши слѣжеѣ бжѣю, для того так мучат сѧ.“

IX. Видѣла сѧа Бѣа дрова много, а на тыѣ дровѣхъ вѣтѣе ѡгненное, а на вѣтѣю ланцѣхъ много железныхъ, а на нихъ висѣтъ множество людѣи за языки. Видѣвши то сѧа Бѣа и рече Муханъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Муханъ: „Тыи то сѣт, которыи сѣ дармо клинѣтъ, хѣлници, клеветници, присажници, потварци, которыи ѡбмолѣють, ѡсѣждаютъ, напастѣють, кривосѣдци, ненавистници, смѣховалци, пиници, дѣла того так мѣчат сѣ. Я за языки висѣтъ, то дѣла того, же языкоу чѣла ѡбѣавитъ, чого предъ людьми ѡ предъ паномъ неслѣшне бѣдасть ѡ ѡбмолвитъ“.

X. Потоу на дрѣгомъ мѣстѣ видѣла сѣла Бѣа чѣки, а ѡни висѣтъ за рѣки ѡ за ноги, а ѡ ни тѣчетъ кровъ, изъ оустѣ горитъ полонѣнь, ажъ не можетъ ѡхѣхнѣти. То видѣвши сѣла Бѣа расплакала сѣ ѡ рече ѣ-ж.: „Гѣ помилѣи ихъ!“ И рече: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Муханъ: „Тыи то сѣт, же цѣркви бѣжи держатъ, а волѣ бѣжон не творѣтъ, цѣрковное добро ѡдѣтъ ѡ пѣють мовачи: „Работаемъ цѣрква“, ѡ цѣркве живи бѣдѣ“. И такъ цѣркви ѡбдираютъ, то за, пропиваютъ, дѣла того так мѣчат сѣ“.

XI. Рече Муханъ: „Пойди, сѣла Бѣе, покажѣ ти, гдѣ мѣчат сѣ попы“.

И видѣла сѣла Бѣа попы, а ѡни висѣтъ за ноги, а ѡгнь ѡ головы ажъ до ногъ палитъ ихъ. Рече сѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Муханъ: „Тыи то сѣт сѣлжитѣли прѣла бѣжю, бо кды сѣлжѣ бѣжю сѣлжѣтъ, тогда всѣ неслѣныи силы и звѣзды страшаю сѣ, прѣла движит сѣ, подножѣ Гѣе трѣсет сѣ, а ѡни не бѣет сѣ, ѡ не страшаю сѣ, дѣла того так мѣчат сѣ“.

XII. Видѣ сѣла Бѣа чѣки, а в ни звѣри троглавни, бѣдно ѡдѣтъ до ѡчѣи, а двѣ до оустѣ. Рече сѣла Бѣа: „Кто тѣ естъ, же не можетъ ѡбѣти звѣра сѣго?“

Рече Муханъ: „То сѣт дѣлци, же читаючи агѣтъ, несправедливи читаютъ, ѡко естѣ написано, дѣла того так мѣчат сѣ“.

Тѣтъ же ѣ ниѣи чѣлци висѣтъ стрѣглав, а звѣровѣ ѡдѣтъ ѡхѣтъ. Рече сѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Муханъ: „Тыи сѣт черноризци, которѣи законѣ бѣжго бѣчатъ, а сами волѣ бѣжон не чинѣтъ, дѣла того так мѣчат сѣ“.

Рече Муханъ: „Пойди, сѣла Бѣе, ѡгладай, гдѣ мѣчат сѣ патрѣарси и вѣлци ѡ вси дѣлци“.

XIII. И пришедши сѣла Бѣа на ѡное мѣстѣ видѣла множество лежащи въ ѡгни, ѡ черви неѣсыпающѣи ѡдѣхѣ ни. Рече сѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Муханъ: „Тыи то сѣт патрѣарси, епѣпи, попы ѡ всѣ старшина, которѣи ѡблѣчали сѣ во сѣтитѣлскѣи ѡбра“, а волѣ бѣжон не чинили, дѣла того так мѣчат сѣ“.

XIV. Бидѣла сѣла Бѣа жены, а ѡни висат ѿ пламень нѣ пали ѿ ногъ до головы, ѿ зновъ звѣреке торгают нѣ ѿидат, а ѡни крычат вздыхаючи ѿ мовачи: „Змиаѣйте сѣ над нами, бо барзо в тоѣ пламени мѣчимо сѣ“.

Рече сѣла Бѣа: „Что ты согрѣшили?“

Рече Миханѣ: „Ты то сѣт попадѣи, котерыи по смѣрти мѣжѣи своиѣ блоуд чинили, то для того так мѣчат сѣ“.

XV. Бидѣла сѣла Бѣа жены висаѣи къ ѡгни, а звѣри ѿидат нѣ оуста. Рече сѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Миханѣ: „Ты то сѣтъ черницѣ, котерыи пострыгши сѣ въ черническѣи ѡбразѣ блѣд творили, для того так мѣчат сѣ“.

XVI. Бидѣ сѣла Бѣа ѡгнь кремѣшнѣи, а в неѣ множество народа, а таѣ плаѣ ѿ крык великѣи. Бидѣвши то сѣла Бѣа расплакала сѣ ѿ рекла: „Что ты согрѣшили?“

Рече Миханѣ: „Ты то сѣт црѣк, кнѣзѣ ѿ вѣлакама старшина, котерыи не чинили волѣ бжѣи, так тежѣ ѿныи грѣшници, разбойници, клеветници, пѣиницѣ, лихварѣ, сребролюбци, котерыи на оубогиѣ людѣи не мають мѣрдѣи ѿ которѣи не постѣть сѣ во сѣла посты, разбѣчают мѣжа со женою, ѿ ныи злосници, а тыѣ злыхѣ речѣи не кашли сѣ ѿ не покѣтовали сѣ, для того так мѣчат сѣ“.

Слышавши то сѣла Бѣа расплакала сѣ ѿ рекла: „О горе вам, грѣшници! чѣмѣж ѣсте сѣ того на земли не кашли ѿ не покѣтовали, товы тоут не были ѣсте“.

XVII. Потомъ пойдѣ далѣ сѣла Бѣа, ѿ тамѣ ѡбачила рѣкѣ ѡгненнѣю, клекотѣцѣю а страшнѣю, а ѡна пожирѣет всѣ грѣшники в себѣ, же аж не могѣт промовити: „Судне прѣдныѣ, помилѣй нас!“ ѿ нѣ ѿидат черви неоусыпающѣи ѿ скреже, зѣбѣи ѿ звѣри незличнѣи. Бидѣвши тѣт тыи, цо сѣ мѣчат, сѣбѣю Бѣю, крикѣли к ней голосоѣ великѣ мовачи: „Радѣи сѣ, вѣвѣннаѣ Бѣе дѣво, свѣтѣне заходимыѣ! Радѣи сѣ [ѿ] ты архистратиже вжѣи Миханѣ ѿ вси сѣи аггѣи вжѣи! Молите сѣ непрѣстанно за весь мирѣ христѣанскѣи, котерыи пришли ѣсте навѣжати насѣ грѣшныѣ, кдыѣ мы ѿ вѣка свѣта не видимо, а ѿнѣ для тебе Бѣе видимо свѣтъ“.

Бидѣвши то сѣла Бѣа расплакала сѣ ѿ рече: „О горе грѣшникомѣ тымѣ, цож то ѡни согрѣшили?“

Рече Миханѣ: „То естѣ рѣка ѡгненнаѣ, с котерѣи сѣ ѡгнь родиѣ, а в ней мѣчиѣ сѣ рѣдъ жидовскѣи, котерыи распали Гѣниѣго Іс Хѣ, ѿ вси ѣзыци поганстѣи, котерыи теѣ не ѿповѣдали

и которыи клѣд чинили и сѣ кѣмаши, штракнищи, которыи дѣти свои подавали, для того так мѣчат сѣ.

Рече сѣла Бѣа: „По дѣлоу и сѣ бѣди имъ!“

И зноуѣ покрыла и сѣ имѣ рѣка.

Рече Михаилъ: „Если хочешь, прѣла Бѣе, покажѣ ти, гдѣ мѣчат сѣ въ рѣдѣ хрѣтіаньскій“.

Рече сѣла Бѣа: „Окрый мѣ всѣ мѣки“.

И видѣла сѣла Бѣа шѣзеро шѣгненное клѣкотѣщее, а волны хитают сѣ аж до нѣсъ, а въ нѣ старыи и молодыи мѣчат сѣ, множество мѣжѣи и жѣнѣ.

Рече сѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи сѣт хрѣтіанѣ, которыи на крѣщеніи шѣбѣцали сѣ Боу, а потоу дѣаволскій дѣла чинили, а крѣщеніе погѣбили, и не слѣхали заповѣди шѣцевскон и мѣтринскон, для того так мѣчат сѣ“.

XIX. Рече сѣла Бѣа: „Подвигни, стый архѣаггѣ Михаилѣ, вси аггѣли, помолим сѣ Гѣи за грѣшники сѣи“.

Тогда вси аггѣли мовили: „Гѣи, змѣнѣи сѣ над грѣшниками сѣими хрѣтіанѣ! оуслыши наѣ Гѣи!“

Рече Миѣ: „О великѣ естѣ Гѣи и велико имѣ его, оуслышиѣ насѣ“.

Рече сѣла Бѣа Михаилѣ: „Нехай же мѣ поставѣть прѣд Гѣи Хѣи“.

И взалѣ аггѣли прѣтѣю Бѣи и поставили оу прѣтѣла бѣжѣа. Она же ставши воздѣхѣла и змѣнѣи рѣцѣ свои прѣтѣи ко прѣтѣлу бѣжѣю и рече: „Помѣнѣи Гѣи хрѣтіанѣ, бо видѣла и сѣ въ мѣкаѣ, же не могѣтѣ терпѣти“.

Рече ѣи Гѣи: „Икоу ѣа маю и сѣ помѣловати, а шѣни своѣи братѣи не помѣловали? Не машѣ того чѣла, жѣкѣи имѣни моего не помѣнѣлаѣ, а шѣни не хотѣли имѣни моего призывати, и такѣ сами въ мѣкѣ шѣдали сѣ, а ѣа имѣ хочѣ платити ведѣбѣ за слѣбѣи ихѣ“.

То слышавши прѣтѣла Бѣа рѣкла ко сѣмѣ Михаилѣ: „Плачѣ сѣ непрѣстанно, аж змѣнѣет сѣ Гѣи над грѣшники“.

Тогда Михаилѣ падѣ на землю лицѣмѣ и вси аггѣли сѣ нимѣ. И видѣ Гѣи молѣніѣ и сѣ мѣрдока шѣ ниѣ и рече сѣи своѣмѣ: „Иди и ѣви и сѣ лице своѣ и мовѣ имѣ: „Нѣи за милосердіѣ шѣца моего и за мѣтѣмѣ мѣтрѣ моего и бѣзплотныѣ мѣнѣхѣ аггѣлѣ и всѣхѣхѣ сѣтѣхѣ мѣнѣ, же мѣ оумѣлиша за ваѣ, для того даѣ вамѣ мѣчаѣи сѣ въ дни и въ нѣци покоѣи и радѣстѣи и весѣліѣи въ свѣтѣ сѣтѣхѣ шѣ воскрѣніѣ моего до сошѣствіѣа сѣго дѣа“.

Прістаа Бїа поднїши [sic!] ѡчи в' небо ѡ рече: „Іо ѡма ѡца ѡ сїа ѡ сїаго дїа, да вогїмет сѧ тма сїа ѡ покритѧ все нїо!“

Ї рекоша аїггн: „Вгда, Бїа, маємо заповѣдѧ ѡ невидимаго Бїа ѡца не видѣти ѡмѧ нїколи свѣта, дондеже просвѣтитѧ сїѧ твои седмицею ѡ днемѧ паче сїнца“.

Потомѧ видѣ прістаа Бїа лежѧща во мѡцѧ множество мѡжїи ѡ женѧ, вопль ѡ плачѧ великїи бѡст' в' нїх'. ѡ прослезї сѧ прістаа Бїа ѡ рече: „О ѡкажїи, їкѧ тѡтѧ прїкнѡете?“

Они же рекоша: „Мы тѡтѧ ѡ вѣка свѣта не видїмѧ ѡ не маємѧ зрѣти горѣ, лежїтѧ пїако клопочѡще над нами“. ѡ рекоша: „Прістаа Бїе, ты-с' насѧ навѣдаша сѧ! моли сѧ сїѡ своимѧ, нехай сїѧ твои бїгословеннїи бїговолїтѧ снїти на зїмлю ѡ посѣтитѧ насѧ в' тѡхѧ мѡкахѧ. не прїїдетѧ до насѧ анѣ Ів-раамѧ, ни Ішанѧ крѣтитѧ, ни аїаѧ Павелѧ посѣт[ит]ѧ насѧ, а ти прістаа Бїе, мїрѡ всемѧ застѡпнице, навѣджала насѧ, моли[ш] сѧ за хрїстїане, волашѧ до насѧ, о мї не маємо слова к тѡбѧ мовїти во смолѧ, оу великой мѡцѧ“.

Ї рече прістаа Бїа ко Мїхїанѡ: „Что за грѣх сотворїли?“

Рече Мїхїанѡ: „То свѣтѧ тїи поганїи, которїи тебе, прістаа дїо, не визнавали, їако не тебе роди сѧ Гѣдѧ Бїѧ“.

Ї рече прістаа Бїа: „Окажїи, чи не слїшалисте, їако ѡма мое все тварѧ славїтѧ? нехай ѡхѧ покритѧ тма горшѧ на вѣки!“

У. Рече Мїхїанѡ до сїон Бїї: „Гдѣ хоцїши снїїдемѧ?“

Рече Бїа: „Да їзїїдемѧ на югѧ“.

Ї заразѧ аїггн вїїи прїстѡю Бїѡ їзвѣдоша на югѧ, гдѣ течетѧ рѣка ѡгнїннаѧ. тамѧ множество мѡжїи ѡ женѧ, їдїни до пояса, дрѡгїи стоятѧ по грѡди, ѡвїи по шїю, ѡвїи до верхѡ во ѡгнїи стоятѧ. рече прістаа Бїа: „Что сїи согрѣшили?“

Рече Мїхїанѡ: „То свѣтѧ тїи, которїи кажи ѡцѡ своимѧ ѡ матерѣ своей, для того такѧ сѧ мѡчат, їако проклатїи“.

Речетѧ прістаа Бїа: „Ї тїи, цю по грѡди во ѡгнїи стоятѧ?“

[Рече Мїхїанѡ]: „То тїи кѡмам своимѧ досаждали, не жили [сѧ] собою добре, але слоками зїими дїновнїали сѡбѧ, бїли сѧ, їдїнѧ на дрѡгаго рѡкою зводїлѧ ѡ во прїзводѣжїи скверїили сѧ, для того сѧ во томѧ ѡгнїи мѡчат сѧ“.

Рече прістаа Бїа: „Ї тїи что согрѣшили, їжѧ до шїи во ѡгнїи стоятѧ?“

Рече Михайлъ: „Сїи сѣтъ, ѿже їдатъ маса члвческїи“.

Рече прїстѣа Бїа: „Їко же можетъ їсти тѣла дрѣга своего?“

Рече Михайлъ: „Слиши, стѣа Бїа, ѡто тїи сѣтъ блѣдници, сотвориши блѣдъ, нечистотѣ ѿ расказиша во ѡтробѣ своѣй зѣламъ дѣти своѣ ѿ рожденїа ѡмъ и свинїямъ дають, для того сѣ такъ мѣчатъ сѣ; тїи, которїи насочиша на братїю ѿли сѣсѣдъ на сѣсѣда ѿли дрѣгъ на дрѣга предъ царями, предъ панами, предъ властитѣми неправедными, то тїи гдѣ мѣчатъ сѣ“.

Рече Бїа: „Ѹ сїи, ижъ до верха во ѡгни стоїтъ?“

Рече Михайлъ: „То тїи сѣтъ, ижъ крѣтъ честнїи на сѣбѣ держатъ, а кленѣтъ сѣ лѣжою ѿ присягаютъ на криво, ѿ ѡубогимъ кривдѣ чинятъ ѿ в церкви говоратъ стоїчи, то тїи во ѡгни мѣчатъ сѣ“.

Рече прїстѣа Бїа: „Бѣди имъ по дѣломъ ихъ! тѣтъ имъ естъ мѣка велика, ѣще на нихъ паде бошѣа“.

VI. По семъ видѣ прїстѣа Бїа члвѣка висѣща за ноги стрѣмъ глакъ, ѿ звѣри ѿсхождахѣ ѿз ѡуста ѣго ѿ реви (sic!) їдатъ ихъ ѿ черви падахѣ ѿз ѡуста ѣа великїе. рече прїстѣа Бїа: „Что за грѣхъ?“

Рече Михайлъ: „То сѣтъ тїи послѣшници подъ чѣжнѣ домомъ, клеветници, мовити зла на сѣсѣда, разлѣчаютъ мѣжа ѿ жоною“.

Рече прїстѣа Бїа: „Лѣчиши би ѿмъ не родити сѣ, нѣжели такъ мѣчитъ сѣ“.

VII. Рече Михайлъ: „Пондѣмо ко западѣ, прѣстѣа (sic!) Бїа“. ѿ заразѣ аїгланъ возведоша прїстѣю Бїѣ ко западѣ. ѿ тамъ видѣ множество мѣжи ѿ жинъ во ѡгни горятъ великомъ, ѿ змїи двоглавиѣ їдатъ ѡуста ихъ. ѿ рече прїстѣа Бїа: „Что симъ за грѣхъ естъ?“

Рече Михайлъ: „То сѣтъ тїи, ижъ не вставаютьъ на ѡтробїю в неделю в' сѣбю на молитвѣ, лежатъ, челоуди своѣ не бѣдѣтъ, ѡфѣры не приносятъ“.

Рече прїстѣа Бїа: „Ѹ если члвкъ боленъ бѣдетъ, їкъ маетъ понти до церкви?“

Рече Михайлъ: „Ѹще ѿметъ сѣ домъ ѣго на всѣхъ страни ѿ не можетъ ѿзѣгнѣти, томѣ ѡпѣстѣтъ сѣ грѣхи ѣго; аще бѣдетъ цѣлъ ѿ здравъ, а не поїдетъ до церкви ѿ лица своего не перѣхрїстїтъ, сѣжени божи не висѣхѣтъ, видимо такъ сѣ безсѣрманѣ мѣчатъ сѣ, [вѣ] ѡгни горятъ, пламени ѡгненомъ“.

VIII. По семъ видѣ прѣста Бѣа на третьемъ мѣсцѣ столпъ ѿгниеннѣ, ѿ на томъ столпѣ горитъ множество мѣжей ѿ женъ. рече прѣста Бѣа: „ѿ сѣи что согрѣшили?“

Рече Муханлъ: „То сѣтъ тѣи, ѿжѣ зневажали сѣенниковъ, которѣи Бѣа просѣтъ за нѣхъ ѿ за весь миръ“.

IX. Далѣ възѣла прѣста Бѣа древо великое, а кѣтъ ѿгниеннѣ на томъ деревѣ, а на тѣхъ кѣтъхъ били бѣки желѣзныѣ. гдѣ висѣло множество мѣжей ѿ женъ за гакѣ. ѿбачивши прѣста Бѣа ѿ прослѣзи сѣ ѿ стала питати сѣ Муханла, что сѣи согрѣшили. ѿповѣлъ сѣи Муханлъ: „То сѣтъ тѣи, которѣи присѣгаютъ на криво ѿ свѣдчатъ несправедливиѣ ѿ разѣлаѣчаютъ братѣю ѿ братѣи“.

Рече прѣста Бѣа: „Како можетъ кто разѣлѣчити братѣю?“

Рече Муханлъ: „Послѣшай, прѣста Бѣе, азѣ ти повѣмъ. гдѣи кто хощетъ до вѣри нашоѣ православной крестити сѣ, а ѿнѣ ѿведетъ ѿ крещенѣа, то тѣи сѣтъ“.

X. ѿбачила прѣста Бѣа на другомъ мѣсцѣ чѣлка висѣща за рѣки ѿ за ногѣ, а за ногѣи еѣо кровъ течетъ, ѿ стала питати Муханла: „Кто сѣ естъ ѿкашнѣи, что согрѣшивъ?“

Рече Муханлъ: „То естъ, прѣста Бѣе, ѿжѣ церковю не добре справѣютъ ѿ церковныѣ добра на сѣи пожитѣхъ ѿвертаютъ ѿ црковю бжѣю не добре справѣютъ ѿ ѿднимѣютъ сѣенникомъ ѿ дѣкамъ, слѣгамъ церковнымъ“.

Рече прѣста Бѣа: „По дѣломъ ѿхъ да бѣдетъ нмѣ!“

XI. Рече Муханлъ: „Гдѣ пойдѣмо, прѣста Бѣе? азѣ ти покажѣ, гдѣ сѣ мѣчатъ попи ѿ бѣвѣтъ причѣ церковнѣи“.

ѿ ѿбачила прѣста Бѣа пола за ногѣи висѣща, ѿ ѿгниѣ под нимъ горитъ. рече Муханлъ: „Попѣ. слѣжителѣи престолѣ Гдѣю, що не со страхомъ стоѣли, гдѣи слѣжеѣ бжѣю слѣжили“.

Рече прѣста Бѣа: „Всѣи нѣса ѿ звѣзди здригаютъ сѣ ѿ престолѣ страшнѣи издвигнетъ сѣ ѿ подножѣи пана ѿ зѣавитѣла нашоѣ, ѿ дѣа того такъ сѣ мѣчатъ“.

XII. ѿ ѿбачила прѣста Бѣа человекѣа, ѿ звѣри пернатѣи сѣ трома головами ѿдѣтъ еѣо: еднѣи ѿдѣтъ еѣмъ ѿчи, а другѣи ѿдѣтъ еѣмъ сѣдци, а третѣи ѿдѣтъ еѣмъ мозокъ. рече прѣста Бѣа: „ѿ то кто естъ, ѿжѣ не може еѣо нѣкто изволити ѿ звѣря того?“

Рече Муханлъ ко прѣстои Бѣи: „Тѣи естъ дѣкъ ѿ чтецъ, ѿжѣ чтецъ не по нѣго, гордѣтъ, лжетъ предъ Богомъ ѿ доверѣи людьми, ѿ дѣа того сѣ такъ мѣчатъ“.

XIII. І на томъ мѣсцѣ видѣ прѣстаѣ Бѣа члѣва стрѣмъ главъ во ѡгнѣ, і рече прѣстаѣ Бѣа: „И сѣи члѣвъ що согрѣшилъ?“

Рече Михаило: „Сѣи єсть чтиць, которіи оучитъ людей, о самъ прелюбоудѣнствіе непрестане чинитъ, през то ласкъ божественнѣю не наследитъ, црѣтвіа небеснаго“.

XIV. І ѡбачила прѣстаѣ Бѣа жени висаща за ноги, і пламень ѡгнистіи из ѡстѣ ихъ ісходитъ, і звѣрїе злїе їдатъ ихъ, і почали плачемъ великимъ плакати: „Помилѡй насъ, прѣстаѣ Бѣе, іако ми горше всѣхъ мѡчимо сѣ!“

Слишавши Бѣа і рече Михаилъ: „Сѣ єсть попадѣ, которіи блѡдъ творятъ і неправдѣ клеветѣ, для того такъ сѣ мѡчатъ“.

XV. І тамъ ѡбачила прѣстаѣ Бѣа мѡжен і женѣ лежащихъ во ѡгнѣ, і гадѣ двоголавнїе їдятъ оуста ихъ. рече прѣстаѣ Бѣа: „И сѣи что согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Сѣи єсть чернецъ, которіи тѣло свое предаѣтъ на блѡтъ (sic!) по мирѣ ходачи, пѣнствомъ забавляючи сѣ, для того такъ сѣ мѡчатъ“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „По дѣломъ ихъ да вѣдѣтъ и мѣ!“

І пристѣпили аγγели і вѣзали чеснѡ прѣствѡ Бѣѡ на небо і на тронѣ Бѣа ѡца і сѣа і стаго дѣа. аминѣ.

Отсей текст, хоча значно близше держить ся старого оригіналу, зближаєть ся до перерібки Яремецького-Білахевича своїм закінченням, у якому нема молитви Богородиці за грішників.

И. Рукопис Михайла Туринського з Балинець у Бачці, перепис. 1897 р.

(Сїе слово барзѣ потребно ѡ покой всего мира).

I. Богородица святая хотяща помолити ся Гѣду Богу нашему Ісѡу Христу на гори Єлеонской во имя ѡѣца и сѣна и святаго духа, да свидѣтъ архавгелѣ Михаилѣ, да повѣсти о мукахъ небесныхъ и земныхъ. Слово возвищавши, свѣде архавгелѣ Михаилѣ и 400 ангели съ нимъ, 100 ѡ востока, 100 ѡ полноци, 100 ѡ поладня, 100 ѡ западу. І цѡлова благодатную Михаилѣ со ангелами і рече вѣ: „Радуй ся ѡче исполненіе, радуй ся сѣинове пребиваніе, радуй ся стаго дѣа похвало, радуй ся хрїстіяномъ оутвержденіе, радуй ся Давидово пророченіе, радуй ся святое поклоненіе, радуй ся про-

роческое проповѣданіе, радуйся превишняя всѣхъ оу престола божія!»

Рече же благодатная къ архангелу Михаилу: „Радуйся ты архистратиге, перви воинъ невидимаго ѿца, служителю и свитилниче Божи; радуйся перви воинства святаго духа повелѣние, радуйся архистратиге, шестокрилату похвало; радуйся Михаиле архистратиге, мучителемъ поправление; радуйся Михаиле, просвищеніе и возбуди ѿ вѣка оумершиа; радуйся Михаиле, перши до престола божого прославшаго“.

II. Бда хотящи муки видѣти, како души мучатся въ адѣ, рече къ архистратигу Михаилу: „Повецъ ми, цо суть на земли всяческая?“

И рече къ Богородица Михаилъ: „Якоже речеши, благодатная, шницко теби повимъ и поведимъ це по мукахъ, гдѣ мучатся“.

И рече к нему стая Бца: „Кельо есть во мукахъ, цо ше мучат родъ христіанскы?“

И рече к ней Михаилъ архистратигъ: „Нъевиповедзени муки тотѣ, нъе маю числа“.

И рече стая Бца: „Повецъ мы на небеса и на земли!“

III. Ходящи по мукахъ святая Богородица, тогда Михаилъ явши ся ангеломъ ѿ поладня в ѿвори адъ и вѣдѣ во адѣ мучаща ся. и есть тамъ вельо хлопъ и женъ, и плачь велкъ и риданіе и скрежетъ зубовъ. И питаше стая Бца: „Кто си суть?“

И рече Михаилъ: „То тотѣ ту, цо нъе верья во ѿца и сина и стага дха, цо забули за Бога и не вѣровашиа; цо Богъ себе на роботу сотворелъ, то то новѣ признали за Бога себе, слувко и мешацъ и землю и воду и звѣри и гады, то хладокъ человека, то есть цинъ, або с каменя направеный ідолъ, и тимъ вѣровашиа и за [Бо]гохъ ихъ почитовали, и за то ту ше муча на вѣки вѣковъ“.

IV. И видѣ на другомъ месту тму велику и рече стая Бца: „Что си суть? за что ту есть тма и хто оу ней есть?“

И рече Михаилъ: „Вельо души пребиваю ту и муча ше“.

И рече святая Бца: „Да будае видно, да видимъ ихъ муки“

И рекоша ангели стрегущи муку: „Поручение ни есть, да не вѣдятъ свѣта, дождеже яви ся синъ твой благи седемъ разъ ѿ слунка“.

И прискорбна бысть стая Бца ко ангеломъ и возведе ѿчи свои и попатри на невидимы престолъ ѿца своего и рече: „Во имя ѿца и сина и стаго духа, да ѿтвметъ ся тма, дабы видѣла тоту муку велику!“

И все же ше тма, ѿ седемъ небесъ яви ся, и пребиваше множество народа, вже числа нѣ маю, мужъ и жен; и плачъ велики и скрежетъ зубовъ и бысть гласъ велики ше чуеть.

И видѣ престая Бца и рече ко нимъ плачущи со слезами: „Что сотворилисте, бѣдники, ѡкаянія, недостойни? Якъ ту ви ше на то место злоокаяне [достали]?“

И нѣ дали грѣшници нѣякей бешеди, ѡвита прѣтей Бца дѣви Марїи. И рекоша ангелъ ко грѣшнѣкомъ: „Чомъ не глаголете?“ Рекоша грѣшнѣцы, цо ше тамъ муча: „Ѹ благодатная, ѿ вѣка нѣсмъ свѣта вѣдѣли и горе нѣ можеже попатриць“. И возривши стая Бца и вооплака ся жалосно, якъ ихъ оувидѣвше мучащи ся. И рекоша къ ней грѣшнѣцы: „Ѹ стая Бца, како прѣшла еси ко намъ ѡкаянимъ? Но снѣ твой благодатна и на землю пришолъ и не воапроситъ насъ, авѣ Авраамъ, прадѣтъ нашъ, авѣ апостоли! Но ти пртая Бца, заступнице еси роду хрістіянскому, помочнице, ти молвшъ Бога ѡ насъ, како просветила бѣдникъ!“

Тогда рече стая Бца ко Михаилу архистратугу: „Что нѣ такѣ естъ согрѣшеніе?“ И рече Михаилъ: „Тоти суть, вже не вироваша во ѿца и сина и духа стаго, авѣ во тя, пртая Бца, не вироваша, яко воистину мати божїя еси; не хотяше вировати, яко ѿ тебе чистой дѣви Марїи родил ся Ісусъ Хрсъ и Богъ нашъ, плоть прїялъ и ѡсвѣтилъ землю крещеніемъ своимъ. Та за то су ту и муча ше во вѣки вѣковъ аминь“.

И паки расплака ся стая Бца и ко нимъ [рече]: „Чомъ соблазните ся? Не вистѣ ли, яко мое имя вироваша вси роди хрістіянскія и все создание почитуетъ мене?“ Тогда того рекше пртая Бца, и жашъ таки на нихъ тма нападе, якоже и бысть.

V. Рече ко ней Михаилъ: „Кадзи хочеш, да изидемо, на полудне, або на полнощъ?“

И рече благодатная: „Изидемо на полудне!“

Тогда ѡбратиша си херувими и серафими и 400 ангели и ведоша Богородицу на полудне, идѣже рѣка ѡгненная жаше. И ту било множество мужъ и женъ, були позавальовани ту едни до пасу, други до пазуховъ, а трети до верха. И видѣвши стая Богородица и воопи гласомъ великимъ и воапроси архистратига Михаила: „Котори то су до пояса во ѡгнѣ погружени?“

И рече Михаилъ: „Тоти су до пояса во ѡгнѣ, вже ѿ отецъ и матерехъ своихъ клятву прїяша; та за то ше ту муча, же су прѣкляти“. И паки рече свята Бца: „А цо по подѣ пазухи во ѡгнѣ?“ И рече къ ней Михаилъ: „Сїи суть куми били каряще ся, а други блудъ творяху. За то ше терасъ ту муча на вѣки вѣковъ“. И рече стая Бца: „А вже цо до ший во пламенѣ ѡгню котори суть?“

[И рече къ ней Михаилъ]: „Иже мяса ядшая человекѣ, и за то ту ше такъ теразъ муча на вѣки вѣковъ“. И рече стая Бца: „А тотѣ, цо до верха суть во ѿгнѣ, во пламенѣ тымъ вержени, которѣ то суть, цо такѣ согрѣшиша?“ И рече Марій: „Сїа суть, господаже, иже крестъ чесни держаще, клеветѣ сѣ лжами: „Таковими силы чеснаго креста!“ егоче ангели зряще трепещутъ и со страхомъ покланяют сѣ ему, а человекѣца того креста клеветѣ ше и лаю Бога, не видза, яка ихъ мука ту чекала! Та за то ше ту муча на вѣки терасъ“.

VI. И видѣ стая Бца мужа висяща за ноги и хробаца лядяху его. А стая Бца воапросѣ ангела: „Тко то естъ, яки грѣхъ сотворплъ естъ?“ И рече къ ней Михаилъ архангелъ: „Тотѣ ту естъ, муча ше, иже приклади имаше на злато свое и на сребро, та за то на вѣки ту ше муча“.

И видѣ стая Бца жену висяща за зубъ и различная змѣи насходаху нао оустъ ея и ядаху ея. И видѣвши пртая Бца и воапросѣ ангела: „Что естъ сїа жена, яки ей грѣхъ?“ И ѿвѣщающе говоритъ ей ангелъ: „Тота жена така була, еже походила по ближнихъ своихъ и сусѣдовъ, послушающе, что тамъ говорятъ. И тотѣ жена инакъ гутори и цѣланѣ, ѿгваря, едно зъ другимъ сквачуе, да ше вадза; кетъ зосъ человекомъ, бешедув крашне; докъ мало далъей подзе, та его ѿгваря, тамъ инакъ оужъ гутори; та за то ту ше терас муча на вѣки“.

И рече ста Бца: „Добро би било такому человеку, да ше анѣ на тотъ свитъ не народелъ“.

VII. И рече къ ней Михаилъ: „Ище стая Бца не видѣла велики муки!“ И Бца рече: „Да изидемъ и да походимъ, шипки муки да видимъ!“ И рече арх. Мхлъ: „Кадзи да пойдземе, благодатная?“ — „На полнощъ“, — рече стая Бца. И ѿбратѣша сѣ херувимѣ и серафимѣ и тельо ангелѣ, же имъ числа нѣетъ, и ведоша благодатную на полнощъ. И бистъ хмара ѿгнена роширена, а на ней посередѣ лежаще множество му[жи и] жени тамъ мучаще сѣ. И видѣвши стая Бца, и воздыхнула и рече Марій къ архангелу: „Кто то суть ту и [що] такѣ согрѣшили?“ И рече Михаилъ: „Тотѣ, стая Господже, цо стую недѣлу на утренѣ льеновали ше стануцъ зосъ посцелахъ и презъ сягую службу божую лъежа здрави; и за то ше терасъ муча ту на вѣки“.

И рече став Бца: „Да аще кто не можетъ, та цо да робѣ?“ И рече Мхлъ анлъ: „Послушай, аще кому загорит сѣ хранина на червлено и ѿбидетъ ѿгнен и загорит сѣ, не мога востати, такѣ не маю грѣха“.

VIII. И видѣ на другомъ мѣстѣ столы ѿгнени и на нихъ множество народа, мужъ и женъ горя. И вопроси стая Бца Михаила: „Хто то, що тамъ, яки грихи ихъ суть?“ И рече Михаилъ архангелъ: „Тоти то су, що попохъ не поштовали; то ни встають въ видат правду свою“.

IX. И видѣ стая Бца древо желѣзано, що мало конари желѣзани, и вельо на тихъ конарохъ ѿ верху до сподку виша позаквачовани; на тихъ конарохъ виша гришнѣци, мужи и жени, аа язикъ. И видѣ стая Бца и розплаче ся и рече: „Хто то суть и яке согрѣшение мали?“

И рече Михаилъ архангелъ: „То суть клеветници и звадлѣвци, иже разлучиша брата ѿ жени и мужа ѿ жени“. И рече Михаилъ: „Послухай, прѣта Господже, да ти азъ скажу ѿ тихъ: аще кто хотяще крестити ся и покаяти ся ѿ греховъ своихъ, тоти гутори и не поучахъ ся спасення, для того ради мучат ся тако на вики виговъ“.

X. И видѣ стая Бца на другомъ мѣстѣ висѣща мужа и жену, за ноги и за руки виши, и крѣвъ ше зъ нѣхъ лѣе и язвкъ ихъ азаавше ѿ пламеня, да нѣе можу нѣчь гуторицъ, анѣ повесцъ: „Гди, Гди, помилуй насъ!“ И видѣ стая Бца ихъ и рече: „Гди помилуй ихъ!“ И сотвори молитву ихъ; и приде ко нимъ ангелъ божий, иже ѿбладаша муками, и ѿриши имъ языкъ. И вопроси стая Бца: „Кто то естъ человекъ, иже иматъ такую велику муку?“ И рече ангелъ: „То естъ іконъ лѣбо попъ, церкви служитель, и нѣи творедъ волю божію, що му було дано. Говоритъ Іезекиль пророкъ оу главѣ 34, стихъ 24, 10: Такъ говоритъ Гдѣ Богъ пастирямъ, котри сами себе пашу, а нѣе ѿвци мой: „Послухайце, пастиріе мой, такъ говоритъ Гдѣ Богъ: оутрацимъ ѿ нѣхъ пасенія ѿвцохъ моихъ и нѣе буду вещей ихъ пасцъ, мой ѿвци, и нѣе буду пасцъ себе самихъ для пищею своею“. Но продаваше сосуди, иминне церковное, и глаголаша: „Иже церкви работаетъ, то ѿ церкви питаєт ся“. И аа то мучат ся ти на вики виговъ аминь“. — И рече ста Бца: „Якоже сотвори, тако приемлетъ“. И паки зашъ ему ангелъ языкъ связавъ и мучи ше тамъ на вики виговъ.

XI. И видѣ тамъ стая Бца мужа — змѣй бралать иміюще три главы: една ему была глава ко ѿчвѣмъ, а друга була ко оустамъ его. И рече ста Бца: „И то человекъ не може ѿдорвацъ тоти главы ѿ того змѣю“. И рече Михаилъ: „Стая Господже! стѣи книги читалъ и стое евангеліе, тотъ самъ нѣе вировалъ и нѣе послушаше; люди оучаше, а самъ нѣе твораше волю божію, блудомъ и всмѣмъ безаконнымъ живяше“.

XIV. И видѣ стая Бца жени висяща за нощи во пламеню и змѣя вихождаше изъ того ѡгна и ту нѣмъ ше прилѣтуе. И видѣ стая Бца прослезя ся и рече: „Что естъ тыхъ согрѣшенне такѣ?“ И рече Михайлъ: „То суть панѣ матки, цо своихъ попохъ нѣе поштовали и оу блуду жили и по смерти ихъ цо ше одаю за мужа; та за то ше тѣразъ такъ муча на вѣки“.

XVI. И рече Михайлъ: „Пойди гдѣ, та ти покажу, прта Бце, множество грѣшниковъ, [цо] мучат ся на вѣки“.

И видѣ прта Бца рѣку ѡгняну и видѣние води тей яко кровь текущая, и поведе всю землю. И штретку тей реки множество народа грѣшниковъ. И видѣ стая Бца и расплаче ся барзѣ жалосно и рече: „Что естъ согрѣшенне тыхъ?“ И рече Михайлъ архистратигъ: „То суть блудници и любо-дѣйци и клеветници и цо чужіе нѣви або людцки поля, або цо на силу ѡтаише, же то его, и заплаца оу суду возъ пеньежми пота-емно: и зосѣ жевами цо ше разлучую и припагу потаи; и пѣявѣци и немилостиви князи, епископи и владикове и попове и патриархи, иже не сотвориша волю божію, и сребролюбци, иже надвѣцу ѡ дневѣчара ѡцачую и нѣе даю тельо, кельо доходзи, и безаконица“.

Слытавше то пртая Бца и расплака ся и рече: „О люто грѣш-никамъ!“ И рече стая Бца къ архистратигу Михайлу: „Тяжко согрѣшающимъ! Лѣпше би було, да ше не родзели на тотъ шветъ“.

XVII. И Михайлъ рече пртой Бци: „Чомъ плачешъ, стая? Ище ти не видѣла великия муки!“

И рече стая: „Поводи мене, да виджу вся муки!“ И рече Михайлъ: „Куди хоцещи, пртая Бце, да нзидемо? На востокъ, или на запатъ, или в рай, или на десно, или на лево, идѣже великия муки?“ И рече прта Бца: „Издѣмъ на левую страну; повоц ме“.

Рекше ста Бца ѡбратиша ся херувими и серафими и ангели, иже нѣстъ числа, и ведоша пртую Бцу на востокъ на левую страну; и блискъ тей реки бѣше тма велѣка; и ту лежаше мно-жесто мужъ и жена у вру, яко оу котлу; оу морю глѣбоко су грѣшники на езеръвата на спотку и не можаху кричацъ на правед-ного судію: „Помилуй насъ!“ Ядаше ихъ тамъ хробаци и бисѣ скрежетъ зубовъ и слыша плачъ велики. Возвигоша плачъ велики свой и воиюще и глаголюще: „Гди помилуй насъ!“ Да яко ѡпро-стиша ся молитву, оустави ся буря великая и искри ѡгненія горя и печаци су. И видѣ стая Бца и прослезя ся и рече: „Что естъ рика тота и цо оу ней естъ?“

И ей Михайлъ рече: „Тота вода шицка смольена, зосѣ смолу и огняна е; и ту ше муча на вѣки грѣшнѣци и тоти конца нѣе маю: и тоти, цо Гда нашего Іса Хрта в[а] крѣтъ розопяли,

сина божія, в шицки яэчници и поганье, иже не крестиша ся во имя Оца сна стаго дха; и ту тоти, иже блудъ твориша и со вуми своимъ и съ матерми своимъ и съ щерми своимъ, и дѣвами живаше, цо пресъ закона, цо тримали стари законъ, цо булъ предъ потоу и цо почали презъ жицъ: и мушелъ дацъ Гдъ Бгъ на нѣхъ велѣку кару и шицко потопелъ створенье за 40 днѣ оу воду; 7 шстали и суть тоти, иже да видят дѣти своя, и за то ше такъ ту муча противу дѣлогъ своихъ". — И рече стая Бца: „По дѣламъ ихъ буди тако" И пакы найде на нихъ тма велка, якоже и бысть.

И рече Михайлъ къ Бци: „Хто ше ту достанье и ту ше затвори во тма сей, и вѣсть помявута отъ Бга". — И рече пртая Бца: „Го цешко грѣшивку тому во пламению тому!"

XVIII. И рече Михайлъ къ Бци: „Пойди, пртая, да ти покажу шзеро шгнуено, да видиши, гди мучит ся родъ хрестиянски!" И видѣ и слиша плачь велики О нихъ многи. И рече: „Котори то суть, цо согришеніе ихъ естъ?" И рече благодатней Бца: „То суть, иже цо ше кресца и крестъ не льемъ словомъ нарицахъ, а дѣволово дѣла творя; и погубиша, не погримаю, цо себе задаю покаянїе: сами ше подеиму, же такъ буду посцацъ и шицко буду тримацъ, цо до хрїстіанскей должности требаше оіму [sic! зам. іому] справовацъ якъ православни хрїстіанъ, а то вецка ше поцканѣ предъ Богомъ небеснымъ. Таки хрїстіанъ, цо ше клее предъ Богомъ, най патри оу евангелій оу главы 23, стиху 20 О Мавеея: „Иже оубо кленет ся имъ и сущимъ верху его; иже кленет ся церквею, кая ше и живущимъ в ней и кленет ся небесомъ, клее ше и престоломъ божимъ и сидащимъ". Жалует ся на такихъ Богъ и не возлюблеша его: оустами своимъ внемлуть всѣ числа тавихъ жлеоучителей, за которыхъ гутори стое евангеліе, цо приходять во шдеждахъ швчихъ, а зо двука же суть волци гамивши и хичници. На такихъ ше исполнило того слово: „Егоже гласъ землю поколеба тогда, нынѣ же шбитова глаголя: вще единою азъ потрясу не токмо землею, но и небомъ". (Апостолъ, зачало 333). И того ради мучат ся ту тоти на вѣки виковъ аминь".

XIX. И рече стая Бца къ Михайлу: „При единой молитви молю ти ся, да сниду и азъ, да ся мучу со крестяни, понеже нарекоша ся чада мои, сына моего!" И рече Михайлъ: „Почивай в рай". И рече стая Бца: „Молю ти ся, и подвижни воинствами седамъ и вся ангели, да ше помоламъ за грѣшники, небѣ насъ оуслишелъ Гдъ Бгъ"... „имя его велико на седемъ днѣ и седемъ ноци; ему хвалу приносимъ Богу и за грѣшныя, Госпоже. Гду поклонимъ ся, да насъ послушаетъ владика". И рече пртая Бца: „Молити ся".

XX. И повелѣ англьскому воинству, и вознесу стую Бцу на висоту небесную. И поставиша стую Бцу претъ невидимимъ Ѡцомъ оу престола сину своему, и вoadвагне руки своея святая Бца къ благодатному сину своему и рече: „Помилуй, владыко, грѣшныя, яко видѣхъ я ихъ муки и не могу терпѣти, да ся мучу и азъ со крестьяни“. И приде гласъ къ ней, глаголя: „Како хочу тѣя помиловати? Видимъ гвозди в терасъ во дланяхъ и ногахъ и ребро пребите моего сына, бо его в терасъ грѣшныи ѡбновяли [sic!] рани на ново до сего дня. Якъ ихъ могу помиловати за таке великое безаконіе?“

И рече стая Бца: „Владыко, не молю ся за неврныя жиди, но за хрїстіянохъ молю твое милосердіе“

Приде гласъ глаголя: „Азъ вижу, яко братія моя не помиловаша, да нѣ ми како тѣхъ помиловати“.

И рече пакы стая Бца: „Помилуй, Гди владыко, грѣшныя! Помилуй, Гди, тварь руку свою, яко по всей землѣ твое имя нарицають и во мукахъ и на всякомъ мѣстѣ и по всей землѣ“.

И приде гласъ до ней глаголюще: „Пртая Бце, владычице, нѣсть того человека, ꙗже не любятъ имени твоего. Азъ же не ѡставляю, цо на небеси и на землѣ“.

И рече стая Бца: „Гди есть Мойсей пророкъ и шцки пророца и шцки мученици и шцки святѣи, и Павелъ апостол, иже грѣха не сотворили николяже? гди есть Недѣля, похвала хрїстіянска? гди есть ли сила чеснаго крѣста, ꙗже Адамъ и Ева Ѡ клятви избави?“

Тогда Михаилъ и вси англы и Мойсей и Іѡанъ и Павелъ и вси святѣи рекоша: „Помилуй, владыко, грѣшныя!“ И рече Гдѣ Бгъ: „Послушайте вси вы! Аще по евангелїи моему або закону моему и аще есть по евангелскому проповѣданію, еже проповѣдаше Іѡанъ, то тако судъ прїимуть“.

[И ве] вмнѣши что рещи ангели, толпко: „Помилуй, Гди, праведни еси!“ И рече стая Бца: „Помилуй владыко грѣшныя, яко ти евѣліе прїяша и законъ твой сохраниша“. Тогда рече ко ней Гдѣ: „Послушай, пртая, аще кто тѣхъ сотвори зло, но не каютъ ся Ѡ работи злей, да добри глаголаши, яко закону твоему поучиша ся и пакы сотвориша злое, егда нѣе Ѡ Адама злаго, азъ что да реку? яко есть речено: подасть тым протязу злѣбы ихъ“

Тогда вси еѣти слышавши владыку глаголюще, не смнѣша что ѡвнѣщати. И видѣ стая Бца, яко вси не оуспѣша ничтоже и Гдѣ еѣтихъ не послушаше, но удаляетъ милость свою Ѡ грѣшниковъ, и рече стая Бца: „Гдѣ есть архістратїихъ Гавриилъ, иже возвести

и нѣ: „Радуй ся!“ якоже прежде всехъ вѣкъ внемляше ѿца и нѣ на грѣшники не призираетъ? гдѣ есть велики... и гратъ носитъ на верстѣ своемъ и на единой земли, за неприязненя дѣла челоѣческая искаляна бысть земля, и посла Гдѣ Сна и оутвердяти плоть земли? Гдѣ суть слугетеля престолу, гдѣ есть Ішанъ бого-словецъ? Чомъ же не явице з нами на молбу владыци за крестяныи грѣшники? Не видите ли мене плачущу ся за грѣшники? Придите шцки ангели и сущихъ на небесихъ, прїидите шцки праведни, иже Гдѣ ѿправди и вамъ даво есть молити ся за грѣшныя. Приди и ты, Михаиле, ти есть перви безплотнымъ и до престола божїя, повелѣ всемъ, да поклѣкаме предъ невидимымъ ѿцомъ и нѣе поставме зозъ жеми, докъ послушаетъ насъ Богъ и помилуетъ грѣшники“.

Тогда поклѣкалаи лицемъ до земли претъ престоломъ божамъ шцки ангели и серафими и шцки сѣти зозъ прѣтую Бцу. И видѣ владыко молбу стихъ и оумилосерди ся сына ради своего единого, и рече: „Сыну мой возлюбленн, виждѣ молбу стихъ и яви лице свое на грѣшники“.

И яви же грѣшникомъ Господъ ѿ своего престола, и оувидѣша вси грѣшныи Гда Бга во тмѣ сущи и возопиша гласомъ великимъ. единымъ вси глаголюще: „Помилуй насъ, сине божїи, помилуй насъ, црю всехъ вѣковъ!“

И рече владыка: „Слышите вси грѣшныи! Рай насадахъ и челоѣка создахъ по ѿбразу своему и поставихъ и господина раевн и животъ вични дахъ имъ. Ъни же ѿслуку иствориша и своимъ хотѣниемъ согрѣшиша и предаша смерти. Азъ же не быхъ хотѣлъ ѿбоарити дѣла руку своею мучима ѿ дїавола, сндохъ на землю и воплоти ся въ дѣвцу и вознесохъ на крестъ, да свободю я ѿ работи и ѿ первїя клятви. Води самъ питахъ, да ми даю, и даша ми желчию змішена зосъ ѿцомъ. Руки мои сотвориша челоѣка, руки жидовскїя ми ко кресту приковаша и во гроби ми положиша; да и во адѣ сндохъ и врага своего попрахъ, избрани своя воскресихъ и Ърданъ благословихъ, да всвободу ѿ первїя клятви. И во небрегосте покаяныя грѣховъ своихъ; по хрїстіянски нѣе робице, точїю словомъ; заповиди мой нѣе творце. Та за то тєразъ горице во ѿгнѣ неогасаемимъ, да не имамъ васъ помиловати. Нынѣ же за милосердіє ѿца моего, ꙗко послаша [ме] к вамъ, и за молитви матери моей, яко плаче барзъ вельо, за васъ же модлѣ и зосъ архлмъ Михаиломъ и з вельома мучениками моима, цо трудяша ся за васъ и се даю вамъ мучащимъ ся день

и ноцъ, ѿ великаго штвертку до стаго пяткостя имети ви покой и прославите ѿца и сина и стаго духа^а.

И ѿвищаша грѣшнѣци, шнцки гришнѣци: „Слава милосердію твому, Гди!“ Слава ѿцу и сину, стому дху на вѣки аминь.

Отсей текст, язиково найбільше зближений до місцевого бачванського діалекту, являєть ся про те що до змісту найблизший до найстаршого русько-славянського тексту. Із бачванського оригіналу переписав д. В. Гнатюк.

К. Рукопис Успенського Собора в Москві, XII в., к. 287—292.

Съказаниѹ оцѣ нашего Агапію, чѣсо ради оставлють роды и дома свои, и жены и дѣти, и вѣзъмѣше крестъ и идоуть въ слѣдъ Гѣ, яко же ѡвангѣліе велѣтъ. Гѣ благѣни оцѣ.

Агапін оцѣ нашѣ измлада начатъ Бѣ боити сѧ и заповѣди єго хранити. живѣ въ домоу своємѣ шестнадцате лѣтѣ, и тако изидѣ въ монастырь и прѣбывѣ въ монастыри шестнадцате лѣтѣ моля сѧ Гоу днѣ и ноцѣ глѧ: „Гѣ, съкажи ми, чѣсо ради оставлють дома свои и роды и въ слѣдъ тебе идоуть?“ такоже ємоу молящѣ сѧ, оуслышана бы^{ст} мѣтва єго, къ дежѣ тыи чѣ^с ноци гла^с бы^{ст} къ ємоу глѧ: „Агапіе, рабѣ мой, мѣтва твоѧ вѣшѣдѣши къ мнѣ приѣта бы^{ст}, и се извожю тѧ из монастыря и ведоу тѧ въ поутѣ мою. и єгда изидѣши из монастыря и оузыриши орьлѣ, и амо же тѧ ведѣтъ, иди по нѣмѣ“. Агапін же рече: „Боуди нѧ Гѣе блѣгословѧно ѿсѧлѣ и до вѣка“.

И вѣставъ излѣзе ис цѣркве и събѣра всѧ калоугеры и рече нѣмѣ: „Братія, кого хочѣте да поставлю вамѣ нгоумѧна въ сѣбѣ мѣсто?“ Братія же рекоша къ ємоу: „И ты сѧ како хоцѣши дѣти ѿ насѣ?“ Агапін же рече къ нѣмѣ: „Гѣ Бѣ ѿведѣтъ мѧ ѿ васѣ, и азѣ идоу въ поутѣ Гѣи. кѣ же кого хочѣте да поставлю вамѣ старѣншиноу?“ калогери же рекоша: „Єго же ты изволиши и поставиши намѣ нгоумѧна“. Агапін же постави нѣмѣ нгоумѧна братѧ старѣншаго, и оустрои къ нѣмѣ цѣлованѣ ѣ, изидѣ из монастыря рекъ: „Мирѣ вамѣ и Гѣ съ вами“.

И єгда поидѣ поутѣмѣ, оузырѣ ѧ орьлѣ идоущѣ съ нѣсе къ сѣбѣ, и испѣлѣни сѧ дхѣмѣ стѣнымѣ Агапін. орьлѣ же пришѣдъ

къ нѣмоу поиде прѣдъ нимъ поутъ кажа. Иггани же идалше съ тѣццаннѣмъ по поутѣ къ слѣдъ нѣго, и доведе н орьлѣ морьскыа лоукы, и ѿиде ѿ нѣго. Иггани же стояше на мори мѣсла, камо бы прѣшлѣ морьскоую глаубенноу. баше ко и звѣрь лютъ въ лоукахъ морьскыихъ, иже изѣданіе члѣкы. Иггани же оужаснѣ бы^{ст} вѣлми, и тако же ѿиде ѿ нѣго орьлѣ, и не домышлѣше сѧ, камо ити.

Стоѧ ко оузьрѣ корабль плавающѣ, и въздрадова сѧ вѣлми и приближи сѧ къ морю. и видѣ въ кораблѣ дѣтищѣ и дѣва моужа велика, и нѣгда поклонити сѧ хотѣ и рече: „Добрѣ ходитѣ и добрѣ въ поутѣ боудѣ!“ — тѣгда малыи дѣтищѣ пѣрѣвѣе рече къ Игганию: „Игганиѣ, съдракѣ ли єси и чѣто дѣєши сѣде въ лоукахъ снхъ морьскыихъ? и не вѣси ли, тако звѣрь лютъ єсть сѣде и изѣсть тѧ“. Иггани же рече къ младемоу дѣтищюу: „Кѣто ти имѧ мое повѣда, како ли мѧ знаєши?“ малыи же же дѣтищѣ рече: „Игганиѣ, а ты не знаєши ли мене? нѣсмѣ ли азъ канцѣ монастыря твоего соусѣдѣхъ, нѣ ли мнѣ оцѣ (онѣсица имѧ нѣмоу рикѣ) и братиѧ моѧ не вѣси ли тако оучать сѧ оу тѣбѣ въ монастыри?“ и вѣсѣмъ имена повѣда. Иггани же въздѣвъ роуцѣ помолѣ сѧ Гоу глѧ: „Прославаю тѧ, Гї, тако съподобилѣ мѧ єси Гї обрѣсти члѣкѧ своего племянника въ поустынахъ снхъ и въ глаубинахъ морьскыихъ“.

Малыи же дѣтищѣ рече: „О Игганиѣ, чѣто єсть поутъ твои и камо хоши ити?“ и рече Иггани: „Не вѣмѣ мѣста ни нарека, камо хошю ити, нѣ Гѣ Бѣ мои поутѣ єсть“. малыи же дѣтищѣ рече: „Игганиѣ, вѣлѣзи къ намъ въ корабль и прѣвеземъ тѧ, а може хошиши ити“. Иггани же вѣлѣзѣ въ корабль и посѣдѣвъ мало ѿ поутѣ и ѿ троудѧ, въздрѣмакѣ сѧ и оусѣпѣ. и нѣгда оусѣпѣ, повелѣ малыи дѣтищѣ великыиѧ моужѣмѧ: „Бѣзьмѣша и принѣсѣта чрѣсѣ море!“ и положыше и и се ицѣзоша ѿ нѣго.

Иггани же оубоуднѣ сѧ ѿ сна и не видѣ корабля ни малаго дѣтища, и вѣставѣ ѿтоудѣ приде къ мѣста нѣкаѧ нѣвѣдома. и обрѣте тоу дрѣва разнчѣна и цвѣты цвѣтоущѧ разнчѣны. и овоца разнчѣны, нхъ же не видѣ никѣтоже николиже. сѣдохюу же пѣтицѣ на дрѣвѣхъ тѣхъ разнчѣны имоущѧ одежда, свѣмъ баше ѧко злато пернѣ. а дроугыимъ блѣ-рано, нѣмъ чѣркѣленѣ, а дроугыимъ синѣ и зелено, и разнчѣныиѧ красотаи и пѣстроѧи оукрашѣны, дроугыи же бѣлы ѧко и снѣгъ. вѣсѣхъ бо гласи бѧхоу разнчѣни, и шѣбѣтахюу сѣдаще дроугѧ къ дроугѣ, и поѧхоу пѣсни разнчѣны, ова вѣ-

ликъмъ гласомъ, а другъмъ лѣгкѣмъ гласомъ, а другъмъ тѣнѣмъ гласомъ и пѣніемъ. нѣтъ же дивнѣмъ гласомъ, яко бо каждаго по радуу нхъ и по подобію. пѣсни же нхъ и слава велика, акаже никѣто же сѣмѣла на сѣмъ свѣтѣ, ни видѣти имать. Іггипин же напослушавъ сѣ и напитаъ сѣ ѿ овоца и испочивъ ѿ трудоу глѣ въ сѣбѣ: „Сего ради Гѣ Бѣ мои привелъ мѣ естъ сѣмо. и не наамъ ѿити ѿсюдоу, нѣ обрацію си мѣсто подобно, идеже вѣртоградъ сътворикъ, и сѣде жи котъ свои съконьчаю“. и тако похажавъ, кѣде сътворить вѣртоградъ свои, и обрѣте поуть подъ овоцѣмъ и сѣде при поути глѣ: „Подобаетъ члвкоу принти по ѿти сѣмоу, иже ми съкажетъ мѣста си, каа соуть“

И посѣдѣвъ мало и оузырѣвъ идоуша вѣ. моужа въ вѣлаухъ ризахъ, идоуша къ сѣбѣ поутѣмъ. въздрадова сѣ радостію великою, и югда приближи[ша] сѣ къ нѣмоу, оузырѣвъ ісѣ въ славу велику. кѣставъ же Іггипини прииде къ нимъ, и югда хотѣ поклонити сѣ [и] рече: „Добрѣ въ боуди поуть!“ тѣгда великын моужь рече: „Съдравъ ли еси, Іггипинѣ, и чѣто естъ поуть твоѣ?“ и рече Іггипини: „Гѣ Бѣ мои поуть естъ“. и постоѣвъ мало Іггипини, видѣ окрѣсть юго лица члвчѣска многа, и пѣтица перьнатѣ и пѣсни и славоу великоу. и падъ поклони сѣ¹⁾ прѣдъ нимъ глѣ: „Гѣ, кѣто ты еси и снѣ вѣ. моужа, и яко вижю окрѣ тебе лица члвчѣска мѣнога и пѣтицѣ перьнатѣ и славоу великоу? и снѣ мѣста каа соуть, въ нхъ же се азъ есмь?“ рече же великын моужь: „О Іггипинѣ, по чѣто тако дѣръзаша и по чѣто мене въпрашаеша? нѣ обаче съкажю ти всѣ, да сѣ не блазниши. азъ есмь глѣ глѣвѣмъ тебѣ въ манастири: „Изиди къ пѣти мой!“ азъ есмь орьавъ, иже стѣнѣмъ поуть тебѣ казахъ. азъ есмь дѣтицѣ малыи, иже тѣ чрѣсъ море прѣвезохъ. азъ есмь Гѣ Бѣ творецъ нѣбоу и земли и всѣмъ видимымъ и невидимымъ, си же вѣ. моужа апѣи соуть. си же лица, иже видиши, хѣровици и сѣрафими соуть. слава же си, юже видиши, кѣстѣлаема естъ сѣдѣщоумоу на сѣмѣмъ нѣси. мѣста же си ранскаа соуть. овоца же си — пища апѣльскаа и правѣднѣмъ дѣмъ естъ. пѣтица же, иже слышиши, небеснѣмъ соуть, слава же нхъ и пѣниѣ на нѣса вѣстѣлаетъ сѣ сѣдѣщоумоу на прѣстолѣ хѣровицѣмъ“.

Рече же Іггипини: „Гѣ, помилуи мѣ и дажь ми, да не изаѣзоу изъ дрѣвѣ сихъ, нѣ да сѣде съконьчаю жикотъ свои“. Гѣ же

¹⁾ В рукоп. поклонихъ сѣ.

рече къ нѣмоу: „Нѣсмь тебе сего ради привелъ сѣмо, нъ оже рече: „Се мы оставихомъ всѣхъ и въ слѣдъ тебе идехомъ и что ны боудеть?“ то се иди и оузыриши слову бжѣства сего“.

И рече Ягнинъ: „Гїѣ, камо кѣлиши ити?“ и рече Гїѣ: „Идеши по поутѣ сѣмоу, по нѣмоу же мы приидехомъ къ тебѣ, и шѣдъ приидеши къ стѣнамъ. ѡже соуть ѿ земаѣ до нѣсе. и обрациши стѣжницю малоу, и по стѣжници тои идиши и обрациши окъныце мало въ стѣнѣ, и тѣлѣкниши въ нѣ, и изидеть къ тебѣ чело-вѣкъ старъ, и поимъ тѣхъ въведеть въ стѣноу, ижи ти съкажетъ тамо всѣхъ. и ѡгда изидеши и идиши пакы по стѣжцѣ, и дондеши лоукы морскыя, и оузыриши кораканицѣ малѣ въ мори и вїѣ. мѹжа къ нѣмъ, и кѣлѣзиши къ нимъ. и дондете въ градъ, кѣныже хотѣтъ ити. и ѡгда изидоуть гражанѣ противоу камъ, изидеть и жена съ ними къ скверныхъ ризахъ. простокласа, и оже ти начнеть вѣлѣти, сътвори ѡнѣ“.

Ягнинъ же поклонивъ сѣхъ поиде по поутѣ, по нѣмоу же настаи и Гїѣ. и шѣдъ много шѣрѣте стѣноу, ѡже стонть до нѣсе. и пришѣдъ обрѣте стѣжницю малоу и по стѣжници шѣдъ обрѣте окъныце мало къ стѣнахъ. и тѣлѣкноукъ кѣзѣва, и изиде къ нѣмоу члѣвкъ и рече ѡмоу: „Что юсть поутѣ твоей?“ Ягнинъ же рече: „Бѣ тѣхъ мой поутѣ юсть“. и рече ѡмоу члѣвкъ: „Гдѣ не приходилъ въ пѣти съ ны прѣже тебе ны по тебѣ имать прити“. Ягнинъ же съказа ѡмоу всѣхъ, елико съказа ѡмоу Гїѣ, и како извѣдинъ бы^{ст} из манастира, и како орьлѣ казаши ѡмоу поутѣ стѣнымъ, и како прѣвѣдинъ бысть [чрезъ] море, и како яви сѣхъ ѡмоу Гїѣ съ вїѣ-те апѣлома въ славѣ кѣлицѣ. „Ѧнюдоу бо посѣла ма сѣмо, рекъ: „Иди поутѣмъ сѣмъ, и обрациши стѣны кысокы, и гладди стѣжницѣ малы и по нѣи шѣдъ обрациши окъныце мало въ стѣнѣ, и тѣлѣкноукъ кѣзовеши. и изидеть къ тебѣ члѣвкъ старъ, иже въведеть тѣхъ тамо и съкажетъ ти всѣхъ.“

Рече же старъ члѣвкъ: „Боуди вола Гїѣ“. и имъ за роукоу Ягнинъ проведе и стѣны. и ѡгда въниде Ягнинъ въноутрь, оузырѣ свѣтъ седмерицю свѣтѣлѣи сего свѣта, очѣ же ѡго не можаста зрѣти на свѣтъ, и паде ницѣ на земли. поимъ же ма члѣвкъ старъ привѣде къ крѣстоу¹⁾, ѡго же башѣ высота до нѣсе, и бѣлѣашѣ сѣхъ пачѣ сѣнца. и поклониста сѣхъ прѣдъ крѣмъ и сътвориста мѣтѣвѣ, и тако начатъ Ягнинъ тѣрѣпѣти свѣтъ. и поимъ привѣде и идеже стояше одръ ѡмоу и трѣпѣза оукрашена ѿ ка-

¹⁾ В рукоп. хоу.

мениа драгаго, и лежаше хлѣбъ на нѣи вѣлѣи снѣга. видѣхъ бо оу одра кладазь вѣлѣи маѣка и слажѣи медоу, виногради же стопаху различно имоуще грьздовнѣ, ово багърано, ово чървлѣно, ово вѣло, и окоца имоуща различны и цвѣтцы и житиѣ, юго же не видѣ никътоже.

И рече Игании старомоу чловѣкоу: „Гѣ. сѣкажи ми, чѣто се, еже вижду?“ и рече юмоу: „Ѿ брате мои Игание, почѣто глѣши ми Гѣ? ельма же жидове не нарекоша Бѣ нашего Блѣ, нѣ рекоша: „льстѣць естъ и злодѣи“, и имѣше оубиша и распѣша и на крѣстѣ? али ты мнѣ глѣши Гѣ, а хотащюу оумрѣти и съ пьръстѣю сѣмѣкѣти сѣ, нѣ обаче сѣкажу ти, да сѣ не блзнииши. азъ есмь Илия Тѣзвитѣнинъ, юго же кѣзнесоша колесница огньны и кони огньни. и Гѣ блѣгослови ма подѣ нѣсьма и сѣниде и посади ма сѣде, и сѣде живоу до кѣторого пришествѣи Гѣ. си же вѣсѣ, еже видѣши, дѣшѣ соутъ члѣвчѣскыѣ, тобѣ явнаѣ сѣ грьздовнѣма, поне бо живѣ члѣвкѣ не можѣтъ видѣти дѣшѣ члѣвчѣскѣ. сѣ же кладазь породе сѣ наричѣтъ и исходѣтъ кѣ дрѣва ранскаѣ. сѣ же свѣтъ анѣльскѣ естъ и правдѣнѣныхъ дѣшѣ. сѣ же одрѣ и трѣпѣза творѣниѣ роукоу Гѣю. хлѣбѣ же сѣ нѣсьныи естъ и правдѣнѣныхъ дѣшѣ. источникѣ же сѣ анѣли пѣютъ и правдѣнѣни члѣвци“. видѣхъ же и ина брашна, нхъ же сласти нѣ оудѣвъ сѣказати, нѣ^{от} бо имѣ прѣтѣча на сѣмѣ свѣтѣ, нхъ же бо сласти и вонѣ члѣвчѣска оуѣга не могоутъ испѣдѣати, простѣ же маѣ яко и маѣко и маѣдъ. и вѣзьмѣ даѣтъ ми Ѿ источника кѣкоуѣсити. и просвѣтѣ ми сѣ оумѣ. и понѣма ма привѣде кѣ трѣпѣзѣ, и видѣхъ хлѣбѣ цѣлѣ и яко не оуломѣно Ѿ нѣго ничѣтоже. Илия же сѣказа ми вѣсѣ, нхъ же не оудѣвъ сѣказати никѣмоу же, и привѣде ма пакы кѣ крѣстѣу, и сѣтворѣ мѣтѣкоу сѣ мною, и извѣде ма изъ окѣнѣца. и яко поклѣниховѣ и цѣловаховѣ, и рече ми Илия: „Мѣрѣ ти боуди, Игание! иди вѣ поутѣ Гѣа и Гѣ Бѣ сѣ тобою“. азъ же поклѣнивѣ сѣ пондохъ по поутѣ, иже ми показа Илия.

И тако шѣдѣ многы дѣни дондохъ мора, и погладахъ по морю и видѣхъ корабѣ идоущѣ кѣ сѣвѣ, и кѣ. моужа вѣ нѣмѣ. и югда приближиша сѣ кѣ мнѣ. глѣхъ имѣ: „Добрѣ ходѣте и добрѣ вѣ боуди поутѣ!“ Ѿвѣщаша и рекоша „Послушѣи тѣбе Бѣ твоѣ, добрыи старѣче!“ Игании же рече кѣ нимѣ: „Вѣзьмѣте ма сѣ сокою кѣ корабѣ и идоу сѣ вами вѣ градѣ. вѣнѣ же хощѣте ити“. они же глѣша кѣ нѣмоу: „Мѣ се трѣгѣнѣе лѣто заблѣудѣхомъ вѣ мори и не вѣмѣ, камо ити. братѣи же наша

измрениа отъ глада и зими и ѿ бурѣ морскыя, мы же доселѣ живи іесмъ, яко ни хлѣба ни воды многы дѣни не насытихомъ сѧ и нѣ днѣ нѣ ночью оумремъ. и аще ты примемъ, и ты съ нами оумьриши и волии намъ грѣхъ приложиши". Иггани же рече къ нимъ: „Възъмѣте мѧ съ собою, Гѣ Бѣ печеть сѧ животъмъ нашимъ". и глѧша іемоу корабельници: „Въниди, рабе вѣжи, къ намъ, аще имаша враньно съ собою, да понѣ ты сѣсенъ боудиши". Иггани же въниде къ нимъ, и видѣвъ ѧ яко зѣло немощни соуть, и милосердовавъ о нихъ сътвори мѣтвоеу, и посади въ корабль къза оукроухъ, иже іемоу дастъ Илия въ ран, и прѣлечи и на чѣтыри части, и хвалоу въздавъ въдасть и вѣ-те моужема, и ѣша и насытиша сѧ. и четвертою часть, юже остави, цѣлаа въстѣ пакы, яко и не оумолено ѿ нея ничѣто же. видѣвъше же корабельници славою божию възъпиша къ Игганию глѧще: „Рабе вѣжи, помилуй ны, не ходи ѿ насъ, да о оукроусѣ сѧ плаваемъ глаоукны морскыя". Иггани же рече: „Боуди воля Гѣ!" и рече корабельникомъ: „Поставите вѣтрила". они же поставиша, приде же вѣтръ волюю вѣжию и принесе ѧ іединомъ часѣ къ граду скон, ѿ негоже плакаша оукиана не вѣдаще камо ити. и іегда присташа оу града, изидоша гражане противоу имъ вѣпнущи: „Изидѣте, яко и братиѧ наша придоша, ихъ же се третиеіе лѣто гласа не слышѧхомъ". и шѣдъше цѣловаша ѧ. глѧхоу же къ нимъ корабельници: „И іеще вѣстѣ гласа нашего не слышали, аще не къ Бѣ постѣлааъ рака своего къ намъ, іего же ради принесени вѣхомъ къ граду". гражане же прославиша Бѣ. и изиде жена из града въ скверьныхъ ризахъ простоклеса, пришедъши поклони сѧ прѣдъ Игганиемъ плачущи сѧ и глѧщи: „Рабе вѣжи Иггани, помилуй мѧ!" Иггани же глѧше: „Что... деши¹⁾ къ мѣнѣ?" жена же възпиаше прѣдъ вѣсѣмъ народъмъ: „Понди, рабе вѣжи, яко сѣ мен се пятъинадесѧте дѣнь мъртъвъ лежить. Гѣ бо не да ми іего погребѣти глѧ: „Пожиди Гѣ. дѣни, донѣдеже придетъ корабль и вѣ-те моужа къ нѣмъ, и калоугеръ съ нимъ, и мѧ іемоу Иггани. того поимъши веди, да въскрѣситъ сѧ твоего". Иггани же поманоу, іеже рече іемоу Ісѣ, и вѣставъ иде въ слѣдъ жены водимъ іею, и вѣ. корабельника и всѧ гражане. Иггани же въниде въ хлѣвиноу, иде же лекаше сѣ іеѧ на одрѣ, и сътвори мѣтвоеу, и възмѧ оукроухъ, иже іемоу дастъ Илия, и положи на лицѣ іего. и сѣде отрочици

¹⁾ В оригіналі затерто кілька літер.

внѣмъ старцу сѣмъ, всѣхъ же любезнѣ прїемлющи
вѣдѣми словеси ѡутѣшаше, кротка же еѣ ѿ мѣтѣва, Хрѣтолюбива
ѿ цѣломѣрїна, ѿполненна разумѣ дѣвственнаго. Прїидеже Григорїю
желанїе ѡувѣдати, гдѣ шверѣтѣтъ сѣ по преставленїи Ѳеодора,
которую часть ѡблучила, кѣ дѣснихъ ли ѿли в шѣихъ сподобила
сѣ ликомѣмъ ѿ Бѣга мѣтѣ ѿ Ѳради ѡсерднаго ради своего
старцу послуженїа. Сѣ поминѣлющи мѣлаше часто прїѣзнаго
Басилїа, да скажетъ емъ ѿ неѣ, вѣроваши во неспѣвнѣ,
ѿко несть таинѣ ѡбодникъ вѣнѣ Басилїю ѿ дѣѣ еѣ. ѿ егда
многими частями ѿ приѣжними мѣнами стѣжнѣ сѣмъ старцу,
шнѣ не хотѣ вѣ кениѣ ѡпечалити дѣвственнаго своего сѣа. помѣнѣ
сѣ ѿ немъ ко Гдѣ, ѿко да ко видѣнїи Ѳкрнетъ сѣ емъ ѿже
ѿ Ѳеодорѣ. в ту ѡубо нещѣ печивающи Григорїи видѣ вѣ сен-
нѣмъ видѣнїи вѣжнѣнѣ Ѳеодору во швѣтѣхъ свѣтѣмъ ѡбодо-
ваннѣ ѿ Бѣга Басилїю прїѣзнамъ, ѿже ѿвѣсною ѿсѣнакама вѣ
слакою ѿ неспѣвнѣхъ благъ прїеполненна. В той швѣтѣхъ
прїѣзнаѣ Ѳеодора мѣтѣвами ѡбодника вѣнѣ водворѣнна вѣ, емъ
же ко ѡсерднѣ и тѣдѣлюнѣхъ к мѣрѣ сѣмъ лѣта доволѣна
послѣжила, того ѿ швѣтѣхъ вѣ жизни вѣгесловеннѣхъ житѣлнѣца
кнѣ [sic!] сподоби сѣ мѣтѣвами его сѣими. Видѣвѣ же ю Гри-
горїи возрадова сѣ ѿ доволною тою вѣсѣдою, акн ѿвѣ вѣкаѣмъ
ѡутѣши сѣ. вопроси же ю, сладко [ли] разлѣчи сѣ ѿ тѣла, како
прїидѣ неждѣ смѣртнѣю, что при скончанїи своемъ видѣ, ѿко
премнѣла козѣннѣмъ дѣхнѣ. шна же начаѣ повѣстковати вѣмѣ
снѣ:

„Чадо Григорїе, страшнѣхъ вѣци копроснѣ еси, ѿже и вѣспо-
мѣнѣти ѡужаснѣ. зрѣѣ ко лица, не же никѣли же сѣкшнѣ, и что
рекѣ, лютаѣ и тяжкаѣ, ѿже не надѣхѣхъ сѣ, стрѣтоша мѣа тогда.
[не] дѣлѣ монѣхъ ради, но мѣтѣвами и помощїю совѣаго ѡцѣ-
ннѣго прїѣзнаго Басилїа сѣа мѣ легка бнша. како же ти, ѿ чадо,
неповѣмѣ болѣзнь тѣлѣнѣю, лютесть же и вѣдѣ вѣвающѣю ѡу-
мирающнѣ? ѿко же бо кто нагѣ впадаѣтъ во шнѣ вѣлнѣхъ, горѣ же
и нестѣкаѣ в пѣнѣхъ швѣраѣѣтъ сѣ, тако болѣзнь смѣртнаѣ и гор-
кнѣ разѣчнѣнѣа часть раздѣвѣшаѣтъ чѣвѣка. конѣтинѣ ко люта естѣ
смѣртъ подовнѣмъ мнѣ грѣшнѣкомъ, но ѿ азѣ грѣхѣмъ вѣхѣхъ
дѣлаѣлнѣца; ѿ правѣннѣхъ не вѣѣмъ.

„Егда ѡубо ко коѣцѣ житїа моего прїблнжнѣ сѣа и наѣта чѣѣ раз-
лѣчнѣна ѿ тѣла, видѣхъ [хъ] множество Ѳеоднѣмъ шкрѣстѣхъ шѣра моего
ставшнѣхъ, не же лица акн сѣжа и смѣла вѣхѣхъ шчѣрнѣна, шчнѣже акн
ѡугнѣ шгнѣно, не же видѣнїе тѣлѣ люто ѿко и сама естѣ гѣннѣа шгнѣ-
нѣнаѣ. толнѣко начаѣа творити молѣннѣ и мѣтѣхъ шѣвнѣ рекѣще ѿко

скоти и звѣри, инынъ яко пси лающе, инынъ влюще яко волци, инынъ яко скинѣи волюще, вси же взирающе на мѧ горахѸ сѧ, грозахѸ сѧ, оустремляхѸ сѧ зѹбы скрежещѹще ѿ пожирати мѧ акѣе хотѧще. Готовлахѹ же хартїи, аки би чающе сѹдїю нѣкогого прїити тамо, ѿ свѣтъки развивахѹ. к нимѹ же написа^{на} бѣша всѧ злая моя дѣла. Тогда бѹкомъ сѧ дѹша моя, бысть въ страхѣ и трепетѣ велицѣмѹ. ꙗко не доколя мѧ бысть горестъ смертнаѧ. не и тѹхѹ Единовѣкъ страшныхѹ грознее зрѣнїе ѿ яростъ въ^{сѣ}тъ мнѣ тако другаѧ смерть лютеѣша. ѿвращаетъ же ѡчи мои сѣмю ꙗко ѿвѣмо, еже би не видѣти аи страшныхѹ лицѹ ихѹ, не слышати гласа ихѹ, но не можа^х сѧ ꙗзвити тѣхѹ. ксюди ко ихѹ безъ числа зрѹхѹ шатающихся сѧ, ѿ не бѣ помагющаго мнѣ въ таковой кѣдѣ. Изнемогшии ми до конца бѹзрѣхѹ два свѣтоноснїи а҃г҃ли кожїи ко мнѣ приходящїи во шкразѣ красныхѹ юношѹ, ихѹже красоти ѿзрѣши невозможнѡ. лица ихѹ вѣхѹ прескѣпѣиша, ѡчи любезнѣ взирающїи, власи глави ихѹ аки снѣгѹ бѣлїи, златовидное показꙋющїи клипанїе, ѡдежди еѹ ꙗко молнїи вѣхѸ, преноса^хни пояси златими по сесцѹ крѣтаѡбразне. тыи прикляживше сѧ ко шдрѸ моемѸ стаѧ ѡдеѣнїю мене, нѣчто тихѡ дръгѹ ко дръгѸ вѣсѣдѹюще. азѹ же видѣвши еѹ радостна кѣхѹ срѣцемѹ, и веселима на нѧ¹⁾ взирахѹ ѡчиима. Черныѧ же ѡни Единовѣки видѣвши сѹхѹ содрагнѹша сѧ и ѡстѣбникше подалече. рече же еди^н свѣтоносный юноша ко темнымѹ со яростїю глагола: „Ѿ вѣстꙋднїи, проклятїи и мрачнїи, злобнїи рода члѣвчѣскаго вреда, почто всегда прѣваряете ко оꙋмирающимѹ прихѡдити²⁾ и творѧще мѡ^шки оꙋстрашѧте ѿ смѣняете всѧкъю ѡ тѣла раздѣчающꙋю сѧ дѹшѸ? но не велии радѹйте сѧ, зде бо не ѡврацѣте ничесо же, ико кжїе вѣтъ с нею милосердїе, нѣсть каковѹ ча^{ст}и ни жрѣбїѧ ко дѹшїи сѧ^н“.

„Еще акѣе возшаташа сѧ Единовѣки, велїи клѣчѹ и молкꙋ сотворишѸ, и начашѧ показовати дѣла моя злая ѡ юно^{ст}и содѣ^шнаѧ, и глаголахѸ: „Ничто же ли к ней и татѣк? а сѧ грѣхн чина сѣт? не ѡна ли содѣла сѧ и сѧ?“ Тако молвѧще стояхѸ ждѹще смерти. ꙗко се прїиде смерть тако левѹ рикѧ, ѡбразомѹ сѣло страшнѡ, подобїѧ аки би члѣвчѣскаго, но тѣла ѡнюдѹ не имꙋща, ѡ самихѹ точїю костей члѣвчѣскихѹ нагихѹ составѣ^{на}. Ношашѧ же различнѧ ѡрꙋдїѧ къ мꙋченїю, мечи, стрѣли, копїѧ, барди, коси, серпи, режии, пили, секери, тѣсли, ѡскерди ꙗко ꙋдѡци и їнѣнаѧ нѣкаѧ незнаѧмаѧ. То бѹзрѣвши смире^{на}ѧ моя дѹша вострѣпѣта ѡ страха. ꙗко рѣста сѣын а҃г҃ли ко смерти: „Что мед-

¹⁾ В рукоп. на мѧ. ²⁾ В рукоп. приходитѧ.

лиши і раздрѣши, не ѣмать ко много тяжестій грѣхонїѣ^а. І авїе та приступаша ко мнѣ взать малїй ѡскордѣ і начать ѡсѣцати первѣ нозѣ мои, потомъ рѹцѣ, таже їнѣми ѡрѹдїи ѣныя всѣ бѹды мои разслабѣваше, члѣны ѡ костей раздрѣлющїи, не ѣмѣхѹ рѹкѣ ни ногѣ і ксе тѣло мое ѡмѣртвѣ, ни можахѹ двигнѹти сѧ проче. Таже взать тѣслю і ѡтѣче главѹ мою, ѣ кому не можахѹ подвїгнѹти главѣ, чѹжда бо ми бысть. По сїхѹ всѣхѹ соткоривши ми нѣкое растворенїе і ко бѹстому менѣ придѣвши нѹждю напои мѧ: тоа же бѣ горко напоенїе те, їко не могѹщи стерпѣти дѹша моя содрогнѹ сѧ і ѡскочи ѡ тѣла їко ѡверженѧ нѹждю. І авїе прїѣста ю свѣтеносїи а҃глы на рѹки свои. Розрѣхѹ же веснати и кидѣхѹ тѣло мое лежаще въздѹшно, нечѹстивѣ, не і недвижимо. їко же бо кто соклечетъ сѧ ѡ ѡдежди свои ѣ повергши ю стонѣ смотря на ню, сїце азѹ смотрѣхѹ на тѣло мое. їже їко ѡдежди сокласхѹ сѧ, і ѹдивахѹ сѧ зѣло. держащїмъ же мѧ сѣымъ а҃глемъ ѡбстѹпїша кѣси во шкразѣхѹ бѣдѡповѣ вишїи, копїющїи: „Множество грѣховѣ ѣмать дѹша та, да ѡвѣщаетъ бѹво намъ!“ а показовахѹ грѣхи мои, сѣымъ [же] а҃глы їскахѹ¹⁾ добриѹ моихѹ дѣлаѹ ѣ шкѣгахѹ вѣдѣїю Гдню, елика того помощю содѣлахѹ сѧ; собирахѹ бѹко всѧ їже когда соткорихѹ добра: аще когда мл҃стїю дадохѹ оѹбогнѣмъ или накормїхѹ алачѹщаго или жаждѹщаго напоїхѹ его или сѣымъ посаджїхѹ или страѣнаго воєдохѹ в' доѹ или посѣтиѹ колнаго и в темници сѣдѣщаго, аще со оѹсѣрдїемъ когда прїїдохѹ ко цр҃квѣ и помолїхѹ сѧ со ѡмнѣнїемъ и слезамї, или пѣнїѧ и чтенїѧ церковнаго посадилахѹ со вниманїемъ, или принесохѹ дїмїѧнїѧ и свѣщїи или кое приношенїе, или ванихѹ древяное масло в кадила на просвѣщенїе сѣиѹ їконѣ и левизаѹ їа со благовѣнїемъ; аще постихѹ сѧ и воѹдержахѹ сѧ в среди, в пѣтїи и ксе сѣиѧ пости, или колики поклонїи соткорихѹ и неспанїѧ ношнѧ, или воѹхнѣвѣ когда ѡ ср҃дца ко Бг҃ѹ и плакахѹ ѡ грѣсехѹ моихѹ, или исповѣдахѹ Бг҃ѹ прѣ дѹховнимъ ѡцемъ грѣхи мои и сердечнимъ шнѹхѹ жалѣнїемъ и дозвѣторихѹ за мѧ; аще ближнемѹ что добро соткорихѹ и на враждѹющаго ми не прогнѣвахѹ сѧ, или прїтерпѣхѹ кѹю досадѹ и ѹкорїзнѹ и не памагозлестїевахѹ, и коѹдахѹ доброе за злое или смирихѹ сѧ, їли ѡ чѹждѣи вѣдѣ прѣстїнахѹ ѣ поколѣзновахѹ ѣ пострадахѹ [со] страждѣщїмъ, їли плачѹщаго оутѣшихѹ ѣ подахѹ кому рѹкѹ помѣщи, їли поснѣжїеѹтвѣвахѹ кому в добромъ дѣлѣ, їли ѡ

1) В рукоп. їскати.

злаго дѣла кого ѿвратнѣхъ, їли шкратнѣхъ ѿчи мои ѿ сѣгги или
оудержахъ языкъ мой ѿ клятви, лѣжи ѿ клевети ѿ ѿ сѣслокиа.
І вса їнаа моя аще ѿ малѣишаа докраа дѣшїаа єдино по дру-
гомъ собираху і готовлаху та положити на мѣрилѣ противу
злѣхъ дѣлъ моихъ. Бѣиши же видѣше скрежетаху на мѣ-
зуби своимъ, хотѣли бо виша лѣѣ похитити мѣ ѿ рукъ а҃гг-
скихъ ѿ низвести во дно а҃дево.

„Тѣмъ временемъ ѿвн сѣ тамо нечаянно прѣдѣній ѿцѣ
їишъ Баснаїи і гла ко а҃ггломъ стѣмъ: „Годна моя, сѣа дїа
много послужила ми єсть оубожаючи старости моеї. Мѣнхъ
сѣ оубо ѿ нен ко Бг҃у ѿ даровалъ ми єсть ю“. то рекши їзыхъ
ѿ нѣдръ своихъ мѣшицъ червленъ полнъ (мѣхъ же азъ в мѣш-
цѣ томъ златѣ чистѣ быти) і даде стѣмъ а҃ггломъ гла:
„Бѣда воздушнаа мытарства миновати бѣдете и начинѣтъ лѣ-
кавїи дѣхъ їсѣазекати дїцѣ сїю, вы їскупїте ю сѣмъ ѿ дол-
говъ єїа. азъ во вѣдѣтїю бж҃їю богатъ єсмъ собравъ многое
сокровище ѿ потовъ моихъ и трудовъ, і дарю мѣшицъ сїи
дїи послужившей ми“. Сїа рекши ѿде. лѣкавїи же вѣсове сїа
видѣвше в' недоумѣнїи¹⁾ вѣхѣ, таже воздвигши плачевнїи гласи
невидими виша. І пакѣ и пакѣ оугодникъ бж҃їи Баснаїи прїде
носїи со секою сосуди многи єлиа чнѣта и мира многоцѣнна,
таже по єдиному ѿверзла вса вѣла на мѣ, и нѣполнихъ сѣ бла-
гоуханїа дѣокнаго ѿ познахъ, яко измѣнихъ сѣ и вихъ свѣтла
зѣла. Рече же пакѣ прїдобныи ко стѣмъ а҃ггломъ: „Годна моя,
егда вса подобающая совершите дїи сїи, тогда в' оуготованныи
мѣ ѿ Господа введѣта ю, да пребываетъ тамъ“. Сїа рекши
невидимъ вѣхъ. а҃гглан же стїи пошла мѣ ѿ по воздухѣ на вѣтокъ
надохомъ.

Мытарство первое.

„Грядущимъ намъ ѿ земаѣ ко висотѣ нѣнѣи в началѣ
стрѣтоша наѣ воздушнїи дѣси первого мытарства, на немъ же
їсѣазѣютъ сѣ грѣси словѣ ѿ глаголокъ члѣвскихъ праздныхъ,
вѣихъ, скверныхъ, вѣзчїиныхъ. ѿ лѣѣ тѣ стахомъ... і изнесоша
к намъ многїа свѣтки, в' нихъ же написанаа вѣху вса моя сло-
веса ѿ юности моеї їзречїиа. аще когда проѣлахъ что непо-
требно і кощунн дѣхъ в младости моеї, ѿ смѣхотворенїа,
якоже шѣчан єсть юнымъ, зрѣхъ тамо написана²⁾ вса моя
бѣслокиа, сквернослокиа, мырскїа вѣзѣстѣднїа нѣсны, вѣзчїиаа

¹⁾ В рукоп. в недоумѣшїи. ²⁾ В рукоп. написи.

восклицанія, савѣщенія і речоти. ѿ ѿбличаху мѧ тѣмъ показующе времена і мѣста, елика, когда, гдѣ, с кимъ сѣтѣнными вѣсѣдами оупражнихъ сѧ ѿ прогнѣвахъ словеси мои ми Бѣа, ниже вѣмѣвахъ сѣбѣ то в' грѣхъ, ни ісповѣдахъ сѧ ѿ ѿу духовному, ни казахъ сѧ. Сѧ видѣши молчахъ аки безгласна, не имущу что ѿвѣрати лукавнѣмъ дѣхѣмъ, істинно ко ѿбличаху; будившихъ сѧ же в' сѣбѣ, како то в' нихъ незлѣвно, еже тѣмъ многими прейде лѣти, чѣго азъ давно захнѣхъ і ниже вѣ бѣмѣ потомъ когда помислихъ, ѿниже аки днѣ глѣннѧ ми къ предлагаху кѣмъ по дровнѣ ѿ по тонѣку істязующе, ѿ воспоминаша всѧ та ѧко быша тако. молча[ще] ѿ же мнѣ ѿ стидѣши сѧ в' кѣмъ і трепещущий ѿ страха, стѣни аггѣли водѣши мѧ противъ тѣмъ грѣхомъ моимъ положиша нѣчто ѿ добрыхъ дѣлъ моихъ по сѣждѣ бывшихъ, недоставша же нанести ѿ дарованія прѣбываго Басиліѧ ѿца моего, і искупѣша мѧ, ѿ ідохѣмъ ѿтѣдѣвши

Митарство второе.

ѿ прикляжихомъ сѧ ко другому митарству глѣмому лѣжи, на немъ же істязуетъ сѧ кѣмъ слово ложное і наипаче кляткопреступленія, призванія імени Гдѣи всѣе, лжесвѣдѣтельства, ѿвѣтовъ Бѣви седѣвшихъ неисполненіи, ісповѣданія грѣховъ не по істиннѣ бывающе і инѣнѧ тѣмъ подобна лжѣнѧ. дѣхѣ же того митарства ѣри ѿ свѣрѣни, крѣпко настающій ѿ істязующій. Іже егда оудержана наѣ, азъ по дровнѣ испитовати начахъ. і ѿбличѣна вѣхъ в' двою ѧко случити сѧ іногда в' нѣкѣхъ малыхъ керехъ согати, ни вѣмѣвшихъ сѣбѣ то ко грѣхъ, і ѧко множицею стѣда ради не по истиннѣ исповѣдахъ сѧ прѣ ѿцемъ моимъ дѣховнѣмъ. кляткопреступленія же и лжесвѣдѣтельства и прочихъ тѣмъ подобныхъ¹⁾ не свѣрѣтѣна ко мнѣ благодатію Хрѣтовою. ѿвѣче и свѣрѣтѣ сѧ во мнѣ ѿнѣхъ лжи и хотѣху мѧ похитити ѿ рѣкъ водѣши мѧ, но стѣни аггѣли нѣчто ѿ моихъ бѣгнѣхъ дѣла, прочіе же благодатію ѿ дарованія ѿца моего противу тѣмъ грѣхомъ положивши икупѣша мѧ²⁾, [и] ідохомъ вѣшнѣ вѣзвѣдно.

Митарство третье.

ѿ Таже достигхомъ иного митарства, еже глѣнѣши сѧ бити ѿсѣжденія и³⁾ клятѣти. тамо егда оудержани вѣхомъ, видѣхъ,

¹⁾ В рукоп. подѣбрияхъ. ²⁾ В рукоп. сѧ. ³⁾ В рукоп. ѿ.

коликъ тяжкъ грѣхъ, еже ѡсуждати грѣху чуждѣму, своихъ грѣховъ не смотрячи. таковыхъ ко мѣстѣ истязателн нѣпшуютъ яко антихристовъ, снъ Христовъ предвосхोдивши¹⁾ и сотворшихъ съ судѣями і гвѣнтами влжнимъ сконъ, сами сущетмаами ѡсужденіи достойни. Но ко мнѣ кагдѣтѣю Хвѣю не много что тамо швѣтешъ, секаюдохъ ко себѣ ѡнѣсно ко всѣмъ дни жикота моего, еже не ѡсудити ныкого же ни ѡкажетати ни посмѣшати съ кому ни хуанти кого; ѡбаче іногда по случаю слышяющѣ ѡныхъ ѡсуждающихъ іли кажетящихъ іли кому посмѣвающихся съ ѡу томъ винахъ ѡмъ іли к тѣмже малое нѣкое ѡ не ѡпаства приажныхъ слово, і абѣи веснящихъ съ зрячи в сѣбѣ, не и то ми ко самое ѡсужденіе і кажетѣ ѡ истязателн поставляемо бѣ. і тамо ѡубо дарованіе²⁾ прихнго Паснаѣа испунившемъ агглы стѣи, ѡ ідеши со мною вишии.

Митарство четвертое.

Ѣ доснѣхомъ ѡнаго митарства, еже чревоугодїа глѣтъ съ, і абѣи ѡзѣгоша противу наѣ сквернѣи тѣи дѣси радующи съ акн ѡбвѣтѣмон ѡмъ користи. Ѣ кодѣхъ ѡбрази дѣховъ тѣхъ зѣло шкарадни, ѡбразѣющѣи собою сластолюбивыхъ чревоѡбвѣсниковъ і мерзостныхъ паницѣ, ѡ инхъ же ѡкѣи показоваху съ несити блюда и кенови с ѣствїями. ѡкѣи же чаши и корчаги с питїями. зряши съ же ѣства та и питїе то гнои смердѣшъ і мерзость блекотинная, ѣкляху съ ѡубо быти ѡкн преснре³⁾ни і пани і скачущѣи предъ чѣдїями, ѡ всѣ по подобїю корчемниковъ і пирѣющихъ тверяху, рѣгаючи съ дѣїамъ грѣшнымъ к митарствѣ ихъ приводящихъ. Тѣи ѡбвѣдѣши наѣ іако пси ѡ оудѣржавши, абѣи принесоша предъ мене всѣ моя ѡбвѣстїи, ігда тайно ѡдохъ іли чрѣзъ силу ѡ потребу ѡдохъ, іли ѡ оутре іако скнїиа іадо⁴⁾ бѣ молитви и крѣ⁵⁾наго знаменїи, и колькрати ко стѣи по⁶⁾ти прежде ѡбвѣчнаго правила цѣковнаго ѡдохъ, ѡли прежде ѡбвѣда ѡ невоздѣржанїи вѣснхъ что, ѡли на ѡбвѣдѣ чрѣ мѣрѣ премца⁷⁾ съ. тажежде и пѣнства моя показовахъ мнѣ, представаляючи чаши ѡ соудѣи, ѡз нихъ [же] ѡуникахъ съ, и число ѡнихъ чашѣ, глаголющїи: „Только чашѣ нѣпнаа еси в оное время, на ѡномъ пирѣ с тѣми чловѣки. ко другое же время на другомъ мѣстѣ толкими чашами оуливала съ еси до бѣнаметствїи и блѣванїи, и ѣкнѣмъ пѣмѣ, иного времени, только скашнцѣ нѣпнаа еси вина ѡли иного питїи, і толь много пиревала еси со

¹⁾ Очевидно зам. предвосхитившихъ.

сѣпѣли і мѹсикію, пласѹци, плещѹци, поѹци і скачѹци
 і егда приводиша кѹла еси во до^{мъ} твоѹ, тола і знімогла еси,
 ѿ вѣсмертнаго пѣнства“. Ёще показовахѹ мы і тыа чашѹ,
 іаже когда к постѣи днѹ рано гестѹ ради іли немоци ради
 раздрѣшивши пѣхѹ до ѡпѣтїа, ни во грѣхѹ то вѣѣхѹ, ни
 кахѹ сѹ, и дрѹгихѹ на то призвахѹ, приведохѹ; іли в прѣд-
 ничїи и неделїи днѹ прежде стѣи актѹргїи по слѹчаю чашѹ
 нѣгдѣ испихѹ, всѹ та ми і инѣнаа моѹ чривоу[го]дїа представ-
 ляхѹ и істизовахѹ, и радовахѹ сѹ, аки оҹже и мѹще ми в' рѹ-
 кахѹ своихѹ и в' дно ѡдоко низвести хотѣше. Изъ же трепѣтахѹ
 кидѹци сѣбѣ тѣми ѿвѣщаннѹ, не и мѹщѹ что противѹ ѿвѣщати.
 Стѣи аг҃лы и зѣмше доволно ѿ дарованїа прѣвнаго Василїа
 противѹ тѣмѹ за ми и сѹпленїе положиша, тїи же ѡзрѣвше
 и сѹпленїе моѹ воскричаѹша, молви же и мѣтежѹ велии сотвориша
 вопиюще: „Горѣ намъ, погнѣхѹмъ¹⁾“ трудѹ нашѹ, погибѣ наша
 надежда!“ І пѹщахѹ по воздѹхѹ хартїи, іаже імѣхѹ на ми
 написани. Изъ же то зрѣци весѣхѹ сѹ, і ндохо^{мъ} ѿтѹдѹ без-
 пакостно. Грядѹще же вѣѣдовахѹ стѣи аг҃лы съ сокою гл҃юще:
 „Ѳо истиннѹ, великѹю помощѹ імѣтъ дш҃а сѣѹ ѿ ѹгодника бж҃їа
 Василїа, і аще би не того мѣтви помагали ёи, многѹ нѹждѹ
 претерпѣти імѣхѹ прѣходящи воздѹшнїа іспѣтанїа“. Изъ же
 приемши дерзновѣнїе рекохѹ ко стѣмѹ аг҃ломѹ: „Господина
 моѹ, мнитѹ ми сѹ, іако иктоже вѣсть ѿ живѹщихѹ на
 зѣми, что зде биваетѹ і что ѿжидаетѹ дш҃ѹ грѣшнѹю по
 смѣрти“. ѿвѣщаѹ ми стѣи аг҃ли: „Ёгда не свѣдѣтельствѹють
 ѿ сѹхѹ бж҃ествѣнаѹ писанїа повсегда к' цр҃квахѹ чтомаѹ, ѿ сїѣ-
 нѹхѹ слѹжитѣи бж҃їихѹ проповѣдѹемаѹ? но привративши сѹ
 ко зѣмнимѹ сѹетамѹ небрегѹтъ ѿ томѹ, мнѣше же сласть быти
 всѣдневное насищѣнїе і пѣнство, идѹтъ по всѹ днѹ безъ ситѣсти
 і оҹпиваѹтъ сѹ безъ страха бж҃їа, і мѹще сѣбѣ чрево кѹ Бг҃а
 мѣсто, ни помнѣшаѹщи ѿ бѹдѹщей жизни, ни памѣтѣствѹють
 писанїа гл҃ющаго: „Горѣ вамѹ насищѣнїи ии^к, іако возалѣчете,
 і пѣнствѹѹщи возжаждѣте“. Васнѹ мнѣтъ писанїе стѣи і жи-
 вѹтъ к' небреженїи і пространствѣ со тимпани і анки пирѹюще
 і на кѣѣкѹ днѹ, іакоже іаг҃гаскїи богати весѣлаше сѹ свѣтло.
 ѿбачѣ ёлици ѿ нѹхѹ сѹтъ мѣтивїи и мѣрднїи и вл҃годѣтелѣ-
 ствѹють нишимѹ і ѹбогимѹ и помагѹють трѣбѹющимѹ помо-
 щи, тїи ѡдѣвохѹ грѣхо^{мъ} своимѹ полѹчаютѹ ѿ Бг҃а прощѣнїе і про-
 ходѣтъ мытарства безъ пакѣсти, мѣстинѣ ради своѣи. Гл҃ѣтъ во

¹⁾ В рукоп. погнѣхѹмъ.

писаніє: „мѣтѣми ѡчищаєтъ грѣхѣи ѿ смерти і збавляєтъ і творить ѡбръѣсти животъ вѣчній“. И ѿже не тѣшатъ ся мѣтѣми ѡчистити грѣховъ своихъ, тѣмъ не возможно єсть изжити сихъ іспитаній, похищаютъ бо ѿхъ тѣи, іхъ же видѣла єси темно-ѡбразни² мытарствъ князи, і мучаще люте низводятъ в' сокровища ѡдова ѿ держатъ¹) ѿхъ во узахъ до страшнаго суда Х҃а. Но ѿ тѣбѣ не возможно би преминути сѣи, аще не би получила єси іскупленіє ѿ дарованіи Василии приѣзнаго“.

Митарство пѣтое.

„Тако вѣсѣдѣи²) дождохомъ митарства інаго, глѣмаго лѣности, і дѣже истязѣють ся в' сѣи дни ѿ часи къ праздности провожденіи і удержаютъ ся тѣниади чуждѣи трудѣи снѣдающіи, і наемниці пріемлюще мзду, по долѣжности же мзди не дѣлающіи. Такожде истязѣють ся тамо и тѣи, іже не радѣтъ ѿ хвалѣ бж҃іи и лѣнятъ ся во праздники і недел'ніи дни ѿти на оутреню и на бж҃ествѣнѣю литургію і на иная славословіи бж҃іи. оуныніе же і небреженіе іспитѣтъ ся тамо ѿ каждого іли мирскаго іли дх҃овнаго лѣность и нерадѣніе ѿ дѣи своихъ взи-скѣтъ ся по тонѣкѣ. І мнози ѡтѣду низводятъ ся в' пропасть. тамо і азъ много іспитѣма бѣхъ, і не возможно би мнѣ свободной быти ѿ долговъ грѣха ѡнаго, аще не би исполнило недостатчѣи моего дарованіи Василии приѣзнаго, імъ же іскупивши ся взята бѣхъ ѡтѣду.“

Митарство шестое.

„И ѿдохомъ мимо митарство тѣи, на неѣ же аще мало ѿ воспищени вѣхомъ, не много тамо давше преминухомъ, не ѡбръѣти ся бо во мнѣ тѣи кромѣ вѣишии в' дитиѣствѣ моемъ сѣло малѣи із' нерозѣмѣи.“

Митарство седмoe.

Ѣтѣду пріидохомъ ко митарствѣ сребролюбѣи і сѣпости, но ѿ то пріидохомъ, покривающѣ бо ми Г҃дѣ в' жизни моей не печалѣхъ ся ѿ многомъ стѣзаніи, ниже бѣхъ сребролюбѣи, но тѣи, ѿже ми Г҃дѣ послаше, доволествовахъ ся, ни бѣхъ сѣпа: іаже имѣхъ, подахъ оусердно тѣхъ требѣющимъ.

¹) В рукоп. держатъ. ²) В рукоп. вѣсѣдою.

Митарство шестое.

Градуще [sic!] висше оулачникомъ митарство глѣмое лхви, наѣже ѿстазѣю^т ся дающіи сребро свое во лхву, і сквернаи приѡбрѣтѣніа творящїи, мшелоимъци же і чуждаго присконтелїе. Тамо істазателн ѿспитъно ѡбискавши ѡже ѡ мнѣ і ничтоже ѡбрѣтъши, скрежетаху на мѧ зѹбн свои, ми же [пойдохомъ] вишше благодарще Бѣа.

Митарство девятое.

„И постигохомъ митарство неправди, на не^а же истязуютъ ся вси сѹдїи неправедїи, намъ здѣ сѹдящїи і ѡправдающїи. Таможе істазуютъ ся бѹдѣръжанїе мѣди наемъничи і мѣрила неправеднаи дѣющїхъ куплю и что лико неправеднѣ творимое вѣзискѹетъ ся тамо. Но ми бѣгодатїю Хѣвою пройдохомъ то бездѣлно, мало что давши.

Митарство десятое.

„Такоже і еже потомъ бѣ митарство глѣмое завити, минѡхомъ ничтоже давше, никому же бо когда позавидѣхъ. Ыще же і ѿспитоваше ся таможе нелюбовъ, братоненавидѣніе, недруголюбїе, ненавистъ, ѡбаче Хѣвнмъ милосердіемъ въ всѣхъ тѣхъ испитанїа^х непови^{на} ѡбрѣтохъ ся. Точно ѡростъ скреж[щ]ившихъ на мѧ бѣсовъ видѣхъ и uboiaeh sia, и ѿдохомъ вишши радѹюще ся.

Митарство первое на десѧ.

„Подобнимъ ѡбразомъ прѡидохомъ и горѣти митарство. Гордостно надменїи дѹхи істазуютъ ѡ тѣщеславїи, самомнѣнїи, презорствѣ, величанїи. Тамо вѣзискѹетъ ся прилѣжно то, аще кто не воздалъ должнѣи чести родителемъ, ѡцѹ і матери, такоже старѣйшинамъ Ѣ Бѣа на власти постановленїемъ, и аще прѣслуша^х їхъ келькрати ѡ каковнхъ дѣлахъ и прочаи гордостнаи дѣла и словеса тѣщеславнаи. То митарство ми прохощаще мало зѣло противѹ положихомъ и бѣхомъ свободни.

Митарство второе на десѧ.

„По семъ злопомнѣнїа митарство прѣдста намъ, на немже немногѡтвѣно ѿстазѣми биваю^т держащїи во срѣцахъ своихъ злобѹ на ближняго и воздающїи зло за зло, и ѡтѣдѹ со многою горѣтію низводѧ, ся злобеними дѹхи во тартаръ. Милосердіе же Гѣдне и тамо мѧ покри, не держахъ бо злоби ни на

когоже, ни памѣтєзлєбєствока¹ ѿ содѣянныхъ мнѣ пакостѣхъ. но паче ко враждѣющимъ на мѣ ѿмныхъ безлюбїе и любовь по силѣ мой ѿвѣстѣ имъ, благимъ злєе повѣждаючи и ничимъ же должна быти на митарствѣ томъ шверѣтохъ ся. и рихадѣ ѿ томъ бѣсоє, яко свободна ѿхождахъ ѿ люти² рѣкъ ихъ, ми же далѣе ѿдохомъ веселяще ся ѿ Господѣ

Митарство третое на деса³.

„Вопроси⁴ же водѣщихъ мѣ стѣмъ аггломъ глаголющи: „Молю ся вама, Гдѣна, скажите ми, ѿкѣдѣ сѣи страшныи козѣдѣшныи властѣи всѣа злая дѣла всѣхъ члѣковъ ко всемъ мирѣ живѣщихъ¹), якоже и мѣа не точно ѿвѣ сотверѣнаѣ, но и ѿже вѣ таннѣ, извѣстно тѣмъ ѿвѣличаю²“ ѿ ѿвѣщаєта стѣи агглан глаголюще: „Всѣакъ христіанинъ ѿ стѣаго крещенїѣ приемлѣ³ Бгѣомъ даннаго сѣбѣ аггла хранителя, иже невидимо хранитъ члѣвѣка, наставляетъ его во дни и в ноци на всѣкоє дѣло благоє ко всѣа дни живота его даже до страшнаго часа, и напишетъ всѣа того добра дѣла в житїи своемъ, за нѣ же бы члѣвѣкъ томъ полѣчитѣ ѿ Бгѣа милостъ и вѣчноє в ѿбѣномъ црѣствїи козѣдѣшнїе. такожде и аѣмн князѣ желѣючи всего рода члѣвѣческаго ко своимъ привлѣци погивѣли, єдинаго ѿ лѣкавнхъ дхѣовъ приѣтавлѣетъ. ѿже во слѣдѣ члѣвѣка ходѣщи назирѣетъ всѣа того ѿ юности дѣла злая, на нѣже ѿго ѿ пошщѣютъ козѣмн своимн, ѿ собираетъ что лико недобрѣ члѣкѣ содѣетъ. ѿходятъ же ко митарствамъ ѿ юности тамо грѣхн члѣвѣка, всѣакъ грѣхъ к прислѣщающе томъ митарство вѣписуи, ѿ потомѣ свѣдоми сѣтъ князѣ⁴ козѣдѣшнымъ всѣа грѣхн всѣхъ члѣвѣкъ ко всемъ мирѣ. Егда дѣѣа разлѣчитъ ся ѿ тѣла ѿ ко создателю своему вѣ ѿбѣнаѣ вѣзїити тѣнитъ ся, тогда лѣкавїи ѿны возєранѣютъ ѿнѣ показѣюще написанны грѣхн тїѣ. ѿ аще имѣтъ дѣѣа болѣе добрихъ дѣла⁵, нѣже грѣховъ, не могѣтъ ѿдѣржати ѿнѣ; аще же грѣховъ болѣе вѣ ней ѿбѣращѣтъ, ѿдѣржѣтъ ю на время ѿ затвѣраютъ в темници невидѣнїѣ Бгѣа ѿ мѣчатъ, поєлнкѣ сила вѣжаѣ мѣчитѣ ѿмъ поѣбѣститъ, донѣдеже та дѣѣа црѣковнымн мѣтвами [ѿчїстїтъ ся]. ѿ аще же каѣа дѣѣа ѿбѣращѣтъ ся толь грѣшна и мерзостна²) Бгѣѣ, яко не вѣдѣтъ ѿнѣ спѣнїѣ надеждн, но вѣчнаѣ погивѣль ѿжидѣтъ ю, тѣю лѣѣе нѣзводѣтъ во вѣзднѣ, ѿдѣже ѿ сѣбѣ ѿмѣтъ ко вѣчнымъ лѣкамъ ѿгѣотованное мѣсто. ѿ тамо дѣржѣтъ ю до втораго приѣшествїѣ Гдѣна, ѿже потѣ³ с тѣломъ имѣтъ снїти кѣ кѣпѣ кѣ

¹) В рукоп. живѣщимъ. ²) В рукоп. мерзости.

гѣниѣ ѡгненнѣ мѣчити сѧ вѣчнѣ. Ёще же ї сѣ вѣждѣ, ѡко снмѣ пѣтемѣ восходѣтъ ї ѣстѣзаніе подѣмлютъ тѣи точію, аще сѣтъ вѣрою ѣ сѣмѣ крѣщеніе^х проскѣщеніи; невѣрніи же Ёлини, ї доносѣжители ї Брацини и вси чѣждѣи Бѣа сѣмо не приходѣтъ: ёще живи сѣще тѣломѣ погребенніи сѣтъ во адѣ дѣшамн своимн; ёгда оумирають, абѣе безѣ всякаго їспитанія дѣши нхѣ вѣзнимають бѣсовѣ ѡко свою часть ѣстѣю ї низводѣтъ во гѣнѣскѣю пропасть^х.

Митарство четвертое на десѣ.

„Ёиѣ сѣмѣ аѣгломѣ ко мнѣ бесѣдѣющимѣ вѣнѣдохомѣ ко митарство оубѣйства, вѣнемѣже не точію разбойничества їстѣязѣють сѧ, но ѣ всякая рана, всякое оубѣденіе чимѣ либо ѣ где либо, по плѣцима їли по главѣ їли вѣ ланитѣ завшеніе, їли по вѣи їли пхѣніе со гнѣвомѣ, сѣа та по тонѣкѣ їспитѣють сѧ ѣ на мѣриѣ полагають сѧ. Но ми тамо мало что положше пройдохомѣ добрѣ.

Митарство пятое на десѣ.

„Ў миновахомѣ митарство чародѣяніѣ, ѡблѣяніѣ, ѡтравленіѣ¹⁾, шептовѣ ѣ призыванія вѣсовѣ. вѣхѣ же дѣси тѣи подобни четвероноги^х гадо^х ї скорѣнѣямѣ, змѣямѣ же ї ехиднамѣ ї жавамѣ, страшно же ї мерзостѣно тѣхѣ вѣ видѣніе. Но тамо ничтоже на ми ѡбрѣте сѧ вѣгодатію Гѣда моего, ї пройдохомѣ абѣе ничтоже давѣше. восклицѣхѣ же на ми яряще сѧ ѡнын дѣси ї глѣхѣ: „Прійдѣши на вѣдѣнаѣ мѣста; оубрѣтъ, аще ѡ тѣхѣ ѣзвѣжиши!“

„Восходѣющимѣ же намѣ горѣ вѣпросихѣ водѣщихѣ ми аѣгловѣ сѣхѣ: „Гѣдна моя, вси ли хри^стіѣанѣстѣи члѣвци митарства сѣа проходятѣ ї нѣстѣ ли возможно члѣвкѣ коемѣ пройти сѣмо безѣ стѣзанія ї страха на митарствахѣ вѣваемого? ѡвѣщаѣ ми сѣни аѣгли „Нѣстѣ їнаго пѣти дѣшамѣ вѣрнимѣ: ко нѣси восходѣтъ, вси грядѣтъ, ѡкоже ти, точію подобніи тебѣ грѣшѣники, їже несовершенное грѣхѣкѣ своихѣ исповѣданіе сотвориша, стѣдѣще сѧ ѣ оубѣаѣюще предѣ ѡцемѣ дѣхѣокнимѣ стѣдѣнаѣ дѣла своим; аще кто по ѣстиннѣ всѣа своимъ зламъ дѣла сѣповѣстѣ ѣ жалѣетѣ ї каѣтъ сѧ ѡ содѣяннымѣ злѣхѣ, тѣхѣ грѣхи невидимо зглаждають сѧ вѣжѣимѣ мѣрдѣемѣ, ѣ ёгда дѣша таковаѣ сѣмо грядѣтъ, козѣдѣшніи їстѣзатели раз-

гнѣвшіе свои книги ничтоже ѿверѣаютъ написано на ню ѿ не могѣтъ ѿи никомажъ пакости сотворити ни ѡстрашити. І восходитъ душа радѹюще ся ко прѣтолу бѣгодати. І ты аще еси совершеннѹю всѣхъ грѣховъ твоихъ по истиннѣ сотворила ісповѣдь ѿ по разрѣшеніи до вѣтвованіи, не подумала би еси таковыхъ грозныхъ істязаній і страховъ на митарствахъ; ѿвѣче поможетъ, ѿко давно оуже престала еси согрѣшати смертнѣ ѿ добродѣтельно прочая доволная лѣта житія своего проводила еси, а наипаче помогаша ти мѣтви прпѣнаго ѿца Василія, ѿмѣже много послѣжила еси ѡсерднѣ^о.

Митарство шестое на десѣ.

„Тако вѣсѣдѹюще дойдохомъ митарства вѣднаго, на немъ же істязѣтъ ся всякое любодѣаніе і ѡмное грѣха вѣднаго мечтаніе, сквернаго прикосновеніи, сквернаже ѿсмызаніи і страстнаи помисли же в' томъ, ѡмѣдленіе ѿ сонзколеніе [на] ѡслажденіе. князь же митарства того сѣдѹше на прѣтолѣ своемъ ѡколченъ во ѡдеждѣ сквернѣ і смраднѣ, пѣною кровавою ѡкропленнѹ¹⁾, еюже ѡнъ ѿко црѣкою баграницею красяше ся. І вѣсовъ множество предстоѹше ѿмѣ. Тѣмъ видѣвше мѣ тамо много чѣдѹше ся, ѿко достигохъ до нихъ, ѿ изнесше написаннѣи вѣднѣи мои дѣла ѡбличахѹ мѣ показѹюще лица, с ними же когда грѣшихъ в' днѣ ли іли в' ноци, ѿ мѣста, на немъже грѣхъ с кимъ содѣяхъ. І не ѿмѣяхъ что ѡвѣщати, точію трепѣтахъ ѡ страха і ѿполѣннѹхъ ся стѣда. Глѹше же за мѣ стѣи аггліи ко вѣсомъ: „Но ѡстала естъ дѣла вѣднѣхъ ѡ многихъ лѣтъ, ѿ прочее в' чистотѣ ѿ воздержаніи поживе постнически“. ѡвѣщаста вѣсы: „І ми вѣми, ѿко дако прѣстала ѡ грѣха, но не по истиннѣ ісповѣда ся предъ ѡцемъ дѣховнимъ, ниже пріять ѡ него подѡкающіи заповѣди ко до вѣтвованію ѡ грѣсѣхъ, сего ради наша естъ. ѡубо іли ѡстав[ив]ше ю намъ ѡидѣте, іли ѿскѣпѣте ю добримъ дѣли“. І положиша аггліи стѣи много дѣла моихъ, многа же ѡ дарованіи Василія прпѣнаго. і ігда ѿзвѣхъ ся вѣди лютіи, і ѿдохомъ кишише.

Митарство седмoe на десѣ.

„Таже постигохомъ митарство прѣлюбодѣиное, і дѣже істязѹютъ ся грѣхи в' свпрѣжествѣ живѹщихъ, вѣри же свпрѣжескіи дрѣгъ ко дрѣгѣ не сохраниющнхъ ни соблюдающнхъ ложа своего

¹⁾ В рукоп. ѡкропленною.

нескверна. Такожде и похитненія на вѣдѣ, ѿ насилія вѣднаа, здѣже ѿ лицѣ Бѣгови ѿщепенныхъ, чистотѣ свою Хвѣн ѿкѣщавшихъ но не соблювшихъ паденія вѣднаа грозѣ ѿспитѣють ся. На томѣ митарствѣ азѣ много показухъ ся кити должна ѿ ѿбличенна¹⁾ вѣхъ тако прелюбодѣйца. І оуже хотяхъ мѣ скверніи дѣси ѿ немѣстивѣи істязати іли похитити ѿ рѣкъ аггаскихъ і низкѣсти ко дно лдово, но стѣи аггаси много с ними прѣкше ся ѿ вся моѣ трѣди ѿ подвиги потомѣ бившаа на прѣдѣ носящи едка²⁾ искѣпиша мѣ не тако моими добрыми дѣлан, - таже вся тамо до послѣднаго положиша, іакоже ѿ дара ѿца моего Василиа много зѣло вземъше на мѣрило возложиша противѣ моѣ безаконіи, ѿ поемни мѣ далѣ пондоша.

Митарство ѿсмов на дѣла.

„Привлжихо“ ся ко митарствѣ содомѣскѣ, на неѣ же істязѣють ся грѣхи паче естественія мѣжескіа і женѣскіа ѿ совокѣпленіе со вѣси і со безсловесными животными, і кровосмѣшенія и інѣнаа сквернѣишаа ѿтам бикаемаа, іхъ же стыдно ѿ воспоминѣти. Князи того митарства скараднѣишіи зрѣше ся паче вѣсѣхъ скарадныхъ ѿ мерзостныхъ вѣсовъ, весь гноемѣ смраднымѣ ѿкаланъ, і слѣги его такожде, смрадъ іхъ нестерѣпимѣи, словѣразіе ихъ неизрѣченно і неизказаннаа іхъ іорость ѿ лютость. тѣи спѣшно противѣ намѣ ізшедше ѿ шкѣтѣпиша ни, но мѣстїю Гѣднею ничтоже тамо на мѣ шкѣтѣше ѿвѣгоша [со] стѣдомѣ. мы же радѣюще [си] пройдохомѣ. І глѣста ко мнѣ стѣи аггаси: „Видѣла еси, Оѿѿodoro, страшии, скарадни митарства вѣдніи. вѣждѣ оубо, іако мало котораа дѣла минаетѣ іѣ безнапасти, понеже весь мирѣ возѣк соклазнокѣ і сквернѣ лежитѣ і вси члѣвци сѣтъ сластолюбиви і вѣдолюбиви, ѿ прилежитѣ поминшленіе члѣвка на зламѣ ѿ юности іго, і іѣдва кто себе блюдетѣ ѿ нечистотѣ вѣдныхъ. мало естѣ оумѣривляющихъ своиа плотѣскіа похоти, мало оубо и митарствѣ снхъ свободно прохѣдѣтъ, но множайшіи здѣ дошедѣше аѣіе погнѣаютѣ. лютии ко вѣдныхъ дѣла істязатели похищѣють вѣднѣишескіа дѣи і низклачѣють ко адѣ горѣцѣ мѣчаще. і хвалѣт ся вѣдныхъ митарствѣ князи глѣюще: „Мы едни паче вѣсѣхъ ѿ нашихъ митарствѣ ісполняемѣ ѿгненное родѣство ко адѣ“. ти же, Оѿѿodoro, бѣгодари Бѣга, іако се оуже преминѣла еси та вѣднаа істязанія мѣтками ѿца твоего прѣвнаго Василиа, і оуже котѣмѣ не оузриши зла ни страха“.

¹⁾ В рукоп. ѿбличенна. ²⁾ В рукоп. егда.

Митарство девятое на десѣ.

„По сѣмъ прѣидохомъ ко митарствѣ ѣреси, ідѣже ѣстѣзвѣютъ ся неправѣ ѡ вѣрѣ мѣдрованіа, ѡстѣпѣства ѡ прѣпославнаго ісповѣданіа вѣри, недовѣрѣства, сѣмнѣніа во вѣрѣ, хѣли на стѣнию ѣ прочѣмъ тѣмъ подебнаѣ. То митарство вѣзъ ѣспитаніа ѣже ѡ мнѣ прѣидохомъ, ѣ оуже недалече вратъ небесныхъ вѣхѣхѣмъ.

Митарство двѣдѣцѣтое.

„Но і ере стрѣтоша насъ злобніи двѣси послѣднаго митарства, ѣже немилосердіа і жестосердіа. жестоци кѣхѣ ѣстѣзвѣтѣли тѣи, ѣ князѣ ихъ лютѣ зрѣши сѣ же снхѣ ѣ бѣниа ѡ гѣрости, днѣшѣ ѡгнемъ немилосердіа. Тамѣ вѣзъ милѣсти ѣспитѣютъ сѣ дѣи немилосерднихъ, і аще кто ѡбращѣетъ сѣ и многѣа совершившии подвиги, пости же и мѣтки. аще кто ѣ чистѣтѣ секаюде несквернѣ і истѣми¹⁾ воздержаніемъ тѣло свое, немилосерденъ же вѣ и немилѣстивъ, затворѣши бѣтѣрокѣ своѣю ближнемѣ, тѣ ѡ того митарства низвѣлчитъ сѣ долѣ ѣ вѣ безѣднѣ адѣтей затворѣетъ сѣ, ни полѣчаетъ мѣти во кѣки. Но ми кѣгодѣтѣю Хѣѣю ѣ то митарство прѣидохомъ безѣдно, помогшии вѣсюдѣ мѣткамъ прѣпѣнаго Іасиѣа, дарѣвакшаго ѡ сконхѣ добрихъ дѣлѣ много на мѣе искѣпленіе.

„Таже ко самимъ кратѣмъ ѣбѣнимъ со радѣстѣю прѣближихѣмъ сѣ, горнихъ митарствѣ ѣзѣвише. вѣхѣ же врата ѣбѣнаѣ ѣко христалѣ прѣскѣтелѣ, ѣ сѣшнѣ зрѣши сѣ неизрѣченноѣ, і юноши вѣ нихъ стоѣхѣ сѣнцѣѡбразни, ѣже видѣвише ми рѣками аггѣскимѣ водимѣ вѣсѣаѣ ѣсполниша сѣ, радѣюще сѣ ѡ мнѣ, ѣко бѣжѣимъ мѣрдѣемъ покрѣваѣма ѣзѣнхѣ ѡ митарствѣ вѣздѣшнихъ. любѣзнѣ бѣко на° оустѣрѣтѣше вѣведѣша внѣтрѣ. что же тамъ видѣхѣ и чѣе слышѣхѣ, ѡ чѣдо Григорѣ (гѣетъ прѣпѣнаѣ Ѣѣвѣдора), нѣсть вѣзможно ісповѣсти по дѣробнѣ. видѣхѣ во ѣже ѡко чѣлѣчѣкоѣ не видѣ, и слышѣхѣ ѣже бѣхѣ николи же слыша ни на срѣце коѣѣ ѡ на землѣ живѣщихъ вѣзѣидѣша та бѣгаѣ. Прѣвѣденна же вѣхѣ прѣ прѣтолѣ бѣжѣи неприѣтѣпниѣ слави, ѡбѣстонѣ хѣрѣбѣими, сѣрафѣими ѣ множѣствоѣ кон ѣбѣнихъ, неизрѣченниѣи пѣсени вѣнѣ славищихъ Бѣга. и падши поклѣнихѣ сѣ невидимѣмѣ и недовѣдомѣмѣ вѣжѣствѣ. ѣ воспѣша ѣбѣниѣ снѣи пѣсени прѣсладкѣ прѣславѣще вѣжѣе мѣрдѣе грѣхѣами людѣскими непрѣшѣдѣлѣнноѣ²⁾. ѣ прѣидѣ глаѣ ѡ вѣлѣлѣпѣи слави, повѣлѣвающѣ тѣмъжде вѣдѣи-

¹⁾ В рукоп. ѣстинни. ²⁾ В рукоп. ѣ прѣвѣдолѣнноѣ.

ши^и ми стѣмъ аггломъ, да ведѣтъ ми видѣти вся шентели стѣхъ, такожде и вся мѣки грѣшнихъ, и потомъ да оупокоитъ ми во шентели блженнаго Басиліа. водима оубо вѣхъ всадѣ ѿ видѣхъ прекрасна селенія и шентели мнози любящимъ Бгѣ оуготованнѣи, предисполненнѣи слави и блгодати. показовахъ же ми водящѣи ми шсобно шентели апостолскѣи, шсобно пророчскѣи, шсобно мѣническѣи, шсобно стѣтелскѣи, ѿ коюжде чина стѣхъ шсобни шентели; каюжде шентель красоти неизреченнѣи, в широтѣ и долготѣ рекла би^и яко Цариградѣ подобна, но несравненно краснѣйша, мнози пресвѣтели полати нерѣкотвореннѣи ѿмѣрениа, всюдѣ же вѣ шентелехъ тѣхъ слышаше ся гла^и радости ѿ веселія дхѣвнаго ѿ зряхъ ся лица празднѣющихъ. вси же видѣвши ми радовахъ ся ш моимъ спсѣніи, оустрѣтахъ же и любизахъ хвалящѣи Гѣда избавшаго ми ш сѣтѣи вражѣихъ.

„По шбхожденіи же шнѣхъ шентелей неизведенна бѣхъ вѣ присподниа зема^и ѿ видѣхъ страннаа ѿ нестерпимаа лютіа мѣки во адѣ грѣшникѣ оуготованнаа, шже показѣюще ми агглан стѣи глаголаста: „Бнждѣ, Ошдоре, ш коликихъ ти мѣкѣ ѿзбавилъ естѣ Гѣдѣ мѣтвами бѣгодника своего Басиліа“. слышахъ же тамо вопль, плачѣ ѿ горкое риданіе свѣшихъ вѣ тѣхъ мѣкахъ: швѣи „горе“ вопѣяхъ, швѣиже „лютѣ“ ѿ „бви“ восклицяхъ, ѿнѣи дѣнь рождѣніа своего проклинахъ, но никтоже бѣ мѣсрдствѣи ш нихъ.

„Таже ведши ми штѣдѣ привелоша ми в сѣю, юже видиши, прпѣвнаго шца ѿшого Басиліа шентель ѿ оупоконша ми здѣ. Рече же ми: „Нѣ прдѣнѣи Басиліи поминаніе ш тѣвѣ творитѣ“, ѿ развѣхъ, яко за четиридесѣт днѣи по моимъ ш тѣла разлѣченіи прѣдохъ на мѣсто сѣе покойно“.

Та вся Григорію во сонѣнѣмъ видѣнѣи ѿзрече прпѣвнаа Ошдора ѿ показа имѣ всю красотѣ тѣи шентели ѿ богатѣтка дхѣвнаа, многотрѣднѣи потами шца блженнаго собраннаа, наслажденіа же ѿ славѣ ѿ различнѣи садове залотлиственнѣи ѿ многоплодовитаа, ѿ все веселіе дхѣвное. Совершившѣ же ся видѣнѣю воспрѣи ш сна Григоріи и в сѣкѣ бивѣ чѣдѣше ся ш видѣннѣхъ ѿ слышаннѣхъ ш блженнѣи Ошдори. ѿ воставѣ забѣтра поидѣ ко прпѣномѣ Басилію блгословити ся ш него по шбачаю. шнѣже вопроси его глѣи: „Чѣдо Григоріе, гдѣ билъ еси в сѣю ношѣ?“ шнѣже аки ничтоже вѣдѣи рече: „Почивалѣ, шче, на шдрѣ моимъ“. Старецъ же рече: „Кѣмъ, яко тѣломъ на шдрѣ почивалъ еси, дхѣ“ же инѣдѣ билъ еси. егда забилъ еси, колико шкри

тивѣ Бгѣ ноци си в' сонѣмъ видѣнїи? се полѣчилъ еси желемое, Ошдорѣ видѣлъ еси ѿ иже ѿ ней ѿ том самыи слышалъ еси ѿ в' мои ѿвѣтан бнлъ еси, і иже бѣгодатїю Хвою оуготованна мнѣ сѣтъ малаго ради моего трѣда, ѿ вса созерцалъ еси".

Григорїй же то ѿ прѣднаго слышавъ позна, іако сонъ єго не привидѣнїе, но бжїе ємъ бысть ѿкровенїе мѣтвами прѣднаго ісходатайствованное. ѿ бѣгодаряще Бга ѿ поклонилъ ся ѿцѣ своему бѣженному ѿ доволненю ѿ него прїять побѣченїе.

Тойже Григорїй к' инѣное время побѣщенїемъ бжїимъ в' палѣ бѣ в' нѣкое ѿ вѣрѣ сѣмнѣнїе, чѣще бо прилѣжно ветхого закона книги поминаше во ѹмѣ своеѣ, іако добрѣ Іудеи вѣрѣють, ѿ пребываше в' томъ помислѣ на долзѣ. Развѣмѣвъ же то дхѣомъ прозорлївїй старецъ ѿвлечилъ єго, ѿ по многомъ бѣвѣщанїи паки испросилъ ємъ ѿ Бга ѿкровенїе. ѿ паки Григорїй во снѣ видѣ дивное видѣнїе ѿ страшномъ сѣдѣ бжїи, ѿ собранїи на сѣдѣ всего рода члѣвческаго, видѣ сѣдїю на прѣтолѣ сѣдѣща ѿ вса праведники ѿдѣсныю, грѣшники же ѿшвїюю стоящїи ѿ сѣдїмїа по дѣломъ своимъ.

Видѣ же ѿ вса Іудеи не вѣровавшїи во Христа со прочими пазки ѿсѣжденїи и посланїи в' гееннѣ ѿгнѣннѣю, ѿ іакоже ѿсѣженїе грѣшниковъ, снѣ ѿправданїе стїхъ видѣ, ѿ чѣсомъ самъ Григорїй сѣло пространно написа, еже ѿвѣрѣтает ся во великомъ мѣни чѣти, здеже сокращенїе повѣствованное время вѣтъ кончїти.

По доволнїи оубо житїа своего лѣтѣхъ, по трѣдѣхъ ѿ подвижѣхъ жестока житїа, по многихъ содѣянныхъ¹⁾ чѣдесѣхъ, прѣреченїи же и дарованиѣ болящимъ исцѣленїи прѣподобный ѿцѣ нашъ Еаснаїи изнемагавъ старостїю ко блаженнѣи кончинѣ своеи приближи ся. Привѣден бо бѣ не пѣстинѣ в Цариградѣ в сѣдннхъ его лѣтѣхъ, в Цариградѣ пожи лѣтъ іако пѣтдѣсѣтъ, ѿ близъ ста лѣтъ ѿ рожденїа своего проводивъ, на вѣзконечнѣю жизнь, идеже лѣта не ѿскѣдѣютъ, прїидѣ. прѣдоукидѣ же кончанїе свое, прѣдоувѣсти то оубо ученикѣ своему возлюбленному Григорїю.

Имнѣше же Григорїй ѿвѣчан стѣю великѣю чѣтирдѣсѣтницѣ затворити ся в домъ своему в ложницѣ свои и неисходно даже до стѣи пасхи в' постѣ ѿ мѣтвахъ пребывать, множество полагающїи поклоновъ ѿ вса ноци бѣз сна провождающїи. Єдиною оубо стѣи чѣтирдѣсѣтницѣи приближившїи ся прїидѣ Григорїй ко

¹⁾ В рукоп. содѣянныхъ.

прїдѣномъ прїяти по ѡбичаю благословенїе на предлежащїй емъ постїи в' затворѣ подвигъ. Прїдѣнїй же много к немъ ѡ полъзѣ душїи бесѣдовааъ ѡ благословенїе подавъ на конецъ рече: „Иди, чадо, с миромъ во домъ твой, мене же тѣлесными твоими ѡчиима не ѡмаши бѣзрѣти болѣе в' жизни сей“. то рїкши прослезиса і ѡбѣмъ Григорїа любезнѣ любиза его. ѡнъ же падъ [на] носѣ того чѣтныа ѡмочи ѡ слезами, плача ѡ ридая ѡ разлѣченїи его. ѡ довольно плакавъ понде ѡ затвори са на постъ, яко же бѣ емъ ѡбичан. а прїдѣнїй Василїй ѡ средопостнѣи седмици марта во кѣ. день во праздникъ блговѣщенїа прѣтїи Бїи стѣю свою душѣ предаде в' рѣцѣ Гѣла сегого. чѣтное же его тѣло погребенъно бистъ во монастырѣ стїхъ мѣникъ Флора ѡ Лавра. ѡ в'к' видѣнїе нѣкоемъ чѣтнѣ мужѣ в' Цариградѣ, домъ великъ и чѣденъ зряше са, і врата златомъ ѡ каменїемъ многоцѣннимъ бѣукрашенна. над вратами же бѣ написано златими словеси сице: „Ѡбитель ѡ покой вѣчнїй блженнаго Василїа Новаго“. то мужъ ѡнъ прочетъ оудивляше са красотѣ зданїа дому того. ѡ се юноша нѣкїи прекрасенъ изшедъ глѣ емъ: „Что чѣдиши са, члвчѣ? хоцїши ли видѣти чѣднѣи?“ ѡ Ѡверзе ѡнаа врата, ѡ зряхъ са в'нѣтрѣ полаги прѣвисоки ѡ прѣчѣдни, нхъ же красота всмкъ оу^х члвчѣ прѣвосходитъ, ѡ прїдѣнїй Василїй на царѣствѣ прѣтолѣ во велицїи сидѣше славѣ и [со] многими прѣчѣдними ѡ прѣсвѣтлыми мѣжи и юношами. зряхъ же са тамо и садове прекрасїи и вса зримая радости, веселїа вѣхъ прѣн^ополненна. оуслишаша же гла^с ѡз внѣтрѣ глѣай: „Таково воздаанїе по прѣставленїи приемлю^т вси возлюбившии Бга ѡ томъ оусерѣдно послѣживши“. То видѣнїе мужъ ѡнъ многимъ повѣда ѡ вси слышавши прославихъ Бога ѡ почитахъ¹⁾ память оученика вожїа. того мѣтвами Хрѣте Боже спси на^с. Яминь.

Свѣтїй Василїй Новый — особа історична, він умер 944 р. і його жите було швидко по його смерти описане його учеником Григорїєм. Та головну часть того опису займають не дїла свѣ. Василїа, а візїї Григорїа, головнож візія про його розмову з помершою недавно перед тим хозяйкою свѣ. Василїа Теодорою про воздушні штарства, і друга візія про страшный суд. Видаючи грецький текст житїа в додатку до третього мартового тома *Acta Sanctorum* Боляндиста викинули ті епізоди, які по грецьки вперве опублікував із старого рукопису моск. Синодальної бібліотеки проф. А. Н. Весе-

¹⁾ В рукоп. почитахъ.

ловский (Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха, выпускъ пятый, Спѣтерб. 1889, приложение стор. 3—82), подавши перед тим у ХЦ. главѣ „Разысканій“ (тамже стор. 117—172) деякі уваги про зміст сього твору. Перед тим спеціально говорив про сю візію в звязку з иншими подібними Сахаровъ, Эсхатологическія сказанія въ древне-русской письменности. Оповідане св. Теодори про митарства було відоме ще в домонгольській Руси (пор. Владимировъ, Древнерусская литература кievскаго періода стор. 111—113), та найстарший звiсний рукопис сього твору в церковно-славянськiм перекладі (з відтінками сербщини) належить до XIV, а може аж до XV в. Він iще не опублікований в повні; не опубліковані й два пізнійші варіанти перекладу, що містять ся в Макарієвих Четвях Минєях під д. 26 марта; вправки старшого варіанта подав проф. Веселовский у тексті своєї статі (ор. cit. 123, 124, 130—134). Зміст переповiдано в статі „Сказанія о Митарствахъ“ поміщеній у журналі Духовная Бесѣда 1866 р. N. 7. Наш текст очевидно новіша перерібка старого перекладу і визначаєть ся церковщиною чистою, немов підшліфованою та позбавленою всяких архаїзмів, а українським відтінком у правописі. Крім візії про Теодору він містить також короткий переповід візії про страшний суд і оповiданє про смерть св. Василя.

Д. Рукопис Степана Самборини стор. 55—71.

Слово сѣго Ѡца нашего Кірила ѡ ѡсходѣ дшѣ ѡ ѡ к. митарствахъ. Прологъ мѣста февральа кд.).

Сна же таини не скѣдаѣть мнози, сїю намъ Кірилъ филозофъ повѣда. не того бо дѣла сотвори бѣхомъ, да нмы ѡ пиємъ ѡ в различныхъ ризи ѡблечимъ сѣ, но да ѡбгождемъ бгѣмъ полѣчимъ ѡнаѣмъ блага. не питаемъ бо в писанїи, сего ради Ѡ истини завѣждаемъ, а не помышляемъ, како починаѣмъ ны бгѣмъ, како ко матернѣмъ стрѣмъ созда ѡ ѡживиѣ ны ѡ како ѡзвѣѣ ны Ѡтѣдѣ ѡ вразѣмѣ. егда бо всѣмъ кришаемъ бѣваетъ младенцѣ, тогда бгѣмъ аггѣмъ послаѣтъ на сохраниѣе сѣмъ; сотонникъ же аггѣмъ, егда бо мисѣмъ приидѣтъ, бѣваетъ даемъ члѣвкѣмъ. аще ли кто бо правдѣмъ пребѣваетъ, властѣмъ надъ нимъ аггѣмъ [Гнѣ] приѣмлетъ ѡ Ѡ злодѣѣмъства лѣкаваго ѡзбавѣлетъ. ѡ всѣмъ написѣтъ аггѣмъ дѣла его блага иже Ѡ юности. егда же пребѣвати начнетъ бо злобѣмъ кто, то старшинство лѣкавыѣмъ приѣмлетъ надъ нимъ ѡ всѣмъ дѣмъ его хода всѣмъ грѣхѣмъ его написѣтъ ноцныѣмъ ѡ дневныѣмъ, помышленїѣмъ

и мысли. а҃ггль же Гднь ѡ такоу км' плачет' сѧ члвцк. положено же грѣшным' поканію время, да аще сѧ кто покает' ѡ неподобных' своих' дѣл', то а҃ггль Гднь старчество и власт' приемлетъ над ним', а лѣкавыи плачет' заѣ.

Пакі же сѡт' во члвцѣх' мнози, иже не вѣрѡют' и л'жѡ мнат', яко питаеми сѡт' во смѣрти члвчскѣа дшѧ, егда исхѡдѡт' ѡ тѣла. поставилъ бо ест' Бгъ три испитаніѧ члвкѡ всакомѡ: первое, егда разлѡчает' сѧ дшѧ ѡ тѣла. придѡт' бо первѣе бѣси и всѧ еѧ представѡт' злам' дѣлам', іѡже и здѣцка и до старости творил', [и] ѡвивающе харитинныѧ свѣткі ѡбличають' вѡе дшѡ, всѧ еѧ повѣдающе грѣхи, іѡже сотвори во всемъ житіи, глѡюще: „Егда забыла еси содѣлавши, но нам' во памяти всѧ написана сѡт'“. по сем' два придѡт' ѡ Бга а҃ггла по дшѡ послани. егда сѣа дшѧ вѣрит', вжаснет' сѧ велики, лице и лѣпота измѣнит' сѧ, рѡцѣ и носѣ премолкнѡта, и слѡхъ а с нимъ и языкъ молчаніем' затворит' сѧ, и ѡчѣю зракъ премѣнит' сѧ, ѡбразъ изпад[а]етъ и вныетъ лютѣ. и за сам' смѣрт' ѡвѣтъ сѧ, и тако нѡждно страшною иэиндет' ѡ тѣла дшѧ. и станѣтъ дѣржима на свое зрѣ тѣло, яко бы кто совѣк сѧ¹⁾ из ризи своеѧ и потом' станѡл' на ню зрѡ²⁾. тако станѣтъ дшѧ [дѣржима] зрѡщи на тѣло, ѡ него же иэинде, и ѡмилѡ ко а҃ггломъ взирающе и видѡщи³⁾ всѧ своѧ дѣла предложена⁴⁾ пред' собою, зламъ же и добрамъ. и воз'вѣсѡт' ѡбѡмъ на превѣсѡхъ⁵⁾, камъ прѣѡгнѡтъ. и по сем' дшѡ вѡземши понесѡт' на воздѡхъ ко ктерѡмѡ испитанію, идеже ест' к. мытарств' Бгѡмъ на воздѡскъ ѡстроѡна пред' враты и҃есными на испитаніѡе всакіѧ дшѧ ѡ телесѡ исхѡдѡщиѧ на небесныи на возхѡдѣ.

А да слышымъ ѡ[ко] братіѡ и сѣстры, старыи и малыи, сказаніѡ ѡ и҃есномъ восхожденіи и ѡ мытарствахъ, иже всѧ наша испитають твореніѧ, іѡже содѣлахѡмъ ѡ молодости нашеи⁶⁾ даже и до смѣртнаго времени и часа!

а-е мытарство лжа, елико солгахѡмъ во всемъ житиѡи нашемъ.

б-е мытарство клевета, елико клеветахѡмъ ѡ юности [и до смѣрти] и до старости.

в-е мытарство зависть, еже завидѣхѡмъ комѡ когда.

д-е мытарство гнѣвъ, еже на [кого] мнози дѡи гнѣвахѡмъ сѧ и ко церкви не простивши сѧ со братѡмъ ходихѡмъ.

¹⁾ П. иэолок' сѧ. ²⁾ П. сталъ зрѡ бѣи. ³⁾ П. видѣ. ⁴⁾ П. предложена. ⁵⁾ П. въ иэ'вѣстѣхъ иэѡтшаѣма. ⁶⁾ П. ѡ младѣнствѡи ишѡго.

Ѣ-е мытарство ярость, ѡже на чада или на рабы или на нина іарим сѧ без правды, бнюще неповинныѧ или порабошающе сѧѣ свободныѧ.

Ѕ-е мытарство гордость, еже величавимъ сѧ ѡ гордимъ сѧ сами ѡныѧ уничижающе ѡ ѡкарѧюще.

Ѧ-е мытарство басни, срамословіе, кощѣны, пласанне, игри ксакїѧ, гѣсли, [сопѣли], пѣсни бѣсовскїѧ ѡ пласканїе на пирахъ быкаемо ѡ позоры.

Й-е мытарство рѣзойманне, грабленне ѡ еже по мздѣ сѡдатъ ѡ на дарѡ сѡднїи винныхъ прощаютъ.

Ѧ-е мытарство тщеславїе, еже славитъ сѧ когда снмъ не кывши члвчкїѧ ради похвалы.

Ї-е мытарство сребролюбїе ѡ златолюбїе¹⁾ ѡ еже собираютъ много ѡ сокриваютъ, Бгѡ же ради не даютъ.

Ѧ-е мытарство пѧнство, еже ѡпиваемъ сѧ ѡ до ѡбѣда пїемъ, вси бо тїѡ чашкѡ бѣсовѡ ѡзочтени²⁾ сѡтъ, запоинства ѡ времени, когда что сотворихомъ в пѧнствѣ.

Ѧ-е мытарство запомянїе, егда загнуѣвавши сѧ на кого ѡ мовитъ: „До смерти емѡ не забѣдѡ“.

Г-е мытарство чародѣйство, корожба³⁾, потвари⁴⁾, наѡзы.

Д-е мытарство ѡбѣднїе, еже незаконное ѡднїе, то сѧ ѡбѣднїе нмнѣетъ, равное [sic! зам. ранное] ѡднїе ѡ полѣднѡе, а ѡ [писанїи] речено дважды днѣмъ ѡсти, на ѡбѣдѣ ѡ во вечерѣ⁵⁾, ѡ то кромѣ говѣнїѧ, среды ѡ пѧткї, и завтра⁶⁾ ѡ полѣдне, то неволнымъ, тѧжко дѣлающимъ⁶⁾ трижды ѡсти ѡдастъ сѧ грѣхъ.

Е-е мытарство ерисъ всякаѧ, еже в пострѣтѣ⁹⁾ ѡ во ѡчехъ¹⁰⁾ ѡ в полѡзъ ѡ в птичїе грани¹¹⁾ вѣрѡютъ, еже малыи¹²⁾ впадаютъ до женитвы во вѣдѡ.

Ѕ-е мытарство прелюбоудѣланне, еже ѡ женѡ своихъ вѣдѡдатъ мѡжїе со ѡнѣми, а жены со чѡжними мѡжми, ѡ во племени во бракъ понѧтїе ѡ со родомъ близкїмъ по плоти вѣженїе.

З-е мытарство разбой, ѡбийство всякое и вїенне до крове, рванне власѡ и торганїе брады.

Н-е мытарство тѧтѧ ѡ всякое краденїе; всѧ сїѧ нзтѧзѧютъ мытонмци, бѣсовѡ дѡѡ члѣчскїѧ.

1) П. дописано на марѡ. анѡа. 2) П. ѡцѣштены. 3) П. колѡвожанїе. 4) П. потверды. 5) П. незаконно ѡсти. 6) П. на ѡужинѣ. 7) П. злоутекѡ. 8) П. дѣло творѡщимъ. 9) П. 10) в чехъ, стрѣчу. 11) П. в птичь гранї. 12) П. ѡцїнїи.

дї-е мытарство влѣженіе всякое еже со скотомъ ѿ мужескимъ
поломъ ѿ со влѣдницами, ѿ рѣчный влѣдъ, и неподобство зло-
нагѣбеное, еже ничтоже, кратіе, не ѡстанѣтъ, но ѡвѣтъ ѡ всѣхъ
дати.

ѿ-е мытарство скѣпость, немлѣднѣе ѿ аще бѣдемъ въбогомъ
досадили ѿли свой родъ въ недостатѣ ѡставихомъ ѿ из домъ
ѿгнахомъ¹⁾ не давши ѿже бѣ трѣбѣ. аще бо ѿ всѣхъ бжїѣ ѿсправи-
хомъ заповѣди, а немлѣстичи к нимъшимъ²⁾ бѣдемъ, ни ракомъ
своимъ довольно ѡсти дѣемъ, ни ѡдѣланїѣ, ѡни же глада ѿ на-
готи не терпѣше крадѣтъ ѿ разбиваютъ, ѿли мы безвинно казнимъ
ихъ ѿ насилѣемъ ѿзавѣшыми дѣлы³⁾, всѣхъ снхъ ѡ вратѣ ѿснхъ
вѣсовѣ ѿтѣзѣютъ мимоходящїи дѣи ѡвѣщающе ѿ приираютъ
грѣшникѣ.

ѿци ли добрая дѣла ѿматъ дѣла ѿ истинное поканіе, та
тѣмъ ѿскѣшающе сѣ⁴⁾ всѣ [сн] минѣтъ ѿ во ѿснѣхъ врата ра-
дѣюще сѣ воходитъ, ѿко избави сѣ вѣсѣхъ лѣкѣхъ. ѿ а҃гглы
стрѣктающе цѣлѣютъ ю ѿ радѣюще сѣ ко престолѣ вжїю несѣтъ.
ѿ со нею покланяютъ сѣ подножїю Гдню. ѿ потомъ Гднимъ
повѣлениемъ показѣтъ ей а҃ггль ѡвѣтели стѣхъ ѿ райска дѣрѣ⁵⁾
ѿ ѿснѣхъ полаты ѿ горный Іерусалимъ. праведнымъ дѣла ѿсходяще
цѣлѣютъ ю, ѿ по сѣмъ а҃ггль совѣдѣтъ [ѿ], идеже грѣшныхъ дѣла,
ѿ мѣста ей показѣютъ, идеже ѿмъ мѣчѣти сѣ. сѣ же всѣ мѣ-
ста ѡвходитъ дѣла праведнаго за мѣ. дѣни, ѿ потомъ во мѣсте
покойно вѣдѣтъ ю, идеже дѣла праведныхъ сѣтъ во веселїи до ко-
нечнаго воскресенїѣ.

Всѣхъ же грѣшныхъ дѣла егда ѡ тѣла ѿзидѣтъ, ѿ предста-
нѣтъ бѣ лѣкѣхъ бѣсн, всѣ сѣ предложатъ грѣхн, ѿже содѣла ѡ
юности ѿ до старости, всѣ ѿмѣци написаны во свѣтцѣхъ, ѿ нач-
нѣтъ ю ѡвѣчати ѡвѣщающе свѣткѣ. а не бѣдѣтъ л[и] сѣла ѡ прѣкти
сѣ⁶⁾ имъ, понеже ѿ лѣта и мѣцѣ ѿ времена, дѣни ѿ часы ѿ праз-
ници со памѣтїю списани ѿмѣтъ, еже кождо согрѣши, ѿ ко ко
лѣто ѿ во который мѣцѣ ѿ во кое время ѿ во кїѣ часъ, ѿли ко
который праздникъ, ѿли до ѡвѣда ѿли по ѡвѣдѣ, ѿли ко дѣнь
или въ ноцѣ. аще бѣдѣтъ ѿповѣдавъ ѡцѣ дѣхвномъ ѿ епитїмїю
прима ѿ паки не ѡвѣрати сѣ на тыждѣ злѣхъ, то невидимо
Дѣхъ стѣй заглажаетъ свѣткѣ, вѣсн же скорѣтъ не полѣчѣше.
аще ли кто ѡстанѣтъ грѣхн своѣхъ ѡцѣ дѣхвномъ ѿ не повѣдавъ, то

¹⁾ П. ѡснѣли. ²⁾ В рукоп. через помялку к нимъ ѿмѣцимъ. ³⁾ П. ѿзавѣш дѣлаи. ⁴⁾ П. ѿскопѣюще сѣ. ⁵⁾ П. райска дѣрѣ. ⁶⁾ П. а не бѣдѣтъ лѣтѣ ѡпрѣкти сѣ.

люто ёмѹ бѣдет'. аще ли и ѿцѹ повѣдает' кто ѿ ѿцѹ стыда сѧ дара ради епитимію за грѣхѹ не даст' бѣдет' ѿ не возмѣнѣа', дабы ктою не сотвориа' зла, таковаго грѣси незаглажени сѣтъ во скитцѣх' бѣсовскіх', но всѧ ѿписаны. такова ѿба приѣмѣта безконечнѹ мѣкѹ со бѣсы, понеже ѿцѹ вѣдаа его грѣхѹ епитимію емѹ не дал', а ѿн вѣдый, иже потаковника сѣбѣ ѿзыска [sic!], ѿ каа сѧ ѹ него. ѿ потом' восхитима та дѣла бѣвает' лѣкавыи бѣсы и бием' люте, не дающе еѿ ѿ до перваго мытарства донти, ѿ затворают' во тмѣ, ѿдеже грѣшныхъ дѣла сѣтъ [ѿ вѣка] держимѹ, ѿ тамо плащѹще [sic!] ждѹтъ сѣда¹⁾ великаго, егда Г'дѹ приидет' сѣдѣти всѣм'.

Паки же мнози соблазнят' сѧ глѹюще, ѿко ѹже на земли стѹхъ нѣсть бѣдет'. ѿ то глѹюще погибают' мнози²⁾; инии же слышавше ѹ нихъ слабѣют' ѿ сѣ пѣти праваго зѣпают' [sic!] ѿ погибают'. мнози видѹще а злѣ живѹща во невѣдѣніи ѿ акі не ѿстинѹ мнѹт', еже Г'дѹ во евангеліи рече: „Не приѣдет' род' сей, дондеже всѧ сѧ бѣдѹт'. аминѣ глѹю вам', ѿбо ѿ земля мимо ѿдет', словеса же моя не преѿдѹт' ни ѿзмѣнят' сѧ“. се скажет' толкѹа евангелистѹ Лѹка ѿ стѹхъ: до скончаніа мѣрѹ праведныи не ѿскѣдѣют', ѿбо же ѿ земля премѣнит' сѧ. ѿ Матрѣи евангелистѹ такожде свѣдѣтельствѣет', ѿ бгословѹ Іѹванѹ, ѿ ап'ла Павла рече: „Не вси во ѹмрем', но вси ѿзмѣним' сѧ; во мновении ѿка, рек', во скорѣ³⁾. егда бо вси члѣвци ѿмрѹт', тогда мнози праведнии ѿстанѹт' сѧ живи, Бгѹмѹ вѣдомѹ, дѣи ихъ ѿ тѣла не раздѣчѣши сѧ“. ѿ мнози ѿ ѿнни стѹи прорѣкоша ѿ сем': аще кто питает' во стѹхъ книгахъ, то ѿбращет'. „Бсѧкъ бо, рече, ѿцѣи ѿбращет'“.

Се ѹже, братѣе, конец' прихѣдит' мѣрѹ, ѿ мало реченыхъ⁴⁾ лѣтъ ѿстало ѹже, ѿ мало естъ нашего живота ѿ вѣка. се же видите, еже Г'дѹ рече, собывает' сѧ. рече бо: „Востати бо имѹт' ѿзыкъ на ѿзык' ѿ цр'тво на царство и князи и князи, и братѹ на брата ѿрѹжіе ѿскѣет', ѿ бѣдѹт' глади⁵⁾ ѿ много пагѣбы ѿ трѣси по мѣстѹм'“. по скончаніи же того всего ещѣ трем' ѿставшем' лѣтом' седмыа тисѣща бѣдет' цр'тко Антихристово. по скончаніи же трѣхъ лѣтъ цр'ства его сѣнце ѿ лѣна померкнет' ѿ ѿбса свѣют' сѧ во свѣтекѹ, и сили неѣсныа ѿвѣт' сѧ ѿ пове-

¹⁾ П. плачюще сѣдѣтъ ждѹще сѣда. ²⁾ П. дох ѿ м'ногы ѿны к' слабость сѣдѣт'.
³⁾ П. въ корѣзѣ. ⁴⁾ П. оурачен'ныхъ. ⁵⁾ П. голоди.

линемъ вѣѣмъ вострѣватъ Михаилъ ѿ Гавріла, и во скорѣ вос-
креснѣтъ мѣртвыи, первѣе праведныи, свѣтан по добродѣтели
нхъ, послѣдн же грѣшницѣ ѿтемятъшии по злымъ дѣломъ нхъ.
ѿ по семъ Сѣѣ вѣѣ съ славою сѣѣсъ приидетъ, хота сѣднѣ
мирѣ всемъ ѿ ѿдати кождѣ по дѣломъ его. ѿ потечетъ ѿ во-
стока негасимыи ѿгонъ, горы и каменнѣ ѿ дѣва пожигающѣ ѿ
моря ѿсѣѣша. ѿ всакоє жикотноє движѣще сѣ ѿ ярости ѿгна
того ѿко вѣскъ растаетъ сѣ ѿ согоритъ. и искрѣтъ ѿгнь той
всемъ родѣ члѣчѣ проти. вѣдетъ же тогда скорѣѣ и болѣзнь ѿ
печалъ люта тѣмъ, иже зде ѿ грѣсѣхъ не скорѣѣли, но во многѣ
пици ѿ пѣанствѣѣ ѿ во вѣдѣѣ ѿ во прочнхъ злобахъ дни своѣ
ѿждиша [sic!]: на тѣхъ ярости вѣѣмъ вѣдетъ, а праведнымъ хладъ
ѿвнѣтъ сѣ, ѿкоже трѣмъ ѿтрокомъ. иже нѣкоторыи малѣ ѿмѣще
согрѣшениѣ. тѣмъ снхъ ѿчиститъ ѿгнемъ ѿскѣснѣ сѣ, ѿ телѣса
ѿмъ прѣскѣтѣтъ сѣ. а праведныи во свѣтъ ѿ радость ѿ во вѣсе-
лѣѣ внидѣтъ. а грѣшныи во мѣкѣ ѿсѣдѣтъ сѣ. ѿгниша же рѣка
послѣжившии повѣленію вѣѣю вѣдѣтъ ѣзѣромъ ѿгнемъ на мѣ-
чениѣ грѣшныхъ, ѿ потомъ зѣмля вѣдетъ нока ѿ вѣла пачѣ снѣга,
ѿ изидѣтъ трава ѿ различнѣи цвѣты ѿ дѣва, ѿ нхъ же нѣстѣ
моцно ѿзрици члѣковѣскѣми вѣстѣ¹⁾). ѿкоже во сѣснѣю многи ѿбра-
зи, такожде ѿ наслажденіѣ во црѣствѣѣ ѿбснѣмъ; ѿко же различіѣ
грѣхомъ, тако и мѣкамъ мѣста многоразлична. Сѣ снѣшѣѣѣ братѣѣ
поканмы сѣ ѿ злобѣѣ своѣхъ, да вѣчнхъ мѣк ѿвѣѣжимъ,
ѿ тверимъ добра дѣла. да сподобимъ сѣ царствіѣѣ ѿбснѣаго бла-
годатию Гѣда нашѣа Іс Хѣ, емѣже слава ѿ даржава [sic!] во
вѣкѣѣ вѣкомъ аминь.

Варіанти виписано з Ізмараѣа XVI в. бібл. Нар. Дома (музей вр Петрушевича
1), в. 131—134.

Отсе слово було надруковане у перве Калайдовичем у його
збірці Памятники російской словесности XII в. (стор. 92 ід.) між
творами Кирила Туровського; пізнійші дослідники, прим. митроп.
Макарій (Ист. русской церкви т. I.) відмовили Кирилові Туровсь-
кому авторства сего слова; в рукописах його автором називається
зрештою вноді Кирило філософ або сѣв. Авраамій Смоленський,
пор. Порфпръевъ, Исторія русской словесности, ч. I, пзд. II
Казань 1879, ст. 374.

¹⁾ Далі П. нас.

и кесело ховаючи тратилем' мен лѣта ѿ мѣсяци ѿ дни в' до-
частныхъ ѿ сказителныхъ ѿ земныхъ, працючи ѿ робачи ѿ кло-
потачи са, на мнѣй розвѣдомъ не поймовалемъ ѿ не помышлѣмъ,
ѿковы страхъ ѿ држина ѿ сконана ѿ тяжкость бѣдетъ мѣти
ѿ видѣти дѣла, гдѣ ѿ тѣла розвѣчити са ѿ прійдетъ. Настѣ-
патъ ко на насъ войска ѿ моцы ѿвѣны, ѿ непріятельска потѣж-
ность, старшій темнестій, скѣтовладци з'драдникостій, мы-
тниц'тва перкѣйшій бѣрадники ѿ словесъ бадачѣ ѿ рахмистры
покѣтрѣны, а со ними чѣвкозавойца дѣакоа въ злости найпо-
тѣжѣйшій, которого ѣзыкъ ѣкъ бритва выѣстриннаа, ѿ ѿ ко-
торемъ прѣрокъ мовить: „Стрѣли потѣжного виѣстринѣи со жи-
раткомъ пѣстынничны, ѿ оулакаючи ѣко лѣвъ ко ѿгороженю
своѣмъ“, змѣй великій, ѿстѣпникъ, ѣдѣ роз'з'кляющій пащѣвъ
свою, князь ѿвластѣй темнестѣи, маючи смертнѣю моцъ, ѿ вы-
ѣбращѣмъ нѣакиъ похстѣ тримаючи дѣйѣ, нанесачи ѿ вылача-
ючи всѣ (ѿх' мнѣ!) справы, цѣкелѣкъ дѣломъ и словомъ,
в' розвѣмѣ ѿ в' невѣдомостѣи, неправости ѿ выстѣпкахъ ѿ моло-
дости ѣжѣ до дня ѿстатнѣго того горко кывадовати бѣдетъ.
Нѣжѣ ѿкового страхъ ѿ трвоги чеканѣ дѣйѣ мѣти въ дѣнѣ
ѿнѣй, позираючи на страшливыхъ ѿ дивныхъ ѿ срогнѣхъ ѿ неми-
лосердныхъ ѿ негнѣхнѣхъ кѣсовъ, власнѣ ѿковы мѣриновъ ѿ чер-
нѣанѣхъ ѿбестоащѣхъ! Пенѣважѣ ѿ то самое ѣдино видовиско
срѣжѣше ест над всакою мѣкѣ, на котрыхъ позираючи дѣла трво-
житъ са, навалности нахѣдѣтъ на ню. стегнѣ, нѣдѣтъ собою ѿ
кваниѣ са до бѣжѣнѣхъ ѣггѣловъ ѿ тѣла привѣгши.

Дѣржитъ са тѣды дѣла ѿ стѣхъ ѣггѣлъ по воздѣхъ прохѣ-
дачи, ѿ возношаема нахѣдѣтъ мытниц'тва стрѣбчѣхъ восхѣдѣ,
ѿ затримѣвающихъ ѿ вероначѣхъ вѣстѣпѣющимъ дѣшамъ. Каж-
дѣ ко митныц'тѣ ѿсобливѣй грѣхѣи приносятъ ѣй: ѿвоѣ ѿвѣмо-
вѣска, цѣколѣкъ бѣстѣнами, ѣзыкомъ ѿ клѣмства ѿ присѣги ѿ
клѣтвѣпрѣстѣвства ѿ порожныхъ мѣвъ ѿ шкараднѣхъ ѿ марнѣхъ
словъ, ѿ ѿбжирѣтва з'вѣтнаго ѿ нечистѣтнѣго винопѣтѣа, ѿ зѣ-
тѣчнѣхъ смѣховъ ѿ бѣидѣкнѣхъ, ѿ цѣлованѣ шѣтнѣхъ ѿ плѣ-
гавѣхъ, ѿ спѣванѣ нечѣстѣго. Ътъи засѣ ѣггѣи дѣйѣ бѣправляющѣи
принесѣтъ ѿ тыѣ цѣколѣкъ бѣстѣнами ѿ ѣзыкомъ мѣвилѣсѣмо
ѿ добрихъ рѣчахъ мѣтѣвы, дѣкевана, ѣла'мѣ, пѣсни, пѣнѣа
ѿ спѣванѣ дѣховнѣ. читана писмъ, ѿ цѣколѣкъ бѣстѣнами ѿ ѣ-
зыкомъ найлѣпѣшаа Бѣгови предѣпѣсѣнаахомъ.

Которѣ мытниц'тво позирана ѿчѣма ѿ цѣколѣкъ ѿ
спросного поглада ѿ порожнаго ѿ невестѣагликого ѿзѣрана са
ѿ мѣрѣгана ѿчѣма ѿ пожаданѣстѣй лѣкавѣхъ.

Трѣтее мытарство слухана и шоколикъ таковы^х смысловъ нечисти дѣху рады прїимѣютъ.

Четвертое мытарство повѣхана, запаха, добровольности намазована сѣ, пожадливе завѣхана, котрыи не вѣстамъ, танечницамъ и вѣтетичницамъ пристоятъ.

Пятое мытарство, шоколикъ и бѣлапаниамъ рѣчнымъ хитрїе и сродїе рѣчи стали сѣ.

Иныи зась злослыкіе мытарства задрости и запалчивости и порожней хлювы и выношена сѣ, надѣтости и гнѣва, кыстрогоркости тяжъ и замтрена, вѣтетичества и распѣсти и псоты, законства и чарована и иныихъ Бѣв брѣдкихъ и нечистыхъ реботъ, котрыхъ в' теперѣшній часъ не ѣст' рѣч' и часъ ѡповѣдати, але на иныій часъ нехай ѡложены бѣдѣтъ. и просто такъ пеидинкомъ каждая намѣтност дѣшевна и каждый грѣхъ ѡсобливого мытника маѣтъ и вывадача.

И дѣла на таковыи и болшіи и далеко не малїи тыхъ познраючи, ѡ шоквой страхъ и држана и борѣв здаѣт сѣ в той часъ мѣти, поки ѡжъ декретъ ѡстатній прїидѣтъ и ѡсвобоженїе їи бѣдѣтъ. тамъ настѣпитъ година боли и оутрапена и тяжкого стогнана и неѡутѣшного, поки не ѡбачитъ, цю за конецъ. Божїи во моци ѡпоръ даваѣтъ твари нечистыхъ дѣхокъ, и ѡни добрыи їи приносятъ справы, словныи и пополненыи и помыслѣныи, ѡумніе и розѡмныи. Дѣла зась в' посредкѣ столчи в' страхъ и в' здрыганю до кѣхъ дѣла и справъ и словесъ їа, але ѡсѣднѣши сѣ звѣзана бѣдѣтъ, але ѡсправедлививши сѣ вызволит сѣ; власными во ланцѣхами грѣховъ своїхъ скрепована зостанѣтъ, и ѣсли бѣдѣтъ годна покожне и бѣѡбодне пежикши, прїимѣтъ ю аїглан, и южъ безъ фрасѣнокъ бѣдѣчи їдетъ, маючи сопѣтниковъ стѣхъ моци (по писаномѣ), їко веселачихъ сѣ всѣхъ меншана ѡу тебе. В тотъ часъ кыполнит сѣ, цю было речено: „ѡвѣже колѣсть, фрасѣнокъ и вздихана“. На той часъ позывѣши прѣхитрныхъ, з'гнилыхъ и страшанвнхъ дѣхокъ ѡныхъ їдетъ во ѡнѣю невинповѣдимѣю радость. И ѣсли наїдеѣ сѣ в' недѣлости и нечистотѣкъ поживши, ѡуслышитъ наїсрѡжїи ѡный голосъ: „Да поймет сѣ неизбежнїи, абы не видѣла хвали панской!“ В той часъ постигнѣтъ ю дны запалчивости и фрасѣнки и тяжести и стогнана, дны памороки и темностей. На той часъ ѡпѣстивше ю стѣи вѣїи аїглан, порвѣтъ ю мѣрины, ѡныи бѣксы, и бѣючи ю безъ лютоисти спроважаютъ на землю, и рѣстѣвше ю на пѣла, ѡувергѣтъ ю звѣзанѣю ланцѣхами нерозвѣзанныи в' землю темностнѣю и паморочнѣю, в' наїгдѣбїи стороны, в' пропасть и казена

и темницѣ ядовы, гдѣ сѣтъ затарасованыя дѣшѣ грѣшниковъ ѿ вѣка оумерлыхъ (иже мовитъ Іисъкъ справедливый), к' земаю паморочнѣю и чорнистѣю, в' земаю темностей вѣчныхъ, гдѣ нѣмашъ свѣта иже житіа члвкомъ, але болѣст' вѣкыста и фрасѣнокъ нѣ маючій конца, и плачъ безъ престан'кѣ и згритіа зѣвовъ голосное и вздыханіа неоусыпающее. Тамъ вѣда, вѣда оуставич'наа, тамъ „ѡхъ миѣ, ѡхъ миѣ!“ тамъ кричатъ и нѣмашъ кто бы помогъ; волають, и нѣкого не ѣсть, абы кыбавнаѣ. Неможнаа речъ кыповѣсти тяжкость ѡнѣю, не можетъ выречи ѡзыкъ болѣсти тамошней, лежачихъ и замкнѣныхъ дѣшъ; оуставлютъ в'шалакии оуста чловѣчїи ѡблвити страха и стрепета ѡного; нѣмашъ оустъ людскихъ морбчихъ кымовити ѡкрѣженіа и плачъ ихъ. вздыхають непрестане и безъ ѡпочинкѣ, але жадного не ѣсть, абы змиловалъ сѣ; кричатъ зъ глѣбкости, а жаденъ не слышетъ; lamentютъ, а жаденъ не кыбавляетъ; волають и бѣютъ сѣ, а жаденъ милосердіа не показѣтъ.

И той часъ гдѣ хлюба свѣта сего, гдѣ прожнаа хвала, гдѣ рескешн, гдѣ заживаніа, гдѣ достатнїи кан'кѣты, гдѣ фантазіи, гдѣ вчасованіа сѣ, гдѣ строй, гдѣ маегности, гдѣ зацное оуроженіа, гдѣ виселіа сѣ, гдѣ оурода тѣла, гдѣ оукраза женская ѡбладнаа и непотрѣкнаа? гдѣ в' той часъ смѣлость роснѣстнаа и визстѣднаа? гдѣ в' той часъ строена сѣ шатное, гдѣ роскошь пошѣд'наа, нечистаа и вридкаа, гдѣ мерзкое мѣжеожство в пожаданности зраданикой кохачи сѣ? гдѣ ѡлейками и мастми мажѣчїи сѣ и ижезмѣючїи сѣ? гдѣ зъ вѣбнами и пищалками кино пїючїи? гдѣ в' той часъ крѣнобр'ность и безрадно живѣчихъ, гдѣ в' добрѣ кохана сѣ и зъ набытковъ кохана и ѡ нихъ незаѣтована сѣ? гдѣ в' той часъ пыха, котораа к'шнстками гнѣшитъ сѣ, а сѣбе цюсъ розѣмѣтъ быти? гдѣ в' той часъ прожнестъ и марнаа члвчѣкаа похвалка, гдѣ непогамованаа и ненасицонаа нечистота, гдѣ мець и ѡкрѣгенство? гдѣ в' тотъ часъ црѣъ, гдѣ князь, гдѣ ижедменъ, гдѣ в' приложнѣствахъ, гдѣ надимаючїи сѣ в' великости и скарбахъ, и оубогихъ не милѣючїи и ѡ Бгѣ недыаючїи? гдѣ ижегиска и зо пси локъ чинячїи? гдѣ в' тотъ часъ кыносачїи сѣ и глѣмачїи и безъ фрасѣнокъ живѣчїи? гдѣ коштокный шаты и постелѣ мѣжко стройный? гдѣ вынеслыя вѣдинки палацовъ и широкость подкормъ? гдѣ в' роснѣсткѣ минкаючїи? на тотъ часъ котрый ѡбѣчатъ, зѣдѣмѣвати сѣ вѣдѣтъ и замкнѣтъ сѣ и зачѣдѣютъ сѣ, заколають и засмѣтивши сѣ порѣшатъ сѣ. страхъ ѡбѣдетъ ихъ и велисть, иже бы тѣю, котраа родить; дѣхомъ вѣраикы зотрени вѣдѣтъ и зникнѣвшии. Гдѣ в' тотъ часъ фило-

зофство мѣдрецкѣ, гдѣ риторскѣ барзо краснаа вымова и на-
даремнаа ихъ хитрость? вѣда имѣ, засмѣятъ сѣ, порѣшатъ сѣ
ѣко пѣаніи, и всѣ мѣдрецѣ ихъ полкнина бѣдѣтъ. гдѣ мѣдрецѣ,
гдѣ набченый, гдѣ в' диспутациѣ кохачій сѣ тогосвѣтней? ш
братѣа, помыслѣте, ѣковыми пристокѣ нам' быти шпорѣ даю-
чимѣ поединковѣ, цѣлоколѣкѣ справи мнѣмо, люко велѣко, люко
мало, ѣжѣ и до пережняго слова шпорѣ дамо справедливѣмѣ
свѣдѣи! ѣковыми пристокѣ намѣ быти во часѣ шныи, и ѣсли
найдемѣ ласкѣ предѣ Бгѣмѣ, ѣкысѣмо веселыи находили сѣ, гдѣ
насъ поставятѣ по правѣци црѣа. ѣковыми пристокѣ намѣ
быти, ѣсли хочѣм' позыскати радѣсть шнѣю невиновѣдимѣю, гдѣ
речѣи' црѣа црѣствѣющихѣ бѣдѣчимѣ по правѣци ѣго з' лагодностѣю:
„Прійдѣте ѣвѣклѣнїи шѣа моего, шѣдѣнѣте з' готованное вамѣ
црѣтво ш початкѣ свѣкта". Б тотѣ часѣ шѣдѣчимѣ шныѣ добра,
котрыѣ ни шѣко видѣае. ни оухо слышало, ни на срѣце чѣлѣкѣ при-
палн, ѣковыѣ зготовѣвалѣ Бгѣа кохачѣмѣ. ш южѣ на той часѣ
бѣз' фрасѣнкѣ востанѣм' далѣи не вѣлѣчи сѣ жадного страхѣ!

Помысламо тяжъ и ѿ грѣшниковъ несконченой мѣщкѣ, гдѣ припроваженн ебдѣтъ предъ маѣстатѣ страшанкый! ѡковамъ ганѣва ѡхъ найдетъ предъ справеданкымъ сѣдѣно, гдѣ ѡпорѣ не ебдѣтъ могли дати! ѡковамъ сромота поткае ѡхъ, гдѣ ѡдчат ѡхъ по лѣкниці црѣ! ѡковамъ темность нападетъ на нихъ, гдѣ мовити ебдѣтъ до нихъ зъ гнѣкомъ своимъ и запалчивостю своєю засмѣтитъ ѡхъ, гдѣ речетъ до нихъ: „Ѣидѣте ѡ мене кыклатый до ѡгна вѣчного, зъготованого діаколѣ и сѣбгамъ его!“ Бѣда мнѣ, бѣда мнѣ, ѡковый фрасѣнокъ и козеть, иичина и страхъ и тремѣтна подиметь дѣхъ ѡхъ, гдѣ ебдѣтъ крикъ всѣхъ мещарей ѡбѣныхъ мокачухъ: „Да ѡвернутъ сѣ грѣшници во ѡдовѣ пропасть!“ Бѣда, бѣда! ѡковымъ плачемъ заколають ревѣчи и плачѣчи и ламентѣючи и вѣючи, порвани ебдѣтъ мѣчити сѣ горко на кѣкѣнстый лѣта. ѡхъ мнѣ, ѡхъ мнѣ, ѡковое мѣсто, гдѣ естъ крикъ и зѣритана зѣво, котрое назыкають Тартаръ, котрого самъ діаколъ лѣкаетъ сѣ. Бѣда, бѣда, ѡковамъ естъ геенна некана, ѡгна нѣгды не оугасаючаго, жгѣча а не свѣтѣча! ѡхъ мнѣ, ѡхъ мнѣ, ѡковый естъ неспачій и ѡдовитый черкъ! Бѣда, бѣда, ѡковамъ естъ темность ѡкрѣтна а закше тркаюча! ѡхъ мнѣ, ѡхъ мнѣ, ѡковый сѣтъ сѣбги ѡный, котрый вѣ смѣткахъ немиаосердкый и нелѣтостивый, нарѣгаютъ сѣ ко и грозѣтъ сего. Тогда мѣчиный колати ебдѣтъ безъ пристанкѣ, а кыбѣлаючаго нѣстъ; ебдѣтъ кричати ко Бгѣ, а не оѣслышитъ ѡхъ; вѣ той часъ познають, же порожене ѡхъ все, щоколѣкъ вѣ житїи томъ

было, и что размысли тѣтъ добрыхъ быти и оутѣхи полны, над
 жолчь и їадъ горького горчїишїи ѡбѣрнѣтъ сѧ. Бѣда грѣшникомъ!
 гдѣ грѣшници восплачѣтъ, а справедливи тѣшат сѧ; гдѣ спра-
 ведливи по праву стѣятъ, а грѣшныи в' смѣткахъ; гдѣ спра-
 ведливый покою заживаютъ, а грѣшници ревѣтъ; гдѣ спра-
 ведливый в' затишѣ, а грѣшныи в' бѣрливости и ѡутрапеню. Бѣда
 грѣшникомъ! Гдѣ справедливый выхвалают сѧ, а ѡни декре-
 тѣют сѧ. Бѣда грѣшникомъ! Гдѣ справедливый заживаютъ кѣ-
 кого добра, а грѣшныи ѡстрадаючи в'здыхаютъ. Бѣда грѣш-
 никомъ! Гдѣ справедливый клявет сѧ, а ѡны нарѣгаемы выка-
 ютъ; справедливый в' стѣсти, а грѣшныи в' жираткѣ; справед-
 ливый хлѣбѣтъ сѧ, а грѣшныи потеплают сѧ; справедливый
 в' палатѣхъ стѣхъ, а грѣшныи в' заточеню к'кѣнстѣмъ; спра-
 ведливый ѡбсѣшатъ: „Прїйдѣте ѡбсѣбленїи ѡца моего, ѡдѣ-
 дичѣ зготованное вамъ королевство ѡ печаткѣ свѣта“, а грѣш-
 ныи ѡбсѣшатъ: „Идѣте ѡ мнѣ выкажыи ко ѡгнь к'кѣиштыи,
 зготованныи діаволѣ и сѧбгамъ єго“; справедливый до раѧ,
 а грѣшныи до ѡг'нѧ неоугасающаго; справедливый роскошѣютъ,
 а грѣшныи потеплают сѧ; справедливый выкриваютъ, а грѣш-
 ныи кривованы выкаютъ; справедливый сѣкѣютъ, а грѣшныи
 плачѣтъ; справедливый тристѣе, а грѣшныи тришѣчное; спра-
 ведливый в' сѣкѣлю, а грѣшныи в' пропасти; справедливый
 в' сполчности з' Ізрааѣломъ, а грѣшныи в' кнѣзѣхъ велїарскыѣ
 ѡбо злодѣица; справедливый на покою, и грѣшныи в' потеплѣню;
 справедливый прохолождѣют сѧ, а грѣшныи ѡсмают сѧ; спра-
 ведливый тѣшат сѧ, а грѣшныи нѣдзѣю высыхаютъ; справед-
 ливый хлѣбѣтъ сѧ, а грѣшныи топнѣютъ; справедливый кывыша-
 ютъ сѧ, а грѣшныи понижают сѧ; справедливый ѡгрѣвают сѧ,
 а грѣшныи ѡкоптѣваютъ; справедливый всѣхъ добръ сыты
 выкаютъ, а грѣшныи клопочѣтъ сѧ; справедливый ѡбвѣсѣляютъ
 лице без'коѣ, а грѣшныи ѡбгнѣтаютъ тварь ѡгнѣстѣю; справед-
 ливый начина выборное, а грѣшныи пошѣрена пекѣное; спра-
 ведливый золото распаленное и сѣкро спробованное и камѣнѧ доро-
 гоцѣнѣе, а грѣшныи дрека, солома, сѣно, ѡгню поджата; спра-
 ведливый пшеница королевская, а грѣшныи полева погибѣлаѧ;
 справедливый насѣнѧ выборное, а грѣшныи кокѣль ѡгнѣи; спра-
 ведливый соль побожнаѧ, а грѣшныи смродъ и зѣый запахъ;
 справедливый прикытокъ пѣнскїи непокалѣныи, а грѣшныи дѣмы
 кѣсомъ ѡпѣюгаваиныи; справедливый в' пѣлацѣ, а грѣшныи
 в' пѣмерекѣ бѣрливомъ; справедливый з' ѡг'гѣи выкрикаютъ,
 а грѣшныи з' бѣсы лѣментѣютъ; справедливый в' посродкѣ свѣта,

а грѣшныи в' посредкѣ темности; справедливыи ѿ оутѣшителя потѣхъ заживаютъ, а грѣшныи з' вѣсы мѣчатъ ся; справедливый предстоитъ маестатови панскомъ, а грѣшныи предстоитъ намороцѣ мѣчител'скомъ; справедливый оуставичне кѣзирають на ѿблнча Хѣо, а грѣшныи оуставичне стоить предъ тварію діаволскою; справедливый сораиваютъ ся аѣгломъ, а грѣшныи ревняютъ ся діаволомъ; справедливый молитвы приносятъ, а грѣшныи lamentъ непрістающій; справедливый высоко, а грѣшныи глѣбоко; справедливый на нѣси, а грѣшныи в' препасти; справедливый во житіи вѣкѣвистомъ, а грѣшныи в' смѣрти з'гибѣлой; справедливый во рѣкахъ бжїихъ, а грѣшныи на мѣсцехъ діаволскихъ; справедливый з' Бгѣмъ, а грѣшныи з' шатаномъ.

Бѣда грѣшниковъ, іако ѿмѣчатъ ся ѿ справедливыхъ. бѣда грѣшниковъ, іако в' нагос'ти зостають справы ихъ и кнована срѣцъ іакними ставаютъ ся. бѣда грѣшникомъ, іако ѿбцована помысл'наа строфѣютъ ся и намовы прикротныхъ смысловъ ѿбтѣжонными выкають и з'потварають ся ихъ помыслъ! бѣда грѣшникомъ, іако к'згорженій ѿ стѣхъ аѣгла, а мерзкій сѣтъ стѣмъ мѣникомъ. бѣда грѣшникомъ, іако ѿгонятъ ся ѿ палацѣ ложницѣ. бѣда грѣшникомъ в' той часъ самыи распачъ, бѣда в' той часъ оутраченъ, бѣда в' той часъ примѣшенъ. сего естъ ѿдѣленѣ быти ѿ стѣхъ, сержше же ѿверженѣ быти ѿ Бга. и сромотна рѣчь естъ скрѣпванымъ быти рѣкамъ и негамъ и во ѿгнь в'киненѣ. оудрѣченъ естъ ѿдосланѣ быти в' темность крайнюю, страшнѣйше же з'гритати збѣами и топнѣти. тѣжко безпрестанне мѣкѣ терпѣти, а ѿкрѣтѣность естъ паленѣ быти іазыкѣ. неаѣтостиво естъ живрати кропѣкъ води и не позыскати, а горкость во ѿгни быти и колати и ратѣнкѣ не ѿдержати. непрекытый аѣовѣмъ тамо падохъ и мѣры не маючаа пропасть, неізбѣгноа затарасована, неізлѣзѣнъ загамованныи, неперескоченаа стѣна темничнаа, неаѣтостивій сторожѣ, темнистаа тѣрма, нероскованіе ѿкови, нерезорваныи кайданы, сѣрокыи и нетихый цѣкларѣкъ полонена ѿного, ѿстрозатѣврдѣлыи пазѣрѣ и непереломаныи, ѿкрѣтныи быдлачыи жилы и быстро врачыи смолы, смредливаа сѣрка, распаленыи лѣжка ѿныи, неѣугасающій жиратѣкъ чадѣ полный и шпѣтне смердаче хребатѣво; непрепреноа сѣднлицѣ, неѿгладающій ся на тварѣ сѣдїа, неѿпѣщеное сѣдское мѣсце, песоромоченыи твари потѣжныхъ и велможей! вбогій тамъ кролеве, неѣукамыи мѣдрїцѣе, глѣпыи и непрїемными риторѣе, шаленій богатїи и непрїемныи похлѣбства зрадливыхъ писарѣкъ, помятыи превротности злосливыхъ, іакныи ѿначности лихварѣкъ,

засмердѣлый запахъ в' сребрѣ кохлючих' сѧ, ѧвныи ѡбладниковъ налегъ, трескавѣй, шалыи; всѣ справы згола нагѣи ѡкрытыи предъ ними вѣдѣтъ.

Бѣда грѣшникомъ! Брыдкѣи, мерзеныи ѡ нечистѣи сѣтъ предъ Бѣгомъ; ѡкалани сѧ ѡхъ дшѣ; ѡкъ смердѣтъ нхъ тѣла ѡ роспѣстныи справ ѡ непогамованого вѣшетечинства! ѡко ѡшкарадили тѣла ѡ дшѣ свои презъ незахованаи шаты стѣго крѣщенѣа! ѡкъ своволне ѡ нестыдливѣ ѡбжирствѣ ѡ пѣанствѣ непогамованомѣ, засмердѣлый скарбѣ черева, калдѣнъ к'нѣтрнѣи маючѣи сытость в' постагнѣи не держали сѧ! але маетность свою крѣхови повѣривши, в' затишѣ валаючи сѧ дни ѡ лѣта свои потратили, выносачи сѧ в' мыслахъ шпетныхъ ѡ злыхъ замыслахъ, в' порожней морѣ ѡ вшетечныхъ спѣваняхъ! ѡкъ премѣнили срѣце слѣпотою, не кзавши в' розѣмъ бѣчасництво Хѣо ѡ выречена сѧ дѣавола! ѡкъ ѡвернѣли сѧ ѡ правой дороги, але к' темности шаленства находачи сѧ ѡ сновѣ лѣнивства вѣдакъши себе в' самое дно геены пекелной затопили сѧ! ѡкъ бѣтратили свѣтлость цнотѣ побожныхъ, закохавши сѧ в' темности грѣховной, абы рачѣи ходити широкимъ ѡ простороннымъ гостинцемъ ѡ стѣжкой злости! ѡкъ забыли ѡ прѣстю пана ѡ Бѣа, ѡзбавитѣла нѣего, ѡ великихъ, немылѣчонныхъ ѣго добродѣйствахъ! чистыми ставши сѧ ѡ воды козкого крѣщенѣа ѡ Дѣа стѣго, ѡ красными ѡ запахѣ весела, а для малой роскоши нѣнакнѣстными ѡ брѣдкими, чѣжними ставши сѧ такъ великихъ почестѣи, але поддали сѧ дѣховѣ порѣкства ѡ вшетечнѣствѣ.

Бѣда ѡпѣстнѣвшимъ сыноположенѣи ѡ бѣдакъшим сѧ за того свѣтными роскошами! бѣда к' слѣдѣ ходачнымъ за того свѣтными марнѣстами! бѣда кохлючим сѧ в' темности грѣховной! бѣда ѡпѣираючи свѣтлость правдивѣю! бѣда находачим сѧ в' нѣчи грѣха! бѣда ѡпѣщающимъ днѣ до познана Бѣа! бѣда напѣнѣнымъ злыхъ намѣетностей кѣ рѣготаню! бѣда здѣбачим сѧ, абы бѣловити дшѣ до нерадного сполкована ѡ роспѣстовѣ, непогамована нечистого! запракды сѣтъ ѣсть дѣаволскаа бѣборъ, котрѣи кохлютъ сѧ ѡ шѣкаютъ того, але котрыи за зѣбавленными хотѣтъ быти, в' погорженю ѣсть. бѣда клѣвѣчѣчимъ ѣдинъ на дрѣгого; бѣда ѡшѣкнѣвающимъ ѡ расколы чинѣчимъ ѡ колѣтнѣкомъ; бѣда клѣнѣчим сѧ для роскошѣвана; бѣда крѣвопрѣсѣжѣцомъ, бѣда ѡпѣивающим сѧ.

Цѣсликыи засъ тотъ, котрыи себе плѣхнымъ чинитъ ѡ покорнымъ, але то для Бѣа, ѡ легче кѣжитъ, ѡ посѣжаетъ, — таковыи

бѣдимъ“, ѿ бѣсок' насмѣвани таковыи бѣвають ѿ ѿшѣкнвают
сѧ, ѿ ѿкѣ власне з' ѿхоти грѣшачи, покѣты годными не става-
ють сѧ, але к' молодѣсти ѿ смертельнаго сер'па пожинаны бѣва-
ють, ѿко Амменъ кроль жидовскій, котрый Бѣга на гнѣвъ по-
бѣднѧ хытрыми свѣими замыслы ѿ шкарадными ѣго вымыслы.
котрѣи моватъ: „Днесъ грѣшимъ, а завтра каати сѧ бѣдимъ“,
таковыи ѿшѣканы стали сѧ в' замыслахъ своихъ ѿ потемнѣло
ѣсть нерозсѣдне нѣхъ срдце ѿ ѿнѣшнѣи днѣ стратили тѣло ска-
зивши ѿ сплюгавивши ѿ дшѣ споганивши ѿ розвѣмъ ѿслѣпивши
ѿ сѣмнѣна помѣшавши, задрѣишѣи днѣ стратили. котрѣи засѣ
не жалѣють ѿ ѿпадкѣ в' шетечинства ѿ не лѣмен'твуютъ ѿ смро-
дливыхъ роспѣстахъ ѿ не смѣтат' сѧ ѿ в'паденю в' пропасть
мѣжеложства ѿ не плачѣтъ ѿ порѣбесткѣ рѣчномъ, таковыи ѿв-
шеки не могѣтъ всѣдѣшно до покѣти прѣйти ѿ минѣвшихъ вы-
стѣпкахъ, анѣ добре сѧ ѿсправити, нѣмъ цю за тымъ настѣ-
питъ. котрый не шѣкають цю стратили, ѿ цю мѣли стѣречи не
заховали ѿ не рахѣют сѧ з ѣбыткомъ набытымъ, але в' шѣлаки¹⁾
способомъ, ѿ не стараючи сѧ рѣстроппѣ, ѿ не почѣваючи сѧ в'
мѣтѣвахъ, таковыи знѣволеными ставаю' сѧ ѿ нечистыхъ помы-
словъ, а ставши сѧ нѣхъ¹⁾ неволиками, поддают сѧ зломѣ нало-
говѣ. котрѣи засѣ не зѣзволають ѿ не покѣжают сѧ в' трѣзвости
до ѿгаломскихъ пѣсней, ѿѣкрадомъ ѿшѣкнвают сѧ ѿ хитрыхъ
помысловъ. котрѣи не почѣвают сѧ в' повинности послѣшинства
бозкихъ приказанѣи, лѣчѣ сновѣ лѣнивства сѣбѣ поддавши, ѿс-
патма дѣвами глѣпими далеко ѿ палацѣ замкнѣны станѣтъ
сѧ. котрѣи брѣнь постнѣю лѣгце поважили, ѿ ѿѣжирѣстка зави-
клавают сѧ ѿ нечистокорителнаго грѣха сами забывают сѧ. ко-
трѣи бозкѣи приказана не заховали, ѿ бѣсовъ пожирают сѧ ѿ
в' гѣнѣ ѿгнѣствѣ ѿсѣждают сѧ. котрѣи црковнаго ѿѣчастництва
сѣбѣ ѿдалали, неприятельми бѣжѣими ставають сѧ, а бѣсомъ то-
варишѣ.

Нехай теде поганѣено бѣдетъ в' шѣлакое кацерство бѣзѣцныхъ
геретиковъ! нехай потѣмлено бѣдетъ поколѣна неѣтерныхъ! не-
хай в' потѣпѣна станѣт сѧ зѣборщице жидовскоѣ! нехай потѣмнат
сѧ нечистѣа ѣста Бѣга ѿвергнѣи сѧ жидовъ! Гдѣ лѣовѣмъ до-
сѣѣдѣчаючи срдца ѿ вѣдѣтрности выѣадѣючи ѿ ѿстрѣишѣи над-
вѣлакѣи мѣчѣ ѿѣѣсторонно ѿстрѣишѣи, настѣпѣи ажѣ до розѣѣченѣ
тѣла ѿ дшѣ, составокъ ѿ мозгѣ, ѿ розсѣѣжаючи помысли ѿ дов-
тѣны злѣадѣт сѣдѣти, в' тотѣ часѣ южѣ не малыхъ нѣкотрыхъ

¹⁾ В рукоп. ѿжѣ.

ѿ многихъ, а з'гола всѣхъ ѿказалыхъ ѿгладишъ. ѿнѣ з'гола скѣра ѿвѣча волка ѿкрыти возможетъ, ѿнѣ пороухъ в'нѣтрній затаити справъ помыслныхъ. жадное ковѣмъ стѣкорѣна не ѿкрыто ёсть предъ сѣдичнымъ, але вшлѣакій рѣчи нагѣи ѿ ѿказалый предъ ѿчинама ёго.

Претожъ возкими приказан'ми противъ тѣлеснымъ намѣтностямъ калчмо. покарѣймо смыслы пороженій хвалы, поднесѣмъ противко давола койнѣ, ѿзберѣймо сѣ на вытрезвѣна мыслей, ѿспивѣймо мысли грѣховніѣ, захочѣймо мѣтвѣ спокойнѣю, розѣмъ вачный, мысль чѣлѣю, сѣмѣнѣна чистое, в'стрѣмежановость ѿстѣпачнѣю, постъ иришій, любовь нѣѣбѣднѣю, чистость правднѣю, в'стыдливость непокаланѣю, покорѣ нѣхитрѣю, ѿалмовъ спѣванѣ непрѣстающее, читанѣ безъ пороженій хвалы, на колѣна ѿпадѣна не надѣтое, прозѣ нѣѣстѣпачнѣю, поменканѣ на земли в' чистости, розмовѣ правднѣю, принѣмѣ гостѣ нѣмаркотливое, терпѣливостъ в'дѣчнѣю, ѣмѣжнѣ нѣвыбѣдѣючѣю. ѿстрѣю запалчнѣю на заточѣна ѿшлѣмъ, гнѣвъ ѿженѣмъ, гнѣюность ѿразимъ, сѣрдѣюность ѿбѣимъ, трѣскѣливостъ змѣкчимъ, в' сѣрѣбрѣ коханѣ сѣ высѣшѣмъ, ѿ не лѣкаймо сѣ посполитѣи всѣхъ сѣмѣрти, родзѣю лѣдѣкого житѣла; рѣчѣи котрѣна вѣчнѣ погѣбѣлѣетъ лѣдѣ, тоѣи ѿбѣоимо сѣ. сѣмѣртъ во правдѣивѣна не розѣбѣчатъ дѣшѣ ѿ тѣла, але розѣбѣчатъ дѣшѣ ѿ Бѣга. Бѣгъ ёсть животѣмъ, а котрѣи ѿ жнѣкота розѣбѣчатъ сѣ, ѿмѣорѣетъ ѿѣфнѣюсть ко Бѣгѣ, ѣковы животъ стрѣтнѣмъ. понекажъ сѣмѣртъ дѣяволѣ ёсть ѿ ѿтецъ сѣмѣрти, настѣпѣетъ ѣкѣ непрѣдѣтель койнѣи потѣжнѣи ѿ ѿзберѣетъ сѣ, ѣбы насъ в' сѣтѣхъ днѣхъ порѣзѣти могѣтъ ѿ нѣзвѣрѣчѣи, зѣчимъ рѣкнѣтъ „Зѣнтѣжнѣи“ Хѣвѣхъ жолѣтѣровъ показанѣемъ ѿѣкрасы вѣлогѣловскѣи ѿ ѿ чѣвѣства сѣлѣха ѿдорѣвалѣмъ прожнѣю хвалѣю ѿ ѿѣжѣрѣствомъ ѿѣтопѣлѣмъ! потѣрѣфѣлѣмъ на нѣхъ в' концѣ дѣвѣрыхъ ѿѣчинѣковъ. а ѿѣвѣкѣлѣемъ пожадѣливѣюстѣами ѿ ѿѣласѣкотѣлѣмъ вѣнопѣйствомъ, ѿдорѣвалѣмъ ѿ ѣкнѣбѣлѣмъ ѿхъ в' пронастѣ в'шѣтѣченѣства“. не тѣшѣмѣжъ тѣдѣи нѣчѣистѣи, вѣсѣковъ, понекажъ Бѣгъ нѣшѣ всѣмъ чѣлѣекомъ ёсть ѿзѣбѣвѣитѣлѣ, а вѣсѣомъ гѣбѣнтѣлѣ. ѣбѣовѣмъ ѿ мы понекажъ с' тѣлаѣми зѣбѣчѣлѣисѣмо сѣ, то ѿ сѣмѣрти подѣлѣлѣисѣмо. потѣкѣаймо сѣ рѣчѣи мѣжѣствѣенно, ѣбысѣмо нѣчѣистѣи вѣсѣи зѣвѣнтѣжнѣи. ёсѣи ковѣмъ стрѣхъ вѣжѣи хѣвалѣмо к' сѣрдѣцѣхъ нашѣхъ ѿ росѣпамѣжѣтивѣанѣ ѿ сѣмѣрти к' дѣи ѿѣносѣти вѣдѣмъ, бы тѣжъ ѿ всѣ вѣсѣи на насъ зѣбѣройнѣи коѣвалѣи, жаднѣи мъ способомъ шѣкодѣты намъ не зѣмогѣтъ, лѣчѣ ѣкѣ ѿѣвѣцѣ дѣбѣывѣающѣи стѣкнѣ ѿѣкажѣтъ сѣ ѿ ѣкѣ [на] мѣбръ потѣжнѣи на насъ

трафатъ. ѡбонѣмъ Бгѣ со нами вѣдѣтъ, котеромъ належитъ хвала, честь ѿ всемоужности на вѣки вѣчный. ѿминъ.

Конецъ съ Бгомъ всѣмъ дающимъ намъ благо,

Смѣ же ничтоже ѡспѣтъ завистъ зла.

И ны же не дающе трѣдѣ что ѡспѣваетъ,

Ико ѿ дающе завистъ к' чѣмъ запинаетъ.

Чи справді се слово належить перу Кирила Александрийського (умер літом 444 р.), можна дуже сумнівати ся, хоча його шумна риторика досить підходить до стилю автентичних Кирілових писань. Не відомо також, чи наш текст перекладений справді із церковно-славянського, чи може радше з польського оригіналу.

Н. Рукопис Степана Самборини стор. 26—47.

(Шокѣсть прѣподобнаго Ѡца ншго Макарія).
Ходай нѣкогда прѣподобный Ѡцѣ ншѣ Макарій ко пѣстыни, послѣдоваши емѣ ангелъ Гѣднь, и глѣ емѣ аггль: „Блсви, авва!“ Ѡнѣ же швращѣ см рече емѣ: „Бгѣ да блсвитъ тѣ, чадо!“ ѿ видѣи сице млада калѣгѣра помишлѣше, іко самѣ естъ Ѡ пѣ-стыни градъ? пришедѣ же вѣо мало глагола стѣи ко немѣ: „Виждѣ тѣ, чадо, и чѣждѣ см, что сице чѣдно видѣние твое ѿ добр' видѣ лица твоего. ѡзѣ во никогда же видѣх' во чове-цѣх' таковыѣ красоты. сего ради заклинаю тѣ Бгомъ вышнѣмъ, іако да речеши ми ѿстин'нѣ“. аггль же рече емѣ: „Блски, авва! аз' вѣо нѣсм' чловека мира сего, но аггль послан' Ѡ Бга вседер-жителѣ, наѣчити тѣ тайнамъ, іаже Ѡ многа ѿмашѣ желаніе вѣи-дѣти. ѿ что вѣо хошѣши. копреси, ѿ рекѣ тѣбѣ“. старецъ же падѣ блгодарѣши Бга глагола: „Блгодарю тѣ, Гѣи Бжѣ мой, іако не презрѣлъ еси мене грѣшнаго, но послаа' ми еси аггла твоего стѣого наѣчити мѣ тайнамъ, іаже Ѡ многа вѣремѣ жѣлах' навѣк-нѣсти Ѡ Гѣда!“ тогда глѣ емѣ аггль: „Глѣи, авва, глѣи ми, на что колѣши?“ старецъ же пакі сотвори метаніе ѿ копреси его глѣа: „Речи ми, стѣи аггль, аще вѣопѣиши познавають дрѣгѣ дрѣга во вѣцѣ шномъ?“ ѿ Ѡвѣщѣа аггль рече емѣ: „Слиши, авва: іакоже во вѣцѣ см' члѣкѣи со вечера легше ѿ вѣтро воставше ѿ стрѣтают' см, поздорѣвают' дрѣгѣ дрѣга ѿ знаютъ, тако сѣтъ ѿ тамо дѣша праведныхъ. дрѣгѣ дрѣга знаютъ ѿ тѣхъ, ѿхѣже ни-когда же знахѣ, Ѡкрокѣнѣемъ вѣжѣимъ знаютъ. глѣю же: праведніи; грѣшныѣ же ѿ сего лишии сѣтъ“.

Паки же вопроси старецъ „Рци ми, Гѣди мой, по разлѣченіи дѣи члѣвчѣи ѿ тѣла что бывають и како, и чсого ради поминана по ѱопшыхъ бывають?“ Глѣ емѣ аѣглѣ: „Глиши, ѣвкѣ! по разлѣченіи дѣи ѿ тѣла члѣвчѣи приѣмають ю стѣи аѣгли и восходѣт на нѣса поклонити сѣ Бгѣ всѣдержителю. ѿ землѣ же даже до нѣсѣ восходы акѣ лѣствница, и на коемждо стѣпени чинѣ, сирѣчь полкъ вѣсовскіи, иже глаголють сѣ мытарства. и что бывають? стрѣтають дѣи несомѣю ѿ стѣх аѣглѣ, и приносятъ лѣкавыи дѣеи списаніе грѣховъ и показѣютъ та аѣглои глѣюще: „Того мѣца и ко тои дѣи сотвори сѣ дѣи ты и сицевѣи грѣхи: или ѱкраде, или себѣди, или прѣлюкодѣнствока, или ѱениство сотвори, или малѣкію или ино что ѿ лѣкавыхъ грѣховъ содѣла“, даже и до празнаго слова во мѣрѣ свѣаго, кѣк ко грѣхи члѣкчестіи дѣмонн пишѣтъ. аѣгли же такожде, и тыи показѣютъ добраѣ дѣла, аще что содѣла во мѣрѣ: или пости сѣ, или мѣтню творѣши, или мѣл сѣ и испокѣдаѣ сѣ, или слѣжѣши и показаніе истинное имѣѣ, или колѣнопоклонѣніѣ, или страннопріѣмство, или ино что блѣго сотвори. и штокмѣют сѣ, и аще ѱѣрѣщѣтъ сѣ сѣ равнѣ или к показаніи дѣи и дѣлѣи блѣглѣ имѣши, и поѣмають ю стѣи аѣгли и восходѣт на вышній стѣпень ко иномѣ мытарствѣ. и тамо пакѣ шѣрѣтають ино мытарство горшѣѣ, скрежѣщѣще зѣѣѣ своимѣ на ню, и пакѣ истазаніѣ тамо лютѣши и болшѣѣ, и нѣдаѣтъ сѣ похитити ѱмилѣнѣю дѣи ѿ рѣкѣ аѣглѣскіихъ. дѣи же страхомъ сопрѣтѣтъ сѣ [sic!] и трѣпѣтомъ, и іѣко мѣгѣщи крыѣтъ сѣ ко шѣлѣтнихъ аѣглѣскіихъ. стѣи же аѣгли подвизѣютъ сѣ, іѣко да свободѣт ѱмилѣнѣю дѣи ѿ рѣкѣ дѣмонскіихъ. и аще ѿтѣдѣ свободитъ сѣ, поѣмѣють ю аѣгли и восходѣт на вышній стѣпень, и пакѣ тамо истазаніѣ страшно. такоѣ пришѣрѣтиніѣ ѱбогон дѣи: аѣгли или дѣмонн. и аще ѿтѣдѣ свободитъ сѣ, поѣмають ю аѣгли стѣи. и восходѣтъ на вышній стѣпень, и простѣ рѣши, до вратѣ небесныхъ. и тамо стѣнтъ мытарѣство блѣженіѣ. и кто испокѣстъ, ѿчѣ чснѣи, смѣтинѣѣ ино и страхъ, іѣже творѣтъ нечистѣѣ шни дѣмонн! и каковъ трѣпѣтъ наводѣтъ ѿкалѣнѣи дѣи копнѣюще и глаголюще: „Нѣси ли себѣдиѣ и ѿсквернилъ стѣю ѿдѣждѣ крѣцинѣѣ твоего? нѣси ли ѿпоганиѣ аѣглѣское ѱкрашеніѣ? сѣ ииѣ иѣѣши! гдѣ тѣриши сѣ поити? возвратиши сѣ во вѣчныѣ мѣкѣ!“ тогда аще и крѣщѣтъ сѣ дѣи ѿсѣждѣна, возвращѣють ю дѣмонн лѣкавыи ко тѣмѣ адовѣ, ко мѣсто страшно и болѣзненно, и горѣ дѣи ѿной! доврѣѣ, да бы сѣ не родилъ члѣкъ тѣи. и кто испокѣстъ нѣждѣ ѿнѣ, чснѣи ѿчѣ! или кѣи іѣзыкъ иѣрѣчѣтъ болѣзнь ѿнѣю и подвигъ!

А́ггль есмъ ѿ трициѣ томленіа шнаго. аще же ѡбраще́тъ сѧ ду́а чиста ѿ безгрѣшна, преходитъ со радостію мно́гою на нѣса, ѿ стрѣ́таютъ ю свѣ́тлыи а́ггльстѣи чини со свѣ́щами ѿ димнаго́, ѿ локзаютъ ю ѿ предпоснааютъ ю до престола владична, и покланяютъ сѧ престолѣ Бѣа всѣдѣржителя. и тогда зрѣтъ ли́кѣ а́ггльскіа ѿ всѣхъ стѣхъ. пѣніа а́ггльскаа, красотѣ неизреченію. Кто ѿсповѣ́сть, чесныи ѡ́че, радость ѡ́нѣ неизповѣ́димѣю! вопро́силъ же ма еси ѿ ѡ поминаніахъ како ѿ чесо́го ради бывають? ѿ ѡво ѡ нихъ повѣ́мъ ти. третини бывають, понѣже до тре́хъ дѣни ѡправляетъ сѧ ду́а на митарствѣхъ ѿ не приходитъ на поклоненіе; сего ради творятъ сѧ третины ѿ предпоснааетъ сѧ ко Гѣдѣ ѡ ду́и мо́лебѣ, ѿ ѡблагаетъ сѧ с поклоненіемъ къ пѣ́; ѿ по поклоненіи возвращаютъ ю а́ггли ѿ показѣютъ еи къ мѣ́рѣ мѣ́ста, ѿде́же хо́ждаше во жикотѣ ско́бѣ, ѿ воспоминаютъ дѣ́ланіе еѧ бѣ́гаа же ѿ злаа глаголюще еи: „Зде ѡ́кралъ еси, зде со́каѡднѣ еси, зде ѡ́гѣлаа еси, тѣ́ прѣлюбо́дѣлаа еси, зде ѡ́бнѣлаа еси, зде кѣ́лаа сѧ еси, зде дѣ́торастѣ́ніе сотвори́ла еси, зде ма́лакїю, зде за́внѣ́нне сотвори́ла еси, зде хѡ́лила еси, тамо восхити́ла еси, зде скарѣ́ла сѧ еси, зде бнѣ́ла сѧ еси“. тамо же пакѣ показѣютъ еи а́ггли стѣ́и аще бѣ́го сотвори. глѡ́щи еи: „Зде сотвори́ла еси ма́тню, тамо пѣ́стила сѧ еси, зде сотвори́ла еси по́каніе. тамо антѡ́ргїю, зде твори́ла еси ма́твы. тамо параклѣ́, зде твори́ла еси бѣ́ніа, тамо ѡ́ламопѣ́ніа, зде твори́ла еси сто́лнїа, тѣ́ стра́наго по́миловаа еси“, и просто рѣ́ши, всѧ, елика сотвори́ла бѣ́лаа ѿ злаа, показѣютъ еи да́же до дѣ́нїи скончаніа еѧ. ѿ во ѡ́. дѣ́нь приходитъ пакѣ на поклоненіе, ѡ́ко же ѿ во третѣи, ѿ твори́тъ сѧ пакѣ па́мѣть ѿ прѣпоснааетъ сѧ ко Бѣ́ ѡ ду́и. при второмъ же поклоненіи несѣ́тъ пакѣ ду́ѡ во ми́рѣ а́ггли ѿ показѣютъ еи рай, бѣ́шнѣ, нѣ́дро ѿбраамѣ. ѡ́бнѣтели правѣ́днѣхъ. радость ѡ́нѣю неизповѣ́димѣю. и радѣ́етъ сѧ ду́а видѣ́щи сѣ́а, ѿ мо́литъ стѣ́хъ а́ггль, да еи тѣ́ всѣ́латъ со правѣ́днѣми. потомъ пакѣ показѣютъ еи ма́кѣ грѣ́шнѣхъ глѡ́щи еи: „Се е́сть червѣ́ нѣ́снѣпающѣи, сѣ́и е́сть глѣ́мыи тартаръ, се е́сть ѡ́гнь вѣ́чнѣи, се е́сть тма вѣ́чнаа“, и всѧ ма́кѣ грѣ́шнѣхъ ѡ́казѣютъ еси. нѣ́кстъ же, ѡ́че чѣ́стнѣи. та́гѣщѣи ма́кѣ, ѡ́коже бѣ́днѣ ѿберю ѿ прѣлюбо́дѣю свѣ́щѣ ѿ слѣ́жащѣ. ѿ прочѣе прино́сѣтъ сѧ пакѣ на поклоненіе во ма́. дѣ́нь, ѿ при́мѣетъ ѡ́кѣтъ и ѡ́ходитъ на мѣ́сто, ѿде́же аще ѡ́готовано еи ѡ́ Гѣ́, паче́же ѿде́же сама сѣ́вѣ ѡ́готовала мѣ́сто, сирѣ́чѣ по дѣ́ла́ніемъ еѧ. ѿ тако поса́жена бывае́тъ ду́а на своѣ́мъ мѣ́стѣ да́же до ѡ́бнѣаго воскрѣ́сеніа; радѣ́етъ сѧ, аще ѿма́тъ добраа дѣ́ланіа, радѣ́етъ сѧ ѡ́ части воспрѣ́мляющѣи бѣ́гаа, совер́шеннаго же воспрѣ́-

мѣла ѿжидати; аще же во мнозѣхъ грѣсѣхъ същи, плачетъ самъ и скорбитъ сидащи“.

Старецъ же глѣбоко козтхнѣвъ ѿ горко прослезивъ самъ и рече: „Горе днѣю ѿномѣ, конѣже роди самъ члвкъ ѿнѣй!“

Рече же емѣ аггль: „Бѣ, чѣстнѣй ѿче, грѣшникѣ. праведныи же влѣженъ ѿ твѣвлѣженъ!“

Таже глѣа старецъ: „Млѣю ти самъ, гѣди мои, рци ми, аще иматъ когда ѿслабѣ грѣшникъ или конецъ мѣченіемъ его?“

Рече же емѣ аггль: „Нѣсть, чѣстнѣй ѿче! ниже мѣкѣ грѣшныхъ имѣтъ конецъ, ниже наслаждение и радость праведныхъ, аще когда вса земля расѣланныи нѣсокъ ѿзличити бы самъ моглъ или капля морска, имѣла бы конецъ ѿ мѣка грѣшныхъ, число ѿ конецъ такожде праведныхъ наслаждение. но нѣсть конца ѿбеснѣ“.

Пакѣ вопроси приѣдобныи глѣа: „Млѣю тѣ, гѣди мои, рци ми ѿ сѣ: котормъ сѣтъ сѣтъ милосердѣишѣи ко члвкомъ. ѿко да млѣтъ члвкъ ѿбогѣи тѣхъ, да млѣтъ самъ ѿ немъ ко Гѣдѣ?“

Глѣа емѣ аггль сѣтъ: „Сѣтъ аггль, но и вси сѣтъ милостиивѣи сѣтъ ѿ любовіи ко члвкомъ; но члвци неразѣмѣни ѿ неблагодарни, не творяще заповѣди приѣлѣгаго ѿ мѣстиваго Бѣа, но творятъ достойнаа гнѣкѣ. сѣтъ аггль мѣтъи сѣтъ велѣми ко члвкомъ, понеже сѣснѣа ради члвча ѿвидѣша и тыи свѣтлѣе члволюбца Бѣа. ѿбаче ѿ влѣдѣца наша Бѣа, сѣа паче множае млѣтъ самъ Бѣѣ своемѣ ѿ Бѣѣ ѿ сѣснѣи члвчскомъ. ѿ сего ради годитъ самъ, чѣстнѣй ѿче, дабы члвкъ незабытѣнѣю имѣлъ памѣтъ ко владѣици нашенъ Бѣи во ѿстѣхъ ѿ сѣдѣи своемъ днѣю ѿ нощѣю. но ненависникъ дѣшволъ прѣлѣцаетъ члвка, ѿ тако неблагодарныи бывѣтъ, молитвами бо емъ миръ даже досѣлѣ спасаетъ самъ, приѣвидѣши бо члвци Бѣа ѿ сѣтъхъ его, ѿ сего ради сѣдѣи ихъ..., неправѣ млѣтъ самъ ѿ неслышаны бывають“.

Глѣа сѣтъ пакѣ старецъ: „Млѣю тѣ, гѣди мои, рци ми ѿ сѣ: коѣ пригрѣшнѣе тѣгчаниѣе естъ ѿ инѣхъ?“

Глѣа аггль емѣ: „Нѣсакъ грѣхъ, чѣстнѣй ѿче, разлѣчаетъ члва ѿ Бѣа; злопомнѣнѣе ѿ тщеславіе надъ всѣхъ грѣхѣи, тыи едиинѣи доволни сѣтъ погрѣзѣти члвка во адовѣ пропасть“.

Глѣа пакѣ старецъ аггль: „Бопрошаю тѣ, гѣди мой, и ѿ сѣмъ, кинѣ грѣхъ паче инѣхъ ненавидитъ Бѣѣ?“

Глѣа емѣ аггль Гѣднѣ: „Рѣхъ ти, ѿко злопомнѣнѣе ѿ тщеславіе вса ѿныа грѣхѣи превосходѣтъ; тыи едиинѣи доволни сѣтъ всѣ миръ погрѣзѣти. ѿко тщеславіеа ради ѿдамъ изъ раѣи изгнанъ бытъ, за тщеславіе прѣкостѣтелъ аггль бытъ ѿстѣпникъ, тщеславіеа

славіа ради фари́сей трѣдѣ и всако добродѣтелѣ погуби, и вси имѣще тамъ мѣстити сѧ вѣдѣтъ⁴.

Пакі старецъ гл҃а (емѣ) а҃г҃ла: „Вопрошаю тѧ, г҃ди мой, ѿ семѣ, кѣмъ чл҃вци паче ѿнѣхъ мѣчатъ сѧ?“

Гл҃а емѣ а҃г҃ла: „Рѣхъ ти, ѡко тѣснотѣ и злопомнѣнію ѿмѣрени. ѡваче естѣ мѣка подъ мѣкою, ѡдеже ѡдолскіе нерен мѣчатъ сѧ ѿ христїанскіе владѣще ѿ сѣжаще, ѡже акі не вѣрѣюще ѿ прѣвѣдающе вѣстѣннѧ тайны; такожде владѣще ѿноци ѿ инокиѣмъ. понеже, честныи старче, ѡнадшымъ а҃г҃ласкіи ангѣлѣмъ ѿматъ наполнѣти сѧ ѿ сѣго ѿ ѿщѣнаго чина. ѡвѣ иноческаго, ѿ стати къ тѣхъ мѣсто ѿ вѣ тѣхъ чести ѡко же перѣкѣ. ѿ тогда прѣвѣжитъ сѧ конецъ. тѣмъ же ѡбо не сохраниши ѿ томъ чѣстныѧ стѣна ко великое бесчестїе ѿ мѣкѣ ѡшлѣютъ сѧ; но ѿ прѣстѣпающе вѣстѣнныѧ законы нерен, прѣвѣдающийъ славословіе вѣѣ ради мирскѣхъ попеченїи, ѿ тыи дадѣтъ слово ко днѣ сѣдныи. ѡко ѿнѣшнѣе время дѣланїѧ естѣ частѣ, вѣдѣши же воздашнѧ. ѿ пѣнчнѣхъ же нерѣхъ ѿ монахѣхъ что ти ѿмамъ глаголати? великі тѣхъ мѣкѣ ѡжидаютъ, аще не покаютъ сѧ“.

Рече емѣ старецъ: „Пакі рци ми, г҃ди мой, ѡже прѣвѣднѣтъ днѣ сѣго воскреснїѧ Г҃да нѣшнѣго Іс Х҃а, ѿмѣтъ ли за сѣе кѣмъ грѣхъ?“

Гл҃а емѣ а҃г҃ла: „Горе тѣмъ. ѡко великіе мѣкѣ тѣхъ ждѣтъ. аще бо кто прѣвѣднѣтъ днѣ воскреснїѧ Г҃да нашнѣго Іс Х҃а, самаго Г҃да прѣвѣднѣтъ, ѡко же Иудей. пишѣтъ бо, ѡко проклатѣ естѣ ѡнъ, ѡже аще не ѡпразнитъ сѧ ѡвѣ ѿ вечернѧ сѣвети даже до свѣтающаго понедѣлка. ѿ аже бо аще кто почитѣтъ днѣ воскреснїѧ Г҃да нѣшнѣго Іс Х҃а, самаго Г҃да почитаетъ. такожде ѿ всѧ вѣдчнѧ праздникі ѿ стѣхъ великіхъ, ѡвѣрѣтаетъ бо тои помощъ во днѣ нѣжды, ѡко многое ѿмѣтъ дерзновѣніе ко Г҃дѣ ѿ еже аще чего прѣсѣтъ, прѣемалѣютъ ѿ прѣлагаго Х҃а. но вѣка сѣго чл҃вци сѣветиша сѧ ко попечениѧхъ сѣтнаго житїѧ ѿ ѿзнаша [sic!] страхъ вѣѣ ѿ ѿ любовъ ко ближнимъ ѿ сѣца своего, ѿ посаѣдоваши коли плоти своѣи. ѿ горе тѣмъ! вѣжд, чѣстныи старче, ѡко всако не почитали днѧ Х҃а воскреснїѧ, Г҃да не ѡзритъ“.

Тогда возтѣхнѣвъ старецъ ѿ горко прослезѣ сѧ рече: „Горе намъ грѣшнымъ!“

Рече же емѣ а҃г҃ла: „Вопрошай, что хоцѣши, часъ бо естѣ поити ми на прѣдстоѣніе ѿ славословіе Г҃да моего“.

Пакі же старецъ воздѣхнѣвъ ѿ рече: „Се добръ рабъ Г҃да моего къ нѣждѣ естѣ, ѡко да не прѣзритъ, но да ѡдастѣ всегда сла-

вословіє Б҃гѣ, невіщественъ ѿ безгрѣшенъ сын. мы же прѣстныи ѿ грѣшныи не печемъ самѣ ѡ сп҃сеніи нашемъ добрѣ“.

Пакі старецъ г҃ла: „Мѣю та, г҃и мой, ѡко да речени ми ѿ се, кѣмъ мѣтвы приличны паче мниховъ?“

Рече емѣ а҃г҃ла: „Ще естъ кто книженъ, сирѣчь вѣмѣа грамотѣ, Дѣды ꙗзыцы; аще естъ простъ, да глаголетъ: „Г҃ди Іс҃ Х҃е помѣи мѣ грѣшнаго!“ сѣмъ мѣтва козможна естъ всѣмъ, ѿбо мнози ѿ книжнѣ ѡстаѣши кѣмъ ѿ сѣю мѣтвѣ держаще спасаѣа самѣ ѿ сѣю мѣтвѣ могѣтъ держати мѣдѣи ѿ старѣи, мѣжѣи ѿ женѣи; ѿ ѿже хотѣи сп҃сти самѣ держитъ [sic!] сѣю мѣтвѣ на всѣмъ мѣстѣ и всѣмъ врѣмѣ, аще во кѣлїи, аще ко днѣи, аще в нощи, сѣдѣи ѿли ѿдыи ѡдобъ молит самѣ; доколя ко естъ хотѣѣемъ сп҃сти самѣ“.

Г҃ла пакі а҃ква Макаріи а҃г҃ла: „Рци ми, г҃ди, ѿ се, аще ѡбращѣтъ самѣ члѣвкъ, ѿ наѣчитъ ѿнаго грѣшнаго. ѡкѣде его ѡ грѣхѣ ѿ наставитъ на пѣтъ сп҃сеніа, ѿмѣтъ ли кѣю мѣдѣ?“

Рече емѣ а҃г҃ла: „Писано естъ: иже аще ѿзвѣдетъ достойное ѡ недостойнаго, ѡко ѡста мѣмъ бѣдетъ, той сп҃сетъ ѿ своѣю дѣшѣ ѡ всѣаго грѣхѣа. ѡко же совѣтѣа ѿномѣ ѿ наводѣи на дѣло злое не точію ѡнаго погѣбѣлетъ, но ѿ своѣю дѣшѣ предаѣтъ Сатанѣ. ѿ естъ сѣи грѣхѣ великъъ привеѣсти кого до погѣбѣи. ѡкоже ѿ кѣлика мѣда естъ ѡвести члѣвѣа ѡ грѣхѣа ѿ наѣчити спасѣномъ пѣти“.

Сѣа рикъ а҃г҃ла Г҃днѣ таже г҃ла ко старцѣ: „Бл҃гови, а҃ква! спаси самѣ ѿ крѣпи самѣ возмагаѣ ѡ Г҃дѣ!“ ѿ возлетѣвъ иде на небеса, старецъ же падъ покѣлѣи самѣ г҃ла: „Иди со мирѣмъ ѿ прѣдѣстѣи Трѣци мѣмъ ѿ ѡ мнѣ грѣшномъ“. ѿ бл҃годаривъ Б҃а возкрати самѣ во кѣртицѣ свои вѣвѣа ѿ слава Г҃да показаниѣ емѣ сѣмъ. ѿ вѣвѣнѣвъ крѣмѣ сказа сѣмъ вѣрномъ братѣ ко слава Б҃гѣ ѿ Б҃гѣ ѿ стѣмъ Дѣхѣ ѿнѣ ѿ прѣно ѿ ко вѣки вѣкомъ аминѣ.

О. Рукопис о. Івана Дашовського з Гадинковець з р. 1736,
(Бібліот. Нар. Дому ч. 126), стор. 57—62.

(Слово дѣйсѣиствѣное, которое ѡзнаѣменное ѡ а҃г҃ла стѣмъ прѣдѣномъ Макарію египетскомъ ѡ тайнаѣ бж҃їиѣ нескѣдомѣ). Єдноѣо часѣ ходѣчи по пѣстинѣи стѣи прѣдѣи Макаріи египетскѣи, тѣдѣи ѡви самѣ емѣ а҃г҃ла бж҃иѣ з бокѣ наѣчи и мѣви: „Бл҃гови ѡче“. Макаріи же

рекаъ емѸ: „Бл҃женъ Б҃гъ нехай вѣдѣтъ и прости́тъ тѧ“. прїѣзный же Макарий видѣши его молодого Ѹ кѣзѣрѣнкѸ чернечоу, красного вѣдѣши надъ мѣрѸ, мови́тъ емѸ ст҃ый Макарий: „БижѸ тебе и дивѸю сѧ, же такъ дивное видѣніе твоє и красное лица твоего вижѸ, нѣгди боу еше не видѣлъ межи людьми таковой красоти, якъ тебе красного вижѸ. для того заклиная тѧ Б҃гоу, жебнемъ повѣкъ правдѸ, хто ты естѣ и ѿкъда?“

Ѽповѣлъ шныи стѸмѸ и мови́тъ: „Я не естѣ чл҃вкъ сего свѣтъный, але я естѣмъ а҃ггѧ, посланный естѣ ѿ Б҃га вседѣржителя шзнаѣмѣти и показати тебѣ тайны вѣѣи, котрїѣ ѿ многнѸхъ лѣтъ кѣдати жадашѸ. а чего хочешъ знати, повѣмъ я тебѣ“.

Старицъ же Макарий чѸючи тое впаде на земаю и похвали́тъ Г҃да Б҃га мовачи: „Слава тебѣ Г҃ди Бж҃е мой, же мене негодного и многогрѣшного слѣгѸ своего не остави́тъ есѧ и не зане́хаетъ мѧ, але посладе есѧ до мене а҃ггѧ, своего ст҃го вповѣсти миѣ скритїи тайны твои ст҃ыи, чего не вѣдаю ѿ не домышляю сѧ ѿ розѸмѧ мой короткий не досягнетъ ѿ не дойде́тъ, которы́ таниѧ ѿ многи́ лѣтъ жадаемъ вѣдати ѿ тебе, сотворителя моего“.

И тогда рекаъ емѸ а҃ггѧ вѣѣи: „Ѽче, проси́ въ мене, чего хочешъ въ мене до вѣдати сѧ. жебѸмъ тебѣ вповѣлъ“.

Старицъ же зновѸ впаде на земаю ѿ поклони́и сѧ емѸ ѿ со страхомъ печѧ питати а҃ггѧ вѣѣого мовачи: „Повѣжъ миѣ, а҃ггѧ ст҃ый, якъ прѣставѣшии сѧ, котрїи зидѣтъ изъ сего свѣта на тамтеѣ свѣтъ, чи познаю́тъ сѧ тамъ шни единъ дрѸгого, то естѣ мѸжъ жонѸ, жена мѸжа, чи познаю́тъ сѧ шны там?“

Ѽповѣлъ а҃ггѧ: „СлѸхай, Ѽче, яко ко люде на дрѸгий дѣнь вставши ѿ сна, зострѣтишии сѧ единъ изъ дрѸги́хъ вѣтаю́тъ сѧ и поздороклаю́тъ сѧ, так и тамъ дш҃ѣ праведны́хъ и грѣшны́хъ едни дрѸги́хъ знаю́тъ; и не ти́ко знаемїѣ, котрїи крѣвнїи и з родѸ ихъ, познавати сѧ вѣдѣтъ, але и тїи, котрїи ѿ не кидали сѧ, если сѣтъ собѣ крѣвнїи, то познаваю́тъ сѧ тамъ вѣѣи ѿкровенїемъ. праведнїи и грѣшнїи все тоѣ ѿ Б҃га мѣютъ; праведнїи во цр҃кѣи вѣѣи познаваю́тъ сѧ, а грѣшнїи во адѣ познаваю́тъ сѧ“.

ЗновѸ там запита́ старецъ а҃ггѧ вѣѣого мовачи: „Повѣжъ же миѣ, а҃ггѧ вѣѣи и пане мой, гди развѣчи сѧ дш҃ѧ ѿ тѣла, цю ей тогда вѣваетъ, котрой дш҃и люде и поминанїе чиня́тъ заразъ?“

Ѽповѣлъ а҃ггѧ мовачи: „СлѸхай Ѽче, по развѣченїи дш҃и ѿ тѣла людского, то заразъ вѣрѣтъ тѸю дш҃Ѹ а҃ггѧ ст҃їи ѿ не идѣтъ изъ нею поклонити сѧ изъ земаѣ до нѣба до самыи столицѣ до Б҃га вседѣржителя. Естѣ ти́ дорога до нѣба яко сходн, яко стѣ-

пины, и на кождѣ сходаѣ естъ полки дѣволскіи, котріи позасѣдали на тиѣ сходахъ дѣволы. а тѣи сходи называюѣ сѧ митарства. а иншои дороги и гостинца немаѣ до црѣва нѣбого, тѣлоко тѣми сходами. а гдѣ а҃ггѣи стѣи несѣтъ до нѣа дшѣ, тѣдѣ заразѣ дѣволы переходѣ ѿ стрѣчаютъ тѣю дшѣ, и приносятъ карти, на котриѣ картаѣ написано кѣмъ грѣхѣи тѣи дшѣ. ѿ прѣчаѣ сѧ таѣ дѣволы з а҃ггѣями стѣими за тѣю дшѣ молвѣи: „Сѣа дшѣа того а того рекѣ, того а того мѣца, того а того дня и к тѣю ноцѣ грѣшила, тѣи и тѣи грѣхѣи чинила, а жадного дѣла за грѣхѣи, а҃нѣ покѣти а҃нѣ сповѣданѣи не чинила. крадаѣ, ѡбѣваѣ людѣи, и ѡкрикѣваѣ, напастоваѣ многиѣ людѣи, скѣпѣи былъ до ѡбогиѣ людѣи. злыѣи и нѣмѣлостивѣи кѣмъ, зрѣстивѣи быѣ, стѣокрадѣа быѣ, паница быѣ, блѣдникѣи и чѣжо-ложникѣи быѣ, людѣи зѣваѣваѣ. лѣниѣи до црѣви, до набоженства быѣ, ѡклеветалѣи ѿ ѡбѣмокала людѣи, зло за зло ѡдавалѣи. ѿ кѣмъ грѣхѣи таѣ на тѣхъ митарствахъ показѣютъ тѣмъ дшѣамъ, котрихъ а҃ггѣи проважатъ до нѣа, и пришкодѣи великѣю дшѣамъ дѣволы чинѣѣ, заповѣгаюѣи и не допѣскаюѣ до нѣа. и стѣи тѣи а҃ггѣи также скобождаючи и боронѣчи тѣю дшѣи, тѣдѣи также своѣи писма дѣволѣи показѣютъ, и есѣи ѡкѣи добріи дѣла коли ѡчинѣи. а҃лѣо постѣиѣи цѣри, а҃лѣо мѣиѣи сѧ Гѣдѣ Бѣѣи цѣри, а҃лѣо ѿповѣдаѣи сѧ правдиѣи не затаюючи жадного грѣха, а҃лѣо правдиѣи покалѣи сѧ и прѣстаѣи грѣшитѣи, а҃лѣо покленѣиѣи за ѡкий грѣхѣи кѣлкадѣсѣѣи ѡдариѣи жалѣючи, же грѣхѣами Гѣда Бѣѣа прогнѣвалѣи, а҃лѣо заплакалѣи з глѣбокости сѣрдѣчнои згадаѣи своѣи грѣхѣи тяжѣи, а҃лѣо слѣжѣи бѣѣи в стѣа и нѣдѣиѣи дни часто нѣймалѣи и ѡбогиѣи ѡмѣжѣи дѣвал, а҃лѣо сторонного до домѣи своѣи приѣмокалѣи, а҃лѣо нагого. ѡбогого коли приѣдѣгнѣлѣи, а҃лѣо хорого наѣдѣилѣи ѡбогого и ѿсти ѡмѣи подаѣваѣи. а҃лѣо в темниѣи сидѣчѣи наѣвѣдѣиѣи и зѣвалиѣи с темниѣи, а҃лѣо ѡкривѣженного ѡ напасти кѣбѣвилѣи, — тѣдѣи же тѣи дѣла добріи а҃ггѣи стѣи наѣнесѣютъ ко книгаѣи сконѣи, и тѣи дѣла добріи прѣтивъ злыѣи дѣлаѣи на вагѣи кладѣѣѣи. есѣи жеи знаѣдѣѣи сѧ дѣла добріи ровнѣи прѣтивъ злыхъ дѣлаѣи, то колѣиѣи тѣа дшѣа бѣдѣѣи ѡ того митарства. и берѣѣи тѣю дшѣи а҃ггѣи стѣи. вѣхѣѣѣи з неѣи на вѣишѣи стѣиѣи до иншого митарства. во тѣаи кѣѣи. всѣхъ митарствѣи еѣи. тѣдѣи жеи в кождѣи митарствѣи дѣволы сѣѣи ѿ переходѣи и застѣѣѣѣи до дорогѣи ѿ не допѣскаюѣ до нѣа ѿ тѣѣѣѣи дшѣи... хотѣиѣи ѡнѣиѣи и вѣиѣиѣи тѣю дшѣи ѡ рѣкѣи а҃ггѣи. дшѣа жеи бѣдѣиѣи страхѣи велиѣиѣи зѣиѣиѣи бѣдѣиѣи дрижиѣи и бѣиѣи сѧ. стѣи жеи а҃ггѣи мѣцѣи ѡнѣиѣи сѧ боронѣчи дшѣи ѡ дѣволѣи, жеиѣи мѣгѣи ѡскѣѣиѣи дшѣи ѡ рѣкѣи дѣволѣи.

кладѣчи добріи дѣла противъ злыхъ дѣлъ. и слагѣхъ ѿтуда визволаѣ тѣю душѣ. то берѣтъ еѣ а҃глы и провадаѣ еѣ еще на вышній стѣнѣ, еще до иного мытарства, и таѣ зновѣ випитована страшное бываетъ. и тогда дѣволы шніи и а҃гли стѣи мецно спираюѣ сѣ зо кшелакиѣ випитанаѣ. тѣрѣюѣ сѣ показѣючи кождый скѣи папѣри и ристры. а найбарзѣи стараючи сѣ а҃гли стѣи, якъ бы могли пришеѣсти [sic!] ѣ шворсннги и кирвати вѣднѣю душѣ. ино комѣ бы могла достати сѣ таѣ душѣ, чи а҃глоѣ, чи дѣволоѣ? тѣдиѣ рада бы душѣ кождаѣ до нѣа, але грѣхѣи не допѣскаютъ. есанѣ и ѿтуда а҃гли тѣю душѣ визволаѣт, тѣдиѣ берѣтъ еѣ а҃гли стѣи и виходаѣ еще вышше ажѣ до кратѣ нѣбныѣ. на котериѣ дѣволѣи кшннѣе всѣхъ мытарствѣхъ зостаюѣ. хтож и виповѣсти можетъ шніи страхи и тѣрѣкована дѣволское шныѣ вѣдныѣ душѣмѣ, чѣныи ѿче. тымѣ душѣ, котріи виходаѣ до нѣа! и шкіи страхи таѣ дѣволѣи тогда знаходѣтъ на вѣднѣю душѣ, крнчачи и волаючи з великимѣ марѣканемѣ, не допѣскаючи душѣ далей пойти до нѣа мовачи: „Стѣй, почакай, не иди! чомѣ такъ смѣла и безпечне важиш сѣ тѣт ити? абоѣ не вѣдашиѣ. якъ есѣ ѿскверниѣа ѣ шипетниѣа стѣи крѣпніе грѣхѣи шипѣтннми, блѣдеткоѣ нечистиѣ и чѣжоложствомѣ? або не покажѣлаѣ есѣ и не помазѣа есѣ ѿдеждаѣ а҃глаского шѣраза, в которой шдегнѣа есѣ сѣ кыѣ и шѣкцѣа есѣ сѣ бѣѣ к чистотѣ шѣе вѣкъ своей. презѣ все житіе скѣе чистоѣ держаги и во стѣости пребывати? а ты.. шкажѣвши сѣ грѣхѣи нечистими и шѣктниѣе скѣи не заховавши ѣ шипетивши сѣ шкѣ тѣт важиш сѣ пойти до нѣа? стѣй, не иди! якъ тѣда мѣшиѣ пройти? абож тѣт шалѣкрствомѣ хочиш наѣ тѣтѣ ѣзѣвти? гдѣ ѣнѣ пойдѣшѣ, не давши сѣшного виводаѣ из себе? знаемо во, же мѣсиш сѣ зновѣ верѣвти назад к темноѣ адскѣю, а пойти мѣсиш до вѣчныѣ мѣкъ пекельныѣ. и тогда есанѣ знайдѣѣ сѣ нещасликамѣ душѣ шѣвжѣнію годна, же би многіи грѣхѣи еѣ перемагѣаи, то выриваюѣ тѣю душѣ шніи зѣи мытннги, нѣмѣлостивіи дѣволоѣе, из рѣкъ а҃гласкиѣ вививаюѣ и несѣт еѣ в темноѣ адскѣю принсноднѣю, в темніи и мрачніи мѣсца болѣзненніи. и великѣю тогда бѣдетъ вѣдѣ терпѣкти шнаѣ душѣ нещѣнаѣ. и лѣпше бы, гдѣ би сѣ не роднѣ той чѣкъ. хтож можетъ и виповѣсти шнѣю нѣждаѣ и мѣки, котрѣю таѣ терпѣкти бѣдѣт душѣ грѣшніи, чѣтныи ѿче! а естѣмѣ а҃гль бѣжѣи бѣдѣчи, а страшѣ сѣ барзо и дрижѣ шныѣ пекельныѣ мѣкъ. И есанѣ знайдѣѣ сѣ душѣ чистѣа и негрѣшна, то таѣ душѣ переходѣт и проминеѣ з радостію кѣкъ тѣи мѣсца небеспечніи, котріи южѣ можиѣѣ. на котріѣ мѣсцахѣ позасѣдаѣи мыѣннѣи зѣиѣ

дѣхове, и виходитъ тамъ дѣла зъ великою радостію на нѣса, и стрѣ-
чаютъ енъ а҃глы сѣи свѣтаи изъ свѣщами ѿ кадиломъ красно-
пахнѣчи, и цѣлѣютъ тѣю дѣшъ а҃гланъ сѣи и прокадаѣтъ енъ найпер-
ше до самого майстатѣ вѣдки Хѣ и тамъ покланяѣтъ сѣ прѣтола
вседержителя Хѣ Гѣла, тамъ же видѣтъ полки сѣихъ а҃гловъ и ар-
ха҃гловъ и чѣетъ таѣ спѣванѣ а҃глаское, и всѣхъ сѣихъ тамъ
видѣтъ, и бѣдѣтъ радovati сѣ всѣ сѣи со дѣи шной радостію
некиповѣдимой. шъ той во радости нѣбной некиповѣдимой хто
можетъ и кивѣсти, чѣтныи ѿче!

„Еще тыѣ шъ поминаніахъ вѣснѣиѣ питаю тѣа, а҃глы сѣи,
шкъ и дѣа чого бываюѣ поминаніа за прѣставашиѣ сѣ дѣаѣ? чи
естъ имъ фалта шкая и рѣдѣнокъ шкий зъ того, же чинимо имъ
поминаніе?“

ѿповѣлъ емѣ на тоѣ а҃глы и мовѣтъ: „ѿ тоѣ, що питаешъ,
ѿче, повѣмъ ѿ тоѣ пѣвно. Третинны, то еѣтъ третьего дня по вѣмѣр-
ниихъ дѣахъ котрии ѿправѣютъ сѣа, дѣа того вѣваютъ по вѣмѣр-
шиѣ третинны, поневажъ третьего дня южъ колнаа дѣа бываѣтъ ѿ
мытарсткѣ и ѿ тѣрѣащѣ дѣаволскихъ и приходѣтъ на поклоненіе
до самого прѣтола вѣдчного, то еѣтъ до майстатѣ Бѣа вѣсдерж-
теля, и кланяѣтъ сѣа Хѣ Бѣа; дѣа того третинни чиняѣтъ третьего
дня по вѣмѣршомъ, мѣткѣ до Гѣла Бѣа за дѣи ихъ ѿправѣюѣтъ.
И по поклоненіи таѣ посилаѣтъ сѣа тѣа дѣа ѿ Бѣа со а҃глами зновѣ
на сѣи свѣтъ на мѣсца сѣи земнии свѣцкѣи, показовати бѣдѣтъ
а҃гланъ той дѣи, гдѣ що чинила и спраковала на земли бѣдѣчи
ещѣ въ тѣлѣ: злоѣ и доброѣ живѣчи на земли, и показовати бѣдѣтъ
а҃гланъ той дѣи всѣ мѣсца, на котриѣ мѣсцаѣ що гдѣ чинила,
припоминати и згадовати бѣдѣтъ енъ а҃гланъ каждый [к]рокѣ по
крокѣ, що гдѣ чинила, и каждого мѣсца покажеѣ, що гдѣ тѣа дѣа
чинила, и каждый дѣи бѣдѣтъ показовати, котрого дня ѿ котрой
години гдѣ ходила и що гдѣ починала, и всѣ зѣи дѣла показо-
вати бѣдѣтъ ѿ мовѣти бѣдѣтъ: „ѿто тѣтъ еѣтъ вѣрѣкъ тоѣ и тоѣ
ѣ того и въ того чѣа, а тѣтъ еѣтъ шкѣветалѣ того чѣа, а тѣтъ
еѣтъ вѣдѣтъ чѣжеложетка чиниѣ съ тѣмъ и съ тѣмъ чѣкоѣ або зъ не-
вѣстою, а тѣтъ присѣгаѣ на криво, а тѣтъ еѣтъ свѣдчиѣ фалшивѣ
за наѣмъ“ и всѣ тоѣ а҃гланъ той дѣи, що гдѣ чинила, то тоѣ всѣ
показовали енъ. Зновѣ тиѣ показѣюѣ а҃гланъ сѣи той дѣи еще
и тоѣ. гдѣи що гдѣ доброѣ чинила на котромъ мѣсцѣ, и мовѣтъ
той дѣи „ѿто еѣтъ тѣтъ на сѣмъ мѣсцѣ мѣостиню вѣогиѣ людиѣ
чиниѣ, а тѣтъ нестиѣ сѣа еѣси, а тѣтъ нагѣго приѣдѣлаѣ еѣси вѣоного,
а тѣтъ вѣкривдженного кѣбакиѣ еѣси и шѣборениѣ еѣси ѿ напасти.
а на сѣмъ мѣсцѣ хорого наѣдѣиѣ еѣси и послѣжиѣ еѣси емѣ ѿ по-

живиашъ еси его, а тѣтъ сторонного к домуъ свой приима еси его, а тѣтъ к темници сидачого накорми^а еси и визколи^а еси его с темницѣ. а тѣтъ за грѣхѹи поклѣова^а еси, а тѣтъ моливи^а и акафи^с до прѣтой Бѣи прочита^а еси албо и найми^а еси, акы за тебе прочитано. а тѣтъ мѣткы до Гѣда Бѣа стѣго ѿправляа еси, а тѣтъ всенощного и ѿтри^а и слѣжкы вѣои вислѣхал еси, а тѣтъ на сем мѣсцѣ грѣхѹи свои споминѣши и заплака^а еси и до Гѣда Бѣа з всего срѣца своего кездхнѣа еси за грѣхѹи свои. а тѣтъ на се^м мѣсцѣ поклони з великою жалостію за грѣхѹи свои ѿпракова^а еси^а. и такъ почавши ѿ врожѣна члѣкого ажъ до кончини житіа его цюко^авѣкъ докро^а албо заетъ ѿчини^а гдѣ, то то^е ксе той дѣи агглан стѣи тогда показѣютъ до девяти дний. а во десяти днѣи виходятъ агглан з тою дѣію зновѣ на нѣбо, и идѣтъ зновѣ поклонити сѣ прѣтолѣ Гѣдню, іако тежѣ и во третій днѣи чинили, гдѣ ѿправѣютъ сѣеници слѣжкѣ вѣію до Гѣда Бѣа, цю называю^т сѣ девятины. такъ ты^а и по дрѣго^а поклоніи^а ѿной дѣіѣ, гдѣ поклонили сѣ столици Гѣи. гдѣ самъ сидѣтъ Бѣѣ, тѣди зновѣ идѣтъ агглан стѣи на земаю з тою дѣію, и показѣютъ ей рай роскошнѣи. во рай на земаи е^ст сотворѣнѣи. которіи рай самъ Бѣѣ насадилъ и ѿфѣндекалъ. и той рай той дѣіи показѣютъ агглан, спокойніи мѣсца. правѣдникѣ вселое мѣсцѣ и мешканѣ зготованное ѿгодникомѣ вѣимѣ. и розмантѣи садѣи и дѣрева райскѣи ѿкошніи показѣютъ, мешканѣ радоеніи и вѣчнѣи. на тѣи радостнѣи и кеселѣи мешканѣ смотрачи и гладачи ѿнаѣ дѣіа тѣди^а забѣваѣтъ ты^а давны^а всѣхѣ смѣтны^а и прискорбни^а минѣанѣ вѣдѣи и скорбей сегоскѣтны^а, фрасѣнков земныхѣ. и тамѣ вѣдѣчи дѣіа в тихѣ райскихѣхѣ мѣсца^а кеселѣи и радоены^а, тѣди^а проситъ тамъ дѣіа аггло^а стѣхѣ, жѣкы тамѣ еи в раю зоставили мешкати межѣи правѣдними. агглан же берѣтъ ѿнѣю дѣіѣ изъ раю и идѣтъ з нею до страшнѣи мѣсцѣ, до мѣкѣ вѣчнѣи пекѣлны^а, и показѣютъ ей, той дѣіи, мокачи: „Ѣто^а сѣи мѣсца вѣчнѣи мѣкѣ естѣ, которѣи зготованы сѣтъ дѣволѣи и слѣга^а его и тымѣ, которѣи чинятъ колю его, то е^ст грѣшникамѣ. а сѣе мѣсцѣ е^ст червы ѿгниныи вѣчнѣи нѣдмирающѣи, котрѣи зачи дѣи грѣшныхѣ во ѿгны гризѣтъ и скрѣзь нѣхѣ тѣла и дѣи точатъ. а сѣе мѣсцѣ е^ст адѣ, то е^ст пропа^а, присподнѣа, кездѣа глѣбокаѣ. а сѣе ти^а мѣсцѣ е^ст смола кипѣчаѣ и смродѣи ѿпѣтнѣи^а. тамѣже и нышѣи мѣки пекѣлнѣи страшныи агглан тѣи дѣіи показѣютъ и мокаѣтъ: „Ѣтожъ то тѣи мѣки, котрѣи каждыѣ по годности и вѣдѣгѣ засѣдѣи нѣхѣ, хѣто іакѣ засѣдѣи^а, тѣи мѣки наготованы сѣтъ грѣшникомѣ^а. естѣ ти^а и нышѣи, тажиѣи и горшѣи мѣки, надъ всѣхѣ

мѣкъ страшиѣишій, а найварзѣи немашъ тажши^и и горши^и мѣкъ
яко сѣенико^и, котрѣи вѣдѣ и нечистотѣ и чѣжело^иство и пан-
ство чинятъ и в тихѣ грѣхѣхъ вѣдѣчи литѣргію вжѣтвеннѣю,
свѣжѣ вжѣю свѣжатъ, не боачи сѣ сѣда вжѣго. котрѣи называютъ
сѣ свѣтъ мирѣ, то е^{сть} свѣтлостъ свѣтѣ, а шни такъ чиначи не
е^{сть} свѣтло^{сть} свѣтѣ, але темно^{сть} свѣтѣ, во не единѣ дшѣ людскѣю
скон^и замы^и житіѣ^и до мѣкъ печалыхъ кѣчыхъ закали на ны^и
дивачи сѣ. тѣи кѣ мѣки аггали стѣи показекали шной дшѣ. зноѣ
ти^и во чѣтиридесятый дѣнь по смерти чловеческой, гдѣ тѣтѣ на
земли сѣеници мѣмъ сѣ до Гѣда Бгѣа за дшѣ, гдѣ виждѣт ѿ тѣла,
к чѣтиридесятъ днѣи памѣт сѣеници ѿправѣютъ, котрѣи називаютъ
сѣ сорочинны. тѣды^и зноѣ к сорокъ днѣи прихѣдитъ тамъ дшѣ
з аггалами на поклонѣніѣ до прѣтаа, то е^{сть} до майстатѣ самого
вѣдки Хѣ Бгѣа нашего. и к той часѣ расскажѣ Гѣдѣ нашѣ Іс Хс,
жебы дшѣ шнѣю посадили на мѣсци шномѣ. гдѣ сама сѣбѣ за-
свѣжила и зготовила. и тамѣ посажена и вспокоена вѣвѣтѣ ажѣ
до второго прихѣдѣ Хрѣкого. то е^{сть} сѣдѣ вжѣго. еслиж... [Далѣ
бракув мб. картка рукопису].

[И моука стѣи Макаріи: „Певѣж] ми, который е^{сть} грѣхѣ
надъ иншихъ тажчайшии и котрий е^{сть} мерзениѣишии грѣхѣ
Бгѣи? ѿповѣль емѣ аггаль Гѣднѣ моуачи: „Каждый грѣхѣ
розвѣчат ѿ Бгѣа, але найварзѣи грѣхѣ е^{сть} найгоршии злопомнѣ-
ніѣ, то е^{сть} гнѣвѣ, той во е^{сть} грѣхѣ надъ иншихъ грѣхѣхъ. такъ
ти^и и гордостъ и надѣто^{сть}, сѣи грѣхѣ е^{сть} гордо^{сть}, найснаднѣке
можетъ сировадити ажъ во адскѣ пропа^{сть}. сѣи грѣхѣ единѣ пере-
хѣди^и и перевышаѣт иншии всѣ грѣхи. иншии же грѣхи маю^и волю
и моцѣ свою злостію вкѣ свѣтѣ погвѣити. а то^и для гордости
и для прѣжної слави Идама изъ раю вигнано было, для гордости
шнѣи перкостомѣтѣ, то е^{сть} Деница и Свѣктоносецѣ, который надъ
аггалами былѣ старшии, а прѣз гордо^{сть} сталъ сѣ темности нача^и
никѣ и ѿстѣпникѣ и вжѣи сопротивникѣ дѣволѣ. для гордости
и фарисей працѣ добриѣ вчинковѣ своиѣ втратилѣ, и всѣ тѣи,
котрѣи во гордости прѣывали, то тѣи всѣ погнѣли. такѣ тижѣ
и злопомнитѣлѣ, котрѣи долго на сѣдцѣ гнѣвѣ а на мысли злое
комѣ памѣтаю^и, тѣди^и тѣи надъ иншихъ грѣшниковъ в пѣкаѣ мѣ-
чатъ сѣ. ѿсѣеници же вѣдно живѣчи, котрѣи во Хѣи кѣрѣ пре-
бывающѣи, а неправѣ и нѣ защо сѣбѣ свое сѣенство и свѣжѣ
вжѣю мѣючи, панствѣющѣи и вжѣтвеннѣи тани Хѣи замы^и своиѣ
житіѣмѣ зивѣжаючи, то тѣи в горши мѣкахъ мѣчити сѣ вѣдѣтѣ.
и иноки и сѣеники собѣдѣвшии, а не покаю^и сѣ, то со Іѣдою
вѣчнѣ прѣбывати вѣдѣтѣ“.

Рекаѣ же а҃г҃ла бж҃ий до старца: „Питай ма, ѿче чѣтныи, еше ѿ що; що сѹчишь, повѣмъ тебѣ, бо южѣ часъ естъ и мнѣ пойти предъ Г҃да моего на славословіе“.

Зновѣ тиж мови҃ старецѣ до а҃г҃ла мовачи: „Прощѣ та, пане мой, и ѿ тоѣ, которая естъ мѣтва найпотреби҃нѣша и бж҃ѣ пріеми҃нѣша?“

Рекаѣ же емѣ а҃г҃ла Г҃днѣ: „Если котрий ѹчи҃ сѧ писма читати, и ѿалтирь ѹмѣе҃ читати, то ѿал҃ми Дѣдѣи соединѧють его со Хр҃стоѣ. а если҃ естъ х҃то простый, не ѹчении, то сію нехай читае҃ завше, котраѧ снади҃нѣшаѧ над всѣхѣ мѣтвѣ естъ и ли҃шаѧ, а Г҃дѣ бж҃ѣ стѣмѣ бл҃гопріѣтнаѧ естъ, то естъ: „Г҃ди Іс҃е Хр҃те, снѣ бж҃ий, помѡли ма грѣшного!“ бо ти҃ и многи҃ стѣи, зостави҃ши писма всѣ, а сію мѣтвѣ едниѣ ти҃ко держа҃чи и читаючи еѣ завше сїсенными были. Сію мѣтвѣ: „Г҃ди Іс҃е Х҃е, Снѣ бж҃ий, помѡли ма грѣшного!“ могѣть держа҃ти старѣи и молодѣи люде. и неѣсты и х҃токоливѣ х҃оче҃ сїсти сѧ, то сію мѣтвѣ нехай ко ѹстаѣ завше держа҃тъ и на каждоѣ мѣсцѣ гдѣко҃вѣкѣ бѣде҃тъ, и келіи҃ ѣ в дорожѣ бѣдѣчи, чи в днѣ чи в ночи, ле҃жаючи ѣ встаючи, сидѣчи и ходѣчи тѣю мѣтвѣ завше читати, абы завше мѣти сѧ и ко ѹстахѣ еѣ мѣти и все кипѣскати еѣ з҃ ѹстѣ, але завше абы мѣти сѧ Г҃дѣ бж҃ѣ стѣмѣ. х҃орѣючи҃ найбарзѣи повиннѣ тѣю мѣтвѣ читати себѣ, х҃очай и ле҃жачи алео и сидѣчи; той мѣтвѣ завше ѿ каждого хр҃тіани҃на Г҃дѣ бж҃ѣ х҃оче҃, абы мови҃ до бж҃ѣ, и контенти҃ сѧ нею Г҃дѣ бж҃ѣ; х҃очай би х҃то и не ѹмѣлаѣ бо҃ше, то и тею самою едною мѣтвоею сїсенный бѣде҃тъ, абы ти҃ко чѣго иншого, ле҃даѣкого чѣго не мысли҃, то и тею мѣтвоею сїсенный бѣде҃тъ“.

Зновѣ мови҃ старецѣ до а҃г҃ла: „Повѣжѣ же ми, а҃г҃ле стѣи и пане мой, ще и тоѣ: если чѣкѣ ѡкого грѣшника ѿведе҃тъ ѿ грѣха и настави҃тъ и наѣчи҃тъ его на сїсеннѣю дорожѣ, абы юж болше не грѣши҃тъ и ѿ того часѣ абы добре сѧ справова҃тъ предъ бж҃омѣ, чи бѣде҃тъ той чѣкѣ мѣти ѡкѣю за то ѿ бж҃ѣ заплатѣ, що ѿ грѣха грѣшника порадою доброю ѿведе҃тъ?“

Ѽповѣлаѣ емѣ а҃г҃ла Г҃днѣ на тоѣ мовачи: „Мови҃ Х҃сѣ: „Изводи҃й чѣное ѿ недостойного ѡко моѣ ѹста мѣти бѣде҃тъ“. штеж если х҃то наѣчитѣ кого и ѿведе҃тъ его ѿ злоѣи доро҃ги и ѿ злы҃ дѣлаѣ и ѿ грѣховѣ его на пѣт сїсенный шѣрни҃тъ, те҃ди҃ж той великѣю заплатѣ ѿ бж҃ѣ ѡдержи҃тъ за ѡного грѣшника, же вибѣви҃тъ и ѡстерѣгѣ его ѿ мѣкѣ пекѣлни҃; те҃ди҃ж великѣю заплатѣ и нагородѣ таковыи ѿ бж҃ѣ приме҃тъ. зновѣ если бы х҃то радилаѣ кого и до зло҃го приводи҃тъ и ѹчилаѣ в дѣло злоѣ, то таковыи злий

порадца не тнако шного дшѣ погѣбитъ злѣю радѣ длючи, але и свою дшѣ вѣчнѣ діаволови ѿда^{ст} на мѣки вѣчнѣи. Бо то грѣхъ барзо тяжкий есть, гдѣ хто кого до якого грѣха вчитъ и при-
водн^т.

Потн^х же а҃гг҃лѣ Г҃днѣ реклѣ до прѣдбного Макаріа: „Иѡ,
ѿче Макаріе, сп҃сай сѧ и вкрѣплай сѧ во подвижѣ иноческо^х
и бл҃сен^х“.

Тое рѣкши а҃гг҃лѣ возлетѣлѣ ѿ него до горы и пошолѣ на
нѣко. старецъ же Макарий поклонн^х сѧ аж до землѣ и мовн^х:
„Иди во мирѣ, пане мой, а҃гг҃ле ст҃ый, слѣжителю Г҃днѣ, и пред-
станы стѣи Трѣци и Б҃гѣ єдиносвѣтнѣмѣ, и мѡи сѧ ѿ мнѣ грѣш-
номѣ“.

Потом же поджкована чиннѣ старецъ Макарий славачи прѣ-
стоє нма Бж҃оє, же ємѣ таковое извѣщеніє и таковѣи тайны прѣзѣ
а҃гг҃ла своего показалѣ. а потн^х вкрѣпѣ сѧ старецъ до своего ма-
настира и до целѣи, и тѣи всѣ рѣчи, цю слышѧ ѿ а҃гг҃ла, повѣ-
далѣ всѣи братѣи своей. шны тиж тоє слышачи барзо дивовали
сѧ томѣ. Б҃гѣ нашимѣ слава, честь в Трѣицѣ стѣи славимомѣ
Ѿцѣ и Снѣ и стѣомѣ Дхѣ ннѣк и прѣно и на вѣки вѣкомѣ.
аминь.

Рокѣ 1494. мѣца іюліа зї. Іѡанѣ Дашовский прѣзвитеръ
Гадинковский в Шиповцахъ.

П. Измараѣд XVI в. (бібліот. Петрушевича ч. 1), к. 42.

(Сло^х ст҃го Іѡа^н мѡстникого ѿ исхѣдѣ дшѣи). Зѣло
много страѣ ѿвѣдржи^т дшѣю тогда ѣстѣаемѣ въ исхѣдѣ єѧ ѿ
тѣла. се бо башѣ стѣмѣ явленѣ ѿ Семіѡна столѣнника ѿкровеніємѣ.
ѡко бо по разлѣченіи дшѣи ѿ тѣла срашѣтъ ю въсхѣдѣщю ѿ
землѣ на нѣко лицѣ вѣсовѣ коєждо въ своєи толѣпѣ: ѡки кле-
веты ѣ прозорѣства ѣщюще, єгда волю нѣ вѣ совѣ нмаѣ, а ѣны
зависти, тѣдѣвы, ѡкиды, гнѣва, ѣрости, грѣдостѣ, пѣанѣства,
блѣженіа, ѡвѣѣденія, скѣпости, немѡрдїа. всѣ^х си^х ѡвѣщюѣ^т
вѣсовѣ; аще в нѣ^х волю свою познаюѣ, то не ѡставаѣ оѣбѣѣи дшѣи
далѣ ѣти. єгда бо до ѣбѣи ѿ землѣ дшѣа въсхѣѣ нмаѣ, а҃гг҃ли
стѣи ѡпроче єѧ соѣѣ, а не помогаюѣ єѣ, развѣѣ дѣла добраїа
ѣ ѣстинѣное покаїніє сѣ ѣсправленіємѣ. ѿ сѣ^х прѣбѣныи по всѣ
днѣи ѣ по всѣ часы мысѣлаше ѣ въ страѣѣ ѿ тоѣ часѣ смѣртнѣкмѣ
бывѣ носѣше на памѣѣ ст҃го Ариѡна слово, ѣже глѣше єгда прѣ-
ставити сѧ хотѣ: „Ѿ смиринаѣ дшѣ, ѣ, лѣѣ работала єси Хоѣ

и бойши сѧ хотѧщи ѡзыти? чѡколюбѣцъ естъ Бѣ, ѡзыди“. се слово вѣженъи и мѡткъи Іѡаннѣ патрїархѣ на оумѣ си ѡмаше всегда и глѡаше скръбѧщи: „п. лѣтъ работавъ приѣхъи Лариѡнѣ Хѣн, и чюдеса многы сътворивъ и мѣткъѧ възкрѣшавъ, а вбоѡ сѧ смѣртнаго часа. ѡ оубѣгъи. грѣшныи Іѡаннѣ, что ѡмашѧ сътворити, егда тѧ срашютъ велицѧ, сѣровѧ, немѡтивѧ мытари ѡстазѡюще тѧ? и кѣ которымъ прѣко ѡвѣщати възможѧши, ко лѣживыѧ ли бѣсомъ ѡли кѣ клеветливыѧ, кѣ немѡстивыѧ ли или рѡтащиѧ сѧ во лѣжю?“ и помолѧ сѧ глѡаше: „Бѣ, ты нѣ възсѣрѣти, зане всѧ крѣпость чѡчѧ не можѣтъ противъ нѣ. ты Гѣ дажѣ наставѣныи нѣ стѣмъ ѡггѧ съхранѧющѧ ны. много бо на нѣ естъ ѡнѣстовѣство бѣсѡвско и многѣ тѣпѣтъ пѣчины възвѣха сѣго. аще бо ѡ града въ градъ по землѧ ходѧще тѣбоуѣтъ водѧщаѣ ны, да не заблѡудиѣ въ непроходна мѣста ѡли въ рѣкы ѡли въ пѣстыню и погыбѣѣ, а ѡсходѧще на дѡлгѧ съ поутъ вѣчѣныи мѡного наставѣникѣ крѣпекѣ бѣжѧхѣ ѡггѧ тѣбоуѣмъ на помощь нашѣ“.

Се и ѡ ѡсхоженѧ дѡи ѡ телѣси и кѣ небѣси възхоѣ, се вѣженнаго вѣомѣрамъ ѡчѣнѧ, да и мы потщѣмъ сѧ ѡ смѣртнѣѣ часѣ скорѣи и печаль ѡмѣти и ѡ възхоженѧ кѣ небѣси помышлѧти и ѡготовити добрайѧ дѣла хотѧща ѡзыти сѣ нами, да застоупѧтъ ны въ чѡ тѣи вѣдѣныи и не дадатъ ни прикоснути сѧ кѣ нѣмъ противѣныѣ силѣ. Бѣѣ ѡшѣмѣ слава съ ѡцѣмъ и сѣ стѣмъ дѣомъ.

Р. Медвѣдѣцкѧ Прѡлогъ XVII в. стор. 39—42.

(Слово ѡ ѡсходѣ дѡи и възходѣ на ѡбѣса по смѣрти). Бѣжѣныи Іѡаннѣ мѡткъѧ ѡ памяти смѣртнѣѣи и ѡ ѡсходѣ дѡи прѣно глѡше, ѡко вѣ ѣмоу ѡкровѣно ѡ стѣго Сѣмѡна столпника. ѡ ѡсходѧщи бо, рече, дѡи не телѣси и хотѧщи възйти дѡи на ѡбѣса ѡсѣрѣтаютъ ю лицѧ бѣсовѣ и пытаютъ ѡ прѣвѣѣ лѣжѣ и клеветы, да аще того не показѧ сѧ боудѣтъ, тѣ ѡудръжѧна боудѣтъ ѡ бѣсовѣ. и пакы вышѣ ѡсѣрѣтаютъ вѣси дѡжѣ и пытаютъ блѡда и величанѧ; аще и сѣ показѧ сѧ боудѣтъ, тѣ ѡзбѧвиѣ сѧ ѡ нѣмъ. много запинанѧ, ѡстазанѧ дѡи ѡ бѣсовѣ, ѡдоущи до ѡбѣсе: по сѣ ѡрѡсти и завѣсти и гнѣва, грѣдѣнѧ и сѣрамѡсловѧ и ѡпокорѣства, лихѣва, сѣбѣролюбѧ, пѣманѣства, злопомнѣнѧ, чѡродѣанѧ, поткѡрѣѣ, ѡбѣладѣнѧ, братѡненавѣдѣнѧ, ѡубѣѣнѣства, тѧтѣвы, немѡлѡсѣрдѧ. и егда же ѡкамѣннаѧ дѡѧ ѡ землѧ до ѡбѣсе ѡдѣтъ, кроѣ ѣмъ стѣи ѡггѧ сѣжѣт ѡ не помагѧют ѣи, нѣ сама дѡѧ ѡ соѣѣ слово ѡдаѣѣтъ и показѣнѣмъ и добрыми

дѣлы, ѿ боле вѣсего мѣтню. ѿгоже ко грѣху закидѣнемъ зде не покает сѧ, ѿ насилѧ вѣсовѣскиѣ мытар [погибаетъ]. да се кѣдоуще братѣ оубоимъ сѧ горкаго того часа, ѿгда срацютъ ны сѧрокѣи ѿни ѿ немилостивѣи мытарѣ, ко ниѣ же недооумѣти начнеѣ что рещи. тѣмъ ниѣ покаймы сѧ ѿ воего [sic!] зла ѿ по силѣ нашѣи сътворѣи милостыню, могоущаѧ ны проводити ѿ земли на нѣса ѿ ѿ вѣсовѣскаго оудръжанѧ. многа бѣе еѣ ненависть нѣ на наѣ ѿ великъ намъ страхъ ѿ велика бѣда въздоуха того. ѿко ѿ града того въ ѿнѣ градъ на земли ѿдоуща требоуѣи проводащиѣ ны, да не заблоудивѣше къ злаѧ въпадаемъ ѿли ко нѣкѣи проходъ ѿли разбойники неизмолимы; колко паче наставѣники ѿли вѣжествинныѣ роуковоѣ требоуемъ ѿдоущи на долгѣи ѿнѣи ѿ вѣчны поут, ѿже еѣсть смѣрѣнѣи дѣи ѿ тѣла дѣи ѿсходъ, ѿгоже не можеѣ никоудѧ же минути.

С. Бібл. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевича ч. 165, стор. 141—148), рукоп. XVIII в.

(Слово ѿ дѣла грѣшныѣ, какова сѣтъ ѿ кѣ како-виѣ мѣстѣи знайдѣютъ сѧ. блаженныи ѿндрѣи Хрѣта ради юродивѣи ѿ семѣ повѣда вѣженномъ ѿнифанню, любимомъ своимъ). Бѣ ниѣкто ѿменеѣ ѿванѣ Келестеновиѣ, юноша любимыѣ ѿнифанневи, ѿ ко грѣсѣи каѣдноѣ валише сѧ, ѿко свинниѣ вѣ калѣ лежашѣ. множицею ѿ наказокаѣ бысть вѣженнимъ ѿнифаннеѣи прѣтати ѿ такокаго грѣха. ѿ не хоташѣ ѿ ѿказанныѣ ѿвратитиѣ ѿ пѣти своего лукаваго. гдѣ вѣженниѣ ѿндрѣи ко ѿнифанню: „ѿще только томѣ речѣиѣ. только ѿ по-сѣмѣиѣ сѧ тѣбѣ, вѣ ко ѿжесточиѣ [сѧ] еѣ и занѣстиѣ и перакоциѣ каѣдномъ вѣсѣ, то ни Гдѣ ѿвератиѣ его. Подѣи сѧ ѿко ѿ подки-зай сѧ, возлюбленноѣ мое чадо, елико можѣи, да не когда приѣдетъ Гдѣи привѣсти наѣ ѿ здѣшныѣ. наследствѣемъ бѣгашѣ. ѿже ѿко не видѣи ни ѿхо сѣиша ни на сѣрдѣи чѣлѣкѣи вознѣдеѣ.

Совѣршившѣ сѧ времени ѿбо ѿити ѿбо ѿваннѣ ѿ словѣи по-казанныѣ ѿ своего емѣ развращѣнѧ, видѣи во снѣ ѿнифаннеѣи прѣдѣнаго ѿндрѣи ѿдѣща сквозѣ мѣста злопроходна ѿ смрадна ѿ зѣло злошѣтвеннаѣ, держаща свѣщѣи, ѿже свѣтити емѣ сквозѣ мрачноѣ ѿно мѣсто. мнѣше же подъ землею емѣ кыти. ѿ ѿкывала емѣ, зря ко тамо темницѣи ѿ затвори ѿ заклѣпи ѿ ѿзи различнаѣ, ѿ тма. ѿ тамо много мѣкѣи ѿ жовѣи, ѿ ко дрѣгнѣи ѿжнѣищаѣи змиѣи ѿ ехидныи ѿ аѣпидѣи ѿ враныи ѿ птыцыи несѣтыи ѿ смрадныи, ѿ

звѣрѣ и пси и ѿнама прочаи быхъ тамо, ѿко невозможно ѿск[а-
за]ти. Конегда быхъ сѣмъ, видѣше вся, послѣди до^идоша во мѣ-
сто смрадно, ко не^иже не быше ѿно ничто, точию мотили члѣ-
ч^ика и псина. И рече Епифаніе¹⁾ блж^инномъ: „Мл^ю ти°, что зде
до^идохомъ? Во сѣмъ ли бы^{ст} подвигъ нашъ, да зде види^и ѿка^иннаи
бывшаи?“

И гла^и блаженный: „Ни, чадо, но да видиши мѣсто, ѿдеже
Іо^иа^инъ дръгъ твой стѣжа^и е^{ст}. сѣмъ ко мотили содѣлованіи ег^о и
трѣдъ и подвигъ ег^о. но возри сѣмо и виждѣ, что свѣ^и на-
писана^и“.

Безъри же Епифаніе и видѣ, се табла^ица мрач^ина на воз-
двѣкъ, и на ней написано: „Свѣтѣ^и вѣчнаи и мѣч^инїе нѣжно Іо^иана
Келестіинова“ — тако быше ѿмъ ѿц^и ег^о. И рече Епифаніе: „Горе
мнѣ грѣшномъ, зде ни врагъ мой да би дошед. что быша мо-
тили сѣи?“

И рече блж^инны^и: „Иже подобнаи дѣлающей Іо^ианнѣ, ѿли
мѣжи ѿли жени, зде ѿмѣт^и быти, и маю^т собрати гно^и и мотили,
ѿко вонгда скончаю^т ся, да наситѣ^т ся дѣла и^и веригами свѣ-
зани. и по во^икресеніи тѣлесе^и, тогда вѣ^ими ѿгнѣви бѣдѣ^т пре-
дани“.

Епифаніе же вопроси блж^иннаго ѿ видѣнію ѿни^и мѣ^и и пѣ^и
и падов и всѣ^и иже тамо ѿготовленны^и. и гла^и прѣдѣ. Іо^иан^идрій:
„Сѣмъ вся безаконны^и и грѣшны^и свѣ^и“.

Епифаніе рече: „Ѹви мнѣ, Г^иди мой, и что таковомъ Ѹстакѣ
члѣвчески^и дѣламъ^и слѣчаетъ ся?“

И рече прѣдѣ.: „Не тако, чадо мое любымое, на на^и ради
бѣ^и тако сѣмъ видѣти Ѹготовки, показав ко^иеждо, каковимъ ви-
дѣны^и Ѹподобляѣ^т ся: ѿви свѣ^и Ѹбѣ^ица^и, ѿви свѣ^и любодѣемъ,
ѿви блѣдникъ, ѿниа Седомляно^и и татѣмъ и сребролюбце^и и
еретико^и и тщеславни^и и прочимъ прегрѣшени^и поработивши себе.
сѣи же свѣ^и дѣла, ѿже приложиша ся ското^и несмысленны^и и Ѹподо-
бѣша ся и^и. сѣмо ради Г^идѣ такови^и видѣніе^и зрѣти ся ти^и Ѹго-
тока, и како нарече^т ся дѣла ѿны^и. ѿко Ѹбийци дѣла юнѣ^и ся
ѿко скорпиа, ѿделослѣжнѣи жѣко прѣ^и смѣрдячий, любодѣи
ѿко^и Ѹмн погѣбѣ^ише, во^ихъ и ба^иников ѿко змиа, скотоложников
ѿко мѣши и ѿко червѣка пса на земли повержена, блѣдникъ, дѣи
ѿко скнниа, татѣ^и ѿко волки, клеветникъ ѿко лисици, сребро-
любце^и ѿко слѣмаки, гнѣблѣви^и ѿко звѣри, злопомниви^и ѿко
е^ихидни, ложе^и ѿко змиа, лакомимъ ѿко конѣ, пѣница^и ѿко бѣ-

¹⁾ В рукоп. Епифаніе,

снѣючи^{хъ}, еретико^{хъ} ꙗко гней, клѣбником^ъ ꙗко капилюючи^{хъ}, — такоу сѣтъ ꙗко ѡсли, преле^ннико^{хъ} мѡже^{хъ} ѿ жѣна^{хъ} ꙗко врана, сваднико^{хъ} ꙗко крѣпки, неправеднико^{хъ} ѿ неправедно сѣдѣщим^ъ ꙗко скныи, кричащи^{хъ} прегѣднико^{хъ} ꙗко днѣвно^{хъ} крѣцаа, плещѣщи^{хъ} ꙗко іродидѣа ѿ ꙗко ..”

Тако ксѣдоваше прѣдкныи ко Епифанію. І кыс^т возенѣ Епифаніе ѿ ѡжасе сѣ ѡ видѣнїи. Утрѣ же бившѣ повѣда нѣкто Епифанію. ꙗко любими^и твоей Іѡан^ъ ѡгненны^и содержи^{тъ} ест^ь недѣго^{хъ}. Он^ъ же слышав преслѣзи сѣ [ѿ] рече: „Горе моимѣ недо^тачествѣ, ꙗко се ест^ь видимо^е!” И востав поиде на посѣщени^и егѡ. ꙗко видѣ его ѡгненним^ъ недѣго^{хъ} содержи^{ма}, рече: „Уки мнѣ страшиномѣ сѣмѣ видѣнїю! Се блаженнаго Андреѣ проречени^и!”

Видѣвъ же его Іѡан^ъ воздхнѣ из^ъ глѣбныи срѣца ѿ рече: „Помли сѣ ѡ мнѣ, сѣче вѣи^и, гдѣ поцадит^ь мѣ Бгѣ ѿ прости^{тъ} мѣ ѡ сего ѿ не подасть мѣ кончины жити^и”.

Честныи же Епифаніе рече: „Гдѣ, братѣ, да сотвори^{тъ}, еже на ползѣ естѣ, той бо вѣсть требуема^и. аз^ъ же грѣшнїи не ѿма^ю ти что ѡспѣти. мѣи ѡво Бгѣ, ѿ то^у ти нма^{тъ} сотворити бѣго^е”.

Днѣ ѡ днѣ же разслабѣ ѡкашнїи, ѿ стече тѣло его ꙗко вода на земаю, ѿ измѣни сѣ лице его ѿ ра^тѣпишиа сѣ кости его ѿ разтали сѣ, ꙗко же ѡстрашити сѣ ксѣм^ъ зрящи^{хъ} ѿ копѣти: „Гдѣ помилѡи!” И тако [сконча] жити^и свое, вовержен (?) до ада вѣчнагѡ ѡгня. Бгѣ нашимѣ слава во вѣки. Аминь.

Т. Рукопис Ілді Яремецького Білахевича, стор. 97—100.

(Слово ѡ ѿсходѣ дуи, ѡгда разрѣчае^{тъ} сѣ ѡ тѣла на ѡнїи кѣкѣ). Ище х^{то} добре чинитѣ на земли, то вѣдѣтъ їмѣти добре на нѣси. аще ли мѣтви творилѣ, ѿли поклони по силѣ своей, ѿли мл^ггнїю давалѣ по силѣ ѡ працѣ рѣкѣ сконхѣ, ѿли свѣтило до церкви давалѣ, ѿли працювалѣ вѣдѣ Хр^{ста} ѿ стїхѣ егѡ, то все ѡггѣлѣ пишѣтъ, ѿ потѣ^и), алканїе ѿ жажди, ѿли ѡ працѣ правди прикѣпилѣ до цркви стѡи, ѿли нагого ѡдѣвалѣ, ѿли болаго посѣтилѣ, ѿли к^и напастѣ ратовал, в^и тѣготѣ комѣ помогѣлъ, ѿли до грѣбѣ мр^тваго ѡпроводалѣ, ѿли памѣть творилѣ ѡумершимѣ, то все ѡггѣли пишѣтъ ѿ пред^ъ Бгѣ показѣютѣ, на каждо днѣ ѿни^икѣ, ѡ-го часа, ѡ. часа, ѡ. часа. Ище ли нави псалтир сѣбѣ ѡпѣкѣтъ, ѡсалми на кождїи днѣ ѿ часѣ, ѿли слѣжеѣ

¹⁾ В рукоп. полѣ.

себѣ заклѣпѣ, ѡли чаѣто помазоваа сѧ елеемъ стѣмъ ѡ ѡѣѣ-
рекаа сѧ чѣсною кровію і тѣло Хрѣвимъ, ѡ визнавши на сѧ всѧ
злости на ѡспокѣди предъ сповѣдникѣ ѡ в покѣтѣ ѡумѣрша, ѡ ко
погребѣ пѣсней книжнѣ погребѣтъ ѣго, аще ли ѡ працѣ память
творять тритини ѡли дѣвятини ѡ полѣсорочини ѡ тридѣсатини ѡ
сорочини, то тымъ дѣламъ великамъ польза ѡ легкое сконаніе: ѣгда
разрѣчатъ сѧ ѡ тѣла, то аѣгли лѣко тѣю дѣшѣ верѣтъ, то таѧ
дѣла не вѣде видѣти темности кнѣзей бѣсовскихъ. токмо видѣтъ
прѣсвѣтлѣ аѣгловѣ.

Тогда дѣла една, когда аѣгли несѣтъ ѣи предъ Бѣа, ѡ пре-
ходѣтъ врата митарскіе вѣз возбраненіѧ; предъ тымъ дѣлами лю-
тѣ митарства і ѡгнь ѡ элемента еѣирскаго вѣз страхованіѧ легко
минаѣтъ ѡ ничтоже ихъ пламени не вредѣтъ, ѡ врата нѣвнѣ вѣз
страха пройдѣтъ. Га Хрѣ прѣстираѣтъ рѣцѣ свои ѡ верѣтъ ѡ
аѣглѣ ѡ цѣлѣтъ нѣ. Потомъ тѣхъ дѣшѣ послаютъ ко вѣчнѣ ѡвѣ-
тели ко стѣмъ ко прѣсвѣтлѣй рай, по лацѣнскомъ ѧзнкѣ „пора-
достѣ“, по ѣврейскомъ вранѣ прѣсвѣтлѣй.

ѡще ли хрѣстіанинѣ грѣшнѣй ѡумѣрѣтъ, то вѣлѣми страшно
ѡ тѣжко той дѣшѣ биваѣтъ разлѣчити сѧ ѡ грѣшнаго тѣла. аще
ли висповѣдала сѧ ѡ в законѣ ѡумѣрла, предѣѧ ѣи биваѣтъ полза,
аа мале. аще ѣла тѣрѣ за ѣго дѣшѣ прочитаютъ кѣ. кадизмѣ,
то таѧ дѣла кѣ. митарствѣ. вратъ митарскѣ з великиѣ стѣѧзаніѣ
пройдѣтъ. аще ли пѣсени Мойсѣви прочитаютъ, то седмѣ вратѣ
нѣвнѣхъ вѣз возбраненіѧ прѣйде, мѣ. дѣшѣ постраждѣтъ страхованіѧ
ѡ пламени ѡ ѡгнѣ элемента еѣирскаго, чистаго ѡгнѣ, пошлѣтъ
ѣѧ ко вратѣмъ райскимъ.

ѡще ли хрѣстіанскѣй члѣвкѣ грѣшнѣй вѣззаконно погребѣатъ
сѧ, то не дадѣтъ ѣмѣ дойти перваго митарства. ѡ несѣтъ тѣю
дѣшѣ назадъ до вратъ ѡсаѣатовѣхъ ко юдолъ темной мѣки. в темной
мрацѣ свѣта не видѣтъ, тамо дѣшѣ грѣшнѣй ѧко лѣви ричатъ,
в риданіѣ нѣ мѣки великѣй. Тѣлако имъ радость биваѣтъ, аще в ко-
торѣй дѣшѣ ѡ часѣ на сѣмъ свѣтѣ до цѣркѣ свѣщѣ ѡ слѣжеѣ бѣжѣю
за тѣю дѣшѣ ѡправѣютъ, ѡли ѡ працѣ рѣкѣ свои даѣтъ члѣвкѣ
до цѣркѣ ладаѣ, проѣфорѣ. то цѣ тѣ добре на сѣмъ свѣтѣ вѣчи-
ннаѣ, то на ѡноѣ свѣтѣ с прикѣтѣмъ ѡбращѣтъ сто кратъ. ѡ
свѣтъ тымъ дѣламъ великѣй вѣсѣѧ в той дѣшѣ, ѡ пища ихъ аѣгльскаѧ
проходитъ. аще ли ірѣемъ і ѣрмонахомъ даѣтъ грамотѣ четатѣ
ѡли четѣлникомъ ѡли ѡубогимъ за ихъ дѣшѣ млѣтѣнѣю даѣтъ ѡ працѣ
рѣкѣ своиѣ, или свѣщѣ, или прикрѣвали наготѣ вѣбогѣхъ людей за
вѣмѣршиѣ ризою, то нѣ в той дѣшѣ ѡ свѣтѣлѣстѣ ѡ радость великѣѧ
н с запахоѣ нѣ проходѣ сѣѧніѣ.

І пакѣ ѿ пятка вечера до полночи свѣтитъ свѣтъ и^и великъ, ажъ дрѣгъ дрѣга лице видѣтъ ѿ познавають ся. ѿ пакѣ при свѣждахъ стѣхъ і при праздникахъ Господскихъ ѿ при стѣхъ днѣхъ свѣтъ имъ великій восіаетъ, і ѿ великого днѣ воскресенія Хѣа до пятикостнійа нѣди то имъ свѣтъ ѿ радость биваетъ велика. в той пѣтокъ пятикостнійа нѣди во вечер во ѡ. ча^е поповщеніемъ бжѣимъ на сей свѣмній свѣтъ дшѣамъ на смотреніе мнѣмъ родичовъ своихъ ѿ мѣсця грѣшнѣхъ телесъ своихъ, то имъ цю тоу хрѣтіанскимъ праведнымъ грѣшнымъ ѿбѣтъ биваетъ ѿ вечерняго пятка до полночи на понедѣлокъ; потомъ ѿкамененіемъ ставятъ на своихъ мѣстахъ.

У. Переписный Пролог XVII в. II, В. 5, стор.

(Слово Нифонѣа, іако въ послѣднемъ издыханіи сѣлъ за ми ѿ мѣстныю ѡугодиа Бгѣоу). Ридѣ прѣдвѣи Нифонѣа двѣ ѡггѣа възносаща дшѣа на ѿбо. іако приближиста сѣ къ мѣздомѣствѣ, влоуженію ѿ къ ѿнѣмъ грѣховнымъ силамъ, начашѣ князи мытеници гнѣвати сѣ ѿ възмоуцати сѣ глѣщи: „Како вы дрѣзаете дшѣа нести мимо ны. нашу сжѣж?“ ѿ глѣста ѡггѣа къ нимъ: „Како е^{ст} ваша?“ ѿ глѣста ѿни: „І до смѣрти въсе зло сътвори. ѿ се е^{ст} наша. дшѣа сѣ стрѣтми поравоцѣна ѿ безъ покаяніа е^{ст} ѡмерла ѿ ни къ смѣрти грѣха сѣ не ѡстала, даже ѡмре раба грѣхѣа. ѿ се е^{ст} нашѣ дѣлатѣа ѿ досѣѣ“.

Тогда глѣа ідин ѿ ѡггѣа бжѣихъ къ нимъ: „По истинѣмъ мы ни вамъ ни ѿцѣмъ вашимъ діаволѣмъ вѣры ѿме“, въскѣкожъ бо лѣжѣ испѣнни істе лѣкавіи. нѣ да бѣдетъ призванъ ѡггѣа бжѣій, ѿже въ стѣмъ крѣщеніи данъ бы^{ст} на съблюденіе імоу; тѣ повѣст ѿстинноу“. ѿ призванъ бы^{ст} тѣа. ѿ глѣа імоу ѡггѣа: „Рѣци мнѣ, дшѣа си покаала сѣ е^{ст} беззаконій своихъ, ѿли въ грѣсѣхъ ѡмре?“ ѿвѣща ѡггѣа ѿ рече: „Изъ [ни] чѣкъ ісмѣ, ни доухъ лоукавы, да хоуца рѣци лѣжѣ, іакожъ ѿ сѣи вѣси. нѣ по славѣ Гѣа нашего Іс Хѣа глѣа вамъ, іако в он же ча^е нача болѣти, ѿ нача сѣзѣти исповѣдаѣ грѣхы свои, ѿ престрѣтъ рѣцѣ на ѿбо мѣашѣ сѣ Бгѣоу. ѡце простиа е^{ст} ей, Бѣа владѣетъ, слава праведномъ сѣдѣа іго“.

Си слышавше свѣтоноснійа ѡггѣа наръгашѣ сѣ діаволѣмъ ѿ вѣсѣмъ іго. вѣси же ѿвѣщашѣ глѣщи: „ѡце достоинно е^{ст} сѣмъ сѣсенѣмъ выти, тѣгда прійметъ вѣ миръ сѣсеніе ѿ вси грѣшнійа, ѿ мы оуко въсѣже трудоу сѣа“. тогда рече сѣи ѡггѣа: „Іѣнемаѣте,

тихъ звирей бугризиіе, вѣдѣтъ діакони претворати сѧ ѡдови-
тими знами и люто ѡпасѣюще сѧ имъ коло глаки, и прѣзѣло
звѣами жвакати, таргати ихъ вѣдѣтъ. ѡ дѣше, пчели бугризиіа
тернити не можши, а како звирей пекельныхъ терзаніа мислиши?
и вѣдѣтъ страшни мѣки на Лѣципера пекельного днѣ и нощѣ взи-
рати; ѣще горше вѣде ко оуши приходити страшного гласа стѣ-
каніемъ, гѣдніемъ, криканіемъ, егда демони оужасны проидѣтъ
гласи: и сами погибши ѡ жалю плачѣше и колѣзнен непрестано
ричати вѣдѣтъ. ѡтѣдѣ подѣмати сѣбѣ мислю, грѣшна дѣше,
когда междѣ сто хорима чрезъ ѣдинѣ нощѣ вѣлъ еси, ѡни бы
стогнали, ины кашлали, ины хракали, дребни плакали, — коль
нестерпимѣю нощѣ имѣлъ бы еси. но что сѣбѣ естъ ко сравненію
геенской ноци, гдѣ не сто людей риканіа, но безъчисленіихъ,
тмаами темъ, мнѣшнѣ мнѣшнокъ. оуки, коль нестерпимо на
новѣснѣмъ ѡгни понести невозможно, а тамо ко вѣки зносити
проклати принѣждены вѣдѣтъ. и страшное мѣченіе сѣе вѣдѣтъ:
кто во гнѣнѣ низведе сѧ спѣтъ, или на бокъ, или долѣ главѣ,
и такъ чрезъ цѣлою вѣчность ко тѣснотѣ лежати вѣдѣтъ, ни
рѣкою ни глакою ны с перстомъ двигнѣти можѣтъ, ибо вси ѡко-
рени въ сосѣдѣ стиснени вѣдѣ. ѡ грѣшны человеци, како сѣбѣ
во мнѣхнихъ постеляхъ возлагаша, тѣлесной похоти бѣгожда-
ещи, — како во вѣки толь страшномъ и тѣсномъ ѡдрѣ возле-
жиши пекельномъ ѡгнѣ!

Х. Рукопис о. Івана Придолопського з р. 1760,
карта 315—330.

(Краткое описаніе ѡ чыстцѣ свѣтлаго Патрікіа-
которого Момкрикій и Бароній Стѣдіо зовѣ. з' жи-
вотоу свѣтыхъ вынѣ).

Же такъ ирелавѣ вшиткѣ Гикерію Патрікій стѣй навѣр-
нѣа, Гѣдѣ Бѣ з' неприкрашого милосерда своего справити ра-
чнаѣ, котрый мѣ далѣ в' рѣкы такы чѣда, іакы сѧ в' животѣ
ѣгѡ котры в'споминали, и казана ѣго. котри чинилѣ ѡ караню
злы по смѣрти и заплатѣ дескры, ѡчневѣстымъ киведѣхъ потвѣр-
дити хтѣлаѣ, даа грѣшего и до вѣрїа твердого наредѣ. бо гды
тамъ што невѣдалѣ ѣ пришлоу животѣ, з' трѣдности довѣ-
рали, аж' бы того доскѣчиніемъ сами дознали. молилѣ сѧ ищи-
ты горлатчей вискѣлѣ стѣй за ихъ зѣваѣна. придалючи до мо-
литвы поѣ и ииши тѣла бѣмѣртѣна.

В томъ сѣ мѣ показалъ Гѣ Ісѣ видѣмо ѿ запровадилъ го на мѣсце пѣсте ѿ таъ мѣ показалъ іаскнню темнѣ подъ земліовѣ, до которой в'ходжіна было ѡкрѣглѣ, ѿ рюкѣ: „Ктоколевѣкъ прак-дикѣ покѣтѣючій ѿ ко вѣркъ статочный войде въ тотѣ іаскнню ѿ вытырватъ въ ней прѣ днѣ ѣдинѣ ѿ нещѣ, ѡчищеный вѣде ѡ вишнткыхъ грѣховѣ, котрыми прѣзъ цѣлый животъ Бѣа ѡбра-жалъ. ѿ пришедши прѣзъ нѣк ѡбачитъ карана слыъ, ѿ ѣжели вы-тырватъ статочный въ вѣри, вѣде видѣла ѿ радости бѣгосло-венныхъ“. В тѣмъ зникнѣла панѣ Ісѣ, зоставѣючи сѣго Патрі-ціѣша ѿли Патрікіа, ѿз видѣна сѣго ѿ зѣ показана іаскннѣк велѣе ѡутѣшиного, бо сѣ сподѣвала, же то мало быти помочѣ велѣомѣ до навернѣна. ѿ зѣдовала цѣрковѣ на ѡномѣ мѣсци ѿ ѡсѣдиъ прѣ ней кановники подъ рѣвловѣ сѣго Іагѣстина. ѿ вхо-дило тамъ велѣ людѣй за часокъ сѣго Патрікіа, зѣ котрыъ неко-тры тамъ зѣгынѣли, ѿ некотры сѣ цѣсливѣ вѣртѣли ѿ ѡ мѣкахъ, котрыхъ дознали, ѿ ѡ радостяхъ, котры видѣли, свѣдоцтво давали, што велѣ всперало казана сѣго Патрікіа, же нхъ на потѣмъ з вѣровѣ лѣншѣокъ прѣймовано. В замкнѣню ѣсть то то тамъ мѣсци, мѣромѣ ѡвѣточѣи ѿши ѡ сѣго Патрікіа, котрый постановилъ, абы тамъ жадѣнѣ не вхѣдилъ, ѣно котрый бы малъ дозволѣна ѡ вискѣпа, ѿ доброволнѣ хѣтелъ за грѣхы свой покѣтовати.

Котромѣ звыклъ ѡраджати вискѣпѣ, абы тамъ не вхо-дилъ, ѿжѣ велѣ людѣй ѡ тамталъ сѣ не вѣртѣтъ. ѿле ѣжели статочнѣк проситъ, даѣ мѣ ли^{ст} до прѣѡра, прѣложеного мѣсца, котрый листъ прочитавши такъ же мѣ радѣтъ, абы совѣк ѿнѣшѣ покѣтѣ ѡкралъ, а до чы^{ст}ца не вхѣдилъ з небезпеченствомѣ, іакого дознали, котры сѣ ѡтамталъ не вѣрнѣли. ѣжели ѣднакѣ статочнѣк проситъ, провадитъ го до цѣркѣи, абы сѣ тамъ молилъ ѿ постѣла прѣз днѣи ѿ. а то ѡправивши слѣжѣс сѣѣ ма [sic!], ѿ даѣ мѣ сакраменѣт прѣнаѣсѣѣйшій ѿ кодовѣ го сѣѣг^нокѣ покропи^тши провади^т зѣ процѣсиѣокѣ ѿ зѣ ѣктѣніа^ми до двѣрѣи чы^{ст}ца. ѿ ѡтво-ривши мѣ нѣ при вишнт^кыхъ ѣще мѣ разѣ мѣовѣтъ ѿ ѡ повѣдатъ наѣзды не прѣѣтѣлскы, въ котрыхъ тамъ людѣй велѣ згынѣло. ѿ гды статочнѣк тырѣватъ в прѣдсѣвзѣтѣю, вишнткы капланы даютъ мѣ бѣгословенство, ѿ ѡнѣк молѣткѣ сѣ вишнткыхъ залѣцаючи вхѣди^т крѣсто^м сѣ сѣѣмѣк жѣгнаючи, а прѣѡрѣ двѣри замыкѣтъ ѿ зѣ процѣсиѣокѣ поверта^т до цѣркѣи. ѿ на зѣѡтрѣ ѡ тѣйже годинѣк сѣ товѣк процѣсиѣокѣ до тыхъ же двѣрѣи прихѣди^т ѿ ѡвѣратъ нѣ; ѣжели при нхъ знайдѣ чѣлѣкѣ поверненого, то го зѣ вѣскѣліомѣ до цѣркѣи провадитъ ѿ тамъ на дрѣгы^х ѣѣ. днѣи

молитви ѿ постѣ зоставлять; а ежели дрѣгого дня двери ѿворивши тотъ самъ чѣвѣкъ не знайде, певны сѣтъ того, же тамъ згнѣдѣлъ, ѿ дверей заперши ѿходятъ. што вшитко прикладоу единымъ покажѣ.

Ѣхавъсь немалый жолнѣръ короля англѣскаго Стефана, слѣжачи чѣо немалый войскѣ, за позволѣніемъ королевскыи выѣхалъ в обозѣ хотѣчи к Гибериѣи родичи навидѣти. тамъ мышкаючи почалъ себѣ на память приводити зброднѣкъ, котры робилъ слѣжачи къ войскѣ. іако чѣдже выдѣралъ, іако цркви гвалтиль ѿ добра ихъ наѣжджалъ ѿ шарпалъ, іако самъ спросностии велкыи допѣщаль. за котры жалѣючи пошолъ до епископа единого на сповѣдѣ. епископъ барзо го стрѣфокаѣ ѿ такъ самъ жита з тамшкѣ ѿбразокъ еѣго маестатѣ. чого ѿнѣ барзѣ жалѣючи мохнѣ до епископа: „Понимаемъ такъ тяжко, іако мовишь ѿ твердишь, ѿбразилъ стверитиамъ моего, хцѣ чинити за злости мои покѣтѣ надъ вшиткы покѣты наитѣмнѣ. Ѣважѣ самъ для ѿпѣщѣна ихъ койти до чистѣца сѣго Патрікіа“. Ѣраджалъ мѣ то епископъ моваючи, же тамъ вели людѣи гыне, иншѣ мѣ покѣтѣ прѣяти радиаѣ. маневитѣ жыбы рачей до якого кляшторѣ встѣнилъ ѿ тамъ ѿстрый животъ ведѣчи ажъ до смѣрти покѣтовалъ. на што жолнѣръ ѿповѣлъ, же то може быти потимъ, але перше ѿправю покѣтѣ в чистѣци кспомяноу.

Бидачи епископъ статочнѣ волю еѣго до покѣты ѿ неѿмѣкни предсѣвзѣлъ, далъ мѣ розгѣшѣна ѿ лиѣ до прѣора мѣсѣца ѿного, залицѣючи мѣ го, лѣы такъ з нимъ постѣневалъ, іако самъ звычайнѣ постѣнѣе з тѣми, котры себѣ такой покѣты просѣтъ. што вшитко бѣчинилъ прѣоръ: розраджаѣ іако мѣгѣ, иншѣ покѣтѣ радиаѣ. къ цркви самъ мѣнти ѿ постити прѣз днѣи пѣтнатѣцѣтъ казалъ ѿ вшитко то з нимъ бѣчинилъ. іако вышѣ описано. запрекаджиный тѣхъ по слѣжкѣ ѿ прѣчастѣи зъ процессіѣкъ до двѣрѣи ѿ ѿстане, лѣы самъ размысѣлъ. ѿ прѣора бѣпомяненый, статочнѣ ѿ мѣжнѣ крестомъ самъ сѣымъ прѣжѣгнавши, гды мѣ ихъ ѿворене, кошолъ до іаскынѣ, а прѣоръ дверь заикнѣлъ ѿ зъ процессіѣвъ до цркви самъ повернѣлъ.

Ишолъ к темнѣстѣ што далѣ то волишѣ. ажъ нерыло з далека почало самъ бѣказѣвати малѣ свѣтло, прѣтикъ котромѣ идѣчи кышолъ іакобы на акѣси полѣ, такъ ѿскѣченѣ, іако тѣ бываѣ свѣтло по заходѣ сѣнца. на тоу полѣ трафилъ на сѣлю велкѣ безъ стѣнѣ на фѣлѣарѣ стоѣчѣ. котрѣ докола ѿвышодши прѣсмотряючи самъ кѣдынкѣи вспанѣломѣ, гды кошоу до ней ѿ сѣла дикѣюще самъ ѿздобѣ еѣи внѣтрной, оузрилъ еѣ. мѣжѣи къ бѣлыи шатахъ, іакобы

з закон'никовъ до себе ѿдбчи², ѿ кыаѣ ѿ ни² прикитаный къ їма
нанскѣ. с тыхъ еден' скоро з нимъ сѣли, так' мовиаѣ до него:
„Нѣхай бѣде вѣгословиный Бгѣ всемогѣщій, котрый тѣ натхнѣаѣ
предсавзѣтїомъ, же [сѣ] кошоаѣ до того чистца за грѣхы твоѣ.
але ѣжели себѣ не бѣдѣш мѣжнѣ ѿ статочнѣ постѣновалѣ, ѿ на
тѣкаѣ ѿ на дїи зарынишѣ. аѣбѣкѣмъ зараз, скоро ѿтал кыїдеме,
к'паде тѣ кѣае чортовъ, котры ти мѣкы тѣшкы задавати бѣдѣтъ
ѿ ѿци тѣшными погрожати, ѿ намавати тѣ бѣдѣтъ, жебысь сѣ
назад кернѣаѣ. ѿбѣцѣючи тѣ до дѣрїи, котрымис' кошоаѣ, ѿ
прокадити. ѣжели мѣками оустрашениы ѿ ѿбѣдницами нѣ ошѣ-
каныы на ѿхъ радѣ позволиш ѿ кѣдин сѣ хтѣаѣ кернѣти, згы-
нешѣ; а ѣжели статочнѣ кѣдѣшѣ тырвалѣ в' кѣри, покладаючи
в' пани Бгѣ надѣю твою, ѿ ани мѣками, ани грозѣми, ани ѿбѣд-
ницами [не] даѣ сѣ оуѣсти и мѣжнѣ¹) ними погордиш, не тѣако
бѣдѣш ѿчищеный зо кшиткы² грѣхѣв, але ѿ мѣкѣ сѣ насмо-
тришѣ, котры слышѣ сѣт' зготованы, ѿ ѿпочнѣна, котрого спра-
ведливкы заживлют, ѿбачишѣ. Бгѣ заксѣ май в' сѣдѣѣ ѿ пѣмѣти,
а ѿаѣ раз тѣ мѣчити бѣдѣтъ, взыкаѣ пана нѣшого Ісѣ Хрѣта;
прѣз взывана ѿмени ѣгѣ заксѣ бѣдѣшѣ ѿ каждой мѣкы кыбѣв-
леный. а мы южѣ тѣ долше з тобовъ мѣшкати не можеме, але
тѣ Бгѣ всѣхъмогѣщемъ порѣчае³. ѿ такъ дакии мѣ вѣгословин-
ство ѿдышѣли.

Зоставши самъ смѣлый жоанѣрь додавалѣ себѣ сѣдѣа до
бою, вѣровъ ѿ надѣюв оузброєнный, взыкаючи накомѣнѣ Ісѣ Хрѣта
адиѣ знагла ѿколо сѣаѣ ѿвой стааѣ сѣ розрѣхъ ѿ згѣаѣ такый,
ѿкѣы кшитѣк' свѣтъ мааѣ быти кыкерненый; ѿ гды кы кшиткы
люде ѿраз' креско² сѣгымъ сѣ ѿзывали. кшиткы зкѣрѣта ѿ
кѣзтѣи рычали, квичали ѿ вѣчали, страшнѣйшого кы трѣскѣ ѿ
замѣшана оучинити не могли. на котре жоанѣрь ѿ страхѣ, кы
кыаѣ не ласка бѣаѣ з нимъ, а прѣсторога мѣжокѣ ѿны² не попере-
дила, ѿ розѣмѣ кы кыаѣ ѿдышѣаѣ аѣко оумѣрти мѣсѣаѣ. За-
ты² гѣрмо² вѣаѣкы² в'пали до сѣаѣ в осѣбахъ спресны² ѿ з врага-
нїомъ го китали смѣючи сѣ з него, а мовѣаѣ: „ѿнѣши люде,
котры намъ слѣжѣаѣ, не прихѣдаѣ до наѣ аж по сѣрти, алеѣ ты
сѣ в наѣ, котры² всѣ слѣжилѣ, так' закохѣаѣ и такѣѣ наѣ оуѣтити
хтѣаѣ. нѣ не чекаючи сѣрти намѣсь сѣ ѿз' тѣло² из дѣѣѣ ѿдати
рачилѣ, жебыѣ аѣпѣнѣ ѿ наѣ зааѣаѣтѣ мааѣ. кѣдѣшѣ мааѣ аѣжѣ
назѣбыѣ, нѣтѣс' заслѣжилѣ. Пришѣаѣѣ тѣ, жебысь тѣрпѣаѣ за
грѣхы сѣѣ. ѣстѣ тѣ оуѣ наѣ колѣсти, оуѣтрапѣаѣ по достѣаѣ,

¹) На март. дописано: смѣаѣ.

вѣдѣиъ те вѣиъко оу на^о мааъ а^о до сыгости. Але жесъ на^о такъ вѣриъ до того часѣ сабжиаъ. оучинити ти тотѣ ласкѣ хцеиъ, жесъ^о ницъ, покы смѣртъ не прѣиде, зажиаъ доволъ свѣта ѿ потѣхъ^о еге, послабхашъ ли радъ нашои а повернѣти зохцеиъ, нашто ежели позволиши, мы та здороко допровадиме до двѣри, котрымъ^о тѣ кошолъ^о.

Але мѣжнѣй жолѣтъ Хрѣтов ѡни страхомъ грознымъ, ѡни похѣбнымъ дла^о сѣ зкѣсти, яко бы того не сабхалъ, гордѣчи ниимъ ницъ не ѿпекѣда^о. што видѣчи шатани зѣрытали на него зѣбамъ ѿ срегѣиъ ѡгнѣкъ к снѣи сѣли нанѣтили ѿ жолѣтра до него зѣзакши мѣ рѣкъ ѿ ногы вишмарли ѿ виламъ го жѣлѣзнымъ розпаленымъ в нимъ превѣртили. И ѡнъ гды мѣ ѡгнѣкъ деймовати почалъ, маючи Бѣга въ сѣдѣцѣ заколааъ: „Ісѣ Хрѣте, змиаѣи сѣ надомнов!“ ажъ ѡгнѣкъ виштокъ зникнѣаъ, а ѡнъ зостааъ неѡбражѣный. што оуважаючи кра^о колѣи сѣдѣца на не прѣятѣа, котрого такъ лацеиъ кзыванѣомъ ѿмени Хрѣтоваго зкѣтѣжити могаъ. в томъ черти крѣчачи ѿ зѣ гнѣкомъ нарѣкаючи к росыпѣкъ пошли, а кѣлѣка и^о жолѣтра перкали ѿ тагли презъширокѣ а пѣсѣтъ крайнѣ ѿ темнѣ, в котрой мѣ деймокала кѣторъ зимный, тихый, але кѣроз проникающѣй. Рѣкниек нишъ черной зѣмлѣ, а поти^о долиновъ, в котрѣ скоро кошли, слышанный быаъ з далека крѣкъ, плачъ ѿ нарѣканѣа якокъ виштокѣго гѣминѣ людѣи ѡкой плоти, голыхъ, на зѣмли на тѣлар лежачи^о, а до ней зарѣкъ ѿ ногы гвоздѣми жѣлѣзнымъ ѡгнѣстымъ прикѣты^о, которы ѡ колѣсти здалѣ сѣ же зѣмлю жѣрѣли волаючи: „Прѣпѣсть! Прѣпѣсть! Змиаѣи сѣ!“ люво тамъ никѣго не видѣти было, абы сѣ змиаеала ѿ выпѣстѣаъ, ено чертов по нихъ скачѣчихъ а вичамъ ѿхъ срегѣими сѣкѣчи^о, котры до жолѣтра мовили: „Тѣго виштокѣго [зѣзнаиъ] на сѣбѣ, ежели не призвелиши вѣрнѣти сѣ назад до двѣрѣи, котрымъ^о кошолъ, до котры^о та мы з покоѣомъ допровадиме“. але ѡнъ не вѣриаъ ѿ ѡкѣ предъ тымъ гордѣлаъ ниимъ. кзѣвши го тѣжъ шатани, на зѣмлю го вишмарли ѿ тымѣжъ мѣбкамъ, котры видѣлаъ, трѣшити го хѣтѣли, але скоро кымовнааъ: „Ісѣ Хрѣте, змиаѣи сѣ надомновъ!“ виштокѣ занѣхати мѣсѣли.

Перкали го потѣмъ ѿ тагнѣли на ѿише полѣ, гдѣ видѣлаъ та^оишъ мѣбкъ, ко на полѣкъ зѣнакъ лежали виштки до зѣмлѣ прикованы, а на некѣтрѣхъ сидѣли смѣци ѡгнѣсты ѿ жѣрѣли ѿхъ кѣсаючи зѣбамъ ѡгнѣстымъ, на некѣтры^о вишжѣе ѿ жѣбы велкы ѡгнѣсты сѣдѣчи шѣи, перси, тѣваръ ѿ виштокѣ тѣлао и^о страшиъ кѣсали ѿ ѣли, а надѣто черѣти по нихъ ѡко ѿ по першѣ вѣгали ѿ вичамъ ѡгнѣстымъ и^о деймокали. ѡкала плачъ велкѣй ѿ смѣтѣи

нарѣкана бѣха прокивали. ѿ то поле людѣмъ нѣдзныѣ полне такѣ долге было, же го не могли презрѣти. Проквали сѣ ѿ тѣ оны демоны злектъ радовъ скоїевъ, іако предъ тимъ, але ѿхъ ѿправила не сдѣлючи иѣ іако ѿ предъ тыѣ. а гды го прикивати хѣѣли гвоздами на мѣкы, іакы тамъ дрѣвы терѣли, кзыканіомъ імена ісѣсокого збыла вшиткого, же мѣ ничъ оучинити не могли.

На трѣтоѣ полн видѣла полне людѣмъ ѿкоей плоти до землѣ такъ гѣсто гвоздами ѿгнѣстыми прикованыѣ, же ѿ верха головы ажъ до стопы ногы мѣсца не было на жаднымъ, єдно цыры гвозды, к корыхъ мѣкахъ такъ єнчали. іако поспелѣтъ в тѣмъ кой хороуѣ юѣ силы не маючи єнчатъ людѣ блиско смѣрти бѣдѣчи. а до того кѣтеръ зимный ѿхъ проникала, а черти вѣгаючи по нихъ бичами иѣ сроѣ доймавали. И тѣ черти надъ жолѣкроѣ ничъ ского не доказали ани мѣками, ѿ котрыхъ го кыбавило кзыкана прѣтого імени ісѣ.

Тоѣ сѣ стало на четвѣртоѣ полн ѿгнѣстоѣ, всюды ѿ рожныхъ мѣкѣ полнымъ. шибеницѣ тамъ наиболше было, на котрыхъ вѣсѣли на ланцѣшкѣ ѿгнѣстыѣ єдны за ногы, дрѣвы за рѣкы, дрѣвы за колосы, дрѣвы на гакаѣ повѣшано за ѿчи, за носы, за гѣмбы, за перси ѿ ѿнши члонкы; єдныѣ в панвахъ смажино, дрѣвыхъ на рожнахъ ѿвертано. а з верха на нѣ ѿловъ або мѣдѣ топаїно ѿ сроѣмъ ѿгнѣмъ ѿхъ печено. были надто ѿ кичи ѿгнѣсты ѿ вшиткы помыслы катокѣ ѿнши, ѿ в нихъ крескѣ сроѣмъ, плакана, котрого жадеи ізыѣ вымовити не може. кышолъ з того вшиткого жолѣкрѣ не позволяючи ничъ шатанови оны на ѿхъ грозбы дѣаючи, за кзыканіомъ набожнымъ імени ісѣ. а в тыѣ мѣкахъ видѣла некотрыхъ с товариства негды сего.

С того мѣсца гнали го шатани на ѿнше, на котрюмъ видѣла кело великѣ, ѿгнѣсте, гакекѣ ѿстрыѣ полне, на котрыхъ вѣсѣло людѣмъ рѣчѣ незлична, котры дрѣками ѿгнѣстыми гды черти ѿвертали, такъ прѣткымъ ѿвертаніомъ, ѿжѣ єдного ѿ дрѣгого розознати не было. мовили до него, же на тоѣ колѣ кѣдишъ, єжели ѿталѣ повернѣти не сѣочеш. а гды не зовалаѣ, прѣтко го шмарили на не, але кзыкаючи імени панского зѣстѣнили на долѣ безъ жадного ѿвражѣна.

По тимъ го поркали ѿ провадили до якого великого дома, з котрого дымъ выходилъ ѿ горячестъ така ѿгна, же стати мѣсѣла ѿ далѣ постѣпити не могла. ѿ рекли мѣ: „Лазна то тѣ еѣ, в котрой сѣ зъ дрѣвами кончикѣ змыти мѣсѣшъ“. ѿ гды го тамъ гвалтомъ кышали, видѣла іакекы стѣднѣ такъ гѣсты, же трѣдно было ѿ постѣпити мѣдзи ними, а к ниѣ кыѣли

рожны крѣщѣ, а к крѣщѣ кыпѣли люде ѣдны згола понѣрены, дрѣгы по шчи, по коргы [sic!], по шю, до половинны персѣй, по ноласть, по колѣна, до полъ голенѣй, дрѣгы тамъ ѣдноу ногоу стояли або рѣкы шѣѣ або єдинѣ тѣлко змоченѣ мали, а вшиткы ѿ болиести незносной крѣчали. ѿ мовили чорти до него: „Ѹтоу ѿ ты лежиѣ тоу зажиешѣ, єсли наѣ не послѣхашѣ“. в тѣмъ го взяли ѿ шмарилѣ в єдинѣ стѣдню, але скоро рѣкѣ: „Ісѣ Хѣ змилай сѣ надомновѣ!“ волный вышолѣ безъ ѿбражѣна.

З лѣзнѣ го занесли на высокѣ горѣ, на которой мѣ показовали такѣ кѣлѣ людѣй ѿвоей плоти, нжѣ взгладомѣ нхѣ здава мѣ сѣ мала личѣа тѣхѣ, котрыхѣ доталѣ видѣлѣ в мѣкахѣ, а вшиткы в страхѣ были чекаючи з тремчинѣомѣ страшиной а новой мѣкы. ѿ мовили мѣ: „Того, чого сѣ тотѣ болятѣ, дознашѣ, єсли сѣ не мыслишѣ вѣрѣти“. лѣдко того домакали, ѣнтѣ знагла ѿ полночи припалѣ кѣторѣ гвалтовный, котрый ѿ самыхѣ чортовѣ з' жолнѣроу порвалѣ. вшиткы ѿныхѣ людѣй ѿз дрѣгой стороны горы вшмарилѣ в рѣкѣ барзѣ смродливѣ, а незноснѣ зимнѣ, з котрой сѣ гды котрый хѣлѣ поднѣсти, чорти го по водѣ бѣгаючи гвалтоу го на глѣбинѣ понѣрали. ѿ тѣ плачѣ и крѣкѣ для незносного зимна было доситѣ. ѿтерпѣ штоколѣкѣ ѿ тѣ жолнѣрѣ, але кыркши „Ісѣ Хѣ змилай сѣ надомновѣ!“ знашоу сѣ над рѣкокѣ на дрѣгомъ берѣгѣ безъ шкоды.

Потѣмъ го тагнѣли на полѣдне, ѿкалѣ поломѣна сѣрчысте парили, котры выпадали ѣкобы з стѣднѣ глѣбокой, а во поломѣнахѣ люде ѣко ѿскры гѣсто ѿгнисты разѣ вылѣтовали, дрѣгый разѣ впадали в стѣдню, при которой мовили: „Тѣта стѣднѣ брама єстѣ пекѣлна, тѣ єѣ мешкана нѣѣ! а ѿжѣсѣ намѣ барзѣ плѣно слѣжилѣ, тѣ з нами безъ конца бѣдѣшѣ мешкалѣ. во ѣжели тамѣ разѣ войдѣшѣ ѿ з' дѣшоу, з'гынешѣ ѿ на вѣки не выйдѣшѣ. єдиакѣ ѿщи волный быти мѣсишѣ, єжели позволишѣ до двѣрѣй, котрымиѣ вешолѣ, повернѣти“. але ѿнѣ ѿѣфаючи в' панѣ Бѣѣ ѿ помочи єго, котрой южѣ такѣ кѣлѣ дозналѣ, ѿ грозѣами ѿ ѿвѣдницѣами ѿхѣ погорджалѣ. тѣды розгнѣваны чорти зопхнѣли жолнѣрѣ в' стѣдню ѿ сами до нѣй повпадали. котрыѣ тамѣ лѣтачи ѿмѣ глѣбѣшѣ, тѣѣ шыриѣ стѣдню видѣлѣ ѿ тѣѣши мѣкы терпѣлѣ, в котрой сѣ ажѣ запамѣталѣ ѿ ѣмена збавителя былѣ запомнѣлѣ. але з дарѣ бѣжого приходши к' собѣ зоволаѣ: „Ісѣ Хѣ, змилай сѣ надомновѣ!“ ѿ зараз го поломѣнѣ на верхѣ вышмарилѣ ѿ при стѣднѣ поставилѣ.

Тамѣ стоячи а никого не видѣчи, задѣмѣвши сѣ не зналѣ, гдѣ сѣ малѣ ѿвѣрнѣти. ажѣ кѣлка дѣховѣ нечистыѣ новыѣ з' стѣднѣ

выпало ѿ рек'ли до него: „ѿ ты тѣ чого стоишь? товариство наше повѣли, же тѣ естъ пекло. знай же ѿ тюмъ, же солгали, бо то нашъ естъ звычайъ завсе агати, абысмы гдѣ правда [sic! зам. правдо"] не можеме, клам'твомъ ѿшѣкѣваючи звитижали. Тѣ на то мѣсци пекла неимашъ, але мы тѣ до него тѣраз заведеме". ѿ тагнѣчи го с триско велкы приш'ли над рѣкѣ широку ѿ смродливѣ, полнѣ ѿгна сѣрчистого, ѿ рекли мѣ: „Знай же ѿ тюмъ, же под токѣ рѣкокѣ естъ пекло!" ѿ през ѿнѣ рѣкѣ былъ мостъ страшный ѿ до приста для трѣохъ причинъ трѣднѣй, ко кылъ и санскый барзъ и бѣзкый ѿ такъ кысокий, же в долнѣ позрити з него страшно было ѿ нежезпечно. ѿ казали койти на не ѿ рѣкѣ приходити. ѿ мо-вили, же мы вѣтровѣ ѿ вѣхрекѣ перѣшлеме, котрыми тѣ в рѣкѣ зопхнеме, зачимъ тѣ товариство наше, котре видишь в рѣцѣ, порвѣ ѿ погрѣзи аж до пекла. единакъ ежели ѿ тѣраз ѿци поз-колишь назадъ съ вернѣти, здорово до ѿчизны твоей повернешъ". але вѣрный жолнѣръ Хр'стовъ мыслачи, ѿкъ веле разы былъ ѿ Хр'ста выбавленный, кываючи ѿмени ѿ тѣ найсѣйшого ёго смѣ-ло кошолъ на мостъ ѿ полѣкѣ ѿдѣчи дозналъ, же не былъ такъ санскый, ѿко съ здаде, а далѣ ѿдѣчи ште разъ то мѣ съ здаде ширшѣй, аж былъ такъ шырокий. же ѿ возы на нѣ съ мѣнати могли. тѣ юж чорти не могли за нимъ постѣпити далѣй, але вре-ско ѿ вкрѣтнымъ ѿ коланѣомъ такъ го прѣражали. же мѣ съ здаде прикрѣйша з него мѣка, нѣ была котра ѿ тѣхъ, котры прѣдтымъ тѣрпѣлъ. з рѣкы тѣжъ дрѣгы кочергами ѿгнѣсты[ми] ѿ таками зразити го бѣснолокали з того моста. але го доткнѣти не могли, ѿ такъ за помочѣ вѣжовѣ безпечнѣ мостъ прѣвы ѿ волѣнъ зосталъ ѿ непрѣятѣлей, котры го доталъ режnymi мѣками ѿ страхами бѣтрапнѣли.

Къ тимъ ѿдѣчи кеселовѣ ровниновѣ ѿбачилъ прѣд собовѣ мѣръ высокый, дивнѣ ѿздобный, в' котры видѣлъ брѣйнѣ еднѣ, але запертѣ. а зближаючи съ далѣй ѿбачи, же была дорогами каменами насаждена ѿ дивновѣ свѣтлостю ѿснѣюча. а постѣ-пѣючи ближе ко ней видѣлъ, же была на ёго приста ѿворѣна, а з ней выникнѣлъ запахъ такъ вѣдчнѣй, нѣж кы съ з нимъ не поровналъ запахъ жадинъ того свѣта, любе кы съ кшитокѣ в балсамѣ ѿ в ин'ши рѣчи пахнѣчѣи ѿвернѣли. а чѣлъ го добрѣ ѿподаде ѿ ней бѣдѣчи, ѿ з него такъ взѣ силѣ, нѣжъ съ мѣ здаде, же могла южъ знести кшиткы ѿны мѣкы пришлы безъ прикрости. ѿ гды ѿци ближе к' брѣйнѣ приходи, бѣзрилъ вы-ходѣчѣ к' совѣ процѣсю дивнѣ свѣта ѿ громаднѣ, ѿкой нѣгды не видѣлъ на тѣхъ сѣктѣ. были тамъ людѣ розны становѣ

и годности, вѣскѣни, ѡпати. мнихы, каплани ѿ клирици, кажды к шатѣ вѣде станѣ и годности. были люде свѣцкы ѡбоей плоти, а вшиткы з' чтю велковъ жолнѣра ѿ з радостю прѣимокани и з' спѣваніомъ вѣдчнымъ ни҃гда тѣ неслыханымъ в' врюинѣ го впровадили, ѿ тамъ вшиткы розходили сѧ з процесіѣ. кажды на мѣсце свое. два тѣлко вискѣпи прѣ немъ ѡстали. которо междѣ сѧ взяли ѿ провадили го показѣючи мѣ мѣсца ѡноны веселы помешкана, ѿ мовили до него: „Бѣгословенны Гѣ Бѣ нишѣ, котрый ти дати рачилѣ статочнѣ вытырвати в мѣкахъ, през котрысь прѣходилѣ, ѿ ѡкрѣпѣ дѣиѣ твою, жесѣ не ѡсталѣ“.

Видѣлѣ тамъ ходачи по мѣсцѣ ѡномъ такъ веселы ѿ вѣдчны рѣчи, котрыхъ жаднѣ мзыкѣ выповѣсти не може. свѣтлостъ такъ свѣтила, же ѿко гасне ѡсност свѣчи при слонцѣ, та[к] слѣнце прѣ ней ѿ ѡсност ѣго гаснѣти бы мѣстѣла. ночи тамъ ни҃гда не машѣ, бо ѿба найѡснѣйшого свѣтлостѣ завсе тамъ свѣтиѣ. здадо мѣ сѧ, же ходиѣ по лѣкаѣ ѿ пѣлаѣ роскошныѣ межди квѣтами ѿ дѣревами сличной ѡздобы, котрыхъ самымъ запахоѣ жити бы могѣ без конца. гды бы мѣ тамъ жити было позволено ѡк найдолше. широкоѣ ѿ долгоѣ мѣсца такъ роскошно не прѣзрина, к котрыѣ така велкостъ людѣ в личѣѣ видѣлѣ, ѡкой не видѣлѣ жаднѣ к тѣмъ животѣ, прѣходачѣ, ѿко ѡнѣ розѡмѣлѣ. личѣѣ людѣи вшиткыѣ, котры на тоѣ чаѣ жили на свѣтѣ. мешкали тамъ ѡкнымъ порядкоѣ ѿкобы на хоры розложены, хвалов пансков ѡуставичновъ ѿ вѣдчныѣ спѣваніомъ забавлены, ѣднѣ ѡ дрѣгого такъ рожный к оздобѣ шаѣ ѿ пекности тварѣи, ѿко рожна еѣ звѣзда ѡ звѣзды ѡсностю. а каждого знати было, ѿкого тѣ былѣ станѣ, свѣцко҃го цѣли дѣховного аѡко законного. веселы вшиткы такъ кажды з своего власного ѿко и з дрѣгыѣ вшиткыѣ щѣстѣ, на котрыѣ смотрачи жолнѣрѣ дивнѣ сѧ ѡвесѣлѣлѣ, а ѡни теж вшиткы смотрачи на него, гды прѣходилѣ. бѣгословили Гѣ Бѣа за кыкаваѣна ѣго з рѣкѣ непрѣятѣлѣи ѿ тѣшили сѧ з' пристѣ тамъ ѣго. не чѣлѣ тамъ ѡни зимна, ѡни горячости, ѡни жаднои рѣчи, котра бы гѣ ѡбразити ѡко засмѣтити могла; вшитко до ѡподобана, до смакѣ, до потѣхы ѿ ѡконтинтована далеко коашѣ. ни҃ж' сѧ вымовити може.

ѿ в тѣмъ рекаѣ до него вискѣпи: „Ѣтожесѣ, братѣ, за вѣжовѣ помочѣ видѣлѣ, чегоѣ прагнѣлѣ, видѣлѣѣ бовѣмъ тѣ ѿдѣчи мѣкы грѣшниковъ, видѣлѣѣ ѿ тѣ зачатѣ ѡпочнѣна справѣдливыхъ. бѣгословенный ни҃хай вѣде створитель ѿ ѡкѣплитель вшиткыѣ, за которогосѣ ласковѣ прѣходачи през мѣкы статочнѣсь сѣбѣ починалѣ, жеѣ вытырваѣ. тѣраз ти повѣмѣ. што то были

за мѣкы, през котрыѣ приходилъ, ѿ што то за мѣсце щесливѣ, на котрѣ тѣ смотриш. мѣсце то рай естъ земный. зъ которого для грѣхѣ непослушнѣства кыгнанъ былъ першій члвкъ Адамъ. але божѣм скоро не слѣхуючи Бѣга престѣпилъ приказаня бѣго, смотрѣти на то, на што ты тѣраз смотрѣшъ, ѿ ѡвшеѣ заживати далеко болшого веселя безъ поровнаня далѣ мѣ не позволено. тѣ самого Бѣга до себе мовачего слышалъ, чистость сѣрдца высокого видѣна вънѣрного и видѣна аггеловъ стѣхъ тѣ могли заживати, але скоро през непослушнѣство выпадъ зъ такъ келкого щестя, свѣтло дѣши, котрѣ малъ. стратилъ, же бѣдѣчи в чти не познаѣ бѣи. ѿ поровнанъ быѣ зъ кыдлаты нерозѣнными, ѿ стаѣ сѣмъ подобны, ѿ за бѣго грѣхъ потоѣство кшнѣко бѣго аѣко ѿ ѡнѣ сѣмъ ѡсѣдженѣ естъ на смѣрть. ѡ кыдкы грѣхѣ непослушнѣства! але ласкавестю порѣшенъ на милосерднѣшій Бѣгъ надъ нѣдзѡвъ народѣ люцкого сѣа своего наѣ далъ ѣдинородного, жыѣ члвкоѣ сѣмъ стаѣ панъ нашъ Іс Хс, которого вѣрѣ прѣймѣючи прѣ крѣстъ выбавлены ѡ грѣхоѣ такъ ѡчинковѣ аѣко ѿ ѡ первородного заслѣжилисѣмъ кѣрнѣти сѣмъ до той ѡнѣчизны. але жесѣмъ шатѣ на крестѣ наѣ данѣ нѣвинности змазали грѣхѣми, котрыѣ сѣмъ сѣмъ прѣ слабоѣ тѣла допѣстили, потреба наѣ было прѣ покѣтѣ за ѡчиннены грѣхы глѣдати ѡпѣщѣна. ѿ же сѣмъ жыючи достаточнѣ прѣ смѣртью не выпокѣтовали, по смѣрти сѣмъ то в мѣкаѣ, котрыѣ видѣлѣ, чнѣцо-выхъ выплачали, ѣдны долше, дрѣгы коротше вѣдалѣгъ заслѣгы каждого. вшиткы божѣмъ, котры тѣ ѣстѣсѣмъ, прѣ ѡны мѣсца пришлисѣмъ, нижѣсѣмъ сѣмъ на то ѡпочнѣна достаѣли; ѿ ѡвы вшиткы, котрыѣ есѣ в мѣкаѣ видѣлѣ, крѣмъ тѣѣ [що] на долѣ въ пѣклѣ сѣтѣ, скоро бѣдѣтѣ ѡчищены, на тоѣ мѣсцѣ прѣйдѣтѣ ѿ бѣдѣтѣ зѣбавлены. ѿ каждого днѣ до наѣ приходѣтѣ ѡчищены, котрыѣ зъ весѣлѣомъ прѣймѣемъ, аѣкосѣмъ ѿ тѣѣ прѣмѣли. жадеѣ зъ ниѣ не зна (внѣвши ѣ себеѣ комѣ ѡбѣмѣна), аѣкъ долго тамъ ма терпѣти. Ратованы быти могѣтѣ лѣтѣргѣми стѣми, ѡаамами, молитвами, ѣааѣжнѣми, котры за нѣ чѣнаѣтѣ, бо сѣмъ ѡу меншѣи мѣкы ѿзъ тѣшихъ на лѣкши бываѣтѣ пренесены аѣбо ѿ зѡ вшиткыѣ выбавлены. ѿ на тѣѣ тѣ мѣсцѣ жадеѣ зъ наѣ не зна, ци долго тѣ бѣде, ци коротко. ѡто видиш, же жадной мѣкы не терпимѣ ѿ покоѣ вшиткого заживамѣ: годны ѣднакѣ ѿци не ѣстѣсѣмъ вѣтѣпнѣти выѣше на заживаня радѣстѣи стѣхъ бѣжнѣхъ, а днѣ поднесѣна нѣѣого на выѣше ѡно щестя ѿ благословѣнство жадеѣ зъ наѣ знати не може, ажъ чѣѣ ѡ Бѣга назначеный прѣидѣ. Каѣдого днѣ товариства нашего тѣ прикыкаѣтѣ ѿ ѡбываѣтѣ, бо каждого днѣ до наѣ не-

ко́ры з мѣкъ приходаѣ, а дикотры до нѣа на заживанѣа кре-
листва з Бѣомъ вѣчного Ѡходаѣ^а.

По ты^а го запровадили на горѣ е́днѣ ѿ показаѣ мѣ нѣа,
котрѣ мѣ сѣ видѣло ѿко злото найперѣднѣйше, коли сѣ в огни
топи. ѿ повѣли мѣ, же те е^{сѣ} врюйна раю нѣсного, „прѣ^а котрѣ
входаѣ тоты, котры та^а Ѡ на^а встѣпѣют^а. а́ле ѿ то машѣ знати,
же каждого днѣа ра^а маваме покармѣ з^а нѣа Ѡ пана Бѣа, ко-
трого з дарѣ е́го ѿ ты з нами смаковати вѣдишѣ“. Того дома-
вали, а́ ото з^атѣповалѣ з нѣа а́кобы неломѣнѣ Ѡгнистый ѿ Ѡ-
крылѣа вшиток^а рай земный. ѿ зарѣа ѿкогы на промѣнѣа подѣле-
ный ѡуспѣди на главѣа каждого вшиток^а к нѣа входилѣа, чого на
сѣбѣ ѿ желнѣр^а дозналѣа, з^а чого почѣлѣа тавѣ рокошны^а смак^а
солодкости на дѣи ѿ на тѣлѣа, же не зналѣа, ци жывы^а былѣа,
ци ѡумирлы^а, в солодкости Ѡной неако захвѣчынны^а. а́ле тота го-
дина прѣдко преминѣла. ѿ мовили до него: „Тот^а е^{сѣ} покармѣ,
котры^а на^а Бѣѣа чѣстѣе ра^а на каждый днѣа, а́ тоты, котры^а Ѡ
на^а до нѣа вѣре, ѡустановичнѣа го заживають ѿ без конца заживати
вѣдѣт^а на вѣки^а“.

„ѿ такѣа, братѣ мильнѣа, поневаж-ѣа видѣлѣа по ча^ати, чого-сѣ
жадаѣа, што за Ѡпочнѣна маю^а ѿ а́кы^а потѣхѣа заживати вѣдѣтѣа
справѣдливы, ѿ дозналѣа што за мѣкы терпѣа грѣшницѣа, ю́ж^а чѣ^а,
а́бы^а сѣ вернѣлѣа товѣа дорого^а, котров-ѣа, пришолѣа. а́ ежели Ѡ того
часѣа терѣвѣше ѿ стѣбланѣк жити вѣдишѣа, не тюлко Ѡ того Ѡпоч-
нѣна мѣсца, а́ле ѿ Ѡ мѣсци к^а нѣа на вѣки безпечны^а быти
можешѣа. а́ле ежели, чого Бѣѣа не дай, сѣае жити вѣдишѣа ѿ жи-
вотѣа твое^а любѣностѣамаи тѣлеснымаи помажешѣа, ѡто^а самѣа ви-
дѣлѣа ѿ позналѣа. а́кы та мѣкы чекають, котры^а не вѣдишѣа.
Покертай же безпечнѣа, во а́ни чорѣти, котрых^а есѣа сѣа насмо-
трѣлѣа, шкодити ти в^а тую^а часѣаа могѣт^а, ѿ Ѡвшемѣа з далека та
мѣнѣати вѣдѣтѣа. а́ни мѣкы, котры^а видѣлѣа, жадной прикрости
не ѣчинѣаѣ^а“.

Тыми словы засмѣченны^а желнѣрѣа з плачо^аа проснѣлѣа еписѣ-
покѣа ѡупадаючи нѣа до ногѣа, жебы го Ѡ такого цѣста не Ѡда-
ляли ѿ на нѣдзѣа свѣта того ѿ небезпечинства, к^а котрых^а бы
з ѡаомности люцко^а згынѣти [моглѣа], не Ѡсылали. Ѡповѣли:
„То кыти не може, а́ко ты хѣцешѣа, а́ле то быти мѣснѣа, ѿко
то^а, што на^а ѿ тебѣа створиѣа, постановити рачилѣа. Ѡнѣа самѣа
знаѣа, што комы пожиточно е^{сѣа}. ѿ провадили го до врюины раю,
котро^а скоро вышо^а, давши мѣа благословѣнствоаа заперли. ѿ такѣа
Ѡходилѣа жалосны^аа поплакѣваючи, же на нѣдзѣа свѣта [и] небез-
печнѣа повертѣати сѣа мѣсѣлѣа. ѿдѣчи той же дорогов. котро^а

кыла̃ пришола̃, ани мѣкы жадной не ѡзнала̃, ани чортовѣ ви
дѣла̃, хнѣа з далека ѡутѣкающихъ, ажъ са зелижила̃ до сала̃
звы^ш ѡписаной. до котрой гды вошола̃, пришли до него пана^т-
це^т мѣжовѣ ѡны^т, котры мѣ тамъ навѣ дали были, ѡко са
мала̃ в дорожѣ ѡней справовати, ѡ выхвалали пана Бѣа, тѣшачи
са зъ щесливого покрѣнѣа ѣго, ѡ мовили: „Звѣтажилисѣ, брате
милой, хвали же пана Бѣа, котрый та помочѣ своѣовѣ ратовала̃.
знаме, же-сѣ прѣ мѣкы, котры^с мѣжнѣ вытырвала̃, ѡчищеный
е^ст ѡ вшиткы^х грѣховѣ твоѣхъ. вѣдѣ же ѡстрожиѣишѣй на поти^и!
але ѡто в ойчизнѣ твоѣй ютрѣнка всходитъ, поспѣш са што прѣдше
ѡустѣпаючи з аскынѣ до горы, абы прѣѡръ ѡправивши лутѣргѣю
[гды] зъ процесѣѣовѣ прѣидѣ до двѣрѣй, а тебе бы не нашола̃.
зконтрпивши ѡ тебѣ не замкнѣла̃ ѡхъ ѡ не ѡишола̃ до цѣрки^и“

Жолнѣръ тѣды вѣзавши бѣгословѣнство спѣшно са мала̃ ко
горѣ ѡ вчасно пришола̃ до двѣрѣй той же години, коли ѡхъ
прѣоръ ѡтверала̃. ѡ ѡбачивши го хвалили вшиткы пана Бѣа з вѣ-
селѣемъ за щесливѣ покрѣнѣа ѣго. ѡ провадили го до цѣрки, гдѣ
ѣго прѣоръ зоставила̃ на дрѣвѣ ѣѣ. днѣй мѣтвы, котрѣ ѡпра-
вниши а знакъ крѣта панского ѡко пѣлѣримъ прѣѣвши, вышола̃
к дорожѣ до зѣмла̃ стѣой навидѣти гробѣ панскый ѡ ѡны мѣсца
стѣы, котры навидѣвши вѣрѣла са до ѡнѣлѣѣ до крола Стефана,
мыслачи ѡ житѣю законно^х. за ѣго радов приѣвчилъ са до Гил-
берта мниха законѣ стѣго Бѣнедикта, котромѣ кроль дала̃ в Ги-
бернѣи мѣсцѣ на клашторѣ, тамъ жила̃ стѣбаниѣ ѡ щесливѣ
скончила̃.

Повѣсть тотѣ ѡ него слышала̃ то^т же Гилбертѣсѣ, а ѡ Гил-
берта ѣѡ слышала̃ Генрикѣсѣ Галтерѣенсѣ мнихъ того^ж законѣ,
котрый ѣѡ ѡписала̃ такъ ѡко са тѣ нема^т до слова положила.
Бспомина^т ѡсторѣю ѡ прѣимѣе за правдивѣ Дѣонисѣй Картѣзианскы^и
к книга^х свои^х Libro de Novissimis articulis 48 et in Colloquio de
defunctis particulari, articulo 24, ѡ велѣ ѡныхъ поважныхъ аѣто-
ровѣ. пытаютъ са ѡ способѣ, аѣкы са то дѣлао, цѣ прѣ захѣ-
чына вѣ дѣхѣ, цѣ власнѣ вѣдѣчомѣ. Павѣла стѣый ѡ своимъ за
хѣчыню до третѣго ѡѣа мовила̃, же не знала̃, ежели то в тѣла̃
было, цѣ кро^м тѣла. але ѡѣенѣсѣ жолнѣрѣ статочнѣ то тѣрдила̃
завсе, же то вшитко, што видѣла̃, слышала̃, тѣрпѣла̃, вѣ тѣла̃
класно^х видѣла̃ ѡ тѣрпѣла̃. быти то могло, же ѡчи тѣла ѣго
сѣловѣ бѣжовѣ ѡумощины ѡ над природжѣишѣй тѣриѣ поднѣсены
кидѣти могли дѣхъ такъ слы аѣко ѡ добры; быти тѣ^ж могло, же
то вшитко в дѣхѣ тѣлако видѣла̃ ѡ тѣрпѣла̃, аѣко ѡны того до
себѣ не знала̃ ѡ ѡначѣ розѣмѣла̃. Подовныи рѣчи читаѣ в ѡѣаѣ-

лѣню Івана св. ѿ пророковъ в писмѣ стѣмъ ѿ сѣго Григоріа в' дѣлагохъ ѿ ѿ иншихъ авторовъ. Бжѣ, дай наъ тѣ выпокѣтовати за грѣхы, жебысми чиѣца не ѡзнавши достади сѣ на покѣ вѣчный. Сію істерію приписалъ ѡцъ Іванъ Прислопскый, прѣзвѣтир' Каманскый, з полской книжници дрѣкованей рокѣ ѿѣѣ.

Отсе оповіданє про чистилище св. Патрікія, перекладене, як каже сам автор, із польської друкованої книжечки мовою дуже попсованою польовізмами, інтересне головню задля свого лемківського кольориту. Що до самої апокаліпси, то вона має досить богату літературу і зваблює до себе численних робітників головню тому, що послужила основою для поеми старофранцузької поетеси Марії де Франс „Espurgatoire Saint Patriz“. Основою поеми був той сам текст мовою Гевріха Сальтерейського, який послужив основою й нашого оповідання. Сей текст був одначе протягом віків так часто і основно перероблюваний, що треба було не мало праці і пошукувань по бібліотеках, аби знайти оригінал, який би можна було вважати дійсним жерелом французької поеми. Диви про се Dr. Selmar Eckleben, Die älteste Schilderung vom Fegefeuer des heil. Patricius, Halle 1885; Ed. Mall, Zur Geschichte der Legende vom Purgatorium des heil. Patricius (Romanische Forschungen т. VI); G. P. Krapp, The Legend of Saint Patriks Purgatory, ist later literary history, Baltimore 1900, і T. Atkinson Jenkins, The Espurgatoire Saint Patriz of Marie de France with a text of the latin original, Chicago 1903.

Ф. Бібліотека Нар. Дому (музей о. Петрушевича ч. 85)
Минея XVII в.

(Бѣ тож дѣнь слово стѣго Патрікіа ѡспѣ ѿ исходащиѣ ѡ земля ѡгни вѣ различныхъ мѣстѣхъ). Стѣи ѿ сѣенномѣникъ Патрікіа глѣтъ, ꙗко двѣ мѣстѣ ѡготовѣ Бѣ, ѣднно многыѣ бѣгы, ѿхъ праведниѣ наслаждаѣ сѣ, ѿ дрѣгоѣ тѣмъ ѿ ѡгня, ѿдеже грѣшниѣ моучат' сѣ. ꙗко ѡгнь не точѣ на земли по[ло]жиѣ еѣ Бѣ, нѣ ѿ [на] ѿбси еѣ ѡгнь ѿ вода ѿ на крѣхъ земля, вода же еѣ присподнѣа глѣмѣа бездна, ѡ немѣ ꙗко синоѣ точитѣ источници на живот нашѣ. ѿ ѡ ѡгняѣ теплыѣ воды исходаѣ. даѣ и подъ землеѣ ѡгнь моученіѣ ѣсть дѣшѣ грѣшныѣ, ꙗкоѣ ѿ присподнѣа лѣдѣнаѣ вода тар'тарѣ, ѿдеже ѣсть ѣлиныѣ вѣ слоугы моучатѣ. стѣи же Пишнѣи глѣтъ, ꙗко дѣ

Іоудѣа прошед ѿ прішед Іордан видѣхъ землю свѣдѣтельствующѣхъ
 гнѣвъ ежѣи до сего днѣ на творѣщиѣхъ грѣхы, ѿ видѣхъ дѣхъ смра-
 дехъ ѿсходящѣхъ ѿ земли ѿгнѣхъ палимоу ѿ непричастноу всего плода
 ѿ всякаго влажнаго сѣщества. ѿ се оубо ѿдалеча видѣхъ сикѣлѣи-
 скыи тѣмныи кѣращѣ сѣ ѿгнѣхъ, ѿ се свѣдѣтельствующѣхъ вахъ ѿ вѣ-
 дѣщиѣхъ ѿгнѣхъ сѣда ради ѿ Бѣхъ кыкажѣраго. видѣхъ же ѿ горѣхъ то-
 чащѣхъ страшныи ѿгнѣхъ іако и водахъ три сохъ сажѣхъ выше горы,
 а в далѣхъ до ѿ. поприщѣхъ, нже за ѿ. днѣи пожѣхъ землю тѣхъ горѣхъ
 ѿ каменѣхъ, донѣже Стефанъ прѣдѣныи епѣпѣхъ ѿшед съ крѣтѣхъ по-
 моли сѣ Боу ѿ прѣста ѿгнѣхъ.

В отсѣмъ текстѣ, що часто трапляеть ся в нашихъ рукописевыхъ
 Прологахъ і Минеяхъ XVII в., интересна власне згадка про сѣв. Па-
 трикія, та про Егву, причѣмъ вулькани вважають ся ввбухами пе-
 кольного огню. Интересно, що про ідею чистилища тут, як і слѣдъ
 у церковній кнзѣ православної церкви, нема нїякої згадки.

IV. Апокаліпси про конецъ свѣта.

А. Сваричівський Ізмараїд XVI в. Бібліот. Нар. Дому у Львові
(муз. о. Петрушевича ч. 1) к. 167—168.

(Проречество Ісайно сѣа Ймосова, иѣ проречествова
с' рыданнѣмъ о послѣднѣмъ дѣлѣхъ провидѣвъ дѣхъ
сѣмъ хотѣцихъ быти ны. вѣки шѣ). О члѣци, слышите,
такѣ глѣтѣ Гѣ, и к'немѣте глѣмъ оустъ монѣ, и приклоните оуши
вашѣ въ свѣтъ моѣго ѣзыка. вы монѣ люѣ и азъ вашъ Бѣ,
и скоупиѣ вы ѣ дѣвола лѣсти кровію своєю и нарекуѣ вы соѣк
сѣны. выѣ не ѣко ѣцѣю ми послѣжистѣ ни ѣкы Гѣоу поработастѣ,
но чюжи славы моѣа быстѣ, чюдѣсѣмъ монѣ не ѣстѣ вѣрѣи и запо-
вѣди моѣа ѣверѣгостѣ. того дѣла боудѣтѣ на вы гнѣвъ монѣ в' по-
слѣд'намъ дѣи, занѣ неправда многа въ васѣмъ оумножитѣ сѣ и
смирѣніѣ ѣверѣжено, завистѣ и лѣстѣ гнѣвъ жирѣѣтъ въ васѣмъ,
погыбѣ истин'на, лѣжа покрѣи землю. чада рѣшѣтелѣ своѣа бѣрѣст-
воѣютѣ, и вѣзненавидѣтѣ братѣмъ брата, и дрѣгѣмъ дрѣга завистію
снѣстѣ, и своєю дѣщерѣмъ мѣти на влоудѣ предастѣ. дѣти не сты-
дѣти сѣмъ начноѣмъ родитѣлѣмъ своимъ, ѣ оучитѣли иѣхъ запоѣици и ли-
цемѣри боудѣютѣ, ѣ чер'ныци срамѣсловѣици и кощѣонѣицици боудѣютѣ,
ѣ кѣзи немѣлѣтивѣи, соудѣици неправед'ни, не боудѣютѣ иѣз'бав'ламъ хоѣ-
дыѣ иѣз' роѣкы снѣаны. и вѣс'плачѣютѣ вѣдовѣи и сирѣты не иѣмоѣще
застѣпника, занѣ кѣзи не смиряѣютѣ властѣи и властѣли не сѣжалѣт
сѣмъ моѣчащѣ хѣды. и вѣзыщѣтѣ жѣна посѣг'ноѣти моѣужа, ѣ не
моѣужѣ жѣны. и боудѣютѣ знаменіа въ сѣнѣици и в' лѣнѣкѣ, и голѣшѣ въ
всѣхъ странахъ, и тоѣга ѣзыкуѣмъ и мѣлѣка къ градѣмъ. вложѣю ѣрѣстѣ

в' срдца кнзймъ вашнъ, ѿ боудоутъ многы рати, ни бѹночїетъ
 воюмъ родъ на ршъ. ѿ кѣстанѣтъ ѿзыккъ на ѿзыккъ, ѿ ѡцѣ противѣ
 снѡу съ ѡрѣжїемъ, ѿ братъ на брата ѡроужїе коуетъ, ѿ друугъ на
 друуга готовитъ стрѣлы ѿ копїе. ѿ посмѣетъ сѧ работнѣи свобод-
 номъ, а живын мѣртвомъ кѣрѣвноуетъ. горе тогда коудетъ не-
 празнымъ ѿ дощамъ. ѿ навѣдоутъ рать иноплемєнныѧ на странѣ
 ва^шу, ѿ да^х вы в' полонѣ поганыхъ за ѡумноженїе злобы вашѧ
 ѿ многыѧ ради неправды. ѡсквернены дѣщерѧ вашн боудоутъ ѿ по-
 рабѡтаю^т поганыхъ дѣти вашн, снѣкѣ ѿ дѣщерн, а ваша кровь ѿко вода
 силѧна прольетъ сѧ. хоробрїи мечѣ падоутъ, ѿ побѣгнѣте нїкы^х жи-
 номн. тоутъ бѹкѡнтѣ сѧ, ѿдѣже нѣстъ страшашн^х; ѣдинъ ратнѣи стѡ-
 ва^с пожнѣтъ, а ѡ ста побѣгнѣтъ тѣма ва^с. ѿ плоти ваша боудоутъ на
 снѣдѣ звѣрѣѣ ѿ пѣтица^х, а кѣсти ваша на позоръ кѣсѧкомъ жи-
 котнѣ. съ градъ днѣс поустѣтъ, а бѹтро ѿнѣ паѣненъ бы^{ст}, ѿ ѡ
 десяти градъ снїдоутъ сѧ въ єдїнъ житъ. горе ти тогда бѹдетъ,
 непокоривын рш^с члѣчѣ, занѣ казѧтъ вы, вы не послоушанистѣ;
 бѹчи^х вы, не вѣнимастѣ, быстѣ ѡкы ѡспїда глаоухы. сѣго ради роу-
 коутъ свою съ гнѣвѡмъ навѣдоутъ на вы ѿ лице свое съ ѿростїю въз-
 вѣдоутъ на вы. ѡринѣ вы ѡ срдца моѣгѡ, пролью на вы гнѣвъ своѧ
 ѿ ѿростъ свою пѣщю на вы. ктомъ бѹже не помнѡю ва^с ни бѹ-
 слышю гла^с плача вашѣго. ѡнѣмоутъ ѡ срдцѣ вашн^х мѣрѡстѣ, ѿ ра-
 зѡма не бѹдѣтъ въ ва^с. ктомъ не ѡкы Гѣ боудоутъ ва^х, занѣ вы
 ѡврѣгостѣ сѧ мїнѣ, ѿ азъ ѡврѣгоутъ вы сѧ. ѡумножистѣ ко злѡмъ
 ѿ неправдоутъ възлюбистѣ. того дѣла ѿбо ѡкы мѣдѧно ѿ землю
 ѡкы желѣзноутъ положю, ѿбо росы не дастъ, а землѧ плода сво-
 єго. ѿ ѡпѣстѣтъ землѧ ваша, ѿ аще кто боудѣтъ вѣсѣѡлѣ стѡ съсоутъ
 жита, ѿ тѣ съберѣтъ ѡдинъ съсоуд. ѿ сѣгѣтъ въ тѣлю сѣмѣнѣ ва-
 ша, ѡпоустѣтъ сѣлѣ вашн^х красѡта, ѿ навѣдѣ на вы проугы ѿ оусѣн-
 ница, хроусты ѿ сѣрнны, ѿ поїдѣтъ ѡстанѣкы пло^с вашн^х. въ гра-
 дѣ^х соущѧа голодѡмъ бѹморю, а нже на поли, ѡроужїемъ погоубѡю.
 ѿ побѣгнѣтъ в' пѣстынѧ ваша города, занѣ злѡа творитѣ, а мо-
 ѿнѣхъ повѣлѣнїн ѡврѣгостѣ сѧ. того дѣла звѣрн злѡѧ навѣдѣ, да
 поїдѣтъ скоты ваша, ѿ не боудѣтъ пасомы стадъ, не въспѡѣтъ ра-
 таи на нивѣ вашн ѿ колѣ ѡрѣма на шїи не понесѣтъ. не боудѣтъ
 живѡущѧго к' сѣлѣ^х вашн^х, ѿ родѣтъ нїкы ваша быліѣ. домѡвѣ
 велїцїи поусты боудоутъ, а поутн трѣннѣѣ поростоутъ. навѣдоутъ на
 вы страшны гады ѿ пѣсѧ моухы послаю, начѣноутъ плѡтъ вашню
 ѡсти ѿ младенцѣ^х пїти кровь ѿ зѣница ѿстрѣзати. мѣногъ плачѣ
 ѿ рыданїѣ к' ва^с боудѣтъ тогда. погоубѡю рыбы въ вода, ѿ пѣтица
 летѡущѧѧ ѿ звѣрн на пїщю предѧныѧ, а землѧ ваша ктомъ не
 дастъ плода, вїнограды морозѡмъ поражаю. рѣкы пресоушю. занѣ

азъ мѣла ѿ даа не пристаю, а вы творяще зло не оупочисте, сего ради ѿвѣтчете землю аки скоты травою грызущіе. дождь на землю не будетъ ни нога не ѿмочитъ самъ ѿ росы. горе, горе будетъ ти тогда, оубѣгыи роди члвкъ. зане оставили мѣ есте ѿ правды не творите. тогда останете злоеъ кашнѣ, зане голодѣмъ плоть ваша ѿзънеможеѣ. ѿ преложу въ нѣмъ праздники каша, а ѿгърица въ рыданіе. ѿ пѣсты сътворю грады каша, не будетъ къ црквамъ приходящѣмъ ни оубѣгаго пресѣща. положу дома каша въ погнѣніе, вси ходящїи по нѣмъ оужаснѣтъ самъ. іако прахъ расъсѣю вы въ страны поганыѣ за оумноженіе злобы вашѣ. ѿпѣстѣетъ сѣмъ кашнѣ красота, а плоть каша ѿ голода почернѣетъ. золото ѿ серебро ѿ многоцѣнныѣ ризы по поутѣ лѣгоутъ, но нѣтъ кто нѣ имѣла. вси бо голодемъ начнутъ мѣрети тогда, а дѣвчѣи краса ни къ чѣмъ будетъ, но кто кого мѣга ѿзымѣтъ: оцѣи снѣдѣтъ чада, а чада своѣи рѣхѣтъ. зане ѿсполни самъ земля безаконїа ѿ възлюбивша неправдоу члвци кѣмъ правды, ѿ ѿставляюще свѣтъ тѣмѣи прїѣша, кѣмъ своѣи лѣта въ поустошїи ѿ възвѣи пожїша. слышите, сїнове члвчїи, нѣложнаа творите словеса Гѣмъ, будутъ бо вса си. не будетъ того храма, нѣдѣже мѣртваца нѣтъ, ѿ не будетъ кто погърѣкаа нѣ, вси бо нѣдоутѣмъ оубѣити коудѣи ѿ тоуга кѣмъ сѣмъ сѣмъ. тогда црѣ людїи не застоупитъ, ни людемъ црѣ, ни помнѣютъ ѿ цѣи сѣи, ни сѣи ѿ цѣи, ни будетъ въ вѣмъ мѣста радѣсти, но вездѣ плачь ѿ лютеи рыданїе. тогда црїи ѿ князи вѣсплачѣютъ горѣмъ, слезы кревавыѣ ѿснѣщающе. тогда не будетъ въ вѣмъ копрюмъ ни ѿгърѣ ни оустѣмъ смѣюще самъ, но вси кричатъ, вѣпѣютъ: „Горе наѣ! Горе наѣ! Погыбаѣмъ заѣ!“ тогда не будетъ конїи борѣзы ни слоугѣ, ѿ начнутъ члвци оумирающе падати. ѿ оумрѣтъ оѣтрѣча къ роукоу мѣрню тогда будетъ въ вѣмъ горѣко стѣнанїе ѿ ѿ крича [sic!] копаа кашеи потрѣсетъ самъ земля сѣмъ помрѣкнѣ, ѿ лоуна преложитъ самъ къ кровѣ. тогда вѣсплачѣтъ земля аки дѣца красѣна. ѿ море ѿ рѣкы ѿ вса прѣсподнаа, Гадѣ, бездна вѣсплачѣтъ вѣмъ аки къ троукоу златѣкованѣи. ѿ аггѣи вѣсплачѣтъ видѣи кѣз мѣти погыбающе рѣмъ члвчѣ за оумноженїе злобы. ѿнѣтихрѣтъ же іакѣ съ вѣсѣи начнѣтъ ходити прѣмъщаа члвкъ, дѣнѣже снѣдетъ Гѣ ѿ даа вѣсѣмъ по дѣломъ.

Отсе „Пророчество“, повне бїблїйнихъ ремїнісценцїй, декуди аблїжене такожъ до текету „Епїстолїи о недѣли“, се правдоподобно твір староруської літератури, написаний під вражінем перших татарськихъ нападівъ десь у XIV віці. Воно появляеться в Ізмарагді тав. другої редакції, зложенім у XIV—XV в., і відси переходить

також в виші рукописні збірки та зазнає різних перерібок, як бачимо з слідуючого тексту.

Б. Рукопис Георгія Білявського XVIII в. стор. 563—570.

(Слово ст҃го пророка Йсаїа ѿ послѣднихъ днѣхъ. Г҃и влѣви ѿ про҃сти). Тако гл҃еть Г҃ь: Слышите с҃ноу чл҃стѣи, внимайте гл҃ы оу҃стъ мои҃хъ. Неложны творите словеса бж҃їа. Приклоните оу҃хо ваше въ рѣчѣ ѡзвѣщающаго моего. Вы людѣи мои҃ есте, и а҃ Г҃ь Бж҃е вашъ, и скѣпни҃хъ васъ сконю кровію ѿ рабѣи кражѣи, нарекоу васъ ѡко с҃ноу мои҃хъ есте, но вы ѡко не ѡцѣи слѣжите мнѣ, ани ѡко Боу҃ не рабѣеете, чѣжды быте славы моея, чюдесе҃хъ мои҃хъ не ѡисте вѣры и всея заповѣди моея ѿвергесте ся. Сего ради наведу на васъ рѣкѣ мою со гнѣвомъ и ѡростію въ послѣдняя дни. Пощѣ на васъ гнѣвъ мой, ѿрину васъ ѿ лица своего и кѣмъ не косхощѣ помилувати васъ, зане҃ наполни҃хъ всѣя земля безаконіа вашего. Кѣде҃ въ васъ мѣже великіи и погнѣне҃хъ смиреніе и а҃жа ваша покрые҃хъ землю, и оумножае҃хъ ся безаконіа ваша. Зависть и а҃гсть пожине҃хъ въ васъ и неправда, а҃ истина погине҃хъ. И безчествѣють чадѣ родители свои, и ѡцѣи начну҃хъ гнѣшати ся чадѣ свои҃хъ. Тогда возненавидѣ҃хъ братъ брата, другъ друга закиде҃хъ и҃мѣхъ. Предаст҃ мѣи чадѣ свое на бѣдѣ, чадѣ начну҃хъ не стыде҃хти ся родителей своихъ. Бѣде҃хъ бо оучители и҃хъ лицемѣри. Тогда князи и҃хъ немѣстивн бѣде҃хъ, и сѣди и҃хъ неправди, и не бѣде҃хъ ѡзвѣщающаго ница ѿ силна. Восплачу҃хъ ся сироты и҃хъ вдовица не и҃мѣху сокѣ помощи и҃хъ заступленіа, зане҃ кѣзи и҃хъ не смѣху҃хъ ся, властители не помилѣху҃хъ мѣчаще оубогіа. Тогда возыщеть посагнѣти мѣжа жена, а не мѣж жены. Бѣде҃хъ знаменіа въ сѣнцѣ и҃хъ а҃нѣ, станѣ҃хъ гладн части въ странахъ вашихъ. Тогда кѣде҃хъ ѡзвѣщающаго тѣга и҃хъ можа въ градѣхъ вашихъ. И вѣложѣ ѡрѣстѣ кѣзе҃хъ вашихъ въ сердца, и вѣстанѣ҃хъ бра҃а въ всѣхъ странахъ, и не престанѣ҃хъ коююще ро҃хъ на ро҃хъ, не ѿпочиваа ѡзвѣщающаго на ѡзвѣщающаго. Тогда вѣстанѣ҃хъ ѡцѣи на сѣна съ ѿрѣжемъ, сѣнѣ на ѡцѣи изкличе҃хъ мѣхъ, братъ на брата и҃скѣетъ копѣе, ближній на ближнего оуботокае҃хъ стрѣлы. Посмѣе҃хъ ся свободный бѣдѣщимъ въ рабѣхъ, закиде҃хъ бѣде҃хъ живыхъ мѣртыхъ. О горе бѣде҃хъ тогда родичи҃хъ ся! Наведу на васъ рати и҃хъ нападе҃хъ землю вашу, пораде҃хъхъ ся васъ кражи ваши. И да҃хъ васъ въ радость ѡзвѣщающаго не знающа҃хъ. Бѣа҃ за многое безаконіе ваше. Осквернае҃хъ поганіи҃хъ дщери҃а ваша, с҃ноуе҃хъ ваши поработаю҃хъ поганы҃хъ. Пролѣе҃хъ ся кровъ ваша ѡко вода силна, и сильніи҃хъ вашихъ падѣхъ под мечемъ. По-

самѣхъ погвѣлю. положѣ праздники ваша во илачѣ ѿ и҃грица ваша въ рыданіе ѿ слезы, грады ваша ѿ сѣла ваша сотворѣ пѣсты, цркви ваша станѣ не ѿглашны ѿ не бѣде прихѣдащаго к вамъ ни бѣбогаго сѣдащаго прѣ црквию. Положѣ дѣмы ваша въ и҃же-звоніе, бѣныли бѣдѣте, ꙗко прѣ вѣтроу разсѣю васъ въ странахъ вашихъ. врази ваши порадоуютъ сѣ вамъ. Ночернѣтъ плоть ваша ѿ зноа сѣннаго, злато ѿ сребро ваше ни ко чѣже бѣде ѿ многоцѣнныа рызы. тогда пѣти ваши ѿпѣстѣють, дѣрота дѣцѣ вашихъ ни къ чѣму бѣде, ѿмѣтъ насырати сѣ каждо чадѣ своимъ ѿ сѣнѣдѣтъ ѿи чадѣ своимъ, зане наполни сѣ всѣа земля безаконна, возлюбисте неправдѣ паче правды, свѣтъ ѿстависте. а тмѣ воспріѣисте. И҃ждисте а҃кта своимъ къ пѣстоишествѣ, въ всякоу смѣсѣ ѿ и҃грица ѿ и҃мѣсаніихъ вѣсовскихъ.

Глаголюще, сѣнове члѣчѣтѣи, ѿ кнѣмѣте г҃мы оустѣ мои. сѣ сотвори сѣвѣса сѣи; ꙗко ѿ земля мѣмѣде, сѣвѣса же моя не мѣмѣде, не ѿзмѣнѣ сѣ сѣвѣса сѣи. Но ко послѣднѣа а҃кта не бѣде того храма. въ неѣже не бѣде мѣртвца; ѿ не бѣде погвѣдающаго трѣвоу вашихъ. Тогда не ѿборонѣтъ црѣ людѣи, ни людѣи црѣ, не поминаѣтъ ѿи сѣа ни сѣи ѿи. тогда не ѿвращѣтъ сѣ въ вѣ мѣсто радостно; тогда восплачѣтъ сѣ црѣи и вѣ мир, горко начнѣтъ крычати: „Горе наѣ, братіе возлюбленнаа, горе наѣ! что сотвори? бѣже погвѣдѣмъ!“ Тогда не оувию оустѣ вашихъ смѣющихъ сѣ дрѣ со дрѣгоу. братѣ со братоу. Тогда начнѣтъ бѣмѣрати ѿтрѣча къ мѣтрѣ своимъ на лѣнѣ; ѿхвѣтивши сѣ мѣти со дѣрѣю бѣмѣрѣта тогда бѣде горкое стогнаніе ѿ крыѣ; ѿ и҃лача ѿ крычаніа того потрясѣтъ сѣ земля. сѣнце померкнѣтъ ѿ лѣна къ кроу прѣлежи сѣ. Тогда восплачѣтъ сѣ земля ꙗко краснаа дѣла за погвѣкѣ рѣда члѣчѣкаго, ѿ восплачѣтъ сѣ море съ рѣками ѿ всѣа глѣбина прѣисподнѣа ꙗко въ трѣвѣ златокованію. Тогда восплачѣтъ сѣ а҃ггѣи видѣще, ꙗко въ мѣти погвѣдѣтъ рѣд члѣчѣкѣи за бѣмноженіе безаконіа своимъ. И҃тихристѣ начнѣтъ ходити съ всѣми вѣсы своимъ прѣицаа члѣкы [ѿ] змершѣлаа, дондѣже прѣидѣтъ Г҃ъ Савѣдѣ воздати кождѣму по дѣлоу е҃го. Бѣѣи нашимъ слава въ вѣки вѣкоу. аминь.

Отся нові́йша перері́бка старо́ї Ізма́рагдово́ї ста́тї виявляє і в лексі́ці і в стилі́ сті́льки відмі́и від попереднього́ тексту, що замі́сь випи́сувати масу ва́ріантів я во́лїв подати її тут у повні́. Одино́кий досі́ відомий текст із руко́п. Солове́цкої бібліо́т. з XVII—XVIII в. опублі́кував Порфі́рев (Апокр. сказа́нія о ветхо́завѣтнихъ лицахъ и собы́тіяхъ по руко́п. Солов. би́бліот. стор. 263 – 268).

В. Сваричівський Ізмараїд XVI в. в бібл. Нар. Дому.
(Муз. о. Петрушевича ч. 1) к. 203—204.

(Послѣднєє видѣння стѣго пророка Данила. вѣ-
рѣн). Тако гл҃еть Гѣ вѣсѣдрѣжитѣль: „Горѣ твоѣѣ землѣ, ѣгда
аггѣльское скипетро к' твоѣѣ цр҃ствоуетѣ“. тогда повелѣ Гѣ вѣсѣ-
дрѣжитѣль ѣдиномоу ѿ аггѣлъ скоухъ гл҃а: „Сниди ѿ вѣз'ми
ѣстин'ноу ѿ мирѣ ѿ землѣ, ѿ сѣтвори, да снѣдѣтъ чл҃вци
дроугѣ дроугоу плоть ѿхъ“. посла ѿ дроугымъ аггѣлы, ѿ оубо ѣди-
номоу рече: „Сниди на страны сѣвера ѿ на ѿстровы ѿ знаменѣ ми
ѣа. ѿ рмаѣ. ѿ [оу]бо двѣ части покрѣзи ѿ третюю же вѣз'ми“. (ѿ
дрѣгомъ рече: „Сниди на западныѣ страны ѿ знаменѣ ми ѣа. ѣ.
ѿ ѣбо двѣ части покрѣзи ѿ третюю же коз'ми“) ¹⁾. ѿ третѣймоу
аггѣлоу рече: „Сниди на ѣсню ѿ Фроугню ѿ Галатѣю ѿ на самоу
мѣрѣ градшмъ, ѿ знаменѣ ми ѣа. тѣ. ѣ. ѿ оубо двѣ части по-
крѣзи ѿ третюю же вѣз'ми“. ѿ горѣ твоѣѣ, землѣ. ѿ моукѣ, ѣже
ѿмѣтъ пѣстити Гѣ вѣсѣдрѣжитѣль на тѣ: проугы дикѣ ѿ вѣз'к-
ров'ныѣ ѿмѣтъ пѣстити на тѣ ²⁾ ѿ ни же живот'но ни дрѣвѣ [не]
ѿмоутѣ ѿставиѣ на ни покаѣвшнхъ сѣ за многаѣ тѣхъ вѣзакон-
ныѣ ѿ неправ'ды. ѿ оуранитѣ ѿ мѣць нѣ., дои'деже ѿставѣшн
нач'ноутѣ блажити оумрѣшнхъ ѿ ркоу: „Бл҃жени ѣсти, ѣко не
прилоучистѣ сѣ вѣ днѣ снѣ“. ѿ повелѣнѣмъ вѣжнѣмъ вѣзыидетѣ
ѿг'нѣ ѿ моря ѿ зем'лю живоу сѣзыждетѣ ³⁾ море. ѿ найдетѣ на
седмохол'маго ѿ ѿвертитѣ лице свое на западѣ сѣнцю. ѿ горѣ
твоѣѣ, сед'мохолмын, ѿ такового гнѣва. ѣгда ѿкроужншн сѣ вои
многими ѿ проповѣднша сѣ ⁴⁾ ѣко за малоу вещь, ѿ к'раснын
стѣны твоѣ падѣтъ ѣко смоков'ничное лѣствѣ, ѿ внидетѣ ѿтрочѣ
к' тѣ оумалѣна скипетро поставити, ѿ в' немъ не пребоудетѣ.
ѿ в'ложитѣ роуцѣ с'воѣ вѣ стѣмъ вѣжнѣмъ жрѣт'вензѣ ѿ стѣмъ по-
требитѣ ѿ дастѣ снѣшмъ погыбѣли. ѿ вѣстанѣтѣ змѣн спѣн ѿ по-
разитѣ ѿтрочѣ, днѣднмъ же ѣго ѿблѣкѣ вѣзвеличитѣ ѿмѣ свое
к' малѣ. ѿ снѣшкѣ же погыбѣлныи оутвердѣвшѣ сѣ дадаѣтѣ лица
своѣ к' западѣ сѣнцѣ, ѿ тако дастѣ змѣн спѣн смѣртѣ прѣбноу
ѿ оудрѣжитѣ седмохол'маго рѣсын ѣзыкѣ шестын, пѣтын на[са-
ди]тъ ⁵⁾ в' немъ ѣзѣлѣ [ѿ] снѣдѣтъ ѿ него мнози вѣ ѿмѣненѣ стѣмъ.
оудрѣжатѣ же вѣсточнѣю промыслѣннцн трѣ, на западѣ же нѣкто

¹⁾ Те, що взято мною в скобки, дописано сьвіжійшим чорпидом на чистім полі
вѣд текстом ²⁾ Увд. дод. ѿ. казнѣн. ³⁾ Увд. сѣзыжитѣ. ⁴⁾ Увд. прѣтнѣшн сѣ. ⁵⁾ Увд.
пѣтын насадитѣ, Vas. ἔτη ἔς καὶ πέγτε. καὶ φύτευθήσονται.

промышляя и вѣсточною. и по си² вѣздвигнет¹ сѧ самозаконныи и со ины², и инѣ великѣ дивнѣенденѣ¹), и з'бѣюте Измаи¹ты и пожену¹тъ ихъ до Колоніе. и смотѣт² сѧ²) ѣзыци сѣдѣщи, иже соут¹ на сѣвер'нѣи странѣ, и вси сѣверныи пойдутъ с' лютѣишнѣмъ гнѣвомъ и сндоутъ до великыа рѣкы, и разоучат сѧ на дѣ. начала. прѣваа бѣго часть ѡзимѣтъ въ Ефесѣ, вѣторѣя же в' Меллагинѣ³), третія² на краи пола иже естъ Пергамѣ, четвертаѣя въ Бифиніи⁴). и з'бѣроутъ древа многѣя, исходѣтъ самѣю и Гирію⁵). тогда смотѣт² сѧ²) ѣзыци сѣдѣщи на южнѣмъ бѣгѣ, и вѣстанѣтъ великыи Филипѣ съ ѣзыки ии. и сѣроут сѧ в' седмохол'мѣмъ и в' дарѣт¹ вѣн, иже не бы¹ никшанже, и потекутъ въ бѣдѣи¹хъ и бѣлицѣхъ сед'мохоломаго яко рѣкы крови члѣчскыа, и вѣзмѣтит сѧ море ѡ крови до тѣснаго бѣстїѣ⁶). тогда Бѣоусѣ⁷) вѣзопиѣтъ и Еккеролафѣ⁸) вѣсплачетъ, и Етафѣринѣ⁹) речѣтъ: „Станитѣ, мирѣ вамѣ! ѡмѣщение сѣе на непослоушав'шихъ. и зыдѣте на дес'ны страны седмохол'маго, и ѡбращѣте чѣка бѣ дѣкою стол'поу стоѣще съ сѣд[ин]ами праведнами и мѣстивѣа, носѣща нишаа, вѣзоромъ ѡстра, разоумомъ же кротѣка, среднѣю вѣрѣстою, имѣющѣа на деснои нозѣк¹ посреди голени велѣгѣ. вѣзмѣте ѣго и кѣнчантѣ црѣ¹. и вѣзѣши чѣтыри аггѣи живѣносныи вѣзвѣдоутъ ѣго въ стоюю Еѡфѣю и вѣнчаютъ црѣ¹, и дадатъ в' десноую ѣго роукоу ѡроужїе глѣюще бѣмоу: „Моужаи сѧ и побѣждаи крагы скоѣ¹. и вѣспрїемъ ѡроужїе ѡ аггѣа и поразитъ Измаи¹л'ты, Ефиѡпѣ, Фроуги, Татарѣ и всѧ роѣ. и бѣго Измаи¹л'ты раздѣлитъ на трѣе: прѣвѣю часть погубитъ ѡроужїемъ, ктороую крѣтитъ, третню же ѡженѣтъ с' великою ѡростню до ѣднѣодѣв'наго. и [въ] вѣз'вращѣнїе ѣго ѡкрыют сѧ скровища зем'наѣ и вси ѡбѣгатѣю¹тъ и никтоже ницѣ боудѣтъ, и зѣмла дастъ плодѣ свои седмирицею, [ѡ] ѡроужїѣа рат'на сѣтворѣтъ сѣр'нове. и црѣтѣвоуѣтъ лѣтъ лѣ. и по немъ црѣтѣвоуѣтъ¹⁰) ииѣ ѡ него, и тако пребѣвидѣвъ смѣртъ свою и дѣтъ въ Иерѣсалимѣ, да предастъ црѣтѣво свое Бѣоу. и ѡтѡлѣ вѣцрѣат¹ сѧ чѣтыри сынове ѣго, прѣвыи в' Римѣ, вѣторыи въ Алек'сандрїи, третии в седмохол'мѣмъ, дѣ. в' Гелѣуни. и сѣи сами рѣтоующе сѧ вѣвѣоннѣмъ сѣннѣкы [и] ииѡкы, сндоут сѧ межю собою на бранѣ и ни ѣдинѣ ѡ нихъ спсѣтъ¹, въ еже не быти моужю потребноу. и снѣ вѣцрѣит¹ сѧ ииѣ в' Ге-

¹) Так і Унд. Vas. *Αἰχὸς ἀγρυπνίδης*. ²) Унд. сѣбѣтѣт сѧ. ³) Унд. Меллагинѣ, Vas. *Μαλαγγίνα*. ⁴) Унд. Бифиніи, Vas. *Βιθυνία*. ⁵) Так і Унд. Vas. *εἰς ὄρεα*. ⁶) Vas. *τὰ στενὰ Ἀβύδου*. ⁷) Vas. *Βούς*. ⁸) Vas. *ἡρόλαφος*. ⁹) Vas. *σταδῶριν*. ¹⁰) Унд. вѣстанѣтъ, Vas. *βασιλεύσει*.

лоуни в' л'кта мала, ѿ аѣе проседет' сѧ Измѣрна ѿ Купрь ѿ вѣтренаго вѣх'ра¹⁾ в' мори. ѿ тако вѣйрыт сѧ Ан'тихристъ ѿ с'дѣ-
ѣть чюдеса привидѣнне²⁾ ѿ възвеличить Іоуде, ѿ раскопанныи³⁾
сѣзниждеть. ѿ боудѣтъ глады, троусы, просѣданіа на вѣх'хъ мѣ-
стѣхъ, кѣды пресох'ноутъ ѿ дожда на землю не дастъ [сѧ]. тѣгда
нѣса сѣвнют сѧ ѿ аггели вѣїи вѣстроукать, ѿ ѿ вѣка мѣтвѣа
вѣстаноутъ, Гѣ же напрасно прїидеть соудити живы⁴⁾ ѿ мѣтвѣмъ,
ѣмоу же слава въ вѣкы вѣкы⁵⁾ ами⁶⁾.

Горе тобѣ, седмохол'мыи градѣ, егда какѡ Констан'тинъ
славословит сѧ на здѣхъ твои⁷⁾. тогда приближи сѧ падение
ѿ погоубленіе сил'ны⁸⁾ твои⁹⁾, ѿже в' неправ'дѣ соудѣши¹⁰⁾. ѿ Ко-
стан'тинъ бѣѣаго предрѣжаніе. зри жи ти ѿ ѿже вѣїа мѣрствѣи
ѿ бѣїственаѣ носѧ на рами, да не ѿ прахъ бѣничиженіе боудеть
ти, ѿ вradoу, доль в окѡ правѣдно ѡстрижешѧ, вел'ми непотребенъ
боудѣши ѿ самъ ѿ бѣїствено сѣвѣтникъ сѣїенноначал'никъ,
ѣмоу же ѿмѧ ѡкрыѣт сѧ, помазаніи. тезоименитыи же Іѡхимъ,
мѣтвѣа сѧ мала заб'вѣнъ видѣше мнози, аще и никто сего зрѣтъ,
ѡко ѿ нѣїанѣст'ва же ѡвѣит сѧ, в'незапоу скипетро ѡвѣдѣр'житъ
славно Цѣриградоу. стол'пъ бѣѣо ѡвѣнѣше сѧ въ градѣ сѣѣмъ про-
повѣдникъ, ѡвѣнѣи сѧ триции зовѣтъ вел'ма. Іѡко ѿмѣа прѣсти
сѣон. сѣрповніи, сѣ ѣсть сѣрпъ запѣстѣкниа, ѿ на Бѣшнаго похѣу-
литъ. Кроуѣшъ нагъ произыде ѿс камене вѣзъсѣнѣч'нагѡ, ѡко
и в'торомѣу сѣвѣтѣроу начинаѣтъ житію ѡвѣразъ пакы живота
ѿстиннагѡ.

Отсе пророцтво — бiльше полiтичний памфлет, вiж дiйсний
апокриф — повстало в Византiї на основi якогось старшого жерела.
Найстарше свiдоцтво про його iснуванє маємо в вiрменськiм пе-
рекладi, що походить iз VII в. Пізнійше воно багато разiв пере-
роблювало ся. Проф. Істрiв (В. И стр и я ъ, Откровеніе Меѡодіа Па-
тарскаго и апокрифическія Видѣнія Давіила въ византiйской и сла-
вянорусской литературахъ. Москва 1897, стор. 255) довазує, що на
церковнославянську мову воно було перекладане три рази i кождий
раз iз иншої грецької редакцiї. Наш текст найблизше сходить ся
з тим, який надрукував М. Сперансєй iз рукопису Ундольского
з XV в. (Библиографическіе матеріалы собранные А. Н. Поповымъ,
изданные подъ редакціей М. Сперанскаго (XV—XIX) Москва 1889,
стор. 95—98, у нас значено Унд.), тiлько наш текст вiрнiйше дер-

¹⁾ Унд. дѣх'аніа. ²⁾ Так i Унд. Vas. дод. рабѣ. ³⁾ Тут кiнчить ся текст Унд.

жить ся грецького оригіналу і має повнійше закінченя. Грецький текст, якому відповідає наш текст, надрукований у Васильєва (A. Vassiliev, *Anecdota graeco-byzantina*, Mosquae 1893), стор. 43—47, у нас значено Vas. Уступу, який відповідає би кінцевому уступови нашого тексту, ані в грецьких текстах опублікованих д. Істріном, ані в славянських перекладах не знаходжу.

Г. Іспаський рукопис XVIII в. стор. 12—22.

(Слово сѣаго Іѡанна вѣслова ѡ вознесеніи Гѣа нашего Ісѣа Христа). Се азъ Іѡаннъ пришедши на гора Оаворскѣ, на нинже показа намъ пречистое ѿ бжѣственное свое тѣло, ѿ не могущѣ ми зрѣти ѿ падохъ ницѣ на землю. ѿ возшедшѣ ми на мѣсто, ѿ возрѣхъ ѡчиима на нѣбо, ѿ кождѣкъ рѣцѣ на нѣбо ко высотѣ, ѿ помолхъ сѣа ко Гѣу ѿ рѣхъ: „Гѣди Ісѣ Хѣ, ѿподоби мѣ раба твоего ѿ ѡуслышати гласъ твой, ѿ наѡучи мѣ ѡ пришествіи твоѣмъ, что хоцетъ [быти] въ ѡстатніи времена, како хоцетъ быти нѣбо ѿ земля, сѣнце ѿ лѣна ѿ звѣзды, внигда хоцещи пріити нѣбо ѡкрыти? послѣшамъ мене, раба твоего“. ѿ сотворихъ ѣ. (седмѣ) днѣи мола сѣа. ѿ по сѣмъ ѡблакъ свѣтелъ восхити мѣ ѿ постави мѣ верхѣ горы предѣ лицемъ нѣбнымъ. ѿ вые гласъ сѣ нѣсе глѣмъ: „Бозри, раба Гѣднѣ Іѡанне, ѿ разѣмѣй!“

ѿ возрѣхъ горы ѿ видѣхъ нѣбо ѡверсто ѿ сходѣт сѣ нѣсеи аромати, блѣгобѣханіѣа много ѿ видѣніе свѣтло паче сѣнца свѣтѣа сѣа. ѿ пакы слышахъ гласъ глѣщїи: „Бозри, праведнїи Іѡанне!“ ѿ возрѣхъ ѿ видѣхъ книги лежащїѣа, ѿмѣѣѣ сѣмъ горѣ, таже ѿхъ ѿ ѣмъ челоѣческїи не можетъ разѣмѣти, ѿмѣщи печати сѣмѣ. ѿ рѣхъ: „Гѣди, ѡслышахъ гласъ раба своего ѿ ѡкры ми все, что писано во книгахъ сїхъ“.

ѿ слышахъ гласъ глѣущѣ ми: „Слыши, праведнїи Іѡанне! сѣа книги, еже виднѣѣ лежащїѣа, то сѣѣт писанїѣа ѣже на нѣби ѿ на земли, нѣбо познахъ ѿ по всей крїи челоѣчесткїи“. ѿ рѣхъ: „Гѣди, что хоцетъ быти во времена та, ѿ что принесѣтъ?“

ѿ слышахъ гласъ сѣ нѣсе: „Слыши, праведнїи Іѡанне, хотѣтъ быти времена та ѡбїлїѣа, много пшеницѣ ѿ вина ѿ ароматы, ѣко нѣсть николѣже было на земли ѿ не маєтъ быти потомъ, дондѣже прїидетъ время. тогда класъ пшеничнїи . . .

а(ро)матица вина родить мѣрх¹⁾. а потомъ не ѡбратиетъ сѧ на лица вси земли ни пшеници ни вина²⁾.

И пакы рѣхъ: „Гди, потомъ что хощетьъ быти?“

И слышахъ гласъ: „Слыши, праведный Іѡанне, тогда явитъ сѧ ѡмѣстникъ мой глѣмый Антихристъ, ѡдичанный во тмѣ кромѣшнюю“.

И рѣхъ: „Гди, жковъ есть онъ?“

И слышахъ гласъ глѣщій: „Слыши, Іѡанне, лице его мрачно и власы его на главѣ ѡстры ѧкъ стрѣлы; крови емоу ѧкъ сквинны, око емоу десное ѧкъ свѣзда и зъ оустръ исходящое, а другое ѧкъ оу лва; оуста его лакти, а зѣби его пѣди; персти его ѧкъ серпи, стѣна ногѣ его дванадцать лактѣи, и на лицѣ его вждеть написано: Антихристъ дѣшкоть до нѣсе вознесе сѧ и до ада снѣдетъ, твори лжѣ прикѣданнымъ³⁾. тогда сотворю нбо акы мѣдано, да ни роси испжститъ на землю, искрыжъ облакы ко послѣднихъ земли, и скрыжъ крылѣ вѣтрини, да вѣтръ ни звѣтъ на землю“.

И пакы рѣхъ: „Гди, колко лѣтъ тихъ вждеть на земли?“ Слышахъ гласъ глѣщій: „Слыши Іѡанне, три лѣта вждеть ѧкъ три мѣцѣ, а три мѣцѣ ѧкъ три нѣлѣ, а три нѣлѣ ѧкъ три днѣ, а три днѣ три часи, а три часи ѧкъ три четверти, ѧкоже рече древле проркъ Дѣдъ: „Престолъ его на земли поверженъ, ѡмалитъ вси дни времени его и ѡблывалъ вси его стѣдом“. тогда пошлю Илѣжъ и Еноха на ѡбличеніе его, и ѡбличатъ тѣе его ѧко лжа и прѣлѣстника. тогда вѣютъ сѧ на жертвенницѣ, ѧже рече проркъ: „Тогда возложатъ на олтарь твой тѣлца“.

И рѣхъ: „И потомъ, Гди, что хощиши³⁾ сотворити?“

Слышахъ гласъ глѣщій: „Слыши Іѡанне, тогда скончаетъ сѧ всяка вещь человѣческая живѣщая на земли“.

И рѣхъ: „И потомъ, Гди, что вждеть?“

И рече Гдь: „Повѣлѣ ѡгломъ, да возмѣтъ ѡвни жнчи лежащія на ѡблацѣхъ, и сонѣдетъ с' нѣсе Мухана и Гавріилъ, и вострѣблѣтъ в роги тѣи ѧкоже рече древле проркъ Давидъ: „гласомъ трѣбы рожаны, и ѡуслышите ѡ конца до конца вселенная“. и ѡ гласа того потрясетъ сѧ вся земля, ѧко рече проркъ: „Предъ гласомъ древле всяка трѣтѣя предстанѣтъ“. тогда воскреснетъ вся плоть человѣческая ѡ конца до конца“.

¹⁾ Тѣх. класъ пшеничный поуститъ кокая, и матица лозна сотворитъ сто грезновъ.

²⁾ Звѣ. приидѣніемъ. ³⁾ В рукод. хощитъ.

И рѣхъ: „И потомъ, Г^ди, что бѣдетъ? бѣмершіи ѿ вѣка, а дрѣгѣи близъ кончини кѣпно ли воскреснѣтъ?“

Слышахъ гласъ глѣющій: „Слыши Іѡанне! всака вещь чело-
вѣческаа воскреснетъ ѿ тридцать лѣтъ“.

[И рѣхъ]: „Мужескіи полъ бѣмершіи ѿ старѣи, дрѣгѣи жноши на воскресеніе каціи бѣдѣтъ?“

И слышахъ гласъ глѣющій: „Икожъ пчела во единъ ѡбразъ ѿ тако вси во едино бѣдѣтъ; сѣетъ сѣ во тлѣніи, а востаетъ во нетлѣніи. всакаа вещь вопрошенна вѣдетъ; на воскресеніе бо ни женѣтъ сѣ, ни посагаютъ, но сѣтъ ѿко аггліи бѣжѣи“.

И рѣхъ: „Г^ди, бѣдетъ ли сѣ знати дрѣгѣ со дрѣгомъ, ѿли познаетъ ѡцъ чадо свое, ѿли младо бѣмершое, ѿ мати дитѣ свое, мѣста домовъ своихъ?“

Слышахъ гласъ глѣющій: „Слыши, Іѡанне, ѿко же рече прѣ-
вѣдныи Дѣдъ: „Человѣкъ ѿко трава днѣ его ѿ ѿко цвѣтъ сѣлныи, тако ѿцвѣтетъ“. ѿ ѿко дѣхъ проидетъ въ немъ ѿ не вѣдетъ ѿ не познаетъ мѣста своего ѿ возвратѣтъ сѣ въ землю свою; въ той днѣ погнѣнѣтъ всѣ помышленіѣ ѿхъ“.

И пакѣи рѣхъ: „Г^ди, а потомъ что вѣдетъ?“

И рече Г^дь: „Пошлю аггліи мою на лице всѣмъ землѣ, ѿ воз-
мѣтъ ѿ землѣ всечѣное еѣліе ѿ чѣсныи крѣ ѿ книги чѣстныи ѿ соудѣи црковныи, ѿ вознесѣтъ ѿ на ѡблацѣхъ: чѣсныи крѣ и книги чѣстныи, на немже простерѣ прѣчистѣи свои рѣцѣ, и вси чинны аггліѣи поклонѣтъ сѣ емоу. ѿ тогда вознесѣтъ сѣ прѣвѣдници на ѡблацѣхъ, ѿкоже рече апѣлъ Павелъ: „Кѣпно восхѣтимъ сѣ на ѡблацѣхъ во стрѣтеніе Г^дне на воздѣхѣ“. ѿ тогда ѿзыидѣтъ всѣ лѣжавѣи дѣси, иже во безднахъ жже на земли, ѿдеже конѣтъ на лица всѣмъ земли, ѿ раждѣтъ¹⁾ землю, ѿ згоритъ земля на пѣтъдѣсѣтъ ѿ девѣтъ лѣктѣи, изгорѣтъ горы ѿ низпадѣтъ ѿ сокрѣшатъ сѣ, изгорѣтъ всако древо ѿ всака птица парѣцѣа по воз-
дѣхѣ. ѿ потомъ не вѣдетъ движащѣа на лица всѣмъ землѣ ничтожъ, ѿ бѣдетъ всѣ земля недвижима“.

И пакѣи рѣхъ: „Г^ди, а потомъ что хѣщѣи сотворити?“

И слышахъ гласъ глѣющій: „Тогда ѿпечатаѣ чѣтири страны ѿ звѣютъ вѣтры на лице всѣмъ землѣ ѿ развѣютъ всако ѿскрѣнѣ ѿ бѣдетъ земля ѿкѣ хѣратѣи не ѿмѣщи на сѣбѣ начертаніѣ, ни горы, ни холмы, ни каменіѣ, ни вертепѣ, ни пѣщери, но бѣдетъ лице земное ѿ востока до запада ѿко трапѣза вѣла. загоритъ сѣ

¹⁾ В рукоп. жаждетъ

срдце земное ѿ возопіетъ та[ко] ко мнѣ земля: „ѿ азъ дѣвою предъ тобою, Гди, ѿ нѣстъ ко мнѣ грѣхъ“. такоже рече проркъ Дѣдъ: „Окропиши мѧ ѿсопом ѿ ѿчищѧ сѧ, ѿмыеши мѧ, ѿ паче снѣга бѣлаѧ сѧ“. ѿпаки Дѣдъ рече „Всѧка дѣбрь ѿполнит сѧ ѿ всѧка гора ѿ холми наполнат сѧ, ѿ вждетъ стропотная во правдѣ ѿ ѿстрѣи в' пѣти гладки, ѿ возритъ всѧ плотъ спасеніѧ вѣіѧ“.

ѿ паки рѣхъ: „Гди, ѿ потомъ что хоцѣши сотворити?“

Слышахъ гласъ глѣщій: „Слыши правды Іѡанне! тогда очиститъ сѧ земля ѿ грѣха, ѿполнитъ сѧ земля вѣгосѣханаіѧ многаго, понеже хоцѣ соіити на нѧ. ѿ тогда ѿ небесъ честныи крестъ ѿзыдетъ ѿ тысяща а҃ггль со нимъ ѿдѣше предъ [ѿ] вслѣдъ его, такоже рекохъ прежде. тогда ѿвѣитъ сѧ знаменіе сѧа челоѣческаго со силою ѿ славою многою. тогда оузратъ дѣлателіе неправднѣи со сѧжгами своими ѿ поскрежѣхѣ зѣбы своими великии. нечистѣи дѣмони тогда невидимою силою дръжими вждѣтъ, не могутъ камо вѣжати, ѿ поскрежѣхѣ зѣбы своими глѣщіе емоу: „Гдѣ бѣтъ сила твоя, Сатано, како еси прелестна? ѿплѣдохомъ славы вѣіѧ, ѣже ѿмѣхомъ ѿ него. се градѣтъ самъ зиждѣтель всѧконъ вѣщи челоѣчестѣи. люте оубо намъ, ѿко во тмѣ кромѣшнюю ѿсылаютъ насъ“.

Рѣхъ: „ѿ потомъ, Гди, что вждѣтъ?“

ѿ слышахъ гласъ глѣщій: „Слыши Іѡанне, тогда пошла а҃гглан со небесѣ, ѿ возопіхѣ гласомъ великимъ глѣ: „Слыши ѿбо ѿ земля, ѿ крѣпи сѧ, сенсхожда по тобѣ, глѣтъ Гдѣ“. ѿ оуслышатъ гласъ а҃ггла вѣіѧ ѿ конца до конца вселенная ѿ во вѣзднѣхъ. тогда подвигнѣтъ сѧ силы а҃ггльскіѧ ѿ конца до конца небесъ, подвигнѣтъ сѧ вси чины а҃ггльскіи, Херубимы и Серафимы, ѿ вждѣтъ соборъ великѣи на небесѣхъ. подвигнѣтъ сѧ запонъ небесныхъ. тогда вждѣтъ оужа ѿ страхъ в е҃лскихъ. тогда раздѣрѣтъ сѧ нѣба ѿ востока до запада ѿ соіидѣтъ на землю множество а҃ггль, ѿмѣже нѣстъ числа, испѣхѣтъ сѧ¹⁾ лице земное воинъ а҃ггльскихъ. тогда развѣрзѣтъ сѧ сокровища нѣбныхъ, ѿзнесѣтъ все свѣтлое кадило²⁾ ѿ всеа҃гобѣханаго, ѿ вышнихъ Іерусалимъ ѿкоже не вѣстѣ оукрашѣннѣ, ѿзнесѣтъ на землю все. ѿ тогда пондѣтъ предомножъ тма тмами а҃ггль несѣще престолъ ѿ вопіѣще: „Гдѣ, сѣтъ, сѣтъ Гдѣ Савѣодъ, ѿпольнѣ ѿбо ѿ земля славы своеѧ“. тогда прѣидѣтъ со силою многою на облацѣхъ, ѿ тогда поклонѣтъ сѧ всѧ колѣна нѣбная ѿ земная ѿ прѣисподняя. ѿ тогда оставитъ сѧ ѿбо тѣще, тогда ѿзыдѣтъ на землю ѿ знесѣтъ ѿже на

¹⁾ В рукоп. испѣхѣтъ сѧ. ²⁾ В рукоп. кадило.

дѣръ. ѿ всака плотъ челоувѣческаа ѿ всакъ дѣхъ лѣкавни съ Антихристомъ прѣидѣтъ прѣдъ ма на землѣ ѿ оунылыи ѿбремененнѣи“.

ѿ пакѣ рѣхъ: „Гдѣ, како хощетъ быти нѣса ѿ како ѿдина станѣтъ сѣнце ѿ лѣна ѿ звѣзды?“

Тогда слышахъ гласъ глѣщѣхъ: „Бозры, прѣдныи Іоанне!“

ѿ возрѣхъ ѿ видѣхъ агнецъ чтири роги ѿмѣще. ѿ рече ми: „Тогда повѣлѣхъ знести книги, ѣже видѣши, ѿ рече: кто разгнетъ книги сѣа?“ ѿ рече ми все множество аггъ монахъ: „Да дадатъ сѣа книги агнецѣ моемѣ ѿ разгнетъ“. Егдаже ѿверзетъ сѣа первая печать, тогда звѣзды спадѣтъ съ нѣсе; егда ѿверзѣтъ вторая печать, скрѣетъ сѣа сѣнце ѿ лѣна ѿ кѣмѣ не бѣдетъ бѣа. ѿ егда ѿверзѣтъ третѣа печать, нѣса свѣтъ сѣа ѿ бѣдетъ дѣръ пѣстѣ ѿакожъ прѣжде рѣкохъ апѣлъ Павелъ: „Дѣла рѣкѣ твоѣ сѣтъ нѣса, та погнѣнѣтъ, ты же прѣбываѣши во вѣки“ егда ѿверзѣтъ четвѣртаа печать, ѿ ѿверзѣтъ земля ѿ ѿкрытѣа сѣдѣще на землѣ. егда ѿверзѣтъ ѣа пѣтаа печать, рѣки посѣхнѣтъ. егда ѿверзѣтъ шѣстаа печать, море изсѣкнѣ. егда ѿверзѣтъ сѣа седмаа печать, ѿкрыетъ сѣа ѿдѣ“.

ѿ рѣхъ: „Гдѣ, которыи хощатъ вопрошеннѣи быти?“

ѿ слышахъ гласъ глѣщѣи: „Слыши Іоанне, лѣкавѣи дѣи со Антихристомъ, пошлаю ихъ во тмѣ кромѣшнѣхъ, идеже скрежѣтъ звѣко“, ѿакожъ рѣкохъ: „Снѣове црѣтѣа изгнанныи бѣдѣтъ во тмѣ кромѣшнѣю“.

ѿ рѣхъ: „Гдѣ, гдѣ тма кромѣшнаа, вѣ которомѣ мѣсѣцѣ лежитъ?“

ѿ слышахъ гласъ глѣщѣи: „Слыши, правѣдныи Іоанне! ѿакожъ може мѣсѣцъ 8 тридѣтъ лѣтъ зростомъ камѣнь ѣзметъ ѿ пѣститѣ на дно во глѣбнѣ, ѿ три лѣта летитъ ѿ дна не дойдѣтъ, тамъ ѣсть тма кромѣшнаа, ѿакожъ [рѣк]оухъ прѣрѣкъ Дѣдѣ: „Покры ма тма ѿ земля“.

ѿ рѣхъ: „Гдѣ, а потомъ которыи языкъ ѿпрошенъ быти маѣтъ?“

ѿ слышахъ гласъ глѣщѣи: „ѿже вѣроваша во лѣнѣ ѿ звѣзды ѿ во идолѣ, а сѣѣхъ вѣрѣ ѿскверниша, не вѣрѣхъ сѣѣмѣ воскресѣнѣи во Оца ѿ Сна ѿ сѣаго Дѣа. тогда повѣлю имъ ѿти во ѿдѣ, ѿакожъ рече прѣрѣкъ Дѣдѣ: „Бозвратѣтъ сѣа грѣшници во адъ ѿ вси языкѣи замыкающе Бѣа“. тогѣ рече: „ѿако ѣвѣа на заколенѣе во адѣ сѣтъ, смѣрътѣ ѿпасѣтъ ихъ“.

ѿ пакѣ рѣхъ: „ѿ потомъ, Гдѣ, которыи ѿпрошеннѣи маѣтъ быти?“

И слышах глаголющих: „Слыши, правдний Иоанне, конрошенни вѣдѣтъ распеншии ма жидове, и пошлю ихъ ѿже во присподни огонь, яко рече пророкъ Дѣдъ: „Бозваша и не вѣ спасаши, во Гдѣ, и не оуслышаша ихъ“. и пакы Пакѣ рече: „Беззаконно согрѣшиша, беззаконно погнѣоша и осѣжденни вѣдѣтъ“.

И рѣхъ: „Гдѣ, ѿже крѣщеніе пріѣша стѣ?“

Слышах глаголющихъ: „Правдний Иоанне, тогда впрошенъ [вѣдѣтъ] родъ хрѣтіанскій пріѣмши чѣстное крѣщеніе мое пожеланіемъ, и соверѣтъ агглы правды ѿ грѣшны, и станѣтъ правдний ѿдѣсенію мене, а грѣшніи ѿшѣю мене. правдний просвѣтитъ сѣ ѿкъ сѣнцѣ, а грѣшніи помрачатъ сѣ ѿкъ звѣзды нѣсны; ѣвы свѣтлы, ѣвы темни; тако правдници просвѣтитъ сѣ, а грѣшніи помрачатъ сѣ“.

И пакы рѣхъ: „Гдѣ, кѣмъ хрѣстіане во единѣ мѣкѣ пондѣтъ: патріархи, црѣе и князи, вбогѣе и богатѣе?“

И слышахъ глаголющихъ: „Слыши, правдний Іоанне, пророкъ Дѣдъ рече: „Грѣшніе вбоги не погнѣнетъ до конца“, а патріархи грѣшніи и еписпи, црѣе и князы погнании вѣдѣтъ во тмѣ кромѣшнюю ѿкъ скотъ и вси восплачѣтъ сѣ ѿко мѣдници. и раздѣлаютъ сѣ грѣшніи ѣвы во ѣгненію рѣкѣ, ѣвы ѣ черкѣ нѣоуслышающіи, ѣвы ко мѣкѣ розни, и тако раздѣлаютъ сѣ грѣшніи“.

И пакы рѣхъ: „Гдѣ, а правдници [гдѣ] водворятъ сѣ?“

И слышахъ глаголющихъ: „Слыши, правдний Іоанне! Ѣкрыетъ сѣ рай правды и вѣдѣтъ ксѣ земаля рай. и вѣдѣтъ правдний со агглы кѣпно, яко рече правдний Дѣдъ кѣпно со Дхѣ стѣмъ: „Правдний наслѣдѣтъ земаю и вселѣтъ сѣ на нѣн“.

И пакы рѣхъ: „Гдѣ, колико числомъ агглы и чѣловѣча рода, вси равно сѣтъ?“

И слышахъ глаголющихъ: „Слыши, Иоанне, колико число агглы, токо чѣловѣча рода, яко рече пророкъ Дѣдъ: „Поставлю престѣлъ мой ѣзыко по числу агглы вѣихъ“.

И рѣхъ: „И потомъ, Гдѣ, что хоцѣши сотворити и како хоцѣтъ миръ быти, Ѣкрыи ми все“.

Слышахъ глаголющихъ: „Слыши, правдний Иоанне, тогда не вѣдѣтъ болѣзни ни печали ни воздиханіѣ ни сѣи ни разбою, ни ѣзѣ памяти не вѣдѣтъ, ни братоненавѣдѣніѣ, ни роѣнаго дѣла неправди, ни риданіѣ, ни глѣніѣ ѿ зѣ, ни печали житѣнскіѣ, ни любви златѣ, ни сребрѣ помысленіѣ, ни пріѣзніѣ злаго, ни дхѣ лѣкѣваго, ни смѣрти, ни ноци, но всегда дѣнь и вси едино стадо вѣдѣтъ, и всѣ единый пастырь вѣдѣтъ, еже прѣдѣ реко: нѣже ѿвѣца ѿ двора моего не сѣтъ, и тѣмъ ми подобѣтъ привести“.

Христосъ гл҃аше: „Слыши, прѣднїи Іѡанне! Се все оуслышав¹⁾ предан²⁾ вѣрны^х человекѣко^х, а не вѣрнїи да не потопчѣтъ висера ногама своимѣ^а“.

Се же ми слыша^х гла^с, и сонемъ сѣ ѿблѣкъ ѿ постави мѣ на Оаверѣ. Бѣжъ нашемѣ слава во вѣки вѣкомѣ. Аминь.

Два церковно-славянські тексти отсього апокріфа надрукував Тихонравов (Памятники отреченной русской литературы, СПб. 1863, т. II, стор. 174—196), один із рукопису Синодальної бібліотеки XV в. а другий із рукопису тоїж бібліотеки з XVI в. Наш текст виявляєть ся новішою перерібною апокріфа, стилістично відмінною від обох текстів Тихонравова, особливо при кінці.

Д. Рукопис Народного Дому (Музей Петрушевича ч. 148)
XVII в, стор. 67—90.

(. номѣ дни и ѡ послѣднихъ лѣтѣхъ. Гѣ клѣви. за мѣтвѣ). І. Вѣдомо боуди всѣмѣ, ꙗко же [дѣвою] бы^{ст} Іадамъ ѿ Евѣа, ѿже изгнанъ бы^{ст} изъ раѣ. ѿ роди сѣа Канна ѿ сестроу ҃го Каламаноу, ѿ пакы по ѿ. лѣтѣхъ роди сѣа Іавелъ ѿ дщиръ Дивероу. миноуши^х же ҃р. лѣтомѣ ҃мѣ нача стѣзати сѣа Кайнъ на Іавелъ брата своего ѿ оуби ҃го дѣволнимъ навѣтомѣ. сѣа Іавѣ прѣвѣи бы^{ст} мѣртвѣи на землѣ. тѣгда Іада^х ѿ Евѣа видѣ сѣмѣрѣ сѣа своего Іавелъ ѿ плака сѣа ҃го много горѣцѣ. миноуши^х же ҃р. лѣто^х прѣвое же [тысѣщи] роди сѣа въ прѣвы^х вѣхъ въ ѿ-ноѣ лѣто роди сѣа Сифѣ, моу^х жидовинѣ по ѡбразѣ Іадамлю. въ ҃.-і ѿ.-і лѣта раскѣрѣпиша сѣа сѣове Канновѣ, ѡ сестрѣ начаша жѣны пеймати сѣкѣ. разоумѣвѣ же Іадамъ ѿ бы^{ст} ѡ то^х скѣрѣбѣ^х зело. въ пѣтисотное лѣто прѣвой тысѣщи вѣтши^ю похотѣю жѣны ѡбратиша^{сѣ} жѣны на блѣу^х. ѿ бы^{ст} въ ҃динѣ вро^х ѡсквѣрѣниша^{сѣ} скѣрѣны^х вѣждомѣ ѡ сѣове братѣубѣица Кайна въ ѿ-ноѣ лѣто живота Іадамла. ѿ оумѣрѣ Іадамъ ѿ бы^х ҃. сот лѣт ѿ ѿ. прѣвой тысѣщи. Сифѣ же изведе племя свое ѡ племени Канна³⁾ на горѣ нѣкоу^х близѣ соущѣ раю; Канна чѣда [начаша] жити сѣ родство^х своимѣ на мѣстѣ, ѿдеже гнѣвноѣ оубѣиство бы^{ст} ѿ сѣа кѣнѣцъ братоу своему сѣтвори. ѿ бы^{ст}

¹⁾ В рукоп. оуслышахъ. ²⁾ В рукоп. прежде. ³⁾ В рукоп. Сифѣ же племя ѡ Канна изведе Сифѣ племя свое.

же сре^ѣ сѣшѣ ѿ. ѿ. ѿ. лѣ^ѣ кѣсташа злокозніи людіе, проворливѣи ѿ безаконіи, испълниша^ѣ безаконіа всякаго, ѿ сновъ Кайновы^ѣ, ѿ тоу бы^ѣ чадо Ламѣха слѣпаго оубившаго Кайна, ѿныже діаволъ прѣодоу^ѣ сими дѣлы коз^ѣними. въ ѿ.-ѣ же лѣто второй тисоуши боле разгорѣша^ѣ члѣци на блонѣ ѿ быша грѣше прѣвы^ѣ, начаша ско^ѣски жити, на сѣ оубѣдати, ѿ тако ѿ Кайновъ родъ нача скврѣны^ѣ блонѣ творити. въ ѿ. сотноѣ лѣто Ардова живота ѿ. приложи лоукавыи діаволъ ѿ проворливый ра^ѣ блѣ прелестни сѣи Ситокни на дщирѣ Кайновы, въпадоша сѣи Ситови (на дщирѣ) въ ро^ѣ грѣховныи. ѿ разгнѣва сѣ на ны^ѣ Гѣ Бѣ гнѣво^ѣ великы^ѣ за злое ны^ѣ безаконіе. ѿже ѿскврѣниша всю землю ѿ всѣми безаконіи.

II. Скончашимъ сѣ двѣма тисоушома лѣтома посла Гѣ Бѣ а҃ггала своѣго къ Ноѣви блговѣстити ѿмоу ѿ потопѣ. ѿ рѣ^ѣ ѿмоу а҃ггала Гнѣ пришедъ къ Ноѣви глѣ: „Посла ма Гѣ къ тебѣ, Ноѣ, хо^ѣще^ѣ потопѣ поустити на землю, зане же испълниша^ѣ людіе безаконіа. ѿ рѣци люді^ѣ, да покаю^ѣт сѣ ѿ грѣсѣхъ своихъ, ѿ ѿда^ѣ ѿмѣ гнѣва своѣго. ѿ ты начини здати ковчегъ ѿ женѣ твоѣи ѿ сѣомѣ твоѣмѣ ѿ жена^ѣ сѣовѣ твоѣ^ѣ“. ѿзыде Ноѣ на гороу Араратскую, нача здати ковчегъ, ѿко же повелѣ а҃ггала Гнѣ. ѿскони же діаволъ ненавистникъ родоу члѣж, ѿ прико^ѣне сѣ женѣ Ноѣвѣ ѿ рѣ^ѣ: „Спытай, гдѣ ходитъ Ноѣ“. ѿна же рѣ^ѣ діаволоу: „Крѣпо^ѣ ѿ^ѣ мой, не ѿповѣсть ми^ѣ. тогда рѣ^ѣ ко не^ѣ діаволъ: „ѿсть трава на^ѣ рѣкою, внѣт сѣ ѿколо древа, ѿ взѣше ѿ того древа цвѣтоу оубваси ѿз моукою ѿ напои ѿго, ѿ сповѣсть ти все“. ѿ сѣниде Ноѣ ѿз горы по ѿбычаю пища ради — тако ѿмѣаше ѿбычай, зажды приходѣци г-мъ мѣца^ѣ по все ты^ѣ ѿ. лѣт. ѿ зшедъ ѿз горы ѿ женѣ рече: „Дай ми квасъ пити, ѿко вожада^ѣ сѣ ѿ дѣла своѣго“. ѿна же наливши чашѣ ѿ да^ѣ ѿмоу пити. ѿнѣ же рѣ^ѣ: „Жено, да^ѣ ѿ ѿще“. ѿ ѿспивъ г-ю чашѣ ѿ лѣже ѿпочити ѿ рѣ^ѣ, ѿко велѣ дѣло сѣтвори^ѣ. ѿна же на^ѣ ласкавими словеси въпрошати ѿго: „Гнѣ, скажи ми, гдѣ ходишь?“ ѿнѣ же ѿ не сказа. ѿна же воше на^ѣ ласкати ѿколо него діаволъ наоученіемъ, ѿ лѣстивыми словесы глѣши. Ноѣ же рѣ^ѣ: „Присла Гѣ Бѣ къ миѣ а҃ггала своѣго ѿ рѣ^ѣ ми: „Хо^ѣще^ѣ Бѣ пото^ѣ поустити на землю“, ѿ повелѣ ми ковчегъ дѣлати ѿ вѣнѣити миѣ с тобою ѿ сѣомѣ наю ѿ жена^ѣ ѿ. ѿ сѣзда^ѣ ѿго ѿ. лѣт“. ѿ на оутрѣкѣ вѣстави ѿ шедъ по ѿбыча[ю] своѣмоу на гороу; ѿко възыде ѿ оубрѣ ковчегъ ѿ прѣ раззорень. ѿ плака сѣ Ноѣ м. дѣи. ѿви^ѣ ѿмоу а҃ггала Гнѣ ѿ глѣ: „Не рѣкоу^ѣ ли ти, не повѣдай женѣ своѣи? ѿ ты почто

повѣлъ єси женѣ своѣй дѣла своѣ? того ради расыпа Гѣ дѣла твоѣ. то нѣтъ ѿда єсть Гѣ грѣхъ твой, на нѣмъ паки здати второѣ". показа ємоу всѣ дѣла по имену каждое негнущее и рече ємоу: „Ѹ всѣхъ тѣхъ дѣл съдѣлаєши ковчегъ". Нои же ѿключе сѣ къ класаницю и не прилѣпи сѣ къ женѣ своѣй и главы своеѣ не чесаше никогда. [авіе] же нача дѣлати ковчегъ и сътвори єго за двѣ лѣты. и съшедъ ѿзъ горы велѣше людемъ каати грѣхъ своихъ. ѿниже єго не послушаше. и рече ангелъ к Ноѣви „Ноѣ, поиди въ ковчегъ и жена твоѣ и сѣнове твой и жени сѣновъ твоихъ. пойми съ собою по двѣ всакого животного и ѿ четверьногихъ, ѿ гада и ѿ птиць". и рече Нои къ ангелу: „Како хоощу съзвати ѿ всакого животного?" и ангелъ же принесе ємоу вѣнце съ нѣсе и рече ємоу: „Бѣи Ѹ вѣнце ста напротивоу ковчага". ѿн же сътвори тако, іако же повелѣ имъ ангелъ Гѣнъ, и съзва є. сот и з. ксѣ.... (Далѣ в рукописі бракує кількох карток).

IV. ...по всѣй земли роса. и бысть тако. и рече Гедѣшн: „Да како съберу, Гѣ, Іильтаны, бо вси развѣгони?" и сънесе ємоу ангелъ Гѣнъ съ нѣсе рече ѿвѣща Іероѣмѣ, и рече ємоу: „Въстроуєи къ рогу"¹⁾. ѿнъ же къзѣлъ и на трѣхъти на тоцѣхъ своѣмъ ста. и бысть глаголю того рога іако гроу кеанкъ, и вси слышаше, гдѣ кълѣвикъ къ кто, или во поустинѣхъ живши, или въ горахъ, или въ пропастихъ земныхъ, съниждоша къ ємоу ѿвсѣдоу Гѣ. мужїи. и рече къ ємоу ангелъ Гѣнъ: „Не дай имъ воды пити по три днѣ, а въ третїи днѣ повели имъ водоу пити безъ сѣсоудовъ: къторїи имѣтъ пити почръпаѣ, тѣ с тими поиди. ѡрѣжїе мѣи на мужѣ и мечѣ и копїи и фанаръ и троубѣхъ". и сїе рече ангелъ невидимъ бысть. Гедѣшъ же не дасть имъ воды пити по словеси ангеловоу, и въ Гѣ днѣ [повелѣ] имъ водоу пити. а ѿкїи прилогѣхъ, а ѿкїи пригрѣхѣхъ. и зѣра нѣ Гѣ мужїи, а и нїхъ ѿпоустїи, кто гдѣ къ, а снѣмъ повелѣ брати ѡроужїе копїи и мечи и фанаръ [и] трѣхъ, и поиде противъ Ізмаїловнѣхъ. єгда стрѣхѣхъ ихъ, тѣгда Гѣ покры Ізмаїловнѣхъ и темны ѡблакоу, а Гедѣшъ сътвори Бѣ днѣ свѣтѣль. тѣгда Гедѣшъ рече: „Ище азъ Ѹ Бѣа моѣго ѿ всего сѣдца въкрою и аще ми єсть дано сїхъ повѣдати" — и възимъ мечъ подъ конецъ, поимъ сѣвоу со собою поиде въ пѣхъ ихъ. прїиѣ къ вежи, ѿни же рекоша: „Кто єсть?" ѿнъ же рече: „Стадникъ єсѣмъ, ѿ стада хоожу". и лежаста Ѹ вежи два нѣ Ізмаїловнѣхъ, ідинъ старѣ, а дроугїи младъ, на вѣхъдѣхъ. и рече младшїи старѣшїи ємоу: „Видѣхъ сонъ: с полоудїнїи страны и с високоу горы Ѹ грѣже

¹⁾ В рукоп. въстроу къ и рогу.

сѧ п'шеничнаго тѣста ѿ іачныѣ кроуны с лоземъ ѿ с масломъ смѣшено, ѿ дозла сѧ до лгомищъ [нашиѣ] ѿ сѣтре црѣй нашиѣ. старѣйшій рече: „Сего ли не разоумѣеши, іако ѿс полоуденной страны выйдеть пророкъ ѿменемъ Гедѣѡнь, ѿ зѣеть на^ш црѣмъ. Гедѣѡнь же сѧ слышавъ ѿ рече къ собѣ: „Въ истин'нѣ ми повелѣ сѣхъ повѣдити“. ѿ вышед ѿс пѣкъ повелѣ своиѣ всѣмъ брати фанарѣ съ свѣщами, къзнести на коніе, ѿ шстоупити повелѣ школо ѿ Измаѣловичъ. ѿ тако пойдоша по единомъ дръгѣ ш дроуга, ѿ въстроуениша въ триста трѣе въ іди^н часъ. шни же оускочиша ѿ видѣша школо себе гла^о троубъ множество ѿ ш страха повѣгоша. настоупивъ Гедѣѡ^н ѿ оубивъ Орива ѿ Зика ѿ Зивна ѿ Салмона, ѿ раз'ви всѧ силы нѣ ѿ шстало ѿхъ і. племе^н, а ѿнде каже ѿ. племе^н, ѿ тыѣ загна въ поустыню Бмьстрика, шкоудѣ прѣидоша ѿ еше же ѿнѣ; тамо расплодиша сѧ ѿхъ множество.

V. Сказаніе ш Змалътанехъ. Прѣйти ѿмъ еше единою на последнехъ летиѣ 3. попленаѣ всюжъ землю ѿ доидоуѣ до Рима, ѿ повѣдени коудоуѣ дкажды ш Римлань, а въ третѣе Римъ възмоуѣ. а не въ всю землю доидоуѣ, до Галата великаго не доидоуѣ. ѿже е^{ст} за Римомъ. въ томъ Гаватѣ съкоудѣ сѧ ричин'ное, ѿеже рика е^{ст} пророкъ Іезекіа: „Сѣѣ члѣчъ, съзови свѣкрѣ съ поустинѣ ѿ приваби ѿ агли, съверѣте сѧ ѿ прѣидѣте, оуготовала е^{ст} ѿмъ їды великоу: прѣидѣ сѣѣжѣте плѣт сѣныѣ ѿ сѣйте кровъ коарьскоуѣ“. въ тоѣ Гаватѣ падоуѣ вси боаре і еретици елиньстій прѣ оръжіемъ Измаѣловичъ. ѿ велика сѣча коудеть. іако воля тритіакъ оу тѣѣ крѣви оутонетъ. понеже Бѣ нарече Измаѣла дыкиѣ козлеѣ. съ гнѣвомъ ѿ съ іаростію великою послани быша по всей земли на члѣкы ѿ на скоты ѿ на свѣри ѿ на всѧка древа творащія плоды. ѿ бѣдеѣ пришествіе нѣ казни ѿ боазнь безъ милости. ѿ пойдоуѣ предъ ними дѣ. їзыкы ѿ дѣ. їзвн ѿ погнѣли, пагѣба ѿ тѣл ѿ шпоустѣніе. ѿ рече Гѣ къ Іїаю: „Люблѣѣ оубо кожоу тѣ къ землю шбѣтован'нѣю, ѿно грѣѣ ради вашиѣ предаю ваѣ сѣшъ Измаѣловыѣ; подаю ѿмъ слоуѣ, да прѣимѣтъ землю всю хрѣтіаньскѣю, грѣѣ ради вашиѣ ѿ безаконій“. шблѣчаюѣ сѧ въ вѣждничаѣ ризы, іако жени красѣ сѧ ходѣща по оулицаѣ градныѣ, прѣмѣнишаѣ въ требованіе невинственної, іакоже апѣлъ рече: „Шко жены нѣ тако ѿ моужѣ нѣ творѣтъ ѿ прѣмѣшляюѣ сѧ іди[ни]оѣ женѣ шцѣ ѿ сѣѣ ѿ братѣ. тѣго ради прѣмѣдрѣи Павелъ рече, провидѣвъ дѣшъ стѣѣ предъ многими лѣты, рече ш ныѣ: „Сего ради предаѣ нѣ Бѣ въ сѣмѣрть ѿ въ страсти ѿ въ безъчестіе, ѿ жены прѣмѣшаюѣ сѧ требованіе, рече ество. ѿ тако моужіе шставише вещь женскыѣ ѿ разгорѣшаѣ сами на сѧ ѿ съ

моужкѣ твораще блочѣ. сего ради предаѣ нѣ Бѣ въ роуцѣ поганыхъ. ѿскрънени боудоуть въси ѿ въ нѣ мѣсто сїове Измаїлови. ѿ придана бждеѣ земля перьска въ тавѣ ѿ въ пагоубоу живоуцихъ на неѣ, ѿ плѣнени боудоуть ѿ ѿскчени Елади ѿ Греци, въ плѣнъ вѣдеша ѿстѣрви прѣстїи, ѿ поустѣ боудеть Египеть ѿ Асирїа ѿ по Ирм[ен]оѣ печални бждоуть ѿ влачними боудоуть безъ мачти, ѿ просити боудоуть ѿ снѣныѣ ѣ. мѣрь злата, ѿ не бждеѣ живущїи въ Египтѣ ѿ въ Асирїи, ѿ печали наплѣнитъ сѣ земля ѿ ѣбидѣ. ѿ боудеть множество нѣ яко пржгоѣ. ѿ боудеть на ныѣ глады мнози ѿ смърть вѣзнесѣ грѣце бѣбнвающїи. ѿ кесѣдовати начноуть висоцѣ на Бѣ до времени бѣставленїаго ѿмѣ црѣтва ѿ до числа лѣтомѣ, до ѣ.ми мѣцѣ. ѿ црѣвь владати бѣ[доу]тъ ѿ до ѿсхода сивернаго. ѿ бѣдѣтъ подъ властїю кѣ члѣкци ѿ скоты ѿ птицѣ нѣныѣ по водѣ морескаѣ. владѣти ѿмоуть горами ѿ поустинами ѿ звѣрѣ ѿ древомѣ ѿ прѣстїю землею ѿ каменїемѣ ѿ ксѣмѣ ѣбидемѣ. ѿ к ныѣ боудоуть домове богатыи, злата ѿ срѣбра много, ѿ каменїа многоцѣннаго, ѿ ризы ѿ хлѣбы мнози чисти. ѿ все тѣмѣ быша, просити боудоуть дани сиротѣ ѿ кдовицѣ ѿ в черноризецѣ. ѿ всѣмѣ страѣ ѿ бѣжаѣ, ѿ бѣбогнѣмѣ наѣноуѣ роугатиѣ. а по закону бѣжїю кто боудеть въ печали ѿ въ тоуцѣ ѿ въ скръбѣи вси живоущїи на земли, ѿ боудеть поутѣ ѿ моря ѿ до моря, ѿ кѣстека ѿ до запада ѿ сѣвера ѿ Ефраѣта. ѿ боудутѣ поутѣи нѣ печальни, ѿ пойдоуть по нѣмоу старѣци ѿ бѣбосїи ѿ богати ѿ нищїи, ѿ алѣчїи ѿ жадїи, ѿ свѣзанїи. ѿ тѣгда бѣжити начноуть мрѣтвыи, ѣко же ѿ апѣлъ Павѣ рече. аще не прїидеть прѣвоѣ попущенїе ѿ не ѣвнѣтъ члѣкоу попоущенїа кѣзаконїа, ѿ казнь прїимоуѣ вси живоущїи на земли. ѿ ѿскрънѣтъ сѣ земля крѣвїю. бѣдрѣжитѣ плоѣ сконѣ. послани на ѣпоустѣнїе ѿдоуци ѿ по поустини ѿроужїа сѣмѣ калѣти начноуть, ѿ женьскыѣ чреслѣ младенца ѿстрѣгати ѿмоуѣ ѿ ѿ ржѣ мѣрѣныѣ. роби ѿсѣ свои ми господарями бѣждѣ начноуѣ творити ѿ въ сѣмѣ днѣ затворивыше ѿсѣжсѣтъ народы хрѣтїаньскыѣ, ѣкоже апѣлъ Павѣ рече: „Не сѣжтъ вси хрѣтїанѣ, ѿ ѣлико ѿ ниѣ сѣбрашаѣ, вси поклонѣшаѣ Еалѣноу. а сѣмѣ ѿконаѣ не поклонѣшаѣ“. ѿ тѣмѣ людїе ѿѣльстїи помиловани боудоуѣ в таковаѣ времена прѣсныѣ Измаїлови. мало ѿбращетъ сѣ хрѣтїанѣ по ѿстиннѣ, ѣкоже рече Гѣ: „Мнози тогда ѿврѣгоуѣ сѣ ѿ вѣкры сѣмѣ ѿ чѣтнаго крѣта ѿ ѿ причастїа сѣмѣ таинѣ, никимѣ же ноудѣмѣ, но точїю по воли своиѣ“. рече апѣлъ Павѣ, ѣко въ послѣднѣмѣ лѣта ѿстоупѣтъ ѣтери ѿ вѣкры ѿ боудоуѣ ѿмѣ лѣта зѣла, ѿ боудоуѣ злато любити, ѿ величавїи хоуланїи ѿ родителѣмѣ прѣтивнїи дїаколемѣ набоученїемѣ. небукротими ѿ блочѣ

долюбци, а не бѣлюбивки, ѡбраз ѡмоуци бжїи и славы бгш ѡмѣтающе. къ крѣмѣ казни начнууть злато любити и брати, и ризоемьци и ѡмѣтници и дшгоубци и слоуги дїаволоу боудуѣ. а боащїи сѧ нивочтоѡ боудууть приникати. а сїове Измаїлови зли вѣльми боудууть. и не бѣдѣтъ пакненїѧ ради къ стѣхъ црква, слоужькѣ бжїи, доколѣ ѡскончаѣтъ сѧ число црѣтва нѣ. иже придрѣжаще всю земаю глады и смрѣти ѡвозмоууть члѣци, и расыпаяють сѧ по всеѣ земаи ѡко прѣстъ. а казнь бждѣтъ въ вѣчерь, а заутра не можеѣтъ вѣстати. велика казнь боудѣ ѡ бѣ, а праведнымъ гѣ потрѣпѣтъ и рѣтъ ѡмѣ: „Блжени есте, бгда понесѣтъ вамъ, ѡждиноуѣ вы и рекоуѣ всѣхъ зоѣ глѣ на вы жжѣще мене ради. радоуїте и веселїте, ѡко мзда ваша многа естъ [на] нѣсеѣ“

VI. Печаль ѡ Измаїльтанѣ ѡко чѣтъ прїимоуѣ члѣвци. и започѣтъ Прѣсна и померьская зема и грѣческая и Анкіѧ и Исхрїѧ и Патрикѧ живоуще близж нѣ. пакнише Гаваѣ великѣхъ пондоуѣ къ ѡвчю полю, и стакии на ѡвчн поли ѡукрашаѣтъ сѧ порти кѣзѣциниими и похваляѣтъ сѧ рекоуще: „Гдѣ соуѣтъ нарѣцаемїи хрѣтіѧне? тожѣ погибѣша ѡ роукъ нашихъ, ѡ ниѣ же. рекоша, намѣ было погибѣноути. и не ѡистинно рекоша слова, но бѣ на нѣсеѣ. а мы на земаиѣ.“

Еѣтъ же море Ефиѡпскоеѣ, на немѣ же еѣтъ градъ Ефиѡпїѧ. и тоѣ во градѣ рѣѣ прѣркоѣ Езѣкїѣмъ: „Ефиѡпїѧ варѣтъ роука ѧ къ бѣхъ“. мѣтва хрѣтіѧнская ѡко троуѣ на ѡво вѣпїющи къ бѣхъ. „И тѣѣ еѣтъ градъ Ефиѡпїѧ, и пѣндѣмѣ до него“. и ѡуставше пондоуѣ. и прїидоуѣ къ вратѣмѣ златѣхъ, иже соуѣтъ заключѣнна ѡз давныѣ лѣтъ; никомоуѣ не ѡврѣзоуѣтъ сѧ, а ѡмѣ ѡврѣзоуѣтъ сѧ бжїи повѣмїїемъ. и внидоуѣтъ сѣккоуще люди, и досѣккоуѣтъ сѧ до стоуѣн ѡсефїи, ѡ ней же прѣрокѣ рѣѣ: „Въстанѣтъ на ниѣ црѣ Михаилъ“. ѡ ниѣ аѣгль кѣзѣма ѧго ѡз Рима принесе сѧ и положи ѧго къ стѣнѣ ѡсефїи и къ ѡльтари. тѣгда крѣтіѧне ѡзѣкѣгающе во стоуѣю ѡсефїю вѣпїюще: „ѡ горе наѣ, кратїѧ, ѡуже погибѣемъ ѡ Измаїловнѣ снѣ!“ ѡн же ѡко ѡ сна кѣстакѣ и кѣзеѣ мѣскоѣ, рѣѣ, ѡко борзѣ кѣнь пойдѣтъ прѣтнвоу нѣ сѣ ѡрѣстїю великою, нанесѣтъ на нициѣ мѣѣ сѣѣ гнѣвоѣ великиѣ. аѣгль гнѣѣ ходиѣ ѡс ниѣ, ѡбрати сѧ по ниѣ по Михаилъ, раздѣлан сѧ срдѣце нѣ ѡко вода. а тѣло нѣ ѡко воскѣ. и моужество нѣ ни кѣ чтоѣ быѣтъ. ѡ страха побѣгноуѣтъ не могоуще зрѣти прѣтнвоу снѣѣ бжїи. ѡвїи сѣѣїниѣ боудѣтъ, а ѡниѣ разѣгнани кадоуѣтъ ѡко скотѣ. приноужени ѡзыци Измаїльтанѣ прїишедше поклонѣтъ сѧ Михаилѣу црѣю глѣще: „Гнѣ, пакнїици есѣме. крѣтіѧне“. ѡнѣ же начне ѡпоуцѣати кѣгожде [къ] своѣ ѡчество. тогда Измаїловичѣ разѣгнаны сѣѣѣ-

коуплат сѧ на ѡвчи поли, ставши на конѣхъ ѡу стрименѣхъ на^хноу^х даати ѡроужїа ѿ лоуки скоа къ Бг҃оу гл҃ше: „Бсе бы^х еси да^х на^х ѡроужїе пакнѣти всѧ землю, а нѣѣ ѡнѧ^х еси ѡ насъ цр҃тво, то ѡуже ѡнѧмѣ ѡроужїе свое ѡ насъ“. тогда въземше злата ѿ серебра много, пришедше поклонѧ сѧ на колѣнѧхъ гл҃ше: „Белнкїѣ цр҃ю Мѣхѧїлѣ, намѣхъ бы^х Бг҃ѣхъ да^х цр҃тво твоѣ. прїидохомъ поклонити сѧ тебѣ. что велиши ракомѣ, да творимъ, понеже къ роукоу^х твою есмо“. тогда Мѣхѧїлѣ цр҃ь поработнѣ ихъ ракомѣхъ скон^х.

VII. И коудѣтъ на нѣхъ їер҃хъ грицкѣмѣ р҃-рицю, ѡбы^хмѣхъ нѣхъ скрѣбѣхъ ѿ тоуга велика. алчнїи ѿ жаднїи коудоу^х рабы, ѿ жѣны ихъ ѿ дѣти нѣхъ на^хноу^х работати. ѿ коудоу^х нѣхъ гладо^х морити ѿ наготою ѿ работою великою ѡдрѣжѣмѣ коудоу^х рабѣмѣмѣ в нѣхъ. коудѣтъ цр҃тва Мѣхѧїлова ѿ. лѣтѣ ѿ г. не коудѣтъ рати по всѣмѣ земли. ѡустройѣтъ грады ѿ сътворнѣ стѣмѣ цр҃кви, сътворитѣ поутѣ до їер҃-лима ѿ до Синаїѧ ѿ до Ѣндїѧ, їакоже быль въ прѣкїа днѣ ѿ при прѣкѣмѣ цр҃їи, ѿ лоучнѣ того коудѣтъ. ѿ ѡустройѣтъ митрополиты, ѿ съзидѣтъ стѣмѣ стѣмѣ, їако было при Соломонѣ, ѿ болше того коудѣтъ. ѡустройѣтъ митрополити ѿ патрїархы ѿ кѣдкы ѿ поны їако прѣѣ [sic!] было, ѿ всѣмѣ ѡукладѣмѣ при цр҃їи Мѣхѧїловѣ, еже ѡ їадама съкровѣнна сѧтъ, ѡкрыют сѧ, вшитки скарбѣмѣ. ѡнѣ же ѿмѣхъ сыпати лопатами людемѣхъ злато ѿ серебро, ѿ коудѣтъ нѣхъ цр҃їи їако воарнѣхъ, а воарнѣхъ їако князь, а князи їако цр҃їи. ѿ не бѣдѣтъ татѣмѣ ѿни разѣвоинника, ни ризѣмѣмѣца, ни завѣдацїаго, ѿни чарѣмѣмѣца, ни сварника; всѧко злодѣѣство дїавѣла погнѣнѣхъ. вждѣтъ радѣхъ ѿ всѣмѣхъ велико, їадоу^х ѿ нїюци їако^х ѿ при Нѣи всѣмѣ ѿ. лѣтѣ. забѣдоу^х всѣмѣ ѿ вждѣхъ їасти ѿ пити безъ мѣры, не знѣю^х ни ѡца ѿни мѣрѣ. кѣпадоу^х кѣхъ прѣлюбѣдѣнѣство съ родѣхъ своѣмѣхъ. разгнѣваѣтъ сѧ на нѣхъ Бг҃ѣхъ гнѣво^х великомѣхъ за зла нѣхъ безаконїа. повелѣтъ Бг҃ѣхъ Мѣхѧїлоу съкрыти^х кѣхъ ѡстровѣхъ морскїи, прѣкоудѣтъ та^х до врѣмѣнаго днѣ. ѡвръзѣтъ Гѣхъ страны западниа, иже закѣлючѣны ѿ Александрѣмѣ Макидонскѣмѣ, иже Филиппѣхъ ѡцѣхъ ѿго, цр҃ь макидонѣхъ... *(Кїнцѣхъ в рукописѣхъ нема)*

Сей текст — уривок апокріфа відомого в науці під назвою „Слово Методія Патарського про початок світа і про останні віки“. Сей апокріф, написаний по досліданн Хутшіда в Візантії в роках 676—678, був на грецькій ґрунті багато разів перероблюваний і з різних редакцій два рази перекладений на церковно-славянську мову. Наш текст, на жаль неповний задля знищеного стану рукопису, належить до тзв. інтерпольованої редакції, що крім грецького Слова Методія Патарського має вставки з Вадїніа Даниїла та ріж-

них оповідань про Антхриста. Пор. В. Истривъ, Откровение Ме-
тодія Патарскаго, стор. 9, 175 і далі 115—131 і 9 (ц.-слав. текст,
відки взято поділ на глави і деякі доповнення (покладені в гранча-
стих скобках). Зрештою наш текст значно різнять ся від того,
що надрукував Істрин (з рукоп. Моск. архіва Мініст. заграничних
справ XVI—XVII в.), так само мало сходять ся із чотирма текстами
надрукованими Тихоновим (Памятники русской отреченной лите-
ратуры, т. II. стор. 213—281).

Е. Рукопис XVII в. в моїм посіданю, стор. 28—58.

(Слово стго Ѡца Мѣодіа Ѡ початкѣ свѣта ѿ ѿ
послѣднихъ днѣхъ. Гѣ бл҃вен)... (Початок сього слова був
надрукований частинами в першій томі отсеї збірки, див. Па-
мятки I, 26—28, 34—35, 36, 68—71, 74—77, 106—107, 268—270
тут друкуємо кінцеву часть). Ёще же ѿмъ [Ізмаїлянам] розпо-
дивши сѧ ѿ вѣйти ёще ёдиною на послѣднихъ лѣтѣхъ сѧмоѣ
тисѧчи ѿ поплѣнити ѿмѣтъ всю зѧмлю. дойдѣтъ ѿ до Римѣ
ѿ побѣждѧни бѣдѣтъ дваждѣ Ѡ Римлянѣ, а во третѣ Римѣ
возмѣтъ, но не всю зѧмлю ѿхъ. дойдѣтъ же ѿ до Гогата вели-
каго за Римомъ. ѡу томъ ко Гатовѣ велицѣмъ звѣдѣ сѧ рече^{но}
пророкомъ Ѡзкїило^{мъ}: „Ѣѧ чл҃кчъ, созовѣи звѣри пѣстыннїа гл҃а:
звѣрѣтъ сѧ ѿ прїйдѣти, ѡуготова^{тъ} есми великѣю їдѣ, прїйдѣте
ѿ зѣдѧти плоть сылнѣхъ ѿ спїйте кровь коѣрѣскѣю“. п то^{мъ} ко
Гатовѣ падѣтъ вси боѣре ёлинѣстїѣ ѿ гречестїѣ, ѿ тако падѣтъ
ѡрѣжѣмъ вси Ѡ плѣмени Ізмаїлова. Велика же сѣча бѣдѣтъ
велики, їко колъ третѣѣ ѡугонетъ ѡу крѣви; понеже нарече Бгъ
Ізмаїла дѣвїмъ козломъ, їко со гнѣвомъ ѿ ѧростїю посланъ бы^{тъ}
по вси зѧмли на чл҃ки ѿ на скоти ѿ на звѣри ѿ на кѣмко древо
творѧще плодъ. ѿ бѣдѣт пришествїе ѿхъ казнѣ бж҃аѣмъ кѣ мл҃ти.
ѿ пондѣтъ предъ нимъ чтири їзѧки: погикѣль, пагѣба, тл҃а
ѿ ѡнѣстѣнїе. рече ко Бгъ Іїлю: „Не любѧй ковожѣ тл҃а кѣ зѧмлю
ѡбѣтованїа, но грѣхъ ради вашѣхъ преда^{тъ} ва^{мъ} сѧмомъ Ізмаило-
вѣмъ“. Бѣдите, їко не любѧ ѿхъ да^{тъ} ѿмъ силѣ, да прїймѣтъ
зѧмлю хр҃тїѧнскѣю, но грѣхъ ради хр҃тїѧнскѣхъ ѿ бѣзаконїа ѿ
такѣ ѿмъ твори^{тъ}. Тще бо твори^{тъ}: ѡблѧча^{тъ} сѧ мѣжїе ко влѣднѣщи
рызи, ѿ пакѣ жѣни красѣю^{тъ} ходѧще по ѡулицѣхъ мѣскихъ. ѿ пре-
мѣнїша вѣщное требованїе ко нѣвѣщное. їко же Павелъ апостолъ
рекъ: „Такожде ѿ жѣни ѿхъ їкоже ѿ мѣжи тоѣ твори^{тъ}, примѣ-
шѧю^{тъ} бо сѧ ёдиною жѣнѣ Ѡцѣ ѿ сѣѣ ѿ братѣ“. того ради пре-

мѡдрѣи Навелъ пр[о]зрѣвъ дѣломъ прежде мнози лѣти рече ѡ нѣхъ: „Сего ради Бгъ предастъ ѡ ко стра, вѣчестѣмъ. жены нѣхъ премѣниша требованіе чре, естѣво, такожде ѡ мѡжіе ѡставише требованіе вишей женскихъ ѡ разгорѣша сѧ сами на себе, с мѡжи вѣзаконіе творащи“. сего ради Бгъ предастъ нѣхъ ко рѣки вѣзаконныкомъ, ѡ ѡ нѣхъ вѡпадѣтъ ко грѣхъ ѡ ѡскверненни вѡдѣтъ жены нѣхъ, ѡ во нѣхъ мѣсто вѡдѣтъ сѣмѣ Измаїлѡвѣ. ѡ предана вѡдѣтъ земля перскаѧ ко тѡю ѡ ко пагѣбѣ, ѡ живѣщій на нѣй во пѣкнѣ вѡдомѣ вѡдѣтъ. Армени пѣкненіемъ ѡ мѣче погивѣтъ, земля рѣскаѧ ѡпѣстѣтъ, живѣщій на нѣй нѣскѣчени вѡдѣтъ, ѡстрова помѡрѣстѣи пѣстѣи вѡдѣтъ, ѡ живѣщій на нѣхъ ко пѣкнѣ ѡ вѣ посѣченіе вѡдѣтъ. Египетъ ѡ Исврїѡ по ѡремъ ко печали вѡдѣтъ ѡ вѡчнѣмѣ вѡдѣтъ вѣ мѣти, ѡ просити ѡмѣтъ на ѣдино ѡ снѡныхъ сѣмѣ мѣрѣ злата, ѡ вѡдѣтъ живѣщїѧ ко Египтѣ ѡ ко Исврїѡ седмицю пѣче пѣкнѣмъ. Печали напѡлнѣтъ сѧ земля ѡбѡде“ныѧ ѡ чѣтирѣхъ вѣтровѣ нѣбныхъ, ѡ вѡдѣтъ прѣбѡвани множество, ѡ вѡдѣтъ на нѣхъ гладъ ѡ смѣрть. ѡ вознесе сѧ сѣрдце ѡбѡбѡющихъ ѡ вѣсѣдовати начнѣтъ висѡцѣ на Бга до вѣрменѣ цѣрѣва ѡбѡбѡвеннаго ѡмѣ числа ѡ до седми мѣцей. ѡ вѡдѣтъ начнѣтъ до нѣсѡда сѣверскаго ѡ до запада, ѡ вѡдѣтъ всѣи под вѡлѣстїю нѣхъ; чѡлѡци же ѡ скѡты ѡ птица нѣбныхъ ѡ подвѡднаѧ морскаѧ под вѡлѣсть нѣхъ падѣтъ. ѡ вѡдѣтъ начнѣтъ горѡми ѡ пѣстынѡми ѡ вѣѣрми лѡжнѣмѣ ѡ древо ѡ пѣрѣстїю земноѡ ѡ каменїемъ, ѡ все ѡбѡнѡіе земноѡ вѣ нѣхъ вѡдѣтъ, ѡ домѡвѣ вѡгатѣхъ ѡ приношенїе кѡже, златѡ ѡ сѣребро, каменїе многоцѣнно ѡ рѣзѣ чѣтїе, все тѣмъ принесѣно вѡдѣтъ, ѡ вѡзкѣсѣлѣтъ сѧ сѣрдце ѡбѡбѡющихъ. тогда вѣз мѣти вѡдѣтъ ѡ просити ѡмѣтъ данѣ ѡ сыротѣ ѡ вѡвѡницѣ ѡ вѣ черцѡкѣ, ѡ всѡкѣ страхъ стѣбѡжѡют ѡбѡбѡгимъ, ѡ нарѡдѡти сѧ начнѣтъ ходѡщимъ по законѣ вѣжїю. ѡ вѡдѣтъ вѣ жалѡсти ѡ скорѣмѣ всѣи живѣщїѧ на землѣ. ѡ вѡдѣтъ мѣрѡсть нѣхъ ѡ наказанїе нѣхъ во что же, ѡ вѡдѣтъ, пѣтъ нѣхъ ѡ морѡ до морѡ, ѡ костѡкъ до западѣ, ѡ сѣвера до Ефранта. ѡ вѡдѣтъ пѣтъ нѣхъ пѣтъ печали, ѡ пѡйдѣтъ по нѣмѣ старци ѡ старица. ѡбѡбѡгїѧ ѡ вѡгатїѧ, ѡ ѡлчнїѧ ѡ жѡжднїѧ, ѡ свѡзани вѡдѣтъ. ѡ вѡжити начнѣтъ мѣртѡвѣхъ, ѡкоже рече апѡлъ Навелъ. ѡце не прїѡдѣтъ прѡвоѡ попѣстѣнїе казни, казнѣ прїѡмѣтъ всѣи живѣщїѧ на землѣ, ѡ ѡсквернѣтъ сѧ земля крокїю. ѡ ѡбѡдѣржнѣтъ земля плодѣ своѣ, послѡни вѡ сѣтъ на ѡпѣстѣнїе, сквернѣ вѡ сѣтъ ѡ сквернѣ чинѣтъ. ѡко ѡдѡше не пѣстынѣ. ѡ ѡрѡжїе своѡ копѡхѣ во тѣлѡ людскѣ, ѡ мѡлѡнца начнѣтъ ѡсторѡгати ѡ мѣрѣй ѡз рѣкѣ ѡ разѡвѡкати. ѡ со своѡми жѣнѡми начнѣтъ вѡдѣтъ творити во

же море еще Ефтиѡпское тако нарицаемы, (ѡ томъ бо градѣ Г°дъ рече проркомъ Іезекїѡмъ: „Едиѡпїѡ варитъ рѣка ѣѡ ко Бгѣ“, рекше: „мѣтви хрѣтіанскыѣ ѣкъ трѣви возопїютъ ко Бгѣ. тогда бо рекѣтъ Измаїлѣтѣ: „Іѡко) Едиѡпїѡ хощетъ градъ ѣзбыти ѣз рѣкъ нѣшнхъ, но ѣдѣмъ во мѣмъ ѣго“. Воставше пойдѣтъ, и прїйдѣтъ ко кратоу златимъ. ѣко свѣтъ заключены ѣз давнхъ лѣтъ ѣ нѣкомѣ ѡверзѣт сѡ, снмъ же бжїимъ повеленїемъ ѡверзѣт сѡ. ѣ пойдѣтъ ѣ досѣкѣт сѡ стѣѡ Гефїѣ. ѣкоже проркъ рече: „Востанетъ на нхъ црѣ ѡ ници“. Пггѣѡ бо Мнхѡїѡѡ возметъ ѣго ѡ Рима и прїспоможетъ ѣго ко стѣѡ Гефїѣ во ѡлѣтѣ. тогда хрѣтіанѣ собѣжат сѡ во стѣѡ Гефїѡ во црковѣ глѣюще: „Горе намъ, братїѣ, ѣко погнѣбаѣ ѡ Измаїлѣтѣвѣ снхъ!“ ѡнъ же возвнѣтъ ѣко ѡ сна ѣ козметъ мечъ свой ѣ пойдѣтъ протнѣѡ со великою ѣростїѡ, ѣ нанесѣтъ мѣчъ свой со гнѣвоу на нхъ, ѣ аггѣѡ Гнѣ с нымъ ѡбратнѣ сѡ на нхъ. тогда ѣзмаїлѣтѣское срдце разлѣет сѡ ѣко вода ѣ тѣло ѣхъ растѣтъ ѣко воскъ, ѣ мѣжество ѣхъ вѣдетъ нѣ во чтоже. ѣ ѡ страха того побѣгнѣтъ, нѣ могѣще зрѣти протнѣѡ снмъ бжїѡ. ѡвїѣ же ѣзвїены вѣдѣтъ, ѡ ѣннїѣ ѣзгнанны вѣдѣтъ ѣко скотъ ѡ страхѣ бжїѡ. ѣ тогда ѣзвыци ѣзмаїлѣтѣскїѡ прїшедши поклонѣт сѡ Мнхѡїѡѡ црѣ глѣюще: „Г°дн црѣ, мы пѣкныци ѣсѡ на хрѣтіанѣ“. ѡнъ же начнѣѡ ѡпѣщѣти нхъ коѡгождо во своѣѡ ѡчнзнѣ. Тогда же Измаїлѣовннн розгнанныѣ совокѣпат сѡ на ѡвчн кѣпелн. ставши на конѣѡ во стрнменѣхъ начнѣгъ давати Бгѣ рѣкн своѡ ѣ ѡрѣжїѣ глѣюще: „Бжїѣ, далѣ ѣсн сѣѡѡ былѣ намъ снмъ ѡрѣжїѣмъ попѣкннннн зѣмлю, ѡ ннѣ ѡнѡѡ ѣсн ѡ на црѣтво, то бѣже ѡрѣжїѣ свое возмн ѡ на!“ Тогда же возмнннн злато ѣ сребро ѣ ѣнего много ѣ прїшедши поклонѣт сѡ на колѣнахъ своїхъ глѣюще: „Ѣ великїѣ црѣ Мнхѡїѡѡ, намъ былѣ Бгѣ далѣ црѣтво сїѣ, ѡ ннѣ ѡ насъ ѡнѡѡ ѣ тебѣ далѣ црѣтво, ѣ се прїшлѣсѡ поклоннннн сѡ тебѣ. цѡ намъ скажннѣ слѣгамъ своимъ робннн, ѣко бѣже къ рѣкѣхъ твоихъ ѣсмы“. Тогда же Мнхѡїѡѡ црѣ скажетъ ѣмъ робннн лѣдемъ своимъ.

VII. ѣ вѣдетъ ѣремъ грѣческїѣ сторнцѣѡ на нхъ. ѣ ѡбѣѣмѣ ѡ скорѣѡ ѣ бѣда велика, ѣ алчна ѣ жѡждѣѡ, ѣ вѣдѣтъ нѣволннннн сѡмн ѣ жннн ѣ дѣтн ѣхъ такожде порѡботѡѣѡ бѣѡ нхъ, ѣ вѣдетъ раѡѡта нхъ горшн сторнцѣѡ. Бѣдетъ же црѣтво Мнхѡїѡѡѡ тннцѣѡ лѣтъ ѣ тнн, ѣ нѣ вѣдетъ воїннн по ксѣмѣ свѣтѣ. бѣстрѣїгъ дѡрегн до Іѣрѣлнѡѡ ѣ до Сннѡѡ ѣ до Инѣдїѡѡ, ѣкоже было прн перннхъ црѣхъ, ѣ болше того вѣдетъ. ѣ поставнѣѡ пѡтрїѡрхн ѣ мнтрѡполнѣтѣѡѡ, клѣкн же ѣ попѡкъ. ѣ ѣѡѡѡ сѡ скарѣѡѡ

то не вѣдетъ ѿмѣ лѣтъ. рѣчь ко естъ така сѣнклѣ, да ни
желѣзо ѣго сѣчетъ, ни ѿгнь сожжетъ. ко послѣдняя же дѣи
на скончаніи мира Гогъ ѿ Магогъ на земаю Іѿлѣвю выйдѣтъ,
ѣже сѣтъ цари ѿзычестіи, ѿже запечата Плѣдандеръ ѿв онѣ странѣ
сѣвера. сеже сѣтъ ѿмена ѿхъ: Гогъ ѿ Магогъ ѿ Иннѣга ѿ Нагоръ
ѿ Аѿеназъ ѿ Фида ѿ Фотинъ ѿ Ёсинъ ѿ Оунъ ѿ Ефарзъ, Лев-
кимъ ѿ Азаръ, Фатіанъ, Хахонъ ѿ Азмазотъ, Баміанъ, Іфакъ,
Іладі, Салтиръ, члѣвкоѿдци, нарицаеміа псѣм главы, сѣи два-
цатъ ѿ чтири царѣ, ѣже загна Плѣдандеръ за горы. Гогъ же
вѣдетъ крилатъ, ѿ держатъ ѣго на чтири страни четирма чепіи
двѣдцатъ члѣвкъ, абы не залетѣлъ; а ѿного вѣдетъ шесть рѣкъ,
а ѿного вѣдетъ скотіи ногы, а ѿныхъ вѣдетъ псѣм главы. ѿ по
Михайловѣ црѣствѣ за беззаконіе людѣи тѣхъ ѿверзетъ Бгъ
горы западніа, ѿ воскочитъ з нихъ Гогъ, Магогъ ѿ Интога
ѿ Пгнъ ѿ ѿныхъ двѣдцѣ царей. ѿ подвижетъ сѣ земаю ѿ лица
ихъ. ѿ смѣтѣтъ сѣ члѣвци ѿ начнѣтъ вѣгати ѿ крити сѣ во го-
рахъ ѿ в' пещерахъ ѿ во гробѣхъ, ѿзмирати начнѣтъ ѿ страха,
ѿ не вѣдѣтъ комѣ погрѣвати телесъ ѿхъ. Ізшедшіи во ѿнѣи пога-
нове начнѣтъ ѿсти плоѣ члѣчкѣю ѿ кровъ пити ѿко водѣ, ѿ всѣ
нечистіа ѿ гнѣснаѣ ѿсти начнѣтъ, змѣи ѿ скоропѣи, ѿнѣи гады
ѿ мертвѣчинѣ всѣхъ, ѿ закалати¹⁾ начнѣтъ младенцы ѿ пекѣще
ѿсти ихъ. ѿстѣмъ земаю ѿ ѿсквернатъ ю ѿ не вѣдетъ терпѣцаго
на ней. протѣкѣтъ сѣи людѣе во третое лѣто даже до Іерѣлима
ѿ послетъ Бгъ архистратига Михаила, ѿ посѣчетъ ихъ нещѣю
на Ісаѿатовѣ оудоліи.

VIII. Тогда востанѣтъ нѣкто Рахиль ѿныхъ сѣновъ²⁾ беззакон-
ныхъ, ѿ вѣдѣтъ во градѣ сѣмѣ три лѣта, ѿ сотворитъ беззаконіе
веліе, ѿко же не было ѿс початкѣ свѣта ѿ до конца не вѣдетъ.
ѿ повелѣтъ совокѣпити сѣ ѿцѣ со дочкою ѿ братѣ со сестрою; аще
кто тако не сотворитъ, сѣртіи преданъ вѣдетъ. повелѣтъ совокѣ-
пити сѣ чернѣцѣ с черницею, ѿ вѣдетъ беззаконіе смѣшино горѣ
оубѣйства многоаго. А сѣмѣ совокѣпитъ сѣ со матерію, со дочкою
ѿ со сестрою своею. ѿ разгнѣваетъ сѣ Гдѣ Бгъ ѿростію великою
на нихъ ѿ повелѣтъ громѣ ѿ молніамъ без прѣстани страшно
ѿсходити на земаю. ѿ многи тогда грады ѿгнѣтъ пожжени вѣ-
дѣтъ. ѿ того часѣ члѣвци ѿ оубраженіа страшнаго грома того оу-
страсъ великомъ разслабѣютъ, ѿ оумирати начнѣтъ мнози ѿ ѿ
молніа изгоратъ. Горе же тогда всѣмъ вѣдетъ, се же беззаконное
црѣство погѣвлено вѣдетъ. О днѣи же тѣхъ вѣжени живѣщіи

¹⁾ В рукоя. закалати. ²⁾ Істр. Рахнаниъ синъ.

и' римстимъ градъ любо в Ризѣ и въ Арапѣи и въ Патриле ко
 ѡстровѣ и в' Калдэрѣ градъ: в тѣхъ же градѣхъ иже сѧ кто
 всѧнтъ, да почитъ. И инде всюды войны и смѣщенїѧ горка
 велика бѣдѣтъ, іако же рече Гѣдъ: „Слышати имате брани,
 смѣщенїѧ ко тѣмъ кончины“. И потомъ востанетъ царъ ко
 градъ семъ, зовъ ѡмѣтѣныкъ Іс Хѣвъ, и превратитъ на
 елинскѡю вѣрѣ и сотвориѣ во стѣхъ мѣстѣхъ идоли, а цркви
 стѣмъ пожжетъ, и чѣтнаго крѣта наречетъ ладлици, и поповскій
 чинъ возненавидитъ. И сотвориѣ сѣчѣ во людѣхъ. И тогда пре-
 дастъ дрѣвѣ дрѣва на смѣртъ, и братъ брата, и ѡцъ сѧ и сѣ
 ѡца. И мнози не покорѧ сѧ злобѣ еѣго, то тѣи со Хрѣтомъ
 црѣтвовати бѣдѣтъ. Бѣдетъ же того часѣ звони и трѣси велицы
 на небесѣхъ. Тогда бѣдѣтъ ѡстрови дѣмономъ исѣдалица и га-
 дѣ гнѣзда, и востанетъ црѣ на црѣ, и бѣдетъ печаль и тѣга
 велика. Іѡвиѣ сѧ со нѣси ѡгнь іако молніѧ борзостію ѡсѣнаюци
 все лице земли, да вси сѣѣ ѡувидѧтъ, іако се начало бѣлѣзнемъ.
 кончавшѣ же сѧ црѣтвѣ семѣ прїидетъ иишій царъ ѡ Аракамъ во
 град сѧ, и при црѣтвѣ еѣго зверѣт сѧ вси добріи, и животворѧщаго
 крѣта дрѣво повѣленіемъ бжїимъ дастъ сѧ цркви томѣ, и приидетъ
 ко Іерусалимъ и станетъ на мѣстѣ, идеже стоѧстѣ нозѣ Гѣда
 иишѣго Іса Хрѣта, и предастъ своѣма рѣкама чѣтноѣ дрѣво и вѣ-
 ницѣ, и дѡѡ свою в' рѣцѣ Гѣдѣ Бгѣво своемѣ предастъ.

И потомъ црѣтвовати начнѣтъ три юноши кѣзѣстѣдніѧ, и пре-
 бѣдѣтъ в' мирѣ днѣи сто и ѡмнадесѧтъ. И потомъ разгнѣвавши сѧ
 и бѣдинъ кнїидетъ в Селѣнь и рече: „Ты еси Селѣнь град нераз-
 главленъ [sic!], ты ѡдолѣши врагоѣ свои“. Тогда виженетъ
 люди иѣз семи лѣтъ мѣжи, попомъ и черѣмъ дастъ ѡрѣжїѧ на
 бранѣ, и сотвориѣ кораблѧ велика и прииѣ прѣѣ брата и речетъ:
 „Радѡи сѧ Римѣ три юлици и мѣкѧ! мечъ твой ѡстрѣ естѣ,
 стрѣлы твоѧ части сѣтъ, честенъ еси ты, да держи вѣрѣ свою,
 да не испадѣтъ иѣс тебе. Бжїени бѣ сѣтъ живѡщїи во тебѣ“. Тогда
 зверѣт черніѧ роди, и кнїидѣтъ междѣ Днѧа и Иднѧа, жѣда про-
 тивныхъ своихъ. И третїи братъ бѣстроитъ воѣ ѡ Фрѣгїѧ и Га-
 латїѧ и ѡ Армени и ѡ Аракамъ, и кнїидетъ в Селѣнь глѧ: „Се-
 лѣнь разглавленъ бѣдетъ и погикнетъ во вѣки“. И станѣтъ про-
 тивѣ собѣ и сотвориѣ сѣчѣ великѣ междѣ собою, и сосѣкѣтъ сѧ
 вси, и всѣ три црѣкѣ бѣвыѣнны бѣдѣтъ, и прѣлѣетъ сѧ кровъ гре-
 ческаѧ іакѣ тѣча великаѧ. и попликѣтъ людїѣ иѣсѣченїи со кровїю
 в' море, и не ѡстанеѣ сѧ ни еѣдинъ ѡ нихъ. и смѣсиѣ сѧ море
 со кровїю ихъ за дванадцѧтъ попрѣцѣ. Тогда бѣдетъ всѧка
 жена вдова, и тогда начнѣтъ искати сѣмъ жинѣ еѣдинаго мѣжа
 и не найдѣтъ. и снѣшавши ѡ иишѣмъ землѣ ѡроци ѡиїи прїидѣтъ

к ни^и и начнѣтъ владѣ творити с ними ꙗко же скниѣ не смышляше. Тогда блжени вѣдѣтъ и трѣблжени и[же] в' горахъ бгѣ славящей и зла сего не зраше, но ѿ собѣ вѣдѣтъ пекѣще сѧ, чающе великой мѣти, доброй агници, хотяще заклани быти Христа ради ѿ лѣвакаго Антихриста.

И пото^и востанѣ жена имене^и Монеда ѿ Понта, и царствовати начнѣ во градѣ сѧмъ, и вѣдѣтъ вѣѣва потворица, діаволадци. Бо дни же ѣѧ вѣдѣтъ рати и бѣѣйстка по всѣмъ бѣлицамъ и дворѣ, и бѣѣтъ дръгъ дръга и снѣ ѿца и ѿцѣ снѧ и братъ брата, и вѣдѣтъ злоба многа во градѣ сѧмъ, и во стѣхъ црквахъ вѣдѣтъ владѣ и гѣсли и пѣсаніѧ, пѣсни сатани^иски и порѣганіѧ, ꙗкоже члѣкѣ не видѣ николиже и не видѣти можетъ. и та нечестиваѧ царица начнѣ бгѣмъ себе творити и ѿскверниѣ стѣй ѿлтарѣ, и своѣ срамъ ѿмнѣши ѿскверныѣ люди грѣстѣи, и стѣѧ стѣхъ нечтити начнѣ, и разграбѣтъ всѧ по сѣди црковныѧ, и зѣрѣтъ ѿбразѣ, стѣѧ стѣхъ, бѣгліѧ и всѧ книги црковныѧ, и сотворѣтъ громадѣ вѣлнкѣ и зажжѣтъ, и цркѣи раздрѣшитъ. И искати начнѣтъ моцѣи стѣхъ и не ѿбѣрѣнѣ, бгѣ во сохраниѣ ихъ. тогда рѣчѣ ѿкланнаѧ такъ: „Ѿ нарицаемый Христѣ, чи ѿбѣлѣнила^и ти сѧ ѣсѣмъ, погѣбен пѣмѣ твою ѿ зѣмла? се бо ѣси видѣлѣ маломоцѣи, что ѣсѣмо тѣѣ сотворѣла, и не могла ѣси ни поне власѣ главы моѣѧ коснѣти сѧ^и. се слово рѣчѣ лютаѧ лѣвица, и болше сего рѣчѣ, ѣже ѣстѣ срамъ повѣдати горшаѧ дѣла. разгнѣвав же сѧ бгѣ ѿростѣю великою и прострѣтъ рѣкѣ свою на град сѣи, и послѣтъ бгѣ агглаского Мнѣхила и подрѣжѣ перѣтъ под градомъ серпомъ. и ѿбѣрнѣ жерново^и, и бѣдариѣ скипетро^и, и тако погрѣзиѣ ѣго со людьми во главѣнѣ морскѣю, и тако погнѣнѣ град сѣи. ѿстанѣ же сѧ столпъ ѣдинъ на торгѣ, ѣгоже црѣ Константи^инъ радѣѧ сѧ поставѣ, в не^и же сѣтъ вложѣны чѣтныѧ гвозди Гѣднѧ, и мы же пригвожденно быѣтъ тѣло Гѣдне на крѣтѣ. тѣи гвоздѣѧ запечатаны верхѣ столпа ко златѣмъ колѣѧмъ Константи^ино^и црѣмъ владѣмо до втораго пришествіѧ Гѣднѧ. приходѣще же корабѣлѣници вѣзати начнѣтъ ко столпѣ томѣ корабѣлѣи свои и плакати сѧ начнѣтъ глѣюще: „Граѣ нашъ старѣи погрѣженъ ѣстѣ, вонѣже приходѣще кѣпаю дѣѧхо^и и ѿбогатѣхо^и“. вѣдѣ же плача того днѣи чѣтирдѣсѣ^и.

IX. И тогда ѣѧѣ сѧ три гради: Харази^и, Бифсанда, Капернаѣмъ. и въ томъ Харазинѣ вѣдѣтъ чѣрница дѣѣю и вѣдѣтъ сидѣщи в кѣлѣи своѣи и бѣслышитъ пѣѧхъ поющѣ во ѡградѣ своѣмъ таковѣи пѣсни, ꙗко ни оѣмъ члѣвчѣи сѣмслити не мо-

же. ѿна же ѿшткавши ѡкно сѹщитъ посмотрити на ню, и птица возлетѣвши ѡударитъ сѧ в лице черницѣ томъ, и в тоѣ часѣ зачне сѧ в ней сѣнь пагѣбѣ и родитъ сѧ Антихристъ. Потомъ, покормивъ едетъ во Висандѣ и царствовать иметъ въ Капернаѹмѣ. Сего ради Гдѣ Бгъ рече: „Горѣ тебѣ Харазонъ, горѣ тебѣ Вифсада, горѣ тебѣ Капернаѹмъ, ꙗко возноси сѧ до нбсѣ до адѣ спадши“. Тогда повелѣнїемъ вѣимъ прїдетъ црь Михаилъ из ѿстрововъ морскихъ, и сѧдетъ во Іерѡлимѣ цремъ на дванадцатъ лѣтъ црѣтвѡ. тогда прїше сѣнь пагѣбѣ ис Капернаѹма и послѣжитъ Михаилъ црь во Іерѡлимѣ, и едетъ возлюбленъ Михаилѡмъ, и едетъ ѡу него первѣй ко слѣгахъ. Михаилъ же царь знаетъ его, кто есть, а ѿнъ Михаилъ знаетъ, но послѣжитъ емѹ повелѣнїемъ вѣимъ. егда же прїдетъ дванадцатъ лѣтъ Михаилъ црь, тогда сѣнь пагѣбѣ начне ходити по своей волѣ и проявляѣи свое црѣтво. егдаже вышло дванадцатъ лѣтъ, тогда црь Михаилъ прїдетъ на мѣсто Голгоры, и деже распѣ сѧ Гдѣ иишъ Іс Хс. Тогда снѣдетъ крѣтъ со нбсѣ и стане предъ ны, ѿнъ же снѣмъ вѣнецъ изъ себе и положивъ на крѣтъ, всѣмъ людемъ видѡишъ, и воздвигъ рѣцѣ свои на нбо, и предастъ црѣтво хрѣтіанское Бгѹ и ѿцѹ. Тогда совѣде сѧ прѣречество Дѣдово гл҃юще: „Во послѣднѡмъ днѣ ѿфѡпїѡмъ варить рѣка ѡмъ ко Бгѹ“, сирѣчь вѣра хрѣтіанская изидетъ с вѣнцемъ ко Бгѹ на нбо. Тогда Михаилъ црь предастъ дшѹ свою въ рѣцѣ Бгѹ. тогда вси людїе воскричатъ горѣ въ вопїющѣ: „Горѣ на, братїе, ꙗко ѡуже погнѣо[омъ] днѣ, юже бо заиде намъ полѣденое сѣнцѣ“.

Х. Тогда раздрѡшнтъ сѧ всякая власть и старѣншїнство. тогда ѿвеличитъ сѧ сынъ погнѣли родившї сѧ ѿ племени Данова, по прѣречствѹ Іакова патріархи, еже рече: „Видѣхъ змїѡ лежаща на пѣти, и мающа конѡ за пѣтѹ, и сѣдѣ конѡ на заднѣю ногѹ жда и збавленїѡ ѿ Бга“. Шожъ естъ конь? что послѣднїй днѣ. такожде едѹтъ тогда стїи ꙗко на кони сѣдѡща на вѣрѣ, приходити начнѹтъ на сына пагѣбы, ѿнъ же начнетъ блазнити знами знаменїи своимъ и чѹдотворенїи, во ѿчїю мечтовъ, и творити бо начне чѹдеса и знамена многа на земли: гораѣ повелитъ приходити с мѣста на мѣсто ино, сѣнцѣ во тѣмѣ и мѣцѣ во кровѣ прѣложитъ, и тѣмъ живыми мечты и знаменїи аще бы чымъ могли прѣлстити и збратїѡмъ вѣимъ. ꙗко же видѣвъ патріархъ ѡумнымъ ѿчїимъ и разѹмѣвъ хотѡщѡмъ быти ѿ прѣлстиваго змїѡ, рекше ѿ сѣѡ пагѣбы, печаль и вѣдѹ члѣвко, сице гл҃а: „Ѹ лица твоего Гдѣ члѣвчскѹ родѹ сїснїѡ нежди“. Гдѣ емѹ еше

ѡвѣща: „Аще вы есмѣ мѡцно прелстити иѣранныѣ моѣ“. Выйдетъ во сѣѣ нагбѣкѣ во Іерусалимъ и сѣдетъ во цркви іако Бгѣ, члвкъ сый тѣлоѣ, ѡ чрева мѣрнаго рожденъ, а не ѡ члвкъ, но по плоти колѣна Данова. такожде Іюда предавъ Гѣда ѡ тогожѣ колѣна Данова. вѣдетъ црѣтковати есмѣ три лѣта, а три лѣта есмѣ вѣдѣтъ іако три мѣци, а три мѣци іакѣ три нѣди, а три нѣди іакѣ три дни, а три дни іакѣ три часи, а три часи іакѣ три черти. единого же лѣто вѣдетъ становитъ іако члвкъ, а второго лѣта вѣдѣтъ власи главы єго и брады іако стрѣлы, а ѡко єго вѣдѣтъ іако заранна звѣзда, а дрѣвоє ѡко іако лѣвѣ, а ногти рѣкъ єго и ноги вѣдѣтъ іако серпы, а стопа ногѣ єго вѣдетъ дѣлѣ пѣды. и ѡмножитъ сѣ злоба єго, и многы прелести вѣровати в сѣбѣ, а не вѣрѡущиѣ к' него начнѣтъ иѣзивати. тѣи же црѣтковати имѣтъ со Хрѣстомъ во вѣки, а вѣровавшѣи к' него с нымъ пойдѣтъ во ѡгнь негасимый. Гѣдѣ же Бгѣ не хотѣ погнѣбающѣ сѣновѣ члвчскихѣ, и х' же иѣскѡпи кровію своєю, повелитъ Іаіи и Енохѣ иѣ пѣстинѣкѣ зойти. и ѡбличатъ прелестъ єго предъ всѣми члвки. людѣи же видѣвши єго посрамленна и ѡвезанченна ѡ рабѣ вѣиныхѣ, тогда ѡзрѣтъ на челѣкѣ єго написано: Антихрестъ, повѣжаѣ ѡ него. Антихрестъ же ѡвидѣвъ сѣбѣ ѡбличенна и ѡ всѣхѣ некрома, разгнѣвавши сѣ гнѣвомъ и яростію великою ѡсѣкнетъ Іаію и Еноха на жертвенницехѣ. іако же бо нѣщѣи глѡтъ, іако ѡ Іаіины кровы зажжетъ сѣ земля, але не бѣтъ такѣ, но аѣггѣлѣ повеленіѣ вѣиныхѣ зажжетъ землю. Антихрестъ же вознесѣ сѣ с полкомъ своимъ на воздухѣ на ѡблацѣхѣ предъ Бгомъ. тогда сошлетъ Гѣдѣ аѣггѣла своего на землю, и возметъ чѣтное свое євѣггѣліѣ и сосѣди црковнѣи и крѣтъ и гвоздѣи рѣкъ єго и ногѣ, и вознесѣтъ на нѣбо. тогда вознесѣтъ сѣ пѣвданицы ѡубѣинниѣ ѡ Антихреста на ѡблацѣхѣ на нѣбо, и начнѣтъ земля горѣти, и згорѣтъ пѣтъ сотѣ лакотѣ во глѣбынѣ. и иѣзгорѣтъ горы великіѣ, и згорѣтъ всѣко древо и всѣ скотѣ и всѣ гадѣ и всѣ птица. тогда ѡвѣрзетъ Бгѣ чѣтири кѣтри великіѣ, востокѣ, западѣ, югѣ и сѣверѣ, и развѣютъ всѣхѣ сквернѣи и всѣхѣ прахѣ ѡ землѣ. и не вѣдетъ на ней ны горы, ны каменѣи, ны вертепа, но вѣдетъ іако хартѣи. Тогда послетъ Бгѣ аѣггѣлѣ своихѣ Анхана и Гавріила, и возмѣтъ рога ѡвна лежаща на ѡблацѣхѣ, и снѣйдѣтъ на землю и вострѣбѣтъ во полѣнощѣ. и ѡ гласа трѣбѣ тѣхѣ потрѣсе сѣ земля. тогда же телеса ѡснѣютъ сѣ во грѣбѣхѣ іако пѣвчина. и вострѣбѣтъ ѡ кѣрѣхѣ, и телеса созидѣтъ сѣ. єгда вострѣбѣтъ предъ зраки, тогда же воскреснетъ всѣкаа плѡтѣ члвчѣкаа ѡ востока до запада. и вѣдетъ

всакъ члвкъ во тридцать лѣтъ во єдинъ возрастъ. тогда снїдетъ со нбси великій чѣтнїй крѣтъ с тисащами а҃ггль ндѣщи^{мъ} пред нимъ. тогда а҃ггль возопїетъ гласомъ велики^{мъ} гл҃а: „Слнши землѣ ѿ крѣни сѧ! гл҃етъ Гдѣ: днѣсь во сѹжѣ со нбси на тѧ“. ѿ вѣдѣтъ гласъ той слншати ѿ востокъ ѿ до запада ѿ во кизнахъ. тогда бѣзрнѣ Антихристъ со слѣгами своїми, хотѧ вѣжати. тогда же невидимою силою дѣржимн вѣдѣтъ ѿ не возмогѣтъ вѣжати. тогда же спадѣтъ звѣзды ѿ не вѣдѣтъ слнцаны лѣны, затворѧ сѧ нбса ѿ сокѣют сѧ, ѿ море пресакнѣтъ. Тогда снїдетъ Бгѣ на земаю сѣднѣи всѣмъ, ѿ прежде всѣхъ ѿсѣднѣтъ Антихриста ѿ силы єго ѿ пошлѣтъ єго во тѣмъ кромѣшиною. ѿ потѣ ѿсѣжденъ вѣдѣтъ родъ єврейскїй, ѿ пошлѣтъ єго во а҃дъ прїиспеднїй. ѿ потѣ^{мъ} вопрошенъ вѣдѣтъ родъ хр҃тіанскїй, ѿже приаша стѣе крѣщенїе. тогда покїлнѣ а҃ггломъ своїмъ ѿзрѣ[ши]ти прѣднхъ ѿ грѣшныкъ. ѿ станѣтъ всн прѣднїй ѿдѣснѣю Бга ѿ просвѣтѧ сѧ ѿко слнце, а грѣшнїн помраченны вѣдѣтъ. ѿ рече ѿмъ Гдѣ прѣднїй сѣдѧ: „Снѣдѣте ѿ мене проклѧтїн во ѿгнь кѣчный, бѣготованнїй дѣволѣ ѿ а҃ггелѣмъ єго. ѿко не сотвористе вола моего“. Тогда погнаны вѣдѣтъ ѿко ско^{мъ} ѿ раздѣлѧ сѧ по дѣло^{мъ} своимъ: ѿвїн во ѿгненнѣю рѣкѣ, а ѿнїн во червѣ нѣбѣсы-паемый, а ѿнїн во сѣдмоѣустный кладѣзъ, ѿкїн вѣ тѣмъ, а ѿнїн во смола, ѿ тако вѣдѣтъ во вѣки мѣчити сѧ. Тогда же рече^{мъ} ѿдѣснѣю праведнымъ своимъ: „Прїйдѣте вѣгѣвиннїй ѿца моего, наслѣдѣйте бѣготованное вамъ царствїе, ѿко сотвористе колю мою ѿ терпѣте всакѣ стрѣтъ на земаи ѿмнн моего ради. а ѿнѣ прїйдѣте ѿ прїемлѣте ѿже бѣготова ва^{мъ} ѿцѣ мой црѣтво нбѣное“. тѣгожъ царствїа, братїе, желающе, потщнѣ сѧ потрѣднѣи сѧ ко Бгѣ постѣмъ ѿ мѣтвами ѿ мѣтинами, да прїнїмѣтъ црѣтво нбѣное ѿ Хр҃тѣ Ісѣ Гдѣ ншѣ^{мъ}, ємѣ же слава подѣлѣтъ всака ко вѣкы аминь.

Сей текст відповідає остатнім шести главам (V—X) так званої інтерпольованої редакції Слова Методія Патарського, надрукованої Істріном ор. сіт. стор. 121—131, відки беремо поділ на глави і деякі варіанти подані під текстом.

Ж. Бібліотека Народного Дому (Муз. Петрушевича, рукопис 105),
XVIII в., збірка о. Павла Свідзінського к. а. — ма.

(Слово ст҃го Методїа еп҃па Іер҃лимского ѿ царствѣ Миханловѣ н ѿ царствїи Антихристовѣ ѿ ѿ

ѡстатныхъ днѣхъ, зачинаемъ призъ моцъ милостиваго Б҃га ѿ Б҃га единогоднаго ѿ с҃тго Дх҃а). [Пропускаемо по-
чатокъ подобный до тексту Е і друкуемо лише конецъ, к. 15 об.
до 41].

V. О҃тѣла ѿще дѣ. родъ разплодившимъ ся, тѣмъ зновѣ во по-
слѣднѣмъ лѣта ѿ. мають паѣнити всю землю. ѿ дойдѣтъ до Ри-
мѣ, ѿ прогнани маютъ быти вѣ-ж[ды] ѿ Римлян, а за третимъ
разомъ возьмѣтъ Римъ, а не всю землю. ѿ дойдѣтъ до великаго
Гавата, што естъ за Римомъ. ѡ томъ во Гаватѣ выполнитъ ся
слово реченное прѣркомъ Езекиїлемъ, в тоѣ во Гаватѣ падѣтъ вси во-
яре іаинстїи прѣдъ ѡрѣжемъ войны Изманловы. великаго вѣѣмъ
сѣчѣ бѣдетъ, ижѣ третїи бѣмъ оутонетъ во кровнѣхъ. а во-
вѣмъ для той причины, ижѣ самъ Б҃гъ назвалъ Изманла дикимъ
звѣремъ, з гнѣвомъ и з ѡпалностю великою послани бѣдѣтъ по
всей землѣ на чловеки, на скоты, звѣрѣ ѿ на всякое древо тво-
родящїи плодъ. Бѣдетъ же ѿхъ прихѣжденїе казни вѣиѣ безъ ми-
лости; пойдѣтъ прѣдъ нимъ дѣ. іазиы погибелныя: погибелъ, тма,
ѡпѣстѣнїе, пагѣба, іако же самъ Гдѣ мовилъ Іїлю: „Любѣща оу-
ведѣ тебе вѣ землю ѡбѣцаннѣю, но для грѣхѣхъ вашихъ предаю
ваѣ сѣю Изманловы“. видите, што не люблю ихъ, але предаю
иѣ, подаѣ иѣ силѣ, да прїймѣтъ всю землю хр҃тиѣнскѣю дѣла¹⁾
безаконїи ѿхъ ѿ для грѣхѣхъ иѣ тыѣ то Изманло вѣлю чинити“.
ѡболокаютъ во ся во бѣднїи ризы, іакобы власне неѣста кра-
ситъ ся ходѣчи по бѣлицѣхъ мѣсцнѣхъ. преминѣли минѣще хотѣнїе
в неминѣще, іако же апѣла рече: „Шкоже жїны ихъ такоже ѿ мѣ-
жнѣ ихъ чинѣтѣ“. а жити маѣтъ изъ единою женою ѡцѣ, сѣтъ и браѣ,
а во вѣмъ теж для той причины апѣла Павелъ рече. ѡбачивши тоѣ
Дх҃омъ с҃тымъ прѣд многими лѣты, рече ѡ нѣхъ: „Дѣла того
предалѣ ихъ Гдѣ Б҃гъ в мѣкѣ ѿ во безчестїе, жєны же преминѣли
хотѣнїе черезъ порѣ, такожде ѿ мѣжи ѡстѣпивши вѣщїи женскѣхъ
рождѣтѣ ся сами на себе, мѣжѣ со мѣже чинити бѣдѣтъ [бѣдѣтъ]“.
Бѣдѣтъ оу нѣхъ сѣюе Изманловы, и предана теж бѣдѣтъ земля
перскаѣ во тѣю ѿ пагѣбѣ. которїи на той чаѣ жити маютъ, паѣ-
нїи бѣдѣтъ, и горнїи оуво падѣтъ вѣ паѣнѣ, а ѡстровы морскїи
пѣсти бѣдѣтъ и волочїи безъ маѣти. просити бѣдѣтъ оу ѣдного
ѿ. мѣрѣ золота оу сильныхъ, а которїи бѣдѣтъ во Египтѣ ѿ во
Саронѣ, печали наполнѣтъ ся земля ѡбѣднѣла. ѿ множество иѣ
бѣдетъ много іако прѣгове, бѣдѣтъ теж на нѣхъ голоди мнози.
срдѣце вознесѣтъ ся смерти оубивающнхъ ѿ зло мислити бѣдѣтъ на

¹⁾ В рукоп. дѣла.

самаго Бѣа до того часа, поки имъ подано бѣдеѣ тоѣ црѣство, до
 личеы лѣтъ ѿ. моцѣ бѣдѣтъ мѣти до восхода сѣверскаго.
 а бѣдѣтъ подѣ ихъ панованіемъ члѣвци и скоты, птица нѣсныѣ, по-
 воды людскіѣ; ѿвладати бѣдѣтъ горами, пѣстынами, звѣрми.
 древоѣ и всѣми землими, драгоцѣннымъ каменіемъ, и все добро
 земное бѣдеѣ оу ниѣ, а дома ихъ богатіи на золото и серебро и на
 каменіе многоцѣнное, на шати многоцѣнныѣ, хлѣбѣ чистѣй. то
 все оу нихъ бѣдеѣ, видирати маюѣ податѣки в сиротѣ и вдовицѣ
 и оу дѣтокъ становѣ, оу сѣишниковѣ, оу законниковѣ, и всякъ
 страхѣ стѣжаа изъ ѿбогѣ смѣяти сѣ бѣдѣтъ. которіи ведѣтъ
 своего законѣ держати бѣдѣтъ, а по волѣ бжѣй ходити бѣдѣтъ,
 то тѣмъ завжды вѣ печали и смѣткѣ бѣдѣтъ. такъ тежѣ и все чини-
 тити бѣдѣтъ на земли. и бѣдѣтъ дороги и гостинцѣ волныѣ ѿ
 моря до моря, ѿ восходѣ солнца до западѣ, ѿ пѣлнчи до бѣрада.
 и бѣдѣтъ гостинцѣ в нихъ смѣтныѣ, пойдѣтъ за ними старыи
 и оубогіи, богатіи, нищіи, алчныи, жаждѣщіи, связанныи, бѣдѣтъ
 хвалити тѣхъ, которіи померѣли, ѿко рече сѣмъ апѣлъ Павелѣ:
 „Коли не прійдетѣ первое поппѣніе, тѣмъ не ѡвѣтъ члѣвкѣ без-
 законіе“. казнѣ пріймѣтъ, которіи бѣдѣтъ на земли; ѿсквернитѣ
 сѣ земѣлю кровми ихъ, запѣстѣтъ и не дастѣ плода. молодіи
 дѣти [бѣдѣтъ] побиѣти в рѣкахъ матерныхъ, а не ѣтъ ихъ своиѣ
 мѣжѣ изъавѣсти ѿ рѣкѣ ихъ, а ѿни бѣдѣтъ бѣдѣ чинити во сѣмъ
 дны оу сѣмъ церѣквахъ, оу сѣмъ мѣсцѣхъ, наворочаючи тежѣ к томѣ
 бѣдѣ родѣ хрѣстианскіѣ, ѿко апѣлъ Павелѣ повѣдаеѣ: „Не все
 хрѣстианѣ, цѣловѣкъ ихъ кѣбрало сѣ. цѣо сѣ не поклонили волѣ,
 но сѣмъ иконаѣ“. потѣ тежѣ и людеѣ іѣлѣвы помилѣвани бѣдѣтъ,
 а в той часѣ мало сѣ найдетѣ хрѣстианина заправды, ѿко самѣ
 Гѣдѣ рече оусты своими сѣмъ: „Много тогда ѿкинутѣ сѣ вѣры
 сѣой и честного крѣта и причастіѣ сѣмъ тѣмъ“. Сие бо сѣмъ апѣлъ
 Павелѣ мѣвѣлъ, нѣтъ во послѣдныѣ дны ѿстѣпѣтъ нѣщіи ѿ вѣры.
 и бѣдѣтъ иѣмъ лѣта злаѣ, и бѣдѣтъ золото и серебро любити и оу
 щѣлости бѣдѣтъ, а своихъ родителей бѣдѣтъ хѣлѣти спротив-
 лѣючи сѣмъ, дѣяволи неѣкрѣтими, а бѣдѣтъ бѣдѣ любити, а ницѣо
 доброѣ; ѿбразѣ на собѣ держачи бжѣй, а славы бжѣй ѿкидати сѣ
 бѣдѣтъ. коли прійдетѣ на нихъ ѣкая казнѣ оу ѣкѣй колѣвакѣ часѣ,
 почнѣтъ скарѣы зѣнѣти, ризѣемци, лихѣвари, слѣги дѣяволѣскіѣ
 бѣдѣтъ. [Доколѣ] бѣдѣтъ сѣмѣ іѣмѣиловы, хвалы бжѣй, то ѣстѣ
 спѣкѣвани не бѣде оу сѣмъ церѣквахъ. доколе выполнитѣ сѣмъ число цар-
 стѣва ихъ, цѣо землю бѣдѣтъ держати всю. и скѣпитѣ сѣмъ печѣ вѣ лю-
 деѣхъ, бѣдѣтъ голоды частыѣ и моры и великѣй сѣхоты, то ѣстѣ
 великѣй клопоты и недостатѣки межѣ людьми. разсыпаюѣ сѣмъ ѿко

мовичи так „Тым то ѿрѣжнѣ далъ былъ еси на всю землю изъвоевати, а нѣѣ Филиъ еси ѿ насъ царство наше, то юж Фили ѿ насъ ѿрѣжнѣ свое“. тогда взывши злата и сребра много, придше поклонит сѧ царѣ Михаилѣ. падѣтъ на колѣнахъ своихъ мовичи такъ: „Ѡ великій царѣ Михаилѣ, намъ былъ Бгѣ далъ царство сѣе, а теперѣ пришли^{мо} поклонити сѧ тебѣ. цож нѣѣ намъ велишѣ чинити, слѣга^{хъ} своимъ, мы тоѣ оучини^{мо}; вѣмы, в' рѣкахъ твоихъ [есмо]“. Тогда же цар Михаилъ скажетъ и^{хъ} слѣжити ѡу своимъ людемъ. [VII.] во бѣде в ни^{хъ} покорно^{ст} велика, ꙗкоже грѣческаѧ была оу ни^{хъ}, и ище ѡу стократъ быти має. и ѿбыйде^{хъ} скорбѣ и смѣтокъ великій, алчни и жаждни бѣдѣтъ паноу Изманоуичи тѣи; жены и дѣти и^{хъ} в тѣхъ то бѣдѣтъ слѣжити, которыи в ни^{хъ} слѣжили. бѣдѣтъ царѣства Михаила ѿ. лѣтъ. в той же часѣ не бѣдетъ войны по всей земли, цар же Михаилъ поставитъ города, повѣдѣтъ стѣны цркви, оучинитъ дорогѣ волнѣю до Иерусалима, до Гинама и до Индїи, ꙗко было оу першихъ дни, при первыхъ царехъ, и еще лѣпшеи того бѣдетъ. и збѣдѣтъ церкови стѣны стѣхъ. ꙗкоже было при царѣ Соломонѣ, и болше того еще бѣдетъ. поставитъ патриархи, митрополиты, вѣдки и сѣенники. при царѣ тежѣ Михаилѣ ꙗвѣтъ сѧ поклажа, то естъ товары, скарбы, цо ѿ Идама схованныи. ѿнже имѣтъ много сипати сребро и злато людемъ. аковѣмъ бѣдѣтъ оубогѣи ꙗко бѣдѣтъ, а коварѣ ꙗко князи, а князи ꙗко цари. не бѣдетъ в тѣхъ часѣ разбойника ни тежъ завидѣщаго, ни того, цо бы кто ѿ кого лихѣвѣ бралъ, ни желѣзныи, ни мѣди, ни грача ꙗкоже колѣвакъ вѣсовскаго; всякое дѣланнѣ злое, диволское погнѣитъ, бѣдетъ же радостъ и веселѣе великое, абовѣ^{хъ} тежъ бѣдѣтъ ꙗсти и пити, ꙗко же было при Ной, то естъ во всемъ тѣмъ ѿ. лѣтъ. бѣдѣтъ же ꙗсти и пити безъ мѣри, не знати бѣдетъ ни ѿца ни матери, и ѡупадѣтъ оу прѣлюбоудѣйство великое изъ своимъ племенѣ. разгнѣватъ сѧ на нихъ Гдѣ гнѣвомъ великимъ за злое ихъ безъзаконїе. И велитъ¹⁾ Гдѣ Бгѣ Михаилѣ сховонити сѧ во ѿстровѣ морской, и прѣбѣдетъ та^{хъ} до мовленнаго времени. ѿвори^{хъ} Гдѣ стороны западныи, цо замкнѣлъ царѣ Плѣксандрѣ Македонскій. цо Филиппъ былъ ѿца его, царѣ Македонскій, поимъ женѣ Плимъ-нидѣ оу Филиппа царѣ Египтискаго, ѿ которогожъ родилъ сѧ цар Плѣксандръ Гречинъ, ижъ былъ храбрѣ велики, оучинилъ Плѣксандрию великѣю и царствовалъ к ней двѣ. лѣтъ. Сѣй во цар Плѣксандрѣ, шедши на востокъ, оубѣлъ царѣ перскаго Дария Мѣ-

¹⁾ В рукоп. оубѣлѣтъ.

данина, ѿ ѿгола шолъ ѿ ѿука царя Пори Понтейского, повралъ многия земли и города. такъ теж пришоу коюючи до земли сѣличной, а вѣдѣмъ тамъ ѿбачилъ людъ дивный. ѿфетовы вѣдѣки. ѿбачилъ Плѣдандеръ великую нечистотѣ ихъ ѿ задивовалъ сѣ нѣ, иже ѿли вшелоукое полнче животное шкарадное, то есть скверчки, мыши, коты, змѣи ѿ мертвыхъ плоти, ѿ скоты нечисти ѿ изверги женскѣи, ѿ ѿли дѣти свои мертвыи, всякую тваръ ѿ живый гад¹⁾, а мертвыхъ своихъ не ховали, [не] поидали. сню всю кнѣзѣ Плѣдандеръ нечистотѣ ихъ ѿ ѿбачилъ сѣ ѿ рекъ: „Еслиж, повѣдаѣтъ, сѣи дойдѣтъ мѣстѣ стѣихъ земли той ѿ споганиѣ скверною ѿжю своею?“ Почалъ Плѣдандеръ молити сѣ Гѣдѣ Бѣѣ карзо ѿ розказалъ соврати мѣжи ѿ жены ѿ дѣти ихъ, ѿ погналъ сѣ ѿ слѣды ихъ за ними. кды выишли мимо сѣвер, в тойже чѣ Плѣдандеръ помолилъ сѣ Гѣдѣ Бѣѣ со страхомъ великимъ, велѣлъ Гѣдѣ Бѣѣ горамъ сѣверскимъ ѿступити сѣ, ѿ ѿбѣити нѣ, гори же тыи на розказанѣ вѣѣ ѿступили сѣ, ѿднеж сѣ ихъ не ѿступило вѣ. локо, Плѣдандеръ то мѣстѣ, що сѣ не ѿступило, заковалъ вероты желѣзными ѿ запечаталъ сѣканто²⁾. а той то сѣкантъ ѣсть такового прирежениа, иже го не може ѿгнѣ расплати, ани желѣзомъ рѣвати, а вѣтрѣ же вероѣ за тѣ. поприщѣ кѣниною насадилъ. ѿ ко послѣдныа дни по пророчествѣ ѿзекіакиѣ гокорѣчи: „По скончинню мѣри Гогъ ѿ Магогъ на землю ѿилѣкѣ выйдѣтъ“, иже сѣтъ цари ѿиноязычныи, которыхъ запечаталъ Плѣдандеръ ѿ вѣѣ странѣ сѣвера. ѿ сѣ сѣтъ ѿмена тымъ старшимъ царемъ: Гогъ, Магогъ, ѿноаногъ, Хнѣнадиха, Фитишѣ, ѿритишѣ, Хахонъ, ѿрозомѣ, ѿарманад, Фарав, Фалѣи, ѿлатарѣи, чѣкоѣдѣцѣ, називаютъ сѣ пессѣи головы, то есть самоеды. Сихъ же царей кѣ., що загналъ ихъ Плѣдандеръ ѿ заткнѣлъ ихъ. Гогъ же вѣдѣтъ крилатый. держати его вѣдѣтъ на чтыры стороны чтыри мѣры тѣми ѣ. чѣвка. абы гдѣ не залѣгѣлъ. а в инныхъ же ѣ. рѣкъ, во инныхъ скотѣи ноги, а ѿ инныхъ пессѣи. После же царства Мухайлова за законѣ вѣзаконѣи людей тыхъ ѿтворитъ Гѣдѣ стороны западныа, выскочитъ Гогъ ѿ Магогъ ѿ ѿноаногъ ѿ инный царѣ кѣ., ажъ земля потрясѣтъ сѣ ѿ лика нѣ. тѣдый по всемъ сѣѣтѣ засѣѣтъ сѣ людѣ, вѣдѣтъ вѣгати ѿ хоронити сѣ ко горахъ ѿ ко пещераѣ ѿ ко гробѣхъ, ѿзо страхѣ ѿмирати почнѣтъ, ѿ страха ихъ не вѣдѣтъ комъ погребѣати ихъ. тѣдый вышедши поганѣ вѣдѣтъ ѿсти тѣла ихъ, пити вѣдѣтъ кровь ихъ ѿко водѣ, ѿ все нечистое ѿ гнѣсное вѣдѣтъ ѿсти, змѣи ѿ скорѣи.

¹⁾ В рукоп. град.

и зарѣзовати вѣдѣтъ дѣти молодѣи и пѣвчи и ти вѣдѣтъ. выѣстоша всю землю и ѿскверниѣ ю. не вѣдѣтъ же того, которѣи бы зтерѣклѣ. тѣмъ прѣидѣтъ до Рима ѣ-го лѣта. в той часъ пришеѣтъ Гдѣ Бѣ архангѣла своего Михаилѣ, посѣчеѣтъ ихъ всѣхъ на Пгафетовѣхъ поли низѣ.

VIII. Тогда оустаниѣ никто Іаковѣхъ, ѿ синовѣхъ беззаконниѣхъ, потоѣ царствовати вѣдеѣтъ оу Ерѣсалимѣ ѣ. лѣта и оучиниѣтъ беззаконіе великое, иже таково не было и сѣ початкѣ сѣкта и до конца не вѣдеѣтъ. и скажетъ поимоватиѣ ѿцѣ изъ цѣрковѣю, а братѣ изъ сестрою, а гдыже кто не оучинитъ такъ, ѿ ѣго смѣрти предаѣтъ. и зволитъ быти мнихоки изъ мнишкою, то еѣтъ черцеки зъ черницію. и вѣдеѣтъ беззаконіе смѣшанное, горшѣи оубѣйства и болшѣи; а самъ вѣдеѣтъ зъ маткою, сестрою и цѣркою. разгнѣваетъ сѣ Гдѣ на нихъ гнѣвомъ великимъ, и спѣститъ Гдѣ на землю громы и молнию страшно и силно кѣзъ престанкѣ, многи грады, мѣста, села пожжени вѣдѣтъ. люди в той часъ падѣтъ ѿ ѿрѣжия силнаго, жалостію великою разслабленни вѣдѣтъ и наглѣ оумирати вѣдѣтъ. много людей в той часъ ѿ блыскавици погорѣтъ. ѿ горы. то еѣтъ вѣда тыѣ людиѣ, которѣи тогда на той часъ вѣдѣтъ, доколѣ выѣвѣленное кѣдеѣтъ беззаконное царство. во дни же тыи кѣдѣтъ хваленный тыи, которѣи вѣдѣтъ жити къ Римѣ алѣбо къ Ірани, алѣбо къ Перти. алѣбо къ ѿстровѣ алѣбо къ Калугородѣ. в тѣхъ же то мѣстахъ или городѣхъ хто на той часъ тогда вѣдеѣтъ, почитѣтъ ѿ кѣго того. а гдѣи дѣи вѣдѣтъ войны и каѣки великѣи, ико гдѣ Гдѣ рече оусты своими стѣми: „Слышите, дѣви начинѣтъ кончинѣ“. И потоѣ постанетъ оу городѣ томъ ѣдинѣ царъ названный ѿмѣтникъ Хѣѣ, ѿвернетъ людей на елнѣскѣю кѣрѣ, поставитъ на мѣсцѣхъ стѣхъ идолы. то еѣтъ болваны, а церкви стѣми поалитѣтъ, а честный крѣтъ назовѣтъ лѣднѣце. а становѣ дѣховныхъ, то еѣтъ сѣенниковѣхъ ненакѣдѣти вѣдеѣтъ. оучинитъ дѣвѣ великѣи межи людьми: в той часъ предаѣтъ едни дрѣвого на смѣртъ, ѿцѣ сѣа, а сѣѣ ѿца. братъ брата, всѣкъ покарѣтъ сѣ. тогда вѣдѣтъ ѿстровы дѣяколоѣхъ прибытки а гдѣ гнѣзда. в той часъ вѣдѣтъ звоны и страхи великѣи на небесѣхъ, постанетъ царъ на царѣ, вѣдеѣтъ печалѣ велика и явитъ сѣ ѿгнѣ изъ неба, икѣ вы блыскавица во прѣдѣкѣсти, ѿсвѣчатѣ вѣдеѣтъ всю землю. в той часъ вѣдеѣтъ початокъ кѣей злоести. Сконѣчавши сѣ сѣмѣ царствѣхъ прѣидѣтъ нашъ царъ ѣ городъ той, царство же ѣго вѣдеѣтъ стѣое и до брое, жнѣотворащаго крѣта древо держачи. пришедши же до Ерѣсалиѣ станеѣтъ на мѣсцѣхъ, гдѣже стоѣали нѣзѣкъ Гда нѣйго Іѣ Хѣ, предаѣтъ чѣтноѣ древо, кѣонецъ цѣрѣковный, а дѣшѣ свою в рѣцѣхъ

живого Б҃га. Потомъ же царствовать вѣдѣтъ три молодѣи несро-
мѣжливѣи, прѣвѣдѣтъ оу мѣрѣ пѣлтораста днѣй, ѿ разгнѣваетъ
сѧ одинъ на дрѣгого, сами на себе. одинъ войдетъ въ Сѣнь и такъ
рече: „Ты оудолѣишь неприштелемъ моимъ“. тогда выжне на койнѣ
мѣжи и дѣти, которѣ вѣдѣтъ лѣтъ ѿ. ѿ меншей, розкаже черцоу
зкрою брати ѿ на койнѣ нти. пришедши ко воротамъ Рима рече:
„Римъ три вѣлицы держачи, мѣ твой ѿстрѣ и стрѣлы твой ѿстры
сѣтъ, вѣжинный, которѣи живѣтъ в немъ“. тогда выберетъ рочный
род, оувоидетъ междѣ Дула ѿ Надѣла, ждаши свои. а нишѣи
кратъ выберетъ сѣбѣ сѣлги ѿ Месопотамии, ѿ Калѣды, ѿ ѿ-
строва, пожне на войнѣ все люде, сѣнники и черцо и все
дѣховны станы. и згнѣвомъ великимъ пойдѣтъ въ Александрию. тѣмъ
ждати имѣтъ противныхъ свои. а третѣи братъ нарядитъ сѣбѣ
сѣлги все ѿ Фригѣи ѿ Галатѣи ѿ Иракѣи ѿ Сирматѣи. и станѣтъ
противо себе, оучинятъ себе сѣчѣ великую межи собою, посѣкѣтъ
сѧ на шѣки, оубиенни вѣдѣтъ все ѿ. царѣ, пролетѣтъ сѧ кровь
греческая, поплывѣтъ люде сѣченнии с кровию въ море. ни одинъ
не ѿстане сѧ с нимъ цѣлѣи, и змѣшаетъ сѧ море зъ крокию за
кѣ. мнѣ морскихъ. а все въ тоѣ часѣ не одна жена вѣдетъ вдова;
въ тоѣ часѣ вѣдѣтъ ѿ. женѣ бити сѧ и шѣкати одного мѣжа и не
знайдѣтъ. оуслышавши то молодѣи молодыи вѣдѣчи ѿз ѿнни
земли прѣйдѣтъ ко нимъ и вѣдѣтъ с ними вѣдѣ чинити яко
скинѣ несмысленный. що во горахъ и во пещерахъ Б҃гъ сѣжаще,
то тѣмъ в тоѣ часѣ зла не оучинитъ. но ѿ себе печаловати сѧ вѣ-
дѣтъ, ѿжидѣючи великой мѣти, добри агнѣци, хотѣчи быти
заклани для Хѣ ѿ злого Антихриста.

И потомъ повстане жена одна ѿменемъ Мендѣиѣ названа,
ѿ Понта, царствовать вѣдетъ въ Иерусалимѣ. таѣ вѣдетъ вѣиѣва,
потворица, дѣволока дочка. во дны же тѣмъ вѣдѣтъ койны и оу-
вѣиѣства великѣи по всехъ вѣлицахъ и по дворахъ. тогда оубиетъ
одинъ дрѣгого, ѿцѣ сѣа а сѣтъ ѿца, братъ брата, вѣдетъ злоба
велика. на тоѣ часѣ вѣдѣтъ оу городѣ тоѣ вѣды, гѣслы, пѣи-
санныѣ оу сѣыхъ церквахъ, пѣснѣи шатанскѣи, що члѣкъ таковыи
злести николиже не видалѣ. тако во нечестивѣи царица Б҃гѣ себе
погѣбитъ, ѿсквернитъ во вѣдѣство свои сѣхъ ѿлтарѣ и свои
соромоу ѿмывши ѿпоганитъ греческаѣ люди. а сѣыхъ не чести
почне, розграбитъ цѣковныѣ сосѣды, оучинитъ громаду великую
и зажжетъ. оу сѣыхъ церквахъ почнетъ шѣкати сѣыхъ мощѣи
и не знайдѣтъ, аковѣмъ Гѣдѣ Б҃гъ сокрытъ ихъ. и рече ѿкаѣн-
ная царица: „Б҃е, ѿбрани насъ тѣбе, погѣбити нами твою ѿ зем-
ли. се бо еси видалѣ, що ѿ чиню, а мало можешъ противко мене,

не можешъ ни волосо^у главы мой доткнѣти ся^у. таковыи бѣдетъ мовити людемъ царица ѿ ѿнныи слова, горшій, ѿх^у, же розвѣмъ сказати не можѣтъ. ѿ разгнѣваетъ ся Г^дъ Б^гъ гнѣво^у велики^у на той градъ Іерусалимъ, ѿ зошлѣтъ Г^дъ архѣгла Гавриила ѿ подѣрижитъ серпо^у городъ той ѿ разпорешитъ, ѿ бѣдаритъ скипетро^у ѿ потомъ оу мори ѿзъ людьми, ѿ такъ погвѣленъ бѣдетъ городъ той, тнако ся ѿстанеъ столпъ ѣдинъ, що стои^{тъ} на торгѣ, оу которомъ чѣтныи гвозды Г^дни, котерыми была прибитъ Г^дъ нашъ на крѣтѣ; тыи гвозды сѣтъ запечатаны крѣхъ столпа оу золото^у начиню Костянтиномъ царемъ, храними же до второго пришествия Х^{ба}. приходючи къ томъ столпови кѣпци вязати ѿмѣтъ кораблѣ ѿ плакати бѣдѣтъ нарѣкаючи: „Се городъ нашъ старый погвѣленъ естъ, оу котерій приходючи торговали есмо и ѿ негосмо богатили“. и бѣдѣтъ плачѣ до ѿ. днѣи.

И пото^у ѿвѣтъ ся три города, що ѿнѣ схованы сѣтъ во горахъ, ѣдинъ городъ Сѣнь, ѣ. Висанда, третій Капернаѣмъ. оу томъ же Сѣни черница бѣдетъ дѣвкою, сѣдючи оу келїи своей оуслишитъ птаха спѣваючого оу городѣ то^у, таковыи бо пѣснѣ его бѣдетъ, що же оумъ человѣчій не можѣтъ додумѣти ся. ѿ ѿна ѿсвѣвши ѿкно зоуцѣтъ посмотрити на него; той же птахъ подлетѣвши бѣдаритъ крыломъ ѿ лице черници той, ѿ роди^{тъ} ся Ангисотона. азовѣмъ голдованъ має быти оу Висандѣ, а царствовати має ѿ Капернаѣмѣ, азовѣмъ тежъ для той причины самъ Г^дъ рече оусты своими сѣыми потрикротъ мовючи: „Оу вѣда тобѣ Висандо! ѿ люте тобѣ Сѣне! ѿ зли тобѣ Капернаѣме! вознеса^{тъ} ся еси до нѣба, а снѣйдѣшъ до ада“. азовѣмъ тежъ на розказаніи бжїи прїйде^{тъ} царъ Муханлъ ѿзъ ѿстрова морскаго и бѣде оу Іерусалимѣ царемъ на кѣ. царѣствѣи. в той часѣ прїйде сѣтъ всемъ злѣ ѿзъ Капернаѣма, ѿ сѣжити бѣдетъ царѣ Муханлъ ѿ Іерусалимѣ, ѿ бѣдетъ варзо любили Мухайлѣ, ѿ бѣдетъ старши^и надъ всѣми сѣвгали ѿ Муханла. Муханлъ же бѣде^{тъ} знати, хто ѿн естъ, бжїемъ розказаніемъ; Ангисотона бѣдетъ такъ тежъ его знати, хто ѿн естъ, ѿ бѣде^{тъ} сѣжити ѿмѣ бжїимъ розказаніемъ. а гды бѣдетъ ѿмѣ ѿ Муханла ї. лѣтъ царствѣючи, в той ча^{сѣ} бѣдетъ ходити сѣтъ всей злости, прошкати бѣдетъ свое царѣство. а гды южъ выполнитъ ся кѣ. лѣтъ, то в той часѣ прїйде^{тъ} царъ Муханлъ на мѣсто Голгоды, гдѣже была распѣтъ Х^с Б^гъ нашъ. в той ча^{сѣ} сойде^{тъ} крѣтъ Г^днъ с нѣба ѿ стане^{тъ} прѣдъ ни^и, Муханлъ же снѣвши коронѣ свою з себе положи^{тъ} на крѣтѣ всѣмъ людемъ смотрѣщи^и, ѿ поднесѣтъ рѣки свои къ нѣбѣ

и ѿдастъ царство к' рѣцѣ Бѣѣ ѿцѣ. в той часъ выполнитъ сѧ прѣречество Дѣдово, що мовилъ: „Во послѣдныѧ дни дочки Ёдиѡпины, Цала царя едиѡпского“. Далъ той то причины рекъ такъ: „Ёдиѡпины варить рѣка ѧ ко Бѣѣ“. во послѣдныѧ дни покажетъ сѧ крѣтъ на нѣѣ всѣмъ смотрящиѣ. в той часъ Муханъ предастъ дѣхъ свой в' рѣцѣ Бѣѣ и заснетъ вѣчнымъ сномъ. тогда всѣ людѣ закричатъ великимъ голосомъ, горѣко кричачи: „О горе намъ, братіѣ, южъ погибамъ, ѧнѣ бо намъ зашло пѣлѣднее слонце“. тогда порѣшутъ сѧ всякая властъ и всякое старѣшенство, и тогда ѡбличитъ сѧ сѧ въ всякой неправды и злести, которой то народитъ сѧ ѡ племени Дан'нова по прѣречествѣ Іакова патриарха, такъ рекъ: „Бидѣлсѧ змию лжачѣю при пѣти, ѧмаючи конѧ за шатѣ, и сѣлъ кѣнѣ на заднюю ногѣ ждѣчи избавленіѧ ѡ Бѣѣ“. а що жъ то есть конѣ? кѣнѣ естъ ѧзбавленіѣ во послѣдній день; где бо коли вѣдѣтъ сѣши, то ѧко бы власнѣ сѣдишѣ на вѣри твердой. Приходити ѧмѣтъ на сѧ злести, ѡнъ же великимъ станокити сѧ вѣдѣтъ, вѣдѣтъ людьми блазнити и мѣтити и дѣла чинити хитларство свое и своєю поткарностию. и вѣдѣтъ чинити чѣда великіѧ по земли, а горамъ розкажетъ переходити изъ мѣста на дрѣгое мѣсце, а слонце во тѣмѣ, а мѣцъ ѡбернетъ во крѣкъ темнѣ. и лживыми своими мечты вѣдѣтъ перекладати знаменіѣ, и жъ бы емѣ ѧкъ не перелестити и ѡ вѣры ѡбличити выкранныхъ вѣѣнѣ. ѧко самъ Гѣдъ рекъ, видѣвъъ своимъ ѡчиима нелживыми, разѣмѣлъ, що рекъ, що маєъ быти; перелести бо змиѧ, рѣкомо ѡ сѧ пагѣбы, на той чаѣ великъ смѣтокъ вѣдѣтъ людямъ, такъ мовѧчи: „О лица твоего члѣвчскому родѣ избавленіѣ даждѣ!“ Гѣдъ же на тѣхъ мѣсцѣѣ ѡказѣтъ: „Коли бы то емѣ мощно выкраныхъ вѣѣнѣ всѣхъ прелестити“. во днѣхъ сѧ злестивого во Іерѣсалимѣ вѣдѣтъ царствовати Антисотона, ѧко члѣкъ вѣдѣтъ тѣломъ, а ѡ чрѣва матери рожденъ. а не ѡ члѣвчскаго сѣмени маєъ быти рожденъ, но по плоти ѡ колѣна Данова. вѣдѣтъ царства его ѣ. лѣта, а ѣ. лѣта ѧко ѣ. мѣци, а ѣ. мѣцъ ѧки ѣ. недѣли, а ѣ. недѣлѣ ѧки ѣ. дни, а ѣ. дни ѧки ѣ. часы, а ѣ. часы ѧки ѣ. чрѣты. Единого же лѣта оу царствіѧ своего становити сѧ вѣдѣтъ ѧко члѣкъ, а дрѣрого лѣта вѣдѣтъ мѣти волосы на головѣ и на бородѣ ѧко стрѣлы, правое ѡко звѣзда зорная, а лѣвое ѡко ѧко ѣ лѣва, а пазногты ѣ рѣкъ и ѣ ногѣ его ѧко серпы, а стопы оу его двоухъ пѣдѣй. размножитъ сѧ злостъ его велими, перелеститъ к' себѣ вѣровати, а которой не вѣдѣтъ вѣровати в него, то тѣхъ вѣдѣтъ сѣчи и гѣбити. Тыи то со Хрѣстомъ на вѣки цѣрствовати вѣдѣтъ. И которыи тежъ вѣдѣтъ вѣрити к' него, тоты с нимъ пойдѣтъ во ѡгнь вѣчный и неѡгасимый

на вѣки мѹчити ся. а Гдѣ не терпѣи погибающихъ сѣовъ члѣв-
скихъ, которыхъ ѿскѹпилъ честною си кровию, ѿ для той причины
розкажетъ Гдѣ Бгѣ Іаіи и Енохѣ ѡбличити его. оу третее акто
царства его прійдѣтъ изъ раю Іаіи и Енохѣ яко бы ѡ пѣстынѣ на
ѡбличеніе сопротивномѹ. и ѡбличаѣтъ его предъ людьми лѣстца,
ѿ ѡбличаѣтъ всѣмъ людемъ, що написано писмоѹ, то естъ акте-
рами на челѣ его, що ѡнъ естъ Антихристъ, ѿ ѡбачаѣтъ то всѣмъ людемъ,
що написано на челѣ его Антихристѣ. то естъ актерами ѿмѣ
его. кѣ той часѣ повѣгнѹтъ всѣмъ людемъ ѡ него, а Антихристѣ вѣдаѣи
ѿ самъ ѡ себѣ, ѿкъ ѡбличенъ естъ, ижъ такъ естъ, и разгнѣваетъ
ся гнѣвомъ великимъ на Іаію ѿ Еноха, ѿ засѣчетъ Іаію ѿ Еноха
оу церкви на жертвенницѣ, а не такъ ѿкъ ѿ некоторѣи говоритъ мо-
вѣчи, ижъ бы ѡ крове Іаіиной земли ся мѣла зажежчи; но не
есть то такъ, но аггѣ на розказаніи вѣжне принесеѣ ѡгнь изъ ѿбѣ
и зажжетъ землю. ѿ Антихристѣ оу тотъ часѣ вознесеѣ ся на ѡбо-
лока со всѣми сѣбгами своїми и со всѣмъ полкомъ своимъ переѣвѣ-
детъ на ѡболоцѣхъ. в той часѣ зошеѣ Гдѣ аггѣ своего и воз-
несеѣ всесѣтноѣ еггѣи и сосѣды церковныѣ, крѣтъ, гвозды рѣкъ
ѿ ногъ его на небеса. тогда вознесени вѣдѣтъ прѣдѣици на небеса
на ѡболоцѣхъ, которѣи вѣдѣтъ забѣтѣи ѡ Антихриста. вѣдетъ
земля горѣти изъ глѣбины аѣ. лакоѣ, и згорѣтъ всѣ горы высо-
кѣи, скоты, гады ѿ все итаство. конѣ же часѣ ѡтворѣтъ Гдѣ дѣ. вѣ-
тры. вѣстоѣ, западъ, сѣверѣ ѿ югѣ, розвѣютъ всѣмъ скверноѣ
ѿ всякѣи пороѣхъ ѡ землѣ, не вѣдетъ на ней ни горы ни камѣни,
ни долины, ни ѡдрѣны, но вся земля вѣдеѣ рѣвна ѿко карта,
а вѣла аѣиши нѣжли снѣгѣ. во той часѣ пошеѣ Гдѣ Бгѣ архѣ-
ггѣ Михаилъ и Гавриилъ, и возмѣтъ трѣбы аѣбо роги ѡвнѣ на
ѡболоцѣхъ, ѿ затрѣбѣтъ вѣ роги тын ѡ пѣлнѣчи. ѡ голосѣ того
потрѣсетъ ся земля ѡ вѣстока слѣнца до западѣ. в той часѣ
тѣло каждого члѣва ѡснѣѣтъ ся ѿкъ паѣучина оу грѣѣхъ. потоѣ за-
трѣбѣтъ ѡ кѣроглашенѣи, в той часѣ тѣло на каждоѣ члѣкѣи ста-
нетъ неѣленно. а гдѣ засѣ затрѣбѣтъ третѣи прѣдъ зорами, в той
часѣ станеѣ всяка плѣѣ члѣва ѡ вѣходѣ слѣнца до западѣ, вѣдетъ
каждѣи члѣвикѣ ѿкъ былъ Іаѣ и Еѣва, такиѣ же возрастомъ.
тогда ѿзыдеѣ ѿзъ небѣсъ крѣтъ Гдѣи великѣи со аѣ. ангѣлъ, ко-
торѣи прѣдъ нимъ вѣдѣтъ ити. в той часѣ аггѣ заклѣчеѣ великоѣ
голосѣмъ мѣвѣчи: „Земле, крѣпи ся и слыши, ѿнѣ ко прихѣдѣѣ
кѣ тоѣѣ“. а той голоѣ вѣдеѣ слышанѣ ѡ вѣхода слѣнца до за-
падѣ ѿ во бездѣнахъ, то естъ оу пропаѣтѣхъ земныхъ. Тоѣ ѡба-
чивши Антихристѣ изъ сѣбгами своимъи вѣдетъ скрегѣтѣи звѣы
и сѣощѣи приѣѣгнѣти, но в той часѣ неѣвидѣмою силою ѡдѣржанѣ

бѣдетъ ѿ не возможесть приѣхати. тогда звѣзды спадѣтъ з неба, а мѣся не бѣдетъ, а солнце затвори, ся, а небеса зовѣютъ ся ꙗко харты списокъ, а море высохне. В той часъ прїиде Гдѣ на землю свѣдѣти живыѣ ѿ мерѣтвыѣ, а наиперше всѣхъ ѡсвѣдитъ Интихриста, пошлетъ ѿ тмѣ кремѣшнюю. потомъ ѡсвѣдитъ бѣдетъ родъ жидовскій, пошлетъ ихъ ѿ адъ присподнѣй. потомъ запытанъ бѣдетъ родъ хрѣтианскій, цю приѣлъ крещеніе стѣе. тогда розкаже Гдѣ ангеломъ своимъ Флавити прѣдныхъ ѡ грѣшныхъ, ѿ ста нѣтъ прѣдныхъ ликоѣ по правой сторонѣ ѿ Бга, просвѣтитъ ся ꙗко солнце, а грѣшници потемнѣютъ ѿ бѣдѣтъ ꙗко тма темнаѣ. ѿ рече Гдѣ до грѣшныхъ: „Ѣидѣте ѡ мене проклятыи во ѡгнь вѣчный ѡготованныи днѣкѣ ѿ агломъ его, бо не чинилисте колѣ мои ѿ розказани моего“. в той часъ погнани бѣдѣтъ, ꙗко настѣхъ скотныи провади до ѡкоры, ѿ розвѣчени бѣдѣтъ ѿ различныхъ мѣки: едины ѿ ѡгненною рѣкѣ за свои злыи дѣла, а иншии [ѿ] неѡсыпающю черкѣ, а иншии ѿ седмоѡустыи колодезѣ, а иншии ѿ мѣкѣ, а иншии ѿ смолѣ кипищю. ѿ такъ иъ быти во таковыхъ мѣкахъ безъ конѣца. Потомъ рече Гдѣ тыѣ, который на правой сторонѣ бѣдѣтъ: „Прїидѣте блгословенныи ѡца моего. насѣдѣйте ѡготованное ваѣ царство неѣсное не початкѣ свѣта, которѣи сотворили есте волю мою ѿ притерпѣли есте всякѣю мѣкѣ ради имени моего, а нынѣ же прїидѣте ѿ прїимѣте ѡготованное ваѣ царство неѣсное ѡ початкѣ свѣта“.

Тогожъ царствии, братии, желаюци понѣди сеѣ Бгѣ постѣи и молитвою, да ѿ мы же сподоблени бѣдемъ тогожъ царствии приныти со ѡцемъ ѿ со снѣи и со прѣстѣи дхѣомъ, которомъ ѡ на грѣшныхъ нехай бѣдетъ честь и хвала во вѣки вѣкомъ. Аминъ.

Се популярний і декуди свободний переклад тексту подекуди відмінного від попереднього, хоч тої самої редакції.

3. Рукопис Стефана Теслевцьового, поч. XVIII в., стор. 559—622.

[Ѣ послѣдныѣ днѣхъ] . . . потѣ ѿ такъ того потѣ злетѣвши ѿз дѣрева вдарытъ крылома своѣма дѣцю в лице; ѡнаи дѣца моцно сѣ настраши, ѿ вѣ тоѣ часѣ зачнетъ [сѣ] во ѣтревѣ еѣ Интихрыѣ, снѣ погнѣбленѣ, прїимеъ на сеѣ плѣ прирѣжѣна люцѣкого ѿ бѣдеъ Ш[атан] во плоти. Але то все сѣ станеъ през волю вѣжѣю. злыи ѿ слыши каждыи. для чего то Бгѣ добротанкыи до-

нѣсти? Ин'тихурыстови родити сѧ во плот' члвчѣ їзъ ѡной дѣцѣ; тол'ко сѧхуа... дла ѡкей то причины: абы Шатан злосливый ѡ дѣволъ проклатый по страшно, сѧдѣ о... сѧ ї ѡн мѣчилъ ї абы мѣкѣ чѣлѣ на т[ѣлѣ]. Понева, дѣволъ ест' безплотный ѡ безтелесный, ѣдно дхъ. а то юж с тѣло ебде оувержѣ во ѡгенъ на вѣч'ныѣ мѣки. И так зачавши тла дѣца ко ѡтровѣ своей ѡроча ебде носити мѣцей дѣла, а потомъ народит' сѧ ѡроча кѣлми прекрасной ѡ предывной, ѡ многіѣ ѡзыци ѡ рождѣствѣ его возрадѣют сѧ ѡ ебдѣтъ гокорыти: „Тепер' сѧ на народи црѣ вѣлможный!“ Также ѡ Жыдоке ради ебдѣтъ ѡ рекѣтъ: „Теперѣ [намѣ] добрыѣ лѣта пришли, иж то сѧ нам народи М[ісіа] ншѣ когаты, которій на оу сѣхъ ѡбогати“. [А той сѧ] Ин'тихрист' народит' в' [Хора]зинѣ мѣстѣ, а згод[ѣет сѧ оу] Еифсидѣ, а жыти ебде в' Капер'наѣмѣ. И дла того то рек Бгъ во стѣмъ вѣлѣи: „Горѣ тѣбѣ Хоразинѣ! Горѣ тѣбѣ Еифсидѣ! Ище в' Тирѣ ѡ Сидонѣ кышала... были в' тѣбѣ, дрекѣ оубо ко крѣтици пока[ли сѧ] кыша. И ты Капер'наѣмѣ, їже до нѣсѣ вознесѣ сѧ славою своею, але ѡзыйдѣши скоро до перисподны ада“. За те, иж к ты мѣста трѣ народит' сѧ сынъ пагѣбѣ ѡ воспытан ебде врагъ вѣій, во плоти Шата, ї ѡни ѣго перѣй пріймѣтъ за црѣ [ѡ за] Бга ѡ поклѣмѣ сѧ ѣмѣ їко Бгѣ. Но горѣ нѣ всѣм'... в тоѣ время ебде. мнози ко покѣстѣют'... и покѣдаю розно и розманто ѡ Ин'тихристѣ, їкѣ нмаѣ прійти на свѣтъ сѣй видимый. Героннѣ святый рѣ, иж из дѣицѣ сѧ народит'. а стый Іѡан Бгословъ ѡписѣтъ во своѣмъ бгословіи рекѣчи: „Во послѣднѣмъ дни оумножѣ сѧ к людѣмъ безстѣство ї ѡстѣпѣство ѡ правдиной кѣры Хѣм“. И так сѧ Ин'тихристѣ народит' сѧ посредкѣ ѡстѣпѣцевъ, кыѣзе ѡ кыидѣтъ...асти ѡк ѡз' колѣта нечистого ѡ калѣ смредликого, то ест' з мѣже поганѣмъ народовъ и захѣднѣ краѣкѣ, ...ѣ во крѣшѣ нѣмѣцѣкѣю. заправды добре ѡписалъ стый Іѡан Бгослов, иж то Ин'тихристѣ кыидѣтъ [из' зѣмѣк] ѡстѣпѣства, ко юж ї нѣк ест' много ѡстѣпѣцевъ ѡ кѣры православной Хѣм, ї естѣ много блѣзникѣрѣцевъ на стѣю кѣрѣ Хрѣтовѣ ѡ на самого Бга Бжого; пол'но безаконіѣ, пол'но вшѣтѣч'ности ѡ кѣшѣлѣкой неправды, ѡ то ест' всѣ таковыѣ гнѣздо Ин'тихрѣстово, ї Интихристѣ идѣтъ во мирѣ ї нѣк юж ест' во мирѣ ѡ власт' свою прѣстирдѣтъ мѣже своіми наймилішми кохѣнками невидимо, понева ещѣ невидѣмъ естѣ ѡ не пришо чѣстѣ ѣго. Прѣд Ин'тихурыстовѣмъ ко прихѣдоѣ показѣтъ намъ писмо стѣе, ижѣ мѣѣ быти много нестроѣніѣ, болѣзныѣ тажкнѣхъ, ижѣ ѡ почѣткѣ свѣта не кыло ѡ в' послѣдѣ юж не ебдѣтъ [такиѣхъ]. И такѣ Ин'тихристѣ народивши

много словеса и зрече^т злыя, и ж не лѣно и^х гл҃ати и писати бѣ-
стыдно. Тогда же [Бѣа оутиѣваетъ сѧ] и не стерѣитъ бо^лше
хвѣлы еѣ и бѣзсѣдѣства, кореніѧ и блюзнѣрѣства; велѣми сѧ на
ню разгнѣваетъ и пошлетъ архангѣла своего Микхайла, воююща
нбѣснаго. Тогда Микхайлъ архангѣлъ зорѣетъ еѣ со престола
цр҃скаго за волоса голѣоу] еѣ передъ всѣми людьми и поднесетъ
еѣ в горѣ высоко, всѣ люди вѣдѣтъ то видѣти, и подрѣжетъ еѣ
серпо^м надъ моро^м и кдары^т еѣ люто ѿ себе и погрѣзнтъ еѣ
в море, и пойдѣтъ со шѣмо^м страшилищѣ до пренеподны^х іѣда на
вѣчннѣ мѣки со дѣаволо^м. Видѣвши то велможы бѣ и кси люди
[бѣго]а^т сѧ велими, видѣши такъ срогѣю помстѣ ѿ Бѣа и лютою
смертью и вѣчнѣю погибѣлѣ той нѣщасливой и гордой, пышнѣю,
бѣзсѣдной и ѿкланной цр҃цѣ Манѣдоны. И начнѣтъ боити сѧ
[Бѣа] нбѣснаго и плакати и каѣти сѧ злы^х дѣлѣ свои^х [и зло]стей,
и шѣрнѣтъ сѧ до іѣда Бѣа со слезами и с плачемъ великимъ.
И такъ то скончѣетъ сѧ цр҃ство той то проклатой и мерзѣкой,
ѿкрѣтной и бѣзсѣдной цр҃цѣ Манѣдоны. Бѣѣ нѣемѣ слава всегда
і и нѣ и прѣно и во вѣки вѣкомъ. Пминь.

О три^х юноша^х цр҃ѣхъ, братіѣхъ роженныхъ, і ѿ
страшной и крѣпкой войнѣ і ѿ погибѣли люцѣкой.
Нѣкъ намъ, наймилѣше хр҃тіѣне, предналежитъ вѣсѣда дивѣнаѣ,
страхѣ и жалости исполненнаѣ, тылко сѧ з ка^ѣ каждый плано
прислѣхай.

По затраченю тойто цр҃цѣ Манѣдоны вѣдѣтъ цр҃ствовати трѣ
мѣдинѣцы, брати родныѣ, ѿ племени Давыдова, снѣви цр҃скаго родѣ,
ѣдинного ѿца и мѣре, ѣдинномѣ имѣѣ Гарѣдиконъ, дрѣгомѣ Ле-
вишнѣ, а третемѣ Мѣдишнѣ. Ты сѧ возмѣтъ моцѣно за ксе
цр҃ство грѣчское, и вѣдѣтъ жыти изъ собою мирѣно тры лѣта. По-
томъ начнѣтъ враждѣ меже собою и почнѣтъ нѣмирѣно жыти,
і єдин дрѣгомѣ не сѣочетъ сѧ покорыти, іѣко всѣ трѣ цр҃ѣ сѣтъ.
И розорѣѣтъ сѧ на три цр҃ства: старшій братъ Гарѣдиконъ, той
возмѣтъ подъ свою моцѣ стороны полѣденныѣ и сѣдеѣ цр҃ѣ вѣ Ерѣ-
лимѣ; дрѣгій братъ Левишнѣ, той прѣиметъ властѣ свою на за-
ходны^х сторона^х и сѣдеѣ цр҃ѣ вѣ Римѣ; третій Мѣдишнѣ, той
прѣиметъ властѣ свою на восточны^х сторона^х, на сѣверѣскы^х гора^х,
и сѣдеѣ цр҃ѣ вѣ велико^м мѣстѣ сѣверномъ Рызѣ нарыцаем[ом]ѣ.
И такъ сѧ роздѣлаѣтъ на троѣ, и начнѣтъ мѣти великѣю ненави^{ст}
меже собою, и подвигнѣтъ бранѣ и войнѣ. Старшій братъ Гарѣдиконъ
зѣретъ великѣю войска силѣ, и пришовши станѣтъ подъ Римомъ; се-
редѣщій Левишнѣ моцно сѧ запрѣтъ зо ксѣми силами своїми
в Римѣ, ждати кѣдеѣ свойѣхъ сопротивны^х. Цето^м и третій братъ

наймолодшій Андішн начинє збирати войско своего црства, и зберет войско барзо великое, начинє гнати нищадно, и стары не пощади. И бѣде выгнати Фроча и сими лѣтѣ на войнѣ. И потоѣ еще сѣ емѣ мало войска оувида, начинє и поповѣ гнати, на ѡстаток и чернѣцем¹⁾ подае ѡрѣжѣ и пожне на войнѣ. И поиде з великими силами, и бѣде барзо великое войско, тажко бѣде земли, и тогда сѣ земля восколѣбает. И той притягне до Рымѣ мощно и грозно, и сам пришедши стане оу воротѣ земли лѣзны и рече: „Радѣи сѣ, Рымѣ, мѣсто мощное, славное и великое! Тры бѣлицѣ и мѣкини тверды и стрѣлы твоѣ к тебѣ часты сѣтъ, и рыцеры твоѣ мощны сѣтъ. И хто ѡдолѣе силѣ твоѣ, и хто з мене на три славѣ свою покаже, то его бѣдши на вѣки кѣчны“. И потомѣ зоведе голосоѣ велики и рече: „Выходи, выходи, братѣ мой милый, на войнѣ! Чомѣ сѣ бавиш? южемо готовы“. Войска же ѡколо Рымѣ безчисленны и незлеченны предстоати бѣдѣ. Тѣды выиде и ѡный брат Левишн з мѣста из Рымѣ из сконни силами и потѣгою. И так тогда здойме сѣ бѣшитка земля на войнѣ. Тогда кыстѣпнѣши старшій брат Гардикѣ стане говорити рѣкѣ: „Мой наймилшѣ, любѣ, братѣ и црѣвѣ, послѣхайте вы мои бесѣды и порады, що ѣ камѣ рѣкѣ. Не траѣмо ѣ войска своего битѣвою, аѣ намѣ црѣмѣ сѣмыѣ подокае бити сѣ и ѣдарити, и который сѣ з мене на ѡстане, тот бѣде црѣмѣ всемѣ свѣтѣ“. И ѣгодно быѣ ѡное слово ѣго всѣмѣ, и заповѣдаѣ оу сѣмѣ три войска, абы сѣ не квапили до войны бити з собою. И так ѡны три црѣ добывши мечѣ своиѣ и зѣвѣгнѣ сѣ оу ѣдно и там ѣдараѣ сѣ мощно мене собою, и ѣпадаѣт кѣ три црѣ мртвы, и зѣкѣт сѣ им мечѣ, и прѣймѣт кончинѣ свою. Бидѣши то войско нѣ, иж кѣ три црѣ мртвы зостанѣ, и засмѣтаѣ сѣ кѣли и в роспак оупадаѣт, не маючи сѣкѣ приводѣ жадного, начинѣт мощно сѣ мене собою сами бити. И так ѡ великой войны и крѣкѣ и ѡ конского ирѣзана и ѡ множество безчисленнаго войска и ѡ земнаго пороѣ сѣнце сѣ затмиѣ, свѣтѣ померкне. и бѣде сѣча великаѣ и страшнаѣ, иж ѡ початѣ свѣта не было и послѣдѣ того юж такое не бѣде. И так оупадаѣт кѣ три войска мртвыми, и ни ѣдинѣ сѣ ѡ ниѣ не ѡстане живой. И таѣ трѣпок многоѣ множество бѣде без личѣы. И там сѣ много крѣи пролѣе, тогда оу крѣи коѣ трѣтак оутоне. Бо гдыѣ тогда крѣи ѣко быстрыѣ потоки потѣкѣт, и тогда море за кѣ. мѣл крѣию

¹⁾ В рукоп. чернѣцѣ

са змѣняетъ. И страѣ тогда бѣде великій. смѣтокъ, тажкоѣ и во-
леѣ и кѣда, горе невымов'ное и погнѣел лютаѣ людемъ. И тогда
южъ ѡнѣстѣетъ зѣмля греческая і ѡмалѣетъ мъжеского полѣ; тогда
ко всякая жена вѣска бѣдеѣ. И бѣдеѣ тогда сѣмъ женъ ѣдиного
мъжа гладати и не знайдѣт'. И такъ почѣв'ши иноплеменици и з-
мѣнѣтескіѣ, пришов'ши начнѣт' жыти со женами вѣдно ѣко
скотъ. И потомъ по малѣ малѣ начнѣт' са плодити Грекоѣ, много
бо тогда ѡупаде вѣры хрѣстіанской и цркви сѣмъ ѡ невозможнѣхъ
Тѣр'ковѣхъ. Але бо иѣ допѣстиѣ Гѣдѣ Бѣ паневати, але не многіѣ
лѣта. И тѣе все переѣстиѣ Бѣмъ добротливый за грѣхъ ниѣ ве-
ликіѣ и за ниѣ вѣзаконіѣ и злыѣ дѣла и неправды. И такъ са
скончаѣ црство ѡныѣ троѣ мѣдѣнцѣхъ црѣй. троѣ братіѣ рожен-
ныхъ. Великого гер'вѣ бѣдѣт' і ѣдиного ѡца и мѣре сѣнове, и на
тѣмъ са далѣ-далѣ свѣтъ ѡуѣ корочати бѣдеѣ. Бѣмъ ниѣмѣ слава
бо вѣки вѣкомъ. Пмнѣ.

О Михайлѣ црѣ греческоѣ і ѡ его побожности.
И потомъ по ѡномъ смѣт'кѣ і ѡпадкѣ и тажкости невымовной
настѣнѣт' лѣта добрыѣ, спокойныѣ, радостныѣ, вѣтѣ во дѣи цр-
ства Михайлова.

Тогда повелѣніемъ вѣжіймъ повстанѣт' из ѣстровѣ мор'скиѣ из
восточныхъ сторонъ црѣ именѣ Михайлѣ. И бѣдеѣ црѣмъ на
вѣсѣ скѣтѣ сѣмъ ѡ востѣка до запада і ѡ полѣнощи на страѣны
полѣде'ныѣ. Томѣ са поклонѣт' вси црѣи земныѣ, и той бѣдеѣ са-
модержецъ и бѣдеѣ тогда по ксѣи зѣмли ѣдина сѣмъ вѣра
хрѣстіанская. И той црѣ Михайлѣ повѣдѣѣ црквы сѣмѣ многіѣ
и ѡкрасѣт' иѣ, и многіѣ вѣжницѣ невѣр'ныѣ ѡвернѣт' на црквы.
і ѡстройт' иѣт' ѡ морѣ до морѣ. Бѣдеѣ тишина по ксѣмъ свѣтѣ,
ѡвернѣт' са людіѣ ко Гѣдѣ Бѣмъ скоѣмъ, и змѣнѣѣт' са Гѣдѣ Бѣмъ
над людемъ своѣми ѣко сотворытѣѣ, и подаѣт' имъ такого госпо-
дѣрѣ и црѣмъ вѣгочестивѣго. Тогда црѣ Михайлѣ вѣжіймъ повѣ-
леніѣмъ садѣѣ црѣмъ въ Ёрѣлимѣ и бѣдеѣ црѣствовати ѣ. лѣтѣхъ,
вѣгочестивый и вѣбокойный, и ко вѣсѣхъ заповѣдѣхъ Гѣдѣиѣ ходити
бѣдеѣт' Тогда мирѣ бѣдеѣ и тишина велиѣ на вѣсѣ свѣтѣ, не
бѣдеѣт' тогда койны нѣгдѣ, но вѣсе мирно бѣдеѣт'. Бо тогда мечѣ,
зѣрей, копѣѣ и иѣнѣшіѣ ѡрѣжѣи военныѣ ѡушитко искѣют' на
пѣдѣи и на рѣла и зѣрою залишаѣт'. Бѣдеѣ людемъ велиѣкаѣ радѣѣ
и веселѣѣ; ѣко было ко дѣи Ноѣви, такѣ и тогда бѣдеѣт', але еѣе
надѣѣ, бо въ тѣе время за црѣства Михайлова ѣвѣт' са многіѣ
скарѣвы и покѣлажѣи ѡ вѣка сѣхованныѣ: золото, сѣѣбро, перѣла,
жѣнчѣдѣи, дѣѣменты, камѣнаѣ дороѣоцѣк'иѣиѣ, пѣназѣиѣ вѣз чѣсѣла.

Бо тогда сребро, золото, жен'чѣги бѣдѣ лонатами тѣскати ѿ не бѣдѣ брати, бо бѣде' каждомъ всякого достаткѣ: полно бѣде' жыта, пшеницѣ, ѿливѣ, ѿкошѣ, воловѣ, коней, ѿвицѣ, вишлѣки достатков. И тогда люде ѿбогатѣютъ: бѣдѣ тогда князѣ ѿко црѣ, бѣаты люде ѿко сенаторѣ, бѣбогѣ ѿко паны, калѣки ѿко солѣтысы, сироты, оудовницѣ, бѣдныѣ ѿбогатѣютъ, бояре бѣдѣ ѿко воєводы, коудышѣ ѿко велможы. И умножитъ сѣ слава велика: не бѣде' тогда закидающаго ни разбойника, ни злодѣевъ ни рѣзниковъ ни жебраковъ, но все ровно бѣдѣ, ѿ не жадны нѣчего бѣдны оу дрогого, но каждый всего бѣде' мѣти, чего бѣде' потреба. Тогда бѣде' радостъ великая всеѣмъ людемъ презъ тыѣ трийцать лѣтъ.

И коли сѣ выполнитъ нѣ. лѣтъ црѣствѣ Михайловѣ, тогда бжѣмъ повелѣнѣемъ прѣидетъ Антихристъ ѿс Капернаѣма послужити Михайлови. И црѣ Михайлъ бѣде' знати его, хто есть, а ѿнѣ Михайла, але то нѣкомѣ иномѣ не бѣде' ѿбавѣ до кремене своего. Послужитъ Михайлови вѣ. лѣтъ, и учинитъ его старшимъ слѣгою. И так люде живѣчи презъ тыѣ л. лѣтъ в достаткѣ и в роскошѣ великиѣ разгордѣютъ и роспышнѣютъ и розсволатъ сѣ велики, и начинѣтъ блѣдно жыти и безаконно и сквер'но и нечѣсто, начинѣтъ не боити сѣ Бѣга, многи блѣды оумножатъ сѣ. Црѣ же Михайлъ бѣде' нѣ оупоминати всеѣхъ, и не бѣдѣтъ его слѣхати. И коли сѣ юж бѣдѣтъ выполнѣти лѣта црѣствѣ Михайловѣ, тогда юж Антихристъ начинѣтъ по своей воли ходити прожѣлаючи свое црѣство. И потом, коли сѣ юж выполнитъ л. лѣтъ Михайловомѣ црѣствѣ, тогда Михайлъ црѣ избере' всеѣхъ людѣй и вѣсѣхъ своихъ вел'можѣ, и выйде' изъ ними на горѣ Голгодѣ, и деже распахъ была Гѣда ншѣ Ис Хс сѣнѣ бжѣй. И зберѣтъ сѣ к' немѣ люде и сѣи'нищи, и начинѣтъ оупоминати всеѣхъ людѣй и страхѣ бжѣа оучити, проповѣдаючи имъ кончинѣ жытѣа. И потом стане' твѣрѣти мѣтвы до Гѣда Бѣга за все свѣтъ. И тогда сѣ явитъ знаменѣе на той горѣ, и выйде' изъ нѣа крѣтъ присвѣтлый и стане' предѣ црѣмѣ. Тогда црѣ Михайлъ и здойме' изъ своей головы коронѣ и вѣнецъ црѣскѣй. и поклонитъ сѣ со слезами до землѣ и поцѣлѣетъ крѣтъ Хѣтъ и возложи' на крѣтъ корѣнѣ свою и вѣнецъ золотый. И так зновѣ пойдѣтъ крѣтъ в' нѣбо; все люде бѣдѣтъ тоѣ видѣти. И потом по мѣтвѣ ѿвер'нувѣши сѣ црѣ до людѣй зновѣ стане' нѣ оупоминати со слезами многими словесы своими, стоимѣ моцѣно оу вѣрѣ своей, але сѣ не переѣщали и не ѿстѣпали ѿ Бѣга. И так скончавѣши до нѣтъ всеѣдѣ свою поклонитъ сѣ имъ до землѣ низко со слезами оумилно, и начинѣтъ цѣловати

вѣлмож' свои^ѣ любезно ꙗко сѣи^ѣниковъ прощеніе брати с ними полѣцаючи и^ѣ Г^дѣ Б^гѣ и^ѣ в^се ц^рство свое. ꙗко встѣпнѣши ѿ нѣхъ мало поклони^ѣ сѣ до зема^ѣ на востокъ трыкро, и^ѣ поднесе^ѣ рѣки свои въ горѣ, и^ѣ тамъ восхита^ѣ его ѿ люц^ѣки ѿ ч^ѣй невидиме силы Г^дѣ, тамъ зне^ѣ на выспы мор^ѣскіа, ѿкогда былъ принесенъ силою в^ѣж^ѣію. ꙗко ц^рство полѣци^ѣ Б^гѣ ꙗко в^ѣр^ѣцѣ. Видѣв^ѣши то люде гор^ѣко восплачѣт^ѣ сѣ и^ѣ возрыдаю^ѣ по своему ц^рѣ правомъ и^ѣ рекѣт^ѣ: „Горе на^ѣ, братіе, погине^ѣмо теперь. То намъ свѣтило ѿсно вѣл^ѣми с^ѣнце презъ тѣѣ л^ѣк^ѣтъ, и^ѣнѣ же на на^ѣ настѣпаѣтъ тма темнаѣ. И^ѣ цю южъ бѣде^ѣмо ѿкажннѣ чинити? ѿна^ѣ южъ Б^гѣ ѿ на^ѣ доброго на^ѣшого г^дѣра^ѣ. И^ѣ бѣдѣт^ѣ ѿ вѣл^ѣкомъ жалю вси люде и^ѣ засмѣтѣт^ѣ сѣ слав^ѣннѣ и^ѣ бѣдѣт^ѣ говорыти: „Се южъ приходѣтъ и^ѣ настѣпаѣтъ горе второѣ тяж^ѣкости и^ѣ болѣсти, вѣл^ѣкіе бѣды и^ѣ пагѣбы ѿ Антихрыста и^ѣ слав^ѣгѣ его, понеже пришо^ѣ ча^ѣ его приняти ц^рство свое и^ѣ вла^ѣ на в^сей вселенной свѣта сего и^ѣ преслѣдовати и^ѣзбран^ѣы^ѣ в^ѣж^ѣы^ѣ. И^ѣ такъ сѣ скончаѣтъ ц^рство М^ѣх^ѣайлово. Б^гѣ и^ѣш^ѣемѣ слава во вѣки вѣкомѣ. Аминѣ.

О ц^рствѣ Антихрыстовѣ. Тогда Антихры^ѣт возмѣт^ѣ сѣ за в^се ц^рство мощно и^ѣ силно. Заразъ сѣде^ѣ на столицѣ ц^рѣкой, прѣймѣтъ власт^ѣ свою и^ѣ нач^ѣнетъ роспростирати широко. ꙗко пото^ѣхъ пейде^ѣ до Капер^ѣнаѣма, тамъ приберѣтъ собѣ^ѣ мощи и^ѣ слав^ѣгѣ вѣрнѣы^ѣ, ѡковѣм^ѣ Хоразым^ѣанѣ, Вифсайданѣ и^ѣ Капер^ѣнаѣм^ѣци поклонѣт^ѣ сѣ емѣ^ѣ для своей славы, и^ѣжъ то ѿ нѣхъ сторона^ѣ народилъ сѣ таковѣй ц^рѣ. И^ѣ ради емѣ^ѣ бѣдѣтъ вѣл^ѣми и^ѣ прѣймѣтъ его за ц^рѣ, не только за ц^рѣ, але и^ѣ за вѣѣ. И^ѣ живши тамъ мало, приспособивши собѣ^ѣ мощи и^ѣ слав^ѣгѣ вѣдѣлѣгѣ своей волѣ, и^ѣ прѣйде^ѣ до Іер^ѣлимѣ съ потѣ^ѣгою и^ѣзъ грозою своєю, и^ѣ та^ѣхъ нач^ѣне^ѣ прелѣцати людеи розманто: бѣде^ѣ ѿгнѣ зъ нѣка зводити и^ѣ горы прѣставляти ѿ мѣста на мѣсто и^ѣ м^ѣртвы^ѣ воскрѣшати приведѣніѣ^ѣ своимѣ^ѣ вѣсов^ѣскимъ лож^ѣныи^ѣ и^ѣ меч^ѣ[т]ами дѣволскимъи во ѿчахѣ^ѣ люц^ѣкихѣ. И^ѣ многіе чѣда бѣде^ѣтъ показовати, ѡбы^ѣшъ мога^ѣ прѣлѣстити и^ѣзбранныхъ в^ѣж^ѣы^ѣ и^ѣ до себе притагнѣти, рекѣчи: „Ѻто ѣ есте^ѣ Б^гѣ вѣшѣ, вѣрѣйте мнѣ!“

Потреба намъ и^ѣ тоѣ знати, наймнѣшій хр^ѣстіанѣ, ѡковъ бѣде^ѣ Антихры^ѣт, ѡкои твары и^ѣ станѣ, понеже писмо стѣе даѣтъ намъ на^ѣвѣдѣ и^ѣ пересторогѣ, и^ѣ колко лѣтъ бѣде^ѣтъ ц^рѣствовати. Бѣде^ѣтъ ц^рѣствовати тры лѣта и^ѣ мѣцѣй 3. вѣдѣлѣгѣ стѣого Кырѣла, гдѣ такъ написано: „время и^ѣ полъ времени“. Бѣдѣт^ѣ бо такіе тры лѣта ѡко тры мѣцѣ, а тры мѣцѣ ѡко тры нѣдѣли, а тры нѣдѣли ѡко тры дѣни, прикоротитъ бо Г^дѣ дѣиѣ^ѣ времени его вѣдѣлѣгѣ стѣого еѣлѣѣ и^ѣзбран^ѣны^ѣ ради своихъ. А^ѣле прѣдѣѣ^ѣ тяжкіе и^ѣ смѣт^ѣныѣ и^ѣ страшѣвыѣ

дѣи вѣдѣтъ. Бѣде же Интихры^{ст} лицемъ карзо красенъ, а шѣкнѣ его златисто ѣко шѣнъ. И першого лѣкта своего и дрогого вѣде^т красенъ, а на третей лѣкто шѣгрыбоватѣетъ, и волосы его на головѣ вѣдѣтъ ѣко стрѣлы, а шѣко его едно, правое вѣде^т ѣсно ѣко зорница, а дрогое ѣко лѣково, и великій палецъ на правой его нозѣ сокрѣшенъ, и вѣде^т свѣкрошкразнъ и лютый карзо. И такъ свѣ^тши Интихры^{ст} на столицѣ многѣ до сѣе приверне^т, ины^х през видѣнїе ложное, ины^х шѣславнѣ шѣчи и^х сѣ^тберемъ и златомъ и шатами многоцѣнными. Тогда во все перше поклонѣтъ сѣ емѣ тришѣкаанныи Жыдоке и прїймѣтъ его за вѣа и за Месїю своего богатога. Потомъ Нѣмцѣ, Тѣрци, Татарѣ, Игаранѣ, Махометчики и иныѣ поганѣ. Такъ тѣжъ и хрѣ^тїанѣ много вѣрѣстѣтъ сѣ для мѣстности и скарѣвѣ, для марнѣсти и роскоши свѣта сего. Но горе таковымъ вѣде^т. Вѣде^т во Интихры^{ст} шѣколо сѣе имѣ^ти своѣхъ слѣгъ крылатыхъ, шатанскѣхъ апѣоловѣхъ, пророковъ ложныхъ, и вѣдѣтъ вѣсти много на поклонѣнїе. И которѣ сѣ емѣ поклонѣтъ, тыма подаѣтъ знакъ свой Интихры^{ст}ов на чолѣ^х або на рѣцѣ^х правой. Того ради сѣ^тый Іѣванъ Бѣссловѣ^тъ рече^т чиначи намъ пересторогѣ, где такъ мо^титъ въ соборѣномъ своемъ посланїи: „Безлюбленныи, не вѣсѣкомѣ дѣхѣ вѣкрѣйте, но искѣшайте дѣхъ, ѣже ѣ Бѣга сѣ^т. И^спе^т вѣповѣде^т Іѣс Хѣа во плоти прїишѣдшаго, той е^стъ вѣжїи, а е^сли не исповѣде^т Іѣс Хѣа во плоти прїишѣдшаго, то не е^стъ вѣжїи, але Интихры^{ст}овъ. Мнози во іѣ^сх^товѣхъ пророци кнѣидѣтъ въ мирѣ прѣлѣщающѣ члѣвкѣ“. Оуви мнѣ, кѣжъ сѣ^т и дѣсѣ полно слѣгъ Интихры^{ст}овы^х и прѣдѣтечїи, ѣвнѣ сѣ шѣказали въ народѣ люцкомѣ, полно ѣстѣшцевъ, лакомцевъ, вѣюзнѣкрцевъ на сѣ^тбю вѣкрѣ Хѣвѣ и на црѣковѣ вѣжїю, полно драпѣжцевъ, крѣвопрѣсѣжцевъ, шѣвѣдырѣниковъ, лѣхвѣровъ, бѣвнѣйцевъ, крокопрѣлїйцевъ, геретѣковъ вѣзбожныхъ, сѣдѣевъ несправѣдливыхъ, пышны^х, надѣты^х, сѣево^тльны^х люде^й, лакомцевъ, роскошниковъ сего свѣта, злы^х члѣковъ, гордыхъ, нѣмло^тсѣрдныхъ, ѣшѣпенцовъ, мѣчитѣлѣй, гонѣтелѣй, зрайцевъ, и то сѣ^т вѣсѣ мѣсѣце Интихры^{ст}ово, шѣвѣкатѣла темнаго іѣ вѣпадога Бавилонѣ, и то сѣ^т слѣги и прѣдѣтечи Интихры^{ст}овки, давно южъ гѣтѣютъ мѣсѣце своемѣ панѣ, зачимъ прїидѣтъ сѣмъ, ѣко то слышѣте ѣвнѣ дѣсѣ. ѣкимъ шѣвѣчѣемъ прїидѣтъ и панѣвати вѣде^т изъ сѣо^тми слѣгѣми. Зап^ракѣды рече^т во [за]пѣлчѣности сѣрѣца моего, ижъ то дѣсѣ шѣславѣла вѣра Хѣа въ народѣ хрѣ^тїанскомъ: не толко жѣеы прѣтерпѣ^ти мѣла^х хто ѣко^й мѣки за Хѣа алѣбо за вѣкрѣ свою, але коли бы вѣра^х хто въ него козла алѣбо порѣсѣ корѣстѣвое, то бы сѣмъ заразъ запѣ^тилъ Хѣа сѣа вѣжѣго и вѣкрѣ своѣи. Шо то сѣмъ ѣвнѣ показѣтъ въ народѣ нѣшѣомъ люцкомъ, а не толко тогда, коли

Ин'тихрист прійдетъ зо сргою великою. Тогда хто са емъ не схочетъ поклонити ї его за Б҃га мѣти, тогожъ роскажетъ мордовати ѿ лютою смѣртію ѡморити. Але пакъ притерпѣвши дочаснѣю мѣкѣ ѿ смѣрти тоты пріймѣтъ вѣнецъ ѿ Б҃га ѿ вѣчный животъ во цр҃ствѣ нѣсномъ; мнози бо тогда ѡубоютъ са мѣкѣ дочаснѣ. поклонатъ са емъ ѿ бѣдѣтъ его мати за Б҃га, але пакъ горе такому бѣдетъ ѡ вѣчныхъ мѣкахъ пекельныхъ посполѣ со Ин'тихристомъ ѿ со діаволы. Мнози бо тогда прелстятъ са ї ѡрекѣтъ са Х҃а с҃на бж҃їа. Тогда са выполнитъ слово и видѣніе с҃того Іакова патріархи Іерусалимскаго, гдѣ такъ рекъ: „Бидѣлемъ во видѣніи моемъ на поли вѣжачого коня вѣлого яко снѣгъ, красного велми и бер'зого, ѿ дивилемъ са много на него; ѿ той конь вѣжаше ѿр'залъ. Потомъ видѣлемъ змѣа великаго, летѣлъ страшно, а ко^н вѣжаше ѿ востока на полѣдне. ѿ той змѣи великій постиже коня на поли и ѡкѣсн егѡ за правѣю ногѣ заднюю, ѿ присѣлъ конь¹⁾ за заднюю ногѣ ѿ нача храматн. Изъ же видѣхъ ѿ жал ми было вел'ми. ѿ той змѣи ѡхромивши того коня протѣкъ ѿ востока до запада шипаючи ѿ свирѣчи страшно, и ѡбѣа са вса вселенная ѿ вострипѣта вел'ми ѿ страхѣ того лютого змѣа“. Заправды, наймилшїе хр҃стіане, годны . . . *[далѣ бракуе картки рукопису]*.

Ѹ власти ѿ моци Ин'тихристовой. И такъ Ин'тихристъ прикравши собѣ моци и потѣги пойдѣтъ їзъ Ер҃лнмъ до Рымъ, приспособляючи собѣ силы по всей вселенной. ѿ тогда са емъ поклонатъ Еднѡплане, ѿ многихъ тамъ помордѣетъ. ѿ тамъ са выполнитъ пророчество Дѣдово: „Еднѡплѣа предварытъ рѣкѣ своєю ко Б҃гѣ цр҃ствїа змнѣа“, козметъ ко подъ сѣбе цр҃а еднѡпскаго зо всѣмъ достаткомъ его ѿ зо всюю потѣгою. Тогда бѣдѣтъ Еднѡплане волати ѿ крычати до Б҃га ѿ смѣрти. ї Ѹтол пойдѣтъ до Рымъ сргою и грозно, ѿ пришедши до Рымъ замордѣетъ ѿ задавитъ папѣжа римского, намѣстника с҃того ап҃ла Петра, ѿ прійметъ ѿ Х҃а корѡнѣ за мѣніе. ѿ тогда Ин'тихристъ сѣдетъ ѡу цр҃кви с҃того ап҃ла Петра на престолѣ с плотію яко Б҃гъ, Шатанъ злосливый, ѿ превознесетъ са властію своєю надъ всякого Б҃га. ѿ поставитъ ѡколо сѣбе нашіштаатъ аг҃ловъ Шатановъ крылатыхъ, пророковъ на'живыхъ и ап҃ловъ. ѿ тогда повеаитъ сабгамъ своимъ приводити до сѣбе ѡусѣхъ народовъ на поклоненїе. ѿ которїе са емъ поклонатъ, тымъ дастъ знакъ свой на чело або на рѣкѣ правѣю; а которїе са емъ не поклонатъ, тыхъ роскажетъ мѣчнѣи лютыми мѣками. ѿ такъ тогда нѣгдѣ бѣдетъ анѣ кѣпити

¹⁾ В рукоп. коня.

анѣ продати тымъ людямъ, которіе не вѣдѣтъ мѣти знакѣ Ин'тихрыстока на челѣкѣ albo на рѣцѣ правой, толко тымъ волю вѣдетъ продати-кѣпити, которіе вѣдѣтъ мѣти знакъ его. И тогда горе вѣдетъ велие. И такъ Ин'тихрыстъ изголадѣтъ ѿ козметѣ подмоцѣ свою оувесѣ свѣтъ ѿ востока до запада, ѿ полднѣ до полночи, до великаго моря ѿкѣланъскаго, ѿ моцѣ свою простретъ яко Бгѣ до часѣ. Но горе тебѣ, дѣволе! Ибо хотѣла еси властѣ въ началѣ свѣта равный быти Бгѣ, ѿ сталъ сѧ еси дѣволомъ, а въ кончинѣ свѣта превознеси сѧ Бгомъ ѿ пойдѣши южъ на кѣчныи мѣки изъ сконни поклениками патноваными, ѿ горѣко ти вѣдетъ велие, ѿкѣланный! И тогда протекѣтъ слѣги Ин'тихристовы всю кселению глѣдаючи кѣрныхъ вѣжѣхъ, приводѣчи ихъ на поклоніе; вѣдѣтъ тогда и по пѣстынахъ глѣдати, изъ горѣ камѣнныхъ и зъ кѣрти вѣдѣтъ волочити на поклоніе Ин'тихрыстѣ, ѿ много тогда позостанетъ мѣниковъ стѣхъ новыхъ. Южъ бо давно першій мѣники стѣи просѣтъ Гѣда Бга ѿ кончинѣ свѣта, aby ѿдеметѣ кроке ихъ; ѿ речинно имъ ѿ Бга, aby еще претѣрпѣли мало для новыхъ мѣниковъ братіи сконхѣ, которіе пріймѣтъ мѣки ѿ Ин'тихрыста. Тогда бо великой горе вѣдетъ, вѣды и страхъ, мордырства ѿ гонѣнїа, ѿ нѣгдѣ вѣдетъ скрыти сѧ тогда передъ страхомъ великимъ. Тогда Ин'тихрыстъ изголадѣтъ оувесѣ свѣтъ, подмоцѣ свою возметѣ ѿ не минетъ жадной дуѣ, малого и великаго, кролевъ и князей ѿ вшиткѣхъ заровно скажетъ вѣсти на поклонѣ свой Ин'тихрыстовѣ.

О прїишествїю Ілїи і Еноха і Іоанна Бгослова і ѿ сѣрти ѿхѣ. Во днѣ црѣтва Ин'тихрыстока тогда выйдѣтъ ѿ пѣстынкѣ тры ѿсовы стѣхъ вѣжѣхъ, которые днѣ къ рай зъ дуѣами ѿ сѣтѣлами: Енохъ еще передъ потопою водною взѣтъ естѣ въ рай, а Ілїа на ѿгненномъ козѣ занесенъ до раю, Іоаннъ дѣк'ственникъ такожъ взѣтъ живо. И тые не безъ прычины сѣтъ стѣе побраны ѿ нѣкѣ сѣтъ живые: толко ѿмѣкай оуѣхъ слѣхати плано ѿ раздѣмѣи ѿтѣ вѣсѣдѣкѣ изъ того слова, и тѣ выслѣхавши дознаши ѿ томъ слѣшней прычины. Естъ правдикѣ речѣ для того, бо ихъ пошлетъ Бгѣ нѣсый, aby то ѿвеличили Ин'тихрыста. Тѣды Ілїа стѣи прійдетъ оупоминати Жыдовъ, aby то не кѣрыли Ин'тихрыстова, а Енохъ прійдетъ оупоминати иншихъ языковъ некрѣщенныхъ, aby прѣстѣпили до Гѣда истыннаго, ѿповѣдаючи имъ, яко къ першомъ вѣцѣ Бгѣ погѣвилъ некрѣрыхъ за злое; а стѣи Іоаннъ Бгословъ прійдетъ оупоминати хрѣтіанъ жыючи въ нокой бѣгодати, aby то не вѣрыли Ин'тихрыстѣ ѿ слѣгамъ его ложнымъ. И такъ прїишовши всѣкъ тры стѣи станѣтъ передъ Ин'тихрыстомъ і ѿвеличатъ его передъ

оуѣми люди рекъчи имъ: „Чемъ есте сѧ прелестили? Не вѣрѣйте сѧ погнѣбленомъ, бо то естъ Инѣтихристъ, во плоти Шатанъ. хто вѣдетъ въ него вѣровати, то на вѣки погнѣетъ“. Тогда люди почѣвши тоѣ начнѣтъ клати сѧ прелестіѣмъ своимъ, і ѡзратъ на чолѣ его написано естъ „Инѣтихристъ“, і ѡбоат сѧ велии ѡ начнѣтъ ѡ него оутѣкати пречѣ. Видѣвши тоѣ Инѣтихристъ, такое свое посрамленіе і ѡбличеніе, розсѣрантъ сѧ люте на стѣхъ вѣхъ ѡ повѣстъ ихъ постыжати оуѣхъ трехъ. И такъ тѣ стѣи Енохъ, Іліа, Ісѧнъ Бѣгословъ тогда прѣимѣтъ смѣртъ ѡ вѣдѣтъ мѣртвыѣ повержены на земли въ Ерѣлимъ ѡ вѣдѣтъ лежати три дни и полъ дня. Тогда видѣвши сѣбѣи Инѣтихристовы ѡ великомъ его и пророки ѡлжымыѣ смѣртъ стѣхъ ѡ вѣдѣтъ сѧ радовати смѣрти ихъ рекъчи: „Теперьъ южъ велика нѣѣ ѡ вѣчное панѣство!“ И вѣдѣтъ велии веселы. ѡ вѣдѣтъ сѧ юндыковати, единъ дрѣгомъ посылати питвы, ѣствы дорогой. И по тѣхъ трехъ днѣхъ ѡ полднѣ зновѣ ихъ воскреситъ Бѣгъ нѣбесный і ѡживѣтъ зновѣ ѡ невидимы вѣдѣтъ нѣкомъ. Видѣвши тоѣ злобѣрныѣ зновѣ сѧ засмѣѣѣтъ ѡ начнѣтъ ихъ гладати, але ихъ не знайдѣтъ. І еще тогда Инѣтихристъ горшій сѧ оучинитъ ѡ лютеѣишій, ѡ великіѣ вѣдетъ людямъ вѣды чинити. И въ томъ южъ частъ карности настѣпѣтъ на Инѣтихриста ѡ сѣбѣ его патнованныхъ ѡ поклонниковъ его, настѣпѣтъ ѡ Бѣга нѣснаго лютеѣ карности и боли великіѣ посланѣныѣ¹⁾ ѡ Бѣга ѡзъ нѣба.

Ѣ карностѣхъ вѣжѣихъ на самого Инѣтихриста и сѣбѣ его патнованныхъ, прѣз сѣдми аѣгловъ вѣхъхъ, которыѣ зготованны сѣтъ давно вылаѣти сѣдмѣ чашѣ гнѣвѣ вѣжѣого на столицю Инѣтихристовѣ ѡ на самого его. Ипокалиѣсисъ глава зѣ. По сѣмъ пошлетъ Гѣдъ ѡ престола славы своеѣ сѣдми аѣгловъ ѡмѣщихъ сѣдмѣ фѣмѣлъ але чашѣй гнѣвѣ вѣжѣого на сѣбѣ Инѣтихристовыхъ ѡ на самого Инѣтихриста. Тогда першій аѣгъ вылѣетъ чашѣ гнѣвѣ вѣжѣого на столицю Инѣтихристовѣ, ѡ станѣтъ цѣрѣво его темно ѡ мрачно ѡ смродѣ ѡсполѣненно. И потомъ дрѣгій аѣгъ вѣжѣи вылѣетъ чашѣ гнѣвѣ вѣжѣи на сѣбѣ его патнованныхъ, ѡ впадетъ на нихъ болѣзнь тяжкаѣ короста, паршивый гной смердѣчій, стрѣпы великіѣ ѡ головы до пѣт, болячки, скѣлы, спырѣки злыѣ и вѣроды нѣисцѣлѣныѣ не толко ѡзъ верѣхъ, але ѡ въ нѣтрѣхъ ѡ вѣдѣтъ смердѣти ѡко ѣѣ смродливѣ, ѡ которого смродѣ вѣдетъ повѣтра злоѣ, ѡ вѣдѣтъ велии гнѣти, але въ томъ нѣколи не ѡмрѣтъ на вѣки. Потомъ третій аѣгъ вылѣетъ чашѣ гнѣвѣ

¹⁾ В рукоп. посланѣныхъ.

вѣѣа на рѣки ѿ источники ѿ потоки ѿ кирицѣ, ѿ стане вода горкаа яко жолчѣ, а потоки и кирицѣ потекѣтъ крыкавыѣ. И не вѣдет им что пити, савгам Ан'тихрыстовым. И вѣдѣтъ кров хлѣнати ѿко ѱы голодныи ѿ грызти вѣдѣтъ сами тѣло свое ѿ языки свои вѣдѣтъ жвати из боести великен. И вѣдѣтъ злоречити на Бѣа в' вѣдѣтъ своей великой, ѿ вѣдѣтъ воздихати. Тогда водный стихѣи аггѣ речѣтъ великим голосом: „Великій еси, Гѣ! Слава тебѣ Хѣ Бѣ ѿ правы сѣды твои, ѿко дал еси им пити кровѣ, корогом своимѣ, которые проливали кров на земли невинныхъ людей, стѣхъ вѣхъ твоихъ. Нехай же пютъ дѣсь кров горкѣю!“ И так тогда не вѣдет про пити савгам Ан'тихрыстовым; срѣкро ѿ злѣто вѣдет сѣ тогда по пѣтѣхъ вѣлати напрасно; тогда бѣзрѣкши срѣкро чѣвкѣ из далека, як теперь драгомѣтѣ вѣдѣтъ вѣгнѣти; ѿн вѣдет гадати, ижѣ кода сѣ вѣнцѣтъ, ано срѣкро; зновѣ его повержет ѿ нѣзѣще вѣдѣтъ. Тогда сѣ исполнит слово написанное через пророка Аввакума, гдѣ так рекѣ: „Егда ко рѣкахъ прогнѣваши сѣ, Гѣ? Егда ко рѣкахъ яростъ твоѣ ѿли ко моря гнѣкѣ твоей?“ Тогда ко море ѿ всея рѣки ко кров прѣтво-
ра сѣ; вѣрнымъ же Хѣымъ вѣдет про пити, покажет им Гѣдѣ водѣ солодкѣю. а злѣкѣрнымъ закрыто вѣдет сѣленѣѣ Едѣшнѣ-скаѣ. ѿ вѣбоат сѣ ихъ кровы земля Мадѣмѣскѣѣ. И велика вѣда тогда вѣдет на сѣбѣ Ан'тихрыстовыхъ ѿ поклонниковъ его пат'нованныхъ.

Потомъ четвертый аггѣ Гѣдѣнѣ выѣдетѣ чашѣ гнѣвѣ вѣѣа на воздѣхѣ. ѿ стане воздѣхѣ темень, ѿ станѣтъ сѣ блисканѣѣ страшнаѣ, пожыгѣтелнаѣ. громы страшнаѣ велии ѿ первыи бѣ-
вѣгѣтелнаѣ ѿ страхъ великій. ижѣ ѿ начала свѣта не было такѣ. И тогда ѿ страхѣ великаго вѣдѣтъ люди помирати.

И пятый аггѣ Гѣнѣ выѣдетѣ чашѣ гнѣвѣ вѣѣа на сѣнце, ѿ стане сѣнце горячѣе, ѿ вѣдетѣ горячѣстю своею палити сѣбѣ Ан'тихрыстовыхъ велии мецно. И тогда имъ лютѣѣ горе вѣдет: вѣдѣтъ бѣтѣкѣти вѣ лѣскѣ ѿ пѣстынѣѣ ѿ многѣи вѣдѣтъ крыти сѣ в горы ѿ в распалины каменныи, ѿ вѣдѣтъ вѣлати голосомъ великимъ рекѣчи: „Горы, горы, оупадѣте на насъ ѿ покрѣйте наѣ из нашихъ дѣточками ѿ лица страхѣ вѣѣа, бо южѣ пришелъ дѣнѣ гнѣвѣ его. Горе намъ бѣ сухъ нестерпимыхъ болѣзней, ѿко погнѣлемъ дѣсь“. Горе тогда годѣющимъ персами дѣкти свои! Горе тогда вѣдет вѣремѣнныи женамъ! И мнози тогда вѣдѣтъ сѣ задыхѣти ѿ горячѣсти ѿ вѣдѣтъ ѿязыки свои грызти ѿ злоречити ѿ вѣюзити на Гѣда Бѣа ѿ на Бѣа его наймѣнашого, Гѣдѣ нѣѣго

Іс Хъ, ѿ не восхотѣ показати сѧ. И колѣаъ бы сѧ таковъ члвкъ на сѧ свѣтъ не родити.

Потомъ же шестой аггаль Гднь вылетѣ чашѣ гнѣвъ бжїа на великую рѣку Ефратъ, которая ѿдетъ изъ раа, абы таа рѣка высухла, абы такъ было черезъ ню прейти войскѣ бжїомъ великомъ ѿ дивномъ. Бѣдетъ бо тоа войско дивное ѿ не сего свѣта: конь бѣдетъ изъ головою навоюю ѿ бѣиволю, а вмѣсто его хвоста бѣдетъ змїа ѿдовнтаа на шѣст' локотъ. И крыла въ каждого коня дивныя. И воиеникъ на каждомъ кони бѣдетъ сидѣти ѿ зѣрой ѿгнистой, а въ рѣцѣхъ свей мѣти бѣдетъ какъ желѣзный доггїй. И зъ рота того коня бѣдетъ выхъодити ѿгень на два локти¹⁾. И то бѣдетъ войско великое бжїо ѿ дивное ѿ страшное велико. И той воиеникъ тымъ гакъ имѣтъ за шю савгъ Ип'тїхрыстова ѿ бѣдетъ вести по приконя. Оувъ, ѿхъ, вѣда! И съ передъ бѣдетъ зъ рѣта конскаго ѿгень жичи, а зъ задъ бѣдетъ ѿдовнтаа змїа грызти. И такіе то мѣки ѿ карности бѣдѣтъ савгамъ ѿ поклонникомъ Ип'тїхрыстовымъ, ѿ не поможетъ имъ панъ ихъ ѿ Бгъ ничтоже. Тако бо Гъ Бъ доворотливый еще на земли ѿдомститъ врагомъ своимъ, которые преслѣдовали стѣхъ ѿбранныхъ савгъ его. Никто же бо моцный ѿко же Бгъ ншъ. И тако воздастъ мѣстъ врагомъ своимъ, крѣкъ бо снѣвъ вжїихъ ѿмщїе творытъ ѿ ненавидѣющимъ его воздастъ.

И потомъ седмой аггаль Гднь вылетѣ чашѣ гнѣвъ бжїа на прѣтѣ Ип'тїхрыстовъ ѿ на самаго Ип'тїхрыста, ѿ станѣтъ црѣтво его тмное ѿ смѣтно, болѣзненно, ѿ вса сила его ѿслабѣтъ. И поразитъ его Гдъ Бгъ сѣпотою въ приреженію люцкомъ, ѿ ѿслабѣтъ сила его, ѿкоже рекъ стѣй Іѡанъ Бгословъ: „И видѣхъ ѿ се свѣръ еже вѣ, ѿ не вѣ; былъ, ѿ нѣстъ, ѿ ѿбразъ его ѿзмѣни сѧ. И се изъ вѣтъ его ѿзыйдѣша сѣмъ жавѣ великихъ варзо, то естъ сѣмъ дѣховъ нечѣтыхъ, которыми мечты быша дѣвоискїа ѿ прївѣдѣнїа ложнаа, ѿже творѣа прѣдъ члвкн“. И про ѿзошло изъ вѣтъ его сѣмъ жавѣ, то естъ, ижъ то дѣхъ нечѣстыя вышѣли изъ Ип'тїхрыста, ижъ его ѿблїа стѣдомъ ѿ немошїю изъ гнѣвъ седмой чашѣ. Іѡужъ штыимѣтъ сѧ ѿ него моцъ ѿ црѣтво, ѿ сила его погнѣтъ, самъ же погнѣлетъ ѿ бѣдетъ потопленъ въ ѿзеро жѣпелное, то естъ сѣрчаное, ѿгнѣнное, съ поклонниками своимъ патнованными на вѣчныя мѣки. И такъ, наѿмнѣшїе хрѣтіанѣ, ѿскончатъ сѧ црѣтво Ип'тїхрыстова. Мы же вѣрныи бжїе воздаймо творцѣ своимъ хва-

¹⁾ У Теслевцоваго сѣго слова нема, доповнѣю ѿого зъ рукопису Народнаго Дому ч. 126.

гиенѣтъ, ꙗко бы са ѡбноватъ, ꙗко и шитко новое бѣдетъ ꙗко и непремѣнно, ты же ГИ тожде еси", ꙗкобы рече: един ты еси БГ҃ъ, цю ꙗко и перше былъ ꙗко во вѣки пребываши, ꙗко царствѣ его не бѣдетъ конца. Миръ сій видимый, на немже мы живемо, все, цю естъ на свѣтѣ, то все погинетъ ꙗко стихіи свѣта сего розсыпаны бѣдѣтъ, земля, море, рѣки, слнцѣ, мѣсь, звѣзды, коздохъ, все са то ѡчѣститъ, всемо томо потреба ѡчищеніа ꙗко полюрацый. Слѣхай каждый и знай, для чего то земля бѣдетъ горѣти. ꙗко то для того, иже ѡ давныхъ вѣковъ ѡскверненна ꙗко споганена многими любогавствы ꙗко нечистотами, блвдами содомскими, крокопролитіемъ, разбойничествомъ, ꙗко споганены дороги, стежки, лѣсы, двѣрамы ꙗко поля, кирицѣ ꙗко потоки, горы ꙗко скалы, вертепы ꙗко камѣны; нѣтъ того мѣста, абы не было споганено злосанкыми члвкы ꙗко беззаконными людьми. ꙗко до того споганена земля скарбами несправедливыми: ѡ чужыхъ прибытковъ разбоини, сѣкраши в землю сокрываютъ; такъ же споганена земля мѣтка ꙗша ѡ пожадныхъ, то естъ ѡ лихваревъ неизбежныхъ, немѣтливыхъ. иже великіе лихвы берѣтъ и къ земле тѣлаютъ. Горе такому бѣдетъ в днѣ сѣдній! ꙗко иными многими беззаконіи земля ѡскверненна мѣтка ꙗша. ꙗко по правдѣ могъ еѣ мѣкою назвати. ꙗко каждый то самъ можетъ разбоити, для чего ти естъ, члвче, земля мѣкою. ꙗко то для того, иже то та ѡ землѣ БГ҃ѣ сотвориша ꙗко зновѣ в ню пойдѣтъ; зновѣ, иже тебѣ, члвче мѣзирный, земля презакаетъ ꙗко родитъ вшелѣкіе наоды ꙗко пожитки ꙗко годѣтъ та ꙗко мѣти дѣла сѣе. ꙗко ты, ѡкаанный члвче ꙗко беззаконный невѣдѣнъ еси такой ласки, скверниши, поганиши мѣкѣ свою. Подобало бы намъ еѣ сѣтити, а не сквернити. ꙗко для того то потреба земли ѡчищеніа ꙗко полюрацый. Зновѣ естъ томо дрѣгѣа причина, для чего то са земля ѡчѣститъ ѡгнемъ. ꙗко то для того, иже Гдѣ БГ҃ъ самъ прійдетъ на землю со нѣсе со всѣми силами нѣсными сѣдѣти живыхъ и мѣртвахъ, ꙗко абы то земля была чѣта, сѣта и непорочною, безъ жадной змазы.

ꙗко такъ земля пригорѣтъ ꙗко переполнѣетъ са и бѣдетъ свѣтла и чѣта ꙗко кристаль ꙗко бѣла ꙗко снѣгъъ либо хартіа, то естъ папѣръ. Тогда исполнитъ са слово написанное: „І ѡчѣститъ Гдѣ землю людіи своихъ“. Море такожде ѡскверненно войнами многими, забойствомъ, крокопролитіемъ, гдыжъ то ꙗко на моря бывають сильныи войны и крокопролитіе ꙗко разбой ꙗко иныи речѣ злыи, нечѣтыи; ꙗко ѡскверненно естъ море, ꙗко для того водной стихіи потреба ѡчищеніа. Бездыхъъ тежъ споганѣтъ ꙗко ѡскверненъ скварами, дымомъ жертвъ нечѣтыхъ, которіи приношено всѣмъ а не БГ҃у. Бо гдыжъ ꙗко долопоклонники не только вѣромъ своимъ нечѣтымъ приносили ѡ

живны ѿфѣры, але сны и дѣвки своей паали и подавали вѣсом в подарѣнокъ, и ѿными сквернами многими ѿскверненъ естъ воздухъ, и для того то потреба ѿчищенїа. И такъ Гдѣ ншѣ Іс Хс, вѣчная правда, Бгѣ ншѣ ѿчѣститъ ѿгнемъ емфирейскимъ всѣ элемента, и вса стихїи вѣка сего темнаго вѣдѣтъ розсыпаны. И потомъ снїдетъ Хс снѣ вжїи на землю во славу свою на сѣдѣ во ксклїи силами своими нѣбными, всѣмъ воздати каждому по дѣломъ его на вѣки вѣчный. Аминь.

О пришествїи Хрѣтоу на сѣдѣ прѣдныи. И по шныхъ смѣткахъ и по тяжкихъ болѣзняхъ заразъ настѣплетъ сѣдъ вжїи. И перше вѣдетъ приходъ Бга вжїа. Мнози во стѣи и фѣліузофовѣ и тѣѡлѡгоуи и бѣсѡлоуци ѡписѣють ѿ второмъ пришествїи Хвѡмъ і ѿ страшномъ сѣдѣ вжѡмъ разное, и разманто покѣдаютъ, але подъ заслоною, во гдыжъ ѿ страшномъ сѣдѣ вжѡмъ і ѿ сѣдномъ днї ани аггѡловѣ вжїи не знаютъ, ани члѣккѣ. И если бы тѣ выстѣпнѣши хто ѿ невѣрныхъ и рекъ мнѣ: „То и Хс снѣ члѣвческїи не знаетъ ѿ сѣдномъ днї, ани аггѡловѣ вжїи, ани члѣккѣ?“ такоуѡмъ ѡповѣмъ, ижъ жадный члѣккѣ не знаетъ, а Хс снѣ вжїи знаетъ, ижъ сотворыла властїю своею временна и лѣта; той знаетъ и мысли сѣдца ншѣк и помышленїа, знаетъ ѿ приходѣ своемъ і ѿ сѣдѣ; а снѣ члѣвческїи ншїи не знаетъ ѡца; [ѡцѣ] не сѣдитъ никомѣже, но сѣдѣ оуѡе для естъ снѡки, то якъ бы не знаа снѣ вжїи? И ѿныи никтоже вѣстъ. Иже бы знаа члѣккѣ днѣ сѣдныи, то бы каждый члѣккѣ во ѡниѡсть пришѡлъ и недѡластво, моуиа бы: „На прожъ маю на семѣ свѣтѣ працювати, мѡровати, вѣдокати, книги дрѣковати, писати, ѡрати, сѣжати, ѿное дѣло скѣтѡе дѣлати, а то южъ тогда або тогда вѣдетъ сѣдѣ вжїи“. И то бы людеи во ѡниѡсть пришли и много бы са на семъ свѣтѣ людей лѣжаныхъ знайдоуаа, и тогда бы людеи нѣ во что са ѡбѣрнѣли и спасти бы са [никто] не моуа. Але то Бгѣ докротавый не далъ ѿ томъ знати члѣкомъ ани аггѡломъ ѿ днїи и часѣ сѣдномъ, толко познауаемо зъ разныхъ наѣкѣ писма стѡго ѿ много частїи презъ прѡрокѡвъ, апѣѡлѡвъ, презъ бѣсѡлѡуцѣкѣ и тѣѡлѡгоуцѣкѣ, которые присмѡтрывши са добре презъ Дха стѡго ѿ страшномъ сѣдѣ вжѡмъ [говѡратъ]. Показѣетъ намъ писмо стѡе: „Иже бы знаа домѣ влѣка, въ которѡю стражъ [злѡдѣи] прїидетъ, мѡна бы са и не далъ бы подкопати храма своего“. Показѣетъ намъ, абыѡмо закии готовы были на сѣдѣ вжїи, во гдыжъ члѣвче не знаши, коли та постигнетъ сѣдъ вжїи, ѿли на скитанїю, ѿли ѿ полѣдни, ѿли вѣчерѡмъ, ѿли ѿ полѣнощи, ѿли ѿ вѣроуашнїи, а вѣ чемъ та смѣрть застанетъ, оу томъ та Бгѣ сѣднѣи вѣдетъ. елиѣ жыкъ въ дѡбрыхъ справахъ, добре та ѡсѣдитъ; елиѣ жыа оу злыхъ тѡеихъ

справах, злыи ти и сѣдѣ бѣдет. Еше бо и на сѣмъ свѣтѣ чѣлкови смѣрть и сѣдѣ, абы теж был готовымъ закше. И ѿ сѣдномъ дѣи нѣхто не можетъ знати, ни чѣвкъ ани аггѣ, толко познаваемъ то част[н]о ѿ писма сѣго. Мнози бо теѡлѡгоге дѣшкнрѣютъ и ѡповѣдаютъ и ѡписѣютъ и кыводятъ намъ фѣлѡзофовѣ ѡ кончинѣ свѣта и ѡ дѣи сѣдномъ разнѡ и розманто. Бѣдны мовѣт такъ: колко было лѣтъ ѡ сотворѣнѣ свѣта до рождѣства Хѣа, толко бѣдетъ лѣтъ ѡ рождѣства Хѣа до страшнаго его сѣда и пришествѣа; а иныѣ ѡписѣютъ, коли сѣа исполнитъ ѡсемъ тысячѣй лѣтъ ѡ сотворѣнѣ свѣта, и тогда бѣдетъ страшный сѣдѣ вѣжый и кончина вѣка сѣго. Мы же розѡмѣемо словесемъ сѣго пророка Аввакума с тайнаго его пророчества к' главѣ третьей, гдѣ такъ рекъ: „Гдѣ оѡслышахъ слѡхъ твой и ѡвоухъ сѣа! Гдѣ, разѡмѣхъ дѣла твоѣа и дѣи сѣа. Посредѣ двоухъ животныхъ познанъ бѣдѣи; внигда приближатъ сѣа лѣтомъ, познанъ бѣдетъ; кнѣгда прѣйде время, такъ сѣа“. Слышите, наймилиѣ хрѣтіани, слова того сѣго пророка Аввакума, иж то намъ іаснѣ и выразнѣ ѡписалъ приходъ сѣа вѣжѣа, и ѡва его приходы показалъ, першій и послѣдний. Першій приходъ его на земаю и воплещеніѣ ѡ дѣи показѣтъ, иж рекъ: „Посредѣ двоухъ животныхъ познанъ бѣдѣи“, то естъ иж Хѣа сѣа вѣжѣи к' посредѣ кѣкѣа народна сѣа и авна сѣа на сѣи падолѣ земный. И що рече: „Коли приближатъ сѣа лѣта, познанъ бѣдѣи“, то естъ, коли была Хѣа к' лѣтѣхъ ѣ. дѣтнѣства своего выросши, тогда сталъ творыти прѣславныѣ чѣда свойѣ на земаи, и тогда его мнози ѡпознали, иж то естъ сѣа вѣжѣи, и тогда познанъ быстъ вѣдѣниками, мытарѣ, грѣшниками и разбойниками. И што рекъ: „Бѣгда прѣйдегъ время, такъ сѣа“, тѣтъ намъ мѡжѣ сѣый ѡзнаймѣтъъ іакленіѣ сѣа вѣжѣа к' дѣи сѣдѣи. Ѣписалъ іасно лѣта и временна посреѣ вѣкѣхъ и два приходы Хѣа: единъ приходъ ѡ дѣи, а дрѡгѣи послѣдний дѣи страшнаго его сѣда. Ибо знаю: першій приходъ Хѣа былъ радостный и зѣѣдѣналъ намъ ѡкѣпленіѣ ѡ смѣрти и ада, а дрѡгѣи приходъ его на земаю бѣдетъ страшный и грозный на грѣшниковъ не кающѣхъ сѣа и на гѣрѣтыковъ. Много бо во дѣи Антѣхрѣстова бѣдетъ нѣхъ тогда сѣа знайдовати, золота и ѡлова, пшеницѣа и половы, то естъ справедливыхъ и грѣшныхъ. И то пророкъ сѣый Аввакумъ прѣкидѣвши такѡю тайнѡ вѣжѣю и рекъ: „Гдѣ, оѡслышахъ слѡхъ твой и ѡвоухъ сѣа“. Ѣ наймилиѣ мой хрѣтіани, чѣте, такъ естъ [страшный] сѣдѣ Хѣа, иж пророкъ сѣый вѣдѣчи задрѣжалъ и ѡвоухъ сѣа. И мы грѣшныи што ѡ себѣ розѡмѣемо, коли прѣйдегъ страшный сѣдѣ вѣжѣи? іакъ истерѣпимо томѡ страхѡи великомѡ? іакъ сѣа іакѣмо лицѡ его вѣдѣчи к' такимъ

скверныхъ грѣхѣхъ ѿишѣхъ! Ѽтожъ маємо свидѣнїи ѿ справедливыхъ доводъ ѿ второмъ пришествїи Хвѣомъ! И до того еще надто вѣрнѣйшїи вѣзвѣшагъ самъ Гдѣ ншѣ Іс Хс снѣ бжїи, самъ рекъ: „Ѽто градъ еѣ, идѣ еѣ, прїидѣ, ѿ влаженѣ тотъ, нже блюдетъ рызы своѣ, да не нагъ ходитъ“. Иковъ, рекъ, цѣлїивъ то члвкъ, который паматаетъ ѿ смѣрти і ѿ страшномъ сѣдѣ бжѣомъ ѿ захѣветъ сѣ вѣ добрыхъ справахъ своихъ. И голый члвкъ то сѣ розѣмѣетъ, который живетъ в неубожности и вѣ злостѣхъ ѿ врыдкихъ грѣхѣхъ своихъ, кѣз покаанїѣ, валаетъ сѣ ѿкъ скина в калѣ, в гнѣсныхъ грѣхѣхъ своихъ. Таковъ члвкъ голый естѣ блгодати ѿ ласки бжїи ѿ пѣстѣ ест дѣлъ бжѣхъ, ѿ такомъ то страшенъ естѣ днѣ сѣднїи, ѿ повстанетъ на мѣки вѣчныѣ. Покажетъ намъ писмо стѣе ѿ кончинѣ вѣка ѿ приходъ Хвѣ. Бо коли то самъ его стѣла мѣть рекъ: „Бѣдетъ приходъ сѣа члвческаго вѣѣмъ павнѣ: власнѣ ѿк блискавицѣ ѿсходитъ ѿ востока до запада, такъ бѣдетъ пришествїе мое“, глѣтъ Гдѣ, і живитъ сѣа знаменїе сѣа члвческаго на ѿбси, то естѣ крѣтъ Хвѣ. Потомъ роскажетъ Гдѣ Бгѣ чотыромъ великимъ кѣтрѣмъ, то естѣ востокѣ, западѣ, полѣдню, сѣверѣ востати и розѣвѣати оѣвѣ прахъ ѿ лица земаѣ, абы не было нѣчѣго на нѣю сквернаго и нечѣтаго. И тогда всѣака нечистѣта пойдѣтъ во адъ. Тогда Гдѣ ншѣ Іс Хс снѣ бжїи ѿзыдетъ со ѿбсе со вѣѣма силами своими во славу великой ѿ дивной; предъ нимъ бѣдѣтъ ѿти агглы, архагглы, Герафимы, Херевимы шестокрылатые ѿ многѣмъ чытѣмъ, всѣа силы ѿбсныѣ снѣйдѣтъ на сѣдѣ, изнесѣтъ прѣголѣ майстатѣ бжѣого, крѣтъ и копѣе ѿ трѣстѣ на свѣдѣтелство ѿстыннѣ. И просѣѣтитъ сѣ крѣтъ Хвѣ пачѣ сѣнца, ѿ поставитъ сѣ майстатъ бжїи ко домѣ Дѣдовѣ, ѿ ѿныхъ прѣголовъ вѣ. апѣлъ Хвѣхъ, ѿ которыхъ рекъ Іванъ Бгѣсловѣ оѣ своей бгѣсловїи: „И видѣхъ мѣсто красное, Іерѣлимъ новъ, ѿстѣпѣющїи з нѣѣ, оѣукрашенъ ѿко неѣѣста мѣживи своимъ“. Потомъ изыдетъ Гдѣ ншѣ Іс Хс на ѿблацѣхъ ѿбсныхъ несѣмъ прѣславнѣ, ѿ прїидѣтъ на земаю ѿ блскнѣтъ еѣ і ѿстѣтитъ. Тогда аггѣ земнѣи возопѣетъ гласѣмъ крѣпкимъ ѿ рѣчетъ: „Радѣи сѣа, земаѣ, ѿ весели сѣа, сѣ бо сотворытелъ твой идѣтъ на тѣѣ і ѿчиститъ тѣѣ і ѿстѣтитъ тѣѣ зо вѣѣхъ нечистѣтъ люцкнѣхъ, ѿзнѣсти сѣдѣ враговъ своихъ на тѣѣѣ. Ты же южъ бѣдѣшѣ чѣста ѿ стѣѣ ѿ спокойна“. И сѣдетъ Бгѣ на прѣтолѣ славы своей.

Ѽ востанїю нашемъ на сѣдѣ, ѿкъ маютьъ мѣртвыѣ ѿ живыѣ всѣ востати. Тогда заразѣмъ пошлетъ Гдѣ чотырохъ аггловъ великихъ и роскажетъ имъ трѣбити вѣ трѣбы на всѣ чотыры части свѣта. Треба намъ знати, в котрѣе то роги бѣдѣтъ трѣбити тогда аггловѣ. Ѽтожъ свѣдѣнїи павнѣ і вѣчи сѣа изъ нѣѣш-

ниго слова сего. Гды Авраам хотѣлъ сѣа зарѣзати Ісаака Бгѣ на ѡфкрѣ, тогда ѡвна сѣа Авраамѣ аггѣ ѡ не далъ емѣ сѣа зарѣзати, але показала емѣ барана ѡ садѣ Савиковѣ, привязаннаго до дерева масличнаго. И тогда Авраамъ прославилъ Бгѣ ѡ вѣстивъ сѣа своего Ісаака ѡ вознесѣ на ѡфкрѣ Бгѣ ѡнаго баранка. Тое то превѣкразило ѡ баранкѣ сѣа вѣземѣ, который сѣа принесѣ ѡфкрѣю Бгѣ і ѡцѣ своимѣ, агнецѣ всего мира Іс Хс сѣа вѣжѣи за вѣсѣ свѣтѣ. И той баранок мѣлъ на себѣ четыре рога, ѡ коли згорѣлъ на ѡгни, а рога его не згорѣли. И тогда аггѣ Гѣднѣ Михаилъ взялъ тотѣ рога и вѣсѣ нѣ в рай ѡко жертвѣ и спряталъ нѣ. И коли тамъ пришолъ Ісаакъ, Іакобъ і Авраамъ ѡцѣ нѣ, ѡ тамъ Авраамъ ѡфкрѣ свой ѡпозналъ свое знаменіе. И в тѣе то рога во днѣ послѣднѣй вострѣбатъ аггѣлове ко ѡстиннѣ за правды. Тогда вѣжимъ повелѣніемъ начнѣтъ трѣбити аггѣлове вѣжи: Михаилъ вострѣбитѣ на восточнѣю сторону, Гавриилъ на западнѣю сторону, Оуриилъ на полѣднѣю, Рафаилъ на полѣнощнѣю. И такъ затрѣбатъ трыкрѣтъ, раз ѡ полѣнощи, дрѣгѣй раз ѡ вѣроглашеніи, а третѣй разъ на зорѣхѣ, то еѣ на свѣтанію. И коли затрѣбатъ першѣй раз ѡ полночи, тогда тѣла мѣртвѣхъ во грѣбѣхъ ѡснѣютъ сѣа ѡко наѣчина; тогда каждый аггѣлъ хранитель ко ѡкомгненію принесетъ чѣлка своего кѣст до кѣстѣи ѡ состав до состава. И коли затрѣбатъ ѡ кѣрѣхѣ, тогда всѣ тѣла мѣртвѣе подигнѣтъ сѣа кѣсти тѣломъ а составѣи повѣжѣтъ сѣа жылами призмоцѣ вѣжѣю, ѡ станѣтъ тѣла цѣловѣ такѣ ѡк были во грѣбѣ положеннѣ, крѣмѣ ѡдежѣ, во мы всѣ голѣи станѣмо на сѣдѣ вѣжѣи: чѣлкѣ голѣи сѣа народѣи на свѣтѣ, голѣи ѡ на сѣдѣ ѡустанѣтъ; тылко сѣа каждый прѣйѡдѣетѣ крѣжмою, которымъ сѣа на крѣщенію ѡ сѣиѣнника покрѣваетъ. И болѣе на немъ ѡной ѡдежѣ не вѣдетъ, во то кѣсѣ свѣта. хочѣи кѣ ѡкихъ дороговѣннѣхъ шатѣ на мѣртвѣго накладеѣ, хотъ злата, хотъ срѣбра або кѣйнѣтовъ дороговѣннѣхъ, кѣсѣ тоѣ не чѣлѣкомъ не вѣстанѣтъ на сѣдѣ. еѣно спракѣ нашѣ хочѣ добрый, а хочѣ злыѣ, тоѣ кѣсѣ свѣта чѣлѣчаѣ. И тоѣ намъ потреба знати, ѡкѣи персѣны во ѡдежахъ станѣтъ на сѣдѣ. Ѣтежъ сѣлѣхай! вѣстанѣтъ патрѣархи, митрополитѣ, вѣдѣки, архимандрѣты, ѡгѣмены, ѡноци, сѣиѣнницѣ, дѣяконы, ты тылко станѣтъ на сѣдѣ каждый ѡу своемъ станѣ стѣомѣ, поневажъ на нѣхъ ѡдежа сѣиѣннаѣ, власнѣ ѡк дрѣгѣй разъ сѣа крѣтили, коли сѣа на свой чинѣ посѣщали. И хѣто тоѣи ѡдежѣ своей на сѣа свѣтѣ не ѡсквернитѣ, тоѣ сѣа з нѣю просвѣтитъ пачѣ сѣнца во цѣрѣвѣ нѣсѣномѣ. И кѣтрыѣ на сѣа свѣтѣ живѣчи ѡсквернили стѣитѣлскѣю сѣою ѡдежѣ, тыѣ пойдѣтъ изъ нѣю на вѣчныѣ мѣки. Также ста-

нѣтъ ѿ црѣ, королѣ, або якъ мовлю, цесарѣ; того сѣтъ пома-
занцѣ вѣѣн, а ї тые то ѿмѣнно станѣтъ ѿ инѣшихъ людей. Але
и тыѣ оу справахъ злыхъ не поможетъ имъ титѣль нѣ великій. И такъ
то треба намъ знати каждому. И коли агглы вѣѣн затрѣбѣтъ тре-
тій разъ на свѣтаню, тогда той голосъ бѣдетъ моцнѣйшій седми
великихъ громовъ. И тогда ѿ того голоса оустрашатъ ся вѣсовѣ
ї вѣжатъ ся адѣ ѿ задрожитъ вся прѣисподняя сторона. Бо ѿни-
сѣтъ писмо стѣе, нѣ страшный сѣдъ бѣдетъ ѿ полночи в нѣдлю
вѣдѣтъ тоѣ причыны, нѣ то было рождѣство Хѣо в нѣдлю ѿ пол-
ночи, крѣщеніе Гѣднѣ в нѣдлю ѿ полночи, страсти прѣстѣи ѿ пол-
ночи, воскресіе Хѣо в нѣдлю ѿ полночи, також и второе при-
шествіе бѣдетъ в нѣдлю ѿ полночи, по глѣющемъ словѣ его во стѣомъ
евѣлїи: „Богѣ! кысть во полночи и женихъ прѣидетъ, бѣдѣте го-
товымъ ко стрѣтнїи“. женихъ прѣидетъ, то еѣтъ Хѣ снѣ вѣѣн вся-
коѣ крѣпной дуѣ, а дуѣа всякая еѣтъ вѣрная ѿблѣюкнница Хѣа,
якъ апѣлъ Павелъ написалъ доводнѣ оу своемъ зачалѣ двѣста сѣмъ-
дѣсѣтомъ: „Ико Гѣдѣ во гласѣ архѣаггловѣ и во трѣбѣ вѣѣн снѣй-
детъ со нѣсе, ѿ мрѣтвѣи ѿ Хрѣтѣ воскреснѣтъ перѣвѣ, потомъ жы-
вѣи ѿставѣшнѣ, оу едно съ ними бѣдѣи на ѿблѣцѣхъ ко стрѣ-
тнїи Гѣднѣ на воздѣскѣ“. чѣи невѣрнѣи, про апѣлъ Павелъ мовитъ,
нѣ то мрѣтвѣи ѿ Хрѣтѣ воскреснѣтъ перѣвѣ. Гѣтъ еѣтъ справа
дивная божѣа, нѣ то перше мрѣтвѣи воскреснѣтъ ї встанѣтъ
оусѣ изъ грѣбовъ скѣихъ, которѣ сѣтъ на поли, которѣ на войнѣ
погибли и розно кѣсти нѣ звѣры або птицѣ рознесли. И тоѣ все
ся мѣсѣтъ совокупити: якъ перше была члѣвкѣ, такъ ѿ на сѣдѣ
вѣѣн оустанетъ каждый члѣвкѣ цѣлый ѿ живѣи, якъ стѣи пророкъ
црѣ Дѣдѣ мовитъ: „Послѣши дѣхъ свой и созидѣтъ ся, ї ѿно-
виши лице земли“, неважъ земля бѣдетъ нова, чѣста, стѣа, непо-
рочно. И коли третій разъ агглы затрѣбѣтъ, тогда всякая плотъ
воскреситъ ся, малѣи ѿ великѣи, богаты ѿ бѣогѣи, каждый оустанетъ
на сѣдѣ Хрѣтовѣи радѣ ѿ не радѣи, силою агглы вѣѣн выволокѣтъ
изъ грѣба, хочѣи бы ѿ не хотѣлъ. Чѣи грѣшнѣи нещасливѣи,
ѿ ты герѣтыкѣ поганѣи, ѿ ты невѣрнѣи злосливѣи, мѣсѣи оу-
стати на сѣдѣ вѣѣи. И тогда в окомѣнїю всѣ оустанемо.
Сѣтъ многѣ невѣрнѣи ѿ главѣи люди, которѣи не вѣрѣютъ,
нѣ то мають мрѣтвѣи воскреснѣти; не толко невѣрнѣи герѣтыковѣ
прокляты, але ѿ нѣи хрѣтіанѣ сѣтъ многѣ, про томѣ не вѣрѣ-
ютъ. Але горе такому бѣдетъ въ днѣ сѣднѣи! Прѣславѣхай же
ся тепѣрь каждый на сѣмѣ моемъ словѣ, хто чѣетъ з насѣ
хрѣтіанѣ, ѿ ты маловѣрнѣи ѿ главѣи члѣвкѣ, ѿ ты злы ѿ невѣр-
нѣи ѿ незаконнѣи герѣтыкѣ, якъ ти выводитъ писмо стѣе воскре-

сенію мѣртвахъ, бѣдно пилю слѣхъ. Еслижъ ты не вѣрышъ воскресенію мѣртвахъ ѿ мѣвни такъ: „Не естъ то правда, ѿжъ бы то мѣртваѣ ѡустали, бо южъ погнѣютъ ѿ порохѣ имъ не вѣдетъ ѿ кести ихъ росыпаютъ сѧ ѿ розно вѣдѣтъ“. ѿ зновѣ ѿныѣ глабѣцѣ повѣдаютъ, ижъ то погорѣтъ ѿ попѣлъ ихъ южъ не встанетъ, ѿ ѿкъ то маютъ ѡустати цѣлы зновѣ? ѿ ѿнышѣ изъ нашихъ хрѣтіанъ глабѣ себѣ повѣдаютъ мѣвачи такъ, ижъто потолка естъ члѣвкъ, доки жывъ вѣдетъ; а коли, мѣвитъ, ѡмретъ, то власне ѿкъ марѣжелина, то южъ нѣколи не ѡжыветъ. То злыѣ сѣтъ люде, невѣрныѣ. Ѣтожъ прыслѣхъ сѧ каждыѣ! Коли естъ сѧ родна на сѣмъ свѣтѣ видимый, цѣи зналъ естъ, ѿкъ естъ сѧ родна? Ёще та свѣдѣю, повѣжъ ми ѿ тоѣ, коли сѧ дѣтѣ почнѣтъ ѡу матерней ѡутробѣ, гдѣ сѧ вѣмѣ тамъ возмѣтъ кости ѿ составы сѧ поснѣютъ ѿ жылы сѧ по нихъ поважѣтъ ѿ кожно сѧ покрѣютъ? ѿ коли сѧ на сѣмъ свѣтѣ народитъ ѿ стаетъ сѧ члѣвкъ зо всеѣмъ совершанныѣ ѿ вѣзрастаетъ [sic!] ѡу возрастѣ сѣмъ, ѿ дошедши времени своего такъ ѡумретъ. Прѣтожъ повѣжъ ми, Ѣколь во ѡтробѣ матерней возмѣтъ сѧ кости, жылы ѿ составы, кровъ, кожа? ѿкъ ѡжыветъ? Чѣмъ тамъ дѣтѣ естъ жыво, доки сѧ народитъ? Знаешъ ли тоѣ, повѣжъ ми! пле не знаешъ. Ѣтожъ ѿ тоѣ тайницѣ бжїѣи знати не можешъ. Который та бжїѣ во чрѣвѣ мѣтрѣ зложы ѿ на сѣмъ свѣтѣ видимый пѣстнаѣ зѣполного члѣвка, такъ же та ѿ на страшный сѣдѣ свой воскреситъ моцею бжїѣства своего сѣго. Зновѣ свѣрѣ ѿ скоты Ѣ плодѣ прырожденного, такожъ свѣрѣ ѿ птицѣ подчасѣ плодѣ своего ѿкъ сѧ родѣтъ, ѿбо цѣолевѣкъ на свѣтѣ? Прысметры сѧ, глабѣче невѣрныѣ: коли ѿѣце знесетъ, то вѣ немъ не естъ нѣчѣго, толко жѣлтокъ, вѣлокъ, пѣѣва ѿ скаралѣща; а коли пѣтахъ на нихъ сѣдѣтъ время свое, то Ѣколъ сѧ тамъ возмѣтъ кости, составы, жылы, кровъ ѿ масѣ потѣчѣѣ ѿ прѣидетъ вѣ него дхѣъ жывый ѿ ѡжыветъ ѿ подѣгнетъ сѧ пѣромъ ѿ выводитъ на свѣтѣ ѿ станетъ сѧ совершанныѣ пѣтахъ? Повѣжъ ми, невѣрныѣ, хѣто тѣмъ справѣтъ ѿ ѡжывлѣетъ? пле знаю, ижъ рѣчишъ, ажъ сѧмъ бжїѣ нѣснѣ. ѿ то естъ правда, а не ты члѣвче своимъ злымъ невѣрѣствомъ. Ѣтожъ ѿ мѣртвахъ тойже бжїѣ всемогѣщѣѣ естъ зновѣ моценъ воскресити ѿ каждыѣ дшѣ вѣ тѣло зновѣ ѡуслати, поневажъ бжїѣ докѣротливый вѣдокѣца ѿ творѣцъ естъ всеѣхъ рѣчѣѣ видимыхъ ѿ невидимыхъ, тоѣ мѣрѣвитъ ѿ жывитъ, ѡубѣетъ ѿ жывѣ сотворѣтъ. Не такъ тѣбѣ сотворѣлъ, члѣвче мѣзерѣный, ѿко скѣта ѿбо свѣрѣ ѿбо птицю, до кѣтроѣ ты сѧ сѧмъ своимъ бѣзѣмѣемъ ровѣнашъ. Скѣтинѣ сотворѣла бжїѣ разъ жывѣ быти ѿ не вложыла вѣ ню дшѣи

своей воз'кой, як ѿ тебе вложиа дшѣ стѣ, чѣстѣ, самовластнѣ, безсмѣртнѣ. И к' скотникъ кров его дшѣ, також ѿ во звѣрѣ ѿ в' птици. И дла того члвкъ запрѣтиа Бгѣ, абы то не бѣти крові скотачей, во тыхъ ничѣже не ѡустають на сѣдѣ бжій, а члвкъ ѡстанет на сѣдѣ из дшѣю ѿ тѣломъ. Моцен во тѣ Бгѣ воскресити на сѣдѣ своей, хотъ выс' ѿ не хотѣа; прѣтож не прѣцпай са своимъ малѡмнымъ злоукрѣмъ ѿ глѣпымъ разѣмомъ ѿ не сѣди рѣчи своей ѿ не зак'давай ажѣ Бгѣ ѿ творѣцѣ своимъ, але са корзо сподѣвай на себе сѣдѣ бжій. Хотъ ес' грѣшенъ, а хотъ прѣдѣнъ, не ѡвойди са смѣрти, а по смѣрти ѡстати на сѣдѣ бжій. Прѣтож са не рѣкнай скотати безсловесномъ. Прислѣхай са каждый члвче, як тѣ Бгѣ сотворыа, не так' якъ скотъ. Коли Бгѣ складала члвка, то пер'ше ѡуакиа емѣ тѣло из земли самой черной. И что речеа: „Ѧ пер'сти естѣ члвкъ“. една ес' земля, але то не едино еи назкиско, гдѣ такъ мовитѣ стѣй Іѡанъ Дамаскинъ: „Перста взялъ зыждитѣа мой Ѧ землю ѿ тѣло ми созда“. Ѧтож перста разѣмѣи: глина снѣла ѿ бѣлаа. И про мовитъ „Ѧ земля“, дла того мовитъ, нж то все ес' земля мѣка ншѣа. Ѧтож чѣи, члвче, Ѧ чего тѣ Бгѣ сотворыа! тѣло Ѧ земли, кости Ѧ камени, кров Ѧ воды, ѡчи Ѧ сѣнца, тѣласта ес' Ѧ свѣтла, дыхана Ѧ вѣтра, мысл' ест Ѧ ѡблака, слезы Ѧ росы. И такъ тѣ Бгѣ добротанвый Ѧ ѡсми частѣи сотворыа, потомъ же вотхнѣа въ тебе дшѣа своего бжественнаго, дшѣ чѣстѣ, стѣ, непорочнѣ, самодѣйственнѣ, ѡбладатѣанѣ, разѣмнѣ, безсмѣртнѣ, вѣчнѣ, не такъ якъ скотинѣ. И дла того то скотникъ не треба воскресѣиа, а намъ треба воскресѣиа его. Ѧтож члвче мѣзѣр'ный, малншѣа докоды, ѡпорочивый злоукрѣникъ ѿ ты кѣзѣмный хрѣстѣанинѣ, абыс са не прѣцпалаа своимъ кѣзѣмствомъ, але заше воздавала хвалаа творѣцѣ своимъ, абыс его стѣю ма'ть не прѣгнѣвалаа, абы тѣ не воскресла на мѣки пѣканы, але абы воскресла на животъ вѣчный во црѣство свое вѣчное, которомъ нѣхай вѣдетъ чѣстѣ ѿ слава во вѣки вѣкомъ. Пминѣ.

Ѧ собраню кѣхъ народовъ на сѣдѣ бжій. Тогда аггловѣ бжій начнѣтъ приносить народовъ ѿ звѣрѣтъ ихъ въ борзомъ часѣ Ѧ кѣхъ чотырохъ частѣи свѣта, розныхъ народовъ ѿ языковъ прѣдъ майстатѣ бжій. И тамъ ѡуекъ станѣтъ во единомъ возрастѣ, кѣкъ во трѣицѣаи лѣтѣхъ, во единого Адама, а женскѣи полъ во единомъ Евѣ. Хочай вы хто на семъ свѣтѣ сто лѣтъ жыаа ал'ко тысячѣа лѣтъ, то кѣкъ во трѣицѣаи лѣтѣхъ станѣтъ кромѣа малыхъ дѣтѣи. Тогда во морѣ ѿ пѣклоа ѿ адъ ѡдаст ѡушнѣикухъ на сѣдѣ бжій. Тогда коли вѣдетъ аггала дшѣ не тѣломъ

прокадити на сѣдѣ, то бѣдетъ еѣ цѣловати любезно ѿ радовати сѧ, если бѣдетъ дѣла праведная; а если бѣдетъ грѣшнаѧ, то аггль бѣдетъ плакати ѿ бѣдетъ жалоснаѧ, бо гды неоднаковыѧ тѣла востанѣтъ. Бо которіе вѣзъ грѣха помираи в покаяніи, оу спокѣди ѿ с причастіемъ тѣла ѿ крове Хвѣ, ты повстанѣтъ чѣсты, свѣтлы, бѣлы, любезны, веселы, радостны, ѿ по томѣ бѣдѣтъ ихъ знати оуспѣхъ прѣдныхъ. И которыѧ тѣтъ помираи живѣчи в грѣсѣхъ ѿ в' застѣхъ, ко безаконіи, без покаяніѧ, таковыѧ оустанѣтъ черны яко мѣрыны, темны, смѣтны, помраченны, плачливы. И поганые ѡзыци паршивыѧ, стрѣпавы, гнойны, наюгаво смродливыѧ, свѣдрѣшныѧ, ѿ по томѣ грѣшниковъ бѣдѣтъ знати. И тамъ вѣще передъ сѣдомъ начинѣтъ горко плакати погнѣбѣи своей ѿ познаютъ сами сѣбе, нжъ шни сѣтъ грѣшныѧ. И такъ станѣтъ многое множество всякого народа. Тогда Мойсей стѣый привѣдетъ родъ жидовскій ѿ покажетъ имъ Хвѣ сѣна бжѣа на шелацѣхъ сѣдѣщаго ко славѣ великой; видѣвши же тоѣ грѣшники восплачѣтъ сѧ горко погнѣбѣи своей. Тогда ѡполнитъ сѧ слово написанное во стѣомъ еѣлѣи: „ѿ вѣзратъ на н' его же проводоша“. Потомъ предстанѣтъ „Нѣм'цѣ, Тѣрци, Татаровѣ изъ своимъ Махѣметомъ, ѿ инѣшїе многїѧ ѡзыци непросѣщенныѧ, то еѣтъ некрещенныѧ народѣ ѿ герѣтыковѣ, поганые бо'вохвалци, ѡдолопоклонници. И тогды оузратъ крѣтъ Хвѣ паче сѣнца сѣлюще, ѿ посрамѣтъ сѧ тогды вси врази бжѣи. И оузрытъ всякое ѡко тогды Хвѣ сѣна бжѣа, ѿ завѣстыдѣтъ сѧ ѿ вбоѣтъ сѧ велики ѿ вострепѣѣтъ ѿ начинѣтъ каѣти сѧ ѿ плакати сѧ, але южъ нечасно. И бѣдѣтъ такъ мѣвити: „О горе намъ, нжъ есмо хѣвали Хвѣ сѣна бжѣа ѿ не вѣрылисмо емо!“ Тогда Гдѣ ншѣ Ісѣ Хсѣ раскажетъ агглю по ставѣти праведныхъ по правой сторонѣ майстатѣ своего, а грѣшниковъ по лѣвей сторонѣ. И тамъ бѣдетъ грѣшнымъ разлѣченїе ѡ праведныхъ власне пакъ кто пастѣхъ ѡвцы разлѣчаетъ ѡ козлищѣ. Прѣдныхъ называетъ ѡвечками, а грѣшниковъ козлами смродливыми. И такъ перебрѣкетъ всѣхъ Хсѣ сѣнѣ бжѣи. Тогда всякаѧ тварѣ станѣтъ ѡмраченна ѿ трепѣтна. Тогда бѣдетъ грѣшникомъ страхъ великій. И тамъ ѡ майстатѣ бжѣа потѣчетъ рѣка ѡгненнаѧ трѣскаючи ѿ шѣмачи люте ѿ сего на страхъ грѣшникомъ ѿ поганомъ ѿ всѣмъ хрѣтіаномъ своѣвольнымъ, незаконно живѣщимъ. И зновѣ той ѡгнь, который бѣдетъ палити зѣмлю, изѣретъ сѧ ко едно мѣсце ѿ станѣтъ моремъ ѡгнистымъ ѿ потѣчетъ долиною або дѣбромъ Исафовымъ, ѡудолѣемъ плачевнымъ. И для того то ѡудолѣемъ сѧ плачевнымъ называетъ ѡ стѣого пророка Дѣда: ѡписѣетъ оу ѡсѣлѣмъ шем'дѣсѣтъ третѣмъ, нжъ тамъ в рѣцѣ ѡгненной восплачѣтъ сѧ всѣ

грѣшници. И теперь той дѣбрь сѣхъ ест, але страшный главенною. Покѣдают фѣлѣозофове, нж той ест [дѣбрь] до самон прѣисподній, пошол в пекельныя стороны, ѿ тамъ сѣ... [далѣ бракуе двѣ картки рукопису] с погаными ѿ нечистыми языками ѿ со дѣволами бѣдѣтъ мѣчити безъ конца. Насъ же вѣрныхъ своихъ заховай ѿ тыхъ мѣкъ пекельныхъ сѣхъ бжѣй, единородное слово, прежде вѣкъ рожденный ѿ ѿ дѣвы на земли воплощенный, ѿ тѣхъ ѿ насъ дѣнь чѣсть ѿ слава ѿ нѣнѣ ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Оу призыванію праведныхъ во црѣтво нѣсное ѿ ѿ блаженной жизни бѣдѣцаго вѣка. По шномъ страшномъ сѣдѣ бжѣомъ ѿ по декретѣ правосѣднаго Бга ѿ по ѿдосланію всѣхъ грѣшниковъ до пекла, тогда южъ речетъ Хсѣ сѣхъ бжѣй до праведныхъ, котры бѣдѣтъ по правци бжѣй, тыми словами мовачи: „Прѣйдѣте бл҃свинный ѿца моего, наследѣйте ѿготованное вамъ ест црѣтво нѣсное ѿ початкѣ свѣта“. Той голосъ коли оучѣють праведный, тогда ѿмѣ станетъ радостъ невымовная ѿ веселѣе вѣчное надъ главою ѿхъ. Праведныхъ бжѣхъ бци тогда потѣшнтъ сѣхъ бжѣй, коли бѣдетъ до нихъ мовити тыми словами: „Прѣйди ко мнѣ дшѣ праведная, прѣйди ѿблюбѣннице моя, прѣйди красная моя, прѣйди голѣнице сладкая моя, прѣйди ластовице моя оутѣшная, прѣйди ѿбранная моя, прѣйди коханаая моя, прѣйди ѿснаая моя ѿ ѿмиленная моя, прѣйди прѣвкрашенная моя, прѣйди хрѣтолюбвице моя, прѣйди ко мнѣ дшѣ сѣлая! Быйди с порохѣ темнаго, изъ порохѣ зымнаго, ѿзъ тѣсноты смѣртной, ѿс темнаго вѣкѣ свѣта того, изъ николѣ марности ѿ порохѣ зымнаго! Быйди изъ рабѣты фараѣновы, ѿ покѣсѣ дѣвоэльскихъ! Прѣйди ко мнѣ, привождѣлѣнная, выйди ис темнаго Еавлаона до прѣсвѣтлаго Сѣшна! Быйди ѿ покѣсѣ дѣховъ нечѣтыхъ до сѣтыхъ аггловъ прѣсвѣтлыхъ! Прѣйди до жениха своего Хѣ сѣна бжѣого! Быйди во чертегъ мой! Оуслыши сѣтыхъ аггль прѣкрасный ѿ радостный голосъ, гдѣ вѣмачныя пѣсни агглы спѣвають, а праведныхъ до црѣтва приываютъ. Прѣйдѣте, дшѣ праведный ѿ сѣый, выбранный бжѣй! Прѣйди, дшѣ сѣлая праведная, прѣйми корѣнь ѿ рѣки жениха Хѣ своего, короля ѿ пана агглаского нѣсного! Прѣйми ѿдѣжѣ ѿснѣю, свѣтаѣю, шатѣ прѣкраснѣю солнѣчнѣю! Прѣйми корѣнь золотѣю а надѣто ещѣ ѿ сѣѣю! Прѣйми в рѣки чѣчѣчѣ райскѣю прѣкрасного дѣрева, котораъ тѣхъ з давныхъ вѣковъ наготованная ѿ в сокровищахъ моихъ нѣсныхъ захованная! Прѣйди, ѿблюбѣннице, дшѣ моя ѿ праведная, прѣйми себѣ вѣно¹⁾“

¹⁾ В скобкахъ додано: часть.

прикрасно, нѣо паче всего свѣта іасно! Прійди в радость Гѣда своего, всѣхъ нѣсныхъ границъ пана нѣснаго, прійми сокѣ за ѿчество и подрѣжестко аѣгласко!“

Бо каждая дѣла сѣла и праведная иишет сѣ ѿблуженница, а Хѣ женихъ ест каждой дѣлѣ сѣой. И коли таковой голосъ почиють праведници, тогда напелнат сѣ великой радости и веселаникимовного и весувалят Гѣда. И в той часъ ихъ покрывает ѿблужки прискѣтлыи и поднесѣт ихъ на высотѣ во великой славлѣ, іасности, и пойдѣтъ со Хрѣтомъ женихомъ своимъ в' нѣтрѣ нѣсной крайны, во пренѣсныи прекрасныи дворы, меже аѣгласкіи хоры.

Тамъ ихъ вѣдѣт аѣглы стрѣчати,
Веселыи пѣсны спѣвати,
Радостію великою вѣдѣт ихъ витати,
Ко нѣсныхъ, пресвѣтлыхъ крайнахъ
Праведныхъ вѣдѣт поздоровати.
Тамъ праведници к' нѣѣ возвеселят сѣ,
Ико сѣнце вшитки просвѣтат сѣ.

Там во первыхъ возвеселят сѣ праведници, коли ѡувидаѣтъ в нѣсныи предѣлы, коли ѡузрѣтъ нѣо прекрасно и наддарѣ велики іасно. Возвеселят сѣ праведници, коли ѡузрѣтъ сѣыхъ аѣгловъ, Херокимовъ и Серафимов шестокрылатыхъ и многоѿчитыхъ. Там сѣ возвеселятъ прѣдници з видѣніѣ красоты нѣсной, а потомъ возвеселят сѣ прѣдникъ, коли ѡувидѣтъ надеждѣ всего свѣта, црѣѣ нѣснѣю и земнѣю, прѣстѣю Бѣѣ мѣтрѣ вѣію, прѣвыше всѣхъ хоровъ аѣгласкихъ, свѣтацрѣю сѣ паче сѣнца. Возвеселят сѣ прѣдници, коли ѡуслышат пѣсны прекрасныи аѣгласкіи паче громовъ поющихъ Псалма. И похититъ ихъ и напытитъ и напоитъ ихъ свѣтъ трѣснѣтелного вѣѣтѣа. И такъ ещѣ сѣ возвеселятъ прѣдници з видѣніѣ лица вѣѣа, иж то ѡувидѣтъ лице вѣѣе по мѣрѣ даннои имъ видѣти, ико в зеркалѣ, колко можетъ вомѣстити створина подлѣе лице створителя своего. И то имъ вѣдѣтъ неѣприкринный покармъ на вѣки. И то естѣ сѣыхъ корѣнацѣа, которой то корѣнацѣи прагнет видѣти ѿко аѣгласко, которѣю ѡуготовалъ Бѣѣ тѣмъ, которые его любятъ и наследѣютъ и волю его сѣѣю выполняютъ. Тогда то аѣгласко со сѣыми равно прѣймѣтъ корѣнацѣю и такъ вѣдѣтъ на вѣки неіскончаѣмъ все со Хрѣтомъ жыти во црѣтѣѣ нѣсномъ. И то сѣ иишетъ жызнѣ вѣдѣцраго вѣкѣ, якъ читаѣмо ѡу повсѣднѣвномъ иѣѣомъ исповѣданію вѣкры: „Чаю воскресѣніѣ мѣртвыхъ и жызны вѣдѣцраго вѣкѣ“. Бо тоѣ маєтъ быти, иж то всѣ воскреснемъ изъ мѣртвыхъ, вси измѣнимъ

са во ѿмнговенїи ѿка при послѣдней трѣбѣ, а жызн' вѣдѣщаго вѣкѣ — вѣк то юж вѣдет вѣчный ѿ безконечный ѿ неисходимый, в которомъ прѣдвѣднїи вѣдѣтъ вѣчнѣ жытїи безъ ѡупрыкренѣ посполѣ из дѣлю ѿ с тѣломъ хвалѣбнымъ во црѣствѣ нѣсномъ, которого то црѣства рачѣ наѣ доуѣстити Хѣ Бжѣ нынѣ всегда ѿ ннѣ ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкомъ. Пмѣнь.

О хвалѣбныхъ тѣлахъ стѣхъ, ѿковы вѣдѣтъ по воскресенїи нѣшѣмъ ѿвѣщѣм ѿ ѿ новомъ свѣтѣ ѿ ѿ новыхъ нѣсѣхъ ѿ ѿ новой земли. ѿ потомъ настѣпнѣтъ всѣ дѣла вѣжа новѣа, а вѣтѣхѣ всѣ мимо идѣтъ. ѿ тѣла стѣхъ по воскресенїю нѣшѣмъ ѿвѣщѣм вѣдѣтъ хвалѣбны, чѣсты, тонѣки, ѡувѣлѣбнны, вѣлы, стѣы, легкы, скороходны, быстры, вѣзмѣртны, непорочны, некармѣ телесного юж не вѣдѣтъ потребовати, але ѿмѣ покармѣ вѣдетъ сладокъ неѡупрыкреннѣй на вѣкы, походящїи ѿ лица вѣжѣа. Понѣважъ по страшномъ сѣдѣ вѣжомъ не вѣдѣтъ са юж анѣ жениги, анѣ посагати, але то всѣ ѿко аѣглы вѣжнѣ вѣдѣтъ; а такѣ тѣла стѣхъ вѣдѣтъ подобны аѣглоу быстротою ѿх' кроу мѣ плоти, понѣважъ аѣглоу сѣтъ безплотны, токмо дѣхнѣ, а дѣа стѣхъ вѣдетъ с тѣломъ хвалѣбнымъ ѿ ласкою вѣжнѣо ѡувѣлѣбнѣа, ѿвѣдарнѣа ѿ ѿбогачѣннѣа. Бо такѣ дѣхѣ стѣхъ вѣдѣтъ: коли котраа сѣхочѣтъ из ѿка на земаю ѿзойти або из земаѣ на ѿбо, то зараз тамъ вѣдетъ, де сама сѣхочѣтъ ѿ с тѣломъ во ѿмнговенїю ѿка, такъ быстро ѿ борзо, ѿк кроуа дождѣваа або ѿк блискавица. Бо такѣо моуѣ аѣглы вѣжнѣа маюу: гдѣ замыслѣтъ, то тамъ станѣтъ во ѿкомѣгнѣнїю ѿка; во аѣгла вѣжого не могуу задрѣжати анѣ мѣры, анѣ верѣта жѣлѣзныѣ, нѣ ѿгнѣ анѣ вода нѣ земаа, але скоро идѣтъ де ѿсѣхочѣтъ, нѣчого его не запнѣнѣтъ. Также ѿ дѣхѣ стѣхъ ѿ с тѣломъ ѡувѣлѣбннѣмъ во ксѣмъ вѣдѣтъ подобнаа аѣгла вѣрзостю ѿ быстростю, бо то естѣ ѿ лица вѣжѣа походящаа: вѣдетъ тѣло вѣама лѣхко ѿ тонѣко, красно ѿ сладѣко пахнѣнѣчѣо, ѿсно цвѣтѣнѣчѣо, наѣдокъ ѿ напитокъ тѣкннѣхъ не потребѣюуѣ. Оутрѣва, кровъ ѿ вѣшѣаѣкоѣа плюгавѣство чѣлѣчѣо перѣчѣстнѣтъ са ласкою ѿ силою вѣжнѣо, ѿ всѣаѣкоѣа плюгавѣство нѣчѣтоѣ во гѣннѣ пойдѣтъ, а тѣла стѣхъ ѿ прѣвѣднѣхъ чѣсты ѿ стѣы зостанѣтъ ѿ асны вѣдѣтъ ѿк сѣнѣцѣ тепѣрѣкннѣоѣ, але еѣне пачѣ сѣнѣца прѣсвѣктѣтъ са во црѣствѣ нѣсномъ. Не днѣвѣи са томѣ, чѣлѣчѣе хрѣстїанскїи ѿ ты гѣрѣтѣкѣ поганѣи ѿ прѣкѣлѣтѣи, нжъ то такѣ Бгѣ перѣформѣвѣтъ тѣла стѣхъ свѣнѣхъ ѡугоднѣковъ. Бо гдѣжъ можѣтъ Бгѣ [создѣати] всѣ сотворѣнѣа вѣжѣствомъ сконѣмъ всѣмогѣннѣмъ, ѿкожъ то не вѣдѣтъ ѿ снѣкнѣшѣкы наѣ сѣ сѣнѣцѣ тѣла стѣхъ, гдѣжъ нѣхъ Бгѣ ѿволѣчѣтъ ѿ ѿдѣкѣтъ яснѣстю свою трыснѣанного вѣжѣства? ѿкѣ видимо сѣнѣцѣ сѣе вѣднѣнѣ

такѣю великѣю махынѣ сего видимаго свѣта ѿсвѣчает ѡснѣстїю своєю ѡ веселост кѣмъ людямъ подаст, а тогда ѡакъ не маєт ѡснѣишоко надъ сѣнце быти, коли станетъ тмѣми темъ сол'нецъ, стѣхъ ѡ прѣдныхъ вѣхъ? Бо южъ тогда самъ Хсѣ сѣхъ вѣхъ сѣнцемъ вѣдетъ ѡ стѣхъ вѣхъ всѣхъ сѣхъ южъ тогда просвѣжатъ ѡко сѣнцемъ сѣхъ видимаго ѡ дочасно. Такова вѣдетъ радостъ невымовна стѣхъ вѣхъ во црѣствѣ нѣсномъ, а дѣло ихъ ѡ работа вѣдетъ тамо всѣгда со арглы Бѣа непрестанно хвалити во пѣснѣхъ веселыхъ, выхваляти нѣснаго ѡ добротаннаго Бѣа ѡ творца своего, доброго дав'ца ѡ короля нѣснаго. ѡ такъ праведници ѡстанѣтъ во ѡбѣтѣхъ нѣсныхъ, вѣдѣтъ жити во кѣхъ вѣчныѣ ѡ нѣискончѣмыѣ во црѣствѣ нѣсномъ, которого то црѣства ѡ насъ грѣшныхъ сподоби Хрѣсти Бѣе нѣхъ, Трейце стѣа, Ѡче ѡ Сѣе ѡ стѣхъ Дѣе, тамъ не такою жити ѡ тебе хвалити на кѣхъ вѣчныхъ. Ѣминь.

Ѡ свѣтѣ, ѡковѣ вѣдетъ ѡнныѣ ѡ земля ѡ цю на ней за люди жити вѣдѣтъ. Ѣкѣ пише писмо стѣе ѡ вѣдѣномъ вѣцѣ, нѣ то настѣнитъ во второмъ прѣшествїи вѣкѣхъ радостный, вѣкѣхъ веселый, вѣкѣхъ безконечный, вѣкѣхъ непрѣмѣнный, которѣхъ сѣхъ нѣгда не прѣмѣнитъ ѡ конца емѣ нѣгда не вѣдетъ. Прѣдныѣ пойдѣтъ вѣ нѣко со Хрѣстомъ во црѣство нѣсноѣ ѡ тамъ вѣдѣтъ вѣ радости великой на вѣчныѣ роды. Ѣ и то намъ, наимнѣишѣхъ хрѣстіанѣхъ, потреба знати, ѡкѣхъ сѣхъ низкѣхъ вѣдетъ свѣтѣ во второмъ прѣшествїи Хѣомъ ѡ акаѣ его красота вѣдетъ ѡ што на немъ за люди зостанѣтъ ѡ акѣ сѣхъ вѣдѣтъ заходити ѡ цю ихъ за дѣло ещѣ вѣдетъ. Ѣ то каждый прислѣхай сѣхъ пиано, ѡк ѡписѣютъ ѡсно ѡ доводѣ нѣхъ вѣсловци ѡ тѣмъ ѡглаголюѣ, ѡко то стѣхъ Ѣѡанъ Бѣословъ ѡ Дѣисїей Прѣѡнагита ѡ Грѣгорѣ Назѣанскѣхъ во своей тайной вѣсловіи кѣ книзѣ Ковлѣйотѣхъ вѣ главѣхъ мѣхъ. Коли возьмѣтъ Бѣхъ добротаннѣхъ вѣ нѣко прѣдныхъ, то южъ ѡстанѣтъ сѣхъ свѣтѣ сѣхъ видимый ѡ земля, которая перѣполнѣетъ сѣхъ ѡ перѣгорытъ ѡ вѣдетъ чѣста ѡко крыш'тѣа ѡ свѣтѣа. Ѣ свѣтѣ сѣхъ таковъ вѣдетъ: земля вѣдетъ гладка, ровна, чѣста, не вѣдетъ на нѣхъ горѣхъ высокихъ, непрѣстѣпныхъ, не вѣдетъ пѣсты[нѣхъ] анѣхъ лѣса, не вѣдетъ ѡ звѣрокъ лютыхъ, ани потѣтъ анѣхъ смоковѣхъ анѣхъ гадѣхъ ѡдовитыхъ ѡ всякихъ бѣстѣхъ, которые тепѣрь сѣтъ. Всѣхъ тоѣхъ погнѣитъ ѡ погорытъ ѡгнемъ, а скверна ѡ нечѣстѣта всѣхъ во гѣхъхъ пойдѣтъ. Тогда южъ не вѣдетъ ани мѣста ани сѣнца ани звѣздѣхъ, бо то всѣхъ естѣ дочасно ѡ свѣтноѣ, всѣхъ сѣхъ тоѣхъ ѡминѣтъ ѡ прѣмѣнитъ сѣхъ. Ѣа южъ тогда вѣдетъ свѣтѣа трѣхънѣтелнаго бѣжѣства, ѡкъ вѣ нѣхъ такъ ѡ на землѣхъ ровный свѣтѣхъ вѣдетъ, ѡ не потреба тогда вѣдетъ сѣнца, бо южъ тогда не вѣдетъ анѣхъ ночи анѣхъ дня,

но всегда ровная свѣтлостъ бѣдетъ безъ прикрѣна на вѣки, всегда прекрасная, сладкая, иже оумъ члвчій не змыслитъ, анѣ око не видѣло, анѣ оуха не члви нѣколи, иже зготовитъ Бгъ справедливымъ своимъ моцею своего вѣстка. Бо южъ тогда не бѣдетъ анѣ зимы анѣ лѣта, но все рокомъ теплота бѣдетъ, тихая и вѣшная, безъ прикрѣна на вѣчныя вѣки. Все во тогда старое вѣка сего дочасное ѡминетъ и лишиветъ и все погнетъ, а вѣчное и негнѣнное настѣпитъ. Бѣдетъ иже новое и земля новая, свѣтъ веселый и радостный на вѣки безконечные, свѣтъ тихій, свѣтъ непрывренный и вѣшный на вѣки. Бо тогда бѣдутъ жыти люди чѣсты и нескверны. Прислухайся слышно каждый, которіе то люди встанутъ на земли по страшномъ судѣ вѣкомъ, иже то ѡ томъ ѡписѣетъ въ бгословіи рыторской сладкоглаголюющей и спсѣнной оу книзѣ названной Перло многоцѣнное оу главѣ ѡстатной. Оу той книзѣ пишеть, иже то на семъ свѣтѣ таковыя люди настанутъ, которіе не заслужили анѣ иже анѣ тежъ мѣкъ печальныхъ, иже то Ѡрочата некрѣпныя хрѣстіанскіе, такъ то и Ѡрочатка жидовскіе и Ѡрочатка некрѣпныхъ народовъ, которіе малы помирали не дознаючи всякого и возвоухалства. Такъ тежъ хрѣстіанскіе дѣточки, которіе помираютъ непросвѣщенныя або некрѣщенныя, таковыя слы переполарѣютъ ѡгнемъ емфирейскимъ, коли бѣдетъ земля горѣти. Такъ тежъ ѡписѣютъ, иже ты дѣточки въ мѣкѣ печалныя не пойдутъ, але и црѣства ижеснаго не достѣпатъ и лица бжого видѣти не бѣдутъ по глаголю: „Хто слы не Ѡродитъ Ѡ воды и дха сѣго, таковый не ввѣдетъ во црѣство ижесное“. Такъ тежъ и старіе многіе бѣдутъ, иже мѣкъ печальныхъ не заслужатъ, але и въ црѣство ижесное не пойдутъ и лица бжого видѣти не бѣдутъ. Але предца и на тыхъ ижеснохъ свѣтлая завѣсь бѣдетъ свѣтити, и такіе то люди на земли зостанутъ. И ижезороги женскіе и иныя нечѣсто родящій слы, ты не встанутъ на судѣ вѣній. И такъ ты люди на земли бѣдутъ жыти вѣчными часы не вмираючи нѣколи, хвалачи Бга непрестанно иже творца своего. Бо южъ тогда и на земли которіе слы зостанутъ, не потреба имъ бѣдетъ анѣ ѡрати нѣ сѣяти, нѣ бѣдовати анѣ копати, нѣ прасты нѣ ткати, бо на вшитки бѣдутъ сыты Ѡ ижесною манной и сладости непрывренной на вѣки, бѣдутъ ѡдѣгнаны свѣтлостію ижеснаго Бга и свѣта. И такъ и ты бѣдутъ иже агглы. Такова бѣдетъ жизньъ бѣдущаго вѣка, которой то жизни або вѣчности и на грѣшныхъ сподоби црѣ превѣчный Хгъ Бже иже тамъ жыти и тебе творца своего хвалити со ѡцемъ и сѣымъ дхомъ и иже иже прѣсно и во вѣки вѣкомъ Аминь. Конѣцъ книзѣ сей ѡ послѣднихъ днѣхъ.

Сей твір — популярна перерібка Слова Methodia Патарського з ріжними додатками взятими головню з Апокаліпси св. Івана, та також із деяких інших теологічних та апокріфічних кнвг (прим. притча про коня і змія з Битія XLIX, 17, ширше в апокріфі „Заповіт Якова“, пор. Памятки I, стор. 151). Важний тут цитат із Церла многоцѣнного Транквіліона Ставровецького, бо він не лише дав нам дату (1649 р.), раніше якої не міг повстати сей твір, але надто доказує, що не вважаючи на численні польоніями се не переклад із польського, а твір доконаний Русном і руською мовою.

3. Бібліотека Нар. Дому, рукоп. 126 із XVIII в.

[Із отього рукопису, що в головному, декуди зовсім дословно сходять ся з текстом Теслевцьового, та на жаль також не має ані початку, ані кінця, подаємо лише деякі виривки, щоб доповнити прогалини тексту Теслевцьового. Уривок розпочинається оповіданєм про Мандону, потім іде розділ „О тріх царех ѿ племєн Дѣидова“, яких імена: Соркилон, Левон і Мевдон Далі йде „Слово ѿ кѣгочестивом црѣю Мнханѣ архистратигѣ“, себто про його друге панованє, про яке одначе оповідається те, що в Слові Methodia було говорено про перше. Далі йде „Слово о прѣшествію Иѣтихристѣ и ѿ сѣгѣхъ его“. Виписуємо відси виклад видїни Якова, якого й тут так само невірно як і в тексті Теслевцьового названо патріархом єрусалимським].

Заправду, наймилшій хрѣтіани, оуважмож слова ст. Іакова патріархи Іерусалимского, і шнноє видѣніє его; прислѣхайте ся тѣ пиано кождій з наѣ викладѣ шнихъ словъ. Что єсть конь вѣлій, и что єсть зміѣ срегій? конь вѣлій, то єсть вѣра чистаѣ хрѣтианскаѣ вѣло сияющаѣ, ѿ пожіє житіє людей божіихъ законъ Хрѣтокъ, которій завше прѣдкѣ вѣгомъ вѣжитъ черезъ поле, то єсть чрезъ двѣ свѣтъ ѿ вѣкѣ животѣ чловеческаго. а зміѣ страшний ѿ лютій ѿ западѣ на святихъ божіихъ преслѣдованнихъ, которихъ імена свѣтъ написанно во книгахъ животнихъ, срегій диаволъ во плоти прийдегъ на сѣй свѣтъ, народитъ ся син нагбній, то єсть Иѣтихристъ, вїдегъ и вилетитъ изъ стороны за-

страшній ѿ смѣтній дѣкретъ вѣдетъ на грѣшниковъ! Таковій голосъ оучивши грѣшници горько заплачѣтъ, ѿ впадѣтъ страхъ великій ѿ жаль тяжкій, ѿ такъ ихъ займѣтъ дивокон писканкѣ, страшнѣе, немилостивѣи з вичами ѿгнѣстими, ѿ пожѣнѣтъ ихъ к рѣкѣ ѿгнѣстѣю, которая то рѣка потечѣтъ долиною або оудолѣем плачевнимъ вѣдалѣтъ сѣго ѿдѣмѣста Давида, гдѣ такъ моунтъ: „Бо юдолѣкъ плачевнѣк, ѿдѣже положи“. ѿ такъ сѣ грѣшнѣе косплачѣтъ в той рѣцѣк ѿ погнѣли вѣчной. аминь.

Слово ѿ краинѣкъ прѣисподной. Ѿ краинѣкъ прѣисподной або стерѣнкъ, которѣю зовѣтъ пекломъ, многѣе пророци ѿ когослове нѣѣ ѿписѣють ѿ той стерѣнкъ прѣисподной, називають еѣ Трѣатеромъ [sic, зам. Тартаромъ] або пекломъ. тѣюжъ краинѣ ѿписѣють единѣ тѣшѣе Криспесъ оу книзѣ Інокрисѣ: „Тѣмнѣсть потраченнаѣ, Бѣ, тѣмнѣтъ на вѣки ѿ не просвѣщаетъ сѣ слонцемъ“. гдѣжъ естѣ во прѣисподной странѣ нѣкотораѣ крайна ѿдѣленнаѣ, во гдѣжъ подземнаѣ не всѣ тѣмнаѣ, але вѣдалѣтъ когословцѣк, гдѣ такъ ѿписѣють, же слонце ѿсвѣщаетъ ѿ подземнѣю странѣ, нѣкоторѣю часть страны¹⁾: когда тѣ естѣ ноцѣ, а тамъ естѣ днѣ, а когда тѣ естѣ днѣ, а тамъ естѣ ноцѣ. але то естъ една крайна подземнаѣ смѣтнаѣ ѿ мрачнаѣ, тѣмнаѣ ѿ страшнаѣ, которѣю Богъ добротливѣи ѿдалѣ на мѣшканѣ Сатанѣ ѿ слѣгамъ его, такъ тѣжъ ѿ грѣшникомъ, ѿ тамъ страна називаетъ сѣ пекломъ, во в той странѣ морѣ сѣрчѣстоѣ ѿгнѣмъ горящѣи, с которѣго сходитъ димъ смраднѣи, ѿ ѿное морѣ непрѣстанно шѣмѣтъ ѿ кипѣтъ пѣкнами. а в той странѣ царѣ естѣ демонъ страшнѣи дѣтѣлѣннѣи Іелѣшракъ або китѣ, Люциперѣ пѣкелнѣи. полѣта его тѣмнѣи адѣ, а прѣстолѣ его смѣкъ лютѣи. той цѣрѣ Сатана²⁾ навѣчатѣ смѣка и ада, авѣи вишѣцѣалѣ с пѣцѣки скѣи кѣтрѣ вѣранѣи, ѿ тамъ вишѣдѣтъ кѣтрѣи. вѣри [ѿ] страшнѣого сапана, ѿ тѣе кѣтрѣи ѿ вѣри розганѣють геѣнское морѣ, хвилѣ великѣе ѿ страшнѣе мѣщѣтъ, ѿ тоѣ морѣ розливаетъ сѣ по всѣи странѣ той. ѿ не естѣ тамъ покоѣ дѣи ѿ ноцѣ, во ѿс тоѣ морѣа вишѣдѣтъ пламенъ стрѣгаѣо ѿ лютаѣо ѿгнѣа, ѿ тоѣ називаетъ сѣ Геѣна, ѿгнѣ вѣчнѣи ѿ нѣгѣди не вѣгасѣющѣк. Прѣсѣдѣхай сѣ каждѣи пѣано, православноѣи хрѣтѣанинѣ, икѣе тамъ в той странѣ ѿбѣватѣи ѿ мѣшканѣцѣ! тамъ грѣшнѣе повѣзани лѣнцѣхъаи желѣзными ѿгнѣстими, ѿ то естѣ ѿбѣватѣлѣк вѣчной неволѣк. а царѣ надъ ними дѣиаволѣ несѣтѣи ѿ страшнѣи. ѿдѣкѣнѣе в той странѣ ѿгнѣ горящѣи ѿ пламенѣ геѣнскѣи, которѣе грѣшники вѣдѣтъ его пожирати. напѣтекѣ ихъ смола кипѣщаѣа ѿ димъ сѣр-

1) В рукоп. странѣ. 2) Сапанѣ.

чистій. так в той странѣ плачъ, крикъ, стогнанія непрестанно, день и ноцъ: „Ахъ! оуви миѣ! Бѣда и горе невимовное!“ там в той странѣ постіла ѿгнннм пламенемъ послана и димомъ горкимъ покрита; инной роскоши не естъ в той странѣ. О грѣшници, чѣйте и покайте ся живота своего, во чѣте, такіе там сѣть роскоши. ѿ нещасливїе грѣшници, сего свѣта роскошници, чего ся квапите в тѣю страну ити, в которой нѣколи немашъ свѣта, але завше темность? Зде немашъ жадного дня и часа волаго, тилко панѣцина, вѣчній мѣки ѿ диявола. Претож прешъ васъ, братїе, чѣйте, іаковіе роскоши в той страной и смѣтной краниѣ, в которѣю таа рѣка понесетъ всѣхъ грѣшниковъ не каюцихъ ся грѣховъ скенхъ. востанѣмо с калѣ и болота, абиемо не впади во море гнѣское меже мешканцѣ смѣтнїе, немилостивїе дияволн. востанѣте, лѣнникїе, поднесѣте ѿчи ваша на висотѣ небеснѣю, там где а҃г҃ли божїи весело спѣвають, праведниковъ к себѣ призываютъ. идѣте спѣшно в тѣю небеснѣю страну, где цр҃ь слави Гдѣ нашъ Іс Хс, вѣчнаа правда, житє и кролюетъ со ѿцемъ и синомъ и стїемъ Дхѣмъ, котеромъ слава во вѣки. Аминь.

Каждое чѣство и кождїй члѣнокъ вѣдѣнїю мѣкѣ приїметъ, когда грѣшниковъ вжнѣтъ в пекло на вѣчнѣю мѣкѣ, где ся южъ вѣдетъ вѣчнѣ мѣчнн дїа днѣ и ноцѣ непрестанно. И жаден члѣнокъ грѣшной дїи не єдинъ мѣкѣ вѣдетъ терпѣти, але каждое чѣство грѣшной дїи свою кромнѣшнюю мѣкѣ приїметъ. першоє ѿко естъ в тѣлѣ, котерое ся мѣчнн вѣдетъ, же смотрїло на сѣмъ свѣтѣ на красотѣ женъ владннхъ и на чѣжеє дєврє задрестїло, іако то сребро и золото, маетности, ѿдеждѣ краснѣ, и то завидѣвши сѣбѣ привацїло, и справѣ бачивши тайло, и за тоє вѣдетъ ся мѣчнн в пеклѣ плачемъ вѣчннмъ, слєзи кнливачнн кривїе непрестанно, и завше вѣдетъ смотрѣти на диявола.

В чѣство снїшанїе, котерое то на томъ свѣтѣ радо вѣло слѣхати слєвѣ а҃ко пѣсенъ стрейннхъ, мѣзикъ весєлнхъ, лєстннхъ женъ владннхъ, радѣ несправєдливнхъ, шептовъ израдливнхъ. тогда оухо вѣдетъ мѣчнн ся такъ, же чѣти не вѣдетъ нѣчого, тилко крикъ, плачъ, стогнанїа вжаснаго, самнхъ на сєбє нарѣканїа.

Г. ѿбонанїе чѣство естѣ в тѣлѣ;

Д. ест чѣство вкѣшенїа, тогда мѣчнн [ся] маетъ свою вѣдѣною мѣкою, котерое на сѣмъ свѣтѣ радо вѣло кохати ся в потравахъ роскошннхъ и напоєхъ в постн стїе и во праздники

веселіє. ввѣшало мѣса сквернихъ ѿ нечистихъ, ѿное неблагословенное безъ времени ѡживати; тоє такъ мѣчити ся вѣдѣтъ: пити ѿ ѱсти днѣ ѿ нощѣ непрестанно.

Ѣ. чѣвство то єсть рѣки, которѣи ради вѣли на семъ свѣтѣ взяти скверни ѿ стѣднѣи вѣди, ѡдрапѣжно крали чѣжѣ працю ѿ кровѣ неповиннѣю проливали, а ноги тяжко на розкѣи ѿ крадѣжѣ ѿ кровопролитїи хедили, ѿ прочѣи скверни топтали, — тоє рѣки ѿ ноги такъ ся вѣдѣтъ мѣчити похвѣзакши ланцѣхъами во вѣчнѣи неволи, съ которѣи не вийдѣтъ нѣкколи.

Ѕ. чѣвство єсть сѣрце, которое на семъ свѣтѣ наполняло ся шрости, злости ведабѣ сѣаго егѣлиста Матѣи. таково сѣрце вѣдѣтъ волѣти въ пѣкаѣ волѣстїю барзо великою со всѣми внѣтрнѣостями своими.

Ѧ. чѣвство єсть мысль, во смолѣ вѣдѣтъ ся мѣчити розѡмѣ, приходячи всѣ рескени сего свѣта, мекитѣ такъ, же жилѣ чѣовекъ на семъ свѣтѣ такъ билѣ когатѣ albo славенѣ. во кшѣлакихъ достаткахъ ѡплевалѣ [sic!], гоино веселѣлѣ ся, вино разливалъ, вѣкрикалѣ, а въ ѡгни пѣкѣломъ нѣхто крапѣ води не дасть; приходячи сѣбѣ на памѣтъ шати дорогїи, а тѣ сидѣтъ голїи срамотѣю покрѣтїи и наготѣю вѣчнѣю; приходячи сѣбѣ на памѣтъ скарби великии, шкатѣли златѣмъ наполненїи. кенѣ цѣговїи въ златѣ ѿ сребро ѡѡбранїи, гостини частїи, краснїи игри на стрѣнахъ, танцѣ, скоки ѿ кшѣлакии рескени, такъ жилѣ чѣловѣкъ на семъ свѣтѣ. ѿ потомъ прїйдѣтъ до самой дѣи. пристанѣтъ до ней вшѣлакии тяжкѣсти, волѣсти ѿ мѣки рознїи. ѿ такъ всѣ грѣшники вѣдѣтъ въ вѣдѣ великой ѿ начинѣтъ на себѣ нарѣкати, яко пси голоднїи вѣдѣтъ сами тѣло свое гризти и сами себѣ проклинати ѿ родичѣвъ своихъ ѿ той днѣ. въ которѣи ся родили [на] свѣтѣ, въ горѣсти великой ѿ распѣчи тяжкой вѣдѣтъ ѿ на самого Бога злорѣчати ѿ на сына божїи вѣюзити. ѿ дѣи грѣшнѣю тако ѡдоѡвитїи гадъ робѣтство вѣдѣтъ гризти. ѿ такъ вси волѣсти на грѣшниковъ вѣдѣтъ. Єще писмо сѣое покѣдаєтъ намъ такъ: на страшномѣ сѣдѣ познають ся вси. ѡцѣ ѿ мати изъ синомъ, синѣ з ѡцемъ ѿ зъ маткѣю, братѣ зъ братѣмъ, сѣстра зъ сѣстрою, мѣжѣ зъ жѣною, прѣятѣль зъ прѣятѣлемъ, тоѡаришѣ съ тоѡариномъ, сѣсѣдѣ зъ сѣсѣдомъ не тѣако зъ близкимъ. але зъ далекимъ, не тѣако хрѣтіана [sic!], але ѿ поганїи ѡзѣнци зъ невѣрными, але поѡири єдинъ дрѣгомѣ не дасть ѿ вѣдѣтъ плачѣли въ колѣти — нѣхто не поминаєтъ; вѣдѣтъ кричѣти — нѣхто не нежааѣетѣ; вѣдѣтъ ѡ стѣихъ ѿ ѡ аѣгловѣ ѡкверненїи ѿ ѡ бѣа ѡдаленїи. Єлико свѣта не дасть видѣти ѿ розно ѿхъ разѣвѣтитѣ; єдинъ вѣдѣтъ плакати къ рѣцѣ

в'огненой, а йнїе в смолк кипицею, йнїе во в'огни негасимомъ, ин'їе во мери лютом, йнїе в зимѣ несегрѣмой, йнїе в черкѣ неспяющом, йнїе во тмѣ непроскѣтимоу, йнїе в днѣ с'крчестїй горкій и смрадній, йнїе пойдѣть во адъ смѣтний ѿ непроскѣтний, йнїе пойдѣть в седмоустний кладяз'. О грѣшници, чѣйте великіе ѿ люте мѣки под декретомъ божїимъ, которїе то мѣчити ся вѣдѣть на вѣчнїе часи! Бо яко црѣтвїю нечесномъ не вѣдетъ конца, такъ грѣшници вѣдѣть горѣти и не згорѣть во вѣки з душами с'ткломъ. еще знай, иж не толко грѣшнїе дшї по свѣтѣ кожомъ мѣчити ся вѣдѣть, но ѿ дїаволи ѿ дѣху нхъ безплоднїи на мѣкѣ тогда пойдѣть. Гдѣ такъ самъ Хсъ синъ кожїи мовить: „Видѣте ѿ мене проклятїе во в'огни вѣчній зготованїи дїаволѣ ѿ аггломъ его“, Авциперѣ ѿ савгамъ его на вѣчнїе вѣки. ѿ заткорить ся пекло на вѣчнїе часи ѿ тамъ вѣдѣть грѣшници с'поганими ѿ нечистими гизки ѿ дїаволи вѣчнїе мѣчити ся. а на° всѣхъ вѣрнихъ заховай ѿ тихъ мѣк' пекелнихъ, Боже единородній, которомъ ѿ на° честь ѿ хвала во вѣки вѣкомъ. Амин. Finis.

За сѣмъ ідуть іще три сторінки рукопису згідні з текстом Телєвцьового.

I. Рукописъ Теодора Поповича Тухляньського з XVIII в. (Ossol. рукоп. 2189, к. 36 v. — 47 v.).

Исторїя ѿ женѣ Мандонѣ црїци безбожнои и вѣстїмальнои. Finis. Во послѣднїмъ днѣ и лѣта вѣдетъ црѣтвovati жена Мандона ѿ поколѣня Исѣрова. Тамъ црїца вѣдетъ сама, люта, немилостива, кѣзбожна¹⁾, нечѣта, нежданна, поганна, пакгавна. Санши, ѿкови вѣдѣть спраки еѣ! Бо днѣ во црѣтва еѣ оумножатъ сѣ кажди великіе пѣстен рознѣсти, свои воли. тамъ бо то црїца повѣлѣтъ свѣщенниковъ и оучителейъ гвѣсти и вѣрѣ христіанскѣю викоренїти, книги стѣи повѣлѣтъ зєрати и в'огнемъ палити, а во црѣквахъ стѣихъ повѣлѣтъ кажди творити и шєквернытъ шатарѣ стѣи, а крѣтъ Хрѣъ наречетъ гладїицемъ, то ест' шинїицею, и вѣдетъ рѣгати сѣ иконамъ стѣимъ и повѣлѣтъ в'огнемъ палити иконы стѣи и всѣ сосѣди црѣковнїа. и вѣдетъ искати стѣихъ тѣла на перѣганїе, але то не даєт' єи Бгъ знати нхъ и закрїєтъ ѿ вѣчно

¹⁾ Далѣ не писано ще разъ немилостива, та потїмъ узєято в скобки.

ей оугодников стѣхъ своихъ. Тамъ то бѣзакнѣца злаа поклант
 совокѣннѣи сѣ ѿцѣи со дочкою, мѣри со сномъ, братови со
 сестрою, свѣрови со нѣкѣсткою, а котори ки спротѣкнѣи кнѣ
 волѣ ей, тихъ поклант гѣнѣти и тратѣти. Самажъ вѣдѣтъ бѣз-
 стѣднаа и нѣвстѣданкаа: вѣдѣтъ со многими явнѣи вѣдѣтъ творѣти
 яко ѿцѣа нѣчѣстаа. и нѣа много вѣстѣнааства тогда оумножатъ
 сѣ ко дни ко црѣства еѣ, пѣже здѣ стѣдѣтъ ест и ко кнѣги пи-
 сати. тогда ко, братѣе, оумножатъ сѣ великѣе скакоаи и вѣдѣти,
 нѣчѣтота, бѣззакнѣѣа, скверни, погнѣбѣи, законѣстка. тогда ко
 заковати вѣдѣтъ ѿцѣа сѣа, сѣтъ ѿцѣа, братъ брата, прѣятѣа
 прѣятѣаа, сѣсѣдѣ' susida, и вѣдѣтъ великое забѣйство ко всѣхъ
 дворахъ и домахъ, по дорогахъ и по рѣзѣнѣтиахъ, по садѣхъ, по
 оуащахъ, гдѣ кто кого зѣмѣтъ. И вѣдѣтъ тогда трѣи мѣрткѣи²
 по оуащахъ калѣти сѣ и не вѣдѣтъ комѣ ихъ погрѣкати. Оуросѣтъ
 немнаосердѣе повсюдѣ. горе тогда, братѣе, вѣдѣтъ! Яаѣ то кѣе за-
 лаа нашихъ зѣихъ справѣ и дѣлаъ допѣститѣ то Гдѣ Бгѣ
 и подастѣ такѣю зѣаю црѣдѣ, аки сѣ витратѣи и витѣбѣи
 зѣае люди, понеже оумножитѣ сѣ много зѣости. И вѣдѣтъ до-
 вротѣнѣи Бгѣ гѣнѣти царѣи, зѣиаи королаи, панаи немѣ-
 достѣиаи, конѣаи, мораи, голодаи, законѣствомъ и многими
 нагѣбѣаи и вѣдаи, понеже даа даа размножатъ сѣ великѣе
 зѣости въ людѣхъ, якѣ то оуже и тѣперѣ и днѣ^е естѣ много зѣо-
 стѣи, прѣхирѣстка, хитѣанѣства, нѣпракѣди, зѣости, нѣпосѣбѣнѣстка
 законѣ кѣѣого, нѣсправѣданѣвости, своѣи воаи, ѿстѣнѣстка ѿ пра-
 венъ кѣри, полнѣти гнѣкѣвѣ, нѣнакнѣсти, драпѣжѣства, аѣпѣжѣства, крѣ-
 копрѣнажѣства и ажѣ, сѣаровѣ, тажѣи, аѣхѣнѣства, нѣнакнѣсти
 и прочѣихъ зѣости. Оуки мнѣ, мире мѣзѣрѣни! Хто кѣи мѣлаъ по-
 достѣтѣкѣ ѿписати твоѣи зѣости! Прѣчѣежъ немѣлачѣ и сѣзѣаи за-
 трѣ, оузѣаиаи бѣ ѿ старѣого прѣрока ажъ до сѣамого малѣого
 ѿрока, не зѣаидѣи къ томъ зѣосѣнѣвомъ мирѣ, аѣи хто кнѣ бѣзъ по-
 рока, не кѣсѣкъ мирѣ ко закѣ лежитъ. Днѣсѣ бѣ не токѣмо короаѣ¹⁾
 и црѣкѣ, кнѣзѣи и пани и прѣстѣе люди оу зѣостѣхъ сѣ и къ аѣкав-
 стѣкѣ кохаютѣ, ааѣ то южъ и сѣаи арѣцѣиѣскѣи и бѣскѣи и нѣнѣи
 рѣскѣи мѣтрополѣкѣи, вѣдѣи, архѣиандѣрѣи, пѣѣмени, чѣрѣи,
 капааи, дѣѣовѣи, оучѣтѣаиѣ, кнѣжѣиѣи писѣмѣнѣи, прѣсто рѣи
 оушѣтѣи напѣаи сѣа того скѣкта ѿ вѣдѣнѣи чѣаи, нѣсправѣданѣ-
 кѣсти и зѣостѣи мѣра сѣго, и вѣшѣтѣи полнѣи сѣтѣ аѣкавѣства, зѣади
 и нѣпраѣди. Оуки горе, оуки вѣда! всѣгдѣи полнѣи зѣостѣи, ко всѣхъ
 полнѣи нѣпраѣди, яко прѣрокъ мѣвитъ: „Нѣаѣ чѣѣкѣкъ лѣжъ естѣ прѣдъ

¹⁾ В рукоп. корорѣ.

Бѣомъ. Оуви мнѣ, злослѣвни мире! оуви мнѣ, темни Бавилоне, неможеи нѣхто вирири твои бѣди. хочаи еи всѣ прѣроки з грѣковъ побѣстали, еи еи, мизернѣи мире, твоихъ злостин и бѣдъ недостаткъ нѣгди не шписали. Оуви мнѣ, свѣте мѣзернѣи, оуви мнѣ, свѣте оупадни, оуви мнѣ, свѣте бѣднни, оуви тѣбѣ, розкошникѣ несправедливни, неправедникѣ злосливни, хитванникѣ того мѣзерного свѣта! Горе тѣбѣ, мире темни и оупадни Бавилоне из твои злими шѣивати, злосливни челоуѣци. (Прѣрокъ стѣи називаетъ Бавилонемъ темнимъ миръ си злосливни, екивати еи чѣлци зли и несправедливи, котори не стоѣт оу правдѣ и проча). Оу теж на тѣбѣ, Бавилоне темни, мире злосливни, идѣт оупадокъ ѿ небснаго Бѣга, бо юж сѣ стала давно к тѣбѣ великаѣ трикоѣ, (слихати новини, бо юж к тѣбѣ свѣтъ оусюгди цѣркви). Оупадѣтъ твои стѣны и толстѣи мѣри, настѣпаютъ на тѣбѣ, Бавилоне, ѿ всѣхъ сторонъ бѣди тако чернѣи хмѣри. Нѣкомѣ твои цѣркви шѣправити, бо мѣсишъ за скон злостин до шѣстаткъ оупастн. и за дѣла нашихъ то, кратне, великихъ злостин допѣститъ Нѣтъ Бѣгъ докротливни такѣю зѣвѣ цѣрѣ Мѣн'донѣ. И бѣдѣтъ зѣла, лютаѣ и безбожнаѣ цѣрѣца, и бѣдѣтъ цѣрѣствовати дѣлакта и великѣю бѣдѣ чинити и вѣрѣ хрѣстианскѣю бѣдѣтъ пѣстошити. И еи еи на томъ не станѣтъ сѣ доситъ, и почнѣтъ еи зѣрѣчитн и вѣознитн шѣзикомъ своимъ на небснаго Бѣга: не токмо бѣдѣтъ цѣрѣцю сѣ називати, але и бѣгинню, и ставши передъ оушнѣткими людемъ, бѣдѣтъ оу нѣбѣ махати и зѣрѣчитн и Бѣгѣ докарѣти рѣкѣчи: Нѣж, Бѣжѣ, котори живѣи на нѣбѣ, которого ѣ анѣ сама тѣбѣ, бѣдѣчи великаѣ и моцнаѣ бѣгинѣ, тѣбѣ не видалю, анѣ теж мен люде. Шѣж тиѣр оуспѣеи и шѣж ми оучинишъ? И то еи цѣркви твои сѣбѣстошила, приказана твоѣ розпѣрошила, вѣрѣ вѣкорнѣла, свою еи великѣю моцъ и властъ разширила, оустави твои погѣбила. Такѣ еи оучинила, такѣ сама хотѣла. Шѣж еи мѣнѣ оучинила своимъ вѣжѣствомъ? Прѣтив моѣи силѣ и моци не могѣ еи и вѣлосѣ единомѣ прикоснѣти сѣ глави моѣи. Бѣстѣ моцнаѣ бѣгинѣ, моѣ бо сила великаѣ шѣдолѣла и твою силакъ шѣбѣстошила.

Оу Бѣ долготѣрпеливи,
теж еи до помѣсти безбожни и зли незѣвапеливи!
Тѣрпѣишъ Бѣ, нашимъ злостемъ, хотѣи нѣшѣго покаяниѣ
за дѣла нѣшѣго спасениѣ.

Тогда, братиѣ, на тотѣ гнѣсныѣ и гнѣниѣ и пѣюгавнѣ слова еи не бѣтѣрѣнтъ Гѣтъ Бѣгъ и пошѣтъ архѣнгѣла своего,

великого неісного коєводѣ Муханла, аби єи погубил. Тогда сѣи Муханла пришедши со небесе порвет єи за волосы пред оусѣми людѣми из стола црського и поднесет єи над морем високо оу горѣ, всѣм людѣм видаще, и поднесши єи високо подрѣжит єи серпом люто и оударит єи скіпетром и погубит єи з великим шѣмом оу море аж до самаго пропастного адѣ, до пекіаго црства, и тамо поиде на кѣчнне мѣки. И то оувидѣвши людие такю строгю и страшню погубил своєи кровен, коспачѣтъ сѣ горко и возридают, и нападѣтъ на нх страх велики. И начнѣтъ молити сѣ неісному Бгѣ и почнѣтъ клати сѣ слестин своих, рѣччи оу горѣсти своєи великон: „О горе нам, братие, горе, тепер погубаєм!“ И тако сѣ скончаѣтъ црство ѡноєи безбожноєи црци Ман'донєи црство. Бгѣ ншѣмѣ слава всегда нѣк и прѣно и во вѣки вѣком. Амѣнѣ.

Повѣсть ѡ трех юношах црѣх, братнихъ роднихъ. Бо то время по тєи злєи црци Ман'донѣ востанѣтъ три мадци братиѣ роднѣ с поколѣна Давидова, королевскєи сѣи, и вѣдѣтъ црствовать во людѣх. Єдинѣ сѣдет црѣм во Єрусалимѣ, дрѣгии сѣреднии сѣдѣтъ црѣмѣ оу славномѣ мѣстѣ Римѣ и примет власт свою, третии меншин сѣдет царѣм оу Литвѣ на сивѣрних, то єсть полѣнощнихъ сторонах, оу Ризѣ, великом мѣстѣ Литовском, и примет власт свою. И тако ѡнне триє братѣ поживѣтъ междѣ собою тихо и мирно прѣз три лѣта. И потом по трехъ лѣтѣхъ начнѣтъ краждѣ междѣ собою. И старшин брат избѣрет потѣжное вєско, оусѣ полѣднннн и восточнѣи стороны, многое множество люда, и поидѣтъ до Римѣ и тѣ станѣтъ и вѣдѣтъ ждѣти противнихъ своихъ. И сѣреднѣй брат избѣрет оусю силѣ западнѣю, многое множество, и затворит сѣ оу Римѣ, вѣдѣтъ ждѣти противнихъ своихъ. Но и третии братѣ также избѣрет воинѣ великѣю, оусю сторонѣ полѣнощнѣю, и тєи потѣгнѣтъ до Римѣ, и вѣдѣтъ идѣчи приспособѣти сѣ и вєско, и єще сѣ ємѣ мало издастѣ вєска, и потом поженѣтъ и старихъ люди и ѡрочѣтъ оу сѣми лѣтѣхъ, крѣм малихъ дѣтєи сѣвчнхъ пѣрсєи; по том поженѣтъ поповѣ, на ѡстѣток поженѣтъ и черцовѣ. И тєи избѣрет братѣ третии безъ числа вєска, аж зѣмла вѣдѣтъ стогнѣти, и пришедши до Римѣ вѣдѣтъ ждѣти противнихъ своихъ. И приидѣтъ предъ ворота жѣлѣзние римскєи и рѣчѣ: „Радѣи сѣ, Римѣ, мѣсто славное и великое, три оулицѣ имѣєшѣ оу сѣбѣ моцнхъ, тѣврднхъ и жѣлѣзнихъ, и стрѣли твоѣ части сѣтъ, и хтєи в тѣбѣ господарѣ вѣдѣтъ?“ И потом велигласно возопнѣтъ глѣ: „Вѣходи, вѣходи, братѣ, оуже

есмо готевн на воинѣ!" И вистѣпило войско из Рима възчисленно яко саран'ча, и тогда тѣжко бѣдетъ земли. И рече старшини братѣ: „Блишнѣ, братиѣ моѣ, послаухайте мене, братиѣ, и моеи поради. Шкода намъ людѣ своего подвижати на воинѣ, але то намъ подобаетъ самимъ црѣмъ оударити сѣ. Котрини сѣ з мѣжи насѣ остане, тотѣ бѣдетъ кролемъ оусѣмъ свѣтѣ". И тоє слово его похвалили оусѣ и тако всѣ трѣе братиѣ изкѣгши сѣ кон'ми оу единомъ, истажи сѣ моцно мѣчами своими и пали оусѣ три мѣртвѣ, и тако скончаютъ сѣ шнѣе три братиѣ.

Бидачи то людѣе таковѣю смѣртъ своихъ господарѣи, засмѣтатъ сѣ велики и оупадѣтъ оу роспачѣ великѣю и не схотѣтъ едни дрѣгнѣмъ сѣ похилити, и оударѣтъ сѣ оусѣ три вѣска силнѣе моцно, рѣкѣчи: „Беси ишѣкъ господарѣкъ погибѣли и померѣли, нехѣиже и мы померѣмъ на нѣхъ послѣзѣкъ царскѣи". И станѣтъ бити сѣ силно и моцно, и бѣдетъ тамъ крикѣ великѣи и гонка и сѣчѣ страшнѣа и конѣа тѣжкѣа и нѣзнѣснѣа, иже ѿ начала мѣрѣ така не бѣла и потомъ такои не бѣде. Тогда бо братѣи ѿ людского крикѣ и страхѣ и трѣбного рикѣ и ѿ стрѣкви шгнѣстон и ѿ стрѣла' и ѿ конского ристаниѣа и ѿ порохѣ сѣнца не видѣти бѣдетъ и свѣтъ померкнѣтъ и земля потрясе сѣ. И падѣтъ оусѣ три вѣска мѣртви и не едни ѿ нѣхъ сѣ не зостанѣтъ живѣи. И тамо трѣбѣ възчисленного бѣдетъ и крѣкъ яко вѣстрѣе рѣкѣи потѣкѣтъ, и тогда оу кровѣкѣ той трѣтакѣ кѣкѣ оутѣнѣтъ и конѣ потѣнѣтъ и оу крови сѣ позаливають, и трѣбѣи мѣртвѣхъ со кровѣю оу морѣ попалинѣтъ. И тогда морѣ из кровѣю тоєю за кѣ. мнѣа измѣшаетъ сѣ. И горѣ тогда бѣдетъ и оупадѣкъ великѣи людѣмъ бѣдетъ, и кигнѣтъ чловецѣи. И тогда всѣа жена оудѣва бѣдетъ, и бѣдетъ тогда сѣмъ жѣнѣискати едного мѣжа и не знаидѣтъ. Тогда почѣвши то из за моря Изманѣтанѣ, Тѣрци приидѣтъ и возпримѣтъ землю всю грѣчѣскѣю и поимѣтъ жѣни тѣа и коцрѣатъ сѣ на мѣ. лѣтъ и побѣдѣютъ вѣжницю своего Махѣмета. И шкѣдѣетъ тогда вѣкра хрѣтанскѣа.

Всѣмъ томѣ, братѣе, подобаетъ китѣи приз допѣщенѣе вѣжѣ грѣхѣ ради нашихъ. И бѣдѣтъ людѣи ѿ Зманѣлѣтан оу великон тѣжкѣости и работѣтъ сѣ тѣжко, власнѣе яко Жидѣи бѣли оу Фараѣшна оу Египѣтѣ, тако и тогда бѣдетъ. И восплачѣтъ сѣ людѣи горѣко и [бѣдѣтъ] волати оу великон горѣсти срѣца своего до Бѣга небѣсного. И тако сѣ скончатъ второе горѣ. Бѣѣ же слава во вѣкѣи вѣкомъ. Амѣн.

Рѣцѣа ѿ царѣи Мѣхѣилѣкѣ, како боудѣтъ царѣмъ трѣтъцѣтъ лѣтъ. И по сѣмъ по вторѣмъ горѣ и смѣртнѣхъ и ко-

лезниинхъ лѣтѣхъ настѣнати людемъ лѣта добріе, шѣстити, роз-
 кошніе и радосные и весіане, тихіе. спокойніе вѣрзо, пошлетъ ко
 Гдѣ Бгѣ црѣмъ бл҃гочѣстивого греческаго, именемъ Мѣхѣила. И по-
 томъ црѣ Мѣхѣилъ придетъ божимъ повелѣніемъ ѿ восточной
 стороны изъ морскихъ штрѣвовъ и сѣдетъ црѣмъ ко Єрусалимѣ на
 ѿ. лѣтѣ. Тонъ црѣ вѣдетъ вѣвѣжніи, тихіи, смиренніи, покорніи,
 добротливніи, и тонъ оутвѣрдитъ вѣрѣ греческѣю хрѣстанскѣю, пола-
 млетъ кжнѣцѣмъ ксѣ Мѣхѣметѣви. И тонъ вѣдетъ цркви стѣтѣмъ стро-
 нти. пѣтѣ мирѣмъ ѿ моря до моря на всѣ стороны чѣтире того
 свѣта. Тогда бо къ то время стрѣлѣмъ всю и мѣчѣ, панцири, тото
 все искѣютъ на рѣла [sic] и пѣлги, не вѣдетъ бо тогда конны, вѣдѣтѣ
 бо тогда лѣта тихіе, спокойніе. И тогда сѣмъ ѿкриютъ скарби мно-
 гиѣ и сокровища ѿ многихъ лѣтѣ сокровенніи, сребро, злото, перла,
 жѣнчѣги, дорогіи кришталѣ, каминіе самосвѣтаніе, крѣжцѣ, пѣ-
 нѣзѣ, ѿ вѣдѣтѣ врати невозбранно. И тогда грѣши вѣдѣтѣ лопа-
 тамъ таскати, и ѿбогатѣютъ всѣ люде, вѣдѣтѣ бо тогда бо-
 гатіе ѿко царѣ, паны ѿко королѣ, шлѣхта ѿко княжата, оубогіе
 ѿко пани, сироти, оудѣвицѣ, слѣбги и слѣбжніици и калѣки вшитки
 вѣдѣтѣ ѿко монархи, и къ каждому вѣдетъ доситъ оусіе. Не вѣдетъ
 бо тогда закидающаго, ни жѣбраковъ, ни просѣиныхъ, ни розбѣи-
 ковъ, ни злодѣевъ, ни рѣзѣновѣ, ни комороховѣ. И тотъ црѣ вѣдетъ
 самодѣржѣцѣмъ и црѣмъ всѣмъ подсолнечнѣмъ, то естѣ всѣмъ томъ ви-
 дящѣмъ мирѣ; црѣствовати вѣдетъ ѿ. лѣтѣ, и тогда вѣдетъ едино-
 стадо и единѣмъ пастѣрѣмъ, то естѣ единая хрѣстанская вѣра и
 единъ хрѣстанскій црѣмъ. И тогда люди пожикѣт оу великой ра-
 дости и роскоши безъ всякой скорби и безъ напасти. И коли вѣдетъ
 ѿ. лѣтѣ црѣствѣ Мѣхѣиловѣмъ, тогда бжѣимъ повелѣніемъ придетъ
 Антихрѣстѣмъ ис Капернаѣма. Бо сѣ Антихрѣстъ оуродитъ оу мѣстѣ
 Капернаѣмѣ, а згодѣетъ сѣмъ оу Зинѣ мѣстѣ, а перше царство
 его и властѣ вѣдетъ имѣти оу Вифсандѣмъ городѣ. Да того ради
 рече ко євѣлини стѣмъ: „Горѣ тѣбѣ, Капернаѣме, горѣ тѣбѣ Зинѣ, горѣ
 тѣбѣ Хоразинѣ, ѿко вознесѣте сѣмъ до шѣлака, а снѣидѣте до ада“.
 И тогда Антихрѣстъ прѣшедши послѣжитъ Мѣхѣилѣмъ. Мѣхѣилъ его вѣ-
 детъ знати, а шнѣ Мѣхѣила: и оучинитъ его Мѣхѣилъ старшимъ слѣ-
 гою оу сѣбѣ. Тогда бо Антихрѣстѣмъ вѣдетъ оуроди вѣрзо красной и
 невимѣвной красоти и шати на сѣбѣ вѣдетъ имѣти золотіе, бли-
 цати сѣмъ ѿко промѣнъ и любѣ[м] вѣдетъ всѣми людьми и ѿ всѣхъ
 имѣти вѣдетъ великѣю приязнь и почитѣ. И люди не знати вѣдѣтѣ,
 нжъ шнѣ естѣ снѣмъ погѣбѣ, Антихрѣстѣмъ. И коли сѣмъ вѣдѣтѣ ви-
 полнѣти дни и лѣта и времена црѣствѣ Мѣхѣиловѣмъ, тогда Антихрѣстъ поч-
 нѣтъ ходити по своѣи воли, прожлаючи свое црѣство. Е то время

за ти розкошине лѣта люди разскірѣють сѧ, розвѣдают сѧ и оумножат сѧ зѣло, и почнѣтъ бѣити, из законѣ бжго вистѣпати, црѣ же Муханѣ их бѣдет оупоминати и гнѣвъ бжии имѣ шповѣдати, але мнози з них не бѣдѣтъ его послѣшати. И коли придетъ конецъ црствѣ его и вистѣитъ ѿ лѣтъ, тогда црѣ Муханѣ избѣретъ люди своихъ приложенихъ, свѣщенниковъ, и самъ из ними изидетъ на горѣ Голгоѣ, идеже вѣсть распѣтъ Гдѣ ншѣ Іс Хс, и ставши тамъ почнетъ со слезами оупоминати, аби стояли mocno оу вѣрѣ своемъ и аки сѧ бѣжали Бга, приводячи имъ карности и гнѣвъ бжій и шповѣдаючи имъ кончинѣ свѣта сего и шповѣдаючи имъ црство Антихристова и аки сѧ емѣ не поддавали и не слѣхали его. И такъ вѣрѣвши до нѣхъ таковыя слова и наоучѣ, швернетъ сѧ на востокъ, начнетъ творити молитви до Гдѣ Бга ш всемъ мирѣ и ш людѣхъ, аби ихъ оутвердиѣ и оумоцниѣ оу правои вѣрѣ и во единое мишленіе, и воставши ѿ молитви поднесѣтъ до гори трикrotъ рѣки свои, и тѣтъ изидетъ къ немѣ изъ неба крѣтъ Хвѣ и станетъ предъ нимъ. И тогда црѣ Муханѣ изнявши изъ себе коронѣ и вѣнцѣ золотии царскіи и положитъ на крѣтъ и падши поклонитъ сѧ три кротъ и поцалѣетъ крѣтъ Хвѣ со слезами, и поидетъ крѣтъ съ короною и зъ вѣнцемъ въ небо, всѣмъ людѣмъ видашимъ. И по томъ зновѣ обернетъ сѧ ко людѣмъ и поклонитъ сѧ до земли и сотворитъ прощаніе со слезами и начнетъ цѣловати свѣщенниковъ и воеводѣ своихъ порядкомъ, и швернетъ сѧ на востокъ и поклонитъ сѧ три кротъ и поднесѣтъ рѣки свои въ горѣ, и тѣтъ его возхититъ невидимо сіѧ Гнѣ ѿ шчинъ людскихъ и занесѣтъ его зновѣ тамо, ѿколъ вѣнѣ пришолѣ, а црство свое предастъ въ рѣцѣ Бгѣ. И тако скончатъ сѧ царство Муханово.

То видѣвши люди возплачѣють сѧ горко по своему господарѣ, и шхвативши сѧ дрѣгѣ со дрѣгомъ начнѣтъ горко рыдати и плакати рѣчѣи: „О горе намъ, братіе, горе намъ. Било оу насъ полѣденное сѣнце, ясноє свѣтило презъ тихъ ѿ лѣтъ, а тепѣрь якъ видимъ южъ настѣпѣла на насъ темнота мрачнаѧ и смѣтокъ горкинъ, ѿнѣла бо Гдѣ Бгѣ ѿ насъ господарѧ нашего наинишаго. Горе, горе намъ, братіе, и что тепѣрь оуспѣемъ и каково бѣдетъ житіе наше?“ И тако настѣпѣитъ южъ црство Антихристоко. Бгѣ же на шемѣ слава ѿнѣ и прѣсно и во вѣки вѣкомъ. Амѣнъ.

О црствѣ Антихристовѣ и днѣхъ послѣднихъ. Тогда Антихристъ шзметъ сѧ за все црство и сѣдетъ на стоѣцѣ црскомъ и почнетъ власть свою широко, и почнетъ собирати слѣгѣ розмантѣхъ, апѣстоловъ и пророковъ ложныхъ, ангеловъ крилатѣхъ, ша-

танок ко плоты, и бѣдет нарицати ся не токмо црѣм, але и Богом, бѣдет мечтами своими ложными творити великне чѣда, бѣдетъ из неба шгнѣ изводити и горы переставляти из мѣсца на иное мѣсце: тои горѣ повѣлит на тотѣ сторонѣ, а тои на тотѣ перити; и бѣдет мѣртвихъ воскрешати, а то все бѣдет чинити мечтами и привидѣнми днаволскими. рѣкѣчи „А то я есмь Бгѣ, Мѣсна богатин, покланитѣ ми ся, а я вас шбогачѣ“. И котори ся емѣ поклонят, тѣм даст знакъ свой, цѣхѣ на челѣ або на рѣцѣ правон, положитъ антири своего титѣлѣ Антихристевого. И которѣ не сѣхотѣ емѣ поклонити ся, тѣх повѣлит мордовати и лютыми мѣками розкажетъ мѣчити. Але таковне маани час прѣтѣрпѣт, але великѣю ласкѣ примѣт ѿ Бга оу црѣствѣ невисном. И котори ся емѣ поклонят, тѣи примѣтъ мѣки некланни вѣчнини из своим паном и вѣом. Тогда во мнози прѣстѣт ся, нине прѣз чѣда его ложные, нине прѣз богатства и скарби, марности того свѣта, нине прѣстѣт ся прѣз страх, вѣачи ся грозни его ѿ мѣк, и много пристѣт к нимѣ. И сѣдет во Іерѣсалимѣ во црѣкви на престолѣ яко Бгѣ з плотню шатанскою и многихъ прѣстѣт и потѣгнет до себе. И зѣбравши потѣгѣ великѣю поидѣт на свою ѿчизнѣ до тѣх трѣх мѣстѣ, до Капернаѣма, до Хоразинѣ и Бидсанди, и там зарѣзом оушитки ся емѣ поклонят со радостію великѣю [sic!] и примѣт его собѣ за Бга; а надѣе Жидове, котори чѣкают его приходѣ ѿ многихъ лѣт, тѣи ся емѣ перши поклонят и дари богатне ѿ него примѣтъ. И тѣ Антихрист сѣдет црѣм на три лѣта, а вѣкѣм доидѣтитъ емѣ Гдѣ Бгѣ добротанкин црѣствовати, а тѣе три лѣта бѣдѣт яко три мѣци, а три мѣци бѣдѣт яко три недѣли, а три недѣли яко три дни, прекратитъ ко Гдѣ дни и времена его избраннихъ ради своихъ. И ѿтогъ приидѣт до Римѣ, и приидѣ до Римѣ Антихрист, и тамо замордѣет папѣжа римского, на мѣстника стѣго апѣста Петра, сам сѣдет на престолѣ во црѣкви апостолской со плотню своею яко Бгѣ, и многихъ до себе потѣгнет и зголдѣет подъ своею моцѣ. Многѣе множество безчислѣнное поклонят ся емѣ Тѣрки, Татарове, Жидове. Иѣмци и прочѣи народи, и хрѣстіан много ся прѣстѣт и бѣдѣт нѣмѣти кожди знакѣ Антихристов на челѣ или на рѣцѣ, а котори не бѣдѣтъ нѣмѣти знакѣ Антихристевого на челѣ або на рѣцѣ правон, томѣ не вѣлно бѣдет нѣкѣ квѣпити нѣкѣ продати. И горѣ тогда великое на земли бѣдет и вѣда чѣвком. И тако Антихристѣ оуѣсѣт тотъ свѣтъ изголдѣѣет подъ моцѣ своєю, и бѣдетъ сѣбѣгѣ своихъ послѣати по иѣстинѣхъ, искати стѣхъ вѣжнихъ оугодниковъ, и розкажетъ приводити на поклонѣніе до

себе. Тогда савги Антихрестови вѣдѣтъ ходити по пѣстинахъ и вѣдѣтъ волочити изъ пещеръ и розсѣлиа каменныхъ пѣстеликовъ стѣхъ и вѣдѣтъ приводити къ Антихрестѣ на поклоненіе. И много тогда вѣдетъ къ то время мѣчениковъ Хѣихъ новыхъ, савгъ стѣхъ. Давно бо пресатъ першнн мѣченикы Хѣи Гдѣ Бгѣ ш кончинѣ и ш страшннн сѣдъ вѣжнй, ави пришла помста на ихъ мѣчителнн. И речено вистѣ нмѣ, ави еще потерпѣлан время для братнн свенхъ, нокихъ мѣчениковъ. И тако Антихристъ шзметъ и зголдѣетъ оукѣ скѣт' подъ моцъ скою. Тѣмъ имъ писмо стѣое даетъ пересторогѣ, якокъ вѣдетъ Антихристѣ: першого лѣта своего црѣства вѣдетъ барзо красннн, а на дрѣгое лѣто шгрѣкѣетъ, а на третѣе лѣто вѣдѣтъ колосн голови и короди его яко стрѣли, а шко правое вѣдетъ ясное яко зорниця, а дрѣгое ави оу авѣ, а на нозѣ правон палицъ его сокрѣшнѣ и зкѣрообразнѣ вѣдетъ, и свѣркнѣ, лют', солѣ, страшнн, и тако вѣдетъ Антихристѣ.

Се уривокъ (хоча в рукописѣ поданий як цѣлість) ширшої перерѣбки „Книги о двехъ послѣднихъ“. Сей текстъ був опублікований з деякими пропусками та хибними лекціями дромъ Ом. Калитовскимъ у його книжечці „Апокрифична литература“, Львів 1884, стор. 35—46. Розбір його дав. Истринѣ, Откровеніе Мефодія Патарскаго, стор. 198—202.

Л. Рукописъ Оссол. ч. 92 (XVI в.), стор. 14—51.

(Иже къ стѣмъ ѿца нашего Ип'полита, вѣженнѣишаго мѣника, папы римскаго, слово ѿ скончанію мира ѿ Антихристѣ ѿ вторшъ пришествіи Гѣннѣ Іс Хѣ, в нѣдѣлю мѣсноу^{стн}жю. вѣвн ѿ). І. Нонѣ^м оуко вѣжныи прѣрци ѿчи намѣ быша, свѣровенны^м видѣніе намъ ѣвляюци ради житиѣ, ради ѣвленіѣ ѿ пришествіѣ стѣго дѣа, ѿ не ѡреченнаѣ глѣюци свѣршиша^{сѣ}. тѣмъ же всѣмъ иже послѣждѣ родомъ^м велико видѣніе ѿ дѣѣніе живописаша. сего ради ѿ сѣа вѣжїѣ ежъ с плотнѣю пришествіе мирови проповѣдающе, ѣже ѿ прѣсѣтѣѣ ѿ вѣца Мрїѣ рожденіе ѿ възвращеніе. ѿ ѣже съ чѣвкы пожитиѣ и сопрѣвѣваніе ѿ на вѣрѣннѣ показаніе ѣго ѿ всѣмъ чѣкомъ бывшѣе порожденіе ѿ назданіе ванѣю пакыбытїѣ, чюдеса^м ѿ ѿже при крѣтѣ вѣжноу^ю страсть ѿ ѿже тогда роуғанїѣ¹⁾), ѣже ѿ Іѣдѣн прѣтерпѣ,

¹⁾ Д. поржанїѣ.

погрібеніє же є҃ ꙗже въ адѣ съшествіе ꙗже є҃ ѿ вѣка дшамъ въсхоженіа¹⁾, ꙗже²⁾ ѡзбавленіе ѿ смѣртныхъ тла, ꙗже изъ мѣртвыхъ того животворнаго вѣстаніа³⁾ ꙗже всего мира назданіе, ꙗже на нѣса възнесі[ні]а въсх⁴⁾, ꙗже дх⁵⁾а приѣти, ємоуже⁶⁾ ап⁷⁾ли сподобіша⁸⁾, ꙗже пакы кторой пришествіе хотѣше бѣстрашити всаческа, ноуждыѣ бо зраци призываѣми кса предпоказаша⁹⁾.

II. Тѣмъ же ꙗже скончаніа днѣ ѡзъявиша, ꙗже в послѣднѣ¹⁰⁾ времени, и врага ꙗже ѡстоупника ѡбленіе ꙗже преленіе чѣком ꙗже цр¹¹⁾ткіа єго начало ꙗже скончаніе ꙗже сѣдино пришествіе ꙗже праведныѣ жизнь ꙗже грѣшныи сѣсеніе проречеша, да всѣ мы къ оумѣ носѣца тла¹²⁾ на каждый днѣ ꙗже ча¹³⁾ ѡко чада цр¹⁴⁾ковнаа видѣше, ѡко ѡта¹⁵⁾ єдина ꙗже єдина чер¹⁶⁾та ѿ нихъ не погнѣет, ѡкоже сѣсеное слово предрече. ноужно¹⁷⁾ вамъ є¹⁸⁾ ѡвръсти ѡчеса срд¹⁹⁾цѣ ваши²⁰⁾ ꙗже приѣти ꙗже хоцѣ глѣти слово, всако²¹⁾ бо оужаса ꙗже страха ꙗже спакы покѣсть хотѣша ѡвити²²⁾, скончаніа сирѣ²³⁾ ксемирное, вражна ꙗже дѣвола преле²⁴⁾ ꙗже по снѣ Гѣ нашего Іс²⁵⁾ Хѣ второе пришествіе.

III. Ѣкѣдѣ бѣво, хр²⁶⁾столубци, прѣимемъ начало ꙗже что начнемъ ꙗже что покѣстковѣмъ? Кѣи глѣмнѣ свѣдѣтельство приведе? но ѿ ꙗже²⁷⁾ слово начахо²⁸⁾, снѣ къ средѣ приведе въкрныа²⁹⁾ свѣдѣтеля, ѡзвѣстѣюще глѣмнѣ ѡбленіа, ꙗже послѣжде ꙗже ап³⁰⁾лискоѣ [sic!] бѣченіе, наче же проречество, како повсюдѣ по вселеннѣй³¹⁾ троубѣ³²⁾ скончаніа днѣ. ꙗже ꙗже сѣи, ꙗже не оубышла показаша³³⁾ ꙗже хотѣщоу ю ѡвити сѣ лоукавыѣ чѣкѣ преле³⁴⁾ ꙗже злоствѣтіе ѡзъявиша. принеси бѣво прорка Ісанию, ѡко первомѣнка въ средѣ приведе³⁵⁾ ѿ времени скончаніа на³⁶⁾ наоучающоу³⁷⁾. что бѣво рече: „Земля ваша поуста, грады ваши ѡгнѣ³⁸⁾ пожжени, страну вашу предъ вами чужыи³⁹⁾ пойдѣтъ. ѡставлена бѣде⁴⁰⁾ дщи Сиѡна ѡкоже сѣнь въ виноградѣ ꙗже ѡко ѡвѣцное хранилище въ вѣрѣтоградѣ⁴¹⁾ ꙗже ѡко град ѡвѣстон⁴²⁾. виждѣ прорка възлюбленіе ѡснѣнїе. єгоже⁴³⁾ прежде колицѣ⁴⁴⁾ родок ѿ времени предрече. ꙗже⁴⁵⁾ ѿ Іоудеи⁴⁶⁾ сѣ слово проречествока, ниже ѿ Сиѡнѣ градѣ, но ѿ сѣ⁴⁷⁾ цр⁴⁸⁾кви. Сиѡнѣ ко цр⁴⁹⁾кѣ, сирѣ⁵⁰⁾ юже⁵¹⁾ ѿ ѡзыкъ пришедшю сѣ невѣстѣ вси прорцы показаша.

1) Д. въсхоженіе. 2) Д. же и избавленіе. 3) Д. животворное вѣстаніе. 4) Д. дод. єко. 5) Д. дод. ꙗже речеша. 6) Д. носѣца тла. 7) Д. ꙗже. 8) Д. єко. 9) Д. зам. сего: всѣмъ. 10) Д. дод. и єш[са] днѣ вашихъ. 11) Д. нѣже. 12) Д. въкрны. 13) Д. вселенка. 14) Д. покѣ-показаша. 15) Д. наоучающа. 16) Д. теуждѣн. Рум. чуждѣн. 17) Д. виноградѣ. 18) Д. ꙗже. 19) Д. юже.

IV Тѣмъ же ѿ второмъ свидѣтелю слово простре^ж. комѣ^ж рече¹⁾ семѣ? Слыши Іѡсїе такова гласѣца велигласно: „Бѣ дѣи ѡны наведе, Гѣ вѣтрѣ жгѣщѣ ѡ поустыни на ню²⁾ и изсоуши^ж жыли еѣ ѿ ѡпоустити³⁾ источники еѣ, ѿ вси тоѣ съсоуди къжде-лѣкнѣи потрекати сѣ, ѿко съпротивиша сѣ бѣги къ ѡрѣжнѣи падѣти ѿ пороучники⁴⁾ еѣ безъ вѣсти боудати⁵⁾, ѿ ѿже въ чревѣ скелѣмъ ѿмоуше⁶⁾ разсѣдоу^ж сѣ“. кѣи бо ѿны вѣтрѣ жгѣщѣ иже ѡ поустыни? но развѣ Антиѡхристѣ⁷⁾ хотѣи ѡвити^ж. ѿ ѿссохнѣ^ж жылы водамъ ѿ пади дренѣи⁸⁾ вѣлѣта еѣго, ѿко вождѣлѣша дѣлаемъ еѣго члѣцы. тѣмъ же ѿ ѿви^ж сѣ имъ ѿ работаю^ж еѣмъ в нечѣтотѣ еѣго.

V. Зри согласіе прѣрка ко прѣркоу! навыки^жте⁹⁾ дрѣвѣго подокнаа глѣцаѣ. Імо^ж бо таѣжде согласнѣ прѣрѣствова: „Тако глѣте Гѣ, сѣго ради ѡнѣли ѡпечалисте ницаго ѿ дары ѿбранныѣ приѣте ѡ него, дома бо създасте, ѿ не ѿмате пожити в ни^ж; винограды вѣждѣлѣнныѣ насадистѣ, ѿ не ѿмате пити вино и^ж. ѿко позна^ж многа нечѣтѣѣ ваша, попирающе правѣднѣ¹⁰⁾, приѣмлю¹¹⁾ ѿзмѣненїѣ¹²⁾, ѿ ѡбегнѣ въ вратѣ^ж ѡукланаще^ж. сѣго ради разоумѣлаѣ ѿ въ кратѣ^ж¹³⁾ время ѡно ѡумѣлѣкнетѣ, ѿко время зло еѣсть“. навыки, вѣзлюбленїе, ѿже тогда члѣкѣ^ж лоукавство, како късѣхнѣѣтѣ дома ѿ села ѿ правѣдноѣ ѡ правѣднаго ѡмѣлающе. ѿда бо сѣѣ вѣждѣ^ж, да вѣси. ѿко конѣчина еѣстѣ. тѣмъ же познали прѣмдрѣ^ж прѣрѣж¹⁴⁾ ѿ ѡкровенїѣ хотѣѣше быти къ дѣи ѡны, ѿко всѣ прѣрѣцы, ѿко^ж прѣдрѣкоу^ж, ѿко же дрѣвнаѣ ѿзыѣвнѣша, сице ѿ ѿже посаѣжде хотѣѣша быти велигласно ѿзрѣкоша.

VI. Но да не слово все на прѣрѣкы ѿстоцимѣ, ѣднаго вѣспо-мѣнѣюще на прѣдѣжащаѣ възїде^ж. чтожъ ѿ Мнѣхѣ прѣдглѣте? „Тако глѣте Гѣ на прѣрки лѣстащаѣ люди твоѣ¹⁵⁾, хапающе на пѣтѣ^ж свои^ж ѿ проповѣдающе¹⁶⁾ ѡ сѣбѣ. ѿ не даѣтѣ сѣ въ ѡуста ихъ, приближиша нанѣ бранѣ. сѣго ради ѿ ношѣ вамъ боудѣтѣ видѣнїѣ, ѿ тма вамъ боудѣтѣ вѣлѣхованїѣ, ѿ зайдѣтѣ сѣнѣ ѡ прѣрѣкѣ ѿ потѣмнѣѣтѣ на ни^ж дѣнь, ѿ посрамаѣтѣ сѣ клѣдѣще сонїѣ, ѿ подсмѣѣѣннѣ боудѣтѣ вѣлѣхоуѣннѣ“. сѣѣ прѣдповѣстѣковахо^ж, да разумѣѣте¹⁷⁾ на послѣдок хотѣѣша быти болѣзнь ѿ молѣвѣ ѿ къкѣ члѣкѣ еѣже дроу^ж дроуѣ^ж развращенїѣ ѿ зави^ж ѿ ненави^ж ѿ рвенїѣ, пастыремъ еѣже ѡ ѡвѣцѣ^ж небреженїѣ ѿ людемъ¹⁸⁾ еѣже ко свѣщеннѣиномъ непокорѣтка налѣжанїѣ.

1) Д. і Р. вас. 2) Д. нѣ. 3) Д. ѡпѣстит. 4) Д. пороучник. 5) Д. бѣдѣт. 6) Д. ѿмѣ-
щѣѣ. 7) Д. антихристѣ. 8) Д. дрѣвенїѣ. 9) Д. навыки. 10) Д. правѣдноѣ. 11) Д. приѣмлающе.
12) Д. измѣненїѣ. 13) Д. і Р. вас. 14) Д. прѣрѣж. 15) Д. молѣ. 16) Д. проповѣдѣѣщаѣ.
17) В рукоп. разумѣѣте. 18) Д. людскоѣ.

VII. Зане всѣ во своей воли ходятъ, ѿ родителей чада възненавидѣтъ, ѿ чада на родителей възложатъ руки, ѿ жена своего мужа предастъ на смѣртъ, ѿ мужъ свою жену на соуднище поведетъ ѿко повинноу. вѣдки къ рабѣмъ безчлвчїе стажжѣтъ, ѿ раби ко вѣдкамъ непокорни належаїемъ противитъ сѧ¹⁾. старческыѣ сидни никтоу постыдытъ сѧ, ѿ юнаго красотоу никтоу бѣщедриѣ. цркви бжїа ѿкоже простїи храми боудѣтъ, ѿ разкращенїа црквнаа всюдѣ боудѣтъ. писанїа небрегома коудѣтъ, ѿ вражїа пѣсни всюдѣ пѣты боудѣтъ, бладоуѣ ѿ прелюбодѣїство²⁾ ѿ клѣтвы землю³⁾ ѿспаѣнѣтъ. ѿтравы ѿ чародѣїїа ѿ басни до конца въ мнѣщиѣ сѧ хрѣтіанѣхъ боудѣтъ. тогда къстанѣтъ лживїи прѣрцы ѿ лжи апѣли⁴⁾, чародѣї не⁵⁾ члци, тѣтворници, злотворници, лжѣщїи дрѣг дрѣгѣ, прелюбодѣї⁶⁾, хищници, лихѣимци, заклинатели, клеветници, пастыри ѿкоже ѿвци⁷⁾ боудѣтъ, а сѣѣници лжѣ възлюблѣтъ; иноци, черноризци⁸⁾ мирская вожеллютъ. богатїи немлѣрдїемъ ѿдѣкѣють сѧ⁹⁾, князи бѣбогомѣ не ѿмѣтъ¹⁰⁾ помощи, силїи щедроты ѿложатъ. сѣдїа праведное ѿ праведнаго възмоут ѿ мздами ѿсѣплѣмїи неправдѣ приторѣгнѣтъ.

VIII. ѿ что глѣю ѿ члѣкоу, ѿдеже ѿ сами¹¹⁾ стїхїа своего чина ѿвергоуѣ сѧ! троуѣи въ всякомъ градѣ, глади въ всякой странѣ. громѣи со страшными молниами, дома ѿ села пожигающе. темнїи вѣтри землю ѿ море безмѣрно смѣуцаютъ. земля бесплодїа, морскїи шумъ и молѣва несѣтерпимаа на дшѣ члѣкѣ. ѿ боудѣтъ знаменїа въ снѣци, знаменїа въ лѣнѣ, звѣздамъ прѣѿбращенїе, възстанїа ѿзыкомъ, въздѣхѣ нерастворенїа, градныа грѣды по лицѣ всеа земли. зимно безчинїе, мразѣи различнїи, зноѣи несѣтерпимїи, молнїа напраснаа, запаленїа нечлѣмыа ѿ єдиною просто¹²⁾ земное рыданїе ѿ плаѣ бѣтѣшенїа не ѿмѣ. ѿ єже ко бѣмножити сѧ грѣхоу ѿзсѣкнѣтъ любѣи многихъ. тѣмъ же сиѣ всѣѣ матѣѣ ѿ бесчинїе Гѣ въ євѣлїи възываѣтъ глѣ: „Блюдѣте сѧ, да не прѣлциени боудѣте, мнози ко прїїдоуѣтъ къ ѿмѣ моеѣ глѣюще, ѿко азъ єсмь ѿ времяа моеѣ прїблїжи сѧ. да не бѣко прѣлстїте сѧ ко слѣдѣ ѿхъ. єгда же бѣслышїте брани ѿ нестроїнїа, да не бѣбѣнтѣ сѧ, подобаетъ сѧмѣ быти первїе, но не лѣвїе кончина“. навѣкнѣмъ сѣсенаа словеса, како въсїгда намъ бѣтверѣжати знапороучаетъ¹³⁾: „Блюдѣте, да не прѣлциени боудѣте, мнози ко прїїдѣтъ ѿ ѿмени моемъ, глѣюще, ѿко азъ єсмь!“

¹⁾ Д. противѣтъ сѧ. ²⁾ Д. прѣлюбодѣїство. ³⁾ Д. земля. ⁴⁾ Д. лжнїи апѣли. ⁵⁾ Д. Р. вас. ⁶⁾ Д. дод. люкодѣї. ⁷⁾ Д. вѣци. ⁸⁾ Так і в Р., у Д. вас. ⁹⁾ Д. ѿдѣкѣтъ сѧ. ¹⁰⁾ Д. не ѿмѣтъ. ¹¹⁾ Д. самѣмъ. ¹²⁾ Д. дод. вѣсе. ¹³⁾ Д. сѧ намъ заповѣщаетъ.

IX. Ико по еже възнести сѧ ѿмоу ко ѿцѣ быст ѿ нихъ чтожь¹⁾, и възсташа нѣци гл҃юще, ѿко аз ѣсмь Хсѣ, ѿко же Симонъ вѣлхвов²⁾, и инии³⁾ мнози, имже ииѣ нѣст имень къспоминати. темже в послѣднѧ днѣ скончанїа подоваѣтъ пакѣ къстати лжехристосоу людѣмъ⁴⁾. мѡжем гл҃оушѣм, ѿко аз ѣсмь Хсѣ. и мнози прелстѧтъ, и мнози ѿ чл҃къ притекѧтъ ѿ востока даѣ и до запада⁵⁾ и ѿ сѣвера даѣ до моря, гл҃юще: „Ге⁶⁾ Хсѣ“. но соуетоу моудрованїеу стажавше и писанїа прилежниѣ не прочитающе, неправда мѣрствоующе възышоут и мѧ, еже ѡврѣсти не възмогутъ. подоваѣтъ бо сѧмъ перѣѣ быти и тако ѡвѣсти сѧ сн҃ъ погнѣблемъ, сирѣчь дѧволоу.

X. Омоудѡ и бг҃ословѣци апѣли и звѣстѡюще Гѧ Іс Хѧ свѣдѣтельство каждо ихъ показа скѣр҃ныхъ и тѣтворныхъ чл҃къ показанїе, и проповѣдаша⁷⁾ тѣхъ неправда дѣланїа. первыи Петрѣ, камен цр҃кви и вѣры, егоже ѡубѣжи Хсѣ Бѣ нашъ, ѡубѣтъ цр҃ковныи, прѣвѣи ѡучѣнь, иже ключа цр҃ствїа имѣѧ, набѣчи на⁸⁾ гл҃ѧ: „Ге же прѣде вѣдѣти⁹⁾, чада, ѿко в послѣднѧ днѣ внидоутъ¹⁰⁾ роугатели по свои¹¹⁾ похотѣхъ ходѡщи, и в ва^с боудѧтъ ложнїи ѡубѣти, иже ведоутъ ереси погнѣблемѧ“. сѧмъ согласоуетъ Іѡанъ бг҃ослов, възлюбленный Хсѣмъ, кзываѧ: „Ивѣк соут чада дѣвола и ииѣ Антихристѣ мнози быша. но да не прельстѣтъ въ слѣд ихъ. не всѧкомъ дх҃ъ вѣрѡвѣте, ѿко мнози лжипрѣрцы в миръ внидоша“. таѣ Іюда Іаковъ подовнаѧ сѧмъ гл҃ѧ: „В послѣднѣе время боудоутъ роугатели по сконхъ ходѡщи похотѣхъ нечѣтѣвыхъ. сѧи соут иже безстраха тѣхъ пасжѡшѧ¹²⁾“. разумѣете ли бг҃ословець и апѣлъ согласїе и единомыслие ѡубѣтельствѡ ихъ?

XI. Послоушѧте прочїе Павлово дрѣзновенїе, како ѿ¹²⁾ таковыѣ ѡвѣ ѿкрываѧтъ: „Блюдѣте злыѧ дѣлатѣлѧ! блюдѣте разсѣченїе! блюдѣте, да не кто въ ва^с боудѧтъ крадыи философию и тѣию лѣстїю! блюдѣте, како ѡпасно ходѣте, ѿко днѣи злїи соут“. прочїи кто имѧтъ ѿвѣщати, слыша сѧ въ цр҃кви ѿ прѣрковъ же и апѣлъ и ѿ Бг҃а, и не попечѣтъ ѿ¹³⁾ дш҃а своѣѧ прилѣжанїе и ѿ времени скончанїи и ѿ часѣ разлѣченїа¹⁴⁾ ѡномъ, кѣмъ же хоуемъ предстати предъ сѣдищемъ Хсѣмъ?

XII. По скончанїа словоу конецъ давши, ѡбратимъ покѣстъ на послѣдѡущѧ намъ хотѣщаѧ рѣши^с. привѣдѡ же¹⁵⁾ въ средѡ достовѣрна свѣдѣтелѧ, прѣрка Дѧниѧ, иже сонѧ Навѣходоносрѡ

1) Д. что. 2) Д. вѣлхвѣ. 3) Д. вас. 4) Д. лжехристомъ, Р. тѧя якъ у вас. 5) Д. западѣ. 6) Д. гдѣ здѣ. 7) Д. ход. ѡвѣ. 8) Д. вѣдите. 9) Д. внидоутъ. 10) Д. дод. нхъ. 11) Д. пасжѡшѧ. 12) Д. вас. 13) Д. ѡ. 14) Д. вас, Р. якъ у вас. 15) Р. вас.

разрѣши ѿ ѿ начала цр҃ствіа даѣ до скончаніа показа поут небу-
клонен шествовати хотѣшим въ истинны іавленіи. что бо пророк
Навѣходоносороу и҃зрече? „Зрѣше¹⁶⁾“, ѿ цр҃ю, ѿ се ѿбраз велики
стоѣще предъ лицемъ твоимъ, імоуѣ глава злата, мышца¹⁾ ѿ рамена
сребръныи, листи, чрево ѿ стигнѣ мѣдѣны, голени желѣзны, нозѣ
ча^{ст} нѣкаа желѣзнаа ѿ ча^{ст} скѣделнаа. зрѣше, дондеже ѿскѣче²⁾ ка-
менъ безъ роукъ ѿ порази ѿбраз на нозѣ желѣзныѿ ѿ скѣделныѿ,
истини до конца. тогда истиниша сѧ коупно скоудѣа ѿ желѣзо
ѿ мѣдѣ ѿ сребро ѿ злато ѿ быша іако праѣ ѿ гоумна жатвенаго.
ѿ камень поразивый ѿбразъ кы^{ст} в гороу велию ѿ исплѣни всю
землю³⁾.

ХШ. Тѣмъ же совѣкжпѣнии сиѧ ѿ видѣніѣ⁴⁾ самого Данила,
ідиноу покѣ^{ст} ѿбонѣ сътворимъ, показоующе, како согла^дна
ѿ истинна бѣше видѣннаа пророкомъ. гл҃еть бо сѣѣ пророкъ: „ѿзъ
Данилъ зрѣѣ, ѿ се четыре вѣтры и҃бєніи прїидоша на море великое,
ѿ четыре звѣри велицѣи вѣсходяще ѿ моря, разньствѣюще дрѣгъ
ѿ дрѣга, перкый іако лѣвица, крѣлѣ⁵⁾ іако іако же ѿрлѣ. зрѣхъ,
дондеже издастъ крѣлѣ свой ѿ възѣ сѧ ѿ земли, ѿ на ногѣ⁶⁾
члѣчкы⁷⁾ ста, ѿ ср҃дце члѣкоу⁸⁾ да^{ст} сѧ ей. ѿ се звѣр вторый подо-
бенъ мѣдвѣдю, ѿ на странѣ ста, ѿ три рѣбра въ оустѣ⁹⁾ іго. зрѣхъ,
ѿ се звѣр третій, іако же пардоствѣ¹⁰⁾, ѿ томѣ крылѣ чѣ[ты]ре
птичаа прѣкыше іго, ѿ главы четыре звѣрю. послѣждѣ сего зрѣхъ,
ѿ се звѣр четвертый страшенъ ѿ бѣдиваа ѿ крѣпокъ зело. зоубы
іго желѣзны ѿ ногти іго мѣдѣны, пождаа ѿ истинѣваа ѿ прочаа
ногама своимъ попираа. ѿ той разньствѣа вѣще пачѣ всѣхъ звѣ-
рей, ѿже прѣже ігѣ, ѿмѣжъ десѣ¹¹⁾ рогѣ. вмина¹²⁾ бѣбо роговѣ¹³⁾ іго,
ѿ се рогъ малъ и҃зыидѣ посреди нѣхъ, ѿ трѣѣ рози предъ нимъ, ѿ и҃ско-
реннша¹⁴⁾ ѿ лица іго, ѿ се іако ѿчи в роу¹⁵⁾ сѧ ѿ бѣста гл҃ющаа
вѣлѣми¹⁶⁾.

XIV. Ёама бѣбо не бѣдобѣ разумѣна мнѣть¹⁷⁾ сѧ, іаже
тайнѣ реченаа ѿ пророка, ничтоѣ ѿ сиѣ съкрыѣ¹⁸⁾ к' познанію ѿже
оумъ імоуци¹⁹⁾. прѣваго звѣрѣ рѣѣ Данилъ сирѣчъ лѣвицѣ, ѿже
ѿ моря вѣсходящѣю, вавилонскоѣ бывнѣѣ цр҃ство въ мирѣ²⁰⁾
назнаменовѣеть. тоѣ соуше ѿбразѣ златаа²¹⁾ глава. а іаже гл҃еть
крѣлѣ іго іако ѿрлоу, занѣ вѣзнесе²²⁾ сѧ цр҃ь Навѣходоносор ѿ на
Бѣ вѣзвеличиѣ. тажѣ рѣѣ, іако падаша²³⁾ крѣлѣ іго, іако низложи
сѧ імоу слава ѿ изгнѣнъ бы²⁴⁾ ѿ цр҃ства своего. а іаже рѣци

¹⁾ Д. дод. реч. ²⁾ Д. дод. іго. ³⁾ Д. и крѣлѣ. ⁴⁾ Д. члѣка. ⁵⁾ Д. пардос. ⁶⁾ Д. вѣнн-
маахъ. ⁷⁾ Д. роговомѣ. ⁸⁾ В рукоп. мнѣсть. ⁹⁾ Д. и҃мѣщѣнѣмѣ. ¹⁰⁾ В рукоп. в римѣ.
¹¹⁾ Д. златаго. ¹²⁾ Д. реч ѿпадоша.

„и сръще чѣка да^{ст} сѧ емѧ^с и на нога^х члѣскы^х ста^с, зане покаа сѧ и познав себе, ꙗко чѣкъ е^{ст}, и да^{ст} славу Бѣгови. Се показашу^х перва^х звѣра пособи^и“).

XV. По лѣвици оубо втора^х звѣра зрит прѣрокъ подобна^а²⁾ медведю, еже бѣше Персе. по Вавилонѣно^х бо дѣржаше Персе. а еже глѣт^и³⁾ три ребра въ оустѣх^х зрѣ^х, три ꙗзыки показа: Персы, Мѣданы и Вавилоняны, е^х показаша⁴⁾ по златѣ сребро ѡбразом. сѣ третій звѣр пардо^с, иже бѣше Ёлине. по Персо^х бо Плѣхандрь Македонскыи оудрѣжа, раздрѣшивы^и⁵⁾ Дарѣа, иже показасѧ въ ѡбразѣ мѣди. а еже глѣти: „четыре крыла птича и четыре главы звѣрѣ“, ꙗвесткинѣише показа. ꙗко раздѣли сѧ на четыре части црѣство Плѣхандрово. четыре бо главы имѣаше, четыре црѣства, нже ѡ него вѣстав^ишасѧ. скончавшѣ бо сѧ Плѣхандрь раздѣли^и црѣство его на четыре части. сѣ и третій, егже⁶⁾ рекохо^х.

XVI. Потом же⁷⁾ четвертаго звѣра страшна и бѣжасающаго. зѣбы его жѣлѣзны и ногти его мѣданы. Который сий? но римское црѣство, еже естъ жѣлѣзо, имже соукроушат сѧ [sic] ꙗже преже его црѣства и ѡбладають всѧ⁸⁾ земля црѣствѣа. по сѣм оубо что ѡстаеть сказати нам? развѣ слѣдовыи ногъ ѡбразѧ, в ни^х же ча^{ст} оубо жѣлѣзна, ча^{ст} же скоудѣлна, смѣшана въ единомъ ѡбразѣ. тѣно бо ѡбѣи десяти персты нш^х ѡбразѧ десѧ црѣствѣхъ, иже ѡ него вѣстающыи^х, ꙗко же сказа Даниил: „Смотрѣ^х бо звѣра, сирѣч четвертаго, и десѧ роговъ по немъ, въ ни^х же възвѣде ни рогъ ꙗже⁹⁾ Орасль, и три ꙗжъ преже сего¹⁰⁾ искорени“. его же ꙗвлають рога Орасль? самого Антихрѣста быти, н^х вѣстати¹¹⁾ хоуѣтъ иудейской црѣство. трѣе же розн. и[же]¹²⁾ хотѣтъ ѡ него искоренити сѧ, три црѣства ꙗвлають: египетское, [ливѣйское]¹³⁾ и едишпское, нх же оубиеть ѡполченіемъ брани, ꙗко оудрѣжавъ всѣхъ. лють бо сы мѣтѣ, скръбъ и гоненіе настѣхъ сътворитъ взимам^о на нѧ.

XVII. Зриши ли, ꙗко Даниил црѣствіемъ дѣржавыи Накжходоносороу сказа? видиши ли, како тѣла ѡбразъ всѣмъ концемъ изъви? разумѣ ли, како четыре^х звѣремъ ѣже из моря вѣсхоужени намъ предпоказа? проча^х же¹⁴⁾ ѡ части реченнаѧ ѡ Антихрѣстѣ не сокрымъ кама, но елико вѣзможно прѣрокъ ради и писаніемъ

1) Д. подобіе. 2) Д. подобна. 3) Так Д., в нашѣм рукоп. через пошылку: аггль. 4) Так і Р., Д. показа сѧ. 5) Д. раздрѣшивъ. 6) Д. третіею. 7) Д. дод, реч. 8) Д. всеж. 9) Д. ꙗко. 10) Д. сго. 11) Д. вѣстатити. 12) Так Д., у нас и. 13) Так. Д., у нас ливево пусте мѣсто. 14) Д. проче иже, Р. проче же.

въспроповѣмь¹⁾ еже на всю землю преле^{ст} его и законопрестоупное прохождение²⁾.

XVIII. Гоѣ во Ісѣ Хоѣ по плоти на землю пришедшѣ ѿ стѣи чѣты дѣи, Иѹдино племя въспримшѣ и ѿ негоже прошед црѣкое сродство иъиши по Іаковоу, иже въ вѣвнѣи възглашающемоу ко своему снѣу: „Іѹда, тебе въсхвалятъ братѣ твоѣ, роуцѣ твоѣ на плещѣ вра^х [sic!] твоѣхъ. скимен лѣвов Иѹда, ѿ Фраси сѣж мой възде, възлежъ по^епе³⁾ іако левъ, і іако скимен кто възбоудитъ его? не ѿскоудѣетъ княз ѿ Іѹды, ни^ж въждѣ ѿ стогноу⁴⁾ его, донде^ж ѹбо прѣидетъ, емоу^ж шадитъ сѣ⁵⁾, и той іазыком чланѣ“. видѣ ли Іакова глѣи ко Иѹдѣ глѣи и на Гѣдѣ испѣнаемы? такова^ж ѹбо і ѿ Антихрѣстѣ патриархъ възываетъ. тѣмже іако же ѿ Іѹдѣ прѣрчесткова, такожде и ѿ сѣѣ своем Данѣ, иѣо Іѹда сѣѣ імоу башѣ четвѣртии, и Дан же башѣ и то сѣѣ імоу седмыи. и что оѹбо ѿ нем рѣ^х: „Да боудитъ Дан змѣ при пѣти сѣдѣ, хлапѣ пѣтѣ коню“. змѣи кѣи ѹбо сѣи? но и^ж иъз начала лѣтецъ, прелѣтѣиыи Іадама.

XIX. Но поне^ж многи^х ради достѣиъ показати глѣиамъ, не ѿбѣлѣиим сѣ⁶⁾, іако оѹбо въ истинноу ѿ колѣна Данова хоцѣтъ родити^о и прѣтивнѣ⁷⁾ іѣмъ моучителъ сѣѣ, црѣ и соудѣи лютѣи, дѣаволь. рѣ^х прѣркъ: „Данѣ соудитъ людем своимъ, іако сѣи іѣдно сѣѣ⁸⁾ племя ѿ Іѣла“. но рѣчетъ кто, іако ѿ колѣна Данова родѣ сѣ и сѣдѣи людемъ двадѣсѣтъ лѣт. еже бо ѿ Самсонѣ ѿчасти бы^{ст}, съврѣшеноѣ же на Антихрѣстѣ испѣнѣи сѣ. глѣетъ бо Іѣремѣиѣ сице: „Спѣ⁹⁾ ѿ Дана ѹслышимъ, въззѣстию конѣ іго потрѣсѣтъ сѣ всѣ землѣ“. и пакы Моусѣ рѣ^х: „Скимен лѣвов Дан, и иъскочитъ ѿ Васана“. но іако да не сѣгрѣшитъ¹⁰⁾ кто ѿ сѣѣ рѣченъ быти глѣѣ сѣѣ, да поставитъ оѹмѣ! „Данѣ, рѣ^х, скимен лѣвовъ“. колѣно іѣменова¹¹⁾ Данѣво, ѿбѣиѣи прѣдѣжащѣи, ѿ иѣ же хоцѣтъ дѣаволъ родити сѣ. іако же бо ѿ колѣна Іѣѹдова раждѣетъ^о Хсѣ. сице и ѿ колѣна Данѣво родитъ сѣ Антихрѣстѣ Гоѣ оѹбо и сѣсоу нашемоу сѣжъ бѣію ради црѣскаго и славного лѣкѣ прѣдповѣданѣ, тѣмъ^ж ѿбразомъ и дѣавола подобнѣ лѣва прѣнарѣкоша писанѣа, и¹²⁾ мѣтѣлѣное іго и ноужное іавѣише.

XX. По вѣсемъ ѹбо хоцѣтъ ѹподобѣити сѣ лѣтецъ сѣѣ вѣіѣ. левъ Хсѣ, левъ и Антихрѣстѣ; іѣви сѣ Хсѣ агнѣцъ, и тѣи ѣвитъ

1) Д. възпроповѣмѣ. 2) Д. прихѣдѣиѣи. 3) Д. поспа. 4) Д. стѣгноу. 5) Д. шадити сѣ. 6) Д. неѿбѣлѣи сѣ. 7) Д. прѣтивѣиѣи сѣ. 8) Д. вас. 9) Д. сѣѣсѣхъ. 10) Д. погрѣшитъ. 11) Д. іѣменова. 12) вас.

сѧ ѡко агнецъ, вѣжтръ сѣ вѣкъ. ѡбрѣзанъ сѣ въ мирѣ бысть, ѡ тѣмъ подобенъ ѡбрѣзанъ воудет. посла Хсѣ апѣлы въ кѣмъ ѡзыки, ѡ тѣмъ послет подобенъ лѣжныа апѣлы. съвокоупи расточеныа ѡвѣща сѣ, ѡ тѣмъ подобенъ съверетъ расточеныа людѣ. дастъ Гѣ знаменіе ѡже къ него вѣрѣющимъ, чѣтвы крѣсть, ѡ той подобенъ дастъ свое знаменіе. въ ѡбразѣ члѣни ѡвнѣ Гѣ, ѡ той подобенъ въ ѡбразѣ¹⁾ члѣни ѡзыдетъ. ѡ Ѣврѣ Хсѣ въ сѣа, ѡ той ѡ Іудѣ родит сѧ. показа сѣ свою плѣтъ ѡко²⁾ црѣкъ ѡ въскрѣсн триднѣвно, ѡ той вѣставитъ въ Іерусѣмѣ камень храмъ. ѡ сѣа ѡубо лѣстна ѡго кознованіа къ прочимъ ѡзъявленѣа быша³⁾. вѣдома воудѡут ѡмоуцимъ оумъ⁴⁾.

XXI. Ыко ѡвоимъ пришествіемъ Хѣымъ ѡ писаний набѡучихом сѧ. ѡ перѡе ѡубо по плоти бывше⁵⁾ вѣсечно, зане⁶⁾ смиренѡу ѡвнѣти сѧ ѡмоу; аще ѡ второе ѡго пришествіе проповѣдѣ сѧ⁷⁾ славно, ѡко придетъ ѡ ѡвсѣ со силою аггѣлъ ѡ со славою ѡчию. перѡмоу ѡубо того пришествію Іѡна крѣста⁸⁾ ѡмѣаше предѣчкѣ, вторѡму⁹⁾ ѡго, въ немъ же хошетъ прийти съ славою. Ѣноха і Ілію ѡ Ѣанна вѣслова ѡвнѣти хошетъ. зри¹⁰⁾ вѣдчнѣе члѣколюбіе, ѡко въ послѣднѣе время¹¹⁾ како члѣскыи род промышлѣтъ ѡ милоуѣтъ, ѡко ни¹²⁾ тогда кромѣ прѡркѣ на¹³⁾ ѡставлѣтъ, но тѣ¹⁴⁾ послетъ къ набѡученію нашѡмоу ѡ ѡбращенію ѡ звѣщенію ѡ сопротивнаго пришествію, ѡко¹⁵⁾ рече ѡ сѣмъ Даниилъ провѣщавъ. глѣтъ во: „Завѣтъ завѣщаю седмица ідиныа ѡ въ пол седмицы вѣзметъ сѧ моѧ жертва ѡ жраніа¹⁶⁾“. ідиноу во седмицѣ седмицѣхъ лѣтъ показаніе назнаменовѣтъ, ѡже ѡубо на послѣдокъ воудет¹⁷⁾. ѡ ѡубо пол седмица вѣзметъ ѡвѣ прѡрка со Іѡанѡмъ, ѡже проповѣдати къ всемъ мирѣ ѡ Антихрѣстѣ¹⁸⁾ пришествіи, сирѣчъ днѣи ѡа. ѡ сѣ. ѡ ж. ѡболчени въ вѣрѣтища, ѡже сътворѣтъ знаменіа ѡ чудеса, въ еже тако¹⁹⁾ ѡумолити ѡ ѡбратити члѣки въ показаніе за прѣвѣзмѣрѣное тѣхъ²⁰⁾ безаконіе ѡ нечестіе. ѡ ѡже вѣсхошетъ тѣ²¹⁾ ѡзловити, ѡгнь ѡзыдетъ ѡзъ ѡуст [и²²⁾] ѡ поѣстъ враги и²³⁾. тѣ ѡмоутъ вла²⁴⁾ ѡудѣржати ѡбо, да не ѡдождѣтъ дождѣ въ днѣи пришествіа Антихрѣстова ѡ вѣды ѡбратити въ кровь ѡ поразити землю всѣмъ²⁵⁾ ѡзвою, ѡкоже ѡже хотѣтъ. ѡ ігда проповѣдѣтъ сѣа всѧ, ѡроужнемъ ѡ дѣвола падоут ѡ ѡспѣхнѣтъ моученіе свое, ѡкоже рече іѡ сѣа Даниилъ провидѣтъ, ѡко

¹⁾ Д. ѡбразѣ. ²⁾ Д. бывше. ³⁾ Такъ Р., Д. ѡумолѣнимъ. ⁴⁾ Такъ і Р., Д. бывше. ⁵⁾ Такъ і Р., Д. за еже. ⁶⁾ Д. проповѣда сѧ. ⁷⁾ Д. крѣста. ⁸⁾ Д. ѡзри. ⁹⁾ Д. жрѣніе. ¹⁰⁾ Д. бѣдѣтъ. ¹¹⁾ Д. антихрѣстовѣ. ¹²⁾ Д. поѣтъ тако. ¹³⁾ Д. прѣвѣзмѣрѣное тѣ. ¹⁴⁾ Д. вѣсѣкожъ.

звѣръ въсходѣи ѿ бездны сътворитъ с ними брань, сирѣчь со ѿно-
хшм і Ілію и ѿанномъ, и побѣдиѣ и оубиетъ ихъ, за іѣ не
хотѣти¹⁾ тѣмъ дати славоу діаволу²⁾, сирѣчь възрастышомъ ма-
ломъ рогоу. иже възнесѣ прочіе мыслию, начнетъ себе величати
и славити іако Бѣа, гонѣ сѣи и хоула Бѣ.

XXII. Но понеже послѣдованіе повѣсти поноуди прійти на
дѣи црствіа противника³⁾ ѿного, ноужно естъ рещи прѣкѣ іаже
ѿ рожиніи іго и ѿ възрастѣ, и тогда к повѣсти сей приведу
слово. іако же оубо прѣдрекхомъ, въ и всѣхъ иэравити сѣ хоуѣт
спсѣи нашимъ діаволъ и сѣи погибелны. тако бо иэіавѣтѣ⁴⁾ намъ
показаніе. іама бо спсѣи мироу спсѣи хотѣ родъ члѣкъ, ѿ чѣтыа
и прснодѣи Мрїа родитѣ и ѿбразомъ плоти попрѣ врага силою
своего вѣства, тѣмъже ѿбразшъ и диаволъ ѿ сквѣрныа жены иэы-
детъ на землю, родитъ же сѣ по привидѣнію ѿ дѣцы. Бѣчь бо
плотски⁵⁾ к намъ прійде по плоти нашѣ, іаже⁶⁾ сътвори Іадамъ
и всѣмъ иже ѿ Іадама развѣ грѣхъ. диаволъ же аще и плотъ прій-
метъ, и⁷⁾ тоу въ привидѣніи. каковоу⁸⁾ не създа плоти, нѣ
и ратуюѣтъ всегда, в сѣю ѿвлечетъ сѣ. тѣи непѣцѣю, възлюбленіи,
мечтателенъ плоти своѣмъ соуществу въспрїметъ согоуд⁹⁾. сего
радѣи и ѿ дѣи іако бы рещи родитъ сѣ, іако дѣхъ, аще и плотъ мно-
гиѣ іакитъ сѣ тогда¹⁰⁾. иже¹¹⁾ бо дѣхъ родити, ідинѣ бѣѣ позна-
хшъ плотоносца непрелестна¹²⁾ родившѣ¹³⁾ спсѣи. іама Моусѣи
глаголютъ: „Бѣмъ моужескїи полъ разверзѣа ложесна сѣо Гѣи наречѣтъ
сѣ“. ѿгда¹⁴⁾ бо врагъ сѣи сѣи наречетъ сѣ? ни, каже, ни оубо¹⁵⁾.
но іако же врагъ не разверзѣтъ ложесна, сице ниже плотъ истинно
възметъ. и ѿбрѣжетъ сѣ; іако же и Хѣ апѣлы иэбра, такожде
и ѿи совершѣи себорѣ¹⁶⁾ оучникъ прійметъ, подобны тогова злѣ-
дѣйства соущи¹⁷⁾.

XXIII. Исперва¹⁸⁾ іюдѣйскїи іазыкъ възлюбѣтъ. по сѣи же всѣхъ
знаменїа сътворитъ и чюдеса страшна, нѣ не по истинѣ, но
по привидѣнію, іако прелстити подобныа сѣбѣ нечѣтѣи; аще
моуѣно, и иэбранныа ѿставити ѿ любви Хѣи. но вѣ первыѣ іго
родитъ сѣ кротокъ, тѣхъ, любезнѣ, бѣгогорѣннѣ¹⁹⁾, муротворивъ,
ненавидѣа неправдѣ, ненавидѣи мзды, идолослоуженїа ѿбращѣа
сѣ, писанїа любѣа, сѣиенникъ стыда²⁰⁾, сѣдинны почитѣа, бѣждѣ не

1) Д. хотѣти. 2) Д. діаволѣ. 3) Д. съпротивнаго. 4) Д. и іавѣтѣтъ. 5) Д. плѣ-
тѣскимъ. 6) Д. дод. самѣ. 7) Д. иже и. 8) Д. како бо ѣ же. 9) Р. соуд. 10) Д. иже тогда
11) Д. іже. 12) Д. непрѣлестно. 13) Д. родившѣхъ. 14) Д. егда. 15) Д. ни зѣко, никакѣж.
16) Д. себорѣ. 17) Д. сѣиѣ. 18) Д. бѣгогорѣннѣ. 19) Д. стыда сѣ, Р. стыда сѣ.

пріем'ла, прілюкодѣства гнѣшаа сѧ, ѡкльганїѣ не в'нимала, клѣтвы ѡрѣвала, стран'нолюбивѣ, нищелюбивѣ, мѣстивѣ, таже ѿ чюдеса сътворитѣ, прокажен'ныѧ ѡчищаа, раслаблен'ныѧ въздвижаа, вѣсы ѡгона, ѡ¹⁾ далныѣ ѡк ѡ настоѣщнѣ извѣститѣ, мѣртвыѧ възставляа, вдовицамъ помагаа, нищнѣ застѣпаа, любай всѣхъ, сварѣшаа сѧ чѣкы прѣ[мѣнаа]²⁾ въ любовѣ ѿ глѣбѣ³⁾: „Да не зайдетъ сѣнце въ гнѣвѣ вашемъ“. злата⁴⁾ не сѣжитѣ, сребра не възлюбятъ, богат'ство ѡмразитъ.

XXIV. Сїм⁵⁾ творитѣ лѣстникъ сѡ ѿ лѣкавѣ ѿ всѣхъ хотѣ прелѣстити ѿ въ еже сътворити єго црѣ. ѿ єгда видѣтъ єго люде ѿ народ⁶⁾ ѿ толики докредѣтели ѿ таковыѧ єго снѣи, всѣ вкоупѣ єдинѣмъ разоумомъ съверюутъ сѧ въ еже сътворити єго црѣ. ѿ паче іврейскїи ршѣ, ѡко паѣ всѣ възлюбленъ боудетъ ѡ самого оуѣтлѣ⁷⁾, глѣюще к себѣ: „Єда ѡвращѣетъ сѧ сицевѣ⁸⁾ влѣгѣ ѿ праведнѣ чѣкѣ в родѣ нашемъ?“ израднї⁹⁾, ѡкоже предрекохом¹⁰⁾, іврейскїи родъ мнѣще, ѡко црѣство нѣ хошетъ възстати прочее, ѿ потѣшатъ сѧ всѣчески, ѡко да того видѣтъ в таковѣмъ началствїи. ѿ прїйдоутъ к немѣ глѣюще: „Вси тебѣ покараемъ сѧ, всѣ на тѣ оуноваемъ, тебе познаваемъ праведнаго къ все земан, всѣ тобою сїстнѣ надѣемъ¹¹⁾ ѿ оусты твоимъ прїймемъ соудъ съвершенъ ѧ не дарочѣтеленъ“.

XXV. І¹²⁾ ѿсперва оубо лѣстивнѣ прїемъ ложь, ѿ беззакон'ный ѡречетъ сѧ славы своєѧ. чѣщнѣ пребоудоутъ молаще єго ѿ поставляють¹³⁾ єго црѣ. ѿ по снѣ възнесетъ сѧ срдцемъ ѿ ѿже пер'вѣ¹⁴⁾ кроткїи, боудетъ жестокъ; ѿ ѿже любовь гонѣ. боудетъ¹⁵⁾ немѣстивѣ; ѿ ѿже срдцемъ смирен'ный, боудетъ жестокъ ѿ безчѣченъ; ѿ ѿже неправдоу ненавидѣѣ, праведныѣ поженетъ. таже възнесетъ сѧ во своемъ црѣствїи, ѡплѣчнтъ бранѣ три црѣ оубїетъ гнѣвомъ: єгипетскаго, ѿ ливїйскаго ѿ єдишнскаго. ѿ по снѣ сътворитъ црѣковѣ¹⁶⁾ въ Іерѣсѣмѣ ѿ воставитъ сѧ¹⁷⁾ Іоудѣшмъ. таже възнесетъ сѧ срдцемъ на всѣкаѣ чѣка не точїю жѣ, но ѿ на Бгѣ хѣл'ныѧ речетъ, непѣща ѡкажннѣ. ѡко црѣ боудетъ на земанѣ даѣ до вѣка, не вѣдѣѣ всїстрастнѣ. ѡко црѣство єго въскорѣ разоритъ сѧ ѿ воспрїиметъ оуготованнѣ ємѣ ѡгнѣ со всѣмнъ покарающеми¹⁸⁾ томѣ ѿ сослѣжащими томѣ¹⁸⁾. Даниїлѣ оубо рек'шѣ: „[Сѣдмицѣ єдинныѧ по-

1) Д. ѡ. 2) Д. прѣмѣнѣж. 3) Д. реч. 4) Д. злато. 5) Д. И сїѧ. 6) Д. народи. 7) Д. мѣтлѣ. 8) Д. сице. 9) Д. израднїѣ. 10) Такъ і Р., Д. предрекохъ. 11) Д. надѣемъ сѧ. 12) Д. ѿ. 13) Такъ і Р., Д. поставѣѧтъ. 14) Д. прѣвѣ. 15) В рукоп. боудоутъ. 16) Д. дод. нже. 17) Д. ѿж. 18) Д. слѣжащими ємѣ.

ставла звѣтъ мой, седмь лѣтъ показа, въ полъ седмици про-
повѣдати проркомъ и въ полъ] ¹⁾ седмици, сирѣчь в трієхъ ѿ пол
црѣствѣтъ Ии'тихрѣста на земли, ѿ по семъ възмет сѧ црѣство
ѿго ѿ сла²⁾. зрѣте ли, хрѣстолюбци, какова³⁾ скръбѣ въ днѣхъ шнѣхъ
бѣдет, ѿкова же не бы^{ст} ѿ сложенія мнрѣ ни ѿмат быти. тогда
везаконный кѣзнесет сѧ⁴⁾ срѣцемъ, соберет сѣбѣ вѣсы въ ѿбразѣ
члѣци ѿ призвавшаа того на црѣство ѿмразитъ ѿ мншгн дшѣ
ѿскврѣнитъ.

XXVI. Сотворитъ бо сѣбѣ начиники ѿ вѣсовъ ѿ не кѣтомоу
боудетъ блгѣговѣнїи⁵⁾, но вѣ^{ст} вѣхъ⁶⁾ жестокъ, гнѣвливъ, наглъ
боудетъ, лютъ, ѿръ, нестроєнъ⁷⁾, страшенъ, ненавистенъ, не кротокъ,
мѣрзѣвъ, мучителъ, лоукавъ ѿ спѣша въврѣци в ровъ погнѣбленїи
вѣ^{ст} родъ члѣскїи. бѣмножитъ знаменїа ложна⁸⁾, людемъ бо вѣсѣмъ
въсхвалѣющимъ ѿго мечтанїи ради възовѣтъ гласомъ крѣпкимъ,
ѿкоже поклѣбятъ^{ст} мѣстѣ, в немъже множества томѣ предѣстоѣтъ:
„Разумѣйте, людїи, глѣ, колѣна, ѿзници мою великоую вла^{ст} ѿ си-
лоу ѿ крѣпшѣ^{ст} моего црѣства! кто силенъ, ѿкоже азъ? кто бѣтъ
вѣлїи развѣ менѣ? кто власти моей сопротивъ станѣтъ?“ прѣставитъ
горы предъ ѿчима зрѣши^{ст}, шествоуѣтъ по морю немокрыми⁹⁾
стопами, сведѣтъ ѿгнь съ нѣсѣ, сътворитъ днѣ тмоу ѿ ношѣ
днѣ, сѣнце бо прѣвратитъ ѿможе хоцѣтъ, ѿ лоуноу також¹⁰⁾,
ѿ єдиноу просто всѣ стихїа, землю ѿ море силоу мечтанїи свои^{ст}
предъ зрѣшими покажетъ послоушныи. аще бо самъ не ѿвѣлаа сѧ
ѿнѣ снѣ погнѣбленїи¹¹⁾, на^{ст} ратоуѣ кознемъ¹²⁾ ѿ заколенїемъ ѿво-
днт ѿ оустрѣмѣетъ, то ѿ тогда¹³⁾ самъ ѿгда хоцѣтъ самоѿбрѣ-
знѣ¹⁴⁾ прїйти [и] начноутъ зрѣти ѿго члѣци ѿстинны¹⁵⁾, что бѣбо
ѿли ктоѣ¹⁶⁾ не сотворитъ лоукавѣство ѿ лѣсть ѿ мечтанїа, къ ѣже
всѣ члѣки прѣлѣстити ѿ ѿставити ѿ праваго поутѣ ѿ ѿ дверей
црѣствїа?

XXVII. Та^ж по си^{ст} небо не да^{ст} росоу скою, ѿблаци не да-
дѣтъ водоу, земля ѿверѣжетъ сѧ плодовъ свои^{ст}, море ѿспѣнитъ
сѧ смрада, рыбы ѿго ѿзомроутъ, рѣкы ѿсосѣхноутъ[т], бѣлата ѿзсѣк-
нѣтъ, стоудѣнцы ѿскоудѣютъ, звѣрїе ѿ¹⁷⁾ члѣки вѣстаноутъ,
скоти ѿ четверонога помроутъ, члѣци ѿ глада ѿ жажн¹⁸⁾

¹⁾ Свх слів у нашѣмъ рукоп. нема, доповняемо з Д. ²⁾ Д. слава. ³⁾ Д. ѿкова.
⁴⁾ Такъ і Р., Д. възнесѣ сѧ. ⁵⁾ Д. блгѣговѣнїа. ⁶⁾ Д. къ вѣсѣхъ ⁷⁾ Д. нестроєнъ. ⁸⁾ Р. ложнаа,
Д. ложнѣ. ⁹⁾ Д. немокрыми, Р. немокрыими. ¹⁰⁾ Д. такожде. ¹¹⁾ Д. дод. невѣднїи.
¹²⁾ Д. къ кѣзнѣмъ. ¹³⁾ Д. тогда, Р. то тогда. ¹⁴⁾ Д. самоѿбразнѣ. ¹⁵⁾ Д. истинно.
¹⁶⁾ Д. коѣ. ¹⁷⁾ Д. на. ¹⁸⁾ Д. жажнѣ.

скон'чаютъ сѧ, ѿцѣ сѧ ѡбыйметъ ѿ мѣи дщерь, вкоупѣ
оумроутъ, ѿ не боудеть погрѣбающаго нѣ, но ѿ земли всѧ ѿ те-
лѣ^с повергоуты¹⁾ оумръши^с смрада испльнѣти сѧ, море же не
прѣмла рѣчныа строум смрадѣ подобѣнѣ въсмр'дѣти сѧ ѿ сло-
вонѣа безчисленнаго ѿ гнуса испльнѣти сѧ. тогда глад крѣпок по
всѣ земли, тогда риданіе неоутѣ[шимо]²⁾, тогда плачъ безмѣренъ,
тогда стонаніе[е]³⁾ непрестанно, тогда оубѣжатъ члвцы мртвыа глгоу
к нимъ: „Ѿврѣзѣте грѣбы ваша ѿ прѣмѣ[те] на^с ѡкаланны^с!
Ѿврѣзѣте съкровища ваша ко приѣтию оумилен'ны^с на^с сродникъ
ѿ вѣдомы^с! вѣженни вы, ѡко не видѣсте дни сѧ! вѣженни вы,
ѡко жизнь сѧ боленною не достигосте видѣти ниже гладъ сѧ
неоутѣшны^с, ниже ноужѣ⁴⁾ сѧ ѡбдѣржающю дѣла наша“.

XXVШ. Таже повелѣніа скверны^с на каждо градъ послетъ
ѿ възаконѣніа по всѣхъ странахъ со бѣсы же ѿ сочувственными члвкы
глгоущѣ, ѡко: „Црѣ великій ѡко^с всѣ земли ѿ прѣдѣте всѣ покло-
ним^с сѧ ѡмоу. прѣйдѣте всѣ ѿ видѣте крѣпостъ ѡго ѿ снлоу. сѣ
бо ѿ жито вамъ подастъ ѿ вино вамъ дароуетъ, ѿ богатство много-
цѣн'но и чести великѣа. повелѣніемъ бо ѡго всѧ земля ѿ море
послоушатъ. прѣйдѣте всѣ к немѣ!“ ѿ всѣ тѣсноты ради пищ'ныа
к немому прѣйдѣтъ ѿ поклонатъ сѧ ѡмоу. ѿ дастъ ѿмѣ знаменіе⁵⁾
на роуцѣ деснѣ ѿ на челѣ, да не кто чѣстны^с крѣсть ѿ животво-
рщій сѣтворитъ десною⁷⁾ роукою на челѣ. но связана роука ѡго
боудеть ѿ ѿтолн⁸⁾ власти не ѿмать знаменати своѧ оуды, но при-
лѣстникоу прѣложитъ сѧ⁹⁾ ѿ томоу ѣдиномуу пославитъ. ѿ по-
ниже таковомуу покааніа нѣстъ, всакомоу бо ѡвѣ, ѡко погибѣ
ѿ бѣа ѿ ѿ члвкы. ѿ дароуетъ тѣмъ лестицъ малы снѣди печати
ради своѧ скверныа, печати же ѡго ѿже на челѣ ѿ на десной
роуцѣ, ѡго ѣсть число х̄. ѿ з̄. ѿ з̄. ѡко¹⁰⁾ же нецѣю, не ко ѿ-
пасно свѣмъ сѧ писаніа. многа бо ѿмена в числѣ семъ ѿврѣкта-
ютъ сѧ, соутъ же сѧ: злы^с во^с, ѡгнецъ неправедны^с, дреклезави-
стникъ, потрясетъ вельми, шейнан¹¹⁾, ѣже глѣтъ сѧ пренсподный
кѣ^с ѿ „Ѿрицаю сѧ“, ѣже паче должно естъ глѣти¹²⁾, ѡма же
ѿ прежде слоугъ своихъ ради сопостать врагъ, сирѣчъ ѿдолослоу-
жителѣй мѣнкомъ Хѣымъ повелѣвашѣ глѣ: „Ѿреци сѧ распятаго
ѿ ѿдоломъ поклонѣ сѧ!“

XXIX. Таково нѣчто ѿ при доброу ненависть[ни]цѣ боудоут¹³⁾,
„Ѿрицаю сѧ — глгоущѣ — печатіи ѡго, тров'цоу¹⁴⁾ ѿбоу ѿ земли,

1) Д. въврѣгнжтыхъ, Р. повергоутыхъ. 2) Дополнено з Д. 3) Д. стѣнаніе. 4) Д. нжждж. 5) Д. поклонити. 6) Д. начрѣтаніе, Р. знаменіе. 7) Д. дод ѡго. 8) Д. ѿтолѣ. 9) Д. приложитъ сѧ. 10) Д. ѿ ѡко. 11) Д. Титанъ. 12) Такъ і Р., Д. глѣти сѧ. 13) Д. бѣ-
дѣтъ. 14) Д. творца.

Ѣрицаю сѧ крѣпнѣа, Ѣрицаю сѧ слоужбы моѣа ѿ тѣхъ прилагаю сѧ ѿ вѣроуѣ¹⁾. се бо ѿ прѣрци, Ѣнохъ же [и] Иліа прѣже проповѣдаше¹⁾, ѿко ѡда не вѣроуѣте хотѣще²⁾моу прѣити ѿ ѡвѣити сѧ врагу, зане а³⁾стецъ ест ѿ тѣлѣа ѿ сѣа погнѣблѣнѣа ѿ аститъ всѣхъ ва⁴⁾. сего ради ѿ оубѣитъ ѿхъ ѡроужнѣмъ²⁾ порази⁵⁾хъ ѿхъ. видѣте ли прѣлѣстъ вражню? оубѣдите козни аstitваго, како всѧчески ѡставити хотѣтъ оумъ чѣком! вѣсы бо своѧ покажетъ ѿкоже а⁶⁾глы свѣта, ѿ кѣнѣстѣа бесплотна привѣдетъ, ѿмже нѣсть числа, ѿ прѣдъ всѣми покажетъ себѣ на ѿбо вземлемъ со троубами и со гласы ѿ ѿзвѣки³⁾ неизчѣтными ѿ кѣплѣмъ⁴⁾ крѣпкимъ вѣсхвалѣющимъ ѡго неѣсповѣдимыми [sic!] пѣсми, ѿ вѣнѣстѣа сѧ⁵⁾ ѿко свѣтъ, ѿже тѣмъ наслѣдникъ. ѿ когда оубо ѿкоже на нѣса вѣзлѣтѣтъ, когда же на землю сходитъ со славою многою, когда же ѿко а⁶⁾гломъ вѣсомъ⁶⁾ запокѣдѣтъ творити повѣленѣа ѡ⁷⁾ съ многими страхомъ ѿ трѣнѣтомъ. тогда посылѣтъ [вѣ] горы ѿ вѣрѣны⁷⁾ ѿ вѣ пропасти земныа вѣсовскѣа пѣкки, вѣ ѿже вѣзыскати⁸⁾ ѿ изоубрѣсти ѡкрывѣша сѧ ѡ ѡчию ѡго, ѿ тѣхъ привѣсти на поклонѣнѣе ѡмъ. ѿ оубо покарѣющихъ сѧ ѡмоу знаменѣтъ печатѣю своєю, не хотѣши⁹⁾ же того послѣоушати томленѣми ѿ неѣсчѣтными моуками лютыми⁹⁾ ѿзноури⁹⁾тъ, ѿже ниже вѣша. ни¹⁰⁾ слоухомъ чѣчскимъ слышана вѣша, ниже ѡко чѣческо видѣтъ.

XXX. Бѣжнѣи, ѿже тогда подвигну¹¹⁾тъ сѧ на моучитѣла, ѿко вѣще мѣнкъ прѣвѣхъ ѿ славѣнѣиши ѿ вѣшѣши ѿмоу¹²⁾тъ показати сѧ. ѿбо мѣнѣи прѣвѣи того слоуги повѣдиша, сѣи же самого того сѣа погнѣблѣнаго попраша¹⁰⁾ ѿ повѣдѣтели бынѣши, которымъ похваламъ ѿ вѣнѣцемъ не подохѣтъ сѧ ѡ црѣа наше¹³⁾ Ісѧ Хѣ!

XXXI. Но на прѣдлѣжащѣ¹¹⁾ вѣзвратнѣмъ сѧ. егда бо ѿже тогда чѣци печатѣ прѣймоу¹²⁾тъ ѿ не ѡбращѣоу¹³⁾тъ пища ни¹⁴⁾ вѣдоу, прѣйдоу¹⁴⁾тъ к ѿмоу с вѣлѣзнымъ гласомъ глѣще: „Даждѣ намъ ѡсти ѿ пити, ѿко вѣси ѡ глѣда ѿ вѣлѣзѣи ѿщадемъ, ѿ повѣли ѿбоу дати намъ дѣжда, ѿ ѡжени ѡ на¹⁵⁾ чѣкоиднымъ свѣра!“ тогда дѣаволъ ѡвѣщаѣтъ ѡкарѣжъ нѣ съ многѣмъ недовѣнѣнѣемъ глѣа: „Ѣждѣ азъ дамъ вамъ ѡсти ѿ пити?“¹²⁾ ѿбо нехѣщѣтъ [дати дѣжда, земля паки не хѣщѣтъ]¹²⁾ ѿрастити жита сѧ, ѡкоудоу азъ вамъ дамъ снѣди?“ тогда слышѣвши глѣа аstitваго сего ѡкаѣннѣи оубѣдѣтъ, ѿко той естъ лоукавыи дѣаволъ, ѿ плачѣютъ себѣ болѣзньнѣа ѿ рыдаютъ вѣлѣми, ѿ по лицѣ роуками начѣ-

¹⁾ Д. проповѣдаѣтъ глѣюще. ²⁾ Д. дод. сконѣмъ. ³⁾ Д. свѣки. ⁴⁾ Д. вѣплѣмъ. ⁵⁾ Д. вѣзлѣнѣстѣа сѧ. ⁶⁾ Д. вѣсовомъ. ⁷⁾ Д. вѣрѣтѣны. ⁸⁾ Д. изыскати. ⁹⁾ Д. дод. ѿ кѣзньми. ¹⁰⁾ Д. попраши. ¹¹⁾ Д. дод. азъ. ¹²⁾ Те, що в скобкахъ, у вѣшѣи рукоп. вѣс. ѿ доповѣнено з Д. та Р.

ноуѣ бити сѧ ѿ власы тѣр'зють ѿ ногты¹⁾ ланити дероуѣ глѣюще к себѣ: „О бѣды! ѿ л'стиваго ѿзмѣненїа! ѿ болѣзненныхъ коупла! ѿ великаго паденїа! како прелстихомъ сѧ! како преводохомъ сѧ ко прелестникоу! како того мрежами живы оулокихомъ сѧ! како во сквер'ноу ю его мрежѣ все собранїе быхомъ! како слышаше проповѣдники роу҃гахомъ сѧ! како писанїа слышаше не кразумѣхомъ сѧ!“ ꙗко ѿ тогда связанїи вещьми житейскими ѿ желанїемъ вѣка сего, ти оудобѣ пристѣпатъ к діаволоу ѿ знаменаютъ сѧ.

XXXII. Глишаше же бж҃ственаѧ писанїа ѿ вѣрѣхъ та ѿмоушай²⁾ ѿ в мысли всегда³⁾ поучавающе сѧ, мнози прелести его оубѣгнууѣ, разоумѣють во навѣта его ꙗвленїе ѿ лести его гордыню, ѿ изыбѣгнууѣ ѿ роукоу его ѿ в горахъ ѿ вертепахъ⁴⁾ съкрыюѣ сѧ ѿ слезами ѿ съкроушенїемъ ср҃дца молатъ сѧ чл҃колюбивомоу Бг҃оу, ѿтой ѿсторгнетъ нхъ мрежей его ѿ сїсѣть нхъ ѿ съблзней его лютыхъ, ѿ невидимо покрыетъ роукою своею ѿже достойнѣ [ѿ] праведнѣ томоу припа[да]ющихъ.

XXXIII. Зриши ли, како в' пощенїи сїю⁵⁾ мѣтвоеу творити ѿмоуѣ ѿже тогда стїи! навьки ѿ соущимъ въ градѣхъ ѿ всехъ каковѣ⁶⁾ люто время ѿ днїе боудуѣ. тогда ѿ востокъ на запады пойдутъ ѿ ѿ западѣ даже до востокъ прїйдутъ ѿ плачютъ сѧ велими ѿ рыдаютъ крѣпко. ѿ днїи⁷⁾ сїающе ѿжидаютъ нещѣ⁸⁾, да почиуѣ ѿ трудоу своихъ; постигшоу⁹⁾ же нещи ѿ часты¹⁰⁾ трудоу¹¹⁾ своихъ¹²⁾ боурей въздоушнихъ днѣ възвышоуѣ, да поне оузрѣтъ днѣвны свѣтъ, ѿ како хотѣтъ прочїе лютею смѣртїю прїйти болѣзненноу тѣхъ жїтїе. плачѣтъ¹³⁾ тогда все зем'ла, плачѣтъ сѧ¹⁴⁾ море ѿ въздоухъ, плачѣтъ сѧ сѣнце ѿ лоуна, плачютъ сѧ¹⁵⁾ горы ѿ холмы ѿ дѣва полска чл҃ческаго рода ради, ꙗко все оуклониша ѿ Бг҃а ѿ лесцоу¹⁶⁾ оувѣроваша, прїемше начертанїе сквернаго ѿ бг҃оворца в мѣсто животворящаго кр҃ста сїсова.

XXXIV. Плачѣтъ¹⁷⁾ же ѿ цр҃кви бж҃їа плачемъ великимъ, зане ни приношенїа ниже кадила съвершатъ сѧ¹⁸⁾, ни слоужба бг҃оугоднаѧ. сїиыѧ во цр҃кви ꙗко ѿвоцноѣ хранилище боудуѣ, ѿ чѣстное тѣло ѿ кровь Хв҃а въ днѣхъ ѿнѣхъ не ѿмѣтъ ꙗвити сѧ, слоужба оугаснетъ, чтенїе писанїи не оуслышитъ сѧ, но тѣма боудѣтъ на чл҃цѣхъ ѿ плачъ на плачъ ѿ горе на горе. повергоуто¹⁹⁾ боу-

¹⁾ Д. ногты. ²⁾ Д. ѿмашин. ³⁾ Д. вынѣ. ⁴⁾ Д. крѣтопохъ. ⁵⁾ Д. каково пощенїе и ⁶⁾ Д. каково. ⁷⁾ Д. днѣю. ⁸⁾ Такъ і Р., Д. ноши. ⁹⁾ Д. постигши. ¹⁰⁾ Д. трудоу. ¹¹⁾ Д. нас. ¹²⁾ Д. дод. ѿ. ¹³⁾ Д. плачатъ сѧ. ¹⁴⁾ Д. Д. дод. ѿ. ¹⁵⁾ Д. дод. коупно ѿ днѣвїа животнаѧ съ птицами, плачатъ сѧ. ¹⁶⁾ Д. лѣтцоу. ¹⁷⁾ Д. плачатъ. ¹⁸⁾ Д. съвершатъ сѧ. ¹⁹⁾ Д. повергнѣто.

дѣтъ тогда злато ѿ сребро на мѣстах¹⁾ ѿ никтоже възметъ ни соверѣтъ²⁾ кто, но вса мерзѣка оустраютъ°. всѣ бо еже вѣжати и съкрыти° тѣиатъ сѧ ѿ нѣгдеже възмогутъ оубѣжати сѣти³⁾ съпротивнаго. но знаменіе его ѿвносѧще оудовъ вѣдомо⁴⁾ ѿ знаменіи томоу ѧвѧтъ сѧ. вѣкъ страхъ, вноутрѣи трепеть, ѿ внощи ѿ вѣ дни, на мѣстах⁵⁾ ѿ в домохъ глад ѿ жажда, на мѣстахъ мѣтеж⁶⁾ ѿ в домохъ рыданіе⁷⁾. оубавоутъ доброта⁸⁾ лицъ ѿ вбразовъ, боудоутъ⁹⁾ видове члѣкомъ ѧкоже мртвых¹⁰⁾, лѣпоты женскіа оубавѧтъ сѧ ѿ желаніе всѣмъ члѣкомъ ѿ похоть¹¹⁾ ѿвѣгнетъ.

XXXV. Ниже бо тогда блгооутренні ѿ члѣколюбный Бгъ ѡставитъ родъ члѣчъ нѣоутѣши°, но скратитъ дни ѡны ѿ время тріехъ ѿ полъ лѣтъ сътворитъ скращеніе ѡстанька ради, ѿже в горахъ ѿ вѣ вѣрѣпахъ¹²⁾ съкровѣнныхъ, да не всѣхъ ѡнѣхъ стѣмъ пѣкъ ѡскоудѣтъ. но со тоцѧніемъ днѣи¹³⁾ ти мимотекутъ, ѿ ѡимѣтъ сѧ црѣство прелестника ѿ Антихрѣста вѣ скорѣ ѿ прочее вѣ мгновѣніи ѡка. ѿ¹⁴⁾ прійдетъ ѡкразъ мира сего ѿ члѣскаѧ властѣ оупразнитъ сѧ ѿ видимаѧ сѧ вса вѣз вѣсти боудоутъ.

XXXVI. Симъ оубо ѧкоже предрекохомъ бывшимъ, възлюбленні, ѿ ѣдиной седмици на двое раздѣлиши сѧ¹⁵⁾ ѿ мерзости запустѣніа тогда ѧвѣвши сѧ, ѿ прѣтчимъ Гснѣмъ свое теченіе скончавшимъ, ѿ всемоу миру прочее вѣ скончанію¹⁶⁾ пришедшоу что ѡстанѣтъ? но ѧвленіе Гдѣ нашего Ісѧ Хдѣ сѧѧ вѣжѧ еже ѡ нѣсь, нанъ же оуповахомъ, ѿже ѧзведѣт ѧспѣшеніе ѿ правдосоудіе на всѣхъ ѿже томоу не покорѣвшихъ сѧ. глѣтъ бо: „ѿко же молніа сходящѧ¹⁷⁾ ѡ востокъ ѿ ѧвѣмѣтъ сѧ до западъ, сѧще боудѣтъ ѿ пришествіе сѧѧ члѣскаѧ. ѧдеже бо боудѣтъ троудъ¹⁸⁾, тамо събероутъ сѧ ѿ ѡрлѧ°. знаменіе бо крѣстное ѡ востокъ даже до запада сѧѣтъ¹⁹⁾ паче свѣтлости сѧнчнѧ, ѿ възвѣстѣтъ²⁰⁾ соудѣиѧно пришествіе ѿ ѧвленіе, еже ѡдати комоуждо по дѣломъ его. ѡ вѣскрѣснѣи же всѣхъ ѿ црѣствіи стѣхъ глѣтъ Давниа: „ѿ мнози, ѿже в землѣи²¹⁾ персти възкрѣсноутъ, сѧѧ вѣ жизнь вѣчнѧю, ѧ ѧнѣи вѣ стоуд вѣчнѧй°. ѿ сѧѧ²²⁾ глѣтъ: „Возкрѣсноутъ мртвѣи ѿ възстаноутъ соущиѧ вѣ гробѣхъ°. Гдѣ же нашъ глѣтъ: „Мнозѣ вѣ ѡнъ днѣ оуслышатъ гла° сѧѧ вѣжѧ ѿ оуслышѧвше ѡ живоутъ“.

¹⁾ Д. по стѣгнахъ. ²⁾ Так Р., Д. безъ възметъ. ³⁾ Так Р., Д. сѣти. ⁴⁾ Д. вѣдоми. ⁵⁾ Д. стѣгнахъ. ⁶⁾ Так і Р. Д. на стѣгнахъ оларѣ. ⁷⁾ Д. рыданіа. ⁸⁾ Д. доброты. ⁹⁾ Д. додъ бо. ¹⁰⁾ Д. додъ ѧ. ¹¹⁾ Д. вѣс. ¹²⁾ Д. вѣрѣпахъ. ¹³⁾ Д. днѣи. ¹⁴⁾ Д. вѣс. ¹⁵⁾ Д. раздѣлиши. ¹⁶⁾ Д. скончаніе. ¹⁷⁾ Д. ѧсходящи. ¹⁸⁾ Д. троудъ. ¹⁹⁾ Д. възсѣѣтъ, Р. ѧѧ у насъ. ²⁰⁾ Д. възвѣстѣтъ. ²¹⁾ Такъ Д., в нашіи рукодъ, землѣи. ²²⁾ Д. ѧ Ісѧѧ.

XXXVII. Тогда бо страшная трѣба възгласит ѿ възбоудит всѣ¹⁾ ѿсопная ѿ прейсподнихъ земли, ѿ праведныхъ ѿ грѣшныхъ, ѿ всако е^{ст}во ѿ ѿзыкъ ѿ племена²⁾ възкрѣсноуть въ мгновѣнїи ѿка ѿ предстаноуть на лицѣ земли ждоуще страна^т ѿ праведнаго соудѣа пришествїе [сѣ] страхомъ неспокоѣдымым. ѿгнана бо рѣка исходящи со іаростию іакоже сверѣпсе море попалитъ горы ѿ холми ѿ море потрѣвитъ ѿ въздохъ разліетъ³⁾ ѿ ражженїа⁴⁾ іакоже въскы. звѣзды спадоуть, сѣнце приложитъ сѣ въ т^моу ѿ лоуна въ кровь, ѿко же іако харатїа⁵⁾ сѣвїетъ сѣ. ѿ земля вса сгоритъ дѣла ради, ѿже⁶⁾ тоу разтанша чѣци блондом ѿ прелюбодѣствы ѿ л^жами ѿ нечѣстотами ѿ иделослѣженїи ѿ оубыиствы ѿ бранми. ѿ боудетъ земля нова ѿ ѿбо ново⁷⁾.

XXXVIII. Тогда стѣи аѣган ѿктикоуть сѣвѣрающе ѿзыкы вса, ѿхъ же възбоудитъ страшный⁷⁾ гла⁸⁾ троубнїи⁸⁾. ѿ предстаноуть соуднцоу Хсвоу и^ж тогда⁹⁾ црїе ѿ князи, сѣноначалнїци, сѣннїци ѿ своѣмъ пожитїи ѿвѣт дающе ѿ ѿ стадѣ, аще н^кїи нераденїемъ своимъ погоубиша ѿвца стадъ своихъ. тогда възмоуть сѣ ѿ вѣи, ѿже недоволи быша женами своимъ, но ѿскверниша вдовица ѿ сироты ѿ оубога. тогда же¹⁰⁾ предстаноуть ѿбиднїци, ѿже паче праведнаго възсѣщающе ѿ множаѣ ѿ ѿбогаго, ѿ потворяюще чѣсто злато іако нечѣсто, да ѿбогаго ѿщѣтат¹¹⁾ в сѣлахъ¹²⁾, к¹³⁾ домоу ѿ в¹⁴⁾ цркви. тогда възстаноуть въ моужѣ^т жены со стоудомъ, ѿже не сѣхраниша ложа своимъ неѿскверненїемъ, но вса^ческами¹⁵⁾ добротами прелцаѣми бывше въ сѣн^т похотехъ ходиша. тогда востаноуть тїи¹⁶⁾, и^ж любве Гснѣ не сѣхранише сѣтоующе ѿ оубыи, іако легкоу заповѣдь сѣсокоу ѿтѣрекша¹⁷⁾ глїуюцюю: „Е^тлюбвиши ближнего¹⁸⁾ своѣго іако самъ сѣ“. тогда възплачю^т сѣ ѿже мѣрило¹⁹⁾ неправедное ѿмѣвнѣ ѿ ѿстакы ѿ мѣры і коблы²⁰⁾ неправеднымъ стѣжавыше, чающе праведнаго соуднїю²¹⁾.

XXXIX. ѿ кто стерпитъ многыя словеса представлѣна^т? тогда праведнїци пресвѣтатъ сѣ іако^ж сѣнце, грѣшнїци^ж оубыи ѿ сѣтовани²²⁾ іавлѣютъ сѣ. ѿкон бо праведнїци ѿ грѣшнїци не тлени възкрѣсноуть; праведнїи ѿбо да вѣчно почтоуть сѣ ѿ наслаждатъ сѣ вѣчны^т блѣгъ, грѣшнїи же да вѣчно моучими боу-

1) Д. въсѣ. 2) Д. племя. 3) Д. разліетъ сѣ. 4) Д. раждеженїа. 5) Д. хартїа. 6) Д. нѣже. 7) Д. ѿбо ново ѿ земля нова. 8) Д. дод. ѿнь. 9) Д. троубы. 10) Д. ижегда. 11) Д. ѿтѣщѣтат. 12) Д. сѣлахъ. 13) Д. и. 14) Д. вас. 15) Д. въсѣчьскими. 16) Д. вас. 17) Д. ѿрекше сѣ. 18) Д. ижелюбвиши. 19) Д. мѣрило. 20) Д. вас. 21) В рукоп. сѣдик. 22) Д. сѣтовнїи.

доут. кождо бо поминает, ѿже который ѿвѣтъ да^{ет} праведномуу сѣдѣи, ѿли бл҃гъ ѿли злѣ; дѣла бо кѣх чл҃къ кожедо скоу ѿмоу ѿкроужает¹⁾, ѿли бл҃га соут ѿли зла. силы бо ѿкѣныа по-
двигноут сѣ ѿ всѣ²⁾ трепетомъ ѿ страхомъ свѣжоут сѣ, ѿбо³⁾ ѿ зема⁴⁾ ѿ присподнаа, ѿ всѣхъ ѿзыкъ ѿповѣ^{ет} сѣ ѿмоу ѿ ѿпо-
вѣ^{ет} градѣцаго⁴⁾ соудноу праведнаго, крѣпка ѿ творѣца всѣхъ. тогда со страхомъ ѿ оужасомъ прѣйдоутъ а҃г҃ли ѿ⁵⁾ а҃рхиа҃г҃ли, прѣ^{ст}ли ѿ⁶⁾ власти, начала, гдѣствѣа многошчитаа, шестокрыла-
та⁷⁾, хероувими же ѿ серафими съ крѣпостию вѣзываютъ: „Сѣтъ, сѣтъ, сѣтъ Гѣ Саваѡдь вседръжитѣ, ѿспаѣтъ ѿбо⁸⁾ славы твоеѣ“. ѿ ѿкрыѣтъ сѣ прѣ црѣствоуѣщимъ ѿ Гѣ гдѣствоуѣщимъ ѿ сѣдѣа нелицеприѣмны⁹⁾ на прѣ^{ст}олѣ сѣдѣи страшнѣ ѿ прѣкѣз-
несѣнѣ, ѿ всѣа плоть земны²⁾ видитъ лице ѿго со страхомъ ѿ ко-
ѣзнию великою¹⁰⁾, праведнаѣ ѿ грѣшнаа.

XL. Тогда приведен¹¹⁾ коудѣтъ сѣтъ погнѣелный, сѣр^к дѣвол с кѣсы свои¹²⁾ ѿ а҃г҃лъ люты²⁾ ѿ напрасны²⁾, ѿ предани боудоут ѿгну нагасимомоу ѿ червѣю неѡсыпаѣмомоу ѿ тмѣ кромѣшней. еврейски^ж себор оузритъ ѿго въ ѿбразѣ чл҃чи, ѿков же сам ѿки сѣ ѿ сѣша дѣвы съ плетнѣю, ѿ ѿкоже ѿ тогда¹³⁾ распаша, ѿ по-
кажет ѿмъ рѣкъ ѿ ногъ ѿзвы ѿ рѣра ѿго прободинаа копѣемъ, ѿ главоу, ѿжъ трѣнѣмъ вѣнчаша, ѿ чѣтныи крѣ^{ть}, ѿ ѿдиноу просто всѣ оузритъ ѿюдейскѣй соборъ, ѿ рыдають ѿ плачѣють сѣ, ѿкоже рѣ^т прѣ^ткъ: „Вѣзрат нанѣ ѿго^ж пребодоша“. ѿ никто^ж е^{ет} по-
магаа ѿм ѿли милоуа ѿхъ, занѣ не покашаша¹⁴⁾ ни^ж ѿбратиша¹⁴⁾ ѿ пѣти своѣго лоукаваго. ѿ пойдоут сѣи въ моукоу кѣчноуѣ съ вѣсы ѿ съ¹⁵⁾ дѣволомъ.

XLI. Та^ж съберѣт всѣ ѿзыки, ѿко же ѿвѣ^таѣ велигласно взы-
ваетъ. что бо гл҃еть Ма^тдей бл҃говѣстникъ, паче же самъ Гѣ ѿвѣ^таѣ-
ѣмъ? „ѿгда прѣйде^т сѣтъ чл҃чкыи въ славу своѣю, ѿ събероут сѣ прѣд нимъ всѣ ѿзыци, ѿ разлоучать ѿхъ дроут ѿ дроуга, ѿко¹⁶⁾ пастыр ѿвѣца ѿ козлицъ разлоучаетъ. ѿ поставитъ оубо ѿвѣца ѿ дѣсноуѣ себе, а козлицѣ ѿшжѣю. тогда рѣчетъ соушѣм ѿдѣсноуѣ е^т: „Прѣйдѣте бл҃гословенѣи ѿца моѣго, наследѣйте оуготованнѣе вамъ црѣствѣ¹⁷⁾ ѿ сѣложнѣа мироу“. прѣйдѣте прѣ-
рцы, ѿже за ѿма моѣ гоними! прѣйдѣте патрѣар^{си}, ѿже прѣже црѣствѣа моѣ, покерывѣши сѣ мнѣ ѿ вѣжелѣвѣши моѣ црѣство¹⁸⁾!

1) Д. ѿкроужат. 2) Д. всѣ. 3) В рукоп. ѿбо. 4) Д. дод. сѣдѣти. 5) Д. вас. 6) Д. вас. 7) Д. шестокрылатѣи. 8) Д. дод. ѿ земаѣ. 9) Д. дод. ѿ сѣдѣа праведное кожедо ѿдажи. 10) Д. великѣ. 11) В рукоп. приведен. 12) Д. дод. ѿ сѣ саѣгами своими. 13) Такъ і Р., Д. того. 14) Рукоп. не покашаша. 15) Д. вас. 16) Д. ѿкож. 17) Д. црѣство. 18) Д. црѣствѣи.

прїйдѣте а́пѣли сло страдавѣшей со мною къ члѣнїи моѣмъ ѿ въ блѣговѣстованїи! прїйдѣте мѣнци ѿповѣдавѣши мене¹⁾ пред мѣтан ѿ мѣхъ многи ѿ томленїа претрѣпѣвѣше! прїйдѣте сѣенноначалници слѣживѣше мнѣ²⁾ днѣю³⁾ ѿ нощїю, ѿ чѣстнее тѣло мое⁴⁾ ѿ кровь мою на всѣхъ днѣхъ жрѣвѣшей!

XLII. „Прїйдѣте прїдѣнїи, ѿже в гора⁵⁾ ѿ въ вертепа⁶⁾ ѿ въ⁶⁾ пропасть земны⁷⁾ постивший сѣ, ѿ пощенїемъ ѿ мѣтвами ѿ дѣвѣствомъ ѿслоужившей моѣ ѿмѣ! прїйдѣте юнныя въжделѣвшѣ чертогъ ѿ развѣ мене женихѣ ѿного не възлюбивѣша, ѿже мученїемъ ѿ постничествомъ мнѣ совокупѣша⁸⁾, негнѣнному ѿ вѣсмертному женихѣ! прїйдѣте нищелюбци ѿ странолюбци, прїйдѣте ѿже любовь мою съхранши ѿко⁹⁾ азъ любви азъ⁷⁾ ѣсмѣ! прїйдѣте, ѿже любви дрѣжащей сѣ ѿ смиренїа, азъ во ѣсмѣ мир! прїйдѣте блѣснѣи ѿца моѣго, наследѣйте ѿготованное вамъ црѣство. ѿже богатство възненавидѣвѣшей, ѿже ѿбогатаго помнѣвавшѣ, ѿже сирѣтамъ⁸⁾ помагавѣше, ѿже вдовѣцамъ⁹⁾ посѣтивѣши, ѿже алчущи¹⁰⁾ напитавѣше, ѿже странныя възвѣдшей, ѿже нагѣ ѿдѣлѣвшѣ¹⁰⁾, ѿже соуца в темници ѿтѣшивѣшей, ѿже слѣпыма помогшей, ѿже печать кѣры некрѣдноу съхраншѣ, ѿже въ црѣкву мою¹¹⁾ стичущенѣ, ѿже писанїа моѣ слышавѣшей, ѿже словесамъ моѣмъ покерѣвшѣ сѣ, ѿже законъ мой въжделѣвшѣ, ѿко добрѣи кѣнни¹²⁾ ѿбѣнаго црѣствїа ѿ ѿгнѣдѣти ми хотѣвшѣ! прїйдѣте блѣснѣи¹³⁾, наследѣйте ѿготованное вамъ црѣство¹⁴⁾ ѿ сложенїа мироу. сѣ црѣствїе моѣ ѿготови¹⁵⁾, сѣ ра ѿверзѣтъ сѣ¹⁶⁾, сѣ жени¹⁷⁾ готовъ естъ, сѣ кѣнѣцы мои предѣлѣжатъ, сѣ вѣсмертїе ѿкраси сѣ! прїйдѣте всѣхъ, наследѣйте ѿготованное вамъ црѣство ѿ сложенїа мироу!“

XLIII. Тогда ѿкѣщають правѣдници ѿжаслѣми величествомъ чюдїси, ѿко ѿго же не могоутъ зрѣти¹⁷⁾ ѿсно аγγελскїи чинови, сѣ¹⁸⁾ ѿко дроуга своѣго влжнїго¹⁹⁾ тѣи зѣкоутъ; ѿ възопїютъ ко нему: „Гѣ, когда тѣ видѣхѣмъ алчуща ѿ напитѣхомъ? страши²⁰⁾, когда тѣ видѣхомъ нага ѿ ѿдѣлѣхомъ? вѣсмертїе, когда тѣ видѣхомъ странѣна ѿ въведѣхомъ? чѣколюбче, когда тѣ видѣхомъ бола ѿли в темници ѿ прїдохомъ к тебѣ? ты ѣси ѿ прѣно сѣи! ты ѣси събѣзначалны ѿца ѿ прѣносѣщны²⁰⁾ сѣтомуу

¹⁾ Д. мѣ. ²⁾ Д. дод. непорочнѣ. ³⁾ Д. днѣхъ же. ⁴⁾ Д. вас. ⁵⁾ Д. вртѣпох. ⁶⁾ Д. вас. ⁷⁾ Д. вас. ⁸⁾ Д. сирѣмъ. ⁹⁾ Д. вдовица. ¹⁰⁾ Д. ѿдѣлѣвшѣ, ѿже немощнымъ посѣтивѣши. ¹¹⁾ Д. вас. ¹²⁾ Д. дод. моѣго. ¹³⁾ Д. вас. ¹⁴⁾ Д. црѣствїе. ¹⁵⁾ Д. ѿготова сѣ. ¹⁶⁾ Д. ѿверзѣ сѣ. ¹⁷⁾ Д. зрѣти. ¹⁸⁾ Р. сѣго, Д. сѣга. ¹⁹⁾ Д. некрѣпнѣго. ²⁰⁾ Д. дод. тѣ. ²¹⁾ Д. съпрїносѣщны.

дхъ! ты єси, ѿже ѿ нежцихъ вса съставленъ¹⁾! ты єси аггломъ
и архангеломъ црь! ты єси, єгоже трепещѣтъ вѣдны! ты єси
свѣтомъ ѿко ризою ѿдѣлаа сѧ! ты єси сътвори є на^с и създавый
ѿ землею! ты єси ѿже видимаа и невидимаа сътвори! тѣбѣ ѿ
лица вѣгаѣтъ вса земля, и како мы страннопріимствовахомъ
твоѣ црство и гѣство?²⁾

XLIV. Тогда паки ѿвѣщаѣтъ црь црствоующиму³⁾ гл҃а
к нимъ: „Пселнкоу сътвори есте симъ меншимъ, мнѣ сътвори есте.
по еанкоу нхъ же предречехомъ⁴⁾ страннопріимствовакши⁵⁾, ѿвѣ-
лкости же и напитаете и напоите оуды мои, нищихъ⁶⁾, мнѣ
сътвори есте. но прійдѣте во ѡготованное вамъ црство, насладите^с
къ вѣки кѣкомъ ѿца моего и ст҃го и животворящаго дх҃а“. каа
оубо оуста исповѣдаѣтъ вѣгаа ѿна, ѿже ѿко не видѣ и оуха не
слыша и на ср҃дци чл҃коу не изыде, ѿже ѡготова бж҃е любя-
щимъ єго!

XLV. Познаете ли радѡ^с неѡмѣлемоую? познаете ли црство
недвижимоѣ? разоумѣете ли пицѣ вѣгнѣ конѣца не ѡмѣроую? на-
выкнѣте нжѣ⁸⁾ къ свѣцимъ ѡшѣую келезеники гл҃а^с, ѿже к нимъ
ѿвѣща праведный сждѣа и бж҃е кроткий къ гнѣвѣ кѣзмѣрнемъ
и ѡрости: „Ѿидѣте ѿ мене, проклатїи, къ ѡгнь вѣчны ѡто-
тованный діаволоу и аггломъ єго! єгда⁷⁾ ѡгнь вамъ ѡготовахъ
и соуд, не вамъ, но діаволоу и аггломъ єго. кыѣ⁸⁾ іако свѣ⁹⁾ исхо-
датайте, пріймите то и наслаженїе. Ѿидѣте ѿ мене, проклатїи,
къ ѡгнь вѣчны, къ тлѣ¹⁰⁾ кромѣшъноую, ѡготованный діаволѣ
и аггломъ єго. азъ здахъ¹¹⁾ ва^с, а ѡномѣ прїведете^с; азъ ѿ ѡу-
тробы изведе^с ва^с, и ѡрекостѣ^с мене; азъ ѿ землею създахъ ка^с
моимъ повеленїемъ, и ѡномѣ прилѣпите сѧ; азъ напитѣ^с сѧ¹²⁾
ва^с и ѡномоу рабѣ[та]сте; азъ землею и море на пицѣ вамъ и ѡу-
покоенїе житїю дарова^с, вы же заповѣди мои не послоушате¹³⁾; азъ свѣтъ
вамъ дневны к наслажденїю сътвори^с и ноцѣ ко оупо-
коенїю, вы же дѣлаи темными¹⁴⁾ мене прогнѣвасте и ѿвръгосте
сѧ и стрѣтеи двѣр ѿкрысте. Ѿидѣте оубо ѿ мене, дѣлатели
неправдѣ! не видѣ¹⁵⁾ ва^с, не познаваю ва^с и¹⁶⁾ ѡномѣ гноу дѣла-
тели бысте. сїрѣч діаволѣ, с нимъ же тмоу наследуйте и неѡу҃га-
симы ѡгнь и червь неѡу҃сыплющїи и скрежетъ зовомъ.

1) Так і Р., Д. ставлен. 2) Так і Р., Д. црствующїихъ. 3) Д. предречехъ. 4) Д. і Р. страннопріимствовасте. 5) Так і Р., Д. соущихъ. 6) Д. и неже. 7) Д. єгда бо. 8) Д. сѧ. 9) Д. тлѣмъ. 10) Д. създахъ. 11) Д. вас. 12) Д. вас. 13) Д. прѣсѣдшасте. 14) В рукоп. темными. 15) Р. вѣдѣ, Д. вѣла. 16) Д. вас.

XLVI. „Възлака¹⁾ бо ѿ не дасте ми ѿсти; въжада²⁾ ѿ не напоите ма; странен кyx³⁾ ѿ не въведосте мене⁴⁾; нагъ бы⁵⁾ ѿ не ѿдѣасте ма; колень, ѿ не посѣтисте мене⁶⁾; в темници бы⁷⁾ ѿ не придоште ко мнѣ. слухи ваша сътвори⁸⁾ въ еже слышати вѣстивна писанїа, вы⁹⁾ тѣ¹⁰⁾ к пѣснемъ вѣснѣскимъ оуготовасте ѿ ко гоуслемъ ѿ мѣх¹¹⁾. шчи ваши сътвори¹²⁾, въ еже зрѣти заповѣди мои ѿ творїти нѣ, выже к дѣвротамъ ѿ влоудѣ ѿ нечистотѣ ѿ прочимъ нечистотамъ ѿ сквернамъ¹³⁾ ѿкрѣзосте. оуставаша ко славославію ѿ ко¹⁴⁾ псалмомъ ѿ пѣніемъ¹⁵⁾ ѿ пѣснемъ дхъвнымъ оуготовахъ гл҃ати ѿ побѣчати¹⁶⁾ всегда в писанїи моемъ чтенїемъ, вы¹⁷⁾ къ оукоризнамъ ѿ клеветамъ ѿ клеветамъ ѿ хоуламъ та оуготовасте, сѣдасте¹⁸⁾ клеветамъ¹⁹⁾ вѣнжнѣ. роуцѣ вамъ къ мѣтвѣмъ ѿ мовамъ въздѣвати сътвори²⁰⁾хъ, вы же въ гл҃авленїи²¹⁾ ѿ оубѣйства ѿ инооубѣйства тѣхъ простресте²²⁾. нозѣ камъ во оуготованїи еѿгл҃а²³⁾ мира ѿ въ цр҃квахъ ѿ домохъ стѣ²⁴⁾ мои оученїи шествовати, вы²⁵⁾ бо²⁶⁾ въ вѣдѣ ѿ прелюбоудѣства ѿ в поворища ѿ въ пѣсанїа ѿ киченыа наоучиста тѣхъ тири.

XLVII. „Раздроуши²⁷⁾ проче²⁸⁾ терѣжство, преста жїгїа позорище, прїиде прїе²⁹⁾ еѿго же ѿ мечтанїе, ѿ³⁰⁾ мнѣ привѣдени бысте, емоу же прикланаетъ сѣ всѣко колѣно ѿбснѣ ѿ земны ѿ приисподны³¹⁾. всѣ ко нѣбригше ѿ в житїи тл҃енїемъ ѿ не покаавше ѿ сѣ ни³²⁾ оуцредившии благотворенїи, зде ничтож³³⁾ тѣмъ боудеть, разкѣ ѿгнь неоугасимый. чѣколюбецъ есмь, но ѿ правдоусѣдникъ, [в]сѣмъ бо по достежнїю ѿдамъ мзды³⁴⁾, ксѣмъ коѿгождо подвигоу дарованїе дароуѣ. помилувати хоуѣ, но милуванїе в сѣсѣдѣ³⁵⁾ вашихъ не зрите сѣ ѿ нѣ³⁶⁾ того³⁷⁾. оуцредити хоуѣ, но ѿноуд кромѣ щедрот³⁸⁾ житїе прїидосте³⁹⁾. в мѣрдїти сѣ хоуѣ, но скѣца ваша темны сѣт ѿ немилосердїа. ѿидѣте ѿ мене, ѿбо соуд безъ мѣсти е⁴⁰⁾ не сътворѣшимъ мѣсть⁴¹⁾.

XLVIII. Тогда ѿвѣщаютъ ѿ тїи къ⁴²⁾ страшному ѿ нелицепрїемному⁴³⁾ гл҃юща⁴⁴⁾: „Гї, кѣгда та видѣхомъ алачна ѿли жаждаща ѿли странна ѿли нага ѿли болна ѿли въ темници, ѿ не послѣжихомъ тебѣ? Гї, не вѣси ли на⁴⁵⁾? ты на⁴⁶⁾ създаде еси, ты

1) Д. възжадахъ сѣ. 2) Д. кѣхъ. 3) Д. ма. 4) Д. вас. 5) Д. ма. 6) Д. кѣх. 7) Д. смѣхуѣ. 8) Так і в Р., Д. замѣсь сѣхъ двохъ слѣвъ маѣ „снхъ“. 9) Д. вас. 10) Д. пѣніемъ. 11) Д. сѣдаше. 12) Д. клеветасте. 13) Д. гл҃авленїа. 14) Д. прострѣстѣ. 15) Д. еѿгл҃а. 16) Д. вас. Р. раздрѣши сѣ. 17) Д. вас. 18) Д. дод. дл҃жно. 19) Д. дод. далї: вѣсѣмъ по которагождо трѣдоу подамъ мзды, вѣсѣмъ по которагождо подвигоу. 20) Так і в Р., тїлько: не зритъ сѣ, Д. не зрѣа. 21) Д. цредити. 22) Д. прїидостѣ. 23) Д. къ самомѣ. 24) Д. дод. сѣдїи. 25) Д. гл҃ше.

Ѡ четыре² състав съдѣтельствоваа еси на^с съчетав. ты дѡа в на^с вѣложиа еси. тебѣ веровахом, твою печат взяхом, твое крѣщеніе взяхом, та Бѣ исповѣдахом, тебе Бѣ¹⁾ познахом ѡ²⁾ съдѣтелѣ, ѡ тебѣ знаменіа сътворихом, тобою вѣсы ѡгнахом, тебе ради дѣйствиахом³⁾, дѣство съхранихом, ѡ тебѣ плот ѡстаахом, тебе ради чистотѣ вѣлюбихом, тебе ради пришаѣци на земаи быхом, ѡ глѣши⁴⁾: „Не видѣ⁵⁾ вас, ѡидѣте Ѡ мене!“ тогда ѡвѣщает ѡ той к ним⁶⁾: „Исповѣдасте мѣ вѣдѣ, но словесем моим не покористе сѣ. знаменіем крѣста моего знаминаете сѣ, но то немилосердным без вѣсти сътвористе. крѣщеніе мое приахте, но заповѣди моя не съхранісѣте. тѣло дѣством ѡзноури⁷⁾те, но милостыня не ѡмѣстѣ. ѡ ѡмни моем вѣсы ѡзгнахте, но брато-ненавистие ѡ душ ваши⁸⁾ не ѡриноу⁹⁾сте. не вѣсѣ⁷⁾, кто глѣш⁸⁾ „Гѣ, Гѣ“, сѣсѣ сѣ⁹⁾, но творѣи волю мою“. ѡ пойдѡут сѣи в мѡукѣ вѣчноу, а праведници к животу вѣчный.

XLIX. Слышасте ли, возлюбленіи, Гѣ ѡвѣты? познасте ли соудѣнно ѡреченіе? ѡвидѣсте ли, каковѣ¹⁰⁾ соудѣще страшно ѡжди-даст на^с ѡ днѣ ѡ чѣ¹¹⁾? ѡ сѣмѣ попецѣм сѣ вѣсѣгда¹¹⁾, ѡ сѣмѣ поощчають¹²⁾ сѣ днѣю же¹³⁾ ѡ ношню, ѡ в домох¹⁴⁾ ѡ на мѣстах¹⁵⁾ ѡ в црквах, да не на соудѣщи ѡномѣ страшнѣм ѡ нелицепріятным¹⁶⁾ предѣстаніем ѡсоужени ѡ смиренѣ ѡ ѡуныли, не¹⁷⁾ со чистым дѣканіемѣ же ѡ житіемѣ ѡ жителством ѡ исповѣданіемѣ, да речѣт¹⁸⁾ к намѣ вѣсѣтробный ѡ чѣколюбивый Бѣ¹⁹⁾: „Вѣра твѣ сѣсла тѣ ест, ѡди вѣ мирѣ“, ѡ еже: „Добрѣ рабѣ вѣгый¹⁹⁾, вѣрны, ѡ малѣ вѣсѣт вѣренѣ, надѣ многими тѣм по-стаклю, вѣиди вѣ радѣ гѣ своего“. ѡже боудѣи вѣсѣм намѣ [вѣгодатію] Гѣ наши Ісѣ Хѣ, с нимѣ же ѡтѣщѡу слава съ прѣтѣмѣ ѡ благимѣ ѡ животворящим дѣом ѡ²⁰⁾ ѡнѣ ѡ прѣсно ѡ²¹⁾ вѣсѣ вѣкомѣ ѡминѣ.

Слово Іпполіта про конецъ свѣта і Антихриста дійшло до нас у двох версіях, із яких одна вважаєть ся автентичним словом Іпполітовим, а друга (власне отсей поданий тут текст) основана на першій версії, з якої дословно передав розділа XIX, XX, XXIII, XXIV і XXV у розділах XII—XV нашого тексту, а розд. XIV—XV пер-

¹⁾ Д. вас. ²⁾ Д. вас. ³⁾ Д. вас. ⁴⁾ Д. глѣши. ⁵⁾ Д. вѣдѣ, Р. вѣдѣ. ⁶⁾ Д. зам. к нимѣ насѣ глѣ; Р. к нимѣ глѣ. ⁷⁾ Д. не бо вѣсѣ, Р. не у нас. ⁸⁾ Д. глѣ. ⁹⁾ В рукош. сѣси мѣ. ¹⁰⁾ Д. каково. ¹¹⁾ Д. вынѣ. ¹²⁾ Д. поощчѣним. ¹³⁾ Д. вас. ¹⁴⁾ Д. домох. ¹⁵⁾ Д. вѣ стѣгнах. ¹⁶⁾ Д. нелицепріятіемѣ. ¹⁷⁾ Д. нѣ. ¹⁸⁾ Д. дод. н. ¹⁹⁾ Д. дод. н. ²⁰⁾ Д. вас. ²¹⁾ Д. нѣ.

шої версії в розд. XVIII—XIX другої, розд. VI першої в розд. XX другої, розд. XLIV першої в розд. XXI другої, розд. LXIV—LXV першої в розд. XXXVI другої. Та по над се має отсе слово деякі вставки і додатки значно пізнійші від часів Іпполіта. На церковно-славянську мову Слово було перекладене правдоподібно в Болгарії; бодай ті два старі тексти, які маємо в нашій рукописі з XVI і виписаний Срезневським копії з Румянінцевського музею, виявляють той сам переклад, що й болгарський текст Дечанського рукопису з XIV в. (у нас значено Д), який опублікував Срезневський (Див. И. Срезневский, Сказанія объ Антихристѣ въ славянскихъ переводахъ съ замѣчаніями о славянскихъ переводахъ твореній св. Ипполита. Санктпетербургъ 1874, стор. 31—51), відки ми й виписали варіанти подані під текстом. Ще одну новішу копію сього Слова з XVII в. містить рукопис у бібліотеці Василіанського Святоонофрейського монастиря у Львові сім. XL, стор. 63—157.

М. Бібліот. Оссол. рукоп. 92, к. 26 об.

Иже во стѣхъ ѿца нашего Иполита папы римскаго разрѣшнѣе ннзреченнаго ѿкрѣвеніа Іѡанна еѡсловца, сказжѣннѣ ѿ скончаниѣ. пишеть сѧ ѿкрѣвеніе¹⁾ Іѡанна еѡсловца сице: „Видѣхъ аѣгла вѣжѣа съходяща съ нѣси²⁾, ѡмѣща ключ³⁾ бездны ѡ жєлѣзно бѣже велѣе к роуцѣмъ еѣ⁴⁾. ѡтъ змию древнѣю, ѡже еѣт дѣвол, Сатана, ѡ свѣза ѡ на тысяцѣхъ⁵⁾ лѣтъ ѡ вложи іго въ бездноу ѡ затвори ѡ запечатлѣ ѿ немъ, да не прѣститъ кѣмоу ѡзыки⁶⁾, дондежъ скончѣтъ сѧ ємоу тысяща лѣтъ, ѡ по снѣ подобаетъ ємоу ѿршнѣ быти на мало днѣи⁷⁾).

Глѣ к⁸⁾. И⁹⁾ по ѿрѣшнѣи же ємоу размислѣ. рече еѣглѣтъ, іако свѣза дѣвола на тысяцѣхъ лѣтъ¹⁰⁾. ѿнплихъ быѣтъ сказаніе іго? ѿ вшествіѣ¹¹⁾ въ ады Іѡ ннше Іса Хѡ к лѣтѣ еѣ. фѣ ѡ тридесѣтѣ третѣе, даже ѡ до лѣта еѣ.-ного ѡ фѣ. ѡ лѣ.-го¹²⁾, внѣгда ѡсплѣнѣтъ сѧ тысяща лѣтъ. ѡнако¹³⁾ ѿрѣшнѣ сѧ Сатана по правѣдномъ сѣдѣ вѣжѣю ѡ прѣститъ¹⁴⁾ миръ до реченнаго ємоу времѣнѣ, еже три ѡ пол лѣта, ѡ потомъ боудѣтъ конецъ.

Се мабуть чи не одинокий уривок Іпполітового коментарія на Апокаліпсис, який не заховав ся ані в грецькім, ані в латинськім

1) Ср. въ ѿкрѣвеніи. 2) нѣси. 3) ключа. 4) ємоу. 5) ѡ тысяцѣю. 6) ѡзыкъ. 7) мало лѣтъ. 8) вас. 9) вас. 10) Слова від яко до лѣтъ Ср. вас. 11) вшествіа. 12) Від даже до лѣ-го Ср. вас. 13) и тако. 14) прѣстити (без и).

текстї (пор. Adolf Harnack, Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius, erster Theil, 2 Hälfte. Leipzig 1893, стор. 622). Сей по славянськи захований уривок опублікував уперве Срезневський (И. Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки о малонзвѣстныхъ и не-
нзвѣстныхъ памятникахъ. Сѣтербурѣ 1876, ч. LXXV, стор. 512), відки й вписано варіанти. Ще одну копію сього уривка опублікував М. Сперанскій із паперів А. Попова, з тзв. білоруського рукопису Чудовського монастиря з XVI в. (Библиографическіе матеріали собраныя А. Н. Поповымъ, изд. подъ редакціей Михаила Сперанскаго (XV—XIX, Москва 1889, стор. 31—32). Замість Сатана тут стоїть Сатонавл; зам. кінець -- каньчина. У Срезневського і Попова стоїть далі ще ось яка хронологічна таблицка:

(Ѧ) Пѧма до Нѧа, мнѧ н до потѧ¹⁾ лѣт ѡ. ѣ. ѡ. ѡ.²⁾ н ѡ Нѧа до Авраама ѡ. ѡ. ѡ. н ѡ Авраама дажѧ до Моисѧ ѡ. ѡ. ѡ. а ѡ Моисѧ дажѧ до Дѧда ѡ. ѣ.³⁾ ѡ. н ѡ Дѧда жѧ до Хѧ ѡ. ѡ. ѡ. ѡ. всего лѣт ѡ. ѡ. В лѣто ѡ. ѡ. лѣ. прѧ Нвоу-ста⁴⁾ мѣѧ декавра кѣ. кѣ дѧѣ ѡ. кѣ ѡ. часѣ роди сѧ Гѡ нашѣ Іс Хс по плоти ѡ стѣм Бѣн н прѣно дѣм Мрѣн. свѣрши сѧ ѡ с'творѣнѧ мироу ѡ. ѡ. ѡ. индикта ѡ. кроугѣ сѧнцѣ кѡ. а лоугѣ дѡ.

Сей додаток по всякій правдоподібности не належить перу Іпполіта, а то тому, що дата вродин Ісусових на 25. грудня була усталена в Римі аж папою Ліберієм 354 р., значить, більше як сто літ по смерті Іпполіта, а його сучасники клали сю дату на виші дні, пор. H. Usener, Das Weihnachtsfest, Bonn 1889, стор. 52.

Н. Бачванський рукопис Михайла Туринського, XIX в.,
стор. 197—205.

(Ѧ страшно мѣ прѣшествіѣ Ісѧ Хрѣта). Когда сѣбо вѣдѣтъ сѣ, нѣкто жѧ вѣстъ, токмо ѣдинѣ Бѣѣ. прѣжде Хрѣта придѣтъ Інтѣхрѣстъ ѣ роди[т] сѧ, ако гласѣтъ Ісѧвѣтъ рим-скій, ѡ жены свѣрныѧ, дѣвицѣ нѣмиѧ, ѡ Еврейки свѣнѣ, ѡ пле-мена Данова. ходити бѣбо вѣдѣтъ по Хрѣтѣ, чѣдѣса совершитѣ

¹⁾ У Поп. єі 4 слова вас. ²⁾ Поп. вас. ³⁾ Поп. ⁴⁾ У Поп. 3 слова вас.

якоже ѿ Хр҃тєхъ. ѿ мертвыхъ воскресѣтъ. тогда ѿкроетъ сѧ сѣнь нагбѣхъ ко всякой склѣ чѣдєхъ ложныхъ. ѿбаче не самъ дѣволъ ко плоть претвери сѧ, якоже ѿз Дамаска глаголетъ Іѡѡнъ, но человекъ ѿ вѣда роди сѧ ѿ все Гатанію дѣкеткне приметъ, таже влгѣ ѿ кротокъ всѣмъ людемъ ѡвѣст сѧ. ѿ глгдѣ тогда велики вѣдѣтъ. Антихрѣстъ оугодити людемъ вѣдѣтъ ѿ коже-ственна писаніа проидѣтъ, постѣ наикнетъ¹⁾, поидѣтъ сѧ ѿ человекъ ѿ царь проповѣст [самъ сотворитъ] сѧ. ѿ возлюбитъ множає єврейски родъ, въ Іерусалимъ придетъ ѿ храмъ ихъ воздвигнетъ.

Прежде сѣдемъ лѣтъ, якоже глаголетъ пророкъ Даніилъ, придетъ Енохъ ѿ Іана проповѣдающе людемъ не прѣимати єго. ѡнъ же ихъ оумѣчитъ ѿ главѣ имъ ѡсѣчетъ. благотворити же изволити далече ѡбѣститъ, ѡнъ же ѿскѣсѣтъ ихъ демони своими. глгдѣ вѣдѣтъ велики, моръ, трясеніе земли, гоненіе великое, всѧ стихѣ превращеніи вѣдѣтъ, яко потребити сѧ оуже всѣхъ.

По сѣхъ же нарасѣ придетъ Ісѣхъ Хр҃тєхъ яко молніа, яко громъ; предидѣхъ Гѣдѣ живнѣе вѣдѣтъ сѧ невисе єго чєсноу крѣстѣ. Ангелѣ страшно затрѣбѣтъ, мертвыхъ ѿ гробовъ возвѣдѣтъ: „Ставайте на сѣтъ прѣдъ Господа!“ ѿ вси яко же бра-мѣшки землѣ князѣтъ на юдолѣ Сафатовѣ.

Придетъ Ісѣхъ Хр҃тєхъ сѧ великою славою, неизчисленными Ангелами, великою свѣтлостію, яко солнце ѿ мѣсѣцъ ѿ єго свѣ-лести помрачатъ сѧ. ѿ придѣтъ сѧ имъ ѡнестоли, пророцѣ, мѣ-ченицѣ пострадави за Хр҃та, придѣтъ сѧ мечами, яко да ѡмѣне-нѣ хришнѣкомъ нанесѣтъ. покажетъ сѧ долина ѡгненѣ, оу которой крицѣ, клоѣхъкотацѣ; гѣвѣ, вѣскѣ вѣдѣ сѧ чѣти по цѣломъ скѣтѣ, дѣволи ричати страшно вѣдѣтъ. тогда грѣшницѣ жа-лосно восплачѣтъ сѧ, никто же не поможетъ имъ, ѿ воскричатъ: „Гори, вергните сѧ, покрѣте насѣ ѿ страха вѣжѣ ѿ гнѣва єго!“ кто сѧ ѿ сѣго не ѡстрашитъ, ко истинѣ гѣенѣ ѡгненной оучас-никъ вѣдѣтъ. (Псаломъ 49).

Ѣгнѣцъ пришедши сѣдетъ на престолѣ своемъ. ѿ тогда ѡтъ вѣдѣтъ Антихрѣстъ, ѡвѣе всѧ ѡкроютъ сѧ согрѣшеніа кое-мѣждо грѣшникѣ. ѿ речетъ Хр҃тєхъ ко каждому грѣшникѣ: „Ѣстропиви человекѣ, что тѣбѣ не ѡгодно вѣстѣ во мнѣ, понеже ѿ вѣзмѣрнѣа злоби твоєѣ ма ѡстѣпилъ єси? присевокѣпилъ єси сѣбе ко врагомъ. Изъ тѣ на ѡбразъ ѿ на подобіи мое создахъ,

¹⁾ В рукоц. наикнетъ.

Бѣмъ къ небесныхъ сіаніахъ, а ми съ дѣволами во тми ѿ во
гнѣ вѣчно. ви црѣкви бѣдете, а́ко во житіи Бѣа козлюбистѣ,
а ми бѣ дѣвола работѣ принѣждени терпѣти бѣдемъ. Бы стѣ
въ ширкнѣ небесной, а ми въ темницѣ тѣсней стѣнати, рикати,
плакати, въ ѿгнѣ на вики. ѿстакаемъ тѣ, ѿ мати кѣїа, ѿ
мати милосердіа, ѣй же бѣгодити не хотѣхомъ, для того па-
губы предахомъ сѣ. Ахъ, а́къ бы намъ бѣло благо, когда бы ми
тѣ любви, къ твоей помощи прикинали! получили быхомъ спа-
сеніе. ѿходимъ ѿ васъ. стѣ патриарси, пророцѣ: но ми вашѣ
набѣ не исполнѣхомъ. ѿбѣдемъ сѣ ѿ васъ, апѣли, ѿхъ же бѣченіа
цркви кѣей не слышомъ. ѿставляемъ васъ, стѣ мѣченицѣ,
дѣвкѣ сѣтѣ, пѣтѣмъ добродѣтели вашихъ не ходнѣхомъ. оу-
далаемъ сѣ ѿ тѣе, граде горны Іерѣсалиме, ѣго же капи не
взримъ во вики, но а́ки пси въ гладѣ, алчѣи вѣчнои скрежѣта-
[ти] зѣлами бѣдемъ¹⁾ заключени со дѣволами на вики²⁾.

Ѣ дѣше моя грѣшна, едно ѿ сѣхъ двою слычитъ сѣ
тѣбѣ: ѿли съ ѿбраными, ѿли страшнѣа [съ] нечистивыми погнѣ-
бѣа. Постани, ѿ дѣше, приа́жно вѣганъ къ Бѣѣ. ѿстави сла-
дости скита сего, но возови къ прѣистой дѣвкѣ Мрѣи, поме-
щѣю еѣ спасѣна бѣдѣши.

Се свободна перерѣбка псевдо-Іполітового твору надрукованого
впѣше під Л, розширена серед Руспнѣвъ у Бачцѣ. Конецъ наслѣдує
закѣченѣ Слова Палладіа Мнѣа, що помѣщенѣ у нас далѣ.

О. Сваричѣвскій Ізмараїд XVI в. (Бібл. Нар. Дому, муз. А.
Петрушевича ч. 1, к. 139—144).

Слово стѣго Ѣфрѣма ѿ вѣторѣмъ пришествіи²⁾
кѣїи. вѣсви ѿче. Я³⁾ гда житіа чѣлѣшъ а́кта речѣнаа⁴⁾ сконѣчаютъ
сѣ, прѣити ѿматъ Гѣ съ ѿбѣкъ съ⁵⁾ силою⁶⁾ ѿ со славою многѣю
бѣзчисленѣю⁷⁾ соудити всѣмъ ѿ ѿдати комѣждѣ⁸⁾ по дѣлѣшъ⁹⁾. прѣ-
вѣѣ ѿматъ съ ѿбѣкъ ѿвити сѣ чѣтнѣй крѣтъ съ многими а́ггѣль-
скими полѣкѣ, врагы страша¹⁰⁾ ѿ ѿскорѣбѣа, а кѣрѣныиже весѣла
ѿ прощѣа, проѣвѣа великаго црѣа пришествіи. сѣи [и] кѣце¹¹⁾ сѣхъ

1) В рукоп. кѣтъ. 2) Я. дод. прѣидѣ Гѣ сѣдити всѣмъ чѣкомъ. 3) вас. 4) изре-
ченѣа. 5) вас. 6) вас. 7) комѣждѣ. 8) дод. иго. и. 9) страша. 10) сѣи ѿит.

рець градѣть, соудити всей вселенѣи ѿ ѿдати¹⁾ по дѣлом ко-
моуждо²⁾. тогда, братіе³⁾, потрясетъ сѧ ѿбо ѿ зем'ла ѿ бездны⁴⁾
всѧ ѿ гласа клнча того ѿ велѣа⁵⁾ звѣка трѣбнаго. тогда на всѧ-
кѡ члѣвце великѡ боудеть страхъ ѿ трепетъ, тоуга ѿ ѡужасъ. тогда,
братіе, силы ѿбсны двиг'ноутъ сѧ ѿ предтекоутъ предъ пол'кы нхъ
мол'ніа ѡгньны⁶⁾, вихоръ великѡ. ѿ на земаю сндоутъ а҃глы
ѿ ар'ха҃глы, чинови страш'ніи ѿ вси нѣснѣи вон. тогда всѧко
жикот'но возопиють⁷⁾: „Бл҃свнѡ грады⁸⁾ цр҃ь всѣхъ и творецъ!“
тогда ѿбса растоупать⁹⁾ ѿ ѡвнтъ сѧ цр҃ь цр҃мѡ ѿ кнѣзь кнѣзмѡ⁹⁾
ѿко млѣніи страшна съ безчисленными силами. ѿ ѡзрѣть¹⁰⁾
ѿ¹¹⁾ всѧко члѣвское ѡко¹²⁾, ѿ тѣи¹³⁾ иже прободоша ѿ¹⁴⁾.
тогда събероутъ сѧ, иже Іоаннѡ б҃гословѡ¹⁵⁾ прорече г҃ла¹⁶⁾:
„Видѣхѡ прѣстѡ вѣлѡ, и великѡ сѣдѡщѡ¹⁶⁾ на немъ“. тогда,
братіе, сѣдѣть б҃гѡ на прѣстѡ славы, ѿ збероутъ сѧ предъ не-
го¹⁸⁾ вси¹⁹⁾ ѡзыци. како, любими²⁰⁾, стерпимъ страхъ тыи, егда
прѣстѡ поставятъ сѧ, соудѣи сѣдѣть ѿ книги разг'ноутъ сѧ?
тогда кождо²¹⁾ дѣла ѡблена боудоутъ предъ а҃глы ѿ члѣкы. тогда
кончатъ²²⁾ проречество Данилово г҃лющее: „ѿзѡ Данилѡ видѣхѡ,
дондеже прѣстѡ поставиша ѿ старѣи днѣми сѣде²³⁾: ѡдѣкнѣ²⁴⁾
ѿго вѣло акы снѣгѡ ѿ власы глакы ѿго акы вол'на чѣта, прѣтолѡ
ѿго акы пламы²⁵⁾, кроузи²⁶⁾ ѿго ѡгнь палаи²⁷⁾. рѣка ѡгнена предъ
нимѡ течаше, тѣмы тѣмами слоужатъ ѿмоу. соудѣи сѣде²⁸⁾ ѿ
книгы разг'ноуша²⁹⁾. тогда великѡ боудеть страхъ, любими³⁰⁾,
егда³¹⁾ чюдныи ты³²⁾ книги разг'ноутъ сѧ, идежъ всѧ написана
соутъ наша дѣла ѿ помышленіа, ѿже на семъ свѣтѣ сътворихомъ.
но ничто, братіе, нѣ³³⁾ ѡутѣено предъ б҃гѡмѡ. потѣшимъ сѧ, любими³⁴⁾,
доколе ѣсмѡ³⁴⁾ жики, к' тѣхѡ книгахъ написаныи грѣхы
загладити слезами ѿ показніемъ ѿ мл҃стынею, да сїсѣмъ сѧ.

Желанѡ, любимици³⁵⁾, нѡжа е³⁶⁾ ѿзрѣци к' вашему събранію.
къпросиша ко прѣдвнаго³⁶⁾ б҃гобоѡзливыйи рекѡще³⁷⁾: „Рабе вѣи,
рѣци намъ ѿ прочаѡ, да слышимъ“.

Бл҃жнѡй³⁸⁾ рече ѿмѡ: „Тогда вѣсѧка возраста члѣвска³⁹⁾ предъ
б҃гомъ станеть, вси долѡ лица поклон'ше⁴⁰⁾. ѿ слово писаноѡ сѣвѣ-
детъ сѧ: „Жикоу азъ, г҃летъ б҃гѡ, ѿко мнѣ поклонитъ сѧ всѧко ко-
лено⁴¹⁾ ѿ всѧк ѡзыкѡ ѿповѣсть сѧ“. вси тогда боудоутъ ѿста-

1) воздати. 2) кождоу. 3) вас. 4) дод. ѿ. 5) великаго ѿ. 6) ѿ ѡгнь ѿ. 7) возопитъ. 8) Як. дод. ко нмѡ г҃нѣ. 9) Я. дод. и Г҃ Г҃мѡ. 10) оузрѣт. 11) вас. 12) естество члѣв. 13) дод. оузрѣт. 14) Г҃а. 15) вас. 16) рече. 17) сѣдѡще. 18) Як. нмѡ. 19) всѡ. 20) братіа. 21) каждого. 22) скончатъ сѧ. 23) сѣде ѿ. 24) ѡдѣаніе. 25) пламень. 26) ѡкроути. 27) палаи. 28) сѣдѣть. 29) разгнѣт сѧ. 30) братіа. 31) тогда. 32) вас. 33) братіа. 34) есмо. 35) братіе, н. 36) дод. б҃гословѡ. 37) рекоша. 38) дод. же. 39) всѧк г҃лѡ возраст. 40) Як. поникше. 41) поклонятъ сѧ всѡ коленѡ земаѡ.

зѣми ѿ всем житїи. тїи ж паче зныли боудуть ѿ скорѣни, нж
в' лѣности жили¹⁾, пред²⁾ собою²⁾ кидаше дѣла своя злая. ѿ
начоут рыдающе гл҃ати: „Ѽ како несмыслѣнѣи нѣсѣмы пока-
ѣли сѧ! в'рѣмѧ свое в' поустошѣ³⁾ ѿзгвѣхом, въ ѿгравъ ѿ в'
литїи! что⁴⁾ ради не постихъ⁵⁾ сѧ, не давахъ⁶⁾ мѣстыни ѿ любви
не ѿмѣхом ѿ не каихъ⁷⁾ сѧ, ігда бѣ⁸⁾ покаянію в'рѣмѧ! по всѧ
лѣта житїа бездѣнна⁹⁾ ѿжихъ¹⁰⁾, нїѣ же что сотворю¹¹⁾ мимо-
шло оуже¹²⁾ в'рѣмѧ покаянію ѿ страшныи приспѣ ча¹³⁾, егѡ¹⁴⁾ слы-
ша¹⁵⁾ многожды ѿ не ѿмахъ¹⁶⁾ в'кры. что сотворю¹⁷⁾ оуже, се бо
книгы разгнѣша сѧ ѿ соудѣ¹⁸⁾ всѣмъ естъ¹⁹⁾ оуже!²⁰⁾ рече же соуд-
дїи²¹⁾ Хс²²⁾: „Ѹвїте дѣла. да мздоу прїимете!²³⁾ Ѽ того страш-
наго гл҃аса смѣтоут сѧ вси чл҃вци, єпискѡпи же ѿ ѿгвѣмени ѿ по-
пове ѿ дїакони, црїи же ѿ кнѣзи ѿ соудїи²⁴⁾, вѣстїи ѿ оубозїи, ѿ
моужи ѿ жєны, ѿ вдовы²⁵⁾ ѿ дѣци, ѿ чернѣи²⁶⁾ ѿ чернѣи²⁷⁾,
кѡ²⁸⁾ ѡ собѣ дастъ ѡвѣтъ ѿ пожнеть²⁹⁾, іже боудетъ в'сѣмъ³⁰⁾.

Хѡлюбци рѣша³¹⁾: „Рци намъ, прїдѣне³²⁾, ѡ чемъ³³⁾ прѣвѣ
дати предъ Бг҃мъ ѡвѣтъ хрїстіаномъ³⁴⁾. что ли боудетъ комѣ³⁵⁾
прїѣти?³⁶⁾

Ефрѣмъ ѡвѣща къ нимъ ѡумилєно гл҃а: „Ѽ братїе любї-
маи³⁷⁾. хотѣлъ быхъ рещи, іже по³⁸⁾ сїхъ, но ѡ страха задрѣжу
сѧ³⁹⁾ ѿ гл҃сѣ ми прїстаѣтъ⁴⁰⁾, слєзы ми текѡутъ, велѣми бо бѣ⁴¹⁾
страшно⁴²⁾.

Бг҃олюбци рекоша: „Ѹче ст҃ын. покѣжь намъ⁴³⁾, да слышав-
ше⁴⁴⁾ покаем сѧ. Ефрѣмъ рече ѿмъ: „Тогда. братїе, прѣвѣ⁴⁵⁾
будетъ ѿстазанїи⁴⁶⁾ ѡ стѣмъ крещенїи, іже крещени єсмы⁴⁷⁾ въ
ѿмѧ вжїе въ стѣи цр҃кви ѿ іже ѡрицали сѧ єсмы⁴⁸⁾ предъ по-
слоухы⁴⁹⁾ въ цр҃кви⁵⁰⁾ гл҃юще: „Ѹрицаю⁵¹⁾ сѧ Бготомъ⁵²⁾ ѿ всѣхъ
его дѣлъ⁵³⁾. а не ѡ дн҃ного дѣла, ни двою⁵⁴⁾, ни ї-ти, ни ї-ти, но
всѣхъ дѣлъ Бготини⁵⁵⁾. ѡ семъ прѣвѣ всего⁵⁶⁾ дати ѡвѣтъ.
благїи⁵⁷⁾ тѣ боудеть, ѿже свой ѡвѣтъ ѿполнилъ. єдинѣмъ бо
словомъ всѣхъ зловѣ ѡрицаем сѧ предъ⁵⁸⁾ послоухы въ стѣи цр҃кви;
словомъ єдинѣмъ всѣхъ Бготини⁵⁹⁾ дѣлъ ѡрицаем сѧ⁶⁰⁾, гордѡсти,
любодѣнїа, басни, празнословїа, лѣжа, татѣвы, ѿрѡсти, гнѣва,

1) вас. 2) вас. 3) поустошн. 4) чего. 5) вас. 6) бездѣнно. 7) пожнѣхомъ. 8) творѣ. 9) вас. 10) слышахомъ. 11) ѿмахомъ. 12) сотворимъ. 13) вас. 14) Гл҃ гласомъ великимъ. 15) ѿ прїимѣте мзды. 16) вас. 17) вас. 18) чернорызци. 19) каждый. 20) пожнеть. 21) дод. емѣ. 22) вас. 23) комоу. 24) дод. ан. 25) или кто комоу боудеть. 26) Ян. любїмїи. 27) ѡ. 28) не могѣ. 29) прїстаѣтъ. 30) ми. 31) да слышимъ ѿ слышавшїи. 32) вас. 33) ѿстазанїи боудемъ. 34) єсмы. 35) слѣбѣ. 36) вас. 37) ѡрицаемъ. 38) Бготини. 39) дѣл. 40) дѣла своихъ ѿ дѣла сѧтанинскихъ. 41) вас. 42—43) вас.

грабленіа, вол'шьбы¹⁾, наоузоношеніа, смѣха, гѣдинь²⁾ сонѣли, пѣснѣи³⁾, пласаніа, клеветы, зависти, піан'ства, памяти⁴⁾ злобы, развои, дѣлогоувленіа ѿ іаденіа⁵⁾ ѿдоложрѣтвеных⁶⁾ ѿ кроки іаде- ннѣ ѿ давленины, ѿ кѣрованіа въ ѹстрѣчю, в' чех⁷⁾, в' полдзѣ⁸⁾ ѿ въ птичь гран⁹⁾. ѿ всѣхъ неприязнинъ дѣлесъ¹⁰⁾ ѿрицаем¹¹⁾ сѧ, ѿже ѿ глѣти мрѣзка¹²⁾. всѣхъ¹²⁾ на стѣмъ крѣпнѣи ѿрицаем сѧ предъ многы послѣхы¹³⁾. симъ бо намыкохомъ злобамъ, ігда¹⁴⁾ вѣхомъ діаволѣ порабоушени. мѣрдовав' же Гѣ ѿзбави ны ѿ томъ лѣсти, сѣбѣ предавъ за ны ѿ кровью своєю ѿ ѿдол'скимъ слоуж- бы¹⁴⁾ ѿскѣпи¹⁵⁾ ны ѿ стѣмъ крѣпнѣи[мъ] на^с пороки. ѿ малыми сло- веси всѣхъ ѿрекани сѧ ісмы¹⁶⁾ дѣлаъ Сотонинъ¹⁷⁾. аще кто ѿпол- нитъ свое ѿвѣщаніе, вѣжитъ боудеть. ѿ сѧ ко¹⁸⁾ ѿреченыи всѣхъ вѣр'ныи дасть¹⁹⁾ прѣвѣе ѿвѣтъ предъ Бѣгомъ въ соудныи ѿнѣ днѣ.

И²⁰⁾ въпросиша ѿ хѣлюб'ци глѣюще: „Ѣще, ѿ²¹⁾ сѣ²²⁾ намъ повѣжъ, по сихъ кымъ ѿвѣразъ²³⁾ въпросими боудутъ?“²³⁾.

Ѣфремъ же рече: „Боудутъ въпросими іѣ^сни ѿ стадъ своимъ ѿ ѿ житіи, по нихъ же поповѣ ѿ людехъ дадутъ ѿвѣтъ. тако ѿгоуменъ ѿ чрѣнцѣхъ, по нихъ діакони ѿ всѣхъ вѣр'ныи ктѣ²⁴⁾ како боудетъ жнѣ, ѿ ѿ дѣлахъ домѣ своего, ѿ ѿ женахъ ѿ ѿ дѣтѣхъ ѿ ѿ рабѣхъ дати ѿмоутъ ѿвѣтъ, аще не боудеть ихъ законѣ нака- залъ. потомъ въпросими коудутъ црѣи ѿ кнѣзи ѿ соудѣи ѿ кел' можни ѿ вѣгатіи ѿ оубозіи, маліи ѿ велиціи, мѣжи ѿ жини, чер'нь- ци ѿ чер'ници, всѣхъ каждо ѿ дѣлахъ ѿвѣщѣетъ. ѿ прѣиметь каждо ѿко²⁵⁾ сѣтворилъ боудеть на сѧ свѣтъ, а не боудеть ѿзбавляю- щаго ихъ. пишеть бо, тако вси предстанемъ соудницю Хѣв, ѿ прѣи- метъ каждо по дѣломъ“.

Бѣлюб'ци рѣша: „Прѣдѣне, рци намъ ѿ вѣдоущаго послѣд- наа, [да] ѿвѣмъ добрѣ“.

¹⁾ волхвованіа. ²⁾ дод. сѧ. ³⁾ вас. ⁴⁾ бізъ. памяти. ⁵⁾ дод. рано. ⁶⁾ дѣложрѣтвеныхъ. ⁷⁾ ѿ чеханіа. ⁸⁾ вас. ⁹⁾ во птичїи ігры. ¹⁰⁾ неприязнихъ дѣл. ¹¹⁾ ѿрицаю. ¹²⁾ іже мрѣзнѣ. ^{13—14)} вас. ¹⁵⁾ тогда. ¹⁶⁾ злобы. ¹⁷⁾ свокоды. ¹⁸⁾ ѿрекани іхмо сѧ. ¹⁹⁾ сатанин'скихъ дѣл. ²⁰⁾ вас. ²¹⁾ дати ѿмѣтъ. ²²⁾ вас. ²³⁾ вас. ²⁴⁾ Далі в Якимчицьїмъ текстї пропускъ. На стор. 116 в відповіді на повнше питанє читаємо Єфремову відповідь на зовсім інше питанє:

Єфремъ же рече рыдающій: „Горѣ намъ, како сѣтрѣнимъ ѿгнь приѿкрѣтшїи сѣкѣ! тогда глѣшници ѿидаутъ во моукоу, а правѣдници во жизнь вѣчнѣмъ. На сѣому кінчить сѧ стор. 116, а на стор. 117 починаеть сѧ зовсім інше реченє і то з середини: своего, ѿ востогноутъ шлѣми і т. д. Рукопис не вивазує тут люки, то мусимо прийняти таку помилку, що копістъ перевертаючи картку замѣсь одной перевернувъ двї і пропустивъ такимъ робомъ двї сторони тексту.“

Ефремъ рече: „Глѹю вы съ волѣзнію, іако не можете слышати вѣдоуща послѣди, нѣ да оумалѣю“.

Они рекоша: „Чи страшнѣе соуть прѣкѣ речеными?“

Ефремъ ѿвѣща: „Блази соуть страшнѣиша и многѹхъ слезъ достонна; іаже аще начноу повѣдати, трепетъ вы прїиметь всѧ“.

Рекоша вѣлюбѣци: „Оче, рѣци намъ, аще вѣзможно естъ, да слышавше мы останемъ злая дѣлати [и] покаемъ сѧ“.

Ефремъ прослезивъ сѧ рече: „Глѹю съ слезами, нѣстъ бо азѣ безслезъ сиѹ глаголати, зане послѣдніа соуть. намъ бо ѿ апѣла заповѣдано сѧ вѣрнымъ проповѣдати. выжъ слышавше иныѧ набоучите шедше. тогда бо по испытаніи твоѣ явлена боудѹтъ всѣхъ дѣла предъ агглы и чѣкы. тогда раздѣчени боудѹтъ іако ѿкци ѿ козаницъ, ѿ грѣшникъ праведни. ѿвѣцами наречетъ праведниа, иже въ кротости и въ смиреніи пожилѧ, мѣстивѣи же и страннопрїемци, заступници вѣдовамъ, надѣлающіи сироты, обидимымъ посевници, болящимъ посѣтителѧ, нагымъ одѣвающіи, миротворци. тѣи аки сѣнце проѣхатъ сѧ. тѣмъ поставитъ ѿ Гѣ ѿдесноѹю сѣкѣ, а козаница ѿшюю. козаница грѣшныѧ нареѣ, иже въ гордіи, бѹчніа не слѣшающе, все живота врѣмѧ в сытости и въ пїанствѣхъ пожиша, и немѣстивѣи іакѹ бѣатыи ѿнѣ, татѣи же и клеветници, злодѣи, братоненавидѣци, не кающе сѧ ѿ злобахъ, разбойници, грабители, пїаници, по мзѣ соудящіи и сиротѧмъ обидници, свѣпни, жестосердѣи, гнѣбавѣи, завидавѣи, ѿбадѣници, хущеници, клеудници, прелюбодѣи. тѣмъ того дѣла шюиго стоѣныѧ ѿсоужени быша. речетъ же црѣ свѣрши ѿдеснѣю: „Придѣте, вѣвѣніи ѿца моего, наследѹйте вготованное црѣство ѿ начала всего мира. іако вы помилиастѣ, тако и азѣ вы помилѣю. алѣкашии и жадавшіи, троудившіи сѧ мене ради, придѣте, прїимѣте радостъ некончаемѣю и веселиѣ“. И соущимъ ѿшююю речетъ црѣ: „Оидѣте ѿ мене проклатіи въ ѿгнь вѣчныи бѹготованныи дѣла колоу и аггломъ его. іако вы не помиловастѣ, тако и азѣ не помилѣю ваѣ; іакѹжъ вы не послашастѣ бѹченіа. тако и азѣ не слышю глагола плачю кашемъ. мои бо воли не твористѣ. алѣчюща ма не накорѣмистѣ ни напонистѣ. ни странѣна прїимистѣ, ни боленѧ посѣтистѣ, ни нага ѿдѣѣстѣ ма. дияволѧ іестѣ слѣгы, того бо волю сътвористѣ. не послашастѣ бѣглаѧ ни бѹчникъ блжѣныѹхъ моихъ, и азѣ того ради не слѣшаю ваѣ. напѣтали бо сѧ бѣсте на земли и благамъ вѣ животѣ прїали іестѣ ѿнамо. по всѧ дѣни бо ѿнамо вѣнїахъ кѣ вамъ книгами, но вы не послашастѣ. того дѣла глѹю вамъ: не вѣдѣте касѣ, идѣте ѿ мене проклатіи въ ѿгнь вѣчныи!“ того ради грѣшніи кѣ моѹкоу ѿидѹтъ, а праведніи вѣ жизнь вѣчноѹю“.

„Мы въпросимъ та — бѣлюбци рѣша приде́номъ, — въ ѿди-
ноу ли мѣкоу ѿдоутъ чѣлци, ли различни соутъ мѣкы?“

Бѣрѣмъ ѿвѣща гл҃а: „Ѹ чада, различна соутъ мѣста мѣ-
ка, ꙗко въ ѿг҃ли слышнѣ. естѣ кромѣшная тма, ѿ ѿгное рѣд-
ство ѿ неѡуспанаи чѣрвь ѿ скрежетъ звѣом ѿ ѿгное ѿзеро ѿ не-
стерпимаа стѣдѣнь ѿ прѣсноднаа забвѣнаа тма. тако всѣа
мѣкы грѣшнѣи раздѣлають кѣмъ по дѣлау. ꙗко во грѣхѣом раз-
личѣе, тако ѿ моукамъ. аще ли кто гнѣвъ ѿмыи ѡумреть, немѣ-
стивъ ѿ боудеть соудъ, въ кромѣшную тмоу ѿсоудатъ сѧ. аще
ли съгрѣшаа кто не каѣтъ сѧ, люте на нѣх гнѣвъ вѣн, ꙗкѡ
Манасѣи повѣда рекъ: „Не постонѣ гнѣвъ на грѣшники ꙗрости
твоеа“. горе боудеть любоуѣмъ, пѣаницамъ, клеветникѡмъ, грабѣ-
телимъ, чароуѣмъ, волѣхѡмъ! горе всѣмъ не трѣпѣщимъ къ законѣ
речеаго! горе пѣющимъ съ гоуслѣми, съ сопѣлѣми, съ пѣсаниѣмъ!
горе прѣлюбоуѣмъ гоубѣщимъ дѣти! горе тѣмъ вѣдѣть, иже вѣдѣ-
чюжи радоуютъ сѧ ѿ жадають чюжего ѿмѣнѣа! горе не дающимъ
мѣзды наймѣникомъ! иже во мѣздоу дрѣжѣтъ наймѣнѣю, тол-
кы кровъ проливають. горе по мѣздѣ соудѣющимъ! акы вѣрѣ
ѿмѣтѣнни сѣ невѣрными ѿсоудатъ сѧ. горе всѣмъ ѿшюю соу-
щимъ, боудутъ во ѿмраченѣи ѿ горѣ късплѣчють рыдающе ѿ люте-
дѣлашатъ ѿвѣтъ, иже: „Ѹ мене ѿдѣте проклетѣи!“ ѿ смѣтоутъ
сѧ игда ѡуслѣшатъ: „Не вѣдѣ вас!“ а ииѣмъ речетъ цр҃ь: „Да
ѿдоутъ грѣшнѣи въ адъ!“ ииѣмъ речетъ: „Ѹстѣпите ѿ мене, дѣ-
латели безаконѣа!“ люте же естѣ ѿвѣтъ, еже: „Ѹ ѿдѣте въ вѣчный
ѿгнь!“ ииѣмъ ииѣмъ ѡуслѣшатъ: „Сказавше рѣцѣ ѿ носѣ въврѣ-
зѣте ѧ въ тмоу кромѣшную!“ дрѣзи же ꙗко пѣкѣли въ ѿгнь
въврѣгоутъ сѧ. ꙗко же спсѣнѣю многы ѿбразы, тако ѿ обѣтели
многы въ цр҃ствѣи ѿвѣнѣмъ; ѿ ꙗко различѣе грѣхѡмъ. тако
ѿ моукамъ мѣста многа различна“.

Хѣлюбци рѣша: „Ѹче, молимъ ти сѧ, покѣжь ны, како сѧ
на мѣкы разлоучать?“

Приде́нныи же прослезивъ сѧ ѿ въ перси быа сѧ рече: „Ѹ бра-
тѣе, какѡ скорѣ слышати хоцете? а кто можетъ сказати! велико
ваѡ ѿмѣте слезы, плачѣте съ мною. приде́те ѿ слышнѣ, любѣмѣи,
каково грѣшнымъ ѡсоуженѣе, да не мѡзимъ ѿ спсѣнѣи своемъ лѣнѣти
сѧ, ѿ каждо каѣ сѧ слезы ѿ грѣсѣхъ ѿспѣстите. ѿ азъ бо, лю-
бѣмѣи, въспѡмѣноувъ страшное то разлѣченѣе велики ѿ томъ тоу-
жю. ѿ ѿиноудъ во грѣшнѣи же, но мы акы скотъ, кто каменосердѣе
естѣ ѿ не плачетъ здѣ часа того. разлоучатъ бо сѧ цр҃и ѿ кнѣзи

и епископи и игоумени и попоу и чернцы и черници, и рѣдѣ
родоу своего. и вѣстѣютъ велики бѣгати немощни, но не^естъ имъ
помощи; безъ мѣсти бо соудъ не сътвориши мѣсти. но да въ крат-
цѣ рѣкѣ: тогда поженоутъ ѿ соудища вѣюще. и поидоутъ плачуще и
рыдающе горѣцѣ, въемѣ люте, яко не^естъ а^{зѣ} и на задѣ смѣ^е обратити.
и оуже приближающе смѣ видѣтъ сокѣ^е ѿготованаго, и тогда съ горь-
кими слезами рыдающе начнутъ глѣти¹⁾: „ѿ како ѿно вѣ^емѣ²⁾ вѣ-
лѣности есмы пожени³⁾), ѿ дѣи небрежѣще! како ины⁴⁾ видѣще по-
стаща смѣ⁴⁾ и дающа бѣга рѣди имѣнїе свое, мы ни въ что мнѣхом⁵⁾
и стѣмъ книги чѣмъ лажю⁶⁾ творѣхъмъ! горе намъ. братїе, горе
намъ! тамо бѣ^е книгами оучаще ны. мы⁷⁾ не слышали⁸⁾); а задѣ мы
въпишемъ. а бѣ^е насъ не слышитъ⁹⁾. оуже люте намъ, мимо бо шло
покаянїа гѣдѣ¹⁰⁾ и не^естъ намъ пособїа ни ѿ бѣгати¹¹⁾. ни ѿ слоугъ,
ни ѿ властїи. гдѣ ѿцѣ и мѣти рождшїа? гдѣ чада и рѣдѣ и
дрѣзи? гдѣ црїи и князи и мѣрїи? но тїи ни сокѣ не могутъ
помощи. ѿ горе намъ грѣшнымъ и ѿканьнымъ, оуже не^естъ ѿ молебъ
помощи ни покаянїю вѣ^емѣмѣ, ни ѿ слезъ ползы. и оуже не^естъ
намъ изъкаленїа, мѣсти не оулоучимъ, ни оузримъ оуже чиновъ стѣхъ
ни райскаго свѣта ни вѣселїа праведныхъ⁶⁾. и начнутъ рыдающе
глѣти: „Спсїте смѣ вѣси праведници. апсїи, прорци и мѣнїи! миръ
ти, бѣ^е вѣдѣще. мѣти чѣколюбца бѣга! ты бо¹²⁾ много смѣ троуди,
да вѣхъмъ смѣ спсїи, но погѣбили смѣ есмы сами¹³⁾. спсїте смѣ,
чинове чернечестїи¹⁴⁾. стѣли и постници и стѣмъ жены! миръ ти
коудѣ, крѣте чѣтныи и раю жизни и¹⁵⁾ горнїи іерсѣмѣ и ты
црѣство нѣсно¹⁵⁾! миръ въ боудѣ, ѿцїи и мѣри и кратїе и се-
стры, снѣви и дѣри! миръ въ боудѣ. рѣдѣ и дрѣзи, оуже бо
никого васъ не имѣмъ видѣти. идемъ бо вѣ мѣкы, ѿже оуготовѣхъмъ⁶⁾
сокѣ дѣлы злыми. и тако разлоучатъ смѣ вѣ мѣкоу кѣмъ по дѣ-
лѣмъ. аци ли въ живи соуще покаянїа смѣ, и^{зѣ}были быша моукѣ
и тоугы, ѿже грѣшникѣмъ боудеть. и моучити⁶⁾ имоутъ по словеси
Гїю рече^емоу: „Черѣкъ нхъ не оумреть и ѿгнь нхъ не оугаснетъ вѣ
лѣности живѣщихъ¹⁶⁾).

1) Замѣсь усього попереднього в Як. маємо на стор. 117 ось який уступ:
своего. и востогноутъ велики богатїи немощивни, и не боудетъ имъ помощи. соудъ бо безъ
мѣсти не сътворишмоу мѣсти. ноу да кротцѣ рѣкѣ: тогда поженоутъ ѿ сѣдища вѣюще,
и поидоутъ плачѣщїи смѣ и рыдающїи горѣцѣ и еїмїи люте, яко не мощно восплат ѿбрати-
тисѣ. и приближившїи смѣ видѣтъ сокѣ оуготованное. тогда со горькими слезами рыдающе
начнѣтъ глѣти. 2) Як. Колико время ѿнесѣ. 3) были. 4) и видѣхомъ иныѣхъ постыжшїихъ смѣ.
5) комѣнїемъ сїа. 6) ажѣ. 7) додѣ же. 8) послѣшахомъ. 9) послѣшають. 10) покаянїю часъ.
11) богатства. 12) додѣ. ѿ насъ грѣшныхъ. 13) сами сїкѣ есмы погѣбили. 14) мнїишестїи.
15, 16) васъ. 15) иже во лѣности пожнѣша время свое.

„Еже глѣхъ вы, слышасте ли¹⁾, хѣлюещи?²⁾ Оуже бо хѣтѣнїе ваше свершѣхъ и мѣлкоу вашу скончѣхъ. се, братїе, слышасте, готовите сѧ дѣлы добрыми³⁾. слышасте бо, каково грѣшнымъ ѡсужденїе, иже вѣкъ послѣшанїи закона и вѣ неправдѣ живѡуть, бѣдѣи не внимающе стѣхъ книгъ⁴⁾. никто ва^с не въсладѣйте похотемъ⁵⁾ и славѣ мира сего. люкимѣи⁶⁾. иже бо вѣдасть сѧ житїю семъ⁷⁾, врагъ вѣи е^{ст} и набоубникъ⁸⁾ своеѣ дѣи, ѡкѡжъ и вѣгословъ Іѡаннѣ глѣт. ѡставите. любимѣи, вѣсѧ неправды и кола плотныя, и печалѣйте каждо⁹⁾ ѡ предстатїи страшна^с соудѧ¹⁰⁾. тѣ^с ко чѣ^с велѣи е^{ст} страшнѣхъ все¹¹⁾ наше испытаѧ житїе¹²⁾. ѡ сѣмъ частї: апѣли и прѣрци провѣзвѣстиша и всего мира книги послоушествоуютъ глѣюще кѣмъ. блюдѣте же сѧ и внимайте доврѣ, не вѣсте бо дѣи ни часа, вѣиже Гѣ придет. ѡ конецъ бо вселенныя и до конецъ вси ѡци стѣи проповѣдають страхъ и скорбь и тѣгоу дѣи того.

Ѣ тѣмъ дѣи Ісана прѣркъ рѣ^с: „Придетъ Гѣ растлѣти землю и¹²⁾ грѣшники погвѣнти ѡ неѧ¹²⁾“ [и] пакы рѣ^с: „Се градѣтъ Гѣ и мѣзда ѣго с нимъ“. ии^с прѣркъ вѣпїетъ глѣ: „Гѣ, оуслышахъ слоухъ твоѣи и бѣвоухъ сѧ и виидѣ трепетъ вѣ костѣи моѧ“. ии^с¹³⁾ прѣркъ рѣ^с: „Ѣ лица Гѣи подвиже сѧ¹⁴⁾ земля вѣ дѣнь мѣсти врагомъ“. Ѣ сѣмъ дѣи прѣркъ Дѣдѣ рече: „Бѣ швѣтъ придетъ, Ѣгнь предъ нимъ възгоритъ сѧ. Ѣкрѣстѣ ѣго воура велѣѧ“. Ѣ сѣмъ дѣи¹⁵⁾ Павелъ апѣлъ вѣпїетъ глѣ: „Бѣ дѣнь, конже соудитъ Бѣ¹⁷⁾ тѣнны члѣдѧ, блюдѣте сѧ, страшно ко вѣласти кѣ рѣцѣ Бѣѧ живѧ“. ѡ сѣмъ дѣи великы^с апѣлъ Петръ вѣпїетъ глѣ: „Дѣнь Гѣи ѧкы тѧтъ придетъ вѣ ноци, вѣиже нѣса жѣгома прїѣдоутъ и стѣхыи горѣци растають“. и самъ Гѣ¹⁷⁾ провозвѣсти глѣ: „Блюдѣте, да не ѡтагчають сѣрдѣца ваша Ѣбѣдѣнїемъ и пѣанствѣи и печалѣи житѣискыи, внезапно ко придетъ дѣнь тѣ^с. вѣдите¹⁸⁾, ѡко не вѣсте часа, конже соудѣтъ придетъ“. кѣгда готови бѣдете и подвижайте сѧ вѣити тѣсныи враты вѣ цѣрство ѣбсное, рѣкше¹⁹⁾ вѣздрѣжаннѣ^с ѡ злѣкѣ, пощенїемъ и мѣстынею по семъ вѣженномъ поутѣ

1) вы не слышасте. 2) Яв. вас. 3) Яв. дод.: дондѣже ѣсте во житїи семѣ. и ѡшѣдшѣи намъ изъ свѣта сего во ѡгнь безконечный и вѣкъ долгый, не моуши намъ, братїа, сѣбѣ полѣзы сѣтворити никѣмъ же, никтоже намъ можѣтъ помоуши сѣтворити, ноу точїю помоуѣтъ намъ добраа дѣлаа, слышавши грѣшныхъ ѡсужденїи і т. д. 4) Яв. дод. тѣмъже, братїе. 5) пѣтїемъ тѣмъ злымъ, ни славѣ. 6) вас. 7) се ко виидѣте, люкимѣи, иже житїю семѣмъ вѣздыст [сѧ]. 8) гѣбѣтел. 9) и аисельскѧа волаа печалѣйте сѧ. 10) соуднїѣмъ страшномъ. 11-12) вас. 12-13) вас. 13) и дроутии. 14) подвижаа сѧ. 15) Яв. дод. великый. 16) Зѡм. сѣхъ слѣвъ у Яв. читаемо: Дѣнь Гѣи ѡко тѧтъ прїѣдетъ во ноци, конъ же ко дѣнь конже сѣдѣтъ Бѣ. 17) вас. 18) блюдите сѧ. 19) рѣкше.

пойдемъ, но немоу же йдоут¹⁾ любашѣи Бѣа. семъ поутѣ шествіа скръбна, но покон вѣженъ²⁾, ѣ широка врата ѣ просторныи поутѣ в' пагоубѣ ведеть. рекше к' моукоу вѣчноу. поутѣ широкии, рекше вола плотныа, бѣлоу, пѣанство, грабленіе, безъ вѣмени ѣденіе, зависть ѣ проча злобы, та к' пагубѣ ведеть. сѣа вса ѡставите³⁾ поканіемъ ѣ въспоминанте днѣ соуда.

Сѣ днѣ на ѡумѣ ймоуше⁴⁾ стѣи мѣнци не пѣшадѣи телесъ своихъ, но многы прѣтрьпѣша мѣкы црѣства дѣла йбснаго⁵⁾, йнѣи же к' пѣстынахъ ѣ к' горахъ жестоу к' пожнѣ. не мѣжи токмо, но ѣ жены многы поутѣи тѣсныи и скръбеннымъ вѣ црѣство внидѣша. клюдѣте же⁶⁾, кѣзъ любленіи⁷⁾, ѣ не рците никто: „Многа сътворихъ зла⁸⁾, не могъ сѣсти сѣа“. йже бо сѣ глѣють, то тѣ лѣстим⁹⁾ естъ ѡ дѣлаша. кто ко сѣ похвалить¹⁰⁾ чѣсто ймѣти срдце? ѣ¹¹⁾ никто естъ кѣзъ грѣха, ѣ никтоу ѡ скверны чѣстѣ, аще ѣ днѣ ѡдинъ жикота комоу¹¹⁾; токмо¹²⁾ ѡдинъ бѣ безъ грѣха естъ, иже плоть насѣ дѣла приѣла ѡ дѣи, хотя вса чѣкы сѣсти. многымѣствѣ, не хотя смрти грѣшникш. тѣ ко рѣ: „Не прѣидѣ праведникъ призват¹³⁾, но грѣшныи на поканіе“. ѣ пакы рѣ: „Ико радѣтъ вывет на йбси ѡ ѣдномъ грѣшникѣ кающѣм сѣа“. ѣ „Приходѣша¹⁴⁾ кѣ мнѣ не йждѣноу вѣнѣ“. то бо¹⁵⁾, люкимѣи, чѣколюкеу естъ, вса на поканіе зокыи¹⁶⁾. медалѣи ждѣтъ. каюурихъ сѣа прѣемагѣтъ. к семъ вси прѣтеуѣмъ ѣ не ѡчлѣмы сѣа сѣсеніа своего. аще ѣ зло что¹⁷⁾ сътворихъш, доколе¹⁸⁾— всѣмъ живи¹⁸⁾, покаймѣ сѣа. Гѣ бо глѣтъ; „Прѣдѣте кѣ мнѣ вси¹⁹⁾, азѣ покою²⁰⁾ кы кѣ²¹⁾— кышнемъ граде²¹⁾. йдеже стѣи²²⁾— мон, в' радости велицѣ. прѣдѣте поканіемъ кѣ мнѣ. азѣ покою вы, йде²²⁾ лици ѣ чинѣе праведныхъ, йдеже ни скорби ни печали нѣстъ. йдеже не заходѣи скѣт ѣ мѣтежа нѣстъ ни въздыханіа. йдеже завѣдаша²³⁾ нѣстъ ни ѡбѣдаціаго²⁴⁾, йдеже смрти нѣстъ ни рыданіа, но радость всѣмъ, веселіе ѣ покон вѣчныи. ѡбратите сѣа ѣ прѣдѣте²⁵⁾ кѣ мнѣ, азѣ вы покою²⁶⁾, йдеже²⁷⁾ виноградъ жикотныи ѣ немерѣціа²⁸⁾ скѣтъ, вода покои²⁹⁾, мѣсто веселіа. тишины, кѣзъ конѣца радости³⁰⁾. прѣдѣте³¹⁾ . азѣ покою вы³¹⁾, йдеже глѣсъ праздноу-

1) йдѣша кси. 2) вѣчный ѣ вѣжанный. 3) ѡставляют сѣа. 4) помнѣюще. 5) безъконечнаго. 6) сѣа. 7) Як. дод. ѡ послѣаго зла. 8) йже во зло воздавшѣмъ. 9) прѣдѣи. 10) дод. иже. 11—11) Зам. сѣаго ѣ Як. ѣже не согрѣши никѣмъ. 12) развѣ. 13) не призвахъ праведныхъ. 14) приходѣша. 15) тогда. 16) зовѣтъ. 17) вас. 18—18) вас. 19) дод. троуждающѣи сѣа. 20) покою. 21—21) вас. 22—22) вас. 23) завѣсти. 24) ѡбѣды. 25) вас. 26) веселю. 27) ко. 28) немерѣцающѣи. 29) поконна. 30) ѣ тишина безъконечнаа. 31—31) вас.

ющих, непрестанно аггальское пѣніе, безконечно¹⁾ црствіе, кѣкъ непреодоушь, пѣчина щедроты ѿ чѣколюкїа, ѿдеж тмы агглы, прѣвѣнецъ збори, аїсаль ѿ прѣркѣ прѣвѣсѣданїе, патріархѣ ѿ мѣнкѣ лицѣ, праведныхѣ похвала“. Гѣ бо гл҃еть: „Си люкаримъ ма ѿготовахѣ, мѣстикымъ ѿ миротворцемъ, трѣпацимъ скрѣби мене радї, въ чѣстотѣ сѣ правдою живоущимъ, кѣ трезвѣнїи. придѣте кѣ мнѣ покашнѣемъ, ѿтраснѣ грѣхѣное бремѣ. никто бо при-вѣгъ кѣ мнѣ ѿставленъ сѣ грѣхы. но ѿверѣзѣте злыя канѣ ѿвычанѣ ѿ наоучитѣ сѣ докрѣ законоу. вѣтсѣви бо пришедше ѿвыкоша [sic! зам. ѿвыкоша] чарокѣ ѿ кѣгоразвѣмїю намыкоша; гонители пришедше сами ѿзволїша ѿукоры ѿ страсти прїимати; любодѣи чѣстотоу вѣзлюбїша; разбойникѣ ѿвѣйства прѣставѣ быстѣ раю вѣселѣникѣ. придѣте кѣ мнѣ кси, ѿ азѣ вы прїимѣ кающа сѣ“.

Слышасте ли, братїе, мѣсрдїе ѿ бѣгдаты творѣца нашегѣ? слышасте ли, како ѿвѣщаваетѣ црство чѣколюкїецѣ каюцимъ сѣ всѣмъ? слышасте ли, какоу ѿготова славѣ праведнымъ, мѣстивымъ? кто видѣ такова бѣлага ѿца ѿ мѣстїва! придѣте оубѣ, припадѣмъ ѿспокѣдающе сѣ ѿ срѣца къ сѣ наша дѣла ѿ помышленїа. ѿсповѣжымъ кающе сѣ, да сїсѣмъ сѣ. Бѣ ншѣмъ слава.

Отсей твїр, хоча в титулї названїи Ефремовимъ, ѿ змїету показуетѣ сѣ пїзнїйшимъ творомъ, нїби розмовою Ефрема в якимнѣсь христолюбцимъ, що розпїтуютѣ ѿго про остатнї днї. Досѣтъ бїднїи

¹⁾ Далѣ Яв. мая поше зашїпчене:

ѿ крѣпко пошїче, ѿко ѿдина ти естѣ дшѣ ѿ ѿдино жїтїе крїмѣ ѿ ѿдина сѣмїртѣ, потомъ не боудѣтъ азѣ ѿ дшѣи пїрїе. того дѣламъ быстро теченїе сѣтворимъ ногами на-шїми ко цркви ѿ покаемъ сѣ ѿ грѣсѣхъ нашихѣ въ прїїдѣшїи жїтїи сѣ вреннїи. зїри ѿ нїкѣ не покаемъ сѣ въ сѣи жїтїи, ко нїномъ кѣнѣ что поможемъ сѣкѣ? ѿ ѿмѣнїе наше зде ѿстанетъ сѣ, ѿ мы ѿзѣ дѣламъ токмо поїдемъ. ѿко назїи родїхомъ сѣ, такъ ѿ прїед Бѣомъ станѣмъ.

Да ѿкоже кто гл҃еть: „Дѣти ѿмаю ѿ памѣти ми сѣтворѣтъ“. ѿ еже, кїзїинѣ, боудѣтъ дѣти злѣ, пїаницѣ ѿли злодѣи ѿли разбойнїци ѿли блѣднїци, нччѣтѣж ѿуспѣютъ ѿ памѣти твоѣй. ксѣко бо потѣри сѣ наказати дѣти своѣ ѿстанїти вѣсѣкѣ добродѣ[те]ли, нежели гл҃ати богатыхѣ. ѿще дѣти ненаказаннымъ ѿстанїши, богатїи, ѿмѣнїе многое твоѣ погбѣмѣ, а самѣ ѿбнїраютъ ѿ не боудѣ ти памѣти ѿ нїхъ. того радї пошїи сѣ ѿ дшѣи своѣй. многожды на чѣкы слоучаютъ сѣ напастї, татѣи ѿ клѣкѣи ѿли ѿнѣи ѿ ѿсожнѣи матѣи. тогда погыбнѣтъ ѿставленнѣе ѿмѣнїе. ноу подошѣетъ намъ, братїа, богатїи сѣ добрымъ дѣламъ, ѿми же дшѣа сїсѣтъ сѣ, нежели богатство ѿ неправды сѣзырающе, ѿже дшѣа своѣ ѿ тѣло погбѣмѣтъ. чѣче, дай же ѿ своѣго троѣа мѣстїню, Бѣ хѣламъ давшаго ты мѣ, дѣтимъ давшаго твоимъ такожде на Бѣ ѿушѣкати ѿ ѿ нїго чѣдѣ прїати. той же кѣсѣмъ нешѣкѣдно даѣтъ бѣгдѣ своѣ. того дѣламъ должнѣ сѣмо даѣти нїрїи, тѣхъ бо ради нїиныхѣ ѿ намъ даѣтъ Бѣ, да ѿубогнїи жив[етѣ] богатымъ, ѿ богатымъ ѿубогымъ сїсѣтъ сѣ, ѿ ѿ всѣхъ Бѣ промышлѣетъ. Боу нашѣмъ слава.

на зміст (що до цього незалежний від васше надрукованого Псевдо-Ісполітового твору), він багатий на моралізаційні уступи. В наших Ізмарагдах, як бачимо, він містять ся в двох редакціях. Про їх обопільні відносини та відношення до оригіналу (згідно до грецького тексту, бо Ефрем писав оригінально по сирійськи) див. передмову. Варіанти додаві до тексту Сваричівського Ізмарагда, взяті з Якимчяцького Ізмарагда (Як.), рукопису XVII в., власности Наук. тов. ім. Шевченка, де ся статя містять ся на стор. 111—122.

II. Рукопис Васидіянського Святи-Онуфрейського монастиря у Львові XVII в. ч. XL, стор. 235—321.

(Б нѣлю масопустнѣю, прѣдѣнаго ѡца нашего Паладіа мнѣхъ словѣхъ въ которомъ пришествіи Хрѣто-кѣ и ѡ страшномъ свѣтѣ и ѡ боудущей мѣцѣ и ѡ бѣ-миліи дшѣ). Нѣтъ и спокѣждѣ сѣ, дшѣ, и нѣтъ бѣмили сѣ и нынѣ восплачи сѣ слезы точащи непрестанно и воздыханіе немолчное кодыхаючи к' творцоу своему и Бгѣ. и нѣтъ престани ѡ словѣхъ своихъ, и ми же прогнѣваши своего творца и Гѣда на всѣхъ днѣхъ ѡ дни провождаючи свою жизнь ко грѣсѣхъ мнозѣхъ, повиню-ючи сѣ своимъ похотѣмъ и своимъ нравомъ и своимъ обычаемъ злымъ и мно[го]страстнымъ. и воздержима бываши ѡ вѣсов-скихъ себѣхъ, и водаща тѣ дѣвола ѣкѣ конѣ крѣздою содержима, и не даючи никогѣ же коли вѣтѣ сотворити тѣбѣ. Нѣтъ же при-пади ко Гѣдѣ сотворимъ тѣ, да той тѣбѣ подастѣ прозрѣніе ѡчию сѣрдца твоего и разрѣшеніе плѣнницѣмъ согрѣшеніи твоихъ и источникъ слезъ сѣрдечныхъ и бѣмиліа рѣки, и ми же возможеши рѣкою ѡгнѣною бѣгасити, ѣже ѡ Гѣда твоего помощію силы его. и бѣмили сѣ на всѣхъ днѣхъ поминаючи житіа своего кончинѣ и смертное посѣченіе ѣко неплодныа смоковницы, и бѣбой сѣ Бгѣ твоего и бѣмолн іго прежде даже не постигнетъ вечерѣ и прежде даже не постигнетъ тѣмѣ тѣмѣ и лютаѣ. и прежде ѡвѣта страш-наго сѣдѣи. и прежде прихода страшныхъ аѣгѣхъ, и прежде ѡдавніа в роуцѣхъ лоукавыхъ вѣсовѣхъ. и прежде ѡвѣденіа в мѣста темнаѣ, и прежде посаженіа к' темницѣ адовѣхъ, и прежде сказаніа роуцѣхъ и ногѣхъ. тогда бо садени неволю содержима с' дшѣми ѡкаанными подобными тѣбѣ. ѣже свое житіе зѣлѣ проводивше, плачюще сѣ и кодыхающе изъ глѣбны сѣрдца своего, рыдающе горко и бѣ-мально гласъ испѣчающе, глѣюще тако к' себѣ: „Горе намъ, горе!

оувы нам, оувы! оуны нам, да выхомъ не родили сѧ. ѿ оуже родивше сѧ почто не оумрохомъ маади сѣще, да выхомъ ѿзъмыли моуки сѧ? ѿ паки возрастъше почто не покаахомъ сѧ ѿ почто не плакахомъ себе ѿ почто не постихомъ сѧ? ѿ что ради жадни выхомъ¹⁾, ѿ почто милосерди не выхомъ к' ближнимъ своимъ? ѿ почто неслокіе не стажахомъ к' братіи нашей? и что ради ризы ѿмѣхомъ добры ѿ что ради возлюбихомъ оуны свѣтъ прелестныи въ сласть сѣбѣ? ѿ что ради не ѿвергохомъ сѧ мира оуного сѣчетнаго, да выхомъ ѿзъмыли моуки сѧ горкіа? но ѿ горе намъ, горе! оувы намъ, оувы! ѿ глѣютъ каждое ѿхъ к' сѣбѣ вѣще к' перси своа: „Кто ны ѿзрѣчит ѿ кто ны дастъ ѿзбавленіе? ѿ кто ны ѿведетъ ѿ темницы сѧ ѿ ведетъ насъ на оуны свѣтъ, на немъ же живомъ сѧ ѿ оуаинѣ, ѿ даль бы оурокъ покаанію“. ѿ смотратъ сѣмо ѿ оуамо. дабы видѣли маао нѣѣкъдѣ свѣта ѿ мааѣ бы оутѣхѣ оуверѣли к' сѣбѣ, но сео не ѿмѣт ѿверѣсти ни мааѣ оутѣхи во вѣки. ѿ сѣдѣтъ держими к' моукаѣ оуны сѧ ѿ люте, каждое по дѣломъ ѿхъ, ждоуше козлааніа с трепетомъ ѿ со страхомъ мнозѣмъ, ко оужасѣ велицѣ сѣло ѿ к' тоузѣ неіспо- вѣдимѣи, чающе ѿ сѣди страшнаго оусѣжденіа ѿ ѿвѣта горкаго, глѣци в сѣбѣ сице каждое ѿхъ: „Горе намъ, горе! оувы намъ, оувы! како ѿмамы оузрѣти Бѣа ѿ который ѿвѣтъ ѿмамы дати о дѣлѣхъ нашихъ сѧ ѿ беззаконныхъ! ѿ кое ѿреченіе гнѣва страшнаго ѿмамы понести по дѣломъ нѣимъ беззаконнымъ?“ ѿ тако плачютъ сѧ сѣдѣше двѣ дни страшнаго сѣднця.

ѿ ѿнѣ воспомани, дѣи моа, трепетное ѿ неіспоковѣдимое Хѣстово страшное сѣднще, хотѣци ѿвити все нѣша сѧа дѣаніа, ѿже сотворихомъ сѧ предъ нимъ! тогда прѣидетъ прославити оугодники своа послѣжившыа ѿмѣ вѣрою правою, грѣшники же моукамъ ѿдати страшнымъ ѿ грознымъ. ѿ положи оуко начало воспоминаніа сѣди страшнаго сѣднця хотѣщаго быти, дѣи моа. ѿ аще не ѿмаши вѣры по жестосердію твоаѣ, ѿко ѿмѣтъ прѣити въ бытіе сѧ все, то воспомани самаго Гѣа вѣщающа сице: „Право глѣю вамъ, ѿко не ѿмѣтъ прѣити родъ сей, дон'деже все сѧ вѣдѣтъ. ѿбо ѿ земля мимо ѿдѣтъ, а словеса моа не ѿмѣтъ прѣити“. ѿ ѿнѣ оуѣво воспомани ѿ моли сѧ Гѣ Бѣ твоаѣ, да та ѿзбавитъ страшнаго ѿсѣжденіа вѣчнаго.

ѿгда оуѣво хотѣи прѣити сѣдити праведными сѣдѣа Гѣа нѣѣ Ісѣ Хсѣ ѿ коздати комоуждо по дѣломъ ѿго, тогда оуко прѣжде послѣтъ аѣглы своа с' трѣвами страшными ѿ грозными,

¹⁾ В рукоп. черезъ пошлѣку: не выхомъ.

и востроумятъ оужасно и страшно зѣло. тогда море возмѣтитъ сѧ и земля потрясетъ сѧ и приисходная вострепещѣтъ и нѣса оубоютъ сѧ. тогда по апсальскѣ словѣ мертвіи востанѣтъ въ мигновеніе ѡка, праведници воскреснѣтъ радѣюще сѧ. чающе воспріятіа бѣга, грѣшницы же зѣло оужасни, чающе мученіа и грознаго пламени.

Тогда изидетъ по Гѣдню повелѣнію рѣка огненна ѡ востока и зѣло люта, трескаючи страшнымъ громомъ и оужаснымъ, іакоже погнѣнѣти твари. и начнетъ жеци землю и каменіа и дрѣвеса и свѣри и птицы, и море изсѣщитъ [sic!]. тогда нѣса погнѣнѣтъ со всюю лѣпотокъ, праведницы же взати боудѣтъ на облацѣхъ, зѣло свѣтан іакоже сѣнце, грѣшники же имѣтъ опалаа жеци неоггасяющая рѣка огненна. ѡгда же пожжетъ землю и іаже на нѣи бѣгѣмъ сотворенаа дѣла, члѣвци же жгоущи и опалающеи ихъ не имѣтъ до конца сежеци, или оумрети второю смертію. и оумрети и погнѣнѣти безъ памяти, іакоже ѡбывай имамы на прелестнѣмъ семъ житіи: аще кого ѡсоудѧ кою виною смертною, и абѣе мучатъ злѣ: или въ печь вѣргоутъ, и тогда іако воскъ растаетъ сѧ и безъ памяти оумирааи кыкаетъ ѡ земли. тогда же не тако соутъ, но вѣзмѣртни боудѣтъ во кѣмъ вѣснѣчнѣмъ или праведникъ, или грѣшникъ. и абѣе по преждевѣченномъ жгоущаа рѣка огненна, дѣла іаже соутъ на земли нежигши, по Гѣдню повелѣнію престанетъ. грѣшницы же во ѡпаленіи рѣкы огненныа помрачатъ сѧ лица ихъ и ѡчи и все тѣло ихъ іако тма тѣмная и грознаа. и нападетъ на нихъ страхъ и трепетъ и оужасъ неісповѣдимъ, и аще бы мощно кѣжати или скрыти сѧ, но не имѣтъ сего полѣчити. и абѣе восплачютъ сѧ горцѣ и оумилени зѣло, видѣще дѣла своя злая предъ собою; каждо ихъ что содѣла, видитъ вѣрма свое тѣмное. тогда [своудетъ сѧ] апсломъ реченное, еже кидѣ (іоанъ¹⁾): „Боудетъ нѣбо ново и земля нова“. и сотворитъ Гѣдъ на ней рай праведникомъ оусты члѣвскими неісповѣдимъ, и немошно никомѣже ісповѣдати красоты [и] славы раа того. тогда абѣе ангѣли боудоутъ всѣмъ члѣкы видими, не іакоже ннѣ на семъ свѣтѣ немошно видѣти.

Тогда же на западныхъ странахъ, идѣже ннѣ сѣнце захожденіе имѣетъ, тоу боудетъ рѣка ѡгнаа ревоущи и гремѣщи шоумомъ страшнымъ изъ сокровищъ земли приисходнійа. тоуже соутъ въ тѣхъ мѣстѣхъ и иныа мѣки разанчныа, на мученіе грѣшникомъ боудѣтъ: ѡне оубо соутъ смола горящая, иное же червь іадовитыи, не оусыпааи ни оумирааи николи же; тоу же соутъ

¹⁾ На марг. Інокѣа, кѧ.

скрежетаніе звкомъ ѿ тма кромѣшная ѿ плачъ небуѣтѣшимъ ѿ ѿно бѣво мѣсто стѣдѣнъ ѿ мразъ трасоуѣи сѧ ѿ ледъ лютъ, зѣло стѣдѣнъ; ѿно бѣво мѣсто смрадъ золь ѿ лютъ ѿ третѣхъ непостояннѣхъ ѿ страхъ неѣсчитѣнъ ѿ бѣжасъ неѣсповѣдѣмъ; ѿ ѿна мѣста прочѣхъ моуѣхъ страшныхъ, ѿже соутъ бѣготована на ѿмѣненіе беззаконнымъ ѿ непокоривымъ грѣшникомъ.

Ѿ десныя же страны, ѣже ѣсть костока сѧчнаго, боудетъ рай сотворѣнъ Бѣгомъ нѣснымъ дѣлаѣлемъ бѣгимъ. ѿже боудетъ праведникомъ правыя вѣры, бѣгодившимъ ѣмоу бѣгимъ дѣламъ, свѣтомъ неизреченнымъ сѧ ѿ лѣчами красными, ѣже не моуѣно исповѣдати величѧ свѣтаости раѧ того. ѿмѣтъ бо расти въ немъ Бѣмъ насажденѧ древеса, различнымъ видѣніемъ ѿ многогѣпотнымъ красотѧмъ ѿ цвѣты пребѣукрашенѧ соутъ многовиднымъ. посреде же раѧ краснаго ѿ моуѣи страшныя сокранъ боудетъ всякъ члѣкъ верзетъ ѿ перваго ѿдаѧ ѿ до послѣдѧго члѣка, ѿже бѣво послѣ всѣхъ рождѧнаго [сѧ]; нигдѣ же бо не ѿмѣтъ погнѣнѣти ни власъ главныи, но все сокрано Гѣдинѣмъ повелѣніемъ. ѿ тогда по непорочномъ Гѣдѣю словеси глѣющѣмъ силы нѣсныя подкигнѣтъ сѧ. Херѣбкимъ вѣвозпѣютъ ѿ Сѣрафимъ вострѣпѣютъ, ѧнгѣли возмѣтѣтъ сѧ, ѿ ѧкіе пойдѣтъ сѣ нѣсе силы ѧнгѣльскѧ носѧще знаменіе страшное на прѣстолѣ, ѣже ѣсть крѣтъ Гѣдѣнъ, на немъ же распѧтъ крѣтъ ѿ ѿбѣдѣи. ѿ ѿвѣстѣще бѣкрѣтъ прѣстола полѣцы ѧнгѣльскѣхъ конѣстѣхъ ѿ трѣбѣще страшно, предъ нимъ же предѣдѣтъ молѣни грозныя ѿ громи страшнѣи, ѧкоже поколебѧти сѧ земли ѿ присподѣнѣи кѣстрѣпѣтѧти сѧ.

Тогда возопѣютъ ѧнгѣли сице глѣюще: „Бѣскѣнъ Гѣдѣ Бѣмъ Ісѣ Хсѣ, всѣдержѣтель нѣсе ѿ земли, хотѧи сѣдѣти всѣленѣи сѣдомъ праведнымъ!“ ѿ лѣіе возопѣютъ к праведникомъ глѣюще: „Радѣйте сѧ, ѧко приближѧетъ сѧ мѣзда кѣша ѿ Гѣда Бѣмъ, ꙗже ради подѣжѣте всѧкъ скорѣхъ“. ѿ пакѣ рекоутъ ѿчѣлѣннымъ бѣнѣмъ ѿ бѣчѣлѣнымъ ѿ не показѣшимъ сѧ, ѿже прогнѣкаша на всѧкъ дѣнь Бѣмъ, ѿже соутъ бѣноуѣю страну, грѣшникомъ, глѣюще кѣ нимъ тако: „Ѿ горе вамъ беззаконнымъ грѣшникомъ, ѧко приближѧетъ сѧ на кѣ сѣдѣмъ страшныи, хотѧи кѣдѧти моуѣи вѣчныя прѣтивъ согрѣшеніемъ вашимъ на ѿмѣненіе“. ѿ тогда снесѣи крѣтъ Гѣдѣнъ поставѧтъ на мѣстѣ, ѧдѣ же распѧтѣе прѣтерѣнѣе волѣноѣ ѿ поношеніе прѣмѣтъ ѿ беззаконникъ.

ѿ по семъ бѣслышѧнъ боудетъ сѣ нѣсе гласъ херѣбѣмскѣ ѿ сѣрафѣмскѣи, ѿ ѧвѧтъ сѧ сѣ нѣсе ѧдоуѣще, носѧще прѣстолъ Гѣдѣнъ страшнѣи, на немъ же хотѧше сѣстѣ сѣдѣи, возпѣюще непрѣстаннымъ гласомъ: „Бѣмъ, сѣмъ, сѣмъ, Гѣдѣ Сѧвѧрдъ всѣдержѣтель!

вѣснѣхъ градыи ко ѿмѣ Гѣднѣ, сѣднѣ хотѣи живымъ ѿ мертвымъ ѿ воздати комоуждо по дѣломъ его!"

Тогда ѿ гласа того земля потрясетъ сѣ ѿ прѣисподнѣи косколеблютъ сѣ ѿ нѣсѣ ѡжаснѣтъ сѣ ѿ конца ѿ до конца. боудѣтъ тогда ѿ прѣстола того страшнаго молнѣи нестерпимаго свѣта, страшни соудѣтъ велики, ѿ громи тресканіемъ сильнымъ. ѿ несоудѣи поставятъ прѣстолѣ. ѿдѣже сѣднѣ хотѣи сѣдѣи всѣхъ. занеже свидѣтельствѣютъ книги писанныя. ѿко сѣстѣи ѿвоу ко Іерусалимѣ, то бо нарицаетъ сѣ среда мироби.

Тогда праведницы видѣше, ѿкѣи прикличаетъ сѣ Гѣдѣ, надежда ѿхѣи, велики возрадѣютъ сѣ ѿ начнѣтъ веселѣи сѣ веселіемъ неизгладнымъ. грѣшницы же ѡжаснѣтъ сѣ зѣло ѿ коспалячѣи сѣ гласомъ ѡмиланымъ лютѣ. ѿко прикличаетъ сѣ моужа вѣчнаѣ ѿмѣ. тогда бо тѣмѣ велика найдетъ на нихъ ѿ страхъ, ѿгоже нестѣи моужно ѿзыкомъ ѿзгладѣи. ѿ по сѣи разѣстоупятъ сѣ нѣсѣ страшнымъ видѣніемъ ѿ грознымъ зрѣніемъ. разкѣдоудѣтъ сѣ на ѡвою страну сюдѣ ѿ сюдѣ, ѿ ѿвѣи сѣ свѣтъ среди нѣсѣ.

ѿ по сѣи ѿвѣи сѣ молнѣи ѿгоже ѡгнени ѿ коудѣтъ громи велицѣи ѿ страшни растекающе сѣ ѿ конецъ нѣсѣ ѿ до конецъ ѿхѣи. тогда ѿ свѣта того ѿ ѿ молнѣи многообразныхъ ѿ грома страшнаго вкоупѣи всѣи тварѣи, нѣсѣ ѿ земля ѿ прѣисподнѣи потрясоудѣтъ сѣ ѿ костреищѣтъ страхомъ великимъ ѿ конца до конца.

ѿ по сѣи сѣдѣи страшныи ѿвѣи сѣ, сѣдѣи на ѡблацѣхъ. ѿ ѡвѣи ѡнѣи костреищѣтъ трѣбами страшнымъ ѿ вѣстрѣищѣтъ ѿ лица славы вѣстетѣи ѿго кѣмѣи созданіе ѿ сотвереніе вѣжіе, Херубими ѿ Серафими, ѡнѣи ѿ ѡрхѡнѣи. начала, власти ѿ гѣдѣства, ѿспрѣста рѣи; ѡшеи вѣи моужно тогда повѣгнѣти кѣи твари, но ѡдѣржнѣи всѣдѣржацию рѣкою вѣжіею. ѿ нишѣи на ѡблацѣхъ свѣтоносныхъ сѣдѣтъ на прѣстолѣи страшнѣмъ славы вѣстетѣи ѿго, ѡнѣи сѣи же предѣстоицимъ силамъ со страхомъ ѿ трепетомъ

Тогда речѣтъ црѣи гласомъ страшнымъ глѣи: „ѿ ѿлико васѣи вѣровавшихъ вѣи ѿлико васѣи крѣстѣи сѣи ко ѿмѣи моѣ, ѿ ѿлико васѣи пастѣи вѣи ѡвѣи моимъ, ѿ ѿлико васѣи расплодѣи талантѣи моѣ. ѿвѣи дѣлаи ваши ѿ прѣимѣи мздоу по достоѣніеи вашиемъ кождѣи васѣи!“ ѿ ѡвѣи козѣищѣтъ сѣи сѣи великаго чина ѿ мѣншаго. ѿжеи соудѣтъ не вѣриги стада своего ѿ не пѣи сѣи ѿ спасѣи ѿхѣи, но токѣи сѣи рѣи желѣи ѿ рѣи добры ѿ красны любѣи. ѿ горѣи ѿмѣи тогда боудѣтъ. не ѿмоудѣтъ бо что ѡвѣицѣи ѿликои слоко рѣи, заградѣтъ бо сѣи ѡвѣи нѣи. ѿири бо который сѣи пѣи сѣи ѿ стадѣи своимъ ѿ ѿ спасѣи ѿхѣи доврѣи, во всѣиномъ строѣи спасѣиномъ, той ѡвѣицѣи со дерзновѣиемъ многимъ кѣи црѣи

г҃ла „Се азъ, Г҃ди, ѿ дѣти моея, ѿже ми ісѣ далъ!“ ѿ ѿмать взати великѣ почестъ ѿ Б҃га ѡ тѣдѣ его вѣгобѣгоднѣмъ ѿ попеченїа ради дшѣ многихъ ѿже ко спасенїю. горе же преждедеченнымъ, ѿже не пасоша стада своего. дабы были во спасенїи ѿ покланїемъ Б҃гѣмъ ѡбѣждали. ѿко тѣмъ ѡсѣждени боудѣтъ к' вѣчнѣю моукѣ каждо съ стадомъ своимъ непотребнымъ. ѿкоже плаканы не ѿмоуше сѣмене огню предаваемы бывають ѿ сожигаемы, такоже ѿ сїи соуть, рекоуше, сѣмѣе великаго чина ѿ меньшаго. ѿже в лѣности ѿ небреженїи велицѣ изжиша дни свои. ѿже некрогоша стада своего, ѿже соуть патріарси ѿ архїеѣпѣи ѿ еѣскпи ѿ по семъ іерей ѿ діакони ѿ елико ість чина сѣенническаго, ѿ ко грѣсѣхъ многихъ прокодиша жизнь свою. ѿ горе ѿмъ боудетъ тогда, ігда ѿстазани боудѣтъ ѡ даннѣмъ ѿмъ талантѣ ѿ Б҃га. ѿ прикѣна не сѣтворенїе, но лѣности ради скрѣша в' земли.

ѿ тогда повелѣтъ црѣ страшны ѿ великїи ѿкверсти книги, іже ість ѿкровенїе тайныхъ, ѿ іаклена вѣдѣтъ согрѣшенїа всѣхъ члѣкѣ. ѿ каждо бѣвидѣтъ предъ лицемъ своимъ вса грѣхѣ свои, ѿже сѣдѣ живы на земли, ѿкоже написаны в' свѣтцѣ, малыа же ѿ великїа. ѿ тогда возматѣтъ сѣ ѿ кестренецѣтъ царѣ земстїи ѿ кнѣзи велици ѿ воєводы ѿ вса сѣмъ властелинскїи ѿ вса богатыхъ чинѣ, елико нхѣ ість, ѿже прїтажанїе много ѿмѣвѣше на земли неправдою. ѿ горе бѣво ість томѣ црѣ ѿли кнѣзю ѿли коємѣжде воєводѣ властелинскїи ѿмѣющѣ сѣмъ! ѿ люто ість ѿ страшно тѣмъ подати гнѣвъ ѿ Б҃га, ѿже неправедно ѿ лицемѣрно сѣдѣше соудѣ мзды ради неправеднымъ ѿ возлагающа на непокиннымъ соудѣ неправедны ѿ сотворяюще праведнаго ѿко неправедна ѿ повинна сѣдоу, ѿ неправеднаго ѿко праведна сотворѣюще, ѿ сироты немилостивно продающе насилїемъ, ѿ вдовицы неправедно ѿбидѣше! тѣмъ ко тогда возопїють к' Б҃гѣмъ на ѡбидѣщихъ ѿ Г҃дѣмъ ѡбсмышлѣтъ нхѣ в' скорѣ ѿ воздастъ мѣсть ко кѣкѣ бесконечнымъ ѡбидникомъ нхѣ.

ѿ горе коудѣтъ властелиномъ тѣмъ неправеднымъ, ѿко не ѿмѣтъ тогда помощника посѣбствѣюща по нхѣ. не сотвориша бо сѣбѣ помощника посѣбствѣюща на земли живуща, іже ість любленїе к' братїи своей ѿ милосердїе ѿ заступленїе сиротамъ ѿ вдовицамъ, ѿ попеченїе ѡ домашнихъ своихъ слоугѣ ѿ рабѣ. ість бо бѣда велика, страшна ѿ мѣченїе бесконечное. ѿже не пекоут сѣ ни ѿмѣють печали ѡ домашнихъ своихъ сиротахъ, но токмо дѣломъ насилѣюще нхѣ ѿ ранами козѣмѣ, ѡдѣланїа же ѿ пици не дающе ѿ голодомъ морѣмѣ, а дшѣми нхѣ не пекоущи сѣ іже ѡ спасенїи. ѿмать ко всахъ црѣ ѿли князь ѿли воєвода слово

ѡдати ѡ рабѣхъ своихъ, аще ѡдежда давала им доколѣно и пищу кормила до насыщенїа и дѣлом насила не имѣла, и душами ихъ попекала съ еже ѡ спасенїи. подобаетъ бо всякомъ гдню коимъждо домоу своего раба на добромъ дѣла и на бжїи поутѣ спасенны [наводити], еже есть сїе: бжїйства не творити, грабленїа не имѣти, татѣвы не деръжати и не красти и прелюбы не творити и не клѣбяти, бжїе покровъ свой подавати бжїимъ, еже милостыню творити нищымъ.

Сице подобаетъ всегда бжїити гдню своихъ рабъ со смиренїемъ многимъ, и пещи съ душами ихъ. еже поставити чисты и непорочны предъ бгѡмъ. аще ли кїи црь или кнзь или воевода добръ творилъ попеченїе рабы своимъ и кодилъ ѡ со всацѣмъ строенїемъ бгѡмъ, яко чада свои, а не яко рабы, той имать мѣрдіе взати въ день страшны ѡ гдѣ и мѣсть безконечнѣю во вѣки. а иже кїи немилосердын, горда съ, желаетъ свѣтнаго и тцаря житїа и прелестъ свѣта сего имѣла и бжїи творилъ сиротамъ и вдовцамъ и савжащимъ емъ савгамъ и рабомъ, и въ гордости своей величалъ съ надъ людьми и не имѣла помышленїа сицеваго, яко вси ѣсмы созданїе гснѣ и вси плоть єдина и вси мромъ єдинѣмъ помазани и вси въ рцѣ гднѣ: ігоже хощетъ, ѡбогатитъ, и ігоже хощетъ, ѡбнищаваетъ, и кѣмъ стати предъ єдинѣмъ цремъ страшнымъ на сѣдѣ іго неѡвымениѣмъ, — что вѣо закїи тогда бѣдетъ лѣвакомъ томъ властелинъ на прѣнїи страшнѣмъ? яко сицевы имать мѣчимъ быти во вѣки. тогда же преждереченїи црїе беззаконїи ѡвѣтъ страшны прїимѣтъ ѡ гдѣ и предани имѣтъ быти въ мѣкѣ вѣчнѣю.

И тогда, якоже преждереченно, сѣдѣи црь страшны на прѣстолѣ славы своей поклѣтъ ѡгнѡмъ преждѣ разбѣчити праведники ѡ грѣшникъ. и имѣтъ разбѣчени быти, якоже овцы ѡ козлищѣ. и вѣдѣтъ поставлени праведницы ѡ дѣсныа страны, а грѣшницы ѡ шбїа страны. тогда имать быти въ грѣшницѣхъ вопль великъ зѣло и гласы бжїиными плачюще съ сице возглаголютъ: „Оубы намъ, оубы! горе намъ, горе! кто насъ измолитъ и кто насъ избавитъ и кто насъ измолитъ ѡ сѣдѣ страшнаго ѡвѣта и мѣки вѣчныа и грозныа? оубже бо видимъ, яко конецъ нашъ приближаетъ съ, и не имамы молящаго съ к' црю ѡ насъ, и не имамы посовѣствѣющаго намъ, и не имамы избавляю[ща]го насъ“. найдѣтъ бо на нихъ тогда тѣга неспокѣдима и страхъ непостояненъ, и возглаголютъ к' болюзни срдца, слезы испѣцающе, сице рекѣще: „Ѣ зема, пожри насъ ѡкажнѣхъ преждѣ ѡвѣта

страшна сѣдѣи! прїидите, земніи конци, покрѣйте насъ ѿчаинныхъ прежде мѣченїа ѿгна негасимаго!¹⁾ видѣтъ ко тогда бѣдоу западнаа шѣмѣща ѡгнемъ негасимымъ ѿ непостояннымъ, трескающа лютѣ пламенемъ великимъ ѿ ѿскраи зѣлѣнѣшими, ѿ десныа же страны рай неѿповѣдимъ свѣтлостїю ѿ кѣмъ краснымъ, ѿкоже ѣстъ писано¹⁾: „Нхъ же ѡко не видѣ ѿ оухо не слыша ѿ на сѣрдце чѣкъ не кзыде, ѿже бѣгодова Бѣ любащымъ его“. праведницы же ѿ десныа страны стоѣще веселятъ сѣ видѣще рай ѿ Бѣа бѣстроенъ, ѿ радѣютъ сѣ, ѿко къ него поити ѿ къ немъ быти ко вѣки. занеже бѣко стоѣтъ межю раемъ краснымъ ѿ мѣкою праведницы же ѿ грѣшницы, ѿ десныа бѣко страны праведницы, а ѿ шѣа страны грѣшницы.

Кѣа же сѣтъ, ѿже ѡбращѣтъ сѣ тогда на деснѣй странѣ? ѿже сѣтъ праведницы, ѿже соклаюли чистотѣ дѣствѣ своеѣ ѿ мѣсрди были къ братїи своей ѿ къ ближнимъ своимъ ѿ ѡкрестнымъ, ѿже сѣтъ сосѣди, ѿ далнимъ сѣщимъ, ѿже сѣтъ ѿ иного племени, ѿ податлики ко вѣзѣ чадѣ, ѿ неперзорики, ѿ не крадливи, ѿ не лживи, ѿ не сквернословцы, ѿ не чародѣи, ѿ не ѡкидливи, ѿ не бѣкѣицы, ѿ не грабители, ѿ не насильники, ѿ не ризами красѣи сѣ. ѿ не словивїи, ѿ не коварїи, ѿ цѣломѣдрїи, ѿ не пїанцы, ѿ не прѣлюбодѣици, сїи ѿмѣтъ стати ѿ десныа страны.

Горѣ же ѣстъ тѣмъ, ѿже сѣ ѡбращѣтъ на шѣй странѣ. ѿчаинїи грѣшницы, ѿже ѡскверѣнѣющїи тѣло свое каждомъ ѿ прѣлюбодѣйствомъ беззаконнымъ, ѿ немѣсрди были къ братїямъ своимъ ѿ къ ближнимъ, ѿже ѣстъ къ племени сродства своеѣ, ѿ слопамѣтливѣи, ѿ жестѣсрди, ѿ коварїи, ѿ клеветанки къ чѣкомъ на сосѣды свои, ѿ не ѿдатлики согрѣшающимъ къ нимъ всякомѣ чѣкъ, ѿли слѣгамъ, ѿли ракомъ слѣжащимъ ѿмъ, ѿ ѿже бѣбѣйство творили насильемъ, ѿ крали безъ кѣстѣгненїа всѣ дни живота своеѣ, бѣпикающе сѣ пїанствомъ безмѣрнымъ ѿ глѣюще всегда сквернаа словеса, ѿ пакѣ востающїи зѣутра ѿ смышляющїи зѣла дѣла, на сѣкролюкѣ прѣстирающе рѣцѣ ѿ собирающе безъ правды всегда, ѿ немилостивѣи, ѿ неподатлики ко вѣогимъ чѣкомъ, къ нищимъ просѣимъ. сїи ѿмѣтъ стоѣти ѿ шѣа страны, ѿже нарицаютъ сѣ козѣица, ѿже сѣтъ грѣшницы.

Тогда же прѣдѣреченїю моукѣ видѣще беззаконїи тїи ѿ неправедїи грѣшницы, ѿко ѿмъ бѣготекана ѣстъ, ѿ начинѣтъ молити сѣ, ѿ гласъ ѿспѣстѣтъ зѣмленно рекѣще, зѣще на деснѣю

¹⁾ На марк. ѡ. Корин. ркѣ

странѣ краю ѡномѣ неизреченномѣ, к мѣстѣ, и дѣже сѣла Бѣа
 стоятъ и вса нѣсныа силы, и сѣи Иѡанъ прѣдча и крѣтителъ
 Гѣднѣ, и вси апѣли и велицыи прѣрцы, и сокоръ сѣла великихъ
 православныхъ крѣры, и вси сѣи ѡцы и вси сѣи мѣнцы велицыи,
 сице глѣюще молюще сѣ: „Ѣ прѣста гѣже Бѣце и вѣдче Мрѣе,
 мѣти страшнаго сѣдѣи и Бѣа, и вси нечеснѣи аѣгли, и ксѣстѣишѣи
 Иѡанне прѣдче и крѣтителю Гѣднѣ, сѣи апѣли и прѣрцы и сирѣн-
 нѣишѣи сѣла сокоръ, и ѡцы прѣстѣи и мѣнцы вси, ѡумилосердите
 сѣ ѡ насѣ ѡкажнѣхъ. и припадѣте к прѣстаѣ страшнаго сѣдѣи,
 пролейте слезы и восплачѣте сѣ ѡумилѣно, дабы ѡумилосердѣла
 сѣ ѡ нашемъ молѣнѣи на насѣ кѣззаконныхъ и далѣ бы поне-
 малѣ ѡрадѣишѣ моукѣ и ослабѣ. ѡуже бо не имамы дерзно-
 кѣиѣ молѣти сѣ, ѣже иѣзавѣсти сѣ намъ мѣки и сѣа гонѣнѣти
 бѣды, но токмо молим сѣ, дабы легчайша мѣка была и мала
 ѡрада и мала ѡслаба и мало ѡутѣшенѣе и мала полза!“

Тогда аѣгли гѣдѣи возглѣютъ к нимъ рекѣще сице: „Ѣ прѣ-
 лѣстѣицы и кѣззѣмѣи! ѡ сквернѣтели кѣззаконнѣи! ѡ ѡѣнѣицы
 сѣи и сквернословцы смрадѣи! ѡ ѡубѣицы лютѣи! ѡ крадѣтели
 темнѣи! ѡ чародѣи и жестосердѣи, и горцыи клеветѣицы и аживѣи!
 ѡ немилостѣици и жестосердѣи! ѡ неѡдатливѣи члѣчскимъ грѣ-
 хомъ и сѣла лѣкавѣи! ѡ презорливѣи и завѣстѣицы! ѡ хѣлѣицы
 на Бѣа и глѣицы коварнѣи! ѡ ѡубѣици и лишенѣи ксѣхъ благѣхъ
 дѣла! ѡ непокажнѣи и ѡчажнѣи! ѡ горе вамъ и лютѣ вамъ,
 ѡкажнѣи грѣшнѣицы и прѣстѣпнѣицы заповѣдемъ гѣдѣимъ! почто
 прѣѡкидѣте покѣлѣиѣа спасѣнаѣа творца своего и Бѣа? и что ради
 не сохранисте словесѣ речѣннаго Ѣ Гѣда, ѣже вѣода къ животъ
 кѣчнѣи и жизньѣ бесконечнѣю? и иѣнѣ всѣе молѣте сѣ и кѣзз-
 сѣишѣи слезы проличете и кѣззѣма припадѣте ѡмилѣно, не имѣѣи
 никакоже помѣщи, и неѡлѣзныи плачь прѣстиратѣ ѡумилѣно. аще
 ѡубѣ быстѣ хотѣли ѡсѣжденѣа иѣзбыти ѣже къ мѣцѣ кѣчнѣи ко
 кѣки, то ѡбо кѣ покажѣи сѣа на землѣи живѣѣи прѣжде смѣрти
 своеѣи и прѣжде сѣда страшнаго. и иѣнѣ нѣстѣ вамъ покажѣиѣа и
 нѣстѣ прѣщенѣа согрѣшѣнѣемъ вашимъ. и нѣстѣ прѣятно моле-
 нѣе ваше, неподвижѣа бо ѣстѣ Ѣ гнѣва сѣдѣа, неѡумолимъ Ѣ
 прѣщенѣа и неислѣшѣнѣа ѡ ѡмилѣнѣи. и нѣстѣ вамъ мѣсти Ѣ него,
 и нѣстѣ иѣзкажѣнѣа и нѣстѣ помѣщи. и нѣстѣ ѡслабѣнѣа ѣже
 къ малѣ, и нѣстѣ Ѣ рыданѣи ѡутѣшенѣа, занѣ прогнѣкастѣ ѣго
 сѣла“.

И тогда самыѣишѣе речѣнноѣ къ нимъ Ѣ аѣгла ѡкажнѣици тѣи,
 и вѣдѣтъ въ стрѣхъ велицѣи и возглѣютъ ѣзыцы иѣхъ къ болѣзѣи
 лютѣи и гортѣи иѣхъ присышѣтъ, и ѡуста иѣхъ имѣтъ загражѣ-

дати сѧ, ѿ лица ихъ ѡтемяють, ѿ не ѿмѡтъ слезъ точити ѡчеса ихъ. сѣдѣца ихъ възъмѡтъ сѧ, ѿ составы костей ихъ вострипѣтъ, ѿ тѣлеса ихъ страхомъ ѿмѡтъ ѡдержима быти. рѣцѣ ѿ нозѣ ихъ востраѣтъ сѧ, ѿ власи главъ ихъ востанѣтъ, зане на-ста ѡмѣщеніе ѡ сѣдѣи страшнаго ѿ приклѡжи сѧ кончина ихъ, ѿже ѣстъ вѣчная мѡка.

Тогда црѣ страшныи сѣдѣи на прѣстолахъ славы своеѧ, возрѣкъ на деснѡю странѡ къ праведнымъ ѡнѣмъ речетъ гласомъ ѡумилненнымъ ѿ жалостнымъ, ѡко ѡцѣ къ своимъ чадамъ, глѡ ѿмѡ тако: „Прїидите вѡгословенї ѡцѣмъ моимъ ѿбснмымъ ѿ возлюбленїи мною, наследуйте ѡутѡкованное вамъ црѣствїе прежде сложенїѧ всего мира. вы ко мене помѡловасте въ животѣ вашемъ, ѿ азъ васъ помѡлаю ко вѣки. вы мене не презрѣте, ѿ азъ васъ не презрю николиже. вы мене введете въ кроны наша скорораспадающа сѧ, ѿ азъ васъ введемъ въ храмы нерѡктвореныѧ. вы мене ѡлчна напитаете, ѿ азъ васъ напою пицию ѿбсною. вы мене жадна напоите, ѿ азъ васъ напою воды животныѧ во вѣки. вы мене нага ѡбѣасте, ѿ азъ ѡдежу васъ ѡбѣанїемъ свѣтломъ ѿ нетѣнномъ. вы мене ради прїидете ко мнѣ въ темницѡ, ѿ азъ введемъ васъ въ свѣтъ неизреченныи. вы мене болна ѡбѣа поскѣтите, ѿ азъ с вами вѡдѡ не ѡлѡчам сѧ васъ николиже. вы мене ради алѣкасте ѿ жадасте, ѿ нынѣ ѿмате ѡсти ѿ пити на трапезѣ моеи со мною. вы мене ради ѡставите дома, ѡцы ѿ матери. жены ѿ чада, ѿ рабы ѿ рабыни, ѿ нынѣ азъ ѣсмѡ вамъ ѿ ѡцѣ ѿ матери, ѿ жена ѿ чада, ѿ рабы ѿ рабыни, ѿ посажю вамъ ѡко своимъ братїямъ ѿ дрѡгомъ. ѿ слышати ѿмамъ моленїе ваше, ѿ не преслѡшаю никѡлижи [sic!] васъ, занеже возлюбисте мене ѡ всего сѣдѣца вашего ѿ посажисте мене ради. ѿ азъ возлюблю васъ ѡко ѡцѣ, ѿ всегда вѡдетъ готово ѡухѡ мое къ прошенїю вашему. вы мене ради ѡстависте богатство тѣнное, ѿ азъ вамъ дамъ стерицю богатство нетѣнное во вѣки. вы мене ради въ пѡстыняхъ ѿ дѣрѣхъ, въ горахъ ѿ пещерахъ ѿ въ пропа-стехъ земныхъ жисте, ѿ нынѣ со ѡнѣмъ моими ѿмате жити ко вѣки. и не бережете мира ѡнаго сласти, но попрасте ѿ ѡбѣгосте ѿ ни вѡчтоже вѡбѣнисте пѣсни мирскїѧ ѿ лики ѿ тимпаны ѿ рѡ-сли ѿ свирѣли ѿ все веселїе ѡнаго вѣка, ѿ не восхотѣсте всего сѡщихъ на земли, ѿ нынѣ ѿмате слышати гласъ радости ѿ пѣнїе неизреченныѧ стыхъ моихъ ѡнѣмъ“.

Тогда по гласѡ Гѣдню киндетъ къ нимъ веселїе неизреченное ѿ радость неизгѡланна, ѿ лица ихъ свѣтла вѡудѣтъ, ѿ ѡвѣща-ютъ со дерзновѣнїемъ многимъ ко Гѣдѡ глѡюще сице: „Гѣди, ѡже

еси заповѣдалъ намъ, сіа вса сохранихемъ по твоимъ словеси прѣстомъ¹⁾.

И тогда пакы възрѣвъ на шѣю страну іарымъ шком ѿ страшеніемъ ѿ гнѣвомъ лютымъ ко ѿчужденнымъ ѿнѣмъ грѣшникомъ ѿ не показавшимъ сѣ ѿ словъ своихъ, ѿвѣщаетъ къ нимъ гласомъ грознымъ. іакоже громъ великій бѣстраша ихъ лютѣ, гл҃а имъ¹⁾: „Ѿидите ѿ мене проклатїи во ѿгнь вѣчныи бѣготованныи діаволѣ ѿ ангеломъ его. вы бо мене не помиловасте на земли живѣще²⁾, ѿ азъ не помилю васъ во вѣки. вы мене презрѣсте къ животѣ вашему. ѿ азъ презрю васъ ѿ не возрю на васъ николиже. вы мене не введосте къ домы ваша страна свѣща, ѿ азъ не введу васъ къ цр҃ствїю мое. вы мене ѿлуча не накормисте, ѿ азъ вамъ не подамъ нищїи ѿснѣмъ. вы мене жадна не напоисте, ѿ азъ не подамъ вамъ ни єднимъ капанъ питїа моего. вы мене нага свѣща не ѿдѣасте, ѿ азъ вамъ не дамъ ѿдежды моего цр҃ствїа николиже. вы мога заповѣди не сохранисте, ѿ не вѣросте моего словеса ѿ не послушасте моего праведнаго єв҃г҃ла ѿ ни моухъ бж҃ствинныхъ бѣчнѣхъ ѿ писанїа ѿ наказанїа ѿ бѣченїа блага еже ко спасенїю. ѿ азъ ѿнѣ не послушаю рыданїа вашего ѿ плача. твористе ко всегда дѣла ѿца вашего діавола ѿ ангелъ его ѿ совершите колю его ѿ бѣгодисте їмъ ѿ скончасте хотѣнїа его зла, ѿ воспрїасте вѣг҃а вѣ животѣ вашемъ, ѿ напитаєте тѣлеса ваша дѣла беззаконными, вѣдомъ ѿ прѣлюбодѣйствомъ, бѣвѣйствомъ ѿ грабленїи насилными ѿ краденїи, лжамы ѿ клеветамы ѿ свѣдылицемъ кр҃ными, златолюбїемъ ѿ сребролюбїемъ наполняюще рѣцѣ свои бес правды, немилосерды, ѿкажанныи правы слымы ѿзжисте дни свои, ѿ ѿнѣ не вѣмъ васъ, ѿкоудѣ прїидосте ко мнѣ. Ѿидите ѿ мене со ѿцемъ вашимъ Сатанею ѿ съ вѣсы его вѣ моукѣ вѣчнѣю. іаже прежде вѣготована їмъ ѿ бѣгодникомъ, ангеломъ ѿ поспѣшникомъ его слымъ!“ тогда слышавше ѿчужденїи тїи грѣшницы с плачемъ горкимъ возопїють ѿзъ вса крѣпости своеа, ѿумилно гл҃аще со слезами: „Помилѣй ны, вѣдко, помилѣй ны!“

Тогда ѿвѣщаетъ имъ цр҃ь страшный: „Право гл҃ю вамъ, не кѣдѣ васъ молюща сѣ къ животѣ вашему ко мнѣ, ни просисте ѿ мене прощенїа согрѣшенїемъ вашимъ. азъ быхъ помиловалъ васъ ѿ бѣсаяшалъ быхъ мѣтвѣ вашу со всакимъ ѿсудїемъ моимъ, ѿ приклонилъ быхъ ѿхо мое къ моленїю вашему ѿ послушалъ быхъ моленїа вашего, выже мене вѣ животѣ вашемъ прогнѣвасте ѿ ѿгорчисте бѣтробѣ цѣдротѣ моухъ. азъ же терпѣ ѿжидахъ пока-

¹⁾ На карт. Мад. рб. ²⁾ Перед тїмъ перечеркнуто: къ животѣ вашему.

анїа ванегѡ ѿ ѡбраценїа ко мнѣ ѿ зѡлъ вашихъ, зане прежде моего сѣда страшнаго мнози показаша вамъ пѣти ко спасенїю, ѿ ѡбразъ дахъ вамъ собою мнѡга васъ доврѣ. васъ ради въ плоть ѡблекохъ сѣ, ѿ васъ ради ѡлченъ быхъ, желаша ванего спасенїа. ѿ васъ ради связанъ быхъ ѿ беззаконникъ, васъ ради порѣганъ быхъ, васъ ради заплаканъ кыхъ, васъ ради за ланитѡ ѡударенъ быхъ, васъ ради на крѣстѣ вознесенъ быхъ. васъ ради гвоздїа прїахъ къ рукамъ ѿ ногѡ моимъ, васъ ради тростїю бїенъ кыхъ, васъ ради ѡцта ѿ желѣчи вкѡснхъ ѿ васъ ради копїемъ проведенъ быхъ къ рѣкѡ моимъ. васъ ради смѣртъ прїахъ, ваѡ ради ко гробѣ положенъ кыхъ. васъ ради ко ѡдѣ снѣдохъ ѿ ѿзведохъ кы ѡтоудѡ ѿ тмы на свѣтъ, ѿ паки коскрѣсохъ. показаша вамъ коскрѣсенїе ѿ мертвыхъ, ѿ на нечеса вознесохъ сѣ. ѿ ваѡ ради послахъ дхъ стѣи въ миръ на апѡлы мои, ѿ послахъ ѡ проповѣдати црѣствїе мое, ѿ дахъ дхъ стѣи въ срдца ваша, ѿ поставихъ ѡучѣни великїа ѿ премѡдрѡа книжники, ѿ нарекохъ васъ снѡвы мои ѿ братїю. кы же ни тако послоушасте мене, но соткористе волю діакѡлю ѿ ангѡлъ его. ѿ ѿнѣ ѡидѣте ѿ мене, заѡи дѣластѣи неправдѣ, въ мѣсто ѡготованное діакѡлѡ ѿ ангѡломъ его, не хѡцѣ во васъ видѣти никѡлиже“.

Тогда ѿзыдѣтъ ангѡли гѣдни со ѡрѡжїи страшными ѿ ѡбыдѣтъ полки грѣшныхъ лики, еже не видѣти грѣшникомъ праведныхъ, ѿ ѿмѡтъ разѡчати полкъ ѿ полка ѿ стадо ѿ стада ѿ ликъ ѿ лика, ѡтцы ѿ снѡвъ ѿ матери ѿ дщери, ѿ братїю ѿ братїи, ѿ сестры ѿ сестрѣ, ѿ племена ѿ племенъ, ѿ родъ ѿ рода, ѿ оуѣники ѿ оуѣжикъ, ѿ сѡпроуѣи ѿ сѡпроуѣтъ. еже єсть моужи ѿ женъ, ѿ начнѣтъ соковѡплати коѡгождѡ лика подобна ємѡ, еже єсть сїе: блѡдники коупно со блѡдницами, прѡлюбѡдѣйцы ѿ сквернѡцїи тѣлесѡ своѡ съ сквернѡтелѡми, разбойники съ разбойники, тати съ татѡми, грабѣтели съ грабѣтели зѡлыми, оуѣйцы со ѡкїицами, сребролюбцы съ сребролюбѣтели, немилѡсердѡа съ немилѡсердѡыми. немилѡстивѡа съ немилѡстивѡыми ѿ беззаконники съ беззаконники ѿ некрѣпыѡа съ некрѣпыми ѿ царѡ неправедныхъ ѿ лѡкавыхъ. ѿже сѡтъ прїѡли крѣщенїе ѿ паки ѡсквернѡша зѡлыми дѣлаы, сїи имѡтъ быти причастницы съ некрѣпыми, еже єсть съ некрѣщенѡыми. ѿ ѡбїе соковѡплѡютъ коѡгождѡ лика подобна ємѡ, ѡкоже плѡкѡлы сѡзѡающе въ снопы ко времѡ жатвы, ѿ пожнѣтъ ѿхъ ѡкоже скѡтъ къ рѣцѣ ѡгнѡи ѿ ко ѿнымъ лѡкамъ. коѡждѡ по дѣломъ. ѿ возведѣтъ ѡчи своѡ ѡкажнїи тїи грѣшницы, ѿ козрѡтъ на свѣтъ райскїи ѿ на славѡ бѡдѡврѡю стѣмъ къ сѣмъ, ѿ на стѣю бѡѡ Мрїю, ѿже Хрѣста роди плѡтїю, въ славѣ велицѣ

стоацію, преволшо свѣрю нѣсныхъ силъ, и кезгѣють бѣмнано кенечное ѿреченіе, сице рекѣше: „Оуқы намъ, како ѿлѣчихомъ съ ѿ тебе, скѣте райскіи! и како ѿдалихомъ съ нашимъ безаконіемъ! бѣже тебѣ не ѿмамы видѣти и не ѿмамы лѣчь твоихъ красныхъ зрѣти, но ѿдемъ ко огнь кѣчныи негасимыи. бѣқы намъ, како ѿ тебе ѿзринѣхомъ съ нерадѣніемъ нашимъ, раю прекрасныи! бѣже не ѿмамы тебѣ видѣти ни твоихъ прекрасныхъ свѣтлостей доучныхъ, ни ѿмать гортань наша насладити съ твоеа пищи, ни ноздри наша не ѿмѣтъ ѿбѣюхати бѣгобѣханіа твоего нѣзреченнаго, но ѿдемъ во адъ зель! бѣқы намъ, како съ ѿлѣчихомъ ѿ тебе, прѣста гѣже Бѣце Мрїи, рождыша сѣса нашего! бѣже бо тебѣ не ѿмамы видѣти ни твоеа славы великїа, ниже бѣже ѿмаши поманѣти насъ къ молніихъ своихъ к' рождышемъ съ ис' тебе, ты много всегда прежде смерти нашеа молебъ творила за насъ, да быхомъ сѣсени кыли, но мы нерадывїи не пославахомъ никогда же тебѣ, и ѿнѣ бѣже не ѿмамы видѣти твоего застѣпанїа и твоего покрова и твоеа помощи, зане прогнѣкахомъ тебѣ и ѿдемъ во тмѣ кромѣшнѣю. бѣқы намъ, како бѣдалихомъ съ ѿ васъ, оцѣ стїи, бѣже бо не ѿмамы вашего кеселїа видѣти и еже съ англы житїе, но ѿдемъ ѿлѣчени ѿ васъ въ скрежетъ збеныи! бѣқы, како ѿдалихомъ съ ѿ васъ, стїи мѣнцы, бѣже не ѿмамы видѣти прекрасныхъ каиныхъ скѣтоносныхъ одѣланїи ризныхъ, ниже оузнамъ кѣн'цокъ прекрасныхъ, иже на главахъ каиныхъ, но ѿдемъ въ темныхъ и скни смертныхъ, иже по кѣкки мѣчнати съ. бѣвы намъ, како ѿлоучихомъ съ ѿ вашего црѣствїа, стїи вси, и ѿнѣ бѣже не ѿмамы видѣти васъ црѣствїюща с' Гѣдемъ, но ѿдемъ ѿдѣже нѣсть ѿрады ни мало, лютѣ намъ, лютѣ! бѣқы намъ, бѣқы! горе намъ, горе“!

Не ѿмать тогда никтоже помощи никомѣ же ни малы сотворити и застѣпити чимъ ѿли ѿскѣпити ѿли ѿзрѣчити. и к' кѣпѣ рици докажетъ: не ѿзбавитъ црѣ ница, ни поможетъ ницїи црїю; ни кнѣзь ѿмать помощи слѣзѣ своемѣ, ниже слѣга поможетъ кнѣзю своемѣ коно киню; ни коевода ни властелинъ застѣпитъ рака своего, ниже поможетъ гѣдинѣ своемѣ рабѣ, ни рабѣ гѣднѣ поможетъ никомѣ хитротворенїемъ; ни оцѣ ѿзбавитъ сѣа своего, ниже коюю пользѣ сотворитъ снѣ оцѣ своемѣ; ни мати дщери своей, ни дщи мѣтри своей; ниже братъ ѿзбавитъ брата своего, ни племене своего ни средетка своего рода; ниже ѿскѣпитъ моужъ жены своей, ни ѿзбавитъ, ни жена моужѣ своемѣ поможетъ, но кѣждо ѿхъ стоаще трепещѣтъ въ страстѣ нѣсповѣдимѣ.

И тогда погонѣтъ ѿхъ англы гѣдинъ к' рѣцѣ огненѣй на вригъ, и возрѣвши назадъ себе, ѿнѣдѣже погнани быша, бѣмнано

вси возглаголють жалоснѣ сице рекуще: „Сїси сѧ, раю прекрасный ѿ сладкїи! сїси сѧ, г҃еже Б҃гѣ Мїре родившѧ Б҃гѧ! спаси сѧ, кр҃сте пр҃стыи, раю намѣстниче! сїсите сѧ всѧ ѿвснѧ слѧзы! сїси сѧ Іоанне пророче ѿ прѣдте, кр҃стителю г҃днѧ! сїсите сѧ ст҃лѧе православнѧ вѣры! сїсите сѧ прѣдвѣннѧ оцѧ ст҃їи! сїсите сѧ пѣстыннѧ жителѧе! сїсите сѧ мѣнцы г҃днѧ! сїсите сѧ жены вѣгровѧ, ѿже въ постѣ просїажшѧ ѿ во всякомъ вѣгочестїи! ѿ вѣднѧ камѣ спасенїе вѣчное во всѧ вѣки, аминь!“

И тогда по ѿреченїи сицевыхъ словесъ оумилнѧхъ а҃нгли г҃днѧ начнѣтъ ѡбдарающе рѣкѧи ѡрѣжїи с҃гненными к' рѣкѣ ѡгненѡю. ѿ а҃вїе воскликнѣше вси гласомъ великимъ зѣло, ѿ кѣржени вѣдѣтъ по мѣкамъ различнымъ. когдѣждо камъ дѣла ѿмѣтъ по достоинїю, ѿже єсть сїѧ, рече сѧ: вѣдники ѿ прѣлюбѡдѣи ѿ сквернителѧи тѣлесемъ своимъ ѿидѣтъ во ѡгнь негасимѧи во вѣки, ѿ горе ѿмѣ вѣдѣтъ. ѿкѡ никтоже ѿмѣ подастъ воды когда, ни ѡроситъ главы ѿхѣ ниже ѡустѣдѧтъ перстѣ єдинѣ рѣки ѿхѣ, ниже оубѡ капля єдина возлѣетъ сѧ на языки ѿхѣ, ни пакѧ вгаснетъ ѿли прѣмѣнитъ теченїе свое рѣка, ѿли ѡтнѣшатъ сѧ выстрѣны рѣцѣ ѡгненѣи, но въ вѣки не вгаснетъ никогдаже, а татѧе ѿидѣтъ к' страхѣ непостояннѣ. ѿже єсть кѡ вѣки, разбойницы пойдѣтъ к' грозѣ неѡспѡвѣдимѡю ѿ тмѣ кромѣшнѡю, ѿко николиже прѣстанѣтъ. чарѡдѣи ѿидѣтъ к' смрадѣ зѡлѣ, ѿдѣже змѣи множество ѿ зѣло ѡдѣщихъ. сребролюбцы ѿидѣтъ к' черкѣ неѡспѡвѣдїи, немилосердїи ѿ немилоостивїи ѿидѣтъ к' мразѣ стѣднѣ, ѿдѣже лѣдѣ многѣ зѣло. ѡубїицы чѣчестїи ѿидѣтъ к' скрежетѣ, а пѣнницы ѿидѣтъ к' смола горѣщѡю; пѣсцы ѿ свирѣльницы ѿ гѣслѣницы ѿ смѣчницы ѿ смѣхотворцы ѿ глѣмословцы ѿидѣтъ к' плачѣ неѡубѣшѧи ни никогдаже.

Егда же сїѧ мѣки страшнѧ всѧ злыѧ грѣшники прїимѣтъ, ѿ а҃вїе возгремитъ рѣка ѡгненѧ шѡмомъ великимъ, ѿко ѿ самѣмъ а҃н҃гломъ вжїимъ ѡужаснѣти сѧ гласа рѣки тоѧ. ѿ ѿныѧ мѣки вѣзднѧ возгремѧтъ, ѿко ѡубѣ прїѡшѧ грѣшники к' себѣ. ѿ тогда возвратѣтъ пламень свой рѣка по г҃днѡ великнѡю, ѿ снѣдетъ во ѡдѣ прѣспѡднѧи со инѣмѧ мѣкамѧ лютѧми, ѿ ѡбыдетъ ѿ кнѣдѣтъ по средѣ єго, ѿдѣже сѣдитъ Сатана связанъ с' вѣсѧи своими, ѿ начнетъ пѣлѧти дѣвола ѿ а҃н҃гелѣ єго ѿ всѧ грѣшники, ѿже сѣтъ во ѡдѣ скѣдени. ѿ тогда сѡудѣтъ сѧ ѡлаомское слово гл҃юще¹⁾: „Да возвратѧтъ сѧ грѣшницы во ѡдѣ ѿ всѧ языцы зѡбѣкающїи Б҃гѧ!“ ѿ пакѧ рече а҃псѧ ѡ погѣблѣнїи дѣволи, ѿже

¹⁾ На марѣ. ѡлаомъ ѡ.

кыти ѿмъ в' мѡцѣ вѣчнѣй, гл҃а сице¹⁾): „Гдѣ ти ѡде повѣда!
гдѣ ти смѣрти жало грѣхѡв!“ ѿже оуко ѡдѣ нарицаетъ сѧ заклѣпы
тѣрди зѣло, зѣмля приспѡднаѧ, ѿ смѣрти зоветъ ѧ ѡдѣ дѣволѣ,
ѡ жало грѣхѡвъ кѣсѣ ѧго ѡбѣаѧ. ѿ сѣдетъ сѧ тогда речѣнное вѣо-
носнымъ ѿ премѡдрѡмѣ вѣщателѣмѣ ѿ зѣло предѡбрѣйшимѣ
ѡучителѣмѣ Павломѣ, слоко гл҃юще сице²⁾): „ѿко тогда ѡспразд-
нитъ сѧ всѧко владычество ѿ сѣла, поѡкаетъ во ѧмѣ цр҃ствѡвати,
дѡндеже положитъ всѧ враги подъ ногама своимѣ“. послѣднѣи
же врагѣ ѿспразднитъ сѧ смѣрти; ѡстѣ же ѿспраженѣе смѣртѣю
кѡрою ѿ некрѡвавшихъ во Хр҃ста, ѿже предѡни коудѡтъ мѡкамѣ
вѣчнымъ. ѿ ко ѿстинѣ тогда сѣдетъ сѧ ѡспраженѣе всѧкимъ вла-
стѣмѣ беззаконнымѣ. гдѣ бо сѡтѣ цр҃ѣ цр҃ствѡющѣи вѣ мирѣ сѣмѣ
ѡбѣаѣмѣ ѿ прѡстѣнѣмѣ? ѡко ѡуже тогда неѣстѣ ѿхѣ. ѿ гдѣ
кѣзи кѣаѣмѣ? ѡко ѡуже погѣаѣа. ѿ гдѣ властѣи непраѣднѣи?
ѡко прѡѡбрѣтѣ ѿхѣ мѡка вѣчнаѧ. гдѣ сѡдѣи ѡцѣмѣкрѣи? ѡко
ѡцѣмѣкрѡе ѿхѣ ѡцѣ неѣстѣ видѣмо тогда ѡуже. ѿ гдѣ зѡто-
люѣцы ѿ сѣролюѣцы? ѡко сѣорѣа с' зѡтомъ ѿ сѣромъ своимъ.
ѿ гдѣ сѣдѡщѣи в' храмѣхъ добрыхъ ѿ сѣжащѣи ѿмѣ сѣбѣи ѿ ра-
бы? ѡко ѡуже сѣдѡтѣ ко ѡдѣ прѣиспѡднѣмѣ. ѿ гдѣ рѣзѡми
красѡщѣи сѧ тогда? ѡко неази кѣаѣа сѣдѡщѣе в' темныхъ ѿ сѣни
смѣртнѣй. гдѣ насыщающѣи чѣресѣ сѡмъ ѡдѣми различнымъ ѿ
ѡвоѣмъ? ѡко сѣдѡтѣ ѿдѣже сѣрадѣ зѡлѣ. ѿ гдѣ кѡзѣнѣи
без' прѡады всѧкимъ кѣдѡми раѣы ѿ раѣыни? ѡко оуѣже в' кѡзѣи
бѣаѣа вѣчнѣй.

И пакѣ рекъ в' кѣпкѣ: гдѣ тогда гордѣніе всего мира? ꙗко
погнѣ во ідинѣ часѣ и потоцѣ в' мѣцѣ вѣчнѣй и дымѣ его
восходитъ во кѣки вѣка. и оуже числа лѣтомъ не имать, иже пре-
старѣти сѧ или престати или иже изчезнѣти в' конецъ долготы ради
лѣтъ, но во вѣки и на кѣки мѣченіе грѣшникомъ. и тогда пре-
ждереченніи ангели посланніи ѿ Бѣа на вѣрженіе грѣшникомъ по
мѣкамъ различнымъ ѡбѣе возвратятъ сѧ к' прѣстолѣ стран'номѣ Бѣа
вседержителя Іса Хѣ и воспоютъ пѣснь краснѣю вси ангели нѣснѣи
и херѣвими и серафими. архангели и начала и гѣдѣствѣа радостно
глаголюще: „Праведенъ єси Гѣди и праведни сѣди твои! ꙗко ѿмѣститель
єси кровѣ ракъ твоихъ и ѡупразднилъ єси црѣю прѣтѣи всякѣ власть.
и нынѣ прїиде црѣствіе твое и рабѣ твоихъ с' текою. и должни
єсмы приносити тебѣ како вѣгодареніе и воспоѣти тебѣ пѣснь
алаїлѣїа“. и падше поклонятъ сѧ ѣмѣ всѧ иже снѣа снѣи и вси стѣи

¹⁾ На марг. д. Корин. рѣѣ. ²⁾ На марг. д. Корин. рѣѣ

с ними, ведши яко пастырѣ добрыи стадо свое во ѡградѣ стѣю, и начинѣтъ радовати сѧ с нимѣ вси стѣи и Гѣ с ними.

И оуже тогда слезѣ не бѣдетъ во очію ихъ, но веселіе во вѣки. и не имать плачь вѣнати вѣ срдца ихъ, но радость неизгладнаа. ниже внидетъ вѣ тѣло ихъ болѣзнь, но ѡбожени боудѣтъ съ душами вѣ вѣпѣ и тѣлеси. и не имать вѣнати вѣ нимѣ трѣдѣ ниже всяка ѡза или рана, но боудѣтъ іестества ихъ яко а҃н҃гельска. и не боудѣтъ смертни іакоже нѣтъ, но во вѣки безсмертни боудѣтъ. и не имать наити на нихъ стѣдены мразнаа, ниже варѣ сѣнчныи ѡжжетъ ихъ, но бѣдетъ имѣ теплота [sic!] и хладѣ коельныи. и не имѣтъ вѣжадати сѧ ниже вѣзалкати сѧ, но бѣдетъ имѣ пища и питіе неизреченное. и не имать смрадѣ вѣнати вѣ ноздри ихъ, но вѣговханіе бѣдетъ неизгладное имѣ. ниже внидетъ вѣ гортани ихъ горестѣ какъ лѣво. но бѣдетъ имѣ сладостѣ дѣхѣ стѣи. и не имѣтъ наги быти, но ѡдежда имѣ нетлѣнна іако свѣтъ вѣдетъ ѡ Гѣда. ниже имать прахѣ пасти на главахѣ ихъ, но вѣнѣцы имѣ на нихъ положени бѣдѣтъ іако лѣна ѡблакъ свѣтлѣ, лица ихъ іако сѣнце восіають. и боудѣтъ веселѣще сѧ бѣ о҃ца чадолюбца и бѣ сѣа іединороднаго и бѣтѣшителя дѣа стѣаго, бѣ іединого вѣіства и сѣіщества вѣ трѣхѣ составѣхѣ. и бѣтѣшеніе имѣ боудѣтъ а҃н҃глии стѣи, поюще всегда пѣсень а҃н҃гельскѣю и сладѣще срдца ихъ во вѣки бесконечныа.

Боуди же и намѣ полѣчити благѣ вѣчныхѣ ѡ Хрѣстѣ Ісѣ Гѣдѣ нашѣмѣ, іамѣ же слава со о҃цемѣ и стѣмѣ дѣхомѣ и нѣтъ и прѣсно и во вѣки вѣкомѣ.

Який Палладіѣ Мнѣх був автором отсього Слова, невідомо; в усякім разі не був ним відомий Палладіѣ єпископ геленопольський, прихильник і приятель Івана Златоустого і автор відомої збірки жатій єгипетських аскетів, звісної під назвою Лавсаіка (Historia Lausiaca) та діяльотого життєпису Івана Златоустого. Під назвою якогось Палладія відомий у грецькім текстї ще опис Індії, що має звязок з фантастичним романом про Александра Македонського. Наше Слово заховало ся мабуть лише в церковно-славянськім перекладі. Воно належать до найстарших памяток староруського письменства, бо було відоме у нас уже в XII в. Уперве надруковано церковнай текст у Москві в збірнику з 1647 р. Новішого видання мабуть не було. Див. В. Сахаровъ, Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древнерусской письменности. Тула 1879, стор. 165, 189.

Р. Рукопис о. Теодора з Дубівця XVII в. стор. 42—59.

(Сѣгѡ ѡцѣ нѣго Кирила патріарха єрѣмискаго ѡ сконченю свѣта ѿ Антихристѣ. с катехисмѡ єго ѡ слова пѣнадесятѡго). Поневаж пристало на^м знати знаки скончанія свѣта ѿ поневаж Хѣ ѡчекаемо, іако бы^ммы зведени бывши не помѣри ѿ лживымъ Антихристо^м не были ѡшѡжкани, вѣѣмъ тѣмъ зєзволеніємъ порѣшени апѣли пристѡупили до правданного бѣчѣла ѿ мовнани: „Повѣжъ намъ, коли тоє боудѣ^т ѿ котрый є^{ст} знакъ твоєго прихода ѿ скончаніє свѣта? Ожидаемъ тѣ, нжъ маєшъ єще прѣйти, але Шатанъ прѣмѣнѣетъ сѣ къ дѣгладъ свѣтла, повѣжъ намъ заповѣна, абы^ммо сѣ комѡ ѿнѣшомѡу кѣ мѣсто тѣмъ не поклонили“. ѿ ѡни ѡповѣда скойми кѣствѣными оусты, рѣккѣ щасливымъ словомъ: „Стѣрежѣте сѣ, абы ка^с жаде^нь не зрадна^м“.

ѿ кы тѣразъ сѣжѡючи дѣшевными ѡчима іако бы сѣ єго видѣли ѿ слышали тоє^м ѿ до ка^с мовачѡго: „Стѣрежѣте¹⁾“, абы ка^с жаде^нь не зрадна!“ ѿ оѡпѣвѣаетъ вѣсѣ^м ка^с тоє слово, абы сѣ зрозѡумѣли. не гисторія то є^{ст} ѡ прошлы^х 2) рѣчѣхъ, але прѡркованіє ѡ ты^х вѣсѣ^х, котроймаю^т быти. Не мы прѡркѣмъ, бо смы ѿ не годни, але писмо ка^м покладає^т ѿ знаки, ѡ котрыхъ мовлено. ѿ ты смотри, што южъ было ѿ что єще вѣдетъ, ѿ пилѣно стѣрежѣ сѣ, кдыжъ мовитъ: „Стѣрежѣте сѣ, абы ка^с нѣхъ^то не зрадна. многѣи вѡвѣмъ прѣидѡутъ ко ѿмени моемъ гѣри „ѿ єсѣмъ Хс“ ѿ многѣ^х зведѡутъ“. ѿ то южъ было, почасти то є^{ст}. Симѡнъ вѣлѣхъ ѿ Менандрѣ і ѿныѣ ѡкаанѣныѣ, єго головѣныѣ єрѣтики, а снатъ ѿ ѿнѣ^х сѣжѡ котрый.

ѿ торый знакъ. „Послышѣте ѡ война^х“, іакожъ ѿ є^{ст} оѡже вѡнна кѣ Мѣсѡпотаміи Прѣсомъ изъ Греками. „Повѣстанѣтъ повѣтъ на повѣтъ ѿ панѣство на панѣство. ѿ боудѣтъ голоды ѿ мѡры ѿ трѣсѣна землѣ мѣсцѣми“, а тоє вѣсѣ бѡже было. ѿ за^с мовитъ: „Стѣрахъ зъ ѿва боудѡутъ ѿ великѣи непогоды“. Не сѣѣтежъ, бо не вѣдаєте, кѣ котерый часъ Гѣ вашъ прѣидѣ^т.

Трѣтій знакъ. Єще смѡтрѣмо, що за знаки маю^т сѣ показати на дѣховныхъ. Изѡвѣитѣль мови^т: „ѿ тогды зѣгрѣшатъ сѣ многѣи ѿ єдинѣ дѡдѣгаго вѣдастѣ ѿ зненѣвидѣтъ дѡутъ дѡутѣ“.

ѿ кды бѡслышѣте, нжъ вѣдки на кѣдки ѿ клирики на клириковѣ ѿ ѿны^х становъ дѣховныхъ на сѣбѣ повѣстаючи^х, нжъ до кѣркѣ... хѡдачи^х, тогды не трѣвожъ сѣ, бо ты ѡповѣжено. Не смѡтри^т тоє,

1) В рукоп. Стѣрѣте. 2) В рукоп. ѡ пришлѣхъ.

што сѧ тѣраз дѣѣтъ, але пианоуѣ, што ти прѣше к' писмѣ ест ѡ-
знѧмино. ѡ хотѧ бымъ ѧ бѣчачи тѣке гинѣа, але ты не погибай.
Пристонтъ ковѣмъ бѣчѣкоки аѣишми ѡпѣтрѣнѣишми надѣ бѣчѣла
быти; ѡ послѣдъ пришедши. а прѣши¹⁾ быти, кдыжъ ѡ во единой-
цѣтѣю гединѣ Бгѣ прѣймѣтъ. Не дивѣи сѧ, ижъ вѣдѣи едины дра-
ги²⁾ зинавѣдѣт, а ковѣмъ ѡ межи аѣи³⁾лами нашолъ сѧ продавца⁴⁾.
ѡ не толѣко на приложены⁵⁾ дѣшвыны⁶⁾ тотъ знакъ ест, але ѡ на поспе-
лѣны⁷⁾. мовитъ ковѣмъ: „Дѣа размноженѣа злѣсти кысхнѣтъ любовь
межи многими“. може⁸⁾ ли кто похвалити⁹⁾ ѡзъ межи ва¹⁰⁾, абы мѣла
небѣдѣнѣю любокъ до ближнего своѣго? а зааи не слоками много-
кратъ вѣишѣтъ вѣсѣго ѡ ѡсмѣхѣтъ сѧ лоукавымъ показоуѣчи сѧ,
а на сѣдѣи змышлѣвѣтъ зрадѣу ѡ чинитъ злѣ мовѣчи доврѣ? Маѣишъ
тыжъ ѡ тотъ знак¹¹⁾, ижъ вѣдѣтъ ѡповѣжино тѣе ѡгѣлѣе по кѣси земли
на свѣдоцтво вѣсѣмъ народомъ, ѡ тогда прѣидѣтъ конецъ; ѡкожъ
видимъ, иже мало не бѣвѣ¹²⁾ свѣтъ набоуки Хрѣвы напѣтѣи ест. ѡ да-
лѣи што боудѣтъ? мовитъ потомъ: „Кды ѡвѣчѣте ѡвѣрдѣишѣ¹³⁾ споу-
стошенѣа ѡповѣданѣноуѣ Даниѣломъ прѣркомъ, стоѣчоуѣю на мѣсѣци
сѣом¹⁴⁾. Кто читѣтъ, нехай зрѣзоумѣкѣѣтъ. ѡ ѡсѣи кто змовитъ
вам¹⁵⁾: „Ѣвѣа Хѣ¹⁶⁾ аѣко „Ѣи¹⁷⁾ там!“ — не вѣрѣте!“ ненависѣтъ брат-
нѣа подаѣтъ мѣсѣце оуже ѡнтихрѣстовы. прѣше ковѣмъ готоуѣтъ
дѣаволъ ѡщѣпенства ѡ разрѣхи межи людьми, абы тымъ лѣтѣкѣи
прѣнат¹⁸⁾ кыа. гди прѣидѣтъ. Нехай же то не вѣдѣтъ, абы кто
с тѣгошны¹⁹⁾ ѡвѣкатѣи аѣко ѡзъ ѡишѣхъ сѣжѣтъ вѣишѣ²⁰⁾ пристоуѣи
до корога Хѣа. Ѣ томъ аѣла Пѣвѣ²¹⁾ ѡвѣишъ показѣлъ знакъ мовѣчи.
„Иже ѡсѣи прѣше не боудѣтъ ѡщѣпенство ѡ ѡкѣжетъ сѧ чѣкѣъ беза-
конѣишъ, сѣи²²⁾ затраченѣа, сирѣтѣкѣаючи сѧ ѡ выносѣчи сѧ надъ
всѣкого назыкѣамаго Бгѣа аѣко кожѣицоу, такъ ижъ сѣдетъ вѣ црѣкви
вѣишѣ, ѡказоуѣчи сѧ, же естъ кѣомъ. а зааи не памѣтѣѣтъ. Ѣкожъ вамъ
мовѣла ѡишѣ бѣ вѣа²³⁾ жѣишѣчи? ѡ тѣишѣ²⁴⁾ вѣдѣѣтъ, што ѣго задрѣ-
жоуѣтъ. ажъ поки сѣ посредѣкоу²⁵⁾ выникнѣтъ ѡ тогда ѡкрыѣтъ сѧ беза-
конѣишъ, которѣго Гѣ бѣвѣѣтъ дѣхомъ бѣстѣ своѣхъ ѡ ѡзгладѣтъ ѡка-
занѣемъ прихѣдѣа своѣго²⁶⁾. которѣго прихѣдъ естъ вѣдѣа справѣишѣи-
скихъ, ко вѣсѣкой потѣужности ѡ знака²⁷⁾ ѡ чѣдѣа²⁸⁾ фѣлѣишѣы²⁹⁾ ѡ ѡ-
кѣжѣкой зрадѣ³⁰⁾ ѡ несправѣдѣишѣи вѣ затраченѣы³¹⁾. тѣе аѣла Пѣвѣ³²⁾
мовѣла. ѡ ѡишѣ бѣже естъ ѡщѣпенство: ѡстоуѣишѣи люди ѡ правѣой
вѣкры, ѡ едины сѣишѣи³³⁾ вѣзнаѣаютъ³⁴⁾, сѣа ѡщѣмъ чинѣтъ, а дрѣжѣи

1) На марі. знак Ѧ. 2) На марі. знак Ѧ. 3) На марі. знак Ѧ. 4) В рукоп. прѣнатъ. 5) В рукоп. зразу напѣсѣво: тѣе, потѣи сѣ слово вѣишѣ вѣ скобѣи. 6) На марі. дописѣно тоуѣжъ рукоуѣ: ѣрѣишѣи сѣа ѡсѣшѣтѣишѣи наравѣнтѣ похѣдѣютъ ѡ тымъ сѣа ѡщѣмъ чинѣтъ

Хѣ ѿ немыт'ности на бытность приведена с'мѣвають мекити. И прѣше іак'не были гѣретиками, а тѣраз ихъ пок'наа црковъ тажчиѣ сѣ. Ѿстоупили члѣци ѿ правды и чиноутъ сѣбѣхъ приправ'ными сѣоками, и в'сѣ сѣбѣхаютъ в'дѣчнѣ ар'кѣжментовѣ, и в'сѣ дадѣт сѣ намовити. Ѿдали сѣ люди ѿ правѣ докрыѣ и болше зезколаютъ на дови'маное, ан'жани похваляетъ самѣю истотоу. Ѿтожъ южъ ест ѿщенство, а маѣмо ѿчиковати корога, и южъ помалоу высылаетъ предъ собою передожджовъ, акы на готовое пришедши ѡстанокъ половилъ. Стѣрѣжи сѣ тогда члѣче и змоцнай твоею дшѣю. Ѿто сѣ црковъ ѿскѣдѣчѣ предъ живымъ Бгѣомъ, ижъ ѡупредъ ѿповѣдаѣтъ ѿ Ан'тихристѣкѣ, ижъжани прїидетъ, и если и при тоѣкѣ вѣдетъ, здаѣтъ ми сѣ а'кп'ше впередъ вѣдѣти ѿ томъ и змоцнити сѣ. Хѣ прав'дикый вѣжѣй единородныи сѣи южъ не прїидетъ ѿ зема'кѣ. И если кто прїидетъ в' поустыняѣ привидѣнїѣ показуючи, не выходы; „ѿв'дѣ Хѣ“ аа'во „ѿнтамъ“ — не вѣр, на долъ и на земаю не смотри южъ, абовѣкамъ з' иѣка прїидетъ вѣдка не самъ единый, іакѣ прѣше, ааѣ з' многими а'гг'лами т'мами ѡкрѣжаемъ, ан'кѣ тихо, іакъ дождѣ на рѣно, ааѣ іакъ блискавица выхѣдитъ ѿ в'схѣда сѣнца, а ѡуказуѣетъ сѣ на зпадѣкѣ; такъ вѣдетъ и приходъ сѣи члѣчѣго.

И заѣ мекитъ: „Ѿбачѣтъ сѣи члѣчѣго на ѿблѣцѣхъ иджчѣго зъ моцоу и зъ славою великою. и пошатъ а'гг'ловъ своиѣ зъ великимъ гласомъ“ и даа'кѣ.

Ааѣ іакъ прѣше к'ды сѣ хотѣла вѣчлѣчити, изъ сѣ панны сѣ народити ѿжидѣемый Бгѣ. дїаволъ ѡупредилъ и ѿбридѣи хитро справѣ звѣдши людъ вѣтѣканѣхѣствомъ, а'живыми бѣгами, которїи сѣ родили і иныѣ родили, ааѣ с' хвалѣнемъ ѡупредик'ши некр'нѣ ѡучиниѣ правдѣ, такъ же и дрѣгїи разъ, ижъ маѣетъ прїйти Хѣ прав'дикый, подпорѣ дїаволъ сѣбѣкѣ в'зѣв'ши гажныѣ против'никовѣ ѡчѣкованїѣ, а наѣболше ѿ тыѣ, который ѿ жидѣокѣта, привѣдетъ іакѣгоѣ члѣка вѣл'хѣка в' чернокнижѣтѣкѣ и в' чарѣваню и в' вѣжѣглѣрѣтѣкѣ в' злоѣ ѡум'кѣючѣго, хѣкатаючѣго сѣбѣкѣ прѣложенѣство римсѣго црѣтѣка, а фалѣшнѣ Хѣмъ назѣветъ сѣ и Хѣымъ назѣкѣйскѣмъ жидѣовъ зрадитѣ, котори сѣ ѣго спѣдѣкаютъ, акы з' ними мѣшкаа, а постороннихъ сѣравами вѣлѣнѣвыми и вѣжѣглѣрѣскими подѣтѣжѣжючи.

И прїидетъ предъ тымъ прѣдрѣчен'ный Антихристъ тымъ спѣсѣомъ, к'ды выѣсанѣтъ сѣ а'кта римсѣго пан'стка и близко южъ вѣдетъ концъ в'сѣго свѣтѣа, тогда пов'станѣутъ десѣтъ кролевъ римскиѣ на разныѣ мѣсѣцѣхъ, а единого часѣа панѣжючихъ. то пакъ по тыхъ единайцѣагыи Антихристъ вѣжѣглѣрѣствомъ своимъ и злою хитрѣстю пер'вѣтъ владѣзѣ римскѣю. Трохъ тѣды предъ нимъ крѣлаючихъ згол'доуѣтъ, дрѣжѣнѣхъ маѣючи подъ собою, зъ спрѣвоу спѣконнымъ и вѣчнымъ

и развѣдываю, чистымъ и мѣрднымъ бѣлоудне боудетъ самъ показо-
вати, а знаками и чѣдами фалшивыми, подстоупки коукларскими
жидокъ шнѣжакъши до цѣдкѣ іако въ влаѣный Хсѣ, которого шни
шчѣкокѣютъ. И на шстанкѣ шмѣнитъ самъ злосланкый срокъгостями
и прѣмъ ламаніемъ, нѣкъ бѣдетъ перѣходити кѣсѣхъ прѣше ѣго кыкѣши¹⁾
несправедливыхъ и безицныхъ¹⁾. и боудетъ бѣжнцѣю и прикримъ, не-
мѣрднымъ и розмантымъ до кѣсѣхъ, а шсеканке на наѣ хрѣтіан. маючи
[власть] на полчѣварта лѣта такъ боудетъ шкроутне зкыткѣвати, ажъ
кѣторымъ зъ іако слакѣнымъ приходомъ ѣдинороднаго сѣла кѣжого Гѣ
нашего Ісѣ Хѣ правдивого потѣдитъ самъ, который бѣжнѣши дѣломъ
бѣсть скѣнѣхъ родствѣхъ бѣжнѣномъ дѣсть ѣго. Того бѣжнѣмо неплонно
мокачи, ала... [тутъ бракуе мѣб. картка рукопису] ...фѣждомѣнтоу
розкопаетъ самъ алако инакѣшими іаковыми способами въсе камѣкѣмъ
розметано кѣждѣ. не мѣжнѣю тоу покритѣмъ крѣхѣнѣго, ала стѣкѣны
и въсе кѣноутрѣ цѣркѣвноѣ, гдѣ были хѣрѣжѣны. тогда шнѣ прѣидетъ
въсѣмѣми знаками и чѣдами фалшивыми, прѣбачаючи кѣсѣкѣ вѣкѣ-
каны. И зъ прѣкѣотѣхъ людско самъ алако мѣрднѣе на зрадѣкѣ маючи,
а бѣпосѣдѣ шкроутностъ и вѣзчѣчѣе покажетъ, и наибѣлѣше на стѣхъ
кѣжнѣхъ. Мѣвитъ ковѣмъ: „Смѣтриа ѣмъ, ала рога тогѣ чинитъ вѣй-
ноу изъ стѣми“. И заѣ на инашѣмъ мѣксѣи: „Бѣдетъ чаѣ фѣрасѣкан-
кый и фѣрасѣнокъ, іаковыи не бываа шѣ того часѣ, іако на землѣи
люди, ажъ до того часѣ“. Срокугѣи свѣкръ, змѣи великѣи, людьми
нѣзкѣтѣжѣный, гѣтокѣи пожрѣти, шѣ котѣромъ много вѣсѣмо мѣкѣ-
лы мѣкѣити сѣ бѣжѣтѣкѣнаго писѣма, ала тѣнѣрѣкѣ дѣла покѣры на томъ
мѣжнѣмо дѣсѣт. Дѣла тѣгожъ вѣдѣаючи спѣотѣкѣного, велико самъ мѣ-
лоуючи вѣлѣговѣрѣныи мѣвила Гѣ, на тѣй чаѣ бѣждѣючи мѣжи жидѣи:
„Нѣхай вѣжѣатъ на горы, а ѣсли самъ кто чоуѣѣ моцѣнымъ быти, алы
зѣбороѣ Шѣтана. нѣхай дѣсѣнтъ, не шслабѣлаю ковѣмъ цѣркѣкѣныхъ
жилъ. и шкѣшемъ нѣхай мѣвитъ: „И кто наѣ разлоучитъ шѣ лѣувѣ
бѣжнѣи?“ и дѣалѣи. ала страшилкѣи нѣхай вѣдѣають, а инашѣи зѣста-
новѣмо самъ. Бѣдетъ ковѣмъ тогда фѣрасѣнокъ великѣи“, іаковыи не
бывъ сѣ почѣтѣкоу свѣкта и потѣомъ не боудѣтъ. Ила хѣлаю Бѣга, жѣ
велико самъ фѣрасѣжнѣкѣ на малѣи чаѣ шпѣисѣуетъ. Мѣкѣитъ ковѣмъ: „Дѣла
выбранѣхъ скорѣчины коудѣутъ дѣны тѣе“. И боудетъ Иѣтихѣристъ
панѣвати толѣко полчѣварѣта лѣта. не прѣркоуѣю, но шѣ Дѣниаа
прѣрка мѣвила; такъ пишѣтъ „Дѣстъ самъ кѣ роукоу ѣго до вѣремени и
вѣремени и полѣ вѣремени“. вѣремя тогда ѣстъ рокъ ѣдинъ, кѣ которѣи
бѣжрѣстетъ приходъ ѣго, а дѣвѣкѣ вѣремени дѣжгѣи лѣта зѣлѣсти ѣго, и
такъ соутъ Гѣ. лѣта. а полъ рокѣ ѣстъ Шѣ. мѣцѣи. И заѣ на инашѣмъ

¹⁾ На марг. дописано: „типерѣшнѣхъ шѣстѣтѣи зѣлѣстю поперѣднѣи“.

дзи, абовѣм поки там не зоб'схѣт са [sic!], Ин'тихрист не прійдет. И прикрито тое мовил не хотачи непрїазни и непотрѣб'ныхъ страховъ оучинити, абовѣм ѣсли бы ѿвно мовилъ, иж за малыи час зотрѣт са римская владза, зараз бы его изъвергълн ѿко того, который зотрѣт. и не мовит, же тое врьзо боудет, але што иж ѡкажет са, к'гда его час прійдет.

Ипсѣлъ: „Ѥже ковѣм таемница ѡправоует са неправости. тѣко тот, к'торыи теперь задрѣжѣт, аж поки несродкоу выникнет, и тогда ѡкрыт са законек'гвалтовник“.

Златѣустый: Таемницѣ ковѣм безаконства Нерона мовит ѡковы в' фик'гоурѣ класного Антихрѣста, абовѣм и Неронъ зѣмъ был и б'гом називати себе коусил са. тѣко тот, который теперь задрѣжоует, то е'етъ свѣтская столица и црѣство, которіе и'нѣ запы'наѣтъ. а к'гда оустанет, повѣдает, и конецъ возмет римская владза. Тогда ѡкажет са безакон'ник, мовачи Антихрѣст, аковѣм кды зоп'соует са римская владза. тогда Ин'тихрѣстова зачнет са владза и дрѣжати начнетъ не толко свѣтского [sic! зам. свѣтскѣю], и'но и в'їю владзоу. абовѣм римское панство тогда до конца зоп'соует Антихрѣст. ѡко тыж и мѣдское ѡ Бакилонан зопсовано, и вавилонское ѡ Прѣсь, и прѣское ѡ Макидонан, и макидонское ѡ Римлань, так же и римское ѡ Антихрѣста, а Ин'тихрѣстова ѡ нашего влѣдн. Тое и Данїиль прорекъ ѡповѣдалъ. Надьто

Етѣй мѣнкѣ Ипполит, папѣж римскій о скончѣню свѣта пишѣчи и ѡ Ин'тихрѣстѣ ѿвно мовит: „Гжт е'етъ розоум, а кто маєт мѣдрость, нѣхай зрахоует личбоу свѣра, аковѣм личка чѣка и личка его е'етъ х. ѣ. и ѣ. много нандоуѣмо имень, к'торыи, мовит, могоутъ быти с той личбы, ѿко Титанъ¹⁾, который и'мѣ стародавнее и славное е'етъ, ал'ко папѣское“. И'вно тѣды е'етъ, же то соут, к'торыи тепер владноут Латинници, абовѣм на б'дн-ного чѣка переложивши бываѣт Латинос. Потреба тѣды в срдци дрѣжати таемницѣ в'їю зо страхом и зѣ вѣрою заховати. Цо пророковали в'їи прорци, амымо са не грѣшили, к'гда бѣдет. а зрозѣмѣмо в' тот час, к'гда боудет приходити, абовѣм и'мѣ его вар'зо всѣм ѡбѣявит са. Мовит бовѣм Данїиль: „Тыи захованѣ боудоут ал'ко з'громадат са под рѣкоу его: Едом и Моавъ, поѣток сѣвѣ Ам'монихъ, абовѣм тыи соут, который боудоут приставати до него для роз'даю и кролем его себе оучинят“. Едом ковѣм соут сѣы Исавовы, а Ам'мон и Моавъ, кото-

¹⁾ На марі. тоуж рукою дописано: Титан ест е'етъ подземный, дѣмон.

рый ѿ двох д'щерей Лотовых родили ся, и ѿ оных род аж до того часѣ трѣвает. а онъ призоветъ до себе люди жидовскіи зо всѣхъ сторонъ и оучинитъ ихъ іакѣ свои дѣти, ѿвѣщаючи оучинити кости въ Іерусалимѣ, абы ся поклонили [емѣ] іакъ Бг҃ъ. Ико проркъ Дѣды мовитъ: „Зверетъ всю моцъ свою ѿ в'сходу ѿ сѣнца и до заходу, въ торыхъ звалъ и въ торыхъ не звалъ“. Една божьмъ седмирина ѿстатная к полѣи ся роздѣлантъ, що естъ конецъ всего свѣта, въ которой половини седмирины займѣютъ ѡбѣдѣ прорки Енохъ и Іаѣа. они божьмъ боудѣтъ проповѣдати оубранныи къ плахты, покоутоу людямъ и Антихрѣстовъ приходъ по всѣхъ сторонахъ проповѣдаючи презъ ѿ. с. ѡ. днѣи. И поневажъ не всѣ могутъ розѣумѣти, что ѿ той таѣмници Даніила мовилъ. але мы ѿ томъ нѣчего не ѡутанемо ѿ разѣума правдиного тыхъ, который розѣумъ досконалыйи маюти. Чотыри вѣстыи Даніила видѣа: прѣшю л'вицѣ, мовитъ, выходячоу зъ моря, вавилонское панство покѣдетъ, то божьмъ естъ ѿбразъ золотаа голова. И по лвици второго звѣра видѣа подобнаго медвѣди, а то были Прѣсы, а божьмъ по Вавилонянохъ Прѣсы панство дрѣжали. И што мовитъ: „Три рекы ко ѡустѣхъ его“, три стороны ѡказѣетъ: Прѣсы, Мѣды, Вавилоняны. И потомъ третій звѣръ, рись, а то были Еллини, по Прѣсѣхъ божьмъ Іаѣандеръ дрѣжалъ црѣство макидонское и звалъчилъ Дариѡуса кроля, и тотъ показалъ ся мѣдъ. И што мовитъ: „Томѡу дѣ. головы“ — на дѣ. части роздѣлило ся црѣство по немъ, которое самъ роздѣлантъ. „Потомъ, мовитъ, звѣръ дѣ.и страшный и дикый, соубы его желѣзны, ногти еѣмѣ мѣданы“. кто то маетъ быти? Ромеи, то естъ Римляне, поневажъ естъ желѣзо ѣнѣшнее црѣство. „И видѣа емъ — мовитъ — ѡу звѣра того десѣтъ роговъ, и ѿто рогъ малыйъ възвышолъ межъ ними“. Тымъ ѡказалъ, ижъ нѣхто не ѣнѣшій естъ Антихрѣстъъ повстаючи, тотъ божьмъ жидовское црѣство по-двинетъ. И тѣи, который выкоренили ся предъ нимъ, три црѣкѣ ѡказѡуетъ, египетского, ликійского и ефиѡп'ского, которыхъ воюючи ѡубіеѣтъ. И такъ всѣхъ звовавши црѣстковати боудетъ мало злыѣ тоу мѣтлѣ.

И потомъ ѡложитъ всѣ црѣства тотъ, который идола съкроушиа, камѣи безъ роукъ ѿ горы ѿтрыг'ишій ся, который сталъ ся великая гора и всю землю напѣхнулъ, то естъ Хс҃ъ, и дастъ црѣство стѣмъ вышнего. Ико Даніила мовилъ: „Видѣа емъ во снѣ въ ночи, и ѿто на ѿволоцѣхъ ѣесныхъ іакѡ снѣ чѣчѣи ѣшолъ и до старого днѣи дошолъ. и томѡу дано естъ владарство и всѣ люди и поколѣна народовъ, а влада его вѣчнаа, который естъ нѣснымъ и присподнимъ црѣмъ и сѣдѣа всѣмъ назвалъ ся.

Се популярна компіляція есхатологічних оповідань і толковань отців церкви, зложена десь на Україні в початку XVII в. з полемічною метою. На сю мету вказує досить виразно те, що над текстом викладу Івана Златоустого (стор. 53 і 55 рукопису) написано „Зизанія“. З огляду, що твір Зизанії про Антихриста (Казані: св. Кирила патріарха ієрусалимського в Антихристѣ ѿ знакохъ его, друк. 1596 р.) маємо переписаний у тім самім рукописі о. Теодора з Дубівця (стор. 281—376), можна догадувати ся, що отся безіменна компіляція була зложена як антідот до Зизанієвої книжки.

С. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 97—100.

Слово ѿ послѣднихъ днѣхъ. Гѣ бѣсви ѿ чѣ. Иже въ сѣхъ сѣа пишетъ сѣ Несторіа сложена сѣмъ Маѣиміаномъ архієпископомъ бѣлоградскимъ, ѿкожъ пишетъ ѿ послѣднихъ лѣтѣхъ, ѿко сѣ ѿмаєтъ дѣяти въ седмѣи тисѣци, иже ѿмаєтъ пополнѣти [сѣ] Ісаіино пророчество. Ікожъ написалъ сѣмъ еѣганстъ Матѣй ѿ послѣднихъ днѣхъ, иже вѣстанѣтъ црѣ на црѣ, панѣ на пана, ѿ бѣдетъ мрѣзостъ къ людѣхъ ѿ мѣтѣва ѿ градѣхъ ѿ клѣветѣ въ ѿзыцѣхъ ѿ нечѣстѣи въ [братѣхъ] ѿ грѣдѣст ѿ самолюбѣіе ѿ рѣзѣ ѿ хѣла на сѣго дѣа, ѿ пониженіе крѣста чѣстнаго, повѣстанѣтъ ѿ порывѣетъ сѣ кѣмъ на коѣма, побратѣмъ на побратѣма, братъ на брата, сѣнѣ на ѿца. ѿ бѣдоѣтъ неслѣсъ въ книгѣчѣи, поповѣ боѣдѣтъ пѣаннѣѣ, ѿ [не] бѣдѣтъ вѣрѣти ѿ стаѣѣ бѣомъ. ѿ великъ пламѣнъ ждѣтъ таковыхъ поповѣ, иже самъ сѣнѣ бѣжѣи сотворѣніе рѣкою своєю совокоѣпи своєю крѣвѣю, боѣпасѣ ѿ вражѣмъ мѣтѣльства ѿ поставѣи по собѣ паствѣѣ ѿ бѣчѣтѣѣ, ѿ прѣше сѣхъ вѣ. аѣслѣ, по нѣхъ Моѣсѣѣ і Ірона, Мелѣхисѣдека, Захарѣѣѣ ѿ сѣхъ ѿцѣѣ тѣ. ѿ нѣ., иже бѣтверѣди сѣоѣю вѣроѣ хрѣстіанскоѣю. і нѣшѣи сѣѣи ѿцѣѣ бѣтверѣдиша вѣрѣ хрѣстіанскѣю, аже ѿ до седмицѣѣ. ѿ дѣшнѣѣ седмицѣѣ въ сто поповѣ не ѿбѣраѣетъ ѣдинаго сѣа въ сѣхъ правилѣхъ. прѣто Гѣ Бѣ не трѣпа зрѣти вѣзакѣніе нѣше ѿмаєтъ поѣстѣти ѣ.ю казнѣ на землю.

Въ лѣтѣ 73. ѣ. ѣ. ѣ.-го мѣца ѣю¹⁾ ѣ. дѣнѣ иже боѣдетъ таковыѣ градъ. дождѣ, иже камѣніе бѣдетъ разбивѣти гради ѿ мѣста, ѿли гдѣ кого застанѣтъ ѿ живыхъ, затопѣтъ ѿ забѣѣтъ. ѿ то сѣа станѣтъ за годѣнѣ... на ѣ. части свѣта, ѿ бѣдетъ великаѣ лѣ¹⁾ по . . .

¹⁾ Одно або два слова в рукоп. вибѣдѣли.

пожитковъ, никтож ниѣ не возмет. протѣж оу тыи часы боудутъ завидѣти живыи оумерлымъ и кждетъ двоѣ помста ѿ мѣстиваго Бѣа.

Къ лѣтѣ 73. мѣ. и. го роѣ иж оупаде зима и бждетъ на зѣмли вѣ. сажѣн, и почнеѣ ген. г. днѣ. а престанетъ априлѣ 5. днѣ. тѣ боудутъ задѣшати сѣ вѣ домѣхъ и оу мѣстѣхъ. Бо снѣ бжѣи правѣ не трѣпа зрѣти безаконїи людскихъ, бо лѣжа и неправѣда покрыла кѣсю зѣмлю и ненавнѣ и неправда и непрїазнь поржшила гнѣвѣ бжѣи на мирѣ. тѣ все исповѣда бжѣинныи Маѣимїанѣ на ѿшествїи свѣта сего.

И засѣ наказа бжѣинный Маѣимїанѣ: кгда бы было распоматанїе въ дѣховнои вещи, иж бы исплѣняли на кождый днѣ правило по все днѣи и недѣлѣ поплѣняли, завжды бы не оупоустили маѣбен прѣстѣла бжѣа мѣре вечерѣ и оутро, была бы ици ласка бжѣа. а засѣ бы црѣ покѣстагноуаѣ боѣры ѿ великоѣ грабанїа, а боѣре людий ѿ великихъ избытковъ, ѿ игорѣ бѣсовьскихъ и ѿ пицалїи и бжѣновѣ, ѿ пѣсовѣ и жребїи, нечѣстоты и ѿ пїанства, бо пїанство всемоу зломоу . . . и засѣ стѣхъ днѣи въ правдѣ приводитъ . . . стѣа недѣла наче всеѣхъ стѣхъ праздникѣ . . . тикѣ правдѣ. а ици пишетъ, иж грозоу на снѣхъ и на дщѣрїи своихъ. И засѣ пишетъ, иж бы крѣсть Гѣднѣ [была] чѣтован и дрѣжован съ страхомъ и трепетомъ, тѣды бы тотѣ помстоу ѿпросила прѣстѣла Мрїа оу снѣа скоѣго мѣстиваго Бѣа нашего. и иик и прѣно и вѣкы вѣкомъ. амин.

Отсе досить недоладно сконпоноване і ведобре заховане слово (на однімъ розї рукопису пѣсьмо на карткахъ від потираня пальцями а може й від вохкости виблїдло і зробило ся нечитке) виглядає якъ відгукъ якоїсь невідомої близше апокаліпси про остатнї днї Максимїана, що був чимось причасний до виключеня з церкви відомого вретива Несторїа.

Т. Бібліот. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевича ч. 208), рукописний уривок, писаний скорописомъ XVII в. к. 5—6.

Исторїа алеко новина ѿ Пнѣтихристѣ. Мнѣ велможные княжата и вшитки панове, и вшѣлыкый хрѣтїанский члѣвчѣ. Явыѣ вѣдала, зѣ моря, зѣ выспы изъ ѿкранны Малта названнои, к томѣ напереднѣшии мистрѣ и справца крѣлевства и панства

Іерусалимскаго. Ѽзна'мѣмо тым писаным нашимъ каждому хрѣстианскому человекуки, великому и малому, тѣю нокниѣ, которая ся стала ро^у вѣѣа ѿхадѣ. ѿ Бакилон'ской краниѣ. Так ся ѡзна'мѣетъ, иж б^омо ѿ нашихъ послов слышали, котори^и есмо были до Бакилонѣ мѣста послали на довѣдованіа, иж слышали там единѣ дивнѣю и барзо чѣднѣю нокниѣ ѿ едно' барзо красно' и спанкло' жинѣ жидовиѣ, которѣю звано Кармѣта, котрая мешкала ѿ едно' мало' и завѣрсла (?) веси, так названо' Ѽка. тѣди таа жена породила барзо дикное и чѣдное дитя пахоаштко, которое то дитя боашѣ было черноѣ, нежели бѣлое. а ежели бы ся ѿ оца мѣло почати, тѣды ѿ том жадны' чѣкъ не может знати и повѣсти. але бо того дитяти естъ такаа твар и постака. Нанрод маєт короткѣю шию, кончастѣю головѣ и долгиѣ ѡха і долгиѣ ѡста, а зѣбы маєт ѡстрѣиѣ барзо. Чоло теж маєт з'морщенное барзо и твар, а нѣс маєт долгиѣ и крикы', як ѡрловый. а тоѣ дитя як ся народило, тѣды ѡсмого днѣа почало ходити и чѣда чинити, и барзо розѡмно можило, а то так, повѣдали, же ся на него розѡм велики' люд барзо ся чѣдовал. ѿ тыхъ кшнсткнхъ справахъ повѣдали нам нашѣ послоче, котры' есми были до Бакилонѣ мѣста послали на роз'вѣд'ки, и видѣли тоѣ класное дитя, як з людьми жартовало и чѣда чинило великиѣ. а то так скоро ся народило, тѣды при іго нароженію ставало^о зараз днѣа и зраки барзо великиѣ, так же того самого днѣа, коли^о народило, правѣ ѿ самое полѣдне. тѣды сѣнце по кнака раз затмило ся было, а того затмѣнѣа ѡбывателѣ ва[ви]лон'скиѣ з' великим страхом смотрѣти и видѣти мѣсѣли. потом зараз першии ночи по нароженію того дитяти ѡказала ся великаа свѣтло^{ст} и великаа іасно^{ст}, так іакобы ѡгон иѣ повѣтря падал над тым домом, к' котором ся народило. к' то' час матка сама зостала^о, а тоѣ дитя на повѣтря было з'никнѣло. потым зась на дрѣгн' ден рано падала з неба манна, перлы и дорогоѣ камѣне як дождѣ, а третѣго днѣа за^о слышали там страш'не шаркана, базнаѣш'кове и тыжѣ иныи барзо дикныѣ потворѣи.

И коли ся за^о нашѣ посланцѣ вывѣдовали, цѣбы то значило таа манна и дорогоѣ камѣне, тѣды тоѣ дитя за^о зноеѣ ѡказало ся и такъ им повѣдало, ижѣ таа манна то б^ост перлы и дорогоѣ камѣне так ся знаменѣет великоѣ цѣстѣи и богатство и слава над тыми людьми вѣдет, котрыи бы вѣровали к' него; а цѣо за^о стороны того шаркана, тѣды тыжѣ тоѣ ся знаменѣет все злоѣ нещѣстѣа дочасное и вѣчноѣ над тыми, котрыи бы не хотѣли вѣровати к' него. Повѣдали нам и тоѣ нашѣ посланцѣ,

иже правѣ того часѣ, гдѣ тоѣ дитѣ народило сѣ, нже тои ден
всѣ горы и пагорки пороспадали сѣ на двое ѿ вавилонскоѣ странѣ,
гдѣ сѣ народило. Тамже един баалванъ варзо великий деревяны
поганский ѿпал на землю ѿ Бавилонѣ мѣстѣ и розена сѣ на двое;
теды в том болванѣ наденѣ естъ картка, на котороѣ было напи-
сано такъ жидовскими слоуы мовачи: „Южь пришло нароженіе
того Антихриста, юж сѣ народна“. на тое еще и тотъ велики
дивъ и взрокъ повѣдали намъ наши посланцы, нже того часѣ, гдѣ
народил сѣ тоѣ Антихристѣ, теды слышаны были страшивы
голосъ зъ неба тыми слоуы ѿгромными мовачи: „Приправте, при-
правте сѣ а приимте сына моего! вѣгословенны вѣдѣть, котры
вѣкрѣетъ в него и не вѣдетъ затрачоны“. А тотъ гласъ слышаны
былъ далеко на триста милъ, и такъ и зъ иншихъ земель люде при-
хodiaтъ, которіе ты дикы и зраки слышали, иже хотѣчи досвѣдѣ-
чити с пиѣма стѣго стараго и новаго законѣ, жебы то былъ вла-
стный Антихристѣ, а сыномъ затрачениѣ и вѣчного проклятства.

Мы такъ томѣ всемѣ, що намъ наши посланцы зъ Бавилона
мѣста принесли и повѣдали, теды ищѣмо на томъ досыт не
мали и не вѣрилимо имъ, але презъ болюше свѣдоцтва и дла
лѣпшен пивности того ксего, що сѣ тамъ стало, тедымо мы
сѣмѣ нашѣ зобрали, и порадивши сѣ вѣполъ вшитки, такъ есмо
нашли и докончили нашѣ радѣ, изъ межъ себе д. персонѣ выбра-
лимо, двѣ дѣховны и двѣ свѣцки, абы поухали до Бавилонѣ
мѣста, абы с правдивого свѣдоцтва тои новины абы до насѣ
прислали. Которіе то послове наши были тамъ ажъ на самомъ
мѣстѣ, що видѣли своими власными ѿчима того самого Ан-
тихриста, такъ передъ нами мовла и велики чѣда чинил тотъ Ан-
тихристъ: теды мертвыи зъ гробовъ вставали, нѣмыи промовали,
глахуи чѣли и хромыи ходили, хоринъ ѿздоровали. И такъ гдѣ
на такіи чѣда люде смотрѣли сѣ, теды много ихъ ѿкрѣвали
к него, приписѣючи имѣ чѣсть и моцъ якъ Бгѣ. Повѣдали намъ и тоѣ
нашѣ посланцы, же чѣда не малыи, котрымъ сѣ чѣдовали; але и
то не миншамъ, нже сѣ дѣвовали горамъ и пагоркамъ, що пороспа-
дали въ полъ тамже ѿ вавилонскоѣ краинѣ, такъ тежъ и на болвана
розвѣпленого въ мѣстѣ Бавилонѣ, що такъ же своими ѿчима
видѣли и ко Гдѣ Бгѣ вдыхали. Про инши чѣда бы и писати
вамъ, але тоѣ тѣлко в кратцѣ вамъ ѿзнамѣемо, що сѣ стало, и
посылаемо до ва. а прѣтежъ вы, панове, и вы, ѿци дѣховны и всѣ
набоженства хрѣтианского и вѣри правдивои люде, пилю смѣ-
трѣте и всѣгда памятаѣте, що кончина вамъ сѣ ѿзнамѣетъ и ѿпо-
вѣдаѣтъ сѣ ѿ томъ пришло и фалшивомъ Антихристѣ. Бо за-

правды ко кѡнцѣ приходитъ. Лѣч дѣхстѣ сѧ всѣ в ча, прѣдкнѣ Ѡ сна провѣдани ѿ чѣными были закше вѣ днѣ ѿ в ноши, а ѡ том старанѣ, дѣхстѣ томѣ зломѣ ѿ фалшикомѣ Антихристѣ Ѡ-пиратиѣ змѣли, а зводитиѣ не давали ѿ не вѣровали ѣмѣ, але при ѣвѣли Ис Хриѣтовомѣ трвали і Ѡ него не Ѡстѣпали, але ѿ живот своѣ при нем скончили. амин.

Таю новина стала сѧ в Бавилонѣ мѣстѣ рок. 1640. мѣца генвар., а принесено до Угорскон зѣмлѣ рок. 1641. хлѣ. Tu ne crede malis hisce et falsis Antichristi pugis. Вѣрѣ нмѣй ко Хѣ Ісѣ распѣ-таго, Бѣа ѿстиннаго.

Отсей руськѣй текст — переклад апокріфічної „тавети“, що коло року 1640 із Угорщини були принесена до Польщі в латинським текстї і швидко розширила ся тут перекладена також на польську мову та довго наповняла жахом забобонні уми.

Додатки і поправки.

Вже значна часть отсього тому була надрукована, коли менї явила ся можливість користувати ся інтересною збіркою рукописів о. А. Петрушевича, що тепер зложена в Народнім у Львові і скатальована здебільшого д. Свистуном. Отсе причина, що доповнення до сього тома виходять такі просторі.

До розділу I.

(Катехізми на апокріфічні теми).

II. Рукопис Народного Дому XVIII в. (Муз. о. Петрушевича ч. 213, к. 23—27).

(Вопроси сѣго Іаснаїа Великаго и Григорїа Бѣослова).

1. Вопрос: Колко Ідам лежалъ мертвъ, гди его Гѣдъ злѣпилъ з глинни?

Овѣт: Ї. лѣт лежалъ.

2. Вопрос: Что рек Ідам, гди его Бѣъ шживилъ?

Овѣт: Рек алилаѡа.

3. Вопрос: Что бѣ алилаѡа?

Овѣт: Хвалю тебе Бжѣ.

4. Вопрос: Что рече Ідам, игда шживи его Бѣъ?

Овѣт: Рече: вѣсено црѣтво ѡца и сѣа и сѣго Дхѣа всигда, нинѣ и присно и во вѣки вѣкомъ. аминъ.

5. Вопрос: Кто не рожденъ та ѡмеръ, и кто родилъ ся и не ѡмиралъ, але мѡснт ѡмерати?

Ѡвѣт: Идам не родил ся и ѡмерлъ. Еноу ї Илия родили ся и ище не померли, але мусят ѡмерати Ѡ Антихриста.

6. **Вопрос:** Кто на троу ногах ходит?

Ѡвѣт: Члвкъ, во двѣ нозѣ а третая палица.

7. **Вопрос:** Чий гласъ было слышано Ѡ костека и до запада?

Ѡвѣт: Евин, гдѣ чадородне тяжко было.

8. **Вопрос:** Кто первѣе Бѣа нарече?

Ѡвѣт: Сатана.

9. **Вопрос:** Колко Идам пребив в раю?

Ѡвѣт: Ѡ 3-го часа до 9-го.

10. **Вопрос:** Ключ дръвян, замокъ водян¹⁾, заиц пробѣжа, а ловицъ стонѣ.

Ѡвѣт: Ключъ дръвян — жезлъ Моисѣевъ, замокъ водян — море, заиц — Моисей, ловицъ — Фараон, гдѣ гонимъ за Израилемъ и стонѣлъ.

11. **Вопрос:** Кто не согни и не восмердѣ?

Ѡвѣт: Лотова жена в Содомѣ.

12. **Вопрос:** Гдѣ стѣдено не теплымъ смѣсенъ сѣ?

Ѡвѣт: В Содомѣ и Гоморѣ.

13. **Вопрос:** Кто неплодный и кто не растет?

Ѡвѣт: Діаволъ неплодный, каменъ не растетъ.

14. **Вопрос:** Единаго шѣкали, а трѣхъ знайшли, а иже Ѡвѣтитъ, повѣла ѡмрла дѣца.

Ѡвѣт: Единаго крѣта Гедня шѣкали, а 3-хъ знайшли, два разбойничѣ, а третій Геднѣ. и не могли знати, который крѣтъ Геднѣ. на той часъ была ѡмрла дѣца во Иерусалимѣ, и почали класти крѣти на дѣцѣ ѡмрлаѣю. тѣмъ положили крѣтъ единаго на дѣцѣ — не воскресла, положилъ и дрѣгий — не воскресла, а гдѣ положилъ 3-и крѣтъ, воскрѣла дѣца и такъ познали крѣтъ Хрѣвѣ.

15. **Вопрос:** Что естъ вода превише нексѣ?

Ѡвѣт: Гдѣ стѣи Іѡанъ крѣтилъ Бѣа Хѣ, изливъ наверхъ Геднѣ, то называетъ ся вода превише небесъ.

16. **Вопрос:** Что естъ кадилица?

Ѡвѣт: Прѣстѣ Бѣа.

17. **Вопрос:** Что естъ епитрахиль?

Ѡвѣт: Ланцѣхъ, гдѣ веденно Хѣ за шию ланцѣхомъ предъ Пилата на morderstwo.

18. **Вопрос:** Что естъ еугаїѣ?

Ѡвѣт: 3-ста Гедня.

¹⁾ В рукоп. дръвян.

19. Вопрос: Что е^{сть} воздухъ?

О^твѣт: Гробъ ж^{ив}ый.

20. Вопрос: Колко небесъ?

О^твѣт: Ї.

22. Вопрос: Гди не било неба и землѣ, гдѣ Б^{ог}ъ былъ?

О^твѣт: На повѣтрѣ, на воздухѣ, и тѣ били три комори, въ тѣхъ коморахъ бѣше О^{тецъ} и С^{ынъ} и Д^{ухъ} с^вѣтъ на вери крила к^рст^уреню. Такъ мовитъ ѿа^нг^{ел}ъ: ходи на крила вѣтр^уреню, тво^й а^нг^{ел}ъ свои д^ухъ.

23. Вопрос: На чомъ земля стоитъ?

О^твѣт: На водѣ, а вода на камени, а камен на о^гни, а о^гнь на чотирохъ столпѣхъ, а столпи на совѣсти б^{ож}ьей.

24. Вопрос: Для чего ког^да крилами трепещетъ?

О^твѣт: Для того, ко гди с^лнце зайде, тѣди а^нг^{ел}и и арх^ан^гел^и, С^ераф^{им}и, Х^ер^уб^{им}и возм^утъ с^лнце и з^ер^ютъ о^дѣжд^у с^лнечн^ую и корон^у слонца и поставятъ на пр^етолѣ слави Г^од^иа, а с^лнце яко два а^нг^{ел}и стоятъ, дондеже приходитъ ч^а свитан^и; тѣди а^нг^{ел}и и арх^ан^гел^и беру^т слонце во о^дѣжд^у и складаютъ и корон^у на слонце и нес^утъ на в^осходѣ, и нес^утъ слонце пр^ед^об^ог^имъ т^емъ а^нг^{ел}омъ. Б^огъ ког^да, к^отри въ мери стоятъ по колѣна, Ж^из^ни^и н^им^и ког^до^уки. и ѿ того ког^да е^{сть} перо въ нашихъ ког^до^укахъ, перо подъ правимъ плечемъ, и той ког^да зап^ече мовачи: „Б^ог^оу^мо^удавче, посл^и свѣтъ мироки!“ а тѣмъшнихъ ког^до^укахъ т^ое перо пос^верентъ и такожъ сп^ѣвають и не сп^ятъ ажъ до дня, тѣмъжъ слов^и: „Б^ог^оу^мо^удавче, посл^и свѣтъ мироки!“

25. Вопрос: Какъ с^впостата боретъ ся?

О^т: Д^нь и н^ощ^ь.

26. Вопрос: Что е^{сть} такоже, гди звѣзда в^зз^ер^юнокъ зъ неба летичи и искри зъ себе п^оскаетъ?

О^твѣт: То разб^иж^емъ планети, гди на земли тихо, вѣтр^у нема, а до того еще гди вѣдр^ивно г^раетъ. тѣди подъ ѿб^лаками т^ак^ие вѣтри спотикаютъ ся, вѣтръ зъ вѣтромъ, ажъ искри зъ себе м^ос^ятъ п^оска^ти. а люд^е вид^ичи тѣ искри спадающ^и на з^емлю кр^ест^уятъ ся, разб^иж^уютъ, же то звѣзда зъ неба летитъ, або тѣжъ звѣздой с^я д^іаволъ б^учинитъ. И томъ не потреба вѣрити. и т^ое н^ѣч^ого н^ѣком^у не ш^кодитъ. Такъ опис^ютъ поетик^ое, же гдн^и слонце на з^емлю в^пало, тѣди б^и б^ог^е свѣтъ заст^опно^у. а звѣзда гди б^и зъ неба на з^емлю сп^ала, полъ свѣта б^и заст^опно^у.

27. Вопрос: Гробъ живъ ходитъ, а м^ертвецъ въ немъ сп^ѣкаетъ.

О^твѣт: І^онна гди во чр^ѣкѣ китовѣ б^ыла.

28. Бопрос: Которое ремѣсло першое было?

Овѣт: Кравецтво.

29. Бопрос: Которий цвѣтъ найперше цвѣтетъ, що его ѡвсѣ свѣтъ чекаетъ?

Овѣт: Лѣто.

30. Бопрос: Члѣкъ бѣ богатъ зѣло и всего имѣаше, едино-гоже не имѣаше, и проси нищого, и даде ему нищій.

Овѣт: Члѣкъ когатъ Хѣ все имѣаше, крѣщеніа не имѣаше, и прииде къ Іоанну проси крѣщеніа, и даде ему Іоан.

31. Бопрос: Кто крѣсти прѣвѣю Бѣ?

Овѣт: Петръ і Іоанъ Бѣословъ.

32. Бопрос: О колко частей созданъ бытъ Адамъ?

Овѣт: О ѱ. О зѣмля тѣло, О моря кровъ, О сѣнца шчн, О ѡблака мислѣ, О вѣтра дѣханіе, О каменіа кости, О дѣла стѣго дѣла, власи О повѣтра.

33. Бопрос: Іакъ нарече сѣ имѣа Адамъ?

Овѣт: Посла Гѣдъ аѣгли и рече: „Идѣте и шѣте члѣкъ имѣа“. Мѣханаѣ иде на востокъ и видѣ звѣздѣ, имѣа еи Іа-кѣдѣма, и взѣм О неи а и принесе предъ Гѣда. Гакрѣна иде на запад и видѣ звѣздѣ имѣа еи Дѣкиѣ, и взѣм О неи д и принесе предъ Гѣда. І Раѣана иде на полѣноцѣ и видѣ звѣздѣ, имѣа еи Мар-савѣна, и взѣм О неи м и принесе предъ Гѣда. И рече Гѣдъ ко ар-хѣаѣглом: [Како] имѣа томѣ члѣкѣкъ? И рече: „Адамъ“. Рече Гѣдъ: „Бо правдѣ нарече сѣ имѣа ему Адамъ“.

34. [Бопрос]: Для чего постѣмъ средѣ?

[Отвѣт]: Для того, ко Іюда Жидомъ Хѣ продаѣ за ѱ. среб-никъ (ѣгрѣдѣ. грошей) еѣ средѣ. а пѣтокъ постѣмъ, бо Хѣ на крѣтѣ висѣвъ¹⁾.

35. Бопрос: Котрого мѣца Адамъ созданъ бытъ?

Овѣт: Мѣца марта дѣня ѣ-го години шестѣи.

36. Бопрос: Колко Адамъ дѣтей мѣа?

Овѣт: Сѣновъ ѣ. и дѣтерѣй ѣ.

37. Бопрос: Кто солга спасе сѣ, а истиннѣ рекъ погнѣе?

Овѣт: Петръ солга сѣсе сѣ, а Іюда истиннѣ рекъ погнѣе.

38. Бопрос: Что еѣ: милѣст и истинна стрѣтѣста сѣ, правда и миръ ѡблиѣнѣзаста сѣ?

Овѣт: Милѣст еѣ Бѣа, а правда и миръ еѣ, гдѣ сѣ стрѣ-тиѣи прѣстѣа Бѣа и Сѣисавѣда, цѣловѣстѣ сѣ ѡбѣ матери.

¹⁾ Отсе питанѣ зъ вѣдѣовѣдѣю дописано на чѣстѣи полѣ рукописѣу вѣдѣвнѣи по-черкомъ.

39. Вопрос: Что естъ ї. хлѣбовъ и что ї. тисащъ народовъ?

Ѡвѣтъ: ї. хлѣбовъ сѣ. ран Христовиѣ.

40. Вопрос: Колко бѣа потоп на земли?

Ѡвѣтъ: гї. мѣсѣцѣй.

41. Вопрос: Како имѣа волхвомъ принесшимъ дари?

Ѡвѣтъ: Распар, Балтазар и Мелхишон.

42. Колко Хсѣ бѣа во Египтѣ?

Ѡвѣтъ: ї. мѣсѣцѣй.

43. Вопрос: Како имѣа древо, на немже Іюда шѣхси сѣа?

Ѡвѣтъ: Мирникъ.

44. Вопрос: Кто содѣлаа крѣстъ Хсѣвъ?

Ѡвѣтъ: Приминъ жидовскій Филонъ.

45. Вопрос: Кто прободеа Хсѣа на крѣстѣ?

Ѡвѣтъ: Логинъ.

46. Вопрос: Како имѣа аггломъ Ѡваликушимъ каминъ Ѡ гроба?

Ѡвѣтъ: Имѣа аггломъ Ізбѣнаѣ и Калѣнаѣ.

47. Вопрос: Гдѣ написаа Мадѣй еѡлѣіе?

Ѡвѣтъ: Мадѣй паруса на востосі еѡлѣіе члѣвчимъ шкразомъ, Марко написаа на полѣдни во Іерѡсалимѣ аѡкимъ шкразомъ, Лѡка написаа на сѣвернѣ телчимъ шкразомъ, Ішанъ написаа на юзѣ аггласкимъ шкразомъ.

48. Вопрос: Чтѣ естъ висота небесная и широта земная и глѣбина морская?

Ѡвѣтъ: Ѡцѣвъ и Ѡнѣвъ и Дхѣвъ сѣ.

49. Вопрос: Что естъ дѣ. рози на земли?

Ѡвѣтъ: Востокъ и западъ и сѣверъ и югъ.

50. Вопрос: На колко частейъ раздѣланъ Бгѣвъ море?

Ѡвѣтъ: На кї. частей.

51. Вопрос: Что естъ небеса повѣдають славу божію?

Ѡвѣтъ: а. Гендъ, в. Енохъ, г. Еносъ, д. Ной, е. Авраамъ, з. Ісаакъ, з. Іаковъ.

52. Вопрос: Члѣвкъ нѣккий сохощаа Ѡ Іерѡсалима во Іерихонъ и во разбойникиа вѡпадѣ.

Ѡвѣтъ: Члѣвкъ естъ Іадамъ, а Іерѡсалимъ рай, а разбойникиа дѣволъ, а назви грѣхѣи, а їерѣй Моисѣй, а Левитъ Ішанъ, а Самарѣянинъ Хсѣ, а гостинница црѣковъ, а гостинникъ Павелъ, а послѣдній контрактъ пришествіе Хсѣо, а масло млѣтѣниа, а вино кровъ Хсѣа.

53. Вопрос: Кто завтра идетъ виноградъ чистити?

Ѡвѣт: Дѣлатііе апѣтели, а приходшии во єдинадесятный час Мадєи

54. Вопрос: Посла Гѣдъ два вѣника своимъ гл҃юще: „Идѣте во преднюю вѣсѣ, и шєріацїте шєла привязана и жрєєи с нимъ“.

Ѡвѣт: Вѣс єстѣ мир, а шєла Жидове, а жрєєи с нимъ хр҃отїанє, а привязанїє закон, а Ѡр҃кшиный Хс҃.

55. Вопрос: Рече Гѣдъ своимъ вѣникомъ: „Ви єсте свѣтъ мирѣ“.

Ѡвѣт: Свѣтъ апѣтан; ѡко с҃нцє шєвѣцаєт вѣѣ свѣтъ, такъ апѣтан наѣкою своею просвѣтили всѣхъ хрїстїан.

56. Вопрос: Рече Гѣдъ: „Ви єсте соѣ изємліи“.

Ѡвѣт: Соѣ єстѣ вѣра, а зємліа чл҃вкѣ.

57. Вопрос: Рече Іѡанъ: „Ѱже и секира при корєни“.

Ѡвѣт: Корєн єстѣ вѣра, а секира смєрт, а дрєво чл҃вкѣ.

58. Вопрос: Чл҃вкѣ нѣкий созда сєбѣ храмъ на камєни.

Ѡвѣт: Чл҃вкѣ єстѣ Петрѣ, а камєн Хс҃. а храмъ вѣра, а вѣтерѣ дїаволн; а иже на пѣсцѣ создакий храмъ Іюда Скарншєтский, а пѣсокъ дш҃а Іюдина.

59. Вопрос: Жєна нѣкаѣ имѣѣ і. драхмѣ и погѣби єдинѣ Ѡ ннѣ, вѣжегши свѣтилникѣ шєрѣте ю.

Ѡвѣт: Жєна єстѣ цр҃ковѣ, а свѣтилникъ крїст, а драхмѣ і. єстѣ і. чиновѣ а҃ггєскнѣ, а єдина Ѡ ннѣ погнєшаѣ єстѣ Ідамъ; воста ко Хс҃ и шєрѣте Ідама.

60. Вопрос: Ѱподобн сѣ цр҃тво нєбєсноє квасѣ, иже прїємъ жєна сокри в мѣцѣ три сати.

Ѡвѣт: Квасъ єстѣ Бг҃ъ, а три сати воскрєнїє єго.

61. Вопрос: Ѱподобн сѣ цр҃тво нєбєсноє ї. двамѣ мѣдримъ.

Ѡвѣт: Дѣви мѣдрѣ сѣт: вѣра, люков, смнренїє, терпенїє и мл҃рдїє, а пѣт бєзѣмннѣхъ: нєразѣмїє, нєтерпенїє, нємл҃рдїє, нєлюковѣ ко блнжннмъ, лѣннєство до набожнєства, а иже коздрѣмавшнѣ нєрадишѣ ш дш҃ахъ сконѣхъ, изгнани сѣтѣ.

62. Вопрос: Прнзва Іс҃ вѣники своимъ: швомѣ даѣт ї. талантѣ, швомѣ даѣт ї. таланта, швомѣж ѣ. талантѣ.

Ѡвѣт: ї. талантовѣ сѣт апѣтан, а прїємшїи ї. сѣт єв҃ангєлнстн, а прїємши ѣ. талантѣ Іюда Скарншєтский сокри вѣрѣ ко зємліє.

63. Вопрос: Іѡк Ідамъ велнєк бнл зрєстомъ?

Ѡвѣт: Ѧ. лактнѣ в внсотѣ, а шнротѣ ѡ. лактнѣ; а Бєлѣ в внсотѣ м. лактнѣ, а в шнротѣ к. лактнѣ.

64. Вопрос: Іѡкимъ Ідамъ ѣзнкомъ гєворнл?

[Ѡвѣт]: Існрїйскнмѣ.

66. Вопрос: Для чего читаем часи Г. и С.?

[Гвѣт]: Бо третей години Хѣ поймано, а С. распали.

67. [Вопрос]: Что естъ Бгѣ ѿ юга прииде?

[Гвѣт]: То естъ ѿ полудня, во Вифлиимѣ ѿ причетом Дѣи
снѣ вѣжій плотію роди сѣ на земли.

68. [Вопрос]: Для чего іерей погружаетъ вѣроча, гди крѣтит,
трижды во водѣ мовчані: „Во имя Оца и Сна и стго Дхѣ“?

[Гвѣт]: Е томъ во великая тѣмница стонъ и нероздѣльномъ
Троици, тридневное погребеніе Хѣо и воскресеніе кити показѣтъ сѣ.

Р. Рукописъ о. Мілковича 1655 р. (Бібл. Нар. Дому, муз. о. Пётрушевича ч. 134, в. 43—45).

Въпрошеніѣ стго Григоріѣ ѿ Гвѣтъ стго Василіѣ.

1. Григоріѣ рече: Какъ сѣ два корета?

Василіѣ рече: Животъ ѿ смѣть.

2. Григоріѣ рече: Какъ два свѣстата?

Василіѣ рече: Днѣ ѿ ноцѣ.

3. Григоріѣ рече: Кто солгавъ спсе сѣ?

Василіѣ рече: Петръ рекъ: не вѣде чѣка.

4. Григоріѣ рече: Кто истиннѣ рекъ погыбе?

Василіѣ рече: Юда рекъ: егѣжъ лѣжѣ, тѣѣ ѣстъ.

5. Григоріѣ рече: Который чѣкъ полчетверта столпа по-
стави на земли?

Василіѣ рече: Ілѣмъ при Ѣзавѣли Г. лѣта ѿ мѣсцѣ С.

6. Григоріѣ рече: Кто праведенъ сѣѣ не глѣ С. мѣцѣ ѿ
ѿ. днѣѣ?

Василіѣ рече: Захаріѣмъ, ѣгда видѣніѣ видѣ.

7. Григоріѣ рече: Коѣго праведника гласъ спсе ѿ смѣти?

Василіѣ рече: Сигоръ гора Лота, гди извѣжа изъ Содома.

8. Григоріѣ рече: Кто нѣстъ рожденъ ѿ чѣкъ ѿ кто
нѣстъ ѡмрълъ?

Василіѣ рече: Ідамъ не рожденъ, а Ілѣмъ не ѡмрълъ.

9. Григоріѣ рече: Кто два раза ѡмрълъ воста?

Василіѣ рече: Лазаръ.

10. Григоріѣ рече: Кто смѣти вѣглетъ?

Василіѣ рече: Ілѣмъ при Ѣзавѣли, гда цѣствовашѣ.

11. Григорій рече: Гдѣ смѣшастъ сѧ тѣплота со стѣдѣнію?

Басилій рече: Ъо Содомѣ ѿ Гоморѣ град ѿ ѡгнѣи ѡгненно.

12. Григорій рече: Кое хѣдожество прѣкое на земли?

Басилій рече: Шкиво, ѿгда соши ѿдамы листвѣе смоковное сѣбѣ.

13. Григорій рече: Когда град [мб. гласъ] сонїиде ѿ востока сѣнца до запада?

Басилій рече: Ъгда Ъва роди Кайна.

14. Григорій рече: Когда четвѣртаѧ часть земли ѡумре?

Басилій рече: Ъгда Кайнѣ ѡуби ѿвѣла.

15. Григорій рече: Колико ѿдамъ пребысть во рай?

Басилій рече: Ѿ 3.-го часѣ до 4.-го.

16. Григорій рече: Кто не рожден ѡумре?

Басилій рече: ѿдамъ.

17. Григорій рече: Кто по рождѣствѣ состарѣвъ сѧ ѿ пакы въ ѡтровоѧ матрѣню венїиде?

Басилій рече: ѿдамъ ѿ земли возмѣ въсть ѿ пакы во землю ѡїде.

18. Григорій рече: Колико лѣтъ въ Ноѣи, ѿгда потопѣ въсть на земли?

Басилій рече: 3.

19. Григорій рече: Кто ѿ прѣрокъ живѣ погребенѣ въсть ѿ гробѣ его хождаши, а мѣтвѣи во немъ поаше?

Басилій рече: Іѡанѣ во чреѣ китовѣ.

20. Григорій рече: Когда сѧ козрадова вес мирѣ?

Басилій рече: Ъгда Ноѣ ѿзлѣзе ѿс кочига.

21. Григорій рече: Колико лѣтъ рабѣташа Іѡаѣтѣи во Ъгиптѣ?

Басилій рече: 3. лѣтъ.

22. Григорій рече: Колико тисѣщѣ пройдоша море?

Басилій рече: 3. тисѣщѣ.

23. Григорій рече: Колико лѣтъ сотвориша Іѡаѣтѣи во пѣстыни?

Басилій рече: 3.

24. Григорій рече: Колико ихъ приде Іѡрданѣ?

Басилій рече: 3. тисѣщѣ.

25. Григорій рече: Гдѣ воземъ Бѣи прѣсти сотвори ѿдама?

Басилій рече: Ъо земли Мадѣамѣстѣи.

26. [Григ. рече]: Гдѣ восланъ ѿдамы ѿзлѣзе ѿ рама?

Басилій рече: Въ земли Мадѣамѣстѣи посреѣ сѧ.

27. Григорій рече: Кого мѣца сотвори Бѣ Идама?

Насилій рече: Марта во ѿ. во ѿ. час.

28. Григорій рече: Которій звѣръ не бысть во ковчезѣ?

Насилій рече: Рыба.

29. Григорій рече: Кто прѣвѣ Бѣ на земли нарече?

Насилій рече: Сатана, ѿгда рече Свѣтъ: что вам Бѣ рече їасти?

30. Григорій рече: Что есть, еже їдинаго їскахъ ѿ три ѿкрѣтоша; егже їскахъ, не можахъ ѿбачити, но показа им мѣрка двѣца?

Насилій рече: Распаша Гѣ со двѣма разбойникомъ на трехъ крѣстѣхъ, ѿ нааказе¹⁾ сѣла Елена три крѣсты. ѿгда положиша на мѣртвѣхъ двѣца крѣсты Гѣ, крѣста двѣца мѣртвѣхъ ѿ сѣла.

31. Григорій рече: Что есть пать земля ѿ ѿ. тѣмъ моря?

Насилій рече: ѿ. хлѣвъ ѿ ѿ. рыбѣ, ѿже елѣви Бѣ.

32. Григорій рече: Кто забѣши Гѣ на преданіи?

Насилій рече: Раслабленый, ѿже на ѿвчей кѣпелѣ, ѿма їмоу Свѣ.

33. Григорій рече: пже сотвори Петръ ѿвѣщи сѣ, что сѣ зоветъ?

Насилій рече: Бѣ сила.

34. Григорій рече: Древо, на немже ѿвѣси сѣ Иуда, что сѣ зоветъ?

Насилій рече: Миланихъ.

35. Григорій рече: Понесый крѣтъ Гѣднѣ что сѣ зоветъ?

Насилій рече: Симонъ Кириней.

36. Григорій рече: Проводый Гѣ копѣемъ что сѣ зоветъ?

Насилій рече: Логинъ сотникъ.

37. Григорій рече: Распаша со Хрѣстомъ разбойника како зоветъ?

Насилій рече: ѿдѣсною Гѣста, а ѿшѣною Дижманъ.

38. [Къпрос]: Почто їадомаа сѣла повѣкъ Бѣ прорастити земли?

Тѣмъкованіе. Понеже животныхъ їмена различна сѣтъ, различнаж нѣхъ ѿ пит[ан]їа сотвориша есть Бѣ. еже бо непотребному їномъ животѣ ѿ тѣхъ сѣлїи питанїи, то дрѣгому потрѣбно еѣдетъ. не токмо бо їадомаа была сотвори Бѣ, нѣ ѿ на цѣлевѣ чѣкомъ, пекѣ сѣ насъ ради.

¹⁾ В рукоп. нарече.

С. Рукопис Нар. Дому, XVIII в. (Муз. Петрушевича ч. 102),
стор. 584—592.

Вопроси при посѣженію.

1. Вопросъ. Била жыдоке на пѣцѣхъ были?

Овѣтъ. М. лѣтъ.

2. Вопросъ. Котораа неѣста одной ночи, одной години
вродила са, тѣмъ години замѣтъ пошла, тѣмъ години зросла?

Овѣтъ. Она жона Пдамова.

3. Вопросъ. Которыи сѣмѣи безъ дѣи были?

Овѣтъ. Крестъ сѣмѣи.

4. Вопросъ. Гдѣ верхъ зъ крѣта?

Овѣтъ. В лѣскѣ, во гдѣ древо на него рѣзано, верхъ тамъ
зоставлено.

5. Вопросъ. Которыи зѣкрѣ зъ Ноемъ к ковчезѣ не были?

Овѣтъ. Рыба.

6. Вопросъ. Що естъ ѿ. столѣши, ѿ. глѣши, ѿ. ѿблѣши, ѿ.
дѣвшиа са?

Овѣтъ. ѿ. годѣ выстѣ на дѣнь, егда Хѣ со Самаряниною
глѣши, ѿ. Хѣ и Самарянина, ѿ. мужѣмъ ѿ ѿблѣши, ѿ. дѣ-
вшиа са — ѿ. апостоломъ, и тѣе то естѣ.

7. Вопросъ. Що естѣ нѣва, что естѣ кѣ. ѿрѣши, дѣ. сѣмѣи, рѣ.
жѣши, гѣ. собрѣста?

Овѣтъ. Нѣва Бѣа, ѿ. ѿрѣши — ѿ. апостоломъ, дѣ. сѣмѣи
— дѣ. евангѣлисти, рѣ. жѣши — рѣ. ѿалмоу Дѣдѣмъ, гѣ. собрѣста
— Трѣнца ѿ. ѿцѣ, сѣмѣи и дѣмъ сѣмѣи.

8. Вопросъ. Що грѣшитѣ?

Овѣтъ. Не единаково глѣютѣ: Ошдѣрытѣ и Пѣдѣсѣи толкѣ-
итѣ, же хмарѣ, которыи называють Пѣкадиѣ, коли со дождѣмъ
идѣтѣ. Иниши заѣ иначѣи глѣютѣ.

9. [Вопросъ]. Що естѣ: ѿ. столѣта, ѿ. тѣчастѣ, ѿ. корѣта са
до прѣшѣствѣи Хѣа?

Овѣтъ. Дѣнь и ношъ стоитѣ, слѣнце и мѣсѣцѣ тѣчитѣ, животѣ
и смѣртѣ борѣт са до прѣшѣствѣи Хѣа.

10. Вопросъ. Когда Люцифѣрѣ зъ неѣа спѣлѣ?

Овѣтъ. Овѣтъ создѣнѣи к понедѣлокѣ, Сѣтанѣи спѣдѣ во
вторѣмъ.

11. Вопросъ. Що естѣ дѣ. ѿрѣши едина зѣмѣшиа?

Овѣтъ. дѣ. евангѣлисты едина евангѣліѣе создѣшиа.

12. Вопросъ. Гдѣ былъ Мелхиседекъ?

Говѣтъ. Не одинаково глѣютъ: едни повѣдаютъ, иж ѿнъ ѿ поганъ былъ. азъ же такъ глѣю: былъ ѿнъ ѿ поганого ѿца, ты же людѣи, которые при потопоу были, ѿ дѣи родилъ сѧ ѿ мѣртвыя матѣри. егда матѣрь его неси до гробѣ, тогда и ѿнъ шедъ за матернею, и было то вѣнчаникъ в подѣвлению, и хотѣли его убѣити, и Ное глѣа ко дѣлабъ: „Гдѣ тебѣ дѣла бѣдетъ в потопоу?“ и дѣлабъ возмѣтъ его до Едема, гдѣ Авѣль со Енохоу былъ, а по потопоу занесъ его назадъ, и ѿнъ бѣсѣвалъ Авраама на патриаршество. И тако ѿ Мелхиседекѣ.

13. Вопросъ. Въ которой сторонѣ раи?

Говѣтъ. На востоцѣ.

14. Вопросъ. На чемъ земля стоитъ?

Говѣтъ. На водѣ, а вода на камени, а камѣни на огни, а огонь на мглѣ, а подъ мглою азъ и тма, писмо такъ намъ повѣдаетъ.

15. Вопросъ. Гдѣ наиболѣе земля стоитъ?

Говѣтъ. Во христіанствѣ.

16. Вопросъ. На чомъ земля христіанская стоитъ?

Говѣтъ. На дѣ. столѣхъ.

17. Вопросъ. Я дѣ. столѣны що сѣтъ?

Говѣтъ. дѣ. евангелисты на совѣсти бжыи.

18. Вопросъ. Чѣмъ сѣтъ приидѣтѣи?

Говѣтъ. Востокоу, югоу, западоу, сѣвероу.

19. Вопросъ. Сила Идама была ко раи?

Говѣтъ. ѿ шестого часа до двѣдого.

20. Вопросъ. Когда миръ козрадова сѧ на земли?

Говѣтъ. Егда Нои с ковчѣга сонде.

21. [Вопросъ]. Кто сѧ родилъ ѿ мѣртвыя матѣри и паки конде во мѣртвѣю матѣрь?

Говѣтъ. Идамъ ѿ земли былъ и паки во землю пошолъ.

22. Вопросъ. Сила Моисѣи была ко матѣри хованѣи, яко сѧ народилъ?

Говѣтъ. 7. мѣцы.

23. Вопросъ. Що естъ посѣлъ иѣмыи, листъ неписаныи, а былъ такѣи, же го прочтѣ?

Говѣтъ. Голѣбецъ не смѣлъ мовити, сошицъ маслицовѣи неписаныи, Нои го прочтѣ.

24. Вопросъ. Що естъ: ѿца ма роди и азъ роды сѣкъ жи-
нѣ, жена же ма роди ѿцаи моему матѣрь?

Овѣтъ. Бѣѣ Идама сотвори^{хъ}, Идамъ себѣ жинѣ роди, ѿ жоны Икимокы роди сѣ сѣамъ Бѣгородица.

25. **Вопросъ.** Що ест^ъ: рече ѿтроча ко матери свои: кто ми ест^ъ ѿцѣ? твои ѿцѣ и мои ѿцѣ тобѣ дѣдѣ, ты минѣ братѣ, а я тобѣ матери?

Овѣтъ: Гды вышолѣ былѣ Летъ зъ Бодома ѿ сотворилѣ еладѣ по панѣ зо цирами своими, и вродила една сѣа, ѿ тако гѣа до сѣа своего.

26. **Вопросъ.** Икѣ течет^ъ слонце?

Овѣтъ. Вѣсходит^ъ на востокѣ и несѣтъ его сѣ. аѣггѣ чѣризѣ нѣбо ѿ приходѣтъ з нимѣ на запад, ѿно бо ест^ъ вѣранно во рызы вѣжи. ѿ вѣрѣтъ з него рызѣ ѿ рѣ. аѣггѣ несѣтъ еѣ до престола вѣжого, а тѣ. иде со слонцѣмъ, и сѣ рѣ. аѣггѣ ѿкы стрѣчают^ъ, и тогда вѣирают^ъ слонце во рызи. рыза такѣ свѣтла вываѣтъ, такѣ ѿгнѣ, ѿ свѣтъ вы згорилѣ, гды вы не птахи финиковыи его гасили з мора водою, такѣ же аж и крыла ѿгарают^ъ, а вѣз ноцѣ засѣ вырастают^ъ. и ты птаховѣ кѣгѣтомѣ наши естѣ пюрѣко под крылами, и толко ѿни на слонце махают^ъ, то зараз кѣгѣто сѣ трѣсѣтъ пюрѣка и поют^ъ: „Пошли Гѣди свѣтъ твои ми ровни!“ гѣ-жѣ. егда слонце вылѣ[тит], поют^ъ: „Слава Бѣѣ дакиемѣ намѣ свѣтъ“. и тако слонце ходитѣ.

27. **Вопросъ.** Що вышше насѣ?

Овѣтъ. Вышше насѣ ѿвлок, на котро^{хъ} хмары, тутѣ же и матарствѣ кѣ, которыи сѣ мѣками чѣщевыми называютѣ. на то^{хъ} ѿвлокѣ слонце, на томѣ и мѣсѣцѣ, слонце вышше мѣца на тѣ. и на шѣстѣ локотѣ, звѣзды выже слонца ходѣтъ ире, а пото^{хъ} лѣрѣ золотыи, пото^{хъ} а. нѣбо, гдѣ Ида^{хъ}, Ивра^{хъ}, Исаак, Аков и вси сѣи и вѣ. со ними сокѣстѣю естѣ. пото^{хъ} вѣ. нѣбо, пото^{хъ} гѣ., пото^{хъ} дѣ., пото^{хъ} еѣ., пото^{хъ} зѣ., пото^{хъ} зѣ. нѣбо, а пото^{хъ} вода велика и тотѣ, которѣю Иѣванѣ крѣтитѣ на главѣ Хѣсѣв возлѣмѣ, а пото^{хъ} камѣни кришталовыи, а пото^{хъ} мгла, пото^{хъ} престол вѣжи, пото^{хъ} Бѣѣ, а пото^{хъ} востѣко, а пото^{хъ} свѣтъ незаходимѣ.

Т. Рукопис Нар. Дому (Муз. Петрушевича 105, XVIII в.)
к. 11—12.

Питаня і відповіди, без титулу.

1. **Вопросъ.** Що до Идама рече Гѣдѣ, гды согришилѣ во раи?

Г҃вѣтъ. Pulvis es et in pulverem reverteris. Земліа єси, Пда-
ме, ѿ в' земаю паки пойдши.

2. **Бопросъ.** Чого не было в ковчезѣ Ноевѣ, то єсть которого
звѣриа?

Г҃вѣтъ. Рыбы.

3. **Бопросъ.** Гдѣ кохче, Ноевѣ стоитъ?

Г҃вѣтъ. На горахъ аравіцкихъ.

4. **Бопросъ.** Который сѣнь оукра, бѣ ѿца своего бѣго-
словіи?

Г҃вѣтъ. Иаковъ бѣ ѿца своего Ісаака.

5. **Бопросъ.** Кто го на тоє приведе?

Г҃вѣтъ. Ревка ма,ка его.

6. **Бопросъ.** Кто бы съ насъ Г҃да Б҃га выжій родити
мѣла?

Г҃вѣтъ. Борокицъ, во Б҃гѣ в' желовѣ съ народилъ, а ко-
ровицъ в' стрепѣ.

7. **Бопросъ.** Чого Б҃гѣ не малъ ѿ не вѣде мѣти?

Г҃вѣтъ. Б҃гѣ не малъ врата, не ма, грѣхъ, не малъ жены
ѿ не вѣде мѣти.

8. **Бопросъ.** Що єсть, же прѣднѣй гришного преслаъ ѿ
сїсєніи?

Г҃вѣтъ. Прѣднѣй былъ Никодѣмъ, преслаъ гришного Пилата
ѿ сїсєніе наше, то єсть ѿ тѣла Христоко.

9. **Бопросъ.** Много Ной мѣла сїокъ?

Г҃вѣтъ. Чтирохъ: Симѣ, Хама ѿ Ифѣта предъ потопоу,
а по потопоу зродилъ Мѣнѣта. з' Симѣ пошлѣ каплани, дѣховнѣй,
из' Ифѣта пошла шлахѣта, а з' Хама пошлѣ хлѣби. то єсть ро-
ботники, а з' Мѣнѣта пошла Москва. Ной всѣхъ лѣтъ мѣлаъ
цѣ. (в. 11—12).

У. Бібліот. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевпча ч. 102),
рукоп. XVIII в.

*(Питаня і відповіді на ріжних картках, на вільних міс-
цях).*

1. **Бопросъ.** Которю рѣчь проговорилъ Идама прежде,
егда коладе Богъ емѣ дѣшѣ?

Г҃вѣтъ. Егда ѿживи Богъ Идама, ѿнѣже рече: Ялаїладіа,
то єсть Ялаїладіа, хвалю тѣ Г҃ди.

2. Вопросъ. Что есть: едного исцаше, а три шѣрѣтоша?

Овѣтъ. Едного крѣта ѿ шукане, а три знайдено.

3. Вопросъ. Котрый сѣый гвѣси пасѣ?

Овѣтъ. Трифонъ сѣый, црѣковъ сѣла празнуєтъ фѣкрваріа дни ѿ.

4. Вопросъ. Шо то есть, же нагій нагого пришедѣлъ?

Овѣтъ. Нагій былъ Іоанъ Креститель, гдѣ крестилъ Христа, ѿ в той часѣ пришедѣлъ его шатею крещенна.

5. Вопросъ. Шо то есть, же праведный грѣшного проситъ ѿ спасеніе?

Овѣтъ. Праведный былъ Никодимъ, просилъ грѣшного Пилата ѿ спасеніе наше, то есть ѿ тѣла Христова.

6. Вопросъ. Много водъ найчистшихъ?

Овѣтъ. Пять находимъ: ѿ. вода при крещеніи, вѣ. вода сѣенная, г. вода з ѿчей за грѣхи текучіе, д. вода дѣтей малыхъ слезы, гдѣ родичи ихъ карають, ѿ. вода, кетораа малыя женеть.

7. Вопросъ. Окуда возмѣ сѣишница на земли?

Овѣтъ. Возмѣ Михаилъ ко рай поверже на земли.

8. Вопросъ. Како зачнетъ сѣишница на земли?

Овѣтъ. Прхотѣлъ Михаилъ возжеи ѿгнѣ ѿ зѣниці Господнихъ изнеси на землю.

9. Вопросъ. Я кто есть дѣлавый крѣтъ на распятіе?

Овѣтъ. Имя емѣ Палакъ.

10. Вопросъ. Кто есть проводивый рѣбра Ісусовы на крѣтъ копне?

Овѣтъ. Іма емѣ Аггинъ.

Ф. Рукописъ о. Місковича 1655 р. (Бібл. Нар. Дому, муз. о. Петрушевича ч. 134, к. 12—13).

Копреніа Антиѡха кѣсѣ ѿ овѣты вѣженнаго Іданасіа епѣа ѿ полєзныхъ.

1. Вопросъ. О сущестка ли свѣта сего сотворены свѣтъ агглы, или ѿ коєа кєри?

Овѣтъ. Слнцѣмъ же єсть сѣнце коєа свѣздѣ, толицѣмъ же зракъ аггласкый коєа кидимыа твари.

2. Въпрос. Чѣмъ сѧ есть премѣннаѧ въ зракѣ а҃ггаскый тѣмѣнъ Сатана ѿ ѿбразѧ а҃ггаскаго?

О҃вѣтъ. Бѣствомъ не премѣни сѧ, нѣ мысль, ꙗкоже ѿ оумѣ праведнаго ѿ грѣшнаго.

3. Въпрос. Тогда почто ѿпаде дѣволъ? припирають сѧ мнози глѣюще, ꙗко не хотѣ поклонити сѧ Идаму ѿ того ради ѿпаде?

О҃вѣтъ. Несомыслѣныѧ чѧды снѣца ви҃тъ есть. дѣволъ ко прежде созданіѧ Идамова ѿпаде, ꙗкоже Исана пророкъ рече: помысли оубо тако, ꙗко поставлю прѣстола мой на ѿклѧцѣхъ ѿ бѣдѣ подекѣнъ Бѣшнемѣ.

4. Въпрос. Вѣскѣю бѣгопѣсти емѣ Бѣ ковати народъ хрѣстіанъскый?

О҃вѣтъ. Да ѡмѧ сѧ любѧщей Бѣ ѿ лежащей во похоти ѿклѧчат сѧ. сопестѧтъ оубо не кѣмѣ, то приси кѣмѣ црѣвы не ѡмѧтъ сѧ; да бѣмѣ не оудолѣтъ дѣволъ, ѿ вѣмѣцѣ прѣимѣ, занѣ возлюбѣ Бѣ.

5. Въпрос. Можетъ ли ѿтравникъ оуморити члѣка?

О҃вѣтъ. Праведнаго не можетъ, ниже прилѧжити сѧ емѣ, грѣшнаго же Бѣмѣ попѣщена можетъ. ꙗже ли ни, то ни на сви҃нѧхъ не ѿмѧтъ власти, ꙗкоже ѿ ко стѣмѣ бѣггѧи слышахомѣ.

6. Въпрос. ꙗкоже се глѣють мнози, гдѣ сѣтъ нѣтъ прижде козѧтъ дѣѧ? ¹⁾

О҃вѣтъ. Дивно ѿ страшно ѿпытаніѣ ѿ ѿ члѣкъ оутѧнно. не поѣсти ко Бѣ ѿ тѣхъ возвратити сѧ кѣ намъ никѣмѣ ни возвѣстити, гдѣ ли кѣмѣ сѣтъ ѿшѣдѣмѣ ѿ насъ дѣѧ. нѣ ѿ стѣхъ писаній разѣмѣваемъ, ꙗко ѿже сѣтъ грѣшныхъ дѣѧ. то во адѣ сѣтъ, ѿспѣди подъ землею ѿ подъ морѣмѣ. ꙗже рече Дѣдъ ко ѿдѣмѣ: въ темныхъ ѿ сѣмѣ сомрѣтѣѣ ѿ ко роѣтъ приспѣднемѣ. ꙗкоже пишѣтъ ко Иѣѣ: во земли темнѣ во полѣнощи.

7. Въпрос: При комъ полѣ Іѣсѣдѣ Мрѣю не црѣкѣ стѣмѣ стѣхъ?

О҃вѣтъ: Писаніѣ глѣтъ ѿ свѣдѣтелѧми поставѣ Иѣурѣѣ Іѣрѣѣ ѿ Захаріѣю сѣѧ Бѣрахѣѣнна, при томъ полѣ. ѿ ѿвѣрѣзѣста ю въ ѿсѣмѣй дѣѣ по рождѣстѣ тажъ дѣѧ, Иѣурѣѣ ѿ Захаріѣѣ.

8. Въпрос: Что естъ мытонѣмѣтѣко? ²⁾

О҃вѣтъ: Грѣхъ сѣрама не ѿмѣѣ ѿ грабленіѣ насилѣное. то ко естѣ разбѣѣничѣства зѣѣ. разбѣѣнникъ ко сѧ сѣрамѣетѣ крадѣѣѣ, а той дрѣзновѣніѣмъ грабѣтъ.

¹⁾ На марѣ. дописано: ѿ дѣѧхъ. ²⁾ На марѣ. дописано: мытникъ горѣшъ разбѣѣнникѣ.

9. Гѣ нашъ Іс Хсъ свойма рѣкама прѣвѣ крѣстиа сѣго аїсла Петра, а сѣый Петрѣ аїсла Андрей, а сѣый Андрей крѣстиа Іѡана бѣслова, а сѣи прочіи аїсла крѣстиа, Петрѣ же і Іѡанѣ бѣсловицѣ крѣстиа сѣю Бѣѣ. Петрѣ же ѿ Андрей прежде была Іѡанѣка бѣчѣка, егда же бѣсѣченѣ бысть Іѡанѣ, ѿ потом Хсъ по-
ят но.

10. Іевѣліе написа Матѣей ко ѿ-е аѣто по вознесѣніи, Марко же въ і-е аѣто, Лука же въ ѿ. аѣто. но ѿ. аѣтѣхъ написа сѣое еѣгліе Іѡанѣ бѣслова поклѣніемъ Іѡанѣка брата Гѣѣ. Матѣей ѿ ѣ. аїсла, Марко же бѣченикѣ Петровѣ, а Лука Павловѣ.

11. Бѣзаниаѣшѣ миро на главѣ Гѣю жена естъ Симона про-
каженнаго, Лазорѣка ѡѣѣ. Симон же гѣет сѣ послѣднаніи ѿи до-
леніе. Киринѣй гѣетъ сѣ ѣ. чѣвѣствѣ ѿмѣй, тѣми чѣвѣствѣ
послѣша взати крѣтъ Гѣнѣ.

12. ѿ сѣ ѿмена аѣпостоломъ. Петрѣ, Павел, Матѣей — да-
леніе вѣѣе, Марко — вѣсокамъ проповѣдѣ, Лука вѣскриѣлѣй, Іѡанѣ
— вѣгдѣтъ даст, Андрей — силами ѡвѣкрѣкаѣй, Филипѣ — рѣчнамъ
бѣста, Іардоломѣй — сѣтъ поклѣсѣиѣи коды, Тѣма — вѣз начала
вѣзницѣ, ѡсанна сѣсѣлѣй въ вѣшнихъ¹⁾.

Під іменем Питань князя Антіоха і відповідий еп. Афанасія
захован ся просторий твір (100 питань), що подав виклад і поясненя
ріжних темних місць із письва свв. старого і нового завіта. (Пор.
Cave, Scriptores ecclesiastici стор. 148). Сей твір писаний геть пі-
знійше по смерті Афанасія Александрійського, був давно перекла-
дений і на церковно-славянську мову, та в рукописах найчастійше
попадають ся виривки з нього, звичайно з ще пізнійшими додат-
ками в роді тих, які маємо в нашій рукописі.

Х. Рукопис о. Місковича з р. 1655 (Бібл. Нар. Дому, музей
о. Петрушевича ч. 134, к. 31 об. — 32 об.).

ѿ сѣ ѡ кинѣ Попелѣнта вѣпросѣ²⁾.

1. Трое ми естъ неморно разбѣѣти, а четвѣртаго не скѣде:
сѣѣда ѡрѣдѣ аѣтѣроу по вѣздѣхѣ. ѿ пѣти змѣѣ ползѣюща по ка-
мени, и стѣза корѣкамъ пѣлѣѣра по морѣ, ѿ пѣти мѣѣѣка въ юно-

¹⁾ На марг. дописано: Імена тѣлѣкѣѣ аїстѣломъ что сѣ разбѣѣѣт. ²⁾ На марг.
дописано: Прѣт. Гол. гл. ѿ.

сти ёго, ѿ тако жены люкодѣйца, ѿко сидѣтъ ѿзмышши сѧ ѿ ничтож дѣетъ здѣ сотвориши грѣшно ѿ безчинно.

Ѡвѣтъ. Еже рече: троѣ ми естъ немошно разѡмѣти, а четвертаго не свѣде, слѣда ѡрлѡ летѧща по въздѡхѡ, — тѣкъ: Хѡ возшествоѣ на нѣса. ѿ пѣти зѡѡ по камени — тѣкъ: Дѡволѡ не ѡверѣте во слѣда грѣховнаго на телеси Хѡвѣ. ѿ стѣса корабля по морю — тѣкъ: Цркви ѡкы во пѣчинѣ моретѣй житїѧ сѧ надеждою тѡж во Хѡ ѿ крѣстоу правима. ѿ еже пѣти моужа во юности его — тѣкъ: Рожденнаго Ѡ дѡа стѣго ѿ Ѡ прѣсно дѡвы Марїѧ Бѡца; сѧ ко рече моуж, восток ѿмѧ ёмѡ.

2. **Въпрос.** ѿ еже же пѣти люкодѣйца.

Тѣкъ: Житїѧ црковноѡ прѣжде, а ёгда вѣрова ко Хѡ, ѿже по совлѡженїи кѡмиромѡ ѿ ѡверѣши сѧ дѡвола ѿ ѡмывши сѧ Ѡ грѣхѡ ѿ ёмши сѧ по Хѡ ѿ приѣмшѡ ѡставленїѧ грѣхов, ничтоже нарече сѧ сотвориши безчинно.

3. **Въпрос.** Что естъ: трѣмѡ зѡлетъ сѧ ѿ трѡсетъ сѧ зѡмѧ, четвертаго же не можетъ понести ѿ трѡпѣти. ѿ аще ракъ коцрѣтъ сѧ, кѡзѡмный ѿполнит сѧ пицею; ѿ аще раба ѿждѣнетъ госпождѡ своѡ ѿ мрѣзка жѡна аще клѡчитъ сѧ моужѡ добрѡ, чѡтыриѡ соутъ непѣдемѡ на зѡмѡ сѧ?

[Ѡвѣтъ]. Сѧ же сѡтъ моудрѣйши мѡдрѡх мрѡкѡм, имѡже нѣст крѣпости, ѿ готоваютъ пицѡ во жатроу сѡвѣ. ѿ хирѡлѡли ѡзыкѡ некрѣпокѡ, еже сотвориша на камени домѡ своѡ. кѡз црѡ сѡтъ прѡзы, ѿ воюютъ ёдинаго ждѡще повелѣнїѧ. докрѣ ѿ не безчинно ѿ ѡцѣрица ѿ хомѣстор рѡкама крѣпа сѧ ѿ ѡпира сѧ ѿ ѡудѡвѡ ѡулавлѣмѡ бѡваетъ, ѿ той же живѣт во двѡрихѡ ѿ во полатахѡ црѡскѡхѡ. третїѧ еже бѡгѡчѣтно ходити, четвертоѧ еже добрѣ прихѡдитъ скименѡ лѡвѡ, крѣпцѡмѡ скѡти, иже не ѡвращѧ сѧ нѡ ѡустрашѡютъ сѧ скѡта. ѿ кокот хѡдѡмѡ въ кокошѡхѡ добрѣ ѡукрашенѡ. ѿ козелѡ во стадѡ. ѿ црѡ, гѡю, ѿ ко народѡ во ѡзыки. ѿ аще дѡси сѡвѣ въ вѡселїѧ ѿ прѡстрѣши рѡкѡ скою сѡ сварѡм, ѿскѡшенѡ бѡдѣши. мелѡзи мѡлко ѿ бѡдет мѡсло.

4. **[Въпрос]:** ѿ нѡж рече: трѣмѡ зѡлетъ сѧ всѧ зѡмѧ?

Ѡвѣтъ. Ѡцѡмѡ ѿ сѡмѡ ѿ стѡмѡ дѡмѡ.

5. **[Въпрос].** ѿ четвертаго не можетъ трѡпѣти ѿ понести?

Ѡвѣтъ. Послѣднаго ѡвлѣнїѧ Бѡ ѿ сѡса нашего.

6. **[Въпрос].** ѿ хѡмѣсто рѡкама сѧ крѣпа ѿ ѡпира сѧ?

[Ѡвѣтъ]. Разбѡйникѡ во прѡтаженїи рѡчѡмѡ на крѣстѣ ѡпира сѧ.

7 [Въпрос]. И козель кож стады?

Овѣтъ. Закланый за грѣхъ мира.

8. [Въпрос]. И црѣ проповѣдала странамъ?

Овѣтъ. Хсѣ воцаритъ ся надъ странами и оучитъ пророки и апслы слово истинное.

Ч. Рукопис тойже в. 32—35.

Слово стго Іѡанна Златоустого ѡ Идаме. О дѣва земля сотвори Бѣ Идама. тѣмъ же ѡбразомъ и ѡ дѣвы роди ся Хсѣ на поновленіе ѡбѣщавшему члвкѣ. Икожъ и ѡ Идама ребро воземъ и сотвори женоу и не ѡхѣди Идама, такожъ и дѣвица мужа породѣ и не сказа дѣства. икоже Идамъ безъ жены роди ся, такожъ и дѣва безъ мужа мужа породѣ.

1. Въпрос. Како есть раздѣлѣти: дажъ не созданъ бысть Идамъ, прежде въобрази ся плать Хвѣ и апслы?

Глѣкъ. Послѣшай Павла глѣюща: тайна шкровѣна ѡ кѣка и ѡ род. блскѣнъ Бѣ блскѣный насъ ѡ всякомъ блскѣнн дхѣокнѣ на нѣсныхъ прежде сложеніа мѣрѣ, прежде вѣкъ нарекый ны на ѡсѣпеніе. да никто же мнитъ, ико Бѣ, икожъ члкъ, егда погрѣшитъ прѣвою помощію, второю промышлѣтъ, и тою аще не полѣчитъ, ко четвертой приходитъ. а Бѣ не тако, нѣ дастъ законъ и пророки и потомъ еѣгліе, не потомъ ползѣ ѡбѣдавъ. Икожъ инако не бѣ твари быти и стоати не являющѣ ся Хсѣ. мы ѡубо члцы егда ѡзримъ недѣгъ, то промышлѣмъ быліа. а Бѣ прежде недѣга зданіа нашего вѣсть ѡбврачѣаніе сїснїа нашего. мнози глѣють: „То видѣши ли Бѣ, ико согрѣшити Идамъ имать?“ азъ же глѣю, ико не точію предвидѣше, ноу и прежде престѣплѣнїа, ико воздвигнетъ его Хсѣ сомотрѣніемъ. и не прѣвѣ бѣмыслиа востанїа, нѣ прежде ѡбврачѣанїа воскрѣсїе положиа, и тогда попѣстникъ искѣшенїа и смѣрть члкъ, да ѡбвѣстѣ, чего наслаждатъ [сѣ] сѣе дѣла, что ли ѡблѣчатъ Бѣ дѣла. и прѣвѣ дажъ не созданъ бысть Идамъ, дажъ не шѣитъ сѣ безаконнїцы, даже не родятъ сѣ праведнїцы и пророцы, прежде видѣ Бѣ: нѣсть како сѣмъ ѡбразѣ стоати не ѡновленнѣ бывшѣ дхѣомъ стѣмъ. ко Идамѣ ко зрѣше Бѣ Павла блговѣкрїа проповѣдающа и во рай вѣсѣщаема, и Петрови порѣчаема ключа нѣснаа, и все ко прѣвомъ члцѣ зрѣше Бѣ. ко корени бѣ кѣ плодъ. ико бѣ тво-

раше чѣка Бѣ, совѣтника ѿмат ѣдиночадаго сѣа ѿ поспѣшника дѣа стѣе. „Сотворимъ, рече. чѣка по образѣ своему ѿ по подобію“. ѿ ѿко сотворивъ, глѣше ѿкожъ предвѣдатель, вѣщаѣше оубо Идамоу, ѿко съгрѣшитъ: „Согрѣшитъ бо ѿ похвалено вѣдетъ наше зданіе“. разумѣю си глѣущаѣ ѿли ѿца ко сѣу ѿли сѣа ко ѿцу, не растонн бо съвѣтъ, нхъ же свѣство не растонтъ¹⁾. нѣ „съгрѣшитъ бо Идамъ ѿ прѣстѣпитъ бо ѿ оумретъ, ѿ его дѣла ма вси ѿзыци погыбнѣтъ ѿ похвалено вѣдетъ наше зданіе ѿко зло бывше“.

ѿ пакы совѣтъ: „Нѣ достонтъ прежде всего оуправленіа врачеваніа. достонтъ ти, ѿ ѣдиночаде сѣе и словѣ, силеніе моѣа славы, достонтъ ти аще ѿ всемъ промышлѣши, зданіе же сами сотворихомъ, достонтъ ти во тѣмѣмаго чѣка ѿблещи^с многихъ дѣла оучинѣи ѿ грѣсѣи ѿ прѣлестѣи. достонтъ ти прѣмти апсѣлы, проповѣдательскѣи словеса. прѣмѣши Павла проповѣдающа, прѣмѣши ѿ Петра во Римъ идѣща, прѣмѣши ѿбещники апсѣлы нашего смотренію“.

Сѣа глѣхъ, прежде не создан быстъ Идамъ. чимъ же си свѣтъ глѣтъ бо Павелъ ко Тимофію: „Чѣдо Тимофію, се пострадахъ еуглѣе противъ силѣ емоу спсѣшомъ насъ ѿ зѣлшомъ ны званіемъ стѣмъ не по дѣломъ нашимъ, нѣ по своей воли ѿ блгдѣти намъ ѿ Хрѣстѣ Исѣ прежде лѣтъ вѣчныхъ ѿ прежде сложеніа мира прѣдинарекъ ѿ прежде вѣкъ даровалъ намъ, ѿкожъ зданіа чѣка прояви сѣа ѿ пронариче смотреніе сѣса нашего“.

2. [Въпросъ]. Како прѣвѣе нарече сѣа ѿз мртвѣхъ Хсѣ?

[Ѿвѣтъ]. Прѣвѣе пришествіа его воставилъ Илѣа сѣа вдовича, возставилъ Іелісѣ сѣа Ѿман'танина, сѣа Хсѣ воскресилъ Лазарѣа ѿ дщѣрь Іаѿіровѣа ѿ сѣа вдовича. аще во ветѣмъ ѿ въ новѣмъ законѣ востаѣа мртвѣци, како прѣвѣнецъ ѿз мртвѣхъ быстъ Хсѣ? то оубо ѿ ѿни аще востаѣа прежде Хсѣ, нѣ воставше вси оумроша пакы, вѣдѣшнѣа давша вѣскрѣснѣа. Хсѣ же воставъ не подпадаетъ смѣрти. того дѣла ма начальникъ ѿ прѣвѣнецъ, ѿко во истиннѣа ктомоу не оумираетъ. глѣтъ оубо Павелъ: „Хсѣ воста ѿз мртвѣхъ ѿ котомъ не оумретъ ѿ смѣрть емоу не оудолѣетъ“. видѣ ли старѣйшаго ксѣхъ? видѣ ли ѿбновляющаго родъ нашъ своимъ смотреніемъ ѿ на конецъ ѿстрѣгнѣкъ чѣка на нѣса возведе ѿ сѣаде ѿдѣснѣю ѿца?

¹⁾ На марг. скорописомъ додано: Порада ѿца со сѣомъ.

Ш. Рукопис Народного Дому (Музей о. Петрушевича 193)
в XVI в. к. 63 об.—72.

Бъ началъ сотвори Бгъ нѣо и землю, земля же
бѣ невидима ни оукрашеньна, ѿ тма верьхоу безъны.

1. Оупро^о: Кто е^{ст} старей Бга?

[Гвѣтъ]: Бысота и широта и глоубина [и] каменне.

2. Оупро^о: Кто е^{ст} камен?

Гвѣтъ: Камен е^{ст} мѣи кскъ.

3. Оупро^о: Икѣ е^{ст} мѣи оусѣмъ?

Гвѣтъ: Егда не бы^{ст} свѣтъ, тма бы^с и бы^с камен верьхоу
бездны подираемъ дхомъ стымъ, ѿ негоже прозвѣ Бгъ.

4. Оупро^о: Какое прозвѣ Бж?

Гвѣтъ: [Токмо дхъ единый тогда зачѣ сѣ. камен цвѣто^м
зелены^м, и мѣ емѣ афраникръ, ѿ виденіемъ бы^{ст} пачѣ свѣта сѣнч-
наго, и дѣже е^{ст} стекъ водам¹)]. дхъ стын не коуреніа дыма;
къскѣри сѣ и бы^{ст} ѿгнь, ѿ бы^{ст} Бж ѿбразомъ ѿгнны^м ѿ виде-
ніемъ чѣкъ. ѿ него же бы^{ст} свѣтъ.

5. Оупро^о: Что е^{ст} старей въсего твореніа?

Гвѣтъ: Слово бы^{ст} реченно(?): „Искони бы^{ст} слово, ѿ слово
бы^{ст} ѿ Бѣ и Бж бѣ сло^{во}“. Егда къснѣ и рече: „Боуди свѣтъ!“
ѿ бы^{ст} тако, и видѣ Бж, яко добро е^{сть}.

6. Оупро^о: Въ который днь въснѣлъ Бж?

Гвѣтъ: Б не^{лю}.

7. Оупро^о: Въ который днь повѣли свѣтоу быти?

Гвѣтъ. Б не^{лю}. в томъ речено бы^{ст}: „Одѣла сѣ свѣто^м яко
ризою“.

8. Оупро^о: Егда въснѣлъ, на чѣ^м тогда почивалъ?

Гвѣтъ. Бы^{ст} камен драгоцѣнныи, емоу^ж не бѣ числа, из негоже
въснѣлъ, на то^м почивалъ Бж.

9. Оупро^о: Въ который днь Бж землю ѿсновалъ?

[Гвѣтъ]: Б не^д.

10. [Оупро.]: И нѣса?

[Гвѣтъ]: Ктор.

11. [Оупро.]: Кто ран меновалъ, кто днь, кто ноц, кто
землю?

Гвѣтъ: Бж.

¹) Отсе реченѣ дописано на полѣ вѣншою рукою.

12. [Оупр.]: Оу котерый днь Бѣ сътвори птици пернаты?

[Г.]: Е средѹ. И рыбы въ четв., чѣка в пѣт, а свѣри, скоты въ соудѣхъ.

13. Оупро: Г. чего?

[Г.]: Птици ѿ высоты нѣсныа, рыбы ѿ трини морскыа, а чѣка ѿ земли.

14. Оупро: Котерыѣ ѿвѣчаѣ сътвориа?

Г.: Главоу ѿ юга, десницю ѿ оустока, лѣвицю ѿ запада, ногама [sic!] ѿ полоунощи.

15. Оупро: Г. много частин Бѣ Идама сътвориа?

[Г.т.к.т.]: Г. ѿ. частей.

16. Оупро: Икъ сътвориа?

Г.: Егда помысли Бѣ сътворити чѣка, тогда призвалъ высоту ѿ широтѣ ѿ глубиноу, чаѣ ѿ юга, часть ѿ костока, чаѣ ѿ запада, часть ѿ полоунощи. и тако сътвори срѣце ѿ камени, кости ѿ ѿклака, тѣло ѿ земли, кровь ѿ воды, ѡчи ѿ слнца, красѣтоу ѿ раю, разоуѣ ѿ высоты ѿ ш. ѿ р., а сонъ ѿ тѣмы, а прочаѣ кромѣ числа въцѣхъ. старейшаа дѣла ѿ. глѣмаа, таа бо владѣтъ [к]сими тѣми.

17. Оупро: Икъ сътворинѣ быѣ Сотона?

Г.вѣт: Г. глубины. Егда въсхотѣа Бѣ сътворити землю, ѿ ѡмыслившоу ѡмоу въздрѣвши ѡу водоу киди ѡбразъ въ глубину. ѿ рече Бѣ: „Иди ми сѣ, кто еси ты?“ тогда ѡви сѣ ѡбразѣ чѣкъ, перси срѣвѣннѣ, а си оудѣла желѣзна, а голени мѣднѣннѣ, ѡкоже ѿнѣ глѣтъ: „Посадиша сѣ съкою веѣ до конѣца“. пакнѣ нидѣ глѣтъ: „Оутѣрѣже сѣ камень ѿ горы и сътре сребро ѿ скоудѣла и лыта“.

18. Оупро: Чго еѣт гори, а что еѣт камень?

[Г.т.в.]: Гора еѣт дѣа, а камѣн еѣт Хѣѣ.

19. Упро: Кто Сѣтонѣ има нареѣ?

[Г.в.]: Егда ѡви сѣ и рѣ Бѣ: „Что ти ѿма еѣтъ?“ ѡнѣ нескѣда ѡмоу: „Глѣмо еѣт Сотона, подножие твоѣ“.

20. Упро: И Бгоу кто ѿма нареѣ Бѣ? ѡк снѣ еѣт?

[Г.т.в.]: Рѣ Сѣтона: „И ты кто еси?“ И рѣ Бѣ: „Изѣ есмѣ высота ѿ глубина ѿ широта ѿ начало [ѿ] конѣ, по ѿминоу рекѣше глѣмое с нами Бѣ“.

21. Упро: Что соутѣ три коморы?

[Г.т.в.]: Быѣ, широта, глубина, глѣмое ѿцѣ и снѣ ѿ стѣи дѣхъ.

22. Упро: Въ котерый днь Бѣ рай насади?

[Г.в.]: Е неѣ.

23. [Упросъ]: Въ который днь Бѣ Идама възбоуднѣ ѿ възгласнѣ?

[Ѡв.]: Б нед.

24. Упро^с: Кто е^{ст} проркъ дупрошени^х на земли?

Ѡк^т: Ида^х.

25. [Упро^с]: Кто е^{ст} Ида^х?

[Ѡв.]: Егда сътворенъ бы^х Ида^х и лежацию ѿ л^к, ѿкъ сътвори^х, а не ѿживленъ. і помысли Бѣ възбоудити Идама, приидѣ, ста, видѣ Бѣ тѣло іго ѿзыноренно ѿ боденно, и рече къ себѣ: „Кто се сътвори^х, Сотонани?“ рече [Сотонани]: „Иллуїа, Гї“, а не рече: „И“. тогда ѿблзла стрѣпы єго ѿ пакн цѣла сътвори^х, доуноу^х, кѣзвднѣ. Тогда рече: „Идаме, что іси видѣ^х?“ ѿнѣ же възвдохну^х рече: „Видѣхѣ тѣ, Гї, распятаго въ Иерсалимѣ, а Павла стѣта въ Дамасцѣ, а Петра въ Римѣ распѣта стрѣмглавию“.

26. Упро^с: Ѡчѣго Идамоу сътворена бы^х помощница?

Ѡвѣ^х: Двоѿбразна б^х: ѿ-ѣ двѣа, ѿ-ѣ жена.

27. Оу^х: Кто двѣа, а кто жена?

Ѡвѣ^х: Сътворена бы^х ѿ-ѣ ѿ цвѣтѣ доуеравѣнаго въ ѿбразѣ дѣѣства бѣа. показавѣ рече: „Что се е^{ст} і?“ ѿнѣ рече: „Цвѣтицѣ, Гї“, а второе жена ѿ рѣбра єго ѿ кѣ ѿбраз женѣства бѣа. показавѣ рече: „ѿ се что е^{ст} і?“ ѿнѣ же рече: „Ико бы злато, Гї“.

28. Оупро^с: Оу^х который днь Бѣ ран насади?

[Ѡв.]: Б не^хлю.

29. [Упрос]: Оу^х который днь Идама въ ран възсани^х?

[Ѡв.]: Б не^х. престоупилъ заповѣдъ въ нед. изыгнанъ бы^х ѿ слоушени ради.

30. Упрос: Колько бы^х Идамѣ въ ран?

[Ѡв.]: Г. часы.

31. [Упр.]: Чѣго ради нагѣ бы^х?

Ѡвѣ^х: Снѣди ради.

32. [Упрос]: Чѣго ради нареченно імоу снѣди ради?

[Ѡк.]: Иже снѣдаетъ кѣ^с ро^х члѣскій.

33. [Упр.]: Чѣго ради снѣдаѣ?

[Ѡтв.]: Бѣги ради, иже причастн^с.

34. Упро^с: Кто соут двѣ мѣлющи въ жерънѣвахѣ, єдинъ поѣмлетъ сѣа, а дроегнѣ ѿстакалетъ сѣа?

Ѡвѣ^х: Жеръ[нѣ]вы сжѣ высота и широта ѿ глаукинѣа, а прочее сѣнце ѿ мѣцѣ. а мѣлющаа широта землиа, а прочаа мнрѣ. а єже поѣмлетъ сѣа, глѣмоѣ дшѣа, а тѣло ѿстакалетъ сѣа.

35. Упро^о: Ъ чего бы^{ст} сътворена змиа?

[Ѓв.т]: Ѓ хвоста Ёдамова. Ёгда сътвори^{нъ} бы^{ст} Ёдамъ, [имѣаше] главоу ѿ роуци и крыли ѿ нози и хвост. лежаше Ёдамъ лѣтъ ѿ. пришедше Ѓтона ѿ разьдраки тѣло ѿго ѿ ѡмъ крыли ѿ хво^{ст}, ѡ того сътворена бы^{ст} змиа. не въсхотѣлъ Бѣ поверечи тѣло. дѣла роу^{хъ} скон^{хъ}. тогда призванъ бы^{ст} Сотона. рече^{хъ} ёмоу Бѣ: „Чего ради, ѡкаание, сътвори^{лъ} ёси?“ рече^{хъ} Ѓтона: „Того ради ѡмъхъ крыли и хво^{ст}, помысли^{хъ} ѡ дни^{хъ} послѣднихъ: ёдинъ пожени^{тъ} тысячу, а два пожени^{тъ} тѣмъ. аще не ѡда^{ст}, то звѣрни ѿ птицъ не боуде^{тъ}, сами сѧ погоубятъ“. Бѣ же неньшоу^а рече^{хъ}: „Аминъ“. ѡ того часа преслоу^а сѧ аминъ стѣи. тогда Бѣ крили да^{хъ} змии.

36. Упро^о: Чего ради не лигае^{тъ}?

[Ѓв.]: Ёгда бѣ въ ран, тогда Ѓтона прельсти^{хъ} змию, а змиа ѡвгоу, а ѡвга Ёдама. тогда Ёдамъ нагъ ѡсталъ. тогда възьгласи^{хъ} Бѣ Ёдама. рече^{хъ}: „Ёдаме, кто тѧ прельсти^{хъ}?“ рече^{хъ} Ёдамъ: „Злото, Гѣ“. а Злото рече^{хъ}: „Змиа, Гѣ“. а змиа рече^{хъ}: „Ѓтона, Гѣ“. а Сотонѣ дана бы^{ст} десѣтаѧ часть црѣткѧ не^бсѧго; поревнова томоу ѿ нача творити Богомъ сѧе. тогда слыша Бѣ ѿ разгнѣвалъ сѧ, ѡгнь прѣ^{хъ} ни^{хъ} прѣ^{хъ}и^{хъ}детъ ѿ погали^{хъ} ѡкрѣ^{хъ} врагы ѿго. ѡ того часа ѡскѣтѣша мльнѣ вселѣннѣоу^ю, въ той ча^с гро^{хъ} бы^{ст}.

37. Упро^о: Что б^{ст} громъ?

[Ѓв.]: Ёкоже ннѣдѣи гѣтъ: „Градѣ ѡгнѣи, възьгнѣи сѧ не^бсе Гѣ вышнѣи, дастъ гла^с скон^{хъ}. ѡ того рече^{хъ}но бы^{ст}: ѿ. ѿ. ѿ.

38. Упро^о: Кто наре^{хъ} стѣ?

[Ѓв.т]: Мнѣхъ ѿ Гавриѣ, и рече^{хъ}: „Бѣнемлѣте!“

39. Упро^о: Чего ради рече^{хъ}: „Бѣнемлѣте“?

[Ѓв.]: Не вѣдаше, чего радъ бы^{ст}. ѡ того часа гро^{хъ} бы^{ст} нескранѣи ѡгнѣи ѡгнѣи, ѿ стрѣлы грозныѧ, ѿмъ же не^бст чнса, ёкоже ннѣдѣи гѣтъ: „Оумножиша сѧ мольнѣи“.

40. Упро^о: Когда Ѓтона скрѣжѣи бы^{ст} с не^бсѧ?

[Ѓв.]: Тогда, коли гро^{хъ} бы^{ст}, тогда Ѓтона спаде ѿ вси дѣи лоукави^{хъ} совѣщаши [сѧ] со нимъ.

41. Упро^о:¹⁾

[Ѓв.]: Ёдамъ ѡвга; въ той ча^с дакъше ёмоу мотыкоу, а женѣ прѣслицу ѿ тако ѡпоустѣи^{хъ} ѿ рече^{хъ}: „Равотанте“.

¹⁾ В текстѣ нема пропуска, але очевидно пропушено питаннѣ.

42. Упрѣ: Чего ради змиа не лѣтѣтъ?

[Ѡв.]: Прелѣсти радъ; рѣѣ ѿ Бѣ: „Не слѣтѣтъ, но пользи съвѣтъ“.

43. Упрѣ: Чего радъ чѣкъ мысль маѣтъ, а сътворити не можетъ?¹⁾

Ѡв.кѣ: Хвоста не имѣтъ.

44. Упрѣ: Чего ради Бѣ вселѣ сѣ къ дѣцю Мрїю?

[Ѡв.]: Идама радъ.

45. [Упр.]: И въдаренїѣ по ланити?

[Ѡв.]: Идама радъ.

46. [Упр.]: И распѣтъ быѣ?

[Ѡв.]: Идама радъ, крѣта радъ, ѿже кыѣ пламенъное ѡрѣженїѣ на ѡбновленїѣ земьнымъ.

47. [Упрѣ]: Чего ради наготоу приѣтъ?

[Ѡв.]: Идама ради, въсхотѣлъ ѣго ѡблѣри к перьвоуѣ ѡдѣжю.

48. Боп.: Чего радъ источника двѣ на крѣтѣ источникъ?

[Ѡв.]: Ѧ.-ѿ Ѣвкы радъ, а Ѣ.-ѿ Идама радъ. два бо ѿсточники проразѣ во поустыни. Ѡцѣ наша Ѧдѣца въ поусты[ни], Ѧ намъ ѿсточѣ вѣсоуѣр'ѣ ѡ рѣбрь своиѣ.

49. Упрѣ: Чего ради ѡбрѣзаль сѣ?

[Ѡв.]: Идама ради, хотѣ избавити ѣго ѡ многи сплѣтеныѣ плѣнницѣ.

50. Упрѣ: Чего ради на рѣкоу приѣде?

[Ѡв.]: Идама ради.

51. [Упр.]: Чего ради крѣти сѣ?

[Ѡв.]: Идама ради.

52. [Упр.]: На котороѣ дрѣвѣ Хѣ распѣтъ сѣ?

[Ѡв.]: На кипариси и на пѣвси и кедрѣ. ѿ реченью бо: „Плоть свою въздѣизлѣмъ“.

53. Упрѣ: Чего ради ѿзволѣлъ сѣ положити къ грѣбѣ нокѣ?

Ѡв.кѣ: Грѣбъ еѣ анафора, глѣмое доре.

54. Упрѣ: И камѣ ѡваленъный ѡ двѣри грѣка что еѣ?

[Ѡв.]: Каменъ еѣ тѣло Хѣе.

55. Упрѣ: Чего ради камѣ възопѣ пачѣ ѡваленъный ѡ грѣба двѣрїѣ?

[Ѡв.]: Ёгда хотѣхоу жидовѣ заткорити животъ, ѡкоѣ ѿнь глѣтъ, „Ѣгоже не во мѣстѣ къси коньци землѣ“, затвориша ѿ па-

¹⁾ Біда сего питаѣ на марї. правѣсано: Зри.

ки видѣвъша низатворень, ронѣтахуѣ на стѣмъ апѣлы. тогда камень истерпѣи кѣзыгласи. рече: „Беликаѣ тѣмъ маѣтъ, велиѣ тайниство“. кѣсе по радоу повѣдалъ.

56. Упро°: Что соуѣ ѿ. радостни прѣтой?

Ѿвѣт: ѿ. радость, егда Гаврииль послаѣ быѣ въ Назарѣѣ, рече: „Радоуи сѣ ѿбравованьнаѣ, Гѣ с тобою“. како повѣдалъ двѣ радости, егда възыгра сѣ младенцѣ радощами въ чрекѣ ѣмъ, влѣвѣна кѣровавши рече: „Беличи дѣмъ моѣ Гѣ“. третѣя радость, егда породѣ ѿ видѣ многаѣ знаменѣ ѿ бѣбоѣ сѣ ѿ скрый ѣго въ ѣсѣскѣскѣ, ѿ пакы видѣ ѣгѣли столѣхѣ ѿ поѣхѣу¹⁾: „Слава въ вышнихъ Бѣоу ѿ на земли мирѣ“. дѣ-ѣ радость въ мирѣ глѣмоѣ. колѣ докро бѣ радость въсемирнаѣ. ѣ-ѣ радость, егда бѣбоѣ сѣ ѿ повѣже кѣ поустыню ѿ стрѣтоша ѿ жидове, ѿ оукоѣ сѣ ѿ рече: „Камѣ сѣ надегоу?“ ѿ рече ѿтрѣча: „Не боуи сѣ [sic!] мѣти! ѣще што ти рѣкоуѣ, ѿ ты рѣци ѿмѣ: пшеницю не соуѣ“. пришедше жидове ѿ рѣкоша: „Что носишь, Мѣрѣѣ?“ ѿна же рѣкоша: „Пшеницю ношю“. ѣдинѣ же косноувыѣ сѣ роукою ѿ вынаѣ пшеницю, показѣ дроуѣ дроуѣхѣ. ѣдинѣ же рече: „Кѣрѣзи далече“. ѿ того быѣ пшеница. ѿ-ѣ радость, егда крѣти сѣ на Нѣвѣрдани, видѣ, ѣко море ѿ кѣтри послоушѣють ѣго. ѿ-ѣ радость егда бѣ прѣжде стрѣти, повѣданѣ ѿмѣ: „По воскресѣнѣ моѣ егда въскрѣноу, тебѣ, мѣти моѣ, перѣвѣи ѣвлю сѣ“. егда распѣтъ, не бѣ тоу мѣти ѣго; егда въскрѣ, поунѣ ко Боуѣ. помыслиша кѣ собѣ: „Кто ми ѿвалитъ камѣ?“ ѿ видѣ ѿваленѣ, приникъ плача сѣ. ѿ рече Ісѣ: „Ѿ жѣно, кого ѿищи?“ тогда бѣмолѣча. пакы рече: „Ісѣ равниѣ. ѿже нарицѣет сѣ бѣчитѣль“. тогда позна, ѿ радости хотѣ ѿхватити, тогда ѿкѣтъ приѣша.

57. Оуѣ.: Что еѣ: камѣнѣ лежиѣ на морѣ, на неѣ стоѣнѣ сребныйѣ, ѿ на стоѣпѣ златыйѣ крѣтъ; бѣ стоѣпѣ стоитѣ золотыйѣ столѣ, на столѣ стѣйтѣ златѣмъ скрѣнѣ, а бѣ тоѣ скрѣни множество сребра ѿ злата ѿ драгоцѣнѣнаго камѣниѣ?

Ѿвѣт: Камѣнѣ—земля, а столѣпѣ—црѣковь, а столѣ—прѣголь, а скрѣнѣ—евѣлиѣ, а сребро ѿ златѣ—слово бѣжѣе.

58. Оупро°: Что соуѣ вѣ. соупроуѣтъ въловѣ, а сто ѿ ѿ. сѣ-жѣли, ѿ ѿ-мѣ жѣтелиѣ? бѣгобѣзи сѣ ника ѿ сѣтвориѣ гѣ. кокѣлины прѣса?

Ѿвѣт: вѣ. соупроуѣговѣ воловѣ кѣ. мѣци, а рѣ. ѿ ѿ. сѣ-жѣли, ѣльмѣ ѿ ѣалтырѣ, а ѿ-мѣ жѣтелиѣ ѿ. дѣни въ неѣли, ѿ прочѣ сотницѣ, а ника бѣца, а прочѣ ѿцѣ ѿ сѣнѣ ѿ стѣмъ дѣхѣ.

¹⁾ В рукоп. пою.

59. Упрѡс: Что естѣ ѿ столѣповъ земнаго ѡснованїа, а ключи нѣсныи ѡ нѣсь до прїисподни^х земли, ѿ припоясанїа по сѣнцю ѿ по мѡроу, по мѣцю ѿ по скѣзда^х?

Ѡвѣт: Ключ естѣ мнѣ (sic!), а ѿ-мѣ столѣпѡ ѿ-мѣ днѣмъ, а припоясанїе днѣмъ ѿ нош.

60. Упрѡс: Егда ѿзвѣде ѿзъ ада Идама, кого тогда ѡставлялъ оужникомъ быти?

Ѡвѣт: Голомона.

61. Упрѡс: Чего ради ѡставляень кы^{ет}?

Ѡвѣт: Егда по вознесенїи Гѣ нашего Іс Хѣ пакы кѣзв[р]ати сѣ въ глаоукиноу, тогда рече^х адъ къ Гѣтѡнк: „Кто сїе естѣ, ꙗко не ѡстоужаетъ сѣ насъ?“ рече^х Гѣтѡна: „Не ѡсѣгнетъ мнѡ оумъ“, тогда заключе^х бы^х Гѡтѡна, тогда Голомона призва рече^х їмоу: „И сѣди тоу“, ꙗкоже ѿнѣ глѣтъ: дана бы^х їмоу слава Ливанова и чѣсть Корѣмилѡва, ѿ того ради слоушнѣ въшнѣствнѣ сѣго дѣа.

62. Упрѡс: Кто естѣ Лива^х, а кто естѣ Корѣмилъ?

Ѡвѣт: Ливанъ естѣ высѡта, а Корѣмилъ естѣ ширѡта.

63. Упрѡс: Что естѣ чѣсть Корѣмилѡва а слава Ливанѡва?

[Ѡв.]: Слава Ливанѡва ѡминъ, а чѣсть Корѣмилѡва дѣшѣ, еже воходѣ въ адъ.

64. Упрѡс: Что естѣ црѣковь?

[Ѡв.]: Запѡна Гѣмъ, рекше земное нѣсѡ.

65. Упрѡс: Что естѣ запѡна Гѣмъ?

Ѡвѣт: Запѡна естѣ Хсѣ, егда покѣшнѣнъ кѣ на крѣтѣ.

66. Упрѡс: И что естѣ раздра сѣ?

[Ѡв.]: Егда распѣ сѣмъ.

67. [Упр.]: Что естѣ рече^х: разероу црѣквѣ трима днѣми, а трима нероукѡтворенноу сѣзвнждоу?

Ѡвѣт: ѿ. адъ а ѿ. рани.

68. Оупрѡс: Чего ради ї. вратѣ къ црѣкви?

[Ѡв.]: ѿ. врати, нми же Хсѣ оуѣхалъ оу Ерѣлимъ, ѿ. вратѣ, нми же сѣннѣде въ адъ, ї. вратѣ, нми же въннѣде въ рани. ѿ тако ѡдїи нашн, ꙗкоже ѿнѣ глѣтъ, въсн скѡси (sic!) морѣ прѡйдоша, въсн пшѣ ѡблако^х быша, въсн къ Моисѣѣ крѣстиша сѣмъ, тоѿ ежеж брашно ѡдоша и пиша.

69. [Упрѡс]: Что естѣ морѣ, а что ѡблакъ, а еже ниѡста ѿ ѡдоста?

[Ѡв.]: Морѣ естѣ црѣковнаа ширѡта, приходѣ естѣ попѣ, а еже с ннѣ, правовѣрнїи хрѣтиѡнѣ. а ѡблакъ ѡлѣтарѣ, а ѡденнѣ ѿ пнѣтїе тѣло и крокъ Хѣмъ, а прочѣе слово. Тѡж послоушай: егда

ірен вѣхѣдѣтъ въ ѡлтарь, пристѣупаѣтъ ко сѣмоу жертовникоу, ѡбразно тамъ творитъ стрѣти Хѣмъ.

70. [Хпрос]: Что ісѣ жертовникъ?

[Ѡв.]: Идамова глава.

71. Хпрос: И еже на ней дѣискошь, потиръ, свѣзда ѿ хлѣбъ, ножъ, лыжица, три покровци, кадилицница?

Ѡвѣтъ: Дѣискошь есѣ мѣсто Гольгофа, иже есѣ лобное мѣсто, иже Идамовъ лобъ. а потиръ подножнѣ, а свѣзда крѣтъ, а хлѣбъ Хѣ, а ножъ — копна, а три покровци — по слоушай. егда прииде на стрѣтъ, ѿзвлекша ѿ ѡблекша въ ризы своя, то есѣ ѡ. наречено бысѣ аполо². а ігда приклони главоу, ѿ бысѣ тѣма ѡ 5-го ча² до 6., тогда съшедъ въ а², ѡблече сѧ въ тмоу, въ второую ѡдежоу, наречено бысѣ верьсем². егда възврати сѧ, бысѣ свѣтъ, ѡблече сѧ въ ризы своя, въ всю прѣвою ѡдежоу, наречено бысѣ аеръ. а лыжица бысѣ іѣфиръ, не бы тоу егда распѣ² бысѣ. тогда прииде Иѡсифъ, Мрїѡ съ нимъ, видѣвши его ѡмръша, тогда Ѡсифъ ѡузла тѣло его, ѡбвѣла чѣно, вѣложи въ гробъ. того ради полагаѣтъ сѧ лыжица, того ради дано бысѣ на съблюденіе сѣго хлѣба.

72. [Хпрос]: И кадилицница?

[Ѡвѣтъ]: Сѣаъ Бѣа, ігда распѣ² [сѧ], не бѣ тоу. того ради кадилицница на иномъ мѣсти. ігда ірен ѡбразно творитъ стрѣти Хѣмъ, тогда принесѣтъ кадилицницю въ ѡбразъ Бѣа. ігда пришла, види его распѣта ѿ распѣа сѧ; того ради боуди вѣдомо вѣжа² ѿ невѣжамъ: кадилицница — Бѣа, ѡгнь — ѡчи сѧ, а фимамъ — слезы іа.

73. Оупро²: Чѣго ради ірен глѣтъ: „Се свѣзда сѣа ѿдеже крѣхѣу бездны?“

[Ѡв.]: Прѡобразѡа сѧ Бѣ ѿ кѣсѣкоу вещь прѣжде стрѣти своѣа: ѡ зѣмьлаъ верѣтѣъ ѡ-ѿ, ѡ нѣсѣ свѣздоу, а ѡ поустынаъ іасли, а ѡ воды Брданъ, а ѡ глаубины камѣа, въ немъ же бысѣ клѣткѣнѣное, на не² же стоимѣтъ прѣтѣни нози его, ѡ ада вѣз-двигнѣвѣый Лазера, нѣмы же дѣѡу Бѣю.

74. Оупро²: Како бысѣ потиръ и подножнѣ?

Ѡвѣтъ: Егда раскопани зѣаю, ѡбрѣтоша лобъ, ѿ пробивъ ѿ ѡсаднѣвъ крѣтъ въ ню. ігда прободѣвъ въ Гѣдѣ¹), съниде кровъ и вода, тѣчаша пшѣ нози его. тогда бысѣ не на мнози временѣ. въ нѣкоѣ времѣа при Константинѣ црїѣ ѡцѣ его Декаполити, ѡ мѣти іго Елѣна крѣстїѣны быша ѡ перьсинской страны. ѡумьсливъшоу

¹) В рукоп. до Гѣа.

и ѿ крѣтъ, нача мучити жиды лютою смѣртію, и нанде крѣты два, вѣнѣша и въ цркви, а єдинъ не можаху, што єсть клыны, оурѣзавъ подноженіе, а҃г҃ла Гнѣ ѡзла крѣтъ, а подножіе ѡстало, ѡ него^ж сътворень въст потирь, пото^ж дано въст въ цркви, иже єсть сѣла стѣ^ж.

75. Оу: И прѣтак что єсть?

Ѡвѣ: Прѣтак глава црквиная, сѣдалище цркви. Ѡпочинаніе невидимаго Ѡца, слово, а прѣча рай. егда єрѣи антѣгисаєтъ, тогда пристѡупаєтъ ко сѣстоу жрѣтовникоу вѣзѣ стрѣти Хѣѡы, чѣтвыа дары, и полагаѣтъ ѡко на рамак, ѡко на глак, ѡко на нѣпытаемен хѣдести, нѣтлемон, и ѡходѣтъ а҃в҃кими¹⁾ двѣри, иже сѣтъ врата Бѣнѣаминови, и пакѣ кохѡдаѣтъ къ рай.

76. Ъопрос: Что сѣтъ врата Бѣнѣаминовы?

Ѡвѣтъ: Пдоко сѣканіе, и ми же коведе темныа ко кѣчнѡмъ животѣ.

77. Ъоп: Чего ради сотворѣ въст прѣстола ко ѡлтарѣ?

Ѡвѣтъ: Песаѣшай, велика єсть слава єго и велико йма єго. єго же трѣницѣ^ж видима и невидима, херѡвѣмъ восклицают, а сѣрафимъ возопиют, ємъ же нѣ^ж числа, ширѡта непроходима, высота неѡмѣта, токмо єдинъ Бѣ въст, и ми же кладѣтъ. *[Кіиця нема]*.

Щ. Рукопис о. Місковича з р. 1655 (Бібл. Нар. Дому у Львові. муз. о. Петрушевича ч. 134, к. 13 об. — 31 об.).

Вѣпросы и Ѡвѣты ѡ таѣкованіа Палаѣ.

1. Вѣпрос. Иже ѡ вѣіа водѣновеніа єсть дѣа, то оубо ѡ вѣіа соѡщества єсть?

Ѡвѣтъ. То песаѣднаго єсть [єсѣва] кѣзѣчѣіа, еже глѣти ѡ сѡщества вѣіа быти дѣи. вѣжѣвенное во писаніе оудѡкѣство содѣланіа показа, занеж рече, іако „кодѣнѣ во лицѣ єго дѣханіе животнѡ“. и дѣіево єсѣво прѣтычѣтъ, іако дѣхъ данъ, невидим же и раздѣмѣнъ, ѡ телѣсныхъ толѣстѣсѣ²⁾ кромѣ єсть ѡлѣченъ.

2. Вѣпрос. Чего ради ѡ рѣбра Йдамова сѣзда Бѣ жѣнѣ?

Ѡвѣтъ. Да ієстѣвенною йма нѣкѣю любов воложитъ, ѡ рѣврѣхъ ко лѣжатъ похотныа части.

3. Вѣпрос³⁾. Почго же Бѣ дѣвола сътворѣтъ, вѣдѣи такого сѣра?

¹⁾ Відся до кінця писано півнійшою рукою і темнішим чорнилом ²⁾ Ієстріи толѣстѣтъ. ³⁾ Сього питаня у Ієстріи нема.

Ѡвѣтъ. Бѣтъ вѣгодѣю своєю Ѡ несвѣрихъ къ бытїю приведе
всѣмъ. аще же хотѣиимъ намъ быти, възвранимъ въ тѣмъ кывати,
повѣжаа въ оубо злое вѣїю кѣдѣю.

4. **Въпрос¹⁾.** Но что Бѣ вѣга йменѣа толико томъ Ѡрече-
нїа лютесть притыкаетъ, іже сѣнѣди ради й несгрѣшїиимъ
токмо, нѣ й тѣмъ йже сѣмъ изъ него родина?

Ѡвѣтъ. Идамъ единого ради оуставного ѣстѣва быти
вѣстѣво чѣчское йменно кытъ. й іако се ѣстѣвѣ Идамѣмъ со-
грѣшїишъ на все чѣчское ѣстѣво кѣтѣа найде.

5. **Въпрос.** Кожныа рызы како естъ раздѣлѣти?

Ѡвѣтъ. Ѡвы оубо мѣтѣноу пахъ глїют²⁾, нѣ іако Бѣ
всѣмъ Ѡ несвѣрихъ сѣтѣри, такежъ й кожныа рызы Ѡ несвѣрихъ йз-
кѣде, трѣбованїе ко Ѡвѣжда й не прїзрѣ іа на ны.

6. **Въпрос³⁾.** Кетораа два оуби Ламѣхъ?

Ѡвѣтъ. Не два, іакоже нѣцїи глїютъ, іако „мѣжа оуби
въ ізкѣ сѣвѣ й юношѣ къ стрѣнѣ сѣвѣ“, но того мѣжа юношѣ
нарїчѣтъ.

7. **Въпрос.** Что ради Ѡрицаѣтъ крокоїдїнїе?

Ѡвѣтъ. Того ради, да кыша не сѣнѣди къ крови дїшѣ.
ежъ іестъ чѣкѣ дїша, такежъ й вѣзслѣсѣнѣмъ кровъ дїша его, да
не сѣнѣди. Інѣждѣ, іако вѣзъ крови мѣса іасти повѣлѣ Бѣ, занѣ
іако сѣлѣа повѣлѣ Бѣ іасти всѣмъ, вѣзѣшѣно ко ест сѣлѣе.

8. **Въпрос⁴⁾.** Что ради оубо помолча писанїе, іже сохра-
нина кытъ Гарра нѣвѣженна, къ повѣсти же іако Ѡ Авимѣлѣсѣ
іако сѣ Ѡбѣви?

Ѡвѣтъ. Хотѣи Гарра тогда родити Йсаѣа, да не мнѣ-
ти начнѣтъ мнози сѣра Йсаѣа сѣа Авимѣлѣхока, іа вѣстѣннѣ
писанїе Ѡбѣви, іако вѣззакѣнѣа совоковнанїа Гарра іестъ нѣ-
прїчастна.

9. **Въпрос⁵⁾.** Что ест, іже подложїи рѣкѣ под стїгно мое?

Ѡвѣтъ. Закинула его тѣмъ, йже сѣмъ хотѣи Бѣ кѣпѣ-
тити Ѡ стїгна его, сїже естъ Ѡ пламене его. прѣрѣска бо дара
сподоби сѣмъ, вѣдѣщаа іако настоѣщаа прѣпѣкѣдѣши.

¹⁾ Іест се питаиѣ вас. І. дод Ѡви же сѣ коры дрѣвѣсѣ, азъ же ничѣго нѣхъ глїю.

²⁾ Сѣго питанїа у Іестрїаа нѣма. ³⁾ За питанїемъ про ідїше крови у І. стоїтъ питанїе
про „оубїицю тѣризѣ“, у насъ ч. 68, а нѣтїхъ іде підъ ч. 6. питанїе, лїкого нѣма вѣ нашїмъ
текстї:

В. Почѣо Паррамоу Ѡсѣрѣзати сѣмъ повѣлѣ Бѣ?

Т. Понїже хотѣхѣмъ кѣнѣци его вѣсїанти сѣмъ на зѣманъ чѣужїи, сѣмѣсїти сѣмъ съ мѣзыкѣ;
да Ѡлоучѣт сѣмъ Ѡ прочїхъ мѣзыкѣ, повѣлѣ нѣмъ Ѡсѣрѣзати сѣмъ, да тѣмъ знаменїи мѣмъ коудѣхѣт
внѣци его Ѡ всѣхъ мѣзыкѣ Ѡлоучїи. ⁴⁾ У І. нѣма.

10. Е́тъпросъ. Чго естъ сказаніе вѣснѣа, ѿмже вѣснѣа Ісаакъ Іакова?

Ѡкѣтъ. Пенеже хоташе по пѣти снѣ вжїи прозвѣнѣти Ѡ Йаковѣмъ племени, того ради Йсаакъ ѡко прѣрочекаго дара сподоби сѧ, прорече гл҃а: „Ге вѣмъ снѧ моѣго, ѡко вѣмъ село ѡсполнена, ѡгоже ѡ бѣски Гѣ“. село бо бж҃ственное писанїе наричетъ всѣ миръ, ѡкожъ Гѣ въ бѣговѣстїихъ гл҃итъ, ѡко „село есть всѣ миръ, сѣмъ же доброе сѣмъ есть снѣ чл҃вчъ“. да ѡкожъ оубо хотѣишъ снѣ вж҃їю по пѣти пожити въ вселеннѣи, сѣже есть въ мирѣ, ѡкома Йсаакъ вѣмъ его, сѣжъ по пѣти есть кышнѣ ѡго въ миръ прїишествїю. Пѣже: „даждъ ти Гѣ Ѡ росы нѣсныѧ ѡ вѣагы земѣльныѧ“, вж҃їю снѣ Ѡ своего племени къпѣтити сѧ прорече, роса бо нѣснаѧ по ѡному гл҃емо ѡсть бж҃ство. ѡко же бо роса нѣснаѧ невидима бо ест ѡ невидимо ѡсходитъ ѡ сошедши всѣмъ ѡвѣмъ вѣдетъ, тако ѡ бж҃ство неѡвѣто вѣ ѡ невидимо, пѣтїю же бо вѣдѣно бысть чл҃комъ. Пѣже рече: „множество пишицѣ ѡ вина“, бж҃ственныхъ тѣни прїтчу тѣверитъ, хоташе бо оубвїи кыти Хсѣ Бж҃.

11. Въпрос¹⁾. Почто камѣнь помаза Ііѣковъ?

Бѣтѣ. Имѣжъ имаше велидаровитаго почести Гѣ, сѣже
ѡбывай имѣтъ и жены творити. приходѣше ко ѣ помазвѣи
раки сѣмъ масломъ древаномъ, и помазуютъ лица своѣ.

12. Еъ прос. Что рече сам той Йѣков Ликъ: „Бѣсѣмъ тѣмъ Бѣ
негею мою“?

Говѣтъ. Ногѣ пришествіе свое нарече, ꙗко сѣ: моего ради
пришествія бѣгоуданія пріемъ еси кѣростына.

13. Въпрос. Что есть ѣже клѣтъ съ Іаковъ страхомъ Бога
своего?

Вѣстѣ. Страхъ Іаковъ Бѣ нарече писаніе.

14. И въпросъ. Что ради Иаковъ во Хивронѣ пожелаваше [тѣло свое] погребѣсти?¹⁾

Вѣтъ. Не гровомъ са пекый, но пророчествѣмъ сѣомъ
сконм, ꙗко прѣставитъ ѿ Бѣѡ земля ѿгнѣтъскыѣ ѿ дасть имъ
землю ѡбѣтованнѣхъ. какожъ ѿ скоты ѿ земаю ѿгнѣтъскѣю црѣви
прѣтѣжа Іѡсѣфъ, да не во скѣдѣсти сѣре жита ничтожъ имъ пѣкъ
творѣтъ, точѣю волшми ѿскѣдѣкѣющѣхъ. того оубо ради скоты
прѣтѣжа црѣви.

1) У І. нема. 2) Взяте тут у скобки доповняємо з Істріа, у якого се питання стоїть перед нашим 14.

15. [Бъпрос. Почто поклони сѧ Иакоу въ концѣ жезла Ишсифоу?]¹).

Оуѣтъ. Да Ишсифоу сонъ извѣдет сѧ. видѣ бо сѧнце ѿ лѣнѣ [ѿ] ѣдинѣ надѣсѧте свѣздѣ покланяющаѧ сѧ ѣмѣ.

16. Въпрос. Почто ѿ иноплеменикъ жѣнѣ поятъ Моусѣй?

Оуѣтъ. Въ ѡбразъ Хвѣ. ꙗко же бо той Еврей сый ѡкрѣчи иноплеменицѣ жѣнѣ сѣбѣ, тако ѿ Хвѣ ѿ Еврей сый ꙗже ѿ ꙗзыкъ люди црковѣ некрѣстѣ сѣбѣ нарече.

17. Въпрос. Что ради ѣстъ, ѿжъ кѣпина гораше ѡгнемъ ѿ не согараше?

Оуѣтъ. Бѣ бо ѡбразъ чѣстѣ дѣвѣ. ꙗкоже бо ѡнъ неоугасимый ѡгнь вѣстѣнною силою была не зажже, тако ѿ вѣже слово вѣселѣ сѧ бо дѣвѣ ѿ не ѿстаѣ, но двою сохрани.

18. Въпрос. Почто повелѣнно бысть Моусѣю ѡбѣвѣ ѿзвѣсти?

Оуѣтъ. Житѣйскѣ сѣдѣти ѡложити, сопряженнѣ сѣртнѣмъ животомъ; ѿнынѣ же глѣютъ. ꙗко ѡсѣненѣ ради мѣста, ѿ того ради вѣсѣми ногами приходяши. азъ же ничтоже сѣхъ мнѣ, нѣ того ради, да говѣна²) ѣго сътворитъ, да со вѣмъ знѣю повелѣваемѣхъ послоушатъ, ѿли оуча, како подобаетъ стѣмъ сѣбѣжити ѿ вѣстѣ.

19. Въпрос³). Како проповѣдѣи Бѣ фараѡново непокорѣнѣ не ѿспрѣва ѣго томитъ?

Оуѣтъ. Да вѣже чѣколюбѣ ꙗвит сѧ ѿ фараѡново сѣровѣсто ѿ вѣзмѣ.

20. Въпрос. Почто прѣвое знаменѣе крѣста⁴) во змѣю прѣложенѣмъ?

Оуѣтъ. Понеже словѣсна вѣстѣва сый Фараѡнъ, сѣровѣство на ѣврейскѣмъ люди ѿмѣани ѿ вѣговидноѣ ѣго свѣкрокидно показѣ. того ради свѣкроѡбразноѣ ѣго ѡбличаѣ Бѣ жезла во змѣю прѣложѣ, прѣвое знаменѣе сотвори.

21. Въпрос⁵). Прѣказа рѣчнаѣ что ꙗвлѣтъ?

¹) Дополнено зъ Істрина. ²) В рукоп. готѣна ³) У І. нема. ⁴) І. сътвори жезла во змѣю. ⁵) У І. нема. Та замѣсь сѣго маемо тамъ три питанѣя пропуценѣ въ лишиѣхъ текстѣ

20. В. Что ѣстъ волхвѣванѣе волхвоѣтъ сѧ въ томъ?

Г. Възрастѣти хотѣше крадинѣмъ кинѣмъ волхвѣванѣе сох(?)чашѣмъ ѿмѣноѣтъ.

21. Ище кѣмъ вода во кроѣ прѣложѣ сѧ, како сотвориша волхви ѡпетѣстѣи?

Г. Приложѣше имъ море ѿ ѡ того водоѣ приносѣше ѡ ѿскѣса такоже творѣмъхѣмъ.

22. В. Како градъ хотѣ навѣсти повелѣ имъ скотѣ въ домъ крѣстѣи?

Г. Чѣколюбѣмъ сѣмъ ѣдѣка съ милѣстѣю томленѣе раствѣрѣтъ. ѿнако же ꙗко нѣци ѿ Егѣптѣмъ достѣни крѣхѣмъ шѣдѣнѣа. тѣмъ со ꙗвлѣтъ писанѣе, ꙗко коимъ сѧ Гѣ ѡ слоѣтъ Фараѡнѣмъ сокра скотѣ ѣго въ домъ ѣго.

Оуѣтъ. Се ест, ꙗже Мойсѣѡва рѣка чѣта свѣи ѿ проказы, тако ѿ Йковъ родъ въсѣитанъ Егѣптанъ во скръѣнѣю вѣрѣ копаданѣ. таже ꙗко же Мойсѣѡва рѣка вѣстѣ чѣта, тако ѿ Йковъ родъ по изшествіи изъ Егѣпта жрѣхъ Бѣ истиннѣ.

22. Вѣпросъ. Что ради пошѣсти Бѣ ѿ Егѣптанъ се пострадади людемъ?

Оуѣтъ. Зане не токмо Егѣптанъ возненавидѣтъ, но ѿ когн ихъ, ꙗко ѿ тѣхъ таковаа пострадаша. во скорѣ послѣшаютъ ѿзыйти повелѣваемы. ꙗже ко ѿ таковаа пострадаши ѿ Егѣптанъ возвратити сѧ во Егѣпетъ восхотѣша. что не быша сътвориши ничтожъ пострадаши ѿ Егѣптанъ?

23. Вѣпросъ. Почто восхотѣ аѣгъ оубити Мѡсѣѧ?

Оуѣтъ. Понеже боши сѧ Мѡсѣѧ ко фараѡнѣ ѿти, того ради наго ѡрѣжѣ показа ѣмъ аѣгъ, бошимъ страхомъ ѡгона мѣннаго: „ѿко аще боши^о фараѡна, паче мене оубой сѧ, мѡгѣщаго ти невидимо мѣченіе наѣсти“.

24. Вѣпросъ. Како вѣстъ Паронъ Бѣ Мѡсѣѧ?

Оуѣтъ. Понеже ѿ камѣне Бѣ повелѣваше Мойсѣѡви, тако Мѡсѣѧ Паронъ.

25. Вѣпросъ¹⁾. Которое оубо древо, еже оуслади ко Меррѣкѣ водѣ?

Оуѣтъ. Не подоба помолчаннѣхъ ѿскати. къ ѡбразъ же въ ѡного древа крѣтнаго: ꙗкожъ ѡно древо Мерры горкыа воды оуслади, сѣжъ еже неѣрѣе ихъ въ вѣрѣ прѣложѣ.

26. Вѣпросъ. Что ради камѣнь нарече сѧ Хѣ?

Оуѣтъ. Понеже ѿ камѣне ѿстоци водѣ, ѿтеклиа воды напоиша жаждѣщаа Еврей, тако ѿ Хѣ ѿгѣлѣ дано вѣстѣ къ ꙗзыкъ ѿ напои вѣзклажнѣю ꙗзыкомъ дѣшъ.

27. Вѣпросъ. Что ради хлѣбъ аѣгъскыи мѣннѣ нарече писаніе?

Оуѣтъ. Понеже аѣглы сѣжѣма кѣаше Евреѡмъ, того ради хлѣбъ аѣгъскыи нарече писаніе; не требоваши [во] пища вѣзлажтнѣе вѣтѣтѣе.

28. Вѣпросъ. Что ради ѡстанокъ мѣнны на послѣдокъ ѿстаѣ?

Оуѣтъ. Понеже законопрѣстѣпленіе въ. оубо во ихъ Бѣ свокодно житіе жити, ѡбѣща на всѣкъ дѣнь дати имъ потребиѣхъ пициѣ, ѡнижъ не вѣроковаши днѣвнѣй ихъ пици, того ради вѣсмерѣдѣ.

¹⁾ У Іер. вѣна.

35. Бъпрос. Что ради тѣла ѹкраденнѣ бывшѣ къ пѣтирицѣ Ѡдати повелѣваѣтъ, ѡвѣщоужъ къ четверицѣ?

Ѡвѣтъ. Понеже болюшій грѣси болюшѣ соутъ достоемни казни.

36. Бъпрос. Почто свѣроуадныхъ мѣс не ѣсти повелѣ?

Ѡвѣтъ. Словесныхъ ѹча животѣ ѡмѣти ѡ ничтоужъ свѣрска.

37. Бъпрос. Что естѣ: да не ѡвѣши сѣ предѣ мною тоѣтъ?

Ѡвѣтъ. Ѣдѣи покаяннѣ елико мѣгѣи принеси дары. даровъ же ради ѹчитѣ, ѡко нечѣстомъ сѣдцемъ ѡ безъ кѣры не подобаѣтъ ходити на молитвѣ.

38. Бъпрос. Како естѣ разѣмѣти: число днѣи тѣонѣхъ на-полна¹⁾?

Ѡвѣтъ. Не погѣпѣ ѹстави Бѣ чѣкомъ животѣ рѣ ѡ ѡ. лѣтѣ ѡномѣ коемѣждѣ чѣкѣ жити. нѣѣ же глѣтъ Бѣ имѣ: „Ѣко ѡце за-повѣдъ мою сохраниши²⁾, число днѣи тѣонѣхъ на-полна³⁾ ѡ домолѣтна тѣ сотвори. Пѣе ли не сотвориши монѣхъ повелѣнѣи, то бѣимѣ Ѡ ѹставленнаго ти жикѣта ѡ малокременна тѣ сотвори⁴⁾“.

39. Бъпрос. Что ради сѣ вѣсточныхъ страны дѣверѣ кѣцѣныхъ сѣтворити повелѣ Бѣ?

Ѡвѣтъ. Таѣ то сѣнце кѣсѣода, ѡко сопоклонѣе сѣдѣло-ваѣтъ лѣчѣми; вторѣежъ, да сѣнце со задѣи ѡмѣи не мѣятъ сѣ томѣ сѣжити, нѣ того сѣтворѣмѣ Бѣ.

40. Бъпрос⁵⁾. Чѣго ради жѣицѣ всѣчѣскою ѡвѣчѣ ризѣю?

Ѡвѣтъ. Да⁶⁾ пѣрѣости ради рызѣной ѹдѣваѣютѣ сѣ людѣи ѡ тѣи самы разѣмѣютѣ людѣи. ѡко ѡ дѣшѣ подобаѣтъ тако ѡ-мѣти ѹкрашеннѣ, ѡкоужъ ѡ тѣло. зѣвѣтъ же ѹко вѣтрѣноюю рызѣи пѣнтѣтъ, конѣшнѣюужъ ѹпѣдѣтъ, ѡже ѡподѣтрѣномъ нарекоша, понеже до носѣ досѣзѣаши. тогожъ ради ѹко ѡ подѣиръ кѣздѣш-ный ѡмѣаши шаръ, ѹакиндинѣ ѹко кѣши, да кѣ томоу кѣзыраа сѣитѣлъ ѡко кѣспѣ кѣсѣицѣнѣ бѣваѣтъ. ѡмѣаши ѡ зѣонѣца при-строѣнны, да Ѡ тѣхъ зѣонъ приѣмѣаи сѣитѣлъ со страхѣмъ сѣдѣжѣ сѣврѣшаѣтъ, поминаѣтъ подавѣаго имъ Бѣ. лежѣши же на гѣлѣѣ ѡки дарѣ, ѡеси подобѣ сѣ. покрѣшѣе же сѣ лице его. ѡже сѣдѣмѣ-дѣсѣтъ лѣтрѣ нарекоша. ѡмѣаши же сѣи посѣредѣ лѣтрѣ зѣатѣ, ѡмѣаши бѣѣи нѣизрѣченноѣ ѡмѣа кѣписанно, ѣже Ѡвѣриѣ четверѣи-менноѣ наричатѣ, ѣже ѣстѣ Ѣѣвѣ.

Повелѣ же Бѣ ѡ ѣѣстрѣдѣ кѣти Ѣѣронѣ, ѡмѣже Гѣѣмѣ де-сѣтѣе поминаѣ нарекоша. вѣ цѣрѣствѣ ихъ ѡменованнѣ ѣѣѣдѣю ѡвѣрѣ-таѣмѣ, такоже ѣѣстрѣда, ѡмѣаши двѣ кѣмыка на ѡвѣю рамиѣ

¹⁾ Ісѣт. на-полнѣю. ²⁾ Вѣ рукоп. сохраниѣтъ. ³⁾ Вѣ рукоп. сѣтворѣиан. ⁴⁾ Ісѣт. вѣсѣ. ⁵⁾ Вѣ рукоп. Рѣ.

написан'на, ꙗмаши двоюнадесяте племенѹ ꙗмена. повелѣж ѿ на прѣсахъ его быти логѣишѹ, ѿ то дванадесяте камыка ꙗмѣаѣ причислены ѿ разанчыхъ шарокъ. ꙗкѣаже тоѣ логѣишѹ, егда на ратѣ ꙗзыити вѣше: ꙗли покѣдѣти, ꙗли покѣжденномъ быти. Вѣекакшымъ бо, рече, на ꙗла ꙗнопамен'никомъ не дрѣзнѹ прѣкѣ Сабулаъ копѣчѣти сѣ, прежде даже покѣднаѣ знаменіѣ видѣ. „Принесѣте бо — рече — ꙗфод!“ мы ж логнемъ ѡубо разоумѣваемъ видѣніе развѣмныхъ, ѡпомидею же дѣланіе добрыхъ дѣланій. того бо ради ѿ сѣтиа въ ѡпомидѹ ѡблачаше сѣ, потомже въ логѣишѹ, понеж прѣкѣ дѣланіѣ видѣніе.

41. Вѣпросъ. Что естъ къ конѣ бл҃гобѣхѣніе?

Ѡвѣтъ. Пріѣтное ꙗже ꙗстъ ко немѹ бл҃горазвѣміѣ людскаѣ, къ конѣ бл҃гобѣхѣніѣ ꙗменова Бѣ. а что естъ смрадѣе тоуба ѿ костей горащѣ?

42. Вѣпросъ. Что ради скрѣжали сокровѣши Моисѣй?

Ѡвѣтъ. Недостѣны люди сѣдивъ вѣстѣннаго закона положеніѣ. скрѣжали бл҃гоговѣнный ѡбразъ ꙗмѣахѹ, не вѣстѣ же прежде чрѣтого прикѣдѣши сѣ, како естъ вѣно (а дати?)¹⁾

43. Вѣпросъ. Что знаменѣтъ покрѣало, вѣе вѣше возложено на лице Моисѣѣво?

Ѡвѣтъ. ꙗкожъ вѣкѣнаго ѡсѣаніѣ на лицѣ Моисѣѣвѣ ѿ не можахѹ на зрѣти, ѿ того ради требоваше покрѣало Моисѣй кѣкѣдоуѣ ко немъ. ко Бѣ же пакы возвращаѣ Моисѣй ꙗмѣаше наго лице. Тако ꙗже по писанію не развѣмѣюще, дѣховнымъ бл҃гдѣти ѡбидѣти не могѣтъ, а ꙗже ко стѣго дѣа бл҃гдѣти сѣще, ѡбѣе въ писаніе приникѣше, ꙗзрѣдныѣ доброты сподобѣши сѣ.

¹⁾ У Ісѣ. азъ сѣмъ вѣтанѣмъ ꙗдутъ ось ꙗзі:

31. В. Како рече Моисѣй: „Тѣгрѣ и Ѡфратѣ ѿ раѣ исхѣдитѣ“, ѡже рѣша нѣци ѿ Прѣмѣнскихъ горъ истѣкающе?

Г. Тѣгрѣ ѡубо ѿ Ѡфратѣ по истѣнѣ ѿ раѣ исхѣдитѣ, скрѣваѣта же сѣ нѣкымъ подземѣннымъ прохѣды, начало пакы принимающе ѿ горъ Прѣмѣнскихъ. сѣ же сѣтвори Бѣ чѣловѣческаѣго ради строеніѣ. аще бо вѣша на ѿѣтъ не нѣкымъ подземѣннымъ прохѣды скрѣваемъ, ѡкоушаѣи сѣ ѡубо вѣша чѣвѣи тѣѣи раѣ дѣнти и погнѣѣѣи вѣша долготы ради поутѣ того и вѣрашѣ недостаткомъ или въ зѣѣри впадающе или въ нѣмъ вѣдѣ.

32. В. Что естъ „ѡще ѡлатѣ ѿ каменѣ стѣрѣши, не вѣградиши ѿхъ сѣѣа, сѣчѣно бо сѣе возложѣѣтѣ всѣ на нѣ и ѡсквернѣи сѣтѣ“. да како жѣрци ножи жрѣхѣу жѣртѣу?

Г. Понеже ѿ Ѡгѣнтѣнѣ вѣшедши ꙗзрѣстѣи людѣе въ поустыни ѡ. аѣтъ сотѣвориша ѿ мѣста на мѣсто прихѣдѣши, повелѣ имъ Бѣ трѣбѣны сѣтворѣти въ поустыни нестѣчѣнымъ камыки, да не тѣрѣѣа сѣго стѣорше ѡтоудѣ ѿ зѣмѣ ѡбѣщѣанымъ доидѣши, ѿ прихѣдѣши канѣзѣ живѣущѣи ꙗзыцѣ ѡсквернѣѣтѣ трѣбѣны вѣсѣмъ.

33. В. Что дѣла ѡѣтъ досѣѣ скроушѣнѣѣ вѣста?

Г. Знаменовающе Бѣоу прѣваго закона ѡбѣтѣшаніе ѿ мѣнованіе.

44. Вѣпросъ. Ѡвѣдѣ ѿмѣхѣ ѿнѣтѣстѣи людѣи негниющаа дрѣвѣса?

Ѡвѣтъ. Ѡ Египтан, Ѡндѣже ѿ оуѣсражи.

45. Вѣпросъ. Что ради съгрѣшнѣ жрѣцѣ телѣцѣ повеаѣ Бѣ приносити, съгрѣшнѣ ж кѣсю козѣа?

Ѡвѣтъ. Показоуа, ѣко волѣи жрѣчѣ грѣхѣ, да того ради волшаа приноситѣ.

46. Вѣпрос¹⁾. Что ради ко ѿзаниающѣмѣ паѣмѣ ѿли проказнѣи ѿли мѣтѣчнѣи прикасающаго сѣ нечѣста нарѣчетѣ писанѣе?

Ѡвѣтъ. Малыхѣ ради сѣхѣ великыхѣ страсти ѿсѣѣлаѣтъ Хѣ. ѣко ѿ аѣи оуѣо ѣстѣствѣннѣа стрѣсти скврѣнати наѣ, мноѣкѣа пачѣ волынѣ, ѣже ѿ по ѿстинѣи зовѣтъ сѣа законопрѣстѣпнѣ. ѿкожѣ ничѣжеио ѣстѣствѣ вывающѣхѣ ѣстѣ по ѿстинѣи нечѣсто, ѣваѣетѣ сѣа тако. аѣе ко по ѣствѣ вывающаа къ ѿстинѣи сѣтъ нечѣста, подоваши оуѣо всѣа сосѣды приѣлижающѣи сѣа ко сѣи ѣко нечѣстѣи скврѣшати, дрѣвнѣннѣа же ѿ мѣднѣа Ѡчиѣрати, ѣко множайшаа сѣща цѣнѣи.

47. Вѣпросъ. Что ради крѣвѣио и масломѣ дрѣвнѣннѣа помазоваахѣ дѣснѣа сѣдѣхѣ жрѣцо ѿ дѣсноуѣю ногѣ ѿ дѣсноуѣю роуѣи?

Ѡвѣтъ. Того ради крѣвѣио ѿ масломѣ дрѣвнѣннѣа помазаѣма вахѣ, сѣ къ Ѡбразѣ сѣуѣи хѣ ко насѣ вѣгѣхѣ. Законѣи ко стѣнѣи ваши вѣдѣи хѣ вѣгѣхѣ. а не самѣи тѣ ѿстинѣи. Крѣвѣио ѿ Ѡбразѣи ваши за ны ѿзаниаѣннѣа кроѣе, маслѣио прѣчѣстаго помазанѣиа нашѣго ѣствѣа. помаза ко Бѣи чѣлѣскоѣ ѣствѣо, понежѣ ѿ докроѣи посѣдѣшанѣе ѿ добраа дѣланѣиа поухѣана сѣтъ ѿ вѣженнѣа.

48. [Вѣпросѣ. Что ради повеаѣ Бѣи вѣздержати сѣа жерѣцѣмѣи Ѡ вина?]²⁾.

Ѡвѣтъ. Не Ѡмѣодѣи тѣмѣи вина не пити Ѡрѣче, но къ жрѣтѣннѣо времѣа да соврѣшнѣи трѣзвѣи вѣдѣжтѣ жрѣци, ѣже за люди мѣтѣвы кѣвѣренѣио творити.

49. Вѣпросъ. Что ради Ѡ сѣи хѣ сѣи нарѣче Бѣи кѣти чѣстоѣмѣи дѣлаѣщаа на двоѣи пазнѣкти ѿ жѣванѣе Ѡригающѣи, Ѡ воднѣхѣ же перѣа ѿмѣиѣи ѿ чѣноуѣа, Ѡ птицѣи же не вѣсхѣнтающѣи ни мѣтѣчнѣи ѣдѣи ниже ко тѣмѣи радѣющѣи³⁾ сѣа?

Ѡвѣтъ. Оуѣча ны⁴⁾ тѣхѣ ради, како подоваѣтъ чѣкоѣмѣи⁵⁾ кѣти, не двоѣи дѣлаѣщааго ради живота оуѣчитѣ наѣ, но сѣтворимѣи Ѡсѣжденѣи⁶⁾ вѣгѣхѣ дѣланѣи Ѡ сѣпрѣтивнѣхѣ. жѣющааго ради, ѣко

¹⁾ Іст. вас. ²⁾ Дополнено в Істрѣиа иит. 42. ³⁾ І. радѣющѣи. Так у І, у нас у рукоѣи. оуѣчанѣи. ⁴⁾ І. чѣстоѣмѣи ⁵⁾ І. разсѣужданѣи.

да бѣдетъ¹⁾ вѣлюбивы. ꙗкоже бо жбѣиши нищѣ ѿригають. тако подоваѣтъ ѿ намъ нищѣ же ѿ дѣѣ помышляти бжѣа заповѣди. водныхъ же ради ѿмашнихъ пера ѿ чешѣа оучитъ ны: ꙗкоже ѿна сжтъ козисена, држга же доанѣа²⁾ веши сѣдрѣжати сѣ³⁾, тако подоваѣтъ ѿ намъ бѣгыми дѣанѣи со развѣными⁴⁾ съвозкышати сѣ, а не со зѣными ѿстакати. птици ж ради пакы оучит нас лихонмѣства въздрѣжати сѣ⁵⁾; еже во тмѣ ходити, сѣж естъ во грѣсѣхъ, нѣ къ свѣтѣ, еже естъ во правдѣ.

50. Вѣпрос. Что ради аще безъ воды въ сѣмѣа копадетъ мѣтвечина, не ѿсквернитъ сѣмени; аще ли со водою, то ѿсквернитъ?

Ѿвѣтъ. Понеже мокрота воднаѣ сомѣсѣвшиѣа сѣа съ гноѣмъ конѣдетъ во сѣмѣа ѿ того ради ѿсквернит сѣмѣа.

51. Вѣпрос⁶⁾. Что ради проказна свѣа чѣта ѿменѣтъ писанѣе?

Ѿвѣтъ. Ѿбраз ѿмѣахъ сѣи дѣховныхъ: ѿже бо ѿ части проказ ѿбразъ ѿмаше вѣрнаго согрѣшающа, со нимъ же ꙗсти ѿрече законъ. глѣтъ бо тако: аще кто ѿменѣтъ братъ лихонмѣцъ ѿли ѿдолослѣжитѣа ѿли пианица, со таковыми не ꙗсти. ꙗ ѿже ѿноуд по ѣстествоу паотъ телеснѣю ѿложив. ѿбразъ ѿмаше невѣрнаго, со нимъ же ꙗсти закон не рече, глѣтъ бо тако: аще вы невѣрныхъ ѿ хощете ходити, все предложенное вамъ ѿдите, ничтоже возставаще.

52. Вѣпрос. Что знаменѣтъ двѣ коѣрѣти, ѿже за ѿчищаѣмы проказныѣа приносимъ, ѿ кедрово древо ѿ сесканнаѣа чрѣвленица?

Ѿвѣтъ. Сѣсныѣа стрѣсти ѿмаше сѣи ѿбразъ. ꙗкоже бо во кроки единого вѣрате смѣшанѣа быкиѣа кедровомѣа древѣ ѿ ис'сонѣ⁷⁾ ѿ ѿстканнѣй чрѣвленици, ѿ во той крови ѿмоченно дрѣвое кѣра, ѿ ѿвѣцино быкани. ѿ по сѣмъ ѿкропанъ проказный, ѿ тою кръвѣю ѿчищаши⁸⁾, тако ѿ Хѣ расписанѣ⁹⁾, члѣскомѣа ѣстествоу приѣмъши смѣртъ ѿ вѣсткѣа присконшиѣа сѣа, чѣстка стра¹⁰⁾ свокожены выхѣомъ вси мы. ѿбразъ бо баше закалаѣмое кѣра члѣска естъка. ѿмоченоже во того кров ѿ пжцино, бжѣа естъка. нѣ кедрово древо ѿбразъ ѿмаше вѣстѣннаго естъка. ꙗкоже бо кедрово древо не гниетъ, тако ѿ вѣстѣа безстрастно. ѿстканнаѣа же чрѣвленица ѿбразъ ѿмаше двою естествоу сѣединенѣе.

¹⁾ I. бѣдетъ. ²⁾ I. подольнаѣа. ³⁾ I. держат сѣа. ⁴⁾ I. разоумѣа. ⁵⁾ I. дод. сѣжэ злосѣраднѣа нища грѣховнымъ въздрѣжати сѣа. ⁶⁾ I. неа. ⁷⁾ I. ѣснѣноу.

сѣхъ, ѡбразъ ѿмаше сѣсннѡй стрѣти. ѿкожъ бо старѣйшина
жрѣцескъ ѣдинѡю лѣта кохождаше ко сѣа сѣхъ, тако ѿ кѣдка
Хсѣ единомуа пристѣпашъ ѿ претрѣпѣа сѣснѡю стрѣтъ, на ѿвса
кознесе сѣа.

56. Къпросъ. Что естъ, да не сотворите тварѣй ѡ клас
главы ваиша¹⁾ ѿ кроенѣй на дѣшъ да не сотворите тѣла ваиша²⁾
ѿ писма³⁾ настрѣканъ да не сотворите къ васъ?

Ѡвѣтъ. Истрѣгнѣти хотѣа Бѣ ѿзрачатъ ѡ кѣсокъскыа
сѣзжы, кыводитъ ѡ ѣаинѣскаго злодѣанѣа, глаголю: да не сотво-
рите тварѣй. Ѣаини бо нхъ дѣти⁴⁾ класъ не стрижахъ, нѣ ѡстава-
хъа паче козрастати, ѿ козлагахъа ѡ кѣсомъ. „ни да крѣте
брадъ ваишхъ“ — ѡбывай бо ваише Ѣаинномъ конѣгда плакахъ,
трѣзаахъ⁵⁾ брады своѣа. „ѿ кроенѣй на дѣшъ да не сотворите“ —
творяхъа же ѿ се ко чѣстѣ ѡумрѣшиа⁶⁾, крахъа скранѣа своѣа.
„ѿ писменъ стрѣканъ да не сотворите во васъ“ — нѣ ѿ се на ѡу-
гождинѣ кѣсомъ творяхъа Ѣаини, сострѣкахъоутъ бо ѿглами телеса
ѿхъ ѿ колагахъа во тѣа ѣзкы чрѣниа⁷⁾.

57. Къпросъ⁸⁾. Что ради чрѣнцемъ ѿзрадно ѡ брацѣхъ
законъ полагаютъ?

Ѡвѣтъ. ѿко подеваѣтъ ѡбразъ быти чистителнѣа пактѣ-
скаго вождѣанѣа, Бѣа ѡ пактѣскыа стрѣтѣй дѣианѣа цѣла
стрѣти. ѿко сѣкпѡта ѡчѣснаа ѿ прѣтча творитъ развѣнаго ли-
шѣнѣа, ѿ ѡрѣзанѣа нѡздрѣнноа прѣтча творитъ лишѣнѣа ради сѣд-
наго, ѿ ѡскѣнѣа рѣчноа прѣтча творитъ ѡупражненѣа дѣйствѣнѣаго.

58. Къпросъ. Како естъ развѣкти, ѿже прѣкленѣтъ Бѣ,
грѣхъ прѣйметъ, ѿменѣай же ѿма Гнѣ сомрѣтѣю да сѣморитъ сѣа?

Ѡвѣтъ. ѿже Бѣ ѣдинойменнѣа речѣтъ сѣа, приносѣтъ сѣа
ѿ на лѣжѣименныа богы ѿ на ѿстиннаго Бѣ. нѣкъ же глаголю: ѿже
ко лѣжѣименнаго бога кѣрѣтъ ѿ каинѣтъ сѣа вонъ, грѣхъ прѣйметъ.
се же приклячѣтъ сѣа не по кѣрѣмаго сѣа, нѣ по кѣрѣющаго
мѣкнѣю. не ѣако волаѣименна, нѣ ѣако ѿстинна Бѣ хѣлаютъ. хѣ-
лацаго же ѿстинѣаго Бѣ каинѣемъ побивати нѡвелѣваѣтъ.

59. Къпросъ⁹⁾. Чѣа ради во седмѡмъ лѣто сѣати земакъ ѡри-
цлетъ Гѣ?

¹⁾ I. додъ да не кроенѣте [замъ, крѣте] брадъ ваишхъ. I. писменъ. ²⁾ I. дѣти
сконхъ. ³⁾ I. крѣснахъоутъ. ⁴⁾ I. къ часъ ѡумрѣшиа. ⁵⁾ На марѣ дописано: Ѣаинскѡе шѣлен-
стеа, кѣды [мѣткомъ] плакали, [тогда] корѡды сконъ [трѣ]гали и дѣа того нхъ не
голѣли ани стрѣгали: лице своѡ краманъ по змѣраахъ и писмена по тѣлѣа своѣа ѿглами
рысѣвали ѿ чрѣниаомъ наѣскали. ⁶⁾ I. стрѣ, васъ. ⁷⁾ I. васъ.

Г҃ъ кѣт. Лихоймъствомъ ихъ моучитъ Б҃ъ, понеже во множайшаа хотѣше ѿ всегда сѣюше земля ѿ непотрѣбныхъ плодъ тво-раше земныхъ.

60. Вѣпрос¹⁾. Что ест: ѿпекѣтъ десѣтъ жень хлѣбъ ихъ во печи единой?

Г҃ъ кѣт. Се ест ѿше сохранити заповѣди моя, дамъ вамъ ѿвѣстїе много ноужданныхъ; ѿше же презрите а, то дамъ вамъ скѣдотѣ много, ꙗко десѣтъ жень ѿпечи хлѣбъ ихъ во печи единой.

61. Вѣпрос²⁾. Что ради повелѣ Б҃ъ сочести люди?

Г҃ъ кѣт. Да своего ѿвѣтствованїа ѿвѣтъ истинное.

62. Вѣпрос³⁾. Кого нарицаетъ нечиста по дшѣи?

Г҃ъ кѣт. Ко оумръшемъ или ко костемъ мртваго прикоснѣвша сѣ.

63. Вѣпрос. Что ради вѣдѣнїю ко жрѣцю повелѣ приводити Б҃ъ?

Г҃ъ кѣт. Да не ркенїемъ токмо мѣжи сѣпрѣжница своимъ оумѣвляють.

64. Вѣпрос⁴⁾. Что ради ѿ всѣхъ оудѣбъ на чреко же и на стѣгнѣ жрѣцѣ клѣтѣ приношаѣше?

Г҃ъ кѣт. Имиже ко грѣхъ, тѣхъ ради ѿ томленїе клѣтвенное, ѿже снѣ развѣкти. и кѣи ко люты ѿ не сотрѣпимы стѣрети вѣхъ ѿбыкли трѣпѣти; да речени каенѣщемъ сѣ: да бы ми того не пострадати, ѿже пострада ѿ неща.

65. Вѣпрос⁵⁾. Что ради вѣстѣнный Моисѣй ѿца своего Нахора ѿменѣ ко Исходѣ, ѿнѣ же ѿго Рахѣла прозва?

Г҃ъ кѣт. Двойменѣтъ вѣ, ꙗкоже Іаковъ Іаѣлъ глаголю сѣ, ѿ Оома близнецъ.

66. Вѣпрос. Что ест: ѿсполнитъ десница Г҃а всю землю?

Г҃ъ кѣт. Прорицаѣтъ ѿоудѣйское ѿврѣженїе ѿ восстанѣе сѣсенїе: ꙗко ѿ досѣѣ ко ѿбраннымъ моимъ печалю сѣ, вѣше ж ради злобы призовѣ все ѿзымы, а кас ѿрѣшѣ].

67. Вѣпрос. Что ради согрѣшенїи людскихъ ради⁶⁾ юница закалаѣма бѣше ѿ косѣ сожигаѣма бѣше со главою ѿ кожею ѿ оутрѣнеки, прилагѣмо же бѣше ко ѿгню ѿ кедрѣво древо ѿ ѿсѣопѣ, рѣкше мыслѣна⁷⁾ трава, ѿ чрѣвленица соскана?

¹⁾ Іер. вас. ²⁾ Іер. вас. ³⁾ Іер. вас. ⁴⁾ Іер.

⁵⁾ Іер.

⁶⁾ Іер. рѣра.

⁷⁾ Іер. мыслѣна.

Ѡвѣтъ. Юница ѡбразъ баше Хѣъ. ꙗкож бо Хс̃ распенъ сѧ всѣхъ насъ сїсе, тако ꙗ юница заколена баше за люди, ꙗ ѡкропаше сѧ ѡ грѣхъъ sweкождаѣмы бѡхъ. чръмнаже баше, съкръши ко сѧ кръвїю чѣлческаѧ страсть, ꙗже миръ всемъ сїсенна естъ, ской бо естъ кръви чръмночество. кедрово ж древо прилагѣмо баше къ ѡбразъ крѣста; ꙗкож бо негниющее то древо, тако ꙗ крѣстъ животворен естъ. wskанѧ же чръвленица ко ѡбразъ бѣ чesныѧ кръви, ѡкропашна крѣстъ. а понеже ꙗссонъ ѡчистителенъ естъ, ꙗ також ꙗ животнаѧ теплота раздрѡши смъртнѡ стѣдѣнъ. сожегаѣма же баше всѧ, понеже всѧ, ꙗже сѡтъ вѣдкы Хѡ, чѣта сѡтъ.

68. **Бѣпрос¹⁾.** Какъ не по воли оубившомъ по скончанїи старѣйшины жреческа повелѣваетъ возвращенїе?

Ѡвѣтъ. ꙗко ѡбразъ баше старѣйшаго жрѣца смъртъ, ꙗстиннаго старѣйшины жрѣца Хѡ. ꙗко же оубо не по воли оубившей прикѣгающе ко храму великого жрѣца свободѡ полѡчахъ, тако ꙗ Хс̃ за ны пострадавшѡ²⁾ все естество чѣлское ѡ лѡкаваго свободи сѧ.

69. **Бѣпрос.** Что естъ, еже рече Бѣ ꙗкрамъ: „Прїйми юницѡ тризѧ ꙗ ѡвенъ тризѡ ꙗ горлицѡ ꙗ голѡбъ“?

Тѡкъ. Горлица, зане по ꙗстини нѧ веденомъ быти; голѡбъ же въ ѡвѣтѡваннѡю земаю приход, а тризѡ, триѣтенъ ѡвенъ — тримъ родомъ работати въ Егѡптѣ, а четвѣртомъ ꙗзведемъ быти изъ Егѡптѡ.

70. **Бѣпрос³⁾.** Како естъ, ꙗже написано: „Грѣхъ ꙗѡудинъ ꙗ жидовскъ, ѡлоомъ адаманитовъ желѣзнымъ почтемъ, ꙗ не затрасетъ сѧ николж, ꙗ прикѣпаенъ на прѣсѣхъ ꙗхъ“?

[Тѡкъ] нас.

71. **Бѣпрос.** Почто поклѣ Бѣ приносити ѡгница ꙗли козѡ ꙗли грѣлицѡ ꙗли голѡбъ ꙗли крѡпы пшеничны со древнымъ мѡломъ еврейскимъ людемъ?

Тѡкъ. Понж стѣнь ꙗмаше законъ ихъ, а не ꙗстиннѡ ѡ приносимыхъ ко законъ ихъ, томоужъ проѡбразованнѡ сѡврѡ на хрѣстїанохъ. ѡкча бо проѡбразоваше вѣрныхъ кротость, юнецъ же бѡгопокоривыхъ, посаѡшанїе приѣмлюцихъ Гнѣ. ꙗко же рече Гѣ; грѣлица же цѣлобѡмїе, голѡбъ же беззлѡкїе, коза жъ приносяще мѡло, сирѣчь оубиенїе книжное правыѧ вѣры. крѡпы же пшеничны при-

1) Ист. немѡ. 2) В рукоп. пострадахъ. 3) Ист. немѡ.

носѣще докрыѧ дѣтели, масло же древяное помазаніе крщеніѧ. жидомъ же къ тѣхъ приносѣхъ ничто же нѣсть.

72. Вѣпрос. Что ради повелѣ Бѣ непорочно принести жертвѣ?

Овѣтъ. И намъ и тѣмъ рече сохранити житіе невредно и непорочно. агнецъ же тѣмъ неклосенъ, а намъ просѣбра чѣста.

73. Вѣпрос. Что ради повелѣ Бѣ Левитомъ по паткѣмъ и двадцѣткѣмъ лѣтѣ до пѣтѣдѣсѣтнаго лѣта сѣжити?

Овѣтъ. Разсѣждаетъ прѣвозрастъ и конечнѣю старость: ѡво оубо нескръѣщенна ради оумѧ, ѡво же ради немощи телесноѧ. тож оуказанно Левитомъ, сирѣчь сѣжителемъ жидовьскымъ и хрестіаньскымъ¹⁾.

74. Вѣпрос. Како Бѣ ѡвѣща сѧ дати землю имъ до Ефрата, и не скръѣши ѡвѣщаніѧ?

Тѣмъ кѣ. Понеже согрѣѣшиша людїе: тѣмъ ради твореніѧ, того ради и всеѧ ѡвѣщаннаѧ земля гонимоуша. Како ты и мы хрестіане ѡвѣщаше сѧ во крщенїи Бѣ работати и заповѣди его хранити. и Бѣ ѡвѣщала намъ спсєніе и жизнь вѣчноу; да ѧще сохранимъ реченное, то прїимемъ ѡвѣщанное; ѧще ли не сохранимъ, то не токмо ѡвѣщанного [не] получимъ, но и мѣченїю сподобимъ сѧ.

75. Вѣпрос. Како повѣстно есть разѣмѣти, иже Бѣ злословити?

Овѣтъ. Свдѣи вогы мѣнитъ писанїе, іако по подобїю вѣжїю соудити возаконено. писанїе гл҃еть: „Бѣ ста во сонмѣ когов, по средѣ когов разсѣдитъ“, рекше свдѣи и старци како ѡнѣ егда праведно сѣдѧтъ, то Бѣ стоить оуча ихъ, ѧще ли неправедно сѣдѧтъ, то дѣволъ тоу стоѧ оуча ихъ²⁾.

¹⁾ За сѧмъ питанїемъ у Ісѣрина ѡде:

48. К. Что естъ еже единымъ лѣтомъ входить старѣишнѣмъ жреческому въ сѣмѧ сѣмѧхъ?

Т. Образъ ѡмани ежѣтѣмъ страсти. ѡкоже старѣишнѣмъ жреческѣмъ единымъ лѣтомъ пхожающе во сѣмѧ сѣмѧхъ, такоже и вѣдка Хѣмъ единою прѣтерѣ сїсєнноу страсть и на нѣса вѣзде. Пор. ваше питанїе 55.

²⁾ За сѧмъ у Ісѣр. ѡдутъ ось яки чѣтвери питанїя:

66. К. Како естъ разѣмѣти: ѡ сѣмени своѣго не даси слоужити князю и ни ѡскверниши имени моего сѣго, иже азъ Гѣ?

Т. Нѣцини тако гл҃ють: „ѡ сѣмени твоѣго не даси слоужити Мельхѣмѣ“. вѣще же сѣмъ идола ѡмѣхъ чѣтимъ. ли ѡко да не даси иномоу ѡмѣмоу работати сѣмени своѣго, да не навькноутьъ беззѣкнѣю ихъ.

76. [Въпрос] ¹⁾ . (vac.).

Пръвогъ былъ ѿмѣ нареченно Исусъ Наввинъ Наоуси^с, а ѿца его Наоуси. послѣднъ же повелѣ Бѣ Мойсѣи нарици ѿмѣ Исоусъ, егда порѣчи ѿмоу люди вѣсти ко ѡбѣтованноу землю во долъный Іерусалимъ. и потомъ рече архистратигъ ко двѣ Мрѣи: „Роднши сѣа и наричши ѿмѣ ѿмоу Исоусъ, той бо спсѣтъ люди своѣ“, сирѣчъ вѣрѣющаѣ ко ѿмѣ его; не токмо спсѣтъ, нѣ и въ вышній Іерусалимъ въведѣтъ, ѿкоже есть реченно: „Кротцыи же наследѣютъ землю“, рекше, жизнь вѣчную.

77. [Въпрос] . . . (vac.).

Писаніе рече: „Смѣаже въ всѣхъ моудрѣишии звѣрѣхъ“. како порѣганіѣ не сотворѣтъ, иже книгъ не пріѣмѣютъ бжественныхъ! того бо ради ѿмѣ противѣтъ сѣмъ Ѳалкацѣи и Перфѣры, ѿко ѿ Бѣ пріѣмшии мѣдрость едина свѣри добрыхъ дѣла чѣка есть достѣйна, и тожъ ѡдва. ѣмаже и Голомонъ глѣтъ рекыи: „Кипитъ земное тѣло, оумъ многепечалинъ“. тѣи ѡдва много троудившии сѣмъ ѿзѡбръѣтаютъ земнаѣ, нѣснаѣ же кто ѿзѣслѣдѣтъ? писаніе же рече: „Гѣ сѣзда мѣдрость и подаѣтъ любѣщимъ его“. звѣръ же безсловеснъ како можетъ пріѣстѣти словесна и сомыслѣна чѣка?

78. [Въпрос]. Іакоже Кайнъ егда оуби Івѣла, стѣнати и трѣпетати и траѣти сѣмъ ѡсѣжденъ бытъ, то такъ ли есть разѡмѣкати: ти потомъ не помѣи жены, не роднѣи дѣтѣи? не страдаше ли грады зиждаѣ, дома строѣ, скоты питаѣи, ѡра, жито сѣѣи, порты носѣ, строѣ и на жонѣ и на дѣти за дѣ. сотъ лѣтъ? Како ѿмѣте томъ вѣровати реченію?

Ѣвѣтъ. Ізъ не противѣла сѣмъ чистомъ писанію, нѣ сице разѡмѣкаю: не тѣла его велѣ траѣти сѣмъ, нѣ совѣсти дѣѣвнѣи ѡ сотвореніи грѣха плакати сѣмъ и каѣти сѣмъ, мѣити сѣмъ и кла-

67. В. Послаю свершеніе первѣи текѣ.

Т. Іакоже на Египтѣи послахъ жѣбѣи и писѣмъ моухъ, хотѣи извѣсти васъ ѡ землѣ египтѣскѣ, тако и въ землю хананѣнскоу и фѣризѣнскоу и іосѣнскоу послаю шершѣи хотѣи ѡ землѣ ѿхъ погѣѣти и всѣлѣти васъ на тои землѣ. ѡбѣлѣтъ же сѣмъ и бжѣа сила, како тѣмъ малыми жѣкоты своимъ помогаѣтъ и противнымъ наводѣтъ пагѣѣхъ.

68. В. Како повелѣ имъ Бѣ на подолки ризнымъ синѣе прѣдѣно привѣзати?

Т. Синѣе прѣдѣно подокитъ сѣмъ неѣсномоу алицю. вѣспоминаше оубо имъ законоположитѣль тѣхъ ради подолѣкъ, ѡко свершѣти сѣмъ. мѣиѣ сѣмъ на ѿбѣи живѣущѣи не прѣстоѣнати заповѣди его.

69. В. Гдѣ есть Таресѣ, аможе еѣже Нѣна?

Т. Таресѣ градъ есть индѣнскимъ странѣ, ѡкоже во трѣгѣи цѣствѣи писано ест.

¹⁾ Далѣ до кѣнѣи у Істр. вѣма.

нати сѧ Бѣ, стонати ѿ въздыхати, койти сѧ ѿсѣждѣніѧ вѣдѣ-
праго ѿ третати страха вѣѣа, дрыжати кѣчнѣхъ моѣхъ соѣщнѣхъ
вѣз конца. то тако ѿмѣ Бѣ запокѣдалѣ, а не ѿкожъ вы разж-
мѣквастѣ.

79. [Въпрос] . . . (vас.).

ѿ се пакы ѣгда ѿдѣше ѿѡковъ ѿ Набола ко Месопотанію
[sic!] жити сѧ, ѿ недъ вѣс днѣ ѿ быстъ въ Харланѣ заходящѣ
сѣнцѣ, ѿ ѿвѣрте мѣсто ѿ вѣа камень ѿ положи подъ главою ѿ
оѣснѣ. ѿ видѣ лѣсткнѣхъ высокѣхъ, ѿ земаѣ до нѣсе досѣзающѣхъ.
ѿ аѣглы вѣѣа ннзходяща ѿ восходяща по ней, ѿ Бѣ самого вос-
клонна сѧ лѣсткнѣхъ ѿ гѣаще ко спѣшомѣ ѿ ѿвѣрающѣхъ вѣдѣ-
праѣ. како ты минши? ѿ вѣста ѿѡковъ ѿ сна ѿ прослави Бѣ,
ѿже сѧ ѿмѣ ѿбыви, ѿ гордо минтѣ мѣсто то н жилищѣ вѣѣе
нарече, ѿ оѣлица нѣснаѣ, ѿвѣправаѣ же ѿ ѿ своего ѿмѣкнѣа дѣсѣ-
тинѣ. тажъ воземѣ камѣнъ, нжъ вѣкъ подъ главою ѣго, ѿ козлаѣ нанѣ
масло дѣвяное ѿ рече: „ѿще ѣсть Бѣ со мною, ѿ сонѣдитъ мѧ
на пѣти сѣмѣ Гѣ мой, аможъ ѿдѣ. ѿ камѣнѣ съ поставѣа, да
вѣдѣтъ домъ вѣѣѣѣ“. Покѣжъ же ми оѣже ты, что вѣдѣтъ камѣнъ
соѣ? коликъ ли вѣкъ величѣствомѣ, како ли сѧ в немъ оѣчинитѣ домъ
Бѣ? тогда ли вѣдѣтъ тако? нѣ ѿѡковъ самѣ вѣдѣше, чѣмѣ ѣсть
быти ѿ что ѣсть видѣа ѿ что естъ слыша. что естѣ камѣнъ
ѿ что ли естъ оѣлица? что лѣсткнѣхъ, что ли естѣ ѿвѣразъ камѣнъ
помазанѣ масломѣ дѣвянымѣ? Се азѣ вамѣ скажѣ ѿ Моисѣ-
ѿвѣхъ книгъ. вы жъ что речѣте, ѿмѣже жестокѣ непокорѣніѧ ѿ
послѣшаніѧ ѿмѣши, жестокымъ повѣзѣни покровѣмъ ѿ жестоко
сѣдѣѣ ѿмѣши, вѣсѣгда книгы почитающѣ, а николиже сѧ разѣма
ѿмѣши, вѣсѣгда оѣчащѣ сѧ, а николижъ оѣмѣкѣющѣ? ѿ ѣще ли не
вѣстѣ ли ничѣтожъ, толика ми сказавшѣ ѿ сѣтѣхъ книгъ? кѣѣй мирѣ
можѣтъ комѣстити прѣрочѣскѣхъ прѣточѣ спѣа? Кто ли сотрѣпитѣ
тацѣхъ несомѣслѣ? слыша гѣнѣе нѣѣсказанѣхъ словѣсъ мнѣтъ сѧ
ѿ книгъ гѣающѣ а ѿ оѣстѣнѣхъ нѣхъ ѿсходитѣ мѣшаръ колѣтнѣѣѣ, нмъ
словѣкъ нѣмѣшатѣ нарѣши.

80. Въпросъ. Идолъ ѿ подобіѣ кѣѣ ѿмѣтъ разанчѣе?

Ѿвѣтъ. Идолъ оѣво не бывшѣхъ вѣщѣѣ естѣ идолъ, ѿ подо-
біѣ же бывшѣхъ вѣрѣѣ подобіѣ естѣ. ѿже ко творѣхъ Ѣлѣины
кѣнѣтаѣоѣроѣвѣразнѣѣ ѿвѣразы, сѣи ѿдолы сѣтъ, нѣстѣ ко бывшѣхъ
вѣщѣѣ подобіѣ.

81. Въпросъ. Чѣо ѣсть ѣже видѣ прѣрокъ ѿсаѣа?

Ѿвѣтъ. Како рече: ѿ бѣше храмъ ѿсполнѣа славы ѣго, н Ге-
рафѣми стоѣхъ ѿкрѣстѣ ѣго, ѿ прѣстѣли ѿ Хѣрѣвимѣ ѿвѣленіѣ ѿ се-
рафѣмѣскаѣ вѣсѣ премѣдрѣстѣ ѿ ѿсполнѣна ѿчѣс ѿ ѿсполнѣа главѣ

и хъ. и раздѣлкѣ: и крылкѣ и носѣ и прѣси и късе ѿче исполнено, и премѣдрость вездѣ виднѣтъ. ѣдиномѣ ѿ. крыла, и дрѣгомѣ ѿ. крыла, и двѣма покрывахѣ лица своѣ, и двѣма носѣ, и двѣма летѣщи конѣхѣ дрѣгѣ ко дрѣгѣ: „Стѣ, стѣ, стѣ Гѣ Саваѡд“, рече конѣ. ѿ. крыла ѣдиномѣ и ѿ. крыла дрѣгомѣ. то ти кѣ. и хъ махчѣтъ, а чѣтыри конѣютѣ. да чѣмѣ оучитѣ писаніе? не всего намѣ пытать ѿ Бѣ, и ѿ ѣво махчаніемъ проповѣдати, ѿко же вѣрою славити. по что ми покрывають главлѣ и носѣ? Не имъ же ли Бѣ ни начала ѡбръѣтаѣтъ сѣ, ни конѣ? двѣма покрывають главлѣ, а двѣма носѣ — ѡвѣ ѣстъ, ѡко сръдчныма летѣтъ, да подобна и намѣ глѣти, а не ѿ горню и ни ѿ долню, но сръдчныма, ѡко Бѣ и творѣтъ. Аще ли речеши, како сѣ роди, то главлѣ ѡбнажѣши, южъ Херѣвими покрывають. Аще ли речеши, гдѣ ѣстъ конѣ, то вѣѣмъ ноги ѡбнажѣши, ѡже Херѣвими покрывають. покрывають же главлѣ и носѣ не ѡко сокрыти хотѣ, [но ѡко] сказати. ѡко неислѣдимо ни достижимо оумомъ рождѣство ѣго и конѣ не имѣтъ. Прїѣми же сѣ ѡбразъ: шестикрылкѣ, а кѣ. махчѣтъ, а чѣтыри конѣютѣ — ѡбразъ апѣлскыи, и чѣтыри ѣгѣлисты конѣютѣ. чѣжъ конѣютѣ, ни жъ гласъ хотѣ погѣвити Сатана? Смотрижъ, како ти ѣстъ не проѣ глѣхъ, стѣ ѡко нѣмѣи! ни ѣдинѣ ко ѣдиномуѣ поѣше, ѡкоже пишѣтъ сѣ: конѣхѣ дрѣгѣ ко дрѣгѣ „стѣ“ рече. ѣдино намѣ подоба, ѣдин ѣстъ стѣ. тажъ и дрѣгѣи приложитъ: „стѣ“, и третїи рече: „стѣ“. да ѣламаже трижды речехомъ, не мни три конѣ свѣра.

82. Къпросъ. Что же естъ: стѣ, стѣ, стѣ Гѣ Саваѡд?

Гѣвѣтъ. Ѣдина вѣра, ѣдино крѣщеніе, ѣдино покланѣніе стѣмъ Трѣца. ѡкоже кѣ и ко нѣснѣхъ чрѣдами поѣтъ гласъ подающе, тако и горнѣмъ слѣмъ поѣтъ, дрѣгѣ ко дрѣгѣ ликѣюще. тачѣ „исполнѣ храмъ славы ѣго, и козѣтъ сѣ вышнїи прагъ гласомъ, имѣ же конѣхѣ, и храмъ исполни сѣ дыма“. дивно дѣло! ѿ славословїѣмъ козѣтъ сѣ прагъ. приложи, ни жъ вѣ славлѣ подоба, ѡже кѣше, и та погѣбе и дымъ конѣидѣ. дымъ кѣ ѣстъ ѡнѣстѣнїѣ ѡбразъ.

83. [Къпросъ]. Да что естъ: видѣше испрѣча стѣи дѣхъ, ѣже ѣстъ стѣ, стѣ, стѣ?

[Гѣвѣтъ]. По провѣданїю ключѣтъ сѣ апѣлскаѣ црѣкѣи ѿ жидѣхъ, ѡже не прїѣмають ѣго. рече кѣ проповѣдаѣи пррѣкъ: „Поустыня и дыма исполнитѣ сѣ“, сирѣчъ соборъ жидѣвскѣ, ѿнеуѣ сонѣтъ сѣ недѣренѣ прагъ надѣренѣи. Смотрижъ ми: ко-сѣмъ дѣверѣ долнїи прагъ имѣютъ, и горнїи же лежитѣ надъ по-вою, и не можетѣ же стоѣти прага не имѣи и ни оутѣрдити

себе. аще лежить горній прагъ на нею, то вес сый прагъ твёрдо превькаетъ. сокоръ же жидовскъ дверъ же имаше, а горнего прага не имаше, прагъ во горній вышняя сила есть державѣ. да возятъ съ горній прагъ, и въбавиша съ ѿ блѣдти. іако во сойметъ съ вышній прагъ, то ноужда есть, рече, под ѿбойма дверникома и худюю рѣкою колѣвати съ. сего ради восажашъ рѣка колѣваетъ жида. Сего ради пророкъ глѣтъ: „Положѣ Іерусалима іако преддверіе колѣвано“.

84. [Къ прос]. „Храмъ, рече, исполни съ дыма. камо слава его ѿидѣ?“

[Ѹкѣт]. Смотри, молю тѣ! рече Ісайа: „И исполни съ дыма, камо слава его ѿидѣ?“ наче исполни съ дыма. оуѣкзшѣ во дыма нѣжда слава ѿйти. камо же? престѣпи не єдинъ храмъ, нѣ исполни вес миръ. хоташе показати Херѣвимъ, іако ѿидѣ слава іаже во цркви, покѣдаетъ глѣтъ: „И исполни съ къ съ земаля славы его“. ѿкразы єдины заскѣгниша съ во все страны, и стѣи глас, царское славословіе, рече: „Ѹмѣте ѿ тайныхъ сѣжкъ“. а иж на Хѣ приходяше хваніе, то іакѣ глѣтъ свѣдѣство. како видѣ Ісайа на престоѣ. глѣтъ во: „Слышахъ гласъ глѣющъ: „Кого посла и кто ѿдетъ ко людямъ симъ, прости же вы а ѿ раны?“ ѿбаче єдинаго глѣвнаго знати баше знаменіа, іакож и мы єгда престомакъ раба, то не аще тихима ѿчима козираѣмъ нанъ, ноу крадѣци помага козираѣмъ. тако и Бѣ не хета весего лица показати пророкѣ, стоишъ тожъ глѣтъ: „Кого посла?“ іакоже выша рабы стома оу вѣдкъ, ты во хотѣвъ поведѣти аѣность нхъ, и рече вы: „Кого посла на се дѣло? не имамъ чѣка“. не іако не имѣи то глѣтъ, нѣ іако поспѣшиша не имѣи. Тако и Бѣ: „Кого посла во сего мѣсто?“ и маѣча и предасть іерейскѣю честь. да что оуко Ісайа? не аѣ ли рабъ согрѣши, и приѣтъ и пакѣ подвиза съ, дакъ прѣвое оудобрилъ и во закѣт положилъ, и рече: „Се азъ, посланъ ма“.

И Ѹкѣдѣ имамъ се сказати, іако Хѣа вѣ слава? не ІѸанъ ли єѣгистъ: „Толкожъ знаменіе сотвори Ісѣ и не вѣроваши вонъ Ноудѣ“. да совѣдетъ съ глѣтъ Ісайа глѣющъ: „Слѣхомъ оуслышите и не имате разѣмѣти“. сѣжъ рече, єгда видѣ его, єгдажъ глѣше ѿ немъ. видиши во іавленіе сѣса нашего и гдѣство? нѣо аще не вѣдетъ, имаше ѿбразъ точію.

И рече Херѣвимъ: „Гѣтъ Гѣ! ѿстѣ съ трека“. и посланъ къ ко мнѣ єдинъ ѿ Герафимъ и во рѣцѣ своѣ имашъ оугла горѣщъ, нѣжъ ложницю козѣтъ ѿ трѣтника. и прѣидѣ ко оустома могомъ преддверіе тайны, что глѣмъ, вѣрныи. „Сла тайна

ѡставляѣтъ грѣхѣ, глѣтъ Херувимѣ. — „Се ѡмѣтъ Гѣ всѣ грѣхѣ твоѣ“. видиши ли истинѣнѣ снѡющѣ ѡ сего оуж на престолѣ высоцѣ ѡ превознесеннѣ? не престанемѣ глѡща ѡ славоу еѣго во вѣкѣ.

85. Въпрос. Что естъ: „Преста прежде пагубнаго аггала ко смѣрти мѣсто жирѣ щедрѣ“?

Тѣкъ. Егда бѣво во Бѣгнетѣ посланъ къстѣ аггаль бѣжити всѣ младенца, ѡ жидовскыя всѣ ѡстана во жирѣ, ѡ сосцѣ сѣе са.

86. Въпрос. Что естъ: „На неко настахомѣ невлазѣнѣ нѣтъ“?

Ѡвѣтъ. Нѣтъ естъ нова вѣра, новое вѣщеніе, вѣводѣ ко жизни вѣчноу.

87. Въпрос. Изъ горы та чѣча рода.

Ѡвѣтъ. Горою зовѣтъ стѣю Бѣѣ прѣсно дѣѣ, ѡ неѣ же слово вѣѣ пакѣ прѣмѣ роди са неизреченно.

88. Въпрос. Свободна бѣво тваръ познаваѣтъ са.

Ѡвѣтъ. Свободна бѣво естъ тваръ, сѣтъ чѣцы.

Въпрос. Сѣоже скѣта, иже древле ѡмраченѣ.

Ѡвѣтъ. Бывши аггалы скѣталы, нѣѣжъ вѣша вѣсѣ темны.

89. Въпрос. Единѣ станетѣ тѣмѣ предстатѣ.

Тѣкъ. Днѣвоѣ станетѣ коѣвода вѣсомѣ. нѣѣ же того ради вѣсватѣ Гѣ. прежде бѣво прѣймающе многы стѣрѣти ѡ днѣвоѣ.

90. Въпрос. Ѡ чего вѣвають глѣмы ѡ помышленіѣ?

Ѡвѣтъ. Вѣваѣтъ бѣво глѣмѣ ѡ празна бѣма ѡ не помышляюще ѡ докрыхъ дѣлѣхѣ, нѣ празнѣющѣ ѡ не пекѣщѣ са, нѣ мнѣщѣ са: „Не вѣстъ сего Бѣ ѡпытаѣ ѡ сѣдѣца ѡ бѣгровѣ“. аѣре коѣ кѣ сѣмѣ вѣроваѣ, то сѣтворилѣ въ реченное: „Предзрѣхѣ Гѣ предѣ мною кѣнѣ, да са не подвижѣ“. сѣхѣ бѣпракленіѣ, та же сѣутѣ сѣмѣ подобна, ни на оумѣ сѣ приносятѣ, ни покѣсити са на нѣѣ хѣцѣтъ, нѣ еѣже въ на ползѣ дѣѣи было. то добро мнѣтъ.

91. Въпрос. Како въ оустакити неоустакимое сѣ: еѣже егда на молитвѣ стоймѣ, то оумѣ нашѣ ѡнѣды плаваѣтъ?

Ѡвѣтъ. Не ѡвѣстно ли видѣти предѣ Бѣомѣ стояще, моляще са? Еѣма во кѣѣ предѣ сѣдѣю стоѣ нераденіѣмъ вѣзѣдѣѣнѣкъ стоѣтъ нашѣ зѣѣ, что еѣмоу ѡвѣщаѣтъ, а не стоѣ вѣсѣдѣтъ? коѣми начѣ предѣ лицѣмѣ вѣѣимѣ стоѣ немѣтѣще са хѣцѣтъ оумѣ ѡмѣти, предѣдѣдѣѣѣѣ оумѣ ѡ вѣнѣтрѣнѣкѣ совѣрѣшаѣ, писаніе козѣѣюще вѣзгѣѣвно ѡ помышленіѣ зѣѣ.

92. Въпрос. Аѣще оѣво кѣ мощно оустакити неоустакимое сѣ, еѣже естъ: оумѣ вѣзде ѡ вѣсѣгда плаваѣтъ?

Г҃кѣтъ. Моцно ли ѣсть, показа рѣкый: „Очи мои выишѣ ко Г҃у, ѡко ѡдѣсною мене ѣсть, да сѧ не подвижѣ“. како ти, рече, моцно не дати ли иного мыслити ѣмѣ, егда вѣскыхъ дѣлѣхъ ѡ дарѣхъ предстоимъ воспоминающе сѧ ѡ вѣскыхъ испокѣданіихъ ѡ ко молитвахъ, ѡкоже пишеть.

93. Рѣпрос. Что ѣсть: пойте разѣмно?

Г҃кѣтъ. Не тако ли ѣсть: всакѣ оубѣ ѡдѣ гортань чѣетѣ? такожѣ ѡ оумѣ всакѣ пѣснь разѣмѣкати всантѣ. да ѡце кто тако творитѣ, ѡкожѣ гортань ѡдѣ пожираетѣ ѡ чѣетѣ такожѣ ѡ оумѣ разѣмѣкаѣтъ. еже поетѣ ѡ творитѣ, то той ѣсть ѡсполнитѣ заповѣдѣ г҃ающе: пойте разѣмно.

Отсей твѣр, се староруська такъ звана Книга Кааф, якої коротку редакцію уперве опублікував проф. В. Істрін у додатку до своєї статі „Замѣчанія о составѣ Толковой Псалти“ (Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ, томъ 65, Спѣтербургѣ 1899, стор. 85—95), відки ѡ виписано варіанти.

До розділу II.

(Апокаліпси про празники і обряди).

Ж. Рукопис бібл. Нар. Дому у Львові (муз. о. А. Петрушевича, ч. 168, XVІІІ в.) к. 1—7.

Г҃дѣи вѣсви. Г҃у спаденномѣ каменѣ со нѣсе, ѡпи-
столиѣ сѣѧ.

Первое чѣдо выстъ къ Іерусалимѣ, егда спадѣ каменѣ сѣ нѣсе, таготи же ѣго никтоже не можетѣ ѡзриши. ѡ тако ко ѣдинѣ ѡ днѣи патріархѣ іерусалимскѣи сотвори соворѣ ѡ заповѣда, акы не ѡли Г҃. дни ѡ дѣтемѣ малымѣ, которѣи перси сѣсѣтъ, давы не ѡли до трѣхъ днѣи, донѣдеже ѡвытъ Б҃гѣ предротѣ своѣго челоѣколюбѣи ѡ что ѣстъ вышнѣ. ѡ начастѣ людѣи постѣ ѡ мѣнѣи ко Г҃дѣ Б҃гѣ со воплемѣ ѡ плачемѣ село великимѣ, ѡ такожде патріархѣ іерусалимскѣи со вѣѣмѣ сѣенническимѣ чинномѣ молѣвы ѡ мѣнѣи начатѣ простирати ко Г҃дѣ Б҃гѣ. ѡ гласѣ выстъ со нѣсе г҃а: „Прѣйди, патріархѣ, ко ѡномѣ каменю. ѡ ѡбращѣна вѣ немѣ писанѣи реченное камѣ“.

„Слышите, сѣове челоѣчестѣи, ѡко первое посланѣи дахѣ камѣ, ѡ высте приказанѣи моихъ не прѣстѣпали. людѣи мои, хранѣте сѣѣю неделѣи ѡ не прѣстѣпайте ѣѣгліѣ моего г҃ающего: „ѡко

и земля мимоидеть, а словеса моя не имеютъ прейти“. И ѿ Х҃а, снѣ вѣи, приказѹ вамъ и ѿбѣлаю моцѣ своего стѣго вѣства, абы есте днѣ неделнѣи стѣлан и роботѣ жадѣныхъ не робыли, а нѣ ѿгородныхъ речѣи на покарми собѣ не копали. а томѣ моцно имете вѣрити, и жѣ а правдинѣи снѣ вѣи, моцно своего стѣго вѣства той листѣ списакши вамъ податъ, абы есте са добре и побожне справовали на томѣ мѣзерномѣ и дочасномѣ свѣтѣ. ко ѿ вамъ датъ ѿ днѣи рѣкыти, а семѣи днѣи собѣ зоставилъ для ѿпочиванѣа, то есть неделю стѣю, поставивши ѿго на добрѣи бѣчинки, а не на злѣи. и приказѹ вамъ, людѣе мои, еси того чинити не бѣдите, для неделнаго вѣ почтливости не имете мѣти, тогда бѣдѣ васѣ карати: пѣрѣ на васѣ карварстѣи ѿзыци, та кровѣ вашѣ пролиютъ. и аще тако не имете вѣри, то горшѣа вамъ сотворѣ: напѣрѣ на васѣ зыми лютѣи, мразѣ и салѣ и градѣ и молнѣю бѣмножѣ, всѣхъ гадѣ, жабы и прѣзи и гвселницѣ, и не мало вамъ зло сотворѣ за стѣю неделю. и аще ли еще не покаете са, то горѣе вамъ еще сотворѣ. а еси же покаете са, то и пакѣ дамъ вамъ бѣгдѣ до снтости вашѣа, пшеницѣ, вино и маслѣ. а вы мнѣ пакѣ горше сотворите, но помыслихъ вѣхъ васѣ ноцѣю погвбѣти всѣаго чѣвѣа, еда нѣ единѣ ѿ васѣ не чѣа бы [за стѣю неделю], но бѣмолнѣа мѣ стѣи аѣгѣли и аѣхаѣгѣли и слѣзи мѣре мои, и бѣмилосерднѣхъ са ѿ васѣ.

„Не вѣсте ли, безвѣмнѣи, ѿко ко стѣю неделю хѣиѣ сѣдѣти живыхъ и мѣртвѣхъ? и вѣ неделю снѣйдохъ ко Авраамѣ на зѣмлю и дахъ законѣ мой. и не вѣсте ли, безвѣмнѣи чѣвѣи, ѿко вѣ неделю радѣстѣ аѣхаѣгѣломѣ Гаврѣилѣомѣ бѣговѣсти са прѣстѣа Бѣа, и прѣахъ крѣиѣѣ ѿ Іѣанна во Іѣрдани, и дахъ вамъ законѣ мой? аще ли тако не имете вѣры кѣнигамъ моѣмъ и писанѣю моѣмъ, то ѿгнемѣ пожегѣ васѣ и прѣѣкѣ васѣ ѿко прахъ житнѣи на гвмнѣ. но се и нѣ каиѣ са вамъ десницѣю моѣю державною и прѣстѣломъ моѣмъ високнѣмъ. и аще не чѣте стѣи неделѣ и среди и пѣтка и иѣннѣхъ праздыковъ моѣхъ стѣхъ, то бѣдѣ васѣ карати голодомъ нетерпѣнѣмъ, повѣтрамъ зѣимъ и войною великою. а которѣи вы чѣловѣкѣ по томѣ моѣмъ каранѣю не хотѣахъ вы са бѣнамѣтати, тѣди великимъ каранѣамъ бѣдѣ карати. повѣжѣ короа на прѣтѣкѣ короа и вѣстанѣтѣ панѣ на пана и мѣсто на мѣсто и село на село, свѣдѣа на прѣтѣвѣ свѣдѣа, братѣ на брата, снѣ на ѿца, ѿцѣ на снѣ. и вѣ тѣи дни великое кровѣпролитѣе бѣдѣтѣ межѣ людѣми, и всѣхъ вѣ той часѣ бѣскромѣю и пѣхъ ѿ васѣ ѿкнѣи.

„И оупоминаю васъ, а́вѣсте в' средѣ ѿ в' пѣтекъ постави́и сѧ дѣ́ховне прослава́ли ѿмѧ мое. прокла́тъ всѧкъ члѣкъ, ѿже не храни́тъ заповѣдей мои́хъ, ѿже дѣлае́тъ каково́е дѣло. в' суббо́тѣ ѿ д-го часа да ѡставитъ всѧкъ члѣкъ дѣло свое ѿ ѿде́тъ во цр́ковъ вѣ́що ѿ несе́тъ свѣщѣ ѿ просу́ху, то тако́ваго бѣ́тъ ми́луетъ.

„И ни тако вѣ́ры не а́сте ѿ не прослави́те ѿмени моего ста́го. сирѣ́тъ ѿ в'довъ не поми́ловасте ѿ плачѣ́щихъ сѧ во вас, а́нѧ ми́стинѧ оубо́гимъ не да́сте. тако́же ѿ азъ ми́сть свою оудѣржѣ ѿ васъ. погани́и ѿзыци, не знаю́чи́и закона, да ѿ тѣи по ско́емъ законѣ ми́стиню твора́тъ оубо́гимъ, а вы законъ мой ви́дѧчи не со́блюдо́сте ѡго ѿ над оубо́гими не ма́ете лѣ́тости. ѡ́коже рече́ стѣе ѡ́глаѣ: „Хто оубо́гаго поми́нуетъ, то са́мъ поми́лованъ вѣде́тъ ѿ бѣ́а“.

„Да́хъ дре́вю ва́шемъ пло́дъ ѿ лозію, а вы оубо́гимъ мои́мъ не да́ете. но па́ки ѿзсѣ́шъ ѡго за мно́ги́и грѣ́хѧ ва́ша ѿ беззако́ниѧ безчи́сленнаѧ. но се гла́ю ва́мъ, за стѣ́ю неде́лю трѣ́ми днѣ́ми ѿбо ѿ зема́ѧ ѡверзе́тъ сѧ. а́ще не ѿме́те вѣ́ри к'нига́мъ мои́мъ ѿ словесе́мъ мои́мъ, то ѿзсѣ́шъ ѿсточни́ки водни́и ѿ клада́за, а кто́жъ ѿ васъ оу́зритъ водѣ́? ѿ оу́зрю, ка́мо сѧ ѡде́ржите вѣ́змни́и ѿ не́мисленни́и срдце́мъ, а́ще ли сѧ не пока́ете. ѿ такъ ми́сть моя́ висо́каѧ ѿ чѣ́тнаѧ порфи́ра, кѣ́тораѧ восі́летъ кѣ́рхъ мой прѣ́чисти́и, ѿстинное пи́саніе, ѡ́ко не ѿма́мъ ѡпѣ́стити ва́мъ того, но ѡверсти ѿма́мъ ѿкса ѿ пѣ́стити ѿма́мъ ка́меніе горя́че ѿ ѡ́крепѣ́, да поже́жетъ всѧ́кого члѣ́ка. ѿ но́щю ѿма́мъ соткоро́ити трѣ́съ по все́й зема́и мѣ́ца фѣ́вруа́ріѧ кѣ́. днѣ́ѧ на оу́страи́неніе всѧ́кого члѣ́ка, ѿ мѣ́ца а́приѧ 5-го днѧ пѣ́щѣ на васъ в'мѣ́сто дождѣ́ ѡ́гнь ѿ ка́меніе ѿ блискави́цѣ ѡ́гненни́и, ѿ погѣ́блю кино ѿ ма́сло ѿ ѡво́цѣ ва́шемъ не дамъ пло́дѣ, ѿ оубро́жае́въ не вѣ́де, на́сѣ́на ва́ше вѣ́дете сѣ́ати вѣ́щи. ѿ пѣ́щѣ на васъ рати мно́ги́и, да сло́ю сѣ́ртю по́гинете за безако́ніе ва́ше. ѿ пѣ́щѣ на васъ во мѣ́сто дождѣ́ гра́дъ мѣ́ца ію́нѧ, да оу́зрю. ка́мо сѧ ѡде́ржите вѣ́змни́и ѿ что ѿме́те ѧ́сти. ѿ соткоро́ити ѿма́мъ ма́тежъ по все́й зема́и, да оубжа́снетъ сѧ всѧкъ члѣ́къ. ѿ скоти ва́ши ѿз'морѣ́ ѿ не ма́ло ва́мъ сло́во сотворѣ́ для́ того, а́вѣсте позна́ли гнѣ́въ мой ѿ спра́ведливѣ́сть мою́ для́ грѣ́ховъ ва́шихъ за непослѣ́шенство ва́ше, ѿже дѣ́ховныхъ ѡ́цекъ сво́ихъ ѿ бѣ́гомолце́въ не сѧ́хаете, кѣ́торѣ́и васъ на́вчаю́тъ ве́даѣ́тъ приказана́ моего, же́вѣсте сѧ такъ спра́вокали. ѿ оупоминаю васъ, а́вѣсте до цр́кви вѣ́що́и ходи́ли ѿ на́вкъ пи́смъ стѣ́хъ на́вчали сѧ, сѧ́хаютъ ѡ́хотѣ́и до

сѣдцѣ своихъ прїимали и вѣдали навѣки справовали сѧ, ничего злаго не чинили.

„Если же не покаете сѧ и вѣдете во занѣстошенію, то естъ противко мнѣ вопреки, то и азъ противъ васъ горѣ пойду. сотворю вамъ нѣко мѣданое а землю камяную, иже нѣко не дастъ дождѣ камъ во времена подобна, а земля не дастъ вамъ плодѣ и бѣрожайѣ не вѣдетъ, и насѣна ваше вѣдетъ во тѣни и праца каша вѣдетъ всѣмъ, то естъ надаремно. Если же не покаете сѧ, то и пакы горшакъ вамъ сотворю и ищю на васъ гадъ и довитїи, которїи вѣдетъ сосца женамъ вашимъ сѣсти, и снѣдѣтъ чада каша и жены ваша и плодъ вашъ погубѣлѣтъ. вѣ той часъ начнете ѿкопавати гробы мертвыхъ и вѣдете сѧ плакати горко молвѣи до ныхъ: „Братїе, прїимѣте и насъ тамже до сѣбе, гдѣ южѣ не можемъ терпѣти болше зѣбра сего лютаго и гнѣва Хѣа“. которїи ѿ кѣка оумершїи ѿпочиваютъ, же и костїи нѣсть, и имѣтъ просити, абы там же до сѣбе принмали. которїи зѣбріе вѣдѣтъ и довитїи, іакоже оуготованни на брань, іакоже рече Гѣдъ: „Ѿверѣи лице свое ѿ васъ и не оуслышѣи плачѣ и риданїа вашего“.

„Если же покаете сѧ, оуслышите гласъ мой и писанїе мое со-влюдосте, навчите сѧ правдѣ и азъ наснщѣ васъ всякаго добра. іако азъ естѣмъ Гѣдъ Бгѣ вашъ и каю сѧ ѿ злобахъ члѣвеческихъ. и сотворю межѣ вами покои на земли, зѣгодѣ, любовѣ едномѣ зѣ дрѣгнѣмъ. а аще ли не прїимете дажнїа моего бл҃гаго и не вѣдете сѧ справовати вѣдѣтъ приказанїи моихъ, то имамъ затворити сѣнце и сотворити имамъ тмѣ. и оубїетъ дрѣгъ дрѣга во тмѣ, и братъ брата. и сотворю громъ и молнію оумножѣ, и ѿвратити имамъ лице свое ѿ васъ и не оуслышѣи прозѣбы и плачѣ вашего. почто возлюбнѣте тмѣ, а свѣтъ ѿставнѣте? но сважаѣте свѣдѣа зѣ свѣдомъ и брата и зѣ братомъ, ѿца и зѣ снѣмъ, и оубогаго нена-видѣте и не подаѣте ѿ и зѣбытъковъ своихъ... го не мѣните имени моего ради и еѣгїаа моего ст҃аго гл҃ющаго: „Хто оубогаго по-милѣтъ, то самъ помилованъ вѣдетъ ѿ Бгѣ“. Книгъ моихъ и писанїи моихъ не послашѣте, ни поповъ своихъ дѣховныхъ, которїи за васъ Гѣда Бгѣ молатъ и за весь миръ. іако не зѣ-негъ васъ земля и не пожретъ васъ за безаконїе ваше и за грѣхи ваши безчисленнїи! іако великаго дѣла сѣднаго и справедливаго стерпѣти не можете? не маєте сѧ ѿперти на сѣдѣ моемъ. по вче-нїемъ дїавольскимъ ходите, а надѣма прѣдѣчнѣи естѣ, дары ѿ мене имѣете и не прїаѣте іего, прѣто чада ваша ѿбѣйдѣтъ землю, іако скоти вѣгати вѣдѣтъ ѿ востока на западъ и ѿ запада на востокъ. вѣдетъ вѣда, вѣдетъ гоненїе великое по всей земли,

и ꙗꙗкимъ бѣдете гоними. и бѣдете ненавидими в'сѣми ѡмени
моѡго ради. и хто витриваетъ до конца, той спсѣтъ сѧ. и ѡпѣ-
стѣетъ всѧ зѣмля ваша и ѡжитѣли стѣи, монастырѣ и цркви
и гради бѣдѣтъ ваши пѣстии, села и двори ваши бѣдѣтъ пѣсти,
не бѣдетъ ни ми ѡбладати никтоже. не поминаю вас за стѣю не-
дѣлю и средѣ и пѣтокъ. такъ ѡмени мѣре моѡй, шестокрильныхъ
Херувимовъ и Герафимовъ, ꙗко не ест сѣ писаніе ѡ члѣкѣ ꙗꙗкѣ
сотворено члѣческимъ оумомъ, но писано ѡ невидимаго ѡца.
а которой члѣкъ ѡбращаетъ сѧ и речетъ: „Лож се ест, не ест сѣ
ѡ Бга“, той ѡмѣнникъ ѡ Ха и вѣдникъ наречетъ сѧ. аще ре-
четъ смикленно [sic!] члѣческимъ разѣумомъ, то днѣ проклят
той и вѣчной мѣщѣ преданъ бѣдетъ и ѡзготоканъ ест дѣакоу
и агглемъ его, во ѡгнь вѣчный поидетъ. сѣго ради копію ко
вамъ, ко созданію своему: „Братіе, не оукрыете сѧ ѡ рѣки моѡй.
ѡже не прѣимаете со страхомъ епископію сѣю... аже речет: „Не ест
сѣ ѡ Бга“, то горе томъ. и ѡже оукаратъ попа, той не ест
достойнъ нарицѣти сѧ хрѣстіаниномъ. не его оукаратъ, но црковъ
бжїю. и горе томъ, ѡже сошедши сѧ гдѣ и ѡбмолаветъ попа. не
вѣсте ли, же давно есте погинѣли безъ законѣ сами вѣдѣши ꙗко
ѡца во пѣстии? не тѣхъ сѣдите, но црковъ бжїю и законъ
мой, которой дахъ вамъ презъ нѣхъ, ꙗкы вамъ ѡповѣдали. горе
и тѣмъ, которой сошедши сѧ до цркви не мислатъ ѡ заповѣ-
дѣхъ божїихъ и глѣютъ словеса хѣлаѧ и скерная. и горе томъ,
хто лжетъ а правди не кажетъ хрѣстіанинъ. горе и томъ, ѡже
скажетъ сѣсѣда изъ сѣсѣдомъ и брата изъ братомъ и раба со
равомъ; таковѣи ѡгнемъ пекельнымъ ѡзгоритъ. слышите, людїе
моѡ, гласъ мой вѣгїи. писаніе моѡе сладкое хранѣте, да мѣстѣ
моѡ . . . аще же не ѡмете крѣи книгамъ моимъ и писанію мо-
емъ, то пѣщѣ на васъ Гмнатанѣ, да слою смрѣію маєте поги-
нѣти за стѣю недѣлю. и приказѣю вамъ, людїе моѡ, презъ пррочи
и апстли, абысте до цркви бжїей ходили и ѡ грѣсѣхъ своихъ раз-
мислѣли и ѡплаковали слѣхъ дѣлъ своихъ и кажи сѧ и воина
ѡжъ не ѡбращали сѧ на скоу вѣвотини акы пѣсъ, — тако и ты
члѣче на своѡ славу дѣла. во гдѣ би матка... (кїнця нема).

Маємо тут популярну перерібку другої, тав. єрусалимської
Епістолії, якої старші варіанти див. ввеше під Б, стор. 53 і В,
стор. 56.

Ц. Берлинський рукопис XIX. в., стор. 1—7.

[Лист небесний]. Въ имя отца и сына и сѣго Духа. Иминь. Сіє слово на сій скѣтѣ зосланое отъ самого Христа Лионки напе римскомѣ, а напе римскѣй даде вратѣ своимѣ Каролію набивши его противѣ вѣри христіаньской и своего православного христіанства. а той листѣ билъ написанъ златими лѣтерами, жадинѣ чловѣкѣ ни мѡгъ его видѣти, на чѡмѣ онѣ висѣлъ. а хто би его и хотѣлъ прочитати или приписати, той емѣ сътворилъ.

Той листѣ такѣю моцѣ маєтъ: кто его читати или с пилностію сѣхати вѣдетъ, таковѣй чловѣкѣ отримаєтъ отъвѣщеніє грѣхѡвъ своихъ. а котора жєна отъ времени той листѣ вѣдѣтъ при сѡбѣ носити, то всѣхъ непристѣпай звитажитъ. ако в которѣмъ домѣ той листѣ вѣдѣтъ а къ пошанованію, той анѣ ѡгна анѣ чарѡвъ анѣ жадныхъ рѣчѣ зѣмъ шкодити ни можє. Христосъ всѣхъ насъ стирижєтъ ко дни и ко нѡчѣ и на всякѣй часѣ ѡ дѣволского навѣжденѣ, отъ нектра морокого и отъ всѣхъ покѡсъ, єсть с нами и надъ¹⁾ нами; Христосъ всѣхъ насъ стирижєтъ на всякое время, на пѣти ѣ странний, на всякімъ мѣстѣ.

Ѥ той листѣ знайдєний въ землѣ Британьской на горѣ Оливной предѣ образомъ архистратига [sic!] Михаѣла и билъ написанъ тими словами:

„Ѥ Христосъ Синъ Божѣй ѡ причестѡй дѣви рождєний, и той листѣ своєю рѣкою написанъ. распѣтъ билъ на крѣстѣ, всѣдши на рѡдѣ христіаньскѡй ѡ неволѣ и вѣчнихъ мѡкъ. приказѣю вамъ и каваю моцѣю божѣства своего, абистє днѣ недѣланѣ скатили и жаднихъ робѡтъ не робили, иннѣ днѣ свѣтихъ вгодниковъ моихъ въ пошанованію мали, которѣ за васъ молят сѣ предѣ майстратромъ [sic!] моимъ непристано. а въ сѣвѡтѣ вѣдѣши гласъ звѡна робити покидай [даѣ] вѣдѣности матери моеѣ. милаѣ ко єдина матка моѣ милаѣ [гди би] за васъ не молила, дако бистє сѣ заѣкъ погивѣли. приказѣю²⁾ вамъ моцѣю божѣства твоего, абистє въ недѣлю до цѣрки ходили сѣдѣши кождѡй спилностію сѣхати не тѣлко старѣ, але молодѣ, размисляючи о грѣхахъ своихъ, памѣтаючи на смѣртѣ, на сѣдѣ страшный, памѣтаючи, размисляючи [къ] молитвахъ, страхъ, съ пилностію

¹⁾ В рукоп. миндѣ. ²⁾ В рукоп. приказѣють.

свѣхали на кожнствѣ¹⁾ и свѣтихъ евангелій и 10 ть приказанъ, котори дахъ вамъ пророкомъ Мойсеемъ. Ивѣсте день недѣлный свѣтой свѣтлан, жаднихъ работъ не робнани, и корѣна въ городахъ не копали. Ко жъ вамъ далъ шесть день дѣлати, а недѣлю сѣкѣ zostавилъ ѿ къ той день ѿпочнахъ отъ всѣхъ дѣлъ сконхъ. приказѣю вамъ моцѣю божества моего, якъ васъ той листъ навѣщаетъ, справѣте сѣ и захочѣте сѣ, якъ въ немъ есть написано, а жъ вамъ дамъ дощъ ранный и пѣзний во время свое, и дастъ земля плодъ свой овѣстити, и скоти ваша умножѣ, и распростиръ отъ востока до запада, вѣдѣтъ благословеніе мое на васъ. [чего] вѣдете просити [и] потребовати ѿ мене, вѣлошѣ васъ и дамъ вамъ. И ежели не сохраниши заповѣдей, якъ васъ той листъ навѣщаетъ, тогда вѣдете караніе режними²⁾ карами, гнѣвомъ и справедливыми страшными. Бѣдѣ васъ карати громомъ страшнымъ, вѣскавицѣю великою, потисками³⁾ многими, градами нестерпимыми⁴⁾, вѣтрѣмъ сроднымъ, страшнымъ. некі ждѣ васъ, ко станѣтъ царь на цара, король на короля, панъ на пана, мѣсто на мѣсто, сосѣдъ на сосѣда, отецъ на сына, синъ на отца, matka на цѣркѣ, цѣрка на маткѣ, невѣстка на свѣкрѣхѣ, братъ на брата. не вѣдѣтъ межѣ ками спокѣю и люкѣи, дрѣгѣ на дрѣга своего⁵⁾ проклинае, заздѣсть, и не вѣдѣтъ мати спѣкою. Страхъ нападѣтъ на васъ и вѣдѣти вѣтѣкати отъ домѣвъ вѣшнихъ, трѣдѣ дѣвѣстий [sic!] погнѣнѣтъ вѣтѣи⁶⁾, звѣри лютіи поразѣтъ васъ, земля ваша пѣста вѣдѣтъ, не дастъ плода своего. Но цинишитъ [sic! зав. оумѣншитъ] сѣ дни вашѣ, памѣть ваша погнѣнѣтъ во славу мою. И отѣнимъ ѿ васъ и дамъ нѣбо мѣдѣни и затвердѣе, не дастъ дощѣ на землю свою, а земля бѣде желѣзна, не дастъ жадного плода на сѣбѣ, ѿ памѣть ваша погнѣнѣтъ.

„И которій ки сѣ по томъ каранію⁷⁾ zostали, а такъ чинили, то тихъ⁸⁾ вѣще горше вѣдѣ карати: напѣрѣ такі птахи черни лѣтающіи, вѣдѣтъ вѣсати и вѣдѣтъ умноженіе на землѣ вѣзѣ; напѣрѣ на землю прѣзи, гѣселницѣ, саранчѣ, рокаство, земля не прозѣвѣнѣтъ, не дастъ плода на пожитокъ вамъ и скотамъ вашимъ, ѿ вси ѿ голода великого вѣдѣти вѣмрати.

„И хто ки томъ листѣ не хотѣлъ вѣрити, таковій человекъ прокѣтій на вѣчни часи, царства моего и лица божіа не вѣде

¹⁾ В рукоп. не кожства. ²⁾ В рукоп. режми. ³⁾ В рукоп. потисками, з польського: *rosisk*, стрѣла. ⁴⁾ В рук. нестерпим. ⁵⁾ В рукоп. спѣкою. ⁶⁾ В рукоп. вѣтѣи. ⁷⁾ В рукоп. карѣю. ⁸⁾ В рукоп. по тихъ.

видіти на суді моємъ. якъ васъ той листъ навчатъ, жибисте емъ вірли и справѣвали са кѣдла приказана; той отримаєтъ жикєтъ вѣчний. Приказѣю камъ моцїю божєства своєго; [вѣ] которїмъ домї той листъ вѣде, либисте єго читали хоцъ разъ на мѣсцѣ: грїховъ якъ вѣ морї пѣскѣ, на земли (на) трави, на дрєкї лища, ѿпѣциѣ согрѣшенїє ваша, и достѣпнѣи царства моєго и азъ ѿпокою васъ.

„Той листъ повиненъ са давати ѿ дому до дому читати. а хто би єго не давъ читати або переписати, той человекъ вѣде караний судѣами божїими. а хто би той листъ змїѣвъ в себѣ, а не ѿбѣавлявъ єго людямъ, таковїй человекъ погинеєтъ заразъ вѣчными часи, не достѣпнѣи царства моєго и лица не вѣдеєтъ видѣти, ласки не вѣдеєтъ мати ѿ людей, приязности не вѣдеєтъ мати. а которїй человекъ той листъ вѣдеєтъ читати любѣ при собѣ носити любѣ вѣ домї своємъ [вѣ] пошанованю ховати, той человекъ не вѣде на себѣ жаднихъ припатковъ мати. ко той листъ такѣю моцѣ маєєтъ: гди єдного часѣ точноє войнѣ Голїарѣ изъ царємъ Давидомъ, хотїавъ цара Давїда завѣювати, а царь припоманѣвъ собѣ, що той листъ и знаменїє Христа Господня, и такъ невѣрного Голїарѣ повѣдиавъ, отримаєвъ звѣрхности надъ нимъ. Богъ чєсть и слава на вѣки вѣковъ. Аминь.

До поданих вище під Ж і І текстів Листу небесного з ХІХ віку, розповсюджених у Галичині, додаю ще сей третій і дальший, для студій над найновішими популярними формаціями цього твору.

Ө. Стратинський рукопис 1864 р.

Wimja Otea i Syna i Swiataho Ducha. Amiin. Tyi słowa swiatyi zesłani sut z neba od samaho Hospoda Boha Leonowy Papa Rymскому w r. b. 1556, a on ieho posłał bratu swoiemu Carewy Broslawскому, kotoryi maw takowu mić, ie chto ho czytaia [sic!] albo perepysuiet, takowyi czelowik 100 dniw otpustu dostupyt, a kotora newista bremena zostaiet, a toj lyst w rukach swoich trymaiет i zmowyt 3 Otczenasz, 3 Bohorodycy i raz Wiruju, to szczasływy otrocza porodyt bez żadnych bolestej. a takowomu czelowikowu ani oheń, ani woda, ani czary, ani żadni szatański riczy ne zaszkodiat, bo Isus Chrystos steryże nas w deń i w noczy i w každyj hodyni smerty mojej. nawyt naprotyw nepriyatela peremoczy moży peryżyhnawszy sia znakom kresta swiataho i mowiaczy: „Hospody Isusy Chryste, steryży nas ot wsioho złoho i ot nepriyateliw wydomych i newydomych, dopomoży mni Isusy

Chryste czez wylanu krow Swoiu prynaiswitliszu, kotres z boku twoiego swiataho wylaty raczył na zbawlenie dusz naszych“.

„Ja Isus Chrystos, Syn Boha żywaho, naroźdenyi z preswiatoi Diwy Maryi, i pysałym rukoju swoiciu dla prawdywych chrystyan, kotorych otkupyłym krowyiu swojeju i wyzwolyłym z muk pykelnych. przykazuiu wam, abysty dny swiatyi swiatyły, a osobływy w Nedelu żadnych robít ne robyły, nawyt w horodach żadnoho korinia ne kopaly. bo ia wam dał sisk [sic! *сам. мистъ*] deń do roboty, a sedmyj poswiatyłem sobi i swoim uhodnykom, kotoryi sia za wamy molat. przykazuiu wam, abysty w Nedelu i uroczystyi śwíata do cerkwy chodyły bez żadnoi wymowy, słow bożych i sw. Ewanheliya słuchały i podłuh Otca moiego prekazania żyły, to dam tiłom waszym zdrawyie i zbawlenie duszam waszym. a iesły sia tak sprawowaty ne budety, to was karaty budu hra-damy, błyskawycamy, ohnewymy perunamy i riznymy plahamy. a na ostatok pobudžu korola na korola, pana na pana, misto na misto, selo na selo, sosid na sosida, otec na syna, syn na otca, mater na doczku, doczka na mater, brat na sestru, sestra na brata, muž na ženu, žena na muža¹⁾. i wytiahnu mecz i zhniwaiu sia na was, i bude welykie zamiszanyie i rozływanyie krowy meźdu wamy, pracia i maietok w nie sia obernet, chudobu waszu zwir isty budet. ne puszczu doźdu koły potreba, napuszczu myszy, saranczu, husilnyciu, kotoryi to wsio poidiat, szczo zemla wydest na pokarm tiłom waszym, i z hołodu budety merty, że pamiatki po was ne budet. w toj czas zacznety otkopowaty hroby mertwych i budety plakaty horko i mowiaczy: „Bratia, prejmit nas do seby, bo wže ne možymy bolsze terpity“. takōże recze Hospod: „Otwerzu łyce swoje od was i wsiakoie dobro otimu ot was“. a iesły sia po tim karaniu ne zostanety, to was budu karaty horszow karow: napuszczu na was czorni ptachi z zeliznymi pyskami, kotoryi w powitru litaty budut i was kusaty budut. przykazuiu wam, abysty w subotu pred neszporamy wsi roboty zakinczyły i moju mater w poszanowaniu mały, bo żeby sia za wamy ne mołyła, to dawno bym was wyhubyw.

„Toj łyst kto w swoim domu trymajet, a ne w poszanowaniu, takowyi czelownik budet wzharzeny i otłuczenyi ot carstwyia mojeho i błahosłowenyia maty ne budet. a kotoryi czelownik toj łyst w swoim domu trymaie i podłuh neho żyiet, takowyi czelownik choc by maw hrichiw iak zwizd na nebi, pisku w moru, łyscia na derewi, wsi mu budut otpuszczeni ne tylko na tim switi, ale na tantim switi i bez sw. sakramentu ne umret i duszu ieho zaprowadžu z anhelamy do carstwyia mojeho, ktoromu ne budet konca ot wika aż do wika wikow. Amiin.

1) В *пѣснѣ*. brata.

Писано на великім аркуші гладкого паперу на одній стороні (було оправлене в рамці), блідим чорнилом. У середині нарисовано кружок, де мав бути рисунок, мабуть хрест з розп'яттям, але рисунка нема, тільки на горі напис ІНЦІ, а по боках Іс Хс. Під текстом листу блідочервоним чорнилом дописано ось який текст про 12 п'ятниць:

12 Piatnyc Postnych, kotoryi maie obchodyty swiatym postom:

1. Piatok s. w. Posta kto budet postyty, otrymaet dar Ducha swiataho.

2. Piatok pred Blahowiszczeniem Pr. [Diwy] szczo budet postyty, tot otrymaet [пір паперу віддерто].

3. [Piatok pred Vos]kreseniyem Chrst. [kto postyt, tot] nepryiatela [].

4. Piatok pr. Wozneseniyem Chrsto. tot ne budet potoplenyi.

5. Piatok pr. Soszestwyiem S. Ducha, tot bez S. Sakramentu ne umret.

6. Piatok pred S. Ioanom (24 Junii), tot zlych pokus uwolnen budet.

7. Piatok pr. S. Petrom i Pawlom, tot w smertelnim hrichu ne umret.

8. Piatok pr. Uspeniyem Prs. Bohr., tot ne budet sia boiaty smerty swoi.

9. Piatok Roždest. Pr. Bohorodycy, tot strymaet sia pianstwa.

10. Piatok pr. Wozdwyženiyem Chrst., tot ne zaznaie zła w domu svoiem.

11. Piatok pr. Sw. Mychailom, preswiata Diwa pokaže sia pred smertew ieho.

12. Piatok pr. Roždestw. Chrystowom, Isus Chrystos pokaży sia pred smertew ieho.

Під сьм текстом підписаво _____ dla Ioana Kaszczuka i żeny Jewdoky, rysanyі dnia 6 Julyia 1864 года. Для бібліотеки Наук. тов. ім. Шевченка прислав д. Теодор Дерляця, одержавши його в Стратині, рогатинського пов. від баби Зацерковної, тої самої Явдохи, що вперше була замужем за Іваном Кашуком. „Лист за склом висів у рамках на стіні як хатна сьвятощ“ — зазначає в своїй дописці д. Дерляця.

V Співання із Сернов, XIX в.

Сонъ прѣстон Бѣци. Заснула була пресвятая Богородица въ Виеаніи и прийшолъ къ ней Ісусъ Христосъ и мовилъ: „Матко моя милая, спишъ или чуєшъ?“

И ровить до него Марія мати єго: „Сналамъ, сину мой наймилѣйшій, и снѣлъ ми ся дивній сонъ ѿ тобѣ. Видѣламъ ты въ снѣ пойманнаго и связаннаго, до Каяѣи преведеннаго, предъ Пилата поставленнаго и до слупа каменнаго привязаннаго и тяжко укатованнаго, на главѣ терновій вѣнецъ вложеній, на крестѣ распятаго и бокъ прободоша, и тѣло твоє якъ кора от дерева отстаєтъ, такъ отставало отъ костей, кровъ по всей земли разлитая“.

А Христосъ на сія слова отговѣлъ: „Матко моя наймилѣйшая, правдивій сонъ снѣлъ ти ся мене ради, албовѣмъ иматъ ся исполнити въ краткомъ часу“.

Додавъ еще Іс Хс: „Хто тїп слова будєтъ про собѣ або въ дому своемъ зъ ушанованіємъ пиѣти, таковїи человекъ неирпателя своего звѣтяжєтъ и по смерти отримаєтъ корону царствїа моего и съ ангелы въ небѣ жити будєтъ во вѣки вѣковъ“. Аминь.

Сей сонъ вставлений у текст „Листу небесного“, а якого вписую тут початок:

„Во имя Отца и Сына и святого Духа. Аминь. Сей листъ зъ неба зосланій от самого Господа нашего Ісуса Христа, которій на крестѣ искупилъ кровію своею Адама. Сїи слова возвѣстилъ святой евангелистъ Марко року божого 1766. Сей листъ зосланій зъ неба, знайденій въ земли Британской на горѣ Олвной“ і т. д. По Снѣ Богородицѣ читаємо ось яке закінченє:

„Запевне христїяне, щєсмо выдѣвно с того листа чули, тїлко абїємо тов заховали, що онъ приказует и заказует, певне сподѣвали бїємо ся от Бога спасенїя вѣчнаго.

„А оиручъ того еще святїя постї приказуютъ ся для пожитку душъ христїянскихъ презъ дванайцѣть пѣтницъ и тїя єуть слѣдующїи:

Постъ суходенїя и то разъ на день для умартвенїя тѣла своего, абї задосить учинити приказанію божому, которєсмо приступили, и злихъ учинковъ. А гди постїємо, то не повиннїємо ся показувати, же постїємо, понеже хвалящїи ся предъ иними постъ не будєтъ принятїи предъ Богомъ. токмо повиннїємо постїти въ тайнѣ, а отримаємо спасенїє на явѣ.

Гди зачнемъ тїи дни постїти, которїи єсть вираженїи, то не повиннїємо до житїя своего перестати.

Порядокъ наступающихъ пятницъ постныхъ, которіи назначеніи, тіи суть.

1. Пятница преназначена въ постъ святія чтиридесятницы пер-
вой недели великаго поста, хто ѿ поститъ, наглою смертію не
умретъ.

2. Пятница предъ Благовѣщеніемъ пресв. Бци, хто ѿ поститъ,
до убійства не преїдетъ.

3. Пят. предъ въѣханіемъ Господнемъ хто ѿ поститъ, безъ
пречастія тѣла и крови Хв. не умретъ.

4. П. предъ Воскр. Гнемъ хто ѿ поститъ, ѿ неприятеля своего
вольній будетъ.

5. П. предъ Вознесеніемъ Гнемъ хто ѿ поститъ, утопленъ не
будетъ плывающій по водѣ.

6. П. предъ Сошеств. св. Духа хто ѿ поститъ, ѿ смерти своей
годину знати будетъ.

7. П. предъ Рождествомъ св. Іоана Крестителя хто ѿ поститъ,
въ хворобѣ тяжелой не будетъ.

8. П. предъ апост. Петромъ и Павломъ хто ѿ поститъ, то въ
грѣху смертельномъ не умретъ.

9. П. предъ Успеніемъ пресв. Бци хто ѿ поститъ, то въ недо-
статку оборочати ся не будетъ.

10. П. предъ Рождествомъ пресв. Бци хто ѿ поститъ, то при
смерти его пресв. Бца покажет ся ему.

11. Пят. предъ Рождествомъ Іса Ха хто ѿ поститъ, то при
смерти его Іс Хс покажет ся ему.

12. П. предъ Стрѣтеніемъ Господа нашего Іса Ха треба по-
стити, то по смерти его возметъ Хс душу ѿ него и запровадитъ до
царства небесного.

III. Берлинскій рукопис XIX в., стор. 9—12.

Сонъ прискятон Бѣи. Когда одного часѣ заснѣла при-
ската дѣва богородица на горѣ Оливной предъ образомъ свѣ-
таго архистратига Михаїла, и очѣтнѣла ся от сна востаю, мо-
вила до сина: „Синѣ мой намілішій, видѣламъ сонъ страшный,
придикный, акъ би тѣ поймано [в] горадкѣ, связаный и предъ
припотимскаго палаті ѿ Калѣфи привѣденаго, ѿ слѣпа привѣзанаго
и все тѣло твоє принайсватѣше збитое, акъ кора от древа опа-
дала, такожъ такъ от костій тѣло твоє и кровъ твоѣ принай-
сватѣшаа стрѣминами плала“.

Рече Христосъ: „Правдивій сонъ, матко моя наймиліша. Такъ писмо святоє свѣчить и пророки приповідають ведати страсти моеї. же такъ ся вѣдетъ діяти ся, якъ во сні було. а кто той сонъ вѣдетъ мати при памѣти, таковій чоловікъ отримаєть коронѣ въ царстві моемъ, вѣдетъ жити во вѣки вѣковъ“. Аминь.

Писаніє [о] 12 Паткахъ. Знайшовъ святи Кірилъ патріархъ Іерусалимскій писаніє святоє, якъ мають христіани патки постити, заховати, шанувати, хлѣба не пичи и хвѣсть не золити.

Першій патокъ предъ рождѣствомъ Христовимъ.

2. Патокъ предъ Богоявленіємъ Хр.

3. Патокъ предъ Благодієніємъ Христ.

4. Патокъ предъ першѣ неділю поста.

5. Патокъ предъ Воскресініємъ Христовимъ.

6. Патокъ предъ Знесінємъ Христовимъ.

7. Патокъ предъ Шестствіємъ св. двѣхъ.

8. Патокъ предъ рождѣствомъ Іоана кр.

9. Патокъ предъ св. Петромъ Павломъ.

10. Патокъ предъ Приображеніємъ Христ.

11. Патокъ предъ вѣспніємъ присв. Богород.

12. Патокъ предъ рождѣствомъ Богород.

Кто тїи патки обсервує сѣхочдініємъ, токмо хлѣбъ зъ водою, той чоловікъ ѡтъ наглої смерти, ѡтъ неприятній бѣдъ, ѡгъ меча, огня, глада, потопа, повітря, хвороби, ѡгъ недостатку, голода, всѣхдінїа¹⁾, великаго грѣха, ѡтъ всѣхъ припачковъ сохраниє вѣдетъ. Аминь. Конецъ.

Рукопис — зошит малої 8-ки, 12 ст., писаний новим полууставом, без киновара. Внизу скорописна дописка: „Сей листъ друкованъ року Божьа 1877 одъ Рождества въ Берлинѣ“. Зазначу, що „друкованим писмом“ в устах наших селян називаєть ся власне кирилицький полуустав.

Ю. Бібліотека Народного Дому XVIII в., муз. о. Петрушевича
ч. 213, к. 108—110.

Слово како подобаєть христіаномъ стояти въ цркви. Єгда приходѣ сѣйникъ во црковъ ко вѣстивной ли-

¹⁾ В рукоп. всѣхдінъ.

Она же сказа по радѣ: „Бѣгда ми вѣсть ѿ тѣла разлучити сѧ, ѿ видѣхъ бѣиѡны сини, показующа ми хартїѧ первыхъ моихъ дѣлъ ѿ рыкающа ѣко снїѧ ѿ зѣвы на мѧ скрегчющїѧ. І́гда вѣста мѧ а́ггѧ ѿ донесоста мѧ до мытарствъ. Первое же вѣсть мытарство ѡбоганїе, второе ѡкакетанїе, третїе закисть, четвѣртѡе лжа, пѧтое ѡрость ѿ гнѣвъ, шестѡе гордыня, седмѡе вѣслоуїе ѿ срамеслоуїе, ѡсмое лнхка ѿ лєсть, девѧтое тїреславїе, десѧтое сїкролюбовїство, первое на десѧть пїѧньство, второе на десѧть слокоспоминанїе, третїе на десѧть чародѣїство, четвѣртѡе на десѧть колхвованїе ѿ наоузы, пѧтое на десѧть ѡвѣденїе ѿ вѣмирославїенїе, шестѡе на десѧть прелюводѣїствѧ ѿспытанїе, седмѡе на десѧть оуѣїїство, ѡсмое на десѧть тѧтѣка, девѧтое на десѧть вѣдѡдѣанїе, двадесѧтое немилосердїе. ѿ а́ще оуѣо на котѡромъ мытарствѣ не достанѧше ми на ѿзвѣщїїе моихъ дѣлъ докрыхъ, тогда прилагаста а́ггѧ ѿ дѧра докрыхъ дѣлъ ѿца Васнѧѧ. ѿ тако прїйдохъ всѧ мытарствѧ вѣз пакости молитвами їго ѿ вѣ бѧгѡе се мѣсто вѣвѣдѡста мѧ. а́ще ли вѣдѣтъ грѣшна дѡѧ, то прѣдѧст сѧ бѣиѡномъ тѣмъ, ѿ вѣиѡци свѣдѣтъ ю вѣ мѣкѣ“.

ѿ а́вїе Григорїи в себѣ прїиѣдъ ѿ кѣмъ намъ повѣда, ѿ слышавши мы ѿ него чюдїхомсѧ ѿ кѧгодарїхомъ великаго бѣѧ ѿ спаса нашего, спѡдобившаго ю своего достоѧнїѧ.

До тексту М. Рукоп. Василїянського съвятооуфрейського монастиря у Львові ч. XL, стор. 183—190.

[Хїд душі черев митарства]. Бѣде какова страха ѿ болзни чашн дѡїе ѿмѣти вѣ днѣ бнѣ, зраци страшныхъ ѿ дивїихъ ѿ жестокихъ ѿ немѡстивыхъ ѿ некроткихъ вѣсовъ а́ки моуриновъ мрачныхъ прѣдстоѧнїихъ, ѣко ѿ тѡе видѣнїе лютѣїше єсть всѧкѧ моуки. ѿхъ же зраци дѡѧ молкнѧ сѧ, колноуѣт сѧ, болѣзнѣтъ, смѣраетсѧ ѿ спрѧтѧет сѧ к' вѣїїмъ а́нѣломъ прївѣгѧющи, держитсѧ оуѣо дѡѧ ѿ стѣхъ а́нѣлъ по роздоухѣ прѣвосходѧщи ѿ вознесѧма ѡкрѣтѧетъ мытарствѧ хранѧща восходѣ ѿ держаща ѿ возбранѧюща выходящїимъ дѡѧм. кождѡ бо мытарство ѡсокныѧ грѣхи прїиенѧ на ню: ѡво оуѣо глѧнїѧ, їлика оуѣо оуѣсты ѿ їзѧкомъ ѿ лжн ѿ рѡтѣвы ѿ клѧтвопрѣстѣпленїѧ ѿ празднословїѧ ѿ вѣсловїѧ ѿ сѣсловїѧ ѿ ѡвѣденїѧ чрѣзмѣрна, безмѣрна питїѧ винна ѿ безмѣрны смѣхн ѿ нелѣпны, ѿ лѡбзѧнїи вѡудныхъ ѿ нелѣпныхъ ѿ пѣснѣи вѡудныхъ.

І стїи а҃н҃гли, ѿже дуію наставляюще, приносят ѿ тїи і҃лика оусты ѿ ѿзыкомъ г҃ла добраа, мѣткы, бѣгодаренїа, ѱалмы, пѣснн, хвалы, пѣнїа ѿ пѣснн дх҃овных, прочитанїа бж҃ственых писанїи ѿ і҃лика оусты ѿ ѿзыкомъ бѣгаа Бг҃в возъг҃лахом'.

Второе мытарство приносит і҃лика зрѣнїемъ очей ѿ і҃лика ѿ нечѣснаго зрѣнїа ѿ лѣкакаго ѿ неовѣзданнаго зрѣнїа, миганїи льстивыхъ ѿже согрѣшнѣхом.

Третье мытарство і҃лика согрѣшнѣхом слоухом'.

Четвертое мытарство, ѿже ѿвѣщанїемъ согрѣшеннаа нами, ѿкоже кона бѣгоушннхъ мастей ѿ наслаждающаго ѿвѣщанїа.

Пятое мытарство, і҃лика ѿсѣзанїемъ рѣчнымъ лѣкавнѣ ѿ гноушнѣ содѣлаша са нами.

Подобнѣ ѿ прочаа словнаа мытарства по закнети же ѿ рѣкности, тѣиславїемъ ѿ гордостїю, горестїю же ѿ гнѣвомъ, ѡстрожелчїемъ ѿ ѿпростїю, вѣдомъ же ѿ чюжеженѣствомъ ѿ малакїю, оубїйствомъ же ѿ чаршдѣланїемъ ѿ прочими богомерзскими ѿ скверными дѣланїи, ѿже вса в настоящемъ покѣдати подробномъ многословіе возмнит са безвременно, ѿ совокѣпнѣвъ кса рѣци. каждо ѡбо страсть дш҃екна ѿ всакъ грѣхъ ѿсокрыи мытарѣ ѿмат ѿ ѿсѣзателя. дш҃а оубо ѿже горша ѿ болша согрѣшнѣнаа ѿсѣзается боудет. ѿле каковъ страхъ ѿ трепет ѿ торопъ видит са ѿмѣти, дондеже до кончанїа скооды і҃а ѿли ѿсѣжденїа бѣдѣтъ! той часъ і҃сть болѣзненъ ѿ вѣдѣ ѿполненъ ѿ многостоненъ ѿ безоубѣшенъ, дондеже оубзритъ, что докончанїе.

Бж҃ственыа силы стоятъ противѣ лицъ нечестивыхъ дх҃овъ, ѿ тїи добраа і҃а приносят дѣланїа, і҃лика оубо словесы ѿ дѣлы ѿ помышленїи. ѿ дш҃а же посреди стоащи в' страстѣ ѿ к' трепетѣ ѿ сконхъ дѣла ѿ помыслъ ѿ словесъ і҃а ѿли ѿсѣждена скажет са, ѿли ѿправдана выкши ѡсвобождает са ѿ сконхъ грѣхѣпаденїи. каждо бо пакнницами сконхъ согрѣшенїи стагнѣтъ і҃сть, ѿ ѿце боудет' достойно ѿ бѣгокѣрно живши, се а҃н҃глы проче беспечално соущи ѿдѣтъ, ѿмоущи с'поушники стѣаа силы по писанномъ: „І҃ко вселашнн са всѣмъ живннѣ оубъ тѣбѣ“¹⁾.

Се врывокъ і҃з слова Кирїла Александрїйського О неходѣ души отъ тѣла, зрештою доснѣ свободно переробленнѣ, пор. вусше стор. 203—204.

¹⁾ На мар҃т. ѱаломъ нб.

Ш. Рукопис о. Теодора з Дубівця, ст. 147—154.

Слово сѣго ѿца нашего ѿвва Макарія поустыннаго жителя. Гї клѣски ѿ. Бѣ члѣкъ дѣховныи ѿ члѣколюбникъ ѿ блговѣренъ, кою сѣ Бѣ, съ страхомъ сажжаше ѣмоу, кизслезно не прѣываше никомѣ. ѿ звы^{ст} сѣ реченное прѣркомъ: „Измышю на вѣсакѣ ношѣ ложе мое, слезами моими постелю мою ѿмочу“. тако каше оу кѣрѣ велицѣ, кѣставъ поиде изъ домоу ѿца своѣго. баше бо тѣломъ юнѣ, а мѣдрестію старѣ, а мыслію высокъ, тѣломъ акы арьель [sic!]. ѿвѣѣ ѿиде ѿ мира сего, кѣнѣнде кѣ поустыню, поиде мѣ. днѣи ѿ мѣ. ношѣи. каше бо мѣтва ѣго сице: днѣи ношѣ полагаше собѣ гѣ. каменѣ, падъ ницѣ на прѣвомъ камении мѣаше сѣ Гѣи гѣлѣ: „Бжѣ ѿ вседрѣжителю ѿвѣ ѿ земаю ѿ тѣ рѣ многомѣстивѣ Гї, велика сила ѿ непрѣстанѣно вѣжство“. ѿ пакѣи въ вторѣи каменѣ бѣ сѣ лицемъ своѣмъ гѣаше: „Гї Іс Хѣ Бѣ нашъ, сѣѣ единородныи, вѣплощенъ сѣ на ради грѣшныѣ, распѣтѣи прѣтѣрѣнѣ за ны, ѿвладѣа всюю тѣварію“. тако въ гѣи каменѣ бѣ сѣ гѣлѣ: „Гї параклитѣ истинѣныи, дѣше сѣтъи ѿсходныи ѿ ѿца, едино вѣжство, единая сила ѿ дрѣжава ѿ едино покланѣнѣе, дѣшѣа оу насъ въ наше тѣло, прѣывѣаа кѣ мнѣ на кѣсакѣ время, прѣимѣи слезы ѿ мене грѣшнаго, мѣю ти сѣ црѣю ѿвѣсныи ѿ земаи оутѣшителю, ни вѣсѣдника ни ѿца ни мѣтре не ѿмамъ кѣ поустыни сѣи, тако ко мѣ ѿставѣаи. а ты творчѣ мой прѣатмѣ, ты оутѣшитѣа менѣ, ты оутѣврѣждѣнѣе мое, ты сѣтворѣиши вѣсѣ ѿ мнѣ видѣмаа ѿ ѿвѣнѣнаа. нѣѣ молю ти Гї мой ѿзѣ грѣшныи ѿ не ѿмаю помощника никогѣж. но токмо на тебе оупѣваю ѿ вѣзираю, ѿ тобѣ оутѣкѣшаю сѣ, ѿко не ѿмаю никого съ сокою въ поустыни сѣи, но ѣдинѣ жѣзѣ вѣрѣковѣи оузмаа емъ изъ домоу ѿца своѣго, въ рѣцѣ своѣи ѿмаю ѿ сѣ нимъ ѿнѣ ѿцѣ тѣбѣ, ѿ сѣ нимъ ѿнѣ мѣю ти сѣ, Гї Бѣ менѣ, да ми послѣши аггѣла своѣго мирѣнаго ѿ вѣрнаго хранѣтелѣа дѣши ѿ тѣлоу моѣмоу“.

Тогда ѿ томъ часѣ послѣа Гѣ кѣ немѣу ѣ. аггѣла, да сѣблюдаютъ ѣго въ вѣсѣ днѣи живота ѣго. ѿвѣѣ блженныи ѿцѣ нашъ ѿвва Макаріи не могѣи трѣпѣкти смрада, стоѣаи на единомъ мѣстѣи затѣмъ рѣжками оуѣста своѣи ѿ нездрѣи сконѣ, помысли на сѣрдѣци своѣмъ ѿ собѣ гѣлѣ: „ѿвѣгаа моя дѣше грѣшнаа, почто сѣго смрада не можѣиши трѣпѣкти? гноушѣаишѣ ѣго, а ты по вѣсѣ днѣи сѣгрѣшѣаиши, смрѣдѣааа дѣлаа творѣиши. кѣлѣма Бѣ не гноушѣаѣтъ сѣ тѣбѣ, [не] велѣитъ аггѣломъ: „Бѣдѣѣ ѣго смрѣдѣаааго кѣ тѣмоу вѣромѣшнѣюю?“ ѿ тако съ страхомъ ѿ трѣпетомъ ѿвѣзрѣкѣ сѣ ѣзрѣ

два а҃г҃ла ѡбаво² себе, посланна ко нѣмоу Б҃гом, радости ѣмоу проповѣдати ѡ Б҃ѣ ѡца нашего. А҃вва Макарій паде ниц на землю съ трепетом, не могѣи зрѣти ихъ съ страхом. И рекоста к' нѣмоу а҃г҃ла: „Сѡче, встань, не конь сѧ! послан'на ѣсва к' тебѣ ѡ Б҃ѣ оутѣшити тѧ“. И рекоста ѣмж: „Мы ѣсмо а҃г҃ли вышнѧго прѣстла предстоѧща, страшномоу ѡцѣоу слоужаще“.

Въстакъ ѡцѣ ѡ страха поклонити³ ѣма, трепеща. а҃г҃ла же рече к нѣмоу: „Цѣлоует тѧ сам Х҃сѣ в'седержитѣл и рече тако: „Радуй сѧ, доброе мое сѣнце, сѣмъ въ поустыни ѣсно, тако просѣакый на нѣси. Сѡ доброе мое древо плодовитое, ѡ негожъ въкжшуютъ ни единыя добрыхъ дѣлъ твоихъ! ѡ сладкаа моя вѣста, медовѣно вино, мои ѣзыкоу кипарисныи, бѣгоѣханныи мое тѣло!“ тебѣ рече Г҃ѣ, бѣженныи ѡче наш, авва Макарій: вѣди любѧи бѣгдѣ, а любѧ глахухъ слышати, а любѧ нѣмымъ глѣти, ѣли мѣртвѣи възгѣютъ к тебѣ“.

И рече бѣженныи ѡцѣ нашъ авва Макарій: „Сѡ влѧзѣ мнѣ, ѣко призрѣ Г҃ѣ на смиреніе мое! Г҃ѣмъ моя а҃г҃ла, да первое васъ ѡ сѣмъ въпрашаю, ѣже азъ трѣпѣти не могу смирада сего. ѡбопѧете ли вы?“

Рекоста к' нѣмоу а҃г҃ла Г҃ѣмъ: „Сѡбонѣвѣ грѣху члѣчскѣ до конца земли. Иже какѣи грѣхъ сѣтворитъ члѣкъ, то вѣ ѡбонѣвѣ. да не рѣчи никакожъ мнѣ словеси; ѣкожъ кто ѣмѣмъ вѣд¹⁾ на лицѣ не гноушѧетъ сѧ гномъ, тако Б҃ѣ не гноушѧетсѧ гномъ тяжкихъ грѣховъ“.

Паки въпроси ѡцѣ а҃г҃лажъ вѣію: „Оукажѣте ми ѡ сѣмъ, г҃ѣмъ моя, ѣко ѣсходитъ дшѧ ѣс тѣла [и] кѣде ѣдетъ? како грѣшници, како праведници? что ради творѧтъ ї-ны ѣ д-ны, м-ны?“

И рекоста ѣмоу: „Сѡче авва Макарій, нама велѣно тебѣ повѣдати. ѣгда хошетъ Б҃ѣ поати дшѣоу ѡ тѣла, аще боудетъ грѣшнаа дшѧ, поаетъ Г҃ѣ по дшѣоу тѧ а҃г҃лы долѣшого нѣсе; тѣи вѣха а҃г҃ли нѣмѧстикыи ѣ лютѣи, понмоутъ дшѣ тѧ. понеже ѣ-мъ нѣсь зѣвоутъ сѧ плантами, понеже сѧтъ законы, на сѣмомъ е^{ст} нѣси прѣстѧ, идежъ самъ творѣць живетъ оу вышемъ Іеруслимѣ“.

Паки рече ѡцѣ нашъ авва Макарій: „Како градъ тѣи оу мѣроу?“

Рекоста ѣмоу а҃г҃ла: „Б҃ѣ. тысящъ вѣстѣ, а высота ѣ дългота оусѣждѧ ровна. помѧшѣ Б҃ѣ Іѡанъ вѣсловиць г҃ѣмъ: „Г҃ѣ, скажи ми вышнѣи Іеруслимъ“. А҃вѣе посла Г҃ѣ тростъ златѣю премирити градъ, показа ѣмоу Б҃ѣ вѣсю высоту ѣ дълготу ѣ лѣпотѧ

1) Вѣрующ. пред.

града, къ немже Бѣ живѣтъ. А то же ѿбо вселенноюю в'се лица съ-
ставлено, сѣи же лица поютъ непрестан'ными гласы, еже на а-м
ѿвси оу а-го прѣста вѣ. тмѣ тисѣци аггала, на всѣхъ же ѣ. есть
тако, а на ѣ. нѣси множество вѣсчисленыхъ аггалъ, тажъ ѿ прѣста,
на немже сѣдѣтъ грѣхъи сѣдъ невидимыи, в'сѣмъ страшныи црѣ.
ѿ того ѣ. нѣсѣ посылаютъ по дшюу праведничуу".

„Како, рече, исходить дша ѿ тѣла?“

Рикоста ѿмоу аггала: „Дано е' чѣкѣ на земли смотрѣнїе
дѣломъ, написати добраа дѣла ѿ злаа, ежъ сѣтворитъ чѣкѣ. единъ
аггалъ хранитѣ дшѣи написѣтъ дѣлаа вѣѣа, а дрѣгѣи Гѣтонина
написѣтъ. прѣидоутъ аггали къ чѣкоу ѿ Гѣ, емжъ жѣ ѿлжчати ѿ
свѣта сего. прѣидѣтъ мѣрила изъ свѣсы, вѣзложатъ два свѣтка,
къ нимъ же написана сѣтъ дѣлаа добраа ѿ злаа. ѿ егда висѣтъ
дѣлаа, тогда чѣкѣ оумираѣ очима вѣрѣжѣтъ, трѣсетъ ногама ѿ рѣ-
кама, вѣлаа стоѣцимъ крѣпко Бѣ молитѣ. тогда не можетъ [гѣати],
прѣтитъ очима ѿ вѣлитъ рѣкама вѣздѣваюци ѿ мѣити кѣшнѣмоу.
и егда изѣидѣ дша ѿсѣ тѣлаа, тогда прѣкынъ днѣ и трѣгѣи тво-
ритѣ мѣтвоу. аггали нѣсѣтъ дшюу тоу горѣкъ къ Бѣ. И егда же на а.
ѿвси, стрѣктати начоутъ аггали много множество хвалѣци ѿ гѣю-
ща, рѣкоуци тако: „Гѣ е' дша смиренна и кѣговѣрна, воѣци сѣ
Гѣ творѣца своего, сѣхранила заповѣдъ вѣѣю, не оуѣкорила еси ни-
кого, не приѣвѣдѣла еси ни заѣвѣдѣла еси, нѣ много докрыхъ
дѣлаа тѣкорила еси, алѣчюци и жаждѣци..., ѿнѣкъ насыщѣши раѣскыа
пица“. Ици ли вѣждѣтъ дша та грѣшнѣна, то множество аггалъ плѣютъ
на ню, много проважаючи и гѣютъ: „ѿ грѣшнаа дшѣ, достоина
еси мѣуцѣ вѣчноѣ, идежъ трѣпѣцоутъ нѣса ѿ трѣсетъ сѣа земля,
прѣисподнѣка земля алѣбо вѣзна“. тамо поставѣаютъ дшюу тоу
прѣдъ Бѣомъ гѣ-нѣ днѣ. того ради гѣ-ны ѿ дѣ-ны творѣтъ, а мѣ-ны
творѣтъ, лѣтѣрѣгѣю поютъ поѣвке, мѣтѣкы творѣтъ; мѣстнѣю даютъ,
нищаа крѣмѣтъ, занѣ поставѣена дша та прѣдъ Бѣомъ ѿ прѣстоа
вѣѣимъ, люко праведна, люко грѣшна. пакы посылаютъ дшюу тѣжъ
ѿ поставѣаютъ ю къ дѣ. днѣ прѣдъ Бѣомъ ѿ прѣстоа вѣѣимъ,
того ради дѣ-ны творѣтъ, ницимъ дажѣтъ, дабы Бѣ мѣнѣи за дшюу
тоу. дабы мѣстнѣкъ стаѣи прѣдъ Бѣомъ. пакы посылаютъ дшюу тѣжъ
ѿ прѣстаа вѣѣа на землю къ нижнѣмоу Іѣрѣсѣнѣмоу, вѣдѣтъ ю [к]
юдоля плачѣкѣныи и поѣхѣюще ю аггали показѣютъ ѣй вѣчныхъ
моукъ мѣста. того ради творѣтъ дѣ-ны ѿ мѣ-ны дшѣи тѣѣ, поютъ
поѣвке лѣтрѣгѣю; да того ради мѣѣнѣици Бѣ вѣнѣютъ, мѣтѣкоу тво-
ратъ, оуѣвогимъ сирѣтамъ ѿ темнѣчнѣкомъ.... дабы сѣ оуѣмѣлѣнѣемъ
оуѣрѣѣлъ Бѣ на дшѣ тѣжъ. Ици ли боудѣтъ дша та праведна; аци

ли бѣдетъ грѣшѣна, то поущаютъ жѣ къ моукоу съ многими грѣшныи, вѣпѣютъ до втораго пришествїа Хѣа¹⁾.

Онъ вѣсѣ спсѣа ѿѣцѣ нашѣ авва Макаріи. ещѣ стѣи ѿѣцѣ хода но поустыни ѿверѣти лобъ чѣчѣ лежащѣ, ѿ оуѣдари лобъ вѣрѣковымъ жезломъ ѿ рече ѣмѣжъ: „Оу который вѣрѣкъ былъ еси, чѣчѣ?“

Рече лобъ: „Язѣ есмѣ мирскихъ вѣѣ былъ идѣлѣскихъ жрецъ поганныхъ цѣрѣ“.

Рече емоу блаженныи ѿѣцѣ нашѣ: „Повѣжѣ ми, лѣке, каковы мѣжѣ соутѣ?“

Рече лобъ: „Ѣстъ тѣма оу великихъ глаубинахъ, тѣжъ есмѣ запечатаны въ мѣглахъ вѣчныхъ. вѣнигда поповѣ вашѣ доверѣкъ мѣтѣкоу творѣтъ вѣ пѣтѣкѣ вѣчѣрѣ вѣ сѣботѣ оу оуспѣвшихъ, тогда жѣ видимо дрѣжѣ дрѣжѣ въ тѣмѣкѣ тѣей ѿ вѣжѣрѣ вѣзглашенїа сѣвѣотѣнаго до вѣрѣнаго; пакѣи наде на наѣ тѣма. да того ради сѣвѣота еѣ ѿлеуѣчина мѣитѣи Бѣа за дѣша“.

Явѣе ѿѣцѣ вѣпросѣи лѣва: „Хошѣиши ли, да тѣжъ вѣскрѣшоу?“

Рече ѣмѣжъ лобъ: „Ѣпатъ ли сѣмѣрѣкти ми?“

Рече емоу: „Ѣмѣрѣкти ти“.

Рече емоу лобъ: „Гѣчѣе, не хошѣоу, еѣ ми южъ ѣ. лѣктъ лежащи ѿ ещѣ ми ѿскомина сѣмѣртѣнаа на зѣвѣтѣхъ еѣстѣ“.

И ѣкѣе ѿѣцѣ нашѣ авва Макаріи прѣслави Бѣа давѣшиго¹⁾ емоу таковою бѣгѣдѣ ѿ разоумѣ, ѿ погрѣкѣ оу земли глакоу, славащѣи въ трѣци единого Бѣа ѿѣца ѿ стѣго дѣха ѿ ѿнѣкѣи вѣ вѣкѣхъ вѣвѣкомъ ѣминѣ.

Маємо тутъ оцѣвѣданѣ про вїзію Макаріа Римсѣкого зовѣсѣмъ вѣдѣминѣне вѣдъ того, якого текста подаѣно вѣсше вѣдъ Н ѿ О, ст. 213—227.

Щ. Рукописъ Народнаго Дому, XVII в., (Муз. А. Петрушевича ч. 134, к. 5 v.).

(Дїялогъ про рай ѿ некло).

Бѣпросѣ. Гдѣ сѣтѣ дѣша ѿшѣдѣнаѣ сѣкѣта сѣго? ѣци оуѣбо вѣсѣ вѣвѣпѣкѣ сѣтѣхъ?

Ѣвѣктѣхъ. Никѣтожъ оуѣбо ѿже ѿ томѣхъ сказаа еѣстѣхъ язѣкъ, ѿбѣачѣи ѿ Хѣвыхъ словѣсѣ разѣмѣкѣваемѣхъ, ѿко правѣдѣныхъ дѣша со дѣшею стѣго разѣбойника вѣ раи сѣжѣтъ, ѿкожъ сѣ ѿ мѣнѣкѣ мѣнитѣхъ. Стѣиѣи ѣнтѣиѣи моли сѣжѣ ко Бѣѣ ѿ мѣстѣкѣ дѣшевѣнѣкѣмѣхъ, како вѣндѣкъ во рай сѣбѣраѣа дѣша ѿ вѣсѣ вѣтѣхѣиѣи закѣтъ ѿ новѣиѣи во ѣдѣокѣ оуѣзѣ прѣпѣнѣ-

¹⁾ В рукоп. давѣшемѣ.

себе вѣнѣ тѣла вышѣ, ѡко на вѣздѣхъ веденъ нѣкымъ. таче грѣшны, лютыи стоѣща видѣ на вѣздѣхъ, ѡ хотѣщимъ тѣмъ вѣзбранити, ѡкоже не ѡти, кодашѣи же противѣхъжѣ сѣ имъ. питахъжѣ же ѡ нихъ словесе повинна, тѣмъ оубо хотѣхъжѣ нанѣ слово зачати ѡ рождѣствѣ. ѡ вѣзбранѣхъжѣ имъ ѡже на Пахоміѣ кодашѣи глѣюще: „Ѣна оубо, аже ѡ рождѣніѣ, Гѣ ѡнѣстѣль ѣмѣ. Ѣнѣлѣ же бы^е мнѣхъ, ѡвѣра сѣ Боу^е достоѣно слово сътворити, то ѡ глѣющимъ ѡ не ѡбличающѣа свобода естѣ емѣ ѡ невѣзбранѣнѣ пѣхъ“.

Иногда пакы вѣпрошенѣ емоу вышѣ ѡ дѣи ѡ нѣкоихъ пришедшихъ къ нѣмоу, кое по сѣхъ мѣсто еи вѣдетъ, къ настоѣщѣхъ же ноцѣхъ вѣзва его нѣкто съвыше глѣ: „Пахоміѣ, вѣстани, ѡзыди ѡ виждѣ!“ ѡ шѣд же оубидѣти ѡ слышати хотѣ, ѡ вѣзрѣвъ ѡ видѣвъ дѣлѣга нѣкоѣго высока стоѣща ѡ досѣзающѣа до ѡвѣахъ. вѣсхѣдашѣа еже нѣкыа акы крылаты, ѡномѣхъ дѣлѣгомѣхъ прѣстиращѣхъ рѣцѣхъ, ѡ ѡвѣмъ оубо кранѣше, дрѣгымъ же прѣлѣтающимъ, ѡ миноушѣи ѡ безъ печали прѣвѣсхѣдашѣ. ѡ оубо ѡ сѣхъ скрегѣташе зѣхы дѣлѣгыи ѡнѣхъ, ѡко прѣлѣтаютъ. ѡ ѡ падающѣхъ сѣ долѣхъ радѣванѣе сѣ. ѡ ѡвѣи къ Пахомію гласъ кы^{ет} глѣ: „Разѣмѣи видимое!“ ѡ ѡврѣзшѣхъ сѣмыслѣ ѣго ѡ разѣмѣ дѣшѣвнымъ сѣщѣи прихѣдѣ, ѡ стоѣща дѣлѣга быти крага, ѡ кинныхъ быти емѣ оубдрѣжаща ѡ не дадѣща имъ пѣхъти, ѡ непокниноущѣхъ сѣ емѣ не могѣща оубдрѣжати, нѣхъ прѣходѣща. покниноущѣхъ сѣ дѣла грѣшныхъ нарицаютъ, ѡже слабѣстію дѣаколю сътворѣнна волю. а нѣхъ не покниноуютъ сѣ емоу, сѣи трѣпнѣемъ покѣдиша дѣа-вола, на нѣсноѣ ѡврѣктоша црѣство.

До роздѣлу IV.

(Апокаліпел про страшный суд і конецъ свѣта).

У. Рукописна картка XVI в., бібл. Наук. Тов. імени Шевченка.

(Уривок откровенія Методія Патарського)... Ънеже кы тѣ-лѣхъ не оубдарѣно. прѣидѣхъ къ Римѣви на жѣлѣзноѣ гоумнѣ. ѣста тамъ два лета, Гогъ, Магогъ, та вѣстакше два пѣвѣта Ъзмѣлѣ-таны ѡ Йгарѣны, хоуторѣны, ѡ погнѣвѣхът вѣси, ѡггѣа во Гнѣ ѡспѣте ихъ на Ѣвѣчи поли.

XI. Потѣхъ по нѣхъ настанѣт грѣческоѣ црѣство. црѣ Мнѣхѣа лѣ разгнѣваѣт сѣ на ѡмѣктающѣхъ сѣ Гѣ, на тѣвѣрашѣа кѣзакѣнѣи. боудѣт тихѣ по ксѣи землѣи, ѡкоже кыа ѡ начала мироу, боудѣт

радо^{ст} ѿ веселїе земаи. начинѣ чѣци жити мирно, почѣют чѣци мироу. тогда лоза вино родит, точила точат мако. тогда почѣют ѿ покѣют деспѣхы шрѣжїа на сѣрпы ѿ на шральнааѣ [sic!] желѣза, ниюще и веселїе сѣ ѿ посагающе. потом найдѣт на нѣх пагѣба яко^ж въ дѣи Ноевы. тогда шврѣзѣт сѣ врата сквернаа желѣзнаа, ѿзыдѣт ѿзмалѣтѣе множество ѿхъ, двоглавнїи ѿ двошбразнїи, ѿже заключени быша Олѣксандром. оустрашат сѣ ѿнїи ѿзыци, начинѣ крыти сѣ въ горахъ, въ пещерахъ, къ гробѣхъ, ѿ оумрѣт ѿ страха, ѿ стѣкѣют мнози, не бѣдет погрѣбаа ѿхъ. тѣи начинѣ ѣсти плоти чѣча ѿ пѣти крѣвѣ нѣх ѿко водоу, ѣсти гнѣснаа ѿ сквернаа, змїи, скорпїи, гады, мѣрчїны, женѣскаа ѿзметїица, младенца живѣа на рожнѣхъ ѿмѣт пѣчи. поплѣнат всю земаю. послѣт Гѣ Мѣхѣйла погѣнтї нѣх единѣм часом^ж.

XII. По нѣх родит сѣ ѿнѣтихристѣ въ земаи Сїиѣхъ. въскорѣмѣт ѿго въ земаи Бидсандѣхъ. въ градѣ Хоразмѣхъ е^{ст} чернїца дѣвою сѣдѣщи, послышит пѣтицю поющи зѣло красно и штворит ѿконце, и пѣтица залѣтѣвши вѣдарит в лице еѣ, и зачнет сѣ ѿнѣтихристѣ, сѣѣ погѣбельнїи. и народит сѣ вѣ Хоразмѣхъ, цѣрствовати бѣдет въ Карнаоумѣхъ [sic!], възнесет сѣ прелѣстѣми своимїи. тогда ѿзыдѣт цѣрѣ грѣчѣскїи Мѣхѣанѣ на Голгофѣхъ, и деже распѣт сѣ Гѣ нашѣ Іс Хс, и снѣм ис сѣбе цѣрѣскѣю корѣнѣхъ из главы...

Се уривок якогось скороченого чи властово ексцерпованого тексту старшої, тав. першої редакції Откровенїя Методїевого, хоча автор нашого тексту або мав перед собою якусь редакцію повного Откровенїя, девчому відміяну від відомих нам, або поводив ся з текстом дуже свобідно, не лише вичеркуючи з нього багато речень, але й змінюючи не одно або додаючи свої вставки. І тах порівнюючи наш уривок з текстами першої редакції Откровенїя, поданими Істріном (В. Истринъ, Откровенїе Мефодїя Патарскаго, Москва 1897) у грецькїм орігіналі (дод. стор. 40—45) і в славянських перекладах (стор. 98—99 і 112—113) я не можу знайти уступу, який би відповідав початковій частинї нашого уривка, де говорить ся щось не доладне про побїте Ізмаїлѣян на зелїзнім гумнї двома „лотами“ (зам. волотами, велетнями) Гоґом і Маґоґом. Так само не доладно і в дальшїм уривку, що відповідає розділовї XI орігіналу, заключене племя називаєть ся Ізмаїлѣянами, хоча в орігіналі се власне Гоґ і Маґоґ. Уривок, як бачимо, інтересний для літературної історії Откровенїя на нашїм ґрунті.

І. Показчик

творів цитованих у примітках і нотах.

Авраамово откровеніє	104, 108
Acta Sanctorum Bollandiana	195
Архангельскій, Къ исторіи древне-русскаго Луцидаріу- са. Сличеніє славяно-русскаго и древне-нѣмецкаго текстовъ. Казань 1899.	38
Archiv für slavische Philologie	95
Arhiv za povjestnicu jugo-slovensku	134
А се отъ книгъ Пополюта вопросы	247
Atkinson T. Jenkins, The Espurgatoire Saint Patriz of Marie de France with a texte of the latin original. Chi- cago 1903.	247
Безсоновъ, Калики переходіе	80
Бесѣда трехъ святителей 4, 11, 15, 16, 22, 48	
Бокадоровъ Н., Легенда о хожденіи Богородицы по му- камъ (Изборникъ Кіевскій, Кіевъ 1905).	135
Brandes Hermann, Visio S. Pauli, ein Beitrag zur Vi- sionslitteratur mit einem deutschen und zwei lateinischen Texten. Halle 1885.	124
Васильевъ (Vassiliev), Anecdota graeco-byzantina, pars prior, Mosquae 1893.	108, 135, 258
Веселовскій Н. А. Амфилогъ-Evalach въ легендѣ о св. Гралѣ	95
Опыты по исторіи развитія христіанской ле- генды	53, 56, 80
Разысканія въ области русскаго духовнаго стиховъ	196
Видѣніе пророка Исаіи	109
„ апостола Павла	117, 123
„ св. Доротея о средѣ и пятку	91
Владимировъ. Древнерусская литература Кіевского пе- ріода, Кіевъ 1898.	196

Вопроситъ св. Василій, отповѣдаетъ св. Григорій богосл.	11
Вопросы и отвѣты Григорія Богослова и Василя	1
„ св. Василя Великаго и Григорія Богослова	401
„ св. Отецъ	4
„ и отвѣты отъ толкованія Палей.	428
„ Іоанна Аврааму на Елеонской горѣ	25
„ св. Ефрема о св. Василя и всемъ исправленіи	20
Вопрошенія св. Григорія и отвѣты св. Василя	407
„ Антиоха князя и отвѣты бл. Аѳанасія	414
„ святыхъ стазаній и разумно	15
Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю	428
Harnack Adolf, Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius. Leipzig 1893.	357
Hennecke Edgar, Neutestamentliche Apokryphen in deut- scher Uebersetzung und mit Einleitungen. Tübingen und Leipzig 1904.	116
Галатовскій Іоанникій, Небо новое	98
Дванадцать пятницъ	86
Діяльогъ про рай і пекло	469
Духовная Бесѣда, журналъ	191
Eckleben Selmar, Die älteste Schilderung vom Fegefeuer des heil. Patricius, Halle 1885.	247
Епістолія про веділю	49, 53, 55, 61, 67, 87, 452
Жате і Слово, журн.	153
Житіє св. Теодоры	178
Журналъ мн нар. просвѣщенія	56, 80, 84
Заповіт Авраама	108
Знааній, Казаніє св. Кирила патр. іерусал. о Антихристѣ и знакахъ его	396
Зоря 1886	64
Изборникъ Кіевскій посвященный Т. Д. Флоринскому. Кіевъ, 1905	135
Изборникъ кн. Святослава з р. 1073	4
Извѣстія втораго отдѣленія Имп. Академіи Наукъ 1863	134
Измарагдъ	91
Иисолита Слово о скончаніи мира и о Антихристѣ 334, 355, 360,	371
Исторія або новина о Антихристѣ	397
Истринъ В., Замѣчанія о составѣ Толковой Палей	448
„ Откровеніє Меѳодія Патарскаго и апокрифиче- скія Видѣнія Даніила въ византійской и славяно-рус- ской латературахъ, Москва, 1897.	237, 271, 281, 345, 472
Jagić Vatroslav. Prilozi k historije književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga, 1868	84, 134
„ Starine na svet izdaje jugoslov. Akademije znanosti i umjetnosti	4
James Robert, Texts and Studies, 1893	308, 135

Jerlicz Joachim, Latopisiec	80
Journal of the American Oriental Society, 1869	123
Калайдовичъ, Памятники російской словесности	201
Калитовский Ом. Апокрифична литература. Львів 1884	334
Калужняцкій, Die Legende von der Vision Amphilog's und der <i>Δόμος ιστορικός</i> des Gregorios Dekapolites (Arch. f. sl. Phil. XXV)	95
„ Обаоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и письма, находящихся в библіотекахъ и архивахъ львовскихъ (Труды третьяго археологическаго съѣзда въ Россіи). Кіевъ 1878, т. II.	95
Кіевская Старина	48, 99
Книга Бытія	321
„ Каафъ	448, 470
„ о дняхъ послѣднихъ	334
Krapp G. P., The Legend of Saint Patrics Purgatory, its later literary history. Baltimore 1900	247
Красносельцевъ Н. Ѳ., Къ вопросу о греческихъ источникахъ „Бесѣды трехъ святителей“, Одесса 1890	4
Краткое описаніе о чысци св. Патрикія .	235
Леонидъ Архимандритъ, Описаніе рукописей гр. Уварова	56
Лист божій	75, 79
„ небесный	69, 71, 88, 453, 455
Люцидаръ	25, 37, 41
Макарій митроп., Исторія русской церкви	201
Макарієві Великі Четї Минеї	196
Mall Edward, Zur Geschichte der Legende vom Purgatorium des heil. Patricius	247
Marie de France, Espurgatoire Saint Patriz	247
Мочульскій В. Н., Слѣды народной Библии въ славянской и древнерусской письменности, Одесса 1894	4, 7
Новиковъ Ст. Примери	7
„ Starine	6, 84, 134
О послѣднихъ дняхъ	292
О спаденіи каменя со небесе епистолія	448
О страшномъ пришествіи Ісуса Христа	357
Открытіе мукъ пресв. Богородици	153
„ мукъ тяжкихъ	135
Палладія мниха Лавсакъ (Historia Lausiaca)	387
„ Опис Індії	387
„ Слово о второмъ пришествіи Христовѣ	360, 371
Памятки укр.-руської мови і літератури	52, 321
Память препод. Θεοδору	463
Petriceiki Hasdeu, Cartile poporane ale Romanilor	134
Повѣсть препод. о. Макарія	213
Polička J., Starine	4, 24, 134

Поповъ А. Н. Библиографическіе матеріалы	116, 178
„ Описаніе рукописей Хлудова	172
Порфирьевъ И. Я. Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ	6, 124
„ Исторія русской словесности	201
Послѣднее видѣніе Даніила	255
Правда 1869 р.	18, 41
Православный Собесѣдникъ, журн.	84, 124
Пророчество Исаіи	249
Пыпинъ А. Н., Памятникъ старинной русской литературы Ш., С. Петербургъ 1862	6, 19, 52, 80, 123, 134, 178
Пытанія и отвѣды	22
Разумники	22
Romanische Forschungen	247
Рукописи: Бачванскій Мих. Туринського	69, 80, 163, 234, 357
„ Берлявскій Г.	453, 459
„ Білявського еоргія	7, 15, 56, 95, 99, 153, 202
„ Боршевицький	16, 38, 41
„ Василіянського ман. у Львові ч. XL.	356, 371, 463
„ „ „ „ ч. XIV.	470
„ Дашовського Ів. (бібл. Нар. Д. ч. 126)	218
„ Дрогобацький (власн. І. Фр.)	63
„ Завадівський	88
„ Іспаський (власн. І. Фр.)	258
„ Калуський (власн. І. Фр.)	64
„ Комаревського Степ. (власн. І. Фр.)	462
„ Комарнянський, див. Якимчицький Ізмарагд	
„ Кузнецевича Ів. (власн. І. Фр.)	84, 159
„ Мединацький Пролог	228
„ Місковича (муз. Петр. ч. 134)	407, 414, 416, 418, 428
„ Минея (муз. Петр. ч. 85)	247
„ Моск. Успенського собора	109, 172
„ музей Петрушевича (Льв., Нар. Дом) ч. 1 — 117, 127,	249
	[244, 360
	ч. 85
	247
	ч. 102
	. 410, 413
„	ч. 105
	412
„	ч. 126
	. 321, 397
„	ч. 134
	469
„	ч. 148
	267
„	ч. 168
	448
„	ч. 193
	420
„	ч. 213
	. 401, 460
Наукового тов. ім. Шевченка	471
Ославський (муз. Петр. ч. 189)	202

Рукописи: Оссолінських ч. 41	1
„ „ ч. 92	334, 356
„ Перемиської кавітули (Пролог LII)	233
„ Ілїсниського Васил. монаст.	42
„ Попова Тухлянського Т. (Оссол. ч. 2189)	326
„ Прислопського Івана	235
„ Самборини Ст. (Перем. кап. бібл.)	196, 213
„ Свідаїнського П. (муз. Петр. ч. 105)	281, 412
„ Синодальної бібл. в Москві	195
„ Сокольський (власн. І. Фр.)	19, 25, 41, 42
„ Співанняк із Сернок	458
„ Стратинський (власн. Наук. тов. ім. Шевч.)	455
„ Страшевицька Миней (Оссол. ч. 3617)	53
„ Теодора з Дубіяця (власн. І. Фр.)	23, 49, 92, 102, [388, 396, 466]
Троїцької Сергієвої Лаври	124
Угнівський (власн. І. Фр.)	67, 86
Унгварський	67, 104
Франка Ів.	271
Яйковецький	71, 79, 88
Якимчицький Ізмараїд	22, 89—91, 371
Яремецького-Білашевича (власн. І. Фр.)	11, 20, 61, 81, [125, 159, 163, 231]
„ Яроцького (муз. Петр. ч. 111)	178
Сахаровъ, Эсхатологическія сказанія въ древнерусской письменности, Тула 1859	196, 387
Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукъ	38, 109, 448
Святыцький. Опис рукописної збірки А. Петрушевича	463
Schorgbach Karl, Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius und seine Bearbeitung in fremden Sprachen. Strassburg 1894	38
Сказаніе преи. о. Агапія	172
Сказанія о мытарствахъ	192
Слово Исаіи о послѣднихъ двухъ	252
„ Іоанна Златоуста о Адамѣ	418
„ Іоанна Богослова о вознесенію Господа	258
„ како подобаетъ христіаномъ стояти въ церквѣ	460
Кирила Александрійскаго	202, 465
Кирила Єрусалимскаго о сконченю свѣта и о Анти-христѣ	388
Кирила о исходѣ души и мытарствахъ	169
Меоодія Патарскаго о судномъ дни и о послѣднихъ лѣтахъ	264, 270, 271, 288, 321
Нифонта яко въ послѣднемъ издыханіи слезами и милостынею угодиъ Богу	233
„ о виденіи св. Пахомія	89, 470
„ о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ	20
„ о душахъ грѣшныхъ	229

Слово о дванадесяти пятницяхъ во градѣ Шпалѣ	81
о послѣднихъ дняхъ .	396
о св. литургіи св. ап. Павла	92, 95
о откровеніи мукъ пресв. Богородицы	151
о святомъ Алиферіи еже есть душамъ христ.	84
свят. Ефрема о второмъ пришествіи Господа	360
свят. Макарія о причащеніи	22
свят. Макарія пустыннаго жителя	466
свят. Павла Исповѣдника о св. литургіи	99
свят. Патрикія о исходящихъ отъ земля огня въ раз-	
личныхъ мѣстѣхъ	247
„ сказаніе отъ бытія .	20
Сперанскій М. Библиографическіе матеріалы собр. А. Н.	
Поповымъ .	247, 357
Срезаневскій И. Сказанія объ Антихристѣ въ славян-	
скихъ переводахъ съ замѣчаніями о слав.	
перев. твореній св. Ипполита. Спѣтер-	
бургъ 1874	134, 356
„ Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и	
неизвѣстныхъ рукописяхъ	357
Ставроецкій Травквіліонъ, Перло многоцѣнное	321
Сумцовъ Н. Ѳ. Очерки исторіи южнорусскихъ апокрифи-	
ческихъ сказаній и иѣсень (Кіевская Старина 1887)	99
Тихонравовъ Н. С. Лѣтописи русской литературы и древ-	
ностей .	38
Памятники русской отреченной литературы	20,
[22, 25, 52, 103, 109, 124, 134, 264,	271
Tischendorf Const, Apocalypses apocryphae .	123
„ Theologische Studien und Kritiken	123
Уривокъ откровенія Методія Патарскаго	471
Usener Hermann, Das Weihnachtsfest, Bonn 1889	357
Fabricius, Codex Apocryphus	52
Франко Ів. Карпаторуське письменство	56
Хід душі черезъ митарства	464
Хожденіе Богородицы по мукамъ .	124, 134, 135
Чтенія въ Моск. Обществѣ исторіи и древностей	116
Шахматовъ и Лавровъ, Рукопись XII. в. Успенскаго	
собора .	116
Шепелевичъ, Апокрифическое Видѣніе св. Павла, Харь-	
ковъ 1891	124

II. Показчик імен власних і географічних.

Аарон 82, 423—4, (Арон) 396.
Аввакум прор. 304, 309.
Август (кесар) 357.
Авель 5—7, 12—15, 28, 36, 82, 85, 264, 408, 411, 443.
Авесаломове волосе 18, 20.
Авимелех 9, 429.
Авраам 2, 3, 5, 9, 13, 17, 20, 25, 32, 44, 50, 57, 79, 104—8, 127, 151—4, 160, 165, 207, 215, 266, 311, 356, 386, 405, 411—2, 429, 441, 449.
Агацій 172—8, 412—3 (Агацит).
Агаряни 82, 85, 310, 471.
Агафетове поле 287.
Агеста, розбійник 9 (дав. Геста).
Агіон (город) 463.
Агнь (народ) 276.
Агромети, (люди) 30.
Адам 4—8, 11 (перший пророк), 12—15, 17, 18 (внеше Бога, зложений з 8 частей), 20, 23, 25, 28, 31, 34, 39—43, 46 (невроджений), 54, 57, 65, 71, 82, 85, 106, 132, 144, 170, 216, 224, 244, 264, 270, 275, 285, 291, 314, 341—2, 357, 374, 401—405, 418—429, 458.
Адамів хвіст 423.
Адамова голова (лежала під

Ісусовим хрестом) 34, 427 (А-ів лоб).
Адил (край, город?) 277.
Адонай 82—5.
Азар (народ) 276.
Азія 29, 39, 33, 42, 82 (Арія), 256 (Асія).
Азятцка Сармація 33.
Азамзот (народ) 276.
Азуїл (ангел) 405.
Аир (ударив Ісуса в лице 5).
Акаѳима (звізда) 404.
Алак (той що робив хрест на Ісуса) 414.
Алани (народ) 33.
Александр цар 30, 82 (Макед.) 270, 275—7, 285—6, 340, 395.
Александрія 253, 275, 285, 288.
Алимніада, мати Алекс. Мак. 275, 285.
Алиферій (зам. Елиферій, Елевтерій) 84.
Амалак 433.
Америка 33.
Аммон (народ) 211, 394.
Амос прор. 109, 115, 249, 336.
Анааног, Аноаног (народ) 286.
Ананія старець 109.
Англія 246.
Андрей апост. 83, 85, 416.

Андрей Юродивий 226, 231.
 Анна (архієрей жад.) 80 (Ана),
 140, 144, 145.
 Анауга (народ) 276.
 Антисотона 289, 290.
 Антихрист 42, 251, 254, 257,
 259, 262, 278—281, 288, 291
 (... хрест), 292—3, 298—306,
 309, 321—2, 331—4, 306, 308,
 340—2, 345, 349, 357—8, 388—
 395, 397, 399, 400, 402, 472.
 Антихристів слуга 305.
 Антиох 414.
 Антога (народ) 276.
 Антоній сьв. 469.
 Анфилот 92—99.
 Апокаліпсис 303.
 Апокрис (книга) 323.
 Аравна гора 32, (Арапія) 277.
 Аравитська гора 265, 413.
 Аравль (край) 277.
 Арань (город) 287.
 Араратські гори 16, 32.
 Аред 265.
 Аркадія 410.
 Армени 272, 277.
 Арменія 29.
 Арменія гора 32, 41 (Арвенія),
 484 (арм. гора).
 Арозом 286.
 Асафатова врата 150, 151, 232.
 „ оудоль 276.
 Асир 294, 326 (Асър).
 Асирія 268, (Асърїя) 169, 262,
 284.
 Ассирійський язык (ним говорив
 Адам) 5, (ним же буде Бог
 судити людей) 406.
 Атлас (гора) 41.
 Афенаа (народ) 276.
 Афет 29, 40, 413.
 Афетові внуки 275, 286.
 Африка 19, 41 (Африга).
 Ахав 3.
 Ахим (зам. Яким, Іоаким) 257.
 Ахирон 39.
 Аванасій 410, 414.

Баавал (син Ламеха) 29.
 Баміан (народ) 276.
 Баратрум (назва пекла) 39.
 Бенедикт сьв. 246.
 Болгари 82.
 Британська земля 68, 72, 70,
 453, 458.
 Бром (місце) (39).
 Брославський цар 455.

Ваал 273.
 Вавилон 32, 300, (темний В.)
 316, 328, 398—400.
 вавилонське панство 394, (цар-
 ство) 395, (країна) 398—9.
 Вавїлони (люди) 340, (Вавило-
 няне) 394—6.
 Валонь (зам. Ваал) 268.
 Валтазар 405.
 Варахія 415.
 Варфоломей 416.
 Васон (місце) 341.
 Василій Вел. 1, 2, 11, 13, 23,
 94, 99, 401, 407—9.
 Василій Новий 178—9, 182—6,
 190—5, 463—4.
 Веліорак (демон) 423.
 венгерські гори 33.
 Венера (планета) 35, 42.
 Веніаминіві врата 428.
 Висла (ріка) 33.
 Вифинія (край) 256.
 Вифлем 21, (Вифлеом) 144, 407.
 Вифсаїда (гора) 278—9, 289,
 293, 331, 333, 472.
 Вифсаїдяни 299.
 Вифанія (гора) 12, (Вифанія)
 256, 458.
 Вовлейотика (книга) 319.
 Волга 33.
 Волоша 33.
 Вооз (син Ламеха) 29.
 Британська земля 70 (див. Бри-
 танська, гесте Льоретанська).
 Вьоусь (Войс) 256.

Гаврііл арханг. 3, 50, 54, 61,
 65, 92, 96, 101, 133, 170, 201,

280, 289, 291, 311, 404, 425, 449.
 Гад (Hades) 256, дав. Ад.
 Галат великий (город) 267, (Гават) 267, 269, 273, 282, (Говат) 271, (Гатов) 271, (Гавад) 284.
 Галатія (край) 255, 277.
 Галгалы (город) 109.
 Геброн (місце) 28.
 Геврон (перший король) 6.
 Гедеон 266—7.
 Гесна 39, (гесина огненная) 179, 189, 194, 234; огняста 211; пекелна 206, 209, 323.
 геенская пропасть 189.
 геенское море 322.
 Геврикус (алтеріанский) 246.
 Герман (патр. врусал) 463.
 Германа (гора) 30.
 Героним Визнавець 135, 293.
 Геста (розб.) 409.
 Гибернія (край) 37, 235, 237, 246, 259.
 гишпанське кролество 33.
 Гог (народ) 30, 42, 275, 286, 471.
 Голгофа 34, 78, (Голгота) 76, (Голгофа) 279, 289, 298, 332, 427, 472.
 Голіае 455.
 Гомора (гор.) 8, 18, 51, 59, (Гоморія) 73, 82, 85, 402, 408.
 Горний Иерусалим 199.
 Горний Сіон 77.
 Греки 268, 388, (Грекове) 297.
 Грекини 463.
 Гречени 275, (Гречин) 285.
 греческія люди 288.
 грецьке море 33.
 Григорій Богосл. 1, 2, 11, 13, 23, 94, 99, 401, 407—9.
 Григорій Назіанський 319.
 Григорій (ученик Василя Нового) 179, 192, 194—5, 463—4.
 Гаїнес (ріка) 32.
 Гильбрехт мних 246.
 Готей 33.

Давид 12, 18, 20, 24, 25, 124, 143, 163, 259—261, 223, 279, 290, 312, 315, 321, 323, 329, 357, 368, 395, 410, 415, 455, 470.
 Давидові псалми 218, (доми) 310.
 Давидово племя 295, (пророцтво) 301.
 Дамаск (гор.) 32, 358, 422.
 дамаска земля 150.
 Дая 279—80, 290, 341.
 Давііл (прор.) 255, 338—342, 344, 349, 358, 362, 389, 391—5.
 Давове коліно 341, (племя) 357.
 Дарій (цар) 275, 285, (Дариус) 395.
 Декаполіт, (батько Конст. Вел.) 427.
 Декій (цар) 140, 141.
 Деонисій Ареопагита 319.
 Дерлиця Т. 457.
 Давера 246.
 Дизма (розб.) 9, (Дижман) 409.
 Дикве (звізда) 404.
 Дил (місце) 277, 287 (слід приказки: между Дила и Адила).
 Діоклитіян 140.
 Діонісій Картузіянський 246.
 Долае (остров Дельос) 33.
 Дон (ріка) 33.
 Дорсеей 91.
 Дунай (ріка) 33.
 дщи Сіоня 90.

Ева 4—7, 15, 17, 28, 34, 39, 41, (Евѣга) 132, 170, (Евва) 264, 291, 314, 404, 408—410, 424, (Евѣга) 423.
 Євреї 61, 342, 431, 432.
 Єврейка 357.
 єврейський рід 344.
 єврейський собор 351.
 єврейський язык 5.
 Європа 29, 38, (Європія) 41.
 європейська Сармація 33.
 Египет 9, 18, 32, 268, 272, 282, 330, 405, 432, 435—6, 443.

египетське царство 240, (земля) 430.

египетський цар 344, 395.

Египтяни 432, 435—6, 443.

Едем 4, 150, 411.

Едом 397, 411.

Езарель 407.

Езекііл (прор.) 271, 282, 286.

Езекія (цар) 109, 116.

Езерій 81, 83, (Елазерій) 82.

Еккліаст 306.

Елада 26^а.

Елена (мати Конст. В.) 10, 409, 427.

Елеон (гора) 215.

елеонська гора 75, 124, 163.

Елеферій 84, 86, (Елферій) 84.

Елїна (невірні) 189, (Елїне) 340, 395, 439, 444.

елїнський язик 202.

Елїсавеєв 404.

Елїсей, 386.

Емєрїка 29.

Еметрїя (пустиня) 267.

Енос 405.

Енох 8, 17, 259, 280, 291, 302-3, 342—3, 247, 358, 386, 395, 402, 405.

Епіфаній 229—291.

Ерар (назва пекла) 27.

Ердань 477.

Еремїя 82.

Ерес (їмя) 409.

Ерїхон 23.

Ерусалїм 287, 295, 297, 301, 303, 329, 331, 393, 426.

ерусалїмська земля 75.

Ефара (народ) 276.

Ефес 32, 256.

Ефіоп 179—182, 256; (Ефіопїи) 290, (Ефіопляни) 301, 464.

ефіопське царство 340.

ефіопські села 304.

ефіопське море 269, 274, 284.

ефіопський цар 275, 290, 301, 344, 395.

Ефіопія (город) 269, 274, 279, 284, 290, 301.

Ефрат 29, (Ефрат) 41, 286, 305, 442, (Ефрант) 272, (Ефравт) 283, 435.

Ефрем (Ефрїмъ) 360, 264—6.

еосїяская земля 443.

Ерѣинъ (море) 33.

Жигмунт (кор.) 63.

Жиди 8, 9, 18, 132, 330, 333, 406, 410, 425.

Жизаян (їмя когута) 403.

Заїл (ангел) 9.

Зацерковна Явдох 457.

Захарія (прор.) 15, 395, 407, 415.

Зевїй (ватажок) 267.

земля обїтованїя 271, (обвѣдѣнная) 282, (солнечная) 286.

Зеон (ріка) 41.

Зив (ватажок) 267.

Зїя (Сїнь, Сїинъ город) 289, 472.

Златоустїй (св. Іван) 393.

Змалтїани 267, (Змаїлтїани) 330, (Змалїти) 392.

Иаир 419.

Иасовдъ 109.

Иасовсѣ 109.

Иезекїїл 274.

Иезекїя 267.

Иерусалїм 109, 113, 178, 256, 422.

Изван (розбїйник) 9.

Измаїл 266—273.

Измаїловичї 266—9, 274, 284-5.

измаїлїтско крїсто 273, (...скїи ѡзыци) 274.

Измаїлтїане 82, (Измаїлты) 274, (Измаїлты) 256, 269, 273, 330, 471, 472.

Израїль 85, 116, (Иїль) 267, 286.

Илїїна кров 306.

Илія Оезвїтїанин 76—8, 259, 386, 395, 402, 407, 419, 463.

Индїя 274, 285,

индїйская страна 443.

Инофлячїки 33.

Иоан еванг. 446.
 Иоан Келестеновит 229—231.
 Иоанъ предтеча 379.
 Иов 415.
 Иорданъ 425.
 Иосиф 427.
 Иудей гріх 441.
 Иудейське плем'я 341.
 Иоуреія 415.
 Ипполит 334, 356—7, 394, 413, 444.
 Исав 109, 394.
 Исаія 109, 112, 115, 116, 415, 444, 446.
 Исак 105, 106, (Исаак) 336, 412, 429, 430.
 Ісус Наввин 443.
 Исход (книга) 440.
 Іах'к (імя бога Явгег) 434.
 Іяков 386, 413, 410, 431, 444.
 Іюда'а 109, (Иудей) 446.

 Іаир (ударив Ісуса) 9.
 Іаков (апост.) 90.
 Іалак (робив хрест) 9.
 Іаков (патр. ерус.) 290, 321, 405, 330, 440.
 Іалених (цар) 287.
 Іарманад (народ) 286.
 Івал (син Ламеха) 29.
 Іевус Калисон (демон) 41.
 Іезекііл 167.
 Іелісей 419.
 Іеремія 1, 46, 341.
 Іерихон 405.
 Іерусалым 18, 22, 23, 32, 33, 53, 56, 61, 63, 69, 82—3, 85, 92, 95, 98—9, 261, 270, 274—9, 285, 287—290, 299, 310, 333, 342, 344, 375, 380, 395, 402, 405, 446, 448, 462, 467—8.
 іерусалимське панство 398.
 іерусалимський еписк. 291, (патр.) 301.
 Ізмаїлтяни 271.
 Ізраїль (Іїль) 2, 102, 113, 271, 273, 282—3, 341, 402, 435, 438, 440.

ізраїльська земля 276.
 Ізраїлтяни 85, 266, 408, 433, 436, 439.
 Ілія 2, 5—7, 10, 14, 17, 280, 291, 302—3, 342 7, 358.
 Іллай (народ) 276.
 імен Христових скільки 16.
 імя Адама з 4 звізд 28, 40.
 індійський цар 275.
 Індія 29—32, 41.
 Іоавель (Іовель) 40.
 Іоан (апост. богосл.) 10, 14, 17, 22, 25, 33. 132—, 170—1, 200, 247, 258—264, 293, 300, (Гол) 302—306, 310, 319, 322, 338, 342, 356, 362, 368, 373, 404—6, 416, 467.
 Іоан Дамаскиан 314, 358.
 Іоан Златоуст 13, 94, 393, 418.
 Іоан (хрест.) 8, 10—16, 44, 50, 57, 61, 70, 82—8, 126, 144, 154, 160, 170, 342, 284, 386, 402, 404, 412, 414, 416, 449.
 Іоан Милостивий 227—8.
 Іоаннікій (патр. ерус.) 53.
 Іоан Прислопський 247.
 Іов 2, 15, 205.
 Іовиш (планета) 35.
 Іона 10, 12, 403, 408, 443.
 Іонікум море 33.
 Іордан 13, 32, 44, 57, (Іердан) 133, 248, 408, 449.
 іорданська ріка 61.
 Іосафатова долина 42.
 Іосиф з Аримаф. 9, 13, 16, 17.
 Іосиф (обручн.) 415.
 Іосиф (патр.) 17, 20, 430.
 Іосія 336, 415.
 Ірод 82, 140—1, 144.
 Іродяда 231.
 Ісаак 5, 8, (Ісак) 104, 105, 151, 153, 160, 311, 405, 413.
 Ісаія 2, 24, 335, 368, 396.
 Іудея 194, 157, 334—5, 344, 374.
 іудейський цар 69, 71, (язик) 343, (собор) 351.
 Іфав (народ) 276.

Іяков (патр.) 2, 46, 151, 153, 279, 311, 341.
 Іюда (патр.) 32, 341—2.
 Іюда (пред.) 8, 12, 22, 81, 140, 141, 224, 280, 404—9.
 Іюда Яковль 338.
 іюдейське царство 340.
 Іудея (місто) 32, (край) 248.
 Іудово коліно 341.

 Кавцедеморус (демон) 39.
 Каїн 5, 7, 12, 14, 18, 20, 28, 36, 82, 85, 144, 264—5.
 Каїнан (син Хама) 32.
 Каламова 264.
 Калікія 273.
 Калугород 287.
 Калѣда 288.
 Калуара (місто) 277.
 Калуїл (анг.) 9. 405.
 Камена (гора) 30.
 Капернаум 277—8, 289, 293—4, 298—9, 331, 333, (Карпаум) 472.
 Капернаумці 299.
 Кападокія 32.
 Кармута (імя жінки) 398.
 Кароль (король) 453.
 Кашук (назва) 457.
 Каяфа 80, 140, 141 (Канфа) 79, 458—9.
 Квізма Люлемъ (діявол, що покусив Єву) 29.
 Кгеєнна 27 (див. Геєнна).
 Квир 257.
 Кирил (александр.) 202.
 Кирил (єрусалимськ.) 299, 388, 460.
 Кирил (філос.) 196.
 Кириней (Симон) 416.
 Кликанець (цар) 94.
 Климент папа 86.
 Колоїл (ангел) 5.
 Колоїя (місто) 256.
 Константин (цар) 10, 257, 278, 289, 427.
 Константинополь 32.
 Кормил (гора Кармель) 426.

Кресное (теолог) 323.
 Крит (остр.) 33.

 Лавра (місце) 84.
 Лаазар 5, 7, 12, 17, 18, 79, 407, 419, 427.
 Лазарева (Марія мирносивця) 9, 19.
 Ламех 18, 20, 29, 40, 429.
 Ларион св. 227—8.
 Ласус мораес (пекло) 27 (переплутано локус мортіс).
 Литвмос 394.
 Леввааан (звір) 142.
 Левит 8, 23, 405 (Леввиг) 443.
 Левіон (цар) 321.
 Левким (народ) 276.
 Лев папа 63, 70, (Леон) 453, 455.
 Лива (Лія, жінка Якова) 430.
 Ливая 386, 426.
 Ливанда (місто) 32.
 Ликія 269.
 Литва 33, 329.
 Логин (сотник) 9, 22, 405, 409, 414.
 Лот 10, 295, 407, 312.
 Лотова жона 402.
 Лука (єванг.) 200, 405, 416.
 Люцидар (книга) 25, 37, 38.
 Люцифер 26, (Люципер) 235, 323, 326, 410.

 Маврійський дуб 50, 57.
 Магдалена 78.
 Магог 30, 42, 276, 286, 471.
 Магомет 310, 315.
 мадямська земля 304, 408.
 Мазурове 33.
 Макарій (пуст.) 22, 213, 218, 466—9.
 Македон 275, 394.
 македонські царі 275, 395.
 Максиміян 396, 397.
 Мала Азія 33.
 Малта (остр.) 397.
 Малх 81. 83—6.
 Манасія (цар) 366.

Мандона 294—5, 321, 326, 328-9.

Маринська земля 41.

Марія (Бѣла) 1, 3, 57, 61, 65, 68, 72, 80—4, 99, 100, 148, 165—6, 334, 343, 357, 360, 379, 382—6, 397, 415, 417, 424—7, 443, 456, 458.

Марія (мирон.) 19.

Марко (еванг.) 405, 416, 458.

Марсавія (звізда) 404.

Масло (мати Авраама) 5.

Матробити (народ) 30.

Маттєй ап. 200, 325, 331, 396, 405, 406, 416.

Махометчики 300.

Мезопотамія 32, 288, 388, 444.

Меланги (город) 256.

Мелхиседек 13, 15, 396, 411.

Мелхіон (волхв) 405.

Менандр 288.

Мевдонія 288.

Меотське озеро 33.

Меркуріуш (планета) 35, 42.

Мерра 432.

Месія 141, 293, 333.

Меоодій Патарський 271, 281.

Микалда (облячила Петра) 9.

Милитин (єписк.) 463.

Милних (назва дерева) 309.

Минея Четья 194.

Михаїл арх. 63, 68, 70, 72, 75, 79, 87, 92, 96, 100—108, 113—4, 124—142, 144—171, 201, 259, 274, 276, 278, 280, 287, 291, 195, 311, 404, 414, 457, 459.

Михаїл (цар) 169, 270, 274—6, 279, 281, 284—5, 289, 290, 297—9, 321, 319, 330—2, 471.

Михей (прор.) 109, 336.

Міднон (цар) 295—6.

Мідское панство 394.

Мідянин 286, 340, (Міди) 395.

Моав 394.

Мойсеева палиця 8.

Мойсей 2, 3, 5, 8, 10 (син Лотів) 12, 18, 32, 44, 50, 54, 57, 61, 65, 81—4, 126, 132, 170,

232, 253, 315, 341, 345, 357, 386, 396, 402, 405, 411, 426, 431—2, 435, 440, 443, 454.

Мойсеїв закон 23.

Момврикій 235.

Монода (царця, див. Мандона) 278.

Москва 33.

Мунт (син Ноя) 313.

Мурин (чорт) 121.

муринська земля 29.

Навходоносор (цар) 32, 85, 338—40.

Нагог (народ) 276.

Наділ (вар. від Адил, місце) 288.

Назарет 54, 57, 65 (Назаретъ) 425.

Насон (син Езекії) 109.

Наоусій (імя) 443.

Наоусис (первісне імя Ісуса Назарянина) 443.

Наполь (місто в Азії) 444.

Нахор (батько Мойсея) 440.

Небром (місце) 39.

Немрот 32.

Неомія (дочка Ламеха) 29, 40.

Нерон (цар) 84, 140, 394.

Несторій (єретик) 340, 396.

Накодвм 9, 413—4.

Нифонт св. 233.

німецьке море 33.

Німці 300, 315, 333.

Ное (Ной) 6, 14—6, 29, 32, 40, 85, 265, 266, 270, 275, 285, 297, 306, 357, 405, 408, 410-13.

Ноїв ковчег 12, 16, 17.

Оан (зам. Іоан) 343.

Овчая купель (місце) 274.

Овче поле 269—70, 273, 284, 471.

Оенус (зам. Оуен) 237, 246.

Оаль (прор.) 109.

Олександр (зам. Александер) 472.

Оливна гора 62, 69, 70, 72, 79, 453, 458—9.

Ока (село) 398.
 Ондія (вар. зам. Індія) 270.
 Онійське море 33.
 Ордан 171.
 Оретас (гора) 30.
 Орів (ватажок) 267.
 Орітіон (народ) 286.
 Орнати (край) 288.
 Ос (син Ламеха) 40.
 Осип (вар. зам. Іосиф) 276
 (Осифъ) 427.
 Ософія (вар. зам. Софія) 269.
 Оун (народ) 276.
 Офріга (вар. зам. Африка) 41.
 Оцеан (ріка) 29 (море) 31, 33.

Павло (апост.) 24, 49, 42—3,
 87—8, 92, 95, 117—119, 123,
 126, 132, 153, 160, 200, 246,
 260—268, 271—3, 282—3, 312,
 338, 359, 368, 385, 386, 399,
 393, 405, 416, 418—22, 457—60.

Паладій мних 371.
 Палестина 32, 63.
 палестинська сторона 53.
 Палея (книга) 428.
 Патрвкеа земля 269, (Патривія)
 284.
 Патрикій св. 236—7, 247, (Па-
 триціум) 236.
 Патрил (місце) 277.
 Патра (гора) 29.
 Патрусія (гора) 41.
 Пахомій сьв. 89, 90, 470—1.
 Пергам (місто) 256.
 Перло многоцѣнное (книга) 320.
 Перси 340, 388, 394—5.
 Персида 32, 269, 273, (вар. Пер-
 сида), (П. поморська) 284.
 перська земля 268, 272.
 Перть (край) 287.
 Перфури (бретяки) 443.
 Петро апост. 8, 9, 12, 49, 82—88,
 301, 333, 338, 368, 404—409,
 416, 418—22, 457—460.
 Пилат Понтийський 5, 21—1,
 79, 140, 402, 413—4, 458.
 Пионій св. 247.

Піус, папа р. 67.
 Польща 53.
 Поляки 33.
 поморська земля 269, 273.
 Поморчикв 33.
 Понт (край) 32, 278, 288.
 Іпополит (зам. Іполіт) 416.
 Пор (царь) 275, (понтейський)
 286.
 Португалія 33.
 Прелог (книга) 95, (Пролог) 196,
 463.
 Прусаки 33.
 Птаис (гора) 29.

Рагуіл (батько Мойсея) 440.
 Распар (волхв) 405.
 Рафаіл (арханг.) 311, 404.
 Рахиль 276.
 Ревека 413.
 Рига (город) 277, 295, 329.
 Рим 49, 63, 256, 267, 269, 271,
 274, 277, 282—8, 295—6, 301,
 329—33, 419, 422, 471.
 Римляни 267, 271, 282, 394—5
 римське правство 394.
 римський город 277.
 Роман (царь) 463.
 Ромеї (Римляни) 395.
 Россія 47.
 Русь 33.
 руська земля 272.

Саав 109.
 Савао 97, 101, 254, 261, 374,
 445.
 Савек (імя) 311.
 Савул (син Якова, хібно зам.
 Ісав) 46.
 Салмон (ватажок) 267.
 Салтарій (народ) 286.
 Салтир (народ) 276.
 Самарянин 23, 405.
 Самарянина 6, 16.
 Саммаіл 110.
 Самсон 8, 17, 20, 341.
 Самуїл 8.
 Сарацени 95, (Срациви) 92, 95,
 99, 189.

сараценська земля 99.
 сараценський цар 98.
 Сардикон (город) 295—6.
 Сармація 33.
 Сарон 282.
 Сарра 5, 9, 10^і, 106, 429.
 Сатана 4, 21, (Сотона) 110, (Са-
 тона), 120, 121, 141, 218, 225,
 261, 279, 323, 356, 358, 363-4,
 381, 384, 402, 409, 415, 421,
 (Сътона) 421—3, 426, 455, 468.
 Сатанаїл 13, 410, (Сотонаїль)
 422.
 Сатурнус (планета) 35.
 Саул (король) 435.
 Сафатова юдоль 358.
 Селля (місто) 33.
 Селунь (місто) 256—7, 277.
 Семіон Стопник 227—8.
 Серафим 51, 192, 271, 351,
 374—5, 385, 403, 418, 444,
 446, 452.
 серафимський глас 374.
 Сябель (остров) 33.
 Сябіля 33.
 Сягор (город) 8, 407.
 Сидон (город) 8, 32, 293.
 Сив 6, 32, 40, 413.
 Симон волхв 338, 348.
 Симон Киреней 409.
 Симон (прокажений) 19, 416.
 Симон (отець Лазаря) 5.
 Синай (гора) 5, 8, 32, 44, 45,
 50, 54, 61, 84, 270, 274, 285.
 Сирія 256.
 Сяф 8, 13, 14, 29, 34, 264, 405.
 Сяфові сини 265.
 Сїн (вар. зам. Зин, Хоразин) 288.
 Сїон (гора) 53, 90, 316.
 Сїонадаці 335.
 Скеролаф 256.
 словенський язвк 202.
 Смаилтяне 452.
 Совак 5.
 Содом (Содома) 8, 18, 51, 59,
 78, (Содомія) 73, 82, 85, 402,
 407—8, 412.
 Содомляни 66, 230.

Соломон 34, 270, 285, 426, 443.
 Соломонова мудрість 18, 20.
 Сомукія 273.
 Соркилон 321.
 Сотонин апостол 196.
 Софал (син Ламеха) 40.
 Софія св. (церков) 256, 274, 284.
 Стафорин 256.
 Стефан (король) 247, 246.
 Стефан препод. 248.
 Сулоняне 393.
 Сумантянннн 419.
 Схар (священник) 103.
 Танаїс (ріка) 33.
 Тарасій 84.
 Тарсис (місто) 443.
 Тартар 38, 139, 141, 187, 206.
 Тарх (імя) 81—3.
 Татари 33, 256, 300, (Татарове)
 315, 333.
 Театрис (гора) 30.
 Тебея (місто) 32.
 Терех (батько Авраама) 5.
 Тигр (ріка) 29, 32, 41, (місто)
 32), (Тирг) 293, 435.
 Тимофей св. 415.
 Тисон (ріка) 41.
 Титан 346, 394.
 Толкос (остр.) 33.
 Триатор (гора) 323.
 Трифон св. 414.
 Туркия 297, 300, 315, 330, 333.
 Уріїл (ангел) 311.
 Фалій 286.
 Фарав 286.
 Фараон (егип.) 78, 82, 85, 330,
 412, 431—2.
 Фатіон 276.
 Фемаркій (демон) 145.
 Феодора 462.
 Фяда 276.
 Филип макед. 256, 270, 275,
 285, 416.
 Филип цар етіопський 285.
 Филвстина земля 32.

Филон 405.
 Фисан (імя) 9.
 Фиссон (ріка) 29.
 Фліодрелфе 40.
 Флорес Лавреміаст 195.
 Фол (цар) 275.
 Фотин 276.
 Фотіон 286.
 Фотія Самарянка 6.
 Фреотрум (пекло) 39
 Фруги 256.
 Фругія 255, 277, 288.

 Хаан Єгиптянин 9.
 Халдея 82.
 Хам 6, 29, 42, 40, 413.
 Хаванея (місто) 32.
 хананійський 443.
 Хараан 444.
 Хахон 276, 286.
 Хеврон 730.
 Херувими 51, 93, 96, 101, 127,
 132, 136, 140, 165—8, 174,
 192, 261, 310, 317, 351, 374-5,
 385—6, 391, 403, 428, 444—7,
 452.
 херувимська пісня 461, (...ий
 глас) 374.
 Хиднадея 286.

Хоразинт 278, (Хиризон) 279,
 293, 331, 332, (Хоразим) 472.
 Хоразиняни 299.
 Хорив (гора) 32.
 Хус 32.

Цаліодемонус 27.
 Цариград 193—5, 257.
 Церебрус 39.
 Ципрес (остров) 33.

Чанастрон (люди) 31.
 Червоне море 12, 29, 30—4, 44.

Шатан 208, 292 3, 301, 303,
 (Шейпан) 346, 388, 391—3.
 Шпал (гор.) 81.

Яким 412.
 Яков (патр.) 324, 412, 432.

Өавор 264 (...ська гора) 258.
 Өал (царь) 290.
 Өаликацъи (вретикъ) 443.
 Өеодора 178—9, 191 4, 463.
 Өеодорат 410.
 Өилоген (царь) 102.
 Өома ап. 150, 416, 440.

III. Показчик рідких і неясних слів.

Адаманти 32 (розбивають козячою кровю); **адамити** 438, сего варіянта у Срезн. нема).

адаманти 441 (у Срезн. адамантовъ, I, 6).

азали 389 (польське azali — чи? L. I, 37).

алити 241 (польське alić, отсе! адв! L. I, 12).

аполон (так мали прозивати Христа перед рознятем, Срезн. вас.).

арель 446 (діял. зам. орел).

ароматица вина (Срезн. вас.).

аспид або **аспида** 229, 250 (выста акы аспида глоухы 253, гадюка, укр. гаспеда, гал. яспеда, яспедиці, Дрог.).

афраникръ 420 (камінь, Срезн. вас.).

Бадачъ 203 (поль. badacz, дослідник, L. I, 43, у Срезн. в тім значіню лише кадати, 39).

базилѣшокъ 398 (поль. bazyliszek, L. 66, рід ящірки).

барда 180 (нешаше смѣрть шроудѣа къ моучнію: мечи, стрѣлы, копѣа, барди, Срезн. вас., уживаєть ся доси у Гу-

цулів, Жел. I, 13, у Лін. лише bardysz L. I, 57, сокира).

басникъ 230 (дѣла волхувъ и басникокъ іако змин — Срезн. вас., тут очевидно значить чародѣй)

бѣздѣльно 187 (пройдохомъ то мытарство бѣздѣльно, спокійно, без зачіпок; у Срезн. в такім значіню нема).

бѣзѣцница 294 (польс. bezes-
cnik L. I, 78).

бѣзпамятливый 54 (не-
дбалий, забудько, Срезн. вас.).

бѣзрочно 205 (кроевность бѣзрочно живѣчихъ, а поль. bezgrzadnie, L. I, 87, безладно, неморально; у Срезн. I, 56 в подібнім значіню бѣзъ рочно).

бѣзсѣрманъ (Срезн. бѣзсѣрман-
нинъ I, 79).

бѣлѣгъ 256 (знак, пор. Срезн. I, 220).

бергъ 438 (праженъ нокухъ бергъ да не іастъ — у ви-
кладі сказано нокухъ класъ прагше, отже бергъ = колос, а може радше загалом щось таке, що оберегає цінный змѣст, шкатулка; Срезн. вас.).

Бѣсоѹмѣти 429 (Сеї форми
у Срезв. нема).

БѢШЕДА 165 (бѣчв. дѣл. зам.
БѢШЕДА).

БІДНИКЪ 165 (бачв. діял., Ср.
БІДНИКЪ I, 215).

БНАЦ: 266 (кленало, у Срезан.
6 тільки БНАЦ I, 88)

вѣсьный 234 (бачв. діял, у Ср.
вѣсьный I, 222).

БЛЕВОТИННЫЙ 184 (мерзость
блевотинная; у Срезн. I, 112
лише іменник блевотина).

БЛѢЩАНІЕ 170 (Ср. Блѣшаніе I, 119).

БЛОУДСТВО 117 (призри на
НЕЗАКОННОЕ БЛОУДСТВО И ДАВ-
ЛЕНІЕ ДѢТІИ — тут очевидно
в знач. БЛОУДОКЛАНІЕ, вор.
Срез. I, 118)

на външно хвалство 393 (се-
го сопр. у Срезн. нема).

БЛАДОУЧНИКЪ 51, 59 (се-
го сопр у (режв. нема, в тіль-
ко БЛАДНИКЪ I, 123).

брамѣшка 358 (кси такъ бра-
мѣшки [изъ] зѣмѣкъ выѣк-
зѣтъ — очевидне значіне:
мурашка або червяк або муш-
ка; походженє неясне, у Мікл.
і Срез. анальоґічного імен-
ника нема).

бръжѣти 396 (не вѣдѣтъ бръжѣти ѡ стадѣ бѣжѣмъ), відбръжѣти, форма ненормально утворена, якої у Срезн. нема, пор. С. I, 186).

б р ъ х ѣ 209 (а польск. brzuch, живот).

Брюйна 291 - 5 (брама, лемк. діял., з польського брама або брапа, L. I, 162).

БѢДОВЦА 313 (з польскаго
budowca, L. I, 191).

БЖАВ'Ь 288. БЖЕК'Ь 278 (ТАА
БЖД'Ь БЖАК, Срезн. тол-
кує в авалогічній місці
furiosa, С. I, 195).

БѢДРЪ 285 (ам. бѡдръ — сеї
формъ, що живе й доси на
Карп. Руси, у Срезн. нема).

Быстрогоркость 204 (у
Срезн. сего сопр. нема).

БѢЗОНШАГЪ 310 (мѡд. bison-
sag, доказ).

Бѣлоглокскай 212 (жіночий, від польськ. białogłowa — жінка завита в білий рантих, L. I, 94).

вєліарскій 207 (кєл. килѣніє, у
Срезн. I, 234 в тїлькo імен-
ник вєлиарѣ — дїявол).

всього 164 (бач. діял. багато, вещей — більше 171, 167).

Временный 63, 72 (зам. бе-
ременный).

вѣчка 169 (бачв. діял. то
вѣчка ще поциканѣ потім
поднявнть ся).

ВЗГЛЯДОМЪ 241 (із польського względem, з мазурським an zam. on).

ВИДОВИНСКО 203 (з польск.
widowisko, L. VI, 280).

КОТОВЫЙ 212 (з польск. wojowny, L. VI, 376).

ворожество 142 (ворожество
в'їсовское, ворожба, у Срезн.
I, 302 ворожьство тїлько
в анач. ворогованє, ворож-
нета).

корга 241 (лемк. діял. зам.
варга або варґа, з польськ.
warga, L. VI, 219, Lippe).

воспламенѣтый 234 (бачв.
діял. переплутано зам. вос-
пламненнй сгнз).

воспашити сѣ 184 (абѣ
вспашихъ сѣ — форма утво-
рена через фальшиву анадьо-
гю з воспашѣ сѣ, від воспаш-
тити сѣ, у Срезн. її нема).

кряскъ 238, 240 (лемк. діял.,
з польского wrzask L. VI,
406, вереск).

в рѣцѣ 358 (бачв. діял. від в рѣ-
ти — кипіти, зам. в рѣтѣ,
пор. Срезн. I, 321).

в рѣша нѣмецка 293 (з поль-
ського rzesza, куна народу,
нім. Reich, L. V, 194).

в рѣдѣ 203 (з польск. wrzod,
струн, налив, пор. L. VI, 409,
також старор. в рѣдѣ, Срезн.
I, 317).

в рокѣ 264 (и бысть вѣ единѣ
в рокѣ wskrѣниша сѣ скврѣ-
нымъ вѣдомъ, у Срезн. I,
400 вѣрокъ знач. урок, дави-
на, тут час, нагода, реченець).

в рѣти 202 (найсрѣжше в рѣти
полеминомъ — кипіти, тут
властиво горіти, пор. Срезн.
I, 321).

в рѣнь дѣкѣ 265 (лежаста оу
кѣжи на в рѣнь дѣцѣ, пор. укр.
рундук, Жел. II, 843, маб.
з нім. Rundung — півкругла
башта, ганок, виступ будів-
ничий, у Срезн. нема).

всѣдѣшно 211 (у Срезн. ве-
ма, всею душею)

в шѣтѣ чинство 204, (з поль-
ського wszeteczeństwo, роз-
пуста, L. VI, 448).

в шѣтѣ чница 204 (з польск.
wszetecznicza, розпусниця, L.
VI, 438).

в часованѣ 205 (з польського
wczas, wuwczas, спочивок,
вигода, див. L. VI, 239).

в ыбадачѣ 201 (з польск.
badacz i wybadacz, L. VI,
448, дослідник).

в ыт ы р ы а т и 243 (з польск.
wytrwać L. VI, 633, перей-
шло через лемківський дія-
лект, якому властиве тырѣ
зам. трѣ).

в ѣ сп л ѣ з н и т и 393 (потомъ

же мы живыи в ѣ сп л ѣ з н и м ѣ,
в ѣ с х и т и м с ѣ на ѡ б л а ц ѣ —
отже streben, empor fliegen —
етимольогія неясна, у Срезн.
vac.).

в ѣ р ѣ (ѣ) 168 (лежаше в в р ѣ
яко оу котлѣ, від в рѣти,
Срезн. I, 321, кипіти, кипя-
ток).

в ѣ к ѣ н с т ы й 205 (з польск.
wiekuisty, L. VI, 261, віко-
вічний).

Г л ѣ т ѣ 139 (лат. habitus,
одежа, взято з польського L.
VI, 165)

г л д ѣ й 149 (кровь пїюще и
идѣ г л д ѣ й, г л д ю ч ѣ й, у Срез.
I, 507 є только г л д ѣ с к ѣ й).

г л л ѣ звѣр 31 (магѣ два ро-
ги, кождый рогѣ в с т ѣ на
два стѣпнѣ, Срезн. vac.).

г л м и ш н ы й 169 (угрор., з мад.
hamis, грішний, злий).

г л ѣ м о с л о в е ц ѣ 384 (у Срез.
I, 522 сего сопр. нема).

г л л д и л и ц ѣ 294 (вар. л л д и-
лицѣ, у Срезн. вема, г л л е б н ѣ й
стови, Pranger: крѣстѣ Хѣѣ
нарече г л л д и л и ц ѣ).

г н ю с ѣ 345 (у Срезн. I, 525
лише г н ѣ с ѣ, г н ѣ с ы и і г н ѣ с-
н ы и).

г о н к а 330 (крикѣ вѣлнкѣй и
гонка и сѣчѣ, у Срезн. г о н ѣ
I, 550, погоня, штурм).

г о с т и н н ѣ ц ѣ 209, 220, 283
(Срезн. I, 567 г о с т и н н ѣ ц ѣ —
шлях, дорога).

г р л ѣ н ѣ 397 (у Срезн. I, 574
лише г р л ѣ н ѣ).

г ѣ т о р н ѣ ц ѣ (бачв. діял., зреш-
тою слово загально укр., Жел.
I, 166).

І амба 240 (з польськ. *gęba* = рот, перейшло через мазурський діял. *gamba*).

гъ 168 (бачв. діял. зам. кѣ, къ).

Далі-далі 297 (на тыхъ сѣ далі-далі сѣтъ оукусъ корочати вѣдѣтъ; у Срезн. I, 625 редулікованої форми нема).

Дарочатіленъ 344 (комполітив з даръ у Срезн. нема)

Дешкировати 309 (з польського *dyszkutować* L. I, 586, розправляти, резонувати).

Дививиденъ 256 (сего комп. у Срезн. нема, а в лише в приложеню до Антихриста іменник дивѣникъ).

Дивъ 286, **диво** 290 (Срезн. I, 663 наводить лише „дивѣ“ із Сл. о. п. Иг. в значіню *gryphus* і фразу в житія св. Власія: къ дивъ привратити; до сього дод. наш текст: оучинитъ дивъ великій і ст. 290: вѣдѣтъ дива чинити; всі три цитати перечать значіню *gryphus*).

Длѣрстый 454 (Длѣрстый погибнѣтъ вѣщѣ — може помилка переписача, у Срезн. нема нічого, що нагадувало би такий цень).

Днінчаръ 168 (в бачв. діял., формація сербська: поденний робітник, наймит).

Днѣкъ (?) 169 (бачв. діял. приходѣтъ во шдѣждахъ шкчнхъ, а зо днѣка же сѣтъ волци, отже з вутра, з се-редини).

Доброуниавистникъ 346 (у Срезн. сего сопр. нема).

Довнѣманый 390 (польськ. *domniemanu*, L. I, 483, мнмий).

Довѣнъ 211 (поль. *dowcip*, L. I, 518, дотеп, ум).

Дожгъ 398, **дождъ** 451 (ані одной з сих форм у Срезн. I, 754—5 не зазначено).

Домовникъ 52, 60 (наші цитати: горе такомъ домовникѣ, нжѣ члѣдѣ свою не покѣдѣтъ; і другий: горе члѣкъ томъ домовникѣ, нжѣ не творитъ памяти стѣмъ днѣмъ, оба вказують ширше значінє, як подає Срезн. I, 699, *rector ecclesiae*).

Домочадный 276 (попеченіє о домочадныхъ своихъ, сьому реченю зараа низше відповідає: „печаль о домашнихъ своихъ“; у Срезн. I, 699 сього слова нема).

Доро (грецьке *δῶροῦ*, у Срезн. *vas*).

Доталъ 241 (лемк. діял. доси, *adhuc*).

Драгомѣта 304. (В старор. Срезн. I, 720 маємо прикметник драгѣмнѣ від драгѣманѣ = драхма. В нашім тексті: оузрѣвши срѣбло члѣкъ изъ далека, пакъ тепѣрь на драгомѣтѣ вѣдѣтъ вѣгнѣти, отже драгоміта — загублена дорога річ, Жел. *vas*).

Драпѣжца 300. (в старор., властиво в старомосковськѣм в лише дієсл. драпежити, Ср. I, 720; формація нашого слова польська, пор. L. I, 529).

Древлявистникъ 436 (у Срезн. комполітив із древлѣ нема, I, 721).

Дѣнскосъ 427 (у Срезн. лише *дискосъ* I, 666).

Дѣтисѣ 58 (оузрю, камо сѣ дѣжете — де подієте ся, кудя сховаете ся. Срезн. I, 794 знає лише форми дѣжетѣ і дѣша).

Дѣторастлѣніє 215 (у Срезн. I, 796—7 того сопр. нема).

Единодѣбный 256 (може льокальна назва и Видію Дан., у Срезн. нема).

Езерѣвата 168 (якась неясна формація, мов болгаризм з родівником та на кінці, текст із Бачки, знач. озеро).

Емфрейскій 308 (ѡчѣстѣтъ ѡгнемъ емф., рідкий випадок в укр. мові, де п перейшло на ф — небо емпірейське, огнасте, від греч. πῦρ; у Срезн. вас).

Епентитъ 434 (плащ, верхня одежа, тут спеціально ритуальна, пор. Срезн. I, 828).

Ефестрида 434 (також ритуальна одежа, у Срезн. вас.).

Ефирскій 152 (етеровий, Срезн. вас.).

Ефистолѣ 49, 51, 53-9, 61-4 (зам. епістоля, у Срезн. I, 829 такої форми нема).

Ефѣдѣ 434, 438 (у Срезн. I, 836 є тільки форма ефѣдъ, жидівський святий знаряд).

Жашъ 166 (бачв. діял. з чесько словацького zas — знов, потім: жашъ на нихъ тма нападе).

Жебѣсте 760 (діял. підгірська форма: щоб ни).

Жемѣ 171 (бачв. діял. земля).

Жикнѣ 39, **живѣоѣ** 24 (польське żywió — елемент, стихія).

Жиратокъ 203, 207—8 (жиратокъ пѣстынничѣй, попіл; небгасаючѣй жиратокъ чадѣ полный попіл, грань; у Срезн. I, 861 жиратѣкъ).

Жлеоучитель 169 (зам. лжеоучитель).

Жывина 308 (Срезн. вас., живе сотворіне, худоба).

Забѣтъ 446 (во забѣтъ положи, у Срезн. I, 899 тільки женська форма забѣтъ).

Завиклаати 211 (з польсь. zawięłać, zawięływać, пор. L. VI, 1945, заплутати).

Завѣхана 204 (польськ. zawężanie, нях, інтересний тут діалектичний відтїнок носового у зам. польського а).

Законок'гвалтовникъ 394 (у Срезн. сего сопр. нема).

Запинаніє 288 (у Срезн. I, 934 є тільки запинатель і запинати).

Заправды 283 (діял. зам. на правду, нзороване на польсь. zaprawdę (L. вас.), де кінцеве е у виговорі чути як и).

Запрѣтити сѣ 300 (тѣ сѣ заразъ запрѣтилъ Хѣ — тут очевидно в значіню „запрѣлъ“ пор. Срезн. I, 939, запрѣти і запрѣтити).

Зарѣна сѣкзда 280 (зорна 290 (ѡко іго шкъ зарѣна сѣкзда, Срезн. і зарѣна і зорна вас.).

Засѣ 397 (и засѣ наказа бѣженый, з польськ. zasiać, L. VI, 887 і знов, і ще по над те).

Затарасоканый 205 (з польського zatarasować, L. VI, 918, завадити, заперти, Срезн. вас.).

Захвиченый 215 (въ солодкости никакъ захвиченый — польськ. zachwycony, L. VI, 722).

Зацѣпеніє 142 (з укр. нар. заціпеніти, Жел. I, 280, заклакнути, одубіти. Срезн. вас.).

Зашъ 167 (бачв. діял. и пакн зашъ емѣ ангѣлъ языкъ

- сваза, де пак и заш не те саме, хоч і виглядає на плеоназм: потім знов, як було вперед).
- заятра** 236 (з польськ. *zajutrz, nazajutrz*, L. VI, 776).
- заятра** 204 (з польського *zajęcie*, L. VI, 769, сердитість).
- звядлѣцъ** 167 (бачв. діял.: то сѣть квітнцн и звядлѣцн — такі, що сѣють звяду між людьми, від польськ. *zwadliwy*, L. VI, 1171).
- звѣтѣство** 392 (з польськ. *zwycięstwo*, побіда).
- згнѣбальный** 208 (грѣшнн въ смѣрти згнѣбальной, Срезн. vac.).
- згѣлкъ** 238 (з польськ. *zgiełk*, L. VI, 1036, гомін, галас).
- згола** 241 (з польськ. *zgoła*, L. VI, 1042, загалом, вповні).
- згританѣ** 205—6 (з польськ. *zgrzytanie*, L. VI, 1048, скрегіт, церков. скрежіть).
- здобити сѣ** 209 (з польськ. *zdobić się*, L. VI, 987, оздобляти сѣ).
- здроганѣ** 204 (з польськ. *wzdrygać się*, L. VI, 668, стрепенути сѣ).
- зѣдѣ** 257 (Константинъ славословитсѣ на зѣдѣхъ твоихъ, від зѣдѣ, чесько-слов. *zed'* будівля, мур; у старор. лѣше зѣдѣ — глина, глиняна табличка, Срезн. I, 1011).
- зѣланіѣ** 429 (Пдово зѣланіѣ, рознята паща, у Срезн. I, 980 вѣсовьскѣм зѣланіѣ).
- златогравитель** 273 (у Срезн. I, 981—2 серед ком. позітів із злато сього нема).
- зловѣрникъ** 314 (у Срезн. I, 1002 тільки зѣловѣрник).

- злѣкозный** 265 (у Срезн. I, 1003 тільки зѣлѣкозникъ и зѣлѣкозникъ).
- злѣкожанный** 165 (у Срезн. vac.).
- злѣричати** 326 (бѣдѣтъ и на самого Бога злѣричати, діял. зам. злѣричитѣ).
- злѣпагѣбный** 199 (у Срезн. vac.).
- злѣпомнивый** 230 (у Срезн. I, 1004 тільки злѣпомниіѣ и злѣпомниіѣ, прикметника нема).
- злѣпроходный** 229 (у Срезн. vac.).
- злѣсливѣцъ** 207 (з польськ. *złościwy*, L. VI, 1083).
- злѣткѣрѣцъ** 59 (у Срезн. I, 1005 тільки зѣлѣткѣрѣцѣ).
- злѣшественный** 229 (такий (путь), по якомъ злѣ йти, Срезн. vac.).
- зѣзъ** 171 (бачв. діял. нь поставамъ зѣзъ жѣмн — із землі).
- золъ** 148 (бѣсы золъ смрадный кипѣчій зѣ огнемъ лиють во оуста, те золъ відно. відає народному: зола, Жел. I, 312, дуг, розпечений попѣл, Срезн. vac.).
- зѣспинити** 152 (Жел. I, 314).
- зрайца** 300 (з польськ. *zdrajca*, зрадник).

- Игриска** 205 (з польськ. *igrzyska*, в церк. игрище).
- игрѣй слѣхъ** 137 (gen. plur. игрѣй зам. игорѣ).
- изѣвѣса** 197 (вага, у Срезн. II, 1625 тільки привѣса).
- издѣцка** 197 (прислѣвник, у Срезн. лиш прикметник издѣцкыи I, 1048).
- изрѣчити** 372 (кто ны изрѣчитѣ и кто ны дастѣ из-

бавленіє? — виручили, осво-
бодити — у Срезн. I, 1078
в тім значіню нема).

и́жа 286 (споганати стѣю
землю скверною и́жою своєю,
Жел. I, 326).

и́ковъ 305 (и́кова голова
— укр. діял. зам. львова,
пор. ікла, імшити).

и́миніє 167 (и́миніє церков-
неє — бачв. діял. зам. и́мѣ
ніє).

и́нокѣнтаврѣ 32 (звир, част-
ка „ино“ відповідає грецько-
му *μόνο-*, у Срезн. сего сло-
ва нема).

и́нооубіѣство 354 (вѣ гра-
леніа и оубіѣстка и́нооубіѣ-
ства рѣцѣ про: тростѣ, пор.
Срезн. Сказ. о Антхр, тек-
сти стор. 50, в Матер. вас.).

и́нѣди 447 (єгда на молитвѣ
стоимы, то оумѣ и́нѣди на-
вѣтъ деінде, у Срезн. I,
1108 в лише и́нѣдѣ і и́нѣдѣ).

и́нчѣна 206 (з польськ. *jeszcze-
nie*, зойк).

и́ншакѣ 166 (бачв. діял. жѣна
и́ншакѣ гѣтори — не так
говорить, як чула, инакше).

и́скрѣна 260 (и развѣють
вѣтры всакѣ и́скрѣнѣ, може
помилка зам. скврѣнѣ).

и́спати 471 (а́ггѣ бо Гѣ
и́спати нѣх на швчи поли
чи походить від незначено-
го Срезневським испатити
— обернути назад, чѣ від
якого иншого кореня?).

и́стинити, и́стинѣвати 339
(порази образѣ желѣзныи
и скѣделныи, и́стини до кон-
ца... тогда и́стиница сѣ кѣпно
скѣделѣ и желѣзо... неадам
и и́стинѣва и прочѣа неа-
ма попираа — в значіню

роздробити, анівечити, Срезн.
вас.).

и́тари́зѣ 85 (якась жидів-
ська формула клятви; Срезн.
I, 1168 знає тільки форму
и́тари́ца).

и́ѣфирѣ 427 (вітер, воздух, у
Срезн. I, 838 в тільки форми
ѣдѣрѣ, ѣдѣрѣ, ѣтирѣ, ѣтирѣ).

и́лживыи 300 (и́лживыи
300 зам. лживыи).

и́ладзи 165 (бачв. діял. куди).
и́ладѣнѣ 209 (з польськ. *kał-
dup*, L. II, 293, живіт).

и́ановникѣ 236 (лат. *canoni-
cus* перейшло через чесько-
словацьке *kanovník*).

и́анѣша 140 (тогда и́бѣса рас-
палѣтѣсѣ канѣша — форма
тут граматично не зовсім яс-
на, зрештою канѣти в ста-
рор. відоме, Срезн. I, 1191,
канѣнути, канѣти).

и́апи́лѣющѣи 231 (мабуть від
незначеного у Срезн. I, 1192
слова капи́лѣвати гуляти
в шинку, від капи́ли або ка-
пи́ліє, шинок).

и́а́раме́ра 275 (якесь хробац-
тво, у Срезн. вас.).

и́а́льо 174, 168 (бачв. діял.
скілько).

и́а́нтав́рообразѣнѣ 444 (по-
дібний до кентавра; у Срезн.
I, 1205 в тільки кѣнтаврѣ).

и́а́шѣтѣ 8 (кто кѣшѣтѣ и́а́в-
вѣтѣ? — тут кѣт не в зна-
чіню рама, як у Срезн. I,
1209, а радше в знач. скриня,
кѣво́тѣ).

и́а́йка 145 (нар. укр. кій, дрю-
чина Жел. вас.).

и́а́да 136 (и́а́даи́ца) 143
(в значіню кладка, перекла-
дина; у Срезн. I, 1211—2

- з тільки клада в знач. колода і кладиво, молот).
- клетнше 162 (христіанъ, що ще клас передъ Богомъ — бачв. діял., із чесько-словацького *kleti se*, неправильно декліновано).
- клѣхотаць 358 (бачв. діял. з польського *klekochać*, укр. клекотати, старор. клѣхтати, Срезн. I, 1217).
- коваль 350 (неправедний мѣры и ковали, кірці, у Срезн. I, 1387 в тільки кѣваль, коваль, кобаль).
- кобалина 425 (укр. кобеля, польсь. *kobiel*, L. II, 390, посудина плетена з лика або сїтника, Срезн. *vac.*).
- ковдѣшъ 298 (з мад. *koldus*, жебрак).
- кознѣй 265 (прѣдѣлѣ дѣлы кознѣими, Срезн. I, 1390: козньный).
- кокѣль 207 (у Срезн. I, 1360 в тільки форма кѣколь — укр. куکیل, польськ. *kałol*).
- колотникъ 209 (вѣда расколы чиначим и колотникомъ, з польськ. *klótnik*, L. II, 382, колотити, але також сїяти неагоду).
- коморохъ 331 (вар. зам. скоморохъ, у Срезн. *vac.*).
- конархита 5 (у Срезн. I, 1268 в від слова конархати (зам. канонархати, *kanonárchein*) іменники конархистъ і конархъ, той, що зачинає співати в хорі).
- копиць 266 (вѣземъ мѣчь подъ копиць, себ то під верхню одежу, походжене неясне, віб. не має нічого спільного з польсько-турецьким *korpieńiak*, L. II, 44).
- кореніи 295 (не стерпить Богъ хвѣлы и безстѣдства

- и кореніи и блюзніжства, від укр. коренити. даяти, плюгавити, пор. Желех, I, 366).
- корочати сѣ 297 (на тыхъ сѣ свѣтъ корочати бѣдѣтъ, буде доходити до кінця, у Срезн. нема).
- кочерга 242 (укр. форма, у великор. кочегаръ, той що орудує кочергою — прилад до гортання огню в печі).
- крадливый 378 (злодійкувати, у Срезн. *vac.*).
- крѣкотѣти 149 (у Срезн. I, 1220 в тільки кректати в знач. тріщати і про жабячий крекіт).
- крѣпекати 207 (з польськ. *krępować*, вязати).
- крѣкопродаца 62 (сього композита у Срезн. нема).
- крѣкосѣдца 62 (у Срезн. *vac.*).
- крѣотворца 72 (у Срезн. *vac.*).
- крѣбность 205 (з польськ. *krębnosć*, упертість).
- крѣкопролаца 62 (комп. новішої формації, у Срезн. *vac.*).
- крѣжѣць 331 (Фкрыются крѣжѣць, пѣкнѣзи, поль. *kruszyć*, *kruszyć*, металъ).
- крѣмъ 244 (старор. кромѣ, Срезн. I, 1328—9).
- крѣкѣ, крѣчатн 238—9, (лемк. діял. зам. кряк, кричатв).

Лѣкнадамъ 141 (мітчна риба, тут одначе огнистий звір, у якого пащеці мучать ся Іюда).

Лѣгомище 267 (докалися до лѣгомищѣ нашихъ — табор, Срезн. *vac.*).

Лѣжанный 308 (много бы сѣ на сѣмъ свѣтѣ людѣй лѣжанныхъ знайдовало, в подібнім

значіню у нас говорять про „лежаний хліб“, тобто не такий, що сам лежить, але який їсть неробучий чоловік).

лѣжна 241 (лемк. діял. зам. лаяня, польськ. *łażnia*, L. II, 605).

лѣпкий 33 (Пісирка розпо-
стїрла ся аж до липкого
моря — казкова уява про
таке море, в яким замість во-
ди густий, драгливатий плін,
який не пускає кораблі, жи-
ве й досі в устах вашого на-
рода, пор. Етн. 36. I, 17).

ликові 292 (стануть правед-
нихъ ликові по правой сте-
ронѣ — зам. лиця, ряди,
хори).

лиственный 2 (аґгаскій
путь въ видѣ лиственномъ;
у Срезн. II, 76 се слово во-
всім у вишім, спеціальнім
значіню: що відносить ся до
книги Лѣствици).

лишница 427 (займа часть хлѣ-
ба в сѣв. дарах, Срезн. вас.).

лотъ 471 (те само, що волотъ,
вслетень: еста тамъ дѣла
лота, Гогъ и Магогъ; Срезн.
вас.).

л'снѣти 210 (з польськ. *łsnieć*,
блищати, ясніти, L. II, 667).

лѣпѣжство 327 (польськ.
łupieżstwo, L. II, 680, здир-
ство, грабунок).

лъямъ 169 (лемківський при-
іменник, знач. лише; у нашім
тексті: крестъ не лъямъ сло-
вомъ нарицахъ).

лъенокатиши 166 (бачв.
діял, укр. лінувати ся від
лінявий, Срезн. вас., Жел. I,
408).

лютри 59 (в тексті Епістолі:
Слышите братіе, злоторци,
лютри, ѿмкѣтѣ — термін

лютри значать стілько, що
загалом вретик).

лѣтостъ 450 і **лютостъ**
(з польськ. *łitość*, L. II, 648,
милосерде).

ладилнище 277, **ладнище**
207 (див. ввше **гладилни-**
ще).

Магнѣсъ 32 (у Срезн. маг-
нитъ, польськ. *magnes*).

маръжина 313 (угор.
маржина від маляр. *magha*
скот).

матриѣ 36 (теж що старор.
матица, пор. Срезн. II, 119
матица).

медовенно вино 467 (Срез.
I, 121—2 такого прикметни-
ка не має).

мелозити 417 (мелози мѣ-
ко и бѣдѣтъ масло; отже
мелозити — бовтати, бѣти
масло; Срезн. вас.).

мерѣти 251 (карпатор. зам.
мерти, старор. *mrѣти*).

мѣте мѣти 449 (карпатор.
форма будущего часу зам.
будете мѣти).

миганіе 465 (старор. ми-
гати, Срезн. II, 134, іменни-
ка нема).

минѣщій 282 (*vergänglich*, так
і в укр. Жел. I, 438, Срезн.
вас.).

млатовѣйца 146 (коваль, сѣо-
го комп. у Срезн. нема).

мнокеніе 200 (у Срезн. II,
224 в лише мьгновеніе і мѣг-
новеніе).

многopoхотливый 54 (сѣо-
го комп. у Срезн. нема).

многостонѣнь 465 (у Срез.
нема).

мордырство 302 (з польськ.
morderstwo, від вѣм. *Mord*,
властиво від *Mörder*, убіиця).

м о т и л а 230 (Срезн. II, 79, має мотыль, мотыла, мотыло, excrementum, у нас, здасться, collectivum neutr. від мотыль: мають сократи мотыла и гной).

м о ц а р ь 206 (з польськ. mocarz — вельможа, володар).

м р а в і є 417 (такої форми і відм. од. ч. велать догадувати ся реченє: снажє сѣть мравіѣ; у Срезн. II, 183 nom. sing. мравия).

м р ѳ г а н а 203 (з польськ. mrganie, укр. морганє).

м ѳ ж е л о ж с т в о 205 (у Срезн. II, 188 сього іменника нема).

м ѳ д р ы й 39 (їко мѳдрой баркы, з польськ. modry — блакитний).

м ѳ ч н ы й 202 (бою сѣ мѳчныхъ мѳстцѣ — від мук, Ort der Qual, мабуть не те саме значінє, що старор. мѳчнѣй, пор. Срезн. II, 200).

м ш а р ь 444 (ѳ оустѣнѣ нхъ исхѣднѣтѣ мшарѣ болѣтнѣй. отруйный выпар, Срезн. vac.).

м ш е л о н м е ц ь 187 (від староруск. мшѣль користь, лихва; у Срезн. II, 214 є мшѣлонскатѣль і мшѣлопрѣмѣтокѣ, а нашого комп. нема).

м ы с ц а 50, 57 (старор. мышѣца, рука, вязь; такої форми у Срезн. II, 222 нема).

м ы т н и ц т в о 203 (у Срезн. II, 221—2 є лѣше мѣтѣннѣ і мѣтѣннѣца).

м ы т о н м е ц ь 198 (у Срезн. vac.).

м ѣ н о в и т є 54 (з польськ. miałowicie, именно, власне).

м ѣ р о ч н и к ь 145 (той що бере мірки в мливі, мельник, Срезн. vac.).

м ѣ х ь 354 (оуста ко гоуслѣмѣ

и мѣхоу оуготовастє; коло тут не помилка „мѣхѣ“ зам. смѣхѣ, як має инший рукопис, то „мѣхѣ“ ужито в значіню дуди, музикального інструменту).

Н а к а л н о с т ь 203 (з польськ. pawalność).

н а д д а р ь 317 (з польськ. nadder або nader, L. III, 217. форми nadder тут нема).

н а д н ѣ ц а 168 (бачв. діял. із сербського, поденна плата).

н а м ѣ т н о с т ь 204, 212, **н а м ѣ т н о с т ь** 209 (з польськ. pamiętność або по фальшивій аналогії з umiejętność також pamięjętność, L. III, 255, прѣстрасть).

н а н ѣ т и т и 239 (з польськ. napieścić L. III, 322, накласти огню, розвести огонь).

н а ѳ з о н о ш и н і є 364 (сього комп. у Срезн. нема).

н а ш ѣ ш т а л т ь 301 (з польськ. nakształt, ва подобу, в нѣм. Gestalt).

н ѣ б и 169 (бачв. діял. нѣби насѣ оуслѣшѣль Гдѣ — чи би нас не почув Г.).

н ѣ д в ѣ р е н ь 445 (у Срезн. нема, може в нашѣм текстѣ помилка зам. наддвѣренѣ).

н ѣ з к к а п л и в ы й 328, (з польськ. nieskwapliwy, нескорий).

н ѣ н з ѣ ѣ г н ѣ т ы й 202, **н ѣ н з ѣ ѣ г н ы й** 203 (у Срезн. ані одної з тѣх форм нема).

н ѣ н з ѣ ѣ з е н ь 208, (зроблене на взір вар. невлазний, перекладеного на церковне)

н ѣ н с ѣ ѣ ш а н ѣ 379 (у Срезн. vac.).

н ѣ л ѣ т о с т и в ы й 206 (з польськ. nielitościwy, немилосердий).

немаркотливый 212 (такий, що не почував незадоволення, не кривдує собі).
немшатъ 444 (значіве неясне, може помилка).
немѣнень 2 (немѣнень мой, невременный днь нарича — день без назви і без часу, вічний, у Срезн. нема).
ненакѣститель 62 (такий, що не навіщає хорого, у Срезн. вас.).
не н д з а 207 (з польськ. *peḏza*, нужда).
неповстагливый 203 (з п. *niepowściągliwy*, недержний, такий, що позволяє собі на все).
неподобство 189 (у Срезн. сього іменника нема, є лише **неподобъный** (неприличний) и **неподобно** (-нѣ), Срезн. II, 407—8).
неприманатый 202 (н. сѣдѣла непр., досл. вѣм. *unvogelgenommen*, невідкуплений).
неопаско 184 (необережність, Срезн. вас.).
непредарованный 202 (невідкупний, Срезн. вас.).
непрзоривый 378 (незавидующий, Срезн. вас.).
неперипренный 208 (непериприноє сѣдланце — суд, якого не можна переконати про свою невинність, польськ. *nieprzerparty*).
непристатель 453 (мб. зам. неприятель: Ѡ всѣхъ непристатей звитажить).
нерастоннъ 419 (нерастоннъ ко сѣкѣтъ, ихъ же сѣщество нерастонтъ — неподільний, Срезн. вас.).
непоры 68 (з польськ. *niezrogu*, вечерня, з лат. *vesper*).
несромжливый 288 (безсоромний, Срезн. вас.).

незприкранный 317 (з поль. *nieprzykryty*).
нечистоткорнтальный 211 (сього композ. у Срезн. нема).
нечистотный 202 (у Срезн. II, 441 є лише іменник нечистота, а прикметника нема).
нечтитель 62 (у Срезн. II, 442 є лише **нечетомый**).
неѠдатливъ 378—9 (неѠдатливъ согрѣшающимъ къ нимъ — невибачливі, не дарують провини, Срезн. вас.).
не в' снїй 235 (кож нестерпимо на нов'снїм огни — тутешній, земний огонь у протиставленю до пекольного, Срезн. вас.).
нѣ д з а 244—5 (діял. з польськ. *peḏza*).
нѣ сѣ 398 (діял. зам. *носѣ*).

Обавлявати 210 (пор. Срезн. II, 495 **обавити** в значіню об'явити, зробити відомим; тут радше в знач. видавати на страту, на осуд).
шбваженїе 142 (нжѣ на земли твердѣ чародѣянїа, шбваженїе, волхвованїе — Срезн. вас.).
обдирникъ 300 (адирця, грабівник, Срезн. вас.).
обзличенъ 280 (засромлений так, що став мов без лиця, здемаскований, Срезн. вас.).
обнтечи 251 (у Срезн. II, 568 тільки **обѣтечи**).
облапена 294 (з польськ. *obłapienie*, обійми, обіймає).
обмекнско 203 (зам. обмова, Срезн. вас.).
обозрити 171 (азѣ же не бѣхъ хотѣлъ обозрити дѣла рѣкѣ своєю, тут відповідає німецькому *übersehen*, в знач. занедбати).

оболоко 291 (вознісється на оболока, у Срезн. II, 533 **око-локъ**, отже муж. р.)
окора 292 (укр. і польське обійста, площа біля дому, Mikl. 472).
объсторонно 211 (у Срезн. vas.).
окцована 208 (з польськ. obcowanie L. III, 374, приста-ване, зносива).
обызрѣтиса 466 (польськ. obejrzeć się, оглянутися).
обѣдница 238, 241 (діял. зам. обѣтница, польськ. obietnica, обіцянка).
окида 148 (ненайда, у Срезн. vas.).
ошестіе 184 (у Срезн. II, 570 такого іменника нема, а в тілїе **ошестивъныи**, **ошестивый** та **ошестиса**).
ошєки 211 (з польськ. owszem, тимпаче).
оѣфѣтый 454 (з польськ. obfity, богатий, щедрый).
огварати 166 (карпатор. діял. обмовляти).
огороженѣ 203 (у Срезн. II, 806 vas.).
огрибокатѣти 300 (нар. укр. зробити ся як гриб, по-морщити ся).
одѣгненый 320 (зам. одѣ-тый, пор. Срезн. II, 626).
одрапѣжно 325 (з польськ. drapieżnie).
одрїй 155 (діалектовий геп. plug. від одръ).
ожь 313 (не єсть то правда, **ожь бы то мѣтвыи ѱтали** — щоб).
озирана 203 (у Срезн. II, 635 в лише дієслово **озира-ти** ся).
оказалый 212 (з польськ. okazały, показный, великий, явный).

оконтѣкати 207 (окурювати ся димом; Срезн. vas.).
окромѣшный 140 (Срезн. тільки **кромѣшный**).
окропѣ 450 (горяча вода, польськ. ukrop, Mikl. 1047 **оукропѣ**).
окрсь 174 (в також повній-ший варіант **окрѣсть**, пор. Mikl. 500).
окрѣтенство 205 (**окрѣт-ность**) 208 (з польськ. okru-ścieństwo, — жорстокість, у Срезн. II, 651 в **окрѣтънѣ**).
олбримѣ 32 (з польськ. olbrzym, велетень).
олгнокенїе 318 (зам. мѣгно-кенїе, мпг).
ононѣ 243 (лемківськ. діял. зам. той).
опалность 282 (у Срезн. II, 677 тільки **опалѣство** — гнів).
опачность 208 (з польськ. opatrność L. III, 561).
оплѣнити 294 (**оплѣннаамѣ** и **кыѣннаамѣ** **славѣ** твоею. Срезн. vas.).
оплюгавленый 206 (опога-венный, Срезн. vas.).
оподаль 242 (з польськ. opodal, одалїк).
шпойца 139 (шаниця, Срезн. vas.).
опомнда 435 (**мыж** **логнемѣ** **бѣбо** **разѣмѣваемѣ** **виденїе** **разѣмныхѣ**, **опомндею** же **дѣланїе** **добрыхѣ** — якийсь рід жречеської одежі).
опѣкѣвати 231 (укр. від-співувати, що призначено на який час).
оратѣль 146 (орач, сеї фор-ми у Срезн. нема).
оремѣсь 46 (латинська лі-тургічна формула, якою за-чинається ся кожда молитва oremus!).

осканний 441 (осканна чръ-
кленица, Срезн. вас.).

оскордъ 180 (зваряд до ру-
баня каменя, польськ. oskard,
Срезн. II, 723 оскърдъ).

острадавати 207 (грѣш-
ныи острадаваючи къзды-
хаютъ — відтерплюючи свої
прощення, Срезн. вас.).

острадывати 210 (утрати-
ти, Срезн. вас.).

острожелчіє 465 (Срезн.
вас.).

острозаткърдѣлый 208
(Срезн. вас.).

осѣдливецъ 59 (у Срезн. II,
749 в лиш осѣдитель).

ѡтѣ 335 (зам. іота, найменша
буква).

откаль 239 (лемк. діял. віден).

отмѣстникъ 259 (вар. від
отмѣтник, ренегат).

отпоръ 204 (з польського
odróg, отпоръ даютъ — спро-
твляють ся, борють ся: у
Срезн. II, 807 з лише отпо-
ротн в значіню роздерти шев).

отпечнѣмъ 238 (з польськ.
odrocznienie, відпочивок, спо-
кій)

отрочици 177 (у Срезн. II,
765 в лише отрочици і отр-
чиць).

оттамталь 236 (лемк. діял.
відтам).

отчаєвати 461 (діаколь
отчаєватъ людей — зневі-
рює, знеохочує, Срезн. вас.).

отхланъ 140 (з польського
otchłań).

отцачѣваць 168 (бачв. діял.
відсуджувати, потручувати:
нже наднѣцѣ отъ динѣчарѣ
отцачѣю, abschätzen).

охромити 301 (зробити ко-
гось зровнм; у Срезн. II, 839
в тільки охрѣмѣти).

ѡчѣхъ 198 (вар. чѣхъ, чихане).
очнѣстый 235 (з польськ.
oczywisty, очевидний).

оцкнѣти сѣ 79 (прокинути
сѣ, з польськ. ocknąć się, L.
II, 439).

оцѣпнѣти 142 (оцѣпноша
мразомъ яко лѣдъ, у Срез
II, 842 оцѣпнѣти).

ошкарадити 209 (з польськ.
oszkaradzić).

ошпеченый 210 (з польськ.
oszpecony, опоганений).

ѡцѣтити 350 (зам. отцѣти-
ти, зробити пустим, оголвити,
Срезн. вас.).

Пазѣхъ 165 (позавальскани
до пазѣховъ, у Срезн. II.
861 тільки пазуха).

паморокъ 207, паморока
204 (у Срезн. II, 870—1 тіль-
ко паморочный).

памѣтезлѣстковати
181, 188 (загадувати чиясь злѣ,
у Срезн. вас.).

папѣжъ 301 (з польськ. па-
pież, пор. Срезн. II, 877).

папѣскосъ 394 (транскрип-
ція грецького παπισκός).

пахолѣтко 398 (з польськ.
pachole, pacholątko, дитя).

пащѣка 143 (рот, поль. па-
szczeka, Срезн. вас.).

перѣбракѣвати 315 (пере-
брати, Срезн. вас.).

передѣжда 390 (Vorreiter,
Срезн. вас.).

пестота 202 (діял. зам. пе-
стоці, Срезн. вас.).

пирѣтъ 32 (камінь пірит, Срез.
вас.).

писокъ 73 (діял. карпатор.
рот, поль. pysk).

плѣмѣньникъ 173 (чоловік
того самого племенн, краян;
т Срезн. тільки плѣмѣньникъ
в значіню свояк, II, 360).

плѣва 313 (болона, плівка;
у Срезн. II, 974 плѣва, знач.
солома, полова).

плотеносецъ 343 (Срезн.
vas.).

плага 456 (з лат. і польськ.
plaga, удар).

побою 445 (горный прагъ ле-
жить надъ побою, може зам.
побоемъ, пор. Срезн. II, 986
побои, але в иншій значінію).

побратимъ 396 (укр. Жел.
II, 665, брат з вибору, Срезн.
vas.).

повергоутий 346 (покину-
тий, перевернений до долу,
Срезн. vas.).

повецъ 164 (бачв. діял. зам.
повіж, з польськ. powiedz).

поводъ 283 (бѣдѣтъ подѣ
нхъ панованьемъ... поводы
людскіа, знач. поведіння; у
Срезн. II, 1000 поводъ має
двоєке значіне: узда на ко-
ня і повідь, повинь).

покоцъ 168 (бачв. діял. зам.
повода, поль. powódź, від ро-
wodzić).

повѣнхана 204 (нюх, з поль.
powąchanie).

подбизаніе 120 (те що під
безоднею; у Срезн. vas.).

подігнѣти 313 (птахъ по-
дигнѣтъ пѣремъ; 311 по-
дигнѣтъ съ кости тѣломъ,
карпатор. покрито ся, Срезн.
vas.).

подноженіе 428 (підвиже,
у Срезн. II, 1064 лише подѣ-
ножіе).

поднѣшати 210 (з польськ.
podnęsać, підводити, підбун-
товувати).

поднѣта 207 (грѣшній вогню
поднѣта, з польськ. podniata,
L. IV, 230, підпал).

подстоупокъ 391 (подстоуп-
ки коукларскими сѣшкова-

ти, тут знач. шгучки, фоку-
си, Срезн. vas.).

подѣиръ 434 (подѣиръ воз-
дѣшний нмѣаше шаръ, —
якась часть священничої оде-
жі, Срезн. vas.).

подѣрѣкати 146 (від ярви,
розпалювати, Срезн. vas.).

поѣдынковый 206 (отпоръ
дати поѣдынковый, detailliert,
на кождѣй випадок на ново;
Срезн. vas.).

поѣтикъ 403 (зам. поет
такъ описѣють поѣтиковѣ).

пожадникъ 307 (з жидів-
ського роѣд, лихва, отже
лихвар).

пожиди 177 (зам. пожда, по-
чекай).

пожигателный 304 (від по-
жигати, у Срезн. II, 1081 сѣ-
го приметника нема).

позаккачовани 167 (бачв.
діял. виша позак... внесесть
позачіплювані).

покошнѣ 2 (від старор. по-
кошныи, Срезн. II, 1116,
в відповідну пору).

полазъ 198 (у Срезн. II, 1122
значіне подано не зовсім вір-
но; се слово не значить вхід
ані прихід, але щасливу або
нешасливу хвилю, в якій хтось
чужий входить у хату).

полнчнѣ 286 (ѣли всякое по-
лнчнѣ животное шкарадное,
всяку живу тварину, Срезн.
vas.).

полнчки 210 (з польск. ро-
liczki, лице, щок).

полѣсорочины 332 (знач.
двадцять день по чийсь смер-
ти, Срезн. vas.).

полыгати 15 (сесѣлъ поры-
камъ и пѣсъ полыгамъ, від
лѣгати, брехати, побрѣхува-
ти; Срезн. vas.).

полюрація 307, **пѣлѣрація** (з польськ. polegować, нїм. polieren, шліфувати, доводити до гладкості і блиску, чистити).

полюровка 152 (див. попереднє слово).

помизатель 59 (у Срезн. II, 1158 в тїлькo помизати і помизанїє, моргати, морганє).

помыслный 208 (**шецкованя помыслана** **строфѣются** — карають са (на тїм свїті) звязки зроблені в самій думцї, в помислї; у Срезн. II, 1170 значїне троха више: бажаний, пожаданий).

попуреня 207 (з польськ. popurzenie).

попѣдный 205 (з польськ. porząd, нахил, нахлїн).

поправленіє 164 (бачв. діял. кара, з чеського porogati, вкарати, виковати смертний засуд).

порадостъ 232 (з лат. paradisus, рай).

порадца 227 (карпатор. до- радник).

порѣвство 211 (з польськ. porubstwo або poróbstwo L. IV, 356, курварство).

послѣшныи 446 (сквалний, готов до послуги, Срезн. vac.).

посродкѣ (з польськ. pośrodku, в серединї).

пострѣтъ 198 (віра в те, що по стрїчі з якимось чоло- віком нам трапить ся якесь добро або зло).

посѣла 59 (обіцянка, Срезн. має лише посѣлїти і посѣлѣ, у нас: горе посѣлѣ ємак- щимъ!).

потварность 290 (чарп, те що потварєтво, Срезн. II, 1289).

потварца 139, **потворца** 155 (з польськ. potwarca, клеветник, не те, що Срезн. II, 1289 **потварыникъ** — чарівник).

потворница 278, **поткорница** 288 (клеветниця, обмовниця).

потискъ 454 (з польськ. pocisk, стрїла).

потела 306, 313 (діял. карпатор. поти, доти, дотля, доталь).

потѣга 299 (з польськ. potęga, сила, військо).

потѣжность 303 (з польськ. potęga).

пестоплѣня 207 (з польськ. potępienie, засуд).

потоштити ся, 370 (зам. потѣшити ся, поквалити ся).

пота 292 (карпатор. плашина).

потачїй 313 (від пота, пташачий).

похажати 174 (часто ходити, польськ. pochadzać).

поциканѣцъ 169 (бачв. діял. поциганяти, обдурити).

поцѣлати ся 299, **пелцити ся** 299 (перекручено з польськ. polecieć się, поручити себе кому).

пошмарити 239 (карпатор. діял. кинути, покинути).

поштовати 167—8 (бачв. діял. з сербс. шанувати).

правдоусудныи 354 (у Срезн. vac.).

привѣзмѣрный 343 (Срезн. vac.).

прѣвротный 203 (намоки прѣвротныхъ **смысловъ**, з польськ. przewrotny, pervers).

прѣвѣлати 62 (укр. провіяти, Срезн. vac.).

приднелажати 306 (днесь приднелажитѣ бѣсѣда оужаснаа, лежить перед нами, жде нас, Срезн. вас.).

предоукидѣти 194 (наперед видѣти, провидѣти, Срезн. вас.).

предоукѣстити 194 (наперед звістити, Срезн. вас.).

предрѣжаніє 257 (Костантинѣ вѣсегого предрѣжаніє — удержанє, запомога, Срезн. вас.).

предсавзата 236 (з польск. przedsięwzięcie, підприємство; в нашім тексті: статочникъ тырѣкаты къ предсавзату, значить радше намір, постанова).

предца 232 (з польск. przesia, L. IV, 507, карпатор. прецінь).

примцати сѧ 184 (на шѣдѣ чрѣзъ мѣрѣ примцахъ сѧ — переступати віру; у Срезн. II, 1670 в тілько форма прѣмыкати).

преслѣшникъ 59 (непослушний чоловік, у Срезн. II, 1692 в лишє прикметникъ прѣслѣшныи, а іменника нема).

пресѣ 169 (вар. прѣзѣ, бачв. діял. зам. без: живѣхъ пресѣ закона).

прѣхитрый 204 (у Срезн. II, 1713 лишє прислівникъ прѣхытро, а прикметивка нема).

прищєнный 54 (не знаєтє бѣланніи и прищєнніи; у Срезн. в лишє прѣщєнніє, погроза).

прѣшоръ 236 (з польск. przegor, лат. prigor, игумен манастиря).

привлашати 324 (з польск. przywłaszczać, присвоювати собі).

прикладъ 166 (нже прикла-

ди имашє на злато своє — в знач. процентів, лухви; у Срезн. II, 1411 се слово не має такого значіння).

прилѣтѣканъ шє 163 (бачв. діял. прилѣпнути, притулити ся).

приминъ 405 (приминъ жиновский Филонъ — чи якийсь ремесник, чи старшина? Видно, що не імя власне. У Срезн. вас.).

принаслѣдовати 392 (карпатор. зам. переслѣдувати, verfolgen).

припаматати 72 (припаматающе на смѣртъ — зам. памягати, тямити).

присвонтѣль 187 (сєго іменника у Срезн. нема, хоч в присвонти і присвоєннє II, 1454).

присажникъ 155 (значінє не те, що у Срезн. II, 1476 присаженикъ; тут воно значить чоловіка, що складає фальшиву присягу).

притранный 111 (страшний, чини силъ притранныхъ, пор. Срезн. II, 1480).

пришага 168 (бачв. діял. зам. присяга).

причѣ 162 (у Срезн. II, 1496 причѣтъ, причѣтъ, збір, товариство).

прєвалъ 150 (карпатор. долина, безодня, Жел. II, 767).

просѣ 445 (како ти єсть не просѣ глахъ, сѣтъ ѡко нѣмий (Кааф) — се „просѣ“ не підходить до того значіння, яке має у Срезн. II, 1588: просѣба; може тут помилка зам. просѣ?).

просѣданіє 258 (у Срезн. в тілько дієсл. просѣдати сѧ, а іменника нема).

- прѣвотокъ** 391 (ген. прѣвотка, початок, Срезн. вас.).
- псота** 204 (карпатор. прикрість, напастъ, пор. L. IV, 711, Жел. II, 786).
- пыхота** 202 (карпатор. пишність, панська розкіш, пор. Жел. II, 634).
- пѣзмѣвати сѧ** 206 (з поль. *piżmować się*, *piżmo*, *мошус*, *пахощі*).
- пѣшнѣ** 6 (для чого читається пѣшнѣ *ї-а* и *ѣ-а*? може пѣснь? У Срезн. пѣшнѣ вас.).
- Рамницѧ** 438 (привлазило ю на рамницю посреди персін, Срезн. вас. рукав чи пола).
- разъ порошити** 289 (з поль. *rozproszyc*, *розсипати*).
- раствореніє** 181 (сотворивши ми нѣкоє раствореніє и коѣстемъ моимъ придѣвши ноуждѣ напои мѧ, пливна мѣшанина рѣжнихъ рѣчій, мѣстура, Срезн. вас.).
- рахмистръ** 203, з польськ. *rachmistrz*, від нѣм. *Rechenmeister*).
- рачѣй** 212 (не лакаймо сѧ посполити всѣхъ смѣрти, рачѣй котора вѣчне погѣблѣтъ — краще, з польського *raczej*).
- рачитѣ** 179 (кораблѣнниці не рачахуѣ остати его — не хотѣли, пор. Срезн. III, 111).
- ребрѣца** 21 (назва звѣзди, що владѣть ся на чашу підчас літургії, Срезн. вас.).
- реверница** 461 (егда поставлѣтъ реверницѣ — говорить ся в нашѣмъ текстѣ при описѣ літургійного дѣйства; у Срезн. сего слова нема).
- рѣки** 161 (звѣри нсхождаху изъ оустъ его и рѣки идѣху

- ихъ — може те „рѣви“ якась помилка, Срезн. вас.).
- реготѣ** 183 (смѣшніа и реготы, смѣхи і реготи, Срезн. вас.).
- ризомѣць** 269--70 (у Срезн. III, 220 *рѣзонѣць*, *лихвар*).
- робатство** 325 (з польськ. *robactwo*, *черви*, *хробацтво*).
- родзай** 212 (з польськ. *rodzaj*, *рід*).
- розвѣдка** 398 (укр. *розвід*, *розвідуванє*).
- розсвоелити сѧ** (з польськ. *rozswawolić się*, *розіграти ся*, *розбуяти ся*).
- роспаць** 296 (засмѣтѣтъ сѧ велии и въ роспаць оупадѣтъ, з польськ. *rozpacz*, *розпука*, *безнадійність*).
- розпалина** 304 (з польськ. *rozpadlina*, *прірва*, *дебра*).
- роспачѣ** 208 (егда грѣшникомъ, въ той часѣ самый роспачѣ — див. вѣсше роспачѣ).
- роспѣстѣ** 209 (зловити дѣшѣ до роспѣстовъ — до неморальности і розпусти).
- рѣководжа** 229 (провідник, у Срезн. тільки *рѣководитѣль* III, 192).
- рѣкомѣйка** 105 (у Срезн. III, 194 в лишѣ *рѣкомыя*).
- рѣзонѣ** 298 (з укр. *різув*, Срезн. вас.).
- рѣзь** 396 (и вѣдѣтъ грѣдостѣ и самолюбїє и рѣзь и хѣла на стѣго дѣа — що таке рѣзь у тѣмъ реченю? чи рѣзанна, чи може загальом велокірність, пор. укр. *маю рѣзь у животі*, *рѣзачку*, *біль*).

Самодѣйствѣнный 314 (дѣшѣ чистѣ, непорочнѣ, самодѣйствѣннѣ, у Срезн. III,

- 249 є лише слово самодѣ-
тель, властитель).
- самойдѣ 286 (називають
са псїи головы, то єсть са-
мойды, у Срезн. III, 254 са-
модь).
- самооверѣзнѣ 345 (хочеть
пнтихристѣ самоверѣзнѣ
прїйти, самовільно чѣ само-
образно, власною особою?
Срезн. вас.).
- самосвѣтлый 331 (каміне
самосвѣтлы, у Срезн. III,
252 тільки самосвѣтныи,
в тїм же значіню).
- самѣ 171 (бачв. діял. воды
самѣ пнтахѣ — я просив
воды, вплив хорватського sam-
pitaо).
- сановати 71 (бачв. діял. зам.
шанувати, в нїм. schonen,
Жел. II, 1083).
- санѣти 140 (ѡгнь санѣлѣ
ажь подѣ нѣбо, бухнути,
Жел. II, 852 має тільки са-
нѣти ся — hineinstürzen; бач-
ванське слово стоїть у звязку
з укр. сахтїти, Жел. II. 853).
- скірѣльникѣ 275 (у Срезн.
III, 274 є тільки форма свн-
рѣльникѣ).
- свинтарѣ 21 свинтарѣ єсть
гѣба и тростѣ, для властя-
вого означеня слова ся дефі-
ніція не дає вїчого, бо єє
алєгоричный виклад предме-
тів уживаних при літургїї;
що єє не те саме, що наше
цвинтарѣ, з грецького *κοιμη-
τήριον*, кладовище, єє можна
приняти за певне; у Срезн.
вас.).
- своавольный 315 (у Срезн.
III, 281 є тільки іменник
своеволюство).
- скѣдрѡшкїи 315 (з польськ.
świder — свердел, хоча між
композиціями з *świder* такого
слова у L. V, 518 нема).

- скѣтовладца 203 (скомпо-
новане на взір польського
światłodawca, і т. п., спеціаль-
нож сього сопр. Лінде не
подає).
- сѣдамѣ 169 (бачв. діял. сер-
бізм).
- сѣдмирна 395 (єдна бо-
жѣмѣ сѣдмирна остатна
кѣ полѣ са роздѣлнѣ —
число сїм розділити ся на двї
половинї; у Срезн. III, 321
тільки сѣдмирна).
- сѣдомѡстный 281, 292 (спе-
ціальнѡ с-ый кладѣзь, сим-
вол пекла, Срезн. вас.).
- серповный 257 (имѣя прѣсти
серповнии пальці подібні
до серпа).
- силѣсѣ 32 (дрѣгїи єсть ка-
мень силѣсѣ, того прибу-
ваєтѣ и бѣваєтѣ якѣ мѣца,
очевидно *silex*, кремїнь, Срез.
вас.).
- скажати 51 (горе жинамѣ,
нже скажють чрѣва своѣ —
псують, від казни, Срезн.
вас.).
- сказительный 203 (з поль.
skazitelny, L. V, 270 — та-
кий, що підпадає запованю).
- скарѣдный 191 (кнѣзи того
мытарства скарѣднѣишии —
польонїзм від *szkaradny*, L.
V, 585; в старор. уживаєть
ся лише форма з ѣ-скарѣ-
дѣ, скарѣдый, скарѣдныи,
Срезн. III, 266 – 7).
- скарѣща 313 (форма укр.,
польськ. *skorupa* або *skorlu-
ra*, L, 5, 295, стар. *скѡрѣпа*
або *скѡрѣпла*, Срезн. III,
381, або *скѡрѣща*, тамже;
інтересно, що те старор. *ско-*
ро дало в сучасній укр. мові
скара, пор. Желех. II, 871).
- сквачѣвати 166 (бачв. діял.

зам. аваджувати, доводити до сварки).

скверношдѣць 149 (такий, що їсть усяку погань, Срезн. вас.).

скнипа 61 (мшиця, листовиш, по грецьки *oxviψ*, у Срезн. III, 376 і I, 437 в тілько форма скнифа).

скорораспадающій сѣ 380 (у Срезн. сього сопр. нема).

скороходный 250 (Срезн. вас.).

скорпій 143 (у Срезн. III, 383 сеї форми нема).

скотоложникъ 230 (у Срезн. III, 386 в тілько скотоложество).

скотачій 314 (не їсти крѣкскотачой, у Срезн. III, 385 тілько скотий).

скрепованный 204 (з польсь. *skrepować, skrepowany*, L. V, 296).

скѣла 303 (стрѣлы, болѣчки, скѣлы, себто нарави, Желех. II, 880).

скѣпити 283 (скѣпитъ сѣ печаль въ людѣхъ, Срезн. III, 398 має тілько скѣпити сѣ в знач. *geizen*; тут же очевидно знач. *sich häufen*, пор. Жел. II, 881).

слань 49 (в текстї снѣг слан, нїби солоний снѣг, та на стор. 61 читаємо: зими лютиѣ, снѣги, морзи, зной, слань; у Срезн. III, 411 маємо слана, иней; в тїмже значїню або в троха загальнїйшїм плюта, негода чув я слово слань у Нагуевичах).

слимакъ 230 (укр. слимак, польськ. *ślimak*).

слитати 424 (не слитай, но

польси снѣгъ, не лїтай, або не злїтай, Срезн. вас.).

сличный 243 (з польського *śliczny*, L. V, 315, красивый).

слѣпъ 80 (з польськ. *ślep*).

слѣповодець 62 (Срезн. вас.).

смажный 139 (Срезн. вас. Жел. II, 887).

смикаенно 452 (лице речетъ смикаенно чловеческимъ разѣмомъ, може помилка зам. смисленно, у Срезн. нема).

смочій 210 (гадючий, з поль. *smoczy*, L. V, 351. Редактор видавця Оссол. (І. Вагилевич) цитує тут також церковно-славянське смокъ, пор. Mikl. 863).

смычникъ 384 (плащци ѿ свирѣлницы и гѣсленицы и смычницы ѿидѣтъ въ плачь, скрипалї, що грають смыками, Срезн. вас.).

смѣховалець 156 (з карпатор. Желех. II, 888, сѣмїхун, жартун).

снатъ 388 (снатъ и ѿнѣ сѣтъ иѣкоторыи — з поль. *śnać*, L. V, 356, мабутъ).

солътысъ 298 (з польськ. *sołtys, szołtys*, L. V, 602, а еє з ѿм. Schultheis, Желех. вас.).

сомотренїе 418 (въздвигнѣтъ ѿго Хсѣ сомотренїемъ, зам. сѣмотренїемъ).

сонабдити 444 (зам. сѣнабдити).

сопостать 346 (зам. сѣпостать).

сопрѣтѣтъ 224 (дѣла же страхомъ сопрѣтѣтъ сѣ, мб. помилка зам. сопрѣтѣтъ сѣ, ховаєть ся; пор. Мївл. 753 і 949).

сосканный 437, **сосканъ** 440 (съсканна чрѣвленница, зараз троха нивше истканна, стор. 440 знов чрѣвленница соскана, а стор. 441 ѡсканна чрѣвленница. Чи сътканна можна вважати оригіналом усіх тих варіантів? Срез. вас.).

сострѣкати 439 (сострѣкають бо нглами телеса ихъ и волагахъ во тыа мзвы чрѣнило, пор. Мікл. 896).

сосѣдиніє 433 (по сосѣдині телла во ложеснѣ, по заснованю, зачатю тіла в матці, Срезн. вас.).

соупроугъ 425 (соупроугъ воловъ, укр. супруг, Жел. II, 936, або супряг).

соусѣдѣти 173 (нѣсмь ли близъ монастыра твоего соусѣдѣхъ, сусідувати, Мікл. вас.).

спанѣлый 398 (а польськ. *wspaniały*, L. VI, 420, ще блиаше до чесько-словацького *sranělý*, величній, прегарний).

сполкована 209 (з польськ. *spółkowanie*, L. V, 392. оуловити до нирядного сполкована и роспѣстовъ).

спомогатель 202 (повічник, пор. Жел. II, 901).

спораженіє 202 (*Fügung*, присуд, пор. Жел. II, 907 спорядити в значіню *hergichten*, *herstellen*).

спросный 203 (з польського *sprośny*, L. V, 409, брідкий, поганий).

спротивный 327 (который бы спротивный былъ волѣ ей, Жел. II, 911 знає лише спротивити ся; уміщено там

слово спротив (юридичний термін), се сьвіжа копія польсь. *sprzeciw*).

спырщокъ 303 (з пня прыщъ Срезн. II, 1215, яке в карпатор. діял. часто звучить пирщ, Жел. II, 633).

сплать (вар. зам. въсплать, Срезн. I, 419, назад).

стангымъ игнисъ 38 (транскрипція лат. *stagnum ignis*, огняна стайня).

становитъ 280 (бѣдѣтъ становитъ яко члѣкъ — гідний, порядвий; Срезн. III, 491 знає лише становый, що належить до „стану“, табору).

старѣнство 197 (Срезн. III, 504 має тільки старѣишнство і старишнство).

страхована 152 (страхована мѣкъ пріймѣтъ, укр. страховище).

стрепетъ 205 (обѣкити страха и стрепета онаго, Мікл. вас., може те саме, що трепитъ).

стрепотный 261 (бѣдѣтъ зѣмла стрепотнаа во правдѣ и ѡстрѣи в пѣти гладки, у Микл. нема).

стрѣминъ 459 (з польськ. *strumień*, нім. *Strom*).

стрѣпавый 315 (покрытий струпами, Жел. вас., хоч слово живе в нар., пор. II, 930, струповатий).

стрѣкка 330 (ѡ стрѣквы огнистоѣ и ѡ стрѣлъ сѣнца не видѣти бѣдѣтъ, Жел. II, 928).

стѣжати 272 (всакъ страхъ стѣжають ѡбогнмъ, Мікл. вас.).

сѣботъ 438 (сѣботъ сѣи чѣстный праздникъ, нотую той

masc. у такому старім творі,
 як книга Кааф).
 с т ъ ж и т и 179 (моленни
 стѣжилъ стѣмъ старцѣ, на-
 докучив, Мікл. вас.).
 с т ѣ п а 259 (стѣпа ногѣ іго
 дванадцатъ лактій, ступінь,
 Schrittweite, Мікл. вас.).
 с т ѣ ж и ц а 175. с т ѣ ж к а 179,
 (від стѣза, стѣжка, Желех.
 II, 918, Мікл. вас.).
 с ѣ н к а н т ѣ 275-6. с ѣ к а н т ѣ
 786 (якась матерія, що її ни
 жєлѣзо не сѣчитъ, ни єгнѣ
 сожжетъ, пор. Срезн. III,
 357, де наведено форми син-
 кантѣ і сѣнкантѣ з того
 самого слова Мефодія Іпатар-
 ського, що й у нас.).
 с ѣ р о в с т в о 431 (Фарденъ
 сѣровство на єврейскихъ лю-
 ди имѣаше, жорстокість, за-
 ввять, Мікл. вас.).
 с х о д ѣ 202 (сходѣ дѣи, роз-
 станє від тіла, в карпатор.
 заховав ся прикметникъ схі-
 душний давінок, Желех. II,
 940).
 с ѣ в а д ѣ н и к ѣ 128 (сварникъ,
 сїяч домашньої незгоди).
 с ѣ н о ѡ ч і є 389 (єдны сѣно-
 очіє визнавають, походже-
 не сина від вітця, відома ще
 з Панонських житій іопатор-
 ська єресь, у нашім тексті
 приложена до руської змїи,
 Мікл. вас.).
 с ѣ р н и а 250 (навідѣ на касѣ
 прѣгы и бѣскнища, хроусты
 и сѣрники, остатне зб. зам.
 сараны Коли вірно те, що
 наводять Мікл. 288, що ру-
 ська назва походить від пер-
 ського джараджа, то нове
 укр. саранча і польське sza-
 гаńcza булѣб близше до орі-
 гіналу, як старе сарана. Зреш-
 тою Мікл. для сарана не ци-

тує жадного старого тексту
 і у Срезн. його нема).
 с ѣ ч а 271, с ѣ ч ѣ 282 (велика
 же сѣча євдѣтъ, а 282 в ана-
 льогічнім місці сѣчѣ — бит-
 ва, рубавина).
 с ѣ т о в а н ы й 350, с ѣ т о в -
 н ы й 350 (сумний, засмуче-
 ний, Мікл. 973 сѣтованьнѣ
 і сѣтовьнѣ).
 с ѣ п р о т и в і є 3 (не мощно
 єсть всѣмъ сѣпротивіє ємѣ
 сѣтворити — ставити опір).
 с ѣ н о п о л о ж е н і є 209 (єкда
 опѣстывшимъ сѣноположе-
 ніє, тим, що поквнули стано-
 вище снѣв, Мікл. 967 в знач.
 adoptio).
 Т а н і ч н и ц а 204 (Жел. II,
 947).
 т ѣ л ь о 166 (бачв. діял., польс.
 tyle, стільки).
 т ѣ м н и с т ы й 208 (дуже тем-
 ний, Жел. вас.).
 т ѣ м н о о б р а з н ы й 186 (тімно-
 сьразни мьтарствѣ князи,
 темнолиций; образъ в знач.
 лице Срезн. II, 539).
 т ѣ м н о с т н ы й 204 (євѣргѣтъ
 вѣ землю тѣмностнѣю и па-
 морочнѣю).
 т ѣ р а с ѣ 165 (з польськ. teraz,
 тепер).
 т ѣ р р а т ѣ н ѣ б р о з а 38 (тран-
 скріпція лат. terra tenebrosa,
 земля пїтьми).
 т ѣ с к н и т и 210 (з польського
 tęsknić, тужити).
 т ѣ с л а 181 (взятъ тєслѣ и ѡ-
 сѣче главлѣ мою, топір, те-
 сельська сокира).
 т ѣ о 166 (сербська форма зам.
 хто).
 т ѣ т в о р н и к ѣ 337 (тѣтвор-
 ници, злѣтворниці, ажѣще
 дрѣгѣ на дрѣга, деморалїза-
 тор).

- ТОГОКЪ** 343 (подобны того-
ва злодѣйства соущи, бол-
гарська форма заіменника,
пор. ньеговъ, такий же).
- ТОКЪ** 266 (вострѣби на тоцѣ
своѣм, боіще, тік, Жел. II,
966, у Мікл. 995 в тім знач.
нема).
- ТОПНѢТИ** 207—8 (справедли-
выи хѣлпѣтса, а грѣшніи
топнѣють; згріхати збѣ-
ми и топнѣти, гинути, ви-
нати ся з муки, Мікл. vac.).
- ТОРГОВИНСКО** 81 (польонізм,
укр. торговиця, пор. L. V,
653).
- ТОТЪ** 245 (гот' єсть покармъ,
з польск. toś zam. to ci, отсе
тобі).
- ТОУСѢ** 298 (бѣдѣтъ въ печали
и въ тоусѣ и въ скръби вси
живѣиши на земли, може по-
милка зам. тоузѣ).
- ТОУЦѢТА** 433 (тоуцѣтъ нѣкакѣ
ймѣти такова содѣлавшии,
значіне таке коли жінка и
чоловік почали дитину, а во-
на прийде на свѣт мертва, то
ся дитина „воображенна“, не
людина, бо не мала душі, от
тим то за неї батько и мати
не мають гріху).
- ТРАПЕЗАТИ** 151 (їєти при сто-
лї, гостити ся, укр. трапезу-
вати, Жел. II, 980, Мікл.
vac.).
- ТРЕБНИКЪ** 458 (да не прине-
сшии на требникъ кроки съ
квасом, требник тут у знач.
вівтар, пор. Мікл. 1011 трѣб-
никъ).
- ТРЕПѢТѢННА** 206, **ТРЕМЧѢ-**
НІЕ 241 (пор. Жел. II, 981,
Мікл. 1000 трепѣганне).
- ТРЕТННН** 215 (поминки по-
кійника третій день по смер-
ти, Мікл. 1000).

- ТРЕТІАКЪ** 267—330 (третіакъ
волъ, тривлітій віл, Мікл.
1000).
- ТРИБЪ** 247 (надѣ природже-
ный трибъ поднесеный, з
польск. tryb, L. V, 718, а се
з нїм. Trieб, спосіб, вдача,
форма, студінь).
- ТРИДЕСАТИНЫ** 232 (поми-
ки в трицятій день по смер-
ти покійника, Мікл. vac.).
- ТРИЗЪ** 441 (прійми юницѣ
тризѣ и ѡвѣнъ тризѣ і да-
лі пояснено: тризѣ, трилѣ-
тинъ ѡвѣнъ. Мікл. 1002).
- ТРИМЪЧИМО** 207 (контраст
до „трисвятоѣ“ для характе-
ристики пекельних мук, Мікл.
vac.).
- ТРИСИЛННН** 318 (исность
трисилного божества, ста-
рор. трисилный, пор.
Мікл. 1002).
- ТРИСКЪ** 242 (лемк. діял. зам.
трѣскъ, шум).
- ТРИЩИ** 257 (зам. трижды).
- ТРОСКА** 57 (з польского tro-
ska, L. V, 709, жура, тур-
бота).
- ТРЖТІА** 259 (прѣдѣ гласомъ
дрекѣ всакам тржтїа прѣд-
станѣтъ, пор. Мікл. 1014,
від тржтѣ. custodia agmen).
- ТЪЖИТИ** 234 (бѣдѣтъ гладъ
вични тѣжити нмѣ, докуча-
ти, дошкулѣти).
- ТЪЛАТИ** 307 (лнхвѣ бе-
рѣтъ и въ землю тѣлають
— ховати).
- ТѢСКАТИ** 298 (з польского
ciskać, L. I, 313, кидати).
- ТЮАКО** 245 (лемк. діял. зам.
тілько).
- ТЯЗМА** 286 (бѣдѣтъ держати
на чтыри сторѣны чтыри мѣ-
ры тязми к. чѣка — пор.

польське *taśma* L. V. 656 і Жел. II, 950).

Уакиндинъ 434 (прикмет. від *Уакиндъ*, камінь гіяцинт, отже гіяцинтовий).

Убнватіаный 304 (первны *оубнватіаный*, такі, що вбивають, Мікл. *vas.*).

Увнклати 212 (з польського *wikła*, відси *uwikłać*, L. VI, 321).

Увадити ся 349 (лѣпоты жиньскіа *оувадатся* — змарніють).

Уванѣти 349 (зівянути, змарніти: *оуванѣть* [мб. *зам. Уванѣть*] доброта лицъ).

Угодїє 119 (плѣти *оугодїа* творяще, догода, потуранє тілу, Мікл. 1036).

Уднца 146 (сїа що внають гаками и *Уднцами* за мѣнки — вудка, Мікл. *vas.*).

Удольє 256, *Удоль* 276 (потѣхъ въ *Удольныхъ* и *Улицяхъ* рѣкы крови видолинки, яри, пор. польське *wądoł*, L. VI, 208, Мікл. *vas.*).

Удрѣченїа 208 (польське *udręczenie*, мука, катованє, L. VI, 104).

Ужастынъ 114 (звичайне церков. *Ужасинъ*, укр. жасний, Мікл. 1042).

Ужилицє 229 (и въ *дрѣгнхъ* *Ужилицахъ* змий нехидны — вязниця, Мікл. *vas.*).

Ужникъ 426 (зам. *Узникъ*, вязень, Мікл. *vas.*).

Укнианъ 177 (зам. *океанъ*).

Украса 205 (красота, оадоба, Мікл. *vas.*).

Уласкотати 212 (з польськ. *łaskotać*, Мікл. 1048 має лише *оуласкати*).

Умалити 253—5 (*оумалены* васъ сотворатъ зкѣри, зроблять вас малими, повѣчать, пор. Мікл. 1050).

Умєртвѣнїє 235 (з польськ. *umartwienie*, L. VI, 133).

Упадокъ 328 (допуст, руїна, нещастє).

Упадѣтъ 434 (зверхня риза жєдївського сьвященника).

Упорчивый 314 (з польськ. *uporczywy* L. VI, 154, упертий, невідхильний).

Уприкрєнїє 320 (з польськ. *uprzykrzyć*, L. VI, 159).

Упрїмость 392 (зкѣтазство *оупрїмости* прїймєвати, очевидно з польськ. *uprzejmość* L. VI, 158, в знач. щирїсть, сердечнїсть, прямота; се слово тут не дає ясного зміслу).

Упростъ 426 (зам. *копростъ*, Мікл. 1061).

Ураганїє 238 (з польськ. *uraganie*, L. VI, 161, наруга).

Ураженїє 276 (пораженє, удар грому, у Мікл. 1062 лиш *оуразити*).

Уранъ 232 (рай, по латїнскомъ *порадостъ*, по єврейскомъ *Уранъ* прєсвѣтлый, Мікл. *vas.*).

Урода 205 (гдє *оурода* тѣла, пор. польське *uroda*, L. VI, 163, краса, вродливїсть).

Успивати 212 (*Успиваймо* мысли *грѣховныя*, приспляймо, польськ. *uśpić*, *usypiać*, L. VI, 176).

Устави ся 168 (*оустави ся* бѣра велика, зупинила ся, перестала, Мікл. 1067).

Уставичный 205 (з польськ. *ustawiczny*, L. VI, 181, ненастановий).

Устръ 259 (ско імѣшко звѣзда изъ ѡстръ исходащю, Мікл. 1070 має се слово в значію лїтній, ризы оустры, лїтня одежа).

Устрѣча 364 (вѣрованіе въ устрѣчу, в „перехід“, недобрий на перехід).

Фалта 223 (чи єсть имѣ фалта шка и ратѣнокъ шкій зъ того, мад. корпестъ, пільга).

Фантазія 205 (въ той часъ гдѣ хлѣба свѣта сїге, гдѣ прожняа хвала, гдѣ фантазіи — тут у значію самовільні поступки, примхи, пор. L. I, 642).

Филозофство 206 (филозофство мѣдріцокъ, мудрість).

Филаръ 327 (з польск. filar, L. I, 652, з нїм. Pfeiler, стовп, підпора).

Финнокый 412 (птахи финновын, птахи Фенїкси).

Фенаръ 266, **Фонарь** (лїхтарь, Жел. II, 1029 має лише другу форму, відому також у врус., Мікл. вас.).

Фолюшъ 145 (з польск. folusz, L. I, 662, сукновальня, тут якась пекольна мука: а инїм во огненныхъ фолюшахъ мѣчатся).

Фостъ 322 (карпатор. діял. зам. хвостъ).

Фрасовливый 391 (турботний, з польск. frasobliwy, L. I, 671).

Фуканье 202 (вою сѣмнѣеѣгнѣчего фуканѣ, лайка, з поль. fukanie, L. I, 676).

Фѣлла 303 (чаша, з лат. phiala, польск. fiala, L. I, 650)

Фѣдоментъ 391 (з лат. fundamentum, польск. fundament або fundament, L. I, 677).

Харатїа 350 (зам. хартїа, нѣбо шко харатїа сѣвѣтсѣ, як перїаменова карта, яку держано в звоях).

Харатинный 397 (отвивающе харатинныа свитки, зам. харатїйный, перїаменовий, пор. Мікл. 1088).

Хвалашъ 390 (україн. зам. фальш).

Хѣлпннса 207 (з польск. chępić się, L. I, 238, величати ся, хвалити ся).

Хиролѣа 417 (и хиролѣаи ѣзыкъ нїкрѣпокъ єже сотвориша на камени дома свои, у Мікл. 1090 хирохлѣулий, χοιροφύλλιος, erinaceus).

Хитванникъ 328 (непостїйный, безхарактерный чоловік).

Хитванство 327, (днїсь єсть много злостей, прохирства, хитванства, Жел. вас., в тїльки хитванїти в знач. хорувати, і хитваннїй — wankend).

Хитларство 290 (у Желех. II, 1038 є лише хитляньство — Leichtsin, Flatterhaftigkeit).

Хитѣланннй 55, **Хитланнїй** 67 (див. вѣсше хитванство).

Хичникъ 369 (сѣтъ волци гамишнн и хичници, бачв. діял. зам. хичници).

Хладокъ 164 (бачв. діял. знач. тїнь).

Хлѣптати 304 (про пїте собак і внѣших звїрів, пор. L. II, 623, Жел. II, 1039, Мікл. 1091).

хлюба 204—5 (польськ. chłuba, L. I, 249, хвала, величність).

хлюбити ся 207 (з польськ. chlubić się, L. I, 249).

хмбра 328 (вѣды іако горніи хмбры, з польськ. chmuga, укр. хмара).

хомѣсторъ 417, **хормѣсто** 417 (хомѣсторъ рѣкама крѣпѣ сѣ и шпирѣ сѣ, Мікл. 1093, має хомѣстаръ і той самъ цитат і дає значіне загальне: animal quoddam).

хоутораны 471 (Изманиланы и Ягараны, хоутораны погнѣнѣтъ вси).

хракати 235 (зам. харкати, Жел. II, 1034, в старор. хракотина, хракотинный).

хришникъ 358 (бачв. діял. зам. грѣшникъ).

Человѣкоразбойца 203 (у Мікл. 1119 тільки чѣловѣкоубойца).

четѣльникъ 232 (дають грамоти четати четѣльникамъ, Мікл. при чисти, 1117, сього слова не має).

чѣхъ 364 (вѣрованіє въ стрѣчу, в' чѣхъ, в' полазъ; чѣхъ (на ст. 198 вар. очѣхъ, чяхане, віра в те, що чяхане в даній хвилі приносять добро або зло).

чистицъ 152 (з польськ. czyścić, L. I, 398; Жел. II, 1072 має лише чистилице).

чловѣчєство 25 (з польськ. człowieczeństwo, L. I, 375, Мікл. чловѣчѣство).

члѣнокъ 324 (з польськ. członek, Мікл. чланъ, членъ, члѣкъ, чланъкъ 1119).

чорнистый 205 (затарасс-

каны въ зѣмлю паморочнѣю и чорнистѣю, Мікл. такого слова не має).

чрѣкный 438 (у Мікл. 1124 чрѣквѣнь, що доторкав ся живота).

чрѣмночєство 441 (червоний колір, у Мікл. 1121 тільки чрѣмѣньство).

чѣдница 184 (скачѣщїи прѣдъ чѣдницами, Мікл. вас.).

чюжеженѣство 465 (житє з чужою жінкою, Мікл. вас.).

чѣчѣчка 319 (прїйми чѣчѣкѣ райскѣю, пор. Жел. II, 1073 чіча, чічаный, квітка, квіточка).

члѣдъ 208 (жиратокъ члѣдъ полный, Мікл. члѣдъ ст. 1110, дѣм, копоть, Жел. III, 1059).

Шалѣкрѣство 221 (шалѣкрѣствомъ хочѣшъ насъ избѣти, польськ. szalbierstwo, L. V, 618, з нїм. Salbaderei, крутарство).

шарканѣ 398 (з маляр. sarkany, гадюка).

шаръ 435 (вї. камика нмѣай причислены ѿ различныхъ шаровъ, у Мікл. 1131 тільки в значіню колір, тут же в такім значіню, як і доси в укр., пор. Жел. II, 1063).

шѣмры 202 (в мѣрзѣности и шѣмрахъ и гѣкахъ насоложѣлемся, з польськ. szemr, L. V, 577, Жел. II, 1087, у Мікл. 1132 тільки шѣмераныє, clamor).

шѣпты 189 (з польськ. szept, L. V, 579, у Жел. II, 1087 тільки шѣпїт).

шершѣница 141—4 (шершень, Мікл. вас.).

шникати 301 (змії прѣтѣкъ ѿ востѣка до запада шника-

- ючи и свищѣчи страшно, си-
чачи, пор. Жел. II, 1088).
- ши дити 56, 67 (Мікл. 1133,
польськ. *szudzić*, L. V, 629,
кптити, насцьмівати ся).
- шицко 164, шицокъ 166—
172, (бачв. діял. зам. увесь,
усе).
- штвартокъ 172 (бачв. діял.
зам. четвер, з польськ. *czwartek*).
- штерацитъ 70 (бачв. діял.
зам. сорок, з чеського *čtyřicet*).
- штоуритъ 4 (пахуча есенція,
грецьк. *στυραξ*, Мікл. 1137,
має лише штоуритъ).
- штреткѣ 168 (штреткѣ той
рики, бачв. діял. посеред).

Щадокъ 391 (жидовъ ошѣ-
кавши до щадкѣ, до решти,
до крихти, Жел. II, 1103).

щиплостъ 283 (бѣдѣтъ зло-
то и срібро любити и оу-
щиплості бѣдѣтъ, Мікл. *vas.*,
L. V, 864 знає слово *szczepły*,
але не подає його значіння,
Жел. II, 1104 знає щипав-
тый, худий, мізерний, у зв'яз-
ку з польськ. *szczupły*, L. V,
571 та Жел. II, 1108).

щербина 328 (южъ въ тобѣ
сѣтъ оусюгды щербинны, Жел.
II, 1105).

щерь 169 (и съ щерми свон-
ми, бачв. зам. дщерми).

Цалїодемонѣсъ 27 (в тек-
стї вияснено, що се значить
злого водителя).

цекларъ 208 (з польськ. *se-
klarz*, L. I, 224, нічний сто-
рож, нїм. *Häscher*).

целїа 227 (з лат. *cella*, ко-
мірка, перейшло через поль.
cela, L. I, 225).

циганити 166 (бачв. діял.
зам. циганити).

цѣговый 325 (конѣ цѣговїе,
з польськ. *sig*, *sigowy*, L. I,
330, пор. Жел. II, 1057).

цѣлаба 409 (лїк, Мікл. має
лише цѣльба, 1108).

Ѣства 303 (ѣдинѣ дръгомѣ
посылаѣтъ питвы, Ѣствы, у
Мікл. 1147 є лише ѣстїє і
ѣсто).

Юндиковати сѣ 303 (и
бѣдѣтъ сѣ юндиковати, є-
дин дръгомѣ посылати пит-
кы, Ѣствы дорогон, сего сло-
ва в доступних менї слова-
рях нема, очевидно перекру-
чено з лат. *jucundus*, весе-
лий, утїшний).

юновати сѣ 230 (ѣниїци
дїла юнѣтсѣ іѣко скорпи,
відмолоджувати ся, переки-
дати ся в щось, у Мікл. 1140
лише юнити сѣ).

ютрєнка 246 (з польськ. *ju-
trzeńka*, рання зоря, L. II,
281).

їгліє 423 (углє, Мікл. жгль,
їголы, 1162, 1143).

їзѣ 387 (ни трѣдѣ, ни всѣка
їзѣ или рана, Мікл. *vas.*).

їачьный 267 (ячмінний або
яшнїй, Жел. II, 1117).

В увагах до поодиноких слів цитовано в скороченю ось які словарні праці:

- 1) И. И. Срезневскій, Матеріялы для словаря древне-рускаго языка по письменнымъ памятникамъ. С. Петербургъ т. I, 1893; т. II, 1902; т. III, вып. I, 1902. = Срез.
- 2) M. Samuel Bogumił Linde, Słownik języka polskiego, Lwów, wyd. Zakład. Ossolińskich, т. I, 1854, т. II, 1855, т. III, 1857, т. IV, 1858, т. V, 1859, т. VI, 1860. = L.
- 3) Евгений Желеховскій, Малоруско-німецькый словарь. Львів, т. I, 1885, т. II, 1886. = Жел.
- 4) Franz Miklosich, Lexicon Palaeoslovenico-graeco-latinum. Vindobonae 1862—1865. = Мікл.

З М І С Т.

	СТОРОНА
Передмова	I—XVI
1. Катехізми на апокріфічні теми.	
А. Вопросы и отвѣты Григорія богослова и Василія. (рукоп. Оссол. ч. 41) .	1
Б. Вопросы святыхъ отецъ. (Калуський рукоп.) .	4
В. Вопросы. (без початку, рукоп. Г. Білявського)	7
Г. Вопросы св. Василія, отвѣдає св. Григорій богословъ. (Рукоп. Ярем. Білах.) .	11
Д. Вопросы стѣтыхъ стѣзаній и разумно. (Рукоп. Г. Білявського)	15
Е. Питаня и отвѣды. (Боршев. рукоп.)	16
Ж. Уривок питанъ і відповідей. (Сокольський рукоп.)	19
З. Статя без титлу. (Рукоп. Ярем. Білах.) .	19
І. Слово о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ поучительное учителемъ. (Рукоп. Ярем. Білах.)	20
К. Вопрос: аще добро естъ по вся дни причащати ся. (Якимчицький Ізмараїд)	22
Л. Вопросы и отвѣты евангельскихъ словесъ явѣ сказана Василіємъ и Фелогомъ Григорієм. (Рукоп. Теод. з Дубівця)	23
М. Розмова про душі померших. (Рукоп. тойже)	24
Н. Люцидар озваймующий о речахъ сотворенныхъ на небесахъ и на земли, з грецкого на рускій преложен. (Сокольський рук.) .	25
О. Уривок із Люцидарія. (Боршевицький рук.)	38
П. Слова избранная. (Сокольський рук.)	42
Р. Банкет духовный. (Плісниський рукоп.)	42

II. Апокаліпси про празники і обряди.

А. Ефистолія о недѣлѣ. (Рукоп. Т. з Дубівця)	49
Б. Друга епістолія. (Страшевицька Мняня)	53
В. Слово по вся неделя. Сія епістолія и посланіе до Іерусалима сыномъ чловѣческимъ. (Рук. Георгія Білявського)	56
Г. Слово о святой недели, сіа встѣ епистолія. приказаніе Господне. (Рукоп. Ярем. Білах.)	61
Д. Лист небесный. (Уривок, Дрогобицький рук.)	63
Е. Друга епістолія про неділю, уривок. (Калуський рук.)	64
Ж. Обвѣщеніе листу от святаго отца Ілѣуса VII папи римскаго в року 1632. (Угнівський рукоп.)	67
З. Лист небесный. (Бачв. рукоп.)	69
І. Лист небесный. (Яйковецький рукоп.)	71
К. Лист Божій. (Львівський друк 1903 р.)	75
Л. Сон Богородиці. (Яйковецький рукоп.)	79
М. Сон Богородиці. (Бачванський рукоп.)	80
Н. Слово о 12 пятницахъ и о градѣ Шпалѣ року Божія 1600, еже встѣ на ползу христіаномъ. (Рукоп. Ярем. Білах.)	81
О. Слово святаго Алиферія вже вст душам христіанским. (Рукоп. І. Кузнецевича)	84
П. Дванацять пятниць. (Угнівський рук.)	86
Р. Дванацять пятниць. (Яйковецький рук.)	87
С. Слово о виденіи св. от. Пахомія о срѣдѣ и о пятку. (Якимч. Ізмарагд)	89
Т. Слово св. Пахомія о средѣ и о пятку. (тамже).	90
У. Статя без титулу додава до тогож Слова. (тамже)	89
Ф. Видѣніе св. от. нашего Дорофея. (тамже)	91
Х. Слово о святѣй литургіи св. ап. Павла. (Рукоп. Т. з Дубівця)	92
Ц. Слово о святѣй литургіи св. ап. Павла от Прелога. (Рук. Георгія Білявського)	95
Ч. Історія о откровен. Йоаннікія Галатовского. (Небо новое)	98
Ш. Слово св. прешод. отца н. Павла Исповѣдника о св. литургіи. (Рук. Георгія Білявського)	99
Щ. Сіе знаменіе прояви Богъ архистратигом Михайлом. (Рукоп. Т. з Дубівця)	102

III. Апокаліпси про загробове життя.

А. Слово о святомъ Авраамѣ, егда яви ся ему Архистратигъ Михаилъ. (Унгварський рукоп.)	104
Б. Видѣніе еже видѣ святыи Исаія пророкъ сынъ Амосовъ. (Рукоп. моск. Успенського собора)	109
В. Слово от видѣнія Павла апостола. (Сваричівський Ізмараїд)	117
Д. Слово пресвятыи Богородицы вельми душеполезно о поков всего мпра. (Збірник Троїцької Сергіївої Лаври)	124
Е. Откровеніе мукъ тяжкихъ. (Рукоп. Ярем. Білашевича)	135
Ж. Открытіе мукъ пресвятыи Богородицы, иже оглядала, где мучат ся грѣшніи. (Рукоп. Георгія Білявського)	153
З. Слово о откровеніи мукъ, егда ходила пресв. Богородица з Михаиломъ, где мучат ся родъ христіянскій. (Рукоп. І. Кузнецевича)	139
И. Сіе слово барзъ нужно о покои всего мира. (Рукоп. бачванський)	163
К. Съказанія отця нашего Агапія, чьсо ради оставляють роды и дома своя и жены и дѣти. (Рукоп. Успенського собора)	172
К ₁ . Жытіе преподобнои Θεодоры, яже много въ двухъ своихъ послужи преподобному Василію Новому. (Рукоп. о. Яроцкого)	178
Л. Слово св. от. нашего Кирила о исходѣ души и о 20 митарствахъ. (Рукоп. Степана Самборини)	196
М. Кирила Александрійскаго слово о сходѣ души от тѣла и о страшномъ второмъ пришествіи Христовомъ. (Ославський рукоп.)	202
Н. Повѣсть преподобнаго отца нашего Макарія. (Рукоп. Ст. Самборини)	213
О. Слово душеспасительное, которое ознайменное от ангела св. препод. Макарію египетскому о тайнахъ божихъ несвѣдомыхъ. (Рукоп. Івана Дашовського) }	218
П. Слово св. Іоана Милостиваго о исходѣ души. (Сваричівський Ізмараїд)	227
Р. Слово о исходѣ души и о восходѣ на небеса по смерти. (Мединицький Прольогъ) .	228
С. Слово о душахъ грѣшныхъ блаж. Андрея Христа ради юродиваго. (Рукоп. Нар. Дому, муз. Петр. ч. 165)	229

Т.	Слово о исходѣ души, егда разручается от тѣла на оній вѣкъ. (Рукоп. Ярем. Білашевича)	231
У.	Слово Нифонта, яко въ послѣднемъ издыханіи слъзми и милостиною угодилъ Богу. (Перемишський Прол.)	233
Ф.	Размышленіе о геенѣ огненной. (Бачванський рукоп.)	234
Х.	Краткое описаніе о чистцу св. Патрікія. (Рукоп. Ів. Прислопського)	235
Ч.	Слово св. Патрікія епископа о исходящим от земля огни въ различныхъ мѣстѣх. (Минея бібл. Петруш.)	247
IV.	Апокаліпсис про конецъ свѣта	
Б.	Пророчество Исаіи сына Амосова о послѣднихъ дняхъ. (Сваричівський Ізмараїд)	249
Б.	Слово стго пророка Исаіа о послѣднихъ дняхъ. (Рукоп. Г. Білявського)	252
В.	Послѣднее видѣніе св. пророка Данила. (Сваричівський Ізмараїд)	225
Г.	Слово св. Іоанна богослова о вознесеніи Господа нашего Ісуса Христа. (Іспаський рукопис)	258
Д.	Уривок Слова Мефодія Патарського „о судномъ дни и о послѣднихъ лѣтѣхъ“. (Рукоп. Петр. ч. 148)	264
Е.	Слово св. от. Мефодія о початку свѣта и о послѣднихъ дняхъ. (Рукоп. в моімъ посѣданіи)	271
Ж.	Слово св. Мефодія епископа Іерусалимского о царствѣ Михайловѣ и о царствіи Антихрстовомъ и о остатныхъ дняхъ. (Рукоп. П. Свідзійського)	281
З.	О послѣднихъ дняхъ. (Рукоп. Степана Теслевцьового)	292
І.	Уривки тогожъ твору. (Рукоп. Нар. Дому ч. 126)	321
К.	Исторія о женѣ Мандонѣ, царици безбожной и бестыльной. (Рукоп. Т. Поповича Тухлянського)	326
Л.	Иже въ святыхъ отца нашего Ипполита . папы римскаго слово о скончаніи мира и о Антихристѣ и о второмъ пришествіи Господа нашего Ісуса Христа, в неделю мясопустную. (Рукоп. Оссол. ч. 92)	334
М.	Иже во святыхъ от. наш. Ипполита папы римскаго разрѣшеніе неизреченнаго откровенія Іоанна богословца. (Рукоп. Оссол. ч. 92)	356
Н.	О страшномъ пришествіи Ісуса Христа. (Бачванський рукоп.)	357
О.	Слово св. Ефрема о второмъ пришествіи божіи. (Сваричівський Ізмараїд)	360

II. В неделю мясопустную преп. о. наш. Паладія мниха Слово о второмъ пришествіи Христовѣ и о страшномъ судѣ и о будущей муцѣ и о умиленіи души. (Рукоп. Васил. ман. у Львові ч. XL)	371
P. Святого о. наш. Кприла патріарха ерусалимского о сконченю свѣта и о Антихристѣ, с катехизму его от слова пятнадцатого. (Рукоп. Теодора з Дубівця)	388
C. Слово о послѣднихъ дняхъ. (Рукоп. Теодора з Дубівця)	396
T. Исторія albo новина о Антихристѣ. (Рукоп. бібл. Петрушевича ч. 208)	397
Додатки і поправки. До розділу I.	
II. Вопросы св. Василія Великаго и Григорія богослова. (Рукоп. Петруш. ч. 213)	401
P. Вопросы св. Григорія и отвѣты св. Василія. (Рукоп. о. Місковича)	407
C. Вопросы при посѣдженю. (Рукоп. Павла Свідзінського)	410
T. Питанія і відповіді без титулу. (Рукоп. Павла Свідзінського)	412
У. Питанія і відповіді на ріжнихъ карткахъ. (Рукоп. Павла Свідзінського)	413
Ф. Вопросы Антиоха князя и отвѣты блаж. Аѳанасія епископа о полезныхъ. (Рукоп. о. Місковича)	414
X. А се от книгъ Пополита вопросъ. (Рукоп. о Місковича)	416
Ч. Слово св. Іоанна Златоустаго о Адамѣ. (Рукоп. тойже)	418
III. Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 193)	420
Щ. Вопросы и отвѣты от тълкованія Пален. (Рукоп. Місковича)	428
До розділу II.	
Ж. О спаденномъ камени со небесе епистолиа сія. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 168)	448
Ѳ. Листъ небесный. (Берлинський рукоп.)	453
Ө. Wimja Otca i Syna i Swiataho Ducha. (Листъ небесный, Стратинський рукоп.)	455
V. Сонъ пресвятой Богородици. (Співаник із Сернок)	458
И. Сонъ пресвятой Богородици. (Берлинський рукоп.)	459
Ю. Слово како подобаетъ христіаномъ стояти въ церквѣ. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 213)	460

До розділу III.

До тексту К. про візію сьв. Агапія 462

До тексту К₁. Візія Теодори про митарства, проложна стаття. (Рукоп. Васил. ман. у Львові ч. XL) . 463

До тексту М. Хід душі через митарства. (Рукоп. Васил. ман. у Львові ч. XL) . 464

III. Слово св. от. наш. авва Макарія пустыннаго жителя. (Рукоп. Т. з Дубіаця) . 366

Щ. Діялог про рай і пекло. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 134) 469

До розділу IV.

У. Уривок откровенія Методія Патарського. (Рукоп. Наук. тов. ім. Шевченка) 471

Поправки друкарських помилок.

		замість:	має бути:
Стор.	24 ряд.	20 з гори 80—87	69—70
	33	12 з гори писаных	писаных
	42	1 з гори И	О
	42	9 з нвау О	П
"	128	4 з гори И видѣ	8. И видѣ
"	128	5 з нвау И рече	11. И рече
	129	з 15 з гори И оувидѣ	13. И оувидѣ
	142	9 з нвау ѿ-них	ѿних
	151	14 з гори стын	стѣн
"	171	22 з гори вихъ вѣковъ	всѣхъ вѣковъ
	178	7 з нвау К	К ₁
	179	14 з нвау сѣщаго	сѣщаго
	181	4 з гори раздѣляюци	раздѣляюци
	193	1 з гори стыхъ	стѣхъ
	195	5 з нвау ѿ-качаю	ѿ-качаю
"	194	3 з гори хвою	хѣвою
	194	4 з нвау затворити	затворити
	205	11 з гори баютъ	ваютъ
	219	14 з нвау грѣшны	грѣшны
	220	18 з нвау ѿдари	ѿдари
	235	5 з нвау злы	злы
	245	12 з гори такъ	такъ
	247	12 з нвау Ф	Ч
	261	19 з нвау гажіи	гѣжціи
	263	11 з гори нѣсны	нѣсны
	263	12 з гори темни	темни
	264	6 з нвау скъртны	сквърны

			замісь :	має бути :
Стор. 265	ряд. 11	з низу	жѣно	жѣно
265	10	з низу	юко	юко
267	22	з гори	с'нѣжѣте	с'нѣжѣте
268	5	з гори	вѣдѣша	вѣпадоша
268	18	з низу	начноуѣ	начноуѣ
280	18	з гори	швѣзли-	швѣзли-
304	9	з гори	пѣвин-	пѣвин
321	11	з гори	З	І
326	"	16 з низу	І	К
327	"	20 з гори	бѣнками	бѣнками
327	"	2 з низу	злѣстин	злѣстин
390	"	10 з низу	назвѣском	назвѣском
407	"	10 з гори	Мілковича	Місковича
408		17 з низу	чрѣвѣ	чрѣвѣ
450		4 з гори	члѣвѣ	члѣвѣ

